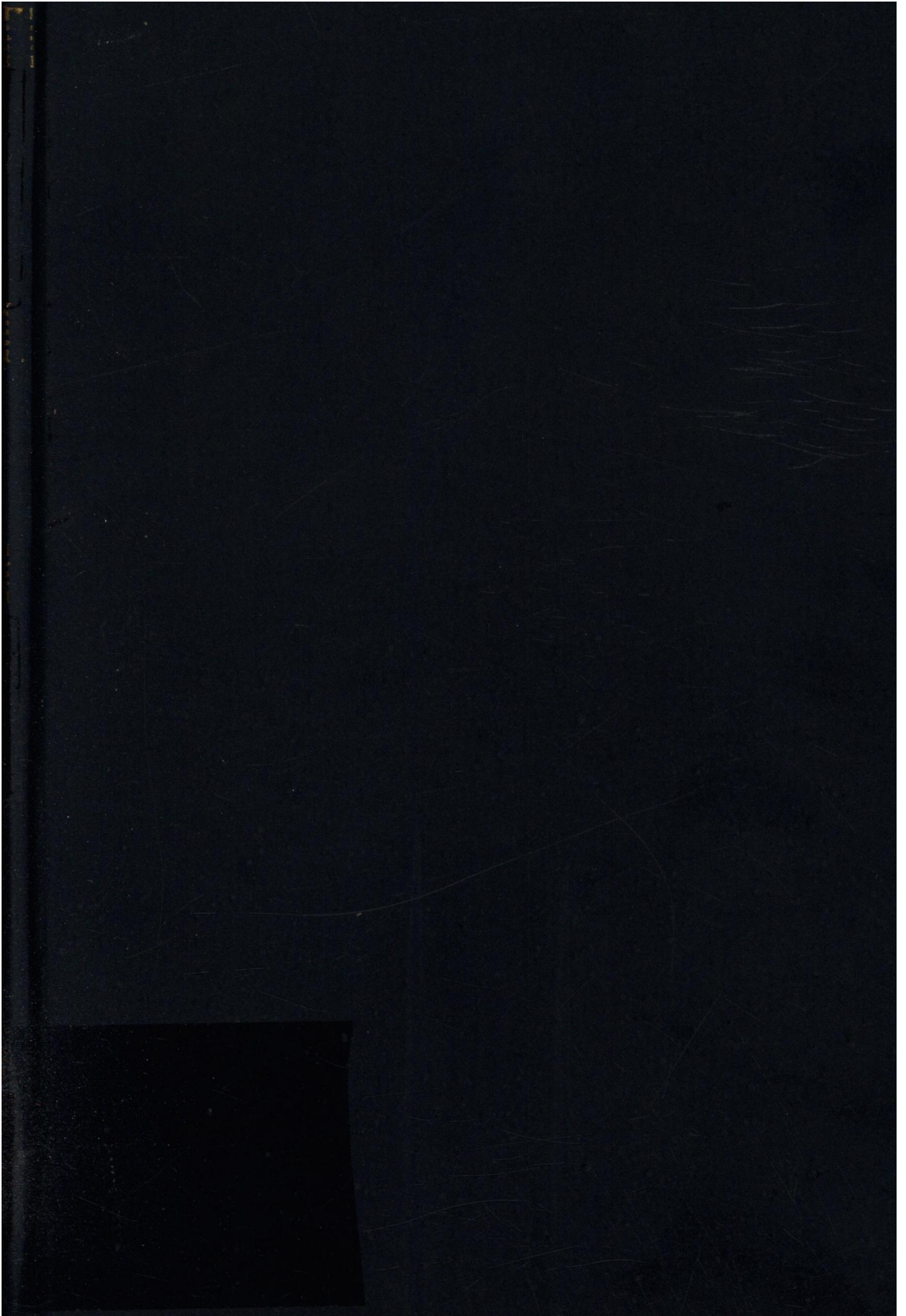

دائرة المعارف منصور

زرین

گروه آذربائون، علامه رضا طباطبائی مجید

دائرة المعارف
زرین
۳

گرد آورنده
غلامرضا طباطبائی

۸	۱۰
۱۶	۱

اسکن شد

دائرة المعارف مصور زرین

(جلد سوم)

نگارش :

غلامرضا طباطبایی مجد

دایرةالمعارف مصور زرین (جلد سوم)

نگارش: غلامرضا طباطبایی مجد

ناظر فنی: بابک حقایق

چاپ دوم - زمستان ۱۳۷۴

تیراژ: ۲۲۰۰ دوره

لیتوگرافی: بصیر

چاپ: قیام

انتشارات زرین - بهار شمالی، شهید کارگر ۳۵، کد پستی: ۱۵۶۳۷ - تلفن: ۷۵۰۹۹۹۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شابک ۹۶۴-۴۰۷-۰۱۹-۴ (دوره ۴ جلدی) (4 Vol. Set) ISBN 964-407-019-4

فهرست مطالب

انقلاب اسلامی

۱۷۳۴	ویژگی های حکومت اسلامی
۱۷۳۵	جلوه های اجتماعی حاکمیت خدا در جامعه اسلامی
۱۷۳۷	انقلاب اسلامی ایران
۱۷۳۷	ویژگیهای انقلاب اسلامی ایران
۱۷۳۹	۱۵ خرداد ۴۲
۱۷۴۰	۱۷ شهریور و حکومت نظامی
۱۷۴۴	فرازهایی از سخنان حضرت امام (ره)
۱۷۵۰	قانون اساسی در نظام جمهوری اسلامی
۱۷۵۲	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب
۱۷۵۲	مردادماه ۱۳۶۸
۱۷۸۱	ولایت فقیه
۱۷۸۵	وظایف و اختیارات رهبری

۱۷۸۶	مجلس در نظام جمهوری اسلامی
۱۷۸۸	کیفیت انتخابات مجلس
۱۷۸۹	وظایف و اختیارات مجلس
۱۷۹۳	شورای نگهبان
۱۷۹۴	شورا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۷۹۵	اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۱۷۹۵	روزشمار پیروزی انقلاب اسلامی ایران

جغرافیای ایران و جهان

۱۷۹۷ - ۲۲۹۶	از آبادان تا یوگسلاوی
-------------	-----------------------

نکاتی نغز در خصوص جغرافیای ایران و جهان

۲۲۹۹	کوههای ایران
۲۳۱۱	رودهای ایران
۲۳۱۹	جزایر معروف ایران
۲۳۲۰	بنادر و شهرهای ساحلی ایران
۲۳۲۱	طول و عرض جغرافیائی شهرها و شهرستانها
۲۳۲۳	آبهای معدنی ایران
۲۳۲۴	فاصله بین تهران و شهرستانها
۲۳۲۶	شهرهای مهم ایران و شهرهای هم عرض جغرافیائی آن
۲۳۲۸	اختلاف ساعت در شهرهای مهم دنیا نسبت به تهران
۲۳۲۹	کشورهای جهان، نوع حکومت و پول آنها
۲۳۳۴	کوههای مهم جهان
۲۳۳۴	کوههای آسیا
۲۳۳۵	کوههای آمریکای شمالی و مرکزی
۲۳۳۶	کوههای استرالیا
۲۳۳۶	کوههای آفریقا
۲۳۳۷	کوههای آمریکای جنوبی
۲۳۳۷	قلل کوههای جهان برحسب ارتفاع
۲۳۴۰	دریا‌های معروف جهان
۲۳۴۲	رودهای بزرگ دنیا برحسب طول
۲۳۴۳	بزرگترین آبشارهای جهان برحسب ارتفاع
۲۳۴۴	بنادر مهم جهان
۲۳۴۷	جزایر جهان

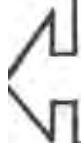
۲۳۴۸	مساحت شبه جزیره‌های بزرگ جهان
۲۳۴۹	بیابانهای عمده جهان
۲۳۵۱	تنگه‌ها ، کانال‌ها و راههای آبی جهان
۲۳۵۲	غارهای مهم جهان
۲۳۵۳	پلهای معروف جهان
۲۳۵۴	وسعت یخبندان‌های جهان
۲۳۵۴	بلندترین نقاط دنیا
۲۳۵۵	کوتاهترین نقاط دنیا
۲۳۵۵	طول‌ترین ۱۵ رودخانه جهان
۲۳۵۶	این کشورها نامشان را از چه قومی گرفته‌اند؟
۲۳۵۷	طولانی‌ترین تونل‌های جهان
۲۳۵۸	اسم شهرهای زیر از نام چه کسانی گرفته شده‌اند؟
۲۳۵۹	تاریخ تأسیس و استقلال ممالک جهان
۲۳۶۵	اکتشافات مهم و مسافرت‌های مشهور
۲۳۹۱	نام قدیمی ممالک مختلف جهان
۲۳۹۱	نام قدیمی شهرهای معروف جهان
۲۳۹۲	تلفظ ایرانی و خارجی ممالک جهان
۲۳۹۳	تلفظ ایرانی و خارجی شهرهای مهم جهان
۲۳۹۳	القاب ممالک مختلفه جهان چیست؟
۲۳۹۴	پایتخت کشورها
۲۳۹۶	اختلاف ساعت در شهرهای مختلف جهان
۲۳۹۷	معانی ویژه بعضی از ایالات و مناطق در «ایالات متحده آمریکا»

ورزش

۲۴۰۳	تاریخچه المپیک از دوران باستان تاکنون
۲۴۱۵	پنج حلقه المپیک
۲۴۱۸	سرود آتش المپیک
۲۴۱۹	حدیث دیرباور عدد ۱۳ درباره المپیک
۲۴۲۰	سیصد و هجده المپیک
۲۴۲۵	تقویم بازیهای المپیک تابستانی
۲۴۲۵	نتایج بازیهای المپیک تابستانی از سال ۱۸۹۶ تاکنون
۲۵۸۳	تقویم بازیهای المپیک زمستانی
۲۵۸۴	نتایج بازیهای المپیک زمستانی از سال ۱۹۲۴ میلادی
۲۶۰۷	پیدایش جام جهانی فوتبال
۲۶۱۲	فینال جام جهانی از سال ۱۹۳۰ تا ۱۹۹۰ میلادی

انقلاب اسلامی

دارند آنها را از تحلیل ماهیت نهضت بی نیاز نمی کند. هر نهضتی در حالی که در جریان است، برای مردمی که در متن آن قرار دارند بیشتر نیازمند به تحلیل و بررسی است تا وقتی که پایان می پذیرد و یا نسبت به مردمی که در خارج و یا حاشیه قرار دارند.

هنگامی که نهضتی در جریان است مانند این است که مشاهده کنیم یا از آن عکسبرداری نمائیم اندکی دشوار است. برخلاف هنگامی که نهضت پشت کرده و پایان یافته باشد مانند آن است که صحنه‌ای را پس از فرونشستن گرد و غبار بخواهیم ببینیم یا از آن عکسبرداری نمائیم.

بهرحال تحلیل این نهضت چه برای مردم معاصر که خود در آن شرکت دارند و چه برای آیندگان تاریخ که بخواهند درباره آن قضاوت نمایند هم اکنون امری ضروری و حیاتی است، به نظر می رسد مسائل ذیل باید مورد بررسی قرار گیرد:

(۱) ماهیت نهضت (۲) هدف نهضت

به اعتراف دانشمندان و آگاهان تاریخ معاصر، در نیمه دوم این قرن در همه یا اکثر کشورهای اسلامی به طور پنهان یا آشکار نهضتهایی اسلامی در حال شکل گرفتن است و عملاً درگیریهایی میان گروههای اسلامی و قدرتهای استبدادی و استعماری سرمایه‌داری و یا مسلکهای مادی وابسته به استعمار تازه پای دیگر، و غالباً با هر دو، در جریان است، کارشناسان اعتراف دارند که مسلمانان پس از يك دوره فروریختگی و ازهم‌پاشیدگی ذهنی، بار دیگر در جستجوی «هویت اسلامی» خود در برابر غرب سرمایه‌داری و جهان کمونیستی رو به اضمحلال برآمده‌اند. ولی مسلماً در هیچیک از کشورهای اسلامی نهضتی به عمق و وسعت اسلامی ایران که از سال ۴۲ آغاز شده است و روزافزون در حال گسترش است وجود ندارد. لازم است به تحلیل این نهضت با ارزش پردازیم.

اینکه مردم ما فعلاً در متن جریان نهضت قرار

۱) ماهیت نهضت

وقایع و حوادث اجتماعی و تاریخی، همانند پدیده‌های طبیعی، احياناً از نظر ماهیت با یکدیگر اختلاف دارند. همه نهضت‌های تاریخی را نمی‌توان از نظر ماهیت یکسان دانست. هرگز ماهیت انقلاب اسلامی صدر اسلام به ماهیت انقلاب کبیر فرانسه و یا انقلاب اکتبر روسیه یکی نیست.

تشخیص ماهیت يك نهضت از راه‌های مختلف ممکن است صورت گیرد: از راه افراد و گروه‌هایی که بار نهضت را بدوش می‌کشند، از راه علل و ریشه‌هایی که آن نهضت تعقیب می‌کند، از راه شعارهایی که به آن نهضت قدرت و حیات و حرکت می‌بخشد.

نهضت کنونی ایران به صنف و طبقه خاصی از مردم ایران اختصاص ندارد، نه کارگری است، نه کشاورزی، نه دانشجویی، نه فرهنگی و نه بورژوازی. در این نهضت غنی و فقیر، مرد و زن، شهری و روستائی، طلبه و دانشجو، پیشه‌ور و صنعتگر، کاسب و کشاورز، روحانی و آموزگار، باسواد و بی‌سواد یکسان شرکت دارند. يك اعلامیه که از طرف مراجع بزرگ عالقدر که نهضت را رهبری می‌کنند صادر می‌شود در سراسر کشور و در میان عموم طبقات طنین یکسان می‌افکند، طنینش در شهر همانقدر است که در روستا، در اقصی نقاط خراسان و آذربایجان همان آهنگ را دارد که در وجود دانشجویان ایرانی دورترین شهرهای اروپا یا آمریکا، مظلوم و محروم را همان اندازه به هیجان می‌آورد که بر کنارمانده را، استثمارنده در همان حد احساس ضد استثمار پیدا می‌کند که استثمارنده.

این نهضت یکی از صدها واقعیت عینی و تاریخی است که بی‌پایگی نظریه مفسران مادی

تاریخ و طرفداران ماتریالیسم تاریخی را که اقتصاد را زیربنای جامعه معرفی می‌کنند و هر جنبش اجتماعی را انعکاسی از تضادهای طبقاتی می‌دانند و همواره دست توسلشان به سوی دامن کشدار درگیریهای مادی و تضادهای طبقاتی دراز است و همه راه‌ها را به «شکم» منتهی می‌فرمایند، برملا می‌کند.

این نهضت نهضتی است از تیب نهضت پیامبران یعنی برخاسته از «خودآگاهی الهی» یا «خداآگاهی».

این خودآگاهی ریشه‌اش در اعماق فطرت بشر است و از ضمیر باطن سرچشمه می‌گیرد. هرگاه تذکری پیامبرانه شعور فطری بشر را به خالق و آفریدگارش، به اصل و ریشه‌اش، به شهر و دیاری که از آنجا آمده و يك آشنائی مرموز نسبت به آنجا در خود احساس می‌کند، بیدار سازد، این بیداری خود به‌خود به دل‌بستگی به ذات جمیل علی‌الاطلاق منتهی می‌گردد. دل‌بستگی به‌خدا که سرسلسله ارزشها است به دنبال خود دل‌بستگی به کمال زیبایی و عدل و برابری و گذشت و فداکاری و افاضه و خیررسانی در او به‌وجود می‌آورد.

آن احساسی که پیامبران در انسان بیدار می‌کنند، یعنی احساس خداجویی و خداپرستی که در فطرت هر فرد نهفته است و او را جویای تعالی و متفر از کاستی و پستی در هر شکل و هر مظهر می‌نماید، به انسان ایده می‌دهد، او را طرفدار حق و حقیقت از آن جهت که حق و حقیقت است نه از آن جهت که پیوندی با منافعش دارد می‌نماید، و دشمن باطل و پوچی می‌کند از آن جهت که باطل باطل است و پوچی پوچی است، فارغ از هر منفعت یا زبانی: عدالت و برابری و راستی و درستی از آن جهت که ارزشهای خدائی هستند، خود به صورت «هدف» و «مطلوب» درمی‌آیند نه صرفاً وسیله‌ای برای پیروزی در تنازع زندگی.

انسانی که بیداری خدائی پیدا می‌کند، و

- قلب و تحریف در میراث گرانقدر فرهنگ اسلامی و صادر کردن شناسنامه جعلی برای این فرهنگ به نام فرهنگ موهوم ایرانی.

- تبلیغ و اشاعه مارکسیسم دولتی، جنبه‌های الحادی مارکسیسم منهای جنبه‌های سیاسی و اجتماعی آن. چنانکه می‌دانیم عناصر خودفروخته مارکسیست به یک توافق با دستگاه حکومت نائل گردیدند و آن تبلیغ جنبه‌های الحادی و ماتریالیستی و ضد مذهبی مارکسیسم و سکوت از جنبه‌های سیاسی و اجتماعی آن است. ما در دانشگاه از نزدیک شاهد این گونه فعالیت‌های عناصر مارکسیست که در زیر چتر حمایت بیدریغ دستگاه، خوشبخت می‌زیستند بودیم.

- کشتارهای بی‌رحمانه و ارزش قائل نشدن برای خون مسلمانان ایرانی و همچنین زندان‌ها و شکنجه‌ها برای متهمان سیاسی.

- تبعیض و ازدیاد روزافزون شکاف طبقاتی علی‌رغم اصلاحات ظاهری ادعائی.

- تسلط عناصر غیرمسلمان بر مسلمانان در دولت و سایر دستگاه‌ها.

- نقض آشکار قوانین و مقررات اسلامی چه به صورت مستقیم و چه بصورت ترویج و اشاعه فساد در همه زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی.

- مبارزه با ادبیات فارسی اسلامی که حافظ و نگهبان روح اسلامی ایران است به نام مبارزه با واژه‌های بیگانه.

- بریدن پیوند از کشورهای اسلامی و پیوند با کشورهای غیراسلامی و احیاناً ضداسلامی که رژیم اشغالگر قدس نمونه آن است.

این امور و امثال اینها در طول نیم‌قرن وجدان مذهبی جامعه ما را جریحه‌دار ساخت و به صورت عقده‌های مستعد انفجار درآورد.

از طرف دیگر جریان‌هایی در جهان رخ داد که

ارزشهای متعالی انسانی برایش به صورت «هدف» درمی‌آیند از اینکه طرفدار یک فرد به عنوان یک فرد و یا دشمن یک شخص به عنوان یک شخص بشود آزاد می‌شود، او دیگر طرفدار عدل است نه عادل. دشمن ظلم است نه ظالم، طرفداریش از عادل و دشمنیش با ظالم از عقیده‌های روانی و شخصی ناشی نمی‌شود، اصولی و مسلکی است.

وجدان اسلامی بیدار شده جامعه ما، او را در جستجوی ارزشهای اسلامی برانگیخته است و این وجدان مشترک و روح جمعی جوشان جامعه است که طبقات مختلف و احیاناً متضاد را در یک حرکت هماهنگ براه انداخته است.

و اما از نظر ریشه: ریشه این نهضت را در جریان‌های نیم‌قرن اخیر کشور از نظر تضاد آن جریان‌ها با روح اسلامی این جامعه باید جستجو کرد.

در نیم‌قرن اخیر جریان‌هایی رخ داده که بر ضد اهداف عالی‌ه اسلامی و در جهت مخالف آرمان‌های مصلحان صدساله اخیر بوده و هست و طبعاً نمی‌توانست برای همیشه از طرف جامعه ما بدون عکس‌العمل بماند.

آنچه در این نیم‌قرن در جامعه اسلامی رخ داده عبارت است از:

- استبداد خشن و وحشی و سلب هر نوع آزادی.
- نفوذ استعمار نو. یعنی شکل نامرئی و خطرناک استعمار چه از جنبه سیاسی و چه از جنبه اقتصادی و چه از جنبه فرهنگی.

- دور نگهداشتن دین از سیاست، بلکه بیرون کردن دین از میدان سیاست.

- کوشش برای بازگرداندن ایران به جاهلیت قبل از اسلام و احیاء شعارهای مجوسی و میراندن شعارهای اصیل اسلامی. تغییر تاریخ هجری محمدی به تاریخ مجوسی یک نمونه آن است.

چهره دروغین تبلیغات سیاسی لیبرال غربی و دنیای سوسیالیست شرقی را آشکار ساخت و امیدی که طبقات روشنفکر به این دو قطب بسته بودند تبدیل به یأس شد.

و از جانب سوم در طول سی و اند سال گذشته یعنی از شهریور ۲۰ تاکنون، محققین و گویندگان و نویسندگان اسلامی توفیق یافتند که تاحدودی چهره زیبا و جذاب اسلام واقعی را به نسل معاصر بنمایند.

روحانیت آگاه و شجاع و مبارز ایران که از ناهنجاریهای گذشته رنج می برد و در پی فرصت مناسبی برای پیاختاستن بود، در این شرایط به پیاختاست و نسل بستوه آمده از ناهنجاریهای پنجاه ساله، و سرخورده از غرب مآبی و شرق گرایی، و آشنا به تعالیم نجات بخش اسلام، به تمام وجود و هستی خود ندای روحانیت را لبیک گفت و از چنین ریشه هائی بود که نهضت اسلامی ایران مایه گرفت.

شعارهای اسلامی نهضت سراسر کشور را، از مرکز تا دورترین دهات مرزی گرفته است، کسی به این مردم دیکته نکرده و برایشان شعار انتخاب نکرده است، این شعارها را مردم از اعماق ضمیر اسلامی خود الهام می گیرند. آیا در همه شعارهائی که این مردم از پیش خود ابتکار می کنند، شعاری غیراسلامی دیده می شود؟

ویژگی های حکومت اسلامی

حاکمیت خدا

دو واژه «حکومت» و «حاکمیت» از نظر لغوی، از ریشه «حکم» مشتق شده اند و حکم هم دارای معانی گوناگونی است که به یکدیگر نزدیک می باشند. از جمله: فرمان دادن، قضاوت کردن و جلوگیری کردن. حاکم یعنی کسی که بر جامعه مسلط است. اوست که فرمان می دهد و جلوی تجاوز را می گیرد و حکومت به معنای فرمان دادن و قضاوت کردن می باشد.

میان مفهوم تسلط و مفهوم مالکیت رابطه ای آشکار وجود دارد، یعنی اگر نسبت به چیزی تملك و مالکیت پیدا شود، تسلط بوجود می آید و پس از این که تسلط بوجود آمد، فرمان و امر هم می تواند وجود داشته باشد. پس فقط کسی می تواند بر چیزی فرمان براند که مالک آن باشد و انسان بر خودش مالکیت ندارد و آفریننده و سازنده خویش نیست و مالک او دیگری است. پس آن مالک می تواند برای انسان تکلیف مشخص کند، نه انسان به خودش. بنابراین حاکمیت از آن خداوند است، چون او نه تنها مالک، بلکه آفریننده و خالق انسان نیز هست، خداوند در قرآن می فرماید: «مالکیت و فرمانروائی آسمان ها و زمین و هر چه بین آنهاست از آن خداست، هر چه را بخواهد خلق می کند و خدا بر همه چیز توانا است».

تنها خالق انسان و کسی که هستی انسان از اوست، می تواند و حق دارد برای انسان قانون بگذارد و حاکم معین کند، مالک حقیقی انسان و ولی او خداست و دیگران اگر حکومت و ولایتی دارند باید حکومت و ولایتشان به او ببینند تا از مشروعیت برخوردار باشند. بنابراین حکم و حاکمیت از آن خداست، خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ» یعنی حکومت جز برای خدا نیست.

خداوند مقرر فرموده که بندگان تنها از حکم او و پیامبران و حاکمان الهی پیروی و اطاعت نمایند و کسانی را که به او امر حاکمان غیرالهی تن در داده و به اطاعت غیرخدا درآمده اند، «فاسق»، «کافر» و «ظالم» می خوانند: «هر کس برخلاف آنچه خدا فرستاده کم کند از فاسقان خواهد بود» این گروه یعنی کسانی که حکومت غیرالهی دارند در آیات ۴۴ و ۴۵ همین سوره به عنوان «کافرون» و «ظالمون» مورد خطاب قرار گرفته اند.

بنابراین، در اسلام، حاکمیت تنها از آن خداست، فقط اوست که قانونگذار است، هیچ انسانی حتی

واحد است و آن رابطه خالق و مخلوقی است. پس حاکمیت او نسبت به تمامی افراد بشر یکسان بوده و همه به صورت مساوی تحت حکومت او قرار می‌گیرند و از این لحاظ به هیچ وجه حتی تصور این که فردی یا گروهی تحت ظلم و ستمی قرار بگیرد امکان‌پذیر نیست، همه از نظر بندگی نزد او مساویند و تنها اوست که حق حاکمیت دارد.

در جامعه اسلامی هیچ فرد یا گروهی از موقعیت مادی برتر از دیگران برخوردار نمی‌باشد، تنها ملاک برتری نزد پروردگار «تقوی» است که در قرآن می‌فرماید: «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» یعنی: «گرامی‌ترین شما نزد پروردگار با تقوی‌ترین شماست». همه در برابر حاکمیت خدا یکسانند و یک رابطه واحد با او دارند که همان رابطه خالق و مخلوقی است.

با این ویژگی‌ها، از نظر جامعه‌شناسی، در جامعه اسلامی از وجود طبقات اجتماعی استثمارگر اثری نیست و این جامعه، همان امت واحده‌ای است که تمام اقشار آن به صورت یک کل هماهنگ به زندگی اجتماعی ادامه داده و هیچ گروه و طبقه‌ای به عنوان استثمارگر و استثمارشده، سلطه‌گر و تحت سلطه، حاکم و محکوم و ظالم و مظلوم در آن وجود ندارد.

۳) امکان رشد استعدادها و آزاد شدن فطرت انسانی: در حکومت‌های طاغوتی، یعنی جوامعی که حاکمیت متعلق به غیر خداست استعدادهای انسانی به صورت کامل رشد نکرده و انسان از فطرت خویش دور نگهداشته می‌شود. علت اصلی این رشد نیافتگی، همان عامل سیاسی یعنی وجود حکومت‌های طاغوتی است که زمینه رشد و شکوفایی استعدادها، فرهنگی، اخلاقی، اقتصادی و سیاسی انسان را در جهت اغراض و اهداف خویش مساعد می‌سازند و با استفاده از قدرتی که در اختیار دارند از راه‌های گوناگون در راه رشد انسان مانع ایجاد

اگر پیامبر هم باشد، حق قانونگذاری نداشته و نمی‌تواند از جانب خود برای انجام دادن یا ندادن امور، به دیگران امر و نهی کند. خود پیامبر (ص) تابع فرامین خداوند است و از زبان قرآن می‌فرماید: «من جز آنچه از طرف خدایم بر من وحی می‌شود از چیز دیگری پیروی نمی‌کنم».

اطاعت سایر مردم از پیغمبر اکرم (ص) نیز به دلیل این است که خداوند به اطاعت از او فرمان داده است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «ما رسول نفرستادیم مگر برای اینکه انسان‌ها به امر خدا از او اطاعت کنند».

جلوه‌های اجتماعی حاکمیت خدا در جامعه اسلامی

۱) برقراری عدل: از آنجا که در اسلام، حاکمیت منحصر به خداست و یکی از صفات خداوند «عدل» است و او خود مکرر در قرآن امر به عدل و نیکی فرموده، لذا حکومتی که از حاکمیت الله ناشی می‌شود، در جهت عدالت همگانی است و هیچگونه ظلم و ستمی در آن راه ندارد. این نتیجه موجب می‌شود که تمام افراد و گروه‌ها در جامعه اسلامی به حق خویش رسیده و هیچ حقی از هیچکس ضایع نگردد، آن حقی که پروردگار متعال که خالق و آفریننده انسان است برای او تعیین نموده و خلل‌ناپذیر است.

یک چنین عدالتی که سرچشمه الهی دارد، موجب برقراری برابری و مساوات همگانی و از بین رفتن هرگونه ظلم و ستم و بی‌عدالتی است.

۲) مساوات و برابری اجتماعی: نتیجه اجتماعی دیگر حاکمیت خدا، تساوی تمام مردم در مقابل این حاکمیت است. نزد خداوند که همگی موجودات و از جمله انسان را خلق کرده، تمامی افراد بشر مساویند و رابطه تمامی انسان‌ها با او یک رابطه

می‌کنند.

ایدئولوژی اسلامی و تنها در حاکمیت الله امکان بروز خواهند یافت. در ایدئولوژی‌های دیگر و حاکمیت طاغوت چون ارزش‌ها در جهت مقابل و مخالف ارزش‌های الهی قرار دارد، استعداد‌های انسانی نیز در همان جهت به صورت غیرطبیعی و ناقص شکل می‌گیرد.

ج - جنبه سیاسی: پرورش انسان‌هایی که از نظر سیاسی به صورت صحیح و واقعی در سرنوشت سیاسی خویش مشارکت داشته باشند از نتایج دیگر حاکمیت الله است. در این حاکمیت، از آنجا که انسان به صورت فطری مورد نظر است و خداوند او را موجودی مسئول در سرنوشت خویش آفریده است، لذا امکان رشد این قسمت از استعداد‌های او نیز فراهم می‌شود.

واگذاری حکومت به انسان: اکنون که مشخص شد در اسلام حاکمیت منحصرأ حق خداست، باید دانست که خداوند این حق خود را به اراده خویش، با شرایطی، به انسان واگذار نموده است. این سخن بدان معنی نیست که خداوند دیگر هیچ حقی در حاکمیت ندارد، بلکه از آنجا که کلیه امور به اراده و مشیت و قدرت خداوند است، او خود چنین خواسته است که حکومت و ولایت را به انسان تفویض نماید. تفویض امر حکومت به انسان، در آیات متعددی از قرآن مجید به صراحت بیان شده است. البته منظور تفویض حکومت به هر انسانی نبوده، بلکه امر حکومت و هدایت بشر به پیامبر و ائمه و سپس به عالمان و فقیهان دینی واگذار گردیده است. در زمان غیبت امام هر انسانی نمی‌تواند به این مقام برسد مگر این که صفاتی را که اسلام برای حاکم و زمامدار قائل شده، دارا باشد.

حاکمیت خدا و حکومت انسان در اصل پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بشرح زیر بیان شده است:

در جامعه اسلامی که حاکمیت متعلق به خداست و تنها هدف‌های متعالی الهی مطرح است، عامل اصلی این رشدنیافتگی‌ها که همان حاکمان طاغوتی هستند وجود ندارد. در اینجا، انسان دیگر اسیر قیود مصنوعی ساخته فکر و دست طاغوت که عمدتاً نتیجه گسترش زیاده از حد و غیر معقول خواهش‌ها و هواهای نفسانی انسان است نیست. در چنین شرایطی استعداد‌های انسانی به صورت طبیعی رشد کرده و نمایان می‌گردد. البته این شکوفائی دربرگیرنده کلیه استعداد‌های انسانی است و ما برای روشن تر شدن موضوع به چند زمینه عمده آن اشاره می‌کنیم.

الف - جنبه مادی و اقتصادی: منظور از شکوفائی استعداد‌ها در جهات مادی و اقتصادی این است که قابلیت و توان انسان در بهره‌برداری از امکانات و نعمات مادی خداداد، رشد نموده و انسان این موهبت‌های الهی را به صورت صحیح و عادلانه مورد استفاده قرار دهد. بهره‌برداری از این منابع زمینه استثمار عده‌ای توسط عده دیگر را فراهم نمی‌آورد و همه انسان‌ها آنطور که خدای تعالی مقرر فرموده به صورت عادلانه از آن بهره‌مند می‌گردند.

ب - جنبه فرهنگی: از جنبه‌های دیگر استعداد انسانی که در حاکمیت الله شکوفا می‌شود، جنبه فرهنگی است. در این شکوفائی استعداد انسان از لحاظ جنبه‌های گوناگون فرهنگی که شامل موارد تربیتی، آموزشی، عقیدتی، جهان‌بینی و مانند اینها است رشد و تکامل پیدا می‌کند. بعلاوه ارزش‌های والای انسانی که خداوند برای بشر مقرر فرموده است جایگزین ارزش‌های طاغوتی که بیشتر مبنای مادی و مصرفی دارند، می‌گردد. از جمله این ارزش‌ها می‌توان به روحیه برادری، تعاون، همیاری، ایثار، شهادت و مانند اینها اشاره کرد که تنها برمبنای

در ۱۲ فروردین ۱۳۵۸، تشکیل جمهوری اسلامی ایران که در فروردین ۱۰ فروردین ۱۳۵۸ به تأیید اکثریت ملت رسیده بود، رسماً اعلام شد و حکومت مشروطه سلطنتی برای همیشه از بین رفت. پس از تشکیل مجلس خبرگان برای تدوین قانون اساسی حکومت جمهوری اسلامی ایران، در پائیز ۱۳۵۸ قانون اساسی جدید با رأی ملت ایران تصویب شد.

ویژگیهای انقلاب اسلامی ایران

هرچند که همه انقلابها در جهان، در برخی از امور با هم شریک بوده و با هم مشابهند، ولی هر انقلابی برای خود ویژگیهایی را داشته که در دیگر انقلابها، وجود ندارد، در این زمینه انقلاب اسلامی ایران نیز دارای ویژگیهایی است که ما بطور خلاصه و فهرست وار به آنها اشاره می‌کنیم:

(۱) حاکمیت الله: انقلاب اسلامی ایران توسط کسانی شروع شده و به ثمر نشست که معتقد بودند حاکمیت تنها از آن خدا و پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) بوده و هر کس از غیر طریق آنان به حکومت برسد طاغوت، و غیرقانونی خواهد بود، و به همین دلیل حاکمیت پادشاهان را در طول تاریخ غیرقانونی و نامشروع می‌دانستند و در زمان غیبت امام زمان تنها حاکمیت فقیه جامع الشرایط را بعنوان نماینده امام زمان می‌پذیرند و بس.

(۲) قدرت و نفوذ معنوی رهبر: هرچند که در همه انقلابها مردم تابع رهبری انقلاب بوده و گوش به فرمانش داده و به دستوراتش عمل می‌کنند، اما این مسئله در انقلاب ما از شدت بیشتری برخوردار بود، زیرا رهبری انقلاب در لباس مرجعیت و نمایندگی از ناحیه امام زمان (عج) ظهور کرده است و اعتقاد مردم آن است که رد حکم آورد حکم امام زمان است و رد حکم امام زمان رد حکم خدا است و آن هم

«حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچکس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرقی که در اصول بعد می‌آید اعمال می‌کند».

انقلاب اسلامی ایران

از سال ۱۳۴۱ هنگامی که محمدرضا پهلوی انقلاب دیکته شده آمریکائی، معروف به انقلاب سفید را به ملت ایران تحمیل کرد، با نطق امام خمینی (ره) در قم، انقلاب اسلامی ایران آغاز گردید. به دنبال مبارزات پی‌گیر و سرسختانه امام خمینی (ره) رژیم محمد رضا پهلوی درصدد مقابله شدید برآمد و در سال ۱۳۴۲ امام به خارج از کشور تبعید گشت. اما مبارزات در ایران متوقف نشد و با رهبری امام خمینی (ره) از خارج از وطن این مبارزات در همه سطوح به صورت زیرزمینی وسعت یافت و حتی سازمان مخوف امنیت محمدرضا پهلوی هم با کشتارها و شکنجه‌های مداوم و وحشیانه خود نتوانست از وسعت و گسترش انقلاب اسلامی جلوگیری کند. در سال ۱۳۵۷ این انقلاب اسلامی به اوج خود رسید و تمام اقشار ملت را دربر گرفت. تحت فشار رژیم محمدرضا پهلوی بر دولت عراق، امام خمینی ناچار به ترك عراق (تبعیدگاه خود) شد و به پاریس رفت و از آن پس رهبری مبارزات از پاریس توسط امام خمینی (ره) ادامه یافت. روز به روز قدرت مقاومت رژیم محمدرضا پهلوی در برابر انقلاب اسلامی ملت ایران رو به ضعف می‌نهاد تا سرانجام در دی ماه ۱۳۵۷ محمدرضا پهلوی از ایران فرار کرد، و در ۱۲ بهمن ۱۳۵۷، امام خمینی (ره) پس از بانزده سال دوری از وطن، از پاریس وارد تهران گشت.

موجب کفر و خروج از اسلام است، لذا عمل به بیانیه‌ها و دستورات رهبری در طول انقلاب بعنوان عمل به دستورات اسلام تلقی می‌شد، اینجاست که رهبری انقلاب اسلامی ایران از بقیه رهبران انقلاب دنیا جدا می‌شود و حکم او از نفوذ بیشتری برخوردار می‌گردد.

۳) روحانیت: روحانیت شیعه در بعد تبلیغی و آگاه کردن مردم (با توجه به زمینه تبلیغی که در ایام ماه رمضان و محرم و صفر و فاطمیه داشتند) و رساندن پیام رهبری به مردم، و تشریح اهداف انقلاب و بازگو کردن فساد و تباهی دستگاه حاکمه، نقش بسزائی داشته‌اند، لذا با توجه به اینکه هیچک از رسانه‌های گروهی در داخل کشور و چه در خارج در اختیار انقلابیون نبود، احیاناً همزمان در اسرع وقت پیام رهبری را به امت می‌رسانده و نظر رهبر انقلاب را برای مردم در روند انقلاب تشریح می‌کردند، نمونه بارز آن عاشورای سال ۴۲ است که با یک طرح و نقشه حساب شده طلاب و وعاظ بنا شد همگان در روز عاشورا در سراسر مملکت نظر امام را درباره نظام حاکم، به مردم برسانند که مردم باید علیه نظام شورش نمایند، همزمان که امام در قم علیه شخص شاه آن سخنرانی تاریخی را در مدرسه فیضیه ایراد می‌فرمود، وعاظ و طلاب نیز در سراسر مملکت داشتند نظر امام را به مردم می‌گفتند و مردم را به مظالم طاغوت آشنا می‌ساختند. این چنین نیرو و این چنین موقعیتی برای هیچ انقلابی در دنیا وجود نداشت.

۴) وحدت و همبستگی همه اقشار: از آنجا که ۹۹/۲ درصد مردم ایران مسلمان بوده، و انقلاب نیز ماهیتی اسلامی داشت همه اقشار مردم، از طلبه و دانشجو، از شهری و دهاتی، از بازاری و کشاورز، باسواد و بی‌سواد... همه و همه با هم در روند انقلاب متحد بوده و از یکدیگر حمایت می‌نمودند، و دست

به دست یکدیگر داده علیه رژیم حاکم قیام می‌کردند، هیچ انقلابی در دنیا با این نوع یکپارچگی مردم روبرو نبود، زیرا انقلاب کارگری فقط همبستگی کارگران را بهمراه دارد و انقلاب آزادیخواهی تنها یکپارچگی آزادیخواهان را و... و قهراً انقلاب اسلامی وحدت و همبستگی مسلمین را همراه خواهد داشت.

۵) پایگاه انقلاب: یکی از ویژگیهای این انقلاب مراکز اصلی و پایگاه دائمی آن است، حوزه‌های علمیه، دانشگاهها، مدارس، مساجد، و حسینیه‌ها که در نظر ملت ایران بعنوان اماکن مقدس بحساب می‌آیند و چشم همه مردم به این اماکن دوخته شده، و به آنها با دیده احترام می‌نگریستند، مراکز اصلی این انقلاب بودند و قداست این مراکز به نوبه خود سهم بسزائی در به حرکت درآوردن مردم داشت.

۶) هدف انقلاب: هدف نهضت که از همان ابتداء مشخص بوده و در شعارهایی از قبیل: استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی، تبلور یافته بود، در به جنبش کشاندن مردم نقش مهمی داشته است. ۷) خودکفائی انقلاب: یکی از ویژگیهای دیگر این انقلاب این بود که همه نیازمندیهای آن (چه در بعد فرهنگی و چه در بعد سیاسی و چه در تشکل بخشیدن به ملت و بخصوص در مسئله رهبری) از درون مرز ایران تأمین می‌شده و از حوزه اسلام و مسلمین تجاوز نمی‌کرده است، یعنی نه نیازی به کمونیسم شرق بوده و نه احتیاجی به کاپیتالیسم غرب، بلکه همه کارهای آن از متن اسلام و رهبری امام خمینی (ره) تأمین می‌شده است.

۸) تسخیر ارتش: انقلاب ما برای به شکست کشاندن رژیم حاکم و خلع سلاح او شیوه بدیعی را بکار بسته بود که نتیجه آن همان تسخیر ارتش بود، زیرا با این شیوه علمی و حساب شده هیچگاه مردم در مقابل

بررسی ویژگیهای آن نیز جز در ارتباط با این نهضت مقدس عملی نمی‌باشد و اینک در آغاز این مجموعه چه به لحاظ توجه بدین ارتباط و چه به لحاظ اهمیت ذکر مکرر این نهضت مقدس، پاره‌ای از خصوصیات قیام ۱۵ خرداد آورده می‌شود: ۱۵ خرداد ۴۲ نقطه عطفی عظیم در مبارزات طولانی مردم ستم‌کشیده وطن ماست، نقطه عطفی که در این زمان دیگر کسی را یاری چشم‌پوشیدن از اهمیت آن نیست. نهضت ۱۵ خرداد ۴۲ که در اوج اصلاحات کذائی شاه و به هنگامی که همه سرها در گریبانها فرو رفته بودند صورت گرفت، حرکتی عمیقاً اسلامی بود و آنان که در ۱۵ خرداد جان دادند کسانی بودند که تحت حرکت انسان‌ساز عاشورا قرار داشته و محصول خالص اسلام محمدی (ص) بودند.

در ۱۵ خرداد برای نخستین بار شعارها صرفاً اسلامی بود و اساساً قیام بخاطر اسلام و اعتراض به توهین نسبت به رهبری اسلام صورت می‌گرفت.

در نهضتهای پیش از ۱۵ خرداد هیچگاه «الله اکبر» و «لا اله الا الله» شعار اصلی جنبش نبود اما در ۱۵ خرداد رهبری مذهبی نهضت بر همه انواع دیگر رهبری غالب شده و مرجعیت اسلامی و در پی آن روحانیت مستقیماً رهبری و بسیج مستمر توده‌ها را برعهده گرفتند.

۱۵ خرداد قیام و نهضتی برخاسته از متن مردم بود و این مردم بودند که کشته دادند و برای نخستین بار مردم تنها با اتکال به نیروی لایزال الهی و با دست خالی و بریده از رهبران سیاسی و غالباً ورشکسته سنتی وارد میدان شدند و خود تصمیم گرفته و دست به عمل زدند. در آنزمان نه تنها روشنفکران چپ‌زده داخلی که حتی رادیو مسکو نیز قیام ۱۵ خرداد را حرکتی ارتجاعی و از جانب فنودالها بر ضد اصلاحات شاه اعلام نمود و این روشنفکران نیز چندی بعد در تحلیلهای خود آنرا قیامی کور،

ارتش نایستاده و ارتش را بنام دشمن خود نخوانده‌اند بلکه در هنگامی که رژیم، ارتش را به جنگ و کشتار مردم به میدان می‌آورد، می‌دیدند که این مردم نه تنها بروی ارتش اسلحه نمی‌کشند بلکه شعارشان این است که: ارتش برادر ماست. لذا ارتش تا دندان مسلح، بخود آمده تسخیر مردم شد نه تسلیم رژیم و خود را در اختیار مردم قرار داد و این شیوه با کمترین تلفات بزرگترین پیروزی را بهمراه داشت و گر نه اگر مردم با سلاح در مقابل ارتش ظاهر می‌شدند یقیناً با تلفات بی‌شمار هم نمی‌توانستند به آن سرعت به پیروزی برسند، لذا ما از این حالت به تسخیر ارتش یاد کردیم نه تسلیم و شکست آن. وقتی که ارتش تسخیر شد یعنی به مردم پیوست نه تنها با مردم کاری نداشت بلکه در شدائد و جنگهای پس از پیروزی به کمک مردم شتافت. (البته حساب معدودی از ارتشیان خائن جداست.)

۹) **شهادت طلبی:** و بالاخره ویژگی خاصی که در انقلاب ما بود مسئله هدف‌داری و شهادت‌طلبی بود که مردم ایران کشته‌های در راه انقلاب را همانند کشته‌های جنگهای صدر اسلام شهید دانسته و نه تنها کشته شدن در این راه را ذلت نمی‌دانستند بلکه آنرا مایه فخر و مباهات خود دانسته و با جان و دل آنرا خریدار بودند، لذا این انقلاب با خون دهها هزار شهید و جانباز و معلول و مفقود بثمر نشست، و همین خونها و خندان معظم شهدا هستند که حافظ انقلاب بوده و سلامت انقلاب بوسیله آنان برای همیشه تضمین می‌گردد. اینها و ده‌ها ویژگی دیگر که ما را یاری بررسی همه آنها نیست.

۱۵ خرداد ۴۲

انقلاب اسلامی حرکتی در امتداد نهضت پانزدهم خرداد ۴۲: انقلاب اسلامی در ارتباطی ناگسستی با نهضت پانزدهم خرداد ۴۲ قرار دارد و

شورشی ضد طبقاتی و با اشتباه در رهبری و ... خواندند.

آری در آنزمان که حتی روشنفکران مسلمان نیز شعار اصلاحات آری، دیکتاتوری نه را سر می دادند این تنها امام بود که با مورد حمله قرار دادن شخص شاه نه تنها مرحله نوینی را در مبارزات این ملت ستم کشیده آغاز می نمود که روشنفکران آن زمان را نیز به اعتراض وامی داشت.

۱۵ خرداد اوج نهضتی بود که مبارزه را برای نخستین بار بشکلی بارز و مشخص دو قطبی کرد که در قطبی از آن خمینی و یارانش و در قطبی دیگر شاه و طرفدارانش را قرارداد، آنچنان قطبهایی که سرانجام هم از مجرای همانها حرکت کنونی به فتح ناب منجر شد.

انقلاب اسلامی بر پایه همان خونهای مقدس، خدائی و پاک شهدای ۱۵ خرداد بنا شده است و بسان درختی عظیم است که از دانه مقدس نهضت ۱۵ خرداد روئیده و رشد کرده است.

این انقلاب عظیم نیز در زمانی صورت گرفت که همه روشنفکران مسلمان و غیرمسلمان به بن بست رسیده بودند و در مقابل شگردهای پیچیده آمریکا مات شده و قادر به انجام کاری درخور و اساسی نبودند.

روشهای چریکی و مبارزه مسلحانه شهری و روستائی به شکست انجامیده بود و سردمداران آن نیز اکثراً خود بر بی فایدهی این روشها اذعان داشتند و مسلمین مبارز نیز تحت فشار شدیدترین توطئهها و نفاقها از جانب گروههای منافق مسلمان نما و خصوصاً عناصر مرتد سازمان مجاهدین خلق قرار داشتند.

تا اینکه خدا بر این ملت رحم آورد و قلبهای مردم را به یکدیگر نزدیک ساخت و در نتیجه امام هم در جامعه حضوری آشکارتر یافت و مردم شایسته

رهبری این بزرگوار گشتند و انقلاب اسلامی به سوی گسترش و رشد گامهایی سریع برداشت و آن شد که در صفحات بعد گذشته‌هایی از آن به نمایش گذارده خواهد شد.

۱۷ شهریور و حکومت نظامی

به دنبال انجام راهپیمائی‌های عظیم عید فطر (۱۳ شهریور) و ۱۶ شهریور که بواقع به منزله پایان جدائیها و تنهاییهای يك ملت و تولد پیوستگی‌ها بود، شاه و اربابان آمریکائیش بطور اساسی بوحشت افتادند. چرا که این دور راهپیمائی عظیم به منزله ضربتی مهلك بود که بر همه آن چیزهائی وارد می آمد که اینان در جهت اعمال حاکمیت ننگین و چندین ساله خود و تبدیل يك ملت مجتمع به انسانهایی جدای از هم و ترسان از یکدیگر فراهم آورده بودند.

آری ملتی جدای از هم و اسیر در تور امنیتی ساواک، می رفت تا با یکپارچگی خود این تور شیطانی و ضد انسانی را بدر و خود را از سلطه‌ها و اسارت‌ها رهایی بخشد.

براین اساس بود که شاه و اربابش در جهت پیشگیری از سرنگونی قریب الوقوع خود و نیز رشد پرشتاب نهضت اسلامی با توجه به تجربه ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ تصمیم بر آن گرفتند که با سرکوب خشن راهپیمائی روز ۱۷ شهریور که در عصر پنجشنبه ۱۶ شهریور اعلام گردیده بود، سیری را که به اصطلاح ایشان در روند اعطای آزادیهای سیاسی فرمایشی تا آنزمان در جهت جلوگیری از انفجار مردم پیموده بودند وارد مرحله‌ای نوین سازند، بدین معنا که با کشتار وسیع مردم و اعلام حکومت نظامی در شهرهای اصلی کشور و اعمال غیر رسمی همین حکومت نظامی در سایر شهرها، اصلی ترین و مؤثرترین افراد این تظاهرات و به اصطلاح ایشان آشوبها را نابود

دیده بودند. این ملت امام را یافته بود و دیگر هنگامی که امام در قلب مردم آمد باطل را جانی نبود و باید که به گورستان می‌رفت و بیاری خدا چنین نیز شد.

واقعه سینما رکس آبادان: با اوج‌گیری نهضت با شعارها و نیز محتوای اسلامی، رژیم شاه که بر خطر گسترش و هر چه مردمی‌تر شدن نهضتی با وجهه‌ای اسلامی واقف بود، کوشید تا با مبادرت به اقداماتی شنیع چهره نهضت اسلامی را لکه‌دار نموده و بدین ترتیب با تبلیغاتی دامنه‌دار میان اکثریت مردم و جریان روبه‌رشد حرکت اسلامی در کشور ایجاد فاصله و سد روانی نموده و در نتیجه ضمن باز کردن فضای سیاسی از نوع آمریکائی، جریان انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام را در بین اکثریت مردم از نظر تبلیغاتی منزوی نموده، به شکست بکشاند.

از اینرو با توجه به پاره‌ای اقدامات که تظاهرکنندگان اسلامی در جهت به آتش کشیدن منافع آمریکا و نیز مظاهر فساد غرب در ایران و از آن جمله بانکها و مشروب فروشیها انجام می‌دادند، شاه درصدد آن برآمد تا با به آتش کشیدن سینمایی پر از تماشاچی و سپس اجرای يك نمایش تبلیغاتی آنرا به حساب انقلاب اسلامی و امام گذاشته و بدین طریق به خیال خود لکه ننگی بر دامان پاك انقلاب اسلامی برجای گذارد. بر این اساس به دستور شاه سینما رکس آبادان به هنگام نمایش فیلم، توسط مزدوران رژیم به آتش کشیده شد. لیکن ننگ این جنایت شنیع تنها دامن عامل آنرا گرفت و مردم بسیار زود در شعارهای خود محکومیت شاه را در این باره رقم زدند و در ۱۶ شهریور فریاد برآوردند که: «جنایت آبادان بدست شاه خائن» و پس از آن فریاد برآوردند که: «کتاب قرآن را، مسجد کرمان را، رکس آبادان را شاه به آتش کشید. شاه به آتش کشید. شاه به آتش کشید.»

نموده و باعث شوند که آشوب‌طلبان! و پیروان اصلی امام تا مدتها قادر به ترمیم نیروهای تلف شده خود نباشند و در نتیجه رشد کیفی نهضت با نابودی اینگونه افراد متوقف گردد. همچنین شاه درصدد آن بود تا مردمی را نیز که احتمال آن می‌رفت هر روز بیشتر از روز پیش به اسلام و نهضت بپیوندند با ایجاد رعب و وحشت از نهضت بدور نگه دارد و در نتیجه به رشد کمی حرکت نیز بطور جدی ضرباتی اساسی وارد آورد. همزمان با انجام این اقدامات، آمریکا لازم می‌دید که همچنان بر آزادی بخش‌های قبلی تأکید گردد و حتی در فضائی که سران اصلی نهضت طرفدار امام کشته و متلاشی شده‌اند رفووم اقتصادی هر چه سریعتر همه‌گیر شود تا این بار از جهت گیری حرکت ناراضیان به سوی امام جلوگیری شده و در نتیجه با ایجاد جناحی مخالف‌خوان در درون نظام و بخصوص در مجلس فرمایشی و نیز دستگیری پاره‌ای افراد فاسد و مفسد به مردم امیدی داده شود که در چهارچوب نظام و قانون اساسی شاه انقلاب کنند.

بلافاصله پس از کشتار ۱۷ شهریور کارتر در تماسی تلفنی با شاه بدو دست مرزاد می‌گوید و او را در جهت ادامه روند اعطای آزادیهای آمریکائی تشویق می‌نماید.

در همین مورد است که بلافاصله پس از ۱۷ شهریور خونین در مجلس فرمایشی شاه با اعتراضاتی به ظاهر شدید به شریف امامی روبرو می‌شویم که اتفاقاً این بار جریان واقعه مستقیماً از رادیوی دولتی پخش می‌گردد.

اجرای سناریویی که هدفی جز نمایش میل رژیم به آزادی بخشی! و انحراف فکر مردم در جهت امیدبستن به امکان حل مسائل و نارسائیه‌ها در خود نظام شاه می‌باشد. اما این مردم در کوره محرم و رمضان ساخته شده و پس از آن شکوه عید فطر را

فرازهائی از سخنان حضرت امام (ره) از ورود ایشان تا حاکمیت یافتن حزب الله

۵۸/۱۱/۱۲: «ما می گوئیم که شما غیرقانونی هستید باید بروید. ما اعلام می کنیم که الان، دولتی که به اسم دولت قانونی خودش را معرفی می کند، حتی خودش قبول ندارد که قانونی است. خودش تا چند سال پیش از این تا آنوقتی که دستش نیامده بود این وزارت، قبول داشت که غیرقانونی است حالا چه شده است که می گوید من قانونی هستم. من دولت تعیین می کنم، من تو دهن این دولت می زنم، من دولت تعیین می کنم، من به پشتیبانی این ملت دولت تعیین می کنم.»

رژیم پوسیده ستم شاهی که تخت خود را از دست رفته می دید سعی می کرد با يك اقدام نظامی به مقابله با حرکت مردم مسلمان برخیزد و هرج و مرج را بر انقلاب تحمیل کند.

۵۷/۱۱/۲۱: «در تهران لشکر گارد بطور ناگهانی به نیروی هوایی که به ملت پیوسته است حمله نموده و نیروی هوایی به کمک مردم، شجاعانه آنان را شکست داده اند. من این تعرض غیرانسانی و عمل گارد را محکوم می کنم اینان با این برادرکشی می خواهند دست اجانب را در کشور ما باز نگهدارند و چپاولگران را به موضع خود برگردانند. من با آنکه هنوز دستور جهاد مقدس نداده ام و نیز مایلیم تا مسالمت حفظ و قضایا موافق آرای ملت و موازین قانون عمل شود، لکن نمی توانم تحمل این وحشیگریها را بکنم و اخطار می کنم که اگر دست از این برادرکشی برندارند و لشکر گارد به محل خودش برنگردد و از طرف مقامات ارتشی از این تعدیات جلوگیری نشود تصمیم آخر خود را به امید خدا می گیرم و مسئولیت آن با متجاسرین و متجاوزین است. من از مردم شجاع تهران می خواهم در صورتی

که قوای متجاوز عقب نشینی کردند با حفظ آمادگی و هشیاری از خدعه دشمن، آرامش و نظم را حفظ کنند ولی مجهز و مهیا برای دفاع از اسلام و قوانین مسلمین باشند. اعلامیه امروز حکومت نظامی خدعه و خلاف شرع است و مردم به هیچ وجه به آن اعتنا نکنند.»

۵۷/۱۱/۲۲: «ملت شجاع ایران! خواهران و برادران آگاه تهران! اکنون که به خواست خداوند متعال پیروزی نزدیک است و نیروی ارتش عقب نشینی و عدم دخالت خودشان را در امور سیاسی ابراز و پشتیبانی خودشان را از ملت اعلام کرده اند، ملت عزیز و شجاع با کمال مراقبت از اوضاع و در عین حفظ آرامش برای دفاع احتمالی در صورتی که نیروی ارتش به پادگان های خود رفته اند، آرامش و نظم را حفظ نمایند.»

حضرت امام در نفی سیاست گام به گام دولت بازرگان می فرمایند:

۵۷/۱۱/۱۵: «من از تهران که می آمدم آقایان آمدند آنجا و من به آنها عرض کردم که باید قضیه اینطور بشود، بنا هم دارند البته، اما مثل اینکه قدم، قدم می خواهند راه بروند؛ در این نهضت هم بعضی قدم قدم می گفتند برویم که حالا قدم اولش را - اگر - من به آن آقائی که آمد پاریس و این مطلب را گفت، گفتم در قدم اول پایتان را، همه را می شکنند.»

پس از پیروزی انقلاب اسلامی شیاطین و دشمنان اسلام سعی کردند عنصر اسلام را از انقلاب بگیرند تا بتدریج در مسیر انقلاب انحراف ایجاد کنند. امام در بیان این توطئه می فرمایند:

۵۷/۱۲/۱۶: «اینها می خواهند يك جمهوری را در اینجا ایجاد کنند که اسلام نباشد یا جمهوری دمکراتیک را، که باز اسلام در کار نباشد، یا جمهوری دمکراتیک اسلامی، دمکراتیک را که باز يك رنگ غربی به آن بدهند. شما باید بیدار باشید و جز

مطهری: «بریزید خون‌ها را، زندگی ما دوام پیدا می‌کند، بکشید ما را، ملت ما بیدارتر می‌شود. ما از مرگ نمی‌ترسیم و شما هم از مرگ ما صرفه ندارید.»

۵۸/۲/۱۵: «آمریکا بد گمان کرده است که با کشتن و با ترور می‌تواند کاری انجام بدهد. کمونیست‌های ساختگی بدخیال کرده‌اند، مکتب‌های انحرافی بد گمان کرده‌اند. ریشه‌های گندیده رژیم سابق بد خیال کرده‌اند که می‌توانند با ترور جلو احساسات ملت ما را بگیرند.» شعار اسلام بدون روحانیت از توطئه‌های عوامل استکبار جهانی برای گرفتن بازوی پرتوان انقلاب اسلامی که نقش رهبری و هدایت حرکت مردم مسلمان را بعهده دارد، بود.

۵۸/۳/۴: «بیدار باشید، خانم‌ها بیدار باشید، آقایان بیدار باشید، مسائل شخصی خودتان را کنار بگذارید، مسائل جزئی را کنار بگذارید، احتیاجات را کنار بگذارید. امروز وقت این نیست که من محتاج هستم، من چیز ندارم، امروز وقت این است که ما اسلام را تقویت کنیم، همه اقشار بیدار باشید. تز اسلام منهای روحانیت یعنی لا اسلام درجه اولش این است، بعد هم کتابهای روحانیت را به دریا بریزند. بیدار باشید. من توجه شما را به این خطر، به این خطر عظیم عطف می‌کنم.»

۵۸/۳/۱۵: توطئه انحراف در حرکت اصیل انقلاب اسلامی و گرایش به شرق و غرب: «هی دم از غرب چقدر می‌زنید! چقدر میان تهی شدید! باید احکام اسلام را با احکام غرب بسنجیم! چه غلطی است.»

۵۸/۳/۱۶: «دانشگاه مبدأ همه تحولات است. از دانشگاه، چه دانشگاه علوم قدیمه، چه دانشگاه علوم جدید از دانشگاه سعادت یک ملت و در مقابل سعادت، شقاوت یک ملت سرچشمه می‌گیرد. دانشگاه را باید جدیت کرد، جدیت بکنید دانشگاه را، درستش کنید، دانشگاه را اسلامیش کنید.»

جمهوری اسلامی به هیچ چیز رأی ندهید.»
۵۷/۱۲/۱۷: «آنها می‌خواهند ملت را منحرف کنند از مسیر خود، مسیر شما مسیر اسلام است مسیر شما این است که جمهوری اسلامی را بیا کنید. من رأی به جمهوری اسلامی می‌دهم و از شما تقاضا دارم که رأی به جمهوری اسلامی بدهید نه یک کلمه کم، نه یک کلمه زیاد، جمهوری اسلامی.»

۵۷/۱۲/۱۸: «امروز باید شعار همان شعار اسلامی باشد جمهوری اسلامی. آنها که اصرار دارند اسلام را از کنار جمهوری کنار بگذارند، اینها خائنانی هستند که در ملت می‌خواهند اختلاف ایجاد کنند. آنها که می‌خواهند کلمه دمکراتیک را بر این عبارت اضافه کنند، آنها غریزدگانی هستند که نمی‌فهمند چه می‌گویند. آنها که در نوشتجات خودشان دم از دمکراتیک می‌زنند، اینها یا جاهلند و یا نمی‌فهمند چه می‌کنند، یا عامدند یا خائن.»

۵۸/۱/۲۸: «شعار انحلال ارتش از توطئه‌های دشمنان در جهت ضربه‌زدن به انقلاب اسلامی و سرکوب قیام عمومی مردم ایران بود. ملت ایران موظفند از ارتش اسلامی استقبال کنند و احترام برادرانه از آنان نمایند. اکنون ارتش در خدمت اسلام است و ارتش اسلامی است و ملت شریف لازم است آن را به این سمت رسماً بشناسد و پشتیبانی خود را از آن اعلام نماید.»

۵۸/۲/۲: حضرت امام در پاسخ تهدیدات آمریکا می‌گویند: «دولت آمریکا به ما چیز کرده بود که اگر چنانچه این اعدامها ادامه پیدا بکند، در روابط ایران با آمریکا یک قدری خطر می‌افتد، الهی که به خطر بیفتد، ما روابط با آمریکا می‌خواهیم چه بکنیم، روابط ما با آمریکا، روابط یک مظلوم با یک ظالم است، روابط یک غارت شده با یک غارتگر است.»

۵۸/۲/۱۴: بیانات امام بمناسبت ترور شهید

۵۸/۳/۲۳ «آقا شما نشسته اید که چهارتا کمونیستی بیایند در دانشگاه و قبضه کنند دانشگاه را؟! شما مگر کمتر از آنها هستید؟ عدد شما بیشتر از آنهاست حجت شما بیشتر از آنهاست ... اینها تو دهنی می خواهند آقا، عدد شما زیادتر است، حجت شما بالاتر است، خیانت آنها واضح است. گفتن می خواهید، اجتماع بکنید، بگوئید مطالب را، يك رئیس، يك معلمی را که می بینید کمونیست است بیرونش کنید از دانشگاه.»

۵۸/۳/۲۵ «بیدار باشید برادران، دشمنان خودتان را بشناسید، می خواهند نگذارند قانون اساسی برطبق آنطوری که اسلام حکم می کند تصویب شود. باید حقوقدانهای غربی نظر بدهند؟! ما می خواهیم قانون اساسی بنویسیم، از غرب بیایند نظر بدهند؟!»

۵۸/۳/۳۰ «آقایان نشینند که دیگران قلمها را بردارند و قانون را بررسی کنند و به خیال خودشان آن را اصلاح کنند. این حق شماست، درباره قانون اسلام، باید اسلام شناس نظر بدهد. نشینید تا اینکه روشنفکران خارجی، اظهارنظر بکنند.» گروهکهایی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی بمانند قارچ سر از خاک درآوردند مزدورانی بودند که بمنظور ایجاد هرج و مرج و اختلال و انحراف در قیام ملت بوجود آمده بودند که عملکرد آنان تاکنون موید آن است.

۵۸/۵/۲۷ «من اعلام می کنم به این قشرهای فاسد در سرتاسر ایران که اگر سر جای خود نشینند ما بطور انقلابی با آنها عمل می کنیم. ما باز تا چندی مهلت می دهیم به این قشرهای فاسد و این اعلام آخر است و اگر چنانچه در کار خودشان تعدیل نکنند و به صف ملت برنگردند دست از توطئه ها برندارند، خدا می داند انقلابی عمل می کنم. می آیم تهران و با رؤسایی که مسامحه می کنند انقلابی عمل می کنم.»

۵۸/۵/۲۷ «به دولت و ارتش و ژاندارمری اخطار

می کنم اگر با توپها، تانکها، قوای مجهز تا ۲۴ ساعت دیگر حرکت بسوی پاوه نشود، من، همه را مسئول می دانم. من به عنوان ریاست کل قوا به رئیس ستاد ارتش دستور می دهم که فوراً با تجهیز کامل عازم منطقه شوند و به تمام پادگانهای ارتش و ژاندارمری دستور می دهم که به انتظار دستور دیگر و بدون فوت وقت با تمام تجهیزات بسوی پاوه حرکت کنند و به دولت دستور می دهم وسائل حرکت پاسداران را فوراً فراهم کند. تا دستور ثانوی من مسئول این کشتار وحشیانه را قوای انتظامی می دانم در صورتی که تخلف از این دستور نمایند با آنان عمل انقلابی می کنم. مکرر از منطقه اطلاع می دهند که دولت و ارتش کاری انجام ن داده اند، من اگر تا ۲۴ ساعت دیگر عمل ثابت انجام نگیرد سران ارتش و ژاندارمری را مسئول می دانم.

۵۸/۵/۲۹ «الساعة خیر رسید که در سنندج حزب دمکرات ارتشیها و سازمانهای آنها را محاصره کرده اند و اگر تا نیم ساعت دیگر کمک نرسد اسلحه ها را می برند و از مسجد سنندج به ما اطلاع داده اند که حزب دمکرات زنهای ما را به گروگان برده اند. اکیداً به کلیه قوای انتظامی دستور می دهم که به پادگانها و مراکز ابلاغ کنند که به قدر کافی به طرف سنندج حرکت کنند و با شدت اشرار را سرکوب نمایند.»

۵۸/۸/۱۴ «الان این بساطی که امریکا درآورده است و این هیاهویی که این شیطان بزرگ فریاد می زند و شیاطین را دور خودش جمع می کند این برای این است که دستش کوتاه شده است، دستش از ذخایر ما، از منافع ما که در اینجا داشت کوتاه شده است و ترس این را دارد که دیگر تا آخر این کوتاهی باشد، از این جهت توطئه می کند و آن مرکزی هم که جوانهای ما رفتند گرفتند آنطور که اطلاع دادند مرکز جاسوسی و مرکز توطئه بوده است... امروز روزی

کشور ما و حصر اقتصادی شماها، در آن اراده ملت ما، آن تصمیم اراده ملت ما، اثری نخواهد کرد.»

جنگ تحمیلی: تحمیل جنگ تجاوزکارانه رژیم بعثی صهیونیستی عراق مهمترین اقدام استکبار جهانی برای براندازی نظام جمهوری اسلامی بود و گمان داشتند که ظرف چند روز پای استعمار به ایران خواهد رسید لکن ملت مسلمان ایران با گذشت بیش از چهار سال جنگ آنچنان سیلی به صدام و حزب بعث زده است که دیگر از جای بلند نشود.

«من از اول وقتی که روی کار آمد (صدام) تنبه دادم که این دیوانه است، این عقلش درست کار نمی‌کند لذا با دیوانگی عمل می‌کند و خودش را به هلاکت می‌رساند... هم خود صدام حسین بحسب حکم شرعی کافر است و هم او طرفدار کفار است، طرفدار کارتر است و بواسطه طرفداری از کارتر و گرفتن قوا از او دارد به ایران حمله می‌کند و کارتر نوکرهای خودش را مثل صدام حسین و مثل سادات و امثال اینها را وادار کرده است که به ایران حمله بکنند.»

«در هر نقطه که هستید مردم را برای جنگ و درگیری با آمریکا و اذتاب خونخوارش چون عراق آماده کنید که جنگ، جنگ است و عزت و شرف میهن و دین ما در گرو همین مبارزات است، و میهن از جان عزیزتر ما امروز منتظر است تا یکایک فرزندان خود را برای نبرد با باطل مهیا سازد. ما برای میهن عزیزمان تا شهادت یکایک سلحشوران ایران زمین مبارزه می‌کنیم و پیروزی ما حتمی است. امروز روزی است که ملت ما باید دست در دست سپاه و ارتش نجیب و دلیر گذاشته و به دشمنان بفهمانند که بر فرض محال اگر وارد شهری شدند تازه با مردمی مسلح و جنگجو مواجه خواهند شد که از وجب به وجب شهرشان دفاع می‌نمایند.»

«ما آنچنان سیلی به صدام و حزب

نیست که ما بنشینیم و نگاه کنیم، امروز خیانت‌های زیرزمینی است، یک توطئه‌های زیرزمینی است که توطئه‌های زیرزمینی را در همین سفارتخانه‌ها که هست دارد درست می‌شود که مهمش و عمده‌اش مال شیطان بزرگ است که امریکا باشد.»

۵۸/۸/۱۷ «اینها به هر طریقی که شده است می‌خواهند که این نهضت را آلوده کنند الان از قراری که شنیدم راجع به این جوانهای پاکی که رفتند در این مراکز فساد، این جوانهایی که من نمی‌شناسم لکن از عمل معلوم است که عمل انسانی بوده پاک بوده (اشخاصی هم که می‌شناسند می‌گویند که مسلم هستند) خوب الان یک دسته‌ای از همین خرابکارها و همین‌هایی که سنگ ملت را به سینه می‌زنند دارند اینها را با توطئه خودشان می‌خواهند بدنام کنند... ملت بیدار باشند، به این حرف مفت‌ها گوش نکنند. اینها عمال همانها هستند. هر کسی راجع به اینها کارشکنی بخواهد بکند، منی‌خواهند این لانه جاسوسی را از دست اینها بیرون بیاورند و اینها را پیش ملت لکه‌دار بکنند تا اینکه اربابان‌شان بتوانند باز تاخت و تاز کنند.»

۵۹/۱/۱۲ «آقای کارتر باید بداند که با فرستادن شاه مخلوع به مصر و عذرخواهی از اشتباهات گذشته و اعتراف به خیانت‌های امریکا به ملت مظلوم از آن جمله ایران و راه حل لانه جاسوسی را از من که یک نفر از ملت بزرگ ایران هستم، خواستن به بیراهه رفتن است. حل این مسئله بدست هیچکس جز ملت شریف ایران و مجلس شورای اسلامی منبعث از آراء ملت نیست.»

۵۹/۳/۱۵ «شما گمان می‌کنید که با محاصره اقتصادی ملت ما شکست می‌خورد و ملت ما قانع خواهد شد؟ و خاضع خواهد شد؟ شما باید بدانید که دخالت نظامی امریکا و همه شماها دخالت نظامی شوروی و همه وابستگان به او، دخالت شماها همه در

بعث عراق بزیم که دیگر از جا بلند نشود.»
 ۵۹/۸/۱۲ «با تمام قدرت بیست سال هم این جنگ طول بکشد ما ایستاده ایم.»

استکبار جهانی پس از ناکامی در توطئه‌های گوناگون خود نظیر تشنجات گروهکها، کودتا، محاصره اقتصادی، تحمیل جنگ رژیم بعثی و ... تلاش نمود که مزدوران خود را حول محور لیبرالها و منافقین جمع‌آوری کرده و تمامی فشار خود را برای خارج نمودن حزب... از صحنه بکار برد. حضرت امام در این مورد می‌فرمایند:

۵۹/۱۱/۲۲ «امروز تمامی آنانی که علیه جمهوری اسلامی ایران، متحد شده‌اند با واسطه یا بدون واسطه در رابطه با امریکا می‌باشند، ملت ایران باید با قاطعیت با این خطر بزرگ مبارزه نماید. امریکا بعد از اینکه دید حمله نظامی توسط یکی از نوکرانش یعنی دولت عراق مردم ما را متحدتر کرد، دوباره دست به تشدید اختلافات داخلی زد، مردم دلیر ایران باید با اتحاد خویش این نقشه شیطانی را هم به دنبال نقشه‌های قبلی خنثی کنند.»

۵۹/۱/۱۴ «اعلام خطری که به ملت می‌کنم این است که جریانی در کار است که روحانیت را کنار بگذارند و جریانی در کار است که شما را از روحانیت جدا کنند و آن کنند به سر ملت که زمان محمدرضا آمد منتها به یک صورت دیگری، بیدار بشوید ای ملت... و این جریان را خنثی کنید.»

پیامهای امام خمینی (ره) به امت
 شهیدپرور ایران در مقاطع مختلف

بسم الله الرحمن الرحيم

ملت شجاع ایران! خواهران و برادران آگاه تهران! اکنون که به خواست خداوند متعال پیروزی نزدیک است و نیروی ارتش عقب‌نشینی و عدم

دخالت خودشان را در امور سیاسی ابراز و پشتیبانی خودشان را از ملت اعلام کرده‌اند، ملت عزیز و شجاع با کمال مراقبت از اوضاع و در عین حفظ آمادگی برای دفاع احتمالی در صورتی که نیروی ارتش به پادگان‌های خود رفته‌اند، آرامش و نظم را حفظ نمایند.

اگر اخلاص‌گرا بخواهند با آتش‌سوزی و خرابکاری فاجعه به بار آورند، آنان را به وظیفه شرعی و انسانیشان آگاه گردانند و نگذارند این قبیل کارها موجب هتک حرمت ملت شود و به سفارتخانه‌ها حمله نکنند و اگر خدای نخواست ارتش باز به میدان آمد، واجب است آنان را به شدیدترین وجه دفع کرده با تمام نیرو و قدرت از خود دفاع نمایند.

اینجانب به امرای ارتش اعلام می‌کنم که در صورت جلوگیری از تجاوز ارتش و پیوستن آنان به ملت و دولت قانونی ملی اسلامی، ما آنان را از ملت و ملت را از آنان می‌دانیم و مانند برادران با آنان رفتار می‌نمایم. از خداوند متعال پیروزی مردم دلاور ایران را خواستارم.

(۵۷/۱۱/۲۲)

● سالروز پیروزی انقلاب عظیم ایران را به مستضعفین جهان و مسلمانان عموماً و ملت شریف و شجاع ایران تبریک عرض می‌کنم. در چنین روز فرخنده‌ای حق بر باطل و جنود رحمانی بر اولیاء، شیطان و حزب‌الله بر طاغوت و طاغوتیان غلبه نمود و حکومت عدل اسلامی مستقر گردید و دست انتقام حق از آستین ملت رزمنده ایران بیرون آمد و نصرت اعجاز‌آمیز اسلام بر کفر تحقق یافت. در چنین روز مسعودی همبستگی قشرهای ملت دلیر روزافزون و ارتش و سایر قوای انتظامی وفاداری خود را از شر طاغوت‌های زمان که در رأس آنان دولت امریکا است رهائی بخشیدند.

(۱۳۵۷/۱۱/۲۲)

انقلاب اسلامی

● سستی را راه ندهید به خودتان، سردی راه ندهید به خودتان، گمان پیروزی، گمان پیروزی نهائی نبرید، اگر این گمان برده بشود یا این اعتقاد پیدا بشود، سستی پیدا می‌شود، شما باید خودتان را نیمه پیروز بدانید و در نیمه راه بقیه راه را که بسیار مشکل است باید با همت همه، با همت همه شماها باید ما تعقیب کنیم و به نهایت برسائیم.

(۱۳۵۷/۱۲/۲۹)

● باید ملت ایران این پیروزی را و این نهضت را حفظ کنند. اگر این نهضت خدای نخواستہ رو به سستی گراید باید مہیای اعادہ مصیبتہای سابق باشیم.

(۱۳۵۷/۱۲/۲۹)

● پیروزی آن روزی است که تمام ریشه‌های اجانب و تمام ریشه‌های فساد از مملکت ما بریده بشود و قطع بشود و باز نشده است.

(۱۳۵۷/۱۱/۲۹)

● پیروزی ما برای این بود که همه رو به خدا کردند و شہادت را طلب کردند، اسلام ما را پیروز کرد والا ما قوه نداشتیم در مقابل قوه آنها.

(۱۳۵۸/۱/۵)

● ملت ما تا با خداست پیروز است. ملت ما تا پناہگاہ او اسلام است پیروز است. پرچم قرآن تا بر فراز سر ملت ماست پیروز است.

(۱۳۵۸/۱/۲۶)

● امیدوارم که این رمزی که در ایران رمز پیروزی شد، برای همه اقلشار مستضعفین الگو باشد، آن رمز، وحدت کلمه و اتکاء به اسلام بود.

(۱۳۵۸/۲/۶)

● پیروزی نهائی وقتی است که اسلام به همه ابعاد و به همه احکامش در ایران پیادہ شود و پیروزی بالاتر

● پیام من به ملت بزرگ و تودہ‌های عظیم انسانها که پیروزی به دست پربرکت آنان تحقق یافت و آنان اسلام عزیز را در این قرن تجدید نمودند و همه مرہون خدمات ارزندہ آنان هستیم این است کہ این اعجاز بزرگ قرن و این پیروزی بی نظیر و این جمهوری اسلامی محتاج به حفظ و نگهبانی است و آن ہم نیز به دست توانای شما کہ دست خداوند قادر با آن است حاصل می‌شود. شما ملت عزیز بزرگواری، همه چیز خودتان را برای رضای خداوند تعالی در طبق اخلاص نهادید و این مائده بزرگ آسمانی را به دست آوردید. نگهداری این متاع محتاج به صبر و کوشش است.

(۱۳۵۷/۱۱/۲۲)

● من به پیروزی که از برای ملت ایران پیدا شده است تبریک می‌گویم.

(۱۳۵۷/۱۱/۲۳)

● رمز پیروزی شما اول ایمان ثابت و بعد وحدت کلمه، این دو مطلب را حفظ کنید، ایمان خودتان را قوی کنید.

(۱۳۵۷/۱۲/۱۴)

● خدای تبارک و تعالی نظرش با شماست. دلیل اینکه نظرش با شماست این پیروزی است که پیدا کردیم.

(۱۳۵۷/۱۲/۱۵)

● من نوید پیروزی به شما می‌دهم، من نوید استقلال، من نوید عظمت، من نوید رفاه، من نوید معنویت، من نوید یک روح پاک، یک روح آزادمنش، یک روح مہذب به شما می‌دهم، به شرط آنکه همه با ہم باشید و ما همه با ہم به سوی جمهوری اسلام و به سوی اسلام.

(۱۳۵۷/۱۲/۱۷)

● قدرت ایمان، قوه اسلام، قدرت معنوی ملت این پیروزی را به ما ارزانی داشت.

(۱۳۵۷/۱۲/۱۸)

زندگی اجتماعی يك ملت را بیان می کند و راه و روش اداره کشور را معین می سازد.

قانون اساسی هر کشور، در حقیقت دستور کار اصلی مسئولان آن کشور است. وظیفه اصلی هر يك از مسئولان کشور و حدود آن وظیفه، در قانون اساسی تعیین شده است. قانون اساسی را در حقیقت باید سندی دانست که در آن حقوق ملت و وظیفه دولت و رابطه میان دولت و ملت، مشخص می گردد.

قانون اساسی هر کشور را باید مادر همه قوانین دیگر دانست. این قانون چارچوبی است که محدوده سایر قوانین کشور را معین می سازد هیچ قانونی نمی تواند برخلاف قانون اساسی به تضویب رسد.

آنکه در همه اقطار عالم، اسلام حکومت کند. اسلام مایه سعادت بشر است.

(۱۳۵۸/۲/۲۴)

● عنایت خدا به این ملت این پیروزی را به ما داد، هیچ کس نکرده خدا کرد. هیچ کس نیست، آن که هست خداست.

(۱۳۵۸/۳/۱۰)

● شما با اسلام این پیروزی را پیدا کردید و با اسلام باید این پیروزی را تعقیب کنید.

(۱۳۵۸/۳/۱۲)

قانون اساسی در نظام جمهوری اسلامی
قانون اساسی چیست؟ قانون اساسی، کلی ترین قانون هر کشور است که هدف نهائی و برنامه اصلی

انقلاب اسلامی

نفر بودند و غالباً با احکام و تعالیم اسلام آشنائی داشتند توسط مردم، از سراسر ایران انتخاب شدند. مردم ایران که به نام اسلام و برای ایجاد حکومت اسلامی بپا خاسته بودند و با فداکاری و جانفشانی، انقلاب را به پیروزی رسانیده بودند می‌خواستند که قانون اساسی کشور آنها نیز اسلامی باشد. بنابراین برای تهیه آن قانون، نمایندگان انتخاب کردند که بسیاری از آنها نظام حکومت اسلامی را می‌شناختند و سالهای طولانی از عمر خود را در راه شناخت اسلام صرف کرده بودند.

مجلس خبرگان بیش از سه ماه برقرار بود. در این مدت نمایندگان با مشورت با یکدیگر و با استفاده از

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: ملت ایران پس از آنکه انقلاب عظیم خود را در بیست و دوم بهمن ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هفت به پیروزی رسانید و حکومت طاغوت را سرنگون کرد، در دوازدهم فروردین ماه هزار و سیصد و پنجاه و هشت، با رأی خود، برای اداره کشور خویش، حکومت «جمهوری اسلامی» را انتخاب کرد. پس از آنکه نوع حکومت مطلوب مردم معین شد، نوبت به تنظیم قانون اساسی آن حکومت رسید.

برای تهیه قانون اساسی، مجلسی به نام مجلس بررسی نهائی قانون اساسی معروف به «مجلس خبرگان» تشکیل شد. افراد این مجلس که هفتاد و دو

نمونه گردد.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب مردادماه ۱۳۶۸

بسم الله الرحمن الرحيم

لقد ارسلنا رسلنا بالبينات و انزلنا

معهم الكتاب والميزان ليقوم الناس بالقسط

مقدمه: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران براساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می باشد. ماهیت انقلاب عظیم اسلامی ایران و روند مبارزه مردم مسلمان از ابتدا تا پیروزی که در شعارهای قاطع و کوبنده همه قشرهای مردم تبلور می یافت این خواست اساسی را مشخص کرده و اکنون در طلیعه این پیروزی بزرگ ملت ما با تمام وجود نیل به آنرا می طلبد.

ویژگی بنیادی این انقلاب نسبت به دیگر نهضت های ایران در سده اخیر مکتبی و اسلامی بودن آن است، ملت مسلمان ایران پس از گذر از نهضت ضداستبدادی مشروطه و نهضت ضداستعماری ملی شدن نفت به این تجربه گرانبار دست یافت که علت اساسی و مشخص عدم موفقیت این نهضتها مکتبی نبودن مبارزات بوده است. گرچه در نهضت های اخیر خط فکری اسلامی و رهبری روحانیت مبارز سهم اصلی و اساسی را بر عهده داشت ولی به دلیل دور شدن این مبارزات از مواضع اصیل اسلامی، جنبش ها به سرعت به رکود کشانده شده از اینجا وجدان بیدار ملت به رهبری مرجع عالیقدر تقلید حضرت آیت الله العظمی امام خمینی ضرورت پیگیری خط نهضت اصیل مکتبی و اسلامی را دریافت و این بار روحانیت مبارز کشور که همواره

پیشنهادهای دانشمندان و حقوقدانان و گروههای مختلف مردم، قانون اساسی را تنظیم و تصویب کردند. این قانون يك مقدمه و دوازده فصل و یکصد و هفتاد و پنج اصل داشت و شرط تصویب هر يك از اصلهای آن رأی موافق حداقل $\frac{2}{3}$ نمایندگان بوده است.

پس از آنکه قانون اساسی توسط نمایندگان منتخب مردم به تصویب رسید. در تاریخ دوازدهم آذرماه ۱۳۵۸ برای تصویب نهائی ملت به همه پرسی گذاشته شد. در این رأی گیری ۹۹/۵ درصد مردم به قانون اساسی رأی مثبت دادند.

بازنگری در قانون اساسی: پس از گذشت ده سال از عمر انقلاب اسلامی و تدوین قانون اساسی، احساس گردید که بعضی از اصول این قانون با شرایط و نیازهای جامعه اسلامی ما هماهنگی ندارد. به همین جهت رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران، حضرت امام خمینی (قدس سره) فرمان تشکیل شورای بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی را در تاریخ چهارم اردیبهشت ماه ۱۳۶۸ صادر کردند. این شورا اصلاحات و تغییرات لازم را در قانون اساسی بعمل آورد و در نتیجه اصول قانون اساسی از یکصد و هفتاد و پنج اصل به یکصد و هفتاد و هفت اصل و فصول قانون اساسی از دوازده فصل به چهارده فصل افزایش پیدا کرد و در بیستم تیرماه ۱۳۶۸ به تصویب شورای بازنگری رسید. تغییرات قانون اساسی در تاریخ ششم مردادماه ۱۳۶۸ برای تصویب نهائی به همه پرسی گذاشته شد. در این همه پرسی ۹۷/۵ درصد رأی دهندگان به تغییرات قانون اساسی رأی مثبت دادند.

ملت ایران این قانون را سند اعتقاد خویش به حکومت اسلامی و دستاورد خون دهها هزار شهید می داند و می کوشد تا با پاسداری از آن جامعه خود را به جامعه ای اسلامی تبدیل کند، و در جهان امتی

جوان و با ایمان که سحرگهان در میدان‌های تیر فریاد «الله اکبر» سر می‌دادند یا در میان کوچه و بازار هدف گلوله‌های دشمن قرار می‌گرفتند انقلاب اسلامی ایران را تداوم بخشید، بیانیه‌ها و پیامهای پی‌درپی امام به مناسبت‌های مختلف آگاهی و عزم ملت اسلامی را عمق و گسترش هرچه فزون‌تر داد.

حکومت اسلامی: طرح حکومت اسلامی بر پایه ولایت فقیه که در اوج خفقان و اختناق رژیم استبدادی از سوی امام خمینی ارائه شد انگیزه مشخص و منسجم نوینی را در مردم مسلمان ایجاد نمود و راه اصیل مبارزه مکتبی اسلام را گشود که تلاش مبارزان مسلمان و متعهد را در داخل و خارج کشور فشرده‌تر ساخت.

در چنین خطی نهضت ادامه یافت تا سرانجام نارضائیه‌ها و شدت خشم مردم بر اثر فشار و اختناق روزافزون در داخل و افشاگری و انعکاس مبارزه به وسیله روحانیت و دانشجویان مبارز در سطح جهانی، بنیانهای حاکمیت رژیم را به شدت متزلزل کرد و به ناچار رژیم و اربابانش مجبور به کاستن از فشار و اختناق و به اصطلاح بازکردن فضای سیاسی کشور شدند تا به گمان خویش دریچه اطمینانی به منظور پیشگیری از سقوط حتمی خود بگشایند اما ملت برآشفته و آگاه و مصمم به رهبری قاطع و خلل‌ناپذیر امام قیام پیروزمند و یکپارچه خود را به طور گسترده و سراسری آغاز نمود.

خشم ملت: انتشار نامه توهین آمیزی به ساخت مقدس روحانیت و به ویژه امام خمینی در ۱۷ دی / ۵۶ از طرف رژیم حاکم این حرکت را سریعتر نمود و باعث انفجار خشم مردم در سراسر کشور شد و رژیم برای مهار کردن آتشفشان خشم مردم کوشید این قیام معترضان را با خاک و خون کشیدن خاموش کند اما این خود خون بیشتری در رگهای انقلاب جاری ساخت و تپش‌های پی‌درپی انقلاب در

در صف مقدم نهضت‌های مردمی بوده و نویسندگان و روشنفکران متعهد با رهبری ایشان تحرك نوینی یافت. (آغاز نهضت اخیر ملت ایران در سال هزار و سیصد و هشتاد و دو هجری قمری برابر با هزار و سیصد و چهل و یک هجری شمسی می‌باشد).

طلیعه نهضت: اعتراض درهم کوبنده امام خمینی به توطئه آمریکائی «انقلاب سفید» که گامی در جهت تثبیت پایه‌های حکومت استبداد و تحکیم وابستگی‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی ایران به امپریالیزم جهانی بود عامل حرکت یکپارچه ملت گشت و متعاقب آن انقلاب عظیم و خونبار امت اسلامی در خردادماه ۴۲ که در حقیقت نقطه آغاز شکوفائی این قیام شکوهمند و گسترده بود مرکزیت امام را به عنوان رهبری اسلامی تثبیت و مستحکم نمود و علیرغم تبعید ایشان از ایران در پی اعتراض به قانون ننگین کاپیتولاسیون «مصونیت مستشاران آمریکائی» پیوند مستحکم امت با امام همچنان استمرار یافت و ملت مسلمان و بویژه روشنفکران متعهد و روحانیت مبارز راه خود را در میان تبعید و زندان، شکنجه و اعدام ادامه دادند.

در این میان قشر آگاه و مسئول جامعه در سنگر مسجد، حوزه‌های علمیه و دانشگاه به روشنگری پرداخت و با الهام از مکتب انقلابی و پر بار اسلام تلاش پیگیر و ثمربخشی را در بالا بردن سطح آگاهی و هوشیاری مبارزاتی و مکتبی ملت مسلمان آغاز کرد. رژیم استبداد که سرکوبی نهضت اسلامی را با حمله درخیمانه به فیضیه و دانشگاه و همه کانونهای پرخروش انقلاب آغاز نموده بود به مذبحخانه‌ترین اقدامات ددمشانه جهت رهایی از خشم انقلابی مردم، دست زد و در این میان جوخه‌های اعدام، شکنجه‌های قرون وسطائی و زندانهای درازمدت، بهائی بود که ملت مسلمان ما به نشانه عزم راسخ خود به ادامه مبارزه می‌پرداخت. خون صدها زن و مرد

هفته‌ها و چهل‌های یادبود شهدای انقلاب، حیات و گرمی و جوشش یکپارچه و هرچه فزون‌تری به این نهضت در سراسر کشور بخشید و در ادامه و استمرار حرکت مردم تمامی سازمانهای کشور با اعتصاب یکپارچه خود و شرکت در تظاهرات خیابانی در سقوط رژیم استبدادی مشارکت فعالانه جستند، همبستگی گسترده مردان و زنان از همه اقشار و جناح‌های مذهبی و سیاسی در این مبارزه به طرز چشمگیری تعیین‌کننده بود، و مخصوصاً زنان به شکل بارزی در تمامی صحنه‌های این جهاد بزرگ حضور فعال و گسترده‌ای داشتند، صحنه‌هایی از آن نوع که مادری را با کودکی در آغوش، شتابان به سوی میدان نبرد و لوله‌های مسلسل نشان می‌داد بیانگر سهم عمده و تعیین‌کننده این قشر بزرگ بود.

بهایی که ملت پرداخت: نهال انقلاب پس از يك سال و اندی مبارزه مستمر و پیگیر با باروری از خون بیش از شصت هزار شهید و صدهزار زخمی و معلول و با بر جای نهادن میلیاردها تومان خسارت مالی در میان فریادهای استقلال، آزادی، حکومت اسلامی به ثمر نشست و این نهضت عظیم که با تکیه بر ایمان و وحدت و قاطعیت رهبری در مراحل حساس و هیجان‌آمیز نهضت و نیز فداکاری ملت به پیروزی رسید موفق به درهم کوبیدن تمام محاسبات و مناسبات و نهادهای امپریالیستی گردید که در نوع خود سرفصل جدیدی بر انقلابات گسترده مردمی در جهان شد.

۲۱ و ۲۲ بهمن سال یکهزار و سیصد و پنجاه و هفت روزهای فروریختن بنیاد شاهنشاهی شد و استبداد داخلی متکی بر آن را درهم شکست و با این پیروزی بزرگ طلیعه حکومت اسلامی که خواست دیرینه مردم مسلمان است نوید پیروزی نهائی را داد. ملت ایران بطور یکپارچه و با شرکت مراجع تقلید و علمای اسلام و مقام رهبری در همه‌پرسی

جمهوری اسلامی تصمیم نهائی و قاطع خود را بر ایجاد نظام نوین جمهوری اسلامی اعلام کرد و با اکثریت ۹۸/۲٪ به نظام جمهوری اسلامی رأی مثبت داد.

اکنون قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان بیانگر نهادها و مناسبات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه باید راهگشای تحکیم پایه‌های حکومت اسلامی و ارائه‌دهنده طرح نوین نظام حکومتی بر ویرانه‌های نظام طاغوتی قبلی گردد. شیوه حکومت در اسلام: حکومت از دیدگاه اسلام برخاسته از موضع طبقاتی و سلطه‌گری فردی یا گروهی نیست بلکه تبلور آرمان سیاسی ملتی هم‌کیش و هم‌فکر است که به خود سازمان می‌دهد تا در روند تحول فکری و عقیدتی راه خود را به سوی هدف نهائی (حرکت به سوی الله) بگشاید. ملت مادر جریان تکامل انقلابی خود از غبارها و زنگارهای طاغوتی زدوده شد و از آمیزه‌های فکری بیگانه خود را پاک نمود و به مواضع فکری و جهان‌بینی اصیل اسلامی بازگشت و اکنون بر آن است که با موازین اسلامی جامعه، نمونه (اسوه) خود را بر چنین پایه‌ای، بنا کند. رسالت قانون اساسی این است که زمینه‌های اعتقادی نهضت را عینیت بخشد و شرایطی را بوجود آورد که در آن انسان با ارزشهای والا و جهان‌شمول اسلامی پرورش یابد.

قانون اساسی با توجه به محتوای اسلامی انقلاب ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند، به ویژه در گسترش روابط بین‌المللی، با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند (ان هذ امتکم امه واحده و انار بکم فاعبدون) و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان قوام یابد.

سازمانهای مختلف از وظایف اصیل اسلامی خود باشد.

اقتصاد وسیله است نه هدف: در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه همچون دیگر نظام‌های اقتصادی تمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی، زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خود هدف است و بدین جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می‌شود ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله انتظاری جز کارآئی بهتر در راه وصول به هدف نمی‌توان داشت.

با این دیدگاه برنامه اقتصاد اسلامی فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی است و بدین جهت تأمین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است.

زن در قانون اساسی: در ایجاد بنیادهای اجتماعی، اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه جانبه خارجی بودند هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز می‌یابند و در این بازیابی طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود.

خانواده، واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه‌ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است، زن در چنین برداشتی از واحد خانواده، از حالت «شیئی بودن» یا «ابزار کار بودن» در خدمت اشاعه مصرف‌زدگی و استثمار، خارج شده و ضمن بازیافتن وظیفه خطیر و پراخ

باتوجه به ماهیت این نهضت بزرگ، قانون اساسی تضمین‌گر نفی هرگونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار اقتصادی می‌باشد و در خط گسستن از سیستم استبدادی، در سپردن سرنوشت مردم به دست خودشان تلاش می‌کند. (ویضع عنهم اصرهم والاغلال التي كانت علیهم).

در ایجاد نهادها و بنیادهای سیاسی که خود پایه تشکیل جامعه است براساس تلقی مکتبی، صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت می‌گردند (ان الارض یرثها عبادی الصالحون) و قانونگذاری که مبین ضابطه‌های مدیریت اجتماعی است بر مدار قرآن و سنت، جریان می‌یابد بنابراین نظارت دقیق و جدی از ناحیه اسلام‌شناسان عادل و پرهیزکار و متعهد (فقهای عادل) امری محتوم و ضروری است و چون هدف از حکومت، رشد دادن انسان در حرکت به سوی نظام الهی است (ولی‌الله المصیر) تا زمینه بروز و شکوفائی استعدادها به منظور تجلی ابعاد خداگونگی انسان فراهم آید (تخلقوا باخلاق‌الله) و این جز در بگرو مشارکت فعال و گسترده تمامی عناصر اجتماع در روند تحول جامعه نمی‌تواند باشد.

باتوجه به این جهت قانون اساسی زمینه چنین مشارکتی را در تمام مراحل تصمیم‌گیریهای سیاسی و سرنوشت‌ساز برای همه افراد اجتماع فراهم می‌سازد تا در مسیر تکامل انسان هر فردی خود دست‌اندرکار و مسئول رشد و ارتقاء و رهبری گردد که این همان تحقق حکومت مستضعفین در زمین خواهد بود. (و نرید ان نمن علی‌الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمه و نجعلهم الوارثین).

ولایت فقیه عادل: براساس ولایت امر و امامت مستمر قانون اساسی زمینه تحقق رهبری فقیه جامع‌الشرایطی را که از طرف مردم به عنوان رهبر شناخته می‌شود (مجاری الامور بید العلماء بالله الامناء علی حلاله و حرامه) آماده می‌کند تا ضمن عدم انحراف

مادری در پرورش انسانهای مکتبی پیش‌آهنگ و خود هم‌رمز مردان در میدان‌های فعال حیات می‌باشد و در نتیجه پذیرای مسئولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی برخوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود.

ارتش مکتبی: در تشکیل و تجهیز نیروهای دفاعی کشور توجه بر آن است که ایمان و مکتب، اساس و ضابطه باشد. بدین جهت ارتش جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب در انطباق با هدف فوق شکل داده می‌شوند و نه تنها حفظ و حراست از مرزها بلکه بار رسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان را نیز عهده‌دار خواهند بود. (واعدوالهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عداوة الله و عدوکم و اخرین من دونهم).

قضاء در قانون اساسی: مسأله قضاء در رابطه با پاسداری از حقوق مردم در خط حرکت اسلامی، به منظور پیشگیری از انحرافات موضعی در درون امت اسلامی امری است حیاتی، از اینرو ایجاد سیستم قضائی بر پایه عدل اسلامی و متشکل از قضات عادل و آشنا به ضوابط دقیق دینی پیش‌بینی شده است، این نظام به دلیل حساسیت بنیادی و دقت در مکتبی بودن آن لازم است بدور از هر نوع رابطه و مناسبات ناسالم باشد. (و اذا حکمتم بین الناس ان تحکمو بالعدل).

قوه مجریه: قوه مجریه به دلیل اهمیت ویژه‌ای که در رابطه با اجرای احکام و مقررات اسلامی به منظور رسیدن به روابط و مناسبات عادلانه حاکم بر جامعه دارد و همچنین ضرورتی که این مسأله حیاتی در زمینه‌سازی وصول به هدف نهائی حیات خواهد داشت بایستی راهگشای ایجاد جامعه اسلامی باشد، نتیجتاً محصور شدن در هر نوع نظام دست‌ویاگیر پیچیده که وصول به این هدف را کند و یا خدشه‌دار کند از دیدگاه اسلامی نفی خواهد شد بدین جهت

نظام بوروکراسی که زائیده و حاصل حاکمیت‌های طاغوتی است بشدت طرد خواهد شد تا نظام اجرائی با کارآئی بیشتر و سرعت افزون‌تر در اجرای تعهدات اداری به وجود آید.

وسائل ارتباط جمعی: وسائل ارتباط جمعی (راديو - تلویزیون) بایستی در جهت روند تکاملی انقلاب اسلامی در خدمت اشاعه فرهنگ اسلامی قرار گیرد و در این زمینه از برخورد سالم اندیشه‌های متفاوت بهره جوید و از اشاعه و ترویج خصلت‌های تخریبی و ضداسلامی جداً پرهیز کند.

پیروی از اصول چنین قانونی که آزادی و کرامت انبیا بشر را سرلوحه اهداف خود دانسته و راه رشد و تکامل انسان را می‌گشاید برعهده همگان است و لازم است که امت مسلمان با انتخاب مسئولین کاردان و مؤمن و نظارت مستمر بر کار آنان بطور فعالانه در ساختن جامعه اسلامی مشارکت جویند به امید اینکه در بنای جامعه نمونه اسلامی (اسوه) که بتواند الگو و شهیدی بر همگی مردم جهان باشد موفق گردد. (و کذلک جعلناکم امه وسطاً لتکونوا شهداء علی الناس).

نمایندگان: مجلس خبرگان متشکل از نمایندگان مردم، کار تدوین قانون اساسی را براساس بررسی پیش‌نویس پیشنهادی دولت و کلیه پیشنهادهایی که از گروه‌های مختلف مردم رسیده بود در دوازده فصل که مشتمل بر یکصد و هفتاد و پنج اصل می‌باشد، در طیعه پانزدهمین قرن هجرت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم بنیانگذار مکتب رهائی‌بخش اسلام با اهداف و انگیزه‌های مشروح فوق به پایان رساند به این امید که این قرن، قرن حکومت جهانی مستضعفین و شکست تمامی مستکبرین گردد.

فصل اول

اصول کلی

اصل اول: حکومت ایران جمهوری اسلامی

- امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:
- ۱) ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
  - ۲) بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسائل دیگر.
  - ۳) آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
  - ۴) تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی، و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.
  - ۵) طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.
  - ۶) محو هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
  - ۷) تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
  - ۸) مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
  - ۹) رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
  - ۱۰) ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضرور.
  - ۱۱) تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور.
  - ۱۲) پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
  - ۱۳) تأمین خودکفائی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.

است که ملت ایران، براساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله العظمی امام خمینی، در همه‌پرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادی الاولی سال یکهزار و سیصد و نود و نونه هجری قمری با اکثریت ۹۸/۲٪ کلیه کسانی که حق رأی داشتند، به آن رأی مثبت داد.

اصل دوم: جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به:

- ۱) خدای یکتا (لااله الاالله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او.
- ۲) وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین.
- ۳) معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.

۴) عدل خدا در خلقت و تشریح.

۵) امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام.

۶) کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسؤولیت او در برابر خدا، که از راه:

الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط براساس کتاب و سنت معصومین سلام‌الله علیهم اجمعین.

ب) استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها.

ج) نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری.

قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

اصل سوم: دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه

۱۴) تأمین حقوق همه‌جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضائی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.

۱۵) توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم.

۱۶) تنظیم سیاست خارجی کشور براساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بیدریغ از مستضعفان جهان.

اصل چهارم: کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیراینها باید براساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.

اصل پنجم: در زمان غیبت حضرت ولی عصر، عجل‌الله تعالی فرجه، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است که طبق اصل یکصدوهفتم عهده‌دار آن می‌گردد.

اصل ششم: در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود، از راه انتخابات، انتخاب رئیس‌جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظائر اینها، یا از راه همه‌پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌گردد.

اصل هفتم: طبق دستور قرآن کریم. «وامرهم شوری بینهم» و «شاورهم فی الامر» شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظائر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند.

موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظائف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین

می‌کند.

اصل هشتم: در جمهوری اسلامی ایران دعوت بخیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آنرا قانون معین می‌کند. «والمؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یامرون بالمعروف وینهون عن المنکر»

اصل نهم: در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادیهای مشروع را، هرچند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

اصل دهم: از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل یازدهم: به حکم آیه کریمه «ان هذه امتکم امه واحده و اناربکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را برپایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پی‌گیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل دوازدهم: دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی‌عشری است و این اصل الی‌الابد

اصل شانزدهم: از آنجا که زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است این زبان باید پس از دوره ابتدائی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاسها و در همه رشته‌ها تدریس شود.

اصل هفدهم: مبدأ تاریخ رسمی کشور هجرت پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله وسلم) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است اما مبنای کار ادارات دولتی هجری شمسی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.

اصل هجدهم: پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار «الله اکبر» است.

فصل سوم

حقوق ملت

اصل نوزدهم: مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل بیستم: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل بیست و یکم: دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

- (۱) ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.
- (۲) حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست.
- (۳) ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
- (۴) ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و

غیرقابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می‌باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر نقطه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها برطبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

اصل سیزدهم: ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیتهای دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آئین خود عمل می‌کنند.

اصل چهاردهم: به حکم آیه شریفه «لاینهاکم الله عن الذین لم یقاتلواکم فی الدین و لم یخرجواکم من دیارکم ان تبرهوا و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین» دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند. این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.

فصل دوم

زبان، خط، تاریخ و پرچم کشور

اصل پانزدهم: زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبانهای محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

بی سرپرست.

۵) اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غیبه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

اصل بیست و دوم: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل بیست و سوم: تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل بیست و چهارم: نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آنرا قانون معین می‌کند.

اصل بیست و پنجم: بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل بیست و ششم: احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمنهای اسلامی یا اقلیتهای دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچکس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

اصل بیست و هفتم: تشکیل اجتماعات و راه‌پیمائی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آنکه مخل به مبانی اسلام نباشد آزاد است.

اصل بیست و هشتم: هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای

احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل بیست و نهم: برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی.

دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایتهای مالی فوق را برای يك افراد کشور تأمین کند.

اصل سی‌ام: دولت موظف است وسائل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسائل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفائی کشور به طور رایگان گسترش دهد. اصل سی‌ویکم: داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند به خصوص روستانشینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل سی‌ودوم: هیچکس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضائی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل سی‌وسوم: هیچکس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد.

اصل سی‌وچهارم: دادخواهی حق مسلم هر فرد

قوانین به تابعیت ایران درآیند و سلب تابعیت این گونه اشخاص در صورتی ممکن است که دولت دیگری تابعیت آنها را بپذیرد یا خود آنها درخواست کنند.

فصل چهارم اقتصاد و امور مالی

اصل چهارم و سوم: برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران براساس ضوابط زیر استوار باشد:

(۱) تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.

(۲) تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسائل کار در اختیار همه کسانی که قادر بکارند ولی وسائل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورتهای حاکم بر برنامه ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.

(۳) تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.

(۴) رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره کشی از کار

است و هرکس می تواند به منظور دادخواهی به دادگاههای صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند اینگونه دادگاهها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل سی و پنجم: در همه دادگاهها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانائی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل سی و ششم: حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل سی و هفتم: اصل، برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل سی و هشتم: هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار به سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود.

اصل سی و نهم: هتك حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل چهلم: هیچ کس نمی تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل چهلم و یکم: تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی است و دولت نمی تواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر بدرخواست خود او یا در صورتی که به تابعیت کشور دیگری درآید.

اصل چهلم و دوم: اتباع خارجه می توانند در حدود

دیگری.

۵) منع اضرار بغير و انحصار و احتكار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام.

۶) منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

۷) استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.

۸) جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.

۹) تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفائی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل چهل و چهارم: نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران برپایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمائی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

بخش تعاونی شامل شرکتها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود.

بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت

قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

اصل چهل و پنجم: انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوهها، دره‌ها، جنگلها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالك و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر يك را قانون معین می‌کند.

اصل چهل و ششم: هرکس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچکس نمی‌تواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل چهل و هفتم: مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. ضوابط آنرا قانون معین می‌کند.

اصل چهل و هشتم: در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استانها و توزیع فعالیتهای اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد. بطوری که منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل چهل و نهم: دولت موظف است ثروتهای ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دائرکردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

تسلیم می‌نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

فصل پنجم

حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن

اصل پنجاه و هشتم: حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ‌کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرقتی که در اصول بعد می‌آید اعمال می‌کند.

اصل پنجاه و هفتم: قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.

اصل پنجاه و هشتم: اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن پس از طی مراحلی که در اصول بعد می‌آید برای اجرا به قوه مجریه و قضائیه ابلاغ می‌گردد.

اصل پنجاه و نهم: در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه به آراء عمومی باید به تصویب دوسوم مجموع نمایندگان مجلس برسد.

اصل شصتم: اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس‌جمهور و وزراء است.

اصل شصت و یکم: اعمال قوه قضائیه به وسیله دادگاههای دادگستری است که باید طبق موازین اسلامی تشکیل شود و به حل و فصل دعاوی و حفظ

اصل پنجاهم: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط‌زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی روبه‌رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل پنجاه و یکم: هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون، موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.

اصل پنجاه و دوم: بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می‌شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌گردد. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

اصل پنجاه و سوم: کلیه دریافتهای دولت در حسابهای خزانه‌داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام می‌گیرد.

اصل پنجاه و چهارم: دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی می‌باشد. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استانها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل پنجاه و پنجم: دیوان محاسبات به کلیه حسابهای وزارتخانه‌ها، مؤسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی می‌نماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حسابها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی

حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت و اقامه حدود الهی بپردازد.

فصل ششم

قوه مقننه

مبحث اول (مجلس شورای اسلامی

اصل شصت و دوم: مجلس شورای اسلامی از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد. شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و کیفیت انتخابات را قانون معین خواهد کرد.

اصل شصت و سوم: دوره نمایندگی مجلس شورای اسلامی چهار سال است. انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل شصت و چهارم: عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی دو بیست و هفتاد نفر است و از تاریخ همه پرسی سال یک هزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی پس از هر ده سال، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیائی و نظایر آنها حداکثر بیست نفر نماینده می‌تواند اضافه شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند.

اصل شصت و پنجم: پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور دوسوم مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد و تصویب طرحها و لوایح طبق آئین نامه مصوب داخلی انجام می‌گیرد مگر در مواردی که در قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آئین نامه داخلی موافقت دوسوم حاضران لازم است.

اصل شصت و ششم: ترتیب انتخاب رئیس و هیأت رئیسه مجلس و تعداد کمیسیونها و دوره تصدی

آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله آئین نامه داخلی مجلس معین می‌گردد.

اصل شصت و هفتم: نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم نامه را امضاء نمایند.

بسم الله الرحمن الرحيم «من در برابر قرآن مجید، به خدای قادر متعال سوگند یاد می‌کنم و با تکیه بر شرف انسانی خویش تعهد می‌نمایم که پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشم، ودیعه‌ای را که ملت به ما سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف وکالت، امانت و تقوار رعایت می‌نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پای بند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را مدنظر داشته باشم.»

نمایندگان اقلیت‌های دینی این سوگند را با ذکر کتاب آسمانی خود یاد خواهند کرد.

نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید در اولین جلسه‌ای که حضور پیدا می‌کنند مراسم سوگند را به جای آورند.

اصل شصت و هشتم: در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید شورای نگهبان انتخابات نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدت معینی متوقف می‌شود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل شصت و نهم: مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رایو: روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت

و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه‌های عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

اصل هفتادوششم: مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل هفتادوهفتم: عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل هفتادوهشتم: هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور به شرط اینکه یک‌طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزند و به تصویب چهارپنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل هفتادونهم: برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی موقتاً محدودیتهای ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن بهر حال نمی‌تواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل هشتادم: گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید به تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.

اصل هشتادویکم: دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات در امور تجارتي و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

اصل هشتادودوم: استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی.

اصل هشتادوسوم: بناها و اموال دولتی که از

کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه‌چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

اصل هفتادم: رئیس‌جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا به انفراد حق شرکت در جلسات غیرعلنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند وزراء مکلف به حضورند و هرگاه تقاضا کنند مطالبشان استماع می‌شود.

مبحث دوم) اختیارات و صلاحیت مجلس شورای اسلامی

اصل هفتادویکم: مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند.

اصل هفتادودوم: مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نودوششم آمده بر عهده شورای نگهبان است.

اصل هفتادوسوم: شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادرسان، در مقام تمیز حق، از قوانین می‌کنند نیست.

اصل هفتادوچهارم: لوایح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم می‌شود و طرحهای قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است.

اصل هفتادوپنجم: طرحهای قانونی و پیشنهادها

نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی، آنهم در صورتیکه از نفایس منحصر به فرد نباشد.

اصل هشتاد و چهارم: هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل هشتاد و پنجم: سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست.

مجلس نمی تواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند، ولی در موارد ضروری می تواند اختیار وضع بعضی قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین می نماید به صورت آزمایشی اجراء می شود و تصویب نهائی آنها با مجلس خواهد بود. همچنین مجلس شورای اسلامی می تواند تصویب دائمی اساسنامه سازمانها، شرکتها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای ذیربط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد.

در این صورت مصوبات دولت نباید با اصول و احکام مذهب رسمی کشور و یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل نود و ششم با شورای نگهبان است. علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالف قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجراء به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل هشتاد و ششم: نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده اند یا آرائی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده اند تعقیب یا توقیف کرد.

اصل هشتاد و هفتم: رئیس جمهور برای هیأت

وزیران، پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف می تواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل هشتاد و هشتم: در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رئیس جمهور و یا هر یک از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سؤال کند، رئیس جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رئیس جمهور بیش از یک ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی.

اصل هشتاد و نهم: (۱) نمایندگان مجلس شورای اسلامی می توانند در مواردی که لازم می دانند، هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود.

هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می دهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد.

اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل می شود. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمی توانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می شود عضویت پیدا کنند.

(۲) در صورتی که حداقل یک سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس جمهور را در مقام

گروه به قید قرعه تغییر می‌یابند و اعضای تازه ای به جای آنها انتخاب می‌شوند.

اصل نود و سوم: مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان.

اصل نود و چهارم: کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدیدنظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

اصل نود و پنجم: در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهائی کافی نداند، می‌تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

اصل نود و ششم: تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آنها با قانون اساسی بر عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

اصل نود و هفتم: اعضای شورای نگهبان به منظور تسریع در کار می‌توانند هنگام مذاکره درباره لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد، اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.

اصل نود و هشتم: تفسیر قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می‌شود.

اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رئیس جمهور باید ظرف مدت یک ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رئیس جمهور، اکثریت دوسوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند مراتب جهت اجرای بند ۱۰ اصل یکصد و هفتم به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

اصل نودم: هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای اسلامی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضائیه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

اصل نود و یکم: به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با آنها، شورائی به نام شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل می‌شود:

۱) شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز، انتخاب این عده با مقام رهبری است.

۲) شش نفر حقوقدان در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله رئیس قوه قضائیه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌گردند.

اصل نود و دوم: اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشتن سه سال، نیمی از اعضای هر

اصل نودونهم: شورای نگهبان، نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان، رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و مراجع به آراء عمومی و همه پرسی را بر عهده دارد.

فصل هفتم شوراها

اصل یکصدم: برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورائی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می کنند.

شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین می کند.

اصل یکصد و یکم: به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل می شود. نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین می کند.

اصل یکصد و دوم: شورای عالی استانها حق دارد در حدود وظایف خود طرحهایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد کند. این طرحها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

اصل یکصد و سوم: استانداران، فرمانداران،

بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین می شوند در حدود اختیارات شوراها ملزم به رعایت تصمیمات آنها هستند.

اصل یکصد و چهارم: به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهائی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهائی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل می شود.

چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین می کند.

اصل یکصد و پنجم: تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

اصل یکصد و ششم: انحلال شوراها جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراها طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین می کند.

شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

فصل هشتم

رهبری

اصل یکصد و هفتم: پس از مرجع عالیقدر تقلید و رهبرکبیر جهانی اسلام و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت الله العظمی امام خمینی «قدس سره الشریف» که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است. خبرگان رهبری درباره همه فقهای واجد شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم بررسی و مشورت می کنند.

- (۵) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها.
  - (۶) نصب و عزل و قبول استعفاء:
  - (الف) فقهای شورای نگهبان.
  - (ب) عالیتین مقام قوه قضائیه.
  - (ج) رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
  - (د) رئیس ستاد مشترک.
  - (ه) فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
  - (و) فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.
  - (۷) حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه.
  - (۸) حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نیست، از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام.
  - (۹) امضاء حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم (صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می‌آید باید قبل از انتخابات به تأیید شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد).
  - (۱۰) عزل رئیس‌جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی، یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت وی براساس اصل هشتادونهم.
  - (۱۱) عفو یا تخفیف مجازات محکومین در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رئیس قوه قضائیه.
- اصل یکصدویازدهم: هرگاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود، یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصدونهم گردد یا معلوم شود از آغاز فاقد بعضی از شرایط بوده است، از مقام خود برکنار خواهد شد. تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یکصدوهشتم می‌باشد و در صورت فوت یا کناره‌گیری یا عزل رهبر، خبرگان موظفند در اسرع وقت نسبت به تعیین و معرفی رهبر جدید اقدام نمایند. تا هنگام معرفی رهبر، شورائی مرکب از رئیس‌جمهور، رئیس قوه قضائیه و یکی از

هرگاه یکی از آنان را اعلم به احکام و موضوعات فقهی یا مسائل سیاسی و اجتماعی یا دارای مقبولیت عامه یا واجد برجستگی خاص در یکی از صفات مذکور در اصل یکصدونهم تشخیص دهند او را به رهبری انتخاب می‌کنند و در غیر این صورت یکی از آنان را به عنوان رهبر انتخاب و معرفی می‌نمایند، رهبر منتخب خبرگان، ولایت امر و همه مسئولیتهای ناشی از آن را بر عهده خواهد داشت. رهبر در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است.

اصل یکصدوهشتم: قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت انتخاب آنها و آئین‌نامه داخلی جلسات آنان برای نخستین دوره باید به وسیله فقهاء اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شود و به تصویب نهائی رهبر انقلاب برسد. از آن پس هرگونه تغییر و تجدیدنظر در این قانون و تصویب سایر مقررات مربوط به وظایف خبرگان در صلاحیت خود آنان است.

اصل یکصدونهم: شرایط و صفات رهبر:

- ۱ - صلاحیت علمی لازم برای افتاء در ابواب مختلف فقه.
  - ۲ - عدالت و تقوای لازم برای رهبری امت اسلام.
  - ۳ - بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبری و در صورت تعدد واجدین شرایط فوق، شخصی که دارای بینش فقهی و سیاسی قوی‌تر باشد مقدم است.
- اصل یکصدودهم: وظایف و اختیارات رهبر:
- (۱) تعیین سیاستهای کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام.
  - (۲) نظارت بر حسن اجرای سیاستهای کلی نظام.
  - (۳) فرمان همه‌پرسی.
  - (۴) فرماندهی کل نیروهای مسلح.

فقهای شورای نگهبان به انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام، همه وظایف رهبری را به طور موقت به عهده می‌گیرد و چنانچه در این مدت یکی از آنان به هر دلیل نتواند انجام وظیفه نماید، فرد دیگری به انتخاب مجمع، با حفظ اکثریت فقها در شورا به جای وی منصوب می‌گردد.

این شورا در خصوص وظایف بندهای ۱ و ۳ و ۵ و ۱۰ قسمتهای (د) و (ه) و (و) بند ۶ اصل یکصد و نهم پس از تصویب سه چهارم اعضاء مجمع تشخیص مصلحت نظام اقدام کند.

هرگاه رهبر بر اثر بیماری یا حادثه دیگری موقتاً از انجام وظایف رهبری ناتوان شود، در این مدت شورای مذکور در این اصل، وظایف او را عهده‌دار خواهد بود.

اصل یکصد و نهم: مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام، نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع می‌دهد و سایر وظایفی که در این قانون ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل می‌شود.

اعضاء ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین می‌نماید. مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضا تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید.

فصل نهم

قوه مجریه

مبحث اول - ریاست جمهوری و وزرا

اصل یکصد و سیزدهم: پس از مقام رهبری، رئیس‌جمهور عالیترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه

را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود بر عهده دارد.

اصل یکصد و چهاردهم: رئیس‌جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی برای یک دوره بلامانع است.

اصل یکصد و پانزدهم: رئیس‌جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:

ایرانی‌الاصول، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوا، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.

اصل یکصد و شانزدهم: نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب رئیس‌جمهوری را قانون معین می‌کند.

اصل یکصد و هفدهم: رئیس‌جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت‌کنندگان، انتخاب می‌شود، ولی هرگاه در دور نخست هیچ‌یک از نامزدها چنین اکثریتی بدست نیاورد، روز جمعه هفته بعد برای بار دوم رأی گرفته می‌شود. در دوره دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری داشته‌اند شرکت می‌کنند، ولی اگر بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته‌اند برای انتخاب مجدد معرفی می‌شوند.

اصل یکصد و هجدهم: مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده شورای نگهبان است ولی قبل از تشکیل نخستین شورای نگهبان بر عهده انجمن نظارتی است که قانون تعیین می‌کند.

اصل یکصد و نوزدهم: انتخاب رئیس‌جمهور جدید با حداقل یکماه پیش از دوره ریاست

ملت پس از خود بسپارم.»

اصل یکصدویست و دوم: رئیس جمهور در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است.

اصل یکصدویست و سوم: رئیس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل یکصد و بیست و چهارم: رئیس جمهور می تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول رئیس جمهور با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسئولیت هماهنگی سایر معاونتها را به عهده خواهد داشت.

اصل یکصد و بیست و پنجم: امضای عهدنامه ها، مقاله نامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولتها و همچنین امضای پیمانهای مربوط به اتحادیه های بین المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی اوست.

اصل یکصد و بیست و ششم: رئیس جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و می تواند اداره آنها را بر عهده دیگری بگذارد.

اصل یکصد و بیست و هفتم: رئیس جمهور می تواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات رئیس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود.

اصل یکصد و بیست و هشتم: سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور تعیین می شوند. رئیس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء می کند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را

جمهوری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب رئیس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق رئیس جمهور پیشین وظایف رئیس جمهوری را انجام می دهد.

اصل یکصد و بیست و نهم: هرگاه در فاصله ده روز پیش از رأی گیری یکی از نامزدهائی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر می افتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، مهلت انتخابات برای دو هفته تمدید می شود.

اصل یکصد و بیست و یکم: رئیس جمهور در مجلس شورای اسلامی در جلسه ای که با حضور رئیس قوه قضائیه و اعضای شورای نگهبان تشکیل می شود، به ترتیب زیر سوگند یاد می کند و سوگندنامه را امضاء می نماید.

بسم الله الرحمن الرحيم

«من به عنوان رئیس جمهور در پیشگاه قرآن کریم و در برابر ملت ایران به خداوند قادر متعال سوگند یاد می کنم که پاسدار مذهب رسمی و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیتهائی که بر عهده گرفته ام بکار گیرم، و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج دین و اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت سازم و از هرگونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم. در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از هیچ اقدامی دریغ نورزم و با استعانت از خداوند و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام قدرتی را که ملت به عنوان اسانتی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آنرا به منتخب

می پذیرد.

اصل یکصدویست و نهم: اعطای نشانهای دولتی با رئیس جمهور است.

اصل یکصدوسی ام: رئیس جمهور استعفای خود را به رهبر تقدیم می کند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه می دهد.

اصل یکصدوسی و یکم: در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رئیس جمهور و یا در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رئیس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و امور دیگری از این قبیل، معاون اول رئیس جمهور با موافقت رهبری اختیارات و مسئولیتهای وی را بر عهده می گیرد و شورائی متشکل از رئیس مجلس و رئیس قوه قضائیه و معاون اول رئیس جمهور، موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت پنجاه روز، رئیس جمهور جدید انتخاب شود، در صورت فوت معاون اول و یا امور دیگری که مانع انجام وظایف وی گردد و نیز در صورتی که رئیس جمهور معاون اول نداشته باشد، مقام رهبری فرد دیگری را به جای او منصوب می کند.

اصل یکصدوسی و دوم: در مدتی که اختیارات و مسئولیتهای رئیس جمهور بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است که به موجب اصل یکصدوسی و یکم منصوب می گردد، وزراء را نمی توان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی توان برای تجدیدنظر در قانون اساسی و یا امر همه پرسی اقدام نمود.

اصل یکصدوسی و سوم: وزراء توسط رئیس جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می شوند. با تغییر مجلس گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر يك از آنان را قانون معین می کند.

اصل یکصدوسی و چهارم: ریاست هیأت وزیران با رئیس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم های وزیران و هیأت دولت می پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجراء می کند. در مواردی که اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاههای دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تعبیر قانون نداشته باشد، تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد رئیس جمهور اتخاذ می شود لازم الاجرا است. رئیس جمهور برابر مجلس، مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

اصل یکصدوسی و پنجم: وزراء تا زمانی که عزل نشده اند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است، در سمت خود باقی می مانند. استعفاء هیأت وزیران یا هر يك از آنان به رئیس جمهور تسلیم می شود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد. رئیس جمهور می تواند برای وزارتخانه هائی که وزیر ندارند، حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

اصل یکصدوسی و ششم: رئیس جمهور می تواند وزراء را عزل کند و در این صورت برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت، نیمی از هیأت وزیران تغییر نماید باید مجدداً از مجلس شورای اسلامی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل یکصدوسی هفتم: هر يك از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر رئیس جمهور و مجلس است و اموری که به تصویب هیأت وزیران می رسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

اصل یکصدوسی و هشتم: علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آئین نامه های

عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکتهای خصوصی، جز شرکتهای تعاونی ادارات و مؤسسات، برای آنان ممنوع است.

سمتهای آموزشی در دانشگاهها و مؤسسات تحقیقاتی از این حکم مستثنی است.

اصل یکصد و چهل و دوم: دارائی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان، قبل و بعد از خدمت، توسط رئیس قوه قضائیه رسیدگی می شود که برخلاف حق افزایش نیافته باشد.

مبحث دوم) ارتش و سپاه پاسداران انقلاب

اصل یکصد و چهل و سوم: ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.

اصل یکصد و چهل و چهارم: ارتش جمهوری اسلامی ایران باید ارتشی اسلامی باشد که ارتشی مکتبی و مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت بپذیرد که به اهداف انقلاب اسلامی مؤمن و در راه تحقق آن فداکار باشند.

اصل یکصد و چهل و پنجم: هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی شود.

اصل یکصد و چهل و ششم: استقرار هرگونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هرچند به عنوان استفاده های صلح آمیز باشد ممنوع است.

اصل یکصد و چهل و هفتم: دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی، با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی ارتش آسیبی وارد نیاید.

اصل یکصد و چهل و هشتم: هر نوع بهره برداری شخصی از وسائل و امکانات ارتش و استفاده

اجرائی قوانین می شود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمانهای اداری، به وضع تصویب نامه و آئین نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آئین نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.

دولت می تواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیونهای متشکل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیونها در محدوده قوانین، پس از تأیید رئیس جمهور لازم الاجرا است. تصویب نامه ها و آئین نامه های دولت و مصوبات کمیسیونهای مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجراء، به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می رسد تا در صورتی که آنها را خلاف قوانین بیابد، با ذکر دلیل برای تجدیدنظر به هیأت وزیران بفرستد.

اصل یکصد و سی و نهم: صلح دعای راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می کند.

اصل یکصد و چهل و یکم: رسیدگی به اتهام رئیس جمهور و معاونان او و وزیران، در مورد جرایم عادی با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاههای عمومی دادگستری انجام می شود.

اصل یکصد و چهل و دویم: معاونان رئیس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمی توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگری در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت

شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر اینها ممنوع است.

اصل یکصد و چهل و نهم: ترفیع درجه نظامیان و سلب آن به موجب قانون است.

اصل یکصد و پنجاهم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد، برای ادامه نقش خود در نگرهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن پابرجا می ماند. حدود وظایف و قلمرو مسئولیت این سپاه در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها به وسیله قانون معین می شود.

اصل یکصد و پنجاه و یکم: به حکم آیه کریمه «واعبدوا لهم ما استطعتم من قوه ومن رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم» دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید، بطوری که همه افراد همواره توانائی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند، ولی داشتن اسلحه باید با اجازه مقامات رسمی باشد.

فصل دهم سیاست خارجی

اصل یکصد و پنجاه و دوم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران براساس نفی هرگونه سلطه جوئی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرتهای سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است.

اصل یکصد و پنجاه و سوم: هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع

است.

اصل یکصد و پنجاه و چهارم: جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملتهای دیگر از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می کند.

اصل یکصد و پنجاه و پنجم: دولت جمهوری اسلامی ایران می تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر اینکه بر طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شوند.

فصل یازدهم قوه قضائیه

اصل یکصد و پنجاه و ششم: قوه قضائیه قوه ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده دار وظایف زیر است:

- (۱) رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه که قانون معین می کند.
  - (۲) احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادیهای مشروع.
  - (۳) نظارت بر حسن اجرای قوانین.
  - (۴) کشف جرم و تعقیب و مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزائی اسلام.
  - (۵) اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.
- اصل یکصد و پنجاه و هفتم:** به منظور انجام

اصل یکصدوشصت و دوم: رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضائی باشند و رئیس قوه قضائیه با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب می‌کند.

اصل یکصدوشصت و سوم: صفات و شرایط قاضی طبق قوانین فقهی به وسیله قانون معین می‌شود.

اصل یکصدوشصت و چهارم: قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است بطور موقت یا دائم منفصل کرد، یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد، مگر به اقتضای مصلحت جامعه، با تصمیم رئیس قوه قضائیه، پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند صورت می‌گیرد.

اصل یکصدوشصت و پنجم: محاکمات، علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است مگر آنکه به تشخیص دادگاه علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل یکصدوشصت و ششم: احکام دادگاهها باید مستدل به مواد قانون و اصولی باشد که براساس آن حکم صادر شده است.

اصل یکصدوشصت و هفتم: قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکون یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.

اصل یکصدوشصت و هشتم: رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت

مسئولیت‌های قوه قضائیه در کلیه امور قضائی و اداری و اجرایی، مقام رهبری یک نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضائی و مدیر و مدبر را برای مدت پنج سال به عنوان رئیس قوه قضائیه تعیین می‌نماید که عالیت‌ترین مقام قوه قضائیه است.

اصل یکصدوپنجاه و هشتم: وظایف رئیس قوه قضائیه به شرح زیر است:

(۱) ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیت‌های اصل یکصدوپنجاه و هشتم.

(۲) تهیه لوایح قضائی متناسب با جمهوری اسلامی.

(۳) استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون. اصل یکصد و پنجاه و نهم: مرجع رسمی تظلمات و شکایات دادگستری است. تشکیل دادگاهها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل یکصدوشصت و دهم: وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که رئیس قوه قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد. رئیس قوه قضائیه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیرقضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزراء به عنوان عالیت‌ترین مقام اجرایی پیش‌بینی می‌شود.

اصل یکصدوشصت و یازدهم: دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضائی و انجام مسئولیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود، براساس ضوابطی که رئیس قوه قضائیه تهیه می‌کند تشکیل می‌گردد.

حقوق آنها، دیوانی به نام دیوان عالی عدالت اداری زیرنظر رئیس قوه قضائیه تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.

اصل یکصد و هفتاد و چهارم: براساس حق نظارت قوه قضائیه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاههای اداری، سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیرنظر رئیس قوه قضائیه تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.

فصل دوازدهم صداوسیما

اصل یکصد و هفتاد و پنجم: در صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد. نصب و عزل رئیس سازمان صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبری است و شورائی مرکب از نمایندگان رئیس جمهور و رئیس قوه قضائیه و مجلس شورای اسلامی (هر کدام دو نفر) نظارت بر این سازمان خواهند داشت. خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین می‌کند.

فصل سیزدهم شورای عالی امنیت ملی

اصل یکصد و هفتاد و ششم: به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی، «شورای عالی امنیت ملی» به ریاست رئیس جمهور با وظایف زیر تشکیل می‌گردد:

(۱) تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری.

منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد. نحوه انتخاب، شایستگی، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون براساس موازین اسلامی معین می‌کند.

اصل یکصد و شصت و نهم: هیچ فعل یا ترك فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمی‌شود.

اصل یکصد و هفتادم: قضات دادگاهها مکلفند از اجرای تصویبنامه‌ها و آئین نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال اینگونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل یکصد و هفتاد و یکم: هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌گردد.

اصل یکصد و هفتاد و دوم: برای رسیدگی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، شهربانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی محاکم نظامی مطابق قانون تشکیل می‌گردد، ولی به جرائم عمومی آنان یا جرائمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب شوند در محاکم عمومی رسیدگی می‌شود.

دادستانی و دادگاههای نظامی بخشی از قوه قضائیه کشور و مشمول اصول مربوط به این قوه هستند.

اصل یکصد و هفتاد و سوم: به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آئین نامه‌های دولتی و احقاق

(۱) اعضای شورای نگهبان (۲) رؤسای قوای سه‌گانه (۳) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام (۴) پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری (۵) ده نفر به انتخاب مقام رهبری (۶) سه نفر از هیأت وزیران (۷) سه نفر از قوه قضائیه (۸) ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی (۹) سه نفر از دانشگاهیان

شیوه کار و کیفیت انتخاب و شرایط آن را قانون معین می‌کند. مصوبات شورا پس از تأیید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجع به آرای عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد.

رعایت ذیل اصل پنجاه و نهم در همه‌پرسی «بازنگری در قانون اساسی» لازم نیست.

محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و اینتسای کلیه قوانین و مقررات براساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکاء به آرای عمومی و دین و مذهب رسمی ایران تغییرناپذیر است.

ولایت فقیه

چنانکه گفتیم پایه و اساس حکومت اسلامی در زمان ما ولایت فقیه است. پذیرش ولایت فقیه در حقیقت پذیرش ولایت فقه اسلامی و پذیرش ولایت مکتب اسلام و در نتیجه پذیرش ولایت خداست. سخنان فقیه متعلق به مکتب و برخاسته از مکتب است و از خود سخنی نمی‌گوید. ولایت فقیه ادامه حکومت پیامبر و امامت ائمه دین است.

قانون اساسی، حاکمیت و ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران را به صورت‌های زیر بیان می‌کند:

«در زمان غیبت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی

(۲) هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.

(۳) بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی.

اعضای شورا عبارتند از:

رؤسای قوای سه‌گانه، رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح، مسئول امور برنامه و بودجه، دو نماینده به انتخاب مقام رهبری، وزرای امور خارجه کشور، اطلاعات، حسب مورد وزیر مربوطه و عالیترین مقام ارتش و سپاه.

شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود، شوراها و فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور تشکیل می‌دهد.

ریاست هر یک از شوراها و فرعی با رئیس‌جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رئیس‌جمهور تعیین می‌شود.

حدود اختیارات و وظایف شوراها و فرعی را قانون معین می‌کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می‌رسد.

مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.

فصل چهاردهم

بازنگری در قانون اساسی

اصل یکصد و هفتاد و هفتم: بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد ضروری به ترتیب زیر انجام می‌گیرد:

مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، طی حکمی خطاب به رئیس‌جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی به ترتیب زیر پیشنهاد می‌نماید:

فرجه الشریف در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت اُمت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است.»

«قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت امر و امامت اُمت ... اعمال می گردند.»

تأثیر ولایت فقیه در رابطه ملت و دولت: در یک جامعه اسلامی، که مردم آن معتقد به اطاعت از خدا و احکام اسلام باشند، ولایت فقیه از لحاظ رابطه مردم با دولت تأثیر بسیار مثبتی دارد. پیش از انقلاب اسلامی، مردم مسلمان جامعه ما، قانون را دو نوع می دانستند، یکی قانون شرع و دیگری قانون دولت. قانون شرع برای آنان مقدس بود و اطاعت از آن را واجب می شمردند. اما دولت را غاصب و قوانین دولتی را بی اعتبار و ظالمانه می دانستند. اکنون که مردم اطمینان یافته اند حکومت کشور، اسلامی است و فقیه عادل و با تقوی بر قوانین و سازمانهای دولتی نظارت دارد، دیگر قوانین دولتی را مغایر و مخالف قوانین شرع نمی دانند و مسئله دوگانگی، میان شرع و قوانین دولت به صورت گذشته وجود ندارد.

مردم مسلمانی که حکومت آنها از طریق ولایت فقیه اداره می شود، اطاعت از قوانین حکومت را، اطاعت از ولی امر و در نتیجه اطاعت از اسلام می دانند. این مردم از قوانین حکومت خود، همانند احکام شرعی، با شور و شوق و دقت اطاعت می کنند. چنین مردمی هرگز دولت را جدای از خود و در مقابل خود نمی دانند. برای این مردم، دیگر فرار از پرداخت مالیاتهای قانونی به دولت، معنی ندارد. مسلمانی که حق دولت اسلامی را نپردازد، خود را در پیشگاه خدا مسئول می داند. اطاعت از حکومت اسلامی، اطاعت از اسلام است، و فرد فرد مسلمانان در برابر این حکومت، خود را مخاطب این آیه قرآن

می دانند که:

«يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ
أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»

«ای ایمان آورندگان، اطاعت کنید از خدا و اطاعت کنید از پیامبر و کسانی که (از طرف خدا) سرپرستی امور شما را در دست دارند.»

به همین دلیل، نافرمانی در برابر این حکومت نیز، سرپیچی از فرمان خداست. پیداست که وقتی مردم به حکومت و قوانین آن با چنین چشمی نگاه کنند، یگانگی میان دولت و ملت افزایش خواهد یافت و قانون از اعتبار بیشتری برخوردار خواهد بود و جامعه به طرف پذیرش حکومت قانون و پذیرش نظم و انضباط اجتماعی، پیش خواهد رفت:

چگونگی تعیین رهبر: رهبر یا فقیه که ولایت و سرپرستی جامعه را برعهده دارد، چگونه تعیین می شود؟

پس از رهبر کبیر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (قدس سره) که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است.

خبرگان درباره همه فقهای که شرایط و صفات رهبری را دارا باشند بررسی و مشورت می کنند، یکی از آنان را که در مسایل فقهی یا سیاسی و اجتماعی اعلم از بقیه باشد و یا در بین مردم مقبولیت داشته باشد و یا واجد برجستگی خاص در یکی از صفات رهبری باشد، به رهبری انتخاب می کنند و اگر چنین فقیهی وجود نداشت، یکی از فقهای واجد شرایط رهبری را به عنوان رهبر انتخاب و به مردم معرفی می کنند.

مردم میهن ما در تاریخ نوزدهم آذرماه سال هزار و سیصد و شصت و یک به پای صندوقهای رأی رفتند و ۸۲ نفر از فقها را به عنوان نمایندگان مجلس خبرگان

انتخاب کردند. این مجلس نیز در جلسه چهاردهم خرداد ماه ۶۸ حضرت آیت الله خامنه‌ای را به عنوان رهبر جمهوری اسلامی ایران انتخاب کرد.

شرایط رهبر: نخستین شرط لازم برای رهبر جامعه اسلامی این است که وی باید فقیه و مجتهد باشد. کسی که می‌خواهد جامعه را براساس احکام خدا اداره کند، باید خود به احکام خدا عالم باشد و راه به دست آوردن احکام دین را بداند و بتواند از طریق اجتهاد، حکم مسائل و رویدادهای جدید و بی‌سابقه را برپایه اصول اسلامی، معین و معلوم سازد.

اما رهبر، علاوه بر صلاحیتهای علمی و تقوایی، باید دارای بینش سیاسی و اجتماعی باشد و مسائل و نیازها و اوضاع و احوال جامعه خود را بشناسد و خلاصه به زمانه آگاهی داشته باشد. علاوه بر این رهبر باید شجاع و دارای تدبیر و مدیریت و قدرت لازم برای رهبری باشد. به این ترتیب، بطور خلاصه می‌توان گفت که براساس اصل «ولایت فقیه»، رهبر کشور جمهوری اسلامی ایران، فقیه عادل و باتقوایی است که آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر باشد. هرگاه رهبر از انجام وظایف خود ناتوان شود و یا فاقد یکی از شرایط لازم گردد، از مقام خود برکنار خواهد شد، تشخیص این امر نیز بر عهده مجلس خبرگان است.

وظایف و اختیارات رهبری: پس از آشنایی با خصوصیات و شرایط رهبری، اکنون مطابق قانون اساسی، به شرح وظایف و اختیارات مقام رهبری می‌پردازیم:

۱) تعیین سیاستهای کلی نظام جمهوری: رهبر در جمهوری اسلامی ایران باید سیاستها و خط مشی کلی اداره امور کشور را تعیین کند. منظور از این سیاستها، جهت حرکت نظام جمهوری اسلامی ایران است. مثلاً رهبر باید تعیین کند که برای توسعه

کشور، اولویت با صنعت است یا کشاورزی؟

رهبر در تعیین سیاستهای کلی نظام، با مجمع تشخیص مصلحت نظام که در قانون اساسی پیش‌بینی شده است، مشورت می‌نماید.

۲) نظارت بر حسن اجرای سیاستهای کلی نظام: پس از اینکه سیاستهای کلی نظام از طرف رهبری تعیین گردید، مسئولین کشور باید برای تصویب قوانین مناسب با سیاستهای کلی و اجرای صحیح آنها اقدام نمایند رهبر بر اجرای سیاستهای کلی، نظارت لازم را بعمل می‌آورد.

۳) فرمان همه‌پرسی: در هر زمان که لازم باشد در بعضی از امور مهم کشور از خود مردم نظرخواهی شود، باید دوسوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی انجام همه‌پرسی را به تصویب برسانند. پس از تصویب مجلس، فرمان همه‌پرسی از جانب رهبر صادر می‌گردد.

۴) فرماندهی کل نیروهای مسلح: از آنجا که در هر کشور، نیروهای مسلح، نماینده قدرت آن کشورند، فرماندهی نیروهای مسلح از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، اگر فرمانده نیروهای مسلح از عدالت و آگاهی لازم برخوردار نباشد، همواره بیم آن می‌رود که قدرت این نیروها، مورد سوء استفاده واقع شود و بجای نگاهیانی از مرزهای کشور و حفظ حکومت جمهوری اسلامی، صرف تجاوز و تعدی به کشورهای دیگر و یا به مردم داخل کشور شود و به همین سبب در قانون اساسی جمهوری اسلامی، فرماندهی کل نیروهای مسلح بر عهده مقام رهبری نهاده شده است، تا هیچگاه قدرت آنان مایه فساد نشود و همواره در خدمت اسلام و جمهوری اسلامی قرار گیرند.

۵) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها: در هر کشوری جنگ و صلح با استقلال و حفظ تمامیت ارضی آن کشور ارتباط دارد و انجام آنها باید با

دستور مقامی انجام گیرد که مصالح کشور را می‌داند و تعیین سیاست‌های کلی به عهده او گذاشته شده است، بنابراین، رهبر در شرایط لازم، دستور شروع جنگ را صادر می‌کند و هر زمان صلح مصلحت باشد، اعلان صلح می‌نماید. همینطور بسیج نیروها برای دفاع از اسلام و مصالح جمهوری اسلامی نیز از وظایف مقام رهبری است.

۶) نصب و عزل و قبول استعفاء:

الف) فقهای شورای نگهبان

ب) رئیس قوه قضائیه

ج) رئیس سازمان صدا و سیما

د) رئیس ستاد مشترک

ه) فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

و) فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی

۷) حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه:

اگر در روابط قوای سه‌گانه قضائیه، مقننه و مجریه، اختلافی بوجود آید، رهبر با رفع اختلاف، روابط آنها را تنظیم می‌کند، در قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸ این وظیفه به عهده رئیس جمهور گذاشته شده بود ولی در تغییرات مربوط به قوه مجریه در قانون اساسی، رئیس جمهور، رئیس دولت است و اداره هیأت وزیران را به عهده دارد، یعنی رئیس جمهور، مانند رؤسای قوای مقننه و قضائیه اداره مستقیم یکی از قوا را برعهده دارد و نمی‌تواند روابط سه قوه را تنظیم نماید. باید رفع اختلاف و تنظیم روابط سه قوه بوسیله مقامی صورت گیرد که بالاتر از سه قوه قرار دارد. این مقام هم کسی جز مقام رهبری نمی‌تواند باشد. بنابراین قانون اساسی، حل اختلاف و تنظیم روابط سه قوه را از اختیارات مقام رهبری قرار داده است.

۸) حل معضلات نظام که از طریق عادی قابل

حل نیست: تجربه عملی در گذشته نشان داد که گاهی، مشکلاتی در کشور پیش می‌آید که بوسیله

قوانین عادی قابل حل نیست، از طرفی اگر آن مشکلات حل نشوند، در اداره امور کشور، کندي و اختلال بوجود می‌آید. ناچار باید مقام رهبری برای حل چنین مشکلاتی اقدام کند. حضرت امام (قدس سره) در برخورد با این قبیل مشکلات در بعضی موارد آن را به رؤسای سه قوه و یا جمعیت‌های دیگری ارجاع می‌فرمودند و در اواخر مجمع تشخیص مصلحت را تشکیل دادند، ولی لازم بود، همین مجمع تشخیص مصلحت جای قانونی خود را پیدا کند و رهبر بتواند، معضلات کشور را از طریق آن حل و فصل نماید.

۹) امضاء حکم ریاست جمهوری: پس از آنکه

معلوم شد چه کسی در انتخابات ریاست جمهوری رأی لازم را بدست آورده است حکم ریاست جمهوری او باید توسط رهبر امضاء شود تا وی در این مقام رسمیت داشته باشد.

۱۰) عزل رئیس جمهور: هرگاه دیوان عالی

کشور رأی دهد که رئیس جمهور از وظایف قانونی خود تخلف کرده است و یا مجلس شورای اسلامی تصویب کند که رئیس جمهور کفایت لازم را برای انجام مسئولیتهای خود ندارد، در این حال عزل وی با توجه به مصالح کشور، از جمله اختیارات رهبری است.

۱۱) عفو یا تخفیف مجازات محکومین: هرگاه

رئیس قوه قضائیه گروهی از محکومین قوه قضائیه را درخور عفو و بخشودگی تشخیص دهد، پیشنهاد عفو آنان را به رهبر خواهد داد و رهبر در حدود موازین اسلامی، حکم عفو یا تخفیف مجازات آنان را صادر خواهد کرد.

مجلس در نظام جمهوری اسلامی

همانطور که می‌دانیم در جمهوری اسلامی ایران، قوای حاکم از سه قوه مقننه و مجریه و قضائیه

قانونگذاری مجلس در دو اصل قانون اساسی بیان شده است. براساس این دو اصل می‌توان گفت، مجلس شورای اسلامی باید در محدوده «احکام اسلام» و «قانون اساسی» به وضع قوانین بپردازد. در اصل هفتاد و دوم این قانون، در بحث «اختیارات و صلاحیت مجلس» صریحاً قید شده است که:

«مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور، یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نودوششم آمده، برعهده شورای نگهبان است».

درباره شورای نگهبان و چگونگی نظارت آن بر قوانین مجلس، در فصل بعد سخن خواهیم گفت.

اهمیت مجلس: در حکومت اسلامی، همه مردم نسبت به سرنوشت یکدیگر مسئولند و همه باید همواره در صحنه فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی حضور داشته باشند. اما از آنجا که دخالت همه ملت در همه امور ناممکن است و ایجاد هرج و مرج می‌کند، مردم از جانب خود کسانی را انتخاب می‌کنند تا به نمایندگی از آنان به تنظیم قوانین بپردازند و بر جریان کارهای کشور نظارت داشته باشند. هرگاه نمایندگان مجلس، از متن توده‌های مردم برخاسته باشند، پیوند آنان با مردم بیشتر است و دردها و مشکلات آنان را بهتر درک می‌کنند و به آرمانهای مردم اعتقاد بیشتری دارند. شرکت مردم در انتخابات مجلس و توجه آنان به بحثها و مذاکرات و قانونهایی که در مجلس وضع می‌شود، نشانه علاقه مردم به سرنوشت جامعه خویش است. بنابراین باید گفت که مجلس درحقیقت عصاره مردم و چکیده ملت است و آئینه‌ای است که در آن می‌توان چهره ملت را مشاهده کرد.

دوام و اعتبار هر حکومت بستگی به نوع رابطه آن حکومت با مردم و میزان حمایت و پشتیبانی مردم از

تشکیل می‌شود. قوای سه‌گانه مزبور که زیر نظر ولایت فقیه قرار دارند مستقل از یکدیگرند. قوه مقننه، قوه قانونگذاری است که وظیفه تنظیم و تصویب قوانین جامعه را بر عهده دارد. قانونگذاری از طریق مجلس شورای اسلامی صورت می‌گیرد.

مجلس شورای اسلامی مجمعی است مرکب از نمایندگان که مردم آنها را مستقیماً و با رأی مخفی انتخاب می‌کنند. این مجلس همراه با شورای نگهبان قوه مقننه کشور را تشکیل می‌دهد و وظیفه قانونگذاری را در جمهوری اسلامی ایران برعهده دارد. مصوبات مجلس پس از تأیید شورای نگهبان برای اجرا در اختیار دو قوه مجریه و قضائیه قرار می‌گیرد.

نقش «مجلس» در حکومت جمهوری اسلامی: در فصل پیش گفتیم که اسلام در زندگی اجتماعی به مشورت اهمیت بسیار داده است. برپایه همین اصل است که مردم ایران نمایندگانی انتخاب می‌کنند، تا در مجلس با یکدیگر مشورت کنند و از راه تصمیم‌گیری شورائی به وضع و تصویب قانون بپردازند. مجلس شورای اسلامی، بزرگترین و مهمترین سازمانی است که در کشور، به صورت شورائی، تصمیم می‌گیرد، این مجلس مرکز قانونگذاری کشور است و به وضع و تصویب قوانین مورد نیاز کشور می‌پردازد.

علاوه بر آن، مجلس بر صلاحیت مجریان امور نیز نظارت دارد و کیفیت و کمیت برنامه‌های اقتصادی و نحوه کسب درآمدها و خرج هزینه‌های کشور را نیز معین می‌کند و همه جا و همه وقت، پاسدار حقوق ملت و مدافع منافع آنان است و بنیادی است که به نمایندگی از سوی ملت، تلاش می‌کند تا راه را برای رسیدن به آرمانهایی که در قانون اساسی ذکر شده، هموار سازد.

حدود قانونگذاری در مجلس: محدوده

سرنگونی حکومت طاغوت وارد صحنه انقلاب شد، بجای اطاعت از قوانین طاغوت، از قوانین اسلامی اطاعت کرد و توانست آن حکومت را سرنگون سازد و حکومت اسلامی بوجود آورد.

کیفیت انتخابات مجلس:

الف) شرایط انتخاب کنندگان: مطابق قانونی که در سال ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان رسیده است شرایط لازم برای کسانی که می‌خواهند جهت انتخاب نماینده در رأی‌گیری مجلس شورای اسلامی شرکت کنند عبارتست از:

- ۱) تابعیت کشور جمهوری اسلامی ایران
- ۲) ورود به سن شانزده سالگی
- ۳) عدم جنون
- ب) شرایط انتخاب شونده‌گان: همچنین انتخاب شونده‌گان باید دارای شرایط زیر باشند:
  - ۱) اعتقاد به التزام عملی به اسلام
  - ۲) تابعیت کشور جمهوری اسلامی ایران
  - ۳) اعتقاد و التزام عملی به نظام جمهوری اسلامی ایران
  - ۴) ابراز وفاداری به قانون اساسی
  - ۵) سواد خواندن و نوشتن به قدر کافی
  - ۶) سلامت جسمی در حد برخوردارگی از نعمت بینائی، شنوایی و گویایی
  - ۷) حداقل سن ۲۶ سال و حداکثر ۷۵ سال تمام
  - ج) دوره نمایندگی و تعداد نمایندگان: دوره نمایندگی مجلس، چهار سال است و پیش از پایان یافتن هر دوره، باید انتخابات دوره بعد برگزار شود، بطوری که کشور در هیچ زمانی بدون مجلس نباشد.

عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی، دویست و هفتاد نفر است. تعداد این نمایندگان با افزایش جمعیت کشور، افزایش می‌یابد و پس از هر ده سال،

آن دارد، و از آنجا که مجلس نماینده مردم است، بنابراین می‌توان گفت در هر حکومت، هر چه مجلس اهمیت و احترام بیشتری داشته باشد، حکومت نیز اعتبار و ثبات بیشتری خواهد داشت.

احترام به قانون: احترام مردم ما به مجلس، در حقیقت احترام آنان به قانون اسلام است و احترام به قانون، نشانه رشد يك ملت است. هیچ جامعه‌ای به امنیت و آسایش نخواهد رسید، مگر آنکه در آن جامعه قانون حاکم باشد. کوله‌بینان گمان می‌کنند که سرپیچی از قانون، بیش از تسلیم شدن به قانون برای آنان نفع خواهد داشت. این نشانه کم‌رشدی است و دلیل آن است که اینان نفع فردی و فوری خود را بر مصلحت عمومی و درازمدت جامعه ترجیح می‌دهند. این درست است که اطاعت از قانون، قدری صبر و اندکی از خودگذشتگی می‌خواهد، اما کسی که تحمل این مختصر صبر و گذشت را نداشته باشد و به گمان خود، برای راحتی بیشتر، از قانون سرپیچی کند، درحقیقت خود را از چاله به چاه انداخته است.

بنابراین در هر کشور ارزش قوه قانونگذاری، نشانه ارزش و اعتبار قانون در نظر مردم آن کشور است و ارزش قانون در جامعه، دلیل آن است که مردم، مصلحت جمع را بر نفع فردی و سعادت آینده را بر منفعت فوری خود ترجیح می‌دهند و این علامت رشد يك ملت است.

البته هرگاه حکومت يك جامعه بر مردم تحمیل شده باشد و قوانین آن حکومت قوانین الهی و به نفع عموم مردم و به مصلحت جامعه نباشد، پیداست که احترام به قوانین چنین حکومتی، سبب تقسویت آن خواهد شد. در چنین حالتی یکی از راههای مبارزه با حکومت فاسد جامعه، سرپیچی از قوانین آن حکومت است. ملت ما هنگامی که به رهبری امام خمینی در سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ برای

طرح، به پیشنهادی گفته می‌شود که از جانب نمایندگان مجلس برای تصویب به مجلس تقدیم شود. هر طرح در صورتی قابل بحث و بررسی است، که حداقل پانزده نفر از نمایندگان، آنرا پیشنهاد کرده باشند.

«لایحه» به قوانینی گفته می‌شود، که نخست به تصویب هیأت وزیران رسیده باشد و برای تصویب به مجلس ارسال شود.

۲) حق اظهار نظر و تحقیق: درست است که هر یک از نمایندگان از یکی از شهرهای کشور انتخاب می‌شوند، اما هیچ نماینده‌ای نمی‌تواند، خود را فقط در برابر آن قسمت از کشور که به او رأی داده‌اند، مسئول بدانند، بلکه چنانکه در قانون اساسی آمده است:

«هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است.»
هم چنین هیچ کس نمی‌تواند، نمایندگان را از اظهار نظر در هیچ یک از مسائل کشور منع کند، زیرا به موجب همین قانون هر نماینده:

«حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور، اظهار نظر نماید.» علاوه بر این: «مجلس شورای اسلامی، حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.»

«نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود، کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرائی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند، تعقیب یا توقیف کرد.»

۳- مجلس و قوه مجریه: از آنجا که غیر از قوانین قضائی، سایر قوانینی که در مجلس به تصویب می‌رسد، باید توسط هیأت دولت یعنی قوه مجریه اجرا شود، قانون اساسی اختیارات وسیعی برای نظارت بر قوه مجریه و تشخیص صلاحیت رئیس جمهور و وزیران و رسیدگی به کار آنان، به

با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظائر آنها، حداکثر بیست نفر نماینده می‌تواند اضافه شود.

اقلیتهای دینی نیز در مجلس نماینده دارند. هموطنان زرتشتی و کلیمی، هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند.

پس از برگزاری انتخابات، مجلس شورای اسلامی می‌تواند با حضور دوسوم نمایندگان، یعنی با یکصد و هشتاد نفر، تشکیل جلسه دهد.

چگونگی کار مجلس: مجلس برای انجام وظایف خود آئین نامه‌ای دارد. در این آئین نامه که به تصویب خود مجلس می‌رسد، کیفیت کار نمایندگان و چگونگی بررسی و تصویب طرحها و لایحه‌ها و ترتیب انتخاب رئیس و هیأت رئیسه و تعداد کمیسیونهای مجلس مشخص شده است.

وظایف و اختیارات مجلس: برای آشنائی با قوه قانونگذاری کشور خود، آشنائی با وظایف و اختیارات مجلس ضروری است. لازم است به دقت بدانیم که مجلس «چه باید بکند» یعنی چه وظایفی دارد، و نیز «چه می‌تواند بکند» یعنی چه اختیاراتی دارد.

در جمهوری اسلامی ایران، نمایندگان مجلس وظایف سنگینی را بر عهده دارند. سنگینی وظایف و وسعت اختیارات نمایندگان، نشانه قدرت مردم در حکومت اسلامی است.

اکنون به شرح انواع وظایف و اختیارات نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌پردازیم.

۱) وظیفه قانونگذاری: وظیفه مجلس در درجه اول، وضع قانون در همه مسائل کشور است. به قوانینی که برای تصویب به مجلس پیشنهاد می‌شود «طرح» یا «لایحه» می‌گویند.

مجلس داده است. این اختیارات به شرح زیر است:
الف) رأی اعتماد به وزیران: رئیس جمهور باید وزیران کابینه خود را به مجلس معرفی کند و برای آنها از مجلس رأی اعتماد بگیرد، یعنی اکثریت نمایندگان صلاحیت یا عدم صلاحیت هر يك از وزیران را اعلام دارند. چنانچه اکثر نمایندگان به وزیر معرفی شده، رأی موافق ندهند، به این معنی است که مجلس او را برای وزارت مناسب نمی داند.

ب) سؤال از رئیس جمهور و وزیران: رئیس جمهور و هر يك از وزیران در قلمرو وظیفه خود، در برابر مجلس مسئولند و هر يك از نمایندگان حق دارد درباره عملکرد وزیران از آن سؤال کند. وقتی سنوالی از وزیری در مجلس مطرح می شود، وی باید در مجلس حاضر شود و به آن جواب دهد. همچنین اگر حداقل يك چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رئیس جمهور سؤال کنند، باید در مجلس حاضر شود و پاسخ دهد. جواب هر کدام از وزیران نباید بیش از ده روز و جواب رئیس جمهور بیش از يك ماه به تأخیر افتد، مگر آنکه عذری در کار باشد که مجلس آنرا موجه تشخیص دهد.

ج) استیضاح: یکی دیگر از اختیارات نمایندگان مجلس، «استیضاح» دولت است. استیضاح، به معنی توضیح خواستن است و فرق آن با سؤال این است که در استیضاح، پس از آنکه هیأت وزیران، یا هر يك از وزیران، در مجلس حاضر شد و در مورد مسئله ای که مجلس درباره آن توضیح خواسته پاسخ داد، باید از مجلس مجدداً رأی اعتماد بگیرد، یعنی استیضاح همیشه با رأی گیری همراه است و اگر مجلس پس از شنیدن توضیحات، رأی اعتماد نداد، هیأت وزیران یا وزیر استیضاح شده، معزول می شود.

استیضاح هیأت وزیران یا هر يك از وزرا، وقتی قابل طرح در مجلس است که حداقل به امضای ده نفر از نمایندگان مجلس رسیده باشد.

د) رأی به عدم کفایت رئیس جمهور: مجلس نه تنها می تواند از طریق استیضاح و ندادن رأی اعتماد، هر يك از وزیران را عزل کند، بلکه می تواند رئیس جمهور را نیز استیضاح کند. اگر حداقل يك سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرائی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رئیس جمهور باید ظرف مدت يك ماه پس از طرح آن، در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد، در صورتی که اکثریت دوسوم کل نمایندگان، بر عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند، مراتب جهت عزل رئیس جمهور، به اطلاع مقام رهبری می رسد.

۴) نظارت مجلس به روابط خارجی کشور:
الف - تصویب عهدنامه ها: کلیه عهدنامه ها و قراردادهای موافقت نامه های بین المللی که میان دولت ایران و دولتهای خارجی بسته می شود باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

ب) تصویب اصلاحات جزئی در خطوط مرزی: هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است، اما اگر اصلاحاتی جزئی لازم شود، این اصلاح جزئی باید به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس برسد و نمایندگان در تصویب آن باید دقت کنند که مصالح کشور در آن رعایت شده باشد.

ج) اجازه دریافت و پرداخت وام یا كمك: همچنین گرفتن و دادن هرگونه وام یا كمك بدون عوض داخلی یا خارجی، از طرف دولت، باید با اجازه مجلس باشد.

د) تصویب استخدام کارشناس خارجی: همچنین دولت نمی تواند بدون تصویب مجلس، برای سازمانها و مؤسسات کشور، کارشناس خارجی استخدام کند.

برای آنکه استقلال کشور حفظ شود و راه نفوذ

مجلس را ذکر می‌کنیم:

- ۱) کمیسیون آموزش و پرورش
- ۲) کمیسیون فرهنگ و آموزش عالی
- ۳) کمیسیون اقتصاد و دارائی
- ۴) کمیسیون برنامه و بودجه
- ۵) کمیسیون نفت
- ۶) کمیسیون صنایع و معادن
- ۷) کمیسیون کار و امور اداری و استخدامی
- ۸) کمیسیون مسکن و شهرسازی و راه و ترابری
- ۹) کمیسیون امور قضائی و حقوقی
- ۱۰) کمیسیون سیاست خارجی
- ۱۱) کمیسیون دفاع
- ۱۲) کمیسیون بهداشتی و بهزیستی
- ۱۳) کمیسیون نیرو و پست و تلگراف و تلفن
- ۱۴) کمیسیون بازرگانی
- ۱۵) کمیسیون کشاورزی
- ۱۶) کمیسیون ارشاد و هنر اسلامی
- ۱۷) کمیسیون سازمان‌های وابسته به نخست - وزیر.
- ۱۸) کمیسیون نهادهای انقلاب اسلامی
- ۱۹) کمیسیون امور داخلی و شوراها
- ۲۰) کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی
- ۲۱) کمیسیون دیوان محاسبات
- ۲۲) کمیسیون رسیدگی به سؤالات

شورای نگهبان

چرا شورای نگهبان لازم است؟ شورای نگهبان، یکی از ارکان جمهوری اسلامی ایران است، که مسئولیت نگاهبانی از احکام اسلامی و قانون اساسی را برعهده دارد. پیش از این گفتیم، مردم ایران که به نمایندگان مجلس شورای اسلامی وکالت داده‌اند تا از جانب آنان قانون وضع کنند، حدود اختیارات وکلای خویش را در قانون اساسی معین

بیگانه به جمهوری اسلامی ایران باز نشود در قانون اساسی آمده است که:

- ۱) دادن امتیاز قانونی به خارجیان برای تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات تجاری و صنعتی و کشاورزی ممنوع است.
- ۲) هیچ فرد خارجی نمی‌تواند به عضویت ارتش یا نیروهای انتظامی کشور درآید.
- ۳) خارجیان به هیچ وجه حق ایجاد پایگاه نظامی در کشور را ندارند.

حتی مجلس هم، با آنکه اختیارات زیادی دارد نمی‌تواند با این موارد موافقت کند.

۵) مجلس و حکومت نظامی: در قانون اساسی، برقراری حکومت نظامی، ممنوع شده است. اما اگر وضعی اضطراری، نظیر جنگ برای کشور پیش آید، مجلس می‌تواند بطور موقت و حداکثر برای سی روز با آن موافقت نماید. ادامه آن بیش از سی روز باید با کسب اجازه مجدد از مجلس باشد.

۶) مجلس و «صدا و سیما»: در جمهوری اسلامی ایران، صدا و سیما زیر نظر رئیس سازمان که توسط مقام رهبری تعیین می‌گردد اداره می‌شود. شورائی مرکب از نمایندگان سه قوه مجریه، قضائیه و مقننه بر کار این رسانه گروهی کشور نظارت می‌کنند. نماینده قوه مقننه توسط مجلس انتخاب می‌شود.

کمیسیون‌های مجلس: کمیسیون مجلس، شامل تعدادی از نمایندگان است که معمولاً در يك زمینه تخصص، سابقه شغلی و یا اطلاعات خاصی دارند و لوائح و طرحهای قانونی را قبل از آنکه در مجلس مطرح شود مورد بررسی و تصویب مقدماتی قرار می‌دهند.

برای آنکه کیفیت کار مجلس و انواع مسائلی که نمایندگان در تنظیم و تصویب قوانین با آنها سروکار دارند معلوم شود، نام کمیسیونهای دائمی

کرده‌اند و نمایندگان حق ندارند از آن حدود فراتر روند. قانون اساسی می‌گوید:

«کلیه قوانین و مقررات ... باید براساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر ... همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است...».

حال باید پرسید، تشخیص اینکه مصوبات مجلس با اسلام و یا قانون اساسی، مغایرت ندارد، با چه مرجعی است؟ اینجاست که ضرورت وجود شورای نگهبان احساس می‌شود.

اعضاء و شیوه کار شورای نگهبان: شورای نگهبان از دوازده نفر تشکیل می‌شود که شش نفر آنها فقهای هستند که توسط رهبر انتخاب می‌شوند. شش نفر دیگر حقوقدانانی هستند که به پیشنهاد رئیس قوه قضائیه، و با رأی مجلس شورای اسلامی، انتخاب می‌شوند. اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال، انتخاب می‌شوند.

وقتی قانون در مجلس به تصویب می‌رسد، به شورای نگهبان فرستاده می‌شود و شورا آنرا از نظر انطباق با موازین اسلام و قانون اساسی، مورد بررسی قرار می‌دهد و نظر خود را حداکثر ظرف مدت ده روز، اعلام می‌دارد. اگر شورا تشخیص دهد که مصوبه مجلس با احکام اسلام و قانون اساسی مغایرت ندارد، آن مصوبه رسماً، جنبه قانونی پیدا می‌کند و قابل اجرا می‌شود، و الاً دوباره برای اصلاح و تغییر، به مجلس باز فرستاده می‌شود.

مجلس شورای اسلامی، بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد. مجلس در این حال تنها می‌تواند اعتبارنامه نمایندگان خود را تصویب کند و شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان را انتخاب نماید.

وظایف شورای نگهبان: وظایف شورای نگهبان مطابق آنچه در قانون اساسی آمده است به شرح زیر است:

۱) بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی از نظر عدم مغایرت آنها با احکام اسلام (تشخیص این امر فقط توسط فقهای شورای نگهبان انجام خواهد شد).

۲) بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی از نظر عدم مغایرت آنها با قانون اساسی. تشخیص این امر برعهده تمام (دوازده نفر) اعضای شورا و براساس رأی اکثریت آنان است. دو مورد فوق مهمترین وظایف شورای نگهبان و در حقیقت وظیفه این شورا است.

۳) تفسیر قانون اساسی نیز برعهده شورای نگهبان است. بدین معنی که اگر در فهم اصول قانون اساسی، میان نمایندگان مجلس و یا سایر مسئولین کشور، اختلاف نظری پیش آید، نظر شورای نگهبان به عنوان نظر قاطع و نهائی باید پذیرفته شود.

۴) نظارت بر جریان انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و همه‌پرسی‌هایی که در کشور انجام می‌گیرد.

«شورا» در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد گوناگون به لزوم مشورت و شورایی بودن امور تصریح کرده و فصل هفتم آن اختصاص به «شوراها» دارد و در این فصل طی هفت اصل به ویژگی‌ها و حدود وظایف شوراها می‌پردازد. علاوه بر این فصل، در قانون اساسی اصول اداره کشور برپایه شوراهای متعددی نهاده شده است که ما پیش از این از آنها یاد کردیم و این حقیقت به نحو ضمنی خود دلیل اهمیت شورا در جمهوری اسلامی است.

ما از ذکر یکایک اصولی که در مورد شوراهای مذکور در قانون اساسی آمده است، خودداری کرده

اهداف اصلی سیاست خارجی ما به قرار زیر است:

(۱) ایجاد زمینه‌های تشکیل امت واحد جهانی اسلام از راه حفظ و گسترش فرهنگ اسلامی.

(۲) مبارزه برای نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان و مبارزه با استکبار جهانی.

این دو هدف در قانون اساسی جمهوری اسلامی به صورت زیر بیان شده است. در مقدمه این قانون آمده است که:

«قانون اساسی با توجه به محتوای اسلامی انقلاب ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود، زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند، به ویژه در گسترش روابط بین‌المللی با دیگر جنبشهای اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند... و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان قوام یابد.»

اصل یکصد و پنجاه و چهارم قانون اساسی می‌گوید:

«جمهوری اسلامی ایران، سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملتهای دیگر از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.»

و فقط به بیان اصول عمده‌ای که به شوراها اختصاص دارد، بسنده می‌کنیم:

اصل هفتم: «طبق دستور قرآن کریم: «وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ» و «شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» شوراها: مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کند.»

اصل یکصدم: «برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی، از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورائی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می‌کنند.»

شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراها مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد، قانون معین می‌کند.»

اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران:

روزشمار پیروزی انقلاب اسلامی ایران

(۱۲ مهر تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷)

و احتمالاً مقری در فرانسه ایجاد می‌کنند. یادآور می‌شویم ایشان قصد عزیمت به کویت را داشتند که ممانعت به عمل آمد.

۱۲ مهر: آیت‌الله خمینی نجف را ترك کردند. ایشان احتمالاً به سوریه یا الجزایر می‌روند.

۱۵ مهر: آیت‌الله خمینی دیروز وارد پاریس شدند

دانشگاهها پذیرفت.

۲ آبان: بیش از چهل هزار نفر از دانش آموزان تهرانی، به همراه دانشجویان، پس از برپایی تظاهرات در دانشگاه، نماز ظهر را در زمین چمن دانشگاه برگزار کردند.

۲ آبان: بیش از هزار زندانی سیاسی، در پی فشارهای پی‌درپی مردم به رژیم شاه، از زندان آزاد شدند.

۳ آبان: فرماندار نظامی و رئیس شهربانی جهرم ترور شدند.

۴ آبان: امام هرگونه سازشی را رد کردند.

۴ آبان: به دنبال تظاهرات دانش‌آموزان در زنجان در حمایت از امام، اماکن و مؤسسات دولتی به آتش کشیده شد.

۶ آبان: طی ۲۴ ساعت گذشته، چهارده نفر در تظاهرات علیه شاه، در شهرهای مختلف ایران شهید شدند و این رقم، ارقام ارائه‌شده از سوی مأموران دولتی است.

۶ آبان: چهار هزار زندانی زندان «قرل حصار» اعتصاب غذا کردند.

۷ آبان: به مناسبت هفته همبستگی ملی، کلیه دانشگاهها و مدارس تعطیل شد.

۷ آبان: امروز تهران غرق در تظاهرات بود.

۸ آبان: امام طی پیام ۶ ماده‌ای از ملت خواست تا سرکوبی نهایی استبداد و محو کامل استثمار دست از مبارزه بردارد.

۹ آبان: مزدوران مسلح سالارچاف، نماینده مجلس فرمایشی شاه به طرفداری از دربار ۱۸ نفر از اهالی پاوه را به خاک و خون کشیده و عده زیادی را مجروح کردند.

۱۰ آبان: ارتش تأسیسات نفتی جنوب را به اشغال خود درآورد تا مبارزان را در این منطقه حساس سرکوب کند. اشغال تأسیسات بوسیله ارتش با موج

۱۵ مهر: دولت ایران چند روز پیش اعلام کرد که آیت‌الله خمینی می‌توانند به ایران بازگردند، مشروط بر اینکه چهارچوب قانون اساسی را بپذیرند.

۱۶ مهر: تظاهرکنندگان مشهد خواستار بازگشت آیت‌الله خمینی شدند.

۱۸ مهر: دولت فرانسه از طریق وزارت کشور به آقای خمینی اطلاع داده‌اند که ایشان حق فعالیت سیاسی ندارند و احتمالاً ایشان فرانسه را ترک خواهند کرد.

۱۸ مهر: امام: برای بیان خواستهای خود از این فرودگاه به آن فرودگاه می‌روم.

۲۳ مهر: امام: این جانب در اولین فرصت به یکی از کشورهای اسلامی که بتوانم به فعالیتهای اسلامی خود ادامه دهم خواهم رفت و ان‌شاءالله تعالی عمرم را در راه خدای تعالی که خدمت به شما است به آخر می‌رسانم.

تاکنون هیچ يك از دولتهای اسلامی از من دعوت ننموده‌اند و به محض احراز آزادی بیان و قلم در کشوری از کشورهای اسلامی ان‌شاءالله برای خدمت به آنجا خواهم رفت. اکنون در اینجا به خدمت ادامه می‌دهم.

۲۹ مهر: با اعتصاب کارکنان صنعت نفت، پالایشگاه آبادان در معرض تعطیل قرار گرفت.

۳۰ مهر: اعتصاب کارکنان اداره پست، بسیاری از کارها را به صورت فلج درآورد.

۳۰ مهر: پایتخت کشور نفت خیز ایران، به علت کمبود بنزین فلج شد.

۳۰ مهر: علما و مدرسین حوزه علمیه قم، خواستار آزادی آیت‌الله طالقانی شدند.

اول آبان: در تظاهرات خونین همدان ۷ تن به شهادت رسیدند.

اول آبان: دولت آزادیهای سیاسی را در

انقلاب اسلامی

شدند و بیش از هزار معلول و مجروح بجای ماند. در هفته اول دی ماه تعداد کشته شدگان کرمانشاه از ۲۰۰ نفر تجاوز کرد.

۱۸ دی: امروز به مناسبت سالگرد قیام مبارزان شهر قم، از طرف امام، عزای ملی اعلام شد و در سراسر کشور، تظاهرات باشکوهی برپا گردید.

۱۸ دی: ازهاری، نخست‌وزیر نظامی شاه، از ایران فرار کرد.

۱۹ دی: بختیار برای شکست و یا موفقیت دولتش دو ماه مهلت خواست.

۲۱ دی: از بختیار در مورد ژنرال هایزر سؤال شد او جواب داد: من هرگز نام این ژنرال را نشنیده‌ام و هرگز با سفارت آمریکا تماسی نداشته‌ام.

۲۳ دی: با حضور بیش از یکصد هزار نفر از مردم، دانشگاه تهران به عنوان سنگر مبارزه ملی، بازگشایی شد.

۲۳ دی: امام خمینی، تشکیل اولین شورای انقلاب اسلامی را اعلام کرد.

۲۳ دی: اولین وظایف این شورا به این ترتیب تعیین شد: تأسیس دولت انتقالی، تشکیل مجلس مؤسسان و انجام انتخابات.

۲۳ دی: خبرگزاری فرانسه: ممکن است بعد از خروج شاه از ایران در چند روز آینده امام خمینی به ایران بازگردند.

۲۳ دی: امام: ناآرامی‌های ایران با رفتن شاه پایان نخواهد یافت بلکه زمانی از بین خواهد رفت که نظام سلطنتی ملغی شود و خارجیان از دخالت در امور ایران خودداری کنند.

۲۴ دی: امام طی اعلامیه‌ای به ملت هشدار داد در صورت خروج شاه، هرگونه توطئه را خنثی کنند.

۲۶ دی: شاه رفت و تندیس‌هایش سرنگون شد.

۲۶ دی: ایران غرق در نور و گل و شادی شد.

۲۶ دی: یونایتدپرس: آیت‌الله خمینی احتمالاً

اعتراض همه‌جانبه ملت روبرو شد.

۱۰ آبان: ۲۰۰ هزار نفر با نثار هزاران شاخه گل، از آیت‌الله طالقانی که از زندان آزاد شده بود تجلیل کردند.

۱۱ آبان: شهر بابل يك شبانه روز در آتش سوخت.

۱۱ آبان: کارکنان و خلبانان هواپیمایی ملی ایران، دست از کار کشیدند.

۱۳ آبان: رژیم شاه تظاهرکنندگان را در مقابل دانشگاه تهران به گلوله بست و موج تازه‌ای از خشم علیه خود برانگیخت.

۱۳ آبان: جنگ و گریز در خیابانهای تهران بین مردم و نظامیان فرماندار نظامی تهران، اوج گرفت.

۱۳ آبان: مخالفانی که با حکومت مذاکره کنند طرد می‌شوند.

۱۳ آبان: بدنبال رودویی مأموران فرماندار نظامی با مردم، شهر تهران به آتش کشیده شد، ساواک در این آتش‌سوزیها نقش مؤثر داشت.

۱۴ آبان: ازهاری، ارتشبد نوکر آمریکا، بجای شریف امامی نوکر دیگر آمریکا نخست‌وزیر شد و کابینه نظامی خود را تشکیل داد.

۱۵ آبان: اعتصاب شکوهمند مطبوعات، با حضور افسران فرماندار نظامی در سالنهای تحریریه روزنامه‌ها آغاز شد.

۱۶ دی: به دستور امام اعتصاب مطبوعات شکسته شد.

۱۶ دی: شاهپور بختیار با تبانی آمریکا و شاه، نخست‌وزیر شد.

۱۶ دی: جبهه ملی ایران، شاهپور بختیار را از حزب اخراج کرد.

۱۷ دی: آیت‌الله طالقانی: بختیار هیچ شانسی ندارد. در هفته اول دی ماه، بیش از ۶۰۰ تن در یورش تانک و زره‌پوش و هلی‌کوپتر در مشهد کشته

اوایل هفته آینده به ایران مراجعه خواهند کرد.

● ۲۶ دی: دستورهای انقلابی امام خمینی خطاب به ملت بدین شرح صادر شد:

- نمایندگان مجلسین و اعضای شورای سلطنت خارج شوند، کشاورزان بیشتر گندم بکارند و جلوی خروج گندم را بگیرند، بانکهای اسلامی به کشاورزان کمک کنند، ارتش جلوی بیرون بردن سلاحهای آمریکایی را بگیرد، اربعین را به بزرگترین تظاهرات ملی تبدیل کنید.

● ۲۶ دی: امام خمینی پس از شنیدن خبر فرار شاه گفت: الله اکبر...

● ۲۷ دی: هنگامی که ۳۰۰ هزار تن از مردم اهواز فرار شاه را جشن گرفته بودند، با یورش ناگهانی عده‌ای از نظامیان شهر اهواز به خون و آتش کشیده شد و بیش از یکصد تن کشته شدند.

● ۲۸ دی: امام خمینی: فرار شاه طلیعه پیروزی ملت و سرلوحه سعادت و دست یافتن به آزادی و استقلال است.

● ۲۹ دی: به مناسبت اربعین حسینی میلیونها نفر در راهپیمایی باشکوه به حکومت اسلامی رأی اعتماد دادند.

● ۲۹ دی: قطعنامه راهپیمایی اربعین بدین شرح اعلام شد:

۱- غیرقانونی بودن سلطنت خاندان پهلوی و خلع شاه از مقام سلطنت را اعلام می‌داریم.

۲- رژیم ارتجاعی شاهنشاهی مردود و خواهان برقراری حکومت جمهوری اسلامی در ایران هستیم.

۳- تشکیل شورای انقلاب به رهبری امام خمینی را تأیید می‌کنیم.

● ۳۰ دی: میلیونها نفر در سراسر کشور خواستار بازگشت امام خمینی به ایران شدند.

● اول بهمن: خیرگزاری فرانسه: امام خمینی روز جمعه با يك هواپیمای «ایرفرانس» وارد تهران

خواهند شد. ۲۰۰ روزنامه‌نگار در همین هواپیما همراه امام خواهند بود، امام خمینی از فرودگاه، به گورستان بهشت‌زهرا می‌روند و در آنجا نطقی ایراد خواهند کرد.

● اول دی ماه: رویتر: آیت‌الله خمینی رهبر نیرومند مذهبی ایران روز جمعه از تبعید به تهران بازمی‌گردد با این قصد که ایران را از يك کشور پادشاهی به يك جمهوری اسلامی مبدل سازد.

● اول بهمن: امام خمینی: بزودی به شما ملت شریف می‌پیوندم تا همصدا و همقدم با شما برای رفع مشکلات بکوشیم.

● ۲ بهمن: ایران خود را برای بزرگترین استقبال تاریخ خود از رهبر ملت آیت‌الله خمینی آماده می‌کند و هزاران مرد و زن و کودک از شهرستانهای دور و نزدیک، خود را به تهران رسانده‌اند.

گروهی از مردم تقاضا کردند که کارکنان اعتصابی تلویزیون به مناسبت ورود امام خمینی دست از اعتصاب بردارند و مراسم ورود امام را مستقیماً پخش کنند.

● ۳ بهمن: برای فرود احتمالی هواپیمای حامل امام اعتصاب کارکنان هواپیمایی کشوری، موقتاً لغو شد.

به منظور استقبال از امام، کمیته استقبال تشکیل شد.

ساعت ۱۰ صبح فردا طی مراسمی با حضور آیت‌الله طالقانی يك هواپیما از فرودگاه مهرآباد برای بازگشت امام خمینی به پاریس پرواز خواهد کرد. این پرواز «پرواز انقلاب» نامگذاری شد.

اطلاعیه کارکنان اعتصابی رادیو و تلویزیون: کمیته هماهنگی پخش مستقیم ورود امام خمینی تشکیل شد.

شایعه کودتا به وسیله ارتش قوت گرفته است.

آیت‌الله طالقانی، دستور دفاع در مقابل کودتای احتمالی ارتش را صادر کرد.

آیت الله طالقانی به مناسبت تأخیر مراجعت امام خطاب به ملت گفت: صبح پیروزی در آستانه طلوع است و مردم چشم براه که به انتظار مقدم گرامی پیشوای بزرگ لحظه شماری می کنند، باید این روزها و دقائق تاریخی را با شکوه و عظمتی که درخور ملتی آگاه و مبارز است، بگذرانند.

به دلیل بسته بودن فرودگاه و عدم مراجعت امام خمینی، خیابانهای منتهی به فرودگاه مهرآباد، به وسیله مردم اشغال شد و نظامیان رودرروی ملت قرار گرفتند و خونین ترین حادثه پس از فاجعه میدان شهدا (ژاله) در میدان انقلاب (۲۴ اسفند) و خیابان آزادی (آیزنهاور) اتفاق افتاد.

● ۸ بهمن: روحانیون تهران تا بازگشت امام در مسجد دانشگاه تهران دست به تحصن زدند، آیت الله طالقانی نیز به گروه متحصنین پیوست.

آیت الله طالقانی: لازم است به اطلاع عموم فرزندانم و ملت غیور و سرسخت ایران برسانم که معاودت و مراجعت رهبر عالیقدر ملت؛ به خاک وطن در روز به تعویق افتاد.

شرکت هواپیمائی «ایرفرانس»: قادر به پرواز به ایران نیستیم.

امام: من می خواستم فردا در میان ملت باشم و هر رنجی که آنها می برند من هم با آنها باشم، لکن دولت خائن مانع این امر شد و همه فرودگاهها را بست.

من هر وقت فرودگاهها باز شود به ایران خواهم رفت و اگر بنا باشد خون من بریزد، در پیش رفقای خودم و همراه جوانهای ایرانی بریزد، از این هیچ باکی نداریم و سرافرازی اسلام و ایران را می خواهیم.

بیانیه دولت: تصمیم گرفته شد نخست وزیر شخصاً به پاریس مسافرت کرده و به زیارت امام نایل شود و با گزارشی از اوضاع خاص کشور و اقدامات انجام شده ضمن کسب فیض درباره آینده کشور

سیدجلال تهرانی، رئیس شورای سلطنت استعفای خود را تسلیم امام کرد.

بختیار اجازه پرواز اختصاصی «ایران ایر» برای سفر امام خمینی را نمی دهد.

● ۴ بهمن: فرودگاه مهرآباد برای جلوگیری از پرواز انقلاب به اشغال نظامیان درآمد.

به دنبال اشغال نظامی فرودگاه، سیل جمعیت به سوی مهرآباد روان شد.

با اعلام بدی هوا و اعلام عدم دید کافی، از سوی هواپیمائی کشوری برای لغو پروازها، خلبان پرواز انقلاب گفت به عنوان یک خلبان آگاه اعلام می کنم این هوا، هوای ایده آل برای پرواز است!

دانشجویان طرفدار حکومت اسلامی، کنسولگری ایران در پاریس را اشغال کردند.

گروهی از افسران، همافران و درجه داران نیروی هوایی، در تهران برای همبستگی با مردم و به پشتیبانی از امام خمینی دست به تظاهرات زدند.

● ۵ بهمن: خبر بستن فرودگاه به اقامتگاه امام رسیده با این وجود ایشان قصد دارند به طرف ایران حرکت کنند.

امام خمینی هنگام خداحافظی به همراهان خود گفت: من باید به ایران بروم شما لازم نیست خود را به خطر بیندازید.

● ۶ بهمن: به دلیل بسته بودن باند فرودگاه مهرآباد ورود امام به میهن به تأخیر افتاد.

● ۷ بهمن: به مناسبت ۲۸ صفر رحلت پیامبر (ص) راهپیمائی عظیم در تهران و سایر شهرستانها برپا شد، در این راهپیمائی حکومت بختیار غیرقانونی اعلام شد.

● ۷ بهمن: شعار ملت: اگر خمینی دیر بیاد، سلسلهها به کار میاد.

بختیار، راهپیمائی را یک تفریح برای عده ای بیکار! قلمداد کرد.

کسب نظر نمایند.

● ۹ بهمن: امام: آنچه ذکر شده است شاهپور بختیار را با سمت نخست وزیری بپذیریم دروغ است بلکه تا استعفا ندهد او را نمی پذیریم چون او را قانونی نمی دانم. توطئه ای در دست اجرا است و از این امور جاریه گول نخورید، من با بختیار تفاهمی نکرده ام و آنچه سابق گفته است گفتگو بین من و او بوده دروغ محض است. باید موضع خود را حفظ و مراقب توطئه باشید.

امام: به کودتای نظامی عادت کرده ایم و ترسی نداریم.

● ۱۰ بهمن: ۲ میلیون شهرستانی که برای استقبال از امام خمینی آمده بودند در تهران بست نشسته اند.

بر اثر پافشاری مردم بختیار اعلام کرد: فرودگاه برای ورود امام خمینی باز است.

عوامل رژیم شاه برای انحراف مبارزه به حق مردم، نقاط مختلف، از جمله قلعه شهرنو تهران را به آتش کشیدند.

● ۱۱ بهمن: کارکنان هواپیمایی کشور: با وجود اعلام دولت فرودگاه مهرآباد هنوز در اختیار نظامیان است.

دولت ایران با درخواست «ایرفرانس» در مورد کسب اجازه برای پرواز هواپیمای امام موافقت کرد. کارکنان اعتصابی رادیو و تلویزیون: مسؤول عدم پخش مراسم ورود امام دولت است.

● ۱۲ بهمن: امام آمد... پس از ۱۵ سال دوری از وطن، ساعت ۹ و ۲۷ دقیقه و ۳۰ ثانیه صبح امروز پای امام خمینی، به خاک وطن رسید.

بانگ الله اکبر و خمینی امام امت ماست فرودگاه را به لرزه درآورد.

با قطع ناگهانی پخش مستقیم مراسم ورود امام در شهرها، مردم تلویزیونها را شکسته و به خیابانها

ریختند.

میلیونها نفر در مسیر امام، از فرودگاه تا بهشت زهرا با اشک شوق و نثار شاخه های گل، قدم رهبرشان را گرمی داشتند.

امام: من توی دهن این دولت می زنم، من دولت تعیین می کنم.

امام اعلام کرد هر چه زودتر، باید دولت غیرقانونی کنار برود و شورای انقلاب مملکت را اداره کند.

● ۱۴ بهمن: جشن و سرور به مناسبت ورود امام، همچنان در سراسر ایران ادامه دارد.

● ۱۵ بهمن: شایعه انتخاب مهندس بازرگان به نخست وزیری اوج گرفت.

بختیار اعلام کرد: اجازه تشکیل دولت دیگری نخواهم داد.

● ۱۶ بهمن: امام طی کنفرانس مطبوعاتی تاریخی خود مهندس مهدی بازرگان را به عنوان اولین نخست وزیر حکومت انقلابی معرفی کرد.

● ۱۷ بهمن: مهندس بازرگان در دفتر «دولت موقت» در محل کمیته استقبال مستقر شد.

دولت انقلابی وزارتخانه ها را توسط کارمندان به دست می گیرد.

● ۱۸ بهمن: معمر قذافی رئیس جمهوری لیبی، تشکیل دولت موقت انقلابی را به رسمیت می شناسد.

● ۱۹ بهمن: میلیونها نفر در سراسر کشور با راهپیمایی های گسترده و اجتماع به دولت بازرگان، منتخب امام خمینی، رأی موافق دادند.

گروه زیادی از همافران و پرسنل نیروی هوایی با لباس نظامی در راهپیمایی ها شرکت کردند.

● ۲۰ بهمن: مهندس بازرگان در اجتماع میلیونی دانشگاه تهران برنامه ۶ ماده ای دولت انقلابی را اعلام کرد.

● ۲۱ بهمن: به دنبال پخش برنامه تلویزیونی

به خانه نرود.

صدای گلوله از همه سو شنیده می‌شود.

● ۲۱ بهمن: توطئه کودتا و کشتار جمعی رهبران

مذهبی و سیاسی عقیم ماند.

مردم اسلحه‌ها را در پادگان‌ها، مصادره کردند.

● ۲۲ بهمن: الله اکبر... لاله‌الاالله... انقلاب

پیروز شد.

ورود امام بین همافران و افراد مستقر در پادگان

نیروی هوایی درگیری مسلحانه به‌وجود آمد.

مردم مسلح شدند.

دولت بختیار از ساعت ۴ بعد از ظهر تا ۱۲ ظهر

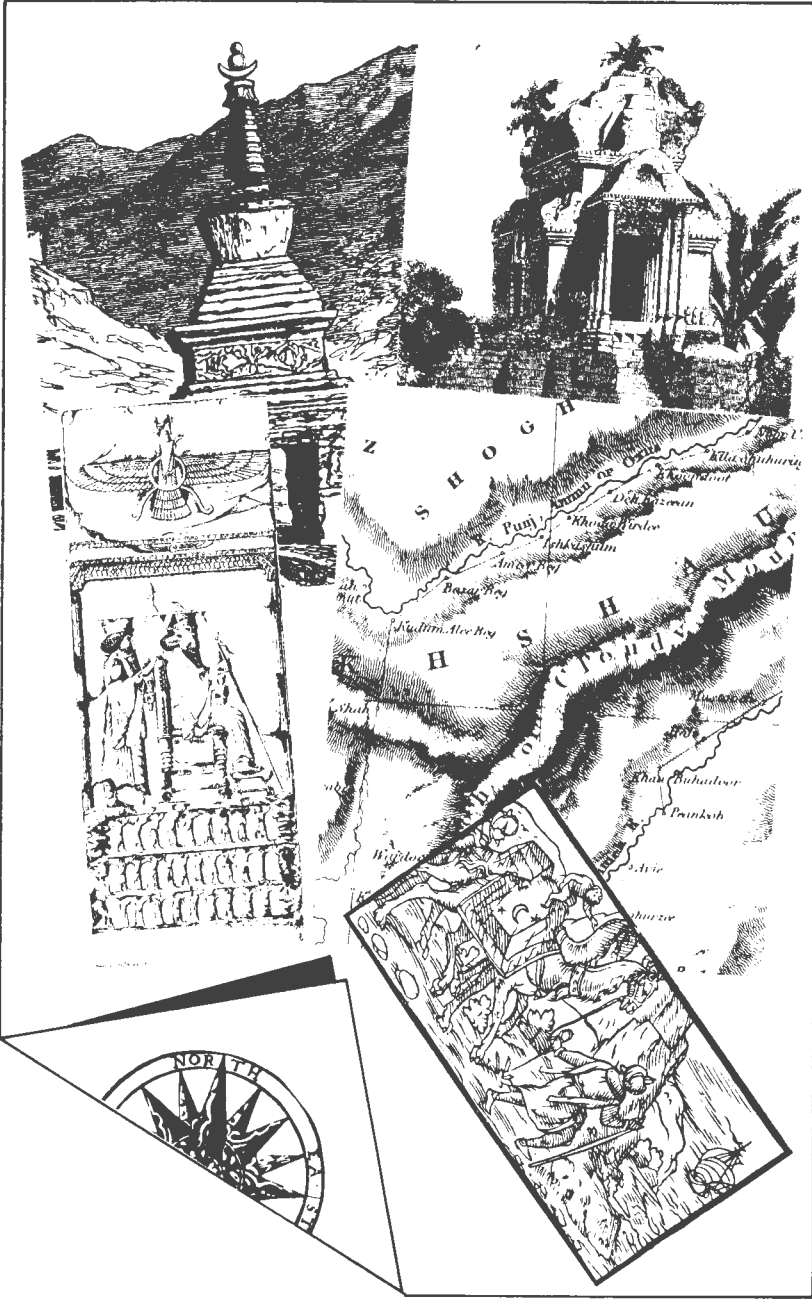
فردا اعلام حکومت نظامی کرد.

امام با فرمان تاریخی خود حکومت نظامی را

ملغی کرد و گفت: حکومت نظامی نداریم، هیچ کس

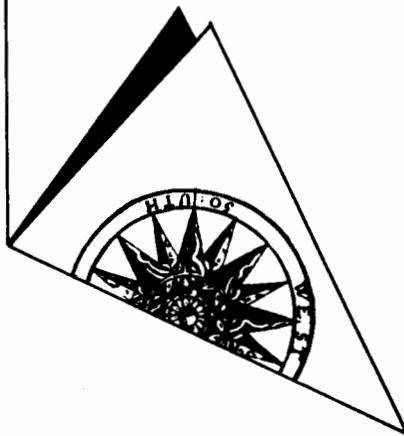

جغرافیای ایران و جهان

آبادان

صنعت نفت رونق و گسترش یافت. در سال ۱۹۰۹ میلادی، شرکت نفت به دنبال عملیات استخراج نفت در خوزستان، پالایشگاه و تصفیه‌خانه‌های عظیمی در این شهر ایجاد کرد. متأسفانه، در حال حاضر شهر آبادان بر اثر حملات مکرر نیروهای بعثی عراق، خسارات زیادی دیده است. بخش مهم آبادان، اروندکنار است که این بخش نیز صدمات زیادی دیده است و به همت مسئولان جمهوری در حال بازسازی است.

آباد

این شهرستان در شمال و شمال شرقی استان فارس بین شهرستانهای اقلید، مرودشت، و نی‌ریز و استانهای کرمان، یزد و اصفهان واقع است و ۱۹,۵۱۴

آبادان جزیره‌ای دلتا مانند است، که قاعده آن به طرف خلیج فارس و رأس آن به جانب خرمشهر قرار دارد. رود کارون و انشعابهای آن، بهممنشیر و اروندرود، از سه طرف آبادان را دربر گرفته است. در مورد سابقه تاریخی آبادان، تحقیقات زمین شناسان نشان می‌دهد که در روزگاران قدیم، جزیره آبادان وجود نداشته است. در واقع این خشکی دلتایی بوده که هر سال بر طول آن افزوده شده است. بعدها این دلتا به صورت جزیره درآمد. این جزیره، مدت‌ها مسکن عده‌ای ماهیگیر بوده است که از راه ماهیگیری و بهره‌برداری از نخلستانهای کوچک، در کپر‌ها و خانه‌های گلی زندگی می‌کرده‌اند. تا اینکه از اواخر قرن سیزدهم هجری آبادان به واسطه وجود

کیلومتر مربع (پس از لار وسیعترین شهرستان استان) وسعت دارد.

شهرستان آواده جزء مناطق مرتفع کشور بشمار رفته و دو قسمت کوهستانی و دشت در این شهرستان از یکدیگر متمایزند:

الف - کوهستان: جهت این کوهها همان امتداد عمومی کوههای زاگرس می باشد.

ب - دشت: حد فاصل رشته شمالی و جنوبی دشتهای نسبتاً وسیع و همواری وجود دارد که بزرگترین آنها دشت آواده است.

مردم این شهرستان از طریق کشاورزی، دامپروری، صنعت و خدمات امرار معاش می نمایند. محصولات مهم کشاورزی آن شامل گندم، جو، چغندر قند، علفه، انواع صیفی و میوه است.

دامپروری: در این شهرستان علاوه بر دامپروری کوچ نشینی به وسیله ایلات و عشایر، دامپروری روستایی توأم با کشاورزی رواج دارد.

آواده در گذشته یکی از مراکز صنایع دستی بوده ولی امروز بعلل گوناگون، آن رونق سابق را ندارد. مهمترین صنایع آواده، گیوه دوزی، منبت کاری، قالی بافی، پارچه بافی پنبه ای در ابرکوه می باشد.

سابقه تاریخی: شهر آواده، در مسیر جاده اصفهان - شیراز قرار گرفته و یکی از شهرهای قدیمی استان فارس است. بر طبق آثار موجود قدمت آن به بیش از هزار سال می رسد، اما توسعه و ترقی آن تقریباً از زمانی که کریمخان زند شیراز را پایتخت کرد، شروع شد. آثار قلعه های قدیمی مانند قلعه کهنه، قلعه نارنجی و قلعه شیرازی هنوز در این شهر دیده می شود. در ابرکوه (آبرقو) یک مسجد جمعه بزرگ تاریخی وجود دارد که بنای آنرا به دیلمیان نسبت می دهند. در بوانات نیز می توان مقبره امامزاده ابوالحزمه را نام برد.

آب دز

آب دزفول، یکی از شعب کارون که از شهر دزفول عبور می کند و در شمال خوزستان در بند قیر به کارون ملحق می شود، بر روی آن پل زیبایی که ۶۰ متر دهانه آن است ساخته شده و راه آهن از روی آن عبور می کند.

آتن

بزرگترین شهر یونان قدیم که در ۴۸۰ قبل از میلاد خشایارشا پادشاه ایران آنرا تسخیر کرد، از سال ۴۶۰ تا ۴۲۹ ق.م. پریکلس آن را تعمیر و بناهای مهمی در آن ساخت، فیلسوفان و نویسندگان نامی و نقاشان و حجاران و معماران زبردست از آن برخاسته اند، آتنه و اتینا و اتینه و اتینیا و اتینیه و اتینس و مدینه الحکماء نیز نامیده شده، اکنون پایتخت یونان است و بیش از یک میلیون نفر جمعیت دارد.

آذربایجان (جمهوری)

جمهوری آذربایجان سرزمینی است اسلامی و شیعه نشین در شرق قفقاز که در ۱۹۱۸ میلادی از سوی دولت مساواتیان به نام «جمهوری آذربایجان» و از ۱۹۲۰ توسط دولت بلشویکی قفقاز به نام «جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان» نامیده شد و در سال ۱۹۹۱ به دنبال اعلام پروتاریکا و گلاستنسوست در شوروی سابق توسط میخائیل گورباچف، این جمهوری نیز مثل دیگر جماهیر مستقل شده و دوباره به نام «جمهوری آذربایجان» نامیده شد. مرکز این جمهوری شهر باکو و جمعیت آن بیش از شش میلیون نفر است.

این سرزمین تا ۱۹۱۸ هرگز آذربایجان نامیده نمی شد. زمانی نام کهن آن آلبانیا بود. به نظر بعضی محققان، آلبانیا در مآخذ پارسی به صورت «اردان» آمده. در مآخذ عهد اسلامی این نام را «اران» و

فرهنگ و هنر: تا اول ژانویه ۱۹۷۵ در این جمهوری ۱۴ تئاتر وجود داشت که عمده‌ترین آنها عبارتند از: تئاتر اپرا و باله میرزا فتحعلی آخوندوف، تئاتر درام عزیز بیگ اوف، تئاتر درام صمد وورغون، تئاتر جوانان گورکی، تئاتر کم‌دی موزیکال و تئاتر درام جبارلی. در این جمهوری ۲۲۰۰ دستگاه نمایش سینمای ثابت و سیار و ۲۸۰۶ باشگاه وجود داشت. کتابخانه میرزا فتحعلی آخوندوف در باکو بزرگترین کتابخانه این جمهوری است که شماره کتابها، مجله‌ها و جزوه‌های آن به بیش از ۳ میلیون جلد می‌رسد. در سراسر جمهوری بیش از چهارهزار کتابخانه و ۴۱ موزه وجود دارد و ۱۱۷ روزنامه مرکزی و محلی به زبانهای ترکی، روسی و ارمنی انتشار می‌یابد.

بدنبال استقلال این جمهوری از شوروی سابق، سیستم دموکراتیک در آن حکمفرما شده و ایاز مطلب‌اوف رئیس‌جمهور آن می‌باشد. این جمهوری ارتباط حسنه‌ای با جمهوری اسلامی ایران دارد و هر سال نمایشگاه فرهنگی از سوی ایران در شهر باکو برگزار می‌شود و در اوائل ژانویه سال ۱۹۹۲ کنسولگری جمهوری اسلامی در شهر باکو افتتاح شد.

آذربایجان شرقی

استان آذربایجان شرقی در شمال غربی ایران بین ۴۷' و ۳۶' تا ۴۰' و ۳۹' عرض شمالی و ۳' و ۴۵' تا ۵۰' و ۴۸' طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ واقع شده است. این استان در حدود ۶۷,۱۰۴ کیلومتر مربع وسعت دارد که معادل ۴/۷ درصد مساحت کل کشور است. از شمال به جمهوری آذربایجان (دره رود اسر)، از غرب به استان آذربایجان غربی، از جنوب به استانهای زنجان و آذربایجان غربی، و از شرق به استان گیلان و جمهوری

«الران» نوشته‌اند. این نام به احتمال قوی با نام پارتی «اردان» مرتبط است. گاه نیز از این سرزمین با دو نام آرآن و شران یاد کرده‌اند. پس از لشکرکشیهای تیمور و داستان ترکمانان آق‌قویونلو و قره‌قویونلو، نام آرآن به تدریج از کتابها برداشته شد.

کوهها - حدود یک‌دوم اراضی جمهوری آذربایجان کوهستانی است. در محدوده جنوب شرقی جمهوری سه شکل ساختاری قفقاز وجود دارد که عبارتند از برجستگی قفقاز بزرگ در شمال، برجستگی قفقاز کوچک در جنوب و فرورفتگی کُر در میان این دو برجستگی. در انتهای جنوب شرقی جمهوری کوههای طالش، در جنوب فرورفتگی‌های میان ارس و در شمال آن برآمدگیهای کوهستانی آیوتس‌دوزور و زنگه‌زور از رشته‌کوههای قفقاز کوچک قرار دارند. مرتفع‌ترین قله‌های آن عبارتند از «بازار روز» به ارتفاع ۴/۴۶۶ متر، «شاه‌داغ» به ارتفاع ۴/۲۴۳. در محدوده جمهوری آذربایجان کوههای شاه‌داغ، موروداغ و کوههای قراباغ از سلسله‌جبال کوچک قفقاز واقع شده است. در کوههای طالش سه قله وجود دارد که مرتفع‌ترین آنها ۲/۴۷۷ متر است.

رودهای جمهوری آذربایجان - در جمهوری آذربایجان حدود ۱/۲۵۰ رود، رودخانه و نهر موجود است که از اینها فقط ۲۱ رود بیش از ۱۰۰ کیلومتر طول دارند. بزرگترین رودی که از این جمهوری می‌گذرد کُر است که از شمال غرب تا جنوب شرق کشیده شده است و پس از پیوستن به رود ارس در ناحیه صابرآباد به دریای خزر می‌ریزد. از جمله رودهای مشهور این جمهوری که بیشتر به رود کُر می‌ریزند عبارتند از: بیلقان‌چای، موخاج‌چای، تال‌چای، قورموچای، سامور، کوریال‌چای، شامخورچای، گنجه‌چای، ترترچای.

آذربایجان محدود می شود.

بلندترین نقطه استان، قله سیلان با ارتفاع ۴۸۴۴ متر و پست ترین نقطه آن جلگه مغان با ارتفاع تقریبی ۱۰۰ متر از سطح دریا قرار دارد.

این سرزمین قسمت بزرگی از بخش شرقی فلات آذربایجان را شامل می شود که حدود ۷۱ درصد آن را نواحی کوهستانی و دریاچه ها و اراضی غیر قابل استفاده و ۲۹ درصد دیگر از مساحت آن را اراضی قابل بهره برداری زراعی و صنعتی تشکیل می دهد.

منطقه آذربایجان شرقی را از نظر زمین شناسی می توان به سه نوع مشخص تقسیم کرد:

الف - توده هایی که منشاء مواد متشکله آنها رسوبی است و دارای ساختمان نسبتاً جوانی هستند. دشتها و جلگه های استان در این قسمت قرار دارند مانند جلگه تبریز، مراغه، اردبیل و مغان.

ب - توده های آتشفشانی سهند و سیلان که مواد خروجی آنها قسمت عمده ای از سرزمین آذربایجان را فرا گرفته و موجب پیدایش ارتفاعات مهمی نظیر کوهستان بزغوش گردیده است و بر روی هم به جز جلگه مغان، در غالب نواحی استان آثار مواد خروجی، ایجاد مخروطه های آتشفشانی کرده است.

ج - قسمتهایی که مواد سازنده آنها سنگهای دگرگونی است و وسعت آنها در این منطقه در مقایسه با سنگهای رسوبی و آتشفشانی کمتر بوده و بطور پراکنده در بعضی نواحی منطقه وجود دارد.

ناهمواریهای آذربایجان شرقی را می توان به سه واحد متمایز تقسیم بندی کرد:

۱- کوههای شمالی (قره داغ، میشوداغ، مورداغ)

قره داغ: کوههای قره داغ (ارسباران) بطول ۲۲۰ کیلومتر از کوههای آزارات شروع شده و تا کوهستان طالش در مشرق استان ادامه دارد. پهنای آن بین ۳۰

تا ۶۵ کیلومتر متغیر است و بلندترین قله آن نشان کوه به ارتفاع ۳۶۶۰ متر می باشد.

دامنه های شمالی این ناحیه کوهستانی پوشیده از جنگل و مراتع سرسبز و دامنه های جنوبی آن را غالباً مراتع و چمنزارها تشکیل می دهد که بیلاق ایلات و عشایر جلگه مغان است.

میشوداغ و مورداغ: در قسمت غرب رشته کوههای میشوداغ، در جنوب و جنوب غربی شهرستان مرند و در شمال دریاچه ارومیه در جهت شرقی و غربی کشیده شده و حداکثر ارتفاع آن در علی علمدار ۳۱۵۵ متر است. گردنه معروف یام در دامنه شمال شرقی این کوهستان بر سر راه تبریز و مرند قرار دارد که دامنه های آن در تابستان سرسبز و خرم بوده و محلّ تفریح اهالی این ناحیه می باشد. این ناهمواریها در محلی بنام صوفیان توسط تپه ماهورهایی به توده کوهستانی مورداغ ارتباط پیدا می کند، که بلندترین نقطه آن ۲۲۱۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.

۲- کوههای شرقی (طالش، صلوات داغ، خروسلو)

طالش: ارتفاعات طالش در جهت شمالی - جنوبی کشیده شده و حد فاصل بین استان و دریای خزر است. این کوهستان مانع نفوذ رطوبت دریای خزر به داخل این منطقه می شود. بلندترین نقطه آن در مشرق اردبیل است که حدود ۲۷۵۰ متر ارتفاع دارد. دامنه های شرقی آن پوشیده از جنگلهای انبوه است، در حالی که دامنه های غربی و شمالی، به جز در ارتفاعات فاقد پوشش جنگلی است.

کوههای صلوات داغ و خروسلو: دنباله کوههای طالش در شمال به توده های کم ارتفاع تری می پیوندد که به کوههای صلوات داغ معروف است و حداکثر ارتفاع آن به ۲۲۲۸ متر می رسد. دیگر از کوههای مهم این قسمت، کوههای خروسلو می باشد که با

۳۷۲۲ متر است. قله آن با برفهای دایمی پوشیده شده که با ذوب آنها سرچشمه رودهای متعددی را تشکیل می‌دهد که از اطراف سرازیر شده و به حوضه دریاچه ارومیه و قزل اوزن می‌پیوندند. دامنه‌های سه‌ه‌ند از ۲۵۰۰ متر به پایین مستور از مراتع طبیعی است که چراگاههای طبیعی بسیار مناسبی برای دامداران و ایلات و عشایر می‌باشد.

قافلانکوه: در جنوب و جنوب شرقی شهرستان میانه ارتفاعات قافلانکوه قرار دارد. این رشته‌کوه در جنوب میانه توسط رود قزل اوزن به دو ضلع جدا از هم تقسیم می‌شود که ضلع شرقی آن به سوی منجیل و ضلع غربی آن به طرف شهرستان سقز ادامه می‌یابد. دامنه‌های آن به طرف قزل اوزن با شیب بسیار زیاد متوجه این رودخانه می‌گردد که در غالب اوقات بارندگی در اثر ریزش‌های ناگهانی موجب بسته شدن راه تبریز به تهران می‌گردد. به منظور امتداد راه شوسه و راه آهن در دل قافلانکوه تونلهای متعددی حفر گردیده که طویل‌ترین آن در نزدیکی روستای آچاچی حدود ۱۱۰۰ متر طول دارد. قافلانکوه تقریباً فاقد پوشش گیاهی بوده و توده صخره‌ای و سنگستانی است.

کوهستانهای متعدد، عرض جغرافیایی بالا، وجود دریا‌های خزر، مدیترانه، سیاه و دریاچه ارومیه و توده هوای سرد سیبری در آب و هوای استان نقش عمده‌ای به‌عهده دارند. گرچه این استان از نواحی سردسیر کشور به‌شمار می‌رود، مع‌الوصف آب و هوای آن را می‌توان به سه قسمت متمایز تقسیم نمود:

۱- نواحی سرد - شامل ارتفاعات بلند مانند کوه‌های سیلان و سه‌ه‌ند.

۲- نواحی معتدل - شامل دامنه کوه‌هایی مانند جلگه تبریز، اردبیل، سراب و اهر.

۳- نواحی نسبتاً گرم.

آذربایجان از لحاظ منابع و ذخایر آب از

حداکثر ۷۰۰ متر ارتفاع، مرتفعات جنوبی جلگه مغان را تشکیل می‌دهد.

۳- کوه‌های مرکزی و جنوبی (سیلان، بزغوش، بکه‌چین، عون بن علی، سه‌ه‌ند، قافلانکوه)

سیلان: رشته آتشفشان سیلان از دره قره‌سو در شمال غربی شهر اردبیل شروع شده و در جهت شرقی - غربی به طول ۶۰ کیلومتر و عرض تقریبی ۴۸ کیلومتر تا کوه قوشه‌داغ در جنوب اهر امتداد می‌یابد که به‌وسیله این رشته‌کوه به ارتفاعات قره‌داغ متصل می‌شود. قله آتشفشانی آن به نام سلطان ساوالان به ارتفاع ۴۸۱۱ متر، بلندترین نقطه آذربایجان است. دامنه‌ها و مراتع بلند سیلان با پوشش گیاهی غنی خود بیلاق ایلات و عشایر شاهسون و چراگاه دام‌های آنهاست.

بزغوش: در جنوب کوهستان سیلان، کوه‌های بزغوش واقع شده که حدود ۱۲۰ کیلومتر طول و ۴۵ کیلومتر عرض آن می‌باشد و در جهت شرقی - غربی تا دره قرانقوچای که آن را از دامنه‌های شرقی سه‌ه‌ند جدا می‌سازد ادامه می‌یابد. بلندترین نقطه این کوهستان در جنوب سراب حدود ۳۳۰۰ متر ارتفاع دارد و دارای چشمه‌های متعدد آب گرم می‌باشد.

عون بن علی: امتداد کوه‌های بزغوش در جهت شمال، کوه‌های عون بن علی (عینعلی) در شمال شرقی تبریز می‌باشند. این رشته کوه عاری از پوشش گیاهی بوده و از لایه‌های گچ و ماسه‌سنگ‌های رنگین تشکیل یافته، و از این رو به ارتفاعات سُرخاب معروف است.

سه‌ه‌ند: کوه آتشفشان سه‌ه‌ند به صورت منفرد در مرکز آذربایجان در جنوب تبریز واقع می‌باشد که در حدود ۷۵ کیلومتر طول دارد. مخروط آتشفشانی خاموش سه‌ه‌ند از سه قله که در امتداد یکدیگر قرار گرفته‌اند تشکیل شده که بلندترین آن، قله جام‌داغی به ارتفاع

استانهای غنی کشور به شمار می آید و منابع عمده آب به صورتهای گوناگون در این منطقه وجود دارد. کوهستانی بودن استان، مجاورت با دریای خزر و دریافت رطوبت کافی از شرق و غرب (از مدیترانه) موجب ریزش بارش کافی و غنی بودن منابع آب استان گردیده است.

آب های روان: تمامی رودهای آذربایجان شرقی در دو حوضه آبریز دریای خزر و دریاچه ارومیه جریان دارند. آبهای شمال و شرق و قسمتی از جنوب استان به سوی دریای خزر جاری است در حالیکه مرکز و غرب استان قسمت عمده ای از آبهای دریافتی دریاچه ارومیه را تأمین می نماید.

الف - رودهایی که به دریای خزر می ریزند:
مهمترین رودهای این حوضه عبارتند از:

ارس - این رود پرآب ترین رود آذربایجان می باشد که از کوههای مین گل داغ (هزار برکه) ترکیه سرچشمه گرفته و پس از طی حدود ۴۴۰ کیلومتر مرز مشترک ایران و آذربایجان به دریای خزر می ریزد. طول این رودخانه حدود ۱۰۷۲ کیلومتر است و جریان آن از غرب به شرق و در شمال شهرستانهای اهر و مغان جریان دارد و اراضی وسیع جلگه مغان را آبیاری می کند. تعدادی از رودهای بزرگ و کوچک محلی که در حوضه آبریز این رودخانه در خاک ایران جریان دارند و به آن می ریزند عبارتند از: دره رود، قره سو، اهرچای، آق چای، خیاوچای، بالیقلوچای، نمین چای.

۲- قزل اوزن - این رود که از کوههای چهل چشمه کردستان سرچشمه گرفته، در قسمت شرقی شهرستان میانه پس از مشروب کردن اراضی اطراف خود به گیلان جریان می یابد. قزل اوزن در تنگه منجیل پس از پیوستن به شاهرود به دریای خزر می ریزد. رودهای مهمی که از خاک آذربایجان شرقی

به آن می ریزد عبارتند از: قرانقوچای، هشتروچای، میانهچای، ترکمان چای، آی دوغوش، قره چای، شهرچای.

قزل اوزن در تنگه منجیل پس از پیوستن به شاهرود به دریای خزر می ریزد. رودهای مهمی که از خاک آذربایجان شرقی به آن می ریزد عبارتند از: قرانقوچای، هشتروچای، میانهچای، ترکمان چای، آی دوغوش، قره چای، شهرچای.

ب - رودهایی که به دریاچه ارومیه می ریزند:
این دریاچه قسمت مهمی از آبهای خود را در این استان از دامنه های سبلان و سهند و بزغوش و میشوداغ دریافت می نماید. غالب رودهای این حوضه بصورت فصلی و یا اتفاقی می باشند و بعضی از آنها به علت عبور از طبقات نمکی، شور هستند.

مهمترین رودهای این حوضه عبارتند از: آجی چای، صوفی چای، قوری چای، لیقوان چای، میدان چای (مهران رود)، صوفیان چای، مردی چای (مردی رود).

آجی چای (تلخه رود): این رودخانه که مهمترین رود حوضه دریاچه ارومیه در آذربایجان شرقی می باشد، بطول ۲۶۵ کیلومتر از دامنه های جنوبی سبلان، قوشه داغ و دامنه های شمالی بزغوش و سهند شعبات متعددی دریافت نموده و به دریاچه ارومیه می ریزد. آب رودخانه ابتدا شیرین است اما به علت عبور از طبقات نمکی مواد محلول آن افزایش پیدا کرده و بر میزان شوری آن افزوده می شود. بدین جهت بنام آجی چای یا تلخه رود معروف گردیده است.

آبهای زیرزمینی: آذربایجان شرقی از لحاظ منابع آب زیرزمینی نیز از امکانات کافی برخوردار است که بصورتهای گوناگون از این منابع با ارزش استفاده می گردد. در تمامی سطح استان با حفر چاههای عمیق و نیمه عمیق و با نظارت کارشناسان

ب : دریاچه و برکه نونور اردبیل - دریاچه نونور در ۴۸ کیلومتری جنوب شرقی اردبیل به طرف خلخال، به فاصله ۱۸ کیلومتری مشرق جاده در منطقه کوهستانی قرار دارد. این دریاچه در فصل تابستان به علت کم شدن آب، به دو دریاچه کوچک و بزرگ تقسیم می شود. مساحت کل دریاچه ۲۱۰ هکتار و عمق متوسط آن ۳ متر است. آب دریاچه بوسیله ۱۲ چشمه از کف آن تأمین می گردد. دریاچه نونور از سال ۱۳۴۹ حفاظت شده اعلام گردیده، در حال حاضر نوعی ماهی قزل آلا به نام رنگین کمان در آن پرورش داده می شود.

ج: دریاچه شورابیل اردبیل: در جنوب و در محدوده طرح جامع این شهر قرار دارد. این دریاچه به مساحت تقریبی ۶۴۰ هزار متر مربع بوده و قسمت تحتانی و کف آن را گل ولای و لجن سیاه رنگ فرا گرفته است و سطح آن قشر سفیدی به ضخامت ۵-۸ سانتیمتر که از املاح نمک است می پوشاند و در معالجه بیماریهای پوستی و رماتیسم مؤثر است. اطراف دریاچه را کوهها و تپه های نسبتاً مرتفع احاطه کرده است.

اداره آبیاری استان در زمینهای هموار و غیر هموار سفره های آب زیرزمینی نقش اساسی در امر تأمین کمبود آب زراعتی بعهده دارد.

قنات: آثار و شواهد موجود در سطح استان نشان می دهد که یکی از منابع عمده آب این استان قنات بوده است که از دامنه کوهها بسوی دشتها جریان داشته و قناتهای قدیمی هنوز هم وجود دارد.

آثار و بقایای قناتهای قدیمی در حومه اردبیل، تبریز، اهر، مراغه، میانه و ... دیده می شود.

آبهای راکد: الف: دریاچه و برکه قوری گل تبریز - قوری گل در ۴۲ کیلومتری مشرق تبریز در کنار جاده تبریز - تهران واقع شده است. مساحت تقریبی آن ۲۴۵ هکتار و عمق متوسط ۴/۵ متر و ظرفیت آب آن معادل ۶ میلیون متر مکعب می باشد. منابع تأمین کننده آب قوری گل، آبهای جاری ناشی از برف و باران و تعدادی چشمه های زیرزمینی است که در کف آن قرار دارد. این دریاچه از سال ۱۳۴۸ حفاظت شده و منطقه ممنوعه اعلام و از طرف سازمان شیلات برنامه تکثیر و پرورش ماهی در این دریاچه به مرحله اجرا گذاشته شده است.

دامپرورى كوچ نشينها - سهند

ايل گلى

مسجد کبود

سیلان

جزایر صخره‌ای دریاچه ارومیه

ایلاتی دشت‌مغان

آذربایجان غربی

آذربایجان غربی بین ۳۵ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۶ دقیقه عرض شمالی (از خط استوا) و ۴۴ درجه و ۳ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی (از نصف النهار گرینویچ) قرار گرفته است.

شمالی ترین و غربی ترین نقطه جغرافیائی ایران شهرستان ماکو است که در آذربایجان غربی قرار دارد و کشور ایران در هر دو نقطه با کشور ترکیه همسایه می باشد. پس اصطلاح شمال غرب برای آذربایجان غربی نام بسیار مناسبی است.

استان آذربایجان غربی در شمال غربی ایران قرار دارد و از شمال به جمهوری نخجوان، ارمنستان و ترکیه، از مغرب به کشورهای ترکیه و عراق، از جنوب به استان کردستان و از مشرق به استان آذربایجان شرقی و استان زنجان محدود است. طول مرز از طرف شمال نزدیک به ۱۳۵ کیلومتر مرز آبی رودخانه ارس با اتحاد شوروی سابق. از طرف شمال و مغرب نزدیک به ۴۸۸ کیلومتر مرز خاکی با کشور ترکیه. از طرف مغرب نزدیک به ۲۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشور عراق.

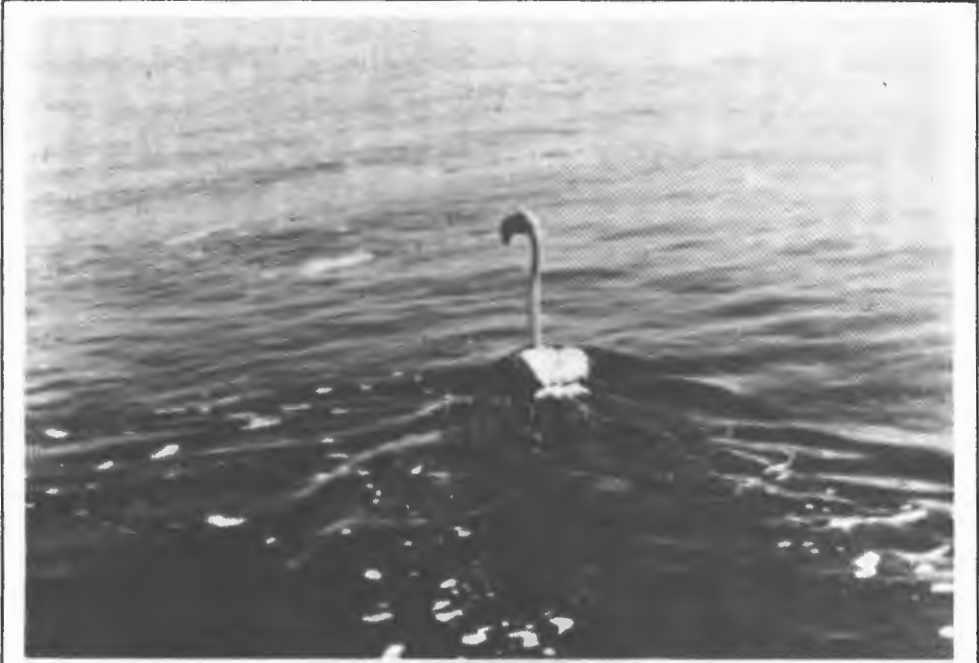
آذربایجان غربی ۴۳۶۶۰ کیلومتر مربع (با احتساب دریاچه ارومیه) وسعت دارد که ۲/۵۶ درصد

مساحت کل کشور را تشکیل می دهد، که از این مقدار حدود یک میلیون هکتار آن زمینهای قابل بهره برداری می باشد. شاید برخی چنین تصور کنند که پست ترین ناحیه آذربایجان دریاچه ارومیه است در حالی که دریاچه مزبور حدود ۱۲۶۷ متر از سطح دریاهاى آزاد ارتفاع دارد. با يك نگرش گذرا در نقشه ناهمواریهای آذربایجان متوجه خواهیم شد که سراسر نواحی آذربایجان و ترکیه، آذربایجان و عراق از کوههای مرتفع دیوار مانند از شمال به جنوب پوشیده شده و طبیعی است که آبهای حاصله از ذوب برف این کوهها در ژرفها و گودالها بصورت رودها فرود می آیند. سطح مبناء این رودها از سه حوضه عمده تشکیل یافته است:

- ۱- دریاچه ارومیه بطول ۱۳۰ کیلومتر که آبهای مرتفعات غربی را بسوی خود می کشاند.
  - ۲- در نزدیک شهرستان خوی به يك شکاف و گسله عظیم برمی خوریم که کلیه آبهای آذربایجان شمالی را به جانب دره ارس جذب می کند.
  - ۳- در دره رود کَلوی که آبهای اطراف سردشت را به نام زاب صغیر نزدیک به ۱۰۰ کیلومتر تغذیه کرده بسوی دجله می فرستد.
- زبان، مذهب و نژاد: در آذربایجان غربی زبانهای

مشت عثمان - یکی از صخره‌های دریاچه ارومیه

فلامينگو - درياچه اروميه

و هرزنی اطراف مرند. در عین حال گویش طالشی شباهت فراوانی به فارسی آذری دارد.

ب: زبان کردی - عده‌ای، کردی را لهجه‌ای از زبان فارسی و گروهی دیگر آنرا زبانی مستقل می‌دانند. هزار سال پیش از میلاد مسیح آریاها به زبان اوستایی تکلم می‌کرده‌اند که پدر تمام زبانهای مادی، پارسی، هندی بوده است. زبان کردی نیز از ریشه همان زبان اوستایی بوده است.

آبهای معدنی: استان آذربایجان غربی از لحاظ آبهای معدنی غنی می‌باشد. برخی از آنها به دریاچه می‌ریزند و برخی نیز از خود دریاچه فوران می‌کنند و به این سبب انواع مواد معدنی را وارد دریاچه می‌کنند. مهمترین آنها عبارتند از:

آبگرم ایسی‌سو: این آب در دهی بنام ایسی‌سو (آبگرم) بین ارومیه و سلماس در نزدیکی گردنه قوشچی قرار دارد. حرارت آب آن در حدود ۱۷ درجه و مقدار آب آن ۱۷٪ لیتر در ثانیه می‌باشد و در ارتفاع ۱۳۵۰ متر از سطح دریا از زمین می‌جوشد و مواد اکسید و کلسیم و کلرور دو سولفات دارد. این چشمه اکنون لوله‌کشی شده و مردم برای درمان امراض جلدی از آب آن استفاده می‌کنند.

آبگرم محال باراندوز: در نزدیکی قریه هفت‌آباد و در کنار رودخانه پرآب باراندوز جای واقع شده و یک چشمه بزرگ آن از دل آب زلال رودخانه می‌جوشد. آب آن در مداوای بیماریهای جلدی و رماتیسم مؤثر است.

آب معدنی کوه زنبیل: دارای انواع سولفات‌ها می‌باشد. کوه زنبیل در چهار فرسخی ارومیه و کنار دریاچه واقع شده است که با فشار شدید فوران می‌کند. قدرت آن به اندازه‌ای است که می‌تواند یک سنگ آسیاب را بچرخاند از قله کوه سرازیر کند و به دریاچه اندازد قراء نزدیک جهت آب تنی از آن استفاده می‌کنند.

ترکی آذری و کُردی، زبانهای اصلی را تشکیل می‌دهند و اقلیت‌ها نیز به زبانهای آشوری و ارمنی و کلیمی تکلم می‌نمایند.

الف: زبان ترکی آذری - ریشه این زبان مربوط به مادها است که در اثر گذشت زمان تحت تأثیر زبانهای فارسی - عربی و ترکی قرار گرفته است. زبان مادی که از ریشه زبانهای هند و اروپایی بوده است قبل از اسلام تغییر چندانی نیافته ولی تکامل و تحول پیدا کرده، و بعد از ظهور اسلام تحت تأثیر زبان عربی و فارسی قرار گرفته است.

از اوایل قرن سوم هجری کم‌کم پای امرای ترک آسیای مرکزی به آذربایجان باز شده و از قرن پنجم هجری هجوم و مهاجرت تیره‌های مختلف ترک به این سامان آغاز گردید و در نتیجه اختلاط زبان ترکی آسیای مرکزی با فارسی آذری، زبان ترکی آذری بوجود آمده است.

در این میان کسانی نیز بوده‌اند که ریشه زبان آذری باستانی را فارسی و هند و اروپایی نمی‌دانند مانند خطیب تبریزی، ناصر خسرو، حکیم نظامی، یاقوت حموی، مسعود و غیره...

تا اواخر قرن دهم هجری باقی‌مانده زبان باستانی آذربایجان یعنی فارسی آذری هنوز بکلی از بین نرفته و زبان اغلب مردم این سامان بود که نمونه‌ها و آثاری چند از نظم و نثر از آن باقی مانده است. پس از روی کار آمدن صفویه و ترویج زبان و ادبیات ترکی بوسیله آنان و تسلط متوالی ترکان عثمانی بر منطقه به تدریج باقی‌مانده زبان آذری باستانی از آذربایجان رخت بر بست و فقط به نقاط و روستاهای دوردست محدود گردید که آنهم در نتیجه مرور زمان و مجبور بودن ساکنین آن نقاط به مراوده با شهرنشینان ترک‌زبان، رو به ضعف و انقراض نهاد ولی هنوز در بعضی از نقاط آذربایجان کسانی را می‌توان یافت که به این زبان تکلم می‌کنند مانند تاتی

آب معدنی کانی گراوان واقع در روستای کانی گوز در نزدیکی شهر رَبط، از لحاظ مواد معدنی این چشمه بسیار غنی است و پس از رسوب گذاری منظرهٔ بدیع و رنگارنگی را به وجود آورده است.

رودهای مهم: ۱- زرینه رود (جغتوچای)، که در جنوب دریاچهٔ ارومیه جریان دارد، از کوههای چهل چشمه کردستان بین سقز و بانه بنام «چشم سقز» سرچشمه گرفته پس از عبور از شرق میاندواب در جلگهٔ وسیع آبرفتی به چند شاخه تقسیم شده از گوشهٔ جنوب شرقی وارد دریاچهٔ ارومیه می شود. طول این رودخانه ۳۰۰ کیلومتر و حوضهٔ آن بیش از ۱۱۰۰۰ کیلومتر مربع می باشد.

۲- سیمینه رود (تاتانلو)، از ارتفاعات اطراف سقز «حوالی زنیل و ترجان» در جنوب دریاچه ارومیه سرچشمه می گیرد. شبکه اصلی آن شتاه رود در جنوب غربی ده شهر کندی است. خصوصیات دره‌های آن مشابه دره‌های زرینه رود است ولی آب آن کمتر از رود مزبور می باشد. پس از عبور از بوکان و غرب میاندواب و دشت حاصلخیز شامات و باتلاقهای جنوب شرقی به دریاچه ارومیه ختم می گردد. ماهیان موجود در این رودخانه مانند زرینه رود است. آب سیمینه رود برای مصارف آبیاری مورد استفاده قرار می گیرد. مطالعات مقدماتی نشان داده امکان ایجاد یک سد انحرافی و یک سد مخزنی در دو مرحله بر روی رود وجود دارد.

۳- مه‌بادرود، این رود از میان مرتفعات پیرانشهر و سردشت گذشته و از بهم پیوستن دو شاخه اصلی بیطاس و ده بکر بوجود می آید پس از گذشتن از شمال غربی مه‌باد در غرب سیمینه رود و مشرق گذار (قادرچای) وارد دریاچه ارومیه می شود. آب آن از دو رود اولی کمتر می باشد. بر روی این رودخانه نیز سدی (مخزنی ۱/۵ کیلومتری) احداث گردیده که علاوه بر تولید برق، آب مشروب شهر از

آن تأمین می شود. و سد انحرافی دیگر در ۸ کیلومتری در محلی به نام یوسف کندی جهت آبیاری ساخته شده است. سازمان حفاظت محیط زیست طرحهایی برای ریختن لاروگونه‌های مختلف در دست اقدام دارد و به مقدار معتابهی ماهی از انواع چهارگانه ماهیان بومی صید و به بازار صادر می گردد.

از رودهای دیگری که به دریاچه ارومیه می ریزند، می توان رود قادر (گدارچای)، باراندوزچای، شهرچای، نازلوچای و زولاچای را نام برد.

۴- باراندوزچای، از کوههای سرحدی ایران و ترکیه و عراق بینارداغ، دالامیر و بز سینا سرچشمه گرفته و پس از اخذ شعبات فرعی و مشروب نمودن قسمتی از جلگه حاصلخیز ارومیه (باراندوز) در شعبه اصلی آن بنام بابارود در قریه جیرانلار به دریاچه ارومیه ختم می شود. بستر این رود در مرداد و تیرماه خشک می شود ولی طغیان آن در اردیبهشت ماه از ده متر مکعب افزایش پیدا نمی کند.

۵- شهرچای، شاخه اصلی آن به نام برده سورچای از ارتفاعات مرزی شهیدان سرچشمه گرفته و با دریافت شاخه‌های کوچک در قریه بند بنام شهرچائی نامیده می شود. این رود در شمال باراندوز واقع شده و مسیر آن مستقیم تر از رودخانه مذکور است و بدون پیچ و خمهای بزرگ از جنوب ارومیه گذشته و در شنه‌های ساحلی نزدیک جنوب دماغه حصار به دریاچه ارومیه می ریزد.

۶- نازلوچای، از بهم پیوستن دو انشعاب اصلی سرچای از کوههای مرزی و اوزین حای از کوههای ترکیه بوجود می آید. این رود پس از عبور از دره تنگ موئان در حوالی قریه نازلو وارد جلگه ارومیه شده و پس از سیراب کردن جلگه ارومیه در نزدیک کوه زنیل به دریاچه ارومیه می ریزد. یکی از دیدنیهای این رود در مرز ایران و ترکیه دریاچه مارمیشو است. طغیان آب در اردیبهشت ماه و کاهش آب در ماه شهریور

جغرافیای ایران و جهان

در امتداد مشرق، ارتفاع خود را از دست می‌دهد به طوری که رودخانه‌هایی از گوشه شمال غربی به ارس می‌ریزند، در طبقات این کوه به آسانی دره خود را وسیع نموده و معابر طبیعی مانند دره قطور را باز می‌کنند.

رشته دوم که از آارات جدا می‌شود، در جهت جنوب پیش آمده و بین آذربایجان غربی و کشور ترکیه قرار گرفته است.

خط الرأس این کوهها حوضه آبگیر ایران و ترکیه است که آب دامنه‌های شرقی را به دریاچه ارومیه و دامنه‌های غربی را متوجه دریاچه وان می‌سازد.

است. در واقع نازلوچای پرآب‌ترین رود منطقه است. طبق مطالعاتی که بعمل آمده برای آبیاری ۸۰۰۰۰ هکتار از اراضی جلگه ارومیه احداث سه سد بر روی سه رود مزبور ضروری است.

۷- زولاچای، از بهم‌پیوستن رودهای خورخوره، زولا، دریک و دیرعلی‌چای بوجود می‌آید. شاخه اصلی آن از شملیک داغ (مرز ایران و ترکیه) سرچشمه گرفته و پس از مشروب کردن حوضه سلماس در شمال کنگرلو وارد دریاچه ارومیه می‌شود. با احداث سد روی رود زولا آب مورد نیاز حدود ۳۵,۷۵۰ هکتار از اراضی جلگه سلماس تأمین خواهد شد.

کوههای مهم:

کوه آتشفشانی آارات که به ترکی «آغری داغ» نامیده می‌شود، دارای دو رشته بوده و به طرف ایران پیش می‌آید. رشته اصلی این کوه از جنوب ارزروم گذشته و به مرتفعات آذربایجان می‌پیوندد و تدریجاً

بطور کلی منطقه آذربایجان شمالی یکی از مراکز بزرگ هیجانان درونی زمین و لرزه‌های شدید است. آتشفشانها و زلزله‌های سخت وضع برجستگی‌ها را چندین بار دگرگون ساخته تشنجات شدید زمین در حوالی ارومیه چنان نظم طبقات را بهم ریخته که

طبقات رسوبات جدید را از محل اولیه پرتاب و در ارتفاع قابل ملاحظه‌ای بر روی رسوبات عهد اول مستقر ساخته است. بین آزارات و کله‌شین ویژگی کوههای مرزی ایران و ترکیه همانند کوههای آزارات است. چنانچه اشاره کردیم ارتفاع کوهها رو به جنوب ابتدا کاهش یافته در حوالی ماکو، خوی به ۲۰۰۰ متر می‌رسد.

سپس عوارض زمین تدریجاً فشرده شده گردنه‌های صعب‌العبور ارتباط فلات آذربایجان را با ارمستان ترکیه دشوار می‌سازد. از این به بعد به یک توده مرتفع و منظم مرکب از توده‌های خاراکی برمی‌خوریم که خط‌الرأس رشته‌های آن تا مسافت زیادی رو به جنوب همچنان ارتفاع خود را حفظ کرده و سد کوهستانی در حاشیه غربی فلات ایران ایجاد می‌کند.

ارتفاع قلل در جنوب زورآباد (نزدیکی خوی) از ۳۲۰۰ متر متجاوز است و در ذکی داغ که دره قطور در آن حفر شده به ۳۵۰۰ متر بالغ می‌گردد. امتداد کوهها بطرف مغرب منحرف شده و قسمتی از آنها بطرف خاک عراق سرازیر می‌شود و ارتفاع کوهها افزایش یافته در مورشهیدان (جنوب غربی) ارومیه به ۴۰۰۰ متر می‌رسد و با حفظ این ارتفاع و تشکیل گردنه‌های صعب‌العبور (مانند کله‌شین) و قللی که اغلب سال پوشیده از برف و یخ است تا بینارداغ با ۳۰۰۰ متر ارتفاع واقع در مرز ایران، ترکیه و عراق پیش می‌آید و به کوههای کردستان می‌پیوندد. شیب این کوهها به طرف ایران تند و در فاصله کمی تا دریاچه ارومیه فرود می‌آید ولی شیب غربی که متوجه دریاچه وان و یا دره زاب می‌شود، بسیار ملایم است.

راههای استان:

راههای استان را به چهار قسمت راههای شوسه، راه‌آهن، راههای هوایی و راه آبی داخلی می‌توان تقسیم نمود.

الف - راههای شوسه استان آذربایجان غربی

۱- راه بازرگان به تبریز: بزرگراه بازرگان به تبریز از مرز ایران و ترکیه شروع و پس از عبور از شهرهای ماکو، قره‌ضیاءالدین، به سه راهی اواغلی می‌رسد و از طریق مرند و صوفیان (شهرهای آذربایجان شرقی) به تبریز منتهی می‌شود.

این بزرگراه قسمتی از بزرگراه تهران به استانبول است که از سه‌راهی اواغلی در شمال خوی تا بازرگان جزء آذربایجان غربی بوده و اکثراً وسایل نقلیه سنگینی مانند کامیونها و تریلی‌ها و اتوبوسهای مسافربری در این راه در رفت و آمدند.

۲- از سه‌راهی اواغلی به ارومیه و مهاباد و میاندوآب: از نزدیکی روستای اواغلی شمال خوی آغاز می‌شود و پس از عبور از شهرهای خوی و سلماس و ارومیه به مهاباد و میاندوآب می‌رسد. در میاندوآب، به دو شاخه شمالی و جنوبی تقسیم می‌شود شاخه شمالی تا تبریز و شاخه جنوبی از طریق بوکان تا سقز و سنندج ادامه می‌یابد.

ب - راههای شوسه فرعی

راههای شوسه اسفالته فرعی استان عبارتند از:

- ۱- ماکو به پلدشت
- ۲- قره‌ضیاءالدین به سد ارس
- ۳- خوی به قطور
- ۴- ارومیه به سرو
- ۵- ارومیه به گلخانه
- ۶- ارومیه به اشنویه (از طریق بالانج به

آغ‌بلاغ)

۷- ارومیه به نقده (از طریق محمدیار)

۸- نقده به پیرانشهر

۹- میاندوآب به صائین‌دژ

راههای هوایی: ارومیه دارای یک باند فرودگاه است که از طریق تبریز به تهران هفته‌ای چندین بار پرواز انجام می‌گیرد.

۹۵ کیلومتر و از دره مزبور تا مرز ترکیه (ایستگاه رازی) ۴۵ کیلومتر می‌باشد. پل مشهور قطور یکی از بزرگترین پلهای خاورمیانه می‌باشد که با مشخصات زیر بر روی این دره مهم ساخته شده است: طول آن ۴۴۸ متر - ارتفاع آن ۱۲۷ متر و قطر دهانه آن ۲۳۳ متر می‌باشد. اخیراً هفته‌ای یکبار قطار مسافری از ایستگاه قره‌تپه نزدیک سلماس بین تهران و آذربایجان غربی به حرکت درآمده است. طول خط آهن در این استان ۱۱۷ کیلومتر است.

راههای آبی داخلی: دریاچه ارومیه تنها راه ارتباطی آبی است که بنادر گلخانه، شرفخانه، رحمانلو و جزایر مختلف را به هم مرتبط می‌نماید. بندر گلخانه در ۱۲ کیلومتری شرق ارومیه و بندر رحمانلو در ساحل شرقی دریاچه و در آذربایجان شرقی واقع است.

راه آهن ایران و ترکیه: این راه آهن، ایران را از طریق ترکیه به اروپا متصل می‌سازد. طول آن از بندر شرفخانه از طریق شمال دریاچه ارومیه تا دره قطور

عشایر:

عشایر آذربایجان عبارتند از:

۱۲۰۰۰ خانوار	میان سلماس و ارومیه	Shkak	شکاک
۳۰۰۰ خانوار	جنوب مهاباد	Gaverk	گورگ مهاباد
۲۵۵۰ خانوار	اطراف ماکو	Millan	میلان
۶۶۰ خانوار	جنوب مهاباد	Mangoor	منگور
—	اطراف سردشت	Baryaji	بریاجی
۲۵۷۰ خانوار	اشنویه	Harki	هرکی
۵۰۰۰ خانوار	اطراف ماکو	Jalali	جلالی
—	سردشت	Malkari	ملکاری
—	اشنویه - لاهیجان	Mamash	مامش
۶۰۰ خانوار	اشنویه	Zarza	زرزا
۵۵۰ خانوار	مهاباد	Dehbokri	دهبکری
۶۵۰ خانوار	پیرانشهر	Piran	پیران
۳۲۰ خانوار	نقده	Gharapapagh	قره‌پاپاق
۶۱۰ خانوار	غرب ارومیه	Beigzade	بیگزاده
—	مهاباد - سردشت	Poshdari	پشدری
—	مهاباد - سردشت	Calass	کلاس
—	مهاباد	Othmanbeigi	عثمان بیگی
—	سردشت	Bapiraghaci	بایرآقاسی
۴۰۰ خانوار	اطراف خوی	Kourasonni	کره‌سنی
۵۳۰ خانوار	اشنویه - دشت بیل	Sadat	سادات

صنایع:

سایر شهرهای استان، استادکاران ممتاز در رشته‌های گوناگون از صنایع دستی بشمار می‌روند که از آن جمله می‌توان به هنر ریزه‌کاری و کنده‌کاری چوب اشاره کرد و همچنین لباسهای محلی مناطق کردنشین و نقل و بیدمشک ارومیه و قالیچه‌های تکاب نیز می‌تواند بعنوان نمونه‌ای از تولیدات محلی مورد توجه قرار گیرد.

آرارات (Ararat)

یک رشته‌کوه در سرحد بین روسیه و ترکیه و ایران، بلندترین قله آن به ارتفاع ۵۱۵۶ متر، به گفته تورات کشتی نوح بر یکی از قله‌های آن قرار گرفته و آنرا کوه جودی و کوه نوح و اراراط و اگری داغ و آگری داغ و مازیک هم گفته‌اند، و از جمله کوه‌های آتشفشان است و آخرین انفجار آن در سال ۱۸۴۰ میلادی بوده، آرارات بزرگ به ارتفاع ۵۱۵۶ متر در خاک ارمنستان و آرارات کوچک به ارتفاع ۳۹۱۶ متر بین ایران و ترکیه است.

آرال

دریاچه‌ای بزرگ در آسیای مرکزی و جنوب غربی بخش آسیای اتحاد شوروی سابق، میان ۴۳° و ۳۰° و ۴۶° و ۵۰° عرض شمالی، با آب شور که اطراف آنرا اراضی جمهوری خودمختار قره‌قالپاق و جمهوری قزاقستان احاطه کرده‌اند. مساحت دریاچه آرال با جزایر آن ۶۴۵۰۰ کیلومتر مربع است. حداکثر طول دریاچه ۴۲۸ کیلومتر و عرض آن ۲۳۵ کیلومتر است. حجم متوسط آب این دریاچه ۱۰۰۰ کیلومتر مکعب و عمق آن معمولاً ۲۰-۲۵ متر و در عمیق‌ترین ناحیه ۶۷ متر است. این دریاچه بیش از ۳۰۰ جزیره دارد که مساحت کلی آنها حدود ۳/۵٪ مجموع مساحت دریاچه را تشکیل می‌دهد. بزرگترین جزایر دریاچه آرال عبارتند از:

بطور کلی توسعه و توزیع صنایع در سطح استان آذربایجان غربی نسبت به سایر استانهای کشور از موقعیت ضعیفی برخوردار بوده است و این مسئله علل مختلفی دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

۱- موقعیت کشاورزی و دامداری منطقه.
۲- موقعیت خاص جغرافیایی (دور بودن از بازار مواد اولیه و بازار محصولات صنعتی).

۳- کمبود عوامل اصلی تولید بخصوص قطبهای صنعتی که پایه رشد صنایع زیربنایی در منطقه می‌باشد.

صادرات و واردات: صادرات عمده استان آذربایجان شامل کالاهایی است که مازاد بر مصرف بوده که اهم آنها بشرح زیر می‌باشد:

خشکیار، انگور، سیب، صیفی، محصولات کارخانه پاکدیس، سیب‌زمینی، توتون، سبزی، کمپوت، نخود و مازو.

واردات عمده استان بشرح زیر می‌باشد:

گندم، قند و شکر، برنج، مرکبات، میوه.

آثار تاریخی:

آثار تاریخی فراوانی قبل و بعد از اسلام اعم از تپه‌ها و غارها و ساختمانها و مساجد و کلیساها و آتشکده‌ها در استان وجود دارند مانند تپه‌ها و آثار باستانی: حسنلو، گوی تپه، بسطام و سه‌گنبد و تخت سلیمان و کلیسای نهم‌مریم و طاطاوس و مسجد جامع ارومیه و مسجد مطلب‌خان خوی و غارهای کون‌مالان و کون‌کیوتر که هزاران مجسمه و ظروف و سکه‌ها و اشیای نفیس از آنها بدست آمده است. شهر ارومیه یکی از زیباترین شهرهای ایران است که کیلومترها اطراف آن را باغهای سیب و انگور و غیره فرا گرفته‌اند، هوای خنک آن در تابستان سبب جلب هزاران نفر از مناطق گرمسیر کشور به این ناحیه می‌گردد. هنرمندان چیره‌دست ارومیه و

قهوه، پنبه، جفندقند، مرکبات، کائوچو. گله‌داری و تربیت حیوانات اهلی در این کشور رایج و یکی از بزرگترین مراکز پرورش احشام است، نفوس آن بیشتر از نسل مهاجرین فرانسوی و اسپانیولی و زبان آنها اسپانیولی است، پایتخت آن بوئنوس آیرس بزرگترین شهر آمریکای لاتین، شهرهای مهم آن: لاپلاتا، رزاریو، سانتافه، توکومان، کوردبا، مندوزا. معادن آن: مس، نقره، طلا، نفت. رژیم حکومت: جمهوری، دارای دو مجلس سنا و نمایندگان. مذهب: کاتولیک. واحد پول: یزو. آرژانتین در سال ۱۵۱۵ م. و ۱۵۱۶ بوسیله عده‌ای از اسپانیولی‌ها کشف شد و تحت استیلای اسپانیولی‌ها قرار گرفت تا آنکه با انقلاب ۲۵ مه ۱۸۱۰ به صورت يك جمهوری مستقل درآمد.

آسام

از ایالات جمهوری هند، واقع در منتهای شمال شرقی آن کشور، میان برمه و بنگلادش در دامنه‌های

کوگ آرال به مساحت ۲۷۳ کیلومتر مربع، وزرودینه ۲۱۶ کیلومتر مربع، بارساکلمز ۱۳۳ کیلومتر مربع. بزرگترین خلیج‌های دریاچه آرال عبارتند از: خلیج پاسکویچ، چرنیشف، کن، کامیش، جالیترا - باس، ساری چاگاناک. صحرای بزرگ قزلقوم (ریگ سرخ) در شرق دریاچه آرال نهاده شده است.

آرژانتین (Argentine)

کشوری جمهوری در آمریکای جنوبی، حدود آن از شمال به بلیوی و پاراگوئه، از مشرق به برزیل و اروگوئه و اقیانوس اطلس، از مغرب و جنوب به سرزمین شیلی، مساحتش بالغ بر دو میلیون و نهصد هزار کیلومتر مربع و قریب ۳۰ میلیون نفر جمعیت مغرب آن کوهستانی، مرکز و مشرق آن جلگه‌های هموار، آب و هوایش در نقاط مرتفع و کوهستانی خشک و متغیر و در جلگه‌ها معتدل و مرطوب، رودهای معروف آن: ریودلاپلاتا و کلرادو. محصولات کشاورزی آن: گندم، جو، برنج، ذرت، سیب‌زمینی،

مجسمه‌ای در مقابل کاخ دولتی لاپلاتا در آرژانتین

مشخصات زبان‌شناسی با زبان بنگالی مشابهت و نزدیکی تمام دارد.

آسیا Asia

یکی از قطعات پنجگانه عالم، وسیعترین قسمت بر قدیم، حدود آن: از شمال اقیانوس منجمد شمالی، از مشرق اقیانوس کبیر، از جنوب اقیانوس هند، از مغرب بحرا حمر، دریای مدیترانه، بحراسود، جبال اورال و خاک اروپا. وسعتش قریب ۴۵ میلیون کیلومتر مربع (چهار برابر ونیم اروپا)، کوههای عمده آن: سلسله استانونی که از شمال شرقی شروع و در مرکز به آلتائی و تیان‌شان و هندوکش موسوم می‌شود، سلسله هیمالیا در شمال هندوستان، سلسله جبال قفقاز و البرز ایران، جبال تروس در آسیای صغیر، جبال اورال در سرحد آسیا و اروپا، رودهای عمده آن: ابی، ینی‌سی، لنا «در اقیانوس منجمد شمالی» آمور، هوانگهو، یانگ‌تسه‌کیانگ «در اقیانوس کبیر» گنگ، ایراودی، برهماپوترا، سند «در اقیانوس هند» دجله و فرات، اردن، سیحون، جیحون، کارون، هیرمند.

دریاچه‌ها: بحر خزر، آرال، بالخاش، بایکال. تنگه‌ها: تنگه برینگ در شمال شرقی که آسیا را از آمریکا جدا می‌کند. تنگه مالاکا مابین سوماترا و شبه‌جزیره مالاکا. تنگه هرمز که خلیج فارس را به دریای عمان وصل می‌کند، باب‌المندب مابین بحرا حمر و خلیج عدن. آب‌وهوا: در شمال سرد، در وسط معتدل، در جنوب گرم. گیاهان و محصولات کشاورزی: برنج، قهوه، خشخاش، پنبه، نیل، نیشکر، تنباکو، فلفل، چای، غلات، اقسام میوه، انواع نخل، سرو، کاج. حیوان: خرس، سنجاب، روباه، گرگ، فیل، شیر، پلنگ، گراز، میمون، کفتار، کرگدن، اقسام طیور و خزندگان و حیوانات اهلی.

معادن: الماس، طلا، نقره، مس، آهن، زغال‌سنگ، نفت: فیروزه. آسیا به پنج قسمت تقسیم می‌شود:

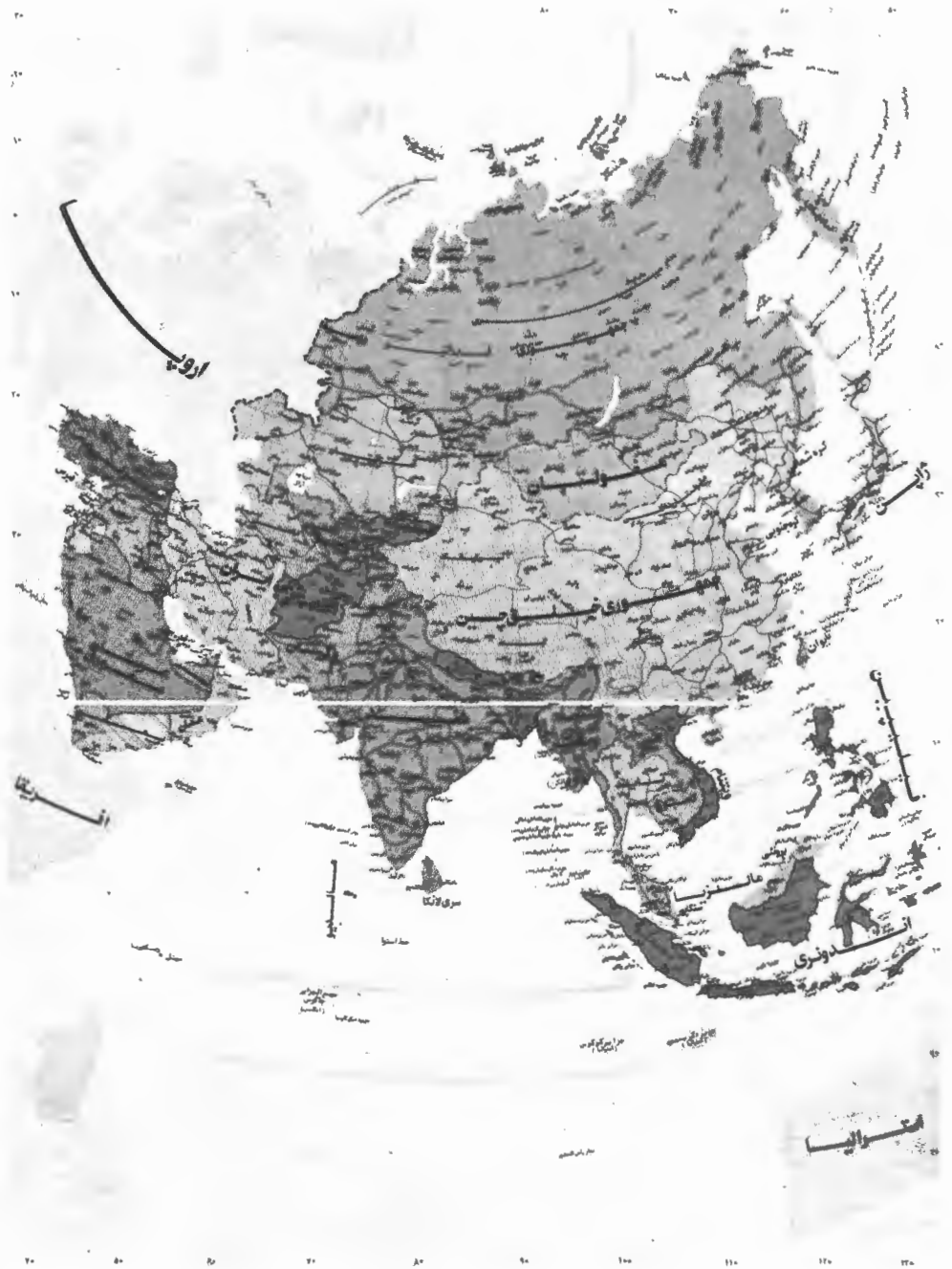

هیمالیای شرقی. وسعت آن در حدود ۷۸۸۹۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن طبق برآورد سال ۱۹۸۷ میلادی نزدیک به ۱۸,۲۰۰,۰۰۰ نفر است. این ایالت از شمال به بهوتان و ارونچال پرادش، از شرق به آرونچال پراش و ناگ‌لند و مانپور، از جنوب به میزورام و مگه‌لایا، از غرب به بنگال غربی، تری‌پورا و بنگلادش محدود می‌شود. پایتخت آن در ۱۹۷۲ میلادی از شیلونگ به دسپور در حومه گاوهای منتقل شد.

جمعیت آسام ترکیبی است از اقوام آریائی که بیشتر در اراضی درّه برهمه پوتره و نواحی جنوبی ساکنند و نژاد منگولونید (مغولی) که در شمال و حدود مرزهای تبت زندگی می‌کنند. محصولات کشاورزی آسام عمدتاً برنج و چای و کف است. دانه‌های روغنی، حبوبات، نیشکر، سیب‌زمینی نیز از محصولات کشاورزی است. در شمال آسام نفت خام و در نقاط دیگر زغال سنگ دیده شده است. اکثریت جمعیت آسام هندو مذهب هستند و در حدود یک چهارم جمعیت آنجا را مسلمانان تشکیل می‌دهند. زبان آسامی از زبانهای آریائی هند است و از لحاظ

جغرافیای ایران و جهان

زنی از اهالی مغولستان

پیرمرد ژاپنی به همراه نوه اش

(کاشغرستان)، مغولستان، تبت، دزونگاری. ساکنین آسیا مرکب از ایرانیها، افغانها، ارمنیها، رادچها، هندیها، کردها، قفقازیها (از نژاد آرین)، بنی سام (اعراب و بنی اسرائیل)، دراویدیها (ساکنین اصلی هندوستان) زردبوستان (چینیها، ژاپنیها، منچوها، مغولها، ترکهای ترکستان، اقوام قرقیز، تبتیها،

آسیای شمالی شامل سیبری، آسیای جنوبی شامل هندوستان و هندوچین، آسیای شرقی شامل ژاپن و کره و چین، آسیای غربی شامل قفقازیه و آسیای صغیر (ترکیه، سوریه، فلسطین، بین النهرین)، عربستان، ایران، افغانستان، آسیای مرکزی شامل ترکستان غربی (ترکستان روس)، ترکستان شرقی

پیرمردی از اهالی مغولستان

یکی از اهالی ممدان، در حال مطالعه قرآن

مردی از اهالی جمهوری ترکمنستان

مرد ترکمن

زنی از اهالی جنوب هندوستان

زنی از مردم جنوب هندوستان در حال نخ‌ریسی

خانوادهٔ هندی در مقابل خانه‌شان

خیابانی در شهر حيفا (فلسطين اشغالی)

تئاتر رومی از بک تماشایخانه قدیمی در عمان

تهران قدیم

مرزهای در حد فاصل مرز سوریه و فلسطین اشغالی

بازاری در سوریه

کاظمین

بازاری در آنکارا

با بیش از دو هزار نفر جمعیت. آشوراده از دو جزء «آشور» (عاشور) که ظاهراً نام شخص، از نامهای رایج ترکمانان است و «آده» ترکی به معنی جزیره (= جزیره آشور) فراهم آمده است.

نام آشوراده به شکلی که اکنون در کتب تاریخی و جغرافیائی ضبط است، در متون تاریخی و جغرافیایی پیش از مغول نیامده، اما در جریان رویدادهای سده‌های نخستین اسلامی، طی حملاتی که روسها به کرانه‌های دریای مازندران و جزیره آن کرده‌اند، آشوراده نیز که در آن زمان نام مشخصی نداشته، آماج تاخت‌وتاز آنان گشته است.

آشوراده اکنون آبادی است از دهستان میانکاله از توابع شهرستان بهشهر، استان مازندران. این آبادی دارای پاسگاه ژاندارمری، و تأسیسات مهم شیلات است. سکنه دایمی آن کارگران شیلات و افراد پاسگاه ژاندارمری هستند. در فصل صید ماهی کارگران بیشتری به سکنه دایمی آنجا افزوده می‌شوند.

آغاجاری

آغاجاری از شهرستانهای استان خوزستان و در ۱۲۵ کیلومتری اهواز قرار دارد. این بخش از ۳ ناحیه مهم امیدیه صنعتی، امیدیه علیا (علی‌آباد) و میانکوه تشکیل شده است.

از نظر طبیعی شامل دو بخش کوهستانی و جلگه‌ای است. آب و هوای گرم و خشک و دما در تابستان گاهی به 50° سانتی‌گراد می‌رسد و یکی از گرمترین نقاط کشور است. جمعیت آغاجاری بر طبق برآورد سال ۱۳۶۲ بالغ بر ۴۸۸۵۰ نفر بوده است. از عواملی که باعث جلب و جذب جمعیت در اینجا بوده یکی استخراج نفت و گاز است و دیگری عامل اشتغال در بخش خدمات صنعت نفت. در طول جنگ تحمیلی نیز تعداد زیادی از مهاجرین جنگی در

آنامی، مذاهب عمده: بودائی، برهمنائی، اسلام، مسیحیت.

آشتیان

این شهرستان در شمال اراک واقع است. وسعت آن ۵۱۹ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۷۹۱ متر می‌باشد.

تا قرن ششم هجری این منطقه جزئی از ایالات جبال بود که عراق عجم نامیده می‌شد. این منطقه در زمان عمر توسط مالک بن عامر اشعری فتح و مردم آن به دین اسلام درآمدند. پیش از آن مردم این شهر زرتشتی بوده‌اند و ۱۶ آتشکده در این شهر دایره بوده که مهمترین آنها آتشکده «وره» می‌باشد.

ابن فقیه مؤلف کتاب مختصرالبلدان، آشتیان را «ابرشتجان» نوشته و آن را از متعلقات همدان ذکر کرده است که ابرشتجان بعدها به «آشتیجان» تبدیل شده و چون حرف «ج» را اهالی بصورت خفیف بکار می‌برند در حال حاضر آشتیان نامیده می‌شود.

آشور

مملکتی بوده در آسیای صغیر، حدود آن: از شمال جبال ارمنستان. از شرق مدی. از جنوب کلدیه. از مغرب سوریه. پایتختش شهر نینوا در کنار دجله. آشوریها طائفه‌ای از بنی‌سام و مردمی دلیر و غارتگر بودند، صنایع خود را از کلدانیها اقتباس کردند، معروفترین پادشاهان آنها شمال‌ماترر اول «۱۲۸۰ ق.م.» و نگلالت فالازار «۸۸۵ ق.م.» بوده‌اند، دولت آشور در سال ۶۰۸ قبل از میلاد منقرض و کشور آنها جزو ایالات هخامنشیان گردید.

آشوراده

آشوراده یا عاشوراده، آبادی در منتهی‌الیه شبه‌جزیره میانکاله، در جنوب شرقی دریای مازندران

آغاچاری ساکن شده‌اند.

تاریخچه پیدایش: پیدایش آغاچاری، در ارتباط با تاریخچه صنعت نفت قابل بررسی است. هسته اصلی شهر آغاچاری، در آغاز ناحیه‌ای به نام «میدان جعفر» بوده است. انجام عملیات اکتشافی و استخراجی، احداث فرودگاهها و جاده‌ها و برپا کردن اردوگاهها جهت گروههای اکتشافی در آن زمان، در همین میدان جعفر صورت گرفته است. دنباله این تأسیسات به ناحیه میانکوه، امیدیه صنعتی، و سربند کشیده شده. علاوه بر این، استخراج و تأسیس پالایشگاه گاز بیدبلند در توسعه آغاچاری تأثیر بسزایی داشته است.

از ساحل دریا با ده هزار نفر جمعیت. ترکان عثمانی این شهر را که دارای دژ سفید بزرگی است آق حصار یا آچه حصار (دژ سفید) نام نهاده‌اند. این شهر به زبان آلبانیایی کورویا و گروجا (خوش چشمه) نامیده می‌شود.

آرامگاه بسیاری از شیوخ بکتاشی در پیرامون شهر دیده می‌شود، مانند آرامگاه صاری سالتیق‌دهه، حاجی حمزه‌بابا، بابا علی. امروزه شهر گسترش یافته است و ویرانه‌های دژ آچه حصار هنوز برجاست. بیشتر مردم این شهر مسلمان هستند.

آکرا

پایتخت کشور آفریقایی غنا (ساحل طلای سابق)، واقع در کرانه شمالی خلیج گینه در اقیانوس اطلس، در حدود ۶۰۰ کیلومتری شمال خط استوا و نزدیک نصف النهار مبداء، با ۵° و ۳۲ عرض شمالی و ۱۲ طول غربی. زبانی که مردم آکرا و ۷۳ درصد مردم غنا بدان تکلم می‌کنند، زبان آکانی است که به گروه زبانهای گینه‌ای تعلق دارد. دانشگاه آکرا در ۱۹۴۸ میلادی تأسیس یافت. در جنب این دانشگاه، مدرسه بهداشت، چند دانشکده و مؤسسه تحقیقاتی وجود دارد. کتابخانه دانشگاه حدوداً دارای ۲۴۰.۰۰۰ جلد کتاب است. در این شهر چند روزنامه و مجله منتشر می‌شود که از آن جمله است: روزنامه «گانایان تایمز» با تیراژ ۸۷۰۰۰ که تاریخ آغاز انتشار آن ۱۹۵۸ میلادی است.

در آکرا برجهانی از استحکامات هلندیها که تاریخ آن را ۱۶۰۵ دانسته‌اند باقی است. آثاری از دوران نفوذ دانمارکیها متعلق به ۱۶۵۹ - ۱۶۵۷ و انگلیسیها از ۱۷۹۳ نیز هنوز برجاست. خیابان «ایندپندنت» یکی از جدیدترین و آبادترین نواحی شهر آکراست.

آق قلعه

یکی از بخشهای شهرستان گرگان که اکنون آق قلا خوانده می‌شود. این بخش در طرفین رودخانه گرگان و در شمال شهر گرگان قرار گرفته است. از شمال به بخش اترک، از غرب به بخش گمیشان، از جنوب به بخش مرکزی گرگان و دهستان ملک و از شرق به دهستان کتول و بخش مرکزی شهرستان گنبدکاووس محدود است. این بخش دارای ۷۹ آبادی است. ساکنین این دهستان، ترکمنهای آتابای هستند. این طایفه به همراه طایفه جعفربای، دو بخش عمده ترکمنهای ایران را تشکیل می‌دهند. زبان مردم این بخش ترکمنی و مذهب آنان سنی حنفی است. از بناهای قدیمی آق قلعه پل آجری است که در دوران صفویه بر روی رودخانه گرگان ساخته شده است.

آچه حصار

شهری از استان اشکودرا (اشقودره) در شمال آلبانی، در ۲۲ کیلومتری شمال شهر تیرانا و ۴۸ کیلومتری جنوب خاوری اشکودرا و ۲۰ کیلومتر دور

نمایی از رودخانه یوکن در آلاسکا

آلاسکا (Alaska)

شبه‌جزیره‌ای است در شمال غربی کانادا به وسعت ۱,۵۰۰,۰۰۰ کیلومتر مربع، متعلق به اتازونی، دارای معادن طلا، در سال ۱۷۴۱ میلادی به وسیله ویتوس برنیک دریانورد دانمارک که در خدمت پتر کبیر بود کشف شد و در سال ۱۸۶۷ م. دولت آمریکا آن را از دولت روسیه به مبلغ ۷,۲۰۰,۰۰۰ دلار خریداری کرد، این ایالت نزدیکترین قسمت قاره آمریکا به آسیا است،

سرزمینی است کوهستانی، آب‌وهوایش سرد و ناسازگار، ۱۱ قله مرتفع دارد که اغلب آنها پوشیده از یخ و برف است، رودخانه خروشان یوکن در آن جاری است، نواحی سرسبز و جنگلهای انبوه و باغهای طبیعی پر از گل فراوان دارد و بسیاری از مناطق آن هم پوشیده از برف است، در مدت سال بعضی ایام ۲۴ ساعت هوا روشن است، در این سرزمین سرخ پوستها و اسکیموها با هم زندگانی می‌کنند و اغلب به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند، صید ماهی نیز

منظری از آلاسکا

یوگسلاوی و از جنوب با یونان همسایه است. پایتخت آن تیرانا یا تیرانه است. این کشور را می‌توان از نظر طبیعی به ۳ منطقه متفاوت تقسیم کرد: منطقه کوهستانی، منطقه جلگه‌ای و منطقه ساحلی. در شمال این کشور کوه‌های آلپی آلبانی با مونته‌نگرو هم‌مرز است. جنس این بلندیها آهکی است و به دوران سوم زمین‌شناسی مربوط می‌شود. ارتفاعات آلبانی در بخشهای جنوبی کشور به توده‌های سنگ آهک که تا خط ساحلی ادامه

متداول است، تجارت آن هم مهم است، بعد از کشف معادن طلا هجوم مهاجرین به آن سرزمین آغاز شد، همه ساله عده کثیری جهانگرد نیز برای سیاحت و شکار به آنجا می‌روند.

آلبانی

کشوری واقع در ساحل غربی شبه‌جزیره بالکان با ۲۸۷۴۸ کیلومتر مربع مساحت و نزدیک به سه‌ونیم‌میلیون نفر جمعیت، از شمال و شرق با

در نتیجه این اقدامات، دین اسلام که در این کشور بدون هیچ گونه تحمیل خارجی انتشار یافته بود و چندین سال (از سال ۱۹۶۷) بعلت حکومت نظام کمونیستی ضعیف گردیده بود دوباره جان تازه‌ای یافته و نقش تعیین کننده‌ای در نظام حکومتی و شیوه زندگی مردم عادی ایفا می‌کند.

آلتون کوپری

شهر قدیمی در کشور عراق واقع در نیمه راه کرکوک-آربیل، در استان کرکوک کنونی با ۴۴۰ و ۴۲۰ عرض شمالی. این شهر در دره زاب صغیر، جایی که این رودخانه از دره‌های عمیق کوهستانی به سوی جلگه دجله خارج می‌شود، در ۴۲ کیلومتری شمال غربی کرکوک و در حدود ۱۰۵ کیلومتری جنوب شرقی موصل قرار دارد.

نام آلتون کوپری از ۲ جزء آلتون (= طلا) و کوپری (= پل) ترکیب یافته است یعنی پل طلایی. درباره تسمیه آن گفته‌اند که سلطان مراد چهارم به هنگام ورود به بغداد در سال ۱۰۴۸ هجری قمری فرمان داد پلی بر این رودخانه بسازند و چون ساختن پل مستلزم هزینه فراوانی بود، فرمان داد در ساختن پل معادل وزن آن طلا خرج کنند، بدین سبب این پل «آلتون کوپری» نامیده شد.

آلتی شهر

یا «شش شهر»، ناحیه‌ای شامل شش شهر: آق سو، اوج تورفان، کاشغر، یارکند (یارقند)، ختن، کوچا (کُچا) واقع در جلگه تاریم و بخشی از ترکستان شرقی (یا ترکستان چین).

جلگه تاریم از جنوب به ارتفاعات تبت، از شمال به کوههای تیان شان، از مغرب به کوهستانهای پامیر محدود است و از شرق بدون برخورد با مانعی طبیعی به دشتهای مغولستان متصل می‌گردد.

می‌بایند، متصل می‌گردند. کوههای شمالی و جنوبی سرزمین جلگه‌ای مرکزی را دربرمی‌گیرند.

۴۴٪ خاک آلبانی از جنگل پوشیده شده است. این جنگلها در قسمتهای کوهستانی انبوه و در قسمتهای جلگه‌ای و برخی مناطق کوهستانی از تراکم کمتری برخوردارند. قسمتهای زیادی از این جنگلها به منظور ایجاد زمینهای زراعی از میان رفته‌اند.

مهم‌ترین رودخانه‌های آلبانی عبارتند از: درین، مات، ارزن، اشکومبین، سمان و یوزه. از دریاچه‌های این کشور هم می‌توان از اوخرید، پرشیا نام برد. آلبانی معادل زغال سنگ قهوه‌ای و لنینت دارد و منابع نفت قابل توجه این کشور در لبه داخلی بخش جلگه ساحلی بین ولوره الباشان قرار دارد. منابع نفت و گاز آلبانی نیازهای داخلی را به دشواری برمی‌آورد، اما این کشور بعد از رومانی دومین کشور اروپای جنوب شرقی است که نفت صادر می‌کند.

حدود ۹۸٪ از جمعیت کشور را آلبانیاییها تشکیل می‌دهند. اقلیتها عبارتند از: یونانیها، مقدونیه‌ها و اهالی مونتنگرو که عمدتاً در نواحی مرزی سکونت دارند. شهرهای مهم آلبانی با توجه به میزان جمعیت آنها (آمار سال ۱۹۷۹ میلادی) عبارتند از:

تیرانا ۱۵۲/۷۰۰ نفر، اسکوتاری یا اشکودر (اشقودره) ۵۶/۰۰۰ نفر، دوراژو یا دورش ۶۶/۰۰۰ نفر، والونا، ولونا یا ولونه ۶۱/۰۰۰ نفر، کورچه، کورچا یا کوریچا ۵۳۰۰۰ نفر، الباشان ۶۱/۰۰۰ نفر، برات ۳۳/۰۰۰ نفر.

قبل از برقراری آزادی‌های سیاسی در شوروی سابق (پروستاریکا) و تعمیم آن در اروپای شرقی، نوع حکومت آلبانی کمونیستی بود ولی بعد از این واقعه در اواخر سال ۱۹۹۱ میلادی آلبانی نیز همانند دیگر کشورهای اقمار شوروی سابق نظام کمونیستی را ترک و شیوه دموکراسی را پیشه گرفته است.

برای کوتاه کردن دست دولت‌های بیگانه و تشکیل دولت واحد مستقل به کمک صدراعظم خود بیسمارک قیام کرد و پس از جنگ‌های خونین در سال ۱۸۷۱ به امپراطوری آلمان رسید و دولت واحد آلمان بوجود آمد. در زمان امپراطوری ویلهلم دوم جنگ جهانی اول آغاز شد، در این جنگ نیروهای آلمان شکست خوردند و ویلهلم دوم در سال ۱۹۱۸ به هلند فرار کرد. در این موقع مردم آلمان انقلاب کرده حکومت جمهوری برقرار کردند، در سال ۱۹۳۴ ناسیونال سوسیالیستها به‌عنوان نازی اقتدار پیدا کردند و پیشوای آنان آدلف هیتلر زمام امور آلمان را بدست گرفت. هیتلر کشورهای لهستان و چکوسلواکی و اتریش و بلژیک و فرانسه را به‌تصرف درآورد و چون دولت روسیه را مانع پیشرفت خود دید به آن سرزمین لشکر کشید و مدت چهار سال با روسیه در جنگ بود. سرانجام نیروهای روسیه و آمریکا و انگلیس و فرانسه از شرق و غرب حمله‌ور گردیده و در سال ۱۹۴۵ م. قوای هیتلر را از پا درآوردند. دولتهای روسیه و فرانسه و آمریکا و انگلیس پس از اشغال سرزمین آلمان آن را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم کردند. شهر برلن نیز به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم شد. ولی در سال ۱۹۹۰ م. بدنبال اعلام پروستاریکا و گلاسنوست در شوروی و امکان گسترش آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در بلوک شرق، دیوار برلین برداشته شد و دو آلمان مجدداً آلمان واحدی را به‌وجود آوردند و برلین دوباره پایتخت آلمان شد. امروزه آلمان یکی از کشورهای بزرگ اقتصادی اروپا و جهان است که همراه ژاپن ضربه بزرگی از این بابت بر پیکر کشور استثمارگر آمریکا زده است. هونه‌کر رهبر پیشین آلمان شرقی، بدنبال اتحاد دو آلمان به جمهوری روسیه پناهنده شده ولی آلمان خواستار تحویل و محاکمه وی شده است.

آلتی شهر به سبب قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم به‌صورت نقطه تلاقی تمدنهای گوناگون هندی، اروپائی و چینی درآمد. جمعیت آلتی شهر از گروههای مختلف قومی مانند قزاقها، قیرقیزها، مغولها و اوغورها تشکیل شده است که مهمترین آنها ایغورها هستند. زبان ساکنین آن، ترکی اوغوری است.

آلمان Allemagne

کشوری است در اروپای مرکزی، حدود آن از شمال به دریای بالتیک و شبه‌جزیره دانمارک و دریای شمال، از مشرق به لهستان، از جنوب به اتریش و سوئیس، از مغرب به فرانسه و لوکزامبورگ و بلژیک و هلند، جنوب و مرکز آن کوهستانی، آب و هوایش در مرکز بری و متغیر، شمال و مشرق آن در معرض بادهای سرد روسیه و اقیانوس منجمد شمالی. رودهای مهم آن: دانوب. رود رن یا راین. وزر. ادر. الب. معادن آن: زغال سنگ. آهن. روی. مس. سرب. پتاس. آلومینیوم. نفت آن خیلی کم و سالیانه در حدود پانصد هزار تن استخراج می‌شود. آلمان ابتدا جزو مملکت فرانکها بود، بعد از تقسیم آن برطبق قرارداد وردون در سال ۸۴۳ م. به نام ژرمنی به لونی رسید، خاندان کارولنژین تا ۹۱۱ م. در آنجا سلطنت کردند، مؤسس حقیقی امپراطوری آلمان هانری اول از خانواده ساکسون بود و اختلاف او تا ۱۰۲۴ م. پادشاهی داشتند. بعد تاج و تخت به خانواده فرانکنی تعلق یافت، از ۱۱۳۸ تا ۱۲۵۴ م. امپراتوران سلسله هومن‌اشتوفن سلطنت کردند، سپس خانواده هابسبورگ تاج و تخت را تصرف کرد و سلطنت اتریش را نیز به میراث برد، در زمان ناپلئون قسمت عمده آلمان تحت نفوذ فرانسه درآمد، در ۱۸۱۵ م. اتحادیه شمالی آلمان را تشکیل داد، ویلهلم اول پادشاه پروس که کشور او هم جزئی از آلمان بود

نمایی از یکی از شهرهای آلمان

اتوبانی در آلمان

کشاووز آلمانی

ایرای فرانکفورت

رودراین در آلمان

نمایی از شهر هایدلبرگ در آلمان

St. B. 1847-1848

1847

زنانی از اهالی برلین با لباس محلی

چروانانی از اهالی کوهستان باواریا

زوجگی در لباس محلی به سهمان خوش آمد می گویند

رقص محلی در کوهستان باوریا

گروه نوازنده دوره‌گرد در شهر بومن

مجلس میهمانی در شهر هانور

آمازون Amazone

در جمهوری ترکیه. این شهر ۶۵۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و در تقاطع قدیمی راههای خربوت به ماردین و شاهراه کرانه خزر به اُدسا واقع شده است. تاریخ بنای شهر آمدروشن نیست، اما گذشته‌ای دراز دارد. ستون یادبود «نارام سین» پادشاه بابل مربوط به ۲۳۰۰ قبل از میلاد در مجاورت این شهر پیدا شده است. و ساختمان بخشی از دژ کهن شهر محتملاً به سده چهارم قبل از میلاد می‌رسد.

آمریکای شمالی

شامل اتازونی. مکزیك. کانادا و شبه‌جزیره آلاسکا. حدود آن: از شمال به اقیانوس منجمد شمالی. از مشرق به اقیانوس اطلس. از جنوب به

رودی است در آمریکای جنوبی که از فلات برزیل و دامنه‌های شرقی سلسله جبال آند سرچشمه می‌گیرد و پس از مشروب ساختن جلگه آمازون در برزیل به اقیانوس اطلس می‌ریزد، چندین شعبه مهم دارد و از پرآب‌ترین رودهای عالم است و ۵۵۰۰ کیلومتر طول آن است.

آمازوناس یکی از ایالات برزیل است که رود آمازون از آن عبور می‌کند.

آمد

دیار بکر کنونی، شهری در ۳۷° و ۵۶ طول شرقی، بر جلگه مرتفع کرانه باختری دجله علیا، واقع

جغرافیای ایران و جهان

نیکاراگوئه. السالوادور. کستاریکا. پاناما. آمریکای مرکزی میان آمریکای شمالی و جنوبی واقع شده و ترعه پاناما آن را از آمریکای جنوبی جدا کرده و از مشرق به دریای آنتیل و از مغرب به اقیانوس کبیر محدود است، وسعت آن ۵۵۰ هزار کیلومتر مربع. سرزمینی است کوهستانی و دارای قلل آتشفشانی. رودهای مهم آن: پاتوکا. ریوگراندا. نوما.

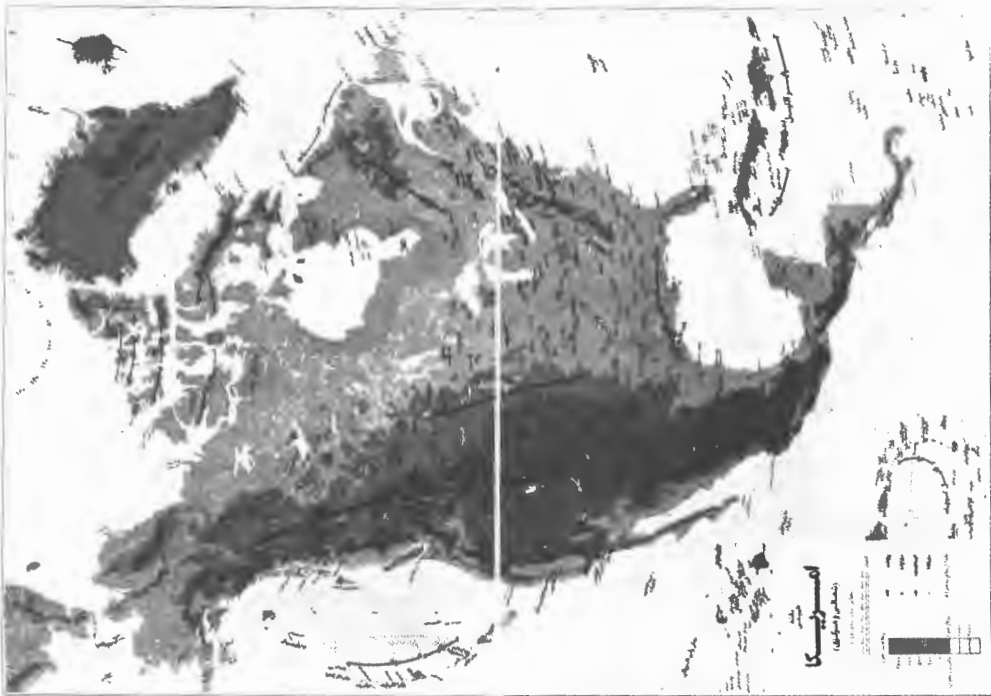
آمریکای جنوبی

شامل آرژانتین. برزیل. شیلی. بولیوی. اکوادور. پرو. کلمبیا. ونزوئلا. پاراگوئه. اروگوئه. گویان. حدود آن: از مغرب اقیانوس کبیر. از جنوب و مشرق اقیانوس اطلس. از شمال دریای آنتیلها. وسعت آن

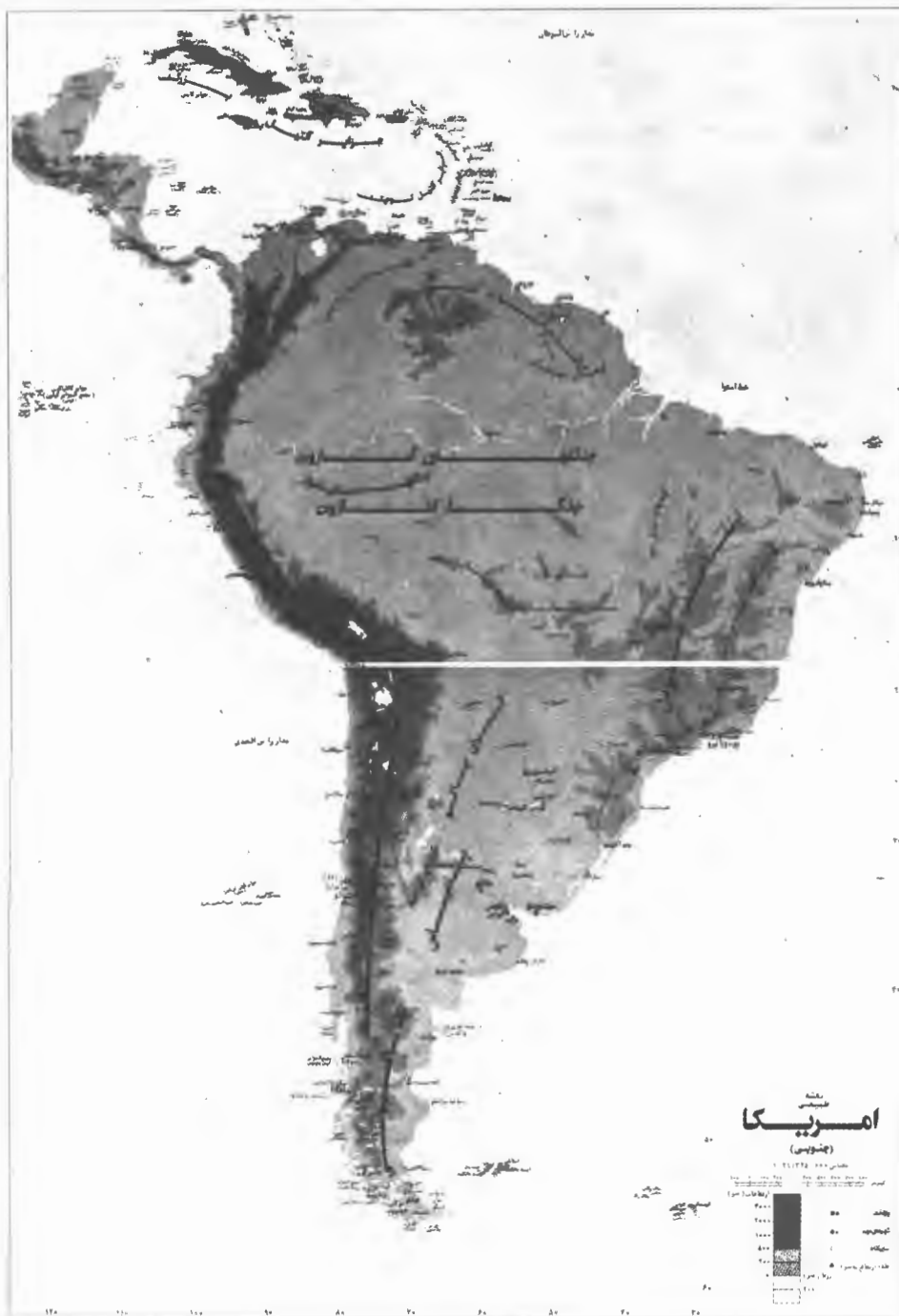
آمریکای مرکزی و خلیج مکزیك. از مغرب به اقیانوس کبیر. وسعت آن ۲۲ میلیون کیلومتر مربع. آب و هوایش بواسطه وسعت زیاد متنوع و مختلف. رودهای مهم آن: کولومبیا. نلسن. سن لران. میسی سی پی. دریاچه های مهم آن: دریاچه های پنجگانه (سوپریور. میشیگان. اون. اریه. انتاریو در اتازونی). دریاچه های اونی پگ و اسلاوواور (در کانادا). آبشار معروف نیاگارا که قریب پنجاه متر ارتفاع دارد میان دو دریاچه اریه و انتاریو واقع و از بزرگترین آبشارهای اتازونی است.

آمریکای مرکزی

شامل شش جمهوری گواتمالا. هندوراس.

کوهستان راکی در کانادا

رسوبات دریاچه میشیگان

روبخانه کرسنت در فلوریدا

دریاچه اولک در آلاسکا

فلوریدا

جزایر دریایی

کوههای آند در آرژانتین

خانههای کاکری در هندوراس

مزرعه موز در کشور کلمبیا

رودخانه‌ای در پرو

جنگلهای آمازون در برزیل

مزرعه قهوه در کشور پرتوریکو

مساحت آن ۲,۸۳۳ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۷۶ متر و رودخانه هراز از وسط آن می‌گذرد.

این شهرستان از دو قسمت کوهستانی و جلگه‌ای تشکیل شده که کوهستان قسمت جنوب و بخش جلگه‌ای شمال این شهرستان را تشکیل می‌دهد.

تاریخچه شهر آمل: به موجب تحقیقات اخیر روشن گردیده که کاینه (آمارد) یا (آماردان) که قبل از تاپوریا (تپوریا) به سرزمین تپورستان (طبرستان) مهاجرت کرده، در همین منطقه (آمل) که مستعدتر و معمورتر از سایر نقاط طبرستان بوده سکونت گزیدند و نام آمل مخفف همان (آمارد) است که بر اثر کثرت استعمال به شکل آمل درآمده است. حمدالله مستوفی بنای شهر آمل را به طهمورث پادشاه پیشدادی نسبت می‌دهد و «ابن خردادبه» چنین می‌نویسد: از زمان پادشاهی فریدون تا زمان بهرام گور آمل پایتخت دنیای مسکون بود.

آندورا

کشوری در قلب کوهستان پیرنه در مرز اسپانیا و فرانسه به مساحت ۴۶۵ کیلومترمربع ($\frac{1}{3544}$ مساحت ایران) مرکب از گردنه‌ها، دره‌های باریک و قله‌های بلند. آب و هوای آن زمستانها سرد و تابستانها ملایم است. سرچشمه بعضی از شعبات رودهای گارون و ابرو از اینجا است.

جمعیت آن (۱۹۸۶) در حدود ۲۸۵۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در کیلومترمربع ۵۶ نفر است. مردم آن از نژاد سفید و از قوم کاتالان هستند و به زبان کاتالانی و نیز فرانسه و اسپانیولی تکلم می‌کنند و از مذهب کاتولیک پیروی می‌نمایند. نوع حکومت آن جمهوری و پایتخت آن شهر آندورا می‌باشد که بیش از ۲۲۵۰ نفر جمعیت دارد.

از نظر سیاسی، تحت نظر فرانسه و اسپانیا اداره

۱۷,۸۰۰,۰۰۰ کیلومتر مربع آب و هوای آن: در قسمت شمالی چون خط استوا از آن می‌گذرد گرم و مرطوب، منطقه مرکزی دارای هوای ملایم. رودهای مهم آن: آمازون. پارانا. لیمای. شیکو. کلرادو. در آمریکای جنوبی نفوس اقوام لاتین غلبه دارد، نه کشور از آمریکای جنوبی سابقاً مستعمره اسپانیا بوده و به زبان اسپانیولی تکلم می‌کنند. نباتات و محصولات کشاورزی آمریکا: توتون. ذرت. سیب‌زمینی. گننه‌گنه. کاکائو. وانیل. نیشکر. قهوه. پنبه. نیل. برنج. اقسام میوه و ادویه. معادن آن: طلا. نقره. زغال‌سنگ. آهن. مس. سرب. جیوه. طلای سفید. سنگهای قیمتی. نفت. آمریکا تا اواخر قرن پانزدهم میلادی کشف نشده بود، در سال ۱۴۹۲ م. کریستف کلمب ملاح معروف ایتالیایی از راه دریای مدیترانه و تنگه جبل الطارق به عزم هندوستان وارد اقیانوس اطلس گردید و پس از بیمودن اقیانوس اطلس به سرزمینی رسید که پنداشت همان هندوستان است، بعدها نیز چند بار از اروپا به آن سرزمین سفر کرد و هر بار اشیائی از آنجا به اروپا برد، بعد از کریستف کلمب آمریک و اسپوس، از مردم ایتالیا به آمریکا رفت، وی به اشتباه کریستف کلمب پی برد و آن قطعه را از هندوستان تمیز داد و به این طریق قطعه جدیدی را به جهانیان معرفی کرد و به این مناسبت سرزمین مزبور به نام وی آمریکا نامیده شد و از آن موقع سیل مهاجرین اروپائی به آن سرزمین سرازیر شد و میلیونها از مردم اروپا در آنجا اقامت گزیده و از منابع طبیعی آن ثروت سرشار بدست آوردند.

آمل

آمل یکی از شهرهای مرکزی مازندران است که از شمال به دریای خزر، از مشرق به بابل، از جنوب به دماوند و تهران و از مغرب به نور محدود می‌شود.

است.

ایبر Ebre

یکی از رودهای اروپا در اسپانیا، از جبال کانتابر سرچشمه می‌گیرد و به دریای مدیترانه می‌ریزد به طول ۹۰۰ کیلومتر.

ابوموسی

شهرستان ابوموسی، که مجموعه‌ای است از جزایر کوچک تنب بزرگ و تنب کوچک و فارور و سری و بنی‌فارور، در جنوب استان هرمزگان واقع شده و تا بندرعباس، مرکز استان، ۲۲۲ کیلومتر راه آبی فاصله دارد.

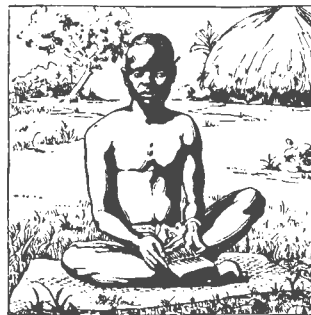
جزایر بنی‌فارور و فارور و تنب کوچک و بزرگ، به‌علت عدم امکانات و تسهیلات زندگی، خالی از سکنه‌اند. این جزایر به دلیل واقع شدن در نزدیکی امارات بویژه رأس‌الخیمه از موقعیت سیاسی و استراتژیکی قابل توجهی برخوردارند. جزیره ابوموسی به‌علت وسعت خاک توسعه بیشتری یافته و تعدادی جمعیت را در خود جای داده است. در ابوموسی، به‌علت موقعیت خاص سیاسی، امکانات و

می‌شود و در سال ۱۸۰۶ میلادی توسط ناپلئون بناپارت به جمهوری تبدیل گردید.
پول رایج آندورا، فرانک فرانسه و پستای اسپانیا می‌باشد.

آنگولا

کشوری کوهستانی در جنوب غربی آفریقا، در منطقه استوایی که مدار ۱۳ درجه عرض جنوبی از میان آن می‌گذرد. مساحت آن ۱,۲۴۶,۷۰۰ کیلومتر مربع (۳/۴ ایران) است. آب و هوای آن گرم و مرطوب (استوایی) و معتدل کوهستانی است. شعبات رودهای کنگو و زامبزی از ارتفاعات آن سرچشمه می‌گیرند و رود مهم آن گوانزا می‌باشد که به اقیانوس اطلس می‌ریزد.

جمعیت آن ۶,۰۰۰,۰۰۰ نفر است که در هر کیلومتر مربع قریب ۵ نفر زندگی می‌کنند. مردم آن از نژاد سیاه و کمی سفید و پیرو دین مسیح و اسلام‌اند و به زبان پرتغالی و محلی صحبت می‌کنند. حکومت آن جمهوری سوسیالیستی است و در ۲۷ اکتبر ۱۹۷۵ از پرتغال مستقل شد. در ۲۳ نوامبر ۱۹۷۶ به عضویت سازمان ملل درآمد. پایتخت آن لوآندا (۵۰۰,۰۰۰) است و شهرهای مهم دیگر آن عبارتند از: کاسینگا، لومبالا.

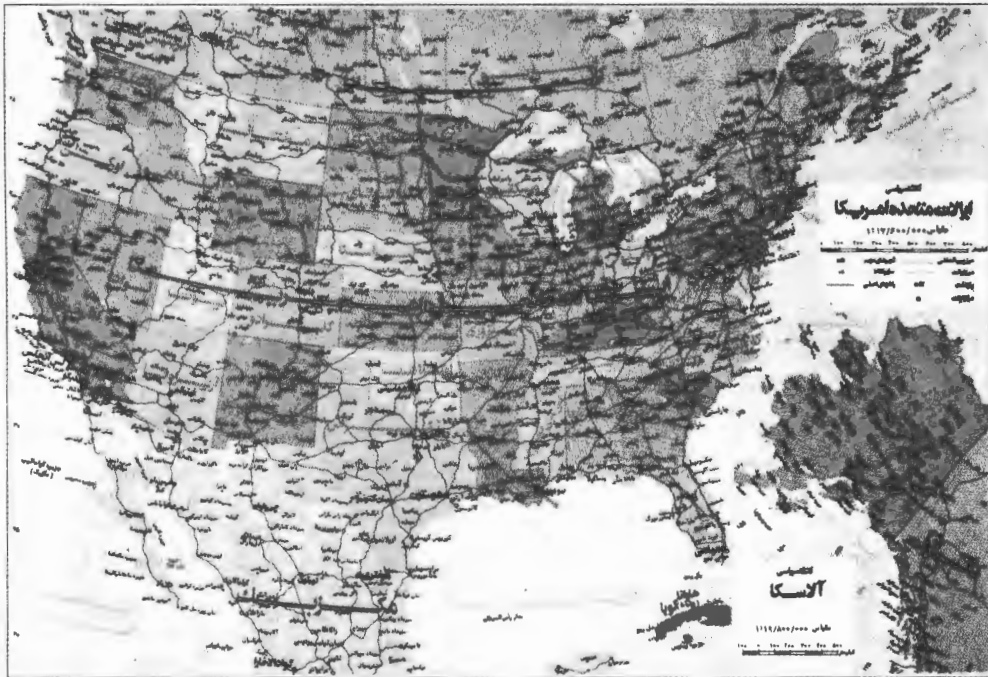
دارای معادن مس، آهن، بوکسیت، منگنز، سولفور و رشته‌های صنعتی غذایی، نساجی، سیمان، چوب

می شود، مملکتی است بزرگ شامل قسمت مرکزی آمریکای شمالی، شامل پنجاه و دو ایالت یا کشور (من، نیوهمپشیر، ورمون، ماساچوست، رود آیلند، کنکتی کوت، نیویورک، نیوجرسی، پنسیلوانیا، اوهایو، اندیانا، ایلینوئیس، میسیسیپی، ویسکانسین، مینزوتا، میسوری، داکوتای شمالی، داکوتای جنوبی، نبراسکا، کانزاس، دلاوار، میریلند، ویرجینی، ویرجینی غربی، کارولین شمالی، کارولین جنوبی، ژرزی، فلوریدا، کنتوکی، تنسی، آلاباما، میسیسیپی، آرکانزاس، لوئیزیان، اوکلاهما، تکزاس، منتانا،

درآمد. در سال ۱۹۱۷ تأسیساتی از قبیل شهرداری، فرمانداری، ژاندارمری، اداره پست و تلفن، سپاه و سردخانه ایجاد شده و نیز دولت مبادرت به احداث خانه‌های مسکونی کرده است که تعدادی از خانوارهای ساکن جزیره در آنها اسکان یافته‌اند. وسعت این شهرستان ۶۵/۵ کیلومتر مربع است.

اتازونی (ایالات متحده آمریکا) Etats-unis

یعنی ممالک متحده، دول متحده و جمهوری متحده نیز می‌گویند، بطور مطلق آمریکا هم گفته

طلوع آفتاب در مزرعه‌ای در کلرادو

مزرعه‌ای در غرب آمریکا

کوههای آریزونا

دره كاليفرنيا

پارك يلوستون در ايالت وايومينگ

مرزعه پرورش اسب در مونتانا

مزرعه پرتقال در کالیفرنیا

خانه‌ای شاور در لوئیزیانا

روخانه‌ای در غرب ویرجینیا

دوّه مرگ

رودخانه میسی میسی

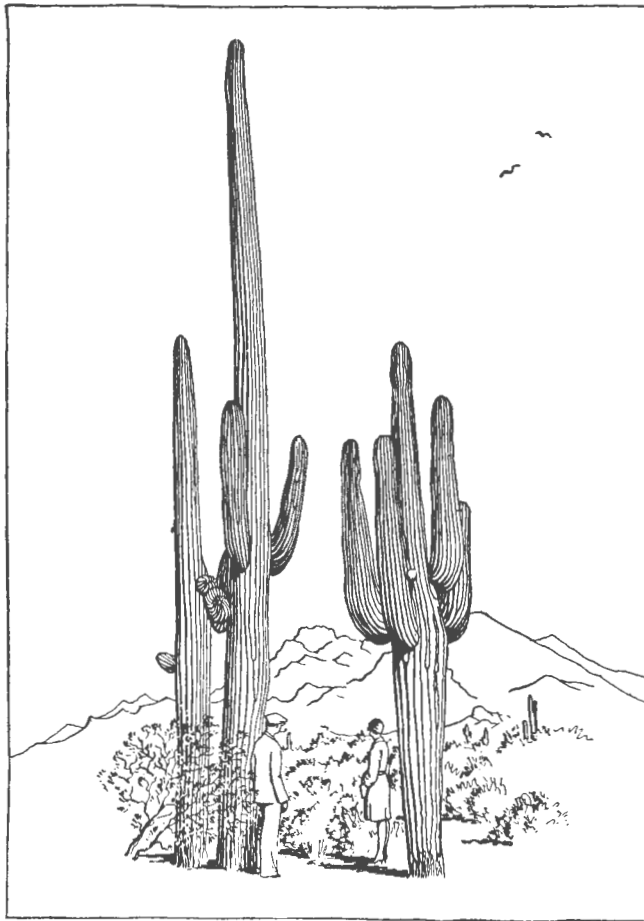
نمایی از فرسایش کو در واپوسنگ

جنوب غربی، نواحی کالیفرنیا و مکزیک جدید و تکزاس و آریزونا و شبه جزیره فلوریدا را به تصرف درآوردند، فرانسوی‌ها در جلگه رود می‌سی‌سی‌پی ناحیه‌ای را متصرف شده و لوئیزیان نامیدند، در این مهاجرنشین‌ها مجالس مقننه محلی تشکیل یافت، ایالات سیزده گانه تا اواخر قرن ۱۸ جزو متصرفات انگلیس بود. در ۱۷۶۴ م. دولت انگلیس برای رفع نیازهای جنگی خود درصدد افزودن مالیات برآمد، مجالس مقننه به این امر اعتراض کردند و در اکثر نقاط نهضت‌های آزادیخواهی برپا گردید، در سال ۱۷۷۶ نمایندگان ایالات در شهر فیلادلفیا اجتماع کردند و پس از اعلام استقلال اتازونی با انگلیسها مشغول جنگ شدند، این جنگ مدت هفت سال ادامه یافت. عاقبت آمریکاییها به فرماندهی واشنگتن انگلیسها را شکست دادند و در سال ۱۷۸۳ م. با وساطت دولت فرانسه عهدنامه‌ای بین انگلیس و اتازونی منعقد شد و دولت انگلیس استقلال ممالک متحده را شناخت و هر یک از آنها قانون اساسی مخصوصی برای خود تنظیم کردند، در سال ۱۷۸۷ نمایندگان تمام ممالک متحده قانون اساسی دیگری برای اداره امور اتازونی تدوین کردند و قوه اجرائیه را به رئیس جمهور و قوه مقننه را به کنگره که مرکب از مجلس سنا و مجلس نمایندگان است واگذار کردند و هر یک از ایالات متحده در اداره کردن امور داخلی خود آزاد و مختار سندنوولی در امور خارجی، سیاست، جنگ، تجارت همه با هم متحد و تابع یک حکومت گردیدند، در سال ۱۸۶۱ بین ممالک جنوبی که خواهان برده‌فروشی بودند و ممالک شمالیکه با این امر مخالفت داشتند جنگی در گرفت که مدت چهار سال ادامه یافت و عاقبت به نفع ممالک شمالی تمام شد و برده‌فروشی نقض گردید، سپس ممالک متحده بر ضد مداخله اروپائیان در آمریکا وارد مبارزه شده، در سال ۱۸۹۸ در اثر جنگ با اسپانیا جزیره کوبا مستقل گشت و جزایر پورتوریکو و فیلیپین به تصرف اتازونی

ایداهو، ویومینگ، کلرادو، مکزیک جدید، آریزونا، یوتاه، نوادا، واشنگتن، آرگن، کالیفرنیا، آلاسکا، هاوایی). هر یک از این ایالات دارای استقلال داخلی هستند ولی از لحاظ سیاست خارجی و شئون اقتصادی و نظامی در حکم کشور واحد می‌باشند و علامت اختصاری نام آن U.S.A است. حدود آن از مشرق اقیانوس اطلس، از مغرب اقیانوس کبیر، از شمال کانادا، از جنوب مکزیک و خلیج مکزیک، مابین ۲۶ و ۴۹ درجه عرض شمالی. رودخانه‌های مهم آن: میسی‌سی‌پی، میسوری، هودسن، کلمبیا، کلرادو. دریاچه‌های پنجگانه «سوپریور، میشیگان، هورن، ارید، انتاریو» نیز بین اتازونی و کانادا واقع است و آب آنها وارد رود سن لران می‌شود. پایتخت آن: واشنگتن که مقر رئیس‌جمهور و کنگره است. مهم‌ترین شهرهای آن: نیویورک است. شهرهای دیگرش شیکاگو، فیلادلفیا، لوس‌آنجلس، دیترویت، بالتیمور، کلیولند، سن لوئی، بستن، هوستن، سانفرانسیسکو، بوفالو، میلوکی، ارلئان جدید، پیتسبورگ.

مذهب: کاتولیک - پروتستان. واحد پول: دلار. ساکنین آن مرکب از هندیان سرخ‌پوست، چینی‌های زردپوست، سیاهان، سفیدپوستان اروپائی. زبان رسمی انگلیسی است اما چینی‌ها و سرخ‌پوستان بیشتر به زبان خود تکلم می‌کنند. معادن آن: زغال‌سنگ، آهن، نفت، مس، سرب، روی، فسفات، گوگرد، آلومینیوم، از حیث منابع طبیعی و اکثر محصولات کشاورزی و صنعتی مقام اول را حائز است. در اواخر قرن ۱۶ میلادی نخستین ناحیه مهاجرنشین انگلیسی در ویرجینی تشکیل شد، از آن به بعد دامنه مهاجرت اروپائیان وسعت یافت، هلندیها ناحیه مهاجرنشین آمستردام جدید را در مصب رود هودسن تشکیل دادند اما انگلیسها در ۱۶۴۴ م. آن ناحیه را از تصرف هلندیها درآورده و به اسم نیویورک بر متصرفات خود افزودند، اسپانیولی‌ها در جنوب و

شلینگ. آب و هوای آن بری و متغیر و اختلاف درجه حرارت فصول زیاد است. زمستان بسیار سرد و تابستان گرم، بارندگی در جنوب آن بیشتر، رود معروف دانوب از آن عبور می کند. پایتختش شهر وین. شهرهای مهم آن: لیتنز، گراتز، اینسبرگ، سالزبورگ، کلاژن فورت، سن پولتن، سرزمین اتریش چندان استعداد کشاورزی ندارد، گله داری و دامپروری در دامنه های جبال آلپ وسعت دارد. معادن آن، آهن، زغال سنگ، طلا، نقره، سرب، لینیث، نفت، نمک. صادرات آن: آهن، انواع ماشینهای کشاورزی،

درآمد. در سال ۱۹۴۲ اتاژونی در جنگ جهانی داخل شد و موجبات شکست آلمان را فراهم ساخت.

اتریش Etrusks

از کشورهای اروپای مرکزی، از شمال محدود است به چک و اسلاواکی و آلمان و از مشرق به مجارستان و از جنوب به یوگسلاوی و ایتالیا و از مغرب به سویس، وسعت آن ۸۴,۰۰۰ کیلومتر مربع و دارای جمعیتی است که اکثر آنها از نژاد ژرمن، پیرو مذهب کاتولیک و زبانشان آلمانی است. واحد پول:

اتوموبیل، کاغذ، واردات آن: مواد خام، غله، پنبه، نفت، زغال سنگ. اتریش پیش از جنگ جهانی اول از ممالک بزرگ اروپا و عبارت از دو مملکت متحد اتریش و هنگری بود. پس از جنگ جهانی اول و شکست اتریش از متفقین امپراتوری عظیم آن تجزیه شد و قسمتی از اراضی آن به کشورهای دیگر ضمیمه شد و سه کشور مستقل اتریش، مجارستان و چک و اسلواکی تشکیل یافت و اتریش به صورت یک جمهوری کوچک درآمد، پیش از جنگ جهانی دوم هیتلر درصدد تصرف اتریش برآمد و در مارس ۱۹۳۸ نیروهای آلمان وارد خاک اتریش شدند و دکتر شوینیک صدراعظم اتریش را که مخالف هیتلر بود زندانی کردند، پس از خاتمه جنگ جهانی دوم اتریش از آلمان جدا شد و دارای حکومت جمهوری و دو مجلس گردید.

اتک

ناحیه‌ای از ترکستان روس در دامنه شمالی کوههای سرحدی خراسان که سابقاً از توابع ابیورد بوده و جزو خراسان محسوب می شده است.

اتیوپی

کشوری است با ۴۵۷,۱۴۲ مترمربع مساحت، که از سمت غرب با سودان، از شرق با جیبوتی و سومالی، از جنوب با کنیا همسایه است. این کشور از شمال به دریای سرخ، جایی که استان اریتره تمامی ساحل ۴۵۰ مایلی آن را می پوشاند، راه دارد. پایتخت آن آدیس آبابا و مهمترین شهر آن اسمره است. اتیوپی دارای چهارده استان است. اتیوپی با بیش از ۴۳/۵ میلیون نفر جمعیت، سومین کشور پرجمعیت آفریقا است. چهاردرصد جمعیت آن ارتدکس، چهل درصد مسلمان و بیست درصد دارای مذاهب آفریقائی می باشند. زبان

«رامهار» زبان رسمی کشور است. هفت درصد مردم باسوادند و صدها هزار نفر از جمعیت آن در نتیجه جنگ با سومالی و شورشیان استان اریتره، محل سکونت خود را ترک کرده اند.

اتیوپی یکی از فقیرترین کشورهای جهان است که درآمد سرانه آن در سال ۱۱۰ دلار می باشد. صدور قهوه نیمی از ارز کشور را تأمین می کند. دومین منبع درآمد آن کتان است.

اراک

شهرستان اراک از شمال به تفرش، از مغرب به همدان و ملایر، از مشرق به شهرستان محلات، و از جنوب به شهرستان های خمین و سریند محدود می باشد. وسعت این شهرستان ۶۰۵۳ کیلومترمربع است. اراک که در مغرب شهرستان های محلات و آشتیان واقع شده از دشت وسیعی تشکیل گردیده است که شمال آن کوههای خلجستان و جنوب آن کوههای کمره قرار دارد و زمین آن بوسیله جویبارهایی که از این کوهها سرچشمه می گیرد، مشروب می شود. اراک برای کشاورزی چندان مناسب نیست ولی دره های کوهستانی اطراف آن حاصلخیز و دارای مراتع سرسبز و خرم است.

سابقه تاریخی: اراک شهری جدید است که در سال ۱۲۳۱ هجری قمری برابر با سال ۱۸۹۵ م. به دستور فتحعلیشاه و به وسیله یوسف خان گرجی ساخته شده است و تا سال ۱۳۱۶ شمسی این شهر به نام سلطان آباد عراق عجم خوانده می شد. در این سال بر طبق قانون تقسیمات کشوری نام سلطان آباد به اراک تغییر داده شد و نیز در سال ۱۳۵۶ شمسی به عنوان مرکز استان مرکزی انتخاب و در سال ۱۳۵۷ رسماً تشکیلات استان مرکزی در این شهر مستقر و به کار اشتغال ورزیدند.

هدف از ایجاد و احداث این شهر در ابتدا

و بلند سیلان و در مشرق آن کوههای طالش (باغرو) قرار گرفته است.

مرکز استان، شهر اردبیل است که در ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی در ارتفاع ۱۳۵۰ متر از سطح دریا قرار دارد. این شهرستان طبق سرشماری ۱۳۶۵، ۴۹۲،۸۲۰ نفر جمعیت داشته که ۶۰ درصد در شهر و بقیه در روستاها زندگی می‌کنند و به جهت نزدیکی به نوار مرزی و دریای خزر اهمیت سیاسی و نظامی و ارتباطی مهمی دارد. اردبیل از شهرهای سردسیر ایران است و در وسط دشت نسبتاً وسیعی به طول تقریبی ۴۵ کیلومتر واقع شده و در حدود ۴۰۰ میلی‌متر باران سالانه دارد. اراضی شهرستان به وسیله رود بالقلو و قره‌سو آبیاری می‌شود. قرائن و شواهد معلوم می‌دارد که مکان فعلی این شهر به سبب مجاورت با رودخانه مذکور و مرکزیت در محدوده وسیعی از نواحی روستایی مورد توجه قرار گرفته و بتدریج بدلیل جاذبه‌های طبیعی و ارتباطی و تجارتي ساختمان‌های عمده شهر در این مکان استقرار یافته است.

اردبیل در ربع قرن اخیر بصورت چشمگیری از چهارسو در حال گسترش بوده و محلات و خیابانهای جدید در آن به وجود آمده است.

بافت شهر به صورت تار عنکبوتی است که به تبع آن اغلب خیابانهای شهر باستانی چند مورد منحنی و شمشیری شکل می‌باشد. شهرستان اردبیل از لحاظ استعدادهای طبیعی از مهمترین مراکز کشاورزی و اقتصادی کشور محسوب می‌شود.

غلات (گندم و جو) و حبوبات و چغندر قند و علوفه از محصولات مهم کشاورزی این منطقه است. با احداث صنایع جدید این منطقه در راه صنعتی شدن پیش می‌رود. از بخشهای مهم این شهرستان

پایگاهی نظامی در این منطقه بوده تا بتواند در حفظ ناحیه مؤثر واقع شود. به همین جهت است که ساختمان اولیه شهر به صورت قلعه‌ای بوده است که چهار دروازه داشته، دروازه شهر جرد در مشرق، دروازه رازان در شمال، دروازه حاج علینقی در غرب و دروازه قبله در جنوب. بازار کنونی اراک شبکه ارتباطی داخلی این دروازه‌ها بوده و راههای اصلی خارجی از این دروازه‌ها آغاز می‌شده است.

اردبیل

استان اردبیل منطقه‌ای سردسیر و در حدود ۴۸۶۱ کیلومترمربع مساحت دارد و از جانب شمال به مشکین شهر و مرز ایران و جمهوری آذربایجان و از شرق به شهرستان آستارا و طولش و از جنوب به شهرستان خلخال و میانه و از مغرب به شهرستان سراب و مشکین شهر محدود است. این استان در قسمت شمال شرقی آذربایجان، در یک منطقه کوهستانی واقع شده است. در مغرب آن کوههای آتشفشانی خاموش

گنبد الله-الله - اردبیل

از اهل دیلم (قرن ۴ تا ۶ هجری) بوده است. متأسفانه در حمله وحشیانه مغول با خاک یکسان شد و دوباره بنا گردید. این شهر تاریخی تا آغاز سده هفتم هجری در نهایت آبادی بوده و پس از آن در اثر زمین لرزه‌های مکرر و هجوم قبایل و طوایف مختلف و تاخت و تازهای زیاد، بتدریج از پیشرفت و ترقی بازمانده است.

بوجود لطمات طبیعی و تحولات تاریخی که در این شهر روی داده، باز در سده نهم هجری در زمان صفویه آباد گردیده و به‌منتهی درجه اهمیت و اعتبار رسیده در این دوره بود که به این شهر لقب دارالارشاد داده شده است.

مقبره شیخ صفی در این شهر موزه و کتابخانه معتبری داشت که در جنگهای ایران و روسیه در اوایل عهد قاجاریه توسط قوای روس به روسیه منتقل شد. پس از انقراض دولت صفویه در پشامدها و تحولات تاریخی دوره نادرشاه و اوایل قاجار مخصوصاً با ورود قشون روسیه تزاری در ۱۲۴۳ هجری قمری و حوادث دوران مشروطیت و بعد از آن باوجود خوشی آب و هوا و استعداد طبیعی محل، خسارات فراوان به این شهر وارد آمده است.

در سالهای اخیر این شهر توسعه زیادی یافته و روزبروز بر وسعت و اهمیت آن افزوده می‌شود. امید است با گسترش و آبادانی هرچه بیشتر، مجد و عظمت تاریخی خود را دوباره بازیابد.

شهرستان اردبیل بعلت داشتن قدمت تاریخی و هویت فرهنگی و آثار قدیمی یکی از باارزش‌ترین شهرهای تاریخی ایران به‌شمار می‌رود. منطقه اردبیل به‌علت دارا بودن انواع اماکن و مآخذ تاریخی در سطح مطالعات باستان‌شناسی کشور عمیقاً مطرح بوده و تاکنون تحقیقات عدیده‌ای در این زمینه صورت گرفته است.

ازجمله آثار به ثبت رسیده تاریخی در این

می‌توان، مرکزی، نیرومین را نام برد. این منطقه به‌علت وجود کوههای آتشفشانی، دارای غنی‌ترین منابع آبهای معدنی استان می‌باشد. آبهای معدنی آن نه‌تنها در سطح استان بلکه در سطح کشور معروف بوده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. عمده‌ترین آبهای معدنی این منطقه بیله‌دره، سرعین و سردابه و قوتورسوئی در دامنه کوهستان سبلان و آبهای گرم معدنی بوشلو و سقزچی در دامنه کوهستان بزغوش و آبهای گرم معدنی خلخال‌سوئی و مشه‌سوئی در دامنه کوهستان طالش (باغرو) است که برای معالجه امراض جلدی بسیار مفید می‌باشد. بنا به نوشته مورخان قدیم، کلمه اردبیل يك کلمه اوستایی است که از دو کلمه آرتا (مقدس) و ویل (شهر) به معنی شهر مقدس ترکیب یافته و بتدریج اردویل و اردبیل خوانده شده است. این شهر از شهرهای بسیار قدیمی ایران بوده و بسیاری از مورخین اسلامی (یاقوت حموی و فردوسی) بنای آنرا به فیروز پادشاه ساسانی نسبت داده‌اند. یاقوت حموی (۶۲۶-۵۷۵ هجری) در کتاب معجم البلدان، اردبیل را مشهورترین شهر آذربایجان خوانده و گفته است که قبل از اسلام نیز مرکز ایالت آذربایجان بوده است و در دوره سلطنت فیروز پادشاه ساسانی (۴۸۴-۴۵۹ میلادی) و به‌دستور او بنا گردیده و به‌نام فیروزگرد یا بادن‌فیروز (شهری که فیروز آباد نمود) نامیده شده است. به‌موجب سند معتبر دیگر، قدمت این شهر به‌زمان اشکانیان می‌رسد، زیرا که نام اردبیل در داستان ویس و رامین که از آثار زمان اشکانیان می‌باشد، آمده است. بنابراین شهر مذکور بیش از ۱۵۰۰ سال قدمت دارد. در زمان بنی‌امیه مرکز حکومت از مراغه به اردبیل منتقل گردید و توسعه زیادی یافت و مدتهای مدیدی در عصر بنی‌عباس نیز مرکز ایالت آذربایجان بود. مدتی طولانی پایتخت آل‌مسافر یا سالاریان خاندانی

ماهیگیران دریاچه نئور - اردبیل

قزل‌آلای رنگین‌کمان - دریاچه نئور

برداشت محصول توسط زنان - اردبیل

زن زحمتکش - حومه اردبیل

شهرستان عبارتند از:

- ۱- مجموعه بسیار ظریف و زیبای بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی که جزو یکی از ۵ اثر جاویدان آثار تاریخی ایران بشمار می‌رود.
- ۲- مجموعه بقعه روستای کلخوران شیخ جبرائیل در ۲ کیلومتری شمال شهر اردبیل.
- ۳- مجموعه تپه و مسجد اردبیل از آثار دوران سلجوقی.
- ۴- تعداد ۷ پل تاریخی.
- ۵- بقعه روستای کورائیم.
- ۶- تعداد ۱۰ تپه تاریخی.
- ۷- مجموعه بازار اردبیل.

بعلاوه در حومه اردبیل در حدود ۱۲۱ روستا بعثت دارا بودن انواع آثار تاریخی و قبور و تپه‌های باستانی مورد مطالعه و شناسائی قرار گرفته است.

اردستان

شهرستان اردستان در شمال شرقی اصفهان و در جنوب کویر نمک واقع است. مساحت آن ۱۷,۶۵۴ کیلومتر مربع است.

مقدسی، در کتاب معروف خود «احسن التقاسیم» نگاشته است: «چون زمین اردستان به سفیدی آرد است، آنجا را آردستان گفته‌اند». و دیگر اینکه بنای این شهر را به دستان سام پدرستم نسبت می‌دهند و کلمه اردستان تحریف شده (ازگ‌دستان) است.

اردستان متجاوز از ۱۲ هزار نفر جمعیت دارد و این رقم هر روز با مهاجرت روستائیان به شهر و مهاجرت از شهرهای دیگر پیوسته در حال افزایش است. زیرا پس از پیروزی انقلاب با ایجاد طرح‌های کشاورزی و موج نوسازی کارهای کشاورزی و ساختمانی فراوان شده است و نه تنها مردم، دیگر برای یافتن کار مثل سابق از محل اصلی خود مهاجرت نمی‌کنند بلکه عده‌ای هم که مهاجرت

کرده بودند بتدریج به محل خود بازگشته‌اند.

اقتصاد کشاورزی و باغداری عمده‌ترین فعالیت مردم اردستان را تشکیل می‌دهد که بسیار کم مکانیزه شده و به روش سنتی انجام می‌گیرد و مهمترین محصولات آن گندم و جو و صیفی‌کاری و دانه‌های روغنی و انواع درختان میوه مانند: انار، انجیر، انگور، سیب، هلو، بادام، پسته و گردو می‌باشد و انار آن شهرت خاص دارد.

برای شناسائی و استخراج معادن در این شهرستان اقداماتی صورت گرفته و منابعی استخراج شده لیکن به علل عدم مرغوبیت و یا بازدهی کم اکثراً تعطیل گردیده است. این معادن عبارتند از:

- ۱- معدن سرب و روی بلمچه. ۲- معدن منگنز در ۲۴ کیلومتری جنوب غربی اردستان. ۳- معدن مس کهیاز در ۵۰ کیلومتری جنوب شرقی اردستان. ۴- معدن سنگ گچ کسوج در ۲۸ کیلومتری شمال غربی اردستان و منابع نمک در داخل رسوبات رودخانه‌ای بطور پراکنده وجود دارد. صنایع اردستان منحصر به صنایع دستی مانند قالی‌بافی، جاجیم بافی و گلیم‌بافی و شال بافی، چادر و خیمه و کلاه و دستکش است. اما مهمترین آن صنایع قالی‌بافی است که نقش مهمی در اقتصاد مردم این شهر دارد.

اردکان

شهرستان اردکان در مسیر بزرگ راه تهران به بندرعباس واقع شده و بیش از ۲۲,۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت داشته که پهناورترین شهرستان استان یزد در شمال این استان و در قلب کویر مرکزی ایران است. قسمت اعظم آن را دشتهای رسوبی کویری پوشانده است که از طرف شمال و شمال غربی بناحیه کویری جندق و نایین و از طرف مشرق و جنوب شرقی به کویر مرکزی ایران و شهرستان یزد و از طرف جنوب و مغرب به کوههای منفرد کوتاه کویری

البته در گذشته‌ای نه چندان دور محصول پنبه اردکان چشمگیر بوده است که متأسفانه به علت کمبود آب، این محصول سیر کاملاً نزولی را طی می‌کند. لازم به یادآوری است که محصول پسته، انار و روناس جنبه صادراتی دارد.

البته در گذشته‌ای نه چندان دور محصول پنبه اردکان چشمگیر بوده است که متأسفانه به علت کمبود آب، این محصول سیر کاملاً نزولی را طی می‌کند. لازم به یادآوری است که محصول پسته، انار و روناس جنبه صادراتی دارد.

اردن

کشور اردن واقع در خاورمیانه، از شمال به سوریه، از شمال شرقی به عراق، از شرق و جنوب به عربستان و از غرب به فلسطین اشغالی محدود است. وسعت این کشور ۹۶،۵۰۰ کیلومتر مربع (۱/۱۷ ایران) است که در حدود ۲،۲۷۰ کیلومتر مربع آن در اشغال رژیم اشغالگر قدس است. سرزمین اردن در واقع بخشی از دشتهای وسیع گوشه غربی شبه جزیره عربستان محسوب می‌شود. کشور اردن به دو منطقه اصلی که بوسیله رود اردن از هم جدا شده تقسیم گردیده است. در سمت غرب اردن منطقه‌ای از تپه‌ها و دره‌های حاصلخیز وجود دارد. در این منطقه شهرهای مقدسی همچون بیت المقدس و بیت اللحم قرار دارند در همین منطقه دریایی بنام بحرال میت یا دریای مرده وجود دارد که نواحی مجاور آن در حدود ۴۰۰ متر از سطح دریا پائین تر است و گودترین ناحیه جهان محسوب می‌شود. در قسمت شرق بجز مناطق شرقی رودخانه اردن که حاصلخیز است از زمینهای صخره‌ای پوشیده شده و بیش از ۴/۵ شرق کشور را صحرا در بر گرفته است.

آب و هوای اردن شبیه به دیگر سرزمینهای شرقی مدیترانه است. زمستانهای نسبتاً بارانی و سرد،

محدود می‌شود. حدود ۵٪ این ناحیه کوهستانی بوده و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۲۳۴ متر می‌باشد.

ویژگیهای تاریخی: اردکان از دو کلمه (ارد) به معنی مقدس و (کان) بمعنی معدن و مکان تشکیل شده است که با این وصف اردکان به معنی جایگاه مقدس است و احتمالاً چون از بدو پیدایش این نقطه موطن علما و دانشمندان بوده اردکان نامیده شده است. آنطور که از منابع و مآخذ موجود برمی‌آید و ظواهر امر نشان می‌دهد، در گذشته آبادی اردکان در محلی که هم اکنون (زردک) نامیده می‌شود بنا نهاده شده و آثار خرابه‌های آن نیز به چشم می‌خورد.

در حال حاضر اماکن مذهبی و تاریخی نظیر مسجد جامع، امامزاده سیدمحمد، امامزاده سیدنورالدین، امامزاده میرشمس الحق، پیر بفر و تپه، پرستشگاههای زردشتیان (پیر سبزچک چکو، پیرهریشت) در این شهر وجود دارد.

در حال حاضر این شهرستان دارای دو شهر به اسامی اردکان (مرکز فرمانداری) و میبد، ۲۸۵ روستا و ۹۳،۰۰۰ نفر جمعیت می‌باشد. جمعیت شهر اردکان بیش از ۳۰،۰۰۰ نفر است (جمعیت شهری میبد حدود ۲۷،۰۰۰ نفر و جمعیت مناطق روستایی بیش از ۳۵،۰۰۰ نفر است). نکته لازم به تذکر دیگر این است که جمعیتی حدود ۵۵۰ نفر زردشتی در این شهرستان زندگی می‌کنند که اکثریت آنان در شریف‌آباد مقیمند.

به علت کمی آب در این منطقه فعالیت کشاورزی با مشکلاتی روبروست و پسته محصول عمده این شهرستان می‌باشد. می‌توان گفت که پسته اردکان از نوع پسته مرغوب ایران به حساب می‌آید و بعداز پسته محصولاتی نظیر انار، روناس (مصرف) رنگرزی دارد) گندم، محصولات باغی (اصطلاحاً سیاه درخت) و یونجه در این شهر تولید می‌گردد.

کشاورزی این قسمت شد. در چند دهه اخیر حیات اقتصادی این کشور وابسته به وامهای خارجی و کمکهای کشورهای عربی به ویژه عربستان و کویت بوده است. با اینکه اردن نواحی حاصلخیز قسمت غربی را در جنگ از دست داده است ولی هنوز بیش از نیمی از نیروی کار کشور در بخش کشاورزی متمرکز است و ۲۰٪ درآمد صادراتی اردن از محل صدور تولیدات کشاورزی تأمین می‌شود. بیشتر مزارع کشاورزی اردن با استفاده از شیوه کشت دیم مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. نحوه مالکیت زمینهای کشاورزی در اردن همچنان بر الگوی سنتی و قبیله‌ای است که برگزیدگان حکومتی و زمینداران بزرگ مالک بخش اعظم زمینهای بارور و مرغوب هستند. محصولات عمده کشاورزی اردن گندم، جو، سبزی و مرکبات است.

مواد عمده صادراتی اردن، فسفات، مرکبات و سبزیجات است و واردات آن انواع مختلف کالاهای غربی است.

ارمنستان (جمهوری)

ارمنستان کوچکترین و کم جمعیت ترین جمهوریهای سه گانه منطقه کوهستانی قفقاز (جنوب شوروی که در سالهای دهه ۲۰ خودسرانه تقسیم شد) می‌باشد. مساحت این جمهوری ۲۹,۸۰۰ کیلومتر مربع و پایتخت آن ایروان با ۱/۳ میلیون نفر جمعیت است. کل جمعیت این سرزمین کوهستانی و خشک ۳/۴ میلیون نفر است که غالباً ارتدکس و از فرقه ارمنی هستند، ۵/۳٪ جمعیت را نیز اقلیت آذری (مسلمان) تشکیل می‌دهد که بخشی از آنها طی دو سال گذشته به آذربایجان گریخته‌اند.

سرزمین ارمنستان که در دسامبر ۱۹۲۰ به شوروی ضمیمه شد، در سال ۱۹۳۶ به یک جمهوری سوسیالیست فدرال تبدیل گردید. در این حال منطقه

خصوصاً در ارتفاعات، و تابستانهای گرم و خشک از خصوصیات آن است. در دره اردن درجه حرارت تابستان گاهی به ۴۹ درجه سانتیگراد می‌رسد. باران در زمینهای شرقی در حدود ۲۰۰ میلیمتر است که این باران زمین را به اندازه چریدن دامهای بادیه نشینان صحرا حاصلخیز می‌کند. در قسمت غربی کشور باران سالانه بیشتر و در حدود ۳۸۰ تا ۶۴۰ میلیمتر است.

رود اردن مهمترین رود این کشور است که از لبنان و سوریه سرچشمه می‌گیرد و پس از طی مسافتی در فلسطین اشغالی در خاک اردن ادامه می‌یابد و به بحرالمیت می‌ریزد. جمعیت اردن بالغ بر ۳,۰۰۰,۰۰۰ نفر است که بیش از نیمی از آنان فلسطینی الاصل هستند.

بیش از ۹۵٪ از جمعیت اردن را مسلمانان تشکیل می‌دهند که از نژاد سامی و به زبان عربی گفتگو می‌کنند. بقیه مردم این کشور را مسیحیان تشکیل می‌دهند. هرچند مسیحیان در رأس امور این کشور قرار ندارند ولی دارای نفوذ زیادی در دستگاههای دولتی اردن هستند و در زمینه‌های اقتصادی از اعتبار زیادی برخوردارند.

پایتخت این کشور شهر عمان و شهرهای مهم آن معان و بندر عقبه است. شهر بیت المقدس که قبلاً در قلمرو اردن بود اکنون جزء سرزمینهای اشغالی و در دست رژیم صهیونیستی است.

اردن به سبب دو جنگ (۱۳۲۷ ه.ش / ۱۹۴۸ م، ۱۳۴۶ ه.ش / ۱۹۶۷ م) با اسرائیل و نیز کمبود منابع طبیعی، یکی از فقیرترین کشورهای منطقه به حساب می‌آید. جنگ ۱۹۶۷ و الحاق ساحل غربی رود اردن به رژیم اشتغالگر قدس باعث نابودی صنعت نویای جهانگردی در اردن و فقدان ارز ناشی از یازدید جهانگردان از بیت المقدس و بیت اللحم و همچنین از دست رفتن اراضی حاصلخیز

کلیسای در جمهوری ارمنستان

ایتالیا» و رود دانوب که از کشورهای مرکزی اروپا عبور می‌کند و به دریای سیاه می‌ریزد، و رودهای دنیبر و دینستر و دن که به دریای سیاه می‌ریزد، و رود پچورا که به اقیانوس منجمد شمالی می‌ریزد و رود دوینا که به دریای سفید شمالی می‌ریزد، و رودهای ولگا و اورال در روسیه که به دریای خزر می‌ریزد. دریاهای آن: دریای بالتیک میان سوئد و فنلاند و روسیه اروپا و آلمان و لهستان، دریای شمال میان انگلستان و بلژیک و هلند و دانمارک، دریای مانس میان فرانسه و انگلستان، دریای ایرلند میان بریتانیا و ایرلند، دریای مدیترانه در جنوب اروپا بین آسیا و اروپا و آفریقا. دریاچه‌های اروپا: لادکاوپیوس در مغرب روسیه، کومو و ماژور و گارد «در شمال ایتالیا» کنستانس و ژنو و نوشاتل و زوریخ در سویس. جزایر اروپا: مجمع‌الجزایر بریتانیا و ایرلند در اقیانوس اطلس. جزایر سیسیل، ساردنی، مالت، کرت، بالار، قبرس «در دریای مدیترانه» و تعدادی جزائر کوچک در دریای اژه.

اروپا به شرح ذیل تقسیم می‌شود:

اروپای غربی: شامل بریتانیا و ایرلند و فرانسه.

اروپای مرکزی: شامل بلژیک، هلند، سویس، اتریش، چک و اسلواکی، مجارستان.

اروپای شمالی: شامل سوئد، نروژ، دانمارک و ممالک ساحلی بالتیک.

اروپای جنوبی: شامل رومانی، بلغارستان، یونان، ترکیه اروپا، یوگوسلاوی، اسپانیا، پرتغال.

ساکنین اروپا: یونانی و لاتینی، ژرمنی، اسلاو «از نژاد آری» یهود «از بنی‌سام» عثمانیها. مجارها، فنلاندیها «از نژاد زرد».

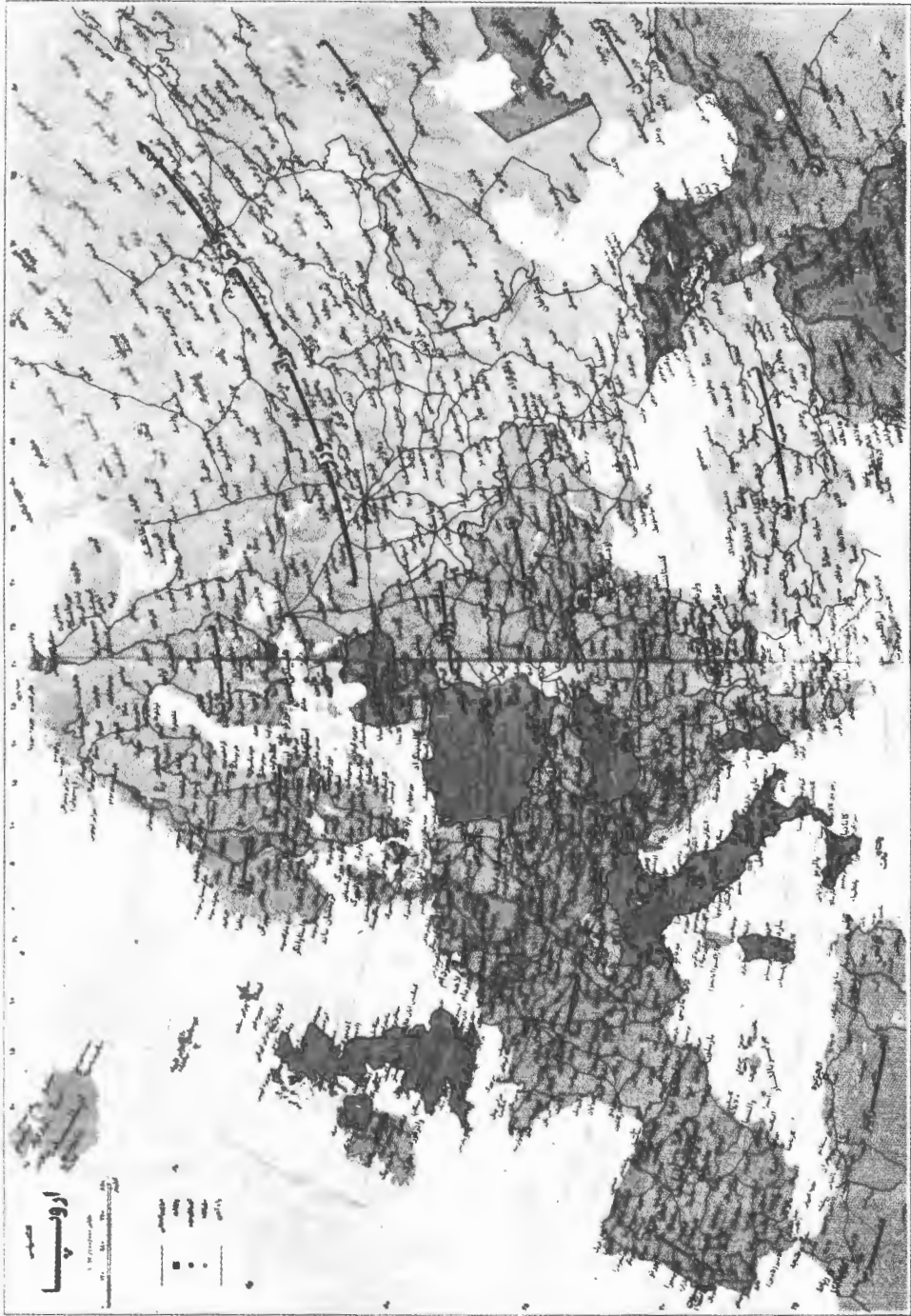
قره‌باغ با اکثریت ارمنی، مانند نخجوان (که نیمی از مردم آن آذری و نیم دیگر ارمنی هستند) به آذربایجان ضمیمه شد. در فوریه ۱۹۸۸ اختلاف بر سر ناگورنی، قره‌باغ، ارمنستان و آذربایجان را به جان یکدیگر انداخت که ناآرامیهای خشونت‌بار حاصل هنوز هم عملاً ادامه دارد.

ارمنستان یکی از شش جمهوری شوروی است که نظرخواهی پیرامون حفظ وحدت (۱۷ مارس ۱۹۹۱) را رد کرد و تصمیم گرفت در ۲۱ سپتامبر (۳۰ شهریور) به نظرخواهی دیگری پیرامون «جدائی از شوروی» اقدام کند.

زلزله ۷ دسامبر ۱۹۸۸ نیمی از کشور را تکان داد و ۲۵ هزار کشته برجای گذاشت.

اروپا

یکی از قطعات پنجگانه عالم در نیم کره شمالی، به وسعت ده میلیون کیلومتر مربع، به شکل شبه‌جزیره در وسط منطقه معتدل قرار گرفته، از شمال و مغرب و جنوب محصور به دریاها و اقیانوس‌ها و فقط از مشرق و جنوب شرقی به خشکی‌های آسیا متصل است، حدود آن از شمال اقیانوس منجمد شمالی، از مغرب اقیانوس اطلس، از جنوب دریای مدیترانه و بحر اسود، از مشرق جبال اورال، در شمال و مغرب و جنوب آن بریدگی‌ها و جزایر و دریاها متعدد وجود دارد، کوههای عمده آن: آلپ «مابین فرانسه و ایتالیا» پیرنه «مابین فرانسه و اسپانی» آپن «در ایتالیا» بوهم و کارپات «در یوگوسلاوی» بالکان «در شبه جزیره بالکان» اورال و قفقاز «مابین آسیا و اروپا». رودهای عمده آن: دورو، تاز «تاج» گواربانا «در اسپانیا» که به اقیانوس اطلس می‌ریزد. رودهای گارون، لوار، رن، سن «در فرانسه» رودهای راین، الب، وزر «در آلمان» رودهای ویستول، ادر «در لهستان» رودهای تایمز و بریستول «در انگلستان» رودهای پو و آدیژ «در

اروگونه

جغرافیای ایران و جهان

چدن و فولاد، پارچه، دارو، وسایل برقی و نفت است.

ارومیه

شهر ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی در جلگه‌ای بطول ۷۰ کیلومتر و بعرض ۳۰ کیلومتر در کنار دریاچه لاجوردی به همین نام گسترده شده است. این جلگه از رسوبات غنی رودهای باراندوز-چای، شهر چای، روضه چای و نازلوچای که همه ساله بطور منظم آن را مشروب می‌سازند پوشیده شده است. زمینهای بارور با آب و هوای مساعد و واقع شدن آن در معبر قفقاز، ارمنستان، آسیای صغیر و بین‌النهرین از یکسو و قرار گرفتن آن در کنار دریاچه ارومیه شرایط ویژه‌ای به چهره این شهر دیرپا بخشیده است.

مغرب دریاچه پیش از سایر نقاط ایران مورد توجه ملل ماقبل تاریخ قرار گرفته است و شاهد آن تپه‌های متعدد باستانی می‌باشد. یکی از این تپه‌ها گوی تپه (۶ کیلومتری جنوب شرقی ارومیه) است که با قدیمیترین تپه‌های بین‌النهرین، آسیای صغیر و فلات ایران رقابت می‌نماید. از سوی دیگر منسوب داشتن زرتشت به ارومیه و یا اینکه دو یا یکی از حواریون زرتشت که در تولد عیسی (ع) به بیت‌الحم رفته بودند در ارومیه مدفونند حاکی از آن است که این شهر یکی از بزرگترین کانونهای مذهبی و علمی در گذشته دور بوده است و سرداران و امپراطوران روم جهت دست‌یابی بر آذرخش بزرگ زرتشتیان (آذرگشسب) و پایتخت تابستانی ساسانیان (گزنه) بارها از آن عبور کرده‌اند. بعد از اسلام نیز ارومیه دومین شهر آذربایجان پس از مراغه بشمار می‌رفته است. از قرن پانزدهم که ترکان عثمانی جایگزین امپراطوری روم شرقی شدند باز ارومیه بعنوان شهر سرحدی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده و دارای برج و باروی مهمی گردید. برج سه گنبد و

سرزمین نسبتاً مسطح و همواری در آمریکای جنوبی در منطقه معتدل جنوبی در ساحل اقیانوس اطلس به مساحت ۱۸۷،۰۰۰ کیلومترمربع (تقریباً ^۸ ایران).

آب و هوای آن معتدل و مرطوب یعنی اقیانوسی است و رودخانه پرآب اروگونه مرز مشترک آنرا با آرژانتین تشکیل می‌دهد.

جمعیت آن در حدود ۳،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که در هر کیلومترمربع ۱۶ نفر زندگی می‌کنند. مردم از نژاد سفید و سرخ هستند و به زبان اسپانیولی صحبت می‌کنند و پیرو دین مسیح و مذهب کاتولیک هستند. حکومت آن جمهوری است. در سال ۱۸۳۰ از اسپانیا مستقل گردید و در ۱۸ دسامبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن مونته-ویدئو (۱،۲۰۳،۰۰۰) و شهرهای مهم دیگر آن سالتو، سان خوزه می‌باشند.

از ممالک مهم دامپروری جهان است و پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک، اسب و صید ماهی در آن رواج دارد و فرآورده‌های مهم کشاورزی آن گندم، جو، چاودار، ذرت، برنج، پنبه، انگور، کتان، مرکبات، توتون، فرآورده‌های جنگلی است.

از نظر منابع معدنی فقیر است و فقط، منگنز و طلا استخراج می‌شود.

صنایع آن شامل غذایی (کنسرو گوشت، ماهی)، نساجی، چرم و چوب است.

دارای ۷۸۲۰ کیلومتر راه شوسه و ۲۴۰۰ کیلومتر راه آهن است که شبکه راه آهن برزیل را به آرژانتین وصل می‌کند.

واحد پول آن، یزو برابر ۱۰۰ سانتیموس است. صادرات آن پشم، پوست، گوشت، میوه، لبنیات، شراب، حیوانات زنده و واردات آن ماشین‌آلات،

مسجد جامع ارومیه هردو یادگار مجد و عظمت تمدن اسلامی در ارومیه به شمار می‌روند.

بطور کلی ارومیه از اعصار قدیم یکی از مراکز آباد و پرجمعیت بوده و فعالترین منطقه کشاورزی آذربایجان به شمار می‌رود و با آنکه بر اثر حوادث تاریخی مکرراً متروک و ویران شده ولی در ادوار آرامش، خیلی زود بحال اول برگشته و عظمت خود را تجدید نموده است.

نام شهر ارومیه و سرگذشت تاریخی آن: کرانه غربی دریاچه ارومیه در قدیم گیلزان نام داشت و اینکه نام باستانی ارومیه چه بوده اطلاع درستی در دست نیست و گروهی به اشتباه آنرا با شهر باستانی چی چست (شیز) یکی می‌دانند... نام ارومیه در کتب جغرافی دانان بصورت ارمیه (به ضم اول و سکون ثانی و یاء مفتوحه و ها) ضبط شده و گاهی بصور ارومیه، ارمیا، ارم یا رومیه نیز آمده. در تداول آذربایجان ارومی گفته می‌شود... و برخی نام آن را مشتق از ارومچی ترکستان چین می‌دانند.

رشد و توسعه شهر و علل آن: بافت قدیمی ارومیه جنبه دفاعی و نظامی داشته و اکنون درهم ریخته و از اطراف بمانند سایر شهرهای تاریخی ایران در حال توسعه و رشد سریع می‌باشد. ارومیه با پشت سر گذاردن وقایع ناگوار جنگ جهانی اول بتدریج آرامش خود را بدست آورد و چون تعداد کثیری از اهالی بویژه روستاهای آن کشته شده بودند، جهت تأمین کمبود نیروی انسانی گروهی از روستائیان سایر نقاط آذربایجان در روستاهای خالی از سکنه ارومیه اسکان داده شدند سپس در جهت گسترش آن به تخریب حصارها و دروازه‌ها اقدام گردید. امروزه به علت مهاجرت روستائیان در توسعه و رشد شهر ارومیه تفاوت‌های چشمگیری دیده می‌شود.

ارومیه (دریاچه)

دریاچه ارومیه بزرگترین دریاچه ایران در آذربایجان مابین کوههای سیلان و سهند و کوههای کردستان، در ۲۱ کیلومتری مشرق شهر ارومیه، سطح آن ۱۲۰۰ متر بلندتر از سطح دریا، درازیش ۱۳۰ کیلومتر و حداکثر پهنایش ۵۰ کیلومتر، عمق متوسط آب آن ۶ متر، دارای خط کشتی‌رانی بین سواحل شرقی و غربی و جنوبی است، خلیجهای کوچک زیبا و قله‌های پر برف اطراف و جزیره‌های متعدد وسط دریاچه منظره بسیار زیبایی به آن داده است، در مشرق آن شبه جزیره‌ای موسوم به شاهی، آبش شور و تلخ و دارای املاح مختلف، به قدری آهک و نمک دارد که شناوری در آن دشوار است، موجودات دریایی هم در آن پیدا نمی‌شود، رودهای متعددی از اطراف در آن می‌ریزد از آن جمله ارومیه رود یا ارومیه رود، تلخ رود، زربنه رود، سیمینه رود، صافی رود، مردی رود. در تابستان جمع کثیری از مردم برای استفاده از خواص طبی آب دریاچه به بندر گلمانخانه که در کنار دریاچه است می‌روند.

ازبکستان

جمهوری ازبکستان ۴۴۷،۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت و حدود ۲۰،۰۰۰،۰۰۰ نفر جمعیت و ۱۲۰ شهر و ۸۷ شهرک دارد. مرکز آن شهر تاشکند است.

شهرهای باستانی نظیر سمرقند، بخارا، خیوه، فرغانه، ترمذ، کش، نسف، دیوسیه و کرمینه در این جمهوری قرار دارند.

قوای روس در سال ۱۸۶۲ سمرقند و در سال ۱۸۶۵ تاشکند را تصرف کردند، و در همین سال بخارا و سال بعد خیوه تحت الحماگی روسیه را پذیرفتند. در سال ۱۸۶۷ ولایت ترکستان و در سال ۱۸۸۶ سرزمین ترکستان و در آوریل ۱۹۱۸ جمهوری ترکستان تشکیل گردید. خان خیوه و امیر

جذب نیروی کار و استقرار جمعیت در آن مؤثر واقع شده است. شهر ازنا را از نظر بافت به سه ناحیه می‌توان تقسیم‌بندی کرد: ۱- ده ازنا، قدیمی‌ترین بخش شهر که خانه‌های آن از خشت خام ساخته شده است و سقف چوبی دارد ۲- شهر نویناد ازنا، خیابانها از نظم هندسی برخوردار بوده و تا حدودی اصول شهرسازی جدید در آن رعایت شده است. ۳- تأسیسات دولتی (راه‌آهن و شرکت نفت) ساختمانها عموماً ویلایی است و به سبک اروپائی ساخته شده است.

اسدآباد

این بخش در غرب شهرستان همدان، و در دامنه گردنه مشهور اسدآباد واقع شده است. ارتفاع متوسط آن از سطح دریا حدود ۱۵۹۳ متر است. ویژگیهای طبیعی - از لحاظ ناهمواری، اسدآباد سه قسمت جلگه، کوهپایه و کوهستان است، ولی نظر به اینکه اکثر منطقه را جلگه‌های حاصلخیز تشکیل داده است بنا بر این می‌توان این منطقه را جزء مناطق جلگه‌ای به حساب آورد.

بیشتر کوههای اسدآباد بالغ بر سه هزار متر ارتفاع دارد که معروفترین آنها عبارتند از: الف) کوههای اَمروئَه واقع در غرب اسدآباد و در منطقه فارسینج.

ب) کوه زَریله در شمال غرب اسدآباد.

ج) کوه کرکس در شرق اسدآباد.

ضمناً در شمال شرق منطقه تپه ماهورهایی وجود دارد که (آلما) بلاغ نام دارد ولی اغلب به غلط آنها را الموقُلاغ می‌گویند. ترکیب اصلی اکثر این کوهها را سنگهای آذرین درونی تشکیل می‌دهد. شمال غرب اسدآباد از صخره‌های خارابی سختی تشکیل شده که محلّ تجمّع و زیست حیوانات و پرندگان مختلف است.

بخارا در سال ۱۹۲۰ سرنگون شدند و سرزمین خیوه به نام جمهوری خوارزم و سرزمین بخارا به نام جمهوری بخارا نامیده شد. در ۲۷ نوامبر ۱۹۲۴ جمهوری ازبکستان و ایالت قراقالپاق تأسیس شد. در سال ۱۹۲۹ جمهوری تاجیکستان که تا این تاریخ جزو ازبکستان بود، مستقل شد و ایالت قراقالپاق نیز در سال ۱۹۳۶ به جمهوری ازبکستان ملحق گردید. تا سال ۱۹۳۴ خط فارسی در ازبکستان معمول بود. در این سال خط فارسی به لاتین و در سال ۱۹۴۰ به روسی (سیریلک) تغییر یافت.

زبان مردم ازبک و زبان تدریس در بیشتر مدارس و مؤسسات آموزشی عالی ازبکی است. ازبکها پیرو مذهب حنفی هستند. شهرهای سمرقند و بخارا و برخی از نواحی دیگر، تاجیک‌نشین هستند.

در جمهوری ازبکستان بیش از ۹۰۰۰ کتابخانه با حدود ۴۰،۰۰۰،۰۰۰ جلد کتاب وجود دارد.

ازنا

ازنا مرکز جاپلق (گاپله) یکی از بخشهای الیگودرز می‌باشد که در غرب آن واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۷۰ متر می‌باشد. در دامنه اشترانکوه (در غرب ازنا) دره ایست که آنرا کولِ ازنا (آجَنه) می‌نامند و در زمستانها در آن دره توتل برفی بزرگی ایجاد می‌شود. می‌گویند که اولین بار آرامنه در حدود ۶۰۰ سال قبل به این ناحیه مهاجرت کرده و ده ازنا را بنا نهادند. سپس اقوام دیگری از جمله مسلمانان جایگزین قوم قبلی شده و به کار زراعت مشغول شدند.

انگیزه ایجاد شهر و توسعه آن بستگی به عواملی دارد که مهمتر از همه، قرار گرفتن در مسیر راه اصفهان، خوزستان، ایستگاه راه‌آهن (واقع در مسیر راه‌آهن سراسری جنوب)، تلمبه‌خانه شرکت ملی نفت ایران، و دو سیلوی بزرگ غله می‌باشند که در

اسرائیل ← فلسطین اشغالی

اسپانیا (Espagne)

در حدود ۵۰۵ هزار کیلومتر مربع است. آب و هوای آن در مشرق بواسطه مجاورت با دریا مرطوب و در مغرب معتدل و در مرکز خشک و بری است. رودهای مهم آن: دورو، تاج، گوادیانا، گوادلکویر که به اقیانوس اطلس می‌ریزد. جزایر کاناری «قناری» و بندر سوتا و بندر ملیلا نیز متعلق به اسپانیا است. پایتختش مادرید. شهرهای عمده آن: قادس «کادیس» بلبائو، مالاگا، کوردوبا، گرنادا. معادن آن: زغال سنگ، آهن، مس، جیوه، نقره، نیکل، پلاتین. واحد پول آن: پزتا. زبان: اسپانیولی. مذهب اکثریت مردم: کاتولیک. ساکنین اسپانیا در قدیم سلت‌ها و ایبرها بودند، در قرن پنجم کارتاژ سواحل جنوبی این مملکت را تصرف کرد، بعد رومیها بر آن تسلط یافتند و مردم بومی اسپانیا مجبور به ترك آداب دیرینه خود و قبول آداب و رسوم رومیها شدند، سپس قبایل مهاجر آلمانها، سوئوها، واندالها، و بعد از آنها قبائل ویزیگت‌ها آمدند و دولتی تشکیل دادند، در سال

مملکتی است در جنوب غربی اروپا که جبال پیرنه آن را از فرانسه جدا کرده و بواسطه تنگه جبل طارق از آفریقا جدا شده است، حدود آن: از شمال غربی و جنوب غربی اقیانوس اطلس، از مغرب پرتغال از مشرق و جنوب شرقی دریای مدیترانه. اسپانیا قسمت اعظم شبه جزیره ایبری است و سرزمین آن را فلات بزرگی بنام کاستیل تشکیل داده و در اطراف آن نیز جلگه‌هائی مانند جلگه آراگن «در شمال» و جلگه اندلس «در جنوب» و جلگه والانس «در مشرق» واقع شده. در شمال جلگه آراگن سلسله جبال پیرنه قرار دارد که مرز طبیعی فرانسه و اسپانیا است، و در شمال جلگه اندلس سلسله جبال سیرانوادا کشیده شده وسعتش

قصر الحمراء در اسپانیا

قلعه‌ای در نزدیکی والادولید

کلیسای کاتدرال متعلق به قرن دوازدهم میلادی

دیوارهای شهر قدیمی آویلا

نمایی از درون کلیسای کاتدرال

بقایایی از معماری رومی در سگوریا

۷۷۱ م اسپانیا بدست اعراب افتاد و میدان جنگ مسلمانان با مسیحیان شد، مسلمین تمدن درخشانی در آن سرزمین ایجاد کردند، در ۱۴۶۹ م. ممالک آراگن و کاستیل و ناوار متحد شدند و دولت واحد اسپانیا را تشکیل دادند، در ۱۴۹۲ م. اعراب به کل از اسپانیا رانده شدند، پس از کشف آمریکا توسط کریستف کلمب و فتح مکزیك و پرو دولت اسپانیا امپراتوری بزرگی تشکیل داد، در سال ۱۵۸۸ م. اسپانیا تحت نفوذ انگلستان قرار گرفت. در اوائل قرن ۱۹ م. ناپلئون کبیر اسپانیا را گرفت اما مدتی بعد بوربن‌ها مراجعت کردند، از سال ۱۸۷۶ م. دولت مشروطه تشکیل یافت، در ۱۸۹۸ در جنگ با اتازونی جزایر فیلیپین را از دست داد، در ۱۴ آوریل ۱۹۳۱ رژیم جمهوری برقرار ساخت، در جنگ دوم جهانی بی‌طرفی خود را حفظ کرد، در سال ۱۹۳۶ م. افسران ارتش در مراکش به رهبری ژنرال فرانکو برضد حکومت مرکزی قیام کردند، این جنگ مدت سه سال طول کشید و در جریان جنگ مزبور دولتهای آلمان و ایتالیا به فرانکو، و دولت شوروی و برزیل به جمهوری خواهان کمک می‌کردند، و در مدت جنگ در حدود یک میلیون نفر تلف شدند، عاقبت در سال ۱۹۳۹ جنگ داخلی با پیروزی فرانکو خاتمه یافت و در رفراندوم ۱۹۴۷ مردم اسپانیا رأی دادند که حکومت جمهوری ملغی و رژیم پادشاهی مجدداً برقرار شود، لکن هنوز پادشاه برگزیده نشد و ژنرال فرانکو به عنوان رئیس حکومت و فرمانده کل قوا و نخست وزیر و پیشوای حزب فالانژ حکومت می‌کرد و پس از مرگ او حکومت اسپانیا دارای پادشاه شد.

استالین گراد (Stalingrad)

تزار یتسین نامیده می‌شد. این شهر بواسطه دفاع دلیرانه که نیروهای شوروی سابق در سال ۱۳۲۳ ش. هنگام حمله قوای آلمان بعمل آوردند شهرت جهانی

پیدا کرده است.

استخر

پایتخت داریوش کبیر و خشایارشا و اردشیر اول در حوالی پرسپولیس که اسکندر مقدونی آن را آتش زد، خرابه‌های آن که يك قسمتش معروف به تخت جمشید است در بلوک مرودشت نزدیک شیراز باقی است، استخر در قدیم پایتخت پادشاهان باستانی پارس و شهری عظیم و مستحکم بوده، گویند معبد آناهیتا در این شهر بوده و جد اردشیر اول ریاست آنرا داشته، اردشیر بابکان در معبد آناهیتا تاجگذاری کرده، و چون آثار آن حکایت از مجد و عظمت گذشته می‌کرد پادشاهان ساسانی آنجا را گرامی داشته و کرسی مقدس دودمان خود می‌دانستند. آتشکده قدیم استخر پیشتر معروف به مسجد سلیمان بوده، اصطخر معرب استخر است.

استونی

شمالی‌ترین، کوچکترین و کم جمعیت‌ترین جمهوریهای بالت (بالتیک) در بخش شمال غربی روسیه، جمهوری استونی است با ۴۵ هزار کیلومترمربع مساحت. استونی از شمال به خلیج فنلاند، از غرب به دریای بالتیک راه دارد. این جمهوری در ۱۲ آوریل ۱۹۱۷ از امپراطوری پترکبیر مستقل شد. در ۲۸ نوامبر قدرت شوروی بر این سرزمین حاکم شد. در ۳ مارس ۱۹۱۸ براساس معاهده «برست - لیتووسک» به همراه لیتوانی و لتونی، از سوی لتین به آلمان واگذار شد. در ۱۹۳۹ در اختیار شوروی قرار گرفت و در اوت ۱۹۴۰ پانزدهمین جمهوری شوروی گردید. در ۳۰ مارس ۱۹۹۰، پارلمان استونی حاکمیت این جمهوری در پی دوره‌ای موقت را اعلام داشت. در ۴ مارس ۱۹۹۱ میلادی ۷۷/۸ درصد از مردم استونی

را مهاجران؛ غالباً روسی الاصل تشکیل می‌دهند. پایتخت آن بندر تالین است واقع در خلیج فنلاند با ۵۰۰ هزار نفر جمعیت.

استرالیا **Australie**

جزیره بسیار بزرگی است در اقیانوسیه به وسعت ۸ میلیون کیلومتر مربع، بیشتر ساکنین آن

(از ۶/۸۲ درصد رأی دهنده) طی رفراندومی که از سوی دولت این جمهوری برگزار شد، به استقلال رأی دادند و پارلمان استونی به هنگام کودتای نافرجام علیه گورباچف در ۱۰ اوت ۱۹۹۱ قطعنامه «استقلال ملی جمهوری استونی» را به تصویب رسانید.

استونی بیش از ۱/۵ میلیون نفر جمعیت دارد که حدود ۶۰ درصد آنرا استونیایی‌ها و ۴۰ درصد دیگر

استرالیا در سال ۱۸۴۰

جویندگان طلا در استرالیا در سال ۱۸۵۰

بندر ویتنی در استرالیا در سال ۱۷۶۹

گرم به حالت نیمه وحشی به سر می‌برند، استرالیا شامل چند قسمت است: استرالیای غربی، استرالیای جنوبی، ارض شمالی، ولایت ویکتوریا،

انگلیس‌هائی هستند که به آن سرزمین مهاجرت کرده‌اند و عده‌ای هم آلمانی و فرانسوی، مردم بومی آن قبائلی می‌باشند که اکثر آنها در جنگل و مناطق

بندر سیندن در سال ۱۸۴۸

خیابانی در کوئین لندن

شهر کانبرا

شهر سیدنی

شهر کانبرا

نمایی از شهر سیدنی در استرالیا

بومیان استرالیا

کوههای بوفالو جرج در استرالیا

نمایی از پیکادلی در استرالیای جنوبی

مزرعه سیب در استرالیا

استرالیا سابقاً مستعمره انگلیس بوده و اکنون مستقل و جزو ممالک مشترك المنافع بریتانیا و دارای يك فرماندار كل است.

اصطهانات یا استهبانات

از شهرستانهای ایران در فارس، در جنوب دریاچه بختگان، مرکز آن نیز به همین نام است، آب و هوای آن معتدل، اراضی آن از چشمه سارهایی که از میان جنگل می گذرد مشروب می شود، در کوههای آن

کوئیلند، گال جدید جنوبی، پایتختش کانبرا، شهرهای مهم آن: ملبورن، سیدنی، آدلاید، بریسبان، پرت، از رودهای مهم آن: رود موری است. آب و هوای آن: در قسمت شمالی گرم و خشک، در سایر قسمتها معتدل. نباتات و محصولات نباتی آن: اکالیپتوس، اقاچیا، خرما، پنبه، نیشکر، قهوه، توتون، غلات، درختان میوه دار. معادن آن: طلا، نقره، مس، زغال سنگ. یکی از مراکز مهم دامپروری بخصوص پرورش گوسفند و صدور پشم و گوشت می باشد.

کهنسال بوده که در روزگار باستان شهرت و رونق بسیار داشته است و اسم قدیمش شهر مهرجان بوده است.

اقتصاد این شهرستان کاملاً براساس کشاورزی است و عمده ترین محصول آن پنبه و غلات و زیره است و ۸۵٪ مردم آن به کارهای کشاورزی و دامپروری مشغولند. از معادن آن سنگ گچ و سنگ آهک شناخته شده و بیشتر صنایع دستی معمول و متداول است.

اسکاتلند (Scotland) یا اکس (Ecosse)

از ممالک بریتانیای کبیر در قسمت شمالی انگلستان، به مساحت ۷۸،۰۰۰ کیلومتر مربع، مرکز آن شهر ادیمبورگ، از شهرهای مهم آن گلاسکو است که بزرگترین مرکز صنعتی اسکاتلند و دارای کارخانه‌های مهم پارچه بافی است، در دامنه کوه‌های جنوبی اسکاتلند مراکز مهم دامپروری قرار دارد. اسکاتلند سابقاً محل سکونت قوم اسکات بوده و تا سال ۱۷۰۷م. مستقل و دارای حکومت و تشکیلات جداگانه بوده و در آن تاریخ به انگلیس ملحق گردید و بریتانیای بزرگ تشکیل شد.

اسلام آباد غرب

شهرستان اسلام آباد از شمال به پاره، از جنوب به ایلام، از مغرب به سرپل ذهاب و از مشرق به باختران محدود است. وسعت این شهرستان ۴،۹۲۹ کیلومتر مربع و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۴۰۰ متر است.

پستی و بلندیهای اسلام آباد بخشی از پیشکوههای زاگرس است که بصورت ممتد و موازی از مشرق به مغرب کشیده شده و ارتفاع بعضی از آنها مانند دالاهو از ۳۰۰۰ متر بیشتر است. مهمترین کوههای این منطقه عبارتند از: پاتاق، نواکوه،

انواع گیاههای دارویی بدست می‌آید، اصطهبان و اصطهبانان هم گفته شده است.

اسفراین

شهرستان اسفراین در دامنه کوه شاه جهان و شمال کوه هروه واقع شده است، از شمال به شهرستان بجنورد، از شمال شرقی به شهرستان شیروان، از شرق به شهرستانهای قوچان و نیشابور، از جنوب به شهرستان سبزوار، از مغرب به شهرستان بجنورد محدود است، و سابقاً یکی از بخشهای سه گانه بجنورد بوده و به نام بلوک خوانده می‌شده است. وسعت این شهرستان حدود ۵،۳۴۵ کیلومتر مربع است. و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۲۲۰ متر می‌باشد. در این شهرستان که دارای آب و هوای سرد کوهستانی است رودهای متعدد کوچک و بزرگ از ارتفاعات به سوی دره جنوبی آلا داغ جریان می‌یابند که مهمترین آنها رود شیرین قره سو با بستری عمیق پس از مشروب ساختن جلگه جاجرم به طرف جنوب جریان می‌یابد. دیگر رودها رود کالیمورا و رودبید است که از وسط شهر اسفراین می‌گذرد و دشتهای آبرفتی این شهرستان پوشیده از مرتع و چمنزار با تک درختان پراکنده می‌باشد.

جمعیت: جمعیت این شهرستان طبق آمارگیری

عمومی سال ۱۳۵۵، حدود ۷۳،۷۹۶ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۱ حدود ۸۳،۶۱۰ نفر برآورد گردیده که تراکم نسبی آن برابر ۱۵/۶۲ نفر در کیلومتر مربع است.

تقسیمات سیاسی: مرکز این شهرستان شهر اسفراین است و بخشهای آن عبارت است از بخش بام وصفی آباد و بخش حومه که دارای ۷ دهستان و ۱۸۰ روستا است.

شهر اسفراین: شهر اسفراین مرکز شهرستان اسفراین است که قبلاً میان آباد نام داشت و شهری

اسلون، ۳ درصد کروات و بیش از ۲ درصد نیز صرب می باشند. اسلونها غالباً کاتولیک هستند. پایتخت آن لوبلیانا است با ۳۰۰ هزار نفر جمعیت. این جمهوری نیز همراه جمهوری کرواسی در اواخر سال ۱۹۹۱ میلادی استقلال خود را از یوگسلاوی اعلام داشت و به طور رسمی مستقل شد و در ۱۵ ژانویه ۱۹۹۲ (۲۵ دی ۱۳۷۰) توسط جامعه کشورهای اروپا به رسمیت شناخته شد.

اشتهارد

این بخش در جنوب ساوجیلاغ و در منتهی الیه غرب استان قرار دارد. رودخانه شور سراسر شمال این بخش را از غرب تا شرق آن می پیماید که بواسطه شوری آب، زمینهای حاشیه آن شور و غیر قابل زراعت است.

روستاهای این بخش در جنوب کوههای کم ارتفاع «جارو» و «قراگونی» قرار گرفته اند و از آبهای فصلی و قناتهایی که در امتداد عمومی دامنه های آنها حفر گردیده، استفاده می کنند. اشتهارد دارای آب و هوای نیمه صحرائی است، و زراعت غلات (گندم و جو)، حبوبات، سیب زمینی و چغندر قند، و پرورش بز و گوسفند و تربیت سایر حیوانات و طیور خانگی متداول است. مرکز این بخش اشتهارد است که در مسیر جاده تهران به بوئین زهرا و در منطقه جنوبی قزوین قرار دارد.

اشکذر

یکی از سه بخش مهم شهرستان یزد است. اشکذر با مساحت بیش از ۷۰۰ کیلومتر مربع در ۲۰ کیلومتری شمال غربی شهرستان یزد قرار گرفته است. این منطقه فاقد کوهستان و در نتیجه دارای آب و هوای صحرائی همراه با طوفانهای توأم با شن و ماسه می باشد. تپه های هلالی شکل (برخان) که یکی

دالاهو، قلعه قاضی و نثار که عموماً در فصل زمستان از برف پوشیده می شوند و دشتهای حاصل خیز اسلام آباد در میان این کوهستانها قرار دارند. معروفترین آنها دشت، ماهی دشت، کردند، راوند و بیونج می باشند.

اسلام آباد بدلیل کوهستانی بودن و ریزش بارندگی نسبتاً زیاد، سرچشمه رودهای متعددی در پیرامون دارد که عبارتند از: زیمکان، شامار، کردند، راوند، مرگ و الوند.

مرکز شهرستان اسلام آباد است که قبلاً روستائی بنام هارون آباد بوده است. در سال ۱۳۱۴ هجری شمسی نامش را به شاه آباد تغییر داده اند و از ابتدای انقلاب اسلامی، اسلام آباد نامیده شده است.

جمعیت کل اسلام آباد قریب ۲۳۰،۰۰۰ نفر است که از این جمعیت ۷۵،۰۰۰ نفر در اسلام آباد و بقیه در بخشها و روستاها زندگی می کنند، جمعیت نسبی اسلام آباد ۵۰ نفر در کیلومتر مربع است. مردم اسلام آباد مسلمان، دارای مذاهب شیعه و اهل حق می باشند و به زبان فارسی و کردی سخن می گویند.

اسلام آباد به علت واقع بودن بر سر راه اصلی مرکز ایران به مرز عراق، اهمیت ارتباطی دارد و فاصله آن تا باختران ۵۶ کیلومتر است.

اسلام آباد دارای دو بخش مرکزی و کردند، ۲۰ دهستان و ۷۵۰ روستا می باشد.

اسلونی / اسلاونی

این جمهوری در جنوب غربی فدراسیون یوگسلاوی و در غربی ترین بخش آن، با ۲۰،۲۵۱ کیلومتر مربع مساحت قرار گرفته است. این جمهوری با مجارستان، اتریش، ایتالیا مرز مشترک دارد و با کرواسی همجوار است. کل جمعیت این سرزمین ۱،۹۳۷،۰۰۰ نفر است که ۹۰ درصد آنها

بزرگترین صنعت ماشینی منطقه کارخانه گچ یزد است که در مجاورت اله آباد احداث گردیده و روزانه بیش از ۱۵۰۰۰ کیسه گچ تولید می کند که مواد اولیه مورد نیاز آن از روستای عصرآباد مجاور جاده یزد - طبس تأمین می گردد.

این منطقه دارای اماکن تاریخی متعددی می باشد که اهم آنها عبارتند از:

- ۱- امامزاده سید تاج الدین در روستای ابراهیم آباد.
- ۲- امامزاده سلطان در روستای بندرآباد.
- ۳- امامزاده سیدحسین در روستای حاجی آباد.
- ۴- دخمه زردشتیان در مجاور روستای اله آباد.

اشنویه

یکی از بخشهای نقده است که بر سر راه ارومیه به پیرانشهر و نقده واقع است و فاصله کمی تا مرز عراق دارد. اشنویه در اصل «اشنه» بوده که به معنی گیاه خوشبو است و به فارسی آن گیاه را «دواله» گویند که بر درخت صنوبر و گردو می پیچد. از نظر تاریخی سابقه این ناحیه به قبل از مادها برمی گردد. اقوامی چون لولوبیان، هوریان، آشوریها، اورارتوها، مادها و... در این منطقه سکونت داشته اند. در کتیبه کورش از ایالت (اشنوناک) که همان اشنو است نام برده که خراجگزار کورش بوده اند.

در کله شین (کلی شین) در جنوب غربی اشنویه درجاده ای که بطرف رواندوز عراق می رود يك سنگ به ارتفاع ۱۷۰ سانتیمتر دیده می شود که کتیبه ای به دو زبان (اورارتویی) و آشوری در آن وجود دارد و متعلق به قرن هشتم پیش از میلاد است. متن اورارتویی از (ایشونیا ۸۱۴ ق.م) پادشاه اورارتو است و سمت چپ همان متن به زبان آشوری است.

این شهر در هر مقطع تاریخی جولانگاه جنگ و گریزهای زیادی بوده از جمله در دوره عثمانیان و

از پدیده های فرسایش بادی است در تمام منطقه مشاهده می گردد، بهمین علت از زمانهای بسیار قدیم برای مصون بودن روستاها از طوفان های کویری خانه ها و اماکن اصلی ده بصورت متمرکز و مزارع و باغات مساکن را محاصره کرده اند.

در حدود ده هزار نفر جمعیت منطقه اشکنر در روستاهای رستاق سفلی ساکنند که فعالیت عمده مردم کشاورزی توأم با دامپروری و تولید فرآورده های کشاورزی مانند گندم و محصولات جالیزی که خریزه آن غیر از برطرف نمودن نیازهای استان یزد به دیگر استانها نیز صادر می گردد.

نزدیک به ۱٪ جمعیت منطقه اشکنر پیر و آیین زردشت می باشند که مرکز آنها روستای اله آباد است.

مهمترین فعالیت این منطقه کشاورزی است. در گذشته آب مصرفی کشاورزی از قنوات تأمین می شد. این امر در تشکل و گسترش روستاها بسیار مؤثر بود بطوریکه بیش از ۵۰ قنات بخشی از آب مورد نیاز کشاورزان را فراهم می کرده که اکثر قناتها بین ۴۰ تا ۵۰ کیلومتر طول دارند، ولی بر اثر بهره برداری بی رویه از آبهای زیرزمینی به وسیله چاههای عمیق و نیمه عمیق و کمی بارندگی تعدادی از قنوات خشک شده است و یکی از دلایل عمده مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ خشک شدن قناتهاست.

هم اکنون آب مورد نیاز کشاورزی و مصرف مردم بیشتر از چاههای عمیق و نیمه عمیق تأمین می شود که بعضی از آنها مانند چرخاب بواسطه قرار گرفتن بر مخروط افکنه های آبرفتی دارای خاک حاصلخیز و آب فراوان می باشند.

از قدیم بعضی از صنایع دستی مانند بافتن قالی، گلیم، خورجین، بافت انواع پارچه های پنبه ای و ابریشمی در این منطقه رواج داشته که از این نظر «زارج» شهرت بسزایی دارد.

شمالی و '۳۰ و ۴۹° تا '۵۰ و ۵۵° طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. این استان که در مرکز ایران واقع شده است، از شمال به استان مرکزی و استان سمنان و از جنوب به استان فارس و از مشرق به استانهای یزد و خراسان و از مغرب به استانهای لرستان، خوزستان، چهارمحال و بختیاری و بویراحمد و کهگیلویه محدود می شود.

استان اصفهان براساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۱۵ شهرستان، ۲۷ بخش و ۷۶ دهستان می باشد.

جمعیت: برابر سرشماری آبانماه سال ۱۳۵۵ جمعیت استان اصفهان ۲,۱۷۶,۶۹۴ نفر بوده است. از این تعداد ۱,۳۷۰,۰۷۶ نفر شهرنشین بوده اند که ۶۲/۹٪ کل جمعیت استان را تشکیل می دادند. با احتساب میزان رشد جمعیت، بین دو سرشماری سالهای ۱۳۵۵-۱۳۴۵ جمعیت استان در سال ۱۳۶۲ حدود ۲,۷۷۱,۷۰۰ نفر برآورد شده است که از این تعداد ۱,۴۳۸,۱۰۰ نفر آن مرد و ۱,۳۳۳,۶۰۰ نفر آن زن هستند.

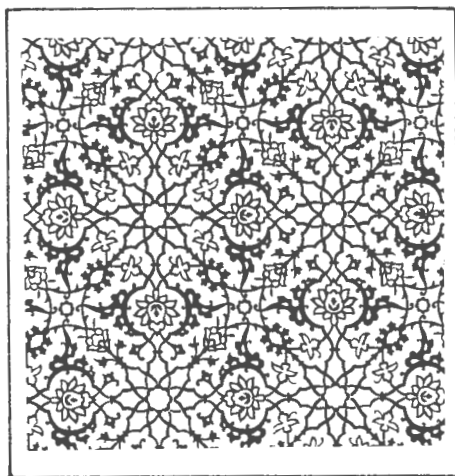
لازم به توضیح است که این استان ترکیب خاصی از جمعیت دارد که با لهجه و آداب و رسوم ویژه خویش پسر می برند. ضمناً بعلت جنگ تحمیلی و براساس آخرین آمار موجود حدود ۱۵۹,۷۶۲ نفر از مهاجرین مناطق جنگی به این استان آمده اند.

۱ - مهاجرین جنگ تحمیلی ۲ - معاودین و پناهندگان کرد عراقی ۳ - مهاجرین افغانی (حدود ۵۰,۰۰۰ نفر)

زبانهای رایج در این استان عموماً فارسی است و به زبانها و لهجه های دیگری نیز تکلم می نمایند که اهم آن عبارتند از:

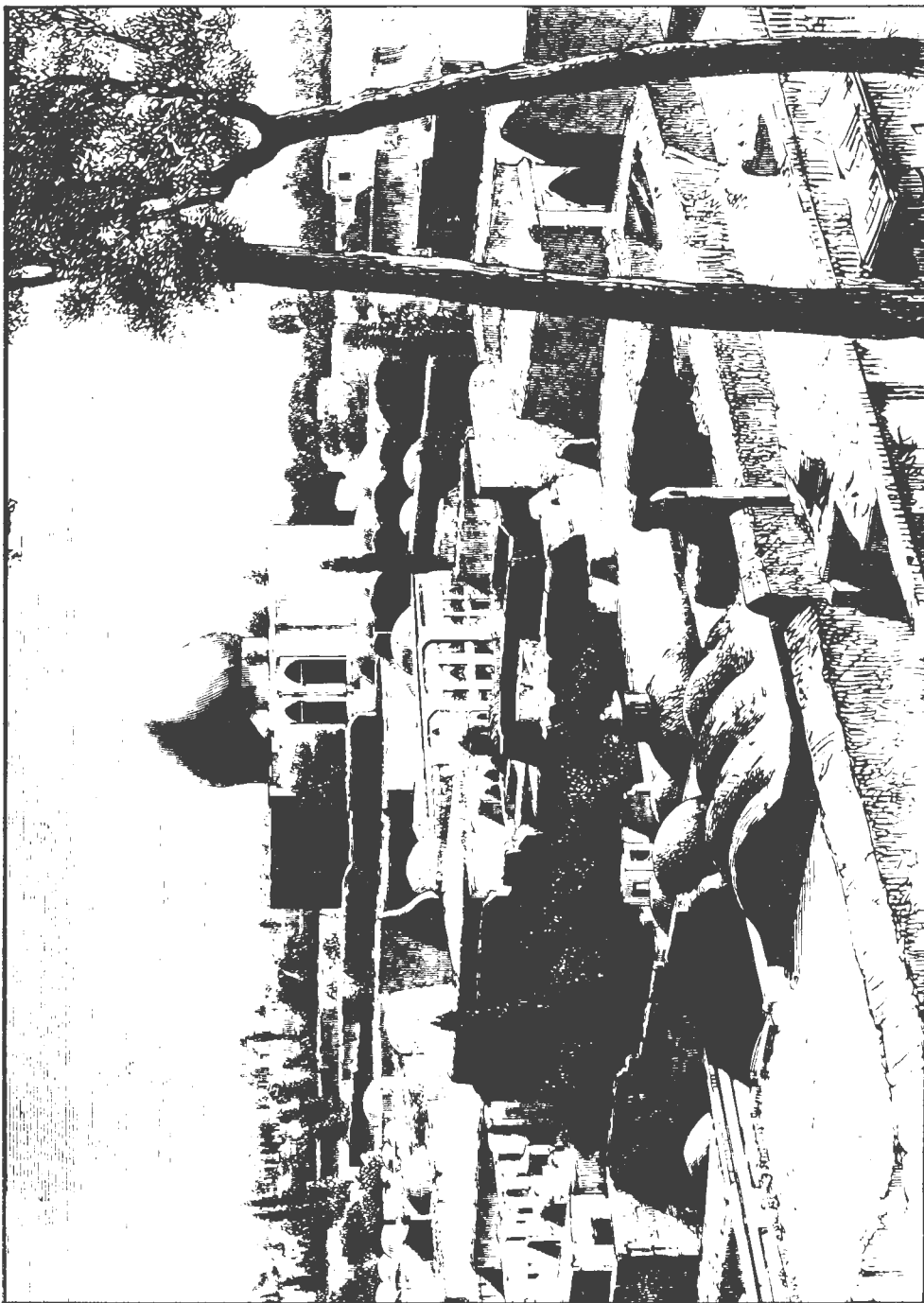
- ۱- ترکی در شهرستانهای سمیرم و فریدن متداول است.
- ۲- ارمنی که زبان رسمی ارامنه این استان است.

روسها بارها کشتارهای وسیعی در این منطقه انجام گردیده. در سال ۱۳۲۰ هجری قمری زلزله بزرگی شهر را تکان داده و خسارات مالی و جانی سنگین بیار آورد. بطوریکه تقریباً شهر از بین رفت. در سال ۱۹۰۹ میلادی عثمانیها اشنویه را تسخیر و با تمام قدرت کشتار نمودند، بعلت جنگ روسها و عثمانیها در این نواحی زیان زیادی به جان و مال مردم وارد شد. پس از روسها نوبت جیلوها (آشوریها) رسید که به شهر هجوم آورده و حتی به زنان و کودکان نیز رحم نکردند. بدنبال جنگ جیلوها و روسها قحطی بزرگی بوجود آمد، بدنبال مرگ و میر زیاد و نابودی مردم از فرط گرسنگی به طرف عراق (موصل و کرکوک) حرکت کردند و چون مصادف با زمستان بود آب و هوای نامساعد و برف فراوان سبب شد که عده زیادی در راه تلف شدند و فقط چند خانوار جان سالم بدر بردند، بدنبال این وقایع از ۱۳ هزار نفر جمعیت شهر اشنویه چندصد نفر بیشتر باقی نماندند.

اصفهان (استان)

استان اصفهان با مساحتی حدود ۱۰۵,۲۶۳ کیلومتر مربع بین ۲۶' و ۳۱° تا ۳۰' و ۳۴° عرض

۳- عبری که زبان اصلی یهودیان است.

زردکوه، قمیشلو و کوه علی جوق است.

شهر نطنز در دامنه‌های رشته‌کوههای کرکس (منفرد مرکزی) واقع شده و همچنین شهرستان اردستان بوسیله دو رشته کوه از حوضه زاینده رود و دشت کویر جدا می‌شود. رشته‌هائی از کوه کرکس در اطراف اردستان قرار گرفته است.

پیرامون نائین کوههای محمدیه و زردکوه و در محدوده شهرستان گلپایگان بخشی از سلسله جبال مرکزی ایران با جهت شمال غربی، جنوب شرقی بنام کوه الوند با ارتفاع ۳۱۱۱ متر واقع شده است. قسمتهائی از رشته کوههای مرکزی ایران که در استان اصفهان قرار گرفته است غالباً از مواد آذرین تشکیل شده‌اند.

کوههای مهم استان اصفهان: ۱- کوههای شمالی: در فاصله ۳۵ کیلومتری شمال شهر اصفهان کوهی به نام کوه جعفرآباد با ارتفاع ۱۹۰۰ متر دیده می‌شود که در قسمت شرقی از آهکهای کرتاسه و در قسمت غربی از رسوبات میوسن زیرین تشکیل شده است.

۲- کوههای غربی: الف - ارتفاعات محمودآباد و سیدمحمد: در شمال خمینی شهر معروفند و به ترتیب ۲۱۰۰ متر و ۲۴۵۰ متر ارتفاع دارند. جنس آنها در بالا از آهکهای دوران کرتاسه زیرین است که بر روی لایه نازکی از ماسه سنگ قرمز قرار گرفته‌اند.

ب - کوه آتشگاه: در مغرب شهر اصفهان در شمال درّه زاینده‌رود توده کوچکی به نام کوه آتشگاه با ارتفاع ۱۶۷۰ متر قرار دارد. جنس آن آهک متعلق به کرتاسه زیرین است. (این کوه در زمان ساسانیان محل آتشکده بوده است).

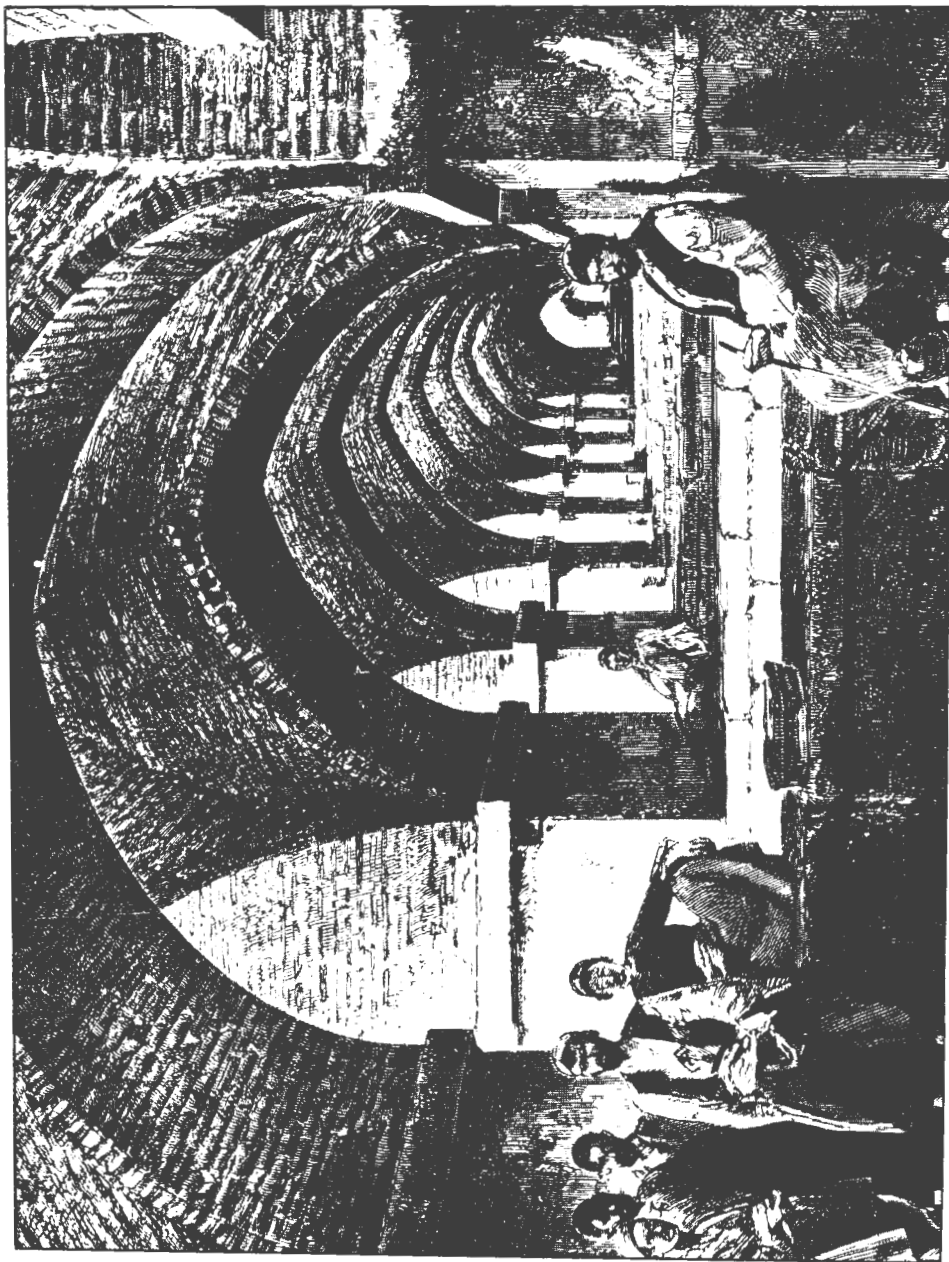
ج - کوه دُمبِه: با ارتفاع ۱۸۰۰ متر در غرب شهر اصفهان و در جنوب درّه زاینده‌رود قرار دارد. جنس آن آهکی متعلق به کرتاسه زیرین است.

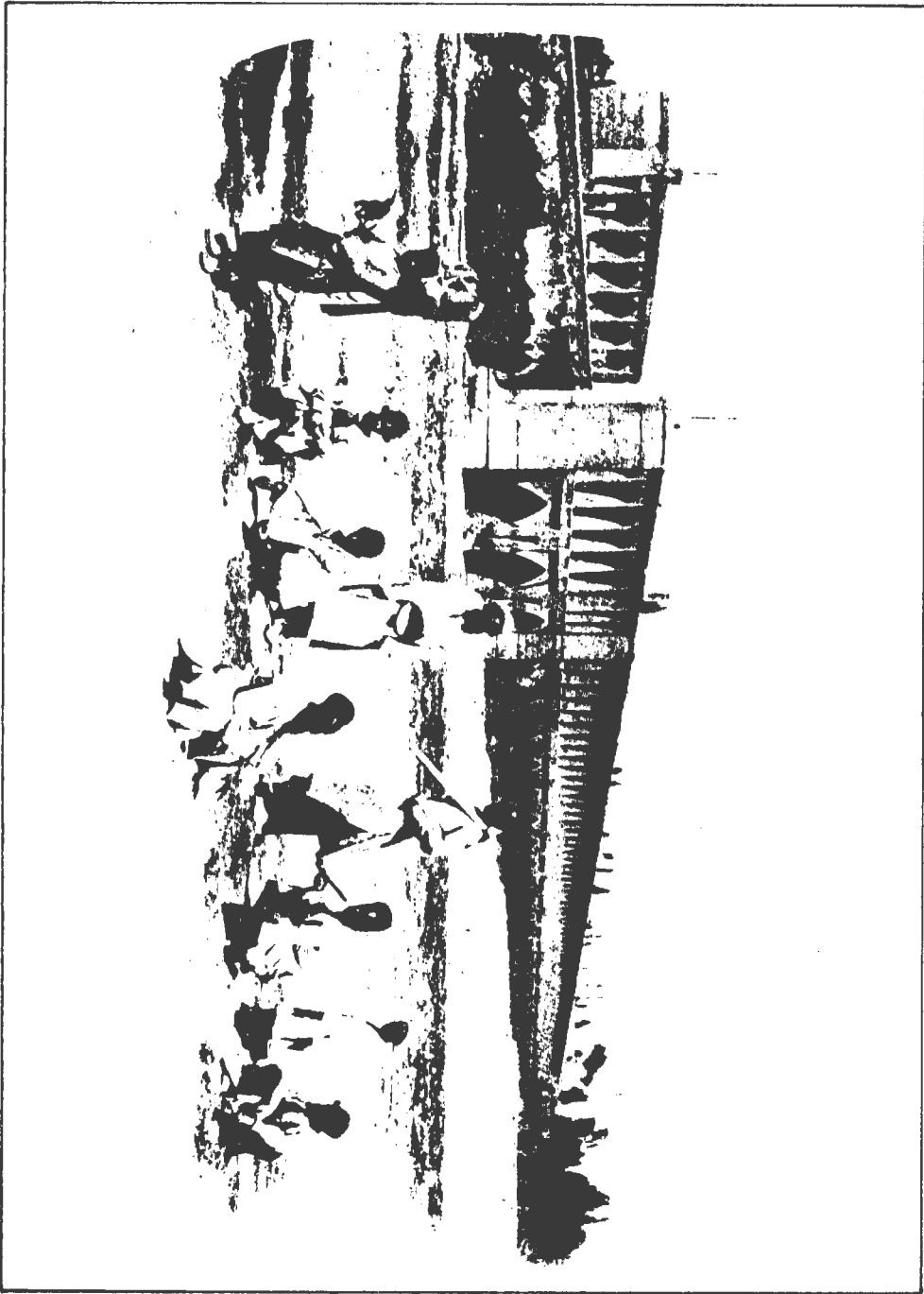
مختصات طبیعی: استان اصفهان در مرکز فلات ایران واقع شده و بعلت گستردگی شامل بخشهای متعدد کوهستانی و جلگه‌ای می‌باشد. چنانکه دامنه‌های شرقی کوهستان زاگرس، چاله‌های محصور کوهستانی، قسمتی از ارتفاعات مرکزی و نواحی پست شرقی و جنوب شرقی را دربر می‌گیرد. در مغرب استان اصفهان رشته کوههای زاگرس با جهت شمال غربی، جنوب شرقی از حدود کوههای شمالی گلپایگان (کوه هیکل) تا ارتفاعات دنا در سمیرم گسترش می‌یابد. این ارتفاعات عموماً رسوبی و گهگاه در بین آنها طبقات دگرگونی مشاهده می‌شود. مهمترین کوههای ناحیه غربی ارتفاعات فریدن است که از ۲ تا ۳ هزارمتر بلندی دارند و کوههای آن عبارتند از: دالان کوه، برزمه و تمندر. مرتفع‌ترین قله این کوهها شاهان کوه با ارتفاع ۴۰۴۰ متر است.

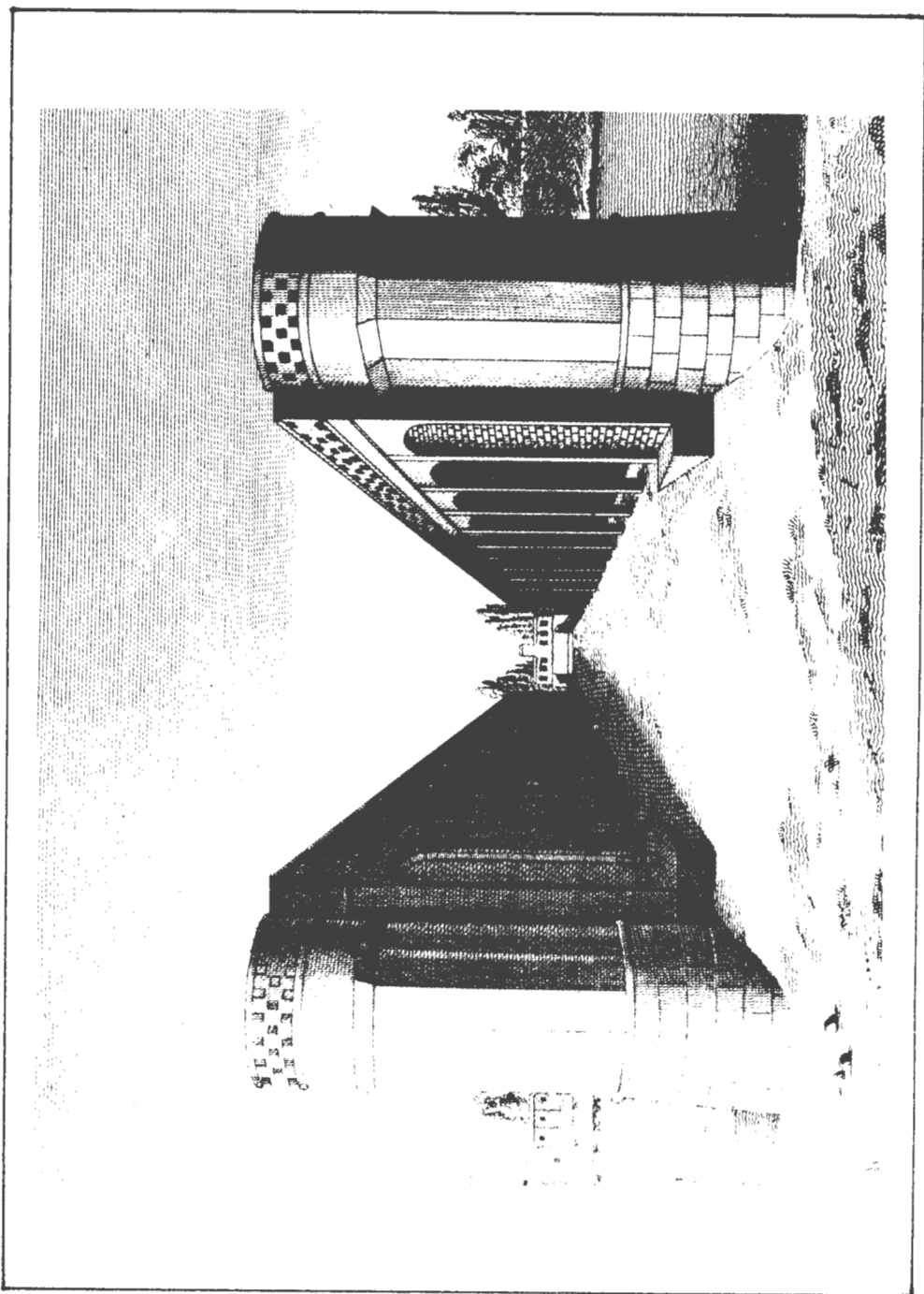
از مغرب به مشرق درّه طولانی زاینده رود با ارتفاعات بلندی محصور شده که مرتفع‌ترین آنها رشته جبال مارشمال در شمال شرقی اصفهان با ارتفاع ۳۳۳۰ متر، لاسمیان در غرب، کوه صفه در جنوب شهر اصفهان (۲۲۴۰ متر) و کوههای شاه کوه، لاشتر، کلاه قاضی و شیدان در جنوب شرقی اصفهان می‌باشند. در اطراف نجف‌آباد، کوههای پنچی، بیدکان، سورمه، چشمه‌سنجد، صالح و جوزان واقع شده که بلندترین کوه این منطقه قله پنچی با ارتفاع ۲۴۸۱ متر است. در بین این کوهها جلگه‌های حاصل خیز تشکیل شده است.

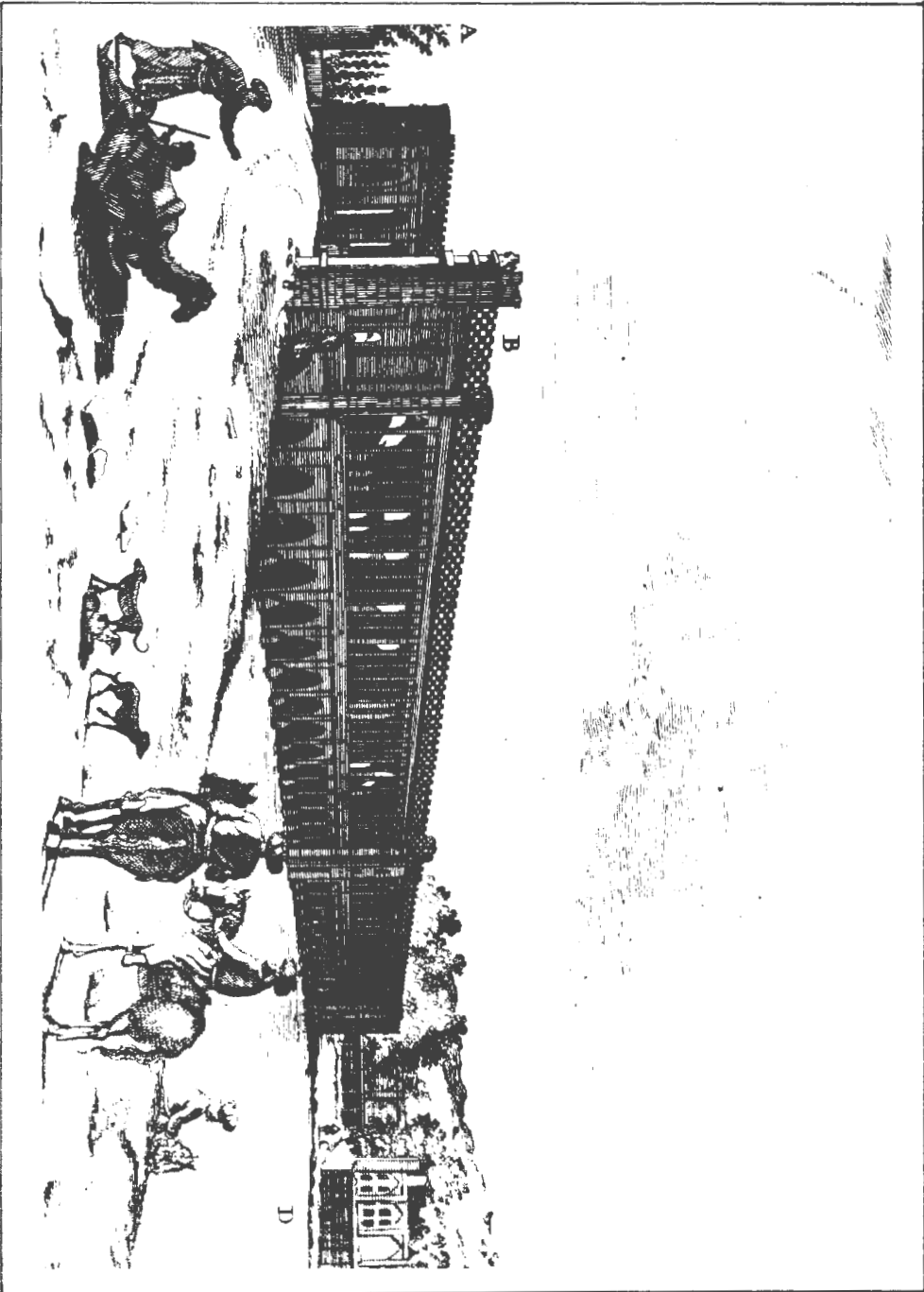
در جنوب و جنوب غربی اصفهان رشته کوههای قمیشلو، کوه سفید و دنباله کوه بیدکان و زردکوه طالخونی قرار دارد.

پیرامون شهرستان سمیرم عمدتاً کوهستانی است و مهمترین ارتفاعات آن بُهروز، چال قفا، دنباله

و خسا، در سمیرم یکی شده و به رودخانه خرسان می‌ریزد.

۴- رودخانه اناربار، یا گلپایگان: که از کوه‌های خوانسار و بختیاری سرچشمه گرفته، از گلپایگان می‌گذرد و به دریاچه قم می‌ریزد.

زاینده رود: نام اصفهان همیشه با زاینده رود همراه بوده است. این رود بزرگترین رودخانه داخلی فلات مرکزی ایران است که از ارتفاعات زردکوه بختیاری واقع در جنوب غربی این شهر سرچشمه می‌گیرد. ارتفاعات مزبور جزئی از رشته کوه‌های زاگرس بوده و به واسطه طبقات آهکی زرد به نام (زردکوه) معروف شده است.

رودخانه زاینده‌رود در طول ادوار زمین‌شناسی بارها مسیر خود را عوض کرده و رسوبات بسیاری در منطقه اصفهان به جای گذاشته است. این رودخانه در طول مسیر خود از پیچ و خم‌های کوهستانی و مناطق هموار جلگه‌ای عبور کرده و مآندهای جالبی را تشکیل می‌دهد. عرض رودخانه به تبعیت از ساختمان زمین و میزان تغذیه، در طول مسیر خود متفاوت است. چنان‌که در قسمت بالا عرض رودخانه به ۱۰ متر می‌رسد ولی به مرور زمان با پیوستن آب‌های دیگر به رودخانه به عرض آن افزوده شده و در قسمت وسط یعنی در محل پل زمان‌خان به ۲۵ متر می‌رسد. عرض‌ترین قسمت رودخانه در ۱۵ کیلومتری جنوب غربی در محل دهستان موسیان است که پهنای بستر آن به ۸۰۰ متر می‌رسد. رودخانه در این محل دو شاخه می‌شود که پس از طی مسافتی حدود ۵۰۰ متر بار دیگر این دوشاخه به یکدیگر ملحق می‌شوند. این رودخانه از به هم پیوستن چشمه‌های بزرگ و کوچک بسیاری تشکیل می‌شود که معروفترین آنها، چشمه جانان و چهل چشمه است و اغلب در پای زردکوه بختیاری جریان دارد.

زاینده‌رود پس از طی مسافتی از مغرب به مشرق،

د- کوه سفید: در فاصله کمی از جنوب کوه دُمه، توده مرجانی کوه سفید واقع شده و متعلق به آهک‌های مرجانی دوران سوم زمین‌شناسی است که بر اثر برداشت بی‌رویه، جهت سنگ ساختمانی، در حال نابودی است.

ارتفاعات جنوبی: الف- کوه صُفه: در جنوب شهر اصفهان چهار توده کوهستانی وجود دارد که مهمترین آنها به نام صُفه معروف است. حداکثر ارتفاع این کوه ۲۲۴۰ متر است و از آهک‌های کرتاسه در بالا و شیلهای ژوراسیک در زیر تشکیل شده و به صورت توده‌ای با شیب نزدیک به قائم بر روی لایه نازکی از ماسه سنگ قرمز قرار دارد.

ب- شاهکوه: یا حداکثر ارتفاع ۲۴۰۰ متر در جنوب ارتفاعات صُفه قرار گرفته است.

ارتفاعات شرقی: در شرق اصفهان، کوه به معنای واقعی کمتر دیده می‌شود و آنچه بیشتر به چشم می‌خورد تپه‌های مرتفع است. در جنوب شرقی چند تپه وجود دارد که از آهک‌های کرتاسه زیرین تشکیل شده‌اند. این ارتفاعات، در طرف مشرق گسترش یافته و به کوه‌های حمام و سین‌بندی واقع در جنوب قهجاورستان منتهی می‌شوند.

رودخانه‌ها: رودخانه‌های مهم استان اصفهان عبارتند از:

۱- رودخانه زاینده‌رود: که از ارتفاعات زردکوه بختیاری سرچشمه گرفته و پس از مشروب کردن روستاها و مزارع اطراف خود با جهت غربی، شرقی جریان یافته و به باتلاق گاو خونی می‌ریزد. طول این رودخانه ۳۶۰ کیلومتر است و به جهت اهمیت آن جداگانه درباره آن بحث می‌شود.

۲- رودخانه مرغاب: که از کوه‌های داران سرچشمه گرفته، نجف‌آباد را مشروب می‌کند و در نزدیکی روستای جوزدان به زاینده‌رود می‌ریزد.

۳- رودخانه گندمان: که با رودخانه‌های شمس‌آباد

است و در نتیجه موقعیت ارتباطی و تجاری جالبی دارد زیرا مرکزی بودن اصفهان موجب شده است تا در ارتباط با شمال و جنوب و شرق و غرب کشورمان نقش مهمی را دارا باشد.

۱- وجود شاه‌رگ حیاتی این شهر تاریخی زاینده‌رود (زنده‌رود)، که از دیرباز در صنعت این شهر اهمیت داشته و امروز هم عامل بسیار ارزنده‌ای در صنایع کوچک و بزرگ این شهر محسوب می‌گردد.
۲- وجود منابع فراوان و مواد گوناگون در این استان اعم از طبیعی (پنبه، پشم، ابریشم) و همچنین مواد معدنی چون آهن، سرب، روی، مس، نقره (معادن انارک، شاهکوه، اردستان، اطراف نائین و...).

۳- آب و هوای مناسب (چهارفصل) این استان و کمی بارندگی، مردم این استان را به طرف صنعت سوق داده است.

۴- وسعت نسبتاً زیاد که ایجاد کارگاه و یا کارخانه در آن تقریباً به سهولت میسر بوده است.
۵- وجود نیروی انسانی فراوان، ماهر، کارآمد، مبتکر، صرفه‌جو و بالنسبه با دستمزد ارزان در این شهر.

الف - صنایع دستی اصفهان: صنایع دستی اصفهان در طول قرنهای متمادی به عنوان نماینده هنر اصیل اسلامی و ایرانی در دنیا شناخته شده است و همراه با نام اصفهان در ذهن هر شنونده‌ای بیدرنگ تصویر کاشیهای معرق، تابلوهای میناتور، قالیهای نفیس، و نقشهای قلمکار را زنده می‌کند. ویژگیهای فکری، روانی و ذوقی صنعتگر اصفهانی موجب شده است که این صنایع از نظر تنوع و کیفیت و کمیت در میان سایر شهرهای ایران مقام اول را دارا باشد.

مصنوعات دست‌ساز این هنرمندان و صنعتگران نظر خریداران ایرانی و خارجی را به خود جلب کرده است.

جلگه اصفهان را مشروب کرده و پس از عبور از وسط شهر که آن را به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند، در ۱۴۰ کیلومتری جنوب شرقی اصفهان به باتلاق گاوخونی می‌ریزد. (از سرچشمه تا مصب به روی آن ۲۸ پل و ۶ بند، زده شده است.)

معادن: استان اصفهان دارای ذخایر سرشاری از انواع مواد مختلف معدنی می‌باشد که در حال حاضر قسمتی از این معادن فعال بوده و مورد بهره‌برداری قرار گرفته و بمصرف صنایع مختلف سبک و سنگین می‌رسد و برخی بصورت نیمه فعال و تعطیل است که با مطالعات و تحقیقات بیشتری در آینده به موازات گسترش و ابعاد صنایع کشور مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

مهمترین معادنی که فعلاً در این استان مورد بهره‌برداری قرار دارد بشرح زیر است:

۱- معادن سرب و روی ایران کوه واقع در غرب شهرستان اصفهان.

۲- معادن سرب نخلک در انارک نائین.

۳- معادن طلای موته در حوالی میمه.

۴- معادن تالک جندق که در ناحیه کویری است.

۵- معادن زغال سنگ کله‌رود در نزدیکی نطنز.

۶- معادن خاک نسوز پشته واقع در شهرستان سمیرم که قسمتی از آن به مصرف نیازهای کارخانه ذوب آهن اصفهان می‌رسد و قسمتی برای نیاز صنایع نسوز ایران بکار برده می‌شود.

۷- معادن سنگ چینی و ساختمانی در گذار سرخ گلپایگان.

۸- معادن آهن نیاسر کاشان که استفاده صنعتی دارد و در جاهای حفاری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۹- معادن بنتونیت مهریجان در نزدیکی انارک که در کارخانه باریت ایران بکار برده می‌شود.

صنایع مختلف: اصفهان در مرکز ایران واقع

و عرضه آن به چهار برابر برسد. پرسنل این کارخانه در حدود ۳۵۰۰۰ نفر هستند که از دهات اطراف استان چهارمحال و بختیاری با وسیله نقلیه به کارخانه می‌آیند و پس از اتمام کار با ۸۰۰ وسیله نقلیه که به همین منظور تهیه شده به منازل خود برمی‌گردند. منطقه‌ای که ذوب‌آهن در آن واقع شده است دشت طبس نام دارد. در این محل، شهرکی به منظور سکونت پرسنل ذوب‌آهن به نام (فولادشهر) ایجاد شده است. کلیه کارهای اجرایی ذوب‌آهن توسط ایرانیان صورت می‌گیرد و کارشناسان روسی، سوئدی، آلمانی فقط نقش مشاور دارند و تعدادشان کم است.

صنایع فولاد مبارکه: این مجتمع که در مبارکه اصفهان ایجاد شده، در سال جاری بتن‌ریزی آن تقریباً به اتمام رسیده است. ظرفیت کارخانه در حدود ۲ میلیون تن فولاد خواهد بود که به صورت ورق آهن برای اولین بار در کشورمان تولید خواهد شد. از نظر تکنولوژی جدیدترین نوع احیاء الکتریکی خواهد بود که در بین کشورهای خاورمیانه مقام اول را دارد، و قرار است ورقهایی به قطر یک الی بیست میلیمتر تولید کند. این پروژه با نهایت تلاش در حال انجام است و پیش‌بینی می‌شود تا سه الی چهار سال آینده مورد بهره‌برداری قرار گیرد. کوره‌های این مجتمع از جدار فولاد و درون سنگ نسوز می‌باشد و از هم‌اکنون در تلاش هستند نوع آجر نسوز و بادوام را تولید کنند و همچنین برای خنک کردن دستگاهها و کوره، از سیستم جدیدی استفاده شود (در این پروژه کارشناسان ایتالیایی همکاری دارند). سوخت کوره به احتمال زیاد از گاز موجود در کشورمان تأمین خواهد شد.

راهها: تشریح موقعیت جغرافیایی استان اصفهان در کشاورزی و صنعت و اهمیت آن از جهت ارتباط با سایر استانهای ایران، جمعیت قابل توجه

صنایع دستی و هنری اصفهان عبارتند از: خاتم سازی، میناکاری، مینیاتورسازی، نقاشی و تذهیب، منبت کاری، خراطی، نمدمالی، پوست دوزی، عباسافی، تهیه خورجین و گلیم و جاجیم، زیلو، زری بافی، مخمل بافی، سکه دوزی، ملیله سازی، نقره سازی، قلمزنی، قلمکاری و ملیله‌دوزی، قلابدوزی، کاشی و سرامیک (دستی).

ب - صنایع ماشینی اصفهان: در حال حاضر و طبق آخرین آمار در استان اصفهان حدود ۹۷۳ واحد تولیدی ماشینی وجود دارد و دارای موافقت‌نامه اصولی می‌باشند و در حدود ۳۰۰۰ طرح نیز در دست اجراء است (البته تعدادی واحد تولیدی بدون موافقت اصولی هم هست).

ذوب آهن: در حدود سال ۱۳۴۲ شمسی مذاکراتی بین ایران و شوروی برای ایجاد ذوب‌آهن به عمل آمد (در مقابل گاز ایران به شوروی ارسال شود). و در سال ۱۳۴۵ نقشه برداری و عملاً بتن‌ریزی اولین کوره بلند آن انجام گرفت و ماشین‌آلات از بندرها از طریق جلفا توسط کامیون و قطار به محل کارخانه حمل شد.

برای مواد اولیه بعداً چند خط راه آهن احداث شد. در سال ۱۳۵۰ بعد از تکمیل اولین کوره بلند کارخانه آغاز به کار کرد. بعد از شش ماه که کوره گرم شد اولین مواد داخل کوره ریخته شد. مواد اولیه مورد نیاز عبارتند از: سنگ آهن، زغال سنگ، آهک، آهن قراضه و آب و...

سنگ آهک از اطراف کرمان، زغال سنگ از معادن شمال کشور و همچنین از اطراف کرمان به کارخانه حمل می‌شود.

آب زاینده‌رود نیز علاوه بر مصرف عمومی برای سرد نگهداشتن دستگاهها، حائز اهمیت است.

در حال حاضر تولید این کارخانه نسبتاً خوب است. اما پیش‌بینی می‌شود تا سال ۱۳۷۵ تولید آهن

از نظر استاندارد یکی از محرومترین محورها است و کیفیت آن به صورت زیرسازی نامناسب و اسفالت سطحی تا سمیرم و از سمیرم تا بهبهان در دست اقدام است.

۸- محور اصفهان - دامنه - خوانسار - گلیایگان: که اسفالت آن به صورت سطحی و گرم است. راه آهن: در سال ۱۳۴۵ ریل گذاری راه آهن اصفهان، از کاشان به سمت اصفهان شروع و در سال ۱۳۴۹ از اصفهان به زرین شهر (کارخانه ذوب آهن) که مقصد نهایی بود، وصل شد. از اسفند ماه سال ۱۳۵۳ راه آهن اصفهان تأسیس شد و مورد بهره برداری قرار گرفت.

خطوط موجود عبارتند از:

۱- خط اصفهان - کاشان

۲- خط اصفهان - یزد

۳- خط اصفهان - زرین شهر

طول خطوط اصفهان تا کاشان ۲۷۱ کیلومتر و طول خطوط اصفهان - یزد ۲۸۵ کیلومتر و طول خطوط اصفهان - زرین شهر ۷۲ کیلومتر است که مجموع طول خطوط آهن ۶۲۸ کیلومتر می باشد.

فرودگاه: در طول جنگ جهانی دوم زمین مسطحی به طول تقریبی دو کیلومتر در جنوب شرقی اصفهان مورد استفاده هواپیماها قرار گرفت که دارای امکانات کافی نبود. سپس در سال ۱۳۳۴ باند آن به طول ۳/۵ کیلومتر مسطح و اسفالت و ساختمان کوچکی در قسمت شمالی آن ساخته شد. فعلاً از این فرودگاه استفاده مسافربری می شود و فرودگاه جدیدی در استانداردهای بین المللی در شمال شرقی اصفهان ساخته شده و مورد بهره برداری قرار گرفته است که دارای دو باند به طول ۴۵۰۰ متر و عرض ۴۵ متر می باشد و ظرفیت آن در ۲۴ ساعت ۵۰۰ پرواز است.

صادرات و واردات: عمده ترین محصولات

آن و دارا بودن حلقه ارتباطی بین استانهای مرکزی - چهارمحال و بختیاری، خوزستان، یزد و فارس دارای اهمیت ویژه ای است.

تمرکز صنایع نظیر فولاد، ریسنده گی و بافندگی، پالایشگاه، سدها و فعالیتهای صنایع غذایی و جریان زاینده رود در این استان و مشروب ساختن اراضی کشاورزی توسط آن، نقش راههای ارتباطی استان را مشخص می سازد.

در استان اصفهان کل راههای موجود اعم از ساخته شده یا درحال احداث، اسفالت شده و غیره بالغ بر ۷۳۰۱ کیلومتر مربع است.

۱- محور اصفهان - شیراز: که ۱۲۵ کیلومتر آن در حوزه استحفاظی اصفهان بوده و ۸۰ کیلومتر آن به صورت چهارخط و ۴۵ کیلومتر راه اسفالت شده دو خط می باشد (تا امین آباد).

۲- محور اصفهان - یزد: روکش اسفالت گرم دارد و کلاً نوسازی شده است.

۳- محور اصفهان - الیگودرز - درود: این راه با پوشش سطحی اسفالت حدود چهار سال پیش ساخته شده و تا چمن سلطان در حوزه استحفاظی اصفهان ادامه می یابد.

۴- محور اصفهان - قم - تهران: که از شاهین شهر تا میمه به صورت ۴ خط است و از میمه تا رباط ترك جزء محدوده استحفاظی اصفهان می باشد.

۵- محور اصفهان - شهرکرد: دارای ترافیک سنگینی است زیرا کارخانه ذوب آهن در این مسیر قرار گرفته است. حد فاصل اصفهان تا فولادشهر به صورت اتوبان ۶ خطه ساخته شده و از فولادشهر به بعد اسفالت گرم است.

۶- محور اصفهان - خوزستان: از طریق قمشه، بروجن و لردگان که تا ۶۰ کیلومتر آن در حوزه استحفاظی اصفهان است.

۷- محور اصفهان - بهبهان: از طریق سمیرم که

تسمیه اصفهان: پروفیسور هرتسلفد می گوید: نام اصفهان در ابتدا «انزان» بوده و سپس به گابیان یا گئی تبدیل شده و از دوره هخامنشیان به بعد «گی» به «جی» مبدل گشته و هنگام حمله اعراب این شهر «جی» نامیده می شده است.

یاقوت حموی، اصفهان را شهر «سواران» نامیده و حمزه اصفهانی کلمه اصفهان یا اسپهان را مشتق از سپاه می دانست. با مراجعه به منابع موجود تاریخی چنین برمی آید که کلمه «اسپادان» بطلیموس و سپاهان پهلوی و اسپهان عرب و اصفهان امروزی یک لفظ قدیمی است و به احتمال قریب به یقین اساساً کلمه پهلوی است و ریشه قدیمی تر از پهلوی آن مکشوف نیست.

سرگذشت شهر از دید تاریخ: اصفهان در دوره هخامنشی به نام «کی» شناخته شده است و «پاراتیکا» که آن را فریدن می دانند از نواحی مشهور و آباد آن بوده است. در دوره اشکانیان اصفهان قلمرو یکی از پادشاهان جزء (ساتراپ) بوده است. در دوره ساسانیان اصفهان محل سکونت اعضای هفت خانواده بزرگ ایرانی که مشاغل عمدتاً و مناصب سلطنتی داشته اند بوده و جزء حکمرانی آنان محسوب می شده است.

این شهر در زمان خلافت عمر به تصرف اعراب درآمد و تا مدت ۳۰۰ سال حکامی از طرف خلفا در آنجا فرمانروایی می کردند. در آن اوقات شهر اصفهان به دو محله مسلمان نشین بنام «شهرستان» و «یهودیه» تقسیم شده بود و میان دو محله دیواری کشیده بودند. رکن الدوله دیلمی هر دو محله را یکی کرد. اصفهان در دوره آل بویه و سلجوقیان، پایتخت بود. بعد از سلجوقیان تا دوره صفویه، این شهر دوباره دستخوش قتل و غارت و خرابی شد. در زمان مغول و حمله تیمور، صدمات زیاد دید و امیر تیمور گورکانی از سرهای بریده مردم این شهر (۷۰ هزار

صادرانی اصفهان عبارتند از: سیب زمینی، پیاز، هویج، شلغم، خیار و محصولات صیفی (هندوانه و خربزه) و میوه جات (گیلاس، انواع سیب درختی و آلبالو). واردات استان عبارتند از: جو، ذرت، علوفه و مقدار کمی گندم.

اصفهان (شهرستان)

اصفهان در ۳۸' و ۳۲° عرض شمالی و ۳۹' و ۵۱° طول شرقی در مرکز ایران و در جلگه سبز و خرم زاینده رود واقع شده و از شمال به شهرستانهای اردستان، نظنز و کاشان، از جنوب به شهرستان قمشه، از مشرق به نائین و استان یزد و از مغرب به نجف آباد محدود می باشد. ارتفاع متوسط اصفهان ۱۵۷۰ متر است.

حدود ۱/۵٪ جمعیت اصفهان را اقلیتهای ارمنی و یهودی تشکیل می دهد که یهودیان بیشتر در محله جوباره و در محلات دیگر پراکنده اند. و آرامنه بیشتر در محله جلقا ساکن می باشند و نیز تعدادی زردشتی را باید نام برد.

در اصفهان طبق آمار سال ۱۳۴۵ تعداد ۴۲۴،۰۴۵ نفر زندگی می کرده اند که این جمعیت در سال ۱۳۵۵ به ۶۶۱،۵۱۰ نفر رسیده است و با احتساب رشد جمعیت اصفهان در سال ۱۳۶۱ به ۹۳۱،۱۱۲ نفر و فعلاً نزدیک به ۲ میلیون نفر رسیده است.

رشد جمعیت در اصفهان به دو طریق صورت می گیرد.

- ۱- رشد جمعیت براساس موالید که رقم ۲/۵٪ را نشان می دهد.
  - ۲- مهاجرت روستائیان اطراف و مهاجرین جنگ و نقاط دیگر کشور که برای اشتغال به اصفهان می آیند.
- نام شهر و سرگذشت آن از دید تاریخ: وجه

نفر) مناره ای برپا کرد و به گفته صاحب حبیب السیر، در اصفهان جز زنده رود کسی زنده نماند! در سال ۱۰۰۰هـ.ق پایتخت صفویه از قزوین به اصفهان منتقل شد.

می‌گویند در زمان سلطنت شاه عباس صفوی (۹۹۶ - ۱۰۳۸) جمعیت اصفهان به یک میلیون نفر رسیده بود و از آبادترین شهرهای ایران به شمار می‌رفت و دارای خیابانهای وسیع و میدانهای بزرگ و مساجد و کاخهای سلطنتی بوده است. در اواخر دوره صفویه افغانها این شهر را ویران ساخته و چنان کشتاری کردند که زاینده رود از اجساد کشتگان پر شد. از دوره افشاریه و زندیه در اصفهان آثار مهمی نمانده، ولی در زمان قاجاریه به همت مردان خیر چند بنای قابل توجه به وجود آمده است. در دوره حکومت گذشته سرمایه‌گذاریهایی مانند شرکت بل هلیکوپتر صورت گرفته بود که منجر به اقامت گروههایی از کشورهای غربی به خصوص امریکاییها شد. بعد از انقلاب شکوهمند اسلامی تمام آن گروهها از کشور خارج شدند و رفت و آمد ظاهراً توریستی و باطناً استعمارگرانه خارجی قطع شد و مقدرات مردم در سایه حکومت اسلامی به دست خودشان افتاد.

چشمه‌های شهر اصفهان: در اصفهان سه چشمه به نامهای هفتون، راهروان و خوراسگان به شرح زیر وجود دارد:

۱- چشمه هفتون: مظهر این چشمه در ایستگاه سرچشمه واقع در خیابان مدرس در ضلع شمالی شهر قرار گرفته است و پس از گذشتن از طوقچی، در مسیرش به ده هفتون می‌رسد.

۲- چشمه راهروان: محل آبگیر آن در ۳۰ متری مظهر دوم چشمه خوراسگان در محله قدیمی باغ مراد و در ضلع جنوبی خیابان احمدآباد (شرق اصفهان) واقع شده است که پس از گذشتن از سروش به طرف روستای راهروان جریان می‌یابد.

۳- چشمه خوراسگان: مظهر چشمه در دو نقطه قرار دارد. یکی در محله بسیار قدیمی باغ مراد که به شکل خندقی اطراف قلعه طبرک را احاطه کرده است و دیگری که اولین مظهر چشمه است، در محله پاقلعه و با فاصله حدود نیم متر از دیگری قرار گرفته است که پس از طی خیابان بزرگمهر برای آبیاری مزارع مورد استفاده قرار می‌گیرد.

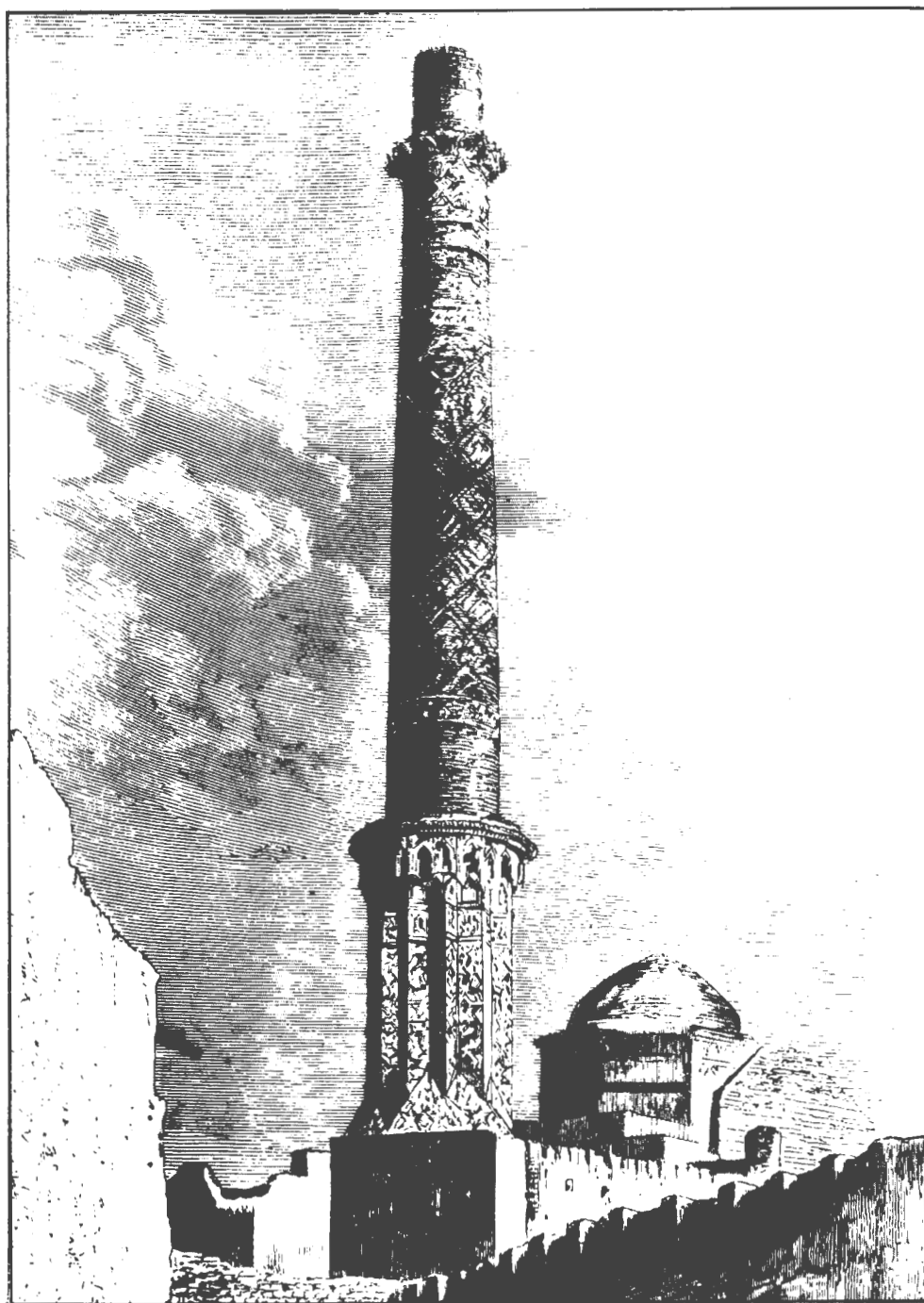
آثار تاریخی: ۱- مسجد جمعه اصفهان (جامع اصفهان): این مسجد مجموعه‌ای از معماریهای ادوار مختلف ایران بعد از اسلام است. در کاوشها و بررسیهایی که هنگام حفاری چاههای آن به عمل آمد به سرامیکهای اواخر دوره ساسانی برخوردند. همچنین آثار مربوط به سالهای ۱۵۶ هجری قمری و دوره دیلمیان، سلاجقه، ایلخانان، آل مظفر و صفویه در آن وجود دارد.

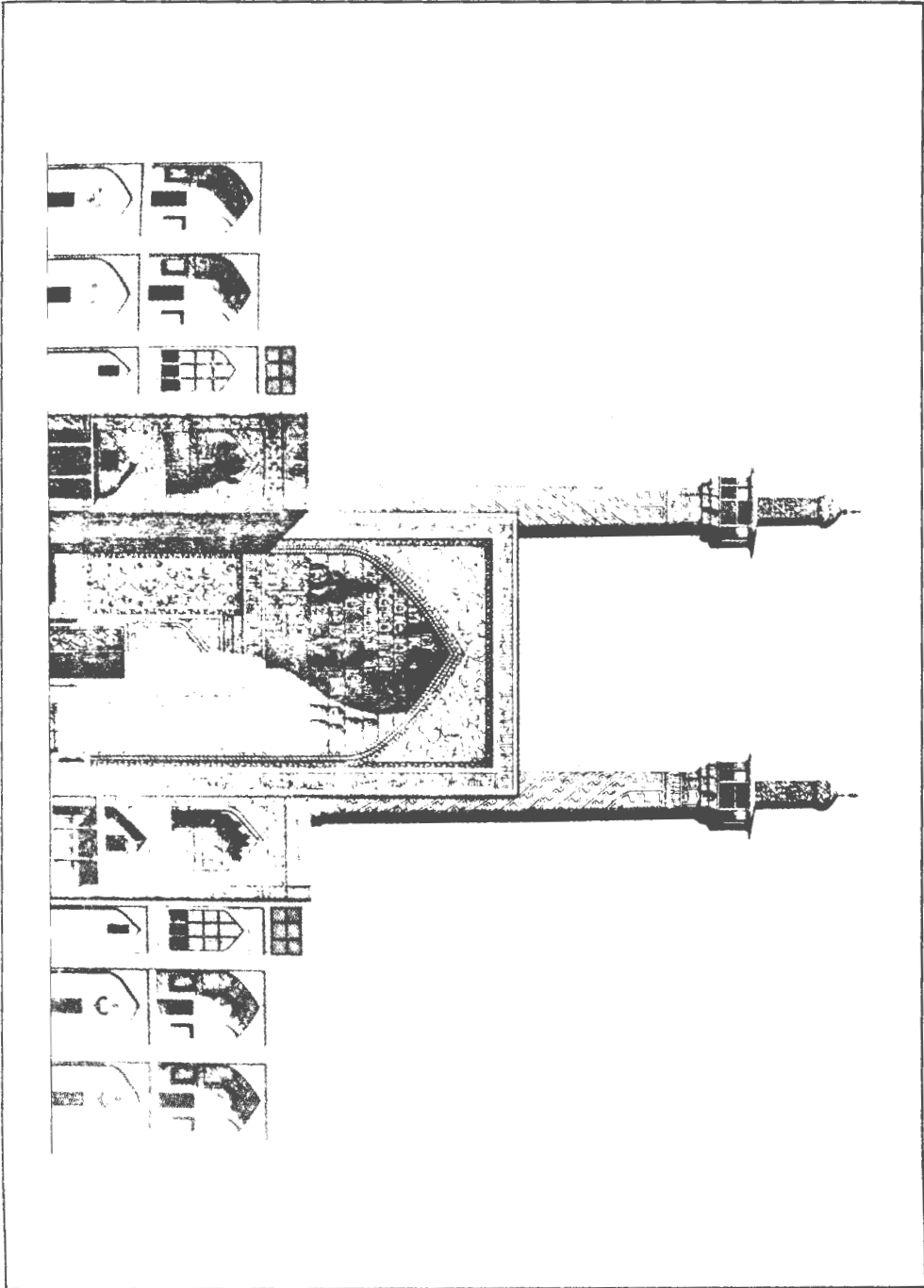
۲- میدان امام اصفهان (میدان نقش جهان سابق): در محل این میدان، میدانی به نام نقش جهان بوده که شاه عباس آن را بنا کرده و توسعه داده است. آثار تاریخی آن، مسجد امام و مسجد شیخ لطف‌الله و عمارت عالی‌قاپو و در شمال غربی عالی‌قاپو عمارت توحیدخانه (زند سابق) و سردر قیصریه می‌باشد.

از این میدان برای بازی چوگان استفاده می‌کرده‌اند و دروازه‌های آن هنوز در شرق و غرب میدان وجود دارد.

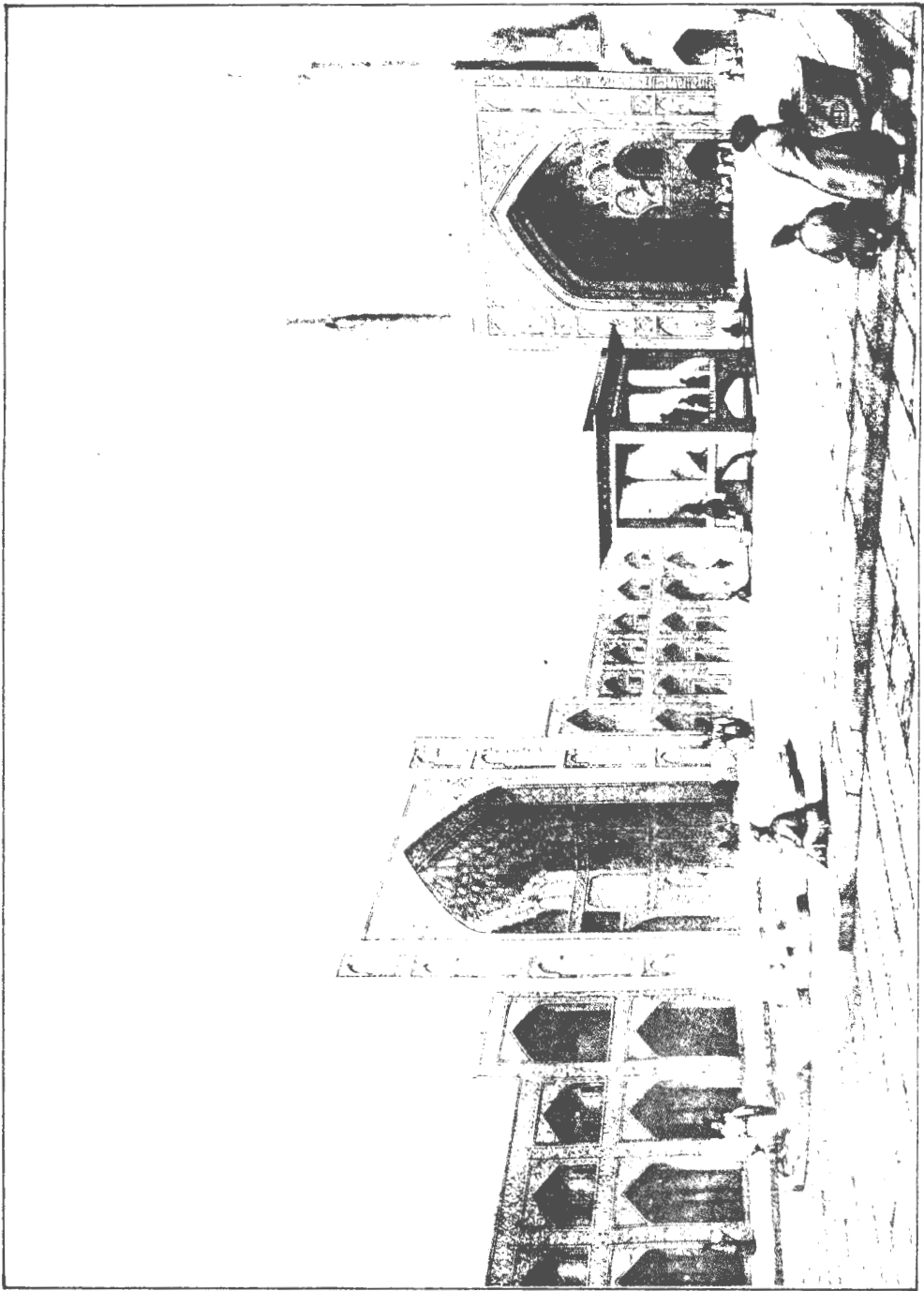
۳- مسجد امام: ساختمان مسجد امام، در زمان شاه عباس و در سال ۱۰۲۰هـ.ق با همت معماران ایرانی در ضلع جنوبی میدان امام شروع شد. معمار آن استاد علی‌اکبر اصفهانی بود و کار خطاطی آن را استاد بزرگی چون علیرضا عباسی انجام داده است. کاشیکاری آن در جهان بی‌نظیر است.

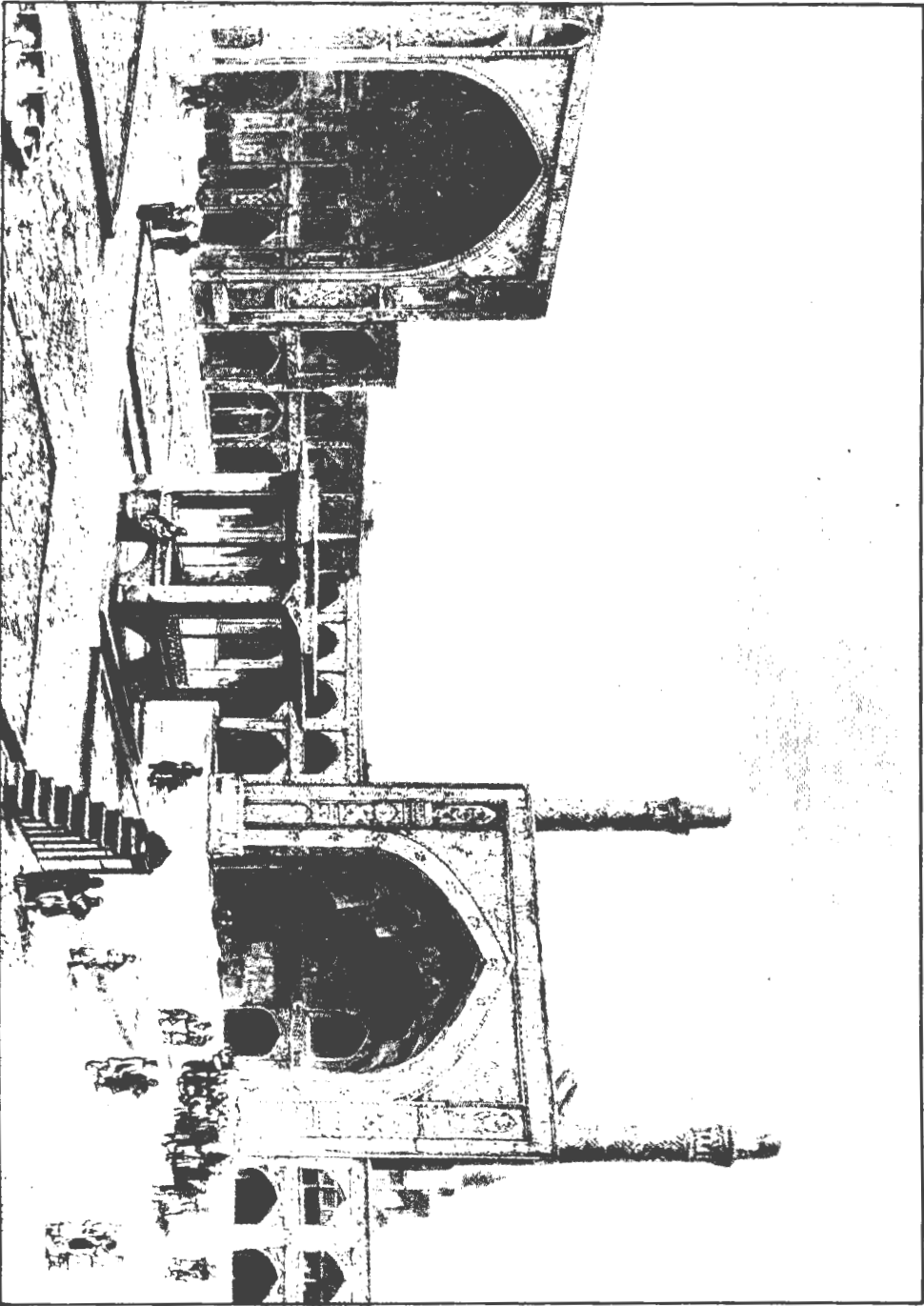
۴- مسجد شیخ لطف‌الله: مهم‌ترین آثار معماری و کاشیکاری قرن یازدهم ایران به حساب می‌آید.

جغرافیای ایران و جهان

عرض آن ۱۴ متر و چهارباغ را از طریق چهارباغ بالا به جلفا وصل می‌کند.

۹- پل خواجو: به فرمان شاه عباس دوم به صورت کنونی (۱۰۶۰ ه.ق) بنا شده است. پل چوبی نیز بین پل خواجو و سی و سه پل واقع است و سبب اتصال عمارت نمکدان و قصر آئینه خانه به شهر بوده است.

۱۰- پل شهرستان: قدیمی ترین پل زاینده رود است. بعضی از محققین عقیده دارند، پایه های آن از دوره ساسانی و قسمت فوقانی آن از آثار دیلمیان یا سلاجقه می باشد. نام قدیمی آن جی (کی) است و حصار قدیمی اصفهان به نام (گی) و سارویه هم در نزدیکی این پل است.

۱۱- منارجنبان: مقبره عموعبدالله و دارای يك بقعه با دو مناره است. بقعه مربوط به دوره مغول (الجبایتو) است و تاریخ ساخت مناره ها معلوم نیست و از شگفتی های این ساختمان این است که اگر یکی از مناره های آن را تکان دهند، مناره دیگر و حتی گنبد هم تکان می خورد.

۱۲- کلیساهای جلفا: سه کلیسای مهم جلفای اصفهان بقرار زیر می باشد.

۱- بَدْخِم (بیت اللحم) در زمان شاه عباس ساخته شده است (۱۰۳۷ ه.ق).

۲- وَأَنْك در سال (۱۰۶۵ ه.ق) ساخته شده و تزئینات زیادی دارد.

۳- مریم در میدان جلفا قرار دارد و در سال ۱۰۲۱ بنا شده است.

کلیساهای دیگر نیز در جلفا وجود دارد.

آفریقا Afrigue

یکی از قطعات پنجگانه عالم در جنوب غربی بر قدیم، در مغرب آسیا و جنوب اروپا، بواسطه تنگه جبل طارق از اروپا و بواسطه کانال سوئز از آسیا جدا

این مسجد در زمان شاه عباس، در مدت زمان ۱۸ سال بنا شده است. معمار و بنای مسجد، استاد محمدرضا اصفهانی و خطاطان آن علیرضا عباسی و باقر بنّا (خوشنویس گمنام) می باشند. این مسجد در شرق میدان امام قرار دارد.

۵- عمارت عالی قاپو: از بناهای معروف عصر صفویه است و در قسمت غربی میدان امام روبروی مسجد شیخ لطف الله قرار دارد. این عمارت شش طبقه به فرمان شاه عباس در اوایل قرن یازدهم و با همت معماران و کارگران اصفهانی ساخته شده و محل پذیرایی سفرای خارجی بوده است. در قسمت شمال غربی عالی قاپو عمارتی به نام توحیدخانه بوده که خانقاه دراویش و قبل از انقلاب اسلامی زندان بوده و دارای گنبد عظیمی است.

۶- کاخ چهلستون: در زمان شاه عباس احوادث گردیده و ۶۷ جریب وسعت دارد. عمارت در وسط آن قرار دارد و دارای دو تالار و ۱۸ ستون و يك استخر بزرگ است که بعداً تغییراتی در آن داده شده است. در داخل عمارت آثار نقاشی بسیاری دیده می شود.

۷- مدرسه امام جعفر صادق (ع) (چهارباغ): که به مدرسه سلطانی نیز معروف بوده است، زیرا در زمان شاه سلطان حسین صفوی برای تحصیل طلاب علوم دینی ایجاد گردیده و گنبد آن از لحاظ هنر معماری بعد از گنبد مسجد شیخ لطف الله قرار دارد و از لحاظ قلمزنی و نقره کاری و طلاکاری ارزش هنری فوق العاده دارد. کاروانسرای ضلع شرقی آن امروز تبدیل به هتل عباسی شده که بسیار زیبا ساخته شده است.

۸- پل الله وردیخان (سی و سه پل): در نوع خود از لحاظ سبک ساختمانی و معماری بی نظیر است و به وسیله سردار شاه عباس (الله وردیخان) ساخته شده است و سی و سه چشمه دارد. طول پل ۳۰۰ متر و

دهکده‌ای در سوزان در فصل خشک

رودخانه ویکتوریا در اوگاندا

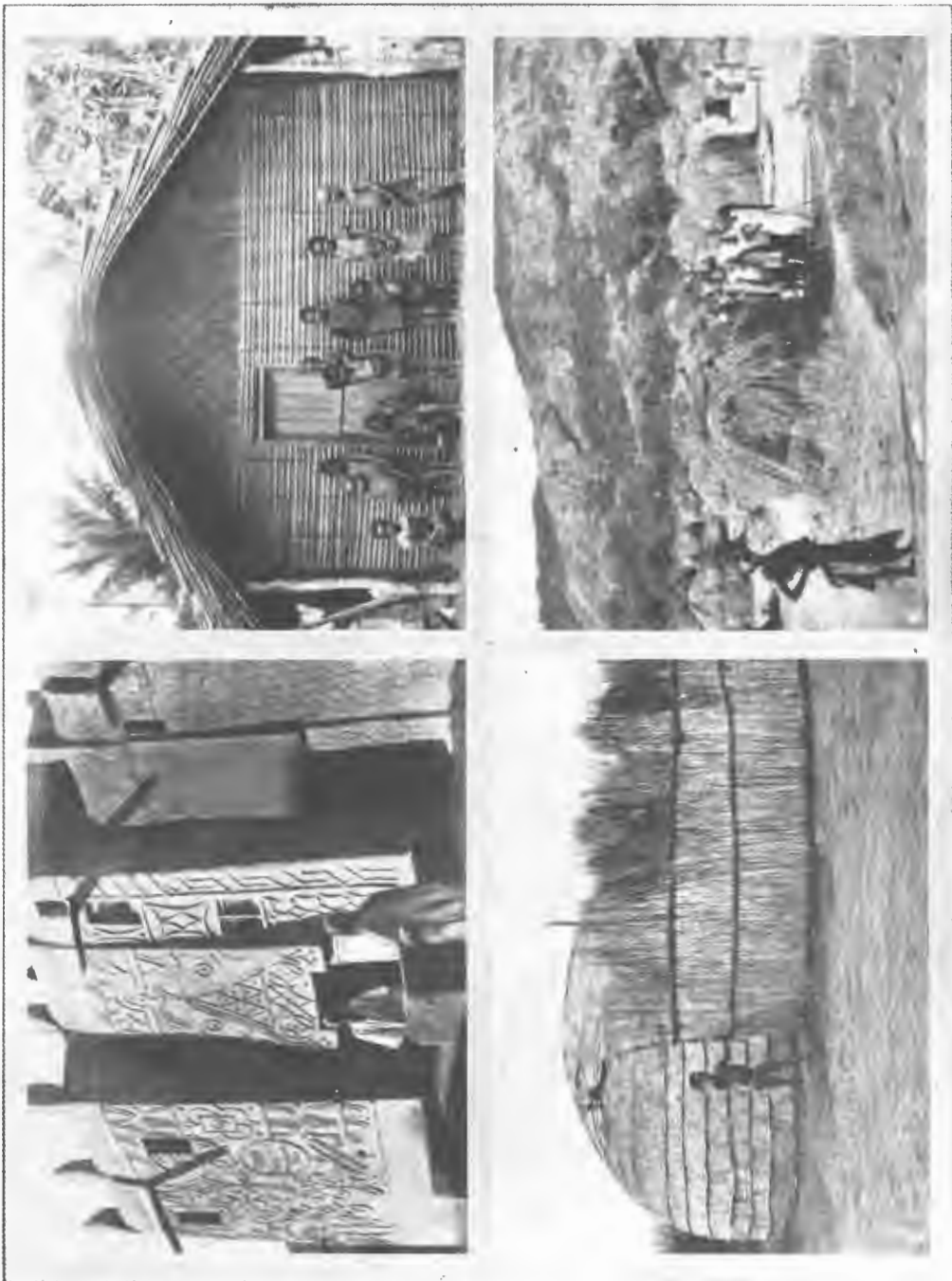
دهکده‌ای در شمال رومبیا

نمایی از شهر قاهره در مصر

چند قرن که جزو حکومت رومیان بود به تصرف واندالها درآمد و از سال ۴۲۹م. تا ۵۴۵م. تحت سلطنت واندالهای اسپانیول اداره می شد. ژوستینین سپاهیانی به فرماندهی بلیزر سردار خود درآورد. مدتی بعد ویزیگت‌ها به آن کشور حمله کردند. عربها نخستین بار در سال ۲۳هـ. به سیرنائیک حمله کردند، سپس به طرابلس هجوم برده و بعضی از شهرهای آن را تصرف کردند لکن چندی بعد مبلغی پول گرفته واماکنی را که در تصرف داشتند واگذار کردند، بیست سال بعد دوباره حمله کرده و تا حدود اقیانوس اطلس پیش رفتند، در سال ۶۷۵م. قیروان را بنا نهادند، در سال ۶۹۱م. کارتاژ را گرفته و در سال ۷۱۱م. به اندلس حمله بردند، حکومت افریقیه تا ابتداء قرن نهم میلادی با امرائی بود که از طرف خلفا تعیین می شدند، بعد از هارون الرشید حکومت خلفا در آن سرزمین بتدریج از میان رفت و پادشاهان مستقلی روی کار آمدند، عربها در ابتدای فتوحات خود آفریقای شمالی و اندلس را مغرب می نامیدند لکن

شده است، حدود آن از شمال دریای مدیترانه، از شمال شرقی دریای احمر، از مشرق اقیانوس هند، از مغرب اقیانوس اطلس. وسعت آن سی میلیون کیلومتر مربع، قسمت عمدۀ این قاره در منطقه حاره و شامل صحراهای وسیع و بیابانهای سوزان است. قسمت‌های شمالی و جنوبی آن معتدل است، به سه قسمت تقسیم می شود: آفریقای شمالی: شامل ممالک مصر، لیبی، تونس، الجزایر، مراکش، آفریقای مرکزی: شامل کنگو، آفریقای شمال شرقی: شامل حبشه و سودان. آفریقای جنوبی: شامل اتحاد آفریقای جنوبی، و در مغرب آن کشور لیبیریا واقع است. کوههای آن: فوتاحالنه، اطلس، کامرون، کاپ، دراکنسیرگ. دریاچه‌های آن: تانا، ویکتوریا، آلبرت ادوارد. تانگانیکا، نیاسا، چاد، نگامی، ردلف. رودهای مهم آن: نیل، نیجر، کنگو، زامبیز، در زمانهای قدیم اقوام مختلفی به آفریقا هجوم برده و قسمت‌هایی از آن را تصرف کرده اند و آنها عبارت بوده اند از رومیها، واندالها، ویزیگت‌ها. آفریقای شمالی بعد از

تصاویری از مسکن اهالی بعضی آفریقا

بیرو دین اسلام و سنی مذهب‌اند. افغانستان يك مملکت کشاورزی محسوب می‌شود و صادرات آن بشم گوسفند است. کشاورزی در افغانستان به صورت دیم است و کشاورزان وابستگی شدید به میزان بارندگی دارند.

پایتخت افغانستان شهر کابل است و از شهرهای مهم آن قندهار، هرات، مزار شریف و غزنین می‌باشد. کشور افغانستان از سال ۱۹۷۹ میلادی مورد تجاوز ارتش سرخ شوروی سابق قرار گرفت و بعد از ۱۲ سال مبارزه مردم مسلمان این کشور اسلامی با تجاوزگران روس، ارتش اشغالگر در ۱۹۹۱ میلادی مجبور به تخلیه این کشور شد. بدنسالی این عقب‌نشینی و متلاشی شدن شوروی سابق، معاون رئیس جمهوری فدراسیون روسیه اعلام کرد که دیگر پشتیبان نجیب‌الله رئیس جمهوری مارکسیست افغانستان نیست و به دنبال آن بر اثر فشار گروه‌های اسلامی حکومت نجیب‌الله سقوط کرد و کشور در کنترل نیروهای مردمی و مسلمان قرار گرفت.

اقلید

شهرستان اقلید در شمال فارس بین شهرستانهای آباده، مرودشت، سیدان و استان اصفهان قرار دارد و مساحت آن حدود ۶،۸۲۴ کیلومتر مربع می‌باشد. این شهرستان در يك منطقه کوهستانی قرار گرفته و هیچ نقطه آن کمتر از ۲۰۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع ندارد.

سابقه تاریخی: اقلید کلمه‌ای عربی می‌باشد و در فارسی به معنای کلید است. ابن بطوطه از آن بنام کلید یاد کرده است. این شهرستان دارای آثار قدیمی زیادی می‌باشد که از آن جمله می‌توان مسجد جامع و سنگ نوشته‌های متعدد و برج‌های اطراف شهر را نام برد، از آثار قدیمی دیگر در این شهر می‌توان

بعد از تسلط بر قیروان و تونس نقاطی را که اکنون تونس و طرابلس می‌نامیدند آفریقیه خواندند، بعد الجزایر را بنام المغرب الاوسط و مراکش را المغرب الاقصی نامیدند. تا جنگ دوم جهانی در سراسر آفریقا بیش از پنج دولت مستقل وجود نداشت و دولت‌های انگلیس و فرانسه و بلژیک و اسپانیا و ایتالیا و پرتغال و هلند و سرزمین‌های زرخیز آن را به تصرف درآورده بودند. پس از جنگ جهانی دوم کشورهای آفریقائی یکی پس از دیگری قیام کرده و آزادی خود را بدست آوردند و تاکنون تعداد کشورهای مستقل آفریقا به ۳۲ کشور بالغ شده و تمام آنها به عضویت سازمان ملل متحد درآمده‌اند.

افغانستان

افغانستان همسایه شرقی جمهوری اسلامی ایران است که از هر سو به خشکی محدود است. این کشور در حدود ۶۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد. قسمت اعظم اراضی آن را کوهستان هندوکش، بابا، سفید، سلیمان می‌پوشاند. کوه‌های مزبور از جمله مرتفع‌ترین کوه‌های جهان است که از مغرب به کوه‌های شمال ایران و از مشرق به فلات پامیر متصل می‌شود. از این کوه‌ها رودهای بیشماری از قبیل هیرمند، هریرود، کابل، مرغاب، شعبات جیحون به اراضی پست مجاور جریان دارد. جمعیت افغانستان نزدیک به ۲۳ میلیون است. نزدیک به چهار میلیون نفر از مردم افغانستان پس از کودتای مارکسیستی در این کشور به صورت آواره در پاکستان و ایران به سر می‌برند. بیش از ۸۰٪ مردم افغانستان در روستاها به صورت چادرنشین زندگی می‌کنند. بیشتر جماعت افغانستان از نژاد آریائی (تاجیک، ابدالی، غلجائی) و کمی از بک و ترکمن می‌باشند. زبان رسمی کشور فارسی و پشتو است. مردم آن

(۸۶۱،۰۰۰)، لاتاکونگا.

از محصولات مهم کشاورزی آن کاکائو، قهوه، برنج، نیشکر، موز، پنبه، گندم، جو، کائوچو، فرآورده‌های جنگلی است. پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک و صید ماهی و تمساح در آن رواج دارد.

منابع معدنی آن نفت (عضو اویک)، طلا، نقره، مس، سرب، آهن، ذغال‌سنگ و رشته‌های صنایع آن استخراجی، نساجی، غذایی، شیمیایی، سیمان، چوب، اشیای حصیری است.

دارای ۱۰،۰۰۰ کیلومتر راه شوسه و ۱۳۴۰ کیلومتر شبکه راه آهن است.

واحد پول آن سوکره برابر ۱۰۰ سانتاوس می‌باشد.

صادرات آن نفت، کاکائو، قهوه، سکر، کائوچو، ماهی و واردات آن ماشین‌آلات، بارجه، وسایل برقی، مواد شیمیایی است.

الجزایر

الجزایر بزرگترین کشور شمال آفریقا و دومین کشور بزرگ آفریقا بعد از سودان است. این کشور در غرب کشور لیبی واقع شده و وسعت آن در حدود ۲،۳۸۲،۰۰۰ کیلومتر مربع است.

الجزایر از نظر اقلیمی به سه منطقه ساحلی، مرکزی و جنوبی تقسیم می‌شود.

قسمت اعظم خاک الجزایر را صحراها و فلاتها پوشانده و نواحی شمالی و جنوب شرقی نسبتاً کوهستانی است. رشته‌کوههای هفار و اطلس مهمترین ارتفاعات آنند. نواحی کناره دریای مدیترانه جلگه‌ای و حاصلخیز است.

الجزایر در حدود ۳۰،۰۰۰،۰۰۰ نفر جمعیت دارد. نیمی از آنان در شهر و نیمی دیگر در روستاها زندگی می‌کنند. تراکم جمعیت در نواحی ساحلی و شمالی بیش از ۲۵۰ نفر در هر کیلومتر مربع و در

حوضچه دخترگبر را در تل فلات مرکز شهر ذکر نمود. در نزدیکی شهر اقلید محلی به نام ننگ براق وجود دارد که با آبشار زیبایی خود در تابستان محل گردش و استراحت مردم به شمار می‌رود.

ویژگیهای اقتصادی: اغلب مردم نواحی روستایی به کشاورزی و دامپروری مشغولند و زنها قالی بافی و تهیه لبنیات را برعهده دارند، مردم شهر به امور خدماتی، تولیدی و صنعتی اشتغال دارند. مهمترین محصولات کشاورزی تولید شده در این شهرستان غلات، چغندرقد، سیب‌زمینی و... می‌باشد.

اکوادور

کشوری کوهستانی در آمریکای جنوبی، در طرفین خط استوا، در ساحل شرقی اقیانوس کبیر به مساحت ۲۷۵،۰۰۰ کیلومتر مربع (۱/۶ ایران). رشته کوه آند از شمال به جنوب آنرا قطع کرده و قله معروف شیمبوراژو به ارتفاع ۶۲۷۵ متر در آن واقع است.

آب و هوای آن گرم و مرطوب (استوایی) و معتدل کوهستانی است و بعضی از شعبات رود آمازون از این کشور سرچشمه می‌گیرند.

جمعیت آن ۶،۷۵۰،۰۰۰ و جمعیت نسبی آن ۲۴ نفر در کیلومتر مربع است. اهالی بیشتر در جلگه‌های ساحل اقیانوس کبیر بسر می‌برند. نژاد مردم آن سفید، سرخ و زبان رسمی کشور اسپانیولی است. اکثریت مردم پیرو دین مسیح (مذهب کاتولیک) می‌باشند. حکومت کشور جمهوری است. در سال ۱۸۳۰ از اسپانیا مستقل شد و در ۲۱ دسامبر ۱۹۴۵ میلادی به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

پایتخت آن کیتو است. که خط استوا درست از آن می‌گذرد و ۶۰۰،۰۰۰ نفر جمعیت دارد. و شهرهای مهم دیگر آن عبارتند از بندر گوآیاکیل

الجزیره

غارى در الجزيره

محلله‌اى در الجزيره

بازاری در البحرین

نمایی از شهر الجزیره

الشتر یکی از بخشهای بزرگ، حاصلخیز، سرسبز و خوش آب و هوای شمال لرستان است. مرکز آن قلعه مظفری تا خرم آباد ۵۰ کیلومتر فاصله دارد. مساحت این بخش حدود ۳۰۰۰ کیلومترمربع است. رودخانه‌های متعدد و چشمه‌های پرآبی که در منطقه به نام سراب مشهورند. در توسعه کشاورزی منطقه نقش مهمی دارند. در سالهای گذشته به دلیل نفوذ خانها و کوچ نشینی از زمینهای آبی و حاصلخیز منطقه بخوبی استفاده نمی‌شد. امروزه با اسکان نسبی چادرنشینان و از بین رفتن سلطه خوانین، وضع تغییر کرده است. مردم این بخش گویش لکی داشته و حسنوند و قلابی‌ها از ایلات مهم آن بشمار می‌روند. الشتر شعرای معروفی داشته که به گویش لکی یا فارسی اشعاری سروده‌اند. جمعیت مرکز بخش حدود ۲۵۰۰۰ نفر است.

الیگودرز

الیگودرز در ناحیه‌ای کوهستانی در شرق لرستان قرار دارد. از شمال به شهرستانهای خمین و اراک، از شمال غربی و مغرب به شهرستانهای بروجرد و خرم‌آباد، از شرق به شهرستانهای گلپایگان و خوانسار و از جنوب به شهرستانهای ایذه و مسجدسلیمان و دزفول محدود می‌شود. فاصله این شهر تا تهران ۳۸۰ کیلومتر است.

وسعت این شهرستان حدود ۸۰۰۰ کیلومترمربع است و ارتفاع آن از سطح دریا نزدیک به ۲۰۰۰ متر می‌باشد. ارتفاع زیاد شهر الیگودرز نسبت به سطح دریا (جزء چند شهر معدود و مرتفع ایران است) و نزدیکی به رشته کوه مرتفع اشترانکوه موجب وزش بادهای همیشگی و سرمای شدید و ریزشهای برف مداوم در طول زمستان می‌گردد به طوری که درجه حرارت در خیلی از سالها به ۳۰° زیر صفر می‌رسد و تمام راههای ارتباطی برای مدتی مدید قطع می‌گردد

نواحی جنوبی کمتر از يك نفر است. دین رسمی کشور الجزایر اسلام است و در حدود ۹۹٪ از کل جمعیت این کشور را مسلمانان تشکیل می‌دهند.

زبان رسمی کشور عربی است و در شهرها از زبان فرانسه نیز استفاده می‌شود. در میان اقوام بادیه نشین زبان محلی بربر رایج است.

پایتخت این کشور بندر الجزیره است که در ساحل دریای مدیترانه قرار دارد. از شهرهای مهم آن عین الصالح و بندر قسطنطنیه را می‌توان نام برد.

اقتصاد کشور الجزایر بر پایه کشاورزی و منابع زیرزمینی استوار است. پس از استقلال هدف عمده دولت الجزایر قطع وابستگی به خارج و ایجاد اقتصادی خودکفا و مستقل بوده است. برای دست یافتن به این منظور به ایجاد صنایع سنگین و مادر اولویت خاص داده شد. همچنین شرکتهای خارجی ملی شد و شرکت ملی نفت الجزایر تأسیس گردید و برنامه‌ریزی متمرکز توسعه بیشتری یافت. سرانجام در این کشور اقتصاد سوسیالیستی برقرار شد.

در این کشور منابع غنی همچون نفت، گاز، فسفات، سنگ آهن، روی و قلع وجود دارد و مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. نفت تاکنون مهمترین منبع تأمین درآمدهای ارزی الجزایر بوده است، ولی با اکتشاف ذخائر عظیم گاز و امکان تمام شدن نفت احتمالاً در سالهای آینده اقتصاد الجزایر به طور گسترده‌ای به صنایع گاز متکی خواهد شد.

نوع حکومت کشور الجزایر جمهوری است. به موجب قانون اساسی جبهه آزادیبخش ملی به عنوان تنها حزب قانونی کشور به رسمیت شناخته شده و دبیرکل حزب همواره به عنوان نامزد ریاست جمهوری به مردم معرفی می‌شود.

الشتر

مناسب بوده، مورد استفاده اهالی قرار گرفته و متأسفانه آثاری از آن باقی نمانده است.

درحال حاضر محلات قدیمی شهر هنوز نام روستاها و محلات سابق را بر سر خود دارند مانند ده تیرانی، ده محمدرضا، آدووند، پونه‌زار، ورزندان، و مجیان.

امارات متحده عربی

سرزمین امارات متحده عربی منطقه ایست خشک که در شرق شبه جزیره عربستان و جنوب شرقی خلیج فارس واقع شده است. از مشرق با کشور عمان و از جنوب با عربستان هم‌مرز است.

امارات متحده عربی از هفت امیرنشین تشکیل شده است که از غرب به شرق عبارتند از: ابوظبی، دوبی، شارجه، عجمان، ام‌القوین، رأس‌الخیمه و فجیره. در میان این امیرنشینان فقط فجیره در کنار دریای عمان واقع شده است و بقیه در ساحل جنوبی خلیج فارس قرار دارند. وسعت این سرزمین در حدود ۷۷،۷۰۰ کیلومتر مربع است.

بخشی از رشته کوه‌های حجر در شرق امارات متحده قرار دارد که تنها بلندیهایی این سرزمین محسوب می‌شوند. کوه‌های حجر از رأس مسندام در شمال تا رأس الحد در جنوب امتداد دارد.

آب و هوای این امارات در سواحل دریا گرم و مرطوب و در صحرا گرم و خشک است. گاهی در ساحل دریا میزان رطوبت به ۱۰۰٪ می‌رسد ولی هرچه از ساحل دور شویم از میزان رطوبت هوا کاسته می‌شود.

جمعیت این کشور بیش از ۱/۲ میلیون نفر است. مردم از نژاد سامی و اقلیتهای هندی، پاکستانی، ایرانی هستند. مذهب اکثریت اسلام است و زبان تکلم مردم آن عربی است. زبان انگلیسی هم رواج دارد.

و در نیمه اول بهار گاهی دمای هوا به طور ناگهانی کاهش می‌یابد به طوری که پوشش گیاهی و مزارع را سرمازده می‌کند و خسارات قابل توجهی به کشاورزان وارد می‌سازد. به این دوره سیاه بهار می‌گویند. در این سرزمین بلند بجز آبهای قسمت شمالی که به حوضه آبریز مرکزی ایران (قم و مسیله) می‌ریزد، بقیه آنها از راه دره‌های عمیق از منطقه خارج شده و بالاخره به حوضه آبریز خلیج فارس وارد می‌شود.

از بررسی کتب تاریخی و آثاری که تاکنون به دست ما رسیده معلوم می‌شود که تا قبل از شکل‌گیری شهر الیگودرز به صورت فعلی، در گذشته شهری با همین نام تقریباً در محل کنونی وجود داشته که به علل مختلفی از بین رفته است و بنابراین، ساختمانهای فعلی گویای قدمت آن نمی‌تواند باشد.

در این مورد در کتاب ایران و بابر (نوشته ویلیام ارسکین) ترجمه ذبیح‌الله منصوری، آمده است که در زمان شاه اسماعیل صفوی الیگودرز شهری باندازه دو محله اصفهان بوده است که در آن بازاری برای خرید و فروش مردم شهر و روستائیان اطراف وجود داشته است. مردم این دیار دارای مذهب شیعه قدیم (علوی) بوده و خانقاه آن مرکز تعالیم معنوی و دینی برای روحانیان، دراویش و قزلباشان محسوب می‌شده به طوری که شاه اسماعیل در یکی از سفرها در اوان جوانی از خانقاه این شهر دیدن کرده است.

پیدایش و سابقه شهر را باید در وجود روستاها و محلات تشکیل دهنده آن جستجو کرد. قدیمی‌ترین محلات شهر، یکی ده کهنه است که در مغرب شهر قرار داشته و فقط تپه‌ای به همین نام از آن باقی مانده است. و دیگری قلانو (قلعه نو) است که حاکم نشین وقت بوده که پس از مخروبه شدن به دلیل آنکه خاک آن برای گل‌اندود کردن پشت بام خانه‌ها بسیار

جغرافیای ایران و جهان

باختر به خاور امتداد دارد و بلندترین قله آن دماوند در شمال غربی تهران به ارتفاع ۵۶۷۱ متر است. سلسله جبال البرز شامل چند رشته است: کوههای گیلان، رشته اصلی البرز، سوادکوه، فیروزکوه، شاه کوه، رشته اصلی البرز از کوههای طالقان تا دره رودراز امتداد دارد و قسمت شمالی آن کوههای تنکابن و کلارستاق و کجور و قسمت جنوبی آن در شمال تهران موسوم به توچال و قله مرتفع آن سرتوچال است که ۳۸۷۰ متر ارتفاع دارد، آخرین قسمت رشته البرز قله دماوند است، البرز در ادبیات فارسی برزکوه نیز گفته شده است.

اندلس Andalousie

جلگه ای است در جنوب اسپانیا، مابین سیرامورنا و مدیترانه، در سال ۹۲ هجری این ناحیه

نوع حکومت آن امیرنشین است و به صورت کنفدراسیون اداره می شود. در دسامبر ۱۹۷۲ پس از طرح خروج قوای انگلیس از اتحاد هفت شیخ نشین مذکور تشکیل شد و در همان سال به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

مهم ترین رشته صنایع، پالایش نفت و تهیه سیمان و مصنوعات دستی از قبیل قالی، جاجیم و گلیم است.

واحد پول آن درهم است.

صادرات مهم آن نفت و مروارید و ماهی، و واردات مهم آن ماشین آلات، مواد غذایی، مواد شیمیایی، وسایل برقی و اشیاء لوکس است.

البرز

بزرگترین رشته جبال ایران که در شمال از

۱/۹ میلیون کیلومتر مربع است. مهمترین جزایر این کشور عبارتند از: جاوه، سوماترا، کالیمانتان (برنو)، سولاویسی و ایریان.

آب و هوای مجمع‌الجزایر اندونزی به سبب قرار گرفتن در دو طرف استوا گرم و مرطوب است و باران فراوان در آن می‌بارد. این جزایر مانند سایر مناطق استوایی گرم و پر باران است.

مجمع‌الجزایر اندونزی با جمعیتی قریب ۱۸۰ میلیون نفر پنجمین کشور پرجمعیت دنیا و بزرگترین کشور مسلمان نشین جهان است. بیش از ۶۵٪ از جمعیت این کشور فقط در جزیره جاوه که مهمترین جزیره کشور است زندگی می‌کنند.

با وجود اینکه ۹۵٪ سکنه این کشور مسلمانند ولی در قانون اساسی اسلام به عنوان دین رسمی کشور ذکر نشده است.

زبان رسمی مردم این کشور زبان ماله است که در اندونزی آن را به نام زبان «باهاسا اندونزیا» می‌نامند. در نقاط مختلف اندونزی نژادهای گوناگون با لهجه‌های متفاوتی صحبت می‌کنند که تعداد آنها به ۳۰۰ لهجه می‌رسد. نژاد عمده این کشور نژاد زرد است.

پایتخت این کشور جاکارتا است و از شهرهای مهم آن سورابایا را می‌توان نام برد.

اقتصاد اندونزی بر پایه کشاورزی و استخراج معادن استوار است. به مناسبت وجود زمینهای حاصلخیز و وفور باران کشاورزی این کشور دارای رونق می‌باشد و در بعضی نقاط سالی سه مرتبه محصول از زمین برداشت می‌شود. بیش از ۶۰٪ از نیروی فعال کشور در بخش کشاورزی فعالیت دارند. برنج عمده‌ترین محصول این مجمع‌الجزایر است که مردم این کشور از زمانهای طولانی در تولید آن -چربو بسیار اندوخته‌اند. نیشکر، قهوه، چای، ادویه و تنباکو در این کشور کشت می‌شود.

به سرداری طارق به تصرف مسلمانان درآمد و چون مسلمین از آنجا وارد اسپانیا شدند تمام آن کشور را مورخین اسلامی اندلس نامیده‌اند. بعد از سقوط دولت امویة عبدالرحمن این معاویه بر اندلس مستولی گردید و در آنجا استقلال پیدا کرد و سلسله امویان اندلس را تشکیل داد. مشهورترین خلفاء اموی اندلس عبدالرحمن ناصر است که قرطبه را مرکز اسلامی در غرب قرار داد، دوران حکمرانی اعراب در اسپانیا متجاوز از ۶۰۰ سال ادامه یافت. در اثر جنگهای داخلی که میان مسلمین اتفاق افتاد مسیحیان فرصت یافته شروع به حمله کردند، در قرن سیزدهم میلادی فقط غرناطه در دست عربها باقی بود، فردیناند پادشاه آراگون در سال ۱۴۹۲م. غرناطه را محاصره کرد و به فرمانروائی مسلمانان پایان داد، در سال ۱۶۱۰م. فرمانی صادر شد که تمام عربها از کشور خارج شوند و آنهايي که خارج شدند اغلب میان راه به قتل رسیدند، می‌گویند از ابتداء غلبه فردیناند تا زمان اخراج عربها از اندلس در حدود سه میلیون نفر از نفوس آن کشور کاسته شد. مشهورترین ادباء اندلس ابن زیدون و ابن سهل و از فلاسفه ابن رشد بوده‌اند، از آثار دوره اسلامی در اسپانیا قصر الحمراء در غرناطه و جامع کبیر در قرطبه است.

اندونزی

مجمع‌الجزایر اندونزی در اقیانوس هند، بین آسیا و استرالیا و اقیانوس آرام قرار گرفته است. این مجمع‌الجزایر به دلیل نزدیکی به تنگه مالاکا از اهمیت خاص استراتژیکی نظامی و بازرگانی برخوردار است. این مجمع‌الجزایر در حدود ۱۳۶۷۷ جزیره دارد که از این تعداد ۶۰۰۰ جزیره آن مسکونی است. پراکندگی این جزایر از یکدیگر بسیار زیاد است. وسعت این مجمع‌الجزایر نزدیک به

قسمتی از زمینهای این شهر دارد. اندیمشك در دوره قاجار به وسیله حاج صالح خان مكری با ساختن قلعه‌ای اهمیت پیدا کرد و به نام صالح‌آباد نامیده شد. سپس به اندیمشك تغییر نام یافت. مردم این شهر در گذشته در كپرها و چادرهای سیاه و بعدها در خانه‌های گلی زندگی می‌کردند. جمعیت آن با بخش الوار ۱۴۷,۰۰۰ نفر است که تراکم نسبی آن ۳۶ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد. از عوامل توسعه این شهر، تأسیس ایستگاه راه‌آهن و قرار گرفتن در مسیر جاده سرتاسری است. در نواحی کوهستانی و دامنه‌های آن سیلیس، گچ، ماسه، آهك و مقداری سنگ آهن یافت می‌شود. از تأسیسات مربوط به صنعت نفت، انبار بزرگ ذخیره و توزیع نفت در شمال این شهر است که از آنجا مواد نفتی به دزفول و شوش و سایر نقاط حمل می‌شود.

اوجان

نام یکی از دهستانهای چهارگانه بخش بستان‌آباد شهرستان تبریز است. این دهستان در خاور بخش بستان‌آباد و دارای آب و هوای سردسیر و سالم که راه شوسه تهران و تبریز از این دهستان عبور نموده آب آن از قنوات و اوجان چای [= رودخانه اوجان] تأمین می‌شود.

اورشلیم

یا بیت المقدس یا قدس شهر و مرکز فلسطین، قسمت شرقی جزو کشور اردن هاشمی است. تنها شهری است که یهود و مسیحیان و مسلمانان همگی آنرا مقدس می‌دانند. اورشلیم در قدیم متعلق به کنعانی‌ها بود، داود آنرا گرفت و پایتخت خود ساخت، پسرش سلیمان در آنجا معبدی بنا کرد موسوم به معبد اورشلیم یا مسجدالاقصی که زیارتگاه بنی اسرائیل شد، در سال ۷۰ ق.م. تیتوس امپراطور روم اورشلیم

اندونزی از نظر منابع زیرزمینی مانند نفت و گاز غنی است. حدود ۷۵٪ از تولید نفت آسیای شرقی به استثنای چین در دست این کشور است. بزرگترین مخازن نفت کشور به ترتیب در جزایر سوماترا و جاوه قرار گرفته است. صدور نفت و گاز توانسته است بیشتر درآمد دولت و همچنین مخارج برنامه‌های توسعه اقتصادی را تأمین کند.

اندونزی در دوم نوامبر ۱۹۴۹ به استقلال رسید و دکتر سوکارنو از طرف ملت به ریاست جمهوری انتخاب شد و در سال ۱۹۵۴ در سازمان ملل متحد نیز عضویت یافت.

اندیمشك

این شهرستان در شمال استان خوزستان در دامنه‌های جنوبی زاگرس و در فاصله ۲۵۴ کیلومتری خلیج فارس قرار دارد. قسمت‌های شمالی آن کوهستانی است و مهمترین کوه آن در کنار زیارتگاه شاهزاده احمد به نام «دارتاگیروه» به ارتفاع ۲۳۴۰ متری قرار دارد و قسمت جنوبی آن جلگه‌ای است که از خاکهای رس مرغوب تشکیل شده است. آبهای زیرزمینی آن در میان طبقات سخت دوران ترشیاری در عمق ۸۰ متری قرار گرفته و منبع تأمین آب آشامیدنی و آبیاری مردم این شهرستان به شمار می‌آید.

رودخانه‌هایی که از اطراف این شهر می‌گذرند عبارتند از: رود دز، بالارود و کرخه.

رود دز که سد دز بر روی آن ساخته شده است زمینهای زراعی وسیعی را از این شهر تا مزارع نیشکر هفت‌تپه آبیاری می‌کند و دریاچه آن از خسارت سیلابها به شهر جلوگیری می‌نماید. بالارود که از کوههای فیلی سرچشمه گرفته و از شمال اندیمشك می‌گذرد. این رود در حد فاصل بین رودهای دز و کرخه جاری بوده و نقش مهمی در آبیاری

طول آن تقریباً ۱۷ متر و ارتفاعش از زمین ۲ متر است، محوطه اطراف مسجد را حرم شریف می نامند و بناهای مهمی که مشهورترین آنها مسجداقصی است در این محوطه واقع است، مسجداقصی نیز از حیث قدمت مانند مسجد عمر است امید است که با سعی و مجاهدت تمام مسلمین جهان بیت المقدس از لوٹ وجود و سلطه رژیم اشغالگر قدس آزاد گردد.

اوکراین (جمهوری)

اوکراین ثروتمندترین و پرجمعیت ترین (بعد از فدراسیون روسیه) جمهوری شوروی سابق است که در دسامبر سال ۱۹۹۱ به دنبال اعلام پیوستاریکا و گلاسست در شوروی سابق، همگام با دیگر جمهورها، از جمله روسیه، روسیه سفید و ... اعلام استقلال نمود. جمهوری اوکراین در جنوب غربی بخش اروپای شوروی سابق قرار دارد با مساحتی بالغ بر ۶۰۰ هزار کیلومتر مربع.

این جمهوری در پی ازهم گسستگی های جنگ داخلی (۱۹۱۷-۱۹۲۰) بویژه میان ارتش سفید و ارتش سرخ، اوکراین به شمار جمهورهای فدرال اتحاد شوروی درآمد. شوروی با انضمام سرزمینهای لهستانی (با سکنه اوکراینی) و نیز بوکووین و بسعربی به اوکراین، در سالهای ۴۰-۱۹۳۹ به این سرزمین وسعت بخشید. بخشی از اوکراین در دامنه کاریات که در دست چکسلواکی قرار داشت، در سال ۱۹۴۵ به شوروی ملحق شد. در سال ۱۹۵۴ نیز کریمه به اوکراین اضافه شد و یکبار دیگر مرزهای این جمهوری را تغییر داد.

جمهوری اوکراین ۵۲ میلیون نفر جمعیت دارد که ۷۳/۶ درصد از آنها اوکراینی و ۲۱ درصد دیگر روس هستند. زبان رسمی مردم این جمهوری روسی و اوکراینی، و مذهب آنها بطور سنتی مسیحی

را خراب کرد و بعد نیز چندین دفعه در جنگ منهدم گردید و از نو ساخته شد، در قرن چهارم میلادی مسیحیان در آنجا کلیساهای متعدد ساختند، در سال ۶۳۸ م. به تصرف مسلمانان درآمد، در سال ۱۰۹۹ م. مسیحیان آن را متصرف شدند، در سال ۱۱۸۷ م. صلاح الدین ایوبی آن را پس گرفت، از ۱۵۱۶ تا ۱۹۱۷ م. در تصرف سلاطین عثمانی بود، این شهر کعبه یهود محسوب می شود و همه ساله عده کثیری برای زیارت به آنجا می روند، برای مسیحیان نیز شهر مقدس و زیارتگاه است زیرا حضرت عیسی در این شهر زندگانی می کرده و در آنجا مردم را به دین خود دعوت کرده و در همانجا کشته و دفن شده است و همه ساله عده کثیری از مسیحیان به زیارت آن می روند و در کلیسای قیامت «کنیسه القیامه» یا کلیسای «قبر مقدس» مراسمی بجا می آورند و هنگام بازگشت مقداری از آب اردن که آن را مقدس می دانند جهت تبرک همراه می برند. مسجد بیت المقدس که به مسجد عمر مشهور است در نظر مسلمانان بعد از مسجد نبوی از مهمترین اماکن مقدسه است. در سفری که عمر به بیت المقدس رفت فرمان داد مسجدی در آن محل ساخته شود، و مسجد مزبور در سال ۷۲ هـ. مدتی بعد از فوت عمر ساخته شد، این بنای مذهبی از نظر مسلمانان و یهود و نصاری همگی مقدس و محترم شمرده می شود زیرا در همان محلی که معبد مشهور سلیمان بوده بنا شده و سنگی که ابراهیم خلیل می خواست فرزندش اسماعیل را روی آن قربانی کند در آن محل است و مسیحیان نیز صورت مسیح را در آنجا گذارده اند، در وسط مسجد سنگ مشهوری است که عرب آن را الصخره می نامند. ابراهیم و داود و سلیمان در روی همین سنگ مراسم قربانی به جا آورده اند، می گویند این سنگ همان قلّه کوه موریاست که سلیمان آن را موقع هموار ساختن کوه به حال خود باقی گذاشت،

سیاه هستند و دین اکثریت آنها اسلام، زبان رسمی انگلیسی و بومی (سواحلی) و نوع حکومت جمهوری است. اوگاندا در سال ۱۹۶۲ میلادی از انگلستان مستقل گردید و ۲۵ اکتبر ۱۹۶۲ عضو سازمان ملل متحد شد. پایتخت آن کامپالا (۳۳۲,۰۰۰) است. و شهرهای مهم دیگر آن انتبه، مازیندی است. اوگاندا از ممالک مشترك المنافع انگلستان است.

فرآورده‌های مهم کشاورزی، قهوه، بادام کوهی، ذرت، پنبه، نیشکر، چای، توتون، محصولات جنگلی، پرورش گاو، گوسفند در آن متداول است و شکار حیوانات جنگلی خالی از اهمیت نیست و صید ماهی در آن رواج دارد.

معادن مهم آن کُبالت، قلع، مس، آهن و صنایع آن غذایی، نساجی، چوب و مصنوعات دستی است. دارای ۴۵۰۰ کیلومتر راه شوسه و ۶۰۰ کیلومتر راه آهن است. واحد پول آن شیلینگ اوگاندا برابر ۱۰۰ سنت است.

صادرات آن قهوه، پنبه، چای، ذرت، پوست، چوب و واردات آن ماشین آلات، پارچه، مواد شیمیایی، وسایل برقی، آهن و فولاد می‌باشد.

اهر (ارسباران)

این شهرستان در حدود ۱۲۱۹۵ کیلومتر مربع ($\frac{1}{6}$ مساحت استان آذربایجان شرقی) مساحت دارد.

شهرستان اهر از شمال به رود ارس (مرز ایران و جمهوری آذربایجان)، از شرق به مشکین شهر و مغان، از جنوب به تبریز و از مغرب به مرند محدود است.

شهرستان اهر ناحیه‌ای است کوهستانی و کوههای کامتال و جمهور که از کوههای قره‌داغ محسوب می‌شود، در ۲۰ کیلومتری غرب کلیبر و کوههای هشت‌سر در شمال شرقی، بزغوش

ارتدوکس و کاتولیک است. اخیراً مسئله مشروعیت بخشیدن به کلیسای کاتولیک اوکراین (۴ تا ۵ میلیون کاتولیک) در رم مورد بررسی قرار گرفته است. در سال ۱۹۴۶، در زمان استالین، کاتولیکها به جبر و زور با کلیسای ارتدوکس ادغام شدند. مرکز این جمهوری کیف است با ۲ میلیون و ۶۰۰ هزار نفر جمعیت که پس از مسکو و پترزبورگ سومین شهر شوروی سابق از لحاظ تراکم جمعیت بود.

جمهوری اوکراین غنی‌ترین زمینهای شوروی سابق را به خود اختصاص داده است و با ۳۳ میلیون هکتار زمین زیر کشت خود معمولاً ۲۳ درصد از محصولات اتحاد شوروی سابق را تولید می‌کرد. لیکن فاجعه هسته‌ای چرنوبیل (۲۶ آوریل ۱۹۸۶) از انواعی است که اوضاع را تغییر داد. اوکراین به لحاظ مواد اولیه نیز بسیار غنی است. سواحل دانستک ۶۰ درصد از ذخایر آنتراسیت و بیتوم شوروی سابق را در خود جای می‌دهد. کانی‌ها، از جمله آهن و منگنز، در این منطقه به مقدار فراوان یافت می‌شوند. در حال حاضر مشکل این جمهوری با جمهوری روسیه بر سر تصاحب ناوگان جنگی در دریای سیاه و دست یافتن به نیروهای هسته‌ای شوروی سابق است.

اوگاندا

کشوری در افریقای استوایی به مساحت ۲۴۱,۰۰۰ کیلومتر مربع، $\frac{1}{6}$ ایران مساحت دارد و باوجودی که در ناحیه استوا واقع است به علت کوهستانی بودن قابل زندگی است و دارای آب و هوای گرم و مرطوب و معتدل کوهستانی است و دریاچه ویکتوریا در جنوب آن را از تانزانیا جدا می‌سازد. سرچشمه رود نیل از این کشور است.

جمعیت آن ۱۱,۶۰۰,۰۰۰ نفر است. در هر کیلومتر مربع ۴۸ نفر زندگی می‌کنند. مردم آن از نژاد

(گچی فران) در جنوب، شیور در شمال و پیرسقا و مُشْکُغَبَّسَر در شمال غربی اهر قرار گرفته است. بواسطه همین کوهها است که اهر دارای زمستانهای سرد و پربرف و تابستانهای معتدل و اکثر دره‌ها و ارتفاعات آن پوشیده از جنگل و مرتع می‌باشد. رودخانه اهرچای از ارتفاعات پیرسقا سرچشمه می‌گیرد و پس از دریافت رودهای کوچک به قره‌سو (دره رود) می‌ریزد. مرکز شهرستان، شهر اهر است که (در ۳۸ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی) در ارتفاع ۱۳۴۱ متر از سطح دریا و به فاصله ۱۲۰ کیلومتر از تبریز قرار دارد.

شهرستان اهر در سرشماری سال ۱۳۶۵، ۳۳۷۰۲۷ نفر جمعیت داشته که به جهت نزدیکی به نوار مرزی اهمیت سیاسی و نظامی مهمی دارد. شهرستان اهر دارای ۵ بخش و ۱۷ دهستان و حدود ۹۵۰ آبادی می‌باشد. کلیبر، ورزقان، هوراند و خداآفرین از بخشهای این شهرستان محسوب می‌شوند.

شهرستان اهر از نظر استعدادهای طبیعی مهمترین مراکز کشاورزی و اقتصادی می‌باشد. غلات و حبوبات عمده‌ترین محصولات کشاورزی این ناحیه بشمار می‌روند. قالی‌بافی اهر از نظر تعداد و استحکام جنس از اهمیت ویژه برخوردار است.

این شهرستان از قدیمترین ولایات آذربایجان بوده، واژه اهر را فرهنگها با الف و هاء مفتوح و راء مسکون که نام درختی است از زبان گنجشک نوشته‌اند که به مناسبت فراوانیش در این ناحیه عمومیت پیدا کرده است. از طرفی عده‌ای از محققین هم اهر را با واژه هر و هور یکی می‌دانند. یاقوت حموی (درسال ۲۲۰ ه. ق.) در جنگهایی که بین اعراب و آذربایجان اتفاق افتاد از فداکاری مردم اهر یاد کرده است. در اوایل قرن سوم ه. ق. اهر

بمدت ۲۰ سال میدان خونین‌ترین نبردهای بابک خرم‌دین و سایر خرم‌دینان این ناحیه با سپاهیان اعراب می‌گردد. در زمان قاجاریه و جنگهای ایران و روس، اهر مرکز فرماندهی عباس میرزا بوده است.

از آثار تاریخی شهرستان اهر می‌توان مسجد جامع، بقعه شیخ شهاب‌الدین اهری و راسته‌بازار آن، که تماماً گنبدآجری است و قلعه بابک معروف به قلعه جمهور را در منطقه کلیبر نام برد.

بقعه شیخ شهاب‌الدین محمود اهری که در حدود چهارصد سال پیش در دوره صفوی ساخته شده است، دو مناره بزرگ و بلند آن از کاشی معرق پوشیده شده و مانند دو گوشواره فیروزه در کمال صفا و جلا در طرفین طاق مُعْظَم آن از چند فرسخی عرض اندام می‌نماید. اطراف این بقعه درختان گوناگون، چمن‌زارها و خیابان‌کشی‌ها انجام شده که در بهار و تابستان از گردشگاههای مهم شهر به شمار می‌رود. شهرستان اهر با کمترین میزان رشد جمعیت (۱٪) از مهاجرفرست‌ترین شهرستانهای استان آذربایجان شرقی بشمار می‌رود. علت این امر را می‌توان از بین رفتن تدریجی رونق دامپروری و کشاورزی در روستاها و رونق کارهای ساختمانی در مرکز شهرستان، استان و شهرهای بزرگ دانست.

تعداد زیادی از کارگران کشاورزی و دامپروری، برای تأمین نیاز نیروی انسانی راهی بازار کار شدند. رواج فعالیتهای پرسود و خدماتی که در زمینه‌های تجاری نقش واسطه را ایفا می‌کنند، عدم رسیدگی به مشکلات کشاورزان و اختلاف زیاد سطح زندگی در شهر و مناطق روستایی و عشایری محروم از نظر تسهیلات و امکانات بهداشتی و فرهنگی است که روستاها را خالی از جمعیت و شهرها را پر از جمعیت کرده‌اند و خوشبختانه جهاد سازندگی همگام با سایر ارگانها و نهادها با کشیدن راههای مواصلاتی و تأمین امکانات بهداشتی و فرهنگی در روستاها، در رفع

وجود داشته است. بعد از ساسانیان، با حمله اعراب به ایران نام آن توسط اعراب به «سوق الاهواز» یعنی بازار اهواز، تبدیل شد.

ساسانیان بناهای زیادی در اهواز، و پلها و سدهایی بر روی رود کارون ساختند. اما از قرن ششم به بعد، به علت خراب شدن سدها، از جمله سد شادروان، و همچنین جنگها و اغتشاشهای داخلی، و بروز بیماریهای وبا و طاعون، اهواز رو به خرابی رفت تا آنکه در سال ۱۳۰۶ هجری قمری، به رونق تازه‌ای دست یافت. علت این رونق دوباره، حفر کانال سوئز در این تاریخ، و توجه اروپاییان به منظور بهره‌برداریهای استعماری به جنوب ایران بود که تحولاتی را در بازرگانی این شهر به وجود آورد. ناصرالدین شاه هم، از این فرصت برای گسترش کشتیرانی بر روی کارون استفاده کرد. او توسط والی خوزستان، در کنار اهواز قدیم بندرگاهی به نام «بندر ناصری» احداث کرد. در پی ایجاد این بندر، نام اهواز به «ناصریه» تبدیل شد، ولی در سالهای بعد این شهر نام قدیمی خود (اهواز) را بازیافت. از بناهای متبرکه اهواز بقعه حضرت علی بن مهزیار اهوازی است که از راویان احادیث شیعه است.

ایتالیا

کشوری است در جنوب اروپا مرکب از يك شبه‌جزیره و جزائر سیسیل و ساردنی و الب. حدود آن: از شمال سلسله جبال آلپ، از مشرق دریای آدریاتیک، از جنوب دریای مدیترانه. سلسله جبال آلپ که در شمال آن به شکل قوسی قرار دارد کشورهای سوئیس و فرانسه و اتریش را از ایتالیا جدا می‌کند، وسعت آن با جزائر سیسیل و ساردنی و الب در حدود ۳۱۰,۰۰۰ کیلومتر مربع است. جزیره سیسیل که در دنباله شبه‌جزیره ایتالیا قرار گرفته بوسیله تنگه مسینا از آن جدا شده است، پایتختش

مشکلات اقتصادی و رفاهی این طبقه زحمات فراوان کشیده‌اند.

امید است با برنامه‌ریزی دقیق و فعالیتهای همه‌جانبه کشاورزان، بتوان از مهاجرتهای بی‌رویه روستائیان به شهرها جلوگیری کرد.

اهواز

مرکز استان خوزستان، اهواز در فاصله ۸۱۶ کیلومتری از طریق راه آهن و ۸۸۱ کیلومتری از طریق جاده آسفالت تهران، در منطقه‌ای جلگه‌ای واقع شده که بر سطح رسوبات جوان ترشیاری گسترش یافته است.

رود کارون در دوران کواترنری، آبرفتهای فراوان بر این سطح فرسایشی برجای نهاده، و زمینهای هموار و حاصلخیزی را به وجود آورده است؛ مانند ویس و رامین (ملانی).

ارتفاع شهر اهواز از سطح دریا ۱۸ متر است. این ارتفاع کم، باعث جریان ملایم رود کارون به سمت جنوب است و در این مسیر ماندهای فراوان در داخل و خارج شهر اهواز به وجود آورده است.

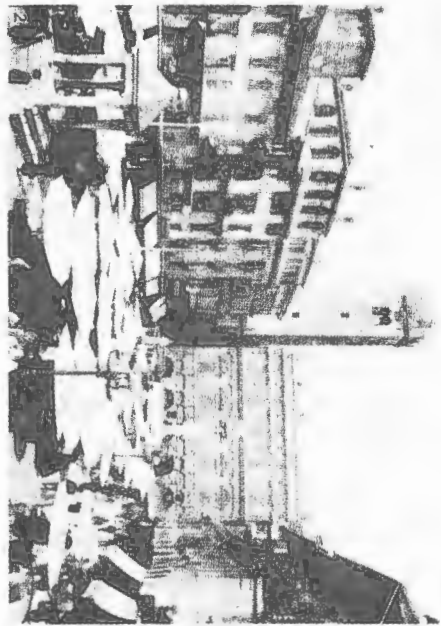
بافت شهر اهواز با کارون در ارتباط است. این رود شهر اهواز را به دو قسمت غربی و شرقی تقسیم می‌کند. بیشتر مؤسسات دولتی و تأسیسات شهری در قسمت غربی رود کارون قرار دارد که مهمترین آنها دانشگاه شهید چمران و فرستنده رادیویی ۴۰۰ کیلوواتی است.

تاریخچه شهر اهواز: اهواز از قدیمی‌ترین شهرهای ایران است چنانکه در کتیبه‌های باستانی از آن نام برده شده است. در اسناد یونانی «اوکسین» و در زمان ساسانیان «هرمز شهر» نام داشته است. حمزه اصفهانی، جغرافیایانویس اسلامی، بنای اهواز را به اردشیر اول پادشاه ساسانی نسبت داده است، در صورتی که این شهر به یقین در عصر هخامنشیان هم

ورينا

نمایی از شهر ونیز

نمایی از کوه آیتنا

میلان

بندر سی وینا

رود پو و مرکز ایتالیا بری و متغیر، سواحل و جزایر آن دارای آب و هوای مدیترانه‌ای است، زراعت گندم و جو و برنج و ذرت در جلگه پو و نواحی پیمن و لمباردی و مارش توسعه دارد، سایر محصولات کشاورزی آن: چغندر قند، زیتون، کنف، انگور، توت. معادن آن: آهن، زغال سنگ، گوگرد، جیوه، سنگ مرمر. کارخانه‌ها و صنایع آن: کاغذسازی، اتومبیل سازی، هواپیما سازی، نساجی، صنایع فلزی الکتریکی، صنایع غذایی، شیمیائی، سرامیک، کاوچوسازی. صادرات آن: ابریشم، پارچه، شراب،

شهر رم، شهرهای مهم آن: ناپل، تورن، میلان، پارم، ژن، فلورانس، ونیز، کاتان. واتیکان که در قسمت غربی رم واقع شده و مقر پاپ است طبق قراردادی به پاپ واگذار گردیده و به صورت کشور مستقلی است. رودهای مهم ایتالیا عبارت است از: رود پو که از جلگه پو عبور می‌کند و به دریای آدریاتیک می‌ریزد، و رودهای آدیژ و آرنو. سرزمینی است کوهستانی، در شمال سلسله جبال آلپ قرار دارد و سلسله جبال آپنین از شمال تا جنوب آن امتداد یافته. آب و هوایش در دامنه کوهستان آلپ معتدل، در جلگه

۳۶۵ کیلومتری زاهدان واقع شده است. ایرانشهر نیز یکی از شهرهای قدیمی ایران است که قبلاً «فهره» (به معنای شهر بزرگ) و یا «فهرج» نامیده می‌شد. در زمان حمله اسکندر منطقه‌ای آباد و سرسبز بوده است اما به مرور بر اثر عوامل گوناگون، رو به ویرانی نهاد و به صورت آبادی کوچکی درآمد. در زمان ناصرالدین شاه قاجار، والی بلوچستان این منطقه را خوش آب و هوا دیده و قلعه‌هایی در آن ایجاد کرده است و از آن زمان به بعد، با گسترش تدریجی آن، به صورت شهر درآمد.

ایرانشهر برخلاف دیگر سرزمینهای خشک و سوزان بلوچستان، پرآب و زمین‌های آن برای کشاورزی مساعد است. دره سیرباز که به‌وسیله رودخانه‌ای به همین نام مشروب می‌گردد، از نظر ایجاد باغات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین دهستانهای بمپور و دامن از آب رودخانه بمپور مشروب می‌شوند و دارای نخلستانهای انبوه و باغات مرکبات می‌باشند.

ایزدخواست

قصبه‌ای است در جنوب اصفهان که در میان دره‌ای واقع شده، در آنجا مزارعی است به نام امامزاده سیدعلی از فرزندان امام موسی کاظم که می‌گویند از حجاز به این محل آمده و در همانجا وفات یافته و بقدری اولاد داشته که هزار دختر و پسر و نوه و نبیره از وی باقی مانده‌اند و از این رو او را امامزاده پراولاد گفته‌اند. هنگامی که زکی برادر مادری کریم خان زند با برادرزاده خود علی مرادخان بر سر سلطنت جنگ می‌کرد علی مرادخان به ایزدخواست رفت و مردم از ترس او را راه دادند، پس از آنکه زکی خان بر ایزدخواست دست یافت عده بسیاری از مردم آن محل را زنده به‌گور کرد و زنان و دختران را به سپاهیان خود داد و از بس قساوت و بی‌رحمی بروزداد عده‌ای

روغن زیتون، پنیر، اتومبیل. در حدود ۲۲/۰۰۰ کیلومتر راه آهن دارد، و در رود پو کشتی‌رانی می‌شود. حکومت: جمهوری. مذهب: کاتولیک. زبان: ایتالیائی. واحد پول: لیر. ایتالیا در قدیم جزو مملکت وسیع روم بود که متصرفات بسیار در اروپا و آسیا و افریقا داشت. امپراتوری روم در سال ۳۹۵ م. به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم شد، قسمت غربی آن در قرن پنجم میلادی به چند ناحیه تقسیم گردید و قسمت شرقی را در سال ۱۴۵۳ م. سلطان محمد فاتح تصرف کرد و جزو امپراتوری عثمانی درآورد، قسمت شمالی ایتالیا در اواسط قرن دهم میلادی به امپراتوری مقدس روم ملحق شد و قسمتهای دیگرش بعد به تصرف دولتهای اسپانیا و فرانسه و اتریش درآمد، در سال ۱۸۵۹ پادشاه ساردنی با اتریشی‌ها جنگ کرد و لمبارد را به تصرف درآورد، یوسف کاریبالدی وطن‌پرست معروف ایتالیائی در ۱۸۶۰ سیسیل و ناپل را ضمیمه ساردنی کرد، در ۱۸۶۱ پادشاه ساردنی عنوان پادشاهی ایتالیا را پیدا کرد و در ۱۸۷۰ پایتخت به شهر رم انتقال داده شد و از این تاریخ وحدت و استقلال ایتالیا تحقق پیدا کرد، در جنگ جهانی اول دولت ایتالیا ابتدا به کمک آلمان و بعد به نفع متفقین بر ضد آلمان داخل جنگ شد و پس از خاتمه جنگ بعضی از نواحی اتریش را تصرف کرد، در سال ۱۹۲۲ موسولینی از طرف ویکتورامانوئل پادشاه ایتالیا به نخست‌وزیری تعیین شد، موسولینی تغییراتی در قانون اساسی آن کشور داد و آن را منطبق به مرام فاشیسم ساخت، در جنگ جهانی دوم به کمک آلمان داخل جنگ شد، در اواخر جنگ که ایتالیا به تصرف نیروهای نظامی متفقین درآمد رژیم جمهوری در آن کشور برقرار گردید.

ایرانشهر

این شهر در قسمت مرکزی بلوچستان، در فاصله

جزیره‌ای در مغرب بریتانیای کبیر و شمال غربی اروپا به مساحت ۷۰۲۸۲ کیلومتر مربع معادل $\frac{۱}{۳۳}$ ایران. پوشیده از کوههای فرسوده و قدیمی دوران اول زمین‌شناسی و جلگه‌های متعدد. آب و هوای آن معتدل و مرطوب و پر باران و تحت تأثیر جریان آب گرم گلف‌استریم است و از رودهای مهم آن شانون است که به اقیانوس اطلس می‌ریزد.

جمعیت آن (۱۹۷۰) در حدود ۳,۵۶۰,۰۰۰ نفر و تراکم نسبی در کیلومتر مربع ۴۴ نفر است که بیشتر در نواحی پست ساحلی بصری می‌برند. مردم از نژاد لاتین هستند و به زبان ایرلندی و انگلیسی صحبت می‌کنند و اکثریت پیرو مذهب کاتولیک می‌باشند. نوع حکومت آن جمهوری است. در سال ۱۹۲۱ میلادی از انگلیس مجزا و به نام ایرلند آزاد خوانده شد و در تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۵۵ عضو سازمان ملل متحد شد. هنوز قسمت شمالی ایرلند در تصرف انگلستان است و به اولستر شهرت دارد.

پایتخت آن دوبلین (۶۵۱,۰۰۰ نفر) است و شهرهای مهم دیگر آن عبارتند از بندر کورک، وکسفورد، واترفورد، لایمریک.

محصولات مهم کشاورزی آن سیب‌زمینی، چغندر قند، گندم، جو، چاودار و میوه‌جات و سبزیجات است. پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک خصوصاً طیور در آن رواج دارد و از دریاهاى مجاور ماهی فراوان صید می‌گردد.

از نظر مواد معدنی فقیر است. فقط به مقدار کم آهن استخراج می‌گردد و رشته‌های صنایع آن فلزکاری، نساجی، غذایی، چرم‌سازی، شیمیایی، الکتریکی می‌باشد.

بیش از ۸۲۰۰۰ کیلومتر راه شوسه و ۴۰۰۰ کیلومتر راه آهن دارد و به علت پرآب بودن رودخانه‌ها و ملایم بودن بستر رودها، کشتیرانی داخلی اهمیت دارد. واحد پول آن پوند برابر ۲۰ شیلینگ است.

از افسران و سربازان خود او شبانه به چادر وی ریخته خفه‌اش کردند.

ایذه

شهرستان ایذه، بین استانهای چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، و شهرستانهای مسجدسلیمان و رامهرمز قرار دارد. رود کارون در بخشی از شمال ایذه جاری است. رود کارون، رودخانه زرد، رود اعلا و رود فصلی هلايجان در توسعه کشاورزی این منطقه نقش مهمی دارند.

میزان باران سالانه شهرستان ایذه به طور متوسط ۴۰۰ میلی‌متر است که در فصل زمستان گاهی در ارتفاعات به صورت برف نازل می‌شود. متوسط درجه حرارت در شهرستان ایذه، ۲۴° است.

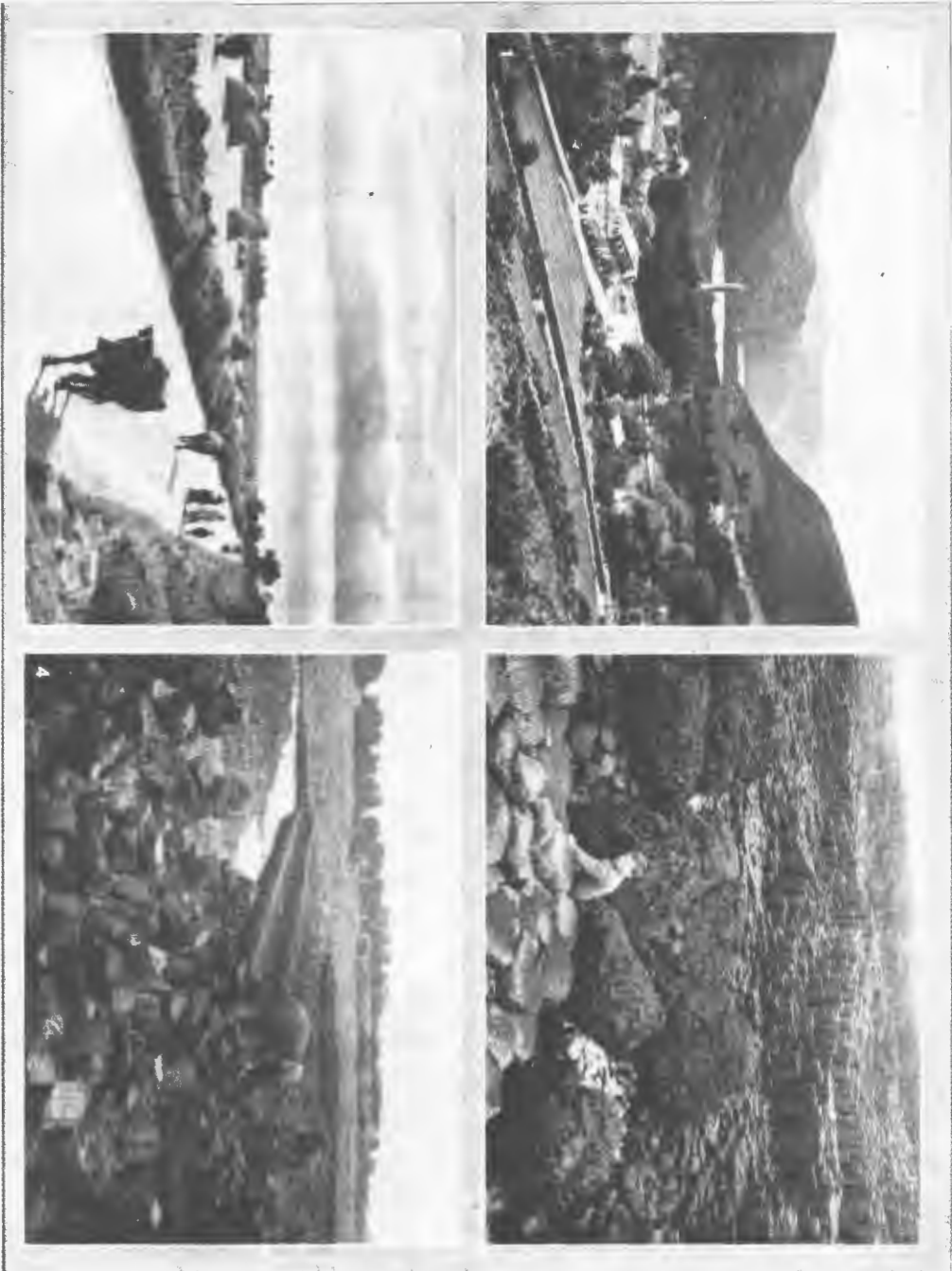
به واسطه شرایط آب و هوایی، در این منطقه در حدود ۱۸۰/۰۰۰ هکتار جنگل طبیعی وجود دارد.

همچنین، به علت وجود مراتع نسبتاً غنی، در این شهرستان از زمانهای قدیم دامپروری از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. این منطقه، محل قشلاق ایل بختیاری است.

ایذه يك شهر تاریخی است، و آثاری از ادوار بسیار قدیم در آن به چشم می‌خورد. این شهر، در روزگار عیلامیان، اهمیت و عظمت بسیار داشته، و مرکز آن آنزان یا آنشان بوده است. در عهد ساسانیان نیز ایذه نام و اعتبار داشته و در اخبار اسلامی مکرر از این شهر نام برده شده است. بعدها بنامهای ایذج و مال‌امیر نیز نامیده شده است.

شهر ایذه دارای سه بخش مهم به نامهای: باغ‌ملك (جانکی)، دهدز و حومه است که ۱۴ دهستان و ۱۰۸۵ آبادی را در برمی‌گیرد.

ایرلند

سائطری از کجور ایرلند شمالی (تصاویر ۱ تا ۴)

است و پوشیده از برف و یخ می‌باشد. بیش از ۱۰۰ کوه آتشفشان دارد که بسیاری هنوز فعال‌اند و چشمه‌های آب گرم فراوان دارد. آب و هوای آن بعلت عبور جریان گلف‌استریم در نواحی ساحلی، ملایم و مرطوب است.

جمعیت آن (۱۹۷۶) بیش از ۲۲۰,۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در کیلومتر مربع ۲ نفر بوده که بیشتر در جلگه ساحلی جنوبی و جنوب غربی سکونت دارند. مردم از نژاد سفید و از مهاجرین

صادرات آن طیور، لبنیات، گوشت، وسائط نقلیه، مواد شیمیایی و واردات آن نفت، چای، قهوه، کاکائو، برنج، خشکبار، قهوه، پنبه می‌باشد.

ایسلند

جزیره‌ای در شمال غربی اروپا که مدار قطبی از شمال آن می‌گذرد و مساحت آن ۱۰۳,۰۰۰ کیلومتر مربع معادل $\frac{1}{10}$ ایران است. کشوری است کوهستانی که ارتفاع متوسط آن بیش از ۶۱۰ متر

ایرلندی و دانمارکی می‌باشند و به زبان ایسلندی تکلم می‌کنند. اکثریت مردم پیرو مذهب پروتستان (لوتری) هستند. در سال ۱۹۴۴ میلادی از دانمارک مستقل شد و نوع حکومت آن جمهوری اعلان گردید. در تاریخ ۱۹ نوامبر ۱۹۴۶ به عضویت سازمان ملل درآمد. پایتخت آن ریکیاویک است که ۱۱۰۰۰ نفر یعنی $\frac{1}{4}$ جمعیت کشور را دربردارد.

ایلام

استان ایلام در غرب ایران، به‌طور تقریبی بین ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه طول شرقی و ۲۲ درجه و ۴ دقیقه تا ۳۴ درجه و یک دقیقه عرض شمالی واقع شده است.

مرز مشترک این استان با کشور عراق ۴۲۵ کیلومتر است. مساحت آن ۲۲۰۰۰ کیلومتر مربع و یا معادل $\frac{۱}{۳}$ ٪ وسعت آن کشور است.

استان ایلام در غرب دامنه سلسله جبال زاگرس قرار دارد، و سنگها و لایه‌های تشکیل شده در محدوده مورد مطالعه را عمدتاً می‌توان از نظر زمین‌شناسی به دو قسمت شمال شرقی و جنوب غربی تقسیم نمود. در بخش شمال شرقی بیشتر تشکیلات زیر مشاهده می‌شود:

۱- تشکیلات سروک: Sarvak از گروه بنگستان شامل آهکهای خاکستری سفید و آهکهای مارلی می‌باشد، سن این تشکیلات مربوط به کرتاسه زیرین تا بالایی است.

۲- تشکیلات سورگاه: از گروه بنگستان شامل شیپل تیره‌رنگ و لایه‌های سنگ آهک است، عمر این تشکیلات مربوط به کرتاسه بالایی است.

۳- تشکیلات ایلام: شامل سنگهای آهکی سفید از گروه فوق و مربوط به کرتاسه بالایی است.

۴- تشکیلات گورپی: شامل شیلهای سیاه‌رنگ و مارل خاکستری‌رنگ است، سن این تشکیلات

مربوطه به کرتاسه بالایی تا اوایل پالئوسن می‌باشد. ۵- تشکیلات پابده: حاوی شیلهای و مارلهای تیره‌رنگ همراه با رگه‌های آهکی است که در قسمت شرق استان تغییر شکل داده به‌صورت تشکیلات کاشکان و آهک شهبازان نمایان می‌گردد. سن این تشکیلات مربوط به دوره‌های پالئوسن تا الیگوسن است.

بر روی تشکیلات پابده در اکثر مناطق، محدوده آهکهای آسماری تشکیل شده که در برخی مناطق بین آهکهای آسماری و تشکیلات پابده لایه‌های تبخیری کم‌ضخامت به نام تشکیلات کلهر دیده می‌شود.

قسمت جنوب غربی استان ایلام را تشکیلات آسماری شامل آهکهای کرم‌رنگ دربرگرفته است. سن این لایه مربوط به الیگوسن زیرین تا میوسن زیرین می‌باشد.

تقسیمات سیاسی: این استان از شمال به استان باختران، از غرب به کشور عراق، از جنوب به استان خوزستان، و از شرق به استان لرستان محدود است. و براساس آخرین تقسیمات کشوری، استان ایلام دارای ۵ شهرستان، ۱۵ بخش، و ۴۱ دهستان بوده و مرکز آن شهر ایلام است. این استان تا سال ۱۳۴۳ تابع استان باختران بوده و سپس با تغییراتی از نظر تقسیمات کشوری و منظم شدن دهستانهای مجاور، فرمانداری کل شده و سپس به استان تبدیل گردیده است.

۵ شهر استان ایلام عبارتند از: ایلام، دره‌شهر، دهلران، شیروان و چرداول، مهران.

کوهها: مهم‌ترین کوههای استان ایلام عبارتند از:

۱- کبیرکوه: در استان ایلام که از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است، و بلندترین قسمت این رشته به ۳۰۰۶ متر از سطح دریا می‌رسد.

دشتهای آبرفتی و رسوبات کناری رودخانه‌ها، اغلب این دشتهای دارای خاک عمیق رسی هستند.

منابع آب: ۱- رودخانه‌ها: به‌علت وجود کوههای مرتفع که غالباً در زمستان پوشیده از برف‌اند، و وفور بارندگی در منطقه و نیز به‌علت شیبهای تند، قسمت زیادی از نزولات جوی به‌صورت سیلاب و رودخانه وارد دشتهای کم‌ارتفاع می‌شود. این رودخانه‌ها و سیلابها از ارتفاعات شمال و شمال شرقی استان به طرف دشتهای غرب و جنوب غربی امتداد می‌یابند. سرچشمه تعدادی از رودخانه‌های شرقی این استان در استانهای باختران و لرستان است. در مجموع باتوجه به مسیر رودخانه‌ها آنها را می‌توان به دو دسته مشخص تقسیم کرد:

۱- آن دسته از رودخانه‌های شرقی که به سیمره می‌ریزند. ۲- دسته دیگر که از دامنه غربی کبیرکوه، سرچشمه گرفته، از مرز ایران گذشته و به رودخانه دجله در کشور عراق می‌پیوندند.

الف - مهمترین رودخانه‌هایی که به سیمره می‌ریزند، عبارتند از: سرابله، چرداول، سراب کلان، سراب زنجیره، گرو، گنجسه، کلم، سیکان، و شیخ‌مکانی که همگی از دامنه‌های شرقی کبیرکوه سرچشمه می‌گیرند، و پس از مشروب ساختن اراضی وسیعی از استان به سیمره می‌ریزند.

رودخانه سیمره: این رودخانه از حاشیه شرقی استان عبور می‌کند، و شاخه‌های اصلی آن گاماسیاب-قره‌سو و دو رشته دیگر که از ارتفاعات کامیاران و ماهیدشت سرچشمه گرفته در ۸۰ کیلومتری شرق باختران به رشته اصلی می‌پیوندند. این رودخانه از محل رودخانه‌های گاماسیاب و قره‌سو، به نام سیمره مشهور است، و تا انتهای حوزه کرخه حدود ۶۵۰ کیلومتر طول دارد. از رشته‌های اصلی این رودخانه می‌توان چناران را نام برد که از ارتفاعات کزند، چرداول، و آسمان‌آباد سرچشمه

رشته‌های متعدد این کوه به طرف غرب شهرستان ایلام امتداد یافته به‌تدریج از ارتفاع آن کاسته می‌شود، و در حدود مرکز کشور با زمین یکسان می‌گردد.

دینارکوه: که بین آبدانان و دهلران واقع شده، و از رشته‌های فرعی کبیرکوه است، و بلندترین قله آن ۲۶۰۰ متر ارتفاع دارد. در قسمت شمالی استان ایلام، کوههای مانشت‌ژنو وجود دارد. از دیگر رشته‌های کبیرکوه می‌توان کوههای نخجیر - سیاه‌کوه - سرخ‌کوه و سلسله‌جبال حمرین را نام برد. سلسله‌جبال حمرین از بهرام‌آباد مهران شروع و به جلگه خوزستان منتهی می‌گردد.

۳- دشتهای: در دو منطقه یادشده دشتهای کم‌وسعتی وجود دارد که از همه مهمتر دشتهای حوزه شهرستان ایلام شامل دشت ایلام، ایوان، شیروان، چرداول، هلیلان است که به‌علت دسترسی به آبهای سطحی شهرکها و آبادیهای پرجمعیتی را دربرگرفته، و به همین علت این دشتهای بیشترین تراکم جمعیت منطقه را دارد. مهم‌ترین دشتهای ناحیه غربی استان عبارتند از: دشتهای صالح‌آباد، مهران، محسن‌آباد نصریان، دهلران، موسیان، و دشت عباس که از نوع

۷- بقایای پل بهرام چوبین که در عهد ساسانی بر روی رودخانه سیمره (در دره شهر) بسته شده است.

مناظر و نقاط دیدنی ایلام: ۱- سرتاف (گردشگاهی در ۶ کیلومتری شهرستان ایلام).

۲- کوه قلعه قیران (دالاهو) واقع در ایلام.

۳- دریاچه قیر دهلران.

۴- سد و تونل کنجانچم (که امروزه تخریب شده) در مهران.

۵- دره شیخ مکان در دره شهر.

۶- تنگ بهرام چوبین در دره شهر.

۷- تنگ کافری در جاده دره شهر.

۸- قریه مورت در ایلام.

۹- مناظر کبیرکوه در ایلام.

زیارتگاهها و اماکن مقدسه استان عبارتند از:

۱- امامزاده علی صالح (خاص علی) واقع در صالح آباد.

۲- امامزاده پیرمحمد (سیدمحمد) در ملکشاهی.

۳- امامزاده سیدحسین در مهران.

۴- امامزاده عباس در شیروان.

۵- مقبره حاجی بختیار در بخش جوار.

راههای استان ایلام: در این استان راهها از نظر حمل و نقل و ارتباطات عامل مهم تولید و شریان اقتصادی محسوب می شوند. باتوجه به اوضاع طبیعی و جین خوردگیهای منطقه، این نکته روشن می گردد که چه راههای موجود و چه راههای در دست ساختمان، ویژگی يك شبکه هماهنگ ارتباطی را ندارند و هنوز قسمت مرکز استان فاقد راههای ارتباطی و مرکزیت مطلوب است.

راههای ارتباطی استان ایلام عبارتند از:

۱- ایلام - ایوان - اسلام آباد غرب.

۲- ایلام - صالح آباد - مهران.

گرفته در قسمت شمال شیروان به سیمره متصل می شود. مقدار آب این رودخانه به حدود ۴۵۰۰ مترمکعب در سال بالغ می گردد.

ب- رودخانههایی که از غرب کبیرکوه سرچشمه می گیرند و پس از مشروب ساختن دشتهای وسیع به دجله در عراق می ریزند، عبارتند از: کنجانچم، گاوی، چنگوله، میمه، گذارخوش، دوویرج، سده، تلخاب شماره ۱ و ۲.

زبان، نژاد، دین: مردم این استان مانند سایر مناطق ایران، زبان فارسی را می دانند ولی به لحاظ اینکه از نژادهای عرب، کرد، و لر هستند زبانهای عربی، کردی، و لری نیز در بین آنان رایج است که هر یک محدوده خاصی را دربرمی گیرد. مردم این استان عموماً مسلمان و شیعه اثنی عشری هستند و اقلیت کوچکی از ادیان دیگر نیز وجود دارد.

ابنیه و آثار باستانی: ایلام سابقه تاریخی کهنی دارد، و جزو قدیمی ترین مناطق تاریخی ایران است. بررسی و کاوشهای بسیاری در گوشه و کنار این استان صورت گرفته که غالباً با موفقیت همراه بوده است. در اینجا به چند نمونه از آثار باستانی موجود اشاره می شود:

۱- بقایای يك شهر قدیمی واقع در سراب گلان شیروان که قدمت آن به دوره ساسانی می رسد.

۲- بقایای يك شهر قدیمی واقع در دره شهر با آثار جدول کشی و خیابان بندی مربوط به دوره ساسانی.

۳- بقایای يك شهر قدیمی در دهلران که از دوره ساسانی است.

۴- طاق فرهاد و شیرین در بین راه سومار و ایوان.

۵- تنگ چوبین یا شکارگاه بهرام چوبین در دامنه کبیرکوه نزدیک روستای آرمو.

۶- چهارطاق عهد ساسانی واقع در ۶۵ کیلومتری بخش ایوان.

است.

استان ایلام فاقد شبکه هوایی است، و همچنین شبکه ارتباطی راه آهن و خطوط مرزی آبی نیز در این استان وجود ندارد.

واردات و صادرات: برخلاف سایر استانها، استان ایلام بیشتر واردکننده است تا صادرکننده، و کالاهای اساسی که مایحتاج عمومی را تشکیل می دهد تماماً از مرکز کشور تأمین می شود. با اینکه اساس اقتصاد استان بر محور و سیستم زندگی عشایری و دامداری سنتی و بومی می چرخد، ولی تولیدات دامی بیشتر جنبه خودمصرفی، و خانوادگی دارد، و به علت بُعد مسافت و صعب العبور بودن راههای ارتباطی احیاناً اضافه تولید دامی در سطح استان جذب شده کمتر به استانهای دیگر یا مرکز کشور صادر می شود.

آنچه که امروزه اقلام واردات این استان را تشکیل می دهد، بسیار زیاد است. به عنوان نمونه می توان به توتون، گندم، برنج، قند و شکر، انواع و اقسام ماشین آلات زراعی، و واحدهای تولیدی، و جز آنها اشاره کرد.

بابک / شهر بابک

این شهرستان در غرب استان کرمان قرار گرفته است. از شمال به استان یزد و از مشرق به شهرستان رفسنجان، از جنوب به شهرستان سیرجان و از مغرب به استان یزد و فارس محدود می شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۹۰۵ متر می باشد.

ناهمواریها: ارتفاعات شهر بابک در امتداد و دنباله سلسله جبال مرکزی ایران است و مهمترین ارتفاعات آن عبارتند از: کوه شهر بابک، مِندوار و کوههای عاج پایین و بالا.

آب و هوا و رودها: آب و هوای این شهرستان نیمه صحرایی و رودها اغلب اتفاقی می باشند.

شهر بابک از شهرهای قدیمی ایران است و

۳- مهران - دهلران - موسیان.

۴- موسیان - اندیمشک.

۵- ایلام - دره شهر (بدره).

۶- دره شهر - ملاوی.

اینک به شرح مختصر چگونگی راههای فوق می پردازیم:

۱- جاده شمال: راه ارتباطی استان ایلام به باختران و مرکز ایران، از طریق ایلام - اسلام آباد است که اسفاله درجه یک است.

۲- جاده غربی: این راه ارتباطی، شهرستان ایلام را از طریق صالح آباد به مهران و پس از گذشت از منطقه دهلران به موسیان مربوط می سازد. این جاده اسفاله و درجه یک است.

۳- جاده شمال شرق: این جاده ارتباط دهنده شهرهای مرکزی استان ایلام به شهرها و بخشهای شیروان چرداول است. در حال حاضر، این جاده تعریض و اسفالت شده است.

۴- جاده شرقی: این جاده شهرهای شرق کبیرکوه را به یکدیگر و به استانهای خوزستان و لرستان از طریق پل دختر مرتبط می کند.

۵- جاده جنوبی: این جاده شوسه درجه ۲ بین دره شهر و آبدانان قرار دارد، و مرتبط کننده شهرها و بخشهای جنوب استان ایلام با سایر مناطق این استان و استانهای مجاور از طریق دره شهر است. به هر حال، راههای اصلی و فرعی و روستایی استان تا پایان سال ۶۰ براساس اطلاعات جمع آوری شده از ادارات استان به شرح زیر است:

راههای آسفالت اصلی ۴۳۱ کیلومتر

راههای فرعی ۵۲۴ کیلومتر

راههای روستایی ۵۰۴ کیلومتر

علی رغم همه مسایل جنگ تحمیلی، توجه عمیق مسئولین سبب بهبود کلی راههای استان و اولویت بخشیدن به این شریان مؤثر اقتصادی شده

بناهای آنرا به بابک پدر اردشیر بابکان نسبت می‌دهند. روستای میمند که در ۴۰ کیلومتری شهر بابک قرار دارد و قدمت آنرا به اواخر قرن هفتم و اوایل قرن هشتم نسبت می‌دهند، یکی از مناطق دیدنی و توریستی است.

بخشها و توابع آن عبارتند از: دِهَج، جَوَزَم، راوین، دهستان، میمند.

بابل

بابل از مهمترین و بزرگترین شهرهای مازندران است که در چهل کیلومتری غرب ساری واقع است. نام این شهر در قدیم «مامطیر» بوده و در نیمه قرن هشتم به «بارفروش‌ده» معروف شد، در زمان صفویه این شهر را «بارفروش» می‌نامیدند، تا اینکه در سال ۱۳۱۱ بدلیل اینکه رودخانه بابل در غرب آن جریان دارد به بابل تغییر نام داد. شهر بابل ابتدا دهکده‌ای بیش نبوده است و به علت موقعیت خاص جغرافیایی و نزدیکی به دریا و وجود جنگلهای انبوه در جنوب و آب و هوای معتدل و خاک خوب بسرعت توسعه یافته بطوری که امروزه جمعیت این شهرستان برابر آمار استان در سال ۱۳۶۸ حدود ۷۳۳،۰۴۰ نفر برآورد شده است. شهر بابل بشکل بی‌رویه‌ای بدون توجه به موازین و اصول شهرسازی گسترش یافته است، بطوریکه امروزه عبور و مرور در بخش مرکزی شهر با مشکل ترافیک مواجه است. عموماً کوچه‌های قدیمی شهر مثل پیر علم، آهنگرکلا و چاله‌زمین تنگ و باریک و پیچ‌درپیچ‌اند و بافت قدیمی خویش را حفظ کرده‌اند. در سالهای اخیر علاوه بر دانشکده فنی، دانشسرای راهنمای تحصیلی و دانشکده پزشکی نیز در آن دایر شده است. از بخشهای مهم آن، بابلسر، بندپی و شهرهای امیرکلا و فریدون‌کنار می‌باشد. بابلسر در ۱۸ کیلومتری شمال بابل و در کنار دریا واقع است، و نام قبلی آن مشهد سر بوده

است.

محصول عمده این شهر برنج، پنبه، مرکبات، کنف و ابریشم است.

باختران (استان) / کرمانشاهان

استان باختران در مغرب ایران بین ۳۳° و ۳۶° تا ۳۵° و ۱۵° عرض شمالی و ۴۵° و ۲۴° تا ۴۸° و ۳۰° طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ واقع شده و محدود از شمال به استان کردستان، از جنوب به استانهای لرستان و ایلام، از مغرب به کشور عراق و از مشرق به استان همدان است.

وسعت این استان بالغ بر ۲۴۵۰۰ کیلومتر مربع است که بشکل مستطیل در نقشه ایران مشخص شده و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۲۰۰ متر می‌باشد.

این استان شامل ۸ شهرستان به نامهای باختران (کرمانشاه)، قصرشیرین، اسلام‌آباد غرب، پاوه (اورامانات)، کنگاور، سنقر، کلیائی، گیلانغرب و سرپل‌ذهاب است که هر یک از این شهرستانها دارای بخشهای تابعه، دهستان‌ها و روستاهائی می‌باشد.

- سفیدکوه: در جنوب شهر باختران قرار گرفته و به طرف لرستان امتداد دارد.

- شاهو: این کوه از مشرق بخش روانسر و جوانرود و پناه گذشته و قسمت غربی آن به رودخانه سیروان منتهی می‌گردد. بلندترین ارتفاع آن به ۳۳۷۰ متر می‌رسد، کوه تخت نیز در دنباله شاهو قرار گرفته است.

- کوه آتشکده یا آتشگاه: رشته‌کوهی است که از شاهو جدا شده و از مغرب روستای شمشیر واقع در ناحیه اورامانات گذشته و به دره رودخانه سیروان منتهی می‌گردد، و خط الرأس آن مرز طبیعی پناه و جوانرود می‌شود.

- کوه کَزَن: دنباله کوه آتشکده می‌باشد که در غرب رودخانه سیروان مرتفع می‌گردد و خط الرأس آن همچون کوه آتشکده حد طبیعی بین پناه و جوانمرد است.

- اطراف شهرستان سُقر کَلْبائی کوههای مرتفع و متعددی قرار دارد که مهمترین آنها عبارتند از: کوه کمرزرد، کوه هزارخانی پائین، دالاخانی کوه، کوه بَدْر، کوه سیردوله، کوه پنجه‌علی، کوه شمالی سردره و کوه گَره.

در اطراف شهرستان قصرشیرین نیز ارتفاعات چندی وجود دارد که عبارتند از: رشته کوه آق داغ (کوه سفید) در مغرب قصرشیرین، کوه بازی‌دراز دنباله کوههای شمالی گیلانغرب که بلندترین قله آن، قله صوفی است.

- کوه سه‌سر که بین دهستان ذهاب و جگرلو واقع شده است.

آب‌وهوای استان باختران رو بهمرفته، با توجه به نظریات هواشناسان و ضبط آمار و ارقام سالیانه و تجربیات محلی، آب و هوای معتدل کوهستانی است. صرف نظر از مناطق غربی و مرزی این استان که در مجاورت کشور عراق قرار گرفته و بدان اشاره

استان باختران منطقه‌ای کوهستانی است که بخشی از سلسله‌جبال معظم زاگرس قسمت عمده این استان را پوشانیده و تنها در بخشهایی از دامنه‌های کم‌شیب و گسترده این کوهستان و یا دره‌های عریض، زمینهای کم‌ارتفاع و جلگه‌های آبرفتی مشاهده می‌شود. سلسله جبال زاگرس چین‌خوردگیهای منظم و مرتفعی است که در مغرب ایران از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است. پیدایش این سلسله جبال به دوران مزوزوئیک و ترشیاری برمی‌گردد. هسته اصلی این کوهستان رسوبات دریائی دوران مزوزوئیک و گنبدهای خارائی ترشیاری زمین‌شناسی است. چنانکه آهک ژوراسیک خمیرمایه اصلی محور کوهستانهای زاگرس را تشکیل می‌دهد که به رنگهای سبز و قرمز، از شمال تا جنوب زاگرس دیده می‌شود و سپس مطلقاً جوانتری از دوران کرتاسه، رسوبات ژوراسیک را پوشانیده است. رسوبات کرتاسه در دره قره‌سو به طرف باختران از شیب و از آن به بعد تا بیستون متناوباً رسوبات کرتاسه یا آهک ژوراسیک مشاهده می‌شود.

بطور کلی ناهمواریهای باختران به چند قسمت تقسیم می‌شود:

- کوههای دالاهو: در غرب استان واقع شده و دارای پوشش جنگلی و مراتع سرسبز در دامنه و همچنین قله برفگیر و چشمه‌سارهای متعدد می‌باشد، و سرچشمه رودهای دائمی است. این کوه بر جلگه کُرد و جلگه عراق مسلط است.

- کوههای پَرَاو: بلندترین کوه پَرَاو، کوه بیستون است. این کوهستان به طرف شرق و در امتداد الوند قرار گرفته و با جهت شمال غربی به طرف کوههای طاق و سان پیش می‌رود. کتیبه‌ای از زمان هخامنشیان در کوهپایه بیستون و حجاریهای داخل آن از زمان ساسانیان در طاق بستان باقی مانده است.

خواهیم کرد، بقیه مناطق استان از نظر آب و هوایی تحت تأثیر عوامل اصلی و فرعی دیگری می باشد که وضع اقلیمی این ناحیه را می سازد. عوامل اصلی عبارتند از:

اول ارتفاعات این استان که در مقابل جریانهای مرطوب غربی قرار گرفته و معمولاً دامنه های این ارتفاعات، خصوصاً دامنه های رو به مغرب دارای رطوبت بیشتر و دامنه های رو به مشرق خشکتر و دارای نزولات جوی کمتری است.

دوم ورود و عبور جریان مرطوب مدیترانه ای که موجب اصلی بارندگیهای ناحیه باختران می باشد و این منطقه در مقایسه با مناطق مجاور معمولاً دارای بارندگی بیشتری باشد. میانگین باران سالانه باختران ۳۰۰ تا ۵۰۰ میلیمتر است. نزولات جوی بیشتر بصورت باران و در ماههای سرد سال، بصورت برف است. سرما معمولاً از آذرماه آغاز و تا اسفندماه ادامه می یابد. در مناطق کوهستانی چندین ماه از سال برف در ارتفاعات می ماند و درجه حرارت تا ۱۵ درجه پائین می آید. فصل زمستان در این مناطق طولانی است که با بهاری کوتاه به تابستان متصل می شود. تابستان مناطق کوهستانی با میانگین گرم ترین ماه ۲۳ درجه سانتی گراد، معتدل می باشد. اما دشتها و جلگه های آن گرمای بیشتر و تابستانهای طولانی تری دارند.

سابقه تاریخی: در هزاره سوم و چهارم قبل از میلاد، اقوامی در دامنه ها و دره های زاگرس مسکن گزیدند که پس از به قدرت رسیدن، به تصرف بلاد بین النهرین پرداختند. این اقوام در تاریخ بنام «گونی» یا «کاسی» موسومند.

ساکنان کوهستان زاگرس به استناد کتیبه های «بابل»، «آشور» و «عیلام» طوایفی مانند «لولوبی»، «گوتی»، «منابی»، «نایری»، «آساوا» و «بارسوا» بوده اند. لولوبی ها یا «لولوها» در گذشته دور در

«ذهاب» و شهر زور و سلیمانیه زندگی می کردند. سَلْمَ نَصْرُ سوم آشوری (۸۳۷ ق.م) طی يك سفر جنگی به طرف کردستان، برای اولین بار اسم دو طایفه از ساکنین منطقه را برده و یکی را «پارسوا» و دیگری را «آمادی» نامیده و می گوید که طایفه اولی در کوهستانهای مابین رود ذهاب و دیاله و دیگری در جلگه های اطراف این صهه سکنی داشته اند.

در مورد کلمه کرمانشاه یا کرمانشاهان شاید دقیقاً مطلبی که بتواند گویای تاریخ دقیق آن باشد در دسترس نیست ولی در بعضی از سفرنامه های گذشتگان به مطالبی در این مورد به شرح زیر برخورد می کنیم:

مورخان در دامنه کوه طاق و سان نام شهری را یادداشت کرده اند که نام یکی از محلات آن «گمبادنه» بوده است. این شهر را به بهرام چهارم ساسانی هم نسبت می دهند. بهرام پادشاه ساسانی که از ۳۸۸-۳۹۹ میلادی بر امپراطوری وسیع ساسانی فرمانروائی داشته این شهر را بنا نهاده است. وی در زمان سلطنت برادرش شاهپور سوم حکومت کرمان را عهده دار بود و خود را بدین مناسبت شاه کرمان یا کرمان شاه می نامید. بنابراین شهر را کرمانشاه نام نهادند. در کتب جغرافیای اسلامی نام کرمانشاهان به صورت قرمیین، قرماسین، قرماشین مُعَرَّب گردیده است. و چنین به نظر می رسد که باختران در ابتدای تسلط اسلام و عصر خلفای عباسی مورد توجه بوده و مسجد جامعی در بازار ساخته شده، عضدالدوله دیلمی قصری زیبا در کنار جاده باختران ساخته است. در روزگار سلجوقیان، باختران شهری آباد بوده و خلیفه عباسی برای مقابله با مسعود سلجوقی بدین شهر آمده، در دوران مغول و در حمله هلاکو به بغداد، شهر آسیب فراوان دیده، در دوره تیموریان جزء اهدمان به شمار می آمده و در قرون نهم و دهم هجری بارها مورد تهاجم عثمانیان قرار گرفته است.

دکان داوود، بین سرپل ذهاب و کرند ۱۹۴۵

سنگ نگاره بیستون

طاق بستان

فراوان دارد. راه اصلی تهران به مرز عراق از باختران می‌گذرد و راههای دیگری باختران را به سنندج و خوزستان متصل می‌کند. شهرستان باختران دارای سه بخش: «مرکزی»، «صحنه» و «هرسین» است.

باسمنج

دهکده‌ای است در تبریز، مرکز مهرانرود، در سر راه شوسه تبریز به تهران و ناحیه‌ای است سردسیر.

بافت

این شهرستان در جنوب غربی استان کرمان قرار گرفته است و ارتفاع آن از سطح دریا ۲۲۵۰ متر می‌باشد.

ناهموارها: کوههای شهرستان بافت دنباله رشته ارتفاعات مرکزی ایران است که به کوههای شهرستان جیرفت منتهی می‌گردد.

مهمترین کوههای آن عبارتند از: کوههای لاله‌زار، الفتح (شاه‌کوه)، هزار، خَبر و گوغر که اغلب این کوهها سرچشمه شعبات هلیل‌رود می‌باشند.

آب و هوا: از نظر آب و هوایی به دو منطقه سردسیر و گرمسیر تقسیم می‌شود:

۱- منطقه شمالی دارای آب و هوای معتدل کوهستانی می‌باشد مانند: رابر و بافت.

۲- منطقه جنوبی دارای آب و هوای نیمه‌صحرائی است مانند: اَرزویه.

رودها: مهمترین رودخانه‌های بافت عبارتند از: رود بافت (سلطانیه)، رود رابر، رود زردشت (خرا) و رود خَبر.

مهمترین بخش‌ها و روستاهای شهرستان بافت عبارتند از: رود رابر، جمیل‌آباد، گوغر، هُشون، دهسرد، خَبر، دشت‌آباد، بزنجان، و ارزویه که در مجموع ۸۵۰۰۰ نفر جمعیت روستاهای این شهرستان را تشکیل می‌دهد، و اکثراً به کشاورزی و

در روزگار صفویه، به گفته سیاحان خارجی، باختران شهری پر نعمت و آباد بوده، کاروانسراها و پلهای متعدد داشته، خصوصاً بعلت علاقه شدید صفویه به اماکن متبرکه و اهمیت ارتباطی این شهر، رونق فراوان یافته است. در دوران حکومت نادر قلعه قدیمی شهر ویران و قلعه تازه‌ای ساخته شده است. در زمان زندیه باختران به تصرف کریمخان درآمد و بالاخره در عهد قاجاریه مرکز ولایات غرب و والی‌نشین شده و محمدعلی میرزای دولت‌شاه فرزند فتحعلیشاه برای مقابله با عثمانی‌ها در شهر باختران اقامت نمود.

این شهر چون دیگر شهرهای ایران در جنبش مشروطیت، سهمی به‌سزا داشت و در جنگهای بین‌الملل اول و دوم بتصرف قوای بیگانه درآمد و پس از ختم جنگ تخلیه و اینک جزء بلاد آباد ایران است.

باختران (شهرستان) / کرمانشاه

شهرستان باختران با مساحت ۸۵۴۷ کیلومتر مربع در حاشیه رودخانه قره‌سو قرار گرفته و از شمال به استان کردستان، از جنوب به استان لرستان، از مشرق به استان همدان و شهرستان سنقر و از مغرب به شهرستانهای اسلام‌آباد غرب و پاوه محدود می‌باشد. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۱۰ متر است.

شهرستان باختران بعلت داشتن آب و هوای معتدل و جلگه‌های مناسب و مراتع خوب، مرکز استان بودن و وجود کارخانه‌های قند، تصفیه‌خانه نفت، کارخانه سیمان، و پارچه‌بافی در بین شهرستانهای این استان جایگاه ویژه دارد.

شهرستان باختران از مناطق قدیمی ایران به‌شمار می‌رود، وجود آثار تاریخی دلیل بر این قدمت است. از مهمترین آثار تاریخی این شهرستان می‌توان طاق کسری، طاق بستان، تخت شیرین و نقشهای تاریخی بیستون را نام برد. راههای ارتباطی باختران اهمیت

از بناهای تاریخی بافق می‌توان به مقبره امامزاده عبدالله و مسجد جامع اشاره کرد. سایر اماکن مذهبی عبارتند از: پیرمراد و قاضی میرجعفر و چشمه پیروزی.

از خانه وحشی بافقی، شاعر نامی بافق، خرابه‌هایی بجا مانده است که از آن به عنوان يك اثر تاریخی محافظت می‌شود.

مهمترین صنعت رایج در شهرستان بافق، قالببافی است. جارو، بادبزن، حصیر و پادری که از برگ و الیاف خرما تهیه می‌شود از اقلام صادراتی این شهرستان می‌باشد.

معادن: در اطراف بافق معادن کوچک و بزرگ آهن، اورانیوم، سرب و روی و غیره وجود دارد. ذخایر عظیم آهن منطقه به ۱۷۶۰ میلیون تن می‌رسد که می‌تواند سالیان متمادی ذوب آهن اصفهان و فولاد مبارکه را تغذیه نماید.

مهمترین این معادن عبارتند از: معادن آهن چادرملو، سه‌چاهون، چاه‌گز، نارنگان و معدن سرب و روی کوشک.

معدن آهن چغارت تاکنون تنها منبع تغذیه‌کننده سنگ آهن مورد نیاز کارخانه ذوب آهن اصفهان بوده است. بالا بودن عیار متوسط آهن - پایین بودن درصد فسفر - و استخراج بصورت روباز از خصوصیات مهم این معدن می‌باشد.

باندونگ Bandoeng

یکی از شهرهای اندونزی در جزیره جاوه که آن را پاریس اندونزی می‌خوانند، در سال ۱۳۳۴ ش. کنفرانس معروف باندونگ با شرکت نمایندگان ۲۹ کشور آسیایی و آفریقائی در آن شهر تشکیل شد و درباره مسائل سیاسی و اقتصادی مربوط به دو قاره آسیا و آفریقا و بحران خاور دور مذاکراتی به عمل آمد.

دامپروری اشتغال دارند.

بافت منطقه‌ایست عشایری که بغیر از زبان فارسی، عشایر به زبانهای ترکی و سُری نیز صحبت می‌کنند و مهمترین ایلات عبارتند از: ایل افشار، ایل سُری، ایل لک، ایل سلیمانی، ایل آینه‌ای، ایل کُچمی، ایل جبباری یاززی.

صنایع دستی این شهرستان به صورت سنتی در میان ایلات و عشایر رواج دارد، مانند: قالببافی، جاجیم بافی و نمد مالی.

بافق

شهرستان بافق در فاصله ۱۲ کیلومتری جنوب شرقی شهر یزد و بر کنار راه آهن تهران - کرمان قرار گرفته و از شمال شرقی به استان خراسان و از جنوب و جنوب شرقی به استان کرمان محدود می‌گردد. وسعت این شهرستان ۱۷۵۴۴ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۹۹۵ متر می‌باشد. در قسمت غرب و جنوب شرقی بافت تپه‌های ریگ روان وجود دارد که ارتفاع آنها از چند متر تجاوز نمی‌کند. بزرگترین نمکزار استان یزد که بر اثر شورابه‌های رودخانه شور بوجود آمده است، کویر درانجیر نام دارد که در شمال غرب بافق قرار دارد.

در مشرق شهرستان، رشته‌کوه‌های موازی با جهت شمال غربی - جنوب شرقی کشیده شده‌اند که مرتفع‌ترین آنها کوه بن لخت (با ارتفاع ۳۰۰۲ متر) در جنوب بهاباد و کوه باجگان (۲۸۷۹ متر) می‌باشند. در نتیجه بهترین روستاها و آبادیها، در دامنه این کوهها و در میان دره‌ها - در مشرق این منطقه بوجود آمده‌اند.

مهمترین رودها عبارتند از: رود شور بافق و رود شور بهاباد. رود شور بهاباد برخلاف نامش چندان شور نیست و قسمتی از آب آن به مصرف کشاورزی می‌رسد.

است.

مرکز این شهرستان شهر بجنورد است که در دامنه کوه آلا داغ قرار گرفته، و هوای آن معتدل و مرطوب است. جمعیت شهر طبق سرشماری ۱۳۵۵-۴۷۷۱۹ نفر و در سرشماری ۱۳۶۰-۶۳۸۶۳ نفر برآورد شده است.

آثار تاریخی: آثار تاریخی این شهرستان عبارتند

از:

۱- آیینہ خانہ مفخم: این مکان محل سکونت سردار مفخم و از بناهای دوره قاجاریه است که دارای آینه کاری و کاشی کاریهای جالبی است.

۲- بیمارستان مفخم: این ساختمان نیز از بناهای دوره قاجاریه و مرکز دارالحکومه سردار مفخم بوده است.

۳- مقبره باباتوکل شاعر قرن چهارم هجری که در شمال شرق شهرستان قرار دارد.

۴- بقعه سلطان سیدعباس، برادر حضرت رضا (ع) در محلی به نام معصومزاده در جنوب شهر بجنورد قرار دارد.

۵- باباامان: که در مسیر راه مشهد بجنورد قرار دارد و دارای تأسیسات جهانگردی است با استخرهای زیبایی که در آن ماهی پرورش داده می شود.

۶- بش قارداش (پنج برادر): در ۷ کیلومتری جنوب بجنورد واقع شده و دارای آب گوگردی است و آرامگاهی در درون رواقهای آن وجود دارد که دارای گنبد و کاشی کاری زیبایی بوده که در یکی دو سال اخیر بر اثر زلزله و عدم رسیدگی خراب شده و از آن جلال و شکوه و زیبایی گذشته خبری نیست و اهالی و مسافران فقط برای استفاده کوتاه مدت برای چند ساعتی آنجا اطراق می نمایند.

بحراسود / دریای سیاه

شهرستان بانہ در شمال غربی استان و مشرق عراق واقع شده است. بانہ شهری است کوهستانی که جنگلهای آن زیبایی خاصی به این شهر داده است.

وجه تسمیه بانہ را از کلمه کردی بان به معنی پشت بام می دانند و علت آن را وجود ارتفاعات اطراف شهر بانہ می دانند. بانہ در لغت به معنی پایگاه است چون این شهرستان دارای دو قلعه بزرگ بوده، از این رو نیز به آن بانہ گفته اند. چون این ارتفاعات سبب شده مردم برای رسیدن به شهر، مسافت زیادی را روی نقاط مرتفع طی نمایند. البته کلمه بانہ را (اردو) نیز معنی کرده اند. بانہ نامهای دیگری هم داشته و هنوز این شهرستان بنام (بهروزه) نامیده می شود. قدمت شهرستان بانہ به زمان پیش از اسلام می رسد و آثاری دال بر قدمت آن وجود دارد. از بخشهای آن آلت، نمشیر و نور است.

بجنورد

این شهرستان در دشتی از شمال غرب به شرق امتداد دارد، و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۲۱۰ متر است و از شمال به مرز ایران و ترکمنستان، از مشرق به شهرستان شیروان و قوچان، از جنوب به شهرستان اسفراین و سبزوار، و از مغرب به شهرستان گنبد کاووس و شهرستان شاهرود محدود است و وسعت این شهرستان ۱۷۲۴۵ کیلومتر مربع است.

جمعیت: جمعیت این شهرستان طبق سرشماری ۱۳۵۵-۲۳۵،۷۶۰ نفر بوده است و در سال ۶۱-۲۶۳،۸۱۵ نفر برآورد گردیده که تراکم نسبی آن ۱۵/۳۰ نفر در هر کیلومتر مربع است. این شهرستان از ۴ بخش جاجرّم، جرّگلان، حومه، مانہ و سیمیلقان و ۱۴ دهستان و ۵۸۱ روستا تشکیل شده

دوری، ایران قرار دارد. این کشور از سی و سه جزیره بزرگ و کوچک تشکیل شده است که بزرگترین این جزایر منامه نام دارد. مساحت این سرزمین در حدود ۶۷۸ کیلومتر مربع است که پوشیده از زمینهای شنی و سنگی است و ارتفاع مهمی در آن وجود ندارد. آب و هوای بحرین در تابستانها گرم و مرطوب است و در ماههای تیر و مرداد درجه حرارت غالباً از چهل درجه سانتیگراد تجاوز می کند و در زمستانها معتدل است.

جمعیت بحرین در حدود ۳۷۱،۰۰۰ نفر است که آمیزه ایست از افراد بومی و کسانی که از کشورهای دیگر مثل ایران، هند، پاکستان، انگلستان، ایالات متحده آمریکا، مصر، کره و عمان به این کشور آمده اند. در حال حاضر ۴۰٪ جمعیت بحرین را اتباع خارجی تشکیل می دهند و در حدود ۲۰٪ از کل جمعیت آن ایرانی هستند.

پایتخت آن منامه و از شهرهای مهم دیگر بادیه، عسکر، عمر، محرق می باشد. بحرین در ۱۴ مه ۱۹۷۰ میلادی با مراجعه به آرای عمومی توسط سازمان ملل متحد از ایران مستقل شد - البته سالها تحت قیمومیت انگلیس بود - و در تاریخ ۲۱ سپتامبر ۱۹۷۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

دین رسمی مردم بحرین اسلام است و بیش از نیمی از آنان را شیعیان تشکیل می دهند. زبان رسمی مردم بحرین عربی است و هم مکاتبات رسمی کشور با این زبان انجام می گیرد.

از صنایع مهم بحرین می توان صنایع نفت، گاز، آلومینیوم سازی، آردسازی و صنایع دستی را نام برد. صادرات عمده بحرین نفت، آلومینیوم، ماهی، میگو و اجناس لوکس کشورهای غربی است که پس از ورود به بحرین مجدداً صادر می شود. علاوه بر نفتی که از عربستان برای تصفیه به بحرین وارد می شود و منبع درآمد خوبی برای این کشور است،

«دریای سیاه» دریایی است در جنوب شرقی اروپا که از مدیترانه متفرع شده، از جنوب غربی به وسیله بغاز بسفر به دریای مرمره اتصال دارد، مساحتش در حدود ۴۳۵/۰۰۰ کیلومتر مربع، سواحل شمالی و شرقی آن متعلق به جمهوری آذربایجان و سواحل غربی آن جزو بلغارستان و رومانی و سواحل جنوبی آن با تنگه های داردانل و بسفر متعلق به ترکیه است.

بحر خزر

بزرگترین دریاچه های دنیا در شمال ایران، بین آسیا و اروپا، به مساحت ۴۲۰/۰۰۰ کیلومتر مربع، آبش شور و تلخ، طول آن از شمال به جنوب ۱۲۶۰ و حداکثر پهنایش ۵۵۰ کیلومتر، حداکثر گودی آن ۱۰۰۰ متر، بواسطه تبخیر زیاد و علت های دیگر آبش به تدریج کم می شود و سطح آن پایین می رود، تا چند هزار سال قبل تا نزدیک کوه های البرز امتداد داشته، آنرا دریای قزوین و دریای مازندران نیز گفته اند، رودهایی که در آن می ریزند عبارت است از ولگا و اورال در خاک روسیه، رود ارس در مرز ایران و آذربایجان، رودهای آستارا و سفیدرود و هراز و گرگان در خاک ایران، اترک در مرز ایران و ترکمنستان. این دریا از مهمترین مراکز صید ماهی است و حمل و نقل دریایی بین ایران و روسیه و جمهوری های تازه به استقلال رسیده اطراف آن نیز از طریق همین دریاچه صورت می گیرد. بنادر مهم ایران در کنار بحر خزر: بندر انزلی، بندر گز، نوشهر، از بنادر آذربایجان: باکو و هشترخان.

بحرین

بحرین مجمع الجزایری است در میان آب های جنوب خلیج فارس که در مشرق آن قطر و در مغرب آن کشور عربستان و در شمال آن با فاصله نسبتاً

انواع مختلف کالاها به این کشور وارد می‌شود.

بختگان / نیریز (دریاچه)

دریاچه‌ای است در فارس، در شمال اصطهبانات، در ۵۰ کیلومتری مشرق شیراز، میان دو رشته‌کوه متوازی واقع شده، به طول ۱۰۰ و پهنای ۳۰ کیلومتر، بوسیله تنگه‌ای به دریاچه دیگر بنام طشت نرگس اتصال دارد، در وسط آن جزیره‌ای است؛ عمقش کم است، رود کر در آن می‌ریزد، آبش شور است و در تابستان قطعات نمک بر روی آن جمع می‌شود.

بدر

بدر نام محلی میان مکه و مدینه، و نام چاهی که بدرین قریش کنده بود، حضرت رسول در این محل در روز ۱۷ رمضان سال دوم هجرت با کفار قریش جنگ کرد و فاتح شد و آن روز به یوم بدر معروف است و آن جنگ را جنگ بدر یا غزوه بدره الکبری نامیده‌اند، و شرح آن غزوه آن است که قافله‌ای از شام با ابوسفیان برمی‌گشت عده آنها سی نفر بود، حضرت رسول به مسلمانان امر کرد که با آن قافله جنگ کنند، خبر به ابوسفیان رسید و به مردم مکه اطلاع داد که مسلمانان قصه قافله ما را کرده‌اند، جمعی از مردم مکه و اشراف قریش به کمک اهل قافله شتافتند و تعداد آنان به ۹۵۰ نفر رسید، صد نفر از آنها اسب داشتند، حضرت رسول روز سوم رمضان از مدینه با ۳۱۳ نفر خارج شد، مسلمانان فقط دو اسب و هفتاد شتر داشتند و در بدر توقف کردند، وقتی کفار قریش رسیدند از میان آنها عتبه و شیبه پسران ربیع و ولید پسر عتبه به میدان آمده و مبارز طلب کردند، حضرت رسول عبیده بن الحارث را مقابل عتبه و حمزه عم خود را مقابل شیبه و علی بن ابیطالب را مقابل ولید فرستاد، حمزه و علی هر کدام هم‌اورد خود را کشتند، اما عبیده در این نبرد پایش قطع شد و از

همان جراحت مرد، سپس هر دو گروه در هم ریختند و اندکی بعد کفار قریش شکست خورده و فرار کردند، ابوجهل نیز در این جنگ کشته شد و سر او را نزد حضرت رسول بردند، کفار قریش ۷۰ نفر کشته و ۷۰ نفر اسیر دادند، از مسلمانان فقط ۱۴ نفر شهید شدند، وقتی خیر شکست کفار قریش در مکه به ابولهب رسید از شدت غصه بیمار شد و یک هفته بعد مرد.

برازجان

برازجان یکی از شهرهای مهم استان بوشهر است که در سر راه بوشهر به شیراز و در ۷۰ کیلومتری شمال آن واقع است. این شهر بر روی زمینهای آبرفتی حاصل از جریانهای اتفاقی غرب گیسکان که سرانجام تمامی آنها به رود دالکی منتهی می‌شوند، بنا شده است. برازجان دارای آب و هوای گرم و خشک صحرائی بوده و ارتفاع آن از سطح دریا ۷۲ متر می‌باشد. این شهر مرکز شهرستان دشتستان است، که به غیر از بخش مرکزی (برازجان) دارای دو بخش دیگر سعدآباد و شبانکاره نیز می‌باشد.

جلگه دشتستان از نظر آب و هوایی در منطقه گرم و خشک واقع شده است، که هر چه از جنوب غربی به شمال شرقی برویم به سبب افزایش ارتفاع زمینها، از گرمای هوا کاسته شده و بر حاصلخیزی مزارع افزوده می‌شود. این جلگه که در حد فاصل کوهستانهای شرقی (گیسکان) و کرانه‌های ساحلی و رود دالکی قرار گرفته با وجود اینکه دارای چشمه یا رودخانه جاری و دائمی در سطح نیست ولی آبهای زیرزمینی آن زیاد و نسبتاً شیرین است. بدین سبب این جلگه برای کشاورزی مناسب بوده و از قدیم با ایجاد چاهها و قناتهای فراوان از آبهای زیرزمینی آن برای کشت و زرع استفاده می‌کرده‌اند.

با توجه به روال دیرینه زندگی، مردم این منطقه که

ناهمواریها: ارتفاعات مهم شهرستان بردسیر عبارتند از کله گاو، چهل تن، کوه پنج.

آب و هوا و رودها: آب و هوای این شهرستان معتدل کوهستانی است که زمستانهای سرد و تابستانهای معتدل دارد این شهرستان میدان وزش بادهای موسمی و فصلی میباشد.

مهمترین رودهای این شهرستان عبارتند از: ۱- رودخانه قریة العرب لالهزار ۲- رودخانه آب بخشا ۳- رودخانه ماهونک خانه سرخ و از آبهای راکد آن می توان دریاچه ترشاب و دریاچه حلبی ساز را نام برد.

چشمه سارهای متعددی در این شهرستان وجود دارد که عبارتند از چشمه گزوثیه، چشمه سور، چشمه سرخ.

سابقه تاریخی: بنای شهر بردسیر را به اردشیر بابکان نسبت می دهند که آنرا به نامهای (به اردشیر) یا (وه اردشیر) نامیده و بعد از هجوم اعراب به نام بردسیر خوانده شده است و بر اثر فتنه مغول شهر ویران و نابود گردیده است

مهمترین روستاهای این شهرستان عبارتند از: بهرامجرد، قریة العرب، نگار لالهزار، قلعه عسکر، بیدخون، کوه پنج.

برمه (بیرمانی)

کشوری نیمه کوهستانی در جنوب شرقی آسیا به مساحت ۶۷۸۰۰۰ کیلومتر مربع که از يك دوم ایران کمتر می باشد. دنباله کوههای هیمالیا، ارتفاعات مهم آنرا تشکیل می دهد که از شمال به جنوب تا خلیج مارتابان امتد است. آب و هوای آن موسمی یعنی گرم و مرطوب و پرباران است و رودهای مهم آن ایراودی و سالوئن می باشد که پس از مشروب کردن اراضی حاصلخیز مجاور خود به خلیج مارتابان با دلتای وسیعی می ریزند.

اکثراً از طریق کشاورزی و نگهداری چند دام، امرار معاش می کرده اند، می توان نتیجه گرفت که علت پیدایش شهر برازجان به سبب موقعیت خاص کشاورزی بوده است. این شهر که در واقع قطب تولیدات کشاورزی استان بوشهر است، دارای محصولات متنوعی است که مهمترین آنها تنباکو، خرما، غلات، سبزیجات و صیفی جات می باشند.

برازجان و روستاهای نزدیک و مجاور آن، طبق آخرین آمار، ۱۳۵،۲۸۲ نفر جمعیت دارد که شغل عمده آنها کشاورزی و دامپروری و یا کارهای خدماتی مربوط به آنها می باشد. برازجان به سبب قرار داشتن در مسیر راه آسفالتت بوشهر - شیراز، در گذشته و حال از موقعیت مهمی برخوردار بوده است. خط آهن ۵۰ کیلومتری، نیز در گذشته این شهر را به بوشهر متصل می کرده است. از آثار تاریخی مهم این شهر، بازار سرپوشیده و کاروانسرای قدیمی مشیرالملک را می تواند نام برد.

سعدآباد: سعدآباد یکی از بخشهای مهم شهرستان دشتستان است. رودخانه شاپور از شمال آن می گذرد و دارای زمینهای حاصلخیزی است. در اطراف سعدآباد درختان خرما و اشجار دیگر فصلی، مناظر طبیعی زیبایی را پدید آورده اند که نسبت به دیگر نقاط استان بوشهر سرسبزتر به نظر می رسد. جمعیت آن بنا بر آمار سال ۱۳۶۲ به ۴۷۴۳ نفر می رسد، و از نظر نوع و کیفیت و میزان تولید خرما در استان بوشهر مقام اول را داراست.

بردسیر

شهرستان بردسیر در جنوب شهرستان کرمان قرار دارد، از مشرق به شهرستان بم و از جنوب به شهرستانهای بافت و جیرفت و از مغرب به شهرستان سیرجان محدود می شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۲۰۴۰ متر می باشد.

جمعیت آن (۱۹۷۹) در حدود ۳۲,۹۱۰,۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در کیلومتر مربع ۴۷ نفر بوده است. مردم آن از نژاد زرد و پیرو دین های بودا و برهما و اسلام و مسیح می باشند و زبان رسمی آن برمه ای و انگلیسی است. نوع حکومت آن جمهوری فدرال و پایتخت آن بندرانگون با ۲,۱۰۰,۰۰۰ نفر جمعیت و شهرهای مهم دیگر آن ماندالایی با ۳۹۳,۰۰۰ نفر جمعیت است.

برمه در سال ۱۶۱۲م. تحت نفوذ کمپانی هند شرقی درآمد. از سال ۱۸۸۵ تا ۱۹۳۷ جزو هند انگلیس بود و در سال ۱۹۳۹ از هندوستان انگلیس جدا و حکومت خودمختار تشکیل داد و در سال ۱۹۴۸ میلادی از انگلیس مستقل شد و در تاریخ ۱۹ آوریل همین سال به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

محصولات مهم کشاورزی آن برنج، کنف، چای، نیشکر، کائوچو، توتون، پنبه و فراورده های جنگلی است. پرورش گاو، گاومیش، گوسفند، بز، فیل در آن رواج دارد. از معادن مهم آن سنگ آهن، نفت، سرب، نیکل، طلا، نقره، کبالت است.

صنایع مهم آن عبارتند از نساجی، سیمان، چرم، چوب، کبریت، غذایی و مصنوعات دستی.

طول راه آهن بیش از ۳۰۰۰ کیلومتر و راه شوسه ۲۵۰۰۰ کیلومتر است که مراکز کشاورزی و معدنی و جنگلی را به بنادر آن وصل می کند.

واحد پول آن کیات برابر ۱۰۰ پیات معادل ۱۵/۹ ریال است. صادرات مهم آن برنج، چای، کائوچو، مواد معدنی، محصولات جنگلی و واردات آن ماشین آلات، چدن، فولاد و مواد شیمیائی است.

بروجرد / بروگرد

این شهرستان در ناحیه ای تقریباً کوهستانی با وسعتی برابر ۲,۶۴۱ کیلومتر مربع در ارتفاع

۱,۵۴۰ متر از سطح دریا از شمال به شهرستان ملایر، از جنوب و جنوب غربی به شهرستان خرم آباد، از شمال غربی به شهرستان نهاوند، از جنوب شرقی به شهرستان الیگودرز، و از شرق و از شمال شرقی به شهرستان اراک محدود می شود. فاصله این شهر تا مرکز استان ۱۱۰ کیلومتر و تا تهران ۳۹۰ کیلومتر است.

بروجرد دارای آب و هوای معتدل کوهستانی است و دوره سرما و یخبندان در بعضی سالها پنج ماه و ارتفاع برف گهگاه به ۳۰ تا ۵۰ سانتیمتر می رسد. برفهای سنگین باعث قطع ارتباط شهر و روستاهای اطراف می شود به طوری که انباشته شدن برف در کوچه های محلات قدیمی شهر، اهالی را مجبور می کند که به حفر تونل های برفی در کوچه ها و گذرگاهها اقدام نمایند و یا در روستاها مردم از پشت بامها با یکدیگر در تماس باشند.

تاریخچه و علل وجودی بروجرد: بروجرد که در گویش لری (وروگرد) و در لهجه محلی بروجردی (ورویرد) نامیده می شود از تاریخ قبل از اسلام آن دلایل و مدارک کافی در دست نیست لیکن گروهی بروجرد را از بناهای فیوز ساسانی می دانند. عده ای دیگر معتقدند زمانی که یزدگرد سوم در جنگ نهاوند از اعراب مسلمان شکست خورده سپاهیان او متواری و دوباره در محل بروجرد (براوگرد) جمع می شوند که پس از معرّب شدن بروجرد شده است. این شهر، در طول تاریخ فراز و نشیبهای زیادی داشته است، در زمان قاجار جسام السلطنه حاکم خوزستان و لرستان بروجرد را مقرر حکومت خود قرار می دهد که برای حفظ امنیت قلاع سابق شهر را تعمیر و خندقی به دور شهر حفر می کند.

در ایجاد این شهر عواملی چون آب و هوای معتدل کوهستانی، وجود دشت حاصلخیز رسوبی سیلاخور (قصبه بروجرد)، شبکه آبهای روان دائمی

مکتب‌خانه است.
از مهمترین صنایع بروجن می‌توان قالیبافی، گیوه‌دوزی، نمدمالی، کلاه‌مالی را نام برد.

برزیل **Bresil**

بزرگترین کشور آمریکای جنوبی به وسعت ۸,۵۱۱,۹۶۵ کیلومتر مربع، حدود آن از شمال به اقیانوس اطلس و ممالک گویان و ونزولا و از مشرق به اقیانوس اطلس، از جنوب به اروگوئه و پاراگه، از مغرب به کولومبیا و پرو و بلیوی. جمعیت آن در سال ۱۹۷۹ بالغ بر ۱۱۸,۶۵۰,۰۰۰ نفر. رود معروف آمازون و چند رود دیگر از شعب آمازون در قسمتی از آن جریان دارد و دارای جنگلهای وسیع و انبوه است. آب و هوای آن چون در منطقه استوایی واقع است گرم و مرطوب است و باران زیاد دارد، کشت و زرع نباتات مناطق معتدله و منطقه استوایی هر دو در آن متداول است، مهمترین محصولات کشاورزی آن: قهوه، پنبه، نیشکر، چای. جنگلهای وسیع سواحل رود آمازون نیز از منابع مهم ثروت برزیل است و از آنها کائوچو و سلولز و صمغ و انواع چوب و نباتات طبی بدست می‌آید. معادن آن: طلا، مس، نیکل، زغال‌سنگ، آهن، منگنز، الماس و نفت. دارای صنایع نساجی و کاغذسازی است. جمعیت آن شامل مردمی بومی و مهاجرین اروپائی است. زبان آنها پرتغالی است، مردم بومی به زبان مخصوص خود نیز تکلم می‌کنند. حکومت آن جمهوری است. مذهب: کاتولیک و پروتستان، پایتختش برازیلا و شهرهای مهم آن: ریودوژانیرو، سائوپولو، رسیف، ناتال و سالوادور، واحد پول: کروزیرو. در سال ۱۸۰۸ پادشاه پرتغال که از آن کشور گریخته بود به برزیل رفت و تا سال ۱۸۲۰ در آنجا اقامت داشت، در سال ۱۸۲۲ پسرش دون‌پدرو استقلال برزیل را اعلام کرد، پس از وی دون‌پدرو دوم امپراتور برزیل شد. در انقلاب

و قنوات و چشمه‌های فراوان آن، مراتع طبیعی جهت دامپروری، به مرور زمان عوامل تاریخی و سیاسی (حاکم‌نشینی) و همچنین عوامل ارتباطی و تجاری در جذب جمعیت و ایجاد سکونت‌گاه و گسترش و توسعه آن به نوعی، نقش مؤثر داشته است.

صنعت ورشوسازی آن معروف است. رود آبریز که شعبه مهم کارون است از مغرب بروجن سرچشمه می‌گیرد. از بخش‌های آن اشتریان و درود است که راه آهن سراسری نیز از درود می‌گذرد.

بروجن

شهر بروجن در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۷۱ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه قرار گرفته است. این شهر حد واسط شهرهای قمشه و شهرکرد واقع شده و با هر یک از این دو شهر ۶۰ کیلومتر فاصله دارد. ارتفاع این شهر ۲,۱۸۰ متر از سطح دریا است، وسعت آن بالغ بر نهصد هکتار است.

وجه تسمیه بروجن: به یک روایت شهر بروجن به واسطه داشتن قلعه‌های متعدد با برجهای بلند که ساکنین آن به منظور نگهداری از محصولات دامهای خود ساخته بودند، «برجیها» یا «اورجیها» (یعنی محلی با برجهای متعدد) نام داشته که به مرور زمان «اورجن» و بعد «بروجن» شده است.

به روایت دیگر، ساکنین اولیه این شهر گروهی از طایفه «اوره‌ای» ساکن بخش لردگان بوده‌اند که بر اثر جنگ و ناامنی ناچار به فرار از موطن اصلی خود شده و در این مکان توطن یافته‌اند. این مردم را «اوره جسته» به معنی اوره‌ای‌های گریخته نامیدند که بعدها این کلمه به «اوره جست» و «اورجن» و بروجن تغییر نام یافته است.

محلله‌های قدیمی بروجن، درب قلعه، محله کارون، ظلم‌آباد، محله پایین، تولاکارسونی و

۱۵ نوامبر ۱۸۸۹ از سلطنت خلع شد و رژیم جمهوری برقرار گردید.

برونئی

در ساحل سبز شمال غربی جزیره برنئو کشور کوچک برونئی واقع شده است. این کشور از طریق خشکی با قسمتهایی از کشور مالزی همسایه است. مساحت این کشور ۵,۷۶۵ کیلومتر مربع است.

برونئی از نظر طبیعی شامل دو ناحیه است. یکی ناحیه غربی که اکثراً بست و باتلاقی است و دیگری ناحیه شرقی که تپه‌ای است.

آب و هوای این کشور به سبب نزدیکی به استوا گرم و مرطوب با باران قابل ملاحظه‌ای است.

جمعیت برونئی در حدود ۲۱۴۰۰۰ نفر است که اکثراً مسلمانند. نزدیک به بیش از نیمی از جمعیت برونئی مالایایی و حدود یک‌چهارم آنها چینی هستند. بقیه را افراد گروه‌های بومی جزیره برنئو تشکیل می‌دهند.

زبان رسمی آنها مالایائی، ولی زبانهای انگلیسی و چینی نیز در این کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. پایتخت این کشور شهر برونئی است.

در سال ۱۲۰۰ میلادی این کشور سلطان نشین بوده است. اسلام در قرن پانزدهم به این کشور رسید. امروزه این کشور به صورت پادشاهی اداره می‌شود که در رأس آن سلطان قرار دارد. سلطان نشین برونئی از نظر سیاسی بیشترین ارتباط را با انگلیس و همسایگانش دارد.

بسطام

یکی از چهار بخش مهم شهرستان شاهرود استان سمنان است. بسطام در ۶ کیلومتری شمال شرقی شاهرود و جنوب رشته کوه البرز بصورت دشت وسیعی بر سر راه ارتباطی شاهرود - گرگان قرار دارد.

نواحی مرتفع آن دارای آب و هوای معتدل تابستانی و سرد و بارانی زمستانه است، و نواحی جنوبی آن که شامل دشت بسطام است آب و هوای کوهپایه‌ای دارد. این ناحیه پرباترین منطقه شاهرود است. قسمت شمالی این منطقه از آبهای چشمه ورودخانه و قسمتهای جنوبی آن از آبهای چاه و قنات بهره‌برداری می‌کنند.

پوشش گیاهی ناحیه شامل استپ نیمه‌بیابانی (کوهپایه‌ای) و استپ کوهی، در نواحی پرباران شامل انواع درختان سوزنی و یهن برگ است. درخت سُرخدار این منطقه در ایران منحصر به فرد است.

سابقه تاریخی بسطام: بسطام یکی از شهرهای مهم قومس (کومش) بوده که در دوره ساسانیان اهمیت فراوانی داشته است. این شهر از قرن دوم و سوم هجری به برکت وجود بایزید بسطامی مورد توجه عارفان و دانشمندان قرار گرفت. در آغاز قرن هفتم هجری فتنه مغول این شهر را ویران کرد و در اواخر دوره مغول مدتی مرکز حکومت طغاتی‌مورخان شد.

آثار تاریخی: آثار تاریخی در بسطام فراوان است که به معدودی از آنها در زیر اشاره می‌شود: گنبد غازان خان - صومعه بایزید - بقعه امامزاده محمد - آرامگاه بایزید - مسجد بایزید - مناره بسطام و برج کاشانه.

بغداد

دارالسلام زوار، پایتخت دولت عراق در دو طرف رود دجله، نام بغداد کلمه فارسی است، در محل این شهر در قدیم قریه‌ای بوده که از قرن ششم قبل از میلاد تا سال ۱۶ هـ. جزو ایران بوده، در سال ۱۴۹ هـ. ابو جعفر منصور دومین خلیفه عباسی بوسیله مهندسین و معماران و صنعتگرانی که از جمیع انحاء امپراتوری اسلامی فراخوانده بود این شهر را

اسلحه. طول راه آهن آن در حدود ۱۱,۰۰۰ کیلومتر. در رودهای موز و اسکو و سواحل دریای شمال نیز خطوط کشتی رانی دارد. کشور بلژیک از دو هزار سال قبل به نوبت تحت تصرف رومی‌ها، فرانکها، اسپانیولها، اتریشها و فرانسویها درآمده، بعد از شکست ناپلئون در سال ۱۸۱۵ هلند آن را تصرف کرد و در سال ۱۸۳۰ در اثر نهضت مردم مستقل گردید و در ۱۸۳۱ لئوپولد اول به سلطنت رسید، لئوپولد دوم پسر لئوپولد اول از سال ۱۸۵۶ تا ۱۹۰۹ سلطنت کرد. بعد از او برادرزاده اش آلبرت اول پادشاه شد، آلبرت در سال ۱۹۳۴ درگذشت و پسرش لئوپولد سوم جانشین وی گردید. در سال ۱۹۴۰ نیروهای آلمان آن را اشغال کردند، در سال ۱۹۵۱ بر اثر کناره گیری لئوپولد سوم پسرش بودن به سلطنت رسید.

بلغارستان

در جنوب شرقی اروپا، در شبه جزیره بالکان، کنار دریای سیاه، به مساحت ۱۱۰,۵۶۴ کیلومتر مربع (معادل یک چهاردهم ایران) واقع می باشد. رشته کوه رودوپ در جنوب و بالکان در مرکز از غرب به شرق آنرا دربر گرفته اند. آب و هوای آن بری و متغیر در نواحی مرکزی و کوهستانی و معتدل و مرطوب در نواحی پست و ساحلی است. رود دانوب مرز مشترک آنرا با رومانی تشکیل می دهد و رودهای متعددی از بلغارستان به دانوب می پیوندند.

مسائل انسانی: جمعیت آن (۱۹۷۹) قریب ۸,۸۲۵,۰۰۰ نفر جمعیت نسبی آن در کیلومتر مربع ۸۱ نفر است. مردم آن از نژاد زرد و سفید و زبان رسمی آن بلغاری و اکثریت پیرو مذهب ارتودکس می باشند و عده ای مسلمان در آن زندگی می کنند. نوع حکومت آن جمهوری بود که در سال ۱۹۴۶ پس از پایان جنگ جهانی دوم، تشکیل شد. در تاریخ

ساخت و پایتخت خود قرار داد و آن را مدینه السلام نامید، در زمان هارون الرشید و مأمون شهرت و اهمیت بسیار پیدا کرد و مدت پانصد سال مرکز خلافت و پایتخت تمام ممالک اسلامی بود، در سال ۶۵۶ ه. هولاکو این شهر را گرفت و مستعصم خلیفه عباسی را کشت و دولت عباسی را منقرض ساخت و سپس فرمان قتل عام داد و قریب ۸۰۰,۰۰۰ نفر را به قتل رسانید، در سال ۸۱۹ ه. امیر تیمور آن را گرفت، در ۹۴۱ ه. به تصرف آل عثمان درآمد و تا سال ۱۰۴۸ ه. زمانی در تصرف ایران و زمانی در تصرف سلاطین عثمانی بود و در این سال برطبق مصالحه میان شاه صفی پادشاه ایران و سلطان مراد چهارم پادشاه عثمانی قرار شد ایران به تصرف ایران و بغداد در تصرف دولت عثمانی درآید، و تا پایان جنگ جهانی اول در تصرف دولت عثمانی بود، پس از تشکیل دولت مستقل عراق پایتخت آن دولت گردید.

بلژیک Belgique

کشوری است در اروپای مرکزی به وسعت ۳۰,۵۰۰ کیلومتر مربع، حدود آن از شمال به هلند و دریای شمال، از مشرق به آلمان و لوکزامبورگ از مغرب به فرانسه، از جنوب به آلمان و فرانسه، آب و هوای آن بحری و مرطوب، رودهای مهم آن: موز و اسکو. پایتختش بروکسل. شهرهای مهم آن: آنورس، لیژ، گاند، نامور، بروژ، استاند. ساکنین آن اکثراً به زبان فرانسه تکلم می کنند. رژیم آن مشروطه سلطنتی و دارای دو مجلس. مذهب: کاتولیک. واحد پول: فرانک. محصولات زراعتی آن: گندم، جو، سیب زمینی، توتون و چغندر قند. معادن آن: زغال سنگ که در فلات آردن به مقدار فراوان استخراج می شود، آهن، مس و روی. دارای صنایع پارچه بافی، چینی سازی، کارخانه های قند و ابریشم مصنوعی و ماشین های فلاحتی و صنعتی و انواع

بلوچستان ایران و افغانستان و بحر عمان، مرکز آن، کویته، شهر عمده اش: شهر شامان. بلوچستان ایران: که آن را مکران هم می گویند مساحتش ۱۵۵/۰۰۰ کیلومتر مربع، حدود آن از طرف شمال به سیستان و کرمان، از جنوب به دریای عمان، از سمت مشرق به پاکستان و افغانستان، اراضی آن غالباً خشک و پهناور، آب و هوایش خشک و بری، دارای کوههای آتشفشان مانند کوه تفتان. رود لادیز از اراضی حاصلخیز آن عبور می کند، مردم آن بیشتر به دامپروری و کشاورزی و صنایع دستی از قبیل بافتن گلیم و قالیچه اشتغال دارند. محصول عمده اش خرما. شهرهای مهم آن: زاهدان (مرکز استانداری بلوچستان)، ایرانشهر، زابل، جاده بهار، خاش سراوان، بمپور، سیستان.

۱۴ دسامبر ۱۹۵۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن شهر صوفیه (۱,۱۰۰,۰۰۰ نفر) در مغرب کشور است. سایر شهرهای مهم عبارتند از: پلوودیو (۳۱۰,۰۰۰)، بندر وارنسا (۱۸۱,۰۰۰)، روسه (۱۳۰,۰۰۰ نفر).

کشاورزی آن پیشرفته است و تولیدات عمده آن گندم، جو، برنج، انگور، سیب، مرکبات، چغندر قند، توتون و تنباکو، پنبه و فرآورده های جنگلی می باشد. دامپروری آن شامل پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک، طیور و صید ماهی به روش علمی است. معادن مهم آن زغال سنگ، سنگ آهن، کرم، منگنز، سرب، روی، مس، طلا، انتیموان می باشد. در صنایع به پیشرفتهایی نایل آمده و شامل ماشین سازی، ذوب آهن، سیمان، شیمیایی، غذایی (لبنیات، قند و شکر) چرم و تهیه عطر از گل است.

واحد پول این کشور لوا برابر ۱۰۰ استونینکی می باشد. صادرات مهم آن حیوانات زنده، گوشت، لبنیات، پوست، پشم، کنسرو، شراب، سنگهای معدنی و واردات مهم آن نفت، پارچه، مواد شیمیایی، وسایل برقی، وسائط نقلیه، پنبه، چای، قهوه، کاکائو، خشکبار است.

به دنبال تحولات در بلوک شرق، این کشور نیز حکومت کمونیستی را کنار گذاشت و سیستم دموکراتیک را در پیش گرفته است.

بلوچستان

ناحیه ای است در قسمت جنوب شرقی فلات ایران به وسعت ۳۶۰/۰۰۰ کیلومتر مربع، دارای کویرهای لم یزرع و اراضی کوهستانی. بیشتر مردم آن عشایر چادرنشین هستند، قسمتی از این ناحیه در زمان فاجاریه از ایران منتزع گردیده و به بلوچستان انگلیس معروف شده و اکنون جزو پاکستان است و مساحت آن ۲۰۵/۰۰۰ کیلومتر مربع می باشد، مابین

بلیوی Bolivie

مملکت جمهوری در آمریکای جنوبی. میان ممالک برزیل و پرو و شیلی و آرژانتین، به وسعت یک میلیون کیلومتر مربع. سرزمینی است کوهستانی، آب و هوای آن گرم و مرطوب، دارای جنگلهای وسیع و معادن نفت، زغال سنگ، طلا، نقره، مس، سرب، قلع و روی. محصولات عمده آن: سیب زمینی، جو، کاکائو، قهوه و کاتوجو. پایتخت آن، سوکر، شهر مهمش لاپاز، زبان مردم: اسپانیولی و بومی قدیمی. مذهب: کاتولیک. واحد پول: بولیویانو. این کشور سالها مستعمره اسپانیا بود، در سال ۱۸۲۵ استقلال پیدا کرد.

بم

این شهرستان در مشرق استان کرمان واقع شده و از شمال به کرمان و لوت، از جنوب به جبال بارز و

جیرفت، و از شرق به سیستان و بلوچستان و از غرب به بافت و بردسیر محدود می گردد و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰۷۶ متر می باشد.

از نظر آب و هوایی شهرستان بم به دو منطقه صحرایی، و معتدل کوهستانی تقسیم می شود.

۱- آب و هوای صحرایی که منطقه وسیع یست کویری را دربر می گیرد در این ناحیه ریزشهای جوی کم و اختلاف دمای آن بر حسب شب و روز و فصل متغیر است.

۲- آب و هوای کوهستانی شامل نواحی کوهستانی راین و ده بکری است که در تابستان محل ییلاق اهالی شهرستان بم می باشد.

بادها: معروفترین بادهای این شهرستان عبارتند از: ۱- باد همیشگی مشهور به گاوکش ۲- باد گرم جنوب ۳- باد جنوب غربی ۴- بادهای مشهور به بادکو. تامین منابع آب کشاورزی این شهرستان

از جنگ تحمیلی غیر قابل انکار است. به دلیل ویران شدن بندر خرمشهر، و تا بازسازی مجدد آن، بندر امام خمینی می‌تواند فعالیتهای خدماتی بیشتری را عرضه کند.

بندر ترکمن

شهرستان بندر ترکمن به وسعت ۱۸۶۰ کیلومتر مربع در شمال کشور و مشرق استان مازندران و در مغرب جلگه گرگان واقع است. از شمال به مرز شوروی و رودخانه اترک، از جنوب به شهرستان کردکوی و از مشرق به شهرستان گرگان و بخش آق قلعه محدود می‌شود.

ویژگیهای طبیعی - شهرستان بندر ترکمن در منطقه‌ای کاملاً هموار و عاری از پستی و بلندی قرار گرفته و با توجه به اینکه دریای خزر ۲۸ متر پایین‌تر از سطح آبهای آزاد می‌باشد، ارتفاع بخشهای وسیعی از این شهرستان پایین‌تر از سطح آبهای آزاد جهان قرار دارد. شیب زمین ناچیز بوده و به طرف مشرق اندکی بر ارتفاع زمین افزوده می‌شود. مرتفع‌ترین نقطه آن در روستای اسلام‌تپه، حدود ۵۶ متر بالاتر از سطح آبهای آزاد است.

از اوایل دوران چهارم با توجه به تغییرات اقلیمی، نوسان سطح آب دریای خزر و وضع رسوبگذاری آن تحول عمده از نظر زمین‌شناسی در منطقه گرگان ایجاد شده، و افزایش تبخیر، کاهش میزان نزولات جوی و بسته‌شدن سدهای متعدد بر روی رودخانه‌های حوضه آبریز خزر موجب عقب‌نشینی آن گشته و پیوسته بر وسعت جلگه‌های ساحلی آن افزوده می‌شود و این وضع به علاوه رسوبگذاری رودها، سبب تبدیل جزیره آشوراده به شبه‌جزیره و اتصال آن به شبه جزیره «میانکاله» شده است. آب و هوای این شهرستان در قسمتهای جنوبی، معتدل خزری و در قسمتهای شمالی، آب و هوای

توسط رودهای فصلی، قنات و چاههای عمیق و نیمه عمیق صورت می‌گیرد. مهمترین رودهای شهرستان بم عبارتند از:

۱- رود نسا ۲- رود فاشکوه (تلنگور) ۳- تهرود ۴- رود آدوری که سرچشمه این رودها از کانوهای آبگیر بارز، فاشکوه و راین می‌باشد.

بخشهای نرمشیر و راین، و روستاهای بروات و عزیز آباد از بخشها و روستاهای مهم این شهرستان است.

بندر امام خمینی

این بندر در انتهای شمال غربی خلیج فارس، در ۹۰ کیلومتری شرق آبادان و خرمشهر، و در جنوب شرقی مرکز استان قرار دارد.

بندر امام خمینی از نظر طبیعی بهترین موقعیت جهت توسعه را داراست. این ویژگیها عبارتند از:

۱- دارا بودن موقعیت مناسب برای احداث خطوط آهن.

۲- دارا بودن موقعیت خاص جغرافیایی و طبیعی بودن کانال ارتباطی این بندر و خلیج فارس (کانال خورموسی).

۳- نزدیکی به مهم‌ترین قطب صنعتی کشور (صنایع موجود در خوزستان، پتروشیمی، فولاد اهواز)، برای تأمین مواد اولیه مورد نیاز آنها.

۴- سهولت ارتباط این بندر با راههای اصلی کشور.

بندر امام خمینی، به وسیله کانال خورموسی به خلیج فارس متصل می‌شود. ضمناً کشتیهای نفتکش که به طرف بندر ماهشهر در حرکت هستند، از خورموسی نیز می‌گذرند. کانال خورموسی یکی از بهترین کانالهای طبیعی است که احتیاج به لایروبی ندارد.

اهمیت بندر امام خمینی و بخش گمرک آن، پس

سال (۱۳۵۹ شمسی) خرمشهر را اشغال کرده‌اند. کشف نفت در قرن نوزدهم و مجاورت خرمشهر با جزیره آبادان که بعداً پالایشگاه مدرنی در آن ساخته شد، اهمیت آنرا دوچندان کرد.

با پیروزی انقلاب اسلامی، با توجه به اهمیت و موقعیت خاص نظامی و اقتصادی، وجود هموطنان عرب‌زبان، و همچنین واقع بودن خرمشهر در کنار مرز عراق، این شهر یکی از مراکز مهم و قابل توجه برای تحریکات سیاسی - نظامی گروه‌های ضد انقلاب وابسته به شرق و غرب و همچنین جاسوسان بعضی قرار گرفت. در اجرای همان نقشه‌های قدیم استعمارگران گروه‌های خلق الساعه‌ای چون «خلق عرب» و غیره تشکیل شد که هدفی جز ضدیت با انقلاب اسلامی و متشنج کردن مئطفه و بالمآل ضربه زدن به جمهوری اسلامی در سر نداشتند.

خرمشهر سمبل مقاومت و کلید پیروزی در جنگ با یورش مردانه رزمندگان اسلام در بیست و پنجمین روز عملیات بیت المقدس روز سوم خردادماه آزاد شد و اشغال ۲۰ ماهه این منطقه استراتژیک با اسارت بیش از ۱۴۰۰۰ سرباز و درجه‌دار و افسر عراقی که ۶۸ افسر عالی‌رتبه در میان آنها بودند پایان گرفت. این پیروزی در سوم خرداد سال ۱۳۶۱ اتفاق افتاد.

بندرعباس

این شهرستان مرکز استان هرمزگان است و از شمال به استان کرمان، از مشرق به شهرستان میناب، از مغرب به استان فارس و بخش بستک، و از جنوب به تنگه هرمز محدود می‌شود. وسعت این شهرستان ۳۲/۳۲۳ کیلومتر مربع و ارتفاع شهر بندرعباس از سطح دریا ۱۰ متر است.

سابقه تاریخی - بندرعباس از لحاظ تاریخی قدمت زیادی دارد. مورخان و باستانشناسان عقیده دارند که این شهر، هنگام حکومت هخامنشیان یکی

نیمه‌بیابانی است.

قسمت سفلی رودخانه گرگان در مرکز، قره‌سو در جنوب و شاخه‌ای از اترک که در (بعضی سالها در مواقع طغیانی نواحی شمالی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند)، در این شهرستان جاری هستند. علاوه بر شبه‌جزیره آشوراده و تعدادی جزایر کوچک، شهرستان بندر ترکمن حدوداً از حوالی روستای قره‌سو تا مرز خشکی ترکمنستان در طولی نزدیک به ۵۵ کیلومتر با دریای خزر خط ساحلی دارد و صید انواع ماهی از دریای خزر منبع درآمد مهمی برای اهالی به‌شمار می‌رود.

بندر ترکمن از دو بخش مرکزی و گمش‌تپه تشکیل شده است.

خرمشهر (بندر)

بندر خرمشهر در منتهی‌الیه جنوب غربی جلگه خوزستان، در محل برخورد رود کارون و اروندرود قرار دارد. فاصله خرمشهر - اهواز از طریق رود کارون ۱۶۸ کیلومتر، و از طریق جاده آسفالت ۱۲۸ کیلومتر است. کمربندی از درختان نخل به عرض ۴۰۰ متر شهر را از نقاط دیگر جدا می‌سازد.

این شهر به طول کلی در شوره‌زار واقع شده است، و ارتفاع مهمی ندارد. ارتفاع آن از سطح دریا ۸ متر است و کوه‌میشان به ارتفاع ۲۵۰ متر در جنوب شرقی آن قرار دارد. رودخانه کارون از وسط شهر می‌گذرد و شهر را به دو قسمت غربی و شرقی تقسیم می‌کند، و سپس با اروندرود پیوند می‌خورد.

موقعیت سوق الجیشی: خرمشهر از دوسده قبل، به دلیل اهمیت سوق الجیشی فوق‌العاده‌اش مورد توجه استعمارگران قرار گرفته و تاکنون چندین بار نیز به اشغال قوای خارجی درآمده است. امپراطوری عثمانی در (۱۸۸۳ میلادی)، انگلیسیها در (۱۸۵۷ میلادی) و ارتش متجاوز بعث عراق در

- ۱- عمارت کلاه فرنگی که قبلاً محل اداره گمرک بندرعباس بوده و در کنار اسکله قدیم قرار دارد.
  - ۲- زیارتگاه خواجه خضر در کنار جاده بندرعباس - لورو.
  - ۳- مقبره قدیمی در محله نخل ناخدا.
  - ۴- مسجد سبز کهنه در محله پشت شهر بندرعباس.
  - ۵- معبد هندوها در کنار یکی از خیابانهای اصلی شهر
  - ۶- امامزاده سیدمظفر واقع در نایبند.
  - ۷- امامزاده سیدکامل واقع در محله سید کامل.
  - ۸- امامزاده شاه محمد تقی واقع در مسجد امام فعلی.
- بخشهای تابعه بندرعباس عبارتند از: بخش مرکزی، جاسک، حاجی آباد (سعادت آباد)، بندر خمیر، فین.

لنگه (بندر)

این شهرستان از رشته کوههای نسبتاً مرتفع و دشتهای وسیع و دره‌های کوچک و بزرگ تشکیل شده است. از شمال به شهرستان لار و ارتفاعات تنگ کوه، از مشرق به بندر خمیر، و از جنوب و مغرب به خلیج فارس محدود است. این شهرستان در فاصله ۲۵۱ کیلومتری غرب بندرعباس واقع شده و در حدود ۲۱۲۱۴ کیلومتر مربع وسعت دارد. مرکز آن شهر بندر لنگه است که از سطح دریا ۵ تا ۱۲ متر ارتفاع دارد. رودخانه‌هایی که در این شهرستان جریان دارند اغلب شور است و برای کشاورزی مناسب نیست. فقط رودخانه ملو در نزدیکی شهر بندر لنگه از آب نسبتاً شیرینی برخوردار است که بر روی آن سدّی برای ذخیره کردن باران احداث گردیده است. وجه تسمیه بندر لنگه: لنگه از نظر لغوی (بکسر لام) با معانی مختلفی آمده است که مهمترین آنها

از بنادر مهم منطقه بوده است. گفته می‌شود که داریوش برای کنترل امپراتوری خود و رسیدگی به مناطق فتح شده تا کناره دریای سرخ به وسیله کشتیهای بادبانی از داخل خلیج فارس عبور می‌کرده و از بنادر آن استفاده می‌نموده است. اسنادی در کانال سوئز کشف شده که ثابت می‌کند که خلیج فارس (خلیج پارس) از مناطق دریای مهم و پررونق آن زمان بوده است. در زمان حکومتهای بعد از هخامنشی، یعنی اشکانیان و اسکندر مقدونی، نیز خلیج فارس از موقعیت خاصی برخوردار بوده است. در زمان ساسانیان، این منطقه از مراکز مهم دادوستد و روابط بازرگانی و تجاری به شمار می‌رفته است. در اثر کاوشها و حفاریهایی که در اسکله‌سازی بندر انجام گرفته، چند سکه نقره که مربوط به دوره ساسانی بوده بدست آمده است که فعلاً آنها را در موزه شهر نگهداری می‌کنند.

شهر بندرعباس در طول تاریخ دارای اسامی متعددی بوده است که عبارتند از: گمبرون، کمپرون، گامرون، گمبرو و گمرو. درباره علت این نامگذاری گفته می‌شود که در این محل خرنجگهای دریایی کوچکی به اسم گامبری وجود داشته است، و بدین جهت، اسم آن را گامبری نهاده‌اند. پس از آنکه شاه عباس با کمک انگلیسیها، پرتغالیها را از شهر خارج کرد، شهر مذکور را بندرعباس نامید (۱۶۲۲ میلادی) و تا امروز نیز بدین نام باقی ماند.

بندرعباس در رژیم گذشته، از نظر تقسیمات کشوری از استان کرمان جدا شد و در آغاز به عنوان مرکز استان ساحلی و سپس مرکز استان هرمزگان انتخاب گردید.

بندرعباس شهری آباد است که از لحاظ سیاسی و سوق الجیشی دارای اهمیت فراوانی است.

آثار تاریخی: بندرعباس از لحاظ تاریخی دارای ابنیه فراوانی است که عبارتند از:

است که عده‌ای با توجه به تاریخ مذکور معتقدند که این زمان مقارن با سلطه و قدرت پرتغالیها بر خلیج فارس بوده است. جمعی نیز عقیده دارند که ساختمان قلعه لشتان به عصر هخامنشی می‌رسد و قدمت آن بیش از ۲۰۰۰ سال است. در قلعه لشتان چندین قبرستان، دهها برکه آب، و انبار آذوقه و آثار فراوان دیگری از گذشته به جای مانده است.

باغستان گشته و بندر ملو از آثار تاریخی دیگر بندر لنگه است. مقبره‌های زیادی نیز از زمان گذشته در بندر لنگه وجود دارد.

این شهرستان دارای پنج بخش است که عبارتند از: کیش، بستک، گاوبندی، شبیکوه (بندر چارک)، بخش مرکزی.

ماهشهر (بندر)

بندر ماهشهر، در جنوب شرقی استان خوزستان در کنار خور موسی قرار دارد. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۵۰ متر است.

نام و بافت شهر و علل توسعه آن: نام قبلی ماهشهر، بندر معشور بوده است. این بخش در ابتدا، از توابع دهستان هندیجان بوده است. سپس در سال ۱۳۲۶، تابع شهرستان خرمشهر شده، و سرانجام در ۱۳۳۹، به صورت شهرستان درآمد است.

شهرستان بندر ماهشهر از دو ناحیه قدیم و جدید تشکیل شده است.

ماهشهر جدید: این قسمت از شهر دربی ایجاد بندر صادراتی نفت ماهشهر به وجود آمده، و تا قبل از ساخته شدن تأسیسات چارک، بزرگترین بندر صادراتی نفت ایران بوده است. هم‌اکنون مهم‌ترین واحد تبدیل و صدور گاز در این بندر مستقر است. همچنین فرآورده‌های صادراتی پالایشگاه آبادان از طریق این بندر صادر می‌گردد. منازل نسبتاً جدید و تازه‌ساز کارکنان شرکت نفت و پتروشیمی، نمای

عبارتند از: «تا»، «فرد»، «تک»، «یکتا»، «بی‌همتا» و «نادر». جمعی معتقدند که معادل کلمه لنگه، در عبری، لنجه است که به معنی بادیه‌نشین و بیلاق است و چون آب و هوای بندر لنگه نسبت به سایر نقاط خلیج فارس بهتر بوده و بیشتر شیخ‌نشینهای جنوب خلیج فارس فصل گرما را در اینجا می‌گذرانیده‌اند، به این نقطه لنجه گفته‌اند. سپس، لنجه تبدیل به لنگه شده و در حقیقت لنگه فارسی شده لنجه است.

بندر لنگه دارای قدمت تاریخی است و آنچه از عمران و آبادی که به این بندر نسبت می‌دهند نمی‌تواند حاصل سیصد یا چهارصد سال گذشته باشد. این بندر در زمان هخامنشیان گوگانا نام داشته است. اگر گوگانا همان بندر لنگه امروزی باشد، عمر بندر لنگه از زمان هخامنشیان تا امروز به ۲۵۰۰ سال می‌رسد.

عده‌ای عقیده دارند که بندر لنگه قدمت تاریخی زیادی ندارد و نام و شهرت آن از حدود سه قرن پیش به این طرف به جود آمده است. سه قرن قبل چندین نفر از ثروتمندان بحرین به این ساحل مهاجرت و در بندر لنگه امروزی سکونت اختیار کرده‌اند. آنها بتدریج با شهرهای اطراف تجارت برقرار نمودند و مردمانی از اطراف به این بندر آمدند و بدین ترتیب روز بروز بر پیشرفت این نقطه گمنام افزوده شد.

پناهای تاریخی: بندر لنگه دارای آثار تاریخی بسیاری است که مهمترین آنها عبارتند از: مسجد علی و مناره ابن عباس که احتمالاً مربوط به دوره قاجاریه است (۱۲۸۰ هجری)، مسجد غیاث (۱۲۹۰ هجری)، مسجد حاجی خداداد، مسجد افغان (۱۲۷۰ هجری)، مسجد آقا سید عبدالقاهر، حسینیه غضنفری.

قلعه لشتان در ۶ کیلومتری مشرق بندر لنگه قرار دارد و تاریخ بنای قلعه سال ۹۰۴ هجری قمری

مدرنی به این قسمت داده است.

ماهشهر قدیم: فاصله این قسمت تا ماهشهر جدید، حدود ۳ کیلومتر است، و مردم شهر بیشتر در این ناحیه سکونت دارند. بافت آن از ماهشهر جدید قدیمی تر است، و دوایر دولتی در این قسمت قرار دارد. زمین‌های منطقه ماهشهر جدید، متعلق به شرکت نفت و زمینهای ماهشهر قدیم، در حوزه نظارت سازمان زمین و وزارت کشاورزی است.

بنگلادش

کشور جدیدی است که ابتدا جزئی از پاکستان بود و پاکستان شرقی نامیده می‌شد، ولی در سال ۱۹۷۱ میلادی بدنبال یک جنگ داخلی، از پاکستان جدا شده و در ۱۹۷۴ به عضویت سازمان ملل درآمد. بنگلادش سرزمین جلگه‌ای مسطحی در شرق شبه‌قاره هند است که از طرف شمال و شرق و غرب به سرزمین هند و در قسمتی از جنوب شرقی به کشور برمه محدود می‌شود. در قسمت جنوبی آن خلیج بنگال قرار گرفته است. وسعت این کشور در حدود ۱۴۴۰۰۰ کیلومتر مربع است.

از نظر آب و هوا، بنگلادش مستقیماً تحت تأثیر بادهای باران آور موسمی قرار دارد. نزدیکی این کشور به خط استوا و وجود بارانهای موسمی سبب شده است که بنگلادش از آب و هوایی گرم و مرطوب برخوردار باشد. لیکن آب و هوای این سرزمین بسیار متغیر است. بارانهای موسمی در این منطقه بیشتر در تابستان می‌بارد و زمستانها باران کمتر است. در بنگلادش یا سرزمین رودخانه‌ها، رودخانه‌های بسیاری جاری است که نقش بسیار مهمی در این کشور بازی می‌کند.

جمعیت کشور بنگلادش بیش از ۸۵,۶۵۰,۰۰۰ نفر است. ۹۰٪ مردم آن روستانشین و ۱۰٪ شهرنشین هستند. امروزه بنگلادش از نظر تعداد

جمعیت دومین کشور جهان اسلام، بعد از اندونزی است.

مردم این کشور از نژاد زرد و سفید هستند. بیش از ۸۵٪ از جمعیت این کشور را مسلمانان تشکیل می‌دهند.

حکومت این کشور جمهوری است و قوه مقننه از یک مجلس قانونگذاری با ۳۳۰ عضو تشکیل می‌شود. قانون اساسی آن در سال ۱۹۷۲ تدوین گشته و بر اساس آخرین تقسیمات کشوری به ۱۹ بخش تقسیم می‌شود.

زبان اصلی مردم بنگلادش، بنگالی است که ریشه سانسکریت دارد. در دوره حکومت مسلمانان بر شبه‌قاره هند، تعدادی واژه‌های فارسی و عربی وارد این زبان شده است.

پایتخت بنگلادش شهر داکار است که با حومه بیش از هشت میلیون نفر جمعیت دارد. از شهرهای دیگر بنگلادش می‌توان از بندر چیتاگانگ، رانگیور، سیهلت نیز نام برد.

بنگلادش با داشتن ۶۸ هزار روستا، کشوری روستائی است و کشاورزی مهمترین رکن اقتصاد این کشور به حساب می‌آید. این کشور بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده کف در جهان است. بیش از بیست و پنج میلیون نفر یعنی در حدود ۳۶٪ از جمعیت کشور در کشت و تولید این محصول به کار مشغولند. بنگلادش از نظر منابع زیرزمینی فقیر است و فقط گاز طبیعی و سنگ آهک دارد که بهره‌برداری از گاز آن شروع شده است و به مصرف سوخت و تهیه کود شیمیایی می‌رسد.

چنگل نیز ثروت طبیعی دیگری است که از جوب آن برای تهیه ذغال و مصارف صنعتی استفاده می‌شود.

صنایع این کشور عبارتند از: نساجی (گونی بافی)، سیمان، چرم‌سازی، کبریت‌سازی و

میزان باران آن به ۷ متر در سال بالغ می‌شود. بعضی از شعبات رودخانه برهماپوترا در این کشور است.

جمعیت آن (۱۹۷۸) ۱/۲۴۰/۰۰۰ نفر است و در هر کیلومتر مربع ۲۶ نفر زندگی می‌کنند. مردم از نژاد زرد و اکثراً پیرو دین بودا هستند، و به زبان تبتی تکلم می‌کنند. حکومت آن مشروطه سلطنتی است. پایتخت آن یکی شهر پوناخا (۳۲/۰۰۰ نفر) که مقر زمستانی و دیگری تیمپو (۵۰/۰۰۰ نفر) که مرکز تابستانی کشور است.

بوتان در ۲۱ سپتامبر ۱۹۷۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

بعلت وفور بارش و فراوانی آب، منابع جنگلی آن مهم است و شکار حیوانات گوناگون خصوصاً پلنگ، یوزپلنگ، انواع گوزن، خرس در آن رواج دارد و کشت برنج، گندم، سیب‌زمینی، مرکبات، ذرت، ارزن به روش قدیمی در داخل دره‌ها و منطقه جنوبی کشور متداول است. دامداری آن شامل پرورش بز، گوسفند، گاو (یاک)، اسب (پونی)، فیل می‌باشد، با کمک دولت هند به اجرای برنامه عمرانی ۵ ساله برای بهره‌برداری صحیح از منابع جنگلی، توسعه دامداری، استخراج معادن، احداث ساختمانهای عمومی و راه و شبکه برق پرداخته است.

واحد پول آن نگولتروم و روپیه هند است. صادرات مهم آن برنج، چوب، پشم، پوست، مصنوعات دستی (حصیر، جعبه‌های چوبی و شمشیر) و واردات آن پارچه، ماشین‌آلات، دارو، وسایل برقی است.

بوتسوانا (بُچوانالند) Botswana

کشوری در نیمکره جنوبی، بین آفریقای جنوبی و نامیبیا و رودزیا در طرفین مدار راس‌الجدی که مساحت آن قریب ۶۰۰/۰۰۰ کیلومتر مربع (دو پنجم ایران) می‌باشد. این کشور فلات وسیعی است

تهیه کود شیمیایی.

بنین (داهومی) Benin

کشور در منطقه استوایی آفریقا، ساحل خلیج گینه، بین کشورهای نیجریه و توگو، مساحت آن ۱۱۶/۰۰۰ کیلومتر مربع (یک چهاردهم ایران) است. قسمت‌های شمالی و مرکزی آن کوهستانی ولی ناحیه جنوبی آن جلگه است. آب و هوای آن گرم و مرطوب و پر باران است. قسمتی از رودخانه نیجر مرز مشترک آنرا با کشور نیجر تشکیل می‌دهد.

جمعیت آن (۱۹۷۹) در حدود ۳/۷۰۰/۰۰۰ نفر و تراکم نسبی آن در کیلومتر مربع ۲۷ نفر است. مردم آن از نژاد سیاه هستند و به زبان‌های فرانسه و محلی صحبت می‌کنند. اکثر مردم آن بت پرست (آنی‌مست) و کمتر پیرو دین اسلام و مسیح می‌باشند. حکومت آن جمهوری است. در سال ۱۹۶۰ میلادی از فرانسه مستقل شد و در ۲۰ سپتامبر ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن پرتونو (۷۵/۰۰۰ نفر) و شهر مهم دیگر آن بندر کونونو (۱۱۲/۰۰۰ نفر) می‌باشد.

محصولات مهم کشاورزی آن قهوه، کاکائو، نخل روغنی، بادام زمینی، توتون، پسته، فندق، پنبه، میوه، فرآورده‌های جنگلی است. پرورش گاو، گوسفند، خوک، اسب و صید ماهی در آن متداول است. از منابع زیرزمینی آن نفت است و صنایع آن نساجی، غذایی، شیمیایی، چرم، کبریت می‌باشد.

بوتان Boutan

کشوری در دامنه جنوبی کوه‌های هیمالیای شرقی بین چین و هند که مساحت آن به ۵۰/۰۰۰ کیلومتر مربع (معادل یک‌سی‌وسوم ایران) می‌رسد. آب و هوای آن معتدل کوهستانی و سرد کوهستانی است و بعلت قرار داشتن در مسیر بادهای موسمی

که صحرای معروف کالاهاری در آن واقع است. آب و هوای آن صحرایی و نیمه صحرایی و خشک است و رودهای آن اکثراً فصلی و اتفاقی است.

جمعیت آن (۱۹۷۹)، ۷۹۰/۰۰۰ نفر بوده و در یکومتر مربع یک سوم نفر زندگی می کنند و این نشانه خشکی هوا، کمی رطوبت و وجود بیابانهای بی آب و علف است. مردم آن از نژاد سیاه (بانتو - بوشمان) و سفید و پیرو دین مسیح و اسلام و آئی میست هستند و به زبان انگلیسی و بومی صحبت می کنند. نوع حکومت آن جمهوری است. در ۱۹۶۶ از انگلیس مستقل شد و در ۱۷ اکتبر ۱۹۶۶ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن شهر گابرون می باشد که ۶۰/۰۰۰ نفر جمعیت دارد. و جزو کشورهای مشترک المنافع انگلیس است.

محصولات عمده کشاورزی آن غلات، پنبه، چغندر قند، توتون است و پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک، اسب در آن رواج دارد. معادن مهم آن ذغال سنگ، سنگ آهن، مس، نفت و صنایع آن نساجی، غذایی و دستی است. واحد پول آن راند آفریقای جنوبی برابر ۱۰۰ سنت است. صادرات عمده آن پشم و پوست، مواد معدنی و واردات آن ماشین آلات، پارچه، دارو، وسایل برقی است.

بورکینافاسو (ولتای علیا)

بورکینافاسو به شکل مثلثی در غرب آفریقا، و در میان کشورهای مالی و نیجر، واقع شده است. این کشور در حدود ۲۷۴/۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد. بورکینافاسو از هیچ سو به دریا راه ندارد و سراسر خاک آن جلگه ای و مسطح است. مهمترین رود آن ولتا نام دارد. این رود به طرف جنوب جریان دارد و در کشور غنا به خلیج گینه می ریزد. جریان این رود سبب شد که این کشور قبلاً ولتا نامیده شود.

آب و هوای این کشور گرم و صحرایی است و زمین قابل کشت آن نسبتاً کم و اکثر خاکش ماسه ای و ریگزار است. آب در این کشور به جز در کنار رودخانه ها و منطقه گورما کمیاب است.

جمعیت این کشور در سال ۱۹۷۹ بالغ بر ۶/۷۳۰/۰۰۰ نفر است که بیش از ۵۰٪ آن را مسلمانان تشکیل می دهند. بقیه مردم این کشور مسیحی و پیروان مذاهب بومی هستند.

مردم بورکینافاسو سیاه پوستند و از چند گروه نژادی ترکیب یافته اند. گروه های نژادی اصلی در بورکینافاسو: بوبو در جنوب غربی و موسی و گورما در شمال و شرق هستند.

زبان رسمی بورکینافاسو فرانسه است و زبانهای محلی نیز در بین مردم رایج است.

پایتخت کشور بورکینافاسو شهر آواگادوگو و از شهرهای مهم آن بوبو دیولاسو است.

نوع حکومت آن جمهوری است که در ۱۹۶۰ از فرانسه مستقل شد و در تاریخ ۲۰ سپتامبر ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

صادرات مهم آن کائوچو، بادام کوهی، کاکائو و چوبهای جنگلی و واردات مهم آن پارچه، وسائل برقی، مواد شیمیائی است.

بوشهر (استان)

استان بوشهر با مساحتی در حدود ۲۷/۶۵۳ کیلومتر مربع، بین ۱۴ و ۲۷° تا ۱۶ و ۳۰° عرض شمالی و ۶ و ۵۰° تا ۵۸ و ۵۲° طول شرقی، در جنوب ایران و در حاشیه خلیج فارس قرار دارد. این استان از شمال به استان خوزستان و قسمتی از استان کهگیلویه و بویراحمد، از مشرق به استان فارس، از جنوب شرقی به قسمتی از استان هرمزگان و از جنوب و مغرب به خلیج فارس، محدود است.

کوهها: کوههای استان بوشهر از دورشته عمده

رودخانه‌ها: رودهای این استان به علت عبور از طبقات نمکی معمولاً شور و غیر قابل شرب می‌باشند. مهمترین آنها عبارتند از:

۱- رودخانه مُند که از تلاقی رودخانه‌های فیروزآباد (حنیفقان)، قره‌آغاج، دشت پلنگ، سیمکان و شور مکان تشکیل می‌شود. این رود از دهستانهای شبه و درویشی گذشته وارد بوشهر می‌شود و پس از مشروب کردن اراضی اطراف به خلیج فارس می‌ریزد. شیب این رودخانه ملایم و عرض آن گاه تا ۲۵ متر می‌رسد. آب آن به علت عبور از اراضی شوره‌زار قابل شرب و زراعت نمی‌باشد.

۲- رودخانه دالکی که از شهرستان کازرون سرچشمه گرفته و نخلستانهای دهستانهای زیر راه و مزارعی را مشروب می‌نماید.

۳- رودخانه شاپور که از کازرون به استان بوشهر جاری است و قسمتی از دهستان شبانکاره را مشروب می‌نماید.

۴- رودخانه حله که در محل درودگاه از تلاقی دو رودخانه دالکی و شاپور به وجود آمده است و پس از گذشتن از دهستان رود حله وارد خلیج فارس می‌شود.

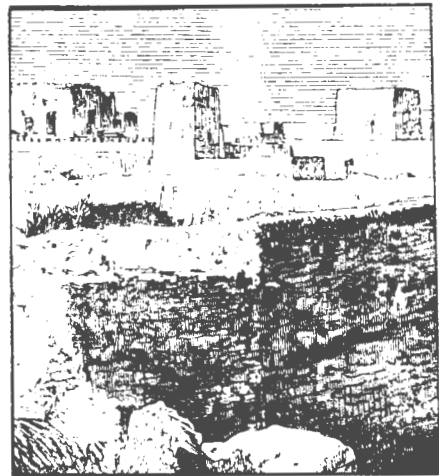
۵- رودخانه اهرم از ارتفاعات کلمه و فاریاب و خائیز سرچشمه می‌گیرد و پس از مشروب نمودن آبادی شهر اهرم از یل احمدی می‌گذرد و در جنوب جزیره شیف به خلیج فارس می‌ریزد. آب آن شور و غیر قابل شرب است.

۶- رودخانه شور از ارتفاعات گچ‌ترش و کلاه‌فرنگی سرچشمه می‌گیرد و از حد فاصل دهستان حیات داود شبانکاره گذشته و در خورمزمین وارد خلیج فارس می‌شود.

چشمه‌ها: در این استان تعدادی چشمه‌های گوگردی و آب شیرین وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

الف - چشمه‌های گوگردی دامنه‌های شرقی دشت

تشکیل می‌شود که به موازات هم سرتاسر طول استان را طی می‌کنند. رشته اصلی آن تقریباً بیشتر محدوده شمالی و شرقی استان بوشهر را دربر گرفته و در حقیقت

دنباله رشته‌کوههای زاگرس است. این رشته کوهها از ناحیه ماهور در شهرستان کازرون شروع و تا ارتفاعات لیتو در شمال شهرستان لار در استان فارس امتداد دارد. این ارتفاعات گچ‌ترش نام دارد که مهمترین قله این ارتفاعات، ارتفاعات خورموج (مند)، گیسکان و کوه سیاه می‌باشد. بخش دیگر از رشته کوههای استان که به موازات رشته کوه اول در حاشیه خلیج فارس قرار گرفته که هر چه بطرف جنوب پیش رود به دریا نزدیک‌تر شده تا جایی که به داخل دریا نیز کشیده می‌شود. این ارتفاعات به نام نوکند معروف است. به دنبال همین رشته کوه در سواحل تنگستان، رشته کوه کار (کارتنگ) قرار گرفته که مهمترین قله آن درانگ نام دارد. لازم به تذکر است که اکثر کوههای استان بوشهر بواسطه کمی ارتفاع و کمبود بارش سالانه و جنس سنگها و آبرفتهای آنها دارای پوشش گیاهی بسیار ناچیز هستند تا جایی که در بعضی نقاط آن هیچ گونه گیاهی دیده نمی‌شود.

برازجان که آب آنها دارای ترکیبات گوگردی است. این چشمه‌ها به رودخانه دالکی می‌ریزند و سبب خراب شدن کیفیت آب آن می‌شوند.

ب - چشمه‌های آبگرم منطقه اهرم که جهت معالجه بیماریهای پوستی نافع است.

ج - چشمه‌های آب شیرین ناحیه «خائیز اهرم» که تعداد آنها نسبتاً زیاد بوده و دارای کیفیت بسیار خوبی هستند. چشمه‌های «نئیان» پرآب‌ترین چشمه‌های این ناحیه می‌باشند.

د - چشمه‌های منطقه فاریاب که از به هم پیوستن آب آنها رود فاریاب تشکیل می‌شود، مهمترین چشمه این منطقه چشمه «تنگ فاریاب» است که اهالی روستای فاریاب برای آبیاری باغهای خود از آن استفاده می‌کنند.

بادهای محلی استان بوشهر: در حقیقت قسمتی از همان طوفانهای خلیج فارس هستند که در اثر اختلاف فشار بین صحرای عربستان و ارتفاعات جنوبی ایران، در فصول مختلف پدید می‌آید. این بادهای تقریباً در تمام سواحل خلیج فارس می‌وزند و در نقاط مختلف خلیج فارس دارای اسامی متفاوت هستند. این بادهای بنا به مقتضیات زمانی یعنی فصول وقوع آنان و تصور ذهنی دریانوردان محلی و تأثیر این بادهای در زندگی آنها و نوع استفاده‌ای که در گذشته از نیروی باد برای دریانوردی در خلیج فارس انجام می‌شده و خطرات ناشی از آن اسامی گوناگونی به خود گرفته است که اهم آنها عبارتند از:

۱- باد لهیمر: یا لهیمار که معمولاً در پائیز و یا به قول دریانوردان محلی در برج عقرب می‌وزد. شدت این باد به اندازه‌ای ناگهانی و غافلگیرکننده است که ممکن است در عرض چند دقیقه و یا چند ساعت، تلفات سنگینی به وجود آورد ولی با علائمی که قبل از وقوع آن ظاهر می‌شود، دریانوردان محلی از آن

باخبرند و با احتیاط به دریا می‌روند.

۲- باد لچیزب: یا به قولی باد گول‌زن که معمولاً در پائیز می‌وزد ولی موقع وزش معینی ندارد. اما دریانوردان محلی معتقدند که این باد ده روز پیش از عقرب می‌وزد و شدت این باد کمتر از باد لهیمر می‌باشد.

۳- باد قوس: این باد جهت جنوب شرقی - شمال غربی دارد و از مدار رأس السرطان شکل می‌گیرد و جهت جنوب شرقی پیدا می‌کند. این باد در تابستان گرم و سوزان و در زمستان گرم و مرطوب و اکثراً بارانسی است. این باد نیز شدید است و گاهی خسارات جانی و مالی فراوان همراه دارد. در گذشته برای حرکت کشتی از هند به بوشهر از این باد استفاده می‌شده است.

۴- باد شمال: برعکس باد قوس، باد خشکی است، وزش آن در زمستان دما را کاهش می‌دهد و گاهی نیز باعث بارندگی می‌شود. معمولاً جهت وزش باد قوس به شمال غربی تغییر یافته و باد شمال نامیده می‌شود. این باد معروفترین باد محلی بوشهر است و تقریباً تنها بادی است که تابستان هوای گرم را تا حدودی متعادل می‌کند و به همین جهت در گذشته اکثر ساکنین بوشهر پنجره‌های منازل خود را بطرف شمال غربی نصب کرده‌اند. یادآورد می‌شود که این باد نه تنها در زندگی مردم بلکه در بافت شهری بوشهر نیز تأثیر داشته است.

باد باران آور قوس در زمستان جهت شمال شرقی پیدا می‌کند و این باد ریزش باران بیشتری را باعث می‌شود.

۵- باد برّو: که در حقیقت همان نسیم خشکی به دریا است که غالباً شبها به سوی دریا می‌وزد و خنک و خشک می‌باشد.

۶- باد سهیلی: که اواخر تابستان و اوائل پائیز می‌وزد و مردم محلی معتقدند که این باد ناشی از

لهجه‌های محلی صحبت می‌کنند. لهجه‌ها در روستاها بیشتر از شهرها متنوع و مشهودند و بین آنها اختلاف‌هایی نیز به چشم می‌خورد. برخی از اهالی «جزیره شیف» و بنادر «کنگان» و «عسلویه»، نیز به زبان عربی تکلم می‌کنند.

اکثر اهالی استان مسلمان می‌باشند و اقلیت‌های مذهبی موجود در استان افراد مهاجری هستند که برحسب ضرورت شغلی در این نقاط مسکن گزیده‌اند.

استان بوشهر شامل هفت شهرستان و بخشهای تابعه زیر می‌باشد:

۱- شهرستان بوشهر که مرکز آن بوشهر، و شامل دو بخش مرکزی و خارک می‌باشد.

۲- شهرستان دشتستان که مرکز آن برازجان و شامل سه بخش مرکزی، سعدآباد و شبانکاره است.

۳- شهرستان گناوه که مرکز آن گناوه، و شامل سه بخش مرکزی، بندر ریگ و بندر دیلم می‌باشد.

۴- شهرستان کنگان که مرکز آن کنگان، و شامل دو بخش مرکزی و جم می‌باشد.

۵- شهرستان دشتی که مرکز آن خورموج و شامل دو بخش مرکزی و کاکی است.

۶- شهرستان تنگستان که مرکز آن آهرم و شامل دو بخش مرکزی و ساحلی است.

۷- شهرستان دیر که مرکز آن بندر دیر و شامل دو بخش مرکزی و بُردخون است.

روستاهای استان بوشهر: بنا بر آخرین تقسیمات کشوری، استان بوشهر دارای ۲۲ دهستان می‌باشد که به ترتیب زیر می‌باشند:

۱- شهرستان بوشهر دارای ۳ دهستان به نامهای «حومه»، «انگالی» و «چاه کوتاه» می‌باشد.

۲- شهرستان برازجان دارای ۸ دهستان به نامهای «حومه»، «بوشکان»، «گیسکان»، «زیارت»، «دالکی»، «شبانکاره»، «زیر راه» و «مزارعی» است.

طلوع ستاره سهیل است.

۷- باد غیوب: باد بهاری است که معمولاً ۴۵ روز بعد از عید نوروز می‌وزد و چندان شدید نیست ولی همراه با گرد و غبار است.

۸- باد تریه: که زمان وزش آن اوایل دی‌ماه می‌باشد.

۹- باد توییح: که زمان وزش آن اواخر بهمن‌ماه می‌باشد.

لازم به تذکر است که زمان تقریبی وقوع این بادها را دریانوردان محلی می‌دانند و به همین جهت این بادها چندان تلفات جانی و مالی ندارند بلکه گاهی نیز اثرات سودبخش دارند.

۱۰- باد پیرزن: موقع وزش این باد حدوداً اواسط فروردین است.

۱۱- باد سبعه که به مدت ۷ روز در اوایل مهرماه می‌وزد.

جمعیت: برابر سرشماری سال ۱۳۵۵، کل جمعیت استان ۳۴۷،۸۶۳ نفر (بدون جزیره خارک) بوده است که از این تعداد ۶۵/۷٪ روستائین و ۳۴/۳٪ شهرنشین بوده‌اند. از نظر ترکیب سنی، پهن بودن پایه هرم سنی استان، نشان‌دهنده جوانی جمعیت آن می‌باشد.

مطابق این هرم ۵۴/۳٪ جمعیت استان در سنین بین ۱ تا ۲۰ سالگی و ۳۴/۶٪ آن بین ۲۰ تا ۵۰ سالگی، و مابقی جمعیت که تنها ۱۱/۱٪ آن است از ۵۰ سال به بالا می‌باشد. مطابق این آمار، رشد جمعیت با رقمی حدود ۳/۴٪ در سال، آهنگ افزایش جمعیت سریعی را نشان می‌دهد. همچنین نسبت زنان این استان ۴۸/۵٪ و مردان ۵۱/۵٪ کل جمعیت، و تراکم نسبی آن ۱۲/۶ نفر در هر کیلومتر مربع است. طبق آخرین آمار در سال ۱۳۶۲، کل جمعیت استان ۴۴۴،۸۷۹ نفر (با جزیره خارک) می‌باشد، که ۵۵/۹٪ روستائین و ۴۴/۱٪ آن شهرنشین است. تقریباً تمامی مردم این استان به زبان فارسی با

خاطر مرغوبیت نسبی آن و بازار مناسبی که دارد، همه ساله رشد بیشتری پیدا می کند که مهمترین محصول آن در برازجان به عمل می آید.

در استان بوشهر حدود ۳ میلیون اصله درخت خرما (نخل) وجود دارد که قسمت اعظم آن (نزدیک به دو میلیون و پانصد هزار) در منطقه دشتستان قرار دارد. معمولاً نهال درخت خرما را در فصل زمستان می کارند و چهار سال بعد محصول می دهد. خرما را در تابستان و در شهریور ماه برداشت می کنند. در گذشته خرما را در ظرفی بنام «بَل» که از برگ درخت خرما تهیه می شود نگهداری و حمل و نقل می کردند. امروزه برای بسته بندی خرما از کارتن استفاده می کنند.

خرما علاوه بر مصرف غذایی، دارای مصارف گوناگونی است. در روستاها برای زندگی روزانه، از تمام اجزاء این درخت استفاده های فراوان می شود. از ساقه و برگ آن جهت سوخت و گاهی اوقات برای بافتن حصیر، زنبیل، طناب و از تنه آن برای پوشاندن سقف منازل استفاده می کنند.

ب - دامپروری و مرغداری

امکانات دامداری و مرغداری استان بوشهر از نظر تأمین خوراک و علوفه آنها ضعیف است. مساحت مناطق تحت پوشش گیاهی اعم از مشجر و غیر مشجر استان حدود ۲/۵ میلیون هکتار برآورد می شود که اکثراً به دلیل چرای مفرط و بی رویه، هماهنگ نبودن چرای دامها با بازدهی مراتع، کمی میزان بارندگی و نامنظم بودن آن، طولانی بودن فصل گرما و کمبود مواد آلی و معدنی خاک (فقر خاک) منطقه، سال به سال از سطح مؤثر مراتع کاسته می شود. ظرفیت مراتع موجود، جوابگوی یک پنجم دامهای فعلی نیز نمی باشد. از طرف دیگر دامهای عشایر «شش بلوکی»، «فارسیمدان»، «کشکولی» و

۳- شهرستان گناوه دارای چهار دهستان به نامهای «حیات داوود شمالی»، «حیات داوود جنوبی»، «لیراوی» و «رود حله» است.

۴- شهرستان تنگستان دارای ۵ دهستان به نامهای «اهرم»، «سَمَل»، «خائیز»، «ساحلی» و «باغک» است.

۵- شهرستان دیر دارای ۳ دهستان به نامهای «دیر»، «کبگان» و «برذخون» است.

۶- شهرستان کنگان دارای ۵ دهستان به نامهای «ثلاث»، «تمیمی»، «مالکی»، «جم» و «ریز» است.

۷- شهرستان دشتی دارای ۴ دهستان به نامهای «خورموج»، «کاکلی»، «شنیه»، «چغاپور» است.

اقتصاد استان بوشهر: اقتصاد استان بوشهر متکی بر سه بخش عمده کشاورزی، دامداری و شیلات می باشد که هر یک جداگانه مورد بررسی قرار می گیرد. کشاورزی: این بخش از اقتصاد استان را از نظر نوع محصولات و روشهای تولید می توان به دو قسمت محصولات زراعی و باغداری تقسیم کرد:

الف - محصولات زراعی: مهمترین محصولات زراعی این استان عبارتند از: گندم (آبی و دیم)، جو (آبی و دیم)، تنباکو، پیاز، کنجد، سبزی، صیفی و نباتات علوفه ای. آمار دقیقی از اراضی قابل کشت استان وجود ندارد. احتمالاً ۲۵٪ از کل اراضی استان قابل کشاورزی است. به طور کلی، شوری بیش از حد، بخش وسیعی از زمینهای استان را غیر قابل کشت و بلااستفاده کرده است. در نتیجه زمینهای قابل کشت به صورت محدوده هایی مجزا و دور از یکدیگر در سطح استان پراکنده شده اند. کل اراضی دایر در سال زراعی ۱۳۶۰ حدود ۲۴۴ هزار هکتار بوده است که از این مقدار ۸۴٪ آن زیر کشت و ۷٪ زیر کشت دائمی و ۹٪ تحت آیش بوده است. بیشترین سطح زیر کشت در این سال به ترتیب به گندم، جو، سبزی و تنباکو اختصاص داشته است. کشت تنباکو به

دستی نقش مهمی در گذران زندگی روستائیان داشته است. در صنایع دستی اغلب زنها نقش مهمی بر عهده دارند چون در اثر کشاورزی و باغداری اندک، اکثر جوانان روستاها به نواحی شهری مهاجرت کرده و در بخش ساختمان مشغول به کار می شوند و یا در شیخ نشینهای خلیج فارس به جستجوی کار می پردازند. زنان روستا برای گذران زندگی و رفع بیکاری به اتکاء تجربه و روشهای سنتی به کار در صنایع دستی مشغول شده اند. بخش عمده مواد اولیه مورد نیاز صنایع دستی در خود استان و مقداری هم از خارج وارد می شود. میزان تولید نیز نامشخص بوده و به طور کلی از لحاظ کیفیت در حد پائین قرار دارد.

مهمترین صنایع دستی استان بوشهر به قرار زیر است:

۱- کشتی سازی (لنج و قایق سازی)، یکی از مهمترین و قدیمی ترین صنایع دستی بوشهر محسوب می شود و سابقه آن به دوره افشاریه می رسد. این صنعت در سالهای اخیر (علیرغم توسعه قایق های موتوری) بواسطه افزایش مبادلات دریائی و صید ماهی از رونق زیادی برخوردار گردیده است. نیروی شاغل در این بخش منحصر به همان کلافان بسیار ابتدایی است که سبب کندی کار و کمی تولید سالیانه می شود. معمولاً برای ساخت يك موتور لنج بزرگ زمانی دراز مورد نیاز است. مهمترین مراکز تولید این صنعت عبارتند از: بوشهر، بوالخیر، بندر ریگ، بندر گناوه، جزیره شیف و برخی دیگر از بنادر استان بوشهر.

۲- تورسازی، تور یکی از مهمترین وسایل ماهیگیری است که مواد اولیه آن هم در محل بدست می آید و متأسفانه برخلاف صنعت کشتی سازی، توربافی در مقابل صنعت بسیار ظریف تورسازی ماشینی مقاومت نکرده و بجز موارد محدود، آنهم

«دره شوری» برای چرای زمستانی خود به مناطق مختلف این استان می آیند که این امر فشار چرای دامها را بر مراتع افزوده و سبب تخریب بیش از پیش آنها می شود.

ج - ماهیگیری و شیلات

وسعت خلیج فارس، عمق مناسب آن، طول زیاد سواحل ایران، دمای مناسب آب (حدود ۲۴ درجه سانتیگراد) و وجود پلانکتونهای زیاد در سواحل و حتی کف این دریا، امکان رشد انواع زیادی از آبزیان را فراهم می سازند. گرچه خلیج فارس از دریاهای پرماهی دنیا محسوب نمی شود، ولی از نظر تنوع و کیفیت آبزیان، از آبهای مهم جهان است. این امر توجه ساحل نشینان را از نظر بهره برداری به خود معطوف داشته و در واقع دریا منبع مهم درآمد آنها به حساب می آید. لیکن به واسطه استفاده از وسایل قدیمی و سنتی، به جز در موارد محدود این منبع عظیم در کیفیت زندگی مردم تأثیر چندانی نداشته است. حتی در بعضی نقاط نیازهای غذایی مردم سواحل را نیز تأمین نمی کند. با این حال صید ماهی و میگو در تمام بنادر، سواحل و جزایر استان بوشهر عده زیادی را به خود مشغول داشته که آمار دقیقی از آن موجود نیست. شیلات جنوب مقدار صید را حدود ۱۵ هزار تن در سال تخمین می زند که این مقدار را طبق مطالعات انجام شده می توان تا حدود ۳۷۰ هزار تن در سال افزایش داد.

صنایع استان بوشهر

صنایع استان به دو دسته تقسیم می شوند:

الف - صنایع دستی - در استان بوشهر بعلت محدودیت کشاورزی و فراغت ناشی از آن، صنایع

- توره‌های كوچك دستى در حال نابودى است.
- ۱۱- جارو (پيشى و پَنگى)، كه هر دو از شاخه و برگ درخت خرما بافته مى‌شود و در بسيارى از نقاط استان براى رفت و روب از آن استفاده مى‌شود.
- ۱۲- كلاه حصيرى، كه نوع مرغوب آن را (بويزه) گویند، جهت جلوگیری از تابش آفتاب كه در مزارع و باغات از آن استفاده مى‌شود.
- ۱۳- مشك، از پوست حيوانات جهت حمل آب ساخته مى‌شود.
- ۱۴- دولچه، كه از پوست حيوانات به صورت يك مخروط ساخته مى‌شود كه داراى سه پایه چوبى است و جهت نگهدارى آب و خنك كردن آن مورد استفاده قرار مى‌گیرد. اين صنعت بیشتر در برازجان رواج دارد.
- ۱۵- زنبيل و سيدبافى، كه هر دو از شاخ و برگ درخت خرما ساخته شده و موارد استفاده زيادى دارند.
- ب - صنايع ماشينى - در حال حاضر صنايع جديد در اين استان به استثنای چند مورد كه دولت سرمايه‌گذارى كرده است، نسبت به ساير استانها رشد و توسعه بسيار كمى دارند. علل چندی از قبيل كمبود آب و برق، هواى گرم، كمبود مواد اوليه و نيروى انسانی ماهر، عدم تمايل سرمايه‌داران محلی به سرمايه‌گذارى در صنعت و تمايل بیشتر آنان به تجارت و پيمان‌كارى، سبب اين امر شده است. چنانچه آمار نشان مى‌دهد، در سال ۱۳۵۵ از كل جمعيت استان فقط ۴/۹٪ در بخش صنعت شاغل بوده‌اند. صنايع ماشينى و جديد اين استان به جزىكى دو مورد، اكثرأ متوسط يا كوچك و تبديلى مى‌باشند. در صنايع متوسط، بوشهر و برازجان و در صنايع كوچك، ابتدا شهرستان دشتستان و سپس بوشهر و شهرستانهای دشتى و گناوه به ترتيب، اهميت خاصى دارند. به غير از شركت ملی صنايع دريائى و نيروگاه اتمى، مالکيت صنايع استان عمدتاً به بخش
- ۳- قالى‌بافى، از پشم خالص و طبيعى بطور محدود در برخى از روستاهای بوشهر از جمله روستاهای شول و ده كهنه كه بوسيله جهاد سازندگى آموزش داده مى‌شود و نيز روستای تنگ ارم و اطراف پشتكوه رواج دارد.
- ۴- گبه، يك نوع قالى نامرغوب و ارزان قيمت است كه از پشم و مخلوط موی بز بافته مى‌شود كه اغلب در روستاهای گناوه - شول - كلل - كمالي فخرآورى - محمد صالحى - چهار روستائى و بسيارى از روستاهای بخش شيانكاره نظير جمالی، دشت گور، پلنگى، برم، چهل گزى و عجم و عرب و روستاهای اطراف سعدآباد اين نوع قالى بافته مى‌شود.
- ۵- گلیم‌بافى، در روستاهای اطراف شنبه، كاکی، شول و دالکی رايج است.
- ۶- نمذ، كه امروزه بجز در بعضى از روستاهائى كه در صحارى قرار گرفته و داراى شتر هستند رواج چندانى ندارد.
- ۷- عباسبافى، از پشم و موی بز و شتر بافته مى‌شود. اين صنعت بیشتر در روستاهای زيارت، جم و ريز و اطراف گناوه رواج دارد.
- ۸- كوزه‌گرى يا سفال‌گرى، در شهرستان كنگان، دشتى، تنگستان و برازجان رواج دارد و اين صنعت، نيازهای (قليان و آبخورى) را كاملاً تأمين مى‌كند.
- ۹- حصيربافى، از ساقه گیاهان مخصوص بويزه درخت خرما بافته مى‌شود و در اغلب روستاهای استان بوشهر كه داراى نخل (درخت خرما) هستند رواج دارد.
- ۱۰- گيوه‌دوزى، يكى از صنايع دستى قدیم مردم برازجان است كه معمولاً در مواقع گرمى هوا از آن استفاده مى‌شود.

خصوصی تعلق دارد.

خورموج قرار دارند. ذخیره این معادن حدود ۷/۵ میلیون تن برآورد شده است. به طور کلی این استان از این نظر بسیار غنی است.

معادن استان بوشهر

معادنی که تا به حال در استان بوشهر شناخته شده عبارتند از: گاز، نفت، سنگ گچ، سنگ لاشه، سنگ نمک، سنگ قیر و شن و ماسه.

۶- معادن شن و ماسه: این معادن در اهرم و دشتستان مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند. در بندرگاه، خلیفه‌ای و بندر گناوه، ماسه دریایی نیز وجود دارد.

۱- معدن گاز: مطالعات شرکت ملی نفت منجر به کشف منابع عظیم گاز طبیعی در کنگان (منطقه چم وریز) شد. هم‌اکنون در این محل پالایشگاه گاز در دست ساختمان است.

۷- معادن خاک رس: در «زیر باغ» برازجان، «گورک‌سادات» و «عالی‌چنگی» و کنگان خاک رس وجود دارد. از اکثر این معادن برای تهیه آجر استفاده می‌شود.

۲- منابع نفت: حوضه‌های نفتی که تاکنون به وسیله وزارت نفت در این استان اکتشاف شده‌اند به ترتیب اهمیت عبارتند از: بی‌بی حکیمه، خارک، کیلوکریم، سولابه‌دار، کوه‌کاکلی و بوشکان، در سطح استان و بسیاری از حوضه‌های فلات قاره مجاور سواحل استان در خلیج فارس. در حال حاضر از دو حوضه بی‌بی حکیمه و خارک و چند حوضه فلات قاره مقابل بندر دیلم، نفت استخراج و به همراه نفتی که از حوضه‌های نفتی خوزستان به دست آمده است به وسیله لوله به اسکله خارک برای صدور، هدایت می‌شود.

صادرات و واردات بوشهر

به غیر از یکی دو محصول، بقیه تولیدات کشاورزی کفاف مصرف داخلی استان را نمی‌دهند، و نتیجتاً بسیاری از آنها از سایر استانهای کشور به ویژه استان فارس تأمین می‌شود.

۳- معدن قیر: در مناطق «گهی»، «جاشک» و «انارستان» سنگ قیر موجود است که ذخیره آنها تاکنون بررسی نشده است.

خرما و تنباکو مهمترین محصولات کشاورزی صادراتی است و سالانه حدود ۳۰ هزار تن خرما و مقداری تنباکو به خارج از استان صادر می‌شود. برنج، حبوبات، میوه و سیب‌زمینی از مهمترین مواد غذایی وارداتی است.

۴- معدن سنگ نمک: این معادن در «جاشک»، «زرگری» و بندر ریگ قرار دارند که میزان نمک قابل استفاده آنها به درستی مشخص نیست.

بوشهر (بندر)

بندر بوشهر در منتهی‌الیه شمالی شبه‌جزیره نسبتاً کوچک که از شمال غربی به جنوب شرقی امتداد دارد، واقع شده است. از نظر قدمت تاریخی، بوشهر دارای سابقه‌ای بس درخشان است. اسناد به‌دست آمده از تپه‌های «تل پی‌تل» در «ریشهر» نشان می‌دهند که بوشهر از هزاره دوم پیش از میلاد و شاید قبل از آن، شهری آباد بوده و یکی از مراکز مهم امپراطوری عیلام را تشکیل می‌داده است. از آجر نوشته‌های به‌دست آمده عیلامی معلوم شده است که

۵- سنگ گچ و سنگ لاشه: این نوع سنگها در منطقه دشتستان به وفور یافت می‌شوند. ذخیره آنها بسیار خوب است، به طوری که تا میزان ۷۰ هزار تن در سال از این معادن برداشت می‌شود. در شهرستان‌های دشتی و تنگستان نیز معادن بسیاری از سنگ گچ موجود است که عمده آنها در اهرم و

سال ۱۷۵۰ میلادی، پسر «شیخ ناصرخان» ناخداباشی کشتی‌های نادرشاهی، به نام «ابومهری» طرح اصلی بوشهر را ریخت و پس از آن این شهر مقر نیروی دریایی نادر شد. به دستور نادرشاه يك کارگاه کشتی‌سازی نیز به سرپرستی «جان التون» انگلیسی در آن ایجاد شد. از این به بعد بوشهر به عنوان یکی از بنادر مهم خلیج فارس درآمد. در زمان کریم‌خان زند، اهمیت آن چنان بالا رفت، که رقیب قدرتمندی برای بندر بصره در عراق شد. این بندر در زمان اوج خود از مراکز عمده تجارت خلیج فارس به حساب می‌آمد و تجار بوشهر قسمت عمده بازرگانی خلیج فارس و اقیانوس هند را به عهده داشتند. حتی «حاج محمد شفیع» اجازه چاپ و نشر اسکناس رایج بوشهر را به دست آورد و این امتیازات تا برقراری بانك شاهی در بوشهر به جای خود باقی بود.

بوشهر یکی از نخستین شهرهایی است که کارخانه چاپ سنگی را وارد کرده و پیش از بسیاری از شهرهای مهم ایران دارای صنایع جدید چون یخ‌سازی و برق بوده است. مردم بوشهر از اولین ایرانیانی بودند که با مجله و روزنامه آشنا شدند. روزنامه‌های زیادی در اوایل ظهور این پدیده در بوشهر چاپ و نشر می‌شد که از آن جمله روزنامه‌های مظفری، خلیج ایران و ندای جنوب را می‌توان نام برد. همچنین به علت موقعیت خاص این بندر در تجارت، و کسب ثروت فراوان از این طریق، نمایندگیهای شرکتهای خارجی و نیز کنسولگری‌های دولتهای بیگانه از جمله بریتانیا، آلمان، روسیه و عثمانی در این شهر وجود داشتند که ساختمان بعضی از آنها هنوز پابرجاست.

با ایجاد خط آهن سراسری، امور تجاری این بندر به خرمشهر انتقال یافت و به تدریج از رونق آن کاسته شد. در دوره جنگ تحمیلی و مجاورت خرمشهر با خطوط جبهه‌های نبرد و محدودیت عمل سایر

این شهر در آن عصر دهکده‌ای به نام «لیان» بوده است. ظاهراً این شهر (لیان باستانی) از هزاره سوم و احتمالاً حتی پیش از آن تاریخ، به سبب موقعیت خاص جغرافیایی خود یکی از حلقه‌های ارتباطی تمدنهای شرق و غرب دنیای قدیم بوده است. چه، مرزهای جنوبی فلات ایران به واسطه محدود بودن به دریا و سایر شرائط جغرافیایی آن به ساکنان فلات هند و دره رودخانه سند، اجازه می‌داد که از آبهای ساحلی برای ارتباط خود با تمدنهای فلات ایران و دشت بین‌النهرین استفاده کنند. در واقع این مسیر تنها معبر سهل و آسانی بود که کوهپایه‌های داخلی فلات ایران را از سواحل خلیج فارس و دریای عمان به شبه قاره هند مرتبط می‌ساخت. گرچه از چگونگی وضع «لیان» در عهد هخامنشی به واسطه عدم انجام تحقیقات باستان‌شناسی، تاکنون اطلاعات مستندی در دست نیست، اما بنا به نوشته «گیرشمن» باستان‌شناس فرانسوی، (در کتاب ایران از آغاز تا اسلام) بوشهر کنونی در عصر سلوکیان احداث شده و در زمان اردشیر بابکان، سردودمان سلسله ساسانی شهر «رام اردشیر» در دو فرسنگی بوشهر بنا نهاده شده است، که اکنون خرابه‌های آن به نام «ریشهر» معروف است. ریشهر حتی تا همین اواخر شهر نسبتاً پرجمعیتی بوده و در قرون شانزده و هفده میلادی مرکز عمده تجاری خلیج فارس بوده است. بعد از این دوره، به همان نسبت که بر اهمیت لیان افزوده می‌شد، بر ضعف ریشهر اضافه می‌گردید. تا اینکه بالاخره ریشهر به صورت دهکده‌ای درآمد که اکنون در حومه بوشهر می‌باشد. به نظر می‌رسد که در سال ۱۱۵۰ ه. ق. (۱۷۳۰ میلادی) اهالی آبادی ریشهر کلاً به لیان (بوشهر فعلی) مهاجرت کرده‌اند.

«لیان» تا حدود ۲۵۰ سال پیش دهکده‌ای شهرگونه و کوچک بوده است که مردم آن بیشتر از طریق ماهیگیری و تجارت زندگی می‌کرده‌اند. در

آثار باستانی شهرستان بوشهر

۱- **ویرانه‌های ریشهر:** گنجینه‌ای از آثار تمدن دوران عیلامی و ساسانی است که سفالهای رنگین مربوط به عهد «کال کولتیک» در آن پیداشده است.

۲- **قبرستان «شُغاب»:** این قبرستان در جنوب شهر بوشهر واقع و اخیراً توسط اداره حفظ میراث فرهنگی بوشهر کشف شده است. در این قبرستان اسکلت اموات در داخل خمره‌های بزرگ و کوچک نخودی رنگ مدفون شده‌اند. اشیاء کشف شده دیگر در این قبرستان، در خمره‌های سفالی بزرگ و کوچک قیراندود شده قرار گرفته‌اند که تابوهای سنگی مکعب شکل و مهره‌های عقیق، تزئینی می‌باشند.

۳- **خانه قاضی:** این بنا واقع در مرز محله بهبهانی و شنبیدی بوشهر، کوچه طاق خوانی، دارای تزئینات گچ بری به شکل گل و بوته، درب ورودی مقرنس کاری شده و دارای در و پنجره‌های نفیس منبت کاری شده و پنجره‌هایی با شیشه‌های رنگین است.

۴- **بقعه امامزاده عبدالمهیمن:** این بنا، مقبره یکی از اعقاب حضرت عباس بن علی (ع) است که ساختمان قدیمی آن در اثر زلزله ویران شده و ساختمان فعلی آن حدود یک قرن قبل تجدید بنا شده است.

۵- **آتشکده کوه مُنسد:** در بیست کیلومتری خورموج واقع شده است. این آتشکده در دل کوه مُنسد تراشیده شده است. دارای تالاری چهارگوش و مربع شکل است که در وسط آن آتشدان مدوری قرار گرفته است.

۶- **سیراف بندر طاهری:** در ۲۴۰ کیلومتری جنوب بوشهر قرار گرفته که تا اوایل قرن پنجم بندر بزرگ بازرگانی ایران محسوب می‌شده است. احتمالاً در دوران شاپور ساسانی ساخته شده و متشکل از حمام، کاروانسرا، کوره سفالپزی، قبرهای

بندر استان خوزستان، سبب گردیده که این بندر مجدداً نقش ویژه‌ای را در بازرگانی خارجی کشور، پیدا کند.

این بندر دارای چهار پُست اسکله جهت پذیرش کشتی‌های اقیانوس پیما می‌باشد که مشخصات آنها به قرار زیر است:

۱- اسکله شمالی که در حال حاضر اختصاص به وزارت نفت داشته و کشتی‌هایی با ظرفیت ۲۵ هزار تن را می‌پذیرد.

۲- اسکله دولفین که کشتی‌ها فقط جهت عملیات تخلیه و بارگیری به صورت «دوبه‌کاری» می‌توانند در آن پهلو گیرند.

۳- دو پست اسکله جهت پهلوگیری با ظرفیت ۲۰ هزار تن.

۴- تعدادی اسکله کوچک نیز وجود دارند از جمله اسکله شبلات، پرشین‌مارین، شرکت نفت و سکوساز که کشتی‌هایی با ظرفیت هزار تن را می‌توانند بپذیرند.

با توجه به ثابت ماندن ظرفیت این بندر و کمبود امکانات تخلیه، فضای محدود محوطه بارانداز و کمی حجم انبارها، باید در جهت رفع کمبودهای موجود اقدامات مؤثری انجام گیرد.

به‌طور کلی نوع کالاهای تخلیه‌شده شامل آهن‌آلات، لوازم برقی، لوازم ایران خودرو (ایران ناسیونال سابق)، نخ، چای، کود شیمیایی، شکر، آرد، ماهی، لاستیک، اتومبیل، کاغذ، پشم، آلومینیم و ... می‌باشند.

کالاهای صادراتی عبارتند از: خشکبار، انواع سنگ معدنی، کانتینر خالی، نهال درخت و میوه.

آمار سازمان بندر و کشتیرانی نشان می‌دهد که ۱۱۴ کشتی طی سال ۱۳۶۰، و ۱۶۰ کشتی در سال ۱۳۶۲ در بندر بوشهر تخلیه شده‌اند و تعدادی از جمله موتور لنج‌ها نیز از این بندر بارگیری کرده‌اند.

سنگی، آرامگاههای گروهی و مسجدی از قرن هفتم هجری با قلعه‌هایی مربوط به قرن سوم و چهارم هجری است.

۷- آثار باستانی کوههای تنگ اِرم: در مرتفع‌ترین قسمت این کوهها، بقایای چهار اتاق مستطیل و مربع شکل متعلق به دوره ساسانی، که با قلوه‌سنگ و ساروج ساخته شده است، مشاهده می‌شود. در پائین این مجموعه چهار آب انبار بیضی شکل قرار دارد.

۸- آثار باستانی بَرْدَك سیاه: در نزدیکی دهکده «دروگاه»، پنج تپه باستانی در داخل نخلستانهای پرآب قرار گرفته‌اند که به فواصل مختلف و در ابعاد گوناگون از هم واقع شده‌اند. در نتیجه حفاری مرکز باستان‌شناسی ایران، ۱۶ قاعده ستون سنگی مربوط به دوره هخامنشی نمایان شده است.

۹- آثار باستانی بوشهر: در این شهر، آثار تاریخی متعددی وجود دارد که مهمترین و معروفترین آنها عبارتند از: بازار قدیم، تل ارامنه نزدیک بازار قدیم، ساختمان مدرسه سعادت کلیسای ارامنه گریگوری، کلیسای مسیح مقدس، ساختمان امیریه سابق (شهرداری فعلی)، آب انبار قوام، مسجد جامع، ساختمان استانداری سابق (مقر سابق ژنرال کنسول انگلیس)، ساختمان گمرک (چهاربرج)، ساختمان عظیم و نیمه مخروبه «مَلِك» (ملك التجار) در بهمنی، عمارت دریابگی (محل سابق کارخانه یخ‌سازی و برق) نزدیک «جُفره» و عمارت «ژرمنی» (مقر سابق فرماندهی انگلیس که اشتباهاً آن را «ژرمنی» می‌نامند) و عمارت سبزآباد.

بوکان

بخش مهم مه‌آباد، بوکان است که بر سر راه میان‌دوآب به سفر واقع شده و رودخانه سیمینه‌رود از

آن می‌گذرد. نزدیکترین شهر به آن سقز است که در فاصله ۳۵ کیلومتری بوکان قرار دارد. بوکان حدفاصل دو استان آذربایجان غربی و کردستان است. (سقز جزو استان کردستان است) در مرکز شهر تپه‌های باستانی قرار دارد. (بوک) در کردی به معنی عروس و (آن) علامت جمع است به معنی (عروسها). گویا بوکان بواسطه داشتن موقعیت چهارراهی در منطقه، روستائیان موقع عروسی، که عروسشان را از يك منطقه به منطقه دیگر می‌برده‌اند از این قصبه عبور می‌داده‌اند و در اطراف استخر آب آن به رقص و پایکوبی می‌پرداخته‌اند. جمعیت: ۳۶۰۵۱ نفر.

بولیوی

کشوری کوهستانی در منطقه استوایی آمریکای جنوبی، به مساحت ۱۱۰۰۰۰۰ کیلومتر مربع (سه پنجم ایران). رشته‌کوه آند از شمال به جنوب آنرا دربرگرفته و قلعه‌هایی بیش از ۶۵۰۰ متر دارد. آب و هوای آن معتدل کوهستانی و استوایی است و سرچشمه بعضی از شعبات رودخانه آمازون مانند ریومادیرا از اینجا است. بولیوی به دریا راه ندارد. جمعیت آن (۱۹۷۹) بیش از ۶۵۶۰۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن ۵ نفر در کیلومتر مربع است. مردم از نژاد سفید، سیاه، سرخ، دورگه بوده و به زبان اسپانیولی صحبت می‌کنند و پیر و دین مسیح (مذهب کاتولیک) می‌باشند.

حکومت آن جمهوری است. در ۱۸۲۵ از اسپانیا مستقل شد و در ۱۴ نوامبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل درآمد. این کشور دارای دو پایتخت است یکی لاپاز (۷۰۰۰۰۰) و دیگری سُوکُر (۵۳۰۰۰) و شهر مهم دیگر آن سانتاکروز (۲۰۰۰۰۰) می‌باشد. محصولات مهم کشاورزی آن گندم، جو،

حداکثر ۳۰ روز بارندگی دارد، و بیشتر میزان بارندگی آن در فصل زمستان و بقیه در پاییز و دو ماه اول بهار است. میزان بارش در این شهرستان ۳۱۹ میلیمتر است.

رودخانه‌های مهم این شهرستان، مارون و خیرآباد است.

بهبهان دارای دو بخش مهم است که عبارتند از:

۱- بخش مرکزی

۲- بخش زیدون

بهشهر

بهشهر یکی از شهرهای قدیمی مازندران است که در قدیم جزو استان کبودجامه بوده که این استان از بهشهر تا مینودشت گرگان ادامه داشته است.

بهشهر از شمال به دریای مازندران، از مشرق به شهرستان کردکوی، از جنوب به کوههای البرز و از مغرب به ساری محدود است. وسعت آن ۳،۱۰۶ کیلومتر مربع و جمعیت شهری آن طبق آمار سال ۶۳، حدود ۷۵،۰۴۳ نفر و جمعیت روستایی آن ۱۰۰،۷۰۰ نفر برآورد شده است.

پایه اقتصاد مردم این شهرستان کشاورزی، صنعت و باغداری است. مهمترین محصولات کشاورزی آن: پنبه، گندم، برنج، توتون و مرکبات است. از صنایع مهم آن: چیت‌سازی، پنبه‌پاک‌کنی، روغن‌کشی، نشو‌پان‌سازی، ریسندگی کاموا (اکریلتاب)، توتون خشک‌کنی بوده و از رودخانه‌های مهم آن: رودخانه نکا، گلکاه، خورشید کلا، کلاک، پاسند، سارو، عباس‌آباد، برزو، کوسان... را می‌توان نام برد.

بیجار

شهرستان بیجار مرکز منطقه گروس از مناطق حاصلخیز کردستان است که در شرق سنندج قرار

سیب‌زمینی، موز، نیشکر، ذرت، برنج، قهوه، توتون، پنبه، کائوچو و فراورده‌های جنگلی است. پرورش گاو، گاو‌میش، لاما، آله‌اکا در آن رواج دارد. معادن مهم آن آنتیموان، قلع، نقره، سرب، مس، آهن، ذغال‌سنگ، تنگستن، طلا، می‌باشد. صنایع آن از نوع سبک و شامل نساجی، غذایی، جویی می‌باشد. واحد پول آن پزو است.

بهبهان

بهبهان در جنوب شرقی اهواز، و در دامنه جنوبی رشته‌کوه‌های کهگیلویه قرار دارد. از شمال و شمال شرقی به رشته‌کوه‌های کهگیلویه (دامنه‌های جنوبی زاگرس مشرف به جلگه خوزستان) و شهرستان دهدشت، از مشرق و جنوب شرقی به دوگنبدان، از جنوب به بندر دیلم، از مغرب و جنوب غرب به ماهشهر، و از شمال غربی به رامهرمز و رامشیر محدود است. این شهرستان به طور متوسط، ۳۲۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.

وجه تسمیه: کلمه بهو به معنی کوشک و کوشک به معنی قصری است که اطراف آن باغ می‌باشد. پس از خرابی ارجان، مردم آن در محل بهو خانه‌هایی بهتر از خانه‌های سابق کوشک ساختند. این کلمه به لفظ بهبهانی بهبهو گفته می‌شود.

در شمال و شمال شرقی بهبهان دامنه جنوبی رشته‌کوه‌های کهگیلویه قرار دارد. تنگ تکاب، ارتفاعات بدیل در غرب را از ارتفاعات خاویز در شرق جدا می‌سازد. در جنوب و جنوب غربی ارتفاعات و تپه ماهورهایی دیده می‌شود، و در شرق و جنوب شرقی ارتفاعات خیرآباد قرار گرفته است.

بهبهان، به سبب موقعیت جغرافیایی خود، یک منطقه گرمسیر و دارای آب و هوای نیمه‌بیابانی است که تابستان آن گرم و سوزان، و دوره گرما ۵ تا ۷ ماه طول می‌کشد، و زمستان آن معتدل است. بهبهان

دارد. این شهر در میان کوهها واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۷۰ متر می باشد، که بعد از شهر کرد مرتفع ترین شهر ایران است. شهرستان بیجار با داشتن ۶۰۸۴ کیلومتر مربع مساحت، دارای ۱۷۰۹۳۸ نفر جمعیت است (برآورد سال ۶۸). دارای آب و هوای کوهستانی با زمستانهای تقریباً سرد و تابستانهای معتدل است. درباره وجه تسمیه آن آمده است که ناصرالدین شاه با امیر نظام گروسی شبی در گروس بسر می برد و مطالبی داشت که می خواست تا صبح به وسیله جارچی پخش شود، اما صبح روز بعد همه مردم از مطلب آگاه شده بودند، از این رو آن را شهر بیجار نامید. طبق روایت دیگر این شهر درخت بید فراوان داشت که به کُردی به آن بی می گویند، و در لهجه کردی جایگاه بید را بیجار گویند. اکثریت مردم این شهر پیرو مذهب تشیع هستند. شهرستان بیجار دارای محصولات کشاورزی، لبنیات، درختان میوه فراوان و معادن مهم می باشد.

بیرجند

این شهرستان با ۶۸۱۷۷ کیلومتر مربع وسعت، جنوبی ترین و وسیع ترین شهرستان خراسان است که از شمال به قاینات و شهرستان فردوس، از شرق به مرز ایران و افغانستان، از جنوب شرقی به زابل، از جنوب به زاهدان و کرمان، و از مغرب به شهرستانهای طبرس و فردوس محدود است. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۶۵ متر می باشد.

ویژگیهای طبیعی: رشته کوه باقران در جنوب و کوه شاه در حاشیه کویر و نیز کوههای دیگری از جمله مؤمن آباد، کوههای طبرس، و سینا، بهاران و کوههای نهندان در این منطقه قرار دارند. در میان این ارتفاعات دره های وسیع و دشتهای حاصلخیز قرار دارد که برخی دارای نهرهای آب زیرزمینی است

و محل کشاورزی و دامداری می باشد. آب و هوای بیرجند صحرایی و نیمه صحرایی است و رودها عموماً فصلی و اتفاقی و اختلاف حداکثر و حداقل مطلق دما به ۵۷ درجه می رسد. پوشش گیاهی آن از نوع بیابانی کویری نظیر قیچ، تاغ، بادام کوهی، خار شتری و گیاهان دارویی است که فصل بهار می رویند.

ویژگیهای سیاسی: شهرستان بیرجند از چهار بخش به نامهای خوسف، درمیان، نهندان و مرکزی تشکیل گردیده است و دارای ۲۰ دهستان و ۱۶۲۱ روستا است.

ویژگیهای اقتصادی: بیرجند متکی به کشاورزی در مناطقی است که دارای سفره های آب زیرزمینی می باشد و مهمترین محصولات کشاورزی آن گندم، جو، چغندر قند، زعفران و زرشک است. دامداری به دو طریق ثابت و متحرک رواج دارد. صنایع دستی و کارخانه های آن عبارتند از کارخانه های قند قهستان، صابون سازی، مهکف و آجر سفال. با توجه به منابع زیادی که دارد مانند سرب، مس، نقره، طلا، پنبه نسوز، گل سفید، سنگ آهن و ذغال طبری، اخیراً اقدام به ایجاد شهرکی صنعتی در ۱۱ کیلومتری غرب بیرجند شده است. در آن شهرک ۱۳۰ رشته صنایع فلزی، غذایی، شیمیایی و نساجی و غیره با استفاده از معادن موجود دایر شده است.

آثار تاریخی مهم: ۱- مسجد جامع (مرکز شهر) ۲- آرامگاه حکیم ابوحامد (شاعر) ۳- قلعه پایین شهر ۴- ساختمان اکبریه (آبینه کاری) ۵- ارگ بیرجند ۶- قلعه قدیمی (خوسف) ۷- قلعه فورگ ۸- مقبره ابن حسام و از غارهای آن غار چنشت است.

بیروت

پایتخت لبنان در کنار دریای مدیترانه، از بنادر مهم و مرکز بازرگانی و دارای مناظر زیبا و مؤسسات

می باشد که در بعضی از سالها همراه با سرمای شدید است. حداکثر بارندگی سالیانه ۴۶۲ میلیمتر می باشد.

رود ارس رود دائمی پارس آباد در مرز ایران و شوروی جریان داشته که بوسیله کانالهای سد ارس، آب این رودخانه به مصرف کشاورزی می رسد. رونق کشاورزی پارس آباد مدیون آب رودخانه ارس است. پوشش گیاهی پارس آباد، به علت خاک حاصلخیز و آب و هوای مساعد و معتدل و باران کافی کلاً مراتع و چمنزارهای سرسبز و خرم بوده که محل قشلاق ایلات و عشایر و دامداران می باشد. وسعت این مراتع برای دامداری حدود ۱۰۰ هزار هکتار است.

اقتصاد پارس آباد مبتنی بر کشاورزی و دامداری بوده و یکی از مهمترین قطبهای کشاورزی ایران می باشد. محصولات عمده آن: گندم، جو، پنبه، چغندر قند، دانه های روغنی، ذرت و انواع میوه سردرختی، علوفه و صیفی جات (خیار و هندوانه) است. سطح زیر کشت آن ۱۹۰ هکتار آبی و دیمی می باشد. کارخانه قند مجهزی در این منطقه به کار مشغول است که از بهترین کارخانجات قند ایران و خاورمیانه است. کارخانه لبنیات و پنیر، کمپوت سازی، سردخانه، در دست ساختمان می باشد. شغل عمده مردم دامداری و کشاورزی و پروراندی و مشاغل خدماتی در مؤسسه کشت و صنعت مغان است. روستاهای مهم پارس آباد عبارتند از: اصلاندوز، اولتان، ایران آباد، اسلام آباد، اجیرلو و ... روستای اولتان سابقه تاریخی مهمی دارد.

پاسارگاد

نخستین پایتخت ایران قدیم در عهد هخامنشی در دشت مرغاب فارس که اجداد کوروش آن را ساخته اند و هنگامی که کوروش به پادشاهی رسید آن را پایتخت قرار داد، اکنون خرابه های آن در شمال

مهم علمی از آن جمله دانشگاه آمریکائی. هوای آن در تابستان گرم. فاصله اش تا دمشق پایتخت سوریه ۵۵ میل است. این شهر در قرنهای اخیر دوبار در معرض هجوم و خرابی قرار گرفته یکبار در سال ۱۸۴۰ که دول اروپائی بر ضد قوای نظامی مصر در سوریه هم عهد شدند و بار دیگر در سال ۱۹۱۲ در اثناء جنگ ترکیه و ایتالیا.

بیستون

دهکده ای از توابع کرمانشاهان، و نام کوهی در ۲۴ کیلومتری شهر کرمانشاه بر سر راه همدان به کرمانشاه که به فرمان داریوش اول کتیبه ای بر آن نقر شده و فتوحات و سایر وقایع مهم سالهای اول سلطنت او را در آن ثبت کرده اند. می گویند کلمه بیستون در اصل بغستان بوده، مرکب از بغ به معنی خدا و ستان «پسوند مکان» یعنی جایگاه خدایان یا جای نیایش ایزدان، و این کلمه به تدریج به بهستان و بهستون و بیستون تبدیل شده.

پارس آباد

پارس آباد (پارسا آباد) مغان در شمال غربی ایران در نقطه مرزی ایران و شوروی سابق در ۴۸ درجه طول جغرافیایی و ۳۹ درجه عرض شمالی قرار گرفته است. رود مرزی ارس در قسمتی از این منطقه جاری است و به دریای خزر می ریزد. وسعت این بخش ۳۵۰ هزار هکتار و زمینهای آن جلگه ای و هموار است. ارتفاعات مهم و کوهستان قابل توجهی در آن به چشم نمی خورد. تنها تپه نادری در قسمت غربی آن واقع شده که محل تاجگذاری نادر افشار بوده است.

آب و هوای پارس آباد معتدل مایل به گرم است. تابستانهای بسیار گرم و زمستانهای معتدل دارد. بارندگی آن اغلب تحت تأثیر جریانات دریای خزر

33
4

1987

ساکنین این شهرستان به زبان کُردی که مرکب از لهجه‌های هورامی و جافی است، تکلم می‌کنند و اکثریت مردم پیرو اسلام (مذهب اهل سنت و اهل حق) هستند.

نام پاوه را عده‌ای برگرفته شده از پاوه، سردار یزدگرد سوم می‌دانند که جهت جلب حمایت اکراد روانه این منطقه گردید و مورد احترام اهالی قرار گرفت. بعدها بخاطر تجلیل از این سردار، آبادی پاوه نامیده شد که در کتب عربی فاوج خوانده می‌شود. همچنین، معنی کلمه اورامانات از اورتن (اورامان) نام یکی از سرودهای دینی زرتشتیان گرفته شده است.

از آثار تاریخی این شهرستان می‌توان آرامگاه میرعبیدالله در نوسود و غار گاوات در شمال کوه شاکوه در منطقه جوانرود را نام برد.

پاکستان

کشور پاکستان همسایه جنوب شرقی جمهوری اسلامی ایران است که دیگر همسایگان آن را چین و افغانستان و هند تشکیل می‌دهند. دریای عمان در جنوب این کشور واقع شده است. وسعت پاکستان بیش از ۸۰۴ هزار کیلومتر مربع یعنی در حدود نصف وسعت ایران است.

آب و هوای پاکستان در ناحیه شمالی تحت تأثیر کوهستانهای هیمالایای غربی در زمستان‌ها سرد، در تابستانها معتدل است. جنوب کشور تحت تأثیر آب و هوای گرم و مرطوب اقیانوس هند است. بلوچستان پاکستان تحت تأثیر آب و هوای بیابانی، گرم و خشک و کم‌باران است. دره‌های کوهستانی پنجاب در این کشور از خوش آب‌وهوای نواحی آسیا به شمار می‌رود.

رودهای کوچک و بزرگی از دامنه کوههای هیمالایا، واقع در شمال شبه قاره هند سرچشمه

شرقی شیراز به مسافت صد کیلومتر واقع است و آن را مشهد مرغاب نیز گفته‌اند، در این محل کاخهای دوره شاهان هخامنشی بوده که قسمتی از آن معروف به تخت جمشید است، آرامگاه کوروش هخامنشی نیز در این محل است که قبل از اکتشاف معروف به قبر مادر سلیمان یا مشهد مادر سلیمان بوده، می‌گویند کلمه پاسارگاد در اصل پارسه گرد بوده، پارسه به معنی پارس و گرد به معنی شهر است، پارساگه هم گفته شده، و پارساگه را نام طائفه‌ای دانسته‌اند که هخامنشیان از آن طائفه بوده‌اند.

پاوه

شهرستان پاوه به علت داشتن آب و هوای مناسب، موقعیت خاص جغرافیایی و خانه‌های مسکونی سنگی، از شهرهای زیبا و مناطق بیلابلی استان باختران به‌شمار می‌رود و اغلب مردم به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند. صنایع دستی این شهرستان در سطح استان از شهرت خاصی برخوردار است.

شهرستان پاوه منطقه‌ای است کوهستانی به مساحت ۴/۱۱۹ کیلومتر مربع. از شمال و شمال شرقی به میروان، از مشرق به کامیاران، از جنوب به اسلام‌آباد غرب و سرپل ذهاب و از مغرب به کشور عراق محدود است. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۵۳۵ متر می‌باشد. بلندترین کوه آن شاهو به ارتفاع ۳/۳۹۰ متر است.

طبق آمار سال ۱۳۵۵ دارای ۱۰۳/۳۰۸ نفر جمعیت بوده و در حال حاضر جمعیت آن ۱۶۱/۵۹۷ نفر است که ۹/۲ درصد از جمعیت کل استان را به خود اختصاص داده است. از بخشهای تابع آن می‌توان جوانرود، روانسر، نوسود، باینگان و ازگله را نام برد. پاوه در ۱۴۰ کیلومتری شمال باختری باختران واقع است.

می گیرند که یکی از مهمترین آنها رود سند یا ایندوس است. رود سند از میان پاکستان می گذرد و برای این کشور اهمیت زیادی دارد.

بیشتر جمعیت ۹۲ میلیونی پاکستان در کنار این رود و دره های کوهستانی سند و پنجاب سکونت دارند. همچنین تراکم جمعیت در بندر کراچی نیز زیاد است.

مردم مسلمان پاکستان بیشتر از تیره های نژادی سندی، پنجابی، گجراتی و بلوچی هستند.

زبان رسمی مردم پاکستان زبان اردوست. این زبان از ریشه سانسکریت و مخلوطی از لغات فارسی، عربی و ترکی است. غیر از این زبان زبانهای دیگری همچون فارسی و انگلیسی در این کشور رایج است.

پایتخت پاکستان شهر اسلام آباد است و از شهرهای مهم آن بندر کراچی، لاهور، پیشاور، کوئته و راولپندی را می توان نام برد.

حکومت جمهوری پاکستان در ۱۴ اوت ۱۹۴۷ تشکیل شد. ابتدا مشکلاتی در راه تأسیس جمهوری بود که بتدریج رفع گشت و پاکستان به دو قسمت تقسیم شد، که قسمت دیگر پاکستان شرقی یا «بنگلادش» است در شرق هندوستان. پاکستان فقط از طریق هوا و دریا با بنگلادش ارتباط دارد.

پاکستان از طریق راه آهن به میرجاوه و زاهدان با ایران مربوط است.

پاناما

کشوری نیمه کوهستانی، در منطقه استوایی آمریکای مرکزی بین اقیانوس اطلس (دریای کارائیب) و اقیانوس کبیر به مساحت ۷۷۰۰۰ کیلومتر مربع که تقریباً یک بیست و دوم ایران می شود. قله کوههای آن اغلب آتشفشانی است و مهمترین آن چیریکوئی به ارتفاع ۳۴۳۰ متر

می باشد. آب و هوای آن گرم و مرطوب و معتدل و مرطوب است.

جمعیت آن ۱/۹۴۰/۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در یک کیلومتر مربع ۲۴ نفر است. مردم آن از نژاد سفید، سرخ، سیاه هستند و به زبان اسپانیولی صحبت می کنند و اکثریت پیرو مذهب کاتولیک هستند. حکومت آن جمهوری است. در ۱۹۰۳ از کلمبیا جدا شده و در ۱۳ نوامبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن شهر پاناما (۴۲۰/۰۰۰) است و شهرهای مهم دیگر آن داوید، سانتیاگو می باشد.

محصولات مهم کشاورزی آن نارگیل، آناناس، نیشکر، برنج، موز، کاکائو، قهوه، فرآورده های جنگلی است. برورس گاو، گوسفند، بز، خوک، صید ماهی و صید مروارید در آن رواج دارد. از معادن مهم آن طلا، منگنز، اورانیوم و از صنایع آن سیمان، چرم، نساجی، غذایی، چوب و مصنوعات دستی می باشد. دارای ۳۰۰۰ کیلومتر راه شوسه و ۱۵۰ کیلومتر راه آهن است.

منطقه ای از پاناما که کانال پاناما در آن واقع است متعلق به ایالات متحده آمریکا است و این کانال در وسط کشور پاناما کنده شده و طول آن ۸۱ کیلومتر می باشد که اقیانوس اطلس را به اقیانوس کبیر مربوط ساخته است.

واحد پول آن بالبوآ برابر ۱۰۰ سانتیموس است.

صادرات مهم آن، موز، چوب، کاکائو، شکر، نارگیل، سیمان، ماهی، مروارید و واردات مهم آن ماشین آلات، پارچه، دارو، وسایل برقی است.

پرتغال

جنوب غربی اروپا، در ساحل اقیانوس اطلس در شبه جزیره ایبری واقع است و مساحت آن ۹۱۷۰۰

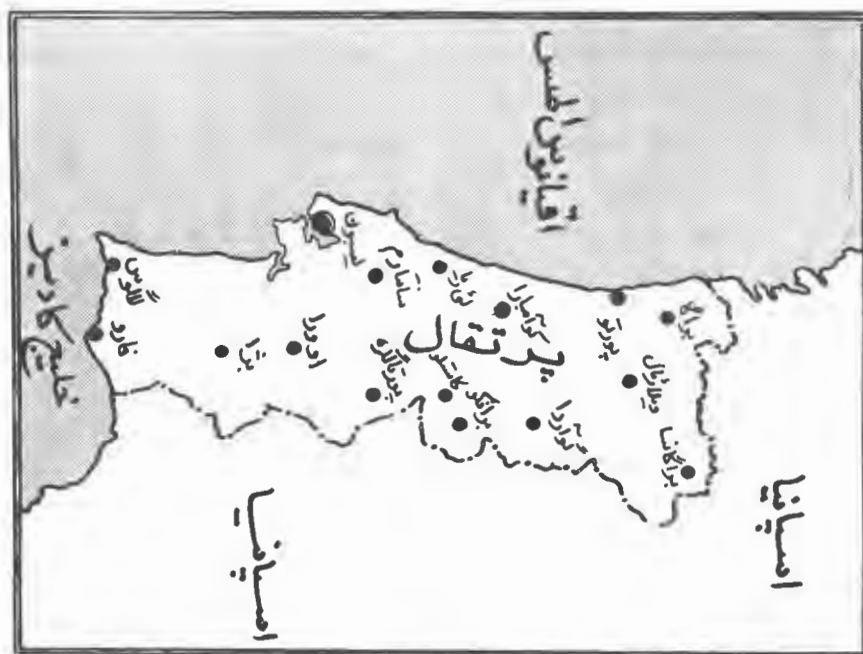
منظری از فعالیتهای ساختمانی در کانال پاناما

كانال پاناما

توتون است و در جلگه‌های ساحلی و رودخانه‌ای به عمل می‌آید. پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک، اسب، قاطر، الاغ، طیور، صید ماهی در آن به روش علمی و سنتی رواج دارد.

منابع زیرزمینی کم‌اهمیت آن شامل ذغال سنگ، نفت، مس، منگنز، یاقوت، سنگ آهن، سرب، قلع، گوگرد می‌باشد. صنایع آن شامل رشته‌های ذوب آهن، چوب‌بری، کشتی‌سازی، سیمان، نساجی، غذایی، شیمیایی است.

طول راه آهن آن ۳/۷۹۵ کیلومتر و راه شوسه ۱۸/۰۰۰ کیلومتر است که نقاط مختلف را بهم و به اسپانیا مربوط می‌سازد. واحد پول آن اسکودو برابر ۱۰۰ سانتاوس است.

صادرات مهم آن شراب، روغن زیتون، مرکبات، ماهی، چوب و واردات مهم آن ماشین‌آلات، فولاد، قهوه، چای، کاکائو، نفت، مواد شیمیایی، وسایل برقی می‌باشد.

کیلومتر مربع (تقریباً یک‌هجدهم ایران) است. بیشتر خاک آن کوهستانی است و دارای آب و هوای دریایی (معتدل و مرطوب) و مدیترانه‌ای و معتدل کوهستانی است. رودهای دورو، تی‌جو، گوآدیانا از اسپانیا وارد این کشور شده و به اقیانوس اطلس می‌ریزند.

جمعیت آن در حدود ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ نفر و تراکم نسبی آن ۱۰۹ نفر در کیلومتر مربع است. مردم آن از نژاد لاتین هستند. زبان رسمی پرتغالی است. (۹۸ درصد) مردم پیر و مذهب کاتولیک می‌باشند.

حکومت آن از ۱۹۱۰ به رژیم جمهوری تبدیل شد و در ۱۴ دسامبر ۱۹۵۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن بندر لیسبون (۱/۶۴۰/۰۰۰) و شهر مهم دیگر آن بندر پرتو (۱/۳۱۵/۰۰۰) با حومه) است.

از محصولات مهم کشاورزی آن گندم، جو، ذرت، برنج، سیب‌زمینی، زیتون، مرکبات، انگور، پنبه،

پرو

لیما (۲/۹۸۱/۰۰۰ با حومه) و شهرهای مهم دیگر آن بندر کالاتو (۲/۹۶۰/۰۰۰)، آرکیپا (۳۱۰۰۰۰) می باشد.

از محصولات مهم کشاورزی آن گندم، جو، برنج، ذرت، انگور، انجیر، سیب زمینی، پنبه، کتان، کائوچو، نیشکر، کنف، گنه گنه و فراورده های جنگلی است. پرورش گوسفند، بز، گاو، خوک، اسب و صید ماهی در آن رونق دارد. صادرات مهم آن نقره، شکر، پنبه، پشم، ماهی، پوست، آهن، سرب و چوب است. واردات مهم

در منطقه استوایی آمریکای جنوبی در ساحل اقیانوس کبیر واقع است و مساحت آن ۱/۲۸۵/۰۰۰ کیلومتر مربع (تقریباً چهارینجم ایران) است. کوههای آن از شمال به جنوب آنرا طی کرده و بیش از نصف کشور را می پوشاند. آب و هوای آن در نواحی پست گرم و مرطوب و در نواحی بلند معتدل کوهستانی است. یک سوم طول رود آمازون در این کشور است و شعبه مهم آن مارانون نام دارد.

آن ماشین آلات، چدن، فولاد، وسایل برقی و داروست.

واحد پول آن سول، برابر ۱۰۰ سانتاوس است.

پلدشت

در شمال آذربایجان غربی و کنار رودخانه ارس در ۵۵ کیلومتری شرق ماکو قرار گرفته و فاصله

جمعیت آن (۱۹۷۹) ۱۷/۰۰۰/۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در کیلومتر مربع ۱۱ نفر است. مردم آن از نژاد سفید، سرخ، دورگه هستند و به زبان اسپانیولی سخن می گویند و اکثراً به مذهب کاتولیک عقیده دارند. حکومت آن جمهوری است. در ۱۸۲۴ از اسپانیا مستقل شد و در ۳۱ اکتبر ۱۹۲۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن شهر

دفن کردند و شاه جهان که دل بستگی بسیار به همسر خود داشت درصدد برآمد بقعه‌ای برای او بسازد که در دنیا بی نظیر باشد لذا عده‌ای از مهندسين و معماران نامی را از معالک دیگر خواند و سنگهای گرانها از کشورهای خارج وارد کرد و بنای باشکوهی بنام تاج محل بر آرامگاه همسر خود ساخت، بنای مزبور از سنگ مرمر سفید ساخته شده و هر ضلع آن ضدمتر است و چهارمناره در چهار طرف آن بنا شده و ارتفاع گنبد بالای آن بیش از هشتاد متر است، می‌گویند بیست هزار تن کارگر مدت بیست سال در آن کار کرده‌اند و پنج میلیون روپیه خرج آن شده است در صورتی که مزد کارگران به حساب نیامده زیرا آنها بی‌مزد کار می‌کردند، خود شاه جهان نیز در کنار همسرش دفن شده است.

تاجیکستان

جمهوری تاجیکستان از شمال به قرقیزستان و ازبکستان، از باختر به ازبکستان، از خاور به چین و از جنوب به افغانستان محدود می‌شود.

این جمهوری ۱۴۳/۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت و حدود ۶/۰۰۰/۰۰۰ نفر جمعیت و ۱۸ شهر و ۴۹ شهرک دارد، و مرکز آن شهر دوشنبه است.

در سال ۱۹۲۱ قوای شوروی شهر دوشنبه را تصرف کردند. در سال ۱۹۲۴ تاجیکستان جزو ازبکستان گردید و در ۱۶ اکتبر ۱۹۲۹ جمهوری تاجیکستان تأسیس شد.

تاجیکستان در ارتفاعات پامیر و تیان‌شان واقع شده و ۹۳٪ اراضی آن کوهستانی و ۷٪ قابل زراعت و سکونت است.

رودهای معروف سیحون و زرافشان در شمال و رود جیحون در جنوب تاجیکستان جریان دارد. و دره حاصلخیز فرغانه در ساحل چپ رود سیحون و ایالت خودمختار گورنو - بدخشان در شرق تاجیکستان

زیادی تا دریاچه سد ارس ندارد، دشت وسیعی در ناحیه پلدشت واقع است که رودخانه زنگبار از آن عبور کرده و به رودخانه ارس می‌ریزد. اکثر زمینهای این ناحیه هموار بوده و محصولات مختلف کشاورزی در آن بعمل می‌آیند. جمعیت پلدشت برابر ۳/۶۰۸ نفر بوده است.

پلوار

رودی است در فارس که از حوالی ده بید سرچشمه می‌گیرد و در جنوب غربی خرابه‌های استخر به رود کر متصل می‌شود و به دریاچه بختگان می‌ریزد.

پلوپونز «Moreé» peloponeése

شبه جزیره‌ای است در قسمت جنوبی بالکان به وسعت ۲۲/۰۰۰ کیلومتر مربع که قسمتی از خاک یونان را تشکیل داده، از سال ۴۳۱ تا ۴۰۴ ق.م. جنگهایی در آنجا میان آتنی‌ها و اسپارتی‌ها رخ داد که به ویران شدن آتن منتهی گردید و به جنگهای پلوپونز معروف است.

پیزاPisel

از شهرهای ایتالیا در کنار رود آرنو، در مغرب فلورانس، شهرت آن بواسطه برج مشهوری است که در قرن دوازدهم میلادی ساخته شده به ارتفاع ۶۴ متر، بعد به اندازه ۱۶ پا بیک طرف کج شده مع ذالک در جای خود باقی مانده، این برج از عجائب ساختمانهای دنیا شمرده می‌شده، گویند گالیه تجارب خود را درباره قوه ثقل در آنجا اجرا می‌کرده است.

تاج محل

آرامگاه نورجهان زوجه شاه جهان پادشاه هند و دختر آصف خان وزیر در آگرا، وی در سال ۱۰۴۰ ه. در دکن درگذشت و جنازه او را به شهر آگرا برده و

واقع شده است.

کوهستانی بودن منطقه و وجود ذخایر آبی، تاجیکستان را به یکی از منابع عمده تولید برق تبدیل کرده است.

۷۸٪ جمعیت این جمهوری را تاجیکها تشکیل می‌دهند. آنها به کشاورزی و دامپروری در مناطق کوهستانی اشتغال دارند. محصول پنبه از اهمیت اقتصادی زیادی برخوردار است.

تاجیکها به زبان فارسی به طرز دلنشینی سخن می‌گویند. تا سال ۱۹۲۹ خط فارسی در تاجیکستان معمول بود. در این سال خط فارسی به لاتین و در سال ۱۹۴۰ به روسی (سیریلک) تغییر یافت و حال همان خط فارسی دوباره رایج شده است.

پامیرها که حدود ۲۰۰۰۰۰ نفر از جمعیت تاجیکستان را تشکیل می‌دهند، در ایالت خودمختار گورنو - بدخشان ساکن هستند. آنها پیرو فرقه اسماعیلیه هستند و به دامپروری اشتغال دارند.

تاجیکها پیرو مذهب حنفی هستند و تمام امور مسلمانان این جمهوری تحت نظارت «مرکز روحانی آسیای میانه و قزاقستان» که مقر آن در تاشکند است، اداره می‌شود.

در جمهوری تاجیکستان حدود ۴۰۰۰ باب کتابخانه عمومی و دانشگاهی وجود دارد.

مهمترین منابع آن عبارتند از: معادن مس، سرب، ولفرام، بیسموت و آرسنیک. در قسمت مرکزی تاجیکستان منابع ذغال سنگ وجود دارد و معادن نفت هم در جنوب این جمهوری وجود دارد.

صادرات مهم آن الیاف پنبه، بافته‌های ابریشمی و نخ، کنسروهای میوه، میوه‌جات، روغن‌های استری و اقسام متعدد محصولات صنعت استخراج معادن است.

جمهوری تاجیکستان نیز بدنبال اعلام فضای باز

سیاسی - اقتصادی از طرف گورباچف رئیس جمهوری سابق شوروی، در تاریخ ۹ سپتامبر ۱۹۹۱ میلادی استقلال خود را اعلام داشت و به صورت کشور مستقل درآمد.

تاشکند

تاشکند از سال ۱۹۳۰ مرکز جمهوری ازبکستان است و ایرانیان آن را چاچ و اعراب شاش می‌نامیدند.

امین احمد رازی در هفت اقلیم می‌نویسد: «از شهرهای قدیم است و بناکت نیز اشتهار داشته، اما امروز به تاشکند معروف است. اگر چه در شهرش به حیث عمارات و اسواق و دیگر صفات ندان تکلفی بکار نرفته، اما مضافاتش به حسب وفور گل و لاله و افزونی آب و جلگه‌ها، نهایت نظارت و لطافت را دارد، و خصوصاً لاله هفت‌رنگ که خاصه آن ولایتی است، چه لاله‌زار تاشکند و گل سرخ بخارا بین الجمهور مشهور است.» اصطخری نیز در مسالك و ممالك می‌گوید: «هیچ ثغری عظیم‌تر از چاچ نیست. عمارت‌های فراخ و بسیار دارد. و در هر سرابی آن روان و سبزی باشد و عمارات همه از گل بود و قضیه این ناحیت را بنکت خوانند.»

شهر تاشکند در طی نیم قرن اخیر بسیار گسترش یافته است.

دفتر مرکز روحانی آسیای میانه و قزاقستان که امور مذهبی پنج جمهوری را اداره می‌کند، در این شهر قرار دارد. این مرکز در سال ۱۹۴۶ تأسیس شد. در تاشکند سه موزه وجود دارد: موزه هنری دولتی ازبکستان، موزه دولتی تاریخ ازبکستان، و موزه دولتی ادبیات بنام امیرعلی شیر نوائی که بترتیب در سالهای ۱۹۱۸، ۱۹۱۹، ۱۹۶۸ میلادی تأسیس شده‌اند.

از آثار تاریخی تاشکند می‌تواند از مدرسه

بومی هستند.

پایتخت این کشور دارالسلام است. از شهرهای مهم آن تانگا، آروشا و بندر زنگبار را می‌توان نام برد. جمعیت این کشور در سال ۱۹۷۹ بالغ بر هفده میلیون نفر بوده است. علاوه بر موز و سیب‌زمینی، برنج و حبوبات نیز در تانزانیا تولید می‌شود.

اگرچه معادن نقشی خیلی اساسی در اقتصاد تانزانیا ندارند، ولی الماس مهمترین ثروت معدنی این کشور محسوب می‌ود.

این کشور در سال ۱۹۶۱ مستقل گردید و یک سال بعد به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

تایباد

این شهرستان از دو بخش جلگه‌ای و کوهستانی تشکیل یافته است و ارتفاع آن از غرب به شرق کاسته می‌شود (ارتفاع از ۶۰۰ متر تا ۱۱۰۰ متر)؛ از شمال به شهرستان تربت جام، و از مشرق به کشور افغانستان محدود است و هریرود در این منطقه مرز ایران و افغانستان را مشخص می‌کند. این شهرستان از جنوب و غرب به شهرستان تربت حیدریه محدود می‌شود و وسعت آن حدود ۵۰۸۴ کیلومتر مربع است. آب و هوای تایباد بری و نیمه‌خشک است و در قسمتهای جنوبی زمستان سرد و تابستان معتدل است و به علت کمی نزولات و شدت تبخیر، کشاورزی نیاز به آبیاری دارد.

جمعیت: جمعیت شهرستان تایباد طبق آمارگیری عمومی سال ۱۳۵۵، حدود ۵۴،۳۴۷ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸، بالغ بر هشتاد هزار نفر برآورد گردیده که تراکم نسبی آن ۱۵/۵ نفر در کیلومتر مربع است. تقسیمات سیاسی: مرکز این شهرستان شهر تایباد (یا طیبات) است که بخش مهم آن حومه شامل دهستانهای پایین ولایت، میان ولایت، و بالا ولایت است. و این شهرستان تا سال ۱۳۵۵ بخشی از

براک‌خان - که اکنون انستیتوی عالی امام اسماعیل بخاری نامیده می‌شود، و مدرسه کویکتاش، و آرامگاه قفال چاچی که هر سه بنا متعلق به قرن دهم هجری است، نام برد.

تالش

از شهرهای شمالی ایران در استان «گیلان» ناحیه باریکی است در کنار دریای خزر که از مشرق به دریای خزر و از مغرب به کوههای خلخال و از جنوب به فومنات محدود است، قسمت غربی آن کوهستانی و دارای جنگل‌های انبوه. دهستانهای مهم آن: دولاب که شامل دو بخش است یکی گیل دولاب و دیگری تالش دولاب، ماسال و گرگان‌رود. محصولات عمده آن: برنج، توتون، کف و ابریشم. و نیز تالش نام طائفه‌ای است که در بعضی نقاط گیلان و آذربایجان سکونت دارند.

تانزانیا

کشور تانزانیا از یک سرزمین نسبتاً وسیع به نام تانگانیکا و سه جزیره زنگبار، مافیا و پمبا تشکیل شده است. این سرزمین در منطقه شرقی آفریقا، در مجاورت اقیانوس هند، قرار گرفته است. همسایه شمالی آن کنیا و همسایه جنوبی آن کشور موزامبیک است. وسعت این کشور در حدود ۹۴۵۰۰۰ کیلومتر مربع است.

زبان رسمی مردم این کشور سواحیلی است و به انگلیسی نیز گفتگو می‌کنند و خط رایج لاتینی است. مهمترین دینهای رایج در تانزانیا اسلام و مسیحیت است. مسلمانان بیشتر در سواحل شرقی و جزایر زنگبار و پمبا سکونت دارند. مسلمانان تانزانیا اغلب اعراب، هندیها و ایرانیانی هستند که سالها پیش به این کشور مهاجرت کرده‌اند. علاوه بر اسلام و مسیحیت تعدادی از مردم این کشور دارای مذاهب

تبادکان

یکی از هفت بخش مهم شهرستان مشهد است. مرکز بخشداری آن در شهر مشهد است و در شمال شرقی شهرستان مشهد واقع و مساحت آن ۱/۶۶۲ کیلومتر مربع است و مهمترین رشته‌کوهی که با جهت شمال غربی - جنوب شرقی قسمت اعظم این بخش را دربرمی‌گیرد، با ارتفاع قریب ۳۰۰۰ متر از درکوه نام دارد که اساساً منشاء رسوبی دارد و مربوط به چین خوردگیهای دوران سوم می‌باشد. آب و هوای منطقه نسبتاً معتدل بوده و رودخانه‌های آن اساساً فصلی و از جهت شمال به کشف‌رود می‌پیوندد و عمدتاً به مصارف کشاورزی می‌رسد، از محصولات مهم چغندر قند و غلات و صیفی‌جات و انواع میوه است. در کنار کشاورزی، دامپروری سنتی نیز معمول است. فرآورده‌های دامی علاوه بر تأمین مایحتاج محلی مقداری نیز به مشهد فرستاده می‌شود. در زمینه اشتغال، ایجاد کارخانه قند آبکوه (در سال ۱۳۱۳) که به صورت اتوماتیک کار می‌کند، باعث اشتغال کارگران به کار گردیده و سپس با افزودن ظرفیت آن تا مرز ۲۵۰۰ تن در روز سبب اشتغال بسیار و جذب مردم بسوی کشتهای جنبی از جمله کشت چغندر بجای گندم و جو شده است. این منطقه بواسطه نزدیکی به شهر مشهد در سالهای اخیر از مشکلات و تنگناهای موجود که بر اثر رشد شهر مشهد بوجود آمده بی‌نصیب نمانده است.

تبت Tibet

قسمت جنوبی فلات آسیای مرکزی در مغرب چین به وسعت ۱/۲۱۵۱۰۰۰ کیلومتر مربع، شهرهای عمده آن: شیگاتسه، گیانگ‌تسه و گارتوک. دارای معابد قدیمی بودائی. این سرزمین که در مرتفع‌ترین

بخشهای تربت جام بوده است.

شهرتایباد: شهر تایباد مرکز شهرستان تایباد است و وجه تسمیه آن است که گویند جای پاکان و نیکان و مردان نیکو است، و بدین جهت طبیبان نیز نامیده می‌شود. این شهر از مرز افغانستان ۲۳ کیلومتر و از مشهد ۲۵۰ کیلومتر فاصله دارد. صادرات مهم این شهرستان چغندر قند، پنبه، زیره سبز و صیفی‌جات و از صنایع دستی قالی و قالیچه و گلیم و انواع پارچه است.

آثار تاریخی: الف - از آثار تاریخی مهم آن که مورد توجه اهل تسنن و تشیع است، آرامگاه مولانا زین‌الدین ابوبکر تایبادی است.

ب - برج کرات تایباد: این مناره آجری بر روی تپه‌ای باستانی در نزدیک قریه کلات بین تایباد و خواف قرار دارد و متعلق به دوره سلجوقی است.

تب / تیس Tebes

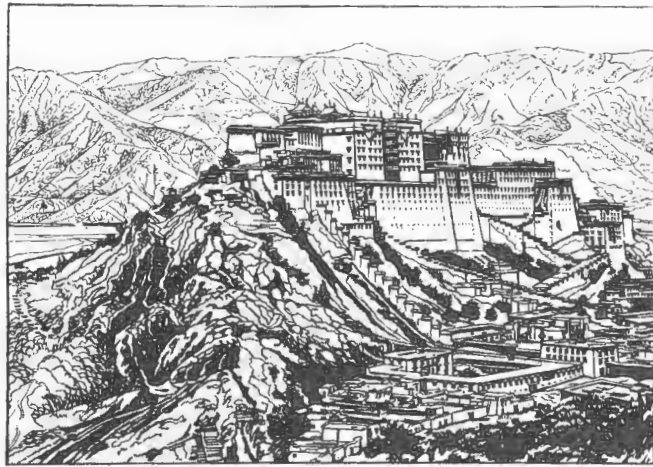
از پایتخت‌های قدیم مصر، در مصر علیا که از سلسله یازدهم فراعنه تا سلسله بیستم (۳۱۰۰-۱۱۰۰ ق.م) پایتخت بوده، این شهر در دو ساحل رود نیل قرار داشته و در ساحل راست رود دو معبد بزرگ ساخته بودند که به آمّن «رب‌النوع خورشید» تعلق داشت.

تیس / تب

تیوا Thivai

از مهمترین شهرهای یونان قدیم، در سال ۳۳۶ ق.م. در اثر حمله اسکندر مقدونی ویران گردید و مردم آن قتل‌عام شدند و ۳۰/۰۰۰ نفر را هم سر بازان مقدونی اسیر کردند، سالها بعد تجدید بنا شد اما در دوره‌های بعد بوسیله رومی‌ها و بلغارها و نورماندها خرابی‌های بسیار بر آن وارد گردید.

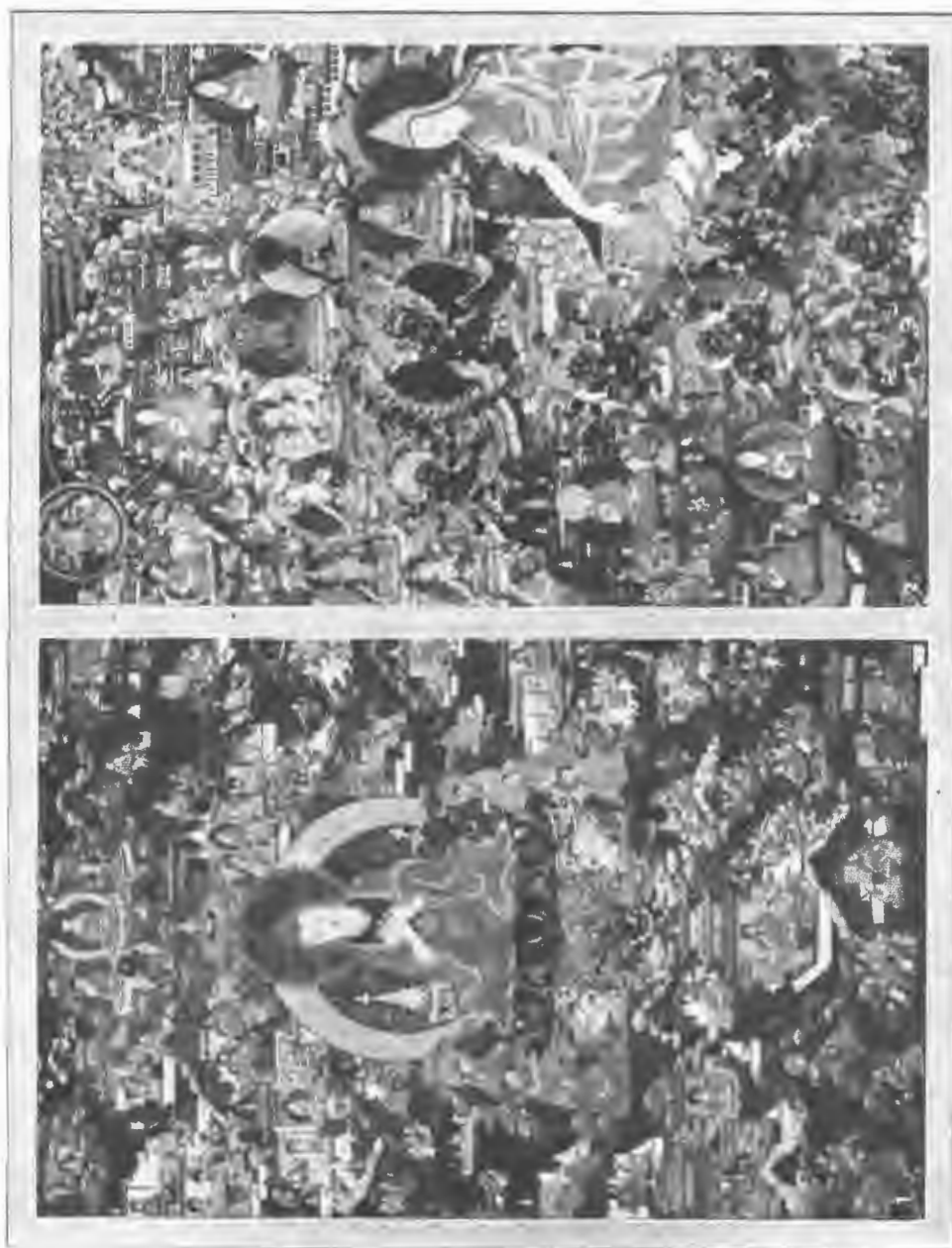
قصر دالایی لاما

استراحت کاروان در کوهپایه‌های میمانیا در تبت

كهنوز تبت و موم آن

دو نمونه از هنر نقاشی تپت

بعضی از مورخین بنای نخستین آن را به خسرو پادشاه ارمنستان که معاصر اردوان چهارم پادشاه اشکانی بوده نسبت داده و گفته‌اند نام آن داوریز بوده و از کثرت استعمال به تاوریز و توریز و تبریز مبدل شده، بعضی هم آن را از بناهای زیبیده زن هارون الرشید دانسته‌اند.

در خصوص سابقه تاریخی تبریز می‌توان گفت که در روزگاران قدیم (قبل از حمله اعراب به ایران)، در خاک آذربایجان (ماد کوچک) محلی به نام تبریز وجود داشته، سپس در اثر حوادث روزگار ویران و ناپدید گشته و آنگاه قلعه یا قریه بسیار گمنامی از آن به‌جای مانده که کم‌کم مردم در آن گرد آمده و به آبادانی پرداخته‌اند.

مورخان ارمنی و شرق شناسان چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که تبریز پیش از اسلام، در قرنهای سوم و چهارم میلادی، شهری بوده بسیار معروف از شهرهای کهنسال مادبنام تیرمئس (Thebermais). قدیمی ترین اشاره به نام تبریز در يك کتیبه سازگن دوم پادشاه بنام تارونی (Tarui) یاد می‌کند که به احتمال قوی، باید همان تبریز باشد.

مورخان ارمنی مانند وارطان، آسولیک و فواست، اسم تبریز را از لغت دا-ئی - ورژ (Da-i-Verg) یادآورند، به معنی انتقام نوشته‌اند و در روایتهای نادرستی بنای تبریز را به زیبیده خاتون زوجه هارون الرشید نسبت می‌دهند که این شهر، به علت هوای لطیف و دل انگیز تب و بیماری وی را زایل کرده است. تاریخ تبریز پس از ظهور اسلام بسیار روشن است. در سال ۲۱ هـ. ق. که اعراب بر این شهر دست یافتند، تبریز قلعه نظامی کوچکی بود ولی اردبیل اهمیت به‌سزایی داشت. اولین حکومت مستقر در تبریز خانواده روادیان بوده که این شهر را پایتخت خود قرار دادند. در سالهای ۲۲۴ و ۴۳۴ هـ. ق. تبریز را زلزله‌های وحشتناکی ویران کرد و از ۴۴۶ به بعد سلجوقیان بر تبریز تسلط یافتند.

نقطه عالم واقع شده بام دنیا نامیده می‌شود، ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۵۰۰۰ متر است، در اطراف آن کوههای پوشیده از برف قرار دارد. جنوب آن را کوههای هیمالیا فراگرفته، هوای آن بسیار سرد و حد متوسط حرارت ۱۰ درجه سانتیگراد زیر صفر است و بواسطه سرمای شدید زراعت و درختکاری چندان رونقی ندارد، معادن طلا بسیار دارد. دالائی لاما پیشوای روحانی بودائی‌ها که او را مظهر زنده بودا می‌دانند در این سرزمین اقامت و فرمانروایی داشت، پس از حمله جین کمونیست در سال ۱۹۵۹ م. به آن کشور هیئت روحانی بودائی و دالائی لاما از کوهستان جنوبی تبت فرار کرده و به هندوستان رفتند و اکنون زیر نظر چین کمونیست اداره می‌شود.

تبریز

از شهرهای ایران در آذربایجان شرقی، در دامنه شمالی کوه سهند، مرکز استان سوم دارای ۱/۵ میلیون نفر جمعیت، در فاصله ۶۲۸ کیلومتری تهران، ایستگاه راه‌آهن، بوسیله راه‌آهن به شهر جلفا اتصال دارد، آب و هوای آن در تابستان معتدل و در زمستان بسیار سرد، شهرستان تبریز شامل بخش‌های دهخوارقان «آذرشهر»، بستان‌آباد، شبستر، اسکو و خداآفرین. دارای کارخانه‌های نخی‌ریسی و پارچه‌بافی و چرمسازی و کبریت‌سازی. دانشگاه آن شامل دانشکده‌های متعددی است.

از گردشگاههای آن: باغ گلستان و استخر شاه‌گلی. رود آجی‌چای «تلخ‌رود» از يك سمت و کوه سهند از سمت دیگر با مزارع سبز و خرم مناظر دلکشی در این شهر بوجود می‌آورد، بواسطه چند رودخانه مانند تلخ‌رود و مهران‌رود مشروب می‌شود، دهستانهای آن اغلب در دامنه‌های سهند و ارسباران و کنار دریاچه واقع شده است.

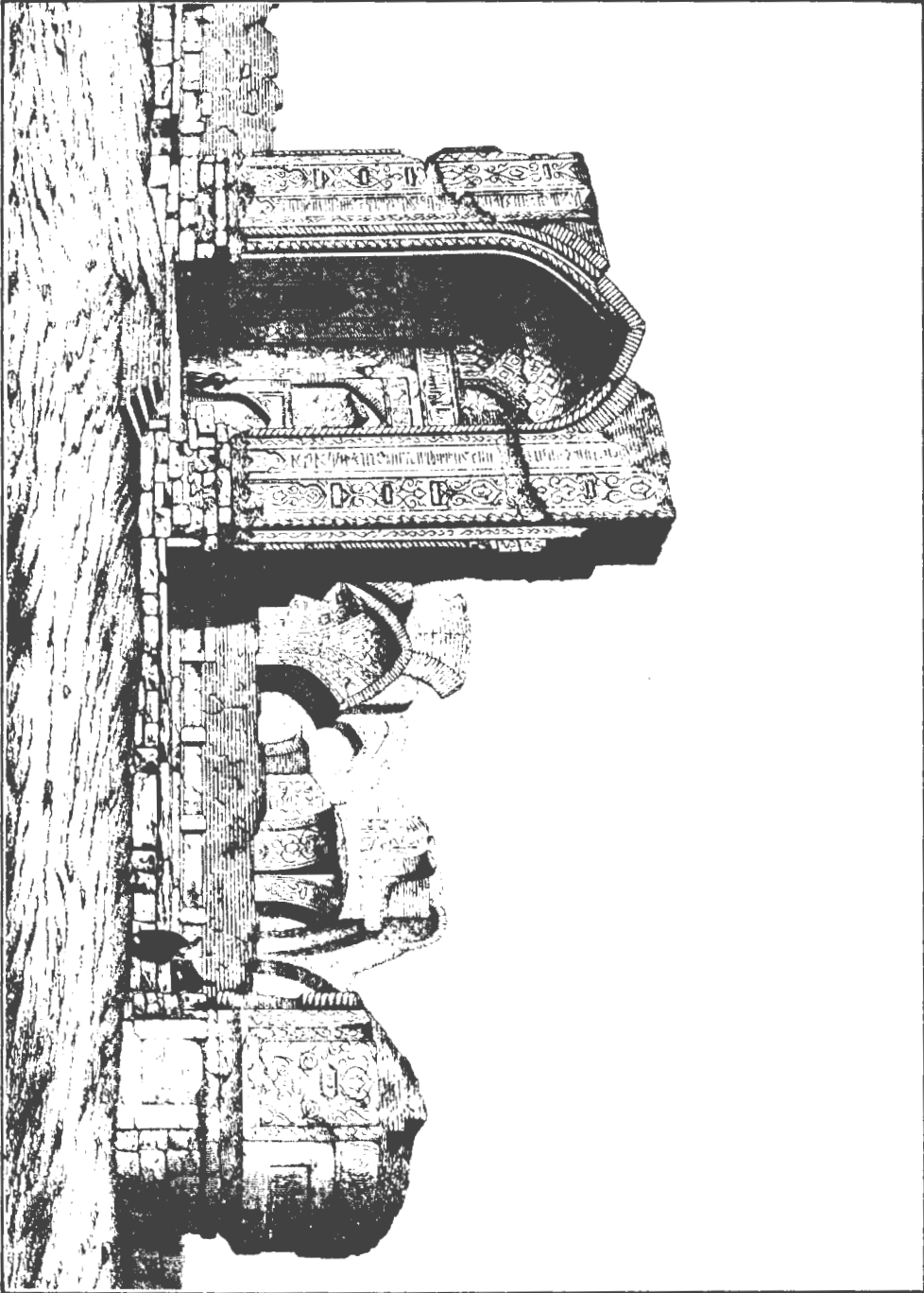
شهر تبریز از شهرهای قدیمی ایران است و

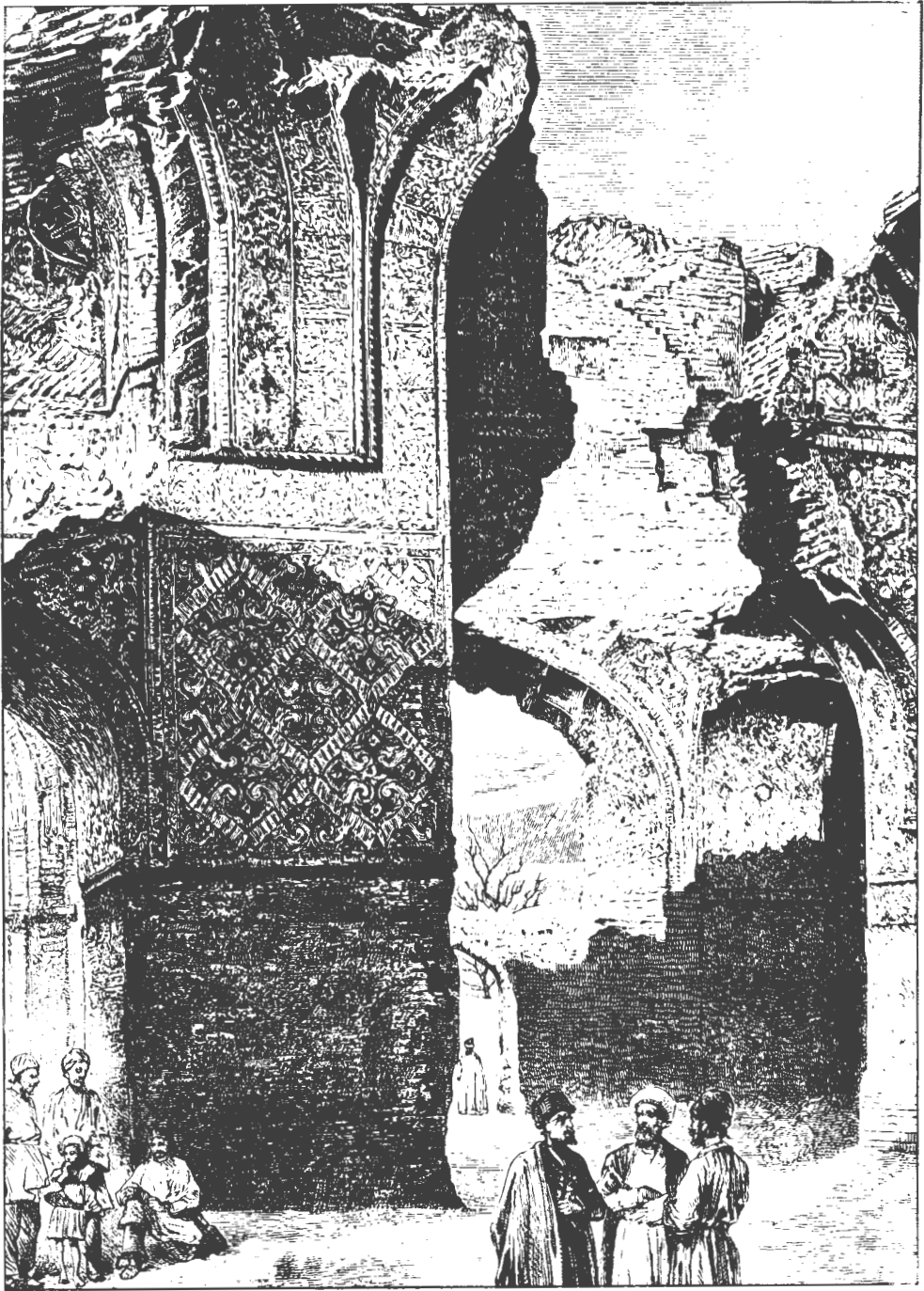
تبریز در عصر قاجار

پس از مغولها و ایلخانان، تبریز در عصر جلایریان و ترکمانان و صفویه پایتخت رسمی گردید. مسجد کبود از یادگارهای دوران حکومت جهانشاه قرايوسف ترکمان (۸۷۰ هـ. ق) می باشد. در دوره حکومت صفویان تبریز بارها به اشغال قوای مهاجم عثمانی درآمد و چندین بار

پس از حملات مغول، تبریز به دستور آباقاخان (۶۸۰-۶۶۳) پایتخت رسمی ایلخانان شد. در زمان سلطان محمود غازان (۶۹۴ هـ. ق) تبریز به منتها درجه عظمت و بزرگی و آبادانی رسید که مسجد علیشاه و ربع رشیدی و شب غازان در این دوره ساخته شد.

مسجد سنی ها در تبریز

بوسیله زلزله‌های وحشتناکی (۱۰۵۰ و ۱۱۹۳ ه. ق) بکلی ویران و تمام آثار تاریخی آن نابود شدند. در عصر فاجاریه تبریز مرکز استقرار عباس میرزا نایب السلطنه و ولیعهدنشین گردید و تجارت و اقتصاد آن رونق گرفت و شهر رو به آبادانی و پیشرفت نهاد.

در جنگهای ایران و روس، تبریز بارها مورد هجوم قوای بیگانه قرار گرفت و به اشغال آنها درآمد. مبارزات مردم دلاور تبریز در مقابل عثمانیها و روسهای مهاجم و غارتگر، درخشانترین فصل تاریخ ایران می باشد. در (۱۳۲۴ ه. ق. یا ۱۲۸۵ ه. ق.) تبریز در انقلاب مشروطیت ایران و سرنگونی استبداد نقش مهمی به عهده داشت و مردم تبریز به پایمردی دلاورانی چون ستارخان و باقرخان، با استبداد به ستیز برخاستند. در ۱۲۹۹ شمسی روحانی مبارز شادروان شیخ محمد خیابانی بر علیه استعمار منحوس انگلستان در تبریز قیام کرد و قرارداد وثوق الدوله و انگلیس را ملغی ساخت. شادروان ثقة الاسلام شهید راه استقلال و آزادی این سرزمین به دست سر بازان روسی در تبریز بدار آویخته شد. در ۱۳۲۵ مردم تبریز بر علیه تسلط فرقه دموکرات آذربایجان قیام کردند و استقلال ایران محفوظ ماند. در ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ و در انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ مردم مبارز تبریز در تحقق انقلاب فداکاری و جانبازی زیادی از خود نشان دادند که هرگز فراموش نخواهد شد.

از بناهای قدیمی آن مسجد کبود است که دارای کاشی‌های نفیس و از آثار جهانشاه قره‌قوینلو است و دیگر از آثار آن مسجد ارك علیشاه و مسجد جمعه است.

تَبوک

محلّی است در شمال مدینه که غزوه تبوک منسوب به آن است، و این آخرین غزوه‌ای بود که حضرت

رسول در آن شرکت داشت، در ماه رجب سال نهم هجرت آن حضرت با سپاه اسلام که عده آنان به سی هزار نفر می‌رسید به عزم جنگ با امپراتور روم به طرف شام حرکت کرد و این بزرگترین سپاهی بود که در حیات پیغمبر اکرم جمع شد، در این غزوه عده‌ای از امراء عرب و رؤساء قبایل که تابع روم بودند مغلوب شدند و قبول جزیه کردند، لکن پیش از آنکه سپاه روم برسد، چون صدماتی به سپاهیان اسلام رسیده بود به مدینه مراجعت کردند.

تخت سلیمان

۱- تپه مرتفعی است در مشهد مرغاب که آثار خرابه‌هایی در آن وجود دارد و در نزدیکی آن سنگی است که تصویر برجسته کورش پادشاه هخامنشی بر آن کنده شده.

۲- و نیز نام یکی از کوههای دیلمان که در اطراف آن آثاری از قلعه‌های قدیمی باقی مانده.

۳- و نام محلّی هم بوده در نواحی دریاچه ارومیه در سر راه مراغه و تبریز که خرابه‌هایی از شهر قدیمی و آتشکده‌ای در آنجا وجود داشته.

۴- در افسانه‌ها نام تختی بوده که سلیمان پیغمبر بر آن می‌نشسته و به نیروی باد حرکت می‌کرده است.

تدمر / تتمر / پالمیر (Palmyre)

شهری بزرگ و مشهور در قسمت شرقی شام که پایتخت ملکه زنوبی «زینب» بوده، اکنون خرابه‌های آن به صورت دهکده‌ای در سوریه وجود دارد، گویند شهر مزبور را سلیمان پیغمبر بنا کرده و زمانی که اسکندر مقدونی آن را تصرف کرد اسمش را پالمیر گذاشت، در سال ۲۷۲ میلادی در زمان ملکه زنوبی اورلین امپراتور روم آن را گرفت و تلفات و خرابی بسیار بر آن وارد شد و تا سال ۶۳۳ م. در تصرف

نقش کورش در تخت سلیمان

جنگلهای پسته بنام *بُنه* و مراتع و چمنزارهای وسیع طبیعی است که در زمستان گله‌های گوسفند از دیگر شهرستانها برای چرا بدانسو روی می‌آورند.

جمعیت این شهرستان براساس سرشماری سال ۱۳۵۵، بالغ بر ۱۰۴،۳۱۴ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸، حدود ۱۲۲،۰۰۴ نفر برآورد گردیده که تراکم نسبی آن ۱۴/۶۷ نفر در کیلومتر مربع است. تقسیمات سیاسی: این شهر دارای ۲ بخش مرکزی (و حومه) و بخشهای جنت‌آباد (زورآباد) است که مرکز آن صالح‌آباد است، و نیز دارای ۶ دهستان و ۲۹۴ روستا است.

مرکز شهرستان تربت‌جام شهر تربت شیخ‌جام است که جمعیت آن در سال ۱۳۶۰ بالغ بر ۲۶/۳۸۰ نفر بوده است.

آثار تاریخی مهم: آثار تاریخی مهم این شهرستان به ترتیب عبارت است از:

- ۱- مزار خانقاه شیخ‌الاسلام، این بقعه قسمتی از خانقاه شیخ احمد جامی عارف مشهور قرن پنجم بوده که از قرن هشتم باقی مانده است.
- ۲- آرامگاه شاه قاسم انوار، این آرامگاه به سید علی متخلص به قاسمی تعلق دارد که از عرفای قرن هشتم هجری است که در قریه کنگر در ۲۴ کیلومتری غرب تربت‌جام قرار دارد.

تربت حیدریه

شهرستان تربت حیدریه از شمال به مشهد و نیشابور، از مغرب به کاشمر، از جنوب به گناباد و قاین، از جنوب شرق به مرز ایران و افغانستان، و از مشرق به تایباد و تربت‌جام محدود است. مساحت این شهرستان ۲۳/۸۸۸ کیلومتر مربع است.

ناهمواریهای شمالی این شهرستان دنباله کوههای شاه جهان و رشته جنوبی از یک طرف به کوههای جام و از طرف دیگر به کوه سرخ کاشمر و

رومی‌ها بود، در سال ۶۳۳م. توسط خالد بن ولید تسخیر شد و به تصرف عربها درآمد، آثاری از ابنیه باستانی آن بجا مانده است.

ترانسوال (Transvaal)

از ممالک آفریقای جنوبی به وسعت ۲۸۶/۰۰۰ کیلومتر مربع و دارای ۹ میلیون نفر جمعیت، بیشتر نفوس آن بوئرها هستند، پایتختش پرتوریا. شهر مهم آن: ژوهانسبورگ. دارای معادن طلا، الماس، ذغال سنگ و نفت.

این کشور در سال ۱۸۳۶م. جزو مستعمرات هلند شد، از سال ۱۸۷۷ تا ۱۸۸۱م. مستقل شد، از سال ۱۹۰۰ تا مدت دو سال با انگلستان جنگ کرد، در سال ۱۹۱۰ داخل جرگه اتحادیه آفریقای جنوبی شد، اکنون جزو اتحادیه آفریقای جنوبی و از ممالک مشترک المنافع بریتانیا است.

تربت جام

این شهرستان از شمال به شهرستان مشهد، و از مشرق به رودخانه هریرود مرز ایران و ترکمنستان و ادامه آن در جنوب مرز ایران و افغانستان می‌باشد و از جنوب به شهرستان تایباد، و از مغرب به شهرستان تربت حیدریه محدود است (دهانه ذوالفقار محل تلاقی مرزهای شرقی ایران و افغانستان و ترکمنستان در شرق این شهرستان قرار دارد). وسعت این شهرستان حدود ۸/۳۶۰ کیلومتر مربع بوده و ارتفاع آن از سطح دریا ۹۵۸ متر است. از لحاظ پستی و بلندی در شمال تربت جام کوههای معروف شاه‌نشین و در جنوب و مغرب آن کوههای باخزر و بیزک قرار دارد و در حد فاصل این کوهها دشت جام قرار دارد که رودهای جام و کشف و تجن آنرا مشروب می‌کند و آب و هوایی نیمه‌صحرائی با تابستانهای گرم و خشک و زمستانهای سرد دارد. این شهرستان دارای

زمان آبادی بزرگی بوده، ساخته شده است. مدرسه غیاثیه خرگرد خوف از قرن نهم که به دستور خواجه غیاث‌الدین احمد خوفی، وزیر شاهرخ تیموری، ساخته شده.

مسجد ملك زوزن خوف در قریه زوزن خوف، که زمانی يك از آبادترین مناطق خراسان بوده، در اوایل قرن هفتم ه. ق. ساخته شده است. بازه هوردر رباط سفید تربت حیدریه که به صورت چهارطاقی است که احتمالاً آتشکده‌ای از دوره ساسانی است. مسجد جامع رشتخوار از دوره سلجوقی، و مقبره شیخ حیدر در کدکن که آرامگاه عارفی به نام شیخ حیدر است و از دوره سلجوقی یا تیموری باقی مانده است.

از لحاظ اقتصادی، کشاورزی و دامپروری و صنایع، نقشهای مهمی ایفا می‌کند.

ترکمنستان

یکی از پانزده جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی سابق است که بدنبال ایجاد فضای باز سیاسی و اقتصادی در کلیه جماهیر و اروپای شرقی، از طرف گورباچف رئیس جمهور وقت شوروی سابق، این جمهوری نیز در ۲۷ اکتبر ۱۹۹۱ میلادی استقلال خود را اعلام داشت. این جمهوری در ترکستان غربی و بر کنار دریای مازندران و شمال گرگان و خراسان و قسمتی از مرز شمالی افغانستان قرار دارد. وسعت خاکش در حدود ۴۹۱ هزار متر مربع است و بالغ بر يك میلیون نفر جمعیت دارد. پایتخت آن عشق‌آباد است.

ترکیه

کشور ترکیه در شمال غربی جمهوری اسلامی ایران واقع شده و از دو قسمت ترکیه آسیا و ترکیه اروپا تشکیل شده است، ترکیه آسیا شامل فلات

کوه میش سبزوار متصل است. در بین این رشته کوهها دشتهای آباد و حاصلخیز وجود دارد مانند جلگه رخ‌دشت زاوه که رودهای متعدد کوچک و بزرگ آنها را مشروب می‌کند مانند: رود سالار، رود شور و شصت‌دره و رود ارغند که آبشار معروف رود معجن در آن قرار دارد. آب و هوای آن در قسمتهای کوهستانی سرد و معتدل و در نواحی غربی نیمه‌صحرايي است. پوشش گیاهی طبیعی آن بنه، زیره کوهی، زالزالک، خاکشیر، زرشک، کتیرا و آنقوزه و از محصولات کشاورزی: غلات، پنبه، چغندرقد، انار و خربزه است.

شهر تربت حیدریه با ارتفاع ۱۳۳۳ متر در ۱۴۰ کیلومتری جنوب مشهد واقع شده، و جمعیت آن در سال ۱۳۵۵، حدود ۴۵،۱۵۰ نفر و در ۱۳۶۰، حدود ۶۵،۶۴۵ نفر بوده است. این شهر به وسیله اسحاق خان قرایی و به امر نجفقلی خان رئیس قبیله قراناتار در حدود ۱۲۱۱ هجری قمری در جنب مقبره قطب‌الدین حیدر بنا شده است، و وجه نامگذاری آن وجود مزار یکی از عرفا به نام قطب‌الدین حیدر تونی (متوفی ۶۱۸ ه. ق.) است.

آثار مهم تاریخی: در شهرستان تربت حیدریه آثاری مانند مسجد و مزار قطب‌الدین حیدر سرسلسله فرقه متصوفه حیدریه وجود دارد که در قرنهای نهم و دهم ه. ق. ساخته شده و مسجد آن در دوره صفویه در ۱۴۰۵ ه. ق. بنا گردیده است.

مسجد گنبد در خرابه‌های سنگان یا سنجان خوف که بازمانده مسجدی از شهر آبادی در قرن اول اسلامی است و قسمتهایی از آن متعلق به قرن سوم ه. ق. و دوران صفاریان و دارای کتیبه گچ‌بری رنگی است.

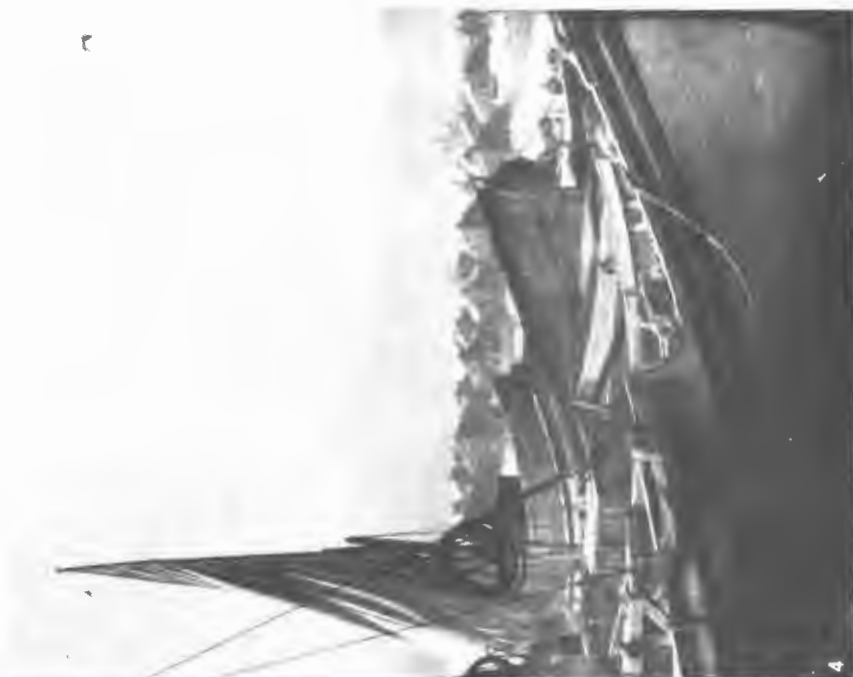
مسجد جامع خرگرد خوف که در سال ۵۴۵۰ ه. ق. به دستور خواجه نظام‌الملک، وزیر ملکشاه سلجوقی، در قریه خرگرد خوف، که در آن

قصر متعلق به سلطان محمد فاتح در برزلی سیاه

بندر استانبول

استانبول

خیابان در استانبول

به سبب وجود مراتع زیاد رواج کامل دارد و پرورش بز، گوسفند، گاو و اسب در این کشور معمول است. این کشور منابع معدنی غنی نیز دارد که تاکنون از آنها بهره برداری خوبی نشده است.

تریپولی Tripoli

تریپولی، یکی از ایالات لبنان، مرکز آن شهر و بندر طرابلس در ۹۰ کیلومتری شمال بیروت، دارای تصفیه‌خانه نفت، و کارخانه‌های بافندگی و صابون‌سازی و روغن‌گیری است.

تریست Trieste

بندر معتبری است در ساحل دریای آدریاتیک به وسعت ۷۰۰ کیلومترمربع. دارای چند تصفیه‌خانه نفت است. قبل از جنگ جهانی اول بر سر تصرف این شهر میان ایتالیا و اتریش کشمکش و نزاع بود، بعد از جنگ به تصرف ایتالیا درآمد، پس از جنگ جهانی دوم به صورت یک ناحیه آزاد بین‌المللی اعلام شد، سپس بر طبق موافقت‌نامه سال ۱۹۵۴ ایتالیا و یوگسلاوی قسمت عمده آن به تصرف ایتالیا و قسمت کوچکی به تصرف یوگسلاوی درآمد.

تفت

این شهرستان در جنوب غربی یزد با وسعت حدود ۷۰۰۰ کیلومترمربع در کنار راه یزد به شیراز قرار دارد. شهر تفت (با وسعت حدود ۲۰ کیلومترمربع) که بیشتر آنرا باغات میوه تشکیل می‌دهد در ۱۸ کیلومتری مرکز استان واقع شده است. برای تفت معانی مختلفی نظیر گداخته شده، گرمی، حرارت و سبب میوه آمده است که معنی اخیر با توجه به انواع میوه‌هایی که در این شهر به دست می‌آید نسبت به سایر معانی به واقعیت نزدیکتر است. وجود قناتهای متعدد باعث آبادانی تفت گردیده.

آسیای صغیر است و ترکیه اروپا که حدود ۳٪ خاک کشور را شامل می‌شود در شبه‌جزیره بالکان قرار دارد و به وسیله‌های تنگه‌های داردانل و بسفر و دریای مرمره، از قسمت آسیایی جدا می‌گردد. وسعت ترکیه ۷۷۹،۰۰۰ کیلومترمربع است که تقریباً ۲۴۰۰۰ کیلومترمربع آن در اروپا قرار دارد.

مهم‌ترین رودهای این کشور در حوضه‌های سیاه رودهای قزل‌ایرماق و یاشیل‌ایرماق است که هر دو از کوه‌های آق‌داغ سرچشمه می‌گیرند و وارد دریای سیاه می‌شوند. ترکیه کشوری است کوهستانی و کوه‌های آن بیشتر مربوط به دوران سوم زمین‌شناسی است و شامل رشته‌های توروس، آنتی‌توروس در جنوب و آلپهای پونتینگ در شمال.

جمعیت ترکیه بر طبق سرشماری ۱۹۸۳ میلادی، ۴۷/۳ میلیون نفر است که تقریباً ۴۳/۹٪ از آنان در شهرها زندگی می‌کنند. دین اکثریت این کشور (۹۸٪) اسلام است ولی در قانون اساسی آن از اسلام به عنوان دین رسمی یاد نشده است. زبان مردم این کشور ترکی استانبولی است و از سال ۱۹۲۸ میلادی الفبای لاتین جایگزین حروف عربی شده است.

حکومت آن از سال ۱۹۲۳ به رهبری آتاتورک از امپراطوری عثمانی به جمهوری تبدیل شد. در ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل درآمد. اعضای مجلس ملی ترکیه ۴۵۰ نفر و مجلس سنای آن کشور ۱۵۰ نفر عضو دارد. پایتخت آن آنکارا و از شهرهای مهم آن بندر استانبول، بندر ازمیر، آدانا، بورسا، سیواس و طرابزون، قونیه (آرامگاه مولوی) و ... است. واحد پول آن لیره ترک است که برابر صد پیاستر است.

مهم‌ترین صنایع این کشور صنایع شیمیایی، ذوب آهن، ماشین‌سازی، سیمان‌سازی، سرامیک، بافندگی، و صنایع غذایی است. دامپروری نیز

بعدها به تفرش تبدیل شده است. رشد و توسعه این شهر به علت بسته بودن چشمگیر نیست. نمای شهر از دو قسمت بناهای جدید که اغلب نمای آجری دارند و با تیر آهن ساخته شده اند و ساختمانهای قدیمی که بیشتر از مصالح ساختمانی محلی یعنی گل و خشت و چوب ساخته شده اند و نمای گلی دارند، تشکیل شده است.

زبان اکثر مردم تفرش فارسی و در بخش مرکزی، فارسی و ترکی و لهجه های محلی است. عده ای از ایلات و عشایر شاهسون در منطقه رودبار به کار دامداری اشتغال دارند. بزرگترین بخش تفرش، فراهان است که مرکز آن (فرمهن) می باشد. این بخش دارای ۷۴ آبادی و ۳۸,۴۸۰ نفر جمعیت است، و به وسیله جاده اسفالت به مرکز استان متصل می شود. اقتصاد این بخش بر پایه کشاورزی و دامپروری استوار است و قسمتی از غلات صادراتی استان را تأمین می کند.

تکاب

از بخشهای مهم میانرودان واقع در آذربایجان غربی است.

تکاب به معنای آب باریک و زمینی که آب کم و باریکی در آن جاری باشد آمده است و تکاب به صورت اسم مرکب به معنی دره و زمینی که در بعضی از جاها آب فرورود و از جای دیگر برآید. اینجا را (تیکان تپه) و (پیکان تپه) هم گفته اند و این بعلا وجود خارهای اطراف شهر می باشد.

بخش تکاب دارای دهها آثار تاریخی قبل و بعد از اسلام است مانند تخت سلیمان که در ۴۵ کیلومتری شمال شرقی تکاب واقع شده و مرکز آتشکده بزرگ ساسانی بنام (آذرگشسب)، یکی از سه آتشکده اعظم و معروف ساسانیان است که بصورت تپه ای است با ۲۰ متر ارتفاع از سطح زمین

علاوه بر آن، حاصلخیزی خاک و آب و هوای نسبتاً خوب را بایستی، جنبه دفاعی و موقعیت طبیعی آن دانست.

جمعیت شهرستان تفت حدود ۷۰,۰۰۰ نفر می باشد که از این تعداد ۵۶,۰۰۰ نفر روستایی و بقیه در دو شهر نیر و تفت سکونت دارند. جمعیت شهر تفت حدود ۱۰,۰۰۰ نفر است که طی بیست سال اخیر رشد کمی داشته عامل مهم آن مهاجرت به شهرهای دور و نزدیک یا کشورهای مجاور می باشد. دلایل عمده مهاجرت را می توان در کمبود آب و زمین کشاورزی، نبودن کار و امکانات رفاهی و بهداشتی و تحصیلی بیان نمود.

اکثریت ساکنین این شهرستان در بخش کشاورزی و باغداری فعالیت دارند که ۶۵٪ جمعیت فعال را تشکیل می دهند. بیشترین تعداد روستای موجود در استان یزد متعلق به این شهرستان است که ۱۱۶۱ واحد می باشد.

محصولات مهم شهر تفت عبارتند از: انار، هلو، بادام، زردآلو، سیب و انگور. محصولات عمده کشاورزی روستاهای تفت گردو، بادام، خشکبار، گندم و سیب زمینی می باشد. انار مهمترین محصول صادراتی تفت است. در مناطق کوهستانی بویژه در بخش پشتکوه این شهرستان دامپروری به علت وجود مراتع مناسب از اهمیت ویژه ای برخوردار است. معادن عمده تفت، سنگ مرمر (توران پشت) - سنگ مرمر (علی آباد) - سرب و روی (دره رنجیر تفت) - مس (نصرآباد) - مرمر و گل سفید (بورق) می باشد.

تفرش

این شهرستان در جنوب غربی ساوه واقع شده است. وسعت آن ۲۹۱۱ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۹۰۰ متر است.

تفرش قبلاً به طبرس و گبرش معروف بوده که

و صید ماهی ارزش اقتصادی داشته و کلیه این رودها به دریای خزر می‌ریزند.

تنگستان و دشتی

خورموج و اهرم دو شهر از شهرهای تابعه استان فارس است که اولی مرکز شهرستان دشتی و دومی مرکز شهرستان تنگستان می‌باشد. هر دو شهرستان در دامنه جنوبی و شرقی رشته‌کوههای بلند «مُند» و در جلگه‌هایی که بین این کوهها و رشته‌کوههای «کار» و یا کناره رودخانه دالکی تا سواحل خلیج فارس قرار دارند، واقع شده‌اند.

شهرستان تنگستان که حوضه آبریز آن به سمت شمال شرقی و شرق کوههای مُند است، دارای دو بخش مرکزی و ساحلی است. بخش مرکزی (اَهرَم)، آبادیهای مهمی چون «چفادک»، «بُنه‌گَر»، «تُل‌سیاه»، «چاه‌پیر»، «باغک» و «محموداحمدی» را دربرمی‌گیرد. شغل بیشتر مردم در این بخش، دامپروری و کشاورزی است. در بخش ساحلی نیز روستاهای ساحلی چندی قرار دارند که مردم آن‌ها اغلب به ماهیگیری و تجارت با کشورهای آن سوی خلیج فارس اشتغال دارند.

شهرستان دشتی که حوضه آبریز منظم‌تری به سمت جنوب غرب دارد، دارای دو بخش مرکزی خورموج و کاکلی است. در این شهرستان به جز محمدآباد که در نزدیکی خورموج است، تقریباً تمامی آبادیهای مهم مانند «چاوشی»، «درازی»، «فقیه‌حسنان» و «فقیه‌احمدان» در دامنه‌های شمالی رشته‌کوههای کار قرار دارند. کار اصلی مردم، کشاورزی و دامپروری است و تجارت نیز به‌طور محدودی با آن همراه است.

توکیو Tokyo

پایتخت ژاپن در جزیره نی‌پن، در کنار خلیج

و قاعده شبیه بیضی که دارای آبهای معدنی نیز می‌باشد. این آب در طی هزاران سال از دل زمین جوشیده و املاح خود را رسوب داده است. در وسط این تپه استخری با طول و عرض ۱۲۰×۸۰ متر و عمق حدود ۶۵ متر واقع است و مقدار آبی که از طرفین آن سرازیر می‌گردد بیش از ۴۰ لیتر در ثانیه است. هنوز خرابه‌های متعددی در روی این تپه که مربوط به قبل و بعد از اسلام هستند باقی مانده است.

تنکابن

این شهر در غرب مازندران و در دامنه کوههای شمالی ایران قرار دارد. وضعیت زمین در تنکابن بصورتی است که هر چقدر از شمال به جنوب پیش رویم به ارتفاع آن افزوده می‌گردد.

این شهرستان از شمال به دریای خزر، از مشرق به چالوس، از جنوب به دامنه‌های البرز و از مغرب به شهرستان رامسر محدود است و وسعت آن ۲,۱۴۰ کیلومترمربع و جمعیت آن در سال ۱۳۶۳ برابر آمار استان در حدود ۱۳۸,۴۴۰ نفر برآورد شده است.

وجه تسمیه تنکابن - پیش از صفویه نام این شهر تنکابن بوده است و از دوران حکومت صفویه تا سال (۱۲۰۹ ه. ق) که آقامحمدخان قاجار به پادشاهی رسید، فیض نام داشته است. در مورد نام تنکابن باستانشناس و مستشرق معروف ژاک دومورگان اعتقاد دارد که «تُنکا» نام دژی بوده است که در حمله تیموریان از بین رفته است و تنکابن یعنی دژ یا قلعه پایین تنکا.

رودهای زیادی در تنکابن وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از: چالکُرد (مرز مشترک رامسر) کاظم‌رود، رودخانه تیرم و رودخانه سه‌هزار که از دو شاخه مهم تشکیل شده: یکی دوهزار و دیگری سه‌هزار. این رودها در مسیر خود برای آبیاری مزارع

که از غرب به شرق کشیده شده‌اند از سایر مناطق جدا می‌شود.

۲- منطقه ساحلی که تا جنوب شهر سفاکس ادامه دارد و برای رشد و نمو درختان زیتون مناسب است.

۳- جلگه مرکزی که به وسیله کوههای شمبی از ناحیه شمالی جدا می‌شود.

۴- منطقه جنوبی که بیابانی است و آب و هوایی گرم و خشک دارد.

تونس یکی از مستعمرات فرانسه بود که در سال ۱۹۵۷ میلادی به استقلال درآمد و بورقیبه که یکی از سرسخت‌ترین مبارزین ضد استعماری بود به ریاست جمهوری تونس رسید.

جمعیت تونس در حدود ۸ میلیون است که بیشتر آنها در نواحی حاصلخیز کشور زندگی می‌کنند. در نواحی جنوبی و صحرا جمعیت به حداقل می‌رسد. اکثر مردم تونس مسلمان و از نژاد سامی و بربر هستند که طی سالیان دراز با ترکها و رومی‌ها درهم آمیختند. عربی زبان رسمی مردم تونس است ولی از زبان فرانسه نیز در تعلیم و تربیت، تجارت و در ادارات استفاده می‌شود.

پایتخت این کشور بندر تونس است که در ساحل خلیج تونس در کنار دریای مدیترانه قرار دارد. این بندر یکی از زیباترین شهرهای شمال آفریقا است. از شهرهای مهم این کشور سفاکس و قابس را می‌توان نام برد.

تونس يك کشور کشاورزی است و بیش از $\frac{2}{3}$ از مردم این کشور در کشاورزی و ماهیگیری اشتغال دارند و یا در صنایع وابسته به آن کار می‌کنند. تولیدات کشاورزی حدود ۴۰٪ صادرات کل کشور را تشکیل می‌دهد و بیشتر صنایع این کشور در زمینه صنایع کشاورزی است، بیش از ۲۵ میلیون درخت زیتون در تونس وجود دارد که نیمی از آنها در ساحل

توکیو، از بنادر معتبر اقیانوس کبیر، دارای کارخانه‌های بزرگ و ابنیه تاریخی و ساختمانهای جدید باشکوه، در زمان متسوهیتو امپراتور ژاپن پایتخت شده است و در آن شگفتی‌های قدیم و جدید از حیث ابنیه تاریخی و ساختمان‌های تازه و صنایع جدید در کنار هم دیده می‌شود، معابد قدیمی بسیاری وجود دارد که مردم در آنها به عبادت می‌پردازند، در این معابد مجسمه‌هایی از بودا که او را مظهر مهر و محبت و نیکی می‌دانند قرار داده شده، و مردم برای رفع مشکلات و درمان دردهای خود به آنها توسل می‌جویند.

توگور (توگولند) Togo

کشور کوچک جمهوری در سواحل غربی آفریقا بین غنا و داهومی به وسعت ۵۳,۰۰۰ کیلومتر مربع. پایتخت آن شهر لومه. آب و هوای آن استوایی. محصولات عمده‌اش: کائوچو، برنج، پنبه، نارگیل و قهوه. مذهب مردم: مسیحی و اسلام.

این کشور از سال ۱۸۸۵ تا جنگ اول جهانی مستعمره آلمان بود، در سال ۱۹۱۴ متفقین آن را اشغال کردند و قسمتی از آن به انگلستان و قسمتی دیگر به فرانسه واگذار شد و تا سال ۱۹۶۰ تحت قیمومیت سازمان ملل متحد توسط فرانسه اداره می‌شد، در آوریل ۱۹۶۰ اعلام استقلال کرد.

تونس

تونس کوچکترین کشور شمال آفریقا است. این کشور در میان کشورهای لیبی و الجزایر قرار گرفته و دریای مدیترانه از شمال و شرق آن را احاطه کرده است. وسعت تونس در حدود ۱۶۴,۰۰۰ کیلومتر مربع است. کشور تونس از نظر طبیعی به چند ناحیه تقسیم می‌شود:

۱- منطقه شمالی که به وسیله کوههای کرومیری

و منطقه سفاکس قرار دارند. روغن زیتون یکی از مهمترین تولیدات صادراتی است. مرکبات، انگور و انواع سبزیها نیز در این کشور تولید می شود. یکی دیگر از منابع درآمد مردم تونس دامپروری و پرورش احشام و طیور است. همچنین صید ماهی از مشاغل اصلی به شمار می رود.

تونس یکی از تولیدکنندگان بزرگ فسفات جهانی است و فسفات آن پس از مغرب در آفریقا مقام دوم را حائز است.

تویسرکان

تویسرکان در جنوب کوه الوند و شهرستان همدان واقع شده است؛ وسعت آن ۱۰۴۸ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰۷۸۴ متر است. پست ترین نقطه این شهرستان روستای کارخانه با ارتفاع ۱۰۵۵۵ متر از سطح دریا قرار گرفته است. کوههای تویسرکان همزمان با ناهمواری الوند با حرکات کوهزایی دوران ترشیاری (سوم) پدیدار گشته و بیشتر از سنگهای آذرین و دگرگونی ترکیب یافته است. مهمترین کوههای تویسرکان عبارتند از:

۱. ارتفاعات شمالی - شامل کوههای قزل ارسلان، شانشین بزرگ، قاضی گاوبر و چند کوه دیگر.

۲. ارتفاعات غربی - شامل کوه خان گُرخر و چند کوه دیگر.

۳. ارتفاعات جنوبی - شامل رشته کوههای کُلیان، کمر زرد، قشلاق، سیاه دره.

۴. ارتفاعات شرقی - شامل کوههای دره غناز، سیاه کمر و پیرغیب.

این شهرستان به علت کوهستانی بودن، ارتفاع از سطح دریا و قرار گرفتن در منطقه معتدله از آب و هوای سرد کوهستانی برخوردار است. تویسرکان بطور نسبی دچار کمبود آب است. عوامل مهم کم آبی

را می توان: شیب زیاد زمین، کمی ضخامت لایه های رسوبی خاک، کمی بارش و مهار نکردن آبهای سطحی دانست. آب این شهرستان از چشمه ها، قنوت و ذوب برف کوهها در فصلهای گرم تأمین می شود. رودهای مهم تویسرکان گرزانرود، سرابی رود، سرکانرود، قَلِقَل رود، خرم رود است.

جغرافیای تاریخی و وجه تسمیه تویسرکان در گذشته شهری قدیمی به نام رودلاور دارای سه قصبه توی، سرکان و مشکلان بوده است که پس از حملات مغولها رودلاور اهمیت خود را از دست می دهد و مردم به قصبه توی رومی آورند و این ناحیه را بتدریج آباد می کنند. تویسرکان فعلی (که از دو کلمه توی و سرکان ترکیب یافته است) همان توی قدیم است. از دو قصبه دیگر یعنی مشکلان و سرکان یکی که مشکلان بود، بر اثر زلزله ویران گردیده است. ولی سرکان به فاصله ۱۰ کیلومتری شمال غرب تویسرکان هنوز هم وجود دارد. و چنانچه ذکر شد، یکی از بخشهای این شهرستان است.

آثار تاریخی تویسرکان: آثار تاریخی تویسرکان عبارتند از:

۱. تپه های باستانی مانند باباکمال، رود لاور، شهرستانه، منجان و چند تپه دیگر.

۲. بقایای شهری قدیمی از دوران ساسانیان در ولاشجرد.

۳. گنبد حیقوق نبی از آثار دوره سلجوقیان.

۴. مدرسه شیخ علیخانی (حوزه علمیه) از دوران صفویه و شبستان مسجد جامع از این دوران.

۵. بازار سرپوشیده از دوره قاجاریه.

ایلات تویسرکان - ایلاتی که مدت ییلاق خود را در تویسرکان سپری می کنند از کرخه، اندیمشک و حسینه می آیند. اکثراً آنها به زبانهای کردی و ترکی صحبت می کنند و شیعه مذهبند. ایل رحمتی، سلیمانی، یازم تاقلو و ملیجانی از مهمترین ایلهای

مراحل خروج گازهای گوگردی و چشمه‌های آب معدنی است. از دیگر قلل معروف این کوهها می‌توان «چکرو» و «بالان‌گردن» را نام برد. این دیواره عظیم کوهستانی که مهمترین مانع در برابر نفوذ رطوبت دریای خزر به استان تهران می‌باشد، بصورت کوههای کندوان و پس از آن کوههای طالقان در شمال غربی استان، تا محل اتصال رود الموت به طالقان‌رود، ادامه می‌یابد. در شمال شرقی نیز این دیواره با نام رشته ارتفاعات فیروزکوه و سوادکوه تا دره رود فیروزکوه که از جنوب دامنه‌های شرقی آن می‌گذرد، امتداد می‌یابد. در شرق دره فیروزکوه که پس از دریافت شعباتی حبلرود نامیده می‌شود، رشته ارتفاعات شهمیرزاد شروع می‌گردد که سیستم چین خوردگی آنها با ارتفاعات مرکزی البرز تفاوت‌های اساسی داشته و می‌توان آنها را بخش غربی رشته کوههای البرز شرقی دانست.

دیواره جنوبی - سومین بخش از ارتفاعات البرز مرکزی است که رودخانه‌های جاجرود و کرج آنها را بریده و به سه قسمت جدا از هم تقسیم می‌کند. این سه قسمت عبارتند از:

الف - کوههای لواسانات که بین دره‌های رود دماوند و جاجرود قرار دارند و در شمال به دره رود لار محدودند. دنباله این کوهها در شرق جاده آبدلی با نام قره‌داغ و دماوند تا دره حبلرود امتداد یافته‌اند.

ب - کوههای شمیرانات که بین سرچشمه‌های جاجرود و کرج قرار دارند، و بلندترین نقطه آنها توجال با ارتفاع ۳۹۳۲ متر است.

ج - کوههای کهار که از غرب دره رودخانه کرج شروع شده و در جنوب طالقان‌رود و به موازات آن ادامه دارند و سرانجام از شمال غربی استان خارج می‌شوند.

علاوه بر این سه دیواره کوهستانی، در جنوب و شرق دشت تهران کوههایی با ارتفاع کمتر وجود

این ناحیه هستند.

تویسرکان دارای يك بخش و دو شهر به نامهای سرکان و سرابی است. زبان مردم فارسی و در روستاها زبانهای لری، لکی، کردی و مخلوطی از اینها دیده می‌شود.

تهران (استان)

استان تهران بین 35° تا $36^{\circ}5'$ عرض شمالی و 50° تا 53° طول شرقی واقع شده است. از شمال به استان مازندران، از جنوب به استان مرکزی و سمنان، از غرب به استان زنجان، و از شرق به استان سمنان محدود می‌باشد.

این استان با وسعتی معادل $19,118/4$ کیلومتر مربع، یکی از استانهای کوچک کشور است. ارتفاع متوسط آن از سطح دریاهای آزاد جهان 1200 متر می‌باشد.

استان تهران در جنوب بخش مرکزی رشته کوههای البرز، که در شمال ایران از آذربایجان تا خراسان با جهت غربی - شرقی کشیده شده‌اند، قرار دارد که رشته اصلی آنها به سه دیواره تقسیم می‌گردد.

دیواره شمالی - بطور کلی در استان مازندران قرار دارد و ارتفاعات محدودی از این دیواره در استان تهران می‌باشد.

دیواره میانی - مرتفع ترین قسمت رشته کوههای البرز مرکزی است، عموماً حد شمالی استان را تشکیل می‌دهد. ارتفاع کوهها در این دیواره رو به مشرق افزایش یافته و بلندی قلهها از 5000 متر نیز تجاوز می‌کند، و در نهایت در قله دماوند به $5,671$ متر می‌رسد. طبق آخرین مطالعات انجام یافته، در میان کوههای این استان، مخروط عظیم آتشفشانی دماوند، جوانترین کوه بوده و اکنون مراحل پیش از خاموشی کامل را می‌گذراند، که از ویژگیهای این

دارند که مهمترین آنها کوههای حسن آباد و نمک، در جنوب و بی‌بی‌شهربانو و القادر در جنوب شرقی و ارتفاعات قصر فیروزه در شرق از آن جمله‌اند. همچنین ارتفاعات کوه قوج در جنوب رود دماوند از دیگر کوههای پراکنده جنوب البرز در این استان است.

سه عامل جغرافیایی در ساخت کلی اقلیم استان تهران نقش مؤثری ایفا می‌نمایند: یکی دشت کویر و دیگری رشته‌کوههای البرز و سومی بادهای مرطوب و بارانزای غربی. از این سه عامل، دو عامل کویر و بادهای غربی بصورت توسعه‌یافته و محسوس اقلیم این استان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند و کوههای البرز نقش تعدیل‌کننده اقلیم مناطق دامن‌های و دره‌های کوهپایه را داشته و با اختلاف ارتفاعی که با دشتهای جنوبی خود دارند به جریانات هوایی محلی بین کوه و دشت دامن می‌زنند.

بطورکلی آب و هوای استان تهران در مناطق کوهستانی از نوع آب و هوای کوهستانی معتدل و در دشتهای آن از نوع نیمه‌صحرائی با ویژگیهای خاص خود می‌باشد.

عوامل مثبت و منفی در آب و هوای استان تهران را می‌توان بدین صورت خلاصه نمود که کویر از لحاظ اثری که در هوای تهران می‌گذارد، عاملی منفی است که به سبب آن گرما و خشکی هوا، همراه با گرد و غبار به هر سو پراکنده می‌شود. اما بادهای غربی و کوههای البرز از عوامل مثبت و تعدیل‌کننده آب و هوا به‌شمار می‌آیند. با این‌همه، میزان نفوذ بادهای غربی و اثر ارتفاع کوههای شمالی استان، بدان پایه نیست که نقش کویر را خنثی سازد. زیرا قرار گرفتن سراسر فلات ایران در قلمرو وسیعی از مناطق نیمه‌خشک جهان (موقعیت عمومی) و کویر مرکزی ایران (موقعیت خصوصی) خود عاملی است از عوامل منفی که مقدار بارش سالانه این استان با

۲۲۰ میلیمتر مؤید این مطلب است.

رودها: رودهای مهم استان تهران عبارتند از:

۱- رود کرج: پرآب‌ترین رود دامنه‌های جنوبی البرز است که در ۴۰ کیلومتری مغرب تهران از کانون آبگیر خرسنگ (کلون‌بستک) کوه سرچشمه می‌گیرد. از این کانون دو شاخه وارنگ‌رود و ولات‌رود (ولایت‌رود) به سمت مغرب جریان می‌یابند. پس از پیوستن این دو به یکدیگر، رود گچسر در پای کوه کندوان به آن متصل می‌شود و در ادامه مسیر خود به سمت جنوب، شاخه‌های متعددی به‌ویژه از ساحل شرقی رود به آن می‌پیوندد که از مهمترین آنها شعب شهرستانک، ارنگه و کندوان را می‌توان نام برد.

این رود در کوهستان، رودی دایمی، در دشت، پایکوه فصلی و در مجاور مسیله از ویژگیهای رودهای اتفاقی برخوردار است. حوضه آبگیر آن در کوهستان البرز، متجاوز از ۱۱۰۰ کیلومترمربع وسعت دارد. طول رود کرج در حدود ۲۲۰ کیلومتر و دبی متوسط آن ۱۷ مترمکعب در ثانیه است. این مقدار در تابستان و اوایل پاییز کمتر، و در زمستان و اوایل بهار بیشتر می‌شود. میزان متوسط مجموع آب سالیانه این رود بالغ بر ۴۵۰ میلیون مترمکعب است. آب این رود از بارشهای فصل سرما و ذوب برفهای کوهستانی در فصل گرما تأمین می‌شود. حداکثر مقدار آب آن در اوایل فروردین‌ماه، و حداقل آن در اواخر شهریورماه است. در سال ۱۳۴۳ در شمال آدران و در کنار جاده کرج به چالوس، سدی بر روی این رودخانه بسته شده است.

۲- جاجرود: این رودخانه از کوههای کلون‌بسته که جزء ارتفاعات خرسنگ‌کوه است، سرچشمه می‌گیرد. پس از عبور این رود از روستای بزرگ قشم، شعبه میگون نیز به آن می‌پیوندد و در روستای اوشان شعبه دیگری بنام آهار را دریافت می‌نماید. پیش از

دلی جای که از کوههای «چپکرو» سرچشمه می‌گیرد و پس از گذشتن از پلور با نام هراز در جهت شمال شرقی جریان یافته از استان تهران خارج می‌گردد. در سالهای اخیر، برای تأمین نیاز روزافزون شهر تهران و تهیه آب بیشتر برای روستاهای شرق تهران، سدی بر روی این رودخانه بسته شده، اما به سبب آنکه مطالعات جغرافیایی و زمین‌شناسی لازم و دقیق برای احداث آن انجام نشده بود، همواره مقدار قابل توجهی از آبهای پشت سد از میان سنگهای آهکی کوههای اطراف به خارج نفوذ کرده و در نتیجه چنین وضعی سطح آب در پشت سد هیچگاه به حد قابل توجه نمی‌رسد. هم‌اکنون مطالعات و تحقیقات فراوانی جهت حل این مشکل در جریان است و امید می‌رود که در آینده از این سد بتوان استفاده بیشتری نمود.

۶- طالقان رود: این رودخانه از کوههای کندوان و کهاربزرگ سرچشمه می‌گیرد. شعبات علی‌زان و خسیان که از کوههای تخت سلیمان سرچشمه می‌گیرند به آن می‌ریزد و سپس در دره طالقان به سمت مغرب جریان می‌یابد و در استان زنجان پس از اتصال به الموت رود، این رودخانه، شاهرود نامیده می‌شود. در حال حاضر مطالعاتی در جریان است که در محلی به نام سنگبان سدی به ارتفاع ۱۲۵ متر و گنجایش ۷۲۱ میلیون مترمکعب بر روی این رودخانه احداث گردد. با تکمیل عملیات ساختمانی کانالهای آبیاری مربوط به این سد، آبیاری زمینهای زراعی دشتهای ساوجبلاغ و آبیک بهبود قابل توجهی خواهد یافت. همچنین از برق حاصل از این سد بسیاری از روستاهای اطراف می‌توانند بهره‌مند گردند.

چشمه‌های مهم استان تهران: در استان تهران قنات‌ها و چشمه‌های متعددی وجود دارند که در گذشته در تأمین آب مورد نیاز مناطق شهری و روستایی سهم بسزایی داشته‌اند، لیکن امروزه با استفاده از امکانات

ورود جاجرود به جلگه ورامین، يك شعبه دیگر بنام رود دماوند به آن متصل می‌شود. این رودخانه پس از مشروب ساختن دشت ورامین، در جهت جنوبی به مسیر خود ادامه می‌دهد و در ۲ کیلومتری به جنوب شرقی (سالاریه) با دبی متوسطی معادل ۶/۵ مترمکعب در ثانیه به رود کرج ملحق می‌شود. بر روی این رودخانه سدی بنام لتیان ساخته شده است.

۳- حبله‌رود: این رودخانه که با نام رود فیروزکوه از کوههای فیروزکوه و سوادکوه و کوههای شه میرزاد سرچشمه می‌گیرد، ابتدا مهمترین شعبه خود را که به نام رود معروف است دریافت کرده و پس از دریافت شعبه دیگری بنام هویر از کوهستان خارج شده و با نام حبله‌رود به دشت گرمسار وارد شده و سرانجام به مسیله می‌ریزد.

۴- رودشور (ابهرود): سرچشمه اصلی این رود از کوههای سلطانیه است که پس از مشروب ساختن دشتهای ابهر و قزوین در استان زنجان، از جنوب دشت ساوجبلاغ وارد استان تهران شده و سرانجام به رودخانه کرج می‌پیوندد. این رودخانه با آنکه آبهای فراوانی را از مناطق مختلف دریافت می‌کند، با این حال به سبب شوری بیش از حد، آب آن قابل استفاده برای کشاورزی نیست، بیشتر آب این رودخانه از مازاد آب ابهرود تأمین می‌گردد. این رودخانه با آبی فراوان و دره‌ای عمیق، در جنوب استان آبهای اضافه رودخانه‌های خرقان و خشکه‌رود را نیز دریافت می‌کند.

این رود در میان زمینهای شور و وسیعی که در جنوب ورامین واقعند جریان پیدا کرده و به دریاچه نمک (مسیله) می‌ریزد.

۵- رود لار: این رودخانه در شمال شرقی استان تهران از ارتفاعات کلون بسته سرچشمه گرفته و در جهت شرق به موازات این ارتفاعات جریان می‌یابد. رود لار پس از دریافت مهمترین شعبه خود یعنی

جدیدی از قبیل؛ دو سد امیرکبیر و لتیان، تنها چشمه‌های آب معدنی که بیشتر در شمال شرقی استان متمرکزند، اهمیت دیرین خود را حفظ نموده‌اند. مهمترین این چشمه‌ها عبارتند از:

- ۱- چشمهٔ آبعلی بین دو روستای آبعلی و مبارک‌آباد.

- ۲- چشمهٔ آب البرز در جنوب شرقی آبعلی.

- ۳- چشمهٔ علی در شهر ری.

- ۴- چشمهٔ اعلیٰ در شمال شهر دماوند.

سد‌های مهم استان تهران: ۱- سد امیرکبیر (کرج): به منظور تنظیم آب رودخانه کرج و ذخیرهٔ آب حاصله از طغیان رودخانه و تأمین آب و برق شهر تهران و مشروب نمودن متجاوز از بیست هزار هکتار اراضی حومهٔ کرج و جلوگیری از خسارات ناشی از سیل، پس از انجام مطالعات لازم در سال ۱۳۳۵ ساختمان این سد شروع و در سال ۱۳۴۰ بهره‌برداری از آن آغاز گردید. این سد که بنام سد امیرکبیر نامگذاری گردید، بر روی رودخانه کرج به فاصلهٔ ۶۳ کیلومتری شمال غربی تهران و در کیلومتر ۲۳ جاده کرج - چالوس در تنگهٔ واریان بنا شده و مشتمل است بر سد اصلی، سرریز، دریچه‌های مخزن، نیروگاه، خطوط انتقال نیرو، سد تنظیم‌کننده و جاده انحرافی. این سد نخستین سد بزرگ چندمنظوره است که در ایران ساخته شده است.

- ۲- سد لتیان: طرح ساختمان سد‌های لار و لتیان و انتقال آب رودخانه‌های هراز و جاجرود جهت تأمین آب آشامیدنی اهالی تهران و آبیاری اراضی دشت ورامین از مدتها قبل مورد توجه بوده است. ساختمان سد لتیان در سال ۱۳۴۳ شروع و در سال ۱۳۴۶ بهره‌برداری از آن شروع شد. این سد در فاصله ۳۵ کیلومتری شمال شرقی تهران واقع و آب رودخانه‌های جاجرود را که از کوه‌های البرز سرچشمه گرفته ذخیره می‌کند. این سد نیز يك سد

چندمنظوره می‌باشد که علاوه بر تأمین قسمتی از آب آشامیدنی تهران بزرگ، آب مورد احتیاج زراعتی متجاوز از ۳۰ هزار هکتار اراضی دشت ورامین را تأمین می‌کند. از طرفی، با تأسیسات برق سد لتیان قسمتی از برق سراسری تأمین می‌شود.

- ۳- سد لار: این سد که به دلایل ضعف زمین‌شناسی، هنوز به‌تمام نرسیده، بر روی رودخانهٔ لار شعبه‌ای از رود هراز ساخته شده که پس از بهره‌برداری اراضی مازندران را مشروب می‌سازد و قسمتی از آب آن به سد لتیان وارد و به شبکه آبرسانی تهران می‌پیوندد.

علاوه بر سد‌های ساخته شده، در نظر است بر روی رودخانه طالقان سدّی ساخته شود که در آینده بخش‌های ساوجبلاغ و دشت قزوین از نظر تأمین آب جهت کشاورزی امکانات بیشتری داشته باشند.

اقتصاد استان تهران: استان تهران به‌عنوان بزرگترین قطب اقتصادی کشور، دارای ویژگی‌های اقتصادی بسیار پیچیده و گوناگونی است. در طی دوران کوتاهی، جنبه‌های صنعتی و تجاری اقتصادی این منطقه، آنچنان توسعهٔ زیادی پیدا کرد که در واقع این دوره را می‌توان دورهٔ تغییرات بنیادی از يك اقتصاد کشاورزی نسبتاً خودکفا به اقتصادی صنعتی و تجاری وابسته نامید.

کشاورزی: با توجه به آنکه بررسی محصولات کشاورزی شهرستانها و بخش‌های استان از حوصلهٔ این بحث خارج است لذا نظری کلی به کشاورزی استان می‌اندازیم: کشاورزی استان تهران در مجموع فعالیت‌های اقتصادی آن سهم کوچکی داشته است و بیشتر به‌عنوان تکمیل‌کنندهٔ این گونه نیازمندها محسوب می‌گردد. دلایل عمدهٔ آن به قرار زیر است:

- ۱- قرار گرفتن سطح وسیعی از استان در مناطق البرز جنوبی.

- ۲- کمی باران و نامتناسب بودن بارش (۲۲۰)

نصب گردید، در حال حاضر این رشته صنعتی که شامل ریسندگی، بافندگی پنبه‌ای و پشم، تریکو، کف‌پوش، فرش ماشینی، موکت، پتو، حوله، تهیه انواع لباس، کفش، چرم، کیف و چمدان می‌باشد، که اخیراً تولید برزنت و الیاف مصنوعی نیز جزو این رشته از صنایع درآمدی است. بسیاری از مؤسسات تولیدی این دسته از صنایع، بصورت کارگاههای کوچک تولیدی بخصوص در زمینه‌های تولید کفش، تریکو، لباس، جوراب، در اطراف محلات تجاری و قدیمی مرکز شهر تهران تمرکز یافته‌اند. نمونه‌ای از واحدهای این صنایع عبارتند از: کارخانجات قرقره زیبا، گروه صنعتی کفش ملی و چرم و ریسندگی و بافندگی ری، کارخانجات مقدم، تولیدی جامکو (تهیه لباس) و پشمبافی جهان. سهم این رشته از صنایع از کل صنایع هم‌رشته خود در کشور رقمی نزدیک به ۵۰٪ است.

۳- صنایع سلولزی: این صنایع شامل مؤسسات صنعتی است که به تولید کاغذ، مقوا، کارتن، کیسه و پاکت کاغذی، کاغذ دیواری، کاغذهای بهداشتی و تولیدات چوبی مانند نئوپان، فیبر، کبریت و مواد اشتغال دارند. بعضی از این مؤسسات بصورت کارگاههای نسبتاً بزرگ، در محلات اطراف شهر کرج و تهران پراکنده‌اند. بزرگترین صنایع این گروه عبارتند از: کاغذ پارس، کاغذسازی کهریزک، کارتن‌سازی ایران، شرکت افست، شرکت هیدروفیل و کارخانجات نوظهور.

۴- صنایع شیمیایی و دارویی: این صنایع شامل کارخانجات کارگاههایی می‌شود که به تولید دارو و مواد بهداشتی و ضدعفونی‌کننده، لاستیک و پلاستیک، رنگسازی، پاک‌کننده‌های جامد (پودر) و مایع، فرآورده‌های نفتی، روغن موتور و بالاخره سموم دفع آفات نباتی می‌پردازند. برخی از این مراکز صنعتی که به‌صورت کارگاههای شهری در میان

میلیمتر میانگین سالانه).

۳- قرار گرفتن بخش وسیعی از این استان در حواشی و مجاورت کویرها و نواحی بیابانی جنوب شرقی.

۴- اختصاص منابع آب‌های این استان به مصرف آشامیدن جمعیت انبوه و امور صنعتی.

۵- اختصاص زمینهای وسیع کشاورزی به مناطق مسکونی و کارخانه‌ها و راهها و فرودگاهها.

۶- مقرون به صرفه نبودن کارهای کشاورزی در مقایسه با منابع دیگر درآمد.

صنایع - صنایع این استان برحسب نوع تولیدات به ۷ گروه تقسیم می‌شوند:

۱- صنایع غذایی: این صنایع سابقه دیرینه‌ای دارند. در واقع با اولین کارخانه قندسازی ایران که در سال ۱۲۷۲ شمسی از کشور بلژیک خریداری و در کهریزک (۲۴ کیلومتری جنوب شرقی تهران) نصب شد شروع ولی بهره‌برداری از آن به علت مشکلاتی که وجود داشت تا سال ۱۳۱۰ به تأخیر افتاد، در این سال با تولید ۴۲ تن محصول قند و شکر آغاز بکار کرد. علاوه بر آن، صنایع دیگر غذایی که عبارتند از: لبنیات پاستوریزه پاک، روغن نباتی، بیسکویت‌سازی، نان ماشینی، نوشابه‌سازی، تصفیه قند ورامین و کرج، کنسرو و مرباسازی، فرآورده‌های گوشتی، سهم این صنایع از کل صنایع مشابه آنها در سطح کشور رقمی نزدیک به ۳۰٪ است.

۲- صنایع نساجی و چرم: صنعت نساجی ماشینی که یکی از مظاهر اولیه انقلاب صنعتی در نیمه دوم قرن هجدهم میلادی است، پس از پیمودن مراحل ترقی و تکامل در ممالک پیشرفته و صنعتی جهان در حدود ۸۳ سال پیش در کشور ما قدم به عرصه وجود نهاده است. اولین کارخانه نساجی ایران دارای یک دستگاه ریسندگی ۱۲۰۰ دوکی بود که توسط صنایع الدوله از سویس خریداری شد و در تهران

لوله و پروفیل، درب و پنجره و بسیاری دیگر از محصولات فلزی اشتغال دارند.

مهمترین کارخانجات این دسته صنایع عبارتند از: ایران خودرو، سایپا، مزدا، خاور، ارج، اونیورسال، جنرال استیل، آردل، فیلکو، آزمایش، لوله و پروفیل ایران و لیلاندموتور.

۷- صنایع برق و الکترونیک: این گروه از صنایع، به مونتاژ وسایل برقی و الکترونیکی، تولید کابل، باتری، و لامپ اشتغال دارند. هرچند گسترش این صنایع در این استان نسبت به سایر گروههای صنعتی چشمگیر نیست، اما در مجموع کل کشور سهم بسیار بالایی از صنایع مشابه خود را شامل می‌شود. مهمترین کارخانجات این دسته عبارتند از: پارس الکتریک، کارخانجات الکتریکی پیام (بلموند)، شرکت تولیدی بلر، کارخانجات قوه پارس و کابل سازی ایرکو.

تهران (شهرستان)

تهران که امروز مرکز کشور جمهوری اسلامی ایران است، دارای سابقه‌ای چندان طولانی نیست. در مورد علت نام‌گذاری این شهر دلیل مشخصی در کتابهای تاریخی ذکر نشده است. اهمیت تهران از زمانی شروع شد که در سال ۱۱۷۶ ه. ق. کریم‌خان که می‌خواست تهران را پایتخت خویش سازد، بعدها به دلایلی منصرف شد و حکومت تهران را به غفورخان واگذار نمود و خود راهی شیراز شد، و آن شهر را پایتخت خود قرار داد. آغامحمدخان قاجار پس از فوت کریم‌خان به تهران آمد، و بعد از جنگهای سختی با لطفعلی‌خان زند، بر کشور تسلط یافت. وی در این شهر تاجگذاری کرد، آن را پایتخت حکومت خویش قرار داد.

دلایل گوناگونی آغامحمدخان قاجار را بر آن داشت تا پایتخت خود را در پای کوههای البرز

محلات جدید تهران، کرج و ورامین به فعالیت اشتغال دارند، به تولید انواع دارو و سموم دفع آفات گیاهی و مصنوعات پلاستیکی می‌پردازند. مهمترین صنایع این دسته عبارتند از: رنگسازی هاویلوکس (روناس)، لاستیک‌سازی کیان‌تایر، کارخانجات شیمیایی کرج، کارخانجات تولیددارو، تهران‌فارما و تیدی، تهران‌شیمی، تولی‌پرس و جابرین‌حیان.

۵- صنایع کانی غیرفلزی: این دسته از صنایع به تهیه و تولید مصالح ساختمانی و لوازم بهداشتی منزل و شیشه می‌پردازند. سیمان تهران یکی از بزرگترین کارخانه‌های سیمان این استان است. این کارخانه در سال ۱۳۳۳ تأسیس و در حال حاضر ۲/۲ میلیون تن محصول سالانه دارد که علاوه بر سیمان معمولی، از انواع دیگر سیمان جهت جاهای نفت و ضدسولفات تولید می‌کند. مواد اولیه این کارخانه که حدود ۷۵٪ از آهک و بقیه خاک رس می‌باشد از کوه بی‌بی‌شهربانو در جنوب شرقی تهران تأمین می‌شود.

سایر کارخانه‌های سیمان عبارتند از:

سیمان شمال با تولید سالیانه ۶۰۰ هزار تن سیمان معمولی و ۱۰۰ هزار تن سیمان سفید که در مسیر جاده تهران-دماوند قرار دارد.

سیمان ری که قدیمی‌ترین کارخانه سیمان ایران بوده و در سال ۱۳۱۴ در کنار کوههای بی‌بی‌شهربانو تأسیس گردیده است. ظرفیت قدیمی آن سالانه ۱۰۰ هزار تن و با نصب دستگاههای جدید به ۶۰۰ هزار تن در سال رسیده است. ۲۸٪ صنایع کانی غیرفلزی در استان تهران فعالیت دارند.

۶- صنایع فلزی: این گروه از صنایع که بیشتر در غرب تهران (در دو طرف مسیر تهران-کرج) و در شرق تهران (در دو طرف جاده تهران-آبعلی) قرار دارند، به تولید اتومبیل، مینی‌بوس و وانت، و لوازم خانگی مانند بخاری، کولر، اجاق گاز، یخچال، ماشین لباس‌شویی و امثال آنها و مخازن تحت فشار

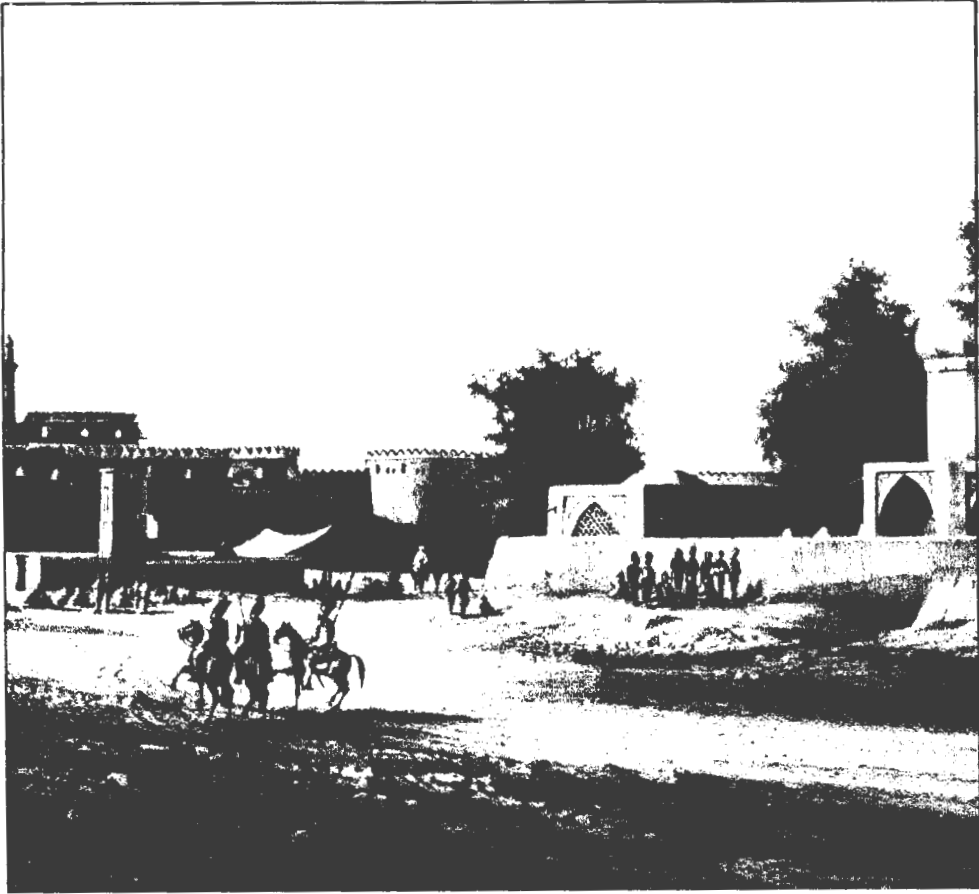

تهران قدیم

برگزیند. مهمترین این دلایل عبارت بودند از:
۱- مجاورت این کوهپایه با مراتع ایلاتی که وی
از میان آنان برخاسته بود.

۲- موقعیت استراتژیک این کوهپایه‌ها در برابر
فشار روزافزون روسیه تزاری بر مرزهای شمالی
ایران.
۳- تهدید مستمر ترکمانان ساکن حوالی رودخانه
اترک بر مرزهای شمال شرقی.
ازجمله دلایل اقتصادی این انتخاب نیز قرار
داشتن این شهر در کنار شاهراه شرقی-غربی
مجاور کوهپایه البرز بود که در تجارت آن زمان از

مهمترین راههای زمینی به حساب می‌آمده است.
علاوه بر این، این منطقه از مزیت ارتباط نواحی
شمالی کوههای البرز با مناطق ایران مرکزی
برخوردار بوده است.
تاریخچه رشد و گسترش شهر تهران: ۱- ظهور
پایتخت: همان‌طور که در کتب تاریخی عهد قاجار
ذکر شده است، محل سابق شهر تهران، قسمتی از
ناحیه مرکزی و جنوبی شهر فعلی است که دارای
خانه‌های پست و کوتاهی شبیه به غار بوده که
به تدریج اهالی آن به طرف شمال و به سوی سرچشمه
فنا آنها حرکت کرده‌اند، و بدین ترتیب، شهر برای

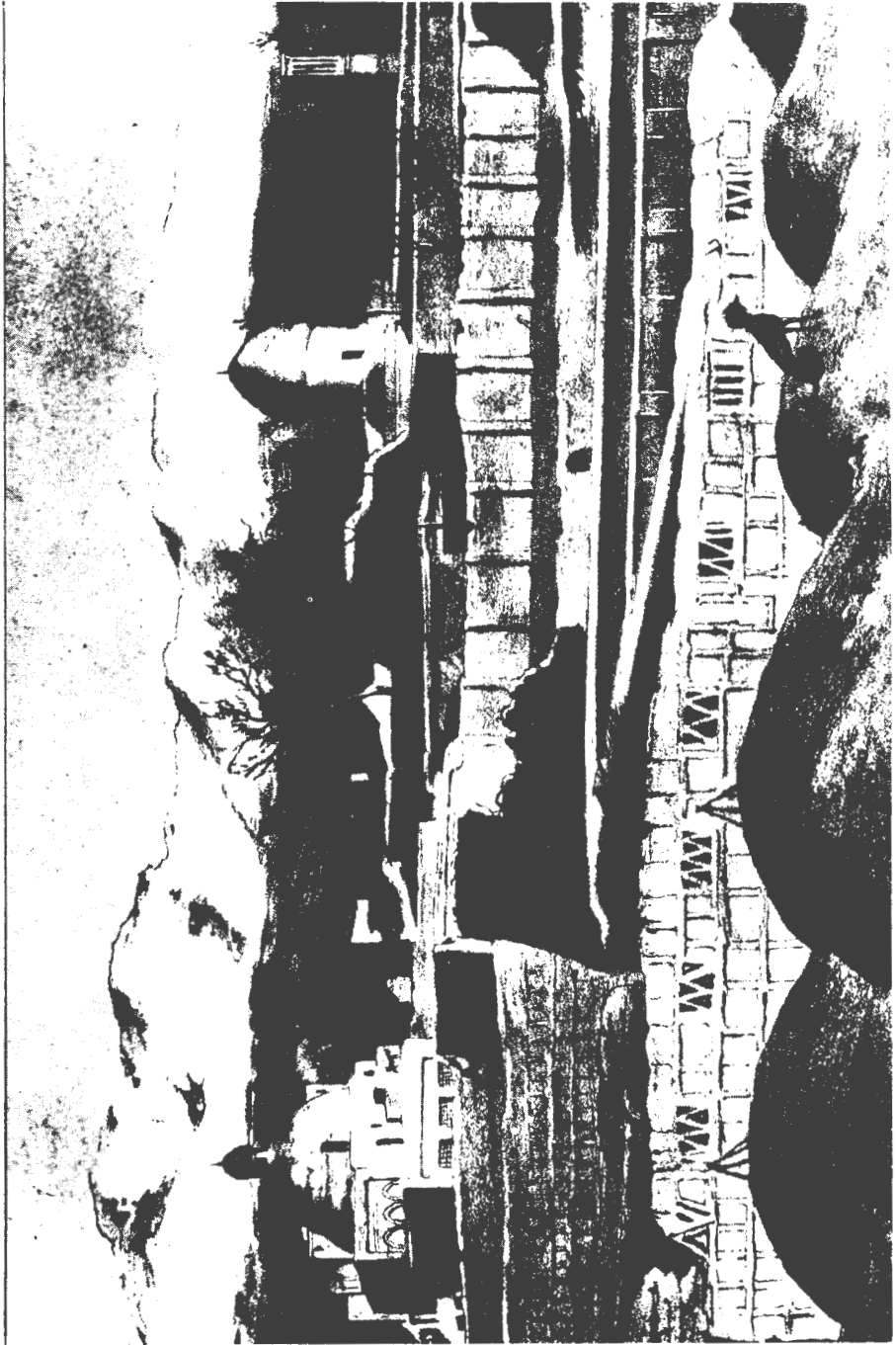

هشت برابر وسعت آن در ابتدای زمان حکومت آغامحمدخان رسید. در این دوره، تهران دارای شش دروازه بود، و در جنوب ارك شهر، میدان بزرگی به نام میدان شاه احداث شد. ابنیه مهم این دوره عبارتند از: کاخهای سلطنتی، امامزاده یحیی و امامزاده زید. همچنین، مسجد امام خمینی (شاه سابق) که از سال ۱۲۲۴ ه. ق. ساختن آن شروع شد، و مدت ۳۱ سال وقت صرف ساختمان بنای آن گشت.

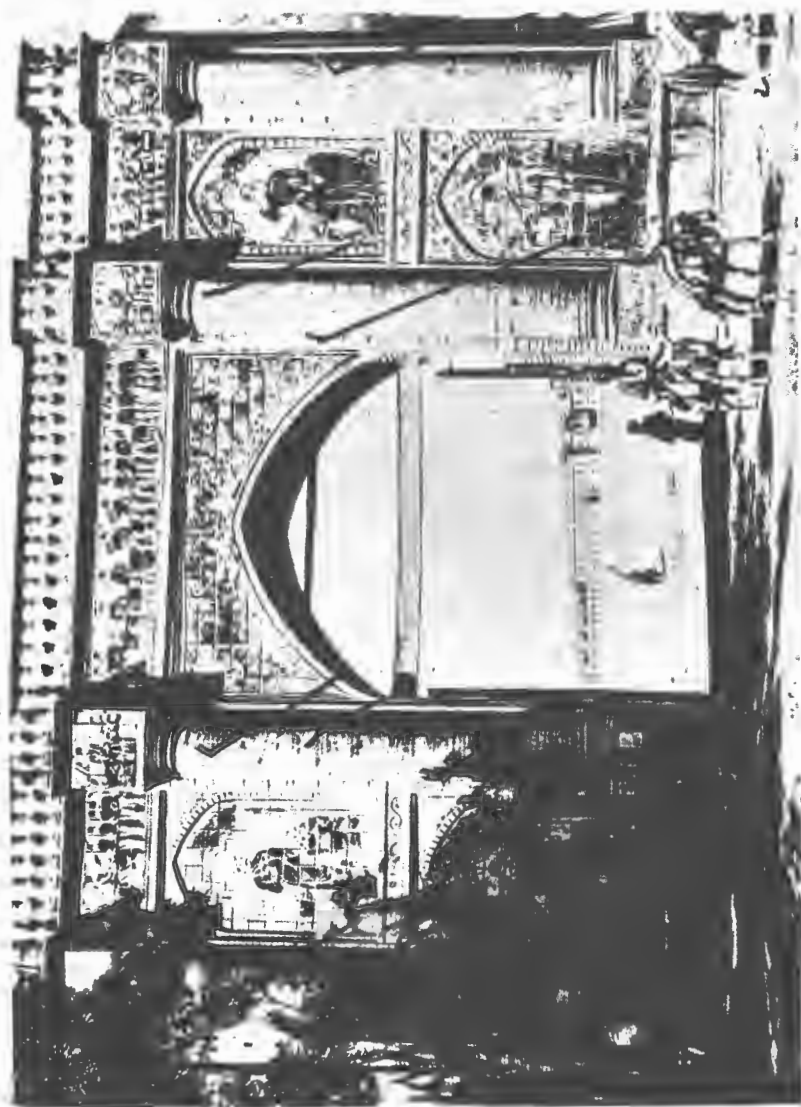
امروز تهران با داشتن جمعیتی نزدیک به ۹ میلیون نفر، یکی از شلوغ‌ترین و بی‌نظم‌ترین شهرهای جهان است. از جمله علل شلوغی آن تمرکز ادارات

اولین بار گسترش یافته است. از ابنیه دوره زندیه به سبب حوادث و مرور زمان چیزی باقی نمانده است و بناهای قدیمی هم که موجودند، اغلب مربوط به دوره قاجاریه هستند. در زمان آغامحمدخان قاجار و به دستور وی، قصر کریم‌خان را در شیراز خراب کردند و مصالح و اثاثیه آن را به تهران آوردند تا در ارك آن روز تهران به مصرف بنای قصر جدید برسد، و در آن تخت مرمری ساخته شود.

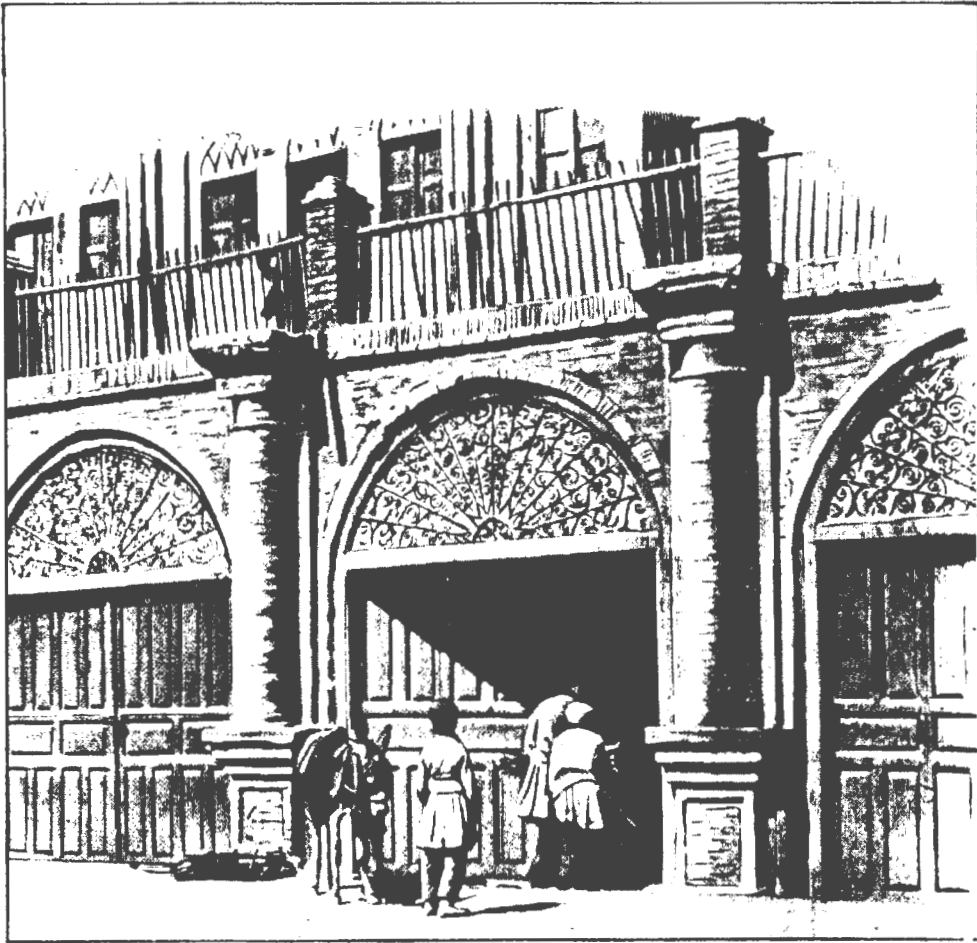
۲- گسترش ارك: در دوره فتحعلی شاه قاجار، ابنیه دیگری نیز در ارك ساخته شد. در سال ۱۲۲۳ ه. ق. وسعت شهر مطابق مدارك موجود، به

دروازه میدان مشق در شیراز

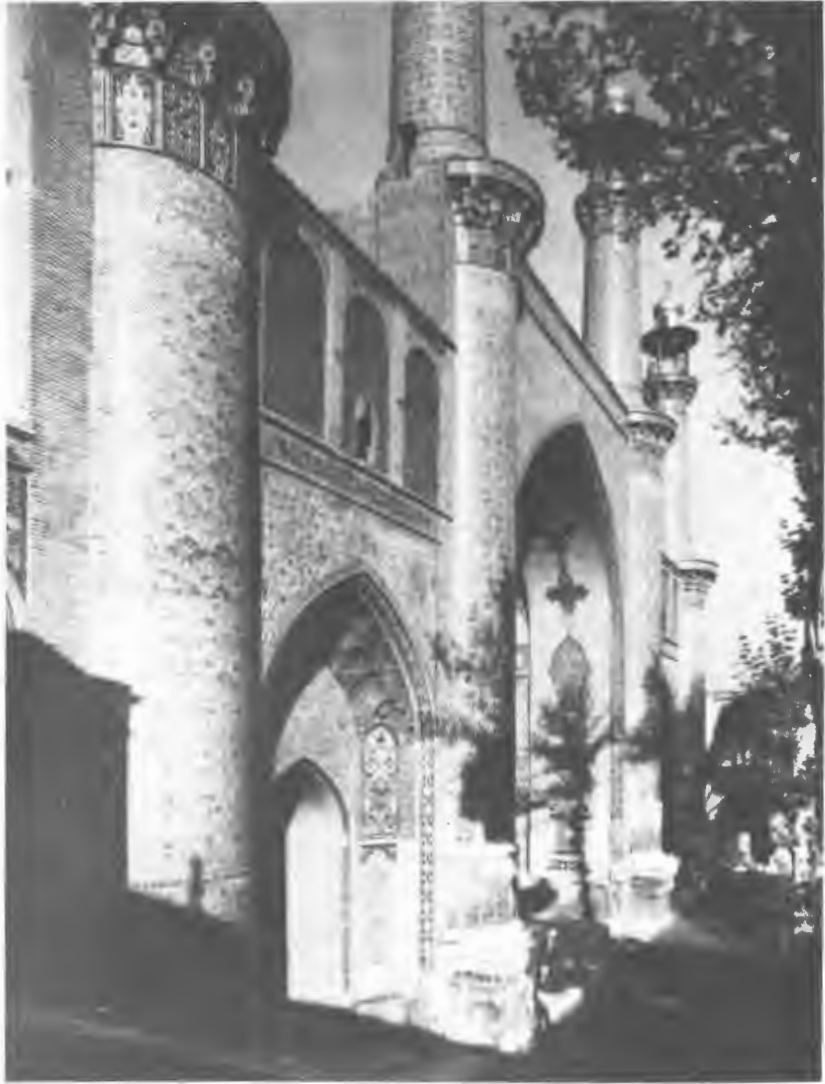

قورخانه

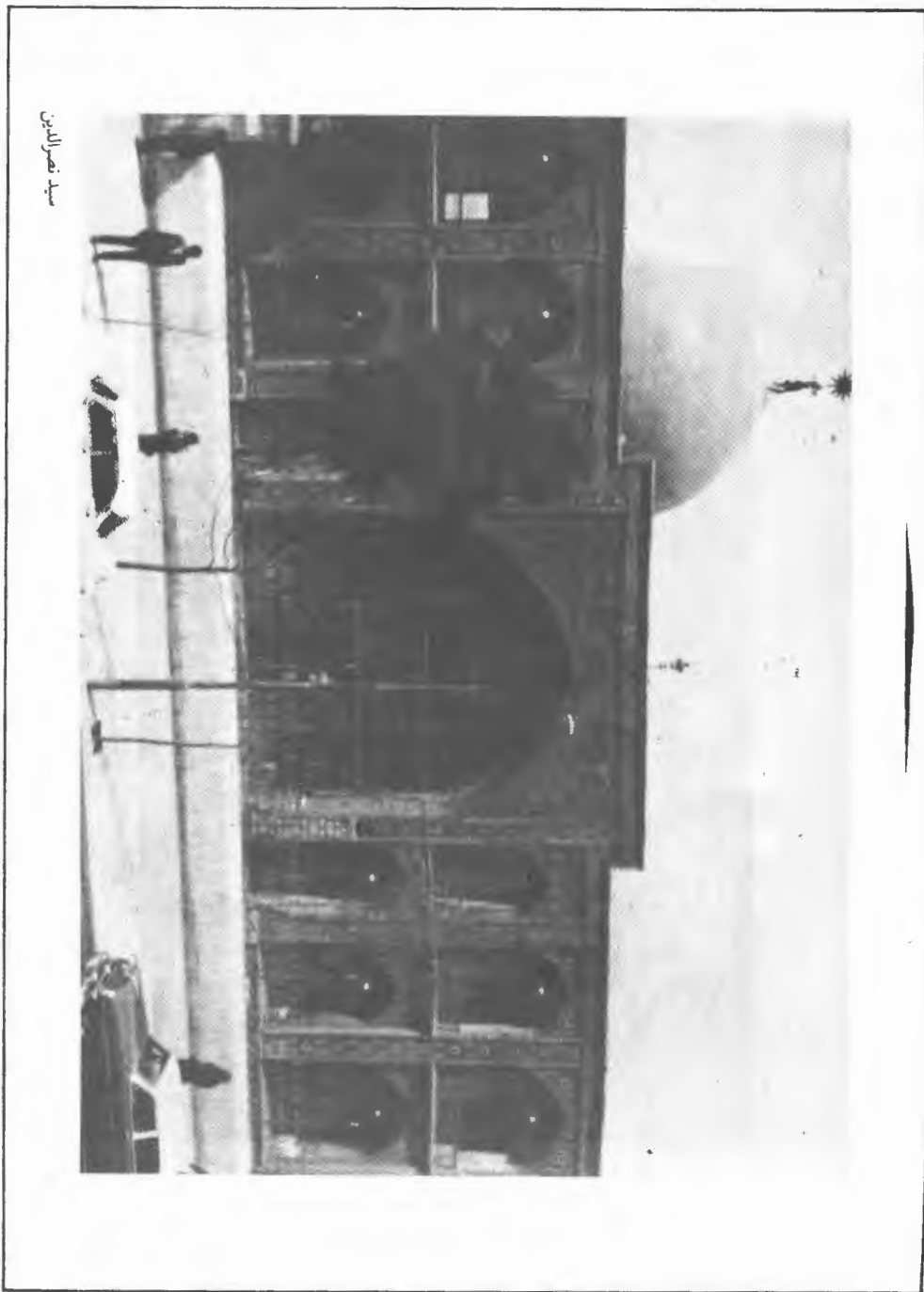
زید (۹۰۲ هجری)، مسجد شهید مطهری (سیهسالار سابق)، معبد موسوم به تخت رستم (متعلق به دوره اشکانی) واقع در رباط کریم، حیاط شاهی (متعلق به قرن سیزدهم)، مدرسه مروی، مسجد و مدرسه شیخ عبدالحسین در محله بازار، مسجد حاج رجبعلی در محله درخونگاه سنگلج (در قرن سیزدهم)، مقبره سید نصرالدین، مسجد امام واقع در بازار.

دولتی و کارخانجات می باشد، که مقامات دولتی جهت کم کردن این بار سنگین، تصمیم گرفته اند بخشی از وزارتخانه ها و کارخانجات موجود در این شهر و حومه آن را به دیگر شهرستانها انتقال دهند تا بلکه از بار سنگین شلوغی، ترافیک و ازدحام بی رویه آن کاسته شود.

از جمله آثار و ابنیه باستانی این شهر می توان به اینها اشاره کرد: کاخ گلستان، کاخ صاحبقرانیه، عمارت تخت مرمر، نقاره سر در باغ ملی، امامزاده

مسجد شهباز

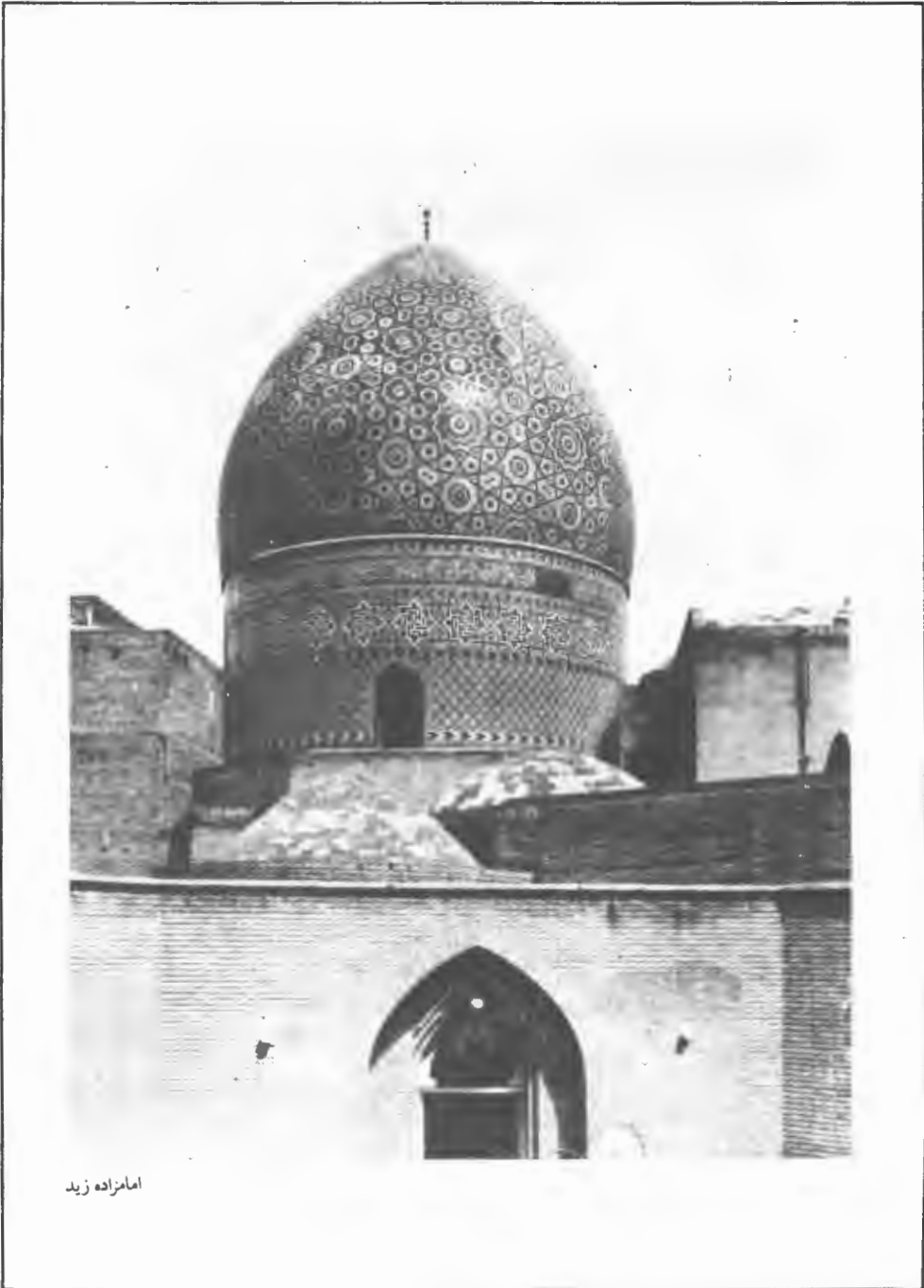

سيد نصر الدين

مسجد شیخ عبدالحسین

امامزاده زيد

مسجد حاج رستمی

تیسفون

بخش جاسک شبه جزیره ای است در کنار دریای عمان و تنها از مشرق به خشکی راه دارد و از جنوب و شمال و مغرب به آبهای دریای عمان محدود می شود. در قسمت شمال این منطقه پیشروی آب در خشکی را می توان دید که از عمق چندان بر خوردار نیست و لنگرگاه خوبی برای لنجهای باربری است. آب و هوای این ناحیه گرم و مرطوب بوده اختلاف دما و میزان رطوبت قابل توجه است. به طوری که درجه حرارت سالانه بین ۵ تا ۴۰ درجه سانتیگراد بالای صفر متغیر است. ارتفاع بندر جاسک از سطح دریا به ۴ متر می رسد. سواحل دریا صخره ای و در بعضی نقاط رُسی است.

رودخانه های فصلی در منطقه عبارتند از: رودخانه جگین (آب شیرین)، رودخانه گابریک، رودخانه سدیج، رودخانه تار، رودخانه جاسک کهنه، و رودخانه بهمدی. بجز رودخانه جگین، بقیه رودخانه ها فقط در مواقع بارندگی آب دارند.

بندر جاسک منطقه ای است که اگر طرحهای اصلاحی در زمینه کشاورزی مثل حفر چاههای عمیق و تأمین آب برای کشاورزی صورت بگیرد، محصول خوبی بدست می آید. محصولات آن شامل صیفی جات، سبزیجات، گیاهان علوفه ای، توتون، تنباکو، مرکبات، خرما و گندم است، و کشت گندم به صورت دیم صورت می گیرد.

در این منطقه صنعت مهمی دیده نمی شود. از کارهای عمرانی منطقه طرح ایجاد اسکله است که هم اکنون در دست اجراست.

این بخش به سه ناحیه تقسیم می شود. ۱- حوزه غرب، ۲- حوزه شرق، ۳- مرکز بخش

جاکارتا Djakarta

پایتخت اندونزی در جزیره جاوه که از شهرها و بنادر معتبر اندونزی و دارای کارخانه های

پایتخت اشکانیان و ساسانیان که شهر بزرگی بوده در جانب شرقی دجله و در زمان انوشیروان به منتهای وسعت خود رسیده و در حمله اعراب ویران شده و خرابه های آن در ۴۵ کیلومتری جنوب بغداد است، عربها آن را مدائن هم گفته اند زیرا از پنج شهر نزدیک بهم تشکیل می شده، تیسفون و شهر به اردشیر یا وه اردشیر مهم ترین شهرهای مدائن بوده، تیسفون در جانب شرق دجله و به اردشیر در سمت غربی آن بوده و بوسیله پلی بهم ارتباط داشته و چون غالباً در روی آن پل ازدحام می شده، به فرمان شاپور دوم یک پل دیگر نیز ساخته اند، تیسفون حصارى به شکل نیم دایره با برجهای بلند داشته، در مغرب به اردشیر شهر دیگری بنام بلاش آباد یا بلاس آباد «ساباط» از بناهای بلاش بوده، دیگر شهر رومیه یا رومیگان که در زمان انوشیروان ساخته شده.

جاجرود

از رودهای ایران، دارای دو شعبه است: شعبه اصلی آن از دامنه کوههای کلون بسته سرچشمه می گیرد، از لواسان و مشرق تهران عبور می کند و شعبه دیگر به نام رود تار به آن ملحق می شود و به جلگه ورامین می رود و پس از مشروب ساختن نواحی ورامین مازاد آن به دریاچه قم می ریزد. و نیز جاجرود نام دره ای است در چهار فرسخی تهران در راه مازندران که شکارگاه پادشاهان قاجار بوده و محمدشاه در آنجا قصری برای خود ساخته، در اغلب کوههای آن انواع حیوانات پیدا می شود، می گویند نام قدیم آن جائج یا جایه بوده و رود جاجرود را در قدیم جائجه رود می گفته اند، جایه رود هم گفته شده.

مرطوب مدیترانه و اقیانوس اطلس قدرت نفوذ به این منطقه را ندارد، به این علت باران کمتری می بارد و پوشش گیاهی فقیری دارد. جلفا در لغت به معنای بافنده است. در قدیم مرکز تربیت کرم ابریشم بوده و مردم آن در تولید ابریشم و پارچه های حریر تخصص داشتند و به دستور شاه عباس صفوی در حدود ۳ هزار خانوار ارمنی از جلفای ارس به اصفهان کوچ نمودند تا در امر تولید و صدور ابریشم از راه خلیج فارس که مهمترین کالای صادراتی ایران آن روزگار بود، فعالیت نمایند.

مهمترین آثار تاریخی جلفا کلیسای سنت استیانوس در ۱۶ کیلومتری غرب این بخش واقع شده که به نام کلیسای (وانک) زیارتگاه معروف است. کار مردم کشاورزی و فعالیت اداری و گمرکی است و به علت کار فراوان در گمرک جلفا و مؤسسات وابسته بیکاری در این بخش وجود ندارد.

جلفا در سالهای اخیر بسیار توسعه یافته و کاملاً نوسازی شده و در حال پیشرفت است. وجود گمرک ایران و جمهوری آذربایجان و مبادله کالا و مسافر سبب جذب جمعیت فعال شده و از بخشهای مهاجرنشین استان آذربایجان شرقی به شمار می رود.

جلفا

بخشی از شهرستان اصفهان، در جنوب اصفهان، در ساحل راست زاینده رود، در سال ۱۰۱۲ ه. ش. شاه عباس کبیر عده ای از ارامنه جلفای آذربایجان را که مورد حمله و آزار عثمانی ها بودند به اصفهان برد و در کنار زاینده رود سکونت داد و آنها خانه هایی برای خود ساختند و کلیسای معتبری هم بنا کردند و آنجا را هم جلفا نامیدند، جلفا در زمان صفویه به صورت شهری درآمد و بیش از سی هزار نفر ارمنی و اروپایی در آنجا اقامت داشتند، اکنون شهری زیبا و دارای کلیسای قدیمی و موزه است، خیابانهایی از

کشتی سازی و تعمیر کشتی و تهیه کائوچو است، سابقاً باتاویا یا بطاویه نامیده می شد.

جبل الطارق

تنگه ای میان اسپانیا و مراکش که دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس را بهم متصل ساخته. عرض آن ۱۵ کیلومتر و عمق متوسط آن ۴۵۰ متر است. و نام شهری کوهستانی در کنار جبل طارق و در سال ۱۱۱۶ ه. به تصرف انگلیسها درآمده نام آن از نام طارق بن زیاد سردار معروف اسلام گرفته شده که در سال ۹۲ ه. از این راه به اسپانیا حمله کرد و ناحیه اندلس را گرفت و دولتی اسلامی در آنجا تشکیل یافت. جبل الفتح نیز گفته شده است.

جده

شهر و بندر معتبر عربستان سعودی در حجاز، در ساحل بحر احمر، در ۶۵ میلی مکه، دارای موقعیت مهم بخصوص در ایام حج می باشد زیرا کشتی ها و هواپیماهای حامل حجاج در این بندر توقف می کنند. یک خط هوایی نیز آن را با قاهره مربوط می سازد.

جلفا

جلفا در شمال غرب آذربایجان شرقی، بین شهرهای مرند، اهر، ماکو و بخشهای ورزقان هرزند واقع شده. رود ارس در مرز ایران و آذربایجان از شمال آن می گذرد. فاصله جلفا تا تبریز ۱۵۰ کیلومتر بوده و از سطح دریا ۷۲۰ متر ارتفاع دارد. بوسیله راه آسفالت با مرند و تبریز و از طریق خط آهن با تبریز و جمهوری آذربایجان ارتباط می یابد. آب و هوای جلفا حالت خاصی دارد، تابستان های آن گرم و زمستانها معتدل است. به علت وجود کوهستانهای بلند (کیامکی داغ ۳۳۴۷ متر، قره گوز ۲۴۱۵ متر و دیوان داغی ۲۲۵۷ متر) بادهای

روی پل فلزی و سی‌وسه پل میان اصفهان و جلفا کشیده شده است.

جلولاء

محلّی است در نزدیکی حلوان، در این محلّ جنگی میان سپاهیان یزدگرد پادشاه ساسانی و عربها رخ داد که به جنگ جلولاء معروف گردید، در این جنگ دوازده هزار عرب به سپاهیان یزدگرد که در حلوان گرد آمده بودند حمله کردند و جنگ سختی میان آنها اتفاق افتاد که به شکست ایرانیها خاتمه یافت و سپس تمام بین‌النهرین به تصرف عربها درآمد.

جندی شاپور

۱- شهری در خوزستان که در سال ۵۵۰ م. در آنجا دانشگاهی برای مطالعات و تحقیقات فلسفی و پزشکی به امر انوشیروان عادل تأسیس شد و این مؤسسه علمی تا دوره خلفاء عباسی رونق داشت، به عربی جندیسابور می‌گویند.

۲- نام دانشگاه اهواز که امروز به نام چمران شهرت دارد و یکی از دانشگاههای خوب و مشهور ایران است که در رشته‌های مختلف علوم انسانی، علوم، فنی فعالیت دارد.

جهرم

این شهرستان در جنوب ناحیه مرکزی استان فارس و بین شهرستانهای فسا، داراب، لار، فیروزآباد و شیراز واقع است و ۵،۴۹۸ کیلومتر مربع مساحت دارد.

شهرستان جهرم از دشتهای مرتفع (حداقل ۹۰۰ متر) که وسیله کوهها احاطه شده‌اند بوجود آمده است.

سابقه تاریخی و وجه تسمیه: جهرم یا گهرم

به معنای چای گرم است و از آثار باقی مانده آن می‌توان قلعه گُبری را نام برد که به سبک معماری ساسانی ساخته شده. در این شهرستان امامزاده و بقاع متبرکه زیادی وجود دارد.

ویژگیهای اقتصادی: کار عمده مردم این شهرستان کشاورزی، باغداری، دامپروری و صنایع دستی می‌باشد.

کشاورزی: مهمترین محصولات کشاورزی عبارتند از خرما، مرکبات، پنبه، تنباکو، برنج، کشت گندم و جو در این منطقه بصورت آبی و دیم انجام می‌پذیرد.

دامپروری: عمدتاً به صورت کوچ نشینی انجام می‌شود و در سالهای اخیر چند واحد مرغداری در آن ایجاد گردیده است.

صنایع و معادن: مهمترین صنایع دستی این شهرستان قالی بافی و بافتن انواع وسایل از برگها و شاخه‌های درخت خرما است و معادن مورد بهره برداری آن عبارتند از گل سرشوی، نمک و سنگ ساختمان.

صادرات عمده جهرم: انواع مرکبات، خرما، آب لیمو، تنباکو و گل سرشوی است. از نظر تقسیمات کشوری دارای چهاربخش، مرکزی، سیمکان، کردیان و خضر است.

جیبوتی

جیبوتی کشور کوچکی است در منطقه شاخ آفریقا که میان کشورهای اتیوپی و سومالی قرار گرفته است. مساحت این کشور در حدود ۲۲/۰۰۰ کیلومتر مربع است.

جیبوتی سرزمینی خشک و صحرائی است. در قسمتهای شمالی این کشور ارتفاعاتی به طول ۱/۲۰۰ متر وجود دارد

آب و هوای جیبوتی بسیار گرم و سوزان است. در

جغرافیای ایران و جهان

مخصوصاً در ناحیه رودبار و ساردوئیه لهجه‌های لری و بلوچی رایج است.

نام و انگیزه ایجاد شهر: مورخین و جهانگردان عقیده دارند که شهر جیرفت در اثر سیل بنیان‌کنی نابود گردیده و خرابه‌های آن اکنون در ۱ کیلومتری جیرفت (سبزواران) فعلی قرار گرفته است. خرابه‌های شهر قدیم را به عهد دقیانوس نسبت داده‌اند و از این خرابه‌ها سکه‌ها و آثار عتیقه بسیار به‌دست آمده است.

مهمترین محصولات کشاورزی شهرستان جیرفت عبارتند از:

- (الف) محصولات گرمسیری شامل مرکبات، خرما، حنا، صیفی‌جات، غلات، پنبه و برنج.
(ب) محصولات سردسیری شامل حبوبات و سیب‌زمینی و درختان میوه.

چاج

شهری بوده در ترکستان که تاشکند کنونی در محل آن یا نزدیک آن ساخته شده، در این شهر کمان خوب می‌ساخته‌اند و کمان چاجی منسوب به آن بوده، به عربی شاش گفته‌اند.

چاد

کشور چاد شامل منطقه وسیعی به وسعت ۱,۲۸۴,۰۰۰ کیلومتر مربع است که در میان دو کشور سودان و نیجر واقع شده است. دریاچه چاد قسمتی از غرب این کشور را دربر گرفته است. علاوه بر چاد کشورهای نیجر و نیجریه نیز با این دریاچه مرز مشترک دارند.

از نظر جغرافیایی چاد شامل دو منطقه شمالی و جنوبی است. اکثر بخش شمالی این کشور را صحرا فرا گرفته و کوه‌تی‌بستی در شمال، در میان چاد و جمهوری لیبی قرار گرفته است. بخش جنوبی

موسم بارندگی بادهای موسمی اقیانوس هند میزان رطوبت بالا می‌رود. باران سالانه کمتر از ۱۲۵ میلی‌متر است. فقط در ارتفاعات شمالی ریزش باران نسبتاً زیاد است.

جمعیت این کشور در حدود ۴۵۰,۰۰۰ نفر تخمین زده می‌شود که بیش از ۹۰٪ آنان مسلمانند و به زبان عربی تکلم می‌کنند.

جمعیت جیبوتی از نژادهای مختلفی تشکیل شده است که مهمترین آنها عفارها و عیسی‌ها هستند. عفارها در شمال و عیسی‌ها در جنوب کشور اقامت دارند. عیسی‌ها با مهاجرین سومالیایی در هم آمیخته‌اند.

پایتخت این کشور بندر جیبوتی است.

جیبوتی در سال ۱۹۷۷ پس از ۱۱۵ سال استیلای استعماری فرانسه استقلال یافت.

جیرفت

این شهرستان در جنوب استان کرمان قرار گرفته است، از شمال شرقی به بم و از مغرب به بردسیر و بافت و از جنوب به کهنوج و از مشرق به استان سیستان و بلوچستان محدود می‌باشد و ارتفاع آن از سطح دریا ۱,۱۰۰ متر است.

ناهموارها: از نظر ناهمواریها شهرستان جیرفت به دو ناحیه تقسیم می‌شود ۱- ناحیه کوهستانی. ۲- ناحیه پست جلگه‌ای.

۱- ناحیه کوهستانی شامل نواحی شمال شرقی و شمال غربی است که مناطق مهم کوهستانی آن عبارتند از جبال بارز، ساردوئیه، اسفندقه و بحر آسمان.

۲- ناحیه پست جلگه‌ای جنوبی که از اراضی مستعد کشاورزی محسوب می‌گردد.

لهجه و زبان: این شهرستان منطقه‌ای است عشایری که غیر از زبان فارسی در مناطق مختلف آن

است به نام مدرسهٔ مادرشاه که به امر شاه سلطان حسین برای طلاب علوم دینی ساخته شده است.

چالدران

دهستانی است در آذربایجان غربی، در ۲۰ فرسنگی تبریز، مرکز آن: سیه چشمه. در سال ۹۲۰ هـ. در این ناحیه جنگ سختی بین شاه اسماعیل صفوی و سباهیان سلطان سلیم پادشاه عثمانی رخ داد که با وجود ابراز شجاعت از طرف شاه اسماعیل و سباه ایران متأسفانه به شکست سباهیان ایران خاتمه یافت، زیرا در آن تاریخ عثمانی‌ها بواسطه داشتن توپخانه از برتری نظامی برخوردار بودند.

چالوس

از شهرهای زیبای ایران در استان دُم «مازندران» در کنار رود چالوس، در ۵ کیلومتری ساحل دریای خزر در منطقهٔ جنگلی، دارای پلاژها و مهمانخانه‌ها و عمارات زیبا، و کارخانهٔ حریربافی، شالوس هم گفته شده است.

چالوس

«رود چالوس» از رودهای ایران در مازندران که از طالقان و کندوان سرچشمه می‌گیرد و از شهر چالوس عبور می‌کند و به دریای خزر می‌ریزد، بطول ۸۰ کیلومتر، شاخه‌های متعدد دارد و بر روی آن چندین پل ساخته شده، کوههای اطرافش پوشیده از جنگل و دارای مناظر زیبا است و راه تهران به شمال (چالوس) پس از عبور از منطقه کندوان در کنار این رود زیبا ساخته شده است.

چاه بهار

از بنادر ایران در بلوچستان، در کنار دریای عمان، مردم آن غالباً به قایق‌رانی و ماهیگیری اشتغال دارند،

جلگه‌ای است و اکثریت جمعیت کشور در این منطقه سکنی گزیده‌اند. رود شاری پس از مشروب کردن جنوب غربی کشور از نجامنا پایتخت چاد عبور می‌کند و به دریاچهٔ چاد می‌ریزد. از این رود برای آبیاری و قایقرانی فصلی استفاده می‌شود.

آب‌وهوای این کشور گرم و خشک و در بخش جنوبی توأم با باران است.

با توجه به وسعت زیاد این کشور جمعیت کل آن در حدود چهار و نیم میلیون نفر است. مردم این دو منطقه شمالی و جنوبی از نظر دین، آداب و رسوم و زبان با یکدیگر متفاوتند. شمالیها اکثراً از قبایل اعراب مسلمان و بادیه‌نشین هستند. جنوبیها را اکثر گروه بانتو و اقلیتهای غیرمسلمان تشکیل می‌دهند. با وجود این بیش از نیمی از مردم کشور مسلمانند.

مردم این کشور به زبانهای عربی و فرانسه صحبت می‌کنند. زبان رسمی کشور فرانسه است.

پایتخت این کشور نجاما است.

چاد در اوت ۱۹۶۰ به طور کامل مستقل شد و در ۲۰ سپتامبر سال ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

چارباغ

کاخ و باغ سلطنتی در اصفهان که در زمان شاه عباس کبیر ساخته شده، گویند در آن محل چهار تاکستان بوده و به فرمان شاه عباس آن را خیابان‌کشی کرده کاخ و باغ بزرگی ساخته‌اند و خیابان وسیعی هم به طول یک فرسنگ با درختکاری و جدولهای آب و عمارات مجلل و سردرهای کاشیکاری زیبا احداث کرده‌اند، اکنون چهارباغ نام خیابان وسیعی است در اصفهان که از شمال شهر تا دروازهٔ دولت به نام چهارباغ پایین و از آنجا تا سی‌وسه پل و جنوب شهر به نام چهارباغ بالا امتداد دارد، در طرف مشرق خیابان چهارباغ مدرسه‌ای

دیده شده است.

چشمه سبز

چشمه‌ای است در بلوك گلمكان از توابع شهر مشهد به صورت دریاچه‌ای که يك حلقه تپه‌های مرتفع در اطراف آن قرار دارد و آب آن به سمت گلمكان جاری می‌شود و در اطرافش نیز چند چشمه کوچک است، درمیان چشمه انواع ماهی‌ها و بعضی دیگر از جانوران دریایی وجود دارد، آب آن بسیار سرد و عمقش زیاد است. گویند یزدگرد پادشاه ساسانی در کنار این چشمه در اثر لگد اسب کشته شد.

چشمه علی

چشمه‌ای در طرف شمال شهر قدیم ری، نزدیک شاه عبدالعظیم، سابقاً آب آن زیاد بوده و بواسطه فناهایی که در قسمت بالای آن حفر کرده اند آبش کم شده، فتحعلی شاه در سال ۱۲۸۴ هـ. دستور داده در بالای چشمه تصویر او و بعضی از شاهزادگان را بر روی سنگ نقش کنند و اشعاری هم در آن نقر کرده است.

چشمه گیلان

چشمه‌ای است در ۳۶ کیلومتری شمال غربی شهر مشهد که از زیر کوهی که در شمال جلگه‌ای به همین نام واقع است خارج و از طرف جنوب شرقی به سوی شهر مشهد جاری می‌شود و در بین راه چندین قریه را مشروب می‌سازد و سپس از دروازه خیابان علیا داخل شهر می‌شود و از وسط خیابان به صحن عتیق می‌رود و از آنجا داخل خیابان سفلی می‌گردد و از دروازه خیابان سفلی خارج می‌شود، عمق چشمه در محل بسیار زیاد است و گودی آن بواسطه سدی است که در قدیم بر آن بسته‌اند تا آب

بخشهای تابع شهرستان چاه‌بهار: دشتیاری، نیک شهر و قصرقند.

چچن اینگوش

جمهوری خودمختار چچن اینگوش با ۱/۵ میلیون نفر جمعیت و ۱۹۳۰۰ کیلومتر مربع وسعت در غرب جمهوری روسیه در منطقه قفقاز واقع است. این جمهوری که تمام جمعیتش مسلمان هستند در سال ۱۳۱۳ شمسی در دوران حکومت استالین از تلیفیک دو منطقه خودمختار چچن و اینگوش به وجود آمد. این ترکیب ابتدا به صورت يك ایالت مستقل بود، ولی در سال ۱۳۱۵ به عنوان جمهوری خودمختار شناخته شد. اینگوشها از مسلمانان بومی و بسیار قدیمی منطقه قفقاز هستند که شباهتی دینی، فرهنگی و اجتماعی و نزدیکی جغرافیایی آنان زمینه‌های پیوستن آنها به یکدیگر را فراهم آورده است. مهم‌ترین شغل اهالی این جمهوری کشاورزی و دامپروری است. تحمیلات فرهنگی و اجتماعی روسها تاکنون کمترین اثری در آنان نداشته است. جمهوری چچن اینگوش از شرق و جنوب شرقی و شمال شرقی با جمهوری خودمختار داغستان از جنوب غربی با جمهوری گرجستان و از غرب با جمهوری خودمختار آستیان شمالی مرز مشترک دارد. گروزی مرکز این جمهوری است که ۴۰۰ هزار نفر جمعیت دارد. این جمهوری دارای پنج شهر کوچک است. از جمله مهم‌ترین پالایشگاه‌های نفت منطقه در جمهوری چچن اینگوش قرار دارد.

اهالی این جمهوری به زبان بومی خود که زبان رایج اکثر مردم قفقاز شمالی است تکلم می‌کنند. در دهه ۱۳۱۰ شمسی بیش از ۲۶۰۰ مسجد، ۱۴۰ مدرسه مذهبی و ۸۵۰ روحانی داشته، ولی بعد از استیلای کمونیسم بر این منطقه، در سال ۱۳۵۶ تنها ۲ مسجد برای عبادت نمازگزاران در آن

دامنه‌های کاربات پرورش حیوانات اهلی مانند گاو و گوسفند و خوک و اسب توسعه دارد.

محصولات عمده آن: گندم، جو، ذرت، سیب‌زمینی، چغندر قند، کتان و توتون. معادن عمده آن: زغال سنگ، نفت، آهن، مس، سرب و اورانیوم. صنایع مهم آن: ذوب فلزات، فلزکاری، ساختن اتوموبیل و سایر وسایل نقلیه، پارچه بافی، قندسازی، چرم‌سازی، آبجوسازی، صنایع شیمیایی، لوازم برق، ماشین‌های کشاورزی، انواع اسلحه و ظرفهای بلوری.

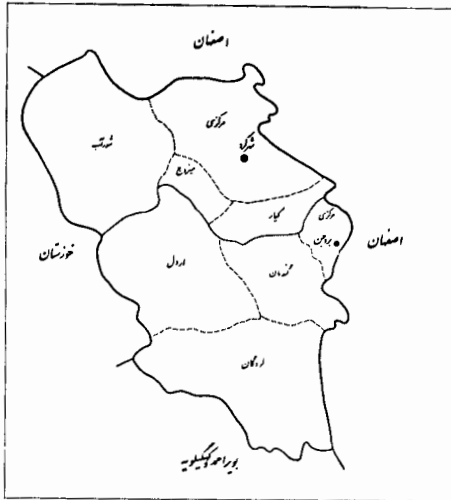
راه آهن آن در حدود ۱۴/۰۰۰ کیلومتر، در رودهای الب و ادر نیز کشتی‌رانی دارد، و چون به دریا راه ندارد از طریق بنادر لهستان به دریا ارتباط پیدا کرده است.

رژیم حکومت آن: جمهوری و دارای مجلس شورای ملی. پایتختش پراگ. شهرهای مهم آن: برنو، پیلسن، براتیسلاوا و استراوا. مردم آن از نژاد اسلاو و کاتولیک‌مذهب. تا سال ۱۹۰۶ م. سه منطقه بوهم و مراوی و اسلاواکی جزو امپراتوری مراوی بود، بعدها مراوی و بوهم جزو امپراتوری روم شد، در قرن پانزدهم میلادی شورشهایی در آن ناحیه رخ داد و فردیناند در سال ۱۵۲۶ پادشاه بوهم و هنگری شد، در سال ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ حکومت موقتی تشکیل شد و پس از خاتمه جنگ اول جهانی جمهوری چک و اسلاواکی بوجود آمد و مازاریک از سال ۱۹۱۸ تا ۱۹۳۵ رئیس‌جمهوری بود و سپس بنشن جانشین او شد، در سال ۱۹۳۹ هیتلر به چک و اسلاواکی حمله کرد و مراوی و بوهم را مسخر ساخت، در سال ۱۹۴۴ نیروهای شوروی و آمریکا چک و اسلاواکی را از تصرف نیروهای آلمان درآوردند و در سال ۱۹۴۵ بنشن رئیس‌جمهوری شد، در سال ۱۹۴۸ بنشن از ریاست‌جمهوری استعفا کرد. از سال ۱۹۹۰ بدنبال اعلام پروستاریکا در شوروی مسایل قومی و ملی در

آن را به شهر طوس بپسند، این چشمه در قدیم از توابع طوس و اسمش چشمه گلسب «به ضم گاف و فتح لام» بوده این اسم به مرور زمان تحریف شده و تلفظ آن تغییر کرده، گویند یزدگرد پدر بهرام گور که به یزدجرد ائیم معروف بوده در کنار این چشمه در اثر لگدی که اسبی بر او زد کشته شد، بعضی این واقعه را مربوط به چشمه سبز دانسته و گفته‌اند که یزدجرد به تجویز پزشکان برای معالجه رعافی که بر او عارض شده بود برای آب تنی در چشمه سبز به آن محل رفت ناگاه اسبی در کنار چشمه پیدا شد، ملازمان یزدگرد خواستند اسب را بگیرند و زین بر او بگذارند از عهده برنیامدند یزدگرد خود پیش‌رفت و زین بر اسب گذاشت ناگهان اسب لگدی به یزدگرد زد و فرار کرد و یزدگرد در اثر آن ضربت کشته شد. و نیز گفته‌اند که حکیم فردوسی در صدد بود بعد از دریافت صلّه شاهنامه از سلطان محمود آب چشمه گلسب را به طرف طوس جاری کند و چون صلّه به او نرسید و بعد از فوتش عاید دخترش گردید دختر به اجراء نیت پدر پرداخت ابتدا با بستن سد ۱۸ ذرع آب چشمه را بالا آورد و بعد نهری به طرف طوس کشید و آب را به آن محل برد، در زمان سلطان حسین بایقرا، امیر علیشیر وزیر او آب چشمه گیلان را به سمت مشهد جاری کرد.

چک و اسلاواکی Tchecoslovaquie

کشوری است در اروپای مرکزی به وسعت ۱۲۸/۰۰۰ کیلومتر مربع. حدود آن از شمال به لهستان، از مشرق به روسیه، از جنوب به مجارستان، از مغرب به آلمان، در قسمت مغرب آن فلات بوهم و در قسمت مشرق آن جبال کاربات و در میان این دو قسمت جلگه مراوی واقع شده، قسمت عمده آن کوهستانی است، رودهای مهم آن: ویستول، ادر و الب. در نواحی بوهم و مراوی امور کشاورزی و در

این کشور نمایان شده است و هم‌اکنون نیز جنگ‌های داخلی بین اقوام مختلف آرامش و آسایش را از عموم افراد این کشور سلب کرده است.

چهارمحال و بختیاری (استان)

استان چهارمحال و بختیاری در بخش مرکزی رشته‌کوه‌های زاگرس بین پیشکوه‌های داخلی و استان اصفهان واقع شده است و از شمال و مشرق به استان اصفهان، از مغرب به استان خوزستان، و از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد محدود است.

این استان با وسعتی حدود ۱۴۸۲۰ کیلومتر مربع بین ۳۱ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۴۹ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است.

استان چهارمحال و بختیاری ناحیه‌ای است کوهستانی با سلسله‌جبال زاگرس که از شمال غربی به طرف جنوب شرقی امتداد دارد و بلندترین نقطه استان در ناحیه غربی با ارتفاع ۴۵۳۶ متر در زردکوه بختیاری و پست‌ترین نقطه آن در ناحیه شرقی می‌باشد.

از کوه‌های مرتفع استان علاوه بر زردکوه؛ بزکوه، سبزکوه، سفیدکوه، کارکنان، مُنگشت و سالداران و جهان‌بین و کوه ریگ‌رامی توان نام برد.

این کوه‌ها محل ذخیره رودخانه‌های دائمی زاینده‌رود و کارون هستند که اغلب سراسر سال پوشیده از برف‌اند و جزء کانونهای آبگیر دائمی ایران محسوب می‌شوند. امتداد این کوه‌ها از شمال غرب به جنوب شرق بوده و هرچه از غرب به طرف شرق نزدیکتر شویم از میزان ارتفاعات و تراکم کوه‌ها کاسته شده و به دره‌های باز و دشت‌ها نسبتاً وسیع ختم می‌شود و انباشته شدن رسوبات در آنها امکانات کشاورزی را به‌وجود آورده است. شرق استان از دشتهای محدود مانند دشت لار، دشت

فرادته، دشت کیار، و دشت خانمیرزا تشکیل شده است، در جنوب غربی و جنوب شرقی استان نیز دشتهای نسبتاً وسیعی مانند لردگان، فلارد، و گندمان وجود دارد.

استان چهارمحال و بختیاری مشتمل بر چهار شهرستان، ۸ بخش، ۳۳ دهستان، و ۷۹۳ روستا است. این استان از دو قسمت چهارمحال، شامل لار، کیار، میزدج، گندمان؛ و بختیاری مشتمل بر دهستانهای شوراب، تنگری بازفت، دو آب صمصامی (در شهرستان فارسان) و دیناران، اردل، میانکوه و چغاقور (در شهرستان بروجن)، خانمیرزا، جانکی و فلارد با سه دهستان (در شهرستان لردگان) می‌باشد.

شهرستانهای استان عبارتند از: شهرکرد، بروجن، لردگان، فارسان.

مناطق جنگلی چهارمحال و بختیاری: الف-
منطقه جنگلی بازفت: این منطقه، که در معرض تخریب و قطع درختان جنگلی است، در ۱۸۰ کیلومتری شهرکرد با ۵۳۰۰۰ هکتار اراضی جنگلی قرار دارد. و از شمال به مرز لرستان، از جنوب به بخش اردل، از مشرق به شهرکرد، و از مغرب به مرز خوزستان محدود است (مناطق عمده جنگلی بازفت

عبارتند از: چھك، تلخه‌دان، بادام شریندان، ولسگاه، كچوز، چم‌چندار).

ب - منطقه جنگلی اردل: این بخش با ۱۰۴/۰۰۰ هكتار اراضی جنگلی در ۸۰ کیلومتری شهرکرد واقع شده است که از شمال به شهرکرد، از جنوب به لردگان، و از مشرق به بروجن و لردگان محدود است (نواحی عمده جنگلی این بخش؛ دینارون، دورك، شلیل، دوپلان، سرخون، گندمكار، سیاسی است).

ج - منطقه جنگلی لردگان: با وسعت ۱۶۳/۰۰۰ هكتار اراضی جنگلی، از شمال به اردل، از جنوب به مرز کهگیلویه و بویراحمد، از شرق به فلارد، و از مغرب به مرز خوزستان محدود می‌شود (نواحی عمده جنگلی این بخش مُنج، بیدله، اوره، بردکارخانه، بارز و شوار، سبزه‌کوه می‌باشد).

د - منطقه جنگلی فلارد: بخش فلارد در ۱۵۰ کیلومتری شهرستان شهرکرد با ۲۰۰۰۰ هكتار اراضی جنگلی از شمال به خانمیرزا و از غرب به لردگان، از شرق به سمیرم، و از جنوب به کهگیلویه و بویراحمد محدود می‌شود. علاوه بر پوشش عمومی جنگل فلارد در ۱۰ کیلومتری مال‌خلیفه در محدوده کوت‌سیاه، جنگل خالصی از بینه (پسته وحشی) وجود دارد که حفظ و احیاء این جنگل از نظر جنگل‌شناسی حائز اهمیت است (از مناطق عمده جنگلی دیگر می‌توان دماپ، پروز، و منارجان را نام برد).

ه - منطقه جنگلی دوراهان: با وسعت ۲۰۰۰ هكتار اراضی جنگلی، از شمال به گندمان و اردل، از شرق به سمیرم، از جنوب به فلارد، و از مغرب به خانمیرزا محدود می‌شود (نواحی عمده جنگلی این منطقه شامل سرپیر، سلطان ابراهیم، درازرود (رودك) گرده بیشه و شمس‌آباد است).

به منظور حفظ و احیاء جنگلهای استان می‌توان

روشها و راه‌حلهای زیر را به کار گرفت:

۱- احداث شبکه راههای روستایی و تأمین سوخت مردم جنگل‌نشین از طرق مختلف از جمله خطوط گازسانی.

۲- ایجاد اشتغال به کار روستاییان داخل جنگل و قطع وابستگی جنگل‌نشینان به جنگل.

۳- تأمین نیازمندیهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی.

۴- قرق منطقه‌ای و تناوبی جنگل و تبلیغ درخصوص ضرورت حفظ و احیاء جنگل.

۵- خروج تدریجی دام از جنگل و تأمین علوفه دامی و قطع وابستگی دامی به جنگل.

۶- ایجاد پوشش گیاهی با گونه‌های سازگار در مناطق برهنه و عریان و نقاط خالی محدوده جنگلی.

۷- جلوگیری به عنوان مقتضی از قطع بیرویه درختان جنگلی و حفظ و حراست این ثروت ملی.

۸- ایجاد مجتمعهای چوب برای بهره‌برداری صحیح و علمی از جنگلهای منطقه.

اماکن مقدسه: این استان دارای زیارتگاههای متعددی است که معروفترین آنها عبارتند از:

۱- امامزاده دومعصوم (حلیمه‌خاتون و حکیمه‌خاتون نوادگان حضرت موسی بن جعفر (ع) در شهر کرد).

۲- امامزاده سیدبهاء‌الدین محمد (در روستای شیخ شبان).

۳- امامزاده حمزه علی (در نزدیکی بلداجی).

۴- امامزاده مادر و دختر (گندمان).

۵- امامزاده میرحیدرشاه (در نقنه).

۶- امامزاده سلطان ابراهیم در سرپیر دوراهان.

زبان مردم چهارمحال: به درستی می‌توان گفت زبان بختیاری از اصیل‌ترین و دست‌نخورده‌ترین زبانهای فارسی است که ریشه آن فارسی پهلوی

معادن چهار محال و بختیاری: با اینکه مطالعات و تحقیقات کاملی در جهت شناسایی معادن استان انجام نگرفته است، با این حال معادن شناخته شده استان عبارتند از:

- ۱- معدن آهک شهرکرد بروجن.
- ۲- معدن سنگ مرمر جوتقان.
- ۳- معادن گچ گوجان (بیدگل)، فرخور، اردل، سردشت، سرقلعه لردگان.
- ۴- معدن زغال سنگ جوتقان (مورد بهره برداری نیست).
- ۵- معدن نفت ریگ و سردشت لردگان (مورد بهره برداری نیست).
- ۶- معدن خاک نسوز دوپلان (از این ماده در کارخانه ذوب آهن اصفهان استفاده می شود).
- ۷- معدن مس اردل (مورد شناسایی واقع شده است).
- ۸- معادن سنگ نمک اردل، چلگرد، بازفت، بروجن، و ارمند لردگان.

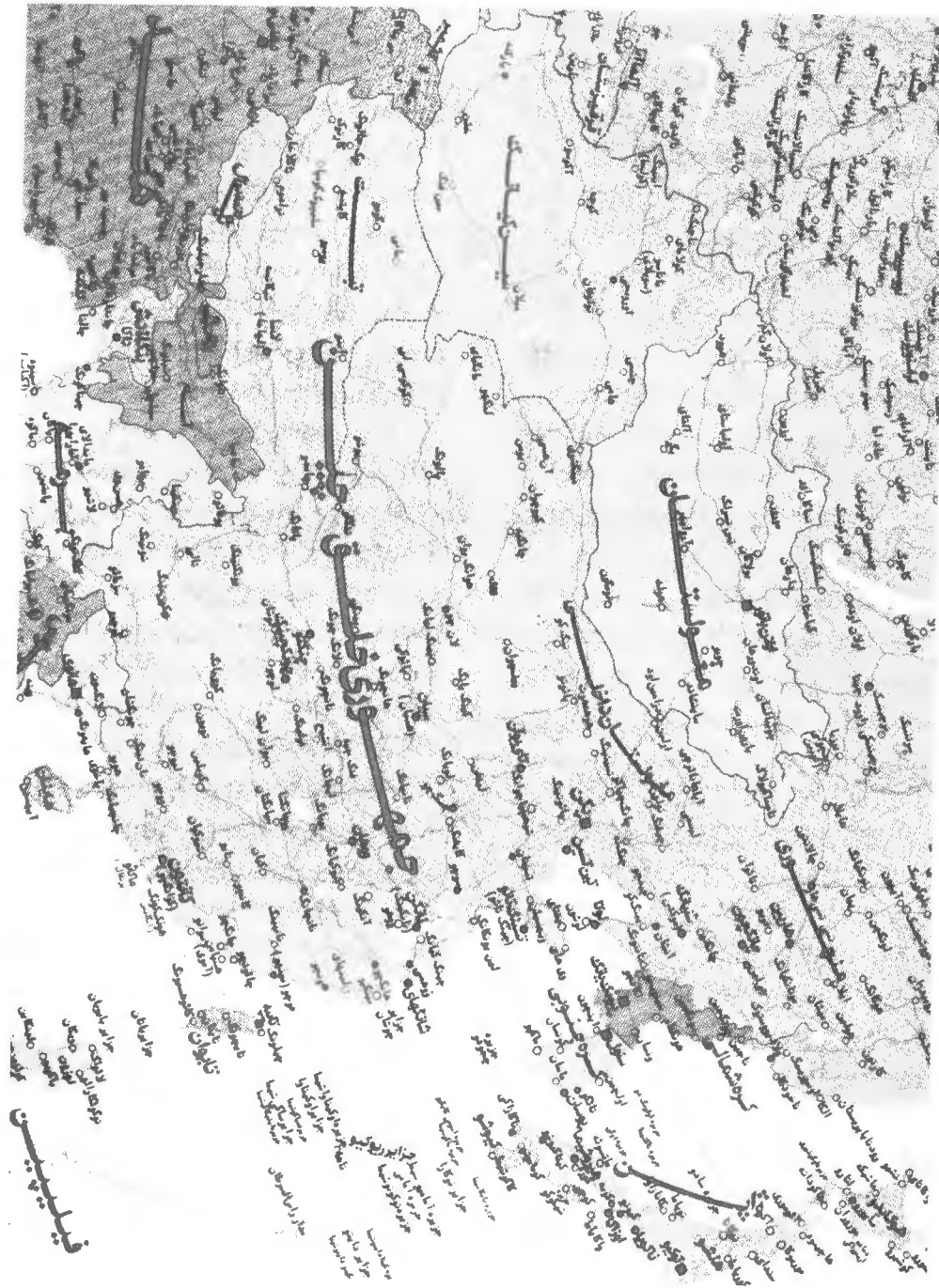
چین

چین Chine «مملکت آسمانی» چونگ کوا مملکت وسیعی است در آسیای شرقی، حدود آن از شمال به سیبری، از مغرب به ترکستان روس و پاکستان، از جنوب به هندوستان و هندوچین، از مشرق به دریای چین جنوبی و دریای چین شرقی و دریای ژاپن به وسعت ۹,۵۶۰,۷۷۹ میلیون کیلومتر مربع و جمعیت آن طبق آمارهای ۱۹۹۰ بالغ بر ۱,۱۰۳,۹۰۰,۰۰۰ نفر از نژاد زرد، مذاهب عمده: بودائی، کنفوسیوسی، تائوتی و اسلام. زبان: چینی، ترکی و مغولی. پول رایج: ریمبنی «یوان». بوسیله دو حکومت اداره می شود: جمهوری چین ملی در جزیره فرمز، و جمهوری توده ای چین. تقسیمات آن: چین خاص، منچوری «منچوکنو»، مغولستان، ترکستان چین

می باشد زیرا به خاطر موقعیت خاص جغرافیایی بای بیگانگان کمتر به این منطقه رسیده و به همین جهت در طول چند قرن به طور معجزه آسایی از اختلاط و امتزاج با دیگر زبانها در امان مانده است. لهجه فارسی ایل که کمتر لغت بیگانه دارد، خود معرف این مطلب است و نزدیکی لهجه شیرین بختیاری با زبان پهلوی به قدری زیاد است که زبان شناسان آن دورا از هم جدا نمی دانند و به یقین گویش بختیاری از زبان پهلوی به جا مانده است. به طور کلی فرهنگ هر قومی در ایلهای مختلف ایران از راه آموختن و یادگیری از نسلی به نسل دیگر انتقال می یابد و کمتر دستخوش دگرگونیهای آنی می شود.

برای اینکه بتوانیم ادبیات، شعر، و ترانه های مردم هر محل و ایلی را به خوبی درک کنیم و ظرافت آن را دریابیم لازم است که به زبان آنان آشنایی کامل داشته باشیم. به همین جهت برای آشنا شدن با فرهنگ و ادب يك منطقه خصوصاً ایلاتی و به ویژه بختیاری، باید با زبان و به عبارت بهتر، با گویشهای آنها آشنایی داشته باشیم، در استان چهارمحال و بختیاری عموماً به فارسی لری گفتگو می کنند، اما به مقتضای مهاجرت هایی که در زمانهای قبل به این منطقه انجام گرفته و هنوز هم این مهاجرتها به شهرهای بزرگ این استان ادامه دارد، زبانهای ترکی و ارمنی در بعضی از روستاها رایج شده است و در مرکز استان و بروجن و شهرهای کوچک این استان فارسی لری جای خود را با فارسی بدون لهجه عوض کرده است و علت این امر هم ورود افراد اداری و بازرگانان و دیگر افراد غیر بومی بوده است.

دین و مردم چهارمحال بختیاری: دین مردم این منطقه اسلام و اکثراً پیرو مذهب تشیع (اثنی عشری) است. تعداد کمی اقلیتهای مذهبی مسیحی و یهودی قبلاً در این استان بوده اند که امروز تعداد آنها بسیار کم و اکثراً به اصفهان یا دیگر نقاط مهاجرت کرده اند.

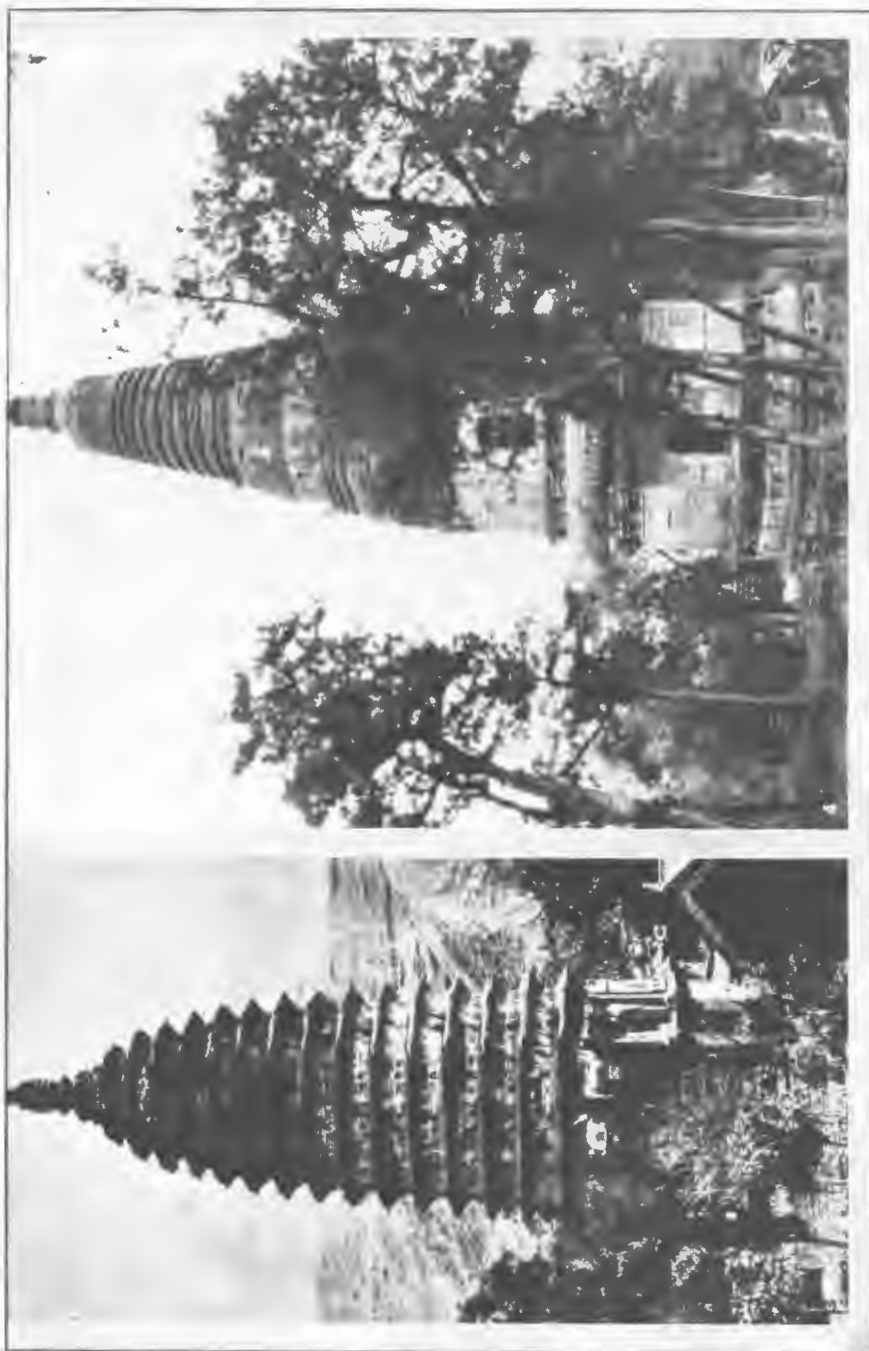

صاویری از مردم چین

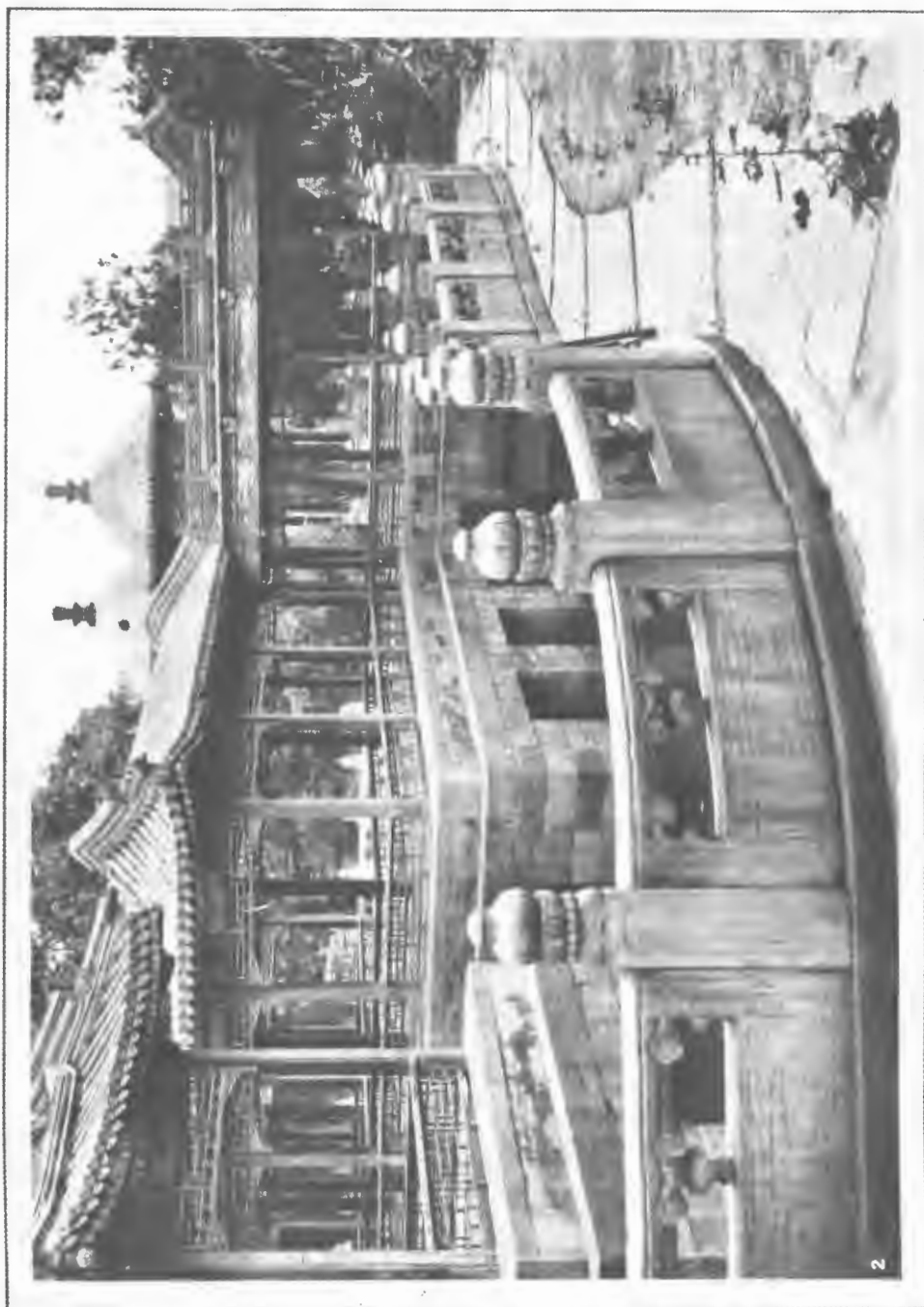

تصاویری از مردم چین

دو نمونه از معابد چین

نمونه‌ای از معماری در چین

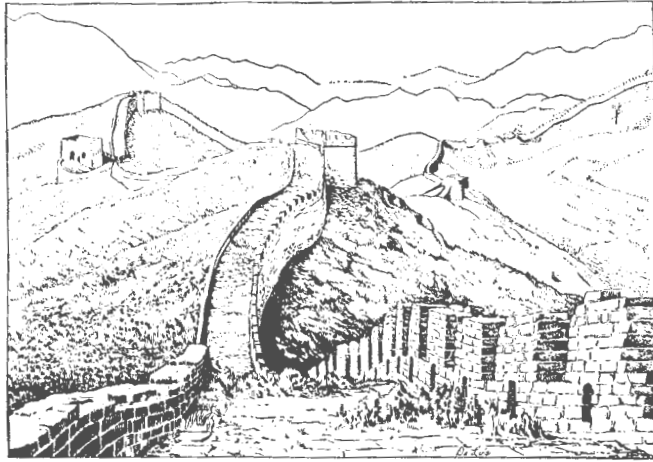
نمونه‌ای از معماری در چین

نمونه‌ای از نقاشی در چین

نمونه‌ای از هنر مجسمه سازی در چین

دیوار چین

حتی الامکان از مداخله اجانب جلوگیری می کردند لکن دولتهای غربی از اوائل قرن نوزدهم برای پیداکردن بازار و توسعه تجارت خارجی خود بزور اسلحه راهی به آن کشور باز کرده و در سواحل چین مستعمراتی بدست آوردند، در سال ۱۹۱۰ انقلابات و شورشهایی در داخله چین رخ داد، در سال ۱۹۱۳ دولت ژاپن در منچوری استیلا پیدا کرد و سپس فتوحات خود را تا جنوب چین وسعت داد، پس از جنگ دوم جهانی و تسلیم ژاپن در سال ۱۹۴۵ جنگهای داخلی بوقوع پیوست که در سال ۱۹۴۹ منتهی به استقرار جمهوری توده‌ای «کمونیستی» گردید و شهر یکن پایتخت چین کمونیست شد و حکومت چین ملی به جزیره فرمز انتقال یافت، ملیون چین به رهبری ژنرال یسیم چیانگ کایچک بعد از جنگهای شدید با کمونیستها در دسامبر ۱۹۴۹ سرزمین اصلی چین را ترک گفته و در جزیره تایوان «فرمز» حکومت جمهوری چین ملی را تشکیل دادند، علاوه بر جزیره فرمز چندین جزیره دیگر بوسیله حکومت جمهوری چین ملی اداره می شوند، مساحت آن در حدود ۳۶/۰۰۰ کیلومتر مربع دارای ۲۰ میلیون نفر جمعیت، پایتختش تایپه و شهرهای مهم

«سن کیانگ»، تبت و فرمز «تائی وان». وسعت چین خاص در حدود ۴ میلیون کیلومتر مربع و جمعیت آن قریب ۷۵۰ میلیون نفر است.

آب و هوای متنوع: در شمال و مرکز معتدل، در مشرق: دریایی و مرطوب، در جنوب گرم و مرطوب، در مغرب و شمال غربی: خشک و بری. شهرهای عمده آن که جمعیت هر یک از آنها بیش از یک میلیون نفر است متجاوز از پنجاه شهر و مشهورترین آنها پکن، کانتن، تین تسن، شانگهای، نانکن، چونگ کینگ، هانکئور فوجئو.

صنایع قدیمی آن: ساختن ظروف چینی و اشیاء ظریف از عاج و امثال آن و منسوجات ابریشمی. صنایع جدید از قبیل فلزکاری و نساجی و ساختن ماشین آلات در حال توسعه و ترقی است.

کشور چین از هزاران سال پیش دارای تمدن بوده و مانند مصر کشوری باستانی است، تاریخ آن از ۲۲۰۵ سال قبل از میلاد شروع می شود و امپراتوران بزرگی در این کشور فرمانروایی کرده اند، آخرین خاندان امپراتوری آن در سال ۱۹۱۲ منقرض گردید و رژیم جمهوری جایگزین آن شد، امپراتوران قدیم چین درهای کشور خود را بر روی بیگانگان بسته و

حُدَیبِيَّة

نام وادی و نام چاهی در شمال مکه، شهرت آن بواسطه قراردادی است که در آنجا میان پیغمبر اسلام و قریش منعقد گردید، در سال ششم هجرت حضرت رسول با جمعی از مسلمانان از مدینه عازم زیارت کعبه گردید، گروهی از مردم مکه که خالد بن ولید هم با آنان بود به عزم جنگ با آن حضرت خارج شدند، امیرالمؤمنین علی و ابوبکر و عمر و عثمان در میان مسلمین بودند، آخر الامر قضیه منجر به صلح گشت و کاتب قرارداد علی بن ابیطالب بود، در خلال این صلح عده کثیری از قریش اسلام آوردند.

حِرا

کوهی است در شمال شرقی مکه و در آن غاری است که حضرت رسول پیش از بعثت مدتی در آن غار عبادت می کرد و نخستین وحی در آنجا بر پیغمبر نازل شد، آن را جبل النور هم می گویند.

حَرَّان

از شهرهای قدیم بین النهرین، این شهر در زمان اسکندر مقدونی تحت نفوذ یونانیها بوده و آن را النوبولیس یا هلنوبولیس می نامیدند. مردم آن به زبان سریانی تکلم می کرده و قسمتی از آنها یونانی الاصل بوده اند، هازان هم گفته شده است. این شهر در زمان خلافت عمر به تصرف مسلمانان درآمد.

حَروراء

نام موضعی در عراق در نزدیکی کوفه که در آنجا عده ای از خوارج هنگام قیام برضد امیرالمؤمنین علی (ع) اجتماع کردند.

حَضْرَمَوْت

آن: تاینان، کیلونگ، تایچونگ و تایتونگ است. جمهوری توده ای چین در سپتامبر ۱۹۴۹ در کنفرانسی که به ریاست مائوتسه تونگ تشکیل شد موجودیت خود را اعلام کرد و در اکتبر ۱۹۴۹ جوئن لای نخست وزیر شد.

حبرون

از شهرهای فلسطین نزدیک بیت المقدس، می گویند محل سکونت ابراهیم خلیل بوده و قبور ابراهیم و اسحق و یعقوب در آنجا است و به مناسبت نام ابراهیم خلیل آن را خلیل و حبرون الخلیل و خلیل الرحمن هم گفته اند، حبری «حبراً» نیز می گویند.

حبله رود

از رودهای ایران، در مغرب فیروزکوه سرچشمه می گیرد، ابتدا موسوم به نمرود است بعد رودی از فیروزکوه به نام گورسفید به آن ملحق می شود و به نام حبله رود دهکده های خوار را مشروب می سازد، شعبه های متعدد دارد که مهمترین آنها در گرمسار موسوم به رود گرمسار است، در آخر وارد دریاچه قم می شود.

حجاز

ناحیه غربی شبه جزیره عربستان در ساحل بحر احمر به مساحت ۵۰۰/۰۰۰ کیلومتر مربع، شامل مکه و مدینه و طائف و تبوک و تیماء، حدود آن از شمال به خلیج عقبه، از مغرب به بحر احمر، از مشرق به نجد و از جنوب به عسیر. مهمترین بندر آن جده است، قسمت جنوبی آن که مجاور یمن است معروف به عسیر است. حجاز تا جنگ اول جهانی از ولایات عثمانی به شمار می رفت، در سال ۱۹۲۵ م. وهابیه بر حجاز استیلاء یافتند و ابن سعود آن را به تصرف درآورد، اکنون جزو کشورهای عربی سعودی است.

حیدرآباد

یکی از ایالات هندوستان در شبه جزیره دکن که مرکز آن شهر حیدرآباد از شهرهای صنعتی است.

خارک

این جزیره در ۱۵ و ۲۹° عرض شمالی و ۲۰ و ۵۰° طول شرقی، و در فاصله ۵۷ کیلومتری شمال غربی بوشهر و ۳۸ کیلومتری بندر گناوه قرار دارد. این جزیره به طول تقریبی ۸ کیلومتر و عرض ۴ تا ۵ کیلومتر، جزیره ای مرجانی است. زمین شناسان پیدایش این جزیره را به حدود ۱۴ هزار سال قبل نسبت می دهند. جزیره خارک به واسطه سواحل عمیق خود برای ایجاد لنگرگاه، از مزایای طبیعی ویژه ای بهره مند است. ارتفاعات و سواحل سنگی غرب و شمال غربی جزیره، بندرگاههای شرقی و جنوبی آن را در مقابل بادهای شمال غربی - جنوب شرقی، به ویژه در فصول معتدل محفوظ نگه می دارند. اگر کارشناسان امروزی این جزیره را به عنوان مرکز تأسیسات عظیم صدور نفت برگزیده اند، دریانوردان خلیج فارس در دوره های گذشته نیز شرایط جغرافیایی و اقلیمی و موقعیت مناسب خارک را می شناخته اند و همواره از آن برای پهلو گرفتن کشتی های خود استفاده می کردند.

جزیره خارک عملاً زمین باروری ندارد. بیشتر سطح جزیره را قشر سنگی از جنس مرجانی پوشانیده است. با این حال خرما، موز، مرکبات به مقدار کم کشت می شود و درختان «کنار» و «لیل» در این جزیره فراوان به چشم می خورد. از مشاغل مهمی که در این جزیره وجود دارد صید ماهی و کار در تأسیسات نفتی و معدن سنگ جزیره است. طبق آخرین آمار سال (۱۳۶۵)، جمعیت این جزیره ۱۱۹۹۳ نفر بوده است.

ناحیه ای است در قسمت جنوبی شبه جزیره عربستان، کنار دریای عمان، میان عدن و عمان و نجد، شهرهای مهم آن: مکلا، حوره شحر، شیبام و ینساب. بوسیله شیوخ عرب اداره می شود و تحت حمایت دولت انگلیس است، منسوب به آنرا حضرمی می گویند. حضرموت از بلاد قدیم عربستان و قبل از اسلام دارای تمدن بوده و مردم آن در زمان حضرت رسول اسلام آورده اند، اکنون دارای ساختمانهای زیبا است که اغلب آنها چند آشکوبه است.

حَلَب

از شهرهای بزرگ سوریه در مرکز ترکیه و سوریه که بوسیله راه آهن با دمشق ارتباط دارد و از مراکز مهم تجارت است. مردم آن مرکب از مسلمانان و عیسویان و یهودیان است. این شهر از شهرهای قدیمی عالم بوده و از ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد نام آن برده شده، در سال ۵۴۰ م. به تصرف ایرانی ها درآمد، در سال ۶۳۷ م. بدست مسلمانان مفتوح شد، در سال ۱۵۱۷ م. دولت عثمانی آن را تصرف کرد، در سال ۱۸۳۳ م. بدست سپاهیان ابراهیم پاشا مسخر گردید، جامع زکریا که یکی از مساجد مهم است در این شهر واقع است.

حُلوان

از شهرهای مصر در ۲۴ کیلومتری قاهره و در ۴ کیلومتری ساحل نیل، دارای چشمه های آب معدنی. می گویند در سال ۶۶ هـ . عبدالعزیز بن مروان والی مصر آن را بنا کرده است. در سال ۱۲۸۵ هـ . خدیو اسماعیل در آبادی و عمران آن کوشیده و حمامهایی در کنار چشمه های آب معدنی ساخته بعدها نیز تفرجگاهها و مهمانخانه های بزرگی برای مسافرین و سیاحان ساخته شده است.

خاش

این شهر در جنوب زاهدان و در فاصله ۱۸۹ کیلومتری آن قرار دارد. این شهرستان از جنوب و مغرب به ایرانشهر، از مشرق به پاکستان، و از شمال به شهرستان زاهدان محدود است.

وسعت آن ۲۴،۰۳۸ کیلومتر مربع و جمعیت آن طبق آخرین سرشماری ۸۰،۹۸۰ نفر است.

خاش شهری قدیمی است و تاریخ پیدایش آن به قبل از حکومت نادر می‌رسد. لیکن بعد از آن توسعه زیادی پیدا نکرد تا اینکه انگلیسها بر آنجا مسلط شدند و بناهایی در آنجا ایجاد کردند. در سال ۱۳۰۶ شمسی قوای دولتی ایران آنرا تسخیر کرد و به عنوان یکی از بخشهای زاهدان درآمد. بعدها با توجه به امکانات کشاورزی منطقه بتدریج توسعه پیدا کرد و یکی از شهرستانهای استان بلوچستان شد. از آثار تاریخی خاش قلعه‌های ناصری، حیدرآباد و کمال‌آباد می‌باشد.

در منطقه خاش دشتهای وسیع و حاصلخیزی وجود دارد چون گوهرکوه، تخت‌رستم، سیاه‌رشک، اما چون دارای رودخانه مهمی نیست، آبیاری کشتزارها به وسیله بیش از ۱۰۰ رشته قنات و ۸۸ چشمه و چندین چاه عمیق و نیمه عمیق انجام می‌گیرد. چنانچه توجه بیشتری از نظر عمران و آبادی به منطقه شود و از منابع غنی آبهای تحت‌الارضی بهره برداری گردد، یکی از مراکز مهم کشاورزی کشور به حساب خواهد آمد.

خاورمیانه

منطقه‌ای است که بخش‌هایی از غرب آسیا و شمال آفریقا را دربر می‌گیرد. این منطقه، گاه، خاور نزدیک نیز خوانده می‌شود و هیجده کشور در آن واقع‌اند. این کشورها عبارتند از: بحرین، قبرس،

جغرافیای ایران و جهان

مصر، ایران، عراق، فلسطین اشغالی، اردن، کویت، لبنان، لیبی، عمان، قطر، عربستان، سوریه، ترکیه، امارات متحده عربی و یمن.

در مورد حدود خاورمیانه دو نظریه بیشتر از نظریه‌های دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد. نظریه اول همان است که قید شد، ولی نظریه دوم این است که کشور لیبی از این لیست حذف می‌شود و دو کشور افغانستان و سودان به آن جمع اضافه می‌شود.

خاورمیانه با جمعیتی بیش از ۲۳۰ میلیون نفر مسلمان مرکز دنیای اسلام است و مقدس‌ترین اماکن اسلامی در آن قرار دارند. و نیز علاوه بر اینکه خاورمیانه موطن اصلی دو دین بزرگ یعنی یهود و مسیحیت می‌باشد، سرزمین مقدس فلسطین الهام بخش ادیان بزرگ آسمانی در این ناحیه قرار دارد.

در مورد اصطلاح خاورمیانه (Middle East)، که کشورهای مورد بحث در آن محدوده قرار دارند، باید کمی به عقب برگردیم. در قرن نوزدهم، سیاستمداران اروپائی اصطلاح خاور نزدیک را عنوان کردند و آن را شامل کشورهای زیر نفوذ امپراطوری عثمانی چه در شمال آفریقا و چه در غرب آسیا و شرق اروپا می‌دانستند. این اصطلاح در برابر کلمه خاور دور بود که شامل چین و ژاپن می‌شد. در آن موقع، شبه‌قاره هند و قسمتی از شبه‌جزیره عربستان بنام «شرق» خوانده می‌شدند، در حالیکه ایران و افغانستان در هیچیک از این سه طبقه بندی به حساب نیامده بود.

در سال ۱۹۰۲، یک افسر امریکائی طی مقاله‌ای اصطلاح خاورمیانه را به کار برد، و در اکتبر همان سال روزنامه تایمز لندن از این اصطلاح استفاده کرد و این نام به مناطق مصر، سودان، سومالی، فلسطین، سوریه، اردن، عراق، قبرس، شبه‌جزیره عربستان، خلیج فارس و شیخ‌نشینهای آن اطلاق شد. پس از جنگ دوم جهانی، شوروی و امریکا از این اصطلاح استفاده کردند. هرچند دقیقاً

و پس از مرزبندیهای سال ۱۹۲۴ جزو ازبکستان گردید و در ۱۶ اکتبر سال ۱۹۲۹ به جمهوری تاجیکستان ملحق شد.

چندی پیش نگانف دانشمند تاجیک با مطالعه يك كتاب جغرافیایی بوجود رصدهخانه ای مربوط به قرون اولیه اسلامی در هشت کیلومتری خجندی برد و در نتیجه بقایای این رصدهخانه کشف گردید. در خجندی يك دانشسرای عالی وجود دارد، که در آن زبان و ادبیات فارسی تدریس می شود، از شعرای معاصر خجندی می توان از خانم فرزانه خجندی نام برد.

خراسان

مساحت استان خراسان در حدود ۳۱۳،۳۳۷ کیلومتر مربع، و یا تقریباً $\frac{1}{4}$ مساحت کشور است و بین ۳۰ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی، و ۵۵ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۴ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. این استان از جانب شمال و شمال شرق با جمهوری ترکمنستان، از مشرق به کشور افغانستان، از جنوب به استان سیستان و بلوچستان و استان کرمان، و از مغرب به استانهای یزد و اصفهان

نمی دانستند شامل چه کشورهایی می شود. انگلیسیها سپس تمام منطقه میان مالت و ایران را خاورمیانه تلقی کردند و این منطقه شامل اتیوپی هم می شد.

در سال ۱۹۴۸ م، سازمان ملل متحد نیز این اصطلاح را پذیرفت و چندی بعد امریکا اعلام داشت عبارت خاورمیانه در دیپلماسی امریکا جای خاور نزدیک را گرفته است. بعضیها کوشیدند که این اصطلاح را با عبارت تازه تری از قبیل آسیای غربی تعویض کنند. اما این تلاش بیهوده بود، زیرا خاورمیانه، شامل قسمتهائی از شمال و شرق آفریقا هم می شد.

بهر حال، باید گفت خاورمیانه امروز منطقه وسیعی است که از شمال به جمهوری های تازه استقلال یافته و شمال ایران و از مغرب به مدیترانه محدود است. مرزهای شرقی آن نامعلوم است، زیرا افغانستان و پاکستان را مشمول این منطقه کردن مورد بحث است.

خجندی

شهر باستانی خجندی که کمال الدین مسعود خجندی شاعر پارسی گوی قرن هشتم هجری منسوب به آن است، در شمال جمهوری تاجیکستان نزدیک ناحیه فرغانه قرار گرفته است. از سالها پیش نام این شهر به لنین آباد تغییر یافته بود، ولی اکنون خجندی نامیده می شود.

بارتولد در ترکستان نامه می نویسد: «شهر خجندی (خجنده) که پس از قرن چهارم هجری جزو فرغانه شمرده می شده، در قرن چهارم هجری واحد اداری علیحده ای را تشکیل می داده، در دوران پیش از اسلام نیز از «ملک خجندی» سخن رفته است.

در اواسط قرن نوزدهم این شهر به تصرف روسیه درآمد، و در سال ۱۹۱۸ بخشی از جمهوری ترکستان

صفاریان، سامانیان، غزنویان، سلجویان، و خوارزمشاهیان بر این دیار حکومت کردند و در سال ۶۱۷ چنگیزخان مغول بر سراسر خراسان استیلا یافت و اکثر اهالی خراسان را قتل عام کرد، و بسیاری از شهرهای خراسان را ویران و با خاک یکسان نمود، و از سال ۶۴۱ مَلُوكِ كَرْت در هرات، اَمراءِ سَرَبَداران (۷۳۷) در سبزوار، طُغی تیموریان (۷۳۷) در جرجان، امراءِ جغتایی (۷۶۹) در بلخ، آل تیمور و گورکانیان (۷۸۱) و نیز ازبکها، صفویان، آفاغنه، و افشاریه بر این سرزمین و یا قسمتی از آن حکومت داشتند.

پس از قتل نادرشاه خراسان به تصرف احمدخان ابدالی درآمد، و با قتل نادر میرزای افشار (۱۲۱۷)، آخرین بازمانده افشار، به دست فتحعلیشاه قاجار سراسر خراسان به اطاعت او درآمده و در زمان سلطنت ناصرالدین شاه و به علت سرپیچی حسنعلی خان سالاریار، که چندین سال با استقلال در قسمتی از خراسان حکومت می کرد و از طرف روس و انگلیس حمایت می شد، بی ثباتی در بلاد خراسان ظاهر شد و موقعیت روس و انگلیس در شهرهای شمال شرقی و شرق خراسان (مرو، هرات، بلخ، بخارا، خوارزم، و...) تحکیم و تثبیت گردید و سپس این قسمتها که از آبادترین و پرجمعیت ترین و مشهورترین بخشهای خراسان بودند از کشور ایران جدا شد و قسمتی جزو کشور روسیه سابق قرار گرفته و قسمتی به کشور افغانستان تبدیل گردید. بنابراین، خراسان فعلی جزئی از خراسان قدیم (خراسان بزرگ) می باشد.

خراسان با اینکه قرنها در معرض تاخت و تاز مهاجمین واقع شده و لطمات بسیار دیده است، و قربانیهای انسانی و ارضی و مالی فراوان داشته با این حال یکی از مناطق بزرگ و وسیع کشور ایران به شمار می رود. و با اینکه در ادوار گذشته مساحت و

و سمنان و مازندران محدود است. طول متوسط آن به خط مستقیم در جهت شمالی - جنوبی ۷۵۰ کیلومتر، و عرض متوسط آن در جهت شرقی - غربی ۴۲۰ کیلومتر است.

خراسان در معنی فارسی ما یعنی خاورزمین و از دو کلمه خور به معنی آفتاب و آسان به معنی محل طلوع تشکیل شده است که بر روی هم به معنی محل طلوع آفتاب است. خراسان در تاریخ اسلام مقام ارجمند و بسیار مهمی داشته است، چرا که گروه انبوهی از رجال و نامداران سیاسی و اجتماعی، ادبی، مذهبی، فکری و فرهنگی از این سرزمین بربرکت برخاسته اند و در آن اعصار که ظلمت و جهل سراسر جهان را فراگرفته بود مشعل داران علم و مذهب و فرهنگ بوده و قرون طلایی تمدن اسلامی را به وجود آورده اند.

قدیمی ترین دانشمندان و نویسندگان جغرافیای تاریخی ایران در ادوار اسلامی، سرزمین ایران بزرگ (ایران شهر) را از نظر تقسیمات سیاسی و بخشهای طبیعی به هشت اقلیم (استان) تقسیم کرده اند که خراسان بزرگتر، بر جمعیت تر، آبادتر، بربرکت تر و مهمتر از هفت اقلیم دیگر بوده است. این استان از ۲۲ شهر و ۱۸ قصبه و ۱۵ قلعه تشکیل شده بود و شهرستانهای بزرگی مانند نیشابور، مهر، بلخ، هرات و شهرستانهای کوچکتری چون طوس، سرخس و... در آن قرار داشته اند. این استان در عهد ساسانیان جزء ایران شهر بوده است و به وسیله يك اسبهد که چهار مرزبان زیر فرمان او بوده اند اداره می شده است. احتمالاً تمام سرزمین پهناور خراسان در عهد خلفای راشدین به تصرف درآمد و پس از آن خلفای بنی امیه بر آن حکومت کرده اند.

در سال ۱۲۹ ه. ق ابومسلم خراسانی از شهر مرو قیام کرد و سراسر خراسان را تصرف نمود و از آن زمان حکومت بنی عباس و پس از آن به ترتیب طاهریان،

محدود در بین عده‌ای از مردم این سرزمین رایج است.

تقسیمات سیاسی: خراسان استان وسیعی است که بخش بزرگی از شمال و شمال شرق ایران را تشکیل می‌دهد و حدود ۷۰۰ کیلومتر با ترکمنستان و ۶۰۰ کیلومتر با افغانستان مرز مشترک دارد. برابر آخرین تقسیمات کشوری این استان، مشتمل بر ۲۱ شهرستان و ۶۷ بخش، و ۲۱۱ دهستان و ۸۸۳۹ روستا می‌باشد.

کوههای خراسان: الف- کوههای شمالی: این کوهها دنباله کوههای البرز است که با رشته‌های موازی به صورت قوسهایی از یکدیگر دور شده به رشته‌های متعدد تقسیم می‌شود. پهنای دره‌ها و دشتهای مابین رشته‌کوهها در بعضی نواحی به ۲۰۰ کیلومتر می‌رسد مانند دره قوچان - مشهد، و دره زورآباد و تربت جام. کوههای خراسان شمالی به رشته‌های موازی شمال غربی و جنوب شرقی به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

۱- **کپه داغ (Kopet Dagh) و کورانداغ:** این کوهها از تپه‌ماهورهای خاکی خشک تشکیل شده است که از ساحل دریای خزر آغاز می‌شود و به رشته‌های متعدد، نظیر هزارمسجد و الله اکبر تقسیم می‌گردد و تا تجن امتداد پیدا می‌کند و رشته‌های شمال آن در ترکمنستان است، که کوههای شمالی خط مرزی را تشکیل می‌دهند، و دنباله این ارتفاعات به نام بلخان کبیر و بلخان صغیر در ازبکستان و تاجیکستان نامیده می‌شود که در شرق به کوههای هزار مسجد و کلات، که جزئی از کوهستان کپه‌داغ است، متصل می‌گردند. کوههای هزارمسجد به دره رود تجن منتهی می‌شود. در نتیجه فرسایش ستونهای مرتفعی در آن مشاهده می‌گردد که به لحاظ این ستونها به هزار مسجد موسوم شده است. مرتفع‌ترین قله آن به ۳۲۰۰ متر می‌رسد.

شماره سکنه و وضع محصول این ناحیه به مراتب و از حال حاضر بیشتر و افزونتر بوده است بازهم قسمتهای آباد و پرجمعیت و محصولات گوناگون و انواع فعالیتهای مختلف در آن وجود دارد و نسبت به استانهای دیگر ایران قابل توجه عمیق تری است.

جمعیت: خراسان با مساحتی حدود یک پنجم مساحت کشور، در سرشماری سال ۱۳۵۵ قریب یک دهم جمعیت کل کشور را دارا بوده است. در فاصله سرشماری های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ جمعیت آن به طور متوسط رشد سالانه‌ای برابر ۲/۷ درصد داشته است. کل جمعیت استان در سرشماری سال ۵۵ (۳،۲۶۴،۳۹۸) نفر بوده است. در همین سرشماری ۹۸/۹ درصد جمعیت استان را اعضای خانوارهای ساکن و بقیه را خانوارهای متحرک و عشایر تشکیل داده است. در آمارگیری سال ۵۵ تراکم نسبی جمعیت استان ۱۰/۵ و تراکم زیستی آن ۲۹۰ بوده است. طبق آمار سال ۱۳۶۱ جمعیت استان حدود ۴ میلیون نفر و تراکم جمعیتی آن حدود ۱۲ نفر در هر کیلومتر مربع است. کم تراکم ترین شهرستان استان، طبس با کمتر از یک نفر و پر تراکم ترین آن شهرستان مشهد با تراکم بیش از ۵۰ نفر بوده است. بر طبق آخرین سرشماری جمعیت این استان بالغ بر ۵،۳۱۱،۸۹۱ نفر بوده است.

لهجه و زبان: در سرزمین تاریخی و پهناور خراسان به علت سکونت اقوام مختلف، مردم به زبانها و لهجه‌های مختلفی صحبت می‌کنند. قسمت عمده‌ای از مردم این استان، خاصه در نواحی مرکزی و جنوبی آن، به زبان فارسی و به لهجه‌ها و گویش‌های متفاوت محلی تکلم می‌کنند. مانند مشهدی، نیشابوری، تربت حیدری و...

زبان کردی نیز در قسمت‌های شمالی خراسان رواج دارد. زبانهای ترکی و عربی به طور پراکنده و

کوهستانی است. دره‌های اصلی استان خراسان به علت عرض زیاد، خصوصیات جلگه و دشت را پیدا کرده است. مهمترین دره‌ها و دشتهای خراسان، و هم‌چنین بیابانها که جزء سرزمینهای هموارند از شمال به جنوب عبارتند از:

۱- دره درگز ۲- جلگه سرخس ۳- دره اترك ۴- دره كشف‌رود ۵- دره اسفراین ۶- دره جغتای ۷- دره جام ۸- بیابان عمرانی (لوت عمرانی) ۹- جلگه‌های کوهسایه‌ای جنوب خراسان ۱۰- بیابان لوت در جنوب غربی استان خراسان ۱۱- جلگه و دشتهای رُخ، زاوه، مَحولات، خِضری، اسدآباد بیرجند و بیابان بجستان در غرب گناباد و...

رودخانه‌ها: ۱- رودخانه‌های زنگلانلو و دُرُونگر: این رودخانه‌ها از کوه هزارمسجد سرچشمه گرفته و در دره اترك که بین کوههای هزارمسجد و زرین کوه واقع شده است جاری می‌باشند. زنگلانلو در مرز ایران و ترکمنستان باعث مشروب کردن روستاهای این ناحیه می‌گردد. رودخانه درونگر از امتداد جنوب شرقی درگز گذشته پس از مشروب کردن اراضی این منطقه وارد خاک ترکمنستان می‌شود.

۲- رود اترك: این رود از کوههای هزارمسجد، آلاداغ و بینالود سرچشمه می‌گیرد و شاخه اصلی آن از ناحیه روستای عمارت قوچان به همراه رودخانه‌های شیرین‌چای و سومبار که به آن می‌ریزد، قسمتی از مرز ایران و ترکمنستان را تشکیل داده وارد دریاچه خزر می‌شود

۳ کشف رود: این رود که در دره كشف رود جاری است از مشرق قوچان، از کوههای هزارمسجد و بینالود و نیشابور، سرچشمه می‌گیرد و طول آن ۲۹۰ کیلومتر است و سرانجام پس از دریافت شعباتی در محل پل خاتون به هریرود می‌پیوندد، و از آنجا با نام تجن به طرف شمال جاری شده وارد ریگزارهای ترکمنستان می‌گردد.

۲- کوههای آلاداغ و بینالود: این کوهها به طول حدود ۳۶۰ کیلومتر و به عرض ۱۰ تا ۶۰ کیلومتر است که دورنمای برجسته‌ای را در خراسان به وجود آورده‌اند. جهت این کوهها از شمال غرب به جنوب شرق است و از چند قسمت تشکیل شده است.

رشته کوههای آلاداغ در جنوب بجنورد و کوه سالوک در جنوب غربی این شهرستان قرار دارد و ادامه آن در رشته شرقی آلاداغ کوه شاه جهان و کوههای بینالود در جنوب دره قوچان مشهد و شمال نیشابور قرار گرفته است.

۳- کوههای منفرد: که دشتهای و دره‌های عریض آنها را از البرز و آلاداغ و بینالود جدا می‌کند، مثل کوههای جغتای در جنوب دشت اسفراین با ارتفاع ۲۷۴۳ متر که در غرب به تدریج از ارتفاعات آن کاسته می‌شود و نیز کوههای منفرد دیگری مانند کوههای بین جوین و سبزواری و نیشابور و باخزر و فلات هشتادان و کوه چهل تن و غیره می‌باشد.

ب- کوههای جنوبی: کوههای جنوبی استان خراسان به دودسته تقسیم می‌شوند:

۱- کوههای طبس: در مشرق و شمال طبس رشته کوههایی وجود دارد که در مغرب آن دشت کویر، و در شمال آن کوههای کاشمر قرار دارد. این کوهها، چون در مجاورت کویر واقع شده‌اند، چهره کویری دارند.

بلندترین این کوهها در کوه دیهوک، با ارتفاع ۲۸۴۰ متر و کوه جمال با ارتفاع ۲۹۰۰ می‌باشند.

۲- کوههای قاینات و بیرجند (قهستان): این کوهها در جنوب شرق خراسان واقع شده‌اند که مشخص‌ترین آنها در شمال بیرجند، مؤمن‌آباد (میناباد) به ارتفاع حدود ۳۰۰۰ متر است.

ج - سرزمینهای همواز: بدون تردید جلگه و دره مناسب‌ترین محل سکونت بشر است، زیرا تمام عوامل حیاتی و امکانات زیستی در جلگه فراهم‌تر از مناطق

۱۰- غار بسیار معروف خونیک در شهرستان قاین.

۱۱- غار سیر در برداسکین کاشمر.

۱۲- غارهای پارس و بهشت ...

اقتصاد خراسان: اقتصاد اسان خراسان بر پایه چهار عامل متکی است: کشاورزی، دامپروری، معادن، صنایع:

۱- کشاورزی: باتوجه به عواملی که در شناخت وضع موجود کشاورزی استان خراسان مؤثر است، کشاورزی عمدتاً بر پایه روشهای سنتی استوار است. این روش موجب عدم بهره‌گیری صحیح از آب و خاک بویژه کشتزارهای دیمی می‌شود. در اینجا به بعضی محصولات عمده کشاورزی خراسان اشاره می‌شود:

الف- غلات (گندم و جو): که در سال ۱۳۶۰ حدود ۶۰۰ هزارتن تولید داشته، در سال ۱۳۶۱ به ۹۰۶ هزارتن رسیده است که دلیل توجه به امر تولید و خودکفایی از نظر غلات است و از نظر تولید غلات خراسان نسبت به سایر استانهای کشور در مقام نخست قرار دارد.

ب- چغندر قند: که با تولید ۱،۴۵۰،۰۰۰ تن برابر با ۴۷٪ تولید کل کشور، بالاترین سطح تولید در میان استانهای کشور است.

ج- پنبه: که با تولید ۴۵،۵۵۰ تن ۱۲٪ فروش پنبه کشور را در سال ۱۳۶۰ فراهم کرده است. از لحاظ کیفی نیز پنبه اسفراين بهترین پنبه ایران است.

د- درختان میوه‌دار: که ۵٪ کل باغهای کشور و $\frac{1}{12}$ محصولات سردرختی کشور را فراهم می‌کند و مازاد آن به صورت تازه و یا کمپوت به سراسر ایران صادر می‌شود.

ه- زعفران و زیره سبز: که نیاز کل کشور را تأمین می‌کند و جنبه صادراتی هم دارد.

و- برنج: که مقداری در بجنورد و طبس و کلات

رود قره سو: این رود در دره اسفراين جریان دارد و از دامنه جنوبی آلاداغ و کوه شاه جهان در شمال سرچشمه گرفته و پس از مشروب کردن جلگه جاجرم از طرف شمال به جنوب جریان یافته و به کالشور در جنوب سبزوار می‌پیوندد و سرانجام در کویر و نمکزار فرو می‌رود.

۵- رودخانه جوبین و کالشور: این رودخانه‌ها که در دره جغتای جریان دارند از کوههای جوبین و جغتای سرچشمه می‌گیرند و سرانجام با نام کالشور در جنوب سبزوار به جریان خود ادامه داده و در نمکزار کویر فرو می‌روند.

۶- رود جام: این رود از کوههای فریمان سرچشمه گرفته و پس از مشروب کردن دشت جام در نزدیکی دوآب به هریرود می‌پیوندد.

غارهای مهم خراسان: در منطقه خراسان غارهای متعددی وجود دارد که هر کدام به اندازه خود قابل اهمیت است. نام و مکان عده‌ای از این غارها به شرح زیر است:

۱- غار مغان در جنوب غرب مشهد (این غار از نوع آهکی و مرطوب است، و در کف آن چاله‌های پر شده از آب وجود دارد).

۲- غار مُرداوند (مُردوران) در شمال شرقی مُرداوند (از انواع غارهای خشک غیر آهکی).

۳- غار آبله در حدفاصل قوچان، مشهد.

۴- غار کارده در شمال غرب مشهد (شمال روستای کارده).

۵- غار یزده رستم در حدفاصل قوچان - مشهد (جنوب روستای خییج).

۶- غار چنشت در جنوب شرق بیرجند و نیز غار زری.

۷- غار بزنگان در جنوب غرب مزداوند.

۸- غار آتشفشان در خلیل آباد کاشمر.

۹- غار بیدک در بجنورد.

شیروان است.

۳- طیور: از جمله اقداماتی که در امر مرغداری انجام یافته است می توان اجرای طرح پرورش پولیت (جوجه رنگی) و توزیع آن در سطح روستاها را نام برد. هم چنین پرورش زنبور عسل و تکثیر ماهی کیور و قزل آلا (در دریاچه بزنگان) انجام می گیرد.

۴- معادن: ذخایر زیرزمینی: استان خراسان از لحاظ منابع معدنی یکی از غنی ترین استانهای کشور است. معادن بزرگ و فلزی استان در حاشیه کویر مرکزی قرار دارد که مشکلاتی نظیر نبودن راههای اولیه و دوری معادن از نقاط مصرف و بنادر صادراتی، موجب کندی توسعه آنها شده است. مناطق شمالی خراسان که شامل سلسله جبال هزارمسجد است، از لحاظ منابع معدنی، نوع سنگهای ساختمانی خاصه آهک کاملاً غنی است. در سلسله جبال بینالود منابع فلزی کرومیت و در سنگان خواف سنگ آهن وجود دارد که مورد اکتشاف قرار گرفته و در برخی نقاط استخراج و بهره برداری شده است.

گاز طبیعی: سرخس یکی از غنی ترین منابع گاز طبیعی را در دل خود جای داده است که پستوانه صنایع آینده خراسان است. منابع گاز خراسان در سرخس به مدت ۷۰ سال جوابگوی مصارف منطقه خراسان و مازندران است و شامل ۲ نوع گاز شیرین و گاز ترش است. گاز ترش دارای ۶/۴ درصد CO_2 و ۳ درصد SH_2 است. از هر چاه منطقه خانگیران، ۲۰ تا ۵۰ میلیون فوت مکعب گاز در روز استخراج می شود که پس از پالایش در پالایشگاه خانگیران، با ظرفیت ۷۵۰ میلیون فوت مکعب به مراکز مصرف انتقال می یابد. گاز ترش پس از جداسدن گازهای زاید و احتراق انگیز تبدیل به گاز شیرین یا گاز قابل مصرف می شود. از جمله مراکزی که با استفاده از گاز سرخس شروع به کار نموده نیروگاه ۸۰۰ مگاواتی نکا در مازندران است که لوله ای به قطر ۳۰

به دست می آید.

ز- دیگر محصولات عمده عبارتند از سیب زمینی و پیاز و خربزه، حبوبات و بنشن و ربواس و غیره...

۲- دامپروری: در حال حاضر دامپروران خراسان به دو گروه تقسیم می شوند:

الف - چادرنشینان که ۹۵٪ مواد مورد نیاز دام خود را از طریق جابجایی و از مراتع نواحی مختلف استان به دست می آورند.

ب- رمه گردانان که در یک جا ساکنند و دارای زمین هستند. این گروه از علوفه کشت شده در اراضی خود، و هم چنین از مراتع طبیعی در فصل تابستان برای تغذیه دام استفاده می کنند.

با توجه به آمار دام استان، در سال ۶۱ حدود ۳۳۷ واحد گاوداری صنعتی، و بیش از ۲۸۵۰ واحد مجتمع گوسفندداری، و ۷۷۱ واحد مرغداری ماشینی در خراسان فعالیت داشته اند که در نتیجه بیش از ۲۰ هزار نفر را به اشتغال دائم و گرهی را نیز به طور موقت در این فعالیتها به کار مشغول داشته است.

عمده ترین دامهایی که در خراسان نگهداری می شود عبارتند از:

۱- گاو: گاوها بیشتر از نژاد بومی و محلی بوده و نگهداری آن در غالب روستاها متداول است. همچنین با اصلاح نژاد گاو بومی از طریق ورود نژادهای خارجی در زمینه بهبود نژاد گاو اقدام شده است، بخصوص در اصلاح نژادهای گاو شیرده که بیشتر در اطراف شهرهای پرجمعیت، خاصه مشهد، متمرکز هستند.

۲- گوسفند و بز: گوسفندان خراسان از سه نژاد عمده بلوچی، کردی و قره گل هستند که علاوه بر تولید گوشت و شیر، از نظر تولید پشم و پوست نیز حائز اهمیت است. مرکز عمده نگهداری آنها در شهرستانهای شمال خراسان مانند سرخس، کلات، قوجان، تربت جام، تایباد و تربت حیدریه، اسفراین و

اینچ گاز سرخس را از فاصله ۷۸۲ کیلومتری به آن می‌رساند. این نیروگاه بزرگترین نیروگاه حرارتی از نوع گازسوز است. هم‌چنین نیروگاه ۱۰۰ مگاواتی شیروان هم از گاز سرخس استفاده می‌کند. در آینده شهرهای قوچان، شیروان، بجنورد، و گرگان از گاز سرخس تغذیه خواهند شد.

معادن ذغال سنگ: که در گوشه و کنار استان فراوان یافت می‌شود، و از آن جمله معادن ذغال سنگ آق دربند و آقنج و چشمه گل تربت جام را می‌توان نام برد. از معادن فوق در حال حاضر حداکثر ۴۰ هزار تن بهره‌برداری می‌شود.

معادن ذغال طبس اخیراً مورد اکتشاف واقع شده و ذخایر بسیارغنی این معادن، حدود ۱۰ میلیاردتن تخمین زده شده است که نویدبخش فعالیت‌های جدید در زمینه تأمین ذغال کشور است.

سرب و روی اخلصد: این معادن دارای کارگاه استخراج است، و با وسایل دستی مورد بهره‌برداری بوده است ولی درحال حاضر فعال نیست و از معادن سنگهای آهک و ساختمانی نیز سالانه ده هزارتن آهک از چناران بدست می‌آید. معادن سنگ آهن سنجان خواف بیشترین ذخایر را در خاورمیانه دارد.

۴- صنایع الف - صنایع دستی: کارهای دستی و هنری از قدیم در خراسان متداول بوده و مسافران و زائران خریدار آن بوده‌اند، به‌طوریکه پس از اصفهان، خراسان پرفروش‌ترین بازار صنایع دستی ایران به‌شمار می‌رود.

۱- قالبیافی: در سراسر استان، حدود ۱۳۰ هزار دستگاه (کارگاه) دستی برای قالبیافی مورد استفاده است. علاوه بر آن کارگاه‌های دستی گلیم‌بافی (۶۴۸۶ واحد) دایر و به کار تولید مشغول است و کمک مؤثری در افزایش درآمدهای اهالی خراسان بویژه روستاییان است که غالباً در نیمه دوم پاییز و فصل زمستان به این کارها می‌پردازند.

۲- پوستین‌دوزی: یکی دیگر از صنایع معروف دستی استان پوستین است که مخصوصاً در مشهد و روستای شاندیز (از توابع بخش طرقله شهرستان مشهد) تهیه می‌گردد. مواد اولیه آن پوست گوسفند و بره و نخ و ابریشم است. پوستین به‌خارج نیز صادر می‌گردد.

۳- کاشی‌کاری و معرق‌سازی: این صنایع دستی غالباً در کارگاه‌های وابسته به آستان قدس رضوی انجام می‌شود.

۴- مصنوعات سنگی: که از کوه‌های خلیج در اطراف مشهد سنگ آن تأمین می‌گردد.

ب- صنایع کارخانه‌ای: تقریباً یکهزار کارگاه کوچک و بزرگ در استان خراسان فعالیت دارند که ۷۰ درصد آنها در محدوده مرکز استان (مشهد) دایر هستند. از این تعداد حداکثر ۶۵۰ کارگاه بزرگ است.

عمده‌ترین صنایع کارخانه‌ای در استان خراسان، از نظر مقدار تولید سالانه، کارخانه سیمان در حومه شهر مشهد است.

صنایع استان به‌ترتیب فراوانی تولید: الف- تولید مصالح ساختمانی شامل سیمان، انواع آجر، موزائیک، سرامیک، گچ، شن‌شویی، سنگ‌کوبی، سنگ‌بری و غیره. تعداد این واحدها به حدود ۵۰۰ کارگاه می‌رسد.

ج- مواد غذایی: شامل قند و شکر، کمپوت، کنسرو و رب گوجه‌فرنگی، روغن‌کشی و تصفیه‌روغن (تولید روغن نباتی)، آرد، نشاسته، بیسکویت، ماکارونی، نان‌ماشینی، انواع نوشابه‌های غیرالکلی، یخ‌سازی و جز آنها.

د- صنایع نساجی و پوشاک و پتو ه- صنایع فلزی و- صنایع شیمیایی ز- چوب و مبیل‌سازی.

هـ- صنایع بافندگی: تریکو: این صنعت در خراسان گسترش یافته و متجاوز از ۳۰۰ واحد در این

جغرافیای ایران و جهان

از ساسانیان است. این شهر از آغاز تأسیس خود تاکنون تمدنهایی مانند: کاسیها، بابلیها، عیلامیها، ساسانیان، سلجوقیان، و خوارزمشاهیان را به خود دیده است.

علت وجودی خرم‌آباد دره طبیعی و قیفی شکل و پرآب آن و همچنین قلعه فلك الافلاك می باشد که محل امن و سنگری محکم برای حکام زمان در مقابل متعرضین به حساب می آمده است. چنانکه مساکن شهری و به طور کلی شهرگرایی و یک‌جانشینی نیز از نقاطی که در جوار قلعه بوده اند آغاز شده است. محله‌هایی مانند باباطاهر، درب دلاکان و پشت بازار با ایجاد آرامش و امنیت تدریجی شهر، توسعه پیدا کرده و بطرف شمال و جنوب و مشرق گسترش یافته‌اند، به طوری که امروزه شهر از یک حالت گسترده به صورت متراکم و فشرده تغییر شکل داده است. خرم‌آباد یک شهر تجارتي، خدماتی، و نظامی می باشد. این عوامل به اضافه مرکزیت استان لرستان و بخشهای تابعه موجب جذب مهاجرین شهری و روستایی شده است. در اثر فشار جمعیت و تغییرات اقتصادی در زندگی شهری، محله‌های جدیدی به نام قاضی‌آباد، کوی فلسطین، کوی انقلاب، منطقه جذام، به اطراف شهر اضافه شده است.

خرز / دریای مازندران

دریای خرز با وسعتی حدود ۴۳۸۰۰۰ کیلومتر مربع بزرگترین دریاچه جهان به‌شمار می‌رود که بین کشور ایران و روسیه و جمهوری‌های آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان واقع شده است. سواحل جنوبی آن از «خلیج حسینقلی» تا آستارا مربوط به خط ساحلی ایران است. کهن‌ترین نام این دریاچه «هیرکانی» است، پس از آن به نامهای «آبسکون»، «طبرستان»، «قزوین»، «دیلم»، «مازندران»، «گرگان»،

رشته عموماً در مشهد مشغول فعالیت بوده است. صنایع چوبی: این کارخانه‌ها به‌طور متعدد در مشهد فعالیت دارند، و غالباً از قطعات آماده کارخانه‌های چوب‌بری شمال استفاده می‌کنند. صنعت پشم، نخ‌ریسی و بافندگی: از مجموع هفده کارخانه پشم‌ریسی استان، ۱۱ واحد در شهر مشهد فعالیت دارد.

خرم‌آباد

این شهرستان با وسعتی معادل ۱۸۰۰۸۵ کیلومتر مربع و با جمعیتی بالغ بر ۲۰۸،۵۹۲ نفر، از شمال به شهرستان بروجرد و الیگودرز، از جنوب به شهرستانهای ایذه و دزفول، و از مغرب به شهرستانهای اسلام‌آباد و ایلام محدود است. شهر خرم‌آباد مرکز استان است، و در ۴۸۰ کیلومتری تهران قرار دارد. این شهر در میان رشته‌های فرعی کوههای زاگرس محصور شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱/۱۷۱ متر است. بخشهای تابع این شهرستان عبارتند از: ۱- بخش مرکزی، ۲- کوه‌دشت، ۳- الشتر، ۴- دلفان، ۵- زاغه، ۶- ملاوی، ۷- وسیان، ۸- جگنی، ۹- پایی، ۱۰- چغلوئندی.

سابقه تاریخی: شکل و ترکیب شهر خرم‌آباد بیشتر تابع عوامل جغرافیایی بوده بطوری که فشار جمعیت مساکن شهری را تا کمرکش کوهها پیش برده است. خرم‌آباد دارای نقشه‌ای قدیمی و طبیعی است. خیابانهای اصلی آن از دو خیابان عمودبرهم تشکیل می‌گردد که با جهت شمالی - جنوبی و شرقی - غربی در محلی بنام سبزه میدان در مرکز شهر یکدیگر را قطع می‌کنند. از لحاظ قدمت و سابقه تاریخی، این شهر با تاریخ چندین هزارساله‌ای که دارد یکی از شهرهای قدیمی ایران محسوب شده و در طی تاریخ خود دستخوش تغییرات زیادی بوده است. مرکز اولیه آن خایدالو می باشد، که مربوط به دوره‌های قبل

«گیلان»، «خزر» و در نقشه‌ها و کتب خارجی دریای «کاسپین» نامیده شده است. عمق این دریا از شمال به طرف جنوب افزایش یافته بطوریکه عمق نواحی شمالی از ۱۶ متر تجاوز ننموده در صورتی که در جنوب و جنوب غربی نزدیک به ۱۰۰۰ متر هم می‌رسد. کناره‌های این دریا عموماً شنزار و پست و صاف می‌باشد، «خلیج گرگان» در جنوب شرق و مرداب انزلی در جنوب غربی دو بریدگی مهم آن است. خلیج گرگان توسط شبه جزیره میانکاله از دریای مازندران جدا می‌شود. جزایر کوچک «آشوراده» در سالهای اخیر به شبه جزیره میانکاله وصل شده است و مرداب انزلی، به وسیله شبه جزیره غازیان از دریا جدا می‌شود. وجود دریای خزر، نقش تعیین کننده در آب و هوای سواحل شمالی ایران پدید می‌آورد. می‌توان بدرستی ادعا کرد که زیبایی‌های بی نظیر گیلان و مازندران و گرگان به موجودیت و حفظ شرایط زیستی این دریا بستگی دارد. اگر دریای مازندران خصوصیات طبیعی خود را به دلیل آلوده شدن از دست بدهد بیش از هر چیز تمامی مناطق شمالی ایران در خطر نابودی قرار می‌گیرد، بنابراین لازم است جهت جلوگیری از آلودگی روزافزون دریای خزر و پیشگیری از خطرات زیستی آبزیان اقدامات لازم از طرف سازمانهای مسئول به عمل آید.

مهمترین بهره برداری از دریای خزر استفاده از صید، ماهیگیری و ارتباط دریائی است. این دریا از طریق کانال «ولگا - دُن» که در سال ۱۹۵۲ به طول ۵۸ کیلومتر به وسیله روسیه احداث شده به دریای سیاه می‌پیوندد که موجب ارتباط ایران با کشورهای اروپایی و شمال آفریقا می‌شود.

مشخصات کلی: درازا- ۱،۲۰۵ کیلومتر. پهنا- ۵۵۴ کیلومتر. مساحت- ۴۳۸،۰۰۰ کیلومتر مربع. حجم آب- ۷۹،۳۱۹ کیلومتر مکعب. طول محیط کرانه

- ۶۳۷۹ کیلومتر. طول کرانه در شوروی سابق- ۵۳۷۸ کیلومتر. طول کرانه در ایران ۹۹۱ کیلومتر. وسعت حوضه - ۳،۷۲۳،۰۰۰ کیلومتر مربع. وسعت مرداب در ایران - ۲۵۶،۰۰۰ کیلومتر مربع. مساحت مرداب انزلی - ۲۰۰ کیلومتر مربع. مساحت خلیج گرگان - ۴۰۰ کیلومتر مربع.

نسبت درصد آبهایی که از رودخانه‌های سواحل مختلف وارد دریای مازندران می‌شود از این قرار است:

رودخانه‌های سواحل شمالی دریا یعنی ولگا - اورال و غیره ۸۷٪

رودخانه‌های سواحل غربی ۷٪

رودخانه‌های سواحل جنوبی ایران ۵٪

خلخال

این شهرستان در غرب کوه‌های طالش واقع شده و در حدود ۴،۱۳۳ کیلومتر مربع مساحت دارد. خلخال منطقه کوهستانی است که ارتفاع زمین از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاهش می‌یابد.

کوه‌های باجیلار (خواهران) در بخش سنجد حدفاصل بین این شهرستان با میانه می‌باشد. زمستانهای خلخال سرد و تابستانهای آن معتدل است. رطوبت دریای خزر در خلخال باعث سردی هوا می‌گردد.

رودهای این شهرستان از شاخه‌های قزل اوزن می‌باشد که از جمله امام‌رود را می‌توان نام برد.

آب معدنی خلخال سوئی بین خلخال و بخش سنجد از آبهای معدنی مهم استان به شمار می‌رود. مرکز این شهرستان هروآباد (در ۳۷ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی) در ۱۷۵۰ متری از سطح دریا قرار گرفته است.

جمعیت شهرستان خلخال طبق آمار سال ۱۳۶۵

کوچک، کیش، لاوان، و چند جزیره کوچک دیگر متعلق به ایران و از نظر تقسیمات اداری جزء استان هرمزگان هستند.

خمین

شهرستان خمین از شمال به اراک و شازند، از مشرق به محلات، از جنوب به گلپایگان و از مغرب به الیگودرز محدود است. مرکز آن شهر خمین است. وسعت آن ۲،۰۲۲ کیلومتر مربع و ارتفاع شهر ۱/۸۱۵ متر از سطح دریاست. این شهرستان دشت وسیعی است که اطراف آنرا کوههای مرتفعی دربر گرفته از جمله الوند لکان و دز، از ارتفاعات خمین چندین شاخه رود سرچشمه می‌گیرد که به قمرود می‌پیوندد.

نام شهر و سرگذشت تاریخی آن: شهرستان خمین را در قدیم کمره می‌گفتند و نام خمین از ۲۰۰ سال پیش به مرکز کمره اطلاق شده است. در تاریخ قم، نوشته سیدجلال الدین تهرانی، خمین به صورت واژه خمی هن آمده است و بنا به گفته او شهر بانو نامی، (دختر موبد موبدان) این شهر را بنا نهاده است.

خمینی شهر

خمینی شهر (سده سابق) در منطقه ماربین و در ۱۲ کیلومتری شمال غربی اصفهان واقع شده و از سه ناحیه متصل بهم به نامهای ورنو سفاداران، فروشان و خوزان تشکیل گردیده است. این شهرستان از شمال به کوهستان سیدمحمد، از جنوب به زاینده رود و فلاورجان، از مشرق به بلوک برخوار و از مغرب به نجف آباد محدود می‌شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۶۰۲ متر است. کوه سیدمحمد تنها کوه شمالی این شهرستان است که ۹۰۰ متر ارتفاع دارد.

آب و هوای خمینی شهر گرم و خشک است، اما

در حدود ۱۳۹،۹۳۵ نفر می‌باشد. سنجید (گیوی)، امام‌رود و خورش‌رستم از بخشهای این شهرستان می‌باشند.

گندم، جو و گاوآنه از محصولات عمده کشاورزی این شهرستان است. بافتن گلیم، پلاس و لباس پشمی و کرکی در بین روستاییان رواج دارد. خلخال در لغت به معنی زیور و آلات زنان است که به پای خود می‌بسته‌اند. از طرفی چون تصویرهای گوناگون طبیعت در این سرزمین حاکم است بدین جهت آن را خلخال (خال، خال) نام نهاده‌اند.

خلیج فارس

خلیج فارس، با مساحت ۲۲۵،۰۰۰ کیلومتر مربع دارای عرضهای مختلف است. کمترین عرض آن ۱۸۰ کیلومتر و بیشترین عرض آن ۳۰۰ کیلومتر است.

طول خلیج فارس از دهانه اروندرود تا کرانه‌های ابوظبی ۹۰۰ کیلومتر است و به طور متوسط عمق آن در شرق بین ۵۰ تا ۸۰ متر و در غرب حدود ۱۰ تا ۳۰ متر است. ژرفترین نقطه خلیج فارس گودالی است به عمق ۹۳ متر که در ۱۵ کیلومتری جنوب جزیره تنب بزرگ واقع شده است. خلیج فارس یکی از مراکز مهم صیدماهی و مروارید است و در کف آن توده‌های مرجانی دیده می‌شود. به علت ادامه طبقات نفت خیز زاگرس به سمت جنوب، در کف آن منابع مهم نفت وجود دارد که قسمت زیادی از آن مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. به علت پهنای کم تنگه هرمز جزر و مد خلیج فارس همیشه اندکی عقب‌تر از جزر و مد دریاهای آزاد صورت می‌گیرد. خلیج فارس دارای جزایر بسیار است که از آن جمله‌اند جزایر: هرمز، لارک، قشم، هنگام، تنب بزرگ، تنب کوچک، ابوموسی، فارور بزرگ، فارور

ابتدای اتوبان اصفهان - تهران واقع شده، از طرف شمال و شمال غربی به نطنز، از طرف جنوب به بخش، حومه و شهرستان اصفهان، از مشرق به اردستان و از طرف مغرب به نجف آباد محدود می باشد.

ویژگیهای طبیعی: این منطقه به صورت دشت مسطحی در مجاورت کویر اردستان قرار دارد و دارای آب و هوایی نیمه صحرائی، گرم و خشک در تابستان و سرد و خشک در زمستان می باشد. بعلت خشک سالی های اخیر و کمی بارندگی دچار کم آبی گردیده، بیشتر قنوات و چاههای این منطقه خشک شده، سطح آبهای زیرزمینی پائین رفته است. وجود طبقات نمکی و شدت تبخیر مزید بر علت گردیده و موجب شوری آبها شده و از طرف مشرق بیم پیشروی کویر اردستان به قسمت اعظم این بخش وجود دارد، چنانچه بعضی از روستاهای اطراف بعلت کم آبی و خشک شدن قنوات خالی از سکنه گردیده و تپه های ماسه ای متحرک آبادیها را احاطه کرده که از آن جمله می توان روستای رحمت آباد و سفیدآب را نام برد که اگر توجهی از نظر تأمین آب زراعی و آشامیدنی و توسعه مرتع و درختکاری و ایجاد فضای سبز برای مبارزه با گسترش کویر به عمل نیاید مختصر زمینهای زراعی فعلی نیز بایر خواهند شد.

ویژگیهای انسانی: این بخش ۶ مرکز شهری و ۲۲ روستا را دربر می گیرد که عبارتند از: دولت آباد، شاهین شهر، گز، دستگرد، خوززوق و حبیب آباد که مجموعاً ۱۷۰/۰۰۰ نفر جمعیت دارند.

شاهین شهر با جمعیتی در حدود ۵۶/۰۰۰ نفر از شهرک های پر جمعیت منطقه بشمار می رود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی با ایجاد طرح های جدید شهرسازی موجب پذیرش مهاجرین زیادی از مناطق مختلف کشور گردیده و همچنان در حال توسعه می باشد.

اساکن مذهبی و تاریخی: مرقد مطهر حضرت

هرچه بطرف جنوب پیش رویم به علت وفور درختان و نزدیکی به زاینده رود معتدل تر می شود. در این ناحیه علاوه بر شاخه های از زاینده رود که بصورت عادی و کانال آب رسانی مورد استفاده قرار می گیرد ۷ رشته قنات، ۱۳۰ حلقه چاه عمیق و ۶۰ حلقه چاه کم عمق نیز حفر شده است.

چنانکه می گویند قدمت تاریخی این شهرستان به زمان ساسانیان می رسد. کهنه ڈ که بر سر راه اصفهان قرار گرفته گویا پایتخت ساسانیان بوده است. کوه آتشگاه، منارجنبان و مسجد جامع خوزان دیگر آثار قدیمی و تاریخی این ناحیه هستند. در زمان حکومت سابق نام سده به همایون شهر تبدیل و پس از انقلاب به خمینی شهر مبدل گشته است. دانشگاه صنعتی اصفهان در نزدیکی این شهرستان بنا گردیده است. دو مرکز شهری جنوبی و شرقی تابع خمینی شهر عبارتند از: درچه با ۲۰۰۰۰ نفر جمعیت و رهتان با ۳۰۰۰۰ نفر جمعیت.

شغل عمده مردم این ناحیه کشاورزی، باغداری و دام داری است و فراورده های آن عبارتند از: غلات، سیب درختی، گلابی، به و صیفی جات که بیشتر به اصفهان فرستاده می شود. تولید پوست و پشم رواج فراوان دارد.

تهیه سنگ نمای ساختمانی از فعالیت های عمده اقتصادی است. حدود ۱۵۰۰ کارخانه سنگ بری در این شهرستان می باشد.

خمینی شهر توسط اتوبان ۱۲ کیلومتری به اصفهان و همچنین از طریق اتوبان شمالی به دانشگاه صنعتی و راه اصفهان - تهران ارتباط می یابد. علاوه بر این دو جاده اسفالتی این شهرستان را به راه اصفهان - نجف آباد و روستاهای تابعه متصل می کنند.

خوار

شهرستان بر خوار میمه که مرکز آن دولت آباد است

یکی از مناظر دیدنی این شهرستان گلستان کوه است که در مسیر جاده اصفهان - خوانسار واقع شده و دیگری پارک سرچشمه می باشد. مطابق آخرین سرشماری جمعیت خوانسار حدود ۳۹،۶۷۴ نفر بوده که در بخشهای مختلف اقتصادی فعالیت دارند، و بیشتر مردم به کارهای کشاورزی و پرورش زنبورعسل مشغولند. فعالیتهای قالی بافی و تهیه شیرینی (گز) نیز رواج دارد.

بر اساس اسناد موجود سابقه تاریخی این شهر به بیش از یک هزار سال می رسد، از زمان صفویه یکی از مراکز بزرگ علمی بوده و مدرسه علوی در این شهر از همان زمان تاکنون به تربیت طلاب و اهل علم مشغول بوده و بسیاری از مراجع بزرگ نیز در آنجا تربیت شده اند. هم اکنون چند حوزه علمیه مشغول تدریس و تعلیم و تربیت طلاب می باشند.

اماکن مقدسه و تاریخی خوانسار عبارتند از: مقبره شاهزاده احمد، باباترک، باباپیر و مسجد جامع.

خور و بیابانک

خور و بیابانک بخش دیگر شهرستان نائین است که به صورت مثلثی است که رأس آن را روستای زرین، جنوبی ترین روستای بخش و قاعده آنرا محمدآباد گورگز و جندق تشکیل می دهد. ارتفاعش از سطح دریا ۱۲۰۰ متر و فاصله آن تا اصفهان ۴۲۰ کیلومتر است. دارای آب و هوای بیابانی با تبخیر زیاد می باشد. مقدار باران آن حدود ۱۰۰ میلیمتر است. منابع آب در این منطقه قنات و چشمه است که عموماً شور و تلخ بوده به استثنای روستاهای جنوبی که آب شیرین ولی کم دارد.

پوشش گیاهی منطقه: گیاهان کویری مانند تاغ و گز می باشد. در بعضی قسمتها نخلستانهای خرما وجود دارد و اکثر نقاط زمین برهنه و به صورت نمکزار و کویر است. در کوهپایه های جنوبی کویر

ابراهیم ابن موسی ابن جعفر در روستای زمان آباد و مرقد مطهر حضرت قاسم ابن موسی ابن جعفر در مورچه خورت واقع شده زیارتگاه و مورد احترام اهالی می باشد. همچنین منار سین با ۲۲ متر ارتفاع واقع در روستای سین، مسجد جامع گز که قدمت آن به قبل از ظهور اسلام می رسد و گویا در آن زمان آتشکده ای بوده و نیز کاروانسرای عباسی واقع در شهر گز و مورچه خورت را می توان نام برد.

خوارزم

یکی از قسمت های قدیم ترکستان مابین جیحون و بحر خزر و دریاچه آرال که سابقاً جزو ایران بوده و اکنون جزو قلمرو ازبکستان است، مرکز آن شهر خبویه بوده و آن را خاننات خبویه نیز گفته اند. شهرهای مهم آن: گرکانج و هزاراسب بوده است.

خواف

از شهرهای خراسان در جنوب غربی جام، وسعت آن معادل ۹،۰۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۱۰۰،۰۰۰ نفر بوده است.

خوانسار

این شهرستان در دره ای خوش آب و هوا در شمال غرب اصفهان واقع شده است و یکی از مناطق دیدنی است و بعلت بالا بودن سنگ مادر از انواع شیست و آهکی بیشتر آبهای این شهرستان بصورت چشمه و قنات جریان دارد و نام خوانسار از کلمه «خوان» به معنای چشمه گرفته شده است.

پوشش گیاهی در مناطق کوهستانی استپ کوهی همسراه با گون و گزانگبین است، و دارای زمستانهای سرد و پربرف و تابستانهای معتدل با هوای مفرح است.

سنگهای آهکی ترکیب یافته که دارای دامنه‌های پرشیب و دره‌های عمیق است.

منطقه کوهپایه زاگرس، که جنوب غربی‌ترین و پست‌ترین طاق‌دیسهای زاگرس به شمار می‌رود، اغلب در زیر رسوبات جلگه بین‌النهرین در عراق، و یا آبهای خلیج فارس دفن شده است.

رودخانه‌های مهم: ۱- رود کرخه: این رودخانه نامهای گوناگونی داشته است، از جمله: «چرخه» که نام یکی از شهرهای عیلام نیز بوده است. همچنین، «گاماساب» یا «گاماسارود» که به معنی گام‌میش آب (یعنی رود بزرگ)، نیز موسوم بوده است. در قرون اسلامی تا قرن دهم هجری، این رودخانه را به نامهای مختلفی مانند: نهرالشوش، دجلة العمیاء (دجله کور)، و شط‌الْحی می‌نامیده‌اند.

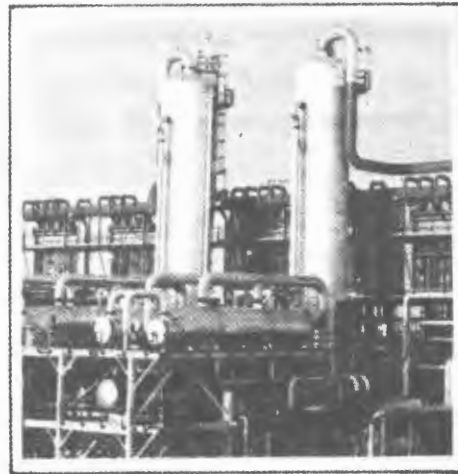
رود کرخه از دامنه‌های جنوبی الوند سرچشمه می‌گیرد، و از دشت اسدآباد و نهاوند در حوالی کنگاور عبور می‌کند. سپس، رود «دیناور» به آن می‌پیوندد، و از پای بیستون می‌گذرد؛ قبل از رسیدن به بیستون به جنوب منحرف شده، از دره‌های کوچکی عبور می‌کند. سپس، سیاه‌آب (قره‌سو) از مشرق کرمانشاه بدان ملحق می‌شود، و بعد به سیروان می‌رسد، و از اینجا داخل خاگ لرستان شده («سیمره» نامیده می‌شود).

این رودخانه از دره‌های عمیق و عریضی می‌گذرد که در جنوب غربی آن ارتفاعات «کبیرکوه» واقع شده است. این رود سپس وارد جلگه خوزستان شده کرخه نامیده می‌شود. کرخه از زمینهایی می‌گذرد که از رسوبات خود آن تشکیل شده است، و در طول مسیر شمالی - جنوبی خود، به طرف غرب تغییر جهت می‌دهد، و وارد سرزمینهای دشت آزادگان می‌گردد. در این محل، کرخه به شاخه‌های متعدد بزرگ و کوچک تقسیم می‌شود، در پایان وارد باتلاق هویزه (هورالهویزه) در غرب شهر هویزه می‌شود. در

درختان میوه دیده می‌شود. جمعیت خور و بیابانک حدود ۲۰۰۰۰ نفر می‌باشد که ۵۰۰۰ نفر در خور، مرکز بخش زندگی می‌کنند.

خوزستان

استان خوزستان با مساحتی بالغ بر ۶۷،۲۸۲ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران قرار دارد. این استان از شمال به استان لرستان، از شمال شرقی به استان اصفهان، از شمال غربی به استان ایلام، از طرف مشرق و جنوب شرقی به استانهای چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد از جنوب به خلیج فارس و از مغرب به کشور عراق محدود است.

کوهها: از جمله کوههای مهم این استان، کوه‌چو، جبال ورزرد، شاولیش، آب‌بندان، ماماژاد، کوه سیاه، کوه چال، و مُنگشت (از کوههای برفگیر خوزستان) را می‌توان نام برد. پیشکوههای زاگرس، که در نزدیکی سواحل خلیج فارس قرار گرفته، شامل مقدار زیادی سنگهای آهکی و نمکی است. به همین علت، آب اغلب رودخانه‌هایی که از آنها عبور می‌کند، شور و سنگین است، و زمینهای مجاور را شوره‌زار و بایر می‌سازد. اما ارتفاعات بلندتر از

آخرین مرحله، پس از طی این باطلاق به اروندرود می‌ریزد.

۲- رود کارون: سرچشمه اصلی رودخانه کارون زردکوه بختیاری است که در طول مسیرش شعبه‌های متعددی را دریافت می‌کند، و به سوی جلگه خوزستان سرازیر می‌شود. کارون در شمال شوشتر دوشاخه شده این شهر را مانند جزیره‌ای در میان می‌گیرد، و در جنوب آن محل بنام «بندقیر» هر دو شاخه به هم پیوسته به راه خود ادامه می‌دهد. کارون شهر اهواز را به دو قسمت تقسیم می‌کند. این رود در خرمشهر به دو شاخه تقسیم می‌شود. یک شاخه آن به نام بهمنشیر، که از مشرق آبادان می‌گذرد، وارد خلیج فارس می‌شود؛ و شاخه دیگر، که همان کارون است، وارد اروندرود می‌گردد.

۳- رود دز: رودخانه دز دارای چندین شاخه مهم است. شعبه‌های اصلی این رودخانه از ارتفاعات شهرستانهای اراک، بروجرد، الیگودرز، و کوههای بلند بختیاری سرچشمه می‌گیرند. این رودخانه سهم عمده‌ای در تشکیل پرآبترین رود ایران یعنی کارون دارد.

رودهایی که به رودخانه دز وارد می‌شوند، متعدّدند. از آن جمله رودهای سرخ بختیاری و سرخاب است. بر روی رودخانه دز سدّی به‌همین نام ساخته شده است که از نظر کشاورزی و تولید برق حائز اهمیت بسیار است. این رودخانه باتفاق کارون قریب ۳۱۴۰۰ کیلومتر مربع از زمینهای استان را مشروب می‌نماید.

۴- رود مارون (جراحی): نام اصلی و قدیمی این رودخانه «تاب» است. این رود از کوه نیل سرچشمه می‌گیرد، و از لوداب می‌گذرد، از این محل به بعد مارون نامیده می‌شود. رود مارون پس از دریافت رودهای کوچکتری از قسمت شمال، وارد دشت بهبهان می‌شود و از شمال غربی این شهر

می‌گذرد. در نزدیکی «چم‌هاشم» شعبه دیگری از شمال به نام رود «اعلاگ» با شعبه‌اش به نام «رود زرد» که از رامهرمز می‌آید، به مارون می‌پیوندد.

این رود از این محل به بعد، به نام رود جراحی معروف است. رود جراحی پس از عبور از رامشیر در شادگان به چند شاخه تقسیم می‌شود که یک شاخه آن به کارون، و شاخه دیگر به خوردرق می‌پیوندد. رود جراحی سرانجام در بندر امام خمینی به آبهای خلیج فارس می‌ریزد.

۵- رود خیرآباد / هندیدجان: نام این رود شیرین است و از دیلکان سرچشمه می‌گیرد. از تسوج (طسوج) شعبه دیگری به نام شاه بهرام به آن ملحق می‌شود، پس از عبور از روستای نازیکان شعبه دیگری از شمال بدان می‌پیوندد؛ در این محل، به نام رود خیرآباد معروف است. رودخانه خیرآباد پس از عبور از روستای خیرآباد، از سمت راست رود دیگری را بنام «آب زرک» دریافت می‌دارد؛ سپس در محل سردشت شاخه پراچی به آن متصل می‌شود. این رود در این محل، به نام زهره معروف است. رود زهره پس از رسیدن به هندیدجان، به نام هندیدجان نامیده می‌شود. رود هندیدجان سرانجام در جنوب این شهر به خلیج فارس می‌ریزد.

آب و هوا: آب و هوای خوزستان در مناطق کوهستانی و مرتفع، با تابستانهای معتدل و زمستانهای سرد، و در نواحی کوهپایه‌ای دارای آب و هوای نیمه بیابانی و در نواحی پست و جلگه‌ای هرچه به سمت جنوب و جنوب شرقی پیش‌رویم خصوصیات آب و هوا از نیمه بیابانی به بیابانی کناره‌ای تبدیل می‌شود.

عموماً، زمستانهای این ناحیه، کوتاه و معتدل است و تابستانها طولانی و گرم است. حداکثر مطلق درجه حرارت در شهرهای اهواز، آبادان، و دزفول به ترتیب ۵۰، ۴۹، و ۵۰ درجه است. حداقل مطلق دما در شهرهای مذکور به ترتیب ۱-، ۲+ و ۱- است.

سد کارون

درجه حرارت معمولاً در تیرماه به بالاترین حد خود، و در بهمن ماه به پایین ترین حد خود در طول سال می رسد. در این ناحیه، تعداد روزهای یخبندان بسیار اندک است.

در خوزستان مقدار بارندگی بسیار کم است. معدل بارندگی در طول ۱۵ سال، از ۲۰۵ میلیمتر در اهواز تجاوز نکرده است.

سابقه تاریخی خوزستان: یکی از قدیمی ترین تمدنهای بشری در ۶۰۰۰ سال پیش در شوش پدید آمد. هزار سال بعد، دولت مقتدر عیلام در شوش پایه گذاری شد، و ۳۰۰۰ سال پیش از میلاد، دولت عیلام توسط آشوریان درهم شکسته شد.

خوزستان در دوران هخامنشیان، اشکانیان، و ساسانیان نه تنها بر عظمتش افزوده گشت، بلکه شهرهایی نیز در آن ایجاد شد.

خوزستان در دوران بعد از اسلام نیز آباد بود و با انقراض صفویه به جنگ افغانها افتاد. در دوران نادر و کریمخان زند، خوزستان دوره فترت را گذراند، در دوره قاجاریه به وسیله محمدعلی میرزا پسر فتحعلی شاه ضمیمه باختران (کرمانشاه) شد.

از زمان فتحعلی شاه قاجار، اروپائیان در پی ایجاد تسلط و توسعه نفوذ خود در خوزستان بودند. این تسلط تا زمان رضاخان و فرزندش ادامه داشت، و منجر به کسب امتیازاتی به خصوص در مورد نفت شد. این امتیازات نبض اقتصادی این استان زرخیز بلکه تمامی ایران را در دست خارجیان استعمارگر قرار داده بود.

ویژگیهای اقتصادی: الف- کشاورزی: کشاورزی در تمام منطقه خوزستان، به ویژه در قسمت جلگه ای، از اهمیت خاصی برخوردار است. به همین سبب، این استان را «زرخیز» نامیده اند. جلگه خوزستان دنباله جلگه عظیم بین النهرین است. این جلگه بسیار حاصلخیز و استعداد طبیعی خاک آن

برای کشاورزی بسیار مناسب است. کشاورزی در جلگه خوزستان وابسته به آب رودخانه ها، به خصوص رود کارون است. رودخانه کارون از وسط جلگه خوزستان می گذرد، و در شمال این جلگه منطقه مهم کشاورزی استان را به وجود می آورد. رود کرخه نیز در جلگه خوزستان، اراضی اطراف سوسنگرد را آبیاری می کند.

مشخصات طبیعی اراضی در نقاط مختلف این استان متفاوت است. در شمال به علت شیب زمین، اراضی بر اثر شستشو فاقد نمک و برای کشاورزی مساعدتر است. در قسمت مرکزی خصوصاً در نواحی اطراف اهواز، اراضی بیشتر باتلاقی و نمکی است، و در قسمت جنوبی جلگه که از زمینهای پست تشکیل شده، بیشتر به پرورش نخل اختصاص دارد. محصولات عمده خوزستان را غلات، چغندر قند، نیشکر، پنبه، و خرما تشکیل می دهد.

محصولات کشاورزی: گندم: مساحت زیر کشت گندم در استان خوزستان، در حدود ۵۹۴،۰۰۰ هکتار با تولید ۴۶،۱۳۰ تن در سال زراعی ۶۲-۶۱ برآورد شده است که به دو صورت آبی و دیمی به عمل می آید. بیشتر محصول گندم در شهرهای رامهرمز، زیدان، شوش، شوشتر، و دزفول به دست می آید.

جو: هزار هکتار از اراضی استان، به کشت جو اختصاص دارد که پس از خراسان بیشترین سطح زیر کشت جو در کشور است؛ با این حال، خوزستان از نظر محصول جو با تولید ۱۱۶ هزار تن در مقام مهمی قرار می گیرد.

برنج: در خوزستان گرچه برنج مرغوب به عمل نمی آید، ولی باید دانست که بعد از گیلان، مازندران و اصفهان مهمترین منطقه تولید برنج است. سطح زیر کشت برنج، در سال زراعی ۶۲-۶۱ متجاوز از ۱۸ هزار هکتار، و تولید آن بالغ بر ۳۷ هزار تن بوده است. محصول برنج استان بیشتر از نواحی دزفول،

جغرافیای ایران و جهان

حوضه‌های نفتی ایران است. قسمت اعظم مناطق نفت خیز حوضه استان خوزستان، در طول خطی فرضی، از شمال شرقی شوش تا بندر دلم قرار دارد. مهم‌ترین این مناطق عبارتند از: آغاچاری، مسجد سلیمان، هفتگل، گچساران، نفت سفید، لالی، و پازنان. نفت این مناطق قبل از سال ۱۳۳۳، کشف گردیده است. پس از این سال، مناطق جدید دیگری شامل مارون، کرنج، فارس، اهواز، و رامشیر مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. مسجد سلیمان، قدیم‌ترین منطقه‌ای است که از آغاز بهره‌برداری به عمل آمده، در سال ۱۹۰۸ با حفر اولین چاه در میدان نفتون مسجد سلیمان استخراج نفت در خوزستان آغاز گردید.

ذخیره میدانهای نفتی جنوب ایران

نام معدن	محل معدن	ذخیره به میلیارد بشکه
آغاچاری	خوزستان	۹/۵
گچساران	خوزستان	۸
اهواز	خوزستان	۶
مارون	خوزستان	۶
بی‌بی حکیمه	خوزستان	۴/۵
فارس	خوزستان	۲
هفتگل	خوزستان	۲
ساسان	خلیج فارس	۱/۵
کرنج	خوزستان	۱/۳

ج: صنایع: الف - صنایع دستی: مهمترین صنایع دستی خوزستان عبارتند از:

قالیباقی، قلابدوزی، بافت انواع پارچه، ملحفه، لنگ، چفیه (روسری عربی مردانه)، مقنعه (روسری زنانه)، جاجیم و گلیم نمند، عبا، حصیر و بوریا. مراکز بافت این مصنوعات شهرهای شوشتر، دزفول، شادگان، ایذه، بهبهان و دشت آزادگان است. علاوه بر این صنایع، صنایع دستی فلزی نیز در این

دشت آزادگان، شادگان، رامهرمز، شوش، بهبهان، و شوشتر به دست می‌آید.

نیشکر: نیشکر مهم‌ترین و پردرآمدترین محصولات کشاورزی است که در خوزستان کشت می‌شود. طبق مدارک تاریخی کشت این گیاه از قدیم‌ترین ازمینه تاریخی در خوزستان رواج داشته است.

در مورد وجه تسمیه «خوزستان» گفته شده که منظور از خوزستان در واقع شکرستان بوده است چرا که در قدیم به شکر «خوز» می‌گفتند. کشت نیشکر که در این منطقه از بین رفته بود با مطالعات بسیار در سال ۱۳۳۸ احیاء گردید، و در اراضی هفت‌تپه (ناحیه شوش) و سپس در ناحیه کارون، کشت و بهره‌برداری از آن آغاز شد. ظرفیت فعلی کارخانه‌ها حدود ۳۰/۰۰۰ تن نیشکر در شبانه‌روز است. سطح زیر کشت نیشکر ۲۵ هزار هکتار، و تولید شکر آن به مقدار ۲۱۲ هزار تن در سال است.

خرما: یکی از محصولات عمده خوزستان و مناطق جنوب کشور است. از کل ۳۰ میلیون درخت خرما اعم از نهال و بارور، ۲۷٪ آن در خوزستان قرار دارد. از کل محصول خرمای ایران، که در سال زراعی ۶۲-۶۱ معادل ۴۵۸،۰۰۰ تن بوده است، ۳۵٪ آن در خوزستان تولید شده است. درخت خرما بسیار آسیب‌پذیر است، بنابراین، در مواقع شیوع آفت میزان محصول کاهش پیدا می‌کند.

مرکبات: از محصولات دیگر خوزستان مرکبات است. برداشت مرکبات در این استان طبق آمار سال ۶۲-۶۱، به میزان ۸۷۰۰ تن بوده است.

ب - معادن: مهم‌ترین منابع استان خوزستان، که از اهمیت خاصی برخوردار است، منابع عظیم نفت و گاز است. علاوه بر این، در سطح استان به طور پراکنده منابع و معادن دیگری نیز وجود دارد.

نفت: حوزه نفتی جنوب، از مهم‌ترین

- استان رایج است؛ مانند ورشوسازی و مسگری.
- ب - صنایع کارخانه‌ای: شامل صنایع تصفیة نفت، کارخانه نورد اهواز، مجتمع‌های پتروشیمی.
- شبکه راههای مهم شوسه استان خوزستان عبارتند از:
- ۱- رامهرمز، ایذه، مسجدسلیمان، دزفول، و اندیمشک به طول ۳۱۷ کیلومتر.
  - ۲- اهواز، هویزه، سوسنگرد به طول ۱۷۵ کیلومتر.
  - ۳- بندردیلم، بهبهان و رامشیر به طول ۳۱۰ کیلومتر.
  - ۴- اهواز، مسجدسلیمان به طول ۱۸۸ کیلومتر.
  - ۵- سوسنگرد، بستان و فکه به طول ۸۶ کیلومتر.
  - ۶- اهواز، دارخوین، آبادان به طول ۱۳۱ کیلومتر.
  - ۷- اهواز، دارخوین و شادگان به طول ۱۷۳ کیلومتر.
  - ۸- اهواز، بندرماهشهر و بندرامام خمینی ۱۷۵ کیلومتر.
  - ۹- آبادان، خوردورق، سربندر، ماهشهر، هندیجان، و دیلم.
  - ۱۰- اهواز، بهبهان، دوگنبدان، و شیراز.
- اکثر این راهها اسفالته هستند.

خوی

شهرستان خوی در دشتی نسبتاً وسیع و در شمال غربی ایران واقع شده که اطراف آنرا کوهها محصور کرده‌اند و چون در محلی پست قرار گرفته در اصطلاح «خوی جوخوری» نیز می‌نامند. به علت همسایگی با دو کشور ترکیه و جمهوری آذربایجان در گذشته دارای اهمیت نظامی و سیاسی بوده است، چنانکه در طول تاریخ دره «قطوروالند» از اهمیت استراتژیکی خاص برخوردار بوده است.

صرف نظر از وضع ظاهری که حاکی از تجارتی بودن شهر است از زمانهای قدیم شهر خوی طبق مدارک موجود اهمیت قابل ملاحظه‌ای داشته است. قبل از اسلام شعبه‌ای از بزرگراه معروف ابریشم که شرق و غرب را بهم متصل می‌نموده، از خوی عبور می‌کرده است و در صدر اسلام طبق نوشته اصطخری و نقشه موجود در کتاب المسالك - والممالك بزرگراهی که بلاد الجزیره و عربستان را به ماوراء خزر و ارس و اردبیل و مرکز آذربایجان وصل می‌کرد از خوی می‌گذشته است.

توسعه شهر مدیون همین موقعیت ارتباطی است به طوری که شهر در دو بازوی ارتباطی به ارومیه در جهت جنوب و به طرف تبریز در جهت شرق توسعه و رشد فراوانی را نشان می‌دهد، گسترش این دو قسمت از اصول صحیح نقشه شهر برخوردار است و بهمین امر سبب پیدایش دو بخش جدید و قدیم در سطح شهر شده است. قسمت قدیمی شهر با بافت اولیه خود که دارای کوچه و معابر و خیابانهای تنگ و پرپیچ و خم ناموزن می‌باشد اصالت خود را حفظ کرده است فقط در بعضی قسمت‌ها بازسازی مشاهده می‌گردد. وسعت این شهرستان برابر ۵،۲۵۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن برابر آخرین سرشماری ۲۶۷،۷۹۶ نفر بوده است.

خیبسر

نام گذار یا گذرگاه کوهستانی واقع در سهراب فلات ایران به هند که سپاهیان داریوش پادشاه هخامنشی و اسکندر مقدونی و محمود غزنوی و نادرشاه افشار از این معبر به هند رفته‌اند، نیروهای انگلیس نیز چنددفعه از معبر مزبور به افغانستان حمله کرده‌اند، آخرین جنگ بین انگلیسیها و امیر امان‌الله خان پادشاه افغانستان در سال ۱۹۱۹م. در همین گذرگاه رخ داد، در سال ۱۹۴۷ پس از

از راه کشاورزی و دامداری امرارمعاش می نمایند و مهمترین محصولات کشاورزی آن عبارتند از: گندم، جو، پنبه، مرکبات و خرما.

صنایع: صنایع دستی رایج در داراب قالی، جاجیم، گلیم و حصیربافی، کوزه گری، و بافتن رویه گیوه است. در این شهرستان جز یک کارخانه پنبه پاك كنی کارخانه دیگری وجود ندارد.

صادرات: صادرات عمده داراب، پنبه، غلات، مرکبات، و صنایع دستی است.

دارانل (Dardanelis)

که یونانیان آن را هلسپن (Hellispont) نامیده اند، تنگه ای است بین شبه جزیره بالکان و آناتولی که دریای مرمره را به مدیترانه وصل می کند، طول آن قریب ۴۰ میل و عرض آن از یک میل تا چهارمیل است و از نظر بازرگانی و سوق الجیشی مانند تنگه بسفر دارای اهمیت بسیار می باشد، در زمانهای قدیم نیز سپاهیان ایران از این تنگه عبور کرده و به یونان رفته اند، اکنون دارانل و بسفر هر دو در تصرف دولت ترکیه است.

دالکی

از رودهای ایران در فارس، از کوههای میان دریاچه نامور و دشت ارژن سرچشمه می گیرد و به خلیج فارس می ریزد، یک شعبه آن موسوم به شاپور است که سابقاً دارای سدی بوده و از آب آن استفاده بسیار می شده، و نیز ناحیه ای است از نواحی دشتستان، دارای چشمه های آبگرم.

دامغان

دامغان از شمال به استان مازندران، از مشرق به شهرستان شاهرود، از جنوب به استان اصفهان، و از مغرب به شهرستان سمنان محدود است. وسعت این

استقلال هندوستان گذار خیبر جزو کشور پاکستان شد، این معبر مهم که در یک مسافت ۲۶ میلی بین پیشاور و مرز افغانستان واقع شده یک منطقه نظامی و عسائیری است و اغلب دهکده های آن به صورت قلاع نظامی ساخته شده.

خیوه (Khiva)

شهری است در ترکمنستان. در قدیم پایتخت خوارزم بوده و تا زمان ناصرالدین شاه نیز مقر خان خیوه و تابع ایران بوده، خیوق هم گفته شده است.

داراب

این شهرستان در جنوب شرقی استان فارس و بین شهرستانهای نیریز، استهبان، فسا، جهرم، لار، و استان هرمزگان واقع و ۱۲،۶۱۰ کیلومتر مربع مساحت و طبق آخرین سرشماری ۱۷۴،۷۵۸ نفر جمعیت دارد که پس از لار و آباده بزرگترین شهرستان استان فارس است.

ناهمواری به دو بخش تقسیم می گردد.

الف - بخش شمالی و قسمتی از مشرق که کوهستانی و پوشیده از جنگل است.

ب- بخش مرکزی و جنوبی که شامل دشت و جلگه های وسیع می باشد.

سابقه تاریخی: شهر داراب در مسیر راه اصلی شیراز، بندرعباس قرار دارد. این شهر از شهرهای قدیمی استان فارس است. نام اولیه این شهر دارابگرد (دارابجرد) بوده و خرابه های آن در جنوب غربی شهر فعلی داراب موجود می باشد و به قلعه دهیا معروف است. از آثار تاریخی این شهرستان نقش شاهپور، آتشکده آذرچو که بنام مسجدسنگی مشهور است را می توان نام برد. در این شهرستان بقاع معروفی وجود دارد.

ویژگیهای اقتصادی: مردم این شهرستان بیشتر

منطقه و نیز در اختیار داشتن مواضع مستحکم و ایمن در مواقع هجوم دشمن بوده است.

دانمارك (Danmark)

از کشورهای اروپای شمالی، در شمال آلمان، شامل شبه جزیره ژولند و جزائر سیلند، فیونی، لاندو و برنهم. به وسعت ۴۳،۰۶۹ کیلومتر مربع، جمعیت آن برابر آمارهای سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۵،۱۲۶،۰۰۰ نفر است و در کنار دریاهاى شمال و بالتیک، تنگه‌های کاتگات و اشکاژراک آن را از شبه جزیره اسکاندینا و جدا کرده، دارای جلگه‌های وسیع و هموار، کشاورزی آن مهم و محصولات عمده اش: گندم، جو، سیب زمینی، چغندر قند، کتان و کنف. دامداری و ماهیگیری نیز رواج دارد و صادرات ماهی یکی از ارقام قابل توجه درآمد آن کشور است، معادن فلزات و زغال سنگ آن کم است و به این جهت صنایع فلزی آن توسعه نیافته و صنایع آن: موتور دیزل، موتورهای بخار برای کشتی‌ها، یخچال، لوازم الکتریکی، مواد دارویی و ماشینهای سیمان سازی. بیشتر نفوس آن از نژاد ژرمن. پایتختش کپنهاک (۱،۳۵۸،۵۴۰ نفر). شهرهای مهم آن: آرهوس، ادانس، و آلبرگ. حکومت آن: سلطنتی مشروطه. دارای دو مجلس: تعداد نمایندگان مجلس ۱۷۹ نفر است و برای مدت چهار سال انتخاب می‌شوند. واحد پول: کرون.

تاریخ دانمارك از دوره وایکینگ‌ها (۸۰۰-۱۰۵۰ م) شروع می‌شود و مطالبی که قبل از این تاریخ راجع به آن سرزمین نوشته شده بیشتر جنبه افسانه دارد، دانمارك در جنگ دوم جهانی بوسیله نیروهای آلمان اشغال شده و تمام مهمات و اسلحه ارتش بدست آلمانها افتاد، پس از جنگ به پیمان آتلانتیک شمالی پیوست.

شهرستان ۱۱۴۲۹ کیلومتر مربع، و فاصله آن از مرکز استان ۱۱۴ کیلومتر است. جمعیت این شهرستان براساس آخرین سرشماری ۶۸،۱۸۲ نفر بوده است. بخش حومه شامل سه دهستان به نامهای حومه، دامنکوه، رودبار می‌باشد.

سرگذشت تاریخی و وجه تسمیه:

دامغان یکی از شهرهای بسیار قدیمی ایران است که مرکز ایالت قومس (کومس) بوده است. بنای شهر را به ۳۵۰۰ تا ۴۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح نسبت می‌دهند. عده‌ای دامغان را پایتخت کیانیان می‌دانند. دامغان مدتها جزء حکومت ماد و هخامنشی بوده است. آثار بدست آمده در تپه حصار نشان می‌دهد که دامغان در زمان ماد و هخامنشی از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار بوده است. دامغان تا قبل از حمله اسکندر شهری بسیار آباد بوده و به همین خاطر یونانیان آنرا (هکاتم پلیس) یعنی شهر صد دروازه می‌گفتند و آن عبارت اهالی یونان بود که هر شهری در آبادی و رونق به اوج کمال و عظمت می‌رسیده آنرا به این نام می‌خواندند. در مورد وجه تسمیه دامغان آمده است که چهارصد سال قبل از میلاد جمعی از مغان (روحانیون زردشتی یا زرتشتی) در مسیر رودخانه چشمه علی مسکن گزیدند و به علت سکونت مغان، این محل، ده مغان نامیده شد که بعدها به مرور زمان تبدیل به دامغان گردید.

بافت قدیمی شهر: بافت اولیه شهر به صورت قلعه‌ای بوده است که واحدهای مسکونی در آن اغلب فشرده بوده و در دو طرف کوچه‌های پرپیچ و خم و تنگ قرار داشته است. این فشردگی بخاطر جلوگیری از گرما و کم‌اثر شدن بادهای شدید

کلیسای مرمَر در کتیه‌گ پانتهخت دانمارک

نمایی از شهر کتیکای

دانوب (Danube)

درگز يك منطقه کوهستانی است و از شمال به مرز ایران و ترکمنستان، از جنوب شرقی به شهرستان مشهد، و از جنوب غربی و مغرب به شهرستان قوچان محدود است. این شهرستان قبلاً قسمتی از قوچان بوده و در سال ۱۳۲۸ به صورت شهرستان درآمد و وسعت آن ۳،۹۲۴ کیلومتر مربع است و ارتفاع آن از سطح دریا ۴۵۰ متر می باشد. آب و هوای درگز چون در داخل کوهستان هزارمسجد قرار گرفته، سرد و نواحی پست آن گرم است و پوشیده از مرتع و چمنزار است و یکی از مراکز دامپروری خراسان می باشد.

جمعیت: جمعیت شهرستان درگز طبق سرشماری عمومی سال ۱۳۵۵، حدود ۵۲،۶۷۵ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸، بالغ بر یکصد هزار نفر برآورد گردیده و تراکم نسبی آن ۱۸،۰۵۶ نفر در کیلومتر مربع است.

تقسیمات سیاسی: بر اساس تقسیمات کشوری، مرکز این شهرستان شهر درگز است و بخشهای آن عبارتند از چابشلو، حومه، لطف آباد، نوخندان، و دارای تعداد ۱۰ دهستان و ۱۵۹ روستا است.

شهر درگز (محمدآباد): مرکز شهرستان درگز، شهر درگز است (که سابقاً محمدآباد نامیده می شده) و جمعیت آن در سال ۱۳۶۵ حدود ۲۴،۱۵۹ نفر برآورد شده است و هوای آن به واسطه محصور بودن بین تپه های مجاور و کمی ارتفاع نسبتاً گرم است، و ایستگاه هواشناسی ۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.

دریای شمال

دریائی است که از اقیانوس اطلس متفرع شده و در شمال غربی اروپا مابین نروژ و دانمارک و قسمتی از سواحل آلمان و هلند و بلژیک و جزایر بریتانیا واقع است و از سمت جنوب بتوسط باب یادوکاله به دریای

یکی از بزرگترین رودهای اروپا به طول ۲/۸۵۰ کیلومتر، از کوههای جنوب آلمان سرچشمه می گیرد و از ممالک آلمان و اتریش و یوگوسلاوی و رومانی و مجارستان و بلغارستان عبور می کند و به دریای سیاه می ریزد و بواسطه قابلیت کشتی رانی یکی از راههای مهم دریای داخل اروپا و دارای اهمیت اقتصادی و سیاسی است، در اغلب سواحل آن اراضی حاصلخیز و جنگلها و مراکز دامپروری و شهرها و بنادر و مؤسسات صنعتی وجود دارد.

دجله

یکی از بزرگترین و پرآب ترین رودهای آسیای غربی، به طول ۲۰۰۰ کیلومتر، از کوههای اطراف دریاچه وان در مشرق ترکیه سرچشمه می گیرد و از شهرهای دیار بکر و موصل و بغداد عبور می کند و رودهای دیگری مانند زاب بزرگ و زاب کوچک و دیاله و کرخه به آن ملحق می گردد و هر قدر به خلیج فارس نزدیک می شود پرآب تر می شود تا در نزدیکی قورنه بارود فرات تلاقی می کند و بارود کارون یکی شده اروندرود را تشکیل می دهد و به خلیج فارس می ریزد، در قدیم دجله و فرات و کارون و کرخه هر کدام جداگانه داخل دریا می شدند، قسمت زیادی از رود دجله قابل کشتیرانی است. در فارسی دژله هم گفته شده و در قدیم آورند یا اروند نامیده می شد.

دریند

یکی از شهرهای قفقازیه در ساحل غربی دریای خزر که از استحکامات قدیمی بوده و آن را در عربی باب الابواب و الباب هم گفته اند.

درگز

مانش اتصال دارد، وسعت آن ۸۵۰،۰۰۰ کیلومتر مربع است.

دز

رودی است در شمال دزفول در نزدیکی شهر اندیمشک، در روی این رودخانه سد عظیمی به ارتفاع ۲۰۳ متر ساخته شده و در پشت آن دریاچه وسیعی به طول ۶۰ کیلومتر تشکیل گردیده، این سد در سال ۱۳۴۱ ش. بنا شده است و دارای تأسیسات عمده سدسازی است و برق تولید شده از آن بخش مهمی از برق شبکه سراسری ایران را تأمین می کند.

دزفول

شهرستان دزفول در شمال خوزستان قرار گرفته است و به طور متوسط ۱۴۹ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. شهرستان دزفول از دو قسمت تشکیل یافته است، قسمت شمالی کوهستانی است و مهمترین کوههای آن ارتفاعات سالن (سالند)، لنگر بر آفتاب و دز می باشد. نواحی مرکزی و جنوبی آن دشت است. وجود منطقه کوهستانی در جوار منطقه جلگه ای و دشت زندگی کوچ نشینی را به وجود آورده است. آب و هوای دزفول از نواحی جنوب خوزستان ملایم تر است.

جنس زمینهای جلگه دزفول از رس یا رس آهک و ماسه است که گاهی ضخامت طبقات رس به حدود ۱/۵ تا ۲ متر می رسد. در زیر طبقات رس تا عمق ۱۲۰ متری سنگهای کنگلومرای آهکی و سیلیسی قرار دارد که در ترشیری به وسیله جریان رودها و سیلابها از دامنه جنوبی زاگرس کنده شده و در این منطقه انباشته شده است. این تشکیلات کنگلومرا در محل «کمر» نامیده می شود.

رودهای منطقه دزفول عبارتند از: رود دز، کرخه، گبرآب، آب لوره، ورود شاهرور (شاوور).

رودخانه گبرآب (عجیروپ): این رودخانه از ۱۸ کیلومتری شمال شرقی دزفول سرچشمه می گیرد، و پس از آبیاری اراضی اطراف به رود دز می ریزد.

رودخانه آب لوره: این رود از ناحیه چغامیش، ۲۶ کیلومتری مشرق دزفول، سرچشمه می گیرد، و پس از آبیاری اراضی اطراف به آبدیز می ریزد. در منطقه دزفول، از آبهای زیرزمینی کمتر استفاده می شود و کشاورزی بیشتر به صورت دیم انجام می گیرد. تجزیه شیمیایی آنها نشان می دهد که نسبت شوری از شمال به جنوب افزایش می یابد، و کیفیت آب از شمال به جنوب نامطلوب می گردد.

به برکت رودخانه های پر آب و شبکه آبیاری منظم کانالیزه و همچنین زمین آبرفتی حاصلخیز، هم اکنون یکی از قطبهای فعال کشاورزی صنعتی ایران به حساب می آید. در این شهر باغات متعدد مرکبات وجود دارد که بهترین نوع میوه در سطح کشور است.

دستگرد

از شهرهای قدیم ایران که تقریباً در مسافت ۱۰۰ کیلومتری تیسفون بوده، عربها آن را الدسکره یا دسکره الملك می نامیده اند، بعضی از مورخین بنای آن را به هرمز اول نسبت داده اند، خسرو پرویز محل اقامت خود را در آن شهر که در آن زمان دارای شکوه و جلال بسیار بود قرار داد و هنگامی که هراکلیوس این شهر را به انتقام شهرهائی که سپاهیان ایران در روم ویران کرده بودند منهدم ساخت، از جمله اشیائی که به غارت برد سیصد پرچم رومی بود که در جنگها بدست ایرانیان افتاده بود با مقدار هنگفتی زر و سیم و فرشهای زربفت و جامه های فاخر و نفایس دیگر.

دشت آزادگان

نزدیکترین شهرستان به اهواز است با وسعتی

آبهای زیرزمینی به سطح زمین و استفاده از آبیاری غرقاب، قسمتی از زمینها به صورت باتلاق و شوره‌زار درآمده است، که نیاز به زه‌کشی دارد. در این دشت کشت انواع محصولات کشاورزی از جمله گندم، جو، برنج، سبزیجات و صیفی‌کاری رواج دارد و از لحاظ تولید برنج در استان مقام مهمی را دارا است.

صیدماهی و دامپروری نیز در سطح وسیع رایج است. یکی دیگر از منابع درآمد مردم نی و بوریاست که از باتلاقی در غرب این شهرستان به طول ۵۸ کیلومتر و عرض تقریبی بین ۴۵-۲۰ کیلومتر به دست می‌آید. نی این باتلاق که هورالعظیم نام دارد می‌تواند در صنایع کاغذسازی، کارتن‌سازی، فیبرسازی و کبریت‌سازی مورد استفاده قرار گیرد. صنایع دستی این منطقه عبارتند از: قایق‌سازی، جاجیم بافی، حصیر و بوریابافی و سبدبافی.

دلفان

شهرستان دلفان (دلفو)، از بخش‌های وسیع و کوهستانی در شمال استان لرستان است. آب‌وهوای آن سردسیری است و مرکزش نورآباد (دُم‌آویزه) می‌باشد، که در ۹۵ کیلومتری شمال‌غربی خرم‌آباد واقع شده است.

گرچه به علت دوری از راههای تجاری و نظامی و برکناربودن از رویدادهای مهم زمان، در کتب کمترنامی از دلفان برده شده است، ولی آثار تاریخی فراوان از جمله آثار مفرغی که به دست آمده، نشان می‌دهد محل سکونت کاسیت‌های دامدار و جنگجو بوده است و از دوره هخامنشی تا ساسانی اهمیت داشته است. نورآباد چون در مسیر راه خرم‌آباد به باختران و نهاوند واقع است مرکز دادوستد در منطقه بوده و روغن حیوانی مهمترین ماده تولیدی و صادراتی این بخش می‌باشد. جمعیت مرکزی بخش

معادل ۵،۸۴۴ کیلومتر مربع. این شهرستان از شمال به دهلران، از شرق و جنوب شرقی به اهواز، از جنوب غربی به باتلاق هورالهوریزه، و از مغرب به عراق محدود می‌گردد. جمعیت این شهرستان براساس آخرین سرشماری بالغ بر ۷۵،۱۹۵ نفر بوده است.

دشت آزادگان جلگه‌ای است هموار که حاصل رسوبات و آبرفت رودخانه کرخه می‌باشد. ارتفاعات آن که در شمال قرار دارد، دنباله کوههای حمزین عراق است که عبارتند از الله‌اکبر و میش‌داغ که در حدود ۱۵۰ متر ارتفاع دارند.

سابقه تاریخی و وجه تسمیه: دشت آزادگان در ابتدا به دست میسان یا سهل میسان و بعد از آن به نی طرف معروف بوده، در سال ۱۳۱۴ با تصویب هیأت وزرا به دشت میشان تغییر نام یافت و در طلیعه پیروزی انقلاب اسلامی دشت آزادگان نامگذاری گردید.

ساکنان این منطقه را عشایر عرب تشکیل می‌دهند. این شهرستان تا سال ۱۳۲۳ جزء شهرستان اهواز بوده و بعد از آن تاریخ، با پیوستن به بخش بستان تبدیل به شهرستان دشت میشان (دشت آزادگان) گردید. دشت آزادگان دارای سه بخش است که عبارتند از: بخش مرکزی (سوسنگرد)، بستان و هویزه، سوسنگرد نیز در ابتدا خفاجیه نام داشت، در خردادماه سال ۱۳۱۴ فرهنگستان نامش را به سوسنگرد تبدیل نمود. هویزه یا حویزه یکی از بخشهای تابع دشت آزادگان و از شهرهای قدیمی خوزستان به‌شمار می‌رود، این بخش توسط مزدوران صدامی یکلی ویران گردید که اخیراً توسط آستان‌قدس رضوی بازسازی شده است.

دشت آزادگان یک منطقه کاملاً کشاورزی است و تقریباً اکثر جمعیت فعال این شهرستان به کار کشاورزی اشتغال دارند. متأسفانه به علت نزدیک بودن

حدود سی هزار نفر است.

دماوند (شهرستان)

دماوند یکی از شهرهای قدیمی ایران است و نام سابق آن «پشیان» بوده است. این شهر در سال ۱۳۲۵ به شهرستان تبدیل گردید، و همراه با سایر شهرهای مجاور تهران، با گسترش شهری، توسعه یافت. محدودیت طبیعی کوههای اطراف، اهمیت کم راه فیروزکوه، و فاصله بیشتر آن تا تهران، نسبت به شهرهای اطراف، توسعه شهری دماوند را آنچنان محدود ساخته است که از این نظر، این شهر پس از کرج و ورامین در مقام سوم قرار دارد.

در شهر دماوند امازاده‌ها و مساجد قدیمی متعددی وجود دارد که مهمترین آنها مسجدجامع دماوند است. تاریخ بنای این مسجد ۸۱۲ هـ. ق است، و بتازگی بازسازی و مرمت شده است. در اطراف دماوند خصوصاً در روستاهای شمالی غربی آن مانند احمدآباد، چشمه‌اعلا و دشت‌مزار، باغستانهای میوه فراوانی وجود دارد که انواع میوه‌های سردسیری مناطق معتدل کوهپایه‌ای ایران، در آنها به عمل می‌آید. زنبورداری از فعالیتهای دیگر این محل است. پرورش و نگهداری گوسفند و بز به همراه رمه‌گردانی تابستانی آنها نیز معمول و متداول است.

هوای مطبوع و بیلاقی دماوند، و چشمه‌های آب‌معدنی آن (بویژه چشمه‌اعلا)، که آثار درمانی و بهداشتی نیز دارد، همه‌ساله جمعی از اهالی تهران را برای استراحت و معالجه به خود جلب می‌کند، که این امر سبب توسعه مسافرخانه‌های شهر و قهوه‌خانه‌های بین‌راه گشته است.

شهرستان دماوند در شمال شرقی استان تهران واقع شده است. بخشهای شمالی شهرستان دماوند، در میان دو دیواره جنوبی و میانی کوههای البرز

مرکزی قرار دارند، و قسمت‌های جنوبی آن شامل ارتفاعات قره‌داغ، دماوند و کوه قوچ می‌شود و شرق آن نیز بخشهای جنوبی و غربی کوههای شه‌میرزاد را دربر می‌گیرد.

شهرستان دماوند جزو مناطق سردسیر کشور بحساب می‌آید. تقریباً تمامی روستاهای آن در ارتفاعی بالاتر از ۱۵۰۰ متر قرار دارند، و کوههای قره‌داغ و فیروزکوه، که در شمال این شهرستان از شرق تا غرب کشیده شده‌اند، دارای ذخیره دائمی برف هستند. این شهرستان در تاریخ ۱۳/۸/۵۷ به‌موجب «طرح تقسیمات استانه‌های مرکزی و تهران»، به‌عنوان یکی از شهرستانهای تابع استان تهران تعیین شده که دارای دویبخش مرکزی و فیروزکوه است، و شهرهای دماوند و فیروزکوه به‌ترتیب مراکز آنها هستند. شهرستان دماوند مطابق آخرین آمار، اندکی بیش از ۸۲ هزار نفر جمعیت دارد.

دماوند (کوه)

کوه دماوند در ۲۵ کیلومتری جنوب قلّه دماوند و در ۷۵ کیلومتری شرق تهران واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریاهای آزاد جهان ۲۳۰۰ متر است. دو رودخانه «تار» و «بار» از غرب و شمال شهر به آن وارد و به یکدیگر متصل می‌شوند و رودخانه دماوند را تشکیل می‌دهند که این رودخانه پس از دورزدن ارتفاعات کوه قوچ، به رودخانه جاجرود متصل می‌شود. فعالیتهای درونی کوه دماوند کاملاً متوقف نشده است، و خروج گازهای گوگردی و چشمه‌های آب‌معدنی، به‌عنوان آخرین مرحله خاموشی آتشفشان دماوند، در اطراف این کوه، هنوز دیده می‌شود. این فعالیتهای اغلب همراه با زلزله‌های خفیف یا متوسطی هستند که در مواردی نیز شدید شده‌اند.

دَیر

دورود با وسعتی معادل ۴۳۰ کیلومتر مربع یکی از شهرستان‌های استان لرستان است. این شهرستان از شمال به شهرستان اراک، از شمال غربی به بروجرد، از مغرب به خرم‌آباد، و از جنوب و جنوب شرقی و شرق به شهرستان الیگودرز محدود می‌شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۱،۴۵۰ متر می‌باشد.

این شهر که سابقاً بین‌النهرین نامیده می‌شد در محل تلاقی دو رودخانه تیره و ماربره، که به ترتیب از کوه‌های گرو (گری) بروجرد و اشترانکوه الیگودرز سرچشمه می‌گیرند، واقع شده است.

دورود برعکس خیلی از شهرها که نواحی مسکونی آنها در پهنه‌های تقریباً هموار ایجاد گردیده، در کمرکش کوهها و دامنه‌ها قرار گرفته است. البته در این مورد گرانی زمین نیز مؤثر بوده است. به همین جهت با این چنین گسترشی، توزیع خدمات شهری مشکلتر و نامناسب‌تر خواهد بود. یکی از کارخانجات مهم سیمان در این شهر وجود دارد و همین امر سبب توسعه و گسترش آن شده است. راه آهن سراسری ایران نیز از این شهر می‌گذرد.

دوشنبه

دوشنبه مرکز جمهوری تاجیکستان است، و از سال ۱۹۲۱ تا ۱۹۶۱ استالین آباد نامیده می‌شد، شهر دوشنبه قبل از سال ۱۹۱۷ یک روستای آباد بوده که «دوشنبه بازار» در آن تشکیل می‌شده و بتدریج به این نام شهرت یافته است.

این شهر پس از تأسیس جمهوری تاجیکستان به عنوان مرکز این جمهوری انتخاب شده و در حال حاضر قریب ششصد هزار نفر جمعیت دارد.

دو گنبدان / گچساران

این شهر در ۷۲ کیلومتری شرق بهمان، و ۱۴۲ کیلومتری جنوب غربی یاسوج در منطقه‌ای

بندر کوچک دیر مرکز شهرستان دیر می‌باشد که شامل دو بخش مرکزی (دیر) و «بردخون» است. این بندر به فاصله ۲۰۸ کیلومتری بوشهر قرار دارد و دارای لنگرگاه خوب با عمق کافی آب، برای «لنجها» است. همچنین دارای بازار، کاروانسرا و چند نخلستان و تعدادی چاه کم عمق آب شیرین که بازده این چاه‌ها قابل توجه نیست. جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۶۵ حدود ۳۴،۲۳۲ نفر و شغل بیشتر اهالی ماهیگیری و تجارت است. این بندر از نظر صید میگو و ماهی در استان اهمیت دارد.

دمشق

پایتخت جمهوری سوریه در آسیای غربی، از شهرهای بسیار قدیمی است و تاریخ آن از چهارهزارسال قبل از زمان ابراهیم خلیل شروع می‌شود. در دوره‌های مختلف به تصرف آسوریها و بابلیها و ایرانی‌ها و یونانیها و رومیها درآمده، در زمان خلافت عمر بن خطاب در سال ۱۴ هـ. ق توسط ابو عبیده جراح و خالد بن ولید فتح شد و به تصرف مسلمانان درآمد، پس از انتقال خلافت به بنی‌امیه معاویه آن را پایتخت خود قرار و بر آبادی آن افزود. ولید بن عبدالملک در سال ۸۸ هـ. مسجدی در آن شهر ساخت که به جامع اموی معروف گردید. تیمورلنگ آن را تصرف کرد و قسمتی از شهر را طعمه حریق ساخت. اکنون از شهرهای زیبای سوریه است و بوسیله راه آهن به بیروت وصل شده، در سال ۱۹۴۶ پس از استقلال سوریه پایتخت آن کشور گردید. اروپائی‌ها آن را (Damas) می‌گویند. جمعیت دمشق در حال حاضر بالغ بر ۱،۳۰۰،۰۰۰ نفر است.

الف- منطقه شمالی: که ناحیه‌ای نیمه خشک و بارندگی آن کم است.

ب- منطقه جنوبی: ناحیه‌ای است کوهستانی و نسبتاً مرتفع و اکثر روستاهای آن در دره واقع شده‌اند و از آب رودخانه بهره‌مند می‌گردند و در این منطقه چشمه‌های متعددی جاری است.

در منطقه جنوبی عواملی موجب تراکم و جذب جمعیت گردیده است که از آن جمله:

وجود زمینهای حاصلخیز و آب فراوان، وجود مراتع سرسبز و چمنزار وسیع و وجود جاده‌های اسفالتی و امکانات رفاهی می‌باشد.

دهاقان دارای دو رودخانه به نامهای هونجان و دیزج است و چشمه علی و زردچشمه آن معروف است.

بیشتر مردم این بخش به کارهای کشاورزی و دامپروری و بعضی از صنایع دستی مانند قالی بافی، گلیم بافی و جاجیم بافی مشغولند.

دهدشت

این شهر مرکز شهرستان کهگیلویه است. استرابون جغرافی‌دان معروف یونان باستان، کهگیلویه را در روزگار هخامنشیان جزو خاک اوکسیها که نام هخامنشی خوزستان بوده است، می‌داند. در زمان ساسانیان قباد ساسانی ارگان را در قسمت دشت آن ساخت که قباد خوره نامیده شد و مناطق کوهستانی رم زمیگان نام داشت. در دوره اسلام قبادخوره به نام شهر حاکم‌نشین آن ولایت، ارگان (ارجان) و مناطق کوهستانی رم زمیگان به کهگیلویه شهرت یافت. در قرون بعدی که شهر ارگان ویران گردید و افشارها و لرها سراسر منطقه را گرفتند. تمامی آن خط کهگیلویه نامیده شد که قسمت کوهستانی آنرا پشتکوه و قسمت دشت را زیرکوه می‌خواندند. در تقسیمات دوران اخیر، این منطقه به

کوهستانی قرار گرفته است و دارای تأسیسات بزرگ نفتی در ناحیه گچساران است دوگنبدان تا سال ۱۳۳۰ روستایی کوچک با جمعیتی در حدود ۲۵۰ نفر بوده است. این جمعیت تا سال ۱۳۳۵ به پنج برابر افزایش یافت، و مطابق آخرین آمار (۱۳۶۵) جمعیت آن به ۱۰۲،۴۶۱ نفر رسیده است.

این شهر به دلیل وجود معادن نفت گچساران، یکی از مهمترین مراکز مهم اقتصادی، فرهنگی، و آموزشی استان به حساب می‌آید. در واقع علت اصلی ایجاد شهر، فعالیت وزارت نفت در اکتشاف و استخراج و بهره‌برداری از معادن نفت بخش گچساران است.

در دشتهای شرق و غرب این شهر آثاری از دو گنبد قدیمی وجود دارد، که یکی در ناحیه لیشر (غرب شهر) و دیگری در دشت دوگنبدان (شرق شهر) واقع است. به نظر می‌رسد که نام دوگنبدان ناشی از همین دو گنبد شرقی و غربی شهر باشد. قبل از اینکه دوگنبدان فعلی بناگردد، شهرکی به نام گچساران در جنوب شرقی آن قرار داشت که بعدها محل فعالیتهای وزارت نفت گردید. ناهمواری زمینها و محدودیت فضای شهری، دوری از جاده‌های اصلی استان، تراکم تأسیسات نفتی، و زلزله‌های متناوب و مکرری که در اثر انفجار برای اکتشاف معادن نفت ایجاد می‌گردید، سبب انتقال کلی این شهرک به دوگنبدان گردید. بدین ترتیب دوگنبدان فعلی که در اصطلاح محلی به آن دوگمبذون گفته می‌شود، پدید آمده و امروز با ۵۱،۱۰۷ نفر جمعیت بزرگترین شهر استان لرستان است.

دهاقان (سمیرم سفلی)

بخش دهاقان در ۲۰ کیلومتری جنوب غربی شهرستان قمشه واقع شده و از لحاظ طبیعی بدو بخش تقسیم می‌شود:

از رودهای ایران، از کوههای گردنه اسداباد در مغرب کوه الوند سرچشمه می‌گیرد و تا مرز عراق می‌رود و به دجله ملحق می‌شود، این رود در قسمت‌های مختلف بنام گاو رود و سیروان رود نیز نامیده می‌شود، شعبی هم دارد که مهمتر از همه حلوان است.

دیلم (بندر)

بندر دیلم یا «دیله» در ۷۲ کیلومتری جنوب بهبهان (از شهرهای استان خوزستان) و در ۲۱۷ کیلومتری شمال‌غربی بوشهر قرار دارد. تا پیش از خرابی و ازبین رفتن بندر «مهروبان» که در انتهای راه باستانی معروف اصفهان - مهروبان قرار داشت، این بندر با شهرهای بازرگانی مهم ارتباط داشت. دلیل نام‌گذاری این بندر به درستی مشخص نیست، شاید از اسم «دیلمون» که نام قدیمی جزیره بحرین است، گرفته شده باشد. خرابه‌های بندر مهروبان در چهارفرسنگی شمال دیلم هنوز باقی است. جمعیت بندر دیلم براساس آمار سال ۱۳۶۵ حدود ده هزار نفر بوده است. شغل بیشتر مردم این بندر صیدماهی و تجارت و کارهای فصلی در کشورهای عربی خلیج فارس است.

دیلم / دیلمان / دیلمستان

ناحیه قدیمی کوهستانی که شامل قسمت اعظم گیلان کنونی بوده، این ناحیه از جنوب به ولایت قزوین و از مشرق به تنکابن محدود می‌شده و بواسطه موقعیت جغرافیائی و کوههای عظیم آن سپاهیان خلفاء موفق به تسخیر این ناحیه نشده و مردم آن سالیان‌دراز پس از تسلط عربها بر ایران استقلال سیاسی و آداب و رسوم خود را حفظ کردند. آخر الامر اسلام در این ناحیه بوسیله علویان طبرستان رواج یافت و ناصرکبیر بسیاری از مردم آن سرزمین

دو بخش بهبهان که در استان خوزستان قرار داشت، و تل خسرو که جزو استان فارس بود، تقسیم گردید. کهگیلویه از سه کلمه کوه، گیل و اویه ترکیب یافته است. کلمه اویه پسوند مالکیت است. بنابراین معنای این نام منطقه کوهستانی گیل است.

شهر دهدشت که در قسمت دشت کهگیلویه (زیرکوه) واقع شده، از دو قسمت جداگانه تشکیل شده است. قسمت قدیمی شهر که مخروبه شده و به دهدشت کهنه معروف است، هسته اصلی پیدایش شهر است. قسمت جدید شهر نیمه شهری و نیمه روستایی است که با توجه به وضع زندگی و شکل ظاهری فعالیت‌های مردم و نمای ساختمانها، وضع روستایی آن غلبه دارد.

این شهر در واقع به منظور اداره امور این منطقه (کهگیلویه)، داد و ستد و رفع نیازمندیهای روستائیان و عشایر به وجود آمده است، و بیشتر جنبه خدماتی دارد. دهدشت در حال حاضر دارای کارخانه و یا کارگاه‌های فنی و تخصصی نیست، لیکن در برنامه‌های عمرانی آینده آن وجود چنین مراکزی پیش‌بینی شده است. این شهر حدود ۱۹،۵۹۶ نفر جمعیت دارد.

دهلی

پایتخت هندوستان در کنار رود جمنا، در قدیم پایتخت دولت مغول هند یا گورکانیان هند بوده و ابنیه قدیمی از عصر مغول دارد از آن جمله قصر شاه جهان و مسجد جامع. در کنار این شهر، شهر دیگری بنام دهلی نو یا نیودهلی با ابنیه مدرن و زیبا ساخته شده که مقر رئیس جمهوری و ادارات دولتی است، از آثار تاریخی و نقاط دیدنی دهلی: عمارت پارلمان، قصر رئیس جمهوری، قلعه سرخ، مسجد جمعه، مقبره همایون، منار قطب و آرامگاه مهاتما گاندی است.

دیاله

جغرافیای ایران و جهان

آقاسیدابوالحسن بیش از ۳۰۰ سال سابقه دارد. مهمترین رودخانه این شهرستان صفارود است که از ارتفاعات جواهرده در جنوب غربی رامسر سرچشمه گرفته و شعباتی را از دامنه‌های ارتفاعات نزدیک جنب رودبار دریافت می‌دارد و سرانجام به دریای خزر می‌ریزد. رودهای دیگر آن چالکرو، نِسارود و تَرک‌رود می‌باشد.

مهمترین محصولات کشاورزی رامسر، برنج، مرکبات، گندم، جو، چای، لوبیا، سیب‌زمینی، ارزن و غیره می‌باشد. دامپروری منطقه به صورت سنتی انجام می‌گیرد. دو مرکز ماهیگیری شیلات ایران در منطقه دایر است که به کار صید ماهی خاویار اشتغال دارند. صنایع منطقه به دو دسته صنایع دستی و ماشینی کوچک تقسیم می‌شود.

رامهرمز

رامهرمز بین شهرستانهای مسجدسلیمان، بهبهان، ایذه، ماهشهر، اهواز، و استان کهگیلویه و بویراحمد در کوهپایه‌های جنوب غربی زاگرس قرار گرفته است. رامهرمز در حدود ۱۶۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. وسعت این شهرستان معادل ۴،۳۱۳ کیلومتر مربع و جمعیت آن بالغ بر ۱۴۲،۶۸۱ نفر است.

رامهرمز شهری تاریخی است و بنیانگذار آن هرمز ساسانی بوده است. دو اثر تاریخی این شهرستان عبارتند از:

- ۱- اسک که آثار ویرانه‌ای از دوره ساسانی بین راه رامهرمز و ارجان (بهبهان) است.
- ۲- طاق نصرت، از آثار دوره ساسانی.
- ۳- رامشیر شهری تاریخی است و در آثار بلعی از آن نام برده شده است. خرابه‌های شهر قدیم رامشیر در ۳ کیلومتری شهر بجا مانده است. این شهرستان اگرچه دارای قدمت و سابقه

را به مذهب اسلام درآورد، در زمان خلفاء عباسی دو خاندان ایرانی بنام دیالمه (آل زیار و آل بویه) از دیلم خروج کرده و مدتها در ایران فرمانروایی کردند، اکنون دیلم بخشی از شهرستان لاهیجان و دارای جنگلهای انبوه است و در اطراف آن آثاری از ابنیه قدیمی وجود دارد.

ذوقار

نام آبی یا موضعی میان کوفه و واسط، و یوم ذی‌قار نام اولین جنگی است که میان سپاهیان خسرو پرویز و قبیله بنی‌شیبان به سبب قتل نعمان بن منذر که به فرمان خسرو پرویز کشته شده بود در آن محل رخ داد و در آن جنگ عربها بر سپاهیان ایران پیروز شدند و این نخستین جنگ بود که عرب بر عجم پیروز شد و با آنکه بی‌اهمیت بود عربها دریافتند که ایرانیان با همه قدرت و عظمتی که دارند شکست‌ناپذیر نیستند.

رامسر

شهرستان رامسر، غربی‌ترین شهرستان استان مازندران با مساحت حدود ۶۸۸ کیلومتر مربع است که از شمال به دریای خزر، از جنوب به ارتفاعات استان زنجان، از مغرب به استان گیلان و بخش چابکسر و از مشرق به شهرستان تنکابن محدود است. جمعیت این شهرستان براساس آخرین سرشماری بالغ بر ۶۰،۲۰۹ نفر است.

آنچه مشخص است این منطقه بیش از ده قرن آباد بوده است و خاندانهای بزرگی در آن زیسته‌اند که بیشتر آنها از سادات بزرگ می‌باشند. قدیمیترین اسمی که در این منطقه در تاریخ رویان و مازندران ذکر شده است همان سخت سر می‌باشد. در دهستان جواهرده که منطقه بیلاقی است، مسجدآدینه با بیش از ۷۰۰ سال قدمت ساخته شده است و بقعه متبرکه

تاریخی است ولی توسعه چشمگیری نداشته است. عوامل مؤثر در توسعه آن یکی قرارگرفتن در راه ارتباطی بین اهواز و شهرهای هفتگل، ایذه، بهبهان، و شیراز بوده است و دیگری کشاورزی است که از رودخانه‌های اعلاء و زرد مشروب می‌شود. بعد از جنگ تحمیلی، با مهاجرت و جابجایی جنگزدگان در داخل استان، این شهرستان عده زیادی مهاجر جنگزده را پذیرا شده است.

بخش مهم این شهرستان رامشیر است. اهمیت رامشیر بیشتر بخاطر جنبه ارتباطی آن با بنادر جنوب توسط پل بزرگ رامشیر است که بر روی رودخانه جراحی (مارون) قرار دارد. وجود این پل موقعیت ممتازی را برای این بخش فراهم کرده است این پل دارای هفت دهانه است، و با احداث آن مشکلات ناشی از طغیان رودخانه جراحی و قطع این شاهراه حیاتی برای همیشه از بین رفته است.

نزدیک بودن به رود جراحی باعث شده روستاهایی که مجاور رودخانه مذکور قرار دارند، از آب آن بهره‌برداری کنند. جهاد سازندگی نیز در طول این رودخانه دستگاههای آبیاری (تلمبه) نصب کرده است.

راور

یکی از پنج بخش مهم شهرستان کرمان است که در شمال استان کرمان بقاصه ۱۴۳ کیلومتری شهر کرمان، در کنار کویر لوت و در سر راه کرمان به مشهد قرار گرفته است. آب و هوای راور بیابانی است. آب آن توسط قنوات متعدد و رودخانه‌ای که از کوهستان زرد می‌آید تأمین می‌گردد. از محصولات مهم کشاورزی این ناحیه می‌توان غلات، پنبه و میوه‌جات مخصوصاً انار را نام برد. این منطقه دارای باغات متعدد پسته می‌باشد که محصول آن از کیفیت و اهمیت خاصی برخوردار است.

صنعت فرشبافی این بخش شهرت زیادی دارد.

رباط کریم

این بخش در واقع قسمت جنوبی دشت شهریار است که دنباله آن تا زمینهای شور و شوره‌زارهای حاشیه شمالی رودشور امتداد یافته است. اوضاع جغرافیایی و فعالیتهای اقتصادی این بخش، شبیه بخش شهریار است، با این تفاوت که به سبب آنکه کیفیت خاک این بخش نامرغوب‌تر از خاکهای شمالی آن (یعنی شهر شهریار)، و منابع آب آن نیز محدودتر است. در نتیجه، گسترش مزارع و میزان تولیدات زراعی آن کمتر از شهر شهریار است. لیکن معدن نمک این بخش که در جنوب غربی آن قرار دارد، یکی از منابع درآمد رباط کریم بشمار می‌رود. مرکز این بخش رباط کریم است که بر سر سه‌راهی جاده‌های تهران، ساوه و کرج قرار گرفته است.

رشت

از شهرهای ایران در شمال، مرکز استان یکم «گیلان» با وسعتی معادل ۱،۴۸۹ کیلومتر مربع و جمعیتی معادل با ۶۱۹،۰۷۶ نفر در فاصله ۳۲۹ کیلومتری تهران و ۳۵ کیلومتری بندرانزلی، در جلگه هموار و سبز و خرم واقع شده، در اطراف آن مزارع پهناور برنج و توتون و باغهای میوه و چایکاری، و از مناطق پر باران ایران و هوای آن غالباً مه‌آلود است. دهستانهای مهم آن: خمام، لشت‌نشا و کوچصفهان. محصولات عمده اش: برنج، چای، توتون، ابریشم و کنف. رودهای سپاه‌رودبار و گوهررود دوشعبه سفیدرود از دوطرف آن عبور می‌کند و در شمال رشت بهم متصل و وارد مرداب انزلی می‌شود، در داخل شهر مهمانخانه‌های بزرگ و عمارات زیبا ساخته شده، مردم رشت به لهجه مخصوصی که آن را گیلکی

مختلف بوده که بیشتر با توجه به ذخایر زیرزمینی این منطقه می‌باشد. مانند رفسنگان که رفسنگ به معنای مس می‌باشد که مُعَرَّب شده و بصورت رفسنجان درآمده است.

اوضاع اقتصادی رفسنجان: زندگی مردم بیشتر از طریق کشاورزی تأمین می‌شود با این فرق که قبلاً در این شهر گندم کاری و پنبه کاری رواج داشته و فعلاً باغهای پسته چون حصاری شهر را دربر گرفته، میزان محصول آن ۲۰،۰۰۰ تن در سال می‌باشد.

توابع مهم رفسنجان عبارتند از: نوق، انار، بیاض، داوران.

رم Rome

پایتخت ایتالیا در کنار رود تیبر، از شهرهای قدیمی و تاریخی است، آثار و ابنیه و کاخها و کلیساهای مهمی از زمان‌های قدیم دارد که یادگار تمدن روم قدیم است، کاخ واتیکان مقر پاپ نیز در این شهر واقع است. می‌گویند شهر رم را شخصی بنام رمولوس در ۷۵۳ ق.م. در دشت لاسیون روی تپه پالاتن مجاور رود تیبر بنا کرده و کم‌کم توسعه یافته و شش تپه دیگر را هم که در اطراف تپه پالاتن بوده شامل شده است، این شهر مقارن تشکیل امپراطوری روم عظیم و پرجمعیت دارای بناها و مؤسسات معتبر گردید، در سال ۶۴ ق.م. آتش گرفت و بکلی سوخت و دوباره به طرز زیباتری تعمیر شد، بعدها چنددفعه بدست مهاجمین غارت شد و رو به انحطاط گذاشت، در عهد تجدد باز رونقی پیدا کرد، از قرن دهم میلادی مرکز کلیسای کاتولیکی شد و از سال ۱۸۷۶ م. پایتخت ایتالیا گردید. جمعیت این شهر برابر آمارهای سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۲،۸۲۳،۹۲۷ نفر است.

می‌گویند تکلم می‌کنند. گویند این شهر در سال ۹۰۰ هـ بنا شده و کلمه رشت ماده تاریخ بنای آن است که به حساب ابعاد ۹۰۰ می‌شود. حمدالله مستوفی در قرن هشتم هجری از رشت نام برده، در زمان صفویه قصبه‌ای بوده و شاه عباس کبیر بر آبادی آن افزوده، در دوره قاجاریه بواسطه ارتباط بازرگانی با روسیه وسعت پیدا کرده و جمعیت آن در زمان ناصرالدین شاه به ۳۰،۰۰۰ نفر رسیده است.

رفسنجان

این شهرستان در غرب استان کرمان قرار گرفته، از شمال به بافق در استان یزد و از جنوب به بردسیر و سیرجان، از مغرب به شهر بابک و از مشرق به کرمان محدود می‌شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۵۱۰ متر با وسعتی معادل ۱۱،۲۵۴ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۱۸۰،۱۵۲ نفر می‌باشد.

ناهموارها: ارتفاعات این شهرستان دنباله کوه‌های مرکزی ایران است، این ارتفاعات به دورشته تقسیم می‌شود که شهر رفسنجان در میان این دو رشته کوه قرار دارد:

۱- رشته شمالی: از مهمترین کوه‌های آن ارتفاعات نوق و داوران است.

۲- رشته جنوبی: که از ارتفاعات مهم آن کوه‌های معدن سرچشمه می‌باشد.

آب و هوا و رودها: رفسنجان در منطقه کویر قرار دارد و آب و هوای آن نیمه‌صحرائی و خشک است و میزان بارندگی آن کم، حداکثر بارندگی در فصول زمستان و اوایل بهار می‌باشد، ارتفاعات دارای آب و هوای معتدل کوهستانی است. رودهای این شهرستان تماماً از نوع اتفاقی بوده و مهمترین آن رودشور است که از ارتفاعات معدن سرچشمه می‌گیرد و به چاله بافق در استان یزد می‌ریزد.

نام و انگیزه شهر: رفسنجان دارای اسامی

رن (Rhône)

لهستانیها، ۲/۴ درصد دیگر را اوکراینی‌ها تشکیل می‌دهند. پایتخت آن مینسک است که بیش از ۱/۵ میلیون جمعیت دارد. زبان رسمی آن روسی است و مذهب اغلب جمعیت آن ارتدوکس می‌باشد. تولید نفت، کاغذ، فولاد، گاز طبیعی و برق از جمله منابع درآمد روسیه سفید را تشکیل می‌دهد.

رومانی (Roumanie)

از ممالک بالکان، در مشرق اروپای مرکزی، در شمال شبه جزیره بالکان، از شمال به جمهوری روسیه، از مشرق به اوکراین و دریای سیاه، از جنوب به بلغارستان، از مغرب به یوگوسلاوی و مجارستان محدود است، وسعت آن ۲۳۷،۳۸۴ کیلومتر مربع، شامل ایالات والاشی، ملداوی، ترانسیلوانی و بسارابی. پایتخت بخارست (۱،۹۷۵،۸۰۰ نفر) شهرهای عمده اش براشوو، تیمسوار، مایاشی، پلوستی، گالاتی و کنستانسا. نواحی غربی آن کوهستانی و سلسله جبال کارپات و ترانسیلوانی در آن قسمت واقع است، در مشرق آن جلگه‌های وسیعی است که دنباله جلگه‌های روسیه محسوب می‌شود. رودهای مهم آن: رود دانوب که از جنوب آن کشور عبور می‌کند و مرز طبیعی رومانی و بلغارستان است. و رودهای پروت و سیرت که هر دو آنها به رود دانوب ملحق می‌شوند. آب‌وهوای آن در مشرق بحری و مرطوب، در شمال و مرکز و مغرب خشک و بری. محصولات عمده اش: گندم، جو و سیب‌زمینی. دارای معادن نفت، طلا و آهن. معادن نفت آن پس از روسیه در اروپا در درجه اول قرار دارد، معادن زغال‌سنگ و فلزات آن چندان زیاد نیست. دامپروری آن بواسطه وجود مراتع و چمنزارهای وسیع دارای رونق و اهمیّت است. مردم آن از نژاد لاتین و پیرو مذهب کاتولیک هستند و به زبان لاتین تکلم می‌کنند. رومانی تا سال ۱۸۷۷ م. که استقلال پیدا کرد تحت

از رودهای فرانسه، از مشرق سویس سرچشمه می‌گیرد و وارد خاک فرانسه می‌شود و در خلیج لیون به دریای مدیترانه می‌ریزد، به طول ۸۱۲ کیلومتر است. رودبار

دهستانی است از بخشهای تابع شمیرانات در شمال شرقی تهران، دارای چشمه‌سارهای متعدد، مرکز آن: پشند، دارای سه دره: اول دره پشند شامل چند دهکده. دوم دره شمشک، میگون و دربندسر، سوم دره آهار شامل دهکده‌های آهار و اوشان. در قسمت شمشک و دربندسر معادن زغال‌سنگ وجود دارد.

روسیه (رجوع شود به شوروی سابق)

جمهوری روسیه سفید از شمال و شرق با جمهوری فدراتیو روسیه، در شمال غربی با لتونی و لیتوانی، در غرب با لهستان و در جنوب شرقی با اوکراین مرز مشترک دارد. مساحت آن ۲۰۷،۶۰۰ کیلومتر مربع است.

این جمهوری پس از انضمام‌های متعدد به لیتوانی، روسیه و لهستان، در سال ۱۷۹۵ به امپراتوری روسیه پیوست. جمهوری بیلوروسیه در ژانویه ۱۹۱۹ برقرار شد و در دسامبر ۱۹۲۲ به اتحاد جماهیر شوروی پیوست. این جمهوری بلافاصله پس از تأسیس سازمان ملل متحد در ژوئن ۱۹۴۵ موفق به کسب یک کرسی در این سازمان شد. پارلمان این جمهوری یک روز پس از اوکراین (جمهوری همجوار) قانونی پیرامون استقلال این جمهوری به تصویب رسانید. اکنون رژیم این جمهوری پارلمانی است و «رویاچسلاف کبیچ» ریاست دولت را برعهده دارد.

این جمهوری ۱۰/۵ میلیون نفر جمعیت دارد که ۷۹/۴ درصد آنها را روسها، ۴/۲ درصد را

ری

این شهرستان در جنوب تهران واقع شده است. زمینهای شهرستان ری از آبرفتهای سیلابی دامنه جنوبی ارتفاعات توچال (در شمال تهران) و آبرفتهای اطراف کوه آراد (بین کهریزک و حسن آباد) تشکیل یافته است که بوسیله قناتها، مسیلهها، و همچنین کانالهایی که از پائین دست رود کرج منشعب می شوند، مشروب می شود. این شهرستان به سه بخش مرکزی، کهریزک و فشاپویه تقسیم می شود که طبق آخرین آمار جمعیت آن نزدیک به یک میلیون نفر است.

شهری که همواره به سبب موقعیت ویژه خود نقش دروازه جنوبی تهران را داشته است، در آخرین تقسیمات شهری تهران، به عنوان منطقه بیستم آن تعیین و در واقع جزو این شهر محسوب گردید. در گذشته این بخش در میان روستاهای اطراف تهران که در تأمین مایحتاج کشاورزی آن نقشی داشتند، موقعیت ممتازی داشت. لیکن با شروع توسعه بی رویه شهر تهران در رژیم گذشته و تبدیل زمینهای زراعی به نقاط مسکونی، نقش این شهر نیز تغییر یافت. در این دوره کوره پزخانهها (که خاکهای رسی این بخش در تمرکز آن بی تأثیر نبوده است) کارگاههای سنگبری و تولید مصالح ساختمانی، انبارهای وسیع و بزرگ کالاهای وارداتی (که از آهن آلات گرفته تا اجناس لوکس متنوع دارند) توقفگاهها و تعمیرگاهها واحدهای کوچک صنایع مصرفی و مجتمعهای بزرگ صنعتی مانند پالایشگاه نفت و کارخانه سیمان در محل مزارع سابق سربرافراشته اند. در فواصل این مراکز نیز محلات جدیدی از منازل کوچک، کوچههای باریک و خیابانهای کم عرض بصورت متراکم و فشرده مهاجران روستایی را پذیرا گشتند. در اواخر رژیم گذشته، توسعه شهری این بخش تا بدان حد

استیلاء دولت عثمانی بود، در سال ۱۸۷۸ بموجب پیمان برلن به رسمیت شناخته شد و در سال ۱۸۸۱ به عنوان يك کشور مشروطه اعلام گردید، در سال ۱۹۴۱ در اثر انقلابات داخلی به نفع آلمان و بر ضد روسیه داخل جنگ شد، در سال ۱۹۴۴ حکومت آن سقوط کرد و رومانی به متحدین پیوست و قسمتی از ایالات آن از تصرف خارج شد، تا سال ۱۹۴۶ رژیم پادشاهی داشت، پس از اشغال رومانی توسط نیروهای روسیه حکومت سلطنتی از میان رفت و حکومت جمهوری اعلام شد، در انتخابات حزب کمونیست اکثریت یافت و باروی کار آمدن کمونیستها اغلب مؤسسات و منابع و بانکها ملی شد، در دسامبر ۱۹۵۲ قانون اساسی جدیدی با اقتباس از قانون اساسی روسیه تصویب شد و زمام امور کشور به رئیس جمهوری سپرده شد. بعد از اعلام پروستاریکا و عقب نشینی سوسیالیسم از اروپای شرقی، با يك کودتا در نظام حکومتی و قانون اساسی تغییرات عمده ای انجام یافته است. جمعیت این کشور ۲۳،۲۰۰،۰۰۰ نفر و نژاد مردم آن رومانی (۸۸٪) و... واحد پول این کشور لئو است و زبان آنان رومانیایی و ادیان مسیحی، اسلام و غیره در این کشور رایج است.

رومیه / رومگان

یعنی شهر رومیان، یا انطاکیه جدید، یکی از شهرهای مدائن که انوشیروان عادل آنرا بنا کرده، انوشیروان پس از تسخیر انطاکیه این شهر را در نزدیکی تیسفون طبق نقشه شهر انطاکیه بنا کرد و عمارات آن را مطابق آنچه که در انطاکیه دیده بود ساخت و ساکنین شهر انطاکیه را به این شهر جدید کوچ داد و برای آنها امتیازاتی برقرار ساخت و به مسیحیان آزادی مذهب داد.

آبشارهای بسیاری که دارد جز در بعضی قسمتها قابل کشتیرانی نیست، آبشار بزرگ ویکتوریا در معبر این رود است، در اطراف آن نواحی جنگلی و در بستر رودخانه جانوران بزرگ دریایی و در فضای آن حشرات موزی بسیار پیدا می شود.

زاهدان

این شهرستان از شمال به کویر لوت و شهرستان زابل، از مشرق به مرزهای پاکستان و افغانستان، از جنوب به شهرستان خاش، و از مغرب به شهرستان بم و کویر لوت محدود است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱،۳۷۳ متر و وسعت آن معادل ۳۸،۹۷۵ کیلومتر مربع، و جمعیت این شهرستان برابر آخرین سرشماری بالغ بر ۳۲۴،۱۸۷ نفر است.

محلی که اکنون زاهدان در آن واقع است در زمان قاجاریه منطقه نسبتاً سرسبزی با درختان تاغ و گز بوده است، دامپرورانی که برای چرای گوسفندان خود از این ناحیه استفاده می کردند اقدام به حفر چاهی کردند و بعدها در سال ۱۲۷۷ هجری شمسی مردی به نام مراد قناتی احداث کرد و بالاخره روستایی پدید آمد که به دزدآب معروف گردید. بعد از گذشت چهارسال بلژیکیهای دربار قاجار به دستور دولت وقت گمرکخانه ای در زاهدان ایجاد کردند. در زمان رضاخان دزدآب به زاهدان تغییر نام یافت. اولین نشانه های شهرنشینی با کشیدن خط آهن از کونیهته پاکستان به زاهدان پدیدار گشت و با توسعه بعدی شهر مدتی نگذشت که زاهدان به صورت مرکز استان سیستان و بلوچستان درآمد.

زاهدان با مساحتی بیش از ۳۰ کیلومتر مربع به سرعت در حال توسعه است. موقعیت ممتاز آن از نظر جغرافیایی و قرار گرفتن در سر شاهراههای پاکستان و هند، خراسان و کرمان و بلوچستان، همچنین وجود فرودگاه، راه آهن (باربری و

پیشرفت که محلات جدید، تأسیسات حاشیه شهر را نیز در میان گرفتند و اکنون بسیاری از آنها در داخل محدوده پرازدحام این شهر که در واقع جنوب شهر تهران به شمار می آید، واقع شده اند.

ریگ (بندر)

بندر ریگ در شمال بوشهر و در ۱۶۰ کیلومتری آن از بخشهای مهم شهرستان گناوه است که اکثر اهالی آن از طایفه «حیات داوود» هستند. این بندر قبلاً، نسبت به بوشهر جمعیت بیشتری داشته است. در سال ۱۱۳۲ هجری شمسی (۱۷۵۴ میلادی) کمپانی هند شرقی انگلیس مؤسساتی را در آن بنا کرد، لیکن بعد از مدتی این تأسیسات به بوشهر منتقل شد.

زابل

این شهرستان از شمال و خاور به افغانستان، از جنوب به بلوچستان، از مغرب و شمال غربی به کویر لوت و شهرستان بیرجند محدود است. زابل با ۴۸۷ متر ارتفاع از سطح دریا و وسعتی معادل ۸،۱۱۷ کیلومتر مربع، در ۲۱۵ کیلومتری زاهدان و در شمال استان واقع است. آثار قدیمی در ۶۰ کیلومتری زابل فعلی روی تپه ای به وسعت ۲/۵ کیلومتر مربع قرار دارد که قدمت آن به هزاره دوم قبل از میلاد می رسد. محلی که امروزه زابل نامیده می شود پیش از این زمینهایی با تپه هایی از ماسه روان و رسوبات دریایی بوده که قسمتی از آن در مسیر رودخانه قرار داشته است.

زامبیز (Zambéze)

رودی است در افریقای جنوبی، از مرتفعات میان آنگولا و کنگو سرچشمه می گیرد و به اقیانوس هند می ریزد، طول آن قریب ۲۶۶۰ کیلومتر، بواسطه

که به چاله بافق در استان یزد می‌ریزد. مهمترین بخش این شهرستان کوهبنان می‌باشد که در شمال شهرستان زرنند قرار دارد. وجه تسمیه آنرا چنین بیان می‌کنند که چون بلندترین نقطه مرزی کرمان، کوهبنان است در زمان قدیم افرادی از طرف حکومت بالای کوه برای دادن اطلاعات گذاشته می‌شدند که آنها را کوه بانان می‌گفتند و به همین علت نام این محل را کوهبنان نامیدند. کوهبنان دارای آب‌وهوایی کوهستانی است و جزء مناطق سردسیر استان محسوب می‌گردد. از این بخش عرفا و مشاهیر بزرگ برخاسته‌اند. آثار متعدد تاریخی در این بخش وجود دارد که معروفترین آنها آرامگاه محمد شهید کوهبنانی و برهان‌الدین کوهبنانی است.

عمده‌ترین فعالیت‌های اقتصادی مردم شهرستان زرنند بر دو پایه صنعت و کشاورزی قرار دارد. محصولات کشاورزی این شهرستان عبارتند از: غلات، پنبه و پسته.

صنعت: صنعت در این شهرستان به ۲ قسمت تقسیم می‌شود: ۱- صنایع دستی ۲- صنایع استخراجی.

صنایع دستی (قالی و گلیم‌بافی) و صنایع استخراجی که عمده‌ترین معادن این شهرستان ذغال‌سنگ و سنگ آهن می‌باشد، معادن ذغال‌سنگ شهرستان در زمره غنی‌ترین ذخایر ذغال‌نواحی جنوبشرقی ایران محسوب می‌گردد.

مهمترین مراکز استخراج آن عبارتند از: باب‌نیزو، پابدانا، دره‌گر، هوشونی، خمرود و ذغال‌سنگ استخراج شده از معادن فوق‌الذکر پس از شستشو در کارخانه ذغال‌شویی زرنند به وسیله راه آهن به کارخانه ذوب آهن اصفهان فرستاده می‌شود.

زلند جدید (Nouvelle-Zélande)

مسافربری) ایران - پاکستان، وجود مراکز آموزشی از قبیل دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشگاه تربیت معلم، انستیتوتکنولوژی، و مدرسه عالی بهداشت موجب توسعه و رشد سریع آن گردیده است. بخش‌های تابعه آن عبارتند از: بخش مرکزی، بخش میرجاوه، و بخش نصرت‌آباد.

زاینده رود / زنده رود

از رودهای ایران در جلگه اصفهان، از زردکوه بختیاری سرچشمه می‌گیرد و در آن قسمت معروف به چشمه جانان است، بعد شعب دیگری به آن ملحق می‌شود و پس از عبور از جنوب شهر اصفهان وارد مرداب گاوخونی می‌گردد، این رود از لحاظ آبیاری مهمترین رودهای مرکزی ایران است و اراضی حاصلخیز اطراف اصفهان غالباً بوسیله نهرهای متعدد که از آن جدا کرده‌اند آبیاری می‌شود، بر روی آن پلهای مهمی از زمان صفویه ساخته شده، پلهای معروف آن عبارتند از پل الله وردیخان یا سی و سه پل و پل خواجو.

زرنند

شهرستان زرنند در شمال غربی کرمان واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱،۶۵۵ متر، و وسعت آن معادل ۱۱،۵۲۱ کیلومتر مربع و جمعیت آن بالغ بر ۱۲۰،۲۰۲ نفر می‌باشد.

ناهمواریها: کوههای این منطقه دنباله ارتفاعات مرکزی ایران است و معروفترین این ارتفاعات عبارتند از: کوه کوهبنان، کوه هوشونی، کوه طغرل الجرد، کوه توخ راجه.

از نظر آب‌وهوایی این شهرستان به دو منطقه شمالی دارای آب و هوای صحرايي و نواحی کوهستانی با آب و هوای معتدل کوهستانی تقسیم می‌شود. تنها رود فصلی این شهرستان شوراب است

سائپری از کسور تیزابند

منظری از کوههای کشور نوزیلند

۳۱۴ کیلومتری تهران، شامل شهرستانهای ابهر، تاکستان، خدابنده (قیدار)، زنجان و قزوین، وسعت آن معادل ۳۶،۳۹۸ کیلومتر مربع و جمعیت آن بالغ بر ۱،۶۰۰،۲۳۷ نفر است. از دو درّه بزرگ تشکیل یافته یکی درّه زنجان رود و دیگری درّه سفیدرود، بین دو درّه زنجان رود و سفیدرود کوههای قراول و انگوران و آق داغ واقع شده. آب و هوای آن معتدل و آب آن بواسطه وجود کوههای مرتفع فراوان است. مراتع وسیع دارد که مرکز گله داری و دامپروری است، مرکز آن شهر زنجان (۵۰۰،۰۰۰) در درّه زنجان رود واقع شده، صنایع فلزکاری دستی آن از قبیل چاقوسازی و ظروف طلا و نقره و ورشو معروف است. شهر قدیمی سلطانیه که پایتخت سلطان محمد خدابنده از سلاطین ایلخانی مغول بوده در جنوب شرقی زنجان است و مقبره سلطان محمد خدابنده که به گنبد سلطانیه معروف است در آنجا است.

زنگبار (Zanzibar)

مملکت جمهوری در افریقای شرقی، نزدیک سواحل تانگانیکا، مرکب از دو جزیره زنگبار و پمبا در اقیانوس هند، اکثر مردم آن مسلمان هستند و تعداد ایرانیان در آن جزیره قدری کمتر از نصف جمعیت آن است و اکثر بازرگانان از مردم استان فارس هستند و حزب شیرازی در آن مملکت اکثریت و تسلط دارد. پایتختش شهر زنگبار، مردم بومی آن سیاهپوست و به فارسی زنگ یا زنگی و به عربی زنج نامیده می شوند، زبان مردم عربی و انگلیسی و یک زبان محلی است، محصولات عمده اش: قرنفل و جوزهندی و انواع توابل و کندر و آبنوس.

زنگبار تا سال ۱۸۹۰ تحت نفوذ سلطان مقط بود، از آن تاریخ به تصرف دولت انگلیس درآمد، در سال ۱۹۶۳ م. مستقل شد و در جرگه ممالک مشترك المنافع بریتانیا درآمد.

کشوری است مرکب از دو جزیره بزرگ و یک عده جزائر دیگر در اقیانوس کبیر، در جنوب شرقی استرالیا، به مساحت ۲۶۹،۰۰۰ کیلومتر مربع، مردم آن شامل مردم بومی مانوریاها و مهاجرین انگلیسی، پایتختش ولینگتن (۸۲۹،۰۰۰ نفر) و شهرهای عمده اش: اوکلند و مانوکائو و کریسچورچ. دارای رودها و آبشارها و دریاچه ها و کوهستانها و جنگلها که مناظر باصفائی دارند. معادن آن: زغال سنگ و طلا و نقره. کشاورزی و دامپروری آن نیز رونق دارد، صادرات عمده اش پوست و پشم و گوشت و لبنیات، این سرزمین در سال ۱۶۴۲ م. توسط یک دریانورد هلندی بنام تاسمان کشف شد، در سال ۱۸۴۰ دولت انگلیس بر آن استیلا یافت و بوسیله یک فرمانروای کل که نماینده بریتانیای کبیر بود اداره می شد، اکنون جزو کشورهای مشترك المنافع بریتانیا است. جمعیت آن ۳،۳۴۱،۰۰۰ نفر، زبان مردم انگلیسی و واحد پول آنان دلار زلند است.

زنجان (استان)

استان زنجان در مغرب قزوین و شمال همدان، بر سر راه شوسه و خط آهن تهران به تبریز، در فاصله

زور / شهر زور

موضعی است در کردستان عراق در جهت غربی سلسله جبال اورامان. شهر زور در عهد یاقوت حموی (سال ۵۷۷ ه. ق.) به همین نام شهرت داشته و در اشعار شعرای فارسی زبان نیز این نام به چشم می خورد. اینک در جنوب شرقی سلیمانیه، نزدیک مرز ایران و عراق قرار دارد. مردمانش کرد هستند. جغرافیادانان قدیم معتقدند که این شهر را زورین ضحاک بنا کرده است. از نظر پیروان اهل حق، شهر زور مقامی ارجمند دارد و روز رستاخیز از آنجا آغاز می گردد.

ژن (Jénes) / جنوا / ژنوا

یکی از شهرهای ایتالیا در کنار خلیجی به همین نام که از مدیترانه متفرع شده، از بنادر زیبای اروپا و دارای موزه‌ها و کاخهای مجلل و مرکز فلزکاری و کشتی سازی و نساجی و تصفیۀ نفت است.

ژنو (Genève)

از شهرها معتبر سوئیس در اروپای مرکزی، در کنار دریاچه لمان یا دریاچه ژنو، دارای دانشگاه قدیمی و موزه‌ها و کارخانه‌های بزرگ ساعت سازی و کارخانه‌های شیمیایی و ابزار و ادوات علمی، بعد از جنگ جهانی اول مقر جامعه ملل بوده و اکنون مقر سازمان صلیب احمر بین المللی است.

سائوپولو (Sao-Paulo)

از شهرهای معتبر برزیل در جنوب غربی، دارای صنایع شیمیایی و نساجی و چرم سازی و کاغذ سازی و آبجوسازی، تجارت قهوه آن نیز مهم است.

ساحل عاج (Côte-D'Ivoire)

کشور جمهوری در آفریقای غربی، در ساحل

اقیانوس اطلس، بین لیبریا و گینه و مالی و ساحل طلا، به وسعت ۳۲۲/۵۰۰ کیلومتر مربع، پایتخت آن شهر آبیجان. شهرهای عمده اش بنزرویل و باسام. محصولات عمده آن: انواع میوه، خشکبار، پنبه، کاکائو و بادام زمینی. مذهب عمده: اسلام و مسیحیت. این کشور سابقاً مستعمره فرانسه بوده و در سال ۱۳۶۰ مستقل شده، به علت وجود فیل های بسیار به ساحل عاج معروف شده است.

ساخالین (Sakaline)

جزیره ای است در اقیانوس کبیر، بین دریای اختسک و دریای ژاپن، در مشرق آسیا، نزدیک به سیبری، به وسعت ۷۵/۳۶۰ کیلومتر مربع، دارای منابع نفت و زغال سنگ، توسط هلندی ها کشف شد، در سال ۱۹۰۵ بین روس و ژاپن تقسیم گردید، قسمت جنوبی آن به نام گاراقو نصیب ژاپن شد و قسمت شمالی آن به تصرف روسیه درآمد، بعد از جنگ دوم جهانی تمام آن را روسیه تصرف کرد.

سار (Sarre)

ناحیه ای است در اروپا بین فرانسه و آلمان، به مساحت ۱/۹۵۴ کیلومتر مربع، از سال ۱۷۹۷ تا ۱۸۱۵ م. در تصرف فرانسه بود. پس از سقوط ناپلئون به آلمان پیوست، بعد از جنگ اول جهانی از آلمان جدا شد و اداره آن به جامعه ملل واگذار گردید، در مارس ۱۹۳۵ جامعه ملل پس از مراجعه به آراء عمومی آنرا به آلمان پس داد، بعد از جنگ دوم جهانی از نظر اقتصادی به فرانسه پیوست، در سال ۱۹۵۷ به جمهوری فدرال آلمان ملحق گردید و یکی از ایالات دهگانه جمهوری فدرال آلمان بشمار آمد.

ساردنی / ساردینیا (Sardaigne)

جزیره ای است کوهستانی در مدیترانه متعلق به

ایتالیا، دارای معادن آهن و زغال سنگ و سرب و روی، شهر عمده آن: کاگیاری (Gagliari)

ساری

شهرستان ساری مرکز استان مازندران است. این شهرستان از شمال به دریای مازندران (خزر)، از مشرق به بهشهر، از جنوب به سلسله جبال البرز، و از مغرب به قائم شهر محدود است. وسعت ساری ۳/۹۲۳ کیلومترمربع و شامل دودانگه و چهاردانگه و بخش مرکزی می باشد.

مهمترین رود ساری رودخانه تجن است که از بهم پیوستن رودخانه های زاروم رود، شیرین رود لاجیم تشکیل شده است. رود نکا نیز از اضی شمال شرقی ساری را مشروب می سازد.

ویژگیهای تاریخی - شهر ساری را در قرن اول هجری سبید فرخان حاکم طبرستان به نام پسر خود سارویه بنا کرد و پس از آن یزیدبن مهلب سردار اموی این ناحیه را ویران کرد. منصور خلیفه عباسی شهر ساری را فتح و مسجدی در آن بنا نمود از آن پس ساری مرکز سادات زیدیه و مرعشی گردید. در سال ۲۶۰ هجری یعقوب لیث صفار این شهر را تصرف کرد، سپس به دست اسماعیل سامانی افتاد و زمانی آل زیار و آل بویه به ساری دست یافته و در ۴۲۶ (ه.ق) محمود غزنوی وارد ساری شد، سپس مرعشیان بر ساری مسلط شدند. در سال ۷۹۵ تیمور لنگ مردم مازندران و از جمله ساری را قتل عام نمود. بعدها در زمان صفویه بناهایی در ساری ساخته شد.

ویژگیهای اقتصادی ساری - پایه اقتصاد مردم این شهرستان: کشاورزی، دامپروری، باغداری، صیدماهی و پرورش طیور می باشد. از مهمترین محصولات کشاورزی: پنبه، برنج، گندم، جو، لوبیا روغنی، و مرکبات را می توان نام برد. صنایع مهم آن: کارخانه روغن کشی، پنبه پاک کنی، صابونسازی، شیر

پاستوریزه، فرش ماشینی و نئوپان می باشد.

سامان

شهر سامان در بخش حومه شمالی شهرکرد و در دامنه شرقی کوه بلند (شیراز) قرار گرفته است و از سوی شمال به دشت مسطحی محدود است که به دره رودخانه زاینده رود منتهی می شود.

فاصله سامان از شهرکرد حدود ۲۱ کیلومتر و ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۱/۸۶۰ متر است و شهر در میان هلالی از مزارع و باغات میوه در شمال، مغرب و جنوب آن محصور گردیده است. سامان در زبان فارسی به معنی حد و مرز و سرحد است. و علت آن، این است که این شهر مرز شمالی بین استانهای چهارمحال و بختیاری و اصفهان می باشد. در زبان ترکی سامان به معنی (گاه) می باشد. و احتمالاً به خاطر کشت گندم و ایجاد گاه برای تغذیه دام که در این منطقه قراوان است آنرا سامان نامیده اند.

جمعیت این شهر در حدود ۱۱/۵۰۰ نفر (با احتساب مهاجرین جنگی) است که از نسبت تقریباً مساوی مرد و زن تشکیل شده است. اهالی سامان از اقوام ترک بختیاری هستند و عده ای معتقدند که از اقوام ترک قشقایی می باشند و اکثراً به زبان ترکی صحبت می کنند و پیرو مذهب تشیع هستند.

ارکان اصلی اقتصاد سامان براساس کشاورزی، باغداری، دامداری و قالیباقی است. هم اکنون استفاده از وسائل ماشینی و مکانیزه در کشاورزی رایج است و نیمی از کشاورزی با روشهای سنتی و گاواهن انجام می شود. مهمترین محصولات آن: انگور، بادام، گردو و انواع میوه و گندم است.

سامن

سامن با جمعیتی حدود ۴/۳۰۰ نفر بر سر راه ملایر - بروجرد و با ارتفاع ۱/۸۲۵ متر از سطح دریا

می کردند. نژاد مردم آن لاتین و زبان رسمی کشور ایتالیائی و اهالی پیرو مذهب کاتولیک هستند. حکومت آن جمهوری است که از قرون وسطی آغاز شده و بهمین جهت خود را قدیمی ترین کشور اروپا می داند. قوه مقننه در دست شورای بزرگ است که تعداد آن ۶۰ نفر است که از طریق انتخابات عمومی برگزیده می شوند. قوه مجریه در دست دو نایب الحکومه است که توسط شورای بزرگ برای مدت ۶ ماه منصوب می شوند.

پایتخت آن شهر زیبای سان مارینو است که ۵۰۰۰ نفر جمعیت دارد و بر صخره ای واقع است و قسمتی از استحکامات قرون وسطی در آن به چشم می خورد.

ساوجبلاغ

ساوجبلاغ در جنوب طالقان قرار دارد و شیب عمومی زمینهای آن به سمت جنوب غربی است و به وسیله رودهای فصلی که از جبهه جنوبی کوههای طالقان سرازیر می شوند مشروب می شود.

این بخش از دو ناحیه نسبتاً متفاوت تشکیل یافته است: یکی دهستان های برغان، اغشت و ولیان است که ناحیه ای کوهستانی با آب و هوای معتدل کوهستانی می باشد. منابع آب در این ناحیه عبارتند از: رودخانه هایی که از این سه روستا می گذرند و چشمه هایی که به آنها می ریزند. به سبب کوهستانی بودن ناحیه، زمین کافی برای زراعت وجود ندارد. اما باغهای متعدد و وسیعی که انواع میوه های بیلاقی از آنها بدست می آید، ایجاد شده است که از محصولات معروف آن گوجه برغانی است. مراتع این دهستان نیز جهت چرای تابستانی گله های گوسفند و بز مورد استفاده قرار می گیرند.

ناحیه دیگر، دشت ساوجبلاغ می باشد، که ناحیه ای نیمه بیابانی است و آب و هوای نیمه خشک

واقع شده است. از نظر ناهمواری تپه های کم ارتفاع از دو سو آنرا احاطه کرده است. این بخش در سالهای اخیر با کاهش جمعیت روبروست. نه تنها شهر سامن بلکه ۹۴ روستای تابع آن نیز در سالهای اخیر با کاهش جمعیت و تخلیه روستاها روبرو بوده اند.

اقتصاد مردم بخش سامن مبتنی بر کشاورزی و تهیه مواد غذایی است. کشت گندم و انگور، پرورش زنبور عسل، مرغداری و تهیه مرغ و تخم مرغ و همچنین تهیه خیارشور و خشکبار از مهمترین فعالیتهای اقتصادی مردم سامن محسوب می شود. علاوه بر فعالیتهای فوق، در اطراف سامن کوره های آجرپزی متعددی وجود دارد و معدن سنگ شیشه اطراف سامن نیز استخراج می شود. بطور کلی این ناحیه از استعدادهای بالقوه اقتصادی برخوردار است.

سان فرانسیسکو (San Francisco)

از شهرها و بنادر انازونی در ایالت کالیفرنیا، بین اقیانوس کبیر و خلیج سان فرانسیسکو، در سال ۱۹۴۵ کنفرانسی از نمایندگان دولتها برای تأسیس سازمان ملل متحد در این شهر تشکیل شد، در سال ۱۹۵۱ نیز قرارداد صلح بین دولتهای انگلیس و فرانسه و آمریکا با ژاپن در این شهر به امضاء رسید.

سان مارینو

کشور کوچکی در دامنه شرقی کوهستان آپنین واقع در مشرق ایتالیا، در مرز ایالتی مارش با امیلیا به مساحت ۶۱ کیلومتر مربع آب و هوای آن معتدل کوهستانی است.

مسائل انسانی: جمعیت آن (۱۹۷۶) ۲۰/۰۰۰ نفر بوده که در هر کیلومتر مربع ۳۲۱ نفر زندگی

دارد. منابع آب این دشت عبارتند از: آبهای جاری فصلی و آب قناتهایی که در امتداد اصلی این آبها حفر گردیده اند. زراعت بواسطه وسعت قابل توجه زمینها، بسیار وسیعتر از باغداری است. محصولات زراعی این دشت: غلات، بخصوص گندم و جو، حبوبات، صیفی جات، چغندر قند، پنبه و سیب زمینی است که سیب زمینی فشنند شهرت خاصی دارد. مرکز این بخش هشتگرد است.

ساوه

این شهرستان از شمال به کرج و قزوین، از مشرق به ری و قم، از مغرب به استان همدان و از جنوب به تفرش و قم محدود است. وسعت این شهرستان ۹/۷۰۸ کیلومتر مربع است و ارتفاع شهر از سطح دریا ۹۹۵ متر می باشد.

نام شهر: ساوه به معنی خرده طلا آمده است. غلامحسین مصاحب در دایرة المعارف فارسی می نویسد: مقولها در سال ۶۱۷ هجری قمری شهر ساوه را غارت کردند و کتابخانه عالی آن را که دارای آلات نجومی نیز بوده آتش زدند. خواجه ظهرالدین ساوجی در قرن ۸هـ.ق باروی شهر را مرمت کرد. بعضی از سیاحان اروپایی از جمله مارکوپولو از ساوه نام برده اند.

از آنجا که ساوه از شهرهای بسیار قدیمی ایران است، دارای بناها و مساجد قدیمی است و کاشیکاریها و گچبریهای بسیار عالی داشته که متأسفانه امروزه بکلی ویران گردیده است.

در نزدیکی ساوه کنونی آثار شهر قدیمی آوه دیده می شود که در آن آثار بسیار قدیمی پیدا شده است.

سوئد

از کشورهای اروپای شمالی شامل قسمت شرقی شبه جزیره اسکاندیناوی بین دریای بالتیک و نروژ و

فنلاند، رشته کوههای کولن در قسمت مغرب آن را از نروژ جدا می کند، وسعتش در حدود ۴۴۹/۰۰۰ کیلومتر مربع، دارای جلگه های مسطح و جنگلهای انبوه و نواحی کوهستانی، آب و هوایش متغیر، زمستانها بسیار سرد و تابستانها گرم. رودهای مهم آن: دال و گنا و دریاچه های نسر و ملار. معادن آن: زغال سنگ، آهن، مس، سرب، روی و نقره. صادرات عمده آن: آهن، فولاد، کاغذ، چوب، ماشینهای کشاورزی و صنعتی، اسلحه، گوشت و لبنیات. طول راه آهن آن در حدود ۱۸/۰۰۰ کیلومتر، مردم آن از نژاد ژرمن و پیرو مذهب پروتستان. زبان آن سوئدی. پایتختش استکهلم. شهرهای مهم آن: گتبرگ، مالمونه و اوپسالا. حکومت: سلطنتی و مشروطه، دارای دو مجلس که یکی مرکب از ۱۵۱ نفر نماینده برای مدت هشت سال و دیگری دارای ۲۳۱ نفر نماینده برای مدت چهار سال است.

سوئز (Suez)

از بنادر مصر در کنار دریای احمر، بر انتهای شمالی خلیج سوئز، اگرچه محل آن از ایام قدیم مسکونی بوده، شهر سوئز در طول قسمت اعظم تاریخش دهکده کوچکی بیش نبود. پس از اتمام کانال سوئز (۱۸۶۹) توسعه آن آغاز شد. سوئز در قسمتهای جنوبی کانال قرار دارد. در واحه نزدیک آن «چشمه موسی» قرار دارد که گویند موسی آب آن را شیرین کرد.

سوئز / سویس (Suez)

کانالی است در مصر از پرت سعید تا خلیج سوئز که دریای مدیترانه را با بحر احمر مربوط ساخته و راه دریایی اروپا به آسیا است، طول آن ۱۶۸ کیلومتر و عرض آن ۱۲۰ الی ۲۰۰ متر و عمق متوسطش ۱۳ متر است، حفر این کانال در سال ۱۸۵۹ در زمان

خیابانی در استکهلم

کلیسای کانترال

بازار سلطنتی در استکهلم

نمایی از شهر استکهلم

سبیا / مأرب

از شهرهای قدیم یمن که در روایات گفته شده پایتخت ملکه بلقیس بوده که به عقد ازدواج حضرت سلیمان درآمد، و نیز گفته‌اند نام یکی از دولتهای عرب حمیر بوده که تا سال ۱۱۵ ق.م. وجود داشته و پایتخت آنها مأرب بوده، و ملکه بلقیس در حوالی آن سدی ساخته که معروف به سد مأرب گردیده و در حدود مائه دوم قبل از میلاد سیل عظیمی جاری شد که این سد را خراب کرد و باعث انقراض دولت سبیا گردید و این سیل بنام سیل عرم معروف شده است، خرابه‌های آن شهر در ۱۳ میلی شهر صنعا در طرف شرق واقع است، در این خرابه‌ها آثار دو قصر بوده که یکی را سلیمان پیغمبر و دیگری را یکی از زنه‌های داود بنا کرده است.

سبزوار

شهرستان سبزوار از شمال به شهرستان اسفراین، از شمال غرب به بخش جاجرم از شهرستان بجنورد، از غرب به شهرستان امام شهر، از جنوب و جنوب شرقی به شهرستان کاشمر، و از شرق به شهرستان نیشابور محدود است. این شهرستان ۱۹,۶۵۱ کیلومتر مربع مساحت دارد.

جمعیت: جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۵۵، حدود ۲۵۲,۹۳۷ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸ حدود ۴۸۹,۸۵۴ نفر برآورد گردیده و تراکم نسبی آن ۱۴/۷۵ نفر در هر کیلومتر مربع است.

تقسیمات سیاسی: تقسیمات کشوری شهرستان سبزوار بدین صورت است که مرکز آن شهر سبزوار و بخشهای آن جوین حومه، داوورزن، ششمند است، و ۲۳ دهستان و ۴۸۱ روستا دارد.

سبزوار در قدیم آباد و پرجمعیت بوده و بنام بیهق خوانده می‌شده است ولی در فتنه مغول ویران شد و پس از آن در جنگها و زد و خوردها صدمات فراوان

سعیدپاشا خدیو مصر به توسط فردیناند دولسپس مهندس فرانسوی شروع و در سال ۱۸۶۹ در عهد اسماعیل پاشا خاتمه یافت و چون راه اروپا را به آسیا و سواحل شرقی آفریقا و بسیاری از نقاط اقیانوسیه نزدیک کرد اهمیت یافت و شرکت‌های مختلف فرانسوی و انگلیسی و آمریکائی و بعضی کشورهای دیگر آن را در دست گرفتند. مالک ترعه دولت مصر بود اما به موجب قراردادی که در سال ۱۸۸۸ بسته شد منطقه بی طرف شناخته شد و عبور تمام کشتیهای دنیا با پرداخت حق عبور آزاد گردید، با اینکه قرارداد بهره برداری از ترعه سوئز سیزده سال دیگر اعتبار داشت در اوائل مرداد ۱۳۳۵ جمال عبدالناصر کانال سوئز را ملی اعلام کرد و از شرکت خارجی کانال خلع ید کرد، در اثر آن در هشتم آبان سال ۱۳۳۵ سپاهیان اسرائیل به داخل مصر حمله کردند و به طرف کانال پیش رفتند و جنگ شدیدی بین سربازان مصر و اسرائیل در گرفت، شب دهم نیروهای فرانسه و انگلیس نیز حمله ناگهانی خود را آغاز و شهرهای مهم مصر را بمباران کردند، جنگ بین مصریها و قوای اسرائیل و فرانسه و انگلیس در خاک مصر شدت یافت، دولتین فرانسه و انگلیس مدعی بودند که دولت مصر برخلاف قرارداد سال ۱۸۸۸م. کانال سوئز را که یک شاهراه دریایی جهان است، ملی کرده و با الغاء قرارداد مزبور حقوق دول امضاء کننده پیمان را پایمال ساخته، عاقبت روز ۱۶ آبان ۱۳۳۵ در اثر فعالیت‌های دولت آمریکا و سازمان ملل متحد فرمان آتش بس در جبهه جنگ مصر داده شد و بین دولت مصر و کمپانی ترعه سوئز موافقت نامه‌ای به امضاء رسید که دولت مصر ۲۳ میلیون لیره در مدت پنج سال بابت خسارت سهامداران ترعه سوئز بپردازد، روز ۱۹ دی ماه ۱۳۳۵ کانال که مدتها بسته بود مفتوح گشت و اولین کشتی از آن عبور کرد.

قدیم بیهق، منار مسجد پامنار جزئی از مسجد پامنار، آرامگاه حاج ملاهادی سبزواری، فیلسوف بزرگ دوره قاجاریه، و امام زاده شعیب بن موسی بن جعفر در جنوب سبزواری قرار دارد که دارای تاریخی مدوّنست و بنای قدیمی ابن ابی الطیب معروف به پیر حاجات از دوره صفویه است.

سراب

شهرستان سراب از طرف شمال به مشکین شهر و ارتفاعات سبلان، از جنوب به کوههای بزغوش و میانه، از مشرق به گردنه سائین و اردبیل و از شمال غربی به بخش بستان آباد و هریس محدود است. سراب ۲/۸۶۶ کیلومترمربع وسعت دارد و در ۴۷ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. ارتفاع سراب ۱/۶۸۰ متر از سطح دریا، فاصله اش تا تهران ۶۳۶ کیلومتر و با تبریز مرکز استان ۱۳۰ کیلومتر می باشد. آب و هوای شهرستان سراب به علت محصور بودن بین کوههای مرتفع بزغوش و سبلان معتدل کوهستانی است که در زمستان بسیار سرد و در تابستان معتدل می باشد.

جمعیت سراب بالغ بر ۱۲۴/۵۳۵ نفر بوده، جمعیت نسبی آن ۴۰/۴ نفر می باشد که دارای يك بخش و ۶ دهستان و ۱۴۵ روستا می باشد.

سراب از شهرهای معروف استان آذربایجان شرقی در زمینه اقتصادی و کشاورزی و دامداری است. منطقه سراب به علت قرار گرفتن در جلگه هموار و با خاک غنی و آب کافی، یکی از مراکز پرورش دام و دامپروری معروف استان است و گاو نژاد سراب معروفیت خاصی دارد.

صنایع دستی سراب عبارت است از: قالی بافی، سفال کاری، آجرپزی، که سفال کاری منطقه اندراب معروف است.

دید و فرصت آباد شدن نیافت و از زمان صفویه به بعد روبه آبادی گذاشت. موقعیت این شهر که در مسیر راه مشهد - تهران قرار دارد نیز بر آبادی آن افزوده است.

از لحاظ پستی و بلندی دارای ارتفاعات بسیاری است که در قسمت شمالی آن، که دنیا له رشته جبال البرز است، با نامهای مختلفی در محل خوانده می شود مانند کوههای جغتای... و در قسمت جنوبی رشته کوه میش است که به طرف غرب تا حاشیه کویر در ناحیه مزینان از ارتفاع آن کاسته می شود و در شرق به ارتفاعات کوه سرخ متصل می گردد. در بین این ارتفاعات جلگه و دشتهای حاصلخیزی وجود دارد که زمینهای کشاورزی اغلب به صورت دیم یا آب رودهای فصلی آبیاری می شود و از جمله آنها کال شور می باشد.

آب و هوای این شهرستان برحسب موقعیت محل متغیر است. در قسمت کوهستانی معتدل تر و در قسمت کویری صحرایی و گرم است.

از لحاظ اقتصادی این شهرستان از شهرهای مهم و درجه اول استان به شمار می رود و از لحاظ کشاورزی با توجه به آب و هوا بیشتر در دو بخش جوین و ششتمد اهمیت بسزایی دارد. در دیگر نقاط متکی به کشتهای دیم است.

محصولات عمده آن گندم، جو، پنبه، هندوانه، انار، خربزه و صنایع دستی (چوبی و مسگری و گیوه و کوزه گری است) و صنایع ماشینی پنبه پاک کنی و سالامبور با توجه به دامپروری در بخش کویری و کوهستانی است و معادن مختلف از جمله سنگ ساختمانی آن معروف است.

آثار تاریخی: آثار تاریخی شهرستان سبزواری عبارتند از: مسجد جامع سبزواری متعلق به قرن هفتم هجری قمری، مسجد پامنار متعلق به دوره سرداران (۶۰۰ هـ.ق)، منار خسروگرد تنها بازمانده از شهر

در سراوان آثار بناهایی که حکایت از دوران قبل از اسلام دارد به دست آمده که قدمت تاریخی این شهر و اطراف آن را نشان می‌دهد. برخی از آنها به شرح زیر است:

۱- تپه کلاتک بخشان، واقع در یک کیلومتری سراوان که قدمت آن به هزاره اول ق.م می‌رسد.
۲- تپه سیدمیر عمر، واقع در بخش جالق بطول تقریبی ۴۵۰ متر و عرض ۱۵۰ متر و با جهت شرقی، غربی کشیده شده که نسبت به زمینهای مجاورش ۱۲ متر ارتفاع دارد. تا قرنهای ششم و هفتم هجری به صورت مسکونی بوده و بعد از آن متروک شده است. چگونگی کشف آن بدین صورت است که هنگام پی‌کنی جهت استقرار دکل منبع آب به وجود آن پی بردند و موجب شد که اشیاء عتیقه زیادی از این تپه به دست آید.

۳- تپه روباهک، واقع در بخش حومه سراوان، مربوط به دوران قبل از تاریخ.

۴- خانه‌های قدیمی شیشه‌ریز، واقع در بخش جالق، مربوط به دوران اسلامی.

۵- خانه‌های قدیمی کوهکی، واقع در بخش جالق، مربوط به دوران اسلامی.

۶- تپه مهتاب خزانۀ کوهک، واقع در کوهک، مربوط به دوره‌های اشکانی - اسلامی.

۷- قبرستان قدیمی گشت، واقع در بخش حومه، مربوط به دوره‌های اشکانی - ساسانی.

۸- تپه کله برزاد، واقع در بخش سیب و سوران، مربوط به اوایل اسلام.

۹- تپه میل مارو، واقع در بخش سیب و سوران، مربوط به ۱۵۰۰ سال ق.م.

۱۰- قلعه زابلی، واقع در بخش زابلی، مربوط به دوران اسلامی - قاجار.

علاوه بر آثار یاد شده فوق، می‌توان تپه قلعه ملا، تپه پیرکهور، درخت کهنسال سروسرجو، قلعه سیب

سراب یکی از شهرهای قدیمی و تاریخی آذربایجان شرقی است. آثار بدست آمده از دوره اورات‌ها (معاصر مادها) به خط میخی قدمت آنرا نشان می‌دهد.

از وقایع مهم تاریخ سراب ملاقات بابک خرم‌دین با شبلی بن مثنی، جنگ امیر و هسودان با ترکان غز در قرن پنجم هجری و ویرانی سراب توسط مغولها (در سال ۶۱۷ ه.ق) را می‌توان نام برد.

مورخین سراب را به نام سراب و سراو ذکر کرده‌اند.

به علت وجود کوههای آتشفشانی، منطقه دارای آبهای معدنی غنی است. از جمله می‌توان آبهای گرم اسب‌فروشان، الله‌حق، شالقون و جلده باخان اردها را نام برد.

سراوان

سراوان شرقی‌ترین شهر استان است که از مرکز استان ۳۵۲ کیلومتر فاصله دارد. از شمال و جنوب و مشرق به کشور پاکستان، از مغرب به شهرستان ایرانشهر، و از شمال غربی به شهرستان خاش محدود است.

آثار و بناهایی که در این منطقه به دست آمده مربوط به دوران قبل از اسلام است. آنچه مسلم است، قبل از سال ۱۳۰۵ شمسی، سراوان دهکده‌ای بود به نام شستون که بتدریج با توسعه آن به صورت شهر درآمد و با تغییر نام به سراوان معروف گشته است.

آب و هوای آن در تابستان گرم و خشک و در زمستان معتدل است. بسیاری از روستاهای اطراف سراوان دارای خاک مرغوب و خوبی است که با بهره‌برداری از آن کوزه‌گری و سفال‌سازی در این روستاها بخصوص در ناحیه کلیورگان، رونق یافته است.

واقع در بخش سیب و سوران و قلعه‌های آشار و ایرافشان، قلعه قدیمی پسکوه، قلعه قدیمی کنت و غار کوه بیرگ را نام برد.

سرب یا سربیستان Serbie

از ممالک قدیم اروپای جنوبی در شبه جزیره بالکان به وسعت ۵۶/۱۶۶ کیلومتر مربع، پایتختش بلگراد. ابتدا در تصرف دولت عثمانی بود، در سال ۱۸۳۰م. استقلال داخلی یافت، در زمان ناپلئون سوم استقلال کامل پیدا کرد، اکنون جزو یوگوسلاوی است.

سرپیل ذهاب

از طرف شمال به دهستانهای ازگله و خانه‌شور (باختران)، از مشرق به بخش کوند، از جنوب به دهستان دیره اسلام‌آباد و از مغرب به قصر شیرین و خاک عراق محدود است.

آب و هوای سرپیل ذهاب گرم اما هوای دهستانهای پاتاق و قلعه شاهین معتدل است. سرپیل ذهاب در پای ارتفاعات پاتاق واقع شده و رودخانه‌های الوند، پاتاق، سراب قلعه شاهین، سراب گرم و رودخانه قوره‌تو این بخش را مشروب می‌سازد. سرپیل ذهاب شامل چهار دهستان، ۹۰ آبادی و ۱۱/۱۰۰ نفر سکنه است. جمعیت سرپیل ذهاب ۲۰۰۰ نفر است که بیشتر به شغل کشاورزی و کسب و داد و ستد می‌پردازند. عمده محصولاتش غله، برنج، پنبه، صیفی، میوه و قلمستان است.

سرپیل ذهاب در ۳۰ کیلومتری قصر شیرین و ۱۴۷ کیلومتری باختران بر سر راه اصلی مغرب ایران قرار گرفته است.

سرپیل در جوار ویرانه‌های شهر قدیمی حلوان بنا شده و قلعه مخروطی‌ای نیز در نزدیکی این شهر است. دکان داود که دخمه‌ای حجاری شده است بر سینه

کوه زاگرس و نقشی از فروهر در نزدیکی سرپیل است.

بقعه شیخ ابوعلی احمد بن اسحق قمی که از محدثین عالی مقام و از صحابه حضرت عسکری بوده است در این شهر است که زیارتگاه مردم می‌باشد.

سرخرس

یکی از هفت بخش مهم شهرستان مشهد است. مرکز بخشداری آن شهر سرخرس در شمال شرق مشهد قرار گرفته جمعیت این بخش در سال ۱۳۵۵ حدود ۶/۸۰۶ نفر بوده و شامل دهستانهای کُندکلی - قلعه قصاب سرخرس و مزدوران (مزدآوند) است. محصولات عمده کشاورزی آن غلات و علوفه است و به واسطه داشتن مراتع مرغوب مورد توجه دامداران سایر نواحی و اهالی محلی می‌باشد و به واسطه ایجاد پالایشگاه گاز خانگیران و استخراج گاز شیرین و ترش و لوله‌کشی به مناطق مصرف و غنی بودن این ذخایر، توسعه و رونق فراوان یافته و بر آبادی و جمعیت آن افزوده شده است و همچنین بواسطه مجاورت با کشور ترکمنستان دارای اهمیت استراتژیک و نظامی فراوان است.

سردشت

نام شهر و سرگذشت شهر از دید تاریخی: مردم کردستان سردشت را زادگاه زرتشت پیغمبر ایرانی می‌دانند و از آنجا که این نام را در کردی زرتشت و زرادشتره می‌خوانند عقیده دارند که سردشت از نام زردشت باشد که بعد از حمله اعراب به ایران به سردشت تغییر نام پیدا کرده باشد. سردشت فعلی قبل از اسلام در ضلع شمال غربی شهر کنونی در کنار چشمه آبی بزرگ قرار داشته و مدتی بنام کوز (نیزه‌رو) نامیده می‌شد و دارای برج و باروی محکمی

سفیدرود

یا قزل اوزن، از رودهای مهم ایران، از کوه چهل چشمه کردستان سرچشمه می‌گیرد و از ناحیه گروس عبور می‌کند، در گروس شعب متعددی به آن ملحق می‌شود و به سمت میانه می‌رود در آنجا نیز شعب دیگری مانند هشترو به آن متصل می‌گردد بعد زنجان رود و شاهرود داخل آن می‌شود و سپس وارد تنگه منجیل می‌گردد و در جنوب غربی دریای خزر دوشاخه می‌شود یک شاخه در نزدیکی حسن کیاده به دریای خزر می‌ریزد و شاخه دیگر داخل مرداب می‌شود، بعضی از شعبه‌های آنرا گوهررود می‌گویند، شعبه‌های دیگر هم دارد مانند سیاه‌رود و تاریک‌رود، بر روی سفیدرود و شعبه‌های آن پلهای مهمی ساخته شده که عبارت است از پل میانه و پل آهنی منجیل که جاده شوسه تهران به رشت از آن عبور می‌کند، پلهای دیگری هم بین رشت و لاهیجان بنا شده، در شاخه‌های مصبی آن ماهی‌های مختلف بخصوص ماهی آزاد و ماهی خاویار فراوان است. در تنگه کوهستانی منجیل سدی بر روی سفیدرود بسته شده که از بلندترین سدهای جهان است، دیوار آن ۱۰۲ متر ارتفاع دارد و طول سد ۴۲۲ متر است، در پشت سد دریاچه بزرگی تشکیل شده که یک میلیارد و نیم متر مکعب آب در آن جمع می‌شود و منبع عظیمی برای آبیاری کشتزارهای گیلان است، علاوه بر آب نیروی برق عظیمی به گیلان و قزوین می‌دهد و توربین‌های آن ۸۷/۰۰۰ کیلووات برق تولید می‌کند، این سد در تاریخ ۲۹ اردیبهشت ۱۳۴۱ ش. یعنی هفت ماه بعد از سد کرج آماده بهره‌برداری گردید.

سلطانیه

قصبه‌ای است از توابع زنجان، در جنوب شرقی

بوده که آثار آن هنوز پیداست.

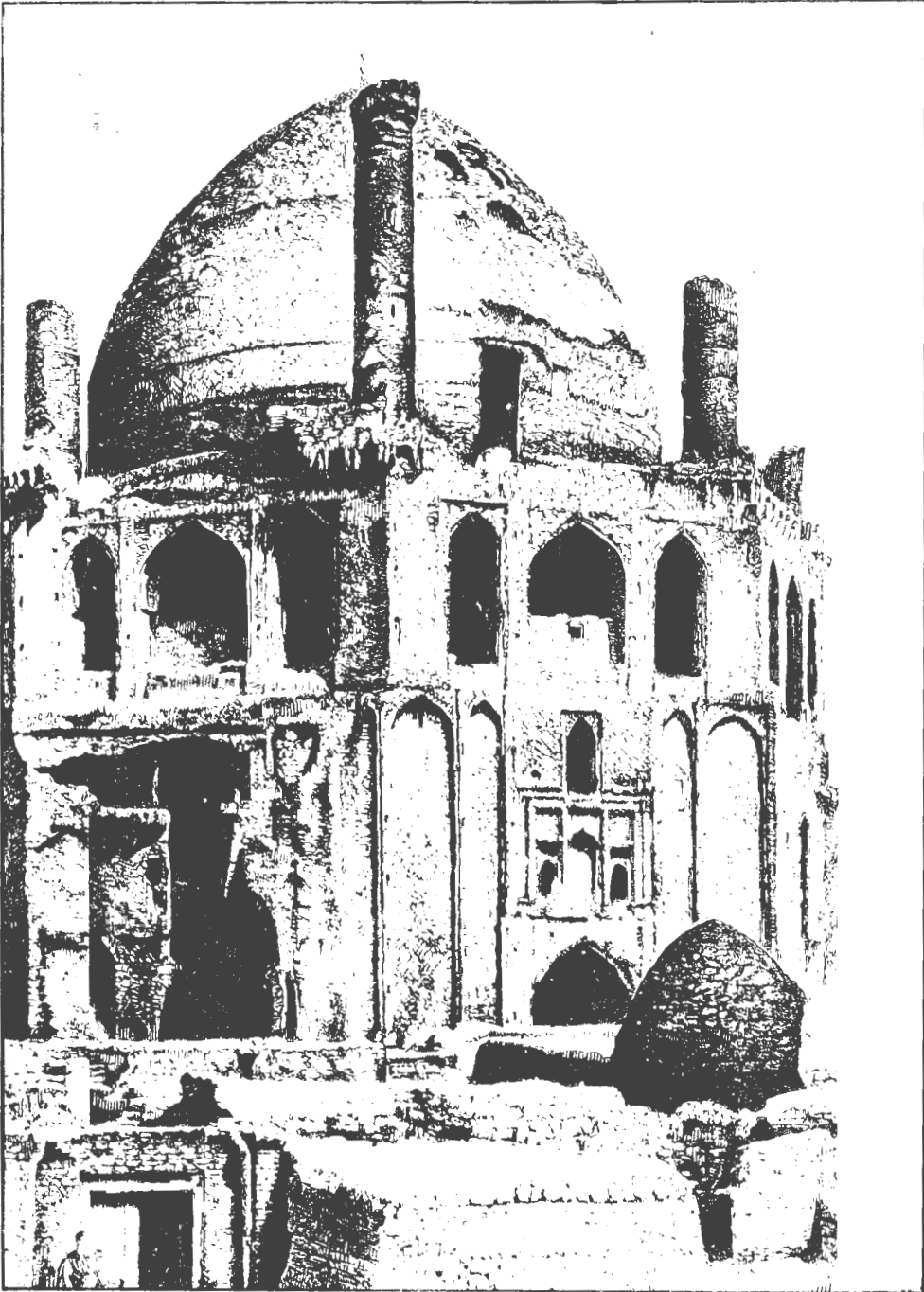
معنای دیگر سردشت می‌تواند آغاز و شروع دشت باشد که از دو قسمت (سر) و (دشت) تشکیل گردیده و به معنای دشتی است که از رودخانه زاب ادامه می‌یابد. دین مردم سردشت اسلام و مذهب آنها سنی شافعی است و زبان آنها کردی سورانی است و نژاد آنها کرد می‌باشد.

سردشت با وسعت ۲/۵ کیلومتر مربع در پای کوه (گرده سور) بر روی دشتی واقع شده است و مشرف به رودخانه (کَلو) یعنی سرچشمه‌های زاب کوچک است که از مشرق شهر می‌گذرد.

سردشت در کنار چشمه آبی است که آب آشامیدنی شهر و قسمت اعظم آب زراعتی زمینهای اطراف شهر از این چشمه که کانون آبگیر آن کوه (گرده سور) و رشته کوههای مرزی ایران و عراق است تأمین می‌گردد.

حوض سردشت یا چشمه آب خودجوش که شهر سردشت به دور آن ساخته شده است قبلاً بصورت چشمه سر باز بود و جلوه خاصی به شهر داده بود ولی اخیراً به توصیه اداره بهداشت روی آن پوشیده شده است، آب آشامیدنی شهر و اطراف شهر از این چشمه تأمین می‌گردد.

کوههای مرتفعی، غرب و شمال غرب آنرا فرا گرفته‌اند که کوههای مرزی ایران و عراق را شامل می‌شوند. از کوهها و قلل آن بلفات، هونیه‌مال، زردکه، هومل، سری‌گم و گرده سور را می‌توان نام برد که از نظر نظامی و استراتژیکی اهمیت داشته در عین حال دارای مناظر بسیار زیبای طبیعی می‌باشند. اکثر آنها را جنگلهای زیبا و متراکم با درختانی از نوع بلوط و مازوج و باغات و تاکستانهای وحشی و انجیر و انار و گلابی فرا گرفته‌اند.

بوده است. وجود کلیساها و گورستانهای متروکه مسیحی و سکونت فعلی آرامنه در بعضی از روستاها و استعمال کلمه (زارواند) که یکی از واژه‌های ارمنی می‌باشد همه گواه بر سکونت آرامنه در منطقه بوده است و یاقوت حموی هم همین کلمه را بکار برده بعداً کلمه سلماس و بعد از آن شاهپور جانشین آن شده بود.

سلوکیه / سلوکیا / سلوسی (Séleucie)

شهر قدیمی در نزدیکی تیسفون در مغرب دجله، مدتی پایتخت سلوکیدها بوده، پس از ویران شدن آن بدست آویدیوس کاسیوس سردار رومی، اردشیر بابکان شهر جدیدی بنام به اردشیر یا وه اردشیر بنا کرد که حصارش همان دیوار شهر سلوکیه قدیم بود، مؤلفین یهود و سریانی آن را ماخوزه یا ماحوزا (Mahoze) گفته‌اند.

سمرقند

شهر باستانی سمرقند در جمهوری ازبکستان و در کنار راه آهن ماوراء خزر و در وادی حاصلخیز زرافشان قرار گرفته است. این شهر از سمت شمال و مشرق و جنوب در میان رشته کوههای بلند احاطه شده، ولی از سمت مغرب به جلگه منتهی می‌شود.

شهر سمرقند که شاید قدیمیترین شهر ماوراءالنهر باشد، در دوران قدیم افراسیاب نامیده می‌شده، و بقایای شهر کهنه در بلندبهای در شرق سمرقند نو هم اکنون به چشم می‌خورد. حمدالله مستوفی در نزهة القلوب می‌نویسد: «سمرقند از اقلیم پنجم است. طولش از جزایر خالدات فطل و عرض از خط استوازل. در مسالك الممالك آمده خوشترین و نزه‌ترین بلاد جهان است.» در رساله نامه شهرستانهای ایران، که در اواخر دوره ساسانی نوشته شده، درباره تاریخ بنیان‌گذاری سمرقند مطالبی آمده

زنجان، در قدیم شهری آباد و از بناهای اولجایتو سلطان محمد خدابنده و پایتخت او بوده و ساختمانش در سال ۷۱۳هـ. تمام شده، مقبره سلطان محمد خدابنده که به گنبد سلطانیه معروف است نیز در آنجا است، از آثار قدیم آن خرابه‌های مسجد با عظمت آن شهر باقی است.

سلماس

انگیزه ایجاد شهر - چنانچه از شواهد تاریخی و جغرافیایی برمی‌آید بر ایجاد هسته اولیه شهر سلماس انگیزه خاصی بنظر نمی‌رسد چنانچه بوسیله زلزله در طی اعصار دستخوش تغییر محل و دگرگونی شده است. ولی آنچه مسلم است بافت اولیه در گذشته یکی از روستاهای مستعد بوده و مرکزیت ارتباطی برتری داشته است و با گسترش مبادلات بازرگانی و بازارهای هفتگی و جذب خدمات به صورت شهر درآمده بود، نقشه شهر جدید سلماس نظرنجی و بسیار جالب است. بارها زلزله باین شهر تغییر مکان داده و ساکنان دیلمقان در محل فعلی شهر که یکی از سعبات رودخانه زولا بنام آرزین از کنار آن می‌گذشت اسکان داده شده‌اند.

از حفاریهای بدست آمده از تپه تیان قدمت سلماس به زمان مادها می‌رسد و در زمان هخامنشیان جزء آخرین قسمت ارمنستان محسوب می‌شد و به نام زاروند گفته می‌شد و در دوره اسکانیان یکی از ایالت‌های حایل بین ایران و روم بوده و پس از سکست خسرو اسکانی ضمیمه متصرفات ساسانیان می‌شود. یادگاری از این سلسله در کوه پیرچاوش بر سر راه ارومیه و سلماس (نزدیک ده خان تختی) باقی مانده که روی تخته سنگی دو نفر سوار بر اسب وجود دارد یکی خود اردشیر و دیگری پسرش ساهور است و در جلو هر یک پیاده‌ای ایستاده مشاهده می‌شود. شواهد تاریخی می‌رساند که منطقه مدتی ارمنی نشین

است که از کتاب‌نامه پهلوانی فریدون جنیدی نقل می‌شود:

به کسته (طرف، سو) خراسان، شهرستان سمرقند (را) کاوس پسر قباد پی افکند، سیاوش پسر کاوس، به فرجام رسانید. کی خسرو پسر سیاوش آنجا زاده شد، و آتش ورجاوند و رهراں بدانجای نشست، پس زردشت دین آورد. از فرمان (بفرمان) گشتاسپ‌شاه ۱۲۰۰ فرگرد به دین دبیره، به تخته‌های زرین کند. و نوشت و به گنج (خزانه) آن آتش نهاد. و پس اسکندر گجستک سوخت و اندر دریا افکند.

شهر سمرقند که در هجوم مغول آسیب بسیار دیده بود، در زمان تیمور به پایتختی برگزیده شد، و تیمور بسیاری از علما، دانشمندان، صنعتگران و هنرمندان بلاد مفتوحه را به سمرقند روانه ساخت، و بناهایی احداث کرد، و در نتیجه در دوره فرمانروایی او، این شهر به اوج اشتهار رسید.

پس از تیمور، الغ بیگ نوه او که منجم و ریاضیدان بود، با همکاری تعدادی از منجمان ایرانی، رصدخانه و مدرسه‌ای تأسیس کرد، و بیش از پیش بر رونق این شهر افزود.

شهر سمرقند در سال ۱۸۶۸ به تصرف قوای روسیه درآمد، و در سال ۱۹۲۵ مرکز جمهوری ازبکستان شد.

مشهورترین بناهای تاریخی سمرقند که از آنها می‌توان یاد کرد، عبارت است از: مدرسه الغ بیگ، رصدخانه الغ بیگ، مدرسه طلاکاری، مدرسه شیردار، مسجد بی‌بی خانم، گورامیر، مجموعه بناهای شاه‌زنده که آرامگاه قثم بن عباس و قاضی‌زاده رومی در آنجا قرار دارد و مسجد حضرت خضر(ع).

و نیز تعدادی از مقابر و مزارات علماء و بزرگان سمرقند و همچنین مقبره رودکی در قریه رودک و مقبره اسماعیل بخاری در بیرون شهر سمرقند قرار دارند. در سمرقند دو مؤسسه آموزشی عالی وجود

دارد: یکی دانشگاه دولتی سمرقند به نام علیشیرنوائی. دوم دانشسرای عالی صدرالدین عینی. دانشگاه دولتی سمرقند در سال ۱۹۲۷ به صورت آکادمی تشکیل شده و در سال ۱۹۳۳ به دانشگاه تبدیل یافته است. کتابخانه این دانشگاه که دارای ۱۳/۰۰۰ نسخه خطی و ۶۰۰/۰۰۰ جلد کتاب چاپی است، بزرگترین کتابخانه سمرقند محسوب می‌شود. در این دانشگاه، دانشکده‌های خاورشناسی، تاریخ و زبان و ادبیات فارسی به مطالعات ایرانشناسی مشغول هستند.

از مراکز هنری سمرقند، می‌توان از موزه تاریخ مدنیت و صنعت که در سال ۱۸۹۶ تأسیس شده، و موزه صدرالدین عینی نام برد. در موزه عینی مجموعه کامل مقالات و کتابهای عینی و همچنین آثار مربوط به زندگانی او نگهداری می‌شود.

سمنان (استان)

استان سمنان که شامل چهار شهرستان سمنان، دامغان، شاهرود و گرمسار می‌باشد، ۸۹/۵۶۸ کیلومترمربع وسعت دارد (معادل ۴/۹٪ از کل مساحت کشور) و بین ۱۷' و ۳۴° تا ۳۰' و ۳۷° عرض شمالی و ۵۸' و ۵۱° تا ۵۸' و ۵۷° طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. این استان از شمال به استان مازندران، از جنوب به استان اصفهان، از مشرق به استان خراسان و از مغرب به استان‌های مرکزی و تهران محدود است، مرکز استان شهر سمنان است.

استان سمنان امروزی قبل از تقسیمات جدید «ایالت قومس» نامیده می‌شد، طبق نوشته محققین هکتوم پُلِیس (صددروازه) را می‌توان همان شهر قدیم قومس دانست.

سرگذشت تاریخی قومس: ۱- قومس که کومه‌شه، پناهگاه شکار سلاطین بوده است زیرا در

جغرافیای ایران و جهان

روستاهای شمالی دامغان و شاهرود نظیر چهارده کلاته (دامغان)، شاهکوه و مُجن (شاهرود) با لهجه نزدیک به مازندرانی سخن می‌گویند و در ضمن زبان ترکی در بیشتر روستاهای آبر و کالهوش (شاهرود) و همچنین گرمسار متداول است.

کوههای استان سمنان: استان سمنان در دامنه‌های جنوبی سلسله جبال البرز واقع شده که ارتفاع آن از شمال به جنوب کاسته شده و بالاخره به دشت کویر ختم می‌گردد.

رشته کوههای البرز از کوههای طالش در مغرب شروع و تا ارتفاعات خراسان در مشرق کشیده شده است و این رشته ممتد از نظر جهت‌گیری در مشرق و مغرب تفاوت‌هایی پیدا می‌کند؛ تا حبله رود در قسمت مغرب، جهت کوهها از شمال غربی به سوی جنوب شرقی می‌باشد درحالی‌که در مشرق این رودخانه امتداد کوهها جهت معکوس دارد، یعنی از جنوب غربی بطرف شمال شرقی متوجه می‌شود.

این دیوار بصورت قوس بزرگی است که به سمت شمال باز می‌شود و مناطق پست و مسطح اطراف دریای خزر را از فلات مرتفع مرکزی ایران (استان سمنان) جدا می‌کند، ارتفاعات شمال استان در جنوب این دیوار کوهستانی قرار گرفته است که مشخصات آن در زیر می‌آید.

بخش شرقی البرز: کوههای البرز شرقی، نسبت به البرز غربی که ارتفاعات آن رو به نقصان می‌گذارد کم‌عرض‌تر و باریک‌ترند تا آنکه در دوست کیلومتری شرق دریای خزر مرتفعات آن به دشت آرموت‌لی (Armiy یر) منتهی می‌شود.

عرض رشته البرز در این منطقه از ۱۲۰ کیلومتر در فیروزکوه، در فاصله بین دامغان و گرگان به ۶۰ کیلومتر تقلیل یافته و در شمال شرقی شاهرود فقط به ۳۰ کیلومتر می‌رسد. در قسمت شرقی از ارتفاعات البرز هم به همین نسبت کاسته می‌شود، به طوری که

گذشته در این سرزمین مرغزارهای وسیع و باصفا و مملو از شکار وجود داشته و شاهان گذشته ایران در این سرزمین پناهگاههایی برای شکار ساخته بودند. بعدها کومه‌ش به کومش تبدیل شده است.

۲- کومش ابتدا کومس بوده، یعنی کوه مس چون این ایالت در دوران هخامنشی نقش مهمی در صدور مس به بقیه نقاط داشته و بعدها به کومش تغییر نام یافته است.

۳- به دلیل کم‌آبی منطقه، مردم خود به حفر قنات می‌پرداختند و به همین دلیل این ولایت را کومش یعنی چاه کن و مردم آنرا کومشی گفته‌اند.

استان سمنان مرکب از چهار شهرستان سمنان، دامغان، شاهرود و گرمسار، و ده بخش است.

لهجه و زبان: زبان مردم استان سمنان را می‌توان یکی از قدیمی‌ترین زبانهای موجود ایران دانست، خاصه زبان شهرستان سمنان که از بقایای تقریباً دست نخورده زبان پهلوی است که در حال حاضر به گویشهای سمنانی، سنگسری، شهیرزادی، سرخه‌ای و بیابانکی تقسیم می‌شود. زبان مردم دامغان، شاهرود و گرمسار فارسی متداول است و در برخی موارد لهجه‌های گوناگون و باستانی دارند. در

دروازه ارك سيستان

مسجد سلطانی سمنان

شهمیرزاد واقع شده است.

۲- سلسله جبال البرز در شمال شاهرود، این قسمت از البرز منبع اصلی رودها و قنوات این منطقه می‌باشد، در قسمت جنوبی این سلسله اصلی، کوه‌های کم ارتفاع موازی با رشته اصلی کشیده شده که آنها نیز با نزدیک شدن به دشت کویر کم ارتفاع‌تر می‌شوند. مهمترین قله‌های این ارتفاعات قله

در حوالی جاجرم در قله خورکوه ارتفاع آن به ۲۸۱۹ متر رسیده و از آن پس به صورت فلاتی با ارتفاعات ناچیز درمی‌آید. مهمترین ارتفاعات البرز شرقی در ناحیه استان سمنان عبارتند از:

۱- سلسله جبال البرز، با ارتفاع متوسط ۳۲۰۰ متر که شهرستان سمنان را از استان مازندران جدا می‌سازد و قله معروف آن نیزوا در شمال غرب

سید جمال
سمنان

ویژگیهای رودهای فصلی است، این رود پس از دریافت چندین رشته فرعی در ناحیه کوهستانی، و پس از مشروب کردن اراضی پشت بسطام و زیر استاق به سوی کویر نمک می‌رود، گذرگاه سابق این رود از داخل شهر بوده و اکنون از مشرق شهر عبور می‌کند، طرح يك سد مخزنی بر روی این رودخانه به تصویب رسیده که عملیات ساختمانی آن در آینده نزدیک شروع خواهد شد.

رودخانه کال شور - این رودخانه از کوههای شمال شرقی میامی (کوه چاه بید) سرچشمه گرفته پس از گذشتن از شمال میامی از زیر پل ابریشم وارد کویر می‌گردد.

رودخانه چشمه علی دامغان - از دره‌های شاهکوه گرگان سرچشمه گرفته و به دشت کویر منتهی می‌شود.

خوش بیلاق ۲۸۰۲ متر، قله خیاشک ۲۶۷۰ متر و قله اُبر با ارتفاع ۲۶۳۰ متر می‌باشند.

۳- در شمال دامغان، رشته کوههایی به نام سفیدکوه قرار گرفته، که تا شاهکوه امتداد دارند، در حدفاصل بین دامغان و سمنان شاخه‌ای از سفیدکوه جدا گشته به طرف کویر نمک فرو می‌افتد که کوههای آن سلطان شاهرخ و پنجکوه می‌باشند.

۴- کوههای شمال گرمسار، که رودخانه حبله‌رود آنرا بریده و به دو قسمت تقسیم کرده است، این کوهها مانند حصاری در شمال شهر گرمسار قرار گرفته است، مهمترین ارتفاعات آن سُولُک و سَرْحَر و کَلَرز می‌باشد.

رودهای استان سمنان: رودخانه تاش (یا شاهرود) که از کانونهای آبگیر شاهکوه و شاهرود حدفاصل تاش و مُجِن سرچشمه گرفته و دارای

کاروانسرای سمنان

فیخار، مسیل تویه دروار، مسیل امام زاده عبدالله و تنگه ایج، مسیل زیان (زیوان)، مسیل سرخه، مسیل آبگرم، مسیل زردتول.

اماکن متبرکه و ابنیه تاریخی استان: استان سمنان جزئی از ایالت تاریخی کومش یا قومس است که از شهرهای سمنان، دامغان و بسطام تشکیل شده بود. بنابه روایت تاریخ و تحقیقات دانشمندان باستان‌شناس، استان سمنان از قدیم تا تسلط افغانه بزرگترین ایالات شمالی ایران بوده و چند بنایی که نسبتاً از دستبرد حوادث مصون مانده به عظمت و قدمت این استان شهادت می‌دهند. اما پس از تسلط افغانه کم‌کم این استان رو به ویرانی نهاد. مراحل تکامل تمدن از نظر باستان‌شناسی در این استان هنوز کاملاً شناخته نیست، جز در تپه حصار دامغان که

خشک‌رود دریان - در شمال قوشه از ارتفاعات شمالی قوشه سرچشمه می‌گیرد و از کنار قریه آمروان عبور کرده و به دشت کویر وارد می‌شود.

رودخانه گل رودبار - از ارتفاعات شمال شهیرزاد سرچشمه گرفته و با دریافت شعبات صوفیات و شهیرزاد حوضه وسیعی را مشروب می‌سازد، بعد از گذشتن از غرب سمنان به دشت کویر منتهی می‌گردد.

رودخانه حبله رود - این رودخانه از کوههای البرز سرچشمه گرفته و شعبه مهمی چون نهرود دریافت می‌کند، این رود در ۳۰ کیلومتری دشت گرمسار از مناطق بسیار شوری عبور کرده، به دشت کویر می‌رسد.

رودخانه ایوانکی - که در فصول بارندگی سیلابهای جمع شده را به دشت کویر می‌رساند.

سایر رودهای استان سمنان عبارتند از: نی‌آباد، مُجَن، ابرسیج، دامغان رود، آستانه، مسیل

تا اندازه‌ای تحقیقات باستان‌شناسی صورت گرفته است.

بناهای تاریخی استان: الف - مهمترین آثار تاریخی شهرستان سمنان: ۱ - مسجد جامع سمنان: این بنا در زمان خلافت حضرت علی (ع) احداث شده است. دارای مناره‌ای به ارتفاع ۳۱/۵ متر و کتیبه‌ای به خط کوفی می‌باشد.

۲ - مسجد امام خمینی سمنان: بنا شده در قرن سیزدهم.

۳ - دروازه ارگ سمنان: بنا شده در قرن سیزدهم هجری.

ب - مهمترین آثار تاریخی شهرستان دامغان: ۱ - مسجد تاریخانه یا خدای‌خانه، قدیمی‌ترین مسجد موجود در ایران.

۲ - مسجد جامع، این بنا قبل از سلجوقیان ساخته شده و گروهی آنرا مربوط به زمان خلافت مأمون می‌دانند.

۳ - تپه حصار، در ۲ کیلومتری جنوب شرقی دامغان، مربوط به دوره ساسانیان.

۴ - چشمه علی و عمارت مربوط به آن، از زمان قاجاریه که دارای مسجدی از خشت خام است.

ج - بناهای تاریخی شاهرود: ۱ - مجموعه بایزید بسطامی در بسطام شامل آرامگاه عارف شهیر بایزید بسطامی، صومعه بایزید، مسجد بایزید، مناره بسطام، برج کاشانه، گنبد و ایوان غازان خان و بقعه امامزاده محمد.

۲ - آرامگاه سید ابوالحسن خرقانی واقع در خرقان حدود ۴۰ کیلومتری شمال شاهرود.

۳ - آرامگاه ابن‌یمین فرمندی از اعضای نهضت سرداران واقع در فرومد از توابع بخش میامی

شاهرود.

۴ - مسجد جامع فرومد در روستای فرومد در ۱۶۵ کیلومتری شمال شرقی شاهرود.

۵ - مقبره شیخ ابوالحسن جوری واقع در جور، بین فیروزآباد و کلاته میرعلم، از قراء فرومد بخش میامی.

د - مهمترین ابنیه تاریخی گرمسار: ۱ - تپه غول‌آباد در جنوب شرقی که پایتخت سلوکیها بوده، خاراکس نام داشته است.

۲ - خرابه شهر در شرق گرمسار و باقیمانده‌ای از زمان غازان خان ایلخان مغول.

سمنان (شهرستان)

شهرستان سمنان در دامنه جنوبی البرز واقع گردیده و از شمال به استان مازندران، از جنوب به دشت کویر (استان اصفهان)، از مشرق به شهرستان دامغان، و از مغرب به شهرستان گرمسار محدود می‌شود. وسعت آن با بخشهای تابعه ۱۸۷۵۰ کیلومتر مربع است، و به طور متوسط ۱۱۱۷ متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارد.

سابقه تاریخی و وجه تسمیه شهر: ۱ - در اکثر کتب تاریخی سمنان را سنگسر آورده اند یعنی محل سکونت سکاها و نام سمنان در اصل سگسان یا سگئنان بوده است و نویسندگان یونانی پارتیان (پهلویان) را سکائی دانسته‌اند.

۲ - سمنان را مشتق از نام دو پیغمبر به نام‌های سیم و لام دانسته‌اند که مقبره آن دو پیغمبر در کوههای شمال شرقی سمنان واقع است.

۳ - تهمورث دیوبند این شهر را بنا کرده و نام آنرا «سمینا» نهاده است. وی از سه ایالت افرادی به این شهر کوچانده.

الف: از ایالت سیستان که در شمال شهر سکونت گرفته بودند و رئیس قبیله آنها ناسار بود و به این

قسمت شهر امروز ناسار گفته می‌شود.
ب: از ایالت پارس که در جنوب شهر سکونت کرده بودند و نام رئیس قبیله آنها اسپنزان بود و این قسمت شهر امروز به نام اسفنجان شهرت دارد.
ج: از ایالت پارت که در مغرب شهر مسکن گزیده و نام رئیس قبیله آنها کدیور جهان بوده و امروز هم غرب سمنان را کدیور می‌گویند.

سمیرم

این شهرستان در ۱۶۵ کیلومتری جنوب اصفهان میان استانهای فارس، بویراحمد و کهگیلویه و چهارمحال و بختیاری واقع شده است و مساحت آن در حدود ۵/۲۷۹ کیلومتر مربع است و منطقه‌ای کوهستانی است که مهمترین ارتفاعات آن رشته کوههای دینار (قله دنا) در جنوب و کوههای علی جوق، کوه سیاه، بُهروز، چالقا و سورمند می‌باشد. شهرستان سمیرم دارای آب و هوای کوهستانی با زمستانهای سرد و پربرف و تابستانهای خشک و معتدل است. پوشش گیاهی این منطقه متنوع بوده که بیشتر شامل استپ‌های کوهی و چمنزار و درختان جنگلی است و با اینکه بر اثر بی‌احتیاطی و قطع بی‌رویه از بین رفته‌اند اما هنوز از مهمترین مراتع جهت پرورش دام به حساب می‌آیند. دو چشمه معروف در این شهر جریان دارد، به نامهای چشمه خوانسار و چشمه خانعلی که دارای آبی گوارا و زلال‌اند. رودخانه‌های معروف سمیرم عبارتند از: ماربر، وَنک، شمس‌آباد و حنا که همگی سرانجام یکجا به رود خراسان ملحق می‌شوند.

از مناظر دیدنی این منطقه آبشار معروف آن است و همچنین تخت سلیمان، آب ملخ، دهات پادانا و دیگر دیدگاههای طبیعی کوهستانی را می‌توان نام برد.
درباره وجه تسمیه سمیرم عبارتهای مختلفی نقل شده است. از همه معروفتر گویند بعلت آب و هوای

سرد به این منطقه سمیران گفته‌اند (زمیران) که بعدها به سمیرم تبدیل شده و دیگر آنکه گویند سمیرامیس ملکه بابل به این منطقه آمده و آنجا را بنا نهاده است که به این نام موسوم گشته است. جمعیت این شهرستان حدود ۴۱/۹۷۳ نفر است که بعلت مهاجرت کوچ‌نشینان روبه افزایش است. بخشهای مهم آن عبارتند از: بخش حومه و وردشت، پادانای علیا، پادانای سفلی، حنا و وَنک، ایل قشقایی که از تیره‌های مختلفی تشکیل شده‌اند در هنگام بیلاق به این منطقه آمده و با مردم ارتباط داد و ستد دارند.

۶۰٪ مردم به کارهای کشاورزی و دامپروری اشتغال دارند، موقعیت کوهستانی و آب و هوای معتدل موجب گسترش باغهای سیب گردیده که همه ساله مقدار فراوانی به خارج از این منطقه صادر می‌گردد و بعلت زمینهای حاصلخیز و آب کافی محصولات نظیر گندم، جو، چغندر قند و گیاهان علوفه‌ای و حبوبات بدست می‌آید، این شهرستان در قسمت صنعت متأسفانه فقیر است هرچند که از لحاظ مواد اولیه از امکانات بالقوه‌ای برخوردار می‌باشد، معادن خاک نسوز پُشته و خاک گچ معروف است. صنایع دستی و کارگاهی این شهرستان مانند قالی‌بافی، گلیم و جاجیم بافی شهرت دارد.

راهها: با وجود اهمیت این منطقه که در میان سه استان و بر سر راه عشایر قرار گرفته لیکن تاکنون از لحاظ راهها چندان فعال نبوده هرچند بعد از انقلاب گسترش راهها ابعاد وسیع‌تری یافته اما کافی بنظر نمی‌رسد هم‌اکنون مهمترین جاده ارتباطی آن به قمسه از شمال و بویراحمد و بهبهان از جنوب است که به تازگی احداث شده است.

سِن Seine

رودی است در فرانسه که در مشرق آن کشور سرچشمه می‌گیرد و از پاریس عبور می‌کند و به

دریای مانس می ریزد به طول ۷۷۶ کیلومتر، قسمت عمده آن قابل کشتیرانی است.

سنجید (گیوی خلخال)

این بخش بین استان گیلان و شهرستانهای خلخال، میانه و اردبیل واقع شده و بوسیله دو جاده خاکی به شهرستان میانه و اردبیل مربوط و از بخشهای محروم و دورافتاده استان آذربایجان شرقی محسوب می شود.

فقدان راه ارتباطی بین شهر و روستا از مشکلات اساسی این بخش است. به علت کوهستانی بودن، برفهای زمستانی منبع رودها و چشمه ها می باشد.

پوشش گیاهی به صورت استهپی بوده و در ارتفاعات به صورت مرتع قابل استفاده دامداران است. بخش سنجید، دارای ۱۲۸ روستا و در حدود ۴۸/۷۱۸ نفر جمعیت است.

مهاجرت، در نقصان جمعیت اثر کلی دارد. شغل عمده کشاورزی و دامداری و فرش بافی می باشد. محصولات عمده سنجید، غلات، علوفه، حبوبات، میوه و عسل است.

از جاذبه های جهانگردی می توان آب گرم معدنی گیوی را نام برد. بعلاوه محیط دلپذیر و آرام منطقه، هوای لطیف کوهستان و مناظر زیبای طبیعی و اثرات شفا بخش آب های معدنی، همه ساله در تابستانها مسافرین زیادی را بخود جذب می نماید. مرکز بخش (سنجید) در کنار رودخانه آریاچای و در دره عمیق بنا شده است.

سند

یکی از ایالات غربی پاکستان به مساحت ۱۲/۰۰۰ کیلومتر مربع که قسمت عمده پاکستان غربی را تشکیل داده. مرکز آن: کراچی.

سنقر

شهرستان سنقر با وسعتی معادل ۱/۸۴۲ کیلومتر مربع، از طرف شمال به شهرستان قروه، از جنوب غربی به شهرستان باختران، از شمال غربی به شهرستان سنندج و از مشرق به همدان محدود است، ارتفاع آن از سطح دریا ۱۷۰۰ متر است.

جمعیت این شهرستان برابر سرشماری سال ۱۳۵۵، تعداد ۷۴/۹۱۱ نفر بوده، درحال حاضر جمعیت آن ۱۱۹/۸۴۰ نفر می باشد و جمعیت نسبی آن ۴۵ نفر در کیلومتر مربع است.

دین و زبان: دین مردم این شهرستان اسلام با مذهب (تشیع و تسنن) بوده و اغلب جمعیت روستاهای مجاور استان کردستان پیرو مذهب تسنن هستند.

زبان مردم این شهرستان ترکی و کردی است. اهالی سنقر اغلب به زبان ترکی تکلم می کنند، ولی زبان مردم دهستانهای کلیایی و فعله گری، کردی است.

اقتصاد شهرستان سنقر بر پایه کشاورزی و دامداری استوار است. وجود آب و هوای معتدل کوهستانی، جلگه ها و دشتهای پهناور، رودخانه های نسبتاً فراوان مانند گاورد، جامیشیان و سنقر چای و چشمه هایی چون گزنهله، سرده، چشمه آئینه و چرمه، موجبات کشاورزی و دامداری وسیعی را فراهم آورده و همچنین صنایع دستی قالی بافی، گلیم بافی و جوراب بافی رواج دارد.

آثار و ابنیه تاریخی: در شهرستان سنقر آثار تاریخی و اماکن متبرکه فراوان وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از: بقعه مالک، مزار امامزاده احمدین محمدباقر (ع) در شهر سنقر، تپه های قدیمی در اغلب روستاها از جمله ماهان کوه، تپه رشن، زنن و قره تپه.

سنگاپور Singapore

جزیره ای است در انتهای شبه جزیرهٔ ملاکا، به وسعت ۵۸۱ کیلومتر مربع و با جمعیتی بالغ بر ۲/۴۰۰/۰۰۰ نفر که بیشتر مردم آن چینی هستند، مرکز آن بندر سنگاپور است که بزرگترین بندر بازرگانی آسیای شرقی محسوب می‌شود و چون در مدخل اقیانوس کبیر به تنگهٔ ملاکا و اقیانوس هند واقع است دارای موقعیت مهم می‌باشد، این جزیره سابقاً مستعمرهٔ انگلیس بود، در سال ۱۹۶۵ دارای استقلال داخلی شد و عضو جامعهٔ مشترك المنافع گردید.

حکومت این کشور جمهوری، مذهب مردمان آن: بودائی، تائو، اسلام، هندو و مسیحیت و زبانهای رسمی آن: چینی، مالایانی، تامیل و انگلیسی است.

سنگال (Senegal)

کشور سنگال در مغرب قاره آفریقا بین کشورهای موریتانی، مالی و گینه در کنار اقیانوس اطلس قرار گرفته است. وسعت این کشور در حدود ۱۹۶/۰۰۰ کیلومتر مربع است.

این کشور سرزمینی مسطح و کم ارتفاع است و بلندترین نقطه آن ۴۹۸ متر ارتفاع دارد. قسمت اعظم آن را ساوان و استپ می‌پوشاند و کناره‌های آن جلگه‌ای است. مهمترین رودهای آن سنگال و گامبیاست.

آب و هوای آن در ساحل گرم و مرطوب، در ارتفاعات معتدل و در منطقهٔ علفزار کشور خشک است. جمعیت سنگال در حدود ۶/۳ میلیون نفر است که بیش از ۹۵٪ از جمعیت مسلمانند.

حکومت این کشور جمهوری و زبان رسمی مردم سنگال فرانسه است، اما مردم علاوه بر این به زبانهای محلی نیز که در این کشور رایج است

جغرافیای ایران و جهان

صحبت می‌کنند. پایتخت سنگال شهر داکار است. سنگال در سال ۱۹۵۸ دارای حکومت خودمختار شد و در ژوئن ۱۹۶۰ استقلال کامل یافت و ۲۸ سپتامبر این سال به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

اقتصاد کشور سنگال بر پایهٔ کشاورزی استوار است. کشاورزی $\frac{۱}{۳}$ تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد و بیشتر مردم این کشور به کشاورزی اشتغال دارند. مهم‌ترین محصول کشاورزی صادراتی سنگال بادام زمینی است.

سنگال امروزه هفتمین تولید کنندهٔ فسفات در جهان است، در ضمن اینکه بخش ماهیگیری تولید خود را نسبت به دههٔ ۶۰ میلادی چهار برابر افزایش داده است.

سن مارن / سان مارینو (saint - marin)

جمهوری کوچکی است در ساحل شرقی ایتالیا، نزدیک شهر فلورانس، به وسعت ۶۱ کیلومتر مربع، محصولات عمدهٔ آن: غلات، روغن زیتون و شراب. این جمهوری از قرن چهارم میلادی به وجود آمده و از سال ۱۸۹۷ با ایتالیا پیمان دوستی منعقد کرده، مجلس آن مرکب از ۶۰ نماینده است که از طرف مردم انتخاب می‌شوند.

سنندج

شهرستان سنندج مرکز استان کردستان در دره‌ای نسبتاً وسیع که بوسیله کوههای اطرافش محصور گردیده، واقع شده است. این شهر دارای آب و هوای سالم مخصوصاً در بهار و پاییز بوده است، و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۸۰ متر می‌باشد.

شهرستان سنندج با داشتن ۵/۰۳۳ کیلومتر مربع مساحت بیش از دو میلیون جمعیت در سال ۶۸ داشته. بنای این شهر به سال ۱۰۴۶ ه.ق می‌رسد که از همان زمان تاکنون مرکزیت خود را حفظ کرده

است. درباره وجه تسمیه سنندج آمده است که نام آن سنه دژ بوده (یعنی قلعه‌ای در پای کوه). از بخش‌های آن می‌توان کامیاران و دیواندره را نام برد. در مورد انگیزه ایجاد شهر باید گفت که شکل و ترکیب شهرستان سنندج بیشتر تابع عوامل جغرافیایی است بطوریکه فشار جمعیت مسکن شهر را امروزه تا کمرکش کوهها پیش برده است. سنندج دارای نقشه‌ای قدیمی و طبیعی است. خیابانهای اصلی و قدیمی آن از دو خیابان عمود برهم تشکیل یافته که با جهت شمالی جنوبی و غربی شرقی در محلی به نام میدان انقلاب در مرکز اولیه شهر یکدیگر را قطع می‌کنند. علت وجودی شهر دره طبیعی و مدور آن است که محلی مناسب و سنگری محکم برای حکام زمان در مقابل متعرضین به حساب می‌آمده است. محله‌های قدیمی شهر مانند قطارچیان، آقازمان، جورآباد، قلعه چهارلان، چهارباغ، پیرمحمد، گله‌خان در چهارطرف گسترش یافته‌اند.

سوادکوه

شهرستان سوادکوه در دره‌ای واقع در البرز مرکزی قرار گرفته که از جنوب به فیروزکوه، از مغرب به شهرستان بابل، از شمال به قائم‌شهر و از مشرق به جنگلهای اطراف دودانگه ساری محدود است. رودخانه تالار از وسط این شهرستان عبور می‌کند، وسعت این شهرستان ۲/۴۴۱ کیلومتر مربع است.

بقعه امامزاده عبدالحق که در زیر آب قرار دارد، زوّار بسیاری را در طول سال به خود جلب می‌کند. هم‌چنین آرامگاه امامزاده زکریا، امامزاده یحیی، امامزاده محمدصالح در این شهرستان می‌باشد. از آثار تاریخی سوادکوه برج لاجیم است، که مربوط به قرن پنجم هجری می‌باشد.

سودان

سودان بزرگترین کشور آفریقایی است. این کشور در شمال شرقی قاره آفریقا و در جنوب کشور مصر واقع شده است و از شمال شرقی به دریای سرخ محدود می‌شود. وسعت این کشور ۲،۵۰۵،۸۱۳ کیلومترمربع است. بخش بزرگی از سودان را دشتهای وسیعی که به وسیله رود نیل و شعبات آن آبیاری می‌شود، تشکیل می‌دهند.

سه منطقه مشخص اقلیمی در سودان وجود دارد. ۱- منطقه بیابانی شمال که به وسیله دره وسیع نیل به دو بخش غربی و شرقی تقسیم می‌شود. بخش غربی را مناطق وسیعی از تپه‌های شنی و بخش شرقی را صحرا گرفته است.

۲- منطقه جنوب خارطوم که دشتهای وسیعی از خاک رس آنجا را پوشانده است و نیل آبی و نیل سفید از اینجا عبور می‌کند.

۳- منطقه غربی کشور که در زمینهای بلند این منطقه توده‌های آتشفشانی جبل مارا قرار گرفته است.

سودان قبل از استقلال مستعمره مشترک مصر و انگلستان بود. در اکتبر سال ۱۹۵۱ بالاخره سودان توانست جمهوری مستقل و مجزائی از مصر به وجود آورد.

آب و هوای سودان بطور کلی گرم و سوزان است. در کناره‌های دریای سرخ آب و هوا معتدل است ولی این آب و هوا از حدود آن ناحیه تجاوز نمی‌کند. در نواحی شمال باران بسیار کم و در جنوب فصل بارندگی طولانی و در حدود ۸ ماه است.

در سالهای اخیر جمعیت سودان همچون همسایه شمالی‌اش مصر افزایش یافته است. جمعیت کنونی کشور بالغ بر ۲۴،۹۴۹،۸۰۰ نفر است که بیشتر تراکم در میان نیل آبی و نیل سفید در جنوب خارطوم است.

حدود ۸۰٪ از جمعیت سودان از اعراب مسلمانند

جمعیت سوریه در ۱۹۹۰ بالغ بر ۱۲،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که اکثر آنها در بخشهای غربی و جنوب غربی ساکن هستند. نژاد مردم آن سامی است که به زبان عربی تکلم می‌کنند. دین مردم سوریه اسلام است و اقلیتی مسیحی نیز در این کشور زندگی می‌کنند. مسلمانان این کشور در درجه اول سنی و بعد علویان، دروزبها و اسماعیلیها را تشکیل می‌دهند.

پایتخت آن شهر دمشق (۱،۲۹۲،۰۰۰ نفر) و از شهرهای مهم آن حلب، بندر لاذقیه، حمص، حماه است. حکومت آن جمهوری است که در سال ۱۹۴۱ میلادی از فرانسه مستقل شد و در ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. واحد پول آن پوند سوریه برابر ۲۷/۹۷ سنت از دلار آمریکا است.

بیش از نیمی از جمعیت فعال سوریه در بخش‌های کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری و دامداری به کار مشغول هستند، با اینکه نیمی از خاک کشور قابل کشت است ولی تاکنون بیش از نیمی از این خاک مورد بهره‌برداری قرار نگرفته است. مهم‌ترین منطقه کشاورزی این کشور نوار باریکی در طول ساحل، از مرزهای لبنان تا مرزهای ترکیه است که از آب و هوای مدیترانه‌ای برخوردار است. غلات محصول اصلی سوریه است.

بعد از بخش کشاورزی، به صنعت نیز در سوریه توجه بیشتری شده، صنایع مهم آن نفت و گاز و پس از آن به خاطر پنبه صنعت نساجی گسترش یافته. سوریه از سرزمینهای باستانی آسیاست. هزاران سال پیش از میلاد گروه‌های مختلفی از مهاجران سامی به این کشور مهاجرت کردند. بعداً تا ظهور اسلام در این سرزمین دولتهای مصر، یهود، فینیقیه، آشور، کلد، ایران، یونان و روم بر این کشور مسلط شدند. در قرن هفتم میلادی در ابتدای خلافت عمر

و بقیه سیاه‌پوستانی هستند که در جنوب سکونت دارند. این گروه به زبانهای مختلف محلی صحبت می‌کنند و ارتباطات فرهنگی آنان با همسایگان جنوبی‌شان بیشتر از مردم شمالی سودان است. حدود ۱۵٪ از جمعیت سودان را ساکنین شهرها تشکیل می‌دهند.

پایتخت این کشور شهر خارطوم (۸۱۷،۰۰۰ نفر) است که در محل اتصال رودهای نیل سفید و آبی قرار گرفته است. شهرهای مهم آن ام‌دورمان و بندر سودان است.

مهمترین منابع معدنی این کشور مس، طلا، آهن، نمک و نفت است. این کشور دارای ذخائر نفتی عظیمی است که کمتر استخراج شده‌اند.

فعالیت صنعتی این کشور بیشتر در زمینه کارخانه‌های پنبه‌بافی و پنبه‌زنی است و اکثر کارخانه‌های این کشور در شهر خارطوم قرار دارد. صادرات مهم سودان را پنبه، دام زنده، محصولات دامی و صمغ عربی تشکیل می‌دهد و واردات عمده آن انواع کالاهای مصرفی است.

دین مردم سودان: مسلمان (۷۳٪)، قبیله‌ای (۱۶/۷٪)، مسیحی (۵/۶٪) و سایر ادیان (۴/۷٪) واحد پول: پوند سودانی.

سوریه

کشوری است در خاورمیانه عربی که از شمال به ترکیه، از شرق به عراق، از جنوب به عراق و اردن، از جنوب به فلسطین اشغالی و از غرب به لبنان و دریای مدیترانه محدود است. مساحت آن ۱۸۵،۱۸۰ کیلومتر مربع است، یعنی در حدود ۱/۵ مساحت ایران. آب و هوای آن گرم و خشک و معتدل و خشک است. رود مهم این کشور فرات است که از کوههای ترکیه سرچشمه می‌گیرد و پس از عبور از بخش شرقی این کشور وارد عراق می‌شود.

سومالی (Somalie)

کشور جمهوری در گوشه شرقی آفریقا، حدود آن: از شمال به خلیج عدن، از مشرق و جنوب به اقیانوس هند، از مغرب به کنیا و حبشه، به وسعت ۶۳۷،۶۷۵ کیلومتر مربع، پایتختش موگادیشو (۷۰۰،۰۰۰ نفر) مردم آن غالباً مسلمان و با عربها از يك نژاد هستند و اغلب به حال چادر نشینی زندگانی می کنند و بیشتر به کشاورزی و دامپروری اشتغال دارند، زبان رسمی عربی و ایتالیائی و انگلیسی است. محصولات عمده اش: ذرت، پنبه، نیشکر، موز، دانه های روغنی. واحد پول: شیلینگ سومالی. قسمت مهمی از این سرزمین سابقاً متعلق به سلطان زنگبار بود، در اواخر قرن نوزدهم به تصرف دولت ایتالیا درآمد و به سومالی ایتالیا موسوم شد، پس از جنگ جهانی دوم دولت ایتالیا ناحیه تحت قیمومیت خود را واگذار کرد و دولت پادشاهی سومالی بوجود آمد، در سال ۱۹۶۰ دولت انگلیس نیز قسمت تحت تصرف خود را آزاد ساخت و از اتحاد این دو ناحیه جمهوری سومالی تشکیل شد و در ژوئیه سال ۱۹۶۰ استقلال خود را اعلام داشت.

جمعیت این کشور برابر آمار ۱۹۹۰ بالغ بر ۸،۲۰۰،۰۰۰ نفر است.

سوماترا

از شهرهای قدیمی هندوستان که مرکز بت پرستان هند بوده و بتکده معروفی داشته که سلطان محمود غزنوی در لشکرکشی به هندوستان آن را ویران کرد و توانست غنائم هنگفتی با خود به ایران آورد.

سوئیس (Suisse)

کشور جمهوری در اروپای مرکزی، حدود آن از سمت شمال به آلمان، از مشرق به اتریش و ایتالیا،

مسلمین این کشور را از تسلط دولت روم خارج نموده و تمام سوریه تحت کنترل مسلمانان درآمد. تا قرن هشتم میلادی بنی امیه در سوریه، که به چهار منطقه، دمشق، حمص، اردن و فلسطین تقسیم شده بود، حکمرانی می کردند و دمشق پایتخت آنان بود. پس از روی کار آمدن بنی عباس و تغییر پایتخت از دمشق به بغداد، سوریه اهمیت خود را به عنوان مرکز حکومت اعراب از دست داد اما زبان عربی به صورت زبان رسمی و متداول باقی ماند و اسلام مذهب اکثریت جمعیت کشور شد. به این سبب مسیحیان از سوریه به لبنان مهاجرت کردند.

سوریه تا قبل از اضمحلال امپراتوری عثمانی، جزو متصرفات آسیایی آن کشور بود. سپس همراه با لبنان تحت قیمومیت فرانسه درآمد و سرانجام در جریان جنگ جهانی دوم در سال (۱۳۲۳ هـ.ش / ۱۹۴۴ م) به استقلال رسید و رژیم جمهوری در این کشور اعلام شد. پس از استقلال تا سال (۱۳۴۲ هـ.ش / ۱۹۶۳ م) که حزب سوسیالیستی بعث در سوریه بر روی کار آمد کودتاهای متعددی در این کشور صورت گرفته است. در سال (۱۳۵۰ هـ.ش / ۱۹۷۱ م) جناح مارکسیست حزب بعث کنار زده شد و رئیس جمهوری فعلی زمام امور را به دست گرفت. از جمله رویدادهای مهم سالهای پس از روی کار آمدن حزب مزبور یکی جنگ (۱۳۴۶ هـ.ش / ۱۹۶۷ م) و دیگری جنگ (۱۳۵۲ هـ.ش / ۱۹۷۳ م) با اسرائیل بود. پیشروی اولیه سوریه در جنگ ۱۹۷۳ افسانه شکست ناپذیری اسرائیل را از میان برد.

سوماترا (Sumatra)

یکی از جزایر مهم اندونزی در اقیانوس هند، دارای محصولات مناطق حاره و معادن نفت و زغال سنگ، شهر مهم آن: پادانگ.

منظری از کشور سوئیس

رود راین در کشور سوئیس

غربی به زبان فرانسه و در قسمت شمال شرقی به زبان آلمانی و در قسمت جنوب شرقی به زبان مخصوص اهل سوئیس تکلم می‌کنند، زبان فرانسه و آلمانی بیشتر متداول است، قسمت عمده مردم پیرو آئین پروتستان و بقیه پیرو مذهب کاتولیک هستند. حکومت آن جمهوری فدرال، مرکب از ۲۲ بخش که هر یک در امور داخلی خود آزاد هستند، دارای دو مجلس شورای ایالتی که از هر ایالت یا بخش دو نفر نماینده در آن عضویت دارند، دیگری مجلس شورای ملی که ۱۹۶ نفر نماینده دارد، رئیس جمهوری از میان نمایندگان مجلس شورای ایالتی انتخاب می‌شود.

سوئیس در سال ۱۶۴۸ از امپراتوری رم جدا شد و آزادی پیدا کرد، در سال ۱۸۷۴ به موجب قانون اساسی ایالات مختلف آن به یکدیگر پیوسته و کنفدراسیونی بوجود آوردند، کشوری است بی طرف که در هیچیک از پیمانهای نظامی شرکت نکرده و در دو جنگ گذشته نیز بی طرفی خود را حفظ کرده است.

از جنوب به ایتالیا، از مغرب به فرانسه، به وسعت ۴۱/۲۹۵ کیلومترمربع، دارای مناطق کوهستانی و دریاچه‌های بسیار و مناظر زیبا، قسمت عمده آن را سلسله کوه‌های آلپ فرا گرفته و دارای قله‌های مرتفع است، در مغرب آن سلسله جبال ژورا واقع است. رودهای مهم آن: راین، رن و تسن. دریاچه‌های مهم آن: ژنو، نوشاتل، زوریخ. کنستانس. بواسطه مناظر طبیعی بسیار زیبا که دارد همه ساله عده کثیری مسافر از نقاط مختلف عالم به سیاحت آن می‌روند، آب و هوایش خشک و متغیر ولی اختلاف درجه حرارت آن زیاد نیست، کشاورزی در این کشور چندان رونق ندارد اما گلهداری و دامپروری در آن رواج دارد. معادن آن: آهن و زغال سنگ به مقدار کم، معادن نمک زیاد دارد. صنایع فلزکاری و ماشین‌سازی و نساجی بخصوص ساعت‌سازی آن مهم است. واحد پول: فرانک سوئیس. پایتختش: برن (۱۳۸،۶۰۰ نفر) شهرهای عمده آن: زوریخ، بال، ژنو، لوزان، و سن گال. مردم آن مرکب از نژادهای آلمانی، فرانسوی و ایتالیایی. در قسمت جنوب

منظره‌ای از کوه‌های آلپ

سیام (Siam) / تایلند (Thailand)

مملکتی است در جنوب شرقی آسیا، حدود آن از

جمعیت این کشور برابر آمار سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۶،۵۸۶،۰۰۰ نفر است و واحد پول آن فرانک سوئیس می‌باشد.

منجمد شمالی، از مشرق به اقیانوس کبیر، از جنوب به شطّ آمور و فلات مغولستان، از مغرب به رود اورال و جبال اورال. وسعتش در حدود ۱۲،۵۰۰،۰۰۰ کیلومتر مربع، در مشرق آن رشته کوههای یابلونونی و استانونی و در جنوب آن رشته‌هایی از کوهستان آلتائی و سایان قرار دارد، در ناحیه مرکزی آن جنگلهای وسیع سردسیری به نام ساوان وجود دارد. رودهای مهم آن: ینی سئی. ابی. لنسا. آمور. معادن عمده اش: زغال سنگ، مس، آهن، طلا، طلائی سفید، نقره، سرب و سنگهای قیمتی. آب و هوای آن سرد و خشک، زمستانهایش بسیار سرد و تابستانها معتدل، مدت شش یا هفت ماه در سال سراسر آن مستور از برف است و سه یا چهار ماه تمام رودهایش یخ می بندد و اغلب نواحی آن به واسطه سرمای شدید و یخ بندان قابل سکونت نیست. ساکنین بومی آن: ساموئیدها و تونگوزها هستند که تقریباً يك دهم جمعیت آن را تشکیل می دهند، بیشتر نفوس آن در سبیری جنوبی سکونت دارند و شهرهای آن در قسمت جنوب مجاور خط آهن و کنار رودها واقع است، خط آهن از جنوب سبیری عبور می کند و به ولادی وستک می رسد. شهرهای عمده اش: امسک. ایرکوتسک، ولادی وستک. تمسک، تیومن.

سیردریا / سیحون

از رودهای آسیا در ترکستان، از تپاشان سرچشمه می گیرد و از فرغانه گذشته وارد دریاچه آرال می شود، و طول آن ۲۸۶۰ کیلومتر است.

سیرالئون

سیرالئون کشور کوچکی است در ساحل غربی آفریقا که همسایگان آن را جمهوریهای گینه و لیبیریا تشکیل می دهند. وسعت این کشور بیش از ۷۲،۰۰۰ کیلومتر مربع است.

شمال غربی و مغرب به برمه، از جنوب به خلیج سیام، از جنوب شرقی به کامبوج، از سمت مشرق به لائوس، به وسعت ۵۱۴/۰۰۰ کیلومتر مربع، دارای نواحی کوهستانی و جنگلهای وسیع که از منابع مهم ثروت آن کشور به شمار می رود و مقدار کثیری کائوچو و نارگیل و سایر میوه های جنگلی و چوبهای قیمتی مانند چوب درخت ساج که بواسطه استحکام در کشتی سازی به کار می رود از جنگلهای آن به دست می آید، کارهای کشاورزی هم در آن سرزمین توسعه دارد و اکثر مردم به امور کشاورزی اشتغال دارند، صید ماهی نیز در سواحل سیام رواج دارد و عده کثیری از صید ماهی امرار معاش می کنند. محصولات عمده آن: برنج، توتون، فلفل، پنبه و کائوچو. معادن آن: زغال سنگ، قلع، آهن، مس، منگنز، جیوه، نقره، طلا و یاقوت، از رودهای مهم آن رود منام است که به خلیج سیام می ریزد و قسمتی از آن قابل کشتیرانی است، در حدود ۳۰۰۰ کیلومتر راه آهن دارد. مذهب عمومی: بودائی، مسلمان و مسیحی هستند، پایتختش بانکوک (۸،۰۰۰،۰۰۰ نفر) و شهرهای دیگر آن: چیانگ مای، خون کن، هات بای و ناخن راجاسیما. حکومت آن: مشروطه سلطنتی. دارای مجلس ملی مرکب از ۲۸۳ نفر. کشور سیام از کشورهای قدیمی و دارای سابقه تمدن و آثار ساختمانی و معماری مهم است، در سال ۱۹۳۲ انقلابی در آن کشور رخ داد و حکومت آن تغییر یافت و قانون اساسی جدید به تصویب رسید و اختیارات پادشاه محدود گردید.

جمعیت این کشور در ۱۹۹۰ بالغ بر ۵۵،۶۰۰،۰۰۰ نفر و واحد پول آن بات است.

سبیری (Sibérie)

ناحیه وسیعی است از متصرفات روسیه، شامل قسمت شمالی آسیا، حدود آن: از شمال به اقیانوس

حکومت آن جمهوری است. در ۱۹۶۱ از استعمار انگلیس مستقل شد و در ۲۷ سپتامبر ۱۹۶۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

سیرجان

شهرستان سیرجان در جنوب غربی کرمان واقع شده که از شمال به شهرستان رفسنجان و شهر بابک، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به شهرستان بافت و بردسیر و از غرب به استان فارس محدود می‌باشد. ارتفاع آن از سطح دریا ۱،۷۳۵ متر می‌باشد.

ناهمواریها: سیرجان بین کوههای مرکزی و پیشکوههای شرق زاگرس قرار گرفته و مهمترین ارتفاعات این شهرستان عبارتند از: کوه پنج، کوههای چهارگنبد و بیدخوان و کوه عین البقر (عین البقل) و از نواحی پست و همراه این شهرستان می‌توان دشت کویر در غرب و دشت حاصلخیز قطبیه در شرق را نام برد.

رودخانه‌های این شهرستان فصلی است مهمترین آنها عبارتند از تنگ‌تویه (پلنگی) و رودخانه حسین‌آباد.

لهجه و زبان: زبان مردم سیرجان فارسی و عشایر بزبان ترکی تکلم می‌کنند.

مهمترین ایلات این شهرستان عبارتند از: آرشلو، قرائی، و بچاقچی و شول.

نام شهر و انگیزه ایجاد شهر: نام این شهر (سیرگان) است که بنای آنرا به بهمن پادشاه اشکانی نسبت می‌دهند و در استیلای عرب آنرا معرب کرده و سیرجان نامیدند.

بخشها و روستاها: پاریز، بلورد، زیدآباد، ملک‌آباد، محمودآباد سید، مکی‌آباد، چهارگنبد، سعادت‌آباد از مهمترین روستاهای سیرجان بشمار می‌روند که از نظر آب و هوایی و نوع فعالیت

این کشور جزو سرزمینهای نیمه جلگه‌ای آفریقا است. از این رو جز در بخش شمال شرقی ارتفاعات چندانی ندارد. جنوب این کشور را جنگلهای استوایی پوشانده است.

سیرالئون به سبب نزدیکی با اقیانوس اطلس و خط استوا آب و هوایی گرم و مرطوب دارد و هر سال از دو فصل پر باران و خشک تشکیل می‌شود.

چندین رود از سمت شمال شرقی به طرف جنوب غربی کشور جریان دارد. این رودها با دلتای وسیعی به اقیانوس اطلس می‌ریزند. بر اثر ته‌نشین شدن گل و لای این رودها منطقه خوبی جهت کشت برنج بوجود آمده است.

جمعیت سیرالئون در ۱۹۹۰ بالغ بر ۴،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که بیشتر از نژاد سیاه هستند.

بیش از ۷۰٪ از جمعیت سیرالئون را مسلمانان تشکیل می‌دهند و بقیه مسیحی و پیرو ادیان بومی هستند.

زبان رسمی این کشور زبان انگلیسی است اما مردم به زبانهای محلی نیز صحبت می‌کنند.

پایتخت کشور سیرالئون، شهر فری تاون (۴۶۹،۷۷۶ نفر) است. فری تاون یکی از زیباترین بندرهای آفریقا به شمار می‌رود. این بندر نه تنها برای سیرالئون از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، بلکه برای اقتصاد کل کشورهای ساحل غربی آفریقا مهم است.

معادن در سالهای اخیر نقش مهمی در اقتصاد سیرالئون داشته است. مهمترین معادن این کشور الماس، بوکسیت و آهن است. الماس مهمترین صادرات کشور را تشکیل می‌دهد.

صنایع این کشور بیشتر شامل صنایع غذایی، سیگار و صابون است. تجارت خارجی آن در درجه اول با کشور انگلیس و بعد با سایر کشورهاست. واحد پول سیرالئون، لئون می‌باشد.

اقتصادی با یکدیگر متفاوت می‌باشند.

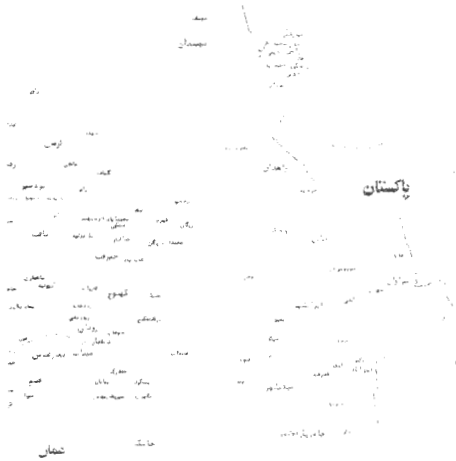
منطقه پاریز: در ۶۰ کیلومتری شمال شهرستان سیرجان واقع شده است که از نظر آب و هوایی دارای تابستانهای خنک و معتدل و زمستانهای نسبتاً سرد است، و در جوار پاریز کوه راویز قرار دارد. در این منطقه رودهای متعددی جریان دارند که از نظر کشاورزی اهمیت دارند، و از روستاهای آن دهشیرک، هنگو، علی‌آباد، آب‌باد و... را می‌توان نام برد.

سیستان و بلوچستان (استان)

استان سیستان و بلوچستان بین ۳' و ۲۵° تا ۲۸' و ۳۱° عرض شمالی و ۴۷' و ۵۸° تا ۱۹' و ۶۳° طول شرقی، در جنوب شرقی ایران واقع شده است. این استان از شمال به استان خراسان، از جنوب به دریای عمان، از مشرق به کشور افغانستان و پاکستان، و از مغرب به استانهای کرمان و هرمزگان محدود می‌شود. وسعت آن حدود ۱۸۱،۵۷۸ کیلومتر مربع است که ۸،۱۱۷ کیلومترمربع آن مربوط به سیستان و ۱۷۳،۴۷۸ کیلومترمربع بقیه متعلق به بلوچستان است؛ و در مقایسه با مساحت کل کشور، ۱ آنرا دربر می‌گیرد. بلندترین نقطه استان، شهرستان خاش با ارتفاع ۱۴۰۰ متر، و پست‌ترین منطقه آن کناره‌های دریای عمان است.

کوهها: ۱- کوه تفتان: این کوه که در اصطلاح محلی به چهل تن معروف است، در جنوب شرقی ایران، و در ۵۰ کیلومتری شمال شرقی شهرستان خاش واقع شده است. کوه تفتان که آتشفشان تفتان در آن قرار دارد، بلندترین کوههای بلوچستان را تشکیل می‌دهد و دارای قله متعدد است. قله آتشفشانی آن بنام چهل تن موسوم است، که در منتهی‌الیه جنوب شرقی کوه واقع شده است. قله چهل تن دارای دو دهانه آتشفشانی اصلی است.

الف - دهانه وسیع اولیه، قدیمی‌ترین دهانه

آتشفشانی تفتان است که در شمال غربی قله و در روی نرکوه قرار دارد. آثار آن اکنون به صورت پستی و بلندیهایی مشاهده می‌گردد.

ب - دهانه فعال جدید: این دهانه جدیدتر بوده، و اکنون قسمتی از آن بجای مانده که در جنوب شرقی قله قرار دارد. بخش تخریب یافته اکنون به شکل دره تنگ و نسبتاً عمیقی مشاهده می‌شود.

کوه تفتان با ارتفاع ۴۰۴۲ متر از سطح دریا، یکی از آتشفشانهای نیمه فعال ایران محسوب شده، و از دهانه آن دائماً بخار گوگرد خارج می‌شود.

۲- کوه بزمان (زنده): این کوه در شمال چاله جزموریان با ارتفاع ۳۰۴۹۷ متر از سطح دریا، قرار گرفته است و امتداد آن از جانب مغرب به رشته جبال بارز در استان کرمان متصل می‌گردد. این کوهها چاله لوت را از چاله جزموریان جدا می‌کنند.

۳- کوه ملک‌سیاه: آتشفشانی خاموش است با ارتفاع ۱۰۶۴۲ متر از سطح دریا که در کنار راه زاهدان - زابل قرار دارد، و نقطه مرزی مشترک بین ایران و پاکستان و افغانستان است.

کوههای دیگر استان عبارتند از: کوه بَم پُست درحد فاصل سراوان و چاه‌بهار و سلسله جبال آهوران

سرچشمه می‌گیرد و عامل اساسی فعالیت‌های کشاورزی در ناحیه ایرانشهر و بمپور است. با ایجاد سد انحرافی بمپور در سالهای اخیر توجه زیادی به مسئله آبیاری دشت بمپور شده است. این رود پس از عبور از دشت بمپور به دریاچه فصلی جزموریان می‌ریزد.

۴- رود کاجو: این رودخانه دائمی است و از شمال قصرقند (چاتف به سمت جنوب و جنوب شرقی) جریان می‌یابد. سیلابهای این رودخانه در ناحیه دشتیاری پخش می‌شود و در انتها به رودخانه باهوکلالت می‌پیوندد.

۵- رودخانه کهر: از تنگ سَرِحِه و اطراف نیکشهر سرچشمه می‌گیرد و سیلابهای آن در غرب کنارک به دریای عمان می‌ریزد.

۶- رودخانه کارواندر (Karvandár): این رودخانه از شعبات اصلی رودخانه بمپور است که تا قریه کارواندر دارای آب جاری دائم است. مازاد آب آن در این محل در بستر رودخانه فرو می‌رود و در پایین دست رودخانه مخصوصاً در محل دامن (Damen) در آغاز دشت ایرانشهر، مجدداً از زیر زمین خارج می‌شود و همراه با چند شاخه کوچک به رود بمپور می‌ریزد. دریاچه‌ها: ۱- دریاچه هامون: این دریاچه در دشت سیستان با وسعت حدود ۱۸۰۰ کیلومتر مربع و عمق متوسط ۵ متر (در فصول پرآبی) در شمال و شمال شرقی سیستان قرار گرفته و شامل سه قسمت (چاله) به نامهای هامون صابری، هامون بوزک و هامون هیرمند، می‌باشد. هرچند از آب بعضی از قسمت‌های دریاچه در مواقع پرآبی می‌توان برای کشت و کار استفاده کرد ولی اهمیت بیشتر این دریاچه به خاطر امکان پرورش و صید ماهی، شکار پرند، تأمین علوفه دامها از نیزارها و استفاده از نی جهت حصیر بافی می‌باشد. این دریاچه در مواقع پرآبی در اراضی مسطح دشت سیستان پیشروی می‌کند و

که دو شهرستان ایرانشهر و چاه‌بهار را از یکدیگر جدا نموده و تنگه معروف «سَرِحِه» بین آنها واقع شده است.

رودخانه: مهمترین رودخانه‌های استان سیستان و بلوچستان عبارتند از:

۱- رودخانه هیرمند یا هلمند (Helmánd): این رودخانه تنها شریان حیاتی سیستان است که از کوههای بابا در افغانستان سرچشمه می‌گیرد و پس از طی مسافتی در حدود ۱۰۵۰ کیلومتر وارد دریاچه هامون می‌گردد. هیرمند در محلی به نام جریکه (Garike) یا جاریکه در مرز ایران و افغانستان به دو شاخه تقسیم می‌شود. شاخه اصلی به نام رود مشترك یا پریان (که پریان مشترك هم نامیده می‌شود) قسمتی از مرز مشترك دو کشور را تشکیل می‌دهد سپس وارد افغانستان می‌شود. شاخه دیگر در داخل خاک ایران که خود باز به دو شاخه یکی به طرف چاه نیمه و شاخه دیگر به طرف مناطق کوهک و زَهک می‌رود که دو سد انحرافی در این دو منطقه بر آن بسته شده است و سد سیستان بر روی شاخه‌ای که از طریق چاه نیمه تأمین می‌شود احداث شده است.

۲- رودخانه باهوکلالت (سرباز): این رودخانه برآب‌ترین رود بلوچستان است که از به هم پیوستن رودخانه سرباز و پیشین و تعدادی رودخانه‌های سیلابی دیگر تشکیل می‌گردد. این رودخانه در بخش علیا به نام رود سرباز و در بخش وسطی رودخانه پیشین (از راسک به بعد) و نهایتاً رودخانه باهوکلالت (در ناحیه باهوکلالت) نامیده می‌شود. این رودخانه پس از مشروب نمودن نواحی سرباز، باهوکلالت، پیشین و دشتیاری به خلیج گواتر (Govater) در دریای عمان می‌ریزد و عامل اصلی حیات زندگی در جنوب بلوچستان است. سد پیشین بر روی همین رودخانه در ناحیه پیشین در دست اقدام است.

۳- رود بمپور: از ارتفاعات شرقی ایرانشهر

تلمه سبور

بچهک نواز تبرج

مراتع حاشیه دریاچه غنی و سرسبز می شود که منبع بزرگ تغذیه دامهای ناحیه است. مازاد آب دریاچه در زمان پربابی از طریق آبراه «شیله» (Shaile) به طرف مرز افغانستان برمی گردد و نهایتاً در محلی به نام گود زره (Gode - zereh) در شنزارها فرو می رود. ارتفاع متوسط گودزره از سطح دریا ۳۰۰ تا ۳۵۰ متر است.

۲- دریاچه جزموریان: پوشش گیاهی را در اصطلاح محلی جز (jaz) می نامند و انبوهی و کثرت آن را موریان (Mooryan) و به همین سبب این ناحیه به جزموریان معروف شده است.

این دریاچه فصلی در مغرب بلوچستان قرار دارد و نیمی از آن در استان کرمان واقع است.

بادهای منطقه سیستان: ۱- باد صدویست روزه (۱۲۰ روزه) موسوم به باد لوار (Lavar): این باد در واقع دنباله بادهای موسمی اقیانوس هند است که به علت وجود مراکز فشار که در بیابان تهر (Tahār) (تار) تغییر شکل داده در ناحیه سیستان نیز عامل تشدید کننده این جریان هواست. زمان وزش این باد از اوایل خردادماه تا پایان شهریور ماه است و سرعت آن به ۱۱۰ تا ۱۲۰ کیلومتر در ساعت نیز می رسد که نهایتاً باعث انتقال ماسه های بادی، فرسایش خاک، پرکردن نهرها و کانالهای آبرسانی و تعدیل درجه حرارت در فصل تابستان می شود.

۲- باد قوس: این باد در آذرماه می وزد و سبب بارندگی مختصری در منطقه می گردد.

۳- باد هفتم (گاوکش): از بادهای زمستانی بسیار سرد است، به طوری که در بعضی از سالهای موجب خسارتهای جانی و مالی می گردد.

بادهای منطقه بلوچستان: ۱- بادنمبی (nambi) یا باد جنوب: این باد در تمام طول سال، از سمت جنوب می وزد و مقدار زیادی بخار آب دریای عمان را به همراه دارد. از این رو برای کشاورزی بسیار

مفید است.

۲- باد هوشاک (Hooshak): از جمله بادهای سوزانی است که به محصولات کشاورزی، خصوصاً درختان خرما، خساراتی وارد می سازد.

۳- بادهای مرطوب و موسمی اقیانوس هند: این بادهای از جنوب شرقی بلوچستان می وزند و سبب بارانهای تند و سیل آسا در فصل تابستان هستند.

۴- باد شمال گوریچ (Goorich): جهت وزش این باد از شمال به جنوب است که در تابستان موجب اعتدال هوا و در زمستان موجب سردی آن می شود.

۵- باد جنوب غربی / گرو (GARoo): جهت وزش آن از جنوب غربی به طرف شمال شرقی است. زمان وزش آن اواخر بهار و تابستان می باشد که معمولاً توأم با گرد و خاک و طوفان است.

براساس آخرین تقسیمات کشوری، این استان دارای شش شهرستان و ۱۷ بخش مستقل است. شهرستانهای این استان عبارتند از: ۱- زاهدان ۲- ایرانشهر ۳- چاه بهار ۴- خاش ۵- زابل ۶- سراوان. زبان و لهجه: مردم این استان علاوه بر زبان فارسی که به آن سخن می گویند، از نظر زبان و گویش محلی به دو دسته تقسیم می شوند:

الف - لهجه سیستانی (زابلی): زبان مردم سیستان فارسی دری است که بصورت شکسته تلفظ می گردد و به لهجه سیستانی یا زابلی معروف است.

در زمان تسلط اعراب بر ایران نفوذ زبان عربی در این خطه کم بوده است. البته زبان مردم سیستان تحت تأثیر مردم افغانستان و زبان انگلیسی قرار گرفته، در بعضی موارد لغات و کلماتی از زبانهای فوق نیز استعمال می شود.

ب - لهجه بلوچی: این لهجه که بیشتر در بلوچستان رایج است، خود به دو قسمت تقسیم می شود: ۱- گویش مردم شمال بلوچستان یا منطقه سرحد. ۲- گویش مردم جنوب بلوچستان یا ناحیه

خویش را از گرسنگی نجات دهند. در این منطقه خرما قوت دامها در ایام خشکسالی می باشد. زن در خانواده عشایری نقش بسیار فعالی دارد و به هر جهت در غیبت مردان نگهداری دامها و چرخ زندگی خانواده عشایری را به عهده دارد.

کمبود مراتع و آب، طبیعت خشن، و عدم توانایی مالی از عواملی است که موجب کمی دام در منطقه گردیده است.

برخی از مهم ترین طوایف این استان با توجه به محدوده شهرستانها عبارتند از:

الف - زاهدان و خاش: طایفه های نارویی، ریگی، هاشم زهی، کُرد، شهنوازی، شه بخش و گرگیج.

ب - سراوان: گمشادزهی، سیاهانی، دهانی، اسکانی، صلاح زهی، پَرکی، و دامنی.

ج - ایرانشهر و چاه بهار: بارکزی، سعیدی، زین الدینی، دُرزادگان، سردارزهی، رئیسی، شیرانی، لاشاری، میارکی، و بامری.

د - زابل: براهوئی، ناروئی، بارانی، میر، سازانی، بَزی، جهانتیغ، ریگی، سرابندی، سنجرائی، شهرکی، رخشانی، صیادان، سرگری، سرگلزائی، کلانتری، کیخا، کُرد، هراتی، گرگیج، سراوانی، جُر، خَمَر، شَبَبِک، تَکُور، حیدری، لَکَزیایی، شهریاری، زور، قُورَت خوار، شاهرودی، علی احمد، سنجولی، میرشکار، اُردُنی، شیخ، گلوی، سالارزهی، دُرّه ای و نورزهی.

توضیح اینکه در سیستان تعداد ۳۲۳ تیره قومی ساکنند. در این جا به برخی از آنها اشاره شده است.

آثار باستانی سیستان: آنچه مسلم است، سیستان دوره های گوناگونی را پشت سر گذاشته که آثار تاریخی آن بیانگر این مطلب است. در ذیل برخی از آثار باستانی آن ذکر می گردد:

شهر سوخته: در ۶۰ کیلومتری جاده زابل به زاهدان در بخش شیب آب این شهر واقع شده است.

«مُکْران». هر کدام از آنها به شاخه های کوچکتری نیز تقسیم می گردد، گوناگونی گویشها با عواملی از قبیل پراکندگی جغرافیایی، همجواری با فرهنگهای مختلف بیگانه، و حوادث تاریخی گذشته ارتباط دارد.

دین و مذهب: مردم سیستان و بلوچستان مسلمانند. بلوچها حنفی مذهب و گروههای کوچکی از آنان مانند انوشیروانیها و بامریها، شیعه مذهبند. اکثریت مردم سیستان نیز شیعه هستند.

ایلات و عشایر: ایلات بلوچستان در برخورداری از طبیعتی خشن، آب و هوای خشک و متغیر و عدم امکانات مناسب در شیوه تولید جبهه مشترک دارند.

با بودن چنین محدودیتهایی از نظر طبیعی، عشایر بلوچستان دارای خصوصیات ویژه ای هستند. این ناسازگاری محیطی بر بنیانهای اقتصادی اثر گذاشته و موجب گردیده است تا در برابر هر پدیده خارجی مقاومت کنند و نیز در درون طایفه با تعاون و همبستگی از بهره گیری مشترکی برخوردار باشند. منزلت های گروهی در هر طایفه از تعادل، و هماهنگی برخوردار است، اما در خارج از آن به شکل های گوناگون دیگری ظاهر می گردد.

روابط خویشاوندی در عشایر بلوچ ارزشهای اجتماعی همسانی به افراد طایفه بخشیده است به همین سبب روابط خویشاوندی سببی یکی از مسائل اجتماعی مهمی است که برای محدود کردن تعارضات و کینه توزیهای برون طایفه ای اثر گذاشته، بدین منظور بعد از مبارزات دو طایفه سعی بر آن است که چنین روابطی را بوجود آورند تا در آینده از اتحاد و همبستگی بیشتری برخوردار گشته و کینه توزیهای گذشته نسبتاً فروکش کند.

از ویژگیهای خاص بعضی از عشایر بلوچ دامپروری متحرک است، و اقتصاد آنها کاملاً بر مبنای دامداری است. تحرك بیشتر به منظور جمع آوری علوفه و موادی است که بتوانند دامهای

اهمیت شهر سوخته و آثار آنرا می توان از دو جهت مورد بررسی قرار داد. نخست اینکه در حدود سالهای ۳۲۰۰ تا ۲۰۰۰ ق.م پایتخت سیستان بوده و با ۱۵۰ هکتار وسعت در دو هزار و پانصدسال قبل از میلاد بزرگترین شهر و مرکز تمدن در دنیای شرق آنروز بوده است. دوم اینکه آثار موجود در این شهر به طرز شگفت انگیز و خارق العاده ای در طول هزاران سال به همان شکل به حالت اولیه باقی مانده اند. دو واقعه که در حالت عادی مخرب و زیانبار بوده باعث سالم ماندن آثار شهر سوخته شده است. یکی انحراف رودخانه هیرمند از مسیر و بستر خود، دیگری بالا آمدن مداوم نمک به قشر سطحی زمین در اثر گرما.

استان سیستان و بلوچستان با وجود محرومیت و عوامل فراوان نامساعد طبیعی، دارای استعدادهای زیادی است که در صورت رسیدگی و تلاش می تواند شکوفا گردد. در این زمینه برادران جهادگر استان فعالیتهایی انجام داده اند که مختصراً به آن اشاره می کنیم:

الف: کشاورزی: ۱- تأمین آب کشاورزی: بدین منظور جهاد سازندگی بیش از دو هزار رشته قنات را در منطقه تحت پوشش خود قرار داده است که توسط کارشناسان دستور کار در زمینه لایروبی بیش کار، سنگ چین، پی کنی و غیره را به کشاورزان داده است.

الف - تأسیس گروه موتورپمپ سیستان: با تأسیس گروه موتورپمپ در منطقه سیستان که در حدود ۲۰۰ دستگاه می باشد، بیش از یک کل اراضی زیر کشت سیستان را آبیاری می کند.

نگهداری و تعمیرات و سرویس و تهیه لوازم مورد نیاز و سوخت کلاً به عهده جهاد سازندگی است، در ضمن لایروبی انهار در سیستان، بیش از ۱۵۰۰ کیلومتر ایجاد سیل بند یا (گوره بندی) نزدیک به ۴۵ کیلومتر و ایجاد تأسیسات آبی بوسیله جهاد انجام

شده است.

ب - تأسیس گروه موتور پمپ بلوچستان: بیش از ۸۰۴ دستگاه موتور پمپ از انواع بلاگستون، لیستر و همچنین بیش از ۳۴ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق در منطقه احداث شده است.

۲- آماده کردن زمین: حدود ۳۲،۹۷۶ هکتار زمین جهت کشاورزی شخم و تسطیح شده است. ایجاد زمین (احداث خوشاب) نزدیک به ۸۰ مورد در حدود ۸۰۰ هکتار.

۳- تشکیل تعاونیهای تولید کشاورزی.

۴- تراکتور و ادوات آن: تعداد ۷۸۶ دستگاه تراکتور توسط جهاد بین کشاورزان توزیع شده است. توزیع وسایل کشاورزی و لوازم یدکی ماشین آلات و تعمیر ماشین آلات.

۵- تهیه و توزیع بذر نهال، کود، سم: بذر سبک ۲/۸۲۸ تن و بذر سنگین ۱/۲۵۳ تن و ۱۳/۴۹۴ تن کود شیمیایی و انواع سم نهال درختان مرکبات و دیگر درختان و بیش از ۹۶،۰۰۰ اصله نهال بین روستاییان توزیع شده است.

۶- سوخت: تأمین سوخت تراکتور و موتورپمپ و سایر ماشین آلات کشاورزی.

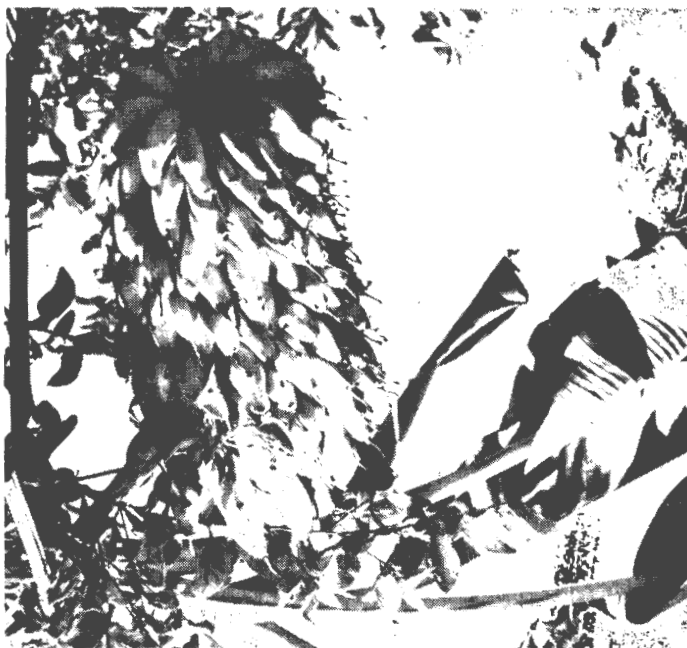
۷- خرید محصولات کشاورزی: در مجموع بیش از سه هزار تن محصولات کشاورزی از قبیل خرما و مرکبات و صیفی جات را از کشاورزان خریداری و به بازار فروش حمل کرده است.

۸ - پرداخت وام به کشاورزان: میزان قابل توجهی وام از طریق معرفی به بانک کشاورزی در اختیار کشاورزان قرار داده است.

۹- امور دام: واکسیناسیون دامها و طیور و درمان آنها بوسیله جهاد.

ب: عمران: ۱- احداث آموزشگاه: مدرسه احداثی تمام شده ۶۱ مورد، در دست اجرا ۱۶ مورد، تکمیلی یا توسعه یافته تمام شده ۴۱ مورد، در دست

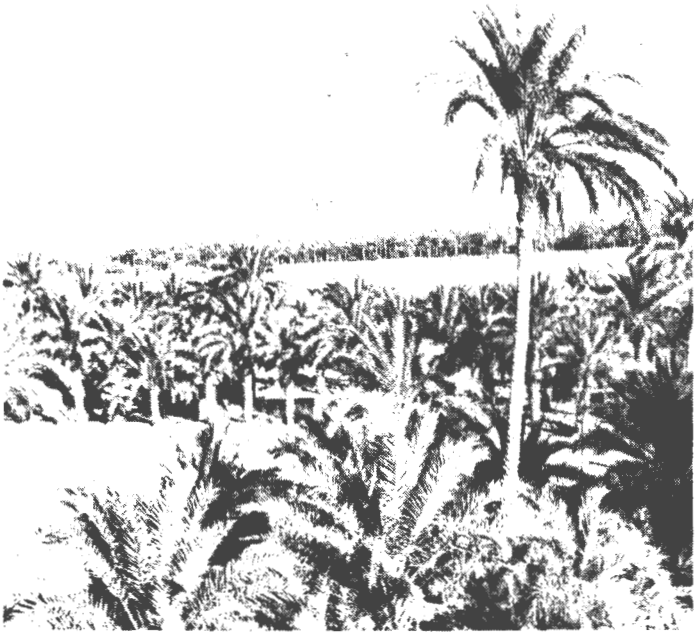
درخت موز

درخت نارگیل

شجرة
الزيتون

تختانهاى
بلخستان

اجرا ۱۱ مورد، تعمیرری تمام شده ۲۵ مورد.

۲- احداث مسجد: احداثی تمام شده ۵۱ مورد، در دست اجرا يك مورد، تکمیلی یا توسعه یافته ۱۱ مورد، تعمیرری تمام شده ۲۳ مورد.

۳- غسلخانه: ۱۰ مورد، ۲ مورد در دست اجرا.

۴- آبرسانی: احداثی تمام شده ۲۳ مورد، احداثی در دست اجرا ۳۰ مورد، طول شبکه ۶۷ کیلومتر، تکمیلی تمام شده ۲۳ مورد، طول شبکه ۱۱/۶ کیلومتر، تعمیرری تمام شده ۸ مورد، احداث آب انبار ۹۳ مورد با حجم ۱۰۶۸ مترمکعب.

۵- راه‌های روستایی: راه‌های خاکی تمام شده ۱۷۶۲ کیلومتر، در دست اجرا ۶۷ کیلومتر، راه‌های سوسه تمام شده ۲۰۰ کیلومتر، در دست اجرا ۳۲۴ کیلومتر، آسفالت‌ه در دست اجرا ۲۰ کیلومتر.

احداث پل کوچک ۶۳۱ مورد باضافه ۱۱۴ پل بزرگ و کوچک.

۶- حمام: حمام احداثی تمام شده ۳۰ مورد، با زیربنای ۵۱۰ مترمربع. حمام احداثی تمام شده ۷ مورد و در دست اجرا با زیربنای ۹۷۵ مترمربع.

۷- مراکز درمانی: احداثی تمام شده ۴ مورد با زیربنای ۱۵۳۲ مترمربع، تکمیلی تمام شده ۵ مورد، تعمیرری تمام شده ۴ مورد.

۸- برق‌رسانی روستایی: ۱۰۴ روستا برق‌رسانی شده و برق‌رسانی ۴۲ روستا در دست اجرا است و ۶ موتورخانه برق با زیربنای ۴۰۰ مترمربع احداث شده است.

۹- خانه‌سازی: احداثی تمام شده ۴۹ مورد، در دست اجرا ۹ مورد، سطح زیر بنا ۲۳۵۱ متر، تکمیلی تمام شده ۲ مورد، تعمیرری تمام شده ۴ مورد.

فنی و صنعتی: ۱- کارخانه آلیموگیری نیک‌شهر با ظرفیت تولید روزانه ۴ تن آلیمو.

۲- نگهداری گاوداری صنعتی ایران‌شهر با تعداد ۲۰۰ رأس گاو نژاد هلشتین و روزانه نزدیک ۱ تن شیر

به بازار عرضه می‌شود.

نگهداری مرغداری زاهدان با ظرفیت ۶۰ هزار قطعه مرغ که از آغاز سال ۶۱ به صاحب آن مسترد شده است.

۳- تکمیل و راه‌اندازی کارخانه‌های یخ‌سازی: در شهرهای، ایرانشهر، خاش، قصرقند، کارخانه‌های یخ‌سازی متروکه سابق را بازسازی و به مرحله تولید درآورده است.

۴- لنج‌سازی: احداث کارگاهی در کنارک که تاکنون ۳۰٪ آن انجام شده است.

۵- کارخانه تولید لوله پولی اتیلین.

۶- کارگاه قالبیاتی.

۷- کارگاه تراش کاری و آهنگری و نجاری.

از دیگر فعالیت‌های جهاد سازندگی می‌توان موارد زیر را نام برد:

احداث چاه بهداشتی، سد معمولی، احداث بندخاکی، توزیع ماشین‌آلات کشاورزی.

واگذاری گاو، گوسفند، مرغ و جوجه، توزیع علوفه، احداث تعمیرگاه و لوازم یدکی، طرح بادشکن.

در زمینه بهداشتی: درمان رایگان، توزیع دارو، شیر رایگان، اعزام پزشک، احداث توالت بهداشتی، کلرژنی منبع آب و چاه مبارزه با خزندگان و جوندگان و غیره...

در زمینه فرهنگی: تشکیل کلاس ایدئولوژی، ایجاد کتابخانه، تشکیل نمایشگاه، توزیع کتاب، تکثیر نوار و غیره...

سی‌شل

جزایری در اقیانوس هند، شمال شرقی ماداگاسکار، در منطقه استوایی آفریقا که مدار ۴ درجه و ۳۸ دقیقه عرض جنوبی و ۵۵ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی گرینویچ از آن می‌گذرند. مساحت

آن ۴۰۵ کیلومتر مربع که معادل $\frac{1}{4059}$ ایران است. آب و هوای آن گرم و مرطوب و پربازار می باشد. جمعیت آن در سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۱۰۰۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن در کیلومتر مربع ۱۷۲ نفر است. مردم از نژاد سیاه و سفید بوده و به زبان انگلیسی و محلی صحبت می کنند و پیرو دین اسلام و مسیح هستند. حکومت آن جمهوری است که در ۱۹۷۶ از انگلیس مستقل شد و در ۲۰ سپتامبر ۱۹۷۶ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن بندر ویکتوریا بیش از ۲۴۰۰۰ نفر جمعیت دارد. محصولات مهم کشاورزی آن نیشکر، موز، خرما، نارگیل، برنج، قهوه، کاکائو و دامداری آن شامل پرورش گاو، گوسفند و صید ماهی است. صنایع آن شامل نساجی، چوب، غذایی، سیمان است.

واحد پول آن روپیه می باشد.

سی شل از ممالک مشترك المنافع انگلیس است، و چون بر سر راه تجاری واقع شده از اهمیت اقتصادی و نظامی برخوردار می باشد.

سیلان / سرندیب (Ceylan)

جزیره ای است در جنوب هندوستان در اقیانوس هند که به واسطه تنگه پالک از هندوستان جدا شده، مساحتش ۶۵/۶۰۷ کیلومتر مربع، مرکز آن: کلمبو (۶۴۳،۰۰۰ نفر) محصولات عمده اش چای، کائوچوی طبیعی. سنگهای گرانبها.

بعد از جنگ دوم (۱۹۴۸) استقلال پیدا کرده و در جرگه ممالک مشترك المنافع بریتانیا درآمده است. جمعیت آن برابر آمار سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۱۶،۹۰۰،۰۰۰ نفر، واحد پول آن روپیه سری لانکاست. پرجمعیت ترین شهرهای آن: دهیوالا - مونت لاوینیا (۱۸۴،۰۰۰)، موراتوا (۱۳۸،۰۰۰) جفتا (۱۳۳،۰۰۰) و کندی (۱۲۰،۰۰۰)

نفر).

دین مردم سری لانکا: بودائی (۶۹/۳٪)، هندو (۱۵/۵٪) مسلمان (۷/۶٪) و زبان مردم آن: سیگ هالی، تامیلی و انگلیسی است.

شادگان

شهرستان شادگان در ۹۷ کیلومتری جنوب شهرستان اهواز قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریا ۵ متر است. بخش وسیعی از آنرا باتلاق هلالی شکلی دربر گرفته است. قسمت دیگر آنرا اراضی دلتایی که توسط رسوبات رود جراحی و شاخه های آن به وجود آمده تشکیل می دهد، مهمترین شاخه این رود بنام رود شادگان با جهت شرقی - غربی از وسط شهر شادگان می گذرد. جراحی با دلتای وسیعی به باتلاق شادگان می ریزد. باتلاق نیز از راه شاخه های مارد، سلمانه، به رود کارون و از راه خورموسی به خلیج فارس می پیوندد. آب و هوای شادگان بیابانی کناره ای و پوشش گیاهی آن از نوع علوفه فصلی است. جراحی در آبیاری شادگان نقش حیاتی دارد. جمعیت شهرستان شادگان با مهاجرین جنگ تحمیلی براساس آخرین آمار بالغ بر ۹۶،۲۹۷ نفر است که ۳۷ هزار نفر در مرکز شهرستان و بقیه در روستاها سکونت دارند. تعداد مهاجرین حدود ۳۴ هزار نفر می باشد.

شادگان دارای يك بخش مرکزی و چهار دهستان به نامهای آبشار - ام الصخر - بوزی و خروسی است. زبان رایج بین مردم عربی و فارسی است.

پایه اقتصاد مردم این شهرستان بر کشاورزی و دامپروری و صنایع دستی استوار است. باتلاق هم سهم عمده ای در اقتصاد محل به ویژه از نظر ماهیگیری و تأمین علوفه دارد. زه کشی زمینهای باتلاق و اصلاح و تنظیم شبکه آنها از ضروری ترین مسائل کشاورزی شادگان است.

قرار داشتن شاهرود در مسیر راه فرعی شاهرود به گرگان و بندرگز بوده است، زیرا راه گرگان به تهران همواره بر اثر بارندگی باتلاقی بوده و کالاهای روسی که در بندرگز تخلیه می‌گردیدند از راه مطمئن و نزدیک بندرگز، گرگان، شاهرود به تهران و سایر ولایات ایران منتقل می‌شدند.

جمعیت این شهرستان برابر آخرین سرشماری ۱۸۲،۹۵۴ نفر که از آن میان بالغ بر ۷۸،۹۵۰ نفر در شهر شاهرود و بقیه در روستاها و شهرهای تابعه این شهرستان زندگی می‌کنند.

شبانکاره

از تقسیمات سابق فارس، شامل دارابگرد و نیریز و اصطهبانات، در اواخر دوره دیالمه در این ولایت امرائی فرمانروائی کرده‌اند که به ملوک شبانکاره معروف هستند.

شمیران / شمیرانات

از شهرستانهای ایران در دامنه جنوبی البرز، حدود آن از شمال و مشرق به لواسانات و رودبار، از جنوب به تهران و از مغرب به کن، از کوههای شمالی آن که به شکل قوسی امتداد دارد دره‌های متعدد جدا شده که دهکده‌های بسیار در آن واقع است، از جمله دره فرحزاد. دره درکه «شامل دهکده‌های درکه و اوین و ونک» دره پس قلعه و دربند شامل تجریش و زرگنده و قلعه که کاخها و عمارات بیلاقی و مهمانخانه‌های مجلل در آن ساخته شده و از بیلاقات و گردشگاههای بسیار زیبا است. کاخ مجلل سعدآباد نیز در این دره واقع است. دره امامزاده قاسم که در سر پل تجریش به دره دربند متصل می‌شود. دره دارآباد. بین دره امامزاده قاسم و دارآباد دهکده‌های دزاشیب و چینر و رستم‌آباد و نیاوران و دروس واقع گردیده و در مشرق دره دارآباد دهکده‌های دیگری

مهمترین محصولات کشاورزی آن، خرما، گندم و برنج است و در گذشته بعلت ارتباط با خلیج فارس از راه بیش بندر بوزی، واقع در منتهی الیه خوردورق، دارای اهمیت بوده ولی با از کار افتادن بندرگاه در اثر پر شدن خوردورق از رسوبات، اهمیت آن کاسته شده است.

شهرستان شادگان یکی از بخشهای مهم خرمشهر بوده که اخیراً به شهرستان تبدیل شده است.

شاهرود

شهرستان شاهرود با ۵۱۴۱۹ کیلومترمربع وسعت، بزرگترین شهرستان استان سمنان است. این شهرستان از شمال به استان مازندران، از مشرق به استان خراسان، از جنوب به استان اصفهان و خراسان، و از مغرب به شهرستان دامغان محدود است. ارتفاع متوسط این شهرستان ۱۳۶۵ متر از سطح آبهای آزاد است، و از مرکز استان ۱۷۹ کیلومتر فاصله دارد.

شاهرود دازای چهار بخش به نامهای مرکزی، بسطام، میامی و بیارجمند است.

سرگذشت تاریخی، انگیزه ایجاد و وجه تسمیه شهر شاهرود: دقیقاً معلوم نیست از چه زمانی و در چه شرایطی نام شاهرود به این شهر اطلاق شده است. ممکن است به تناسب کوههای شاهکوه و شاهوار که در اطراف این شهرستان واقع شده و با توجه به رودخانه شاهرود که از این منطقه می‌گذرد این نامگذاری توجیه شود. از جهت تاریخی شاهرود در گذشته دور رونق چندانی نداشت، حدود ۱۶۰ سال پیش بصورت دو قلعه قدیمی و یک مرزعه کوچک بنام شَبَدَری بود. از حدود یک قرن پیش این قلعه‌ها کم‌کم توسعه یافته و بصورت یک شهر نسبتاً بزرگ درآمد و جانشین شهر تاریخی بسطام گردید. این ترقی ناشی از روابط تجاری ایران و روسیه در دوره قاجاریه و

○ ۱۹۱۸: در ماه ژانویه يك مجمع قانونگزاری تشکیل و به زودی منحل می شود. لنین جمهوری روسیه شوروی را بنا می نهد.

يك توافقنامه صلح جداگانه با قدرت های مرکزی در برست لیتووسک به امضاء می رسد. پایتخت به مسکو انتقال می یابد.

جنگ داخلی آغاز می شود. این جنگ در آسیای مرکزی تا سال ۱۹۲۲ به طول می انجامد.

○ ۱۷ ژوئیه: تزار نیکولای دوم به همراه خانواده اش در «یکاترین بورگ» اعدام می شوند. روز ۳۱ اوت لنین به ضرب گلوله توسط «فاسنی کاپلان» سوسیالیست انقلابی زخمی می شود.

عصری از سرکوب پا به عرصه می گذارد، گرسنگی و بیماری های مسری جان عده زیادی از مردم را می گیرد.

○ ۱۹۱۹: تشکیل کمینترن، اینترناسیونال کمونیست در ماه مارس.

○ ۱۹۲۱: قیام ملوانان در کرونشتات. کنگره دهم سیاست جدید اقتصادی را تصویب و نظام تک حزبی را برقرار می کند.

○ ۱۹۲۲: امضای قرارداد اتحادیه که پایه قانون اساسی سال ۱۹۲۴ شوروی می شود. استالین به عنوان دبیرکل حزب انتخاب می شود.

○ ۱۹۲۴: مرگ لنین در ۲۱ ژانویه. مثلث استالین - زینویف - کامنف قدرت را به دست می گیرد.

○ ۱۹۲۷: تروتسکی از حزب اخراج می شود. وی در سال ۱۹۴۰ توسط یکی از مأموران استالین در مکزیک به قتل می رسد.

استالین به تنهایی قدرت را به دست می گیرد و کار اشتراکی کردن زمین را طبق اولین طرح پنج ساله آغاز می کند.

○ ۱۹۳۶: موج تصفیه استالینی که چندین سال به طول می انجامد.

مانند ازگل و سوهانک و اراج قرار دارد. مرکز شمیرانات شهر کوچک و مدرن تجریش است و به وسیله دو جاده آسفالت به تهران متصل است.

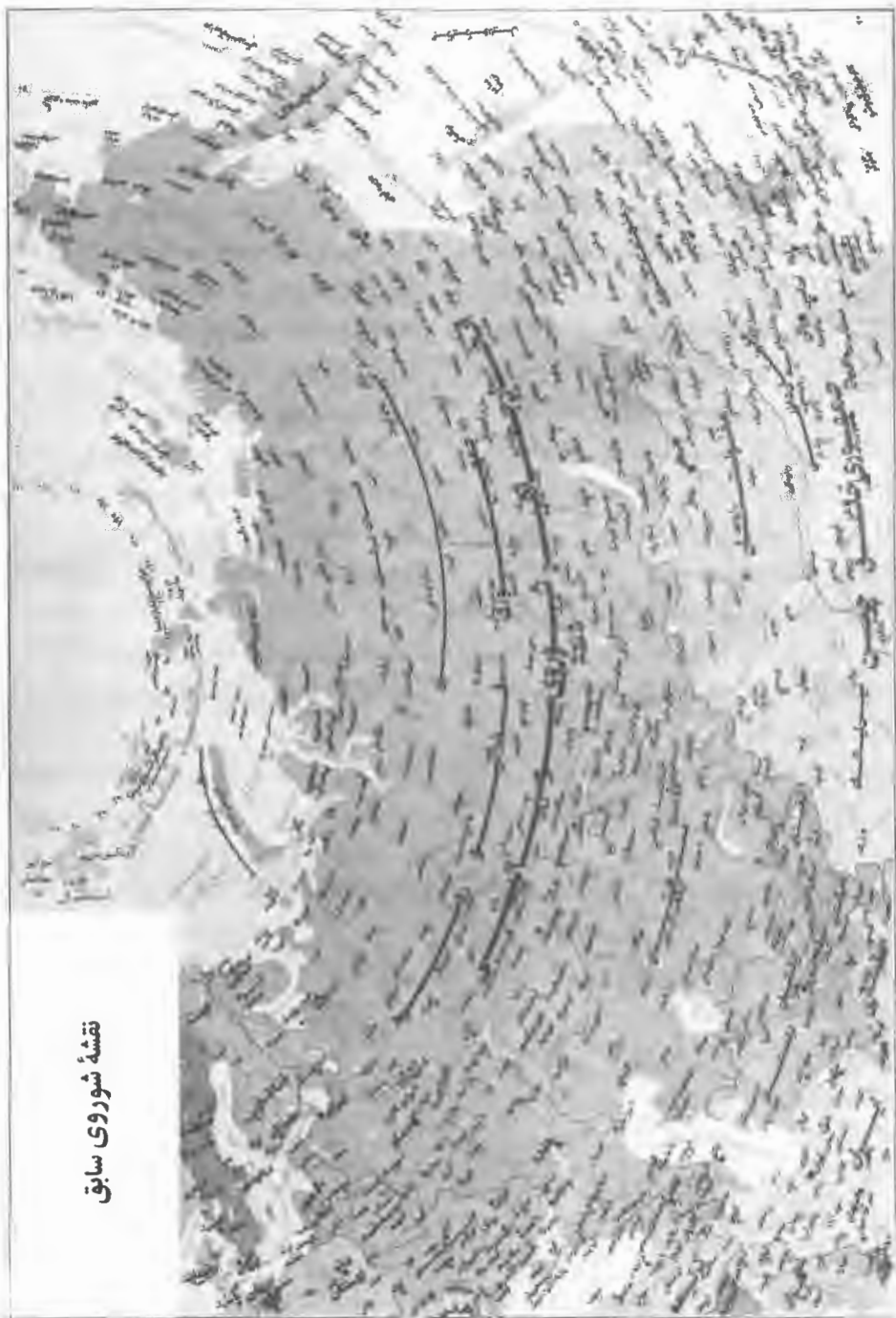
شوروی (سابق)

یا اتحاد جماهیر شوروی یا بطور خلاصه شوروی، کشور بزرگ اروپائی و آسیائی بود که از شمال به اقیانوس منجمد شمالی و از مغرب به نروژ و فنلاند و سواحل بالتیک و آلمان، و از جنوب به رومانی و دریای سیاه و ترکیه و جمهوری اسلامی ایران و افغانستان و پامیر و منچوکو و چین، و از مشرق به اقیانوس کبیر محدود بود.

بدنبال اعلام پروستاریکا و گلاسنوست از طرف میخائیل گورباچف رئیس جمهوری سابق، این کشور به ۱۵ جمهوری مستقل تقسیم شد و در نتیجه یکی از دو ابرقدرت بزرگ جهان بکلی از هم فروپاشید. جمهوری های مستقل عبارتند از: روسیه شوروی، اوکراین، روسیه سفید، ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، ترکستان، ازبکستان، تاجیکستان، قزاقستان، قرقیزستان، ملداوی، لیتوانی، لتونی، استونی.

این جمهوری ها تا آخرین روزهای سال ۱۹۹۱ استقلال خود را اعلام کردند و در هشتم دسامبر همین سال سه جمهوری اسلاو یعنی روسیه، روسیه سفید و اکراین در يك سند مشترك اعلام کردند که اتحاد جماهیر شوروی دیگر وجود ندارد.

جهت مزید اطلاع خوانندگان عزیز، در زیر سالشماری مهم تاریخ اتحاد جماهیر شوروی سابق از زمان انقلاب بلشویکی سال ۱۹۱۷ در روسیه تا فروپاشی آن در سال ۱۹۹۱ میلادی تقدیم می گردد.
○ ۱۹۱۷: انقلاب فوریه، برکناری تزار نیکولای دوم در دوم مارس. در روز ۲۵ اکتبر (۷ نوامبر طبق تقویم جدید) بلشویک ها قدرت را به دست می گیرند.

نقشه شوروی سابق

- ۱۹۳۹: عهدنامه آلمان - شوروی. اشغال فنلاند از سوی شوروی.
- ۱۹۴۱: اشغال شوروی توسط آلمان که دو سال بعد در استالین گراد شکسته می شود.
- ۱۹۴۵: برگزاری کنفرانس یالتا در ماه فوریه که به تقسیم اروپا اختصاص داشت.
- ۱۹۴۸: بحران برلن و تجزیه یوگسلاوی.
- ۱۹۵۳: مرگ استالین. پس از حکومت کوتاه مالنکوف، خروشچف به مدت ده سال قدرت را در شوروی به دست می گیرد.
- ۱۹۵۶: بیستمین کنگره حزب کمونیست شوروی تشکیل می شود (گزارش خروشچف در مورد لنین فردپرستی استالین، انحلال کمیترن، مداخله نظامی شوروی در بوداپست).
- ۱۹۶۲-۱۹۶۳: قطع روابط میان اتحاد شوروی و چین.
- ۱۹۶۴: خروشچف استعفا می دهد. برژنف جای او را در رأس حزب می گیرد. کاسگین به عنوان رئیس دولت انتخاب می شود.
- ۱۹۶۶: محاکمه نویسندگان معترض سینیاوسکی و دانیل.
- ۱۹۶۸: مداخله نظامی شوروی در چکسلواکی.
- ۱۹۶۹: درگیری مسلحانه میان شوروی و چین در اوسوری.
- ۱۹۷۲: نیکسون در مسکو قرارداد «سالت - یک» مربوط به محدود کردن تسلیحات استراتژیک را امضاء می کند.
- ۱۹۷۴: اخراج نویسنده الکساندر سولژنیتسین.
- ۱۹۷۵: امضای قرارداد پایانی هلسینکی در مورد امنیت و همکاری در اروپا.
- ۱۹۷۹: مداخله نظامی شوروی در افغانستان.
- ۱۹۸۰: تبعید آندره ی ساخاروف فیزیکدان و دارنده جایزه صلح نوبل به گورکی.
- ۱۹۸۱: بحران لهستان.
- ۱۹۸۲: مرگ برژنف. اندروپوف جای برژنف را می گیرد.
- ۱۹۸۴: مرگ اندروپوف. چرنینکو رهبری حزب را به دست می گیرد.
- ۱۹۸۵: مرگ چرنینکو. گورباچف در ماه مارس قدرت را به دست می گیرد. گرومیکو در ماه ژوئن رئیس جمهور می شود.
- ۱۹۸۶: کنگره بیست و هفتم حزب کمونیست شوروی در رابطه با حکومت و طرح اصلاحات گورباچف تشکیل جلسه می دهد.
- ۱۹۸۹: بیست درصد رهبران حزب کمونیست در پانزده جمهوری در انتخابات کنگره جدید نمایندگان شکست می خورند.
- پایان ۱۹۸۹: رژیم های سوسیالیستی در کشورهای شرق یکی پس از دیگری فرو می ریزند. دیوار برلن در ۹ نوامبر برچیده می شود.
- ۱۹۹۰: گورباچف روند اتحاد آلمان را مورد تأیید قرار می دهد.
- درماه فوریه کمیته مرکزی حزب کمونیست راه را به سوی نظام چند حزبی در اتحاد شوروی می گشاید.
- بوریس یلتسین در ماه مه به عنوان رئیس پارلمان روسیه انتخاب می شود.
- ۱۹ اوت: کودتای محافظه کاران که به واسطه مقاومت بوریس یلتسین با شکست مواجه می شود. کودتاگران بازداشت می شوند و گورباچف که در کریمه محبوس شده بود، در شب ۲۱ اوت به مسکو باز می گردد.
- روز ۲۴ اوت گورباچف از سمت دبیرکلی حزب کمونیست شوروی استعفا می دهد و از کمیته مرکزی حزب دعوت می کند که خود را منحل کند.
- ۶ سپتامبر: شوروی استقلال سه جمهوری بالتیک

□ ۲۱ دسامبر: یازده جمهوری از دوازده جمهوری شوروی (به جز گرجستان) در آلمان، پایتخت قزاقستان، يك توافق را امضاء می‌کنند که به حیات اتحاد جماهیر شوروی پایان داده و جامعه‌نی از کشورهای مستقل تشکیل می‌دهد.

□ ۲۳ دسامبر: بوریس یلتسین و گورباچف بمدت پنج ساعت در مورد آینده رئیس جمهوری شوروی گفتگو می‌کنند.

□ ۲۴ دسامبر: میخائیل گورباچف در تلویزیون شوروی استعفاي خود را اعلام می‌کند.

□ ۳۰ دسامبر: میخائیل گورباچف رئیس جمهوری مستعفی شوروی سابق در يك مصاحبه با روزنامه چاپ برلن می‌گوید: «آنچه در شوروی شکست خورد استالینسم بود نه سوسیالیسم».

□ ۳۰ دسامبر: رهبران جامعه مشترک المنافع، در اجلاس خود در مینسک، پایتخت روسیه سفید، بر سر حفظ يك نیروی مسلح مشترک غیر هسته‌ای به توافق می‌رسند.

○ ۱۹۹۲

□ ۳ ژانویه: آمریکا روسیه را به عنوان جانشین اتحاد شوروی سابق به رسمیت می‌شناسد.

را به رسمیت می‌شناسد.

□ ۸ دسامبر: سه جمهوری اسلاو یعنی روسیه، اوکراین و روسیه سفید در يك سند مشترك اعلام می‌کنند که اتحاد شوروی دیگر وجود ندارد.

این رهبران تصمیم می‌گیرند که يك جامعه از کشورهای مستقل را که آغوش آن به روی تمامی جمهوری‌های شوروی سابق باز است پی‌ریزی کنند.

□ ۱۳ دسامبر: جمهوری‌های مسلمان (قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان) قصد خود را مبنی بر پیوستن به جامعه کشورهای مستقل اعلام می‌کنند.

○ ۱۹۹۱

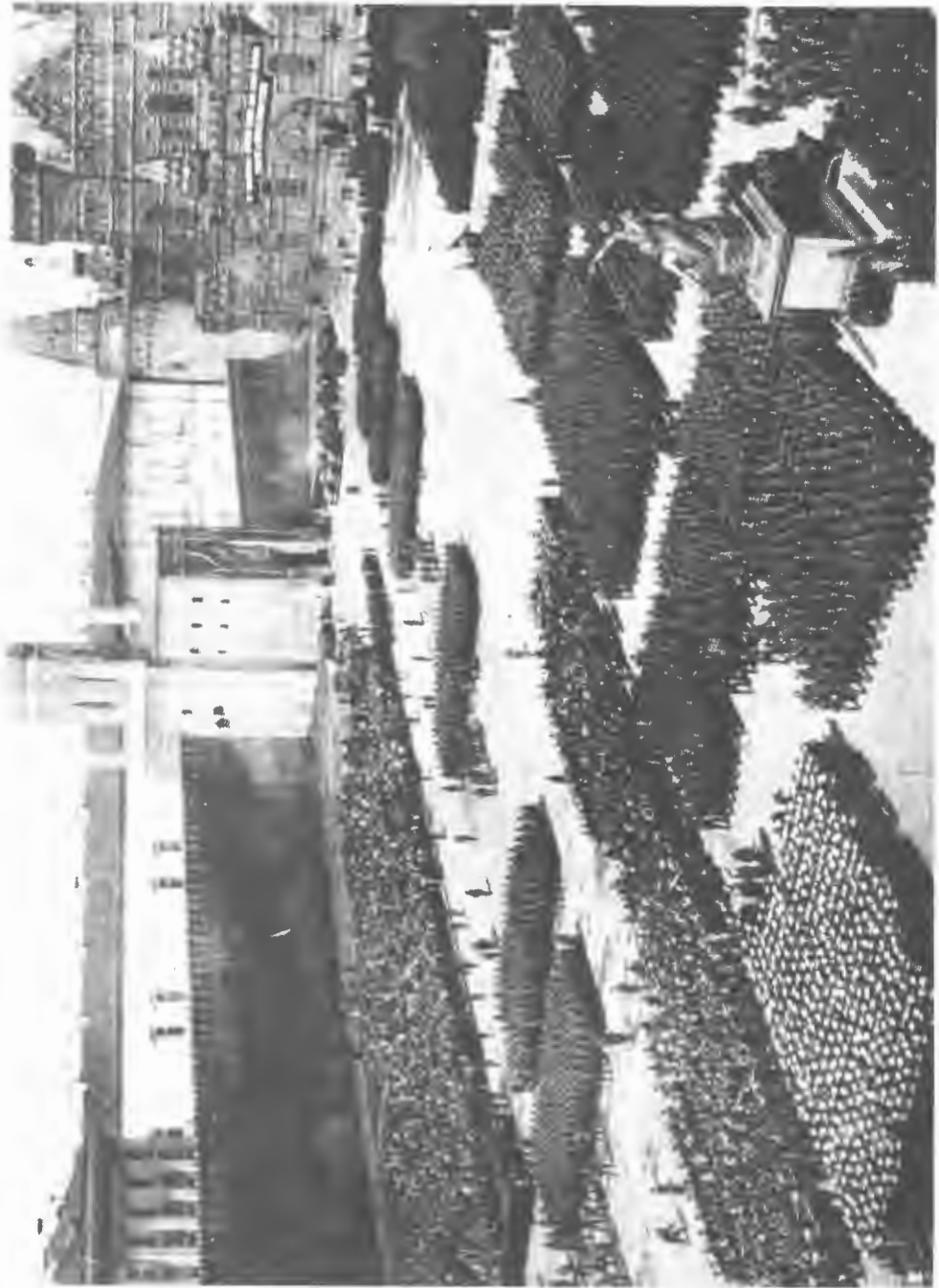
□ ۱۲ ژوئیه: بوریس یلتسین با آراء عمومی به عنوان رئیس جمهوری روسیه انتخاب می‌شود.

□ ۳۱ ژوئیه: میخائیل گورباچف و جرج بوش قرارداد کاهش سلاحهای استراتژیک هسته‌ای (استارت) را در مسکو به امضاء می‌رسانند.

□ ۱۷ دسامبر: گورباچف و یلتسین در مورد يك توافقنامه مشترک که طبق آن ساختارهای شوروی تا پایان سال به حیات خود خاتمه می‌دهد، تصمیم می‌گیرند.

نمایی از کاخ کرملین

ميدان شيخ

کاخ کرملین در مسکو

جدول اقوام و ملل شوروی قبل از فروپاشی

ملیت	تعداد	مهمترین مناطق سکونت	زبان	مذهب
روس	۱۳۷,۳۹۷,۰۰۰	جمهوری روسیه - سایر مناطق شوروی	روسی	ارتدکس - کاتولیک و فرقه‌های دیگر مسیحیت
اوکراینی	۴۲,۳۴۷,۰۰۰	جمهوری اوکراین	اوکراینی	ارتدکس و فرقه‌های دیگر مسیحیت
ازبک	۱۲,۴۵۶,۰۰۰	جمهوریهای ازبکستان - تاجیکستان - قرقیزستان - ترکمنستان	ازبکی	مسلمان سنی
روسیه سفید	۹,۴۶۳,۰۰۰	جمهوری روسیه سفید (بیلوروسی)	بیلوروسی	ارتدکس
قزاق	۶,۵۵۶,۰۰۰	جمهوری قزاقستان	قزاقی	مسلمان سنی
تاتار	۶,۳۱۷,۰۰۰	جمهوری خودمختار تاتارستان، جزء جمهوری فدراتیو روسیه	تاتاری	مسلمان سنی
آذربایجانی	۵,۴۷۷,۰۰۰	جمهوری آذربایجان	آذری	مسلمان شیعه
ارمنی	۴,۱۵۱,۰۰۰	جمهوری ارمنستان - قریاغ علیا	ارمنی	کلیسای ارمنی

گرجی	۳,۵۷۱,۰۰۰	جمهوری گرجستان	گرجی	ارتدکس
مداوی	۲,۹۶۸,۰۰۰	جمهوری مداوی	مداوی	ارتدکس
تاجیک	۲,۸۹۸,۰۰۰	جمهوریهای تاجیکستان و ازبکستان	تاجیکی	مسلمان سنی (رومانیائی)
لیتوانی	۲,۸۵۱,۰۰۰	جمهوری لیتوانی (بالتیک)	لیتوانیائی	کاتولیک
ترکمن	۲,۰۲۸,۰۰۰	جمهوریهای ترکمنستان - تاجیکستان - ازبکستان	ترکمن	مسلمان سنی
آلمانی	۱,۹۳۶,۰۰۰	جمهوریهای روسیه - قرقیزستان - قزاقستان	آلمانی	ارتدکس
قرقیز	۱,۹۰۶,۰۰۰	ج. قرقیزستان - تاجیکستان - ازبکستان	قرقیزی	مسلمان سنی
یهودی	۱,۸۱۱,۰۰۰	ج. روسیه، اوکراین، بیلوروسی، لتونی، منطقه خودمختار یهود	ییدیش	یهود
جوواش	۱,۷۵۱,۰۰۰	ج. خودمختار جوواشی (جزه ج. ف. روسیه)	جوواشی	ارتدکس
لتونی	۱,۴۳۹,۰۰۰	جمهوری لتونی (بالتیک)	لت	پرستان - کاتولیک
باشکری	۱,۳۷۱,۰۰۰	ج. خودمختار باشکری (جزه ج. روسیه)	باشکری	مسلمان سنی
موردو	۱,۱۹۲,۰۰۰	ج. خودمختار موردوی (جزه ج. ف. روسیه)	موردو	ارتدکس
لهستانی	۱,۱۵۱,۰۰۰	ج. روسیه سفید - لیتوانی - اوکراین	لهستانی	کاتولیک
استونی	۱,۰۲۰,۰۰۰	ج. استونی	استونیائی	پرستان
چیچن	۷۵۶,۰۰۰	ج. چیچن اینگوش (جزه ج. ف. روسیه)	چیچن	مسلمان سنی
اودمورت	۷۱۴,۰۰۰	ج. خودمختار اودمورتی (جزه ج. ف. روسیه)	اودمورتی	ارتدکس
ماری	۶۲۲,۰۰۰	ج. خودمختار ماری (جزه ج. ف. روسیه)	ماری	ارتدکس
وست	۵۴۲,۰۰۰	ج. خودمختار اوستی شمالی (داخل ج. - روسیه) - منطقه خودمختار اوستی جنوبی - (شاخه ای از - زبانهای ایرانی)	اوستی -	ارتدکس - مسلمان
کره ای	۳۸۹,۰۰۰	ج. گرجستان - ج. ازبکستان	کره ای	بودائی - شامانیست
بلغار	۳۶۱,۰۰۰	ج. اوکراین - ج. مداوی	بلغاری	مسلمان سنی
بوریاتی	۳۵۳,۰۰۰	ج. خودمختار بوریاتی (جزه ج. ف. روسیه) - مناطق خودمختار	بوریاتی	ارتدکس - بودائی - لامانیست
یونانی	۳۴۴,۰۰۰	ج. اوکراین	یونانی	ارتدکس
لاکوتی	۳۲۸,۰۰۰	ج. خودمختار لاکوتی (جزه ج. ف. روسیه)	لاکوتی	ارتدکس - شامانیست
کومیس	۳۲۷,۰۰۰	ج. خودمختار کومیس (جزه ج. ف. روسیه)	کومی	شامانیست
کاباردین	۳۲۲,۰۰۰	ج. خودمختار کاباردین بالکاری (جزه ج. ف. روسیه)	کاباردی	مسلمان سنی
قره قالیاق	۳۰۳,۰۰۰	ج. خودمختار قره قالیاق (جزه ج. ازبکستان)	قره قالیاقی	مسلمان سنی
اویغور	۲۱۱,۰۰۰	ج. ترکمنستان - قزاقستان - ازبکستان	اویغوری	مسلمان سنی
تزیگان (کولی)	۲۰۹,۰۰۰	ج. اوکراین - مولداوی ازبکستان - قزاقستان	تزیگان	کاتولیک - پرستان
اینگوش	۱۸۶,۰۰۰	ج. چیچن اینگوش (جزه ج. ف. روسیه)	اینگوشی	مسلمان سنی
گاگز	۱۷۳,۰۰۰	ج. مولداوی - اوکراین	گاگز	ارتدکس

جغرافیای ایران و جهان

توین	۱۶۶.۰۰۰	ج. خودمختار تووا (جزء ج. ف. روسیه)	تووانی	بوداسی - لامانی - شامانیست
پرمیاك	۱۵۱.۰۰۰	بخش خودمختار کویس پرمیاك (جزء ج. ف. روسیه)	پرمیاکی	شامانیست
آچار	۱۵۰.۰۰۰	ج. خودمختار آچار (ج. گرجستان)	آجاری	مسلمان سنی
کالموك	۱۴۷.۰۰۰	ج. خودمختار کالموکی (جزء ج. ف. روسیه)	کالموکی	بودائی - لامانی
کارلی	۱۳۸.۰۰۰	ج. خودمختار کارلی (جزء ج. ف. روسیه)	کارلیایی	ارتدکس
قره چانی	۱۳۱.۰۰۰	ج. خودمختار قره چانی - چرکس (جزء ج. ف. روسیه)	قره چایی	مسلمان سنی
کرد	۱۱۶.۰۰۰	ج. ارمنستان - گرجستان	کردی	مسلمان سنی
ادبکه	۱۰۹.۰۰۰	منطقه خودمختار ادبکه (جزء ج. ف. روسیه)	ادبکه ای	مسلمان سنی
ابخاز	۹۱.۰۰۰	ج. خودمختار ابخاز (ج. گرجستان)	ابخازی	مسلمان سنی. ارتدکس
فنلاندی	۷۷.۰۰۰	ج. خودمختار کارلی (جزء ج. ف. روسیه)	فنلاندی	ارتدکس - برتستان
آلتانی	۶۰.۰۰۰	مناطق خودمختار در جمهوری روسیه	ترکی	شامانیست
چرکس	۴۶.۰۰۰	ج. خودمختار قره چانی چرکس (جزء ج. ف. روسیه)	چرکسی	مسلمان
پارسی	۳۱.۰۰۰	ج. آذربایجان	فارسی	مسلمان
آسوری	۲۵.۰۰۰	ج. ارمنستان - گرجستان	سوریانی نو	مسلمان سنی
تات	۲۲.۰۰۰	ج. آذربایجان - داغستان	تاتی	مسلمان شیعه
بلوچ	۱۹.۰۰۰	ج. ترکمنستان - آذربایجان	بلوچی	مسلمان سنی
آوار	۴۰۰.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان (جزء ج. ف. روسیه)	آواری	مسلمان
لزگی	۳۸۳.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان	لزگی	مسلمان
دارگی	۲۸۷.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان	دارگی	مسلمان
کومیک	۲۲۸.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان	کومیکی	مسلمان
لاک	۸۶.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان	لاکی	مسلمان
نوگانی	۵۹.۰۰۰	ج. خودمختار داغستان - ج. آذربایجان	نوگانی	مسلمان
نه نت	۳۰.۰۰۰	بخش خودمختار نه نت (جزء ج. ف. روسیه)	نه نت	شامانیست
اونک	۲۸.۰۰۰	مناطق خودمختار سیبری (جزء ج. ف. روسیه)	اونکی	شامانیست
خانتی	۲۱.۰۰۰	سیبری (جزء ج. روسیه)	خانتی	شامانیست
چوکچ	۱۴.۰۰۰	سیبری (جزء ج. روسیه)	چوکچی	شامانیست
نانانی	۱۱.۰۰۰	خاباروسک (جزء ج. روسیه)	نانانی	شامانیست
ولگان	۵.۱۰۰	خاباروسک (جزء ج. روسیه)	ولگانی	شامانیست
اولچ	۲.۶۰۰	خاباروسک (جزء ج. روسیه)	اولچی	شامانیست
اسکیموهای آسیانی	۱.۵۰۰	بخش خودمختار شبه جزیره چوکچ (جزء ج. ف. روسیه)	بوپیگوتی	شامانیست

شوش

راست، و رود شطیط در طرف چپ. این دو رود در جنوب شوشتر در محلی به نام بند قیر به هم می‌پیوندند، و سه کیلومتر پایین‌تر، به رودخانه دزدبان ملحق می‌شود. شاخه‌های رود کارون در شوشتر عبارتند از:

۱- رود شور ۲- نهر داریون شاخه‌ای از شطیط
۳- نهر صدرآباد که روستاهای عقیلی را مشروب می‌کند.

جمعیت شوشتر: جمعیت این شهرستان طبق آخرین آمار، به غیر از مهاجرین جنگی، ۱۶۹،۲۰۴ نفر است.

وجه تسمیه: بنا به گفته تاریخ‌نویسان قدیم از جمله حمزه اصفهانی مُعرب شوشتر، تشریح به معنی خوبتر است، و چون شهر شوش روبه ویرانی می‌رفت، در ۶ فرسنگی آن شهری بنا شد که خوش آب و هواتر و حاصلخیزتر از شوش بود؛ آن شهر را شوشتر نامیدند، یعنی از شوش بهتر.

این شهرستان در نتیجه دوشاخه شدن آب کارون به سه منطقه جداگانه تقسیم می‌شود:

۱- سواحل غربی کارون (شطیط) به ۵ بلوک تقسیم می‌شود:

گنوند که بخش مهم شوشتر است از تمامی امکانات رشد برخوردار است. در این منطقه سد گنوند بر روی رود کارون بنا شده است. و جهت آبرسانی دهستانهای دیمچه، سمندی، نگاز، سرخکان، و شعبیه می‌باشد که در حال حاضر زیر پوشش نیشکر و مرکبات قرار دارند.

۲- میان آب یا بین‌النهرین که در زمینه طرح کشت نیشکر اقداماتی در آن صورت گرفته است.

۳- سواحل شرقی کارون (گرگر) که شامل چهار بلوک عقیلی، گندزلو، راهدار، بتوند می‌باشد و بطور کلی ۲۵۰ روستا دارد.

شهر کرد

یکی از بخشهای شهرستان دزفول است که در غرب آن قرار دارد و فاصله چندان زیادی از مرز عراق ندارد. ارتفاع شوش از سطح دریا ۸۷ متر است. جمعیت آن با حومه در حدود ۱۰۰ هزار نفر است. نام باستانی آن سوس یا «دشت سوسیانا» بوده است و سپس بنام شوش معروف گشته است. عوامل مؤثر در به وجود آمدن و توسعه شهر و افزایش جمعیت عبارتند از:

۱- وجود مقبره دانیال نبی (ع) ۲- مهاجرت طوایف لُر پشت کوه و عرب از روستاهای اطراف و تعدادی از خانواده‌های دزفولی از شهرستان دزفول
۳- اکتشاف آثار باستانی ۴- ایجاد طرح نیشکر و تأسیس کارخانه‌های تصفیه نیشکر و کاغذسازی پارس در هفت تپه.

شهر شوش از ۳ قسمت مرکزی، غرب رودخانه شاهور و خضیره تشکیل شده است و مردم آن متشکل از لُر، عرب، دزفولی و تعدادی از افراد غیربومی و مهاجرین جنگ تحمیلی هستند.

خاک کشاورزی در این منطقه از رس، لای و ماسه تشکیل شده است. یکی از ویژگیهای مهم این خاکها کمبود مواد آلی است. مهمترین محصولات کشاورزی عبارت است از نیشکر در هفت تپه، برنج، کنجد و حبوبات و سبزیجات.

اماکن متبرکه: بقعه دانیال بیغمیر (ع)، عبدالله بن علی، دعبل خزاعی (شاعر معروف دوره امام رضا (ع))، سیدعباس بن علی معروف به عباس شوشی.

شوشتر

این شهرستان در شمال خوزستان قرار دارد، و مانند جزیره‌ای در میان دو شعبه کارون قرار گرفته است. این دو شعبه عبارتند از: رودگرگر در ساحل

در اثر کمبود آب، کشت این محصول حیاتی رونق خود را از دست داده است. اکنون که تونل دوم کوهرنگ افتتاح شده و آب کشاورزی استان اصفهان چندبرابر گردیده و حتی آب کشاورزی و آشامیدنی استان یزد در آینده از این استان تأمین خواهد شد، لازم است با کشیدن کانالهای انحرافی از طریق سد زاینده رود، کمبود آب کشاورزی این شهر و شهرها و روستاهای مجاور آن تأمین گردد.

شهرکرد یکی از مراکز عمده خرید و فروش فرآورده‌های دامی و کشاورزی و صنایع دستی استان است. محصولات مهم کشاورزی آن، گندم، جو، سیب‌زمینی، چغندر قند، و حبوبات می‌باشد.

جمعیت این شهرستان طبق آخرین سرشماری بالغ بر ۲۷۷،۹۷۸ نفر که از آن زمان ۷۵،۰۸۰ نفر در مرکز شهر و بقیه در روستاها و توابع شهرستان زندگی می‌کنند.

شهریار

این بخش شامل قسمت جنوبی از دشتی است که زمینهای مردآباد، شهریار و قلعه حسن‌خان را در بر گرفته و نتیجه انباشتگی آبرفتی رود کرج می‌باشد که بوسیله همین رودخانه مشروب می‌گردد. غرب این بخش را زمینهای شور حاشیه رود شور فرا گرفته است که بجز استخراج نمک استفاده اقتصادی دیگری ندارد. اما زمینهای مرکزی و شرقی آن، چه از نظر کیفیت خاک و چه از نظر منابع تأمین آب، شرایط خوبی دارد، و مزارع وسیع و پرمحصولی سطح این قسمت را می‌پوشانند. بنای سد کرج مشکلات ذخیره آب برای دوره گرما را تا حد زیادی کاهش داده است. محصولات مهم این دشت عبارتند از: گندم، جو، حبوبات، پنبه، چغندر قند، سیب‌زمینی، صیفی‌جات و انگور. روستاییان این دشت، علاوه بر تولید غلات، نقش عمده‌ای در تولید سبزیجات

دارای ۵۱ درجه و ۱۸ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی با ارتفاع ۲۰۶۶ متر از سطح دریا، یکی از بلندترین شهرهای ایران است که در بین قسمتی از پیش کوههای زاگرس (کوههای تهلیجان. گل سرخ) در دشت شهرکرد واقع شده است. برخی از شاخه آبهای کارون در منطقه شهرکرد جاری است. دشت وسیعی که شهرکرد در آن قرار گرفته از زمانهای بسیار قدیم قابل سکونت بوده و با توجه به تپه‌های متعدد اطراف شهر و پیدا شدن سکه‌های مربوط به دوران اشکانی و ساسانی باید سابقه طولانی داشته باشد. در کتاب مردم و سرزمین ایران چنین آمده است که این حدود تحت سلطه اتابکان فارس و لرستان بوده است. ساختمانی برای پاسگاه جهت تأمین راه و رفع مایحتاج مسافران ساخته شده و چون پاسداران دائمی این پاسگاه از کردها بوده‌اند، این محل به نام دهکرد موسوم است. بناهای تاریخی شهرکرد: ۱- مسجد اتابکان که طبق تاریخ و اسناد بدست آمده این منطقه متعلق به اتابکان فارس است و زمان بنای آن در درب مسجد حک گردیده که نشان دهنده تاریخ ۶۵۰ هجری است.

۲- مسجد جامع شهرکرد که از قدمت زیادی برخوردار است.

۳- اطاق آینه.

۴- امامزاده دومعصوم.

زندگی اقتصادی مردم شهرکرد بر پایه دامپروری، کشاورزی، و صنایع دستی (قالیباقی، نمدمالی، کلاه‌مالی و غیره) استوار بوده و از صنایع جدید این شهر، کارخانه ریسندگی، واحدهای مختلف تولیدی در قطب صنعتی این شهر است. مراکز گاوداری و مرغداری که زیر نظر بانک کشاورزی اداره می‌شود از مراکز فعالیتهای تولیدی این شهر است. این شهر در گذشته یکی از تولید کنندگان مهم گندم بوده ولی

مصرفی شهرهای تهران و کرج نیز دارند. مرکز این بخش شهریار است.

شیراز

این شهرستان با وسعتی بیش از ۱۰،۰۰۰ کیلومتر مربع، از شمال به سپیدان، از جنوب به جهرم و فیروزآباد، از مشرق به استهبان و فسا و از مغرب به کازرون و ممسنی محدود می‌شود. در شمال و جنوب جلگه شیراز، دو رشته کوه به موازات یکدیگر قرار گرفته است. و کوه‌های شمالی به وسیله دره‌هایی که تنگ نامیده می‌شوند از یکدیگر جدا می‌گردند. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۱۵۴۰ متر است. شهرستان شیراز به علت مرکز استان بودن و وجود کارخانجات متعدد صنعتی، دانشگاه و آثار و ابنیه تاریخی و بقاع متبرکه، در بین استانهای ایران از اهمیت خاصی برخوردار است.

جمعیت: شیراز مرکز استان فارس است. جمعیت این شهرستان طبق سرشماری سال ۱۳۵۵ حدود ۶۴۰،۴۹۵ نفر بوده و در سال ۶۱ جمعیت آن به ۸۰۰،۴۱۶ نفر و در سال ۱۳۷۰ به ۱،۰۹۱،۰۶۴ نفر رسیده است. از نظر تقسیمات کشوری این شهرستان دارای بخش‌های سروستان، زرقان، کربال (خرامه) می‌باشد.

بافت شهر شیراز شامل دو قسمت می‌شود: الف - بافت قدیمی، ب - بافت جدید.

الف - بافت قدیمی شهر شیراز: در قرن چهارم ه.ق. شیراز ۸ دروازه داشت. و در زمان مستوفی (قرن هشتم) شهر به ۱۷ محله و ۹ دروازه تقسیم شد. در زمان کریم خان تعداد دروازه‌ها به ۶ و تعداد محلات به ۱۱ رسید که بعضی با تغییراتی وجود دارند و از برخی جز نامی نمانده است. دروازه‌های ششگانه عبارتند از: دروازه‌های باغ‌شاه، اصفهان، سعدی، قصابخانه، شاه‌داعی و کازرون.

محلات مذکور از این قرارند: محله اسحاق‌بک، محله بازار مرغ، محله بالاگفت، محله درشازده (درشاهزاده)، محله میدان‌شاه، محله درمسجد(نو)، محله سرباغ، محله سردزک (دزک)، محله سنگ سیاه (که قبر سیبویه را در این محله می‌دانند)، محله لب‌آب و محله کلیمیها. از محلاتی که در دوره کریم‌خان جزء محلات دیگر شده، و نامش هنوز باقی است محله موردستان است. در بخش قدیمی شهر خانه‌های زیبایی دیده می‌شوند که نشانگر حسن سلیقه مردم شیراز هستند.

ب - بافت جدید شهر - قسمت‌های جدید شهر در اطراف محلات قدیم گسترش یافته‌اند و اصول شهرسازی جدید در آنها بکار رفته و بلوارهای وسیع و خیابانهای عریض از ویژگیهای آن می‌باشد. با گسترش موج جدید مهاجرین محلات و شهرک‌های جدیدی در اطراف شهر ایجاد شده‌اند.

جمعیت شهرستان شیراز در سال ۱۳۷۰ بالغ بر ۱،۰۹۱،۰۶۴ نفر بوده که از آن میان ۸۴۸،۲۸۹ نفر در شهر شیراز و بقیه در اطراف و اکناف این شهرستان زندگی می‌کنند.

سابقه تاریخی: مرکز استان فارس، شهر شیراز، دارای قدمت زیادی است. در کتیبه‌های هخامنشی و ساسانی نام شیراز آمده است. طبق روایات، بنای شهر شیراز را به فرزند طهمورث (دومین پادشاه سلسله پیشدادیان) نسبت می‌دهند و بعضی عقیده دارند که در این سرزمین شهری به نام فارس وجود داشته است. اما، شهرت و اعتبارش از دوره اسلامی است که در سال ۷۴ هجری قمری توسط محمدبن یوسف ثقفی بنا شده و تدریجاً جایگزین شهر قدیمی استخر شده است. کریمخان زند (درسال ۱۱۸۰ ه.ق) شیراز را مقر حکومت خود قرار داد و عمران و آبادی بسیاری در این شهر انجام داد.

شیراز در طول تاریخ فرزندانانی چون ابن مقفع

۱- مسجد جامع عتیق: از بناهایی که در دوره عمرولیث صفاری (درسال ۲۸۱ هجری قمری) بنا شده، در وسط این مسجد بنای چهارگوشی قرار دارد که محل نگهداری قرآن بوده است. این مسجد سنگر مبارزات ۴۰ ساله شهید محراب آیه الله دستغیب می باشد.

۲- مسجد وکیل: از مهمترین یادگارهای عصر زندیه است که بنای آن در سال ۱۱۸۷ ه.ق پایان یافته است، و شبستان جنوبی آن ۴۸ ستون سنگی یکپارچه دارد. همچنین منبر ۱۴ پله ای دارد که از سنگ مرمر ساخته شده است.

۳- مسجد شهدا (مسجد نو): در میدان شاهچراغ، از نظر وسعت بزرگترین مسجد شیراز است. بنای اولیه آن از ابتدا تا پایان حدود ۱۷ سال بطول انجامیده است. با وقوع زلزله های شیراز کاملاً منهدم شده و دومرتبه تجدید بنا گردیده است.

۴- مسجد نصیرالملک: که از نظر کاشی کاری بسیار شهرت دارد و از بناهای دوره قاجاریه است.

۵- مسجد مشیر: این مسجد هم در دوره قاجاریه بنا گردیده است.

ج- مراکز حوزه علمیه و تکایا: ۱- مدرسه خان: بنای باشکوهی است که در زمان شاه عباس صفوی، الله وردی خان و پسرش امامقلی خان آن را ساخته اند. در اطراف حیاط باصفای آن حدود یکصد حجره برای طلاب ساخته شده که در چهار سمت مدرسه در دو طبقه به طرز بسیار جالبی دیده می شود. در روی دالانی که به طرف داخل وارد می شویم تالاری است بنام تالار «صدرا». زیرا محل مزبور، محل تدریس ملاصدرای شیرازی بوده که یکی از حکمای معروف شیراز بوده است.

۲- مدرسه منصوریه: از قدیمیترین مدارس علمیه شیراز است که در سال ۸۸۳ ه.ق توسط صدرالدین دشتکی شیرازی در محله قدیمی دشتک شیراز بنا

(روزبه)، سیبویه، ملاصدرا، سعدی، حافظ و شیخ روزبهان، اهلی شیرازی، قطب الدین شیرازی، بابافغانی، قآنی و دیگر بزرگان علم و ادب را در دامان خود پرورانده و بدین جهت از گذشته این شهر را، دارالعلم لقب داده اند. آثار تاریخی این شهر عبارتند از:

الف - بقاع متبرکه: ۱- بقعه حضرت سیدمیراحمد (شاهچراغ، احمدین موسی بن جعفر علیه السلام) که در قرن سوم هجری به شیراز آمده و در این شهر مدفون شده اند.

۲- بقعه حضرت سیدمیرمحمد برادر شاهچراغ و فرزند دیگر حضرت موسی بن جعفر(ع) است که در ضلع شمال شرقی صحن حضرت شاهچراغ بنا گردیده است.

۳- بقعه حضرت سیدعلاءالدین حسین(ع) در میدان آستانه در قسمت جنوب شیراز که در عهد صفویه بنا گردیده است.

۴- بقعه شاه میرعلی حمزه(ع) که در سال ۲۲۰ هجری قمری بدست والی وقت به شهادت رسیده اند.

۵- بقعه امامزاده ابراهیم، فرزند دیگر موسی بن جعفر(ع) واقع در جنوب شهر.

۶- بقعه سید تاج الدین غریب، واقع در محل دروازه کازرون.

۷- آرامگان بی بی دختران که از اولاد حضرت امام حسین(ع) می باشند.

آرامگاههای دیگری در شیراز وجود دارد که اغلب آنها زیارتگاه مردم می باشند و عبارتند از: آرامگاه خاتون قیامت، بقعه منصوریه، آرامگاه شیخ بلال و دهها آرامگاه و بقعه دیگر.

ب- مساجد: در شیراز مساجد زیادی وجود دارد که مهمترین آنها از نظر وسعت و قدمت و موقعیت محلی چنین است:

مقبره سید بن ابی طالب

گردیده است.

قرن ششم هجری است، بنا گردیده است.

۳- مدرسه وکیل: معروف به آقا باخان.

۲- حافظیه: در شمال شیراز بنای زیبای دیگری

۴- تکیه هفت تنان: در دامنه کوه چهل مقام.

است که سابقاً از شهر خارج بوده ولی اینک در میان

۵- تکیه چهل تنان: در شمال حافظیه که مقبره

شهر قرار دارد. این بنا آرامگاه شاعر شیرین سخن

چهل تن از درویشان است.

خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی مُلقب به

۶- تکیه مشرقین: در مدخل شهر شیراز بر فراز

لسان الغیب می باشد که دیوان اشعارش بعد از قرآن

کوهی بنا گردیده است.

کریم در خانه هر ایرانی صاحب دل یافت می شود.

د - سایر بناهای قدیمی: ۱- آرامگاه سعدی: در

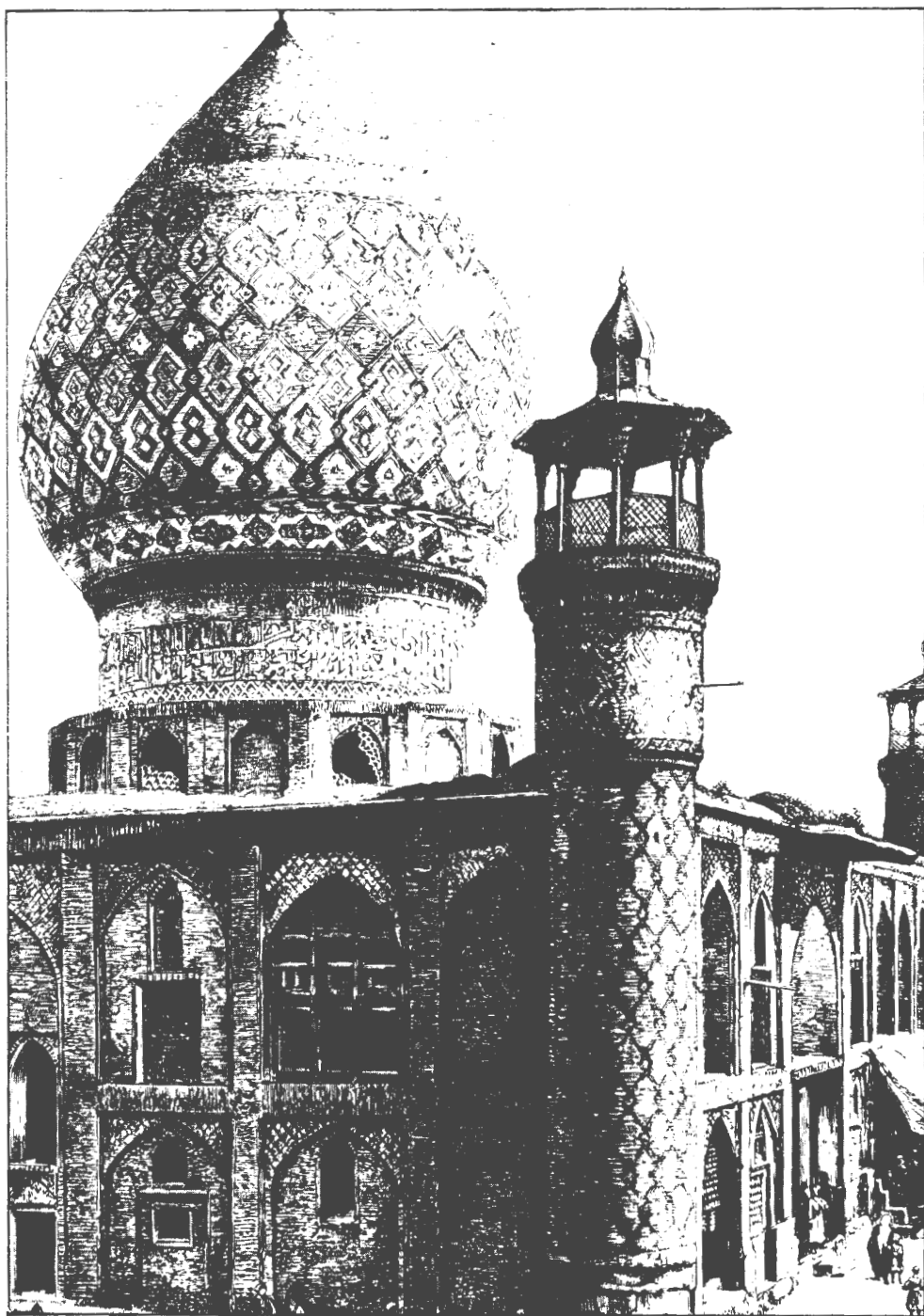
۳- آرامگاه شاه داعی الله: در دارالسلام. واقع در

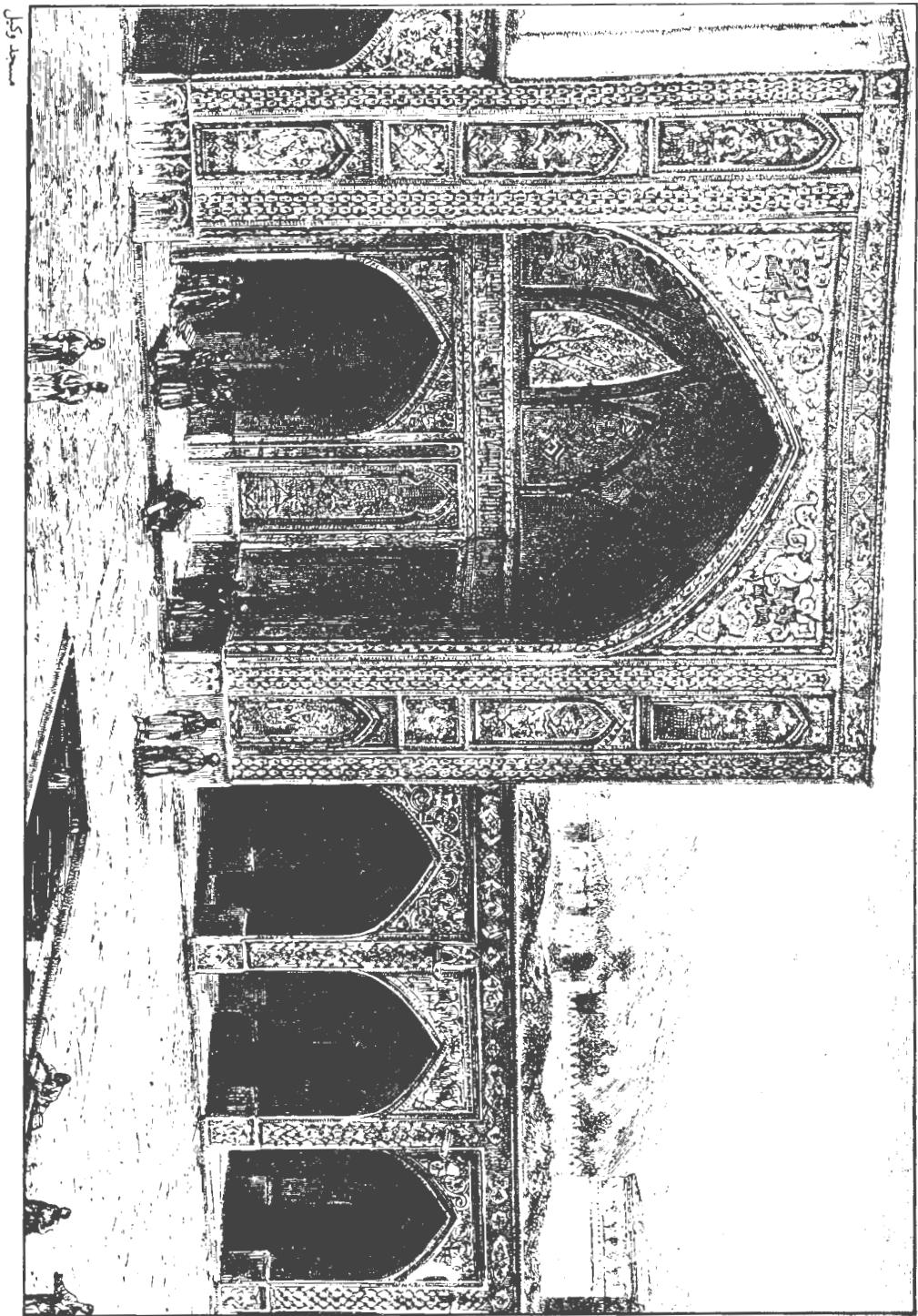
شمال شرقی شیراز در دامنه کوهی باصفا، آرامگاه

جنوب شیراز مربوط به قرن نهم هجری.

شیخ اجل سعدی شیرازی که از شعرا و نویسندگان

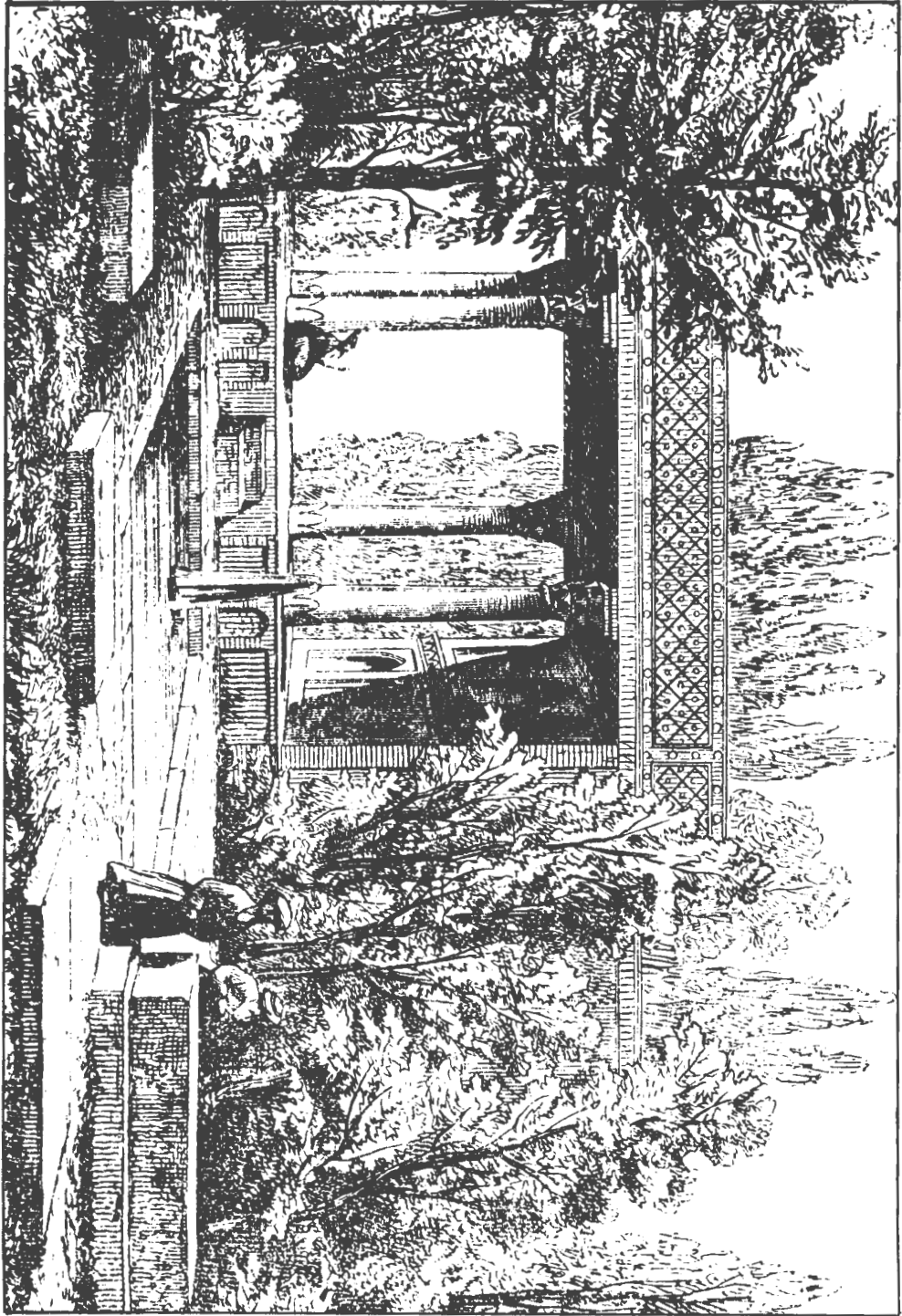
۴- آرامگاه خواجهوی کرمانی: واقع در تنگ

مسجد کبک

هواشناسی). جمعیت این شهر در سرشماری ۱۳۶۰ - ۳۰،۱۰۹ نفر برآورد شده است. مهمترین آثار تاریخی شهر شیروان، بقعه امامزاده حمزه رضا را در پنج کیلومتری غرب شهر می توان نام برد.

صحرا

کشور صحرا در مغرب آفریقا و منطقه صحرای بزرگ بین مراکش، الجزایر و موریتانی واقع شده و اقیانوس اطلس قسمت غربی این کشور را دربر گرفته است. مساحت این سرزمین حدود ۲۶۶،۰۰۰ کیلومترمربع است که سراسر آن را صحرا فرا گرفته است. در قسمت شمالی آن وادی به نام «الحمرا» وجود دارد.

آب و هوای این کشور خشک و صحرایی است ولی در سواحل از رطوبت برخوردار است.

جمعیت صحرا در حدود ۷۵۰،۰۰۰ نفر تخمین زده می شود که گروه زیادی از آنان به علت خشکسالی و فشار استعمار به خارج مهاجرت کرده اند.

اکثریت مردم صحرا از نژاد اعراب و بربرها و اقلیت آنان از نژاد سیاهپوست آفریقایی هستند.

دین رسمی مردم صحرا اسلام و زبان رسمی آنان عربی است.

پایتخت جمهوری صحرا شهر العیون (۲۰،۰۱۰ نفر) است.

مردم صحرا بیشتر به کشاورزی و خصوصاً دامداری مشغولند. همچنین صید ماهی در سواحل اقیانوس اطلس از رونق خوبی برخوردار است. سواحل صحرا، هم از لحاظ انواع و هم از جهت مقدار ماهی موجود مهمترین سواحل جهان است.

منابع معدنی مهم این کشور در درجه اول فسفات و بعد مس، اورانیوم، آهن و نفت و گاز است. این

الله اکبر، بالای دروازه قرآن.

۵- باباکوهی: از عرفای قرن پنجم هجری، آرامگاهش دامنه کوه باباکوهی محل گردش مردم شیراز و زیارتگاه صاحب‌الدان است.

۶- چاه مرتضی علی (مرتاض علی): که برفراز قله کوه چهل مقام قرار گرفته است.

۷- تخت جمشید: در ۵۰ کیلومتری شهر شیراز، از آثار دوره هخامنشیان بصورت يك مجموعه کامل در دامنه کوه که مشرف به جلگه ای وسیع است قرار دارد.

۸- تخت ابونصر: در ۶ کیلومتری شهر شیراز.

۹- مقبره شاه شجاع: در شمال غربی حافظیه.

۱۰- دروازه قرآن: در مدخل شهر شیراز که به سبک بسیار جالبی بنا گردیده و در آن قرآنی نگهداری می شده است که مسافرین هنگام عبور از این دروازه بالتبع از زیر آن نیز می گذشته اند و بنابراین بنام دروازه قرآن نامیده شده است.

شیروان

شهرستان شیروان با وسعت ۲۲۸۰ کیلومتر مربع از شمال و مشرق به شهرستان قوچان، از جنوب به شهرستان اسفراین، و از مغرب به شهرستان بجنورد محدود است. قسمتهای شمال این شهرستان کوهستانی است و زمینهای هموار در اطراف مسیر جاده مشهد - بجنورد قرار دارند.

جمعیت شهرستان شیروان در سال ۱۳۵۵ حدود ۶۳،۲۸۱ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸، حدود یکصد هزار نفر برآورد شده است و تراکم نسبی آن ۳۴/۳۸ نفر در هر کیلومترمربع است و این شهرستان از يك بخش (حومه)، ۸ دهستان و ۱۱۳ روستا تشکیل شده است.

شیروان مرکز این شهرستان است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰۵۰ متر است (در ایستگاه

است که در جنوب رود الموت و کوههای تخت سلیمان قرار دارد. طالقان بخشی کوهستانی و دارای آب و هوای کوهستانی معتدل است. بواسطه ناهمواری شدید این بخش، زمینهای زراعی بسیار محدود بوده و باغداری و پرورش دامهای اهلی و طیور رواج بیشتری دارند. به سبب گودی مجرای طالقان رود، در گذشته از آب این رودخانه کمتر استفاده می‌گردید و چشمه‌ها و نه‌رهایی که به رودخانه می‌ریختند، منابع اصلی تأمین آب آن بشمار می‌رفتند. لیکن پس از احداث سد طالقان، روستاها و آبادیهای اطراف سد از آب آن بهره‌مند شده و در آینده با تکمیل کانالهای آبیاری روستاهای پائین دست این رودخانه نیز از آب سد استفاده خواهند کرد. علاوه بر این با ذخیره سازی آب طالقان رود و ایجاد تونلهای مناسب، می‌توان در آبیاری بیشتر و بهتر زمینهای بخش ساوجبلاغ و آبیگ نیز سود جست.

طالقان یکی از نقاط محروم کشورمان است. در طی حکومت ستمگر گذشته، حتی حداقل امکانات اولیه زندگی از قبیل: بهداشت و درمان، مدرسه، راه، و غیره در اکثر روستاهای آن وجود نداشت. اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بسیاری از این امکانات از قبیل: درمانگاه، مدارس ابتدایی و راهنمایی، برق و جاده تا حد زیادی فراهم شده است.

مهمترین فعالیتهای اقتصادی در طالقان، باغداری، رمه‌گردانی تابستانی گله‌های گوسفند و گاو، و اخیراً زنبورداری است. اهالی این بخش بواسطه محدودیتهای طبیعی حاکم بر آن (آب و هوا و شرایط نامناسب بعضی از خاکها)، مجبورند همواره بخش بزرگی از گندم یا آرد مورد نیاز خود را از روستاهای ساوجبلاغ یا کرج تهیه کنند.

از اماکن قدیمی و آثار باستانی طالقان، یکی قلعه منصور در روستای هرنج، و دیگری بقعه امامزاده

سرزمین دارای منابع فراوان فسفات است. وجود همین منابع توجه استعمارگران به این کشور را سبب شده تا جایی که اکنون رژیم مراکش چشم طمع به آن دوخته است. منابع زیرزمینی کشور صحرا می‌تواند برای يك اقتصاد قوی کافی باشد. در حدود ۲۰ سال پیش يك شرکت استخراج آب، سفره آب آشامیدنی به طول ۱۰۰ و عمق ۱۰ تا ۷۰ کیلومتر از زیر زمین کشف کرد.

صور

از شهرهای قدیمی فینیقیه در کنار بحرالروم، گفته‌اند ۲۷۵۰ قبل از میلاد بنا شده و مدتی پایتخت فینیقیان بوده، در حدود ۱۱۰۰ ق.م. آبادی و رونق پیدا کرده، آشوری‌ها و بابلی‌ها آن را محاصره کردند، در سال ۵۳۹ ق.م. به تصرف ایرانیان درآمد، در سال ۳۳۳ ق.م. اسکندر مقدونی پس از مدتی محاصره آن را گرفت و مردم را قتل‌عام کرد، در سال ۱۲۹۱ م. مسلمانان بر آن مسلط شدند، اکنون یکی از شهرهای لبنان است.

صیداء

از شهرهای لبنان در ۴۵ کیلومتری بیروت، از شهرهای قدیمی فینیقیه است، در ۸۴۰ ق.م. آشوری‌ها آن را تصرف کردند، بعد به تصرف بابلی‌ها درآمد و سپس ایرانیان بر آن تسلط یافتند، در سال ۳۳۳ ق.م. اسکندر مقدونی آن را گرفت، بعدها سلوکی‌ها و رومی‌ها بر آن حکومت یافتند، در سال ۱۲۹۱ م. به تصرف مسلمانان درآمد.

طالقان

این بخش در جنوب استان مازندران و در شمال غربی استان تهران قرار گرفته است. این بخش بطور کلی شامل دره «طالقان رود» و کوههای طالقان

که اخیراً کشف شده در طبس وجود دارد و کارشناسان وزارت نفت در مورد احتمال وجود نفت مشغول تحقیق می‌باشند.

شهرستان طبس از بخشهای حومه و دستگردان تشکیل گردیده و دارای ۹ دهستان و ۲۶۶ روستا است.

مرکز شهرستان طبس، شهر جدید طبس است که ارتفاع آن از سطح دریا ۶۹۰ متر (در ایستگاه هواشناسی) است.

(شهر قدیم طبس و روستاهای زیادی از توابع آن در زلزله شهریور سال ۵۷ به طور کلی ویران گردیده و این ویرانی نزدیک به ۲۵۰۰ نفر تلفات داشته است). طبس در حاشیه کویر مرکزی قرار دارد. جمعیت شهرستان ۵۴،۱۰۳ نفر و جمعیت شهر در طی مدت بازسازی به تدریج به ۱۴،۸۷۹ نفر رسیده است. در شهر جدید ساختمانهای آجری، آهنی یا با شن‌ساز ساخته شده است تا در مقابل زلزله مقاومت داشته باشد.

آثار تاریخی: ۱- بقعه امامزاده حسین بن موسی (تاریخ بنا ۴۹۴ هجری) ۲- مدرسه دومناره گلشن (از آثار قرن پنجم) ۳- ارگ طبس که در زلزله ویران شده و باغ گلشن که ویران شده بود بازسازی گردیده ۴- حسینیه عمادالملکی معروف به حسینیه خان جایگاه فعلی نمازجمعه ۵- مزار پیر حاجات مدفن شیخ احمد بن اسحاق.

طنجه (Tanger)

شهر و بندر مراکش نزدیک جبل الطارق، به مساحت ۵۸۳ کیلومتر مربع، جمعیت آن اکثراً عرب و مسلمان هستند. طنجه نیز مانند سایر ممالک شمالی آفریقا مدتی تحت الحمايه عثمانی و گاهی مستقل بوده، در سال ۱۹۲۳ م. فرانسه و انگلیس و اسپانیا این منطقه را تحت نظر گرفتند، در اوائل جنگ جهانی دوم

یوسف در روستای بادامستان می‌باشد. در روستای وشته چشمه آب شوری وجود دارد که پس از خارج شدن آب از چشمه در مجاورت هوا بخار می‌شود و نمک آن باقی می‌ماند که مورد استفاده اهالی این روستا و دیگر نقاط مجاور آن قرار می‌گیرد.

این بخش به سه دهستان، بالا طالقان، میان طالقان و پائین طالقان تقسیم می‌شود و مرکز آن «شهرک» است که در دهستان میان طالقان قرار دارد. راههای ارتباطی در این بخش، بیشتر مسیرهای خاکی است و به سختی می‌تواند مورد استفاده ماشینها قرار گیرد.

طبس

شهرستان طبس با ۵۵،۴۶۰ کیلومترمربع مساحت، در دامنه غربی ارتفاعات شتری در حاشیه کویر نمک قرار گرفته است. از شمال به کویر نمک و شهرستان کاشمر، از مشرق به شهرستان بیرجند و بخش بشرویه از توابع شهرستان فردوس، از جنوب به کویر لوت و از غرب به استان اصفهان و یزد محدود است.

ارتفاعات طبس با جهت شمالی جنوبی در شرق کشیده شده، حداکثر ارتفاعات شتری در کوه جمال ۲۹۰۰ متر است و این کوهها از شمال بم در کرمان تا طبس و به وسیله گسله‌های بزرگی به دشت لوت و کویر بچستان مشرف است. رودها که در ایام بهار از ارتفاعات شتری و کَلْمَرْد به طور همگرا سرچشمه می‌گیرند به چاله طبس وارد می‌شوند که مهمترین آنها رود سَرْدَر است. آب و هوای این شهرستان گرم و خشک و کویری است و از لحاظ پوشش گیاهی و زندگی جانوری فقیر است. فقط در چاله زعفران، پنبه، گندم، جو، بخصوص خرما و مرکبات و پسته کشت و کار می‌شود و از لحاظ صنایع دستی، قالیبافی رواج دارد. معادن زغال سنگ، بارتینین و خاک نسوز

اسپانیا تمام طنجه را تصرف کرد و دست انگلیس و فرانسه را از آن ناحیه کوتاه ساخت.

طوس

از شهرهای بسیار قدیم ایران در خراسان که خرابه‌های آن در ۱۵ میلی شمال غربی شهر مشهد باقی مانده و آرامگاه فردوسی در آنجا است، در زمان‌های قدیم بسیار آباد بوده، در فتنه مغول قسمت عمده آن ویران گردید، در زمان امیر تیمور هنگامی که وی در سمرقند مشغول جنگ بود در شهر طوس شورش برپا شد و میرانشاه پسر تیمور برای خواباندن شورش چندین هزار نفر را کشت و از سرهای آنها مناره‌ها برپا ساخت و شهر را با خاک یکسان کرد و جمعی از ساکنین آن که جان سالم بدر برده بودند به طرف مشهد که تازه آباد شده بودند رفتند و در آنجا سکونت اختیار کردند، کلمه طوس در قدیم به ولایتی اطلاق می‌شده که نوغان و طابران و سناباد جزو آن بوده، در دوره‌های بعد نام طوس به شهر مشهد هم اطلاق شده و گاه مراد از طوس همان شهر مشهد بوده زیرا شهر مشهد پس از آنکه حضرت علی بن موسی الرضا (ع) در آنجا دفن شد به تدریج اهمیت یافت و طوس جزو آن شد، بنا بر نوشته‌های بعضی از مورخین بالای قبر فردوسی گنبد کوچکی بوده که از میان رفته و بعدها در سال ۱۸۹۰ پروفیسور ژوکوسکی به آن محل رفته و قبر فردوسی را پیدا کرده است.

عدن

ناحیه‌ای است در قسمت جنوب غربی شبه جزیره عربستان، در کنار باب‌المندب و خلیج عدن، میان یمن و حضرموت و کشور عربستان سعودی، مرکز آن بندر عدن در کنار خلیج عدن، تحت نفوذ انگلستان، یک پالایشگاه نفت و یک پایگاه نظامی دارد. عدن در قدیم جزو یمن و از شهرهای بسیار

معتبر و آباد بوده، در سال ۱۸۳۹ توسط نیروهای انگلیس اشغال شد، در سال ۱۹۵۶ امام یمن ادعا کرد که عدن و نواحی تحت‌الحمايه قسمتی از خاک یمن می‌باشد لکن نتیجه‌ای گرفته نشد اما سبب پیدایش روح استقلال طلبی در مردم آن نواحی گردید.

عراق

همسایه غربی جمهوری اسلامی، با وسعت ۴۳۸،۴۴۶ کیلومتر مربع ($\frac{۱}{۷}$ ایران). قسمت اعظم آن جلگه بین‌النهرین است که از آبرفت‌های دو رودخانه دجله و فرات تشکیل یافته است. سرزمین عراق از لحاظ طبیعی به سه منطقه تقسیم می‌شود:

۱. منطقه کوهستانی شمال و شمال شرقی که کوه‌های زاگرس این منطقه امتداد رشته کوه‌های زاگرس ایران است.

۲. منطقه صحرائی غرب به نام بادیه‌الشام که صحرائی خشک و بی‌آب و علف است.

۳. منطقه جلگه‌ای شرق و جنوب شرقی که در غرب رشته کوه‌های زاگرس قرار گرفته است.

دجله و فرات سراسر عراق را از شمال غربی به جنوب شرقی طی می‌کند و در محلی به نام «قرنه» بهم متصل شده و به رود پرآب اروندرود می‌پیوندند و آخر سر به خلیج فارس می‌ریزد.

جمعیت عراق برابر آمار سال ۱۹۹۰ در حدود ۱۸،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که در هر کیلومتر ۲۹ نفر

زندگی می‌کنند. مردم آن از نژاد سفید (سامی و آریائی) هستند. زبان رسمی کشور عربی است و اکثر مردم پیرو اسلام (شیعه و سنی) هستند و عده کمی هم مسیحی و یهودی در آن به سر می‌برند. حکومت آن در سال ۱۹۵۸ از رژیم مشروطه سلطنتی به جمهوری تبدیل شد. پایتخت آن شهر قدیمی بغداد (۴،۶۴۸،۶۰۹ نفر) است که در طرفین رودخانه

وابسته خود را هرچه بیشتر نشان داد. ولی آخر سر با شکست مفتضحانه خاک ایران را ترك کرد و در اواخر سال ۱۹۹۱ میلادی خاورپردکونیار، دبیرکل سازمان ملل متحد، طی گزارشی به مجمع عمومی سازمان ملل، رژیم بعثی عراق را متجاوز به ایران و آغازکننده جنگ نشان داد و این بزرگترین پیروزی ایران اسلامی و شکست مفتضحانه رژیم بعثی عراق شد. در زیر رویدادهای مهم سیاسی عراق از آغاز نظام سلطنتی، یعنی از سال ۱۹۲۱ میلادی، تا سال ۱۹۷۹ به نظر خوانندگان می‌رسد.

۱۹۲۱- (۲۳ اوت) سلطنت امیر فیصل فرزند شریف حسین بعنوان ملك فيصل اول و نخست وزیری نقیب عبدالرحمن الکیلانی یکی از اشراف بغداد.

۱۹۳۳- (۸ سپتامبر) ملك فيصل برای معالجه به سوئیس رفت و در آنجا بطور مشکوکی درگذشت و فرزندش ملك غازی به سلطنت رسید.

۱۹۳۹- (۴ آوریل) ملك غازی طی يك سانحه ساختگی اتومبیل به قتل رسید. پس از قتل ملك غازی، فيصل دوم که کودکی خردسال بود به سلطنت رسید و دانی او «امیر عبدالاله» نایب السلطنه عراق شد.

۱۹۴۰- نوری سعید که با قتل ملك غازی کنار رفته بود دوباره نخست وزیر شد.

۱۹۴۱- (۲ آوریل) رشید عالی کیلانی سیاستمدار طرفدار آلمان به کمک چهار افسر به نامهای ژنرال «امین زکی» رئیس ستاد ارتش، سرهنگ «کامل شکیب»، سرهنگ «فهمی سعید» و سرهنگ «سلیمان محمود» که به مربع طلانی معروف شده بودند دست به کودتا زد و زمام امور کشور را به دست گرفت. در نتیجه این کودتا نوری سعید و عبدالاله از کشورگریختند. به دستور رشید عالی کیلانی در غیاب عبدالاله، امیر شرف عموی فیصل

دجله قرار دارد و شهرهای مهم آن کربلا، کاظمین، بصره، سامره، نجف است که مدفن عده‌ای از ائمه (ع) می‌باشد.

عراق به صورت سنتی کشوری کشاورزی است، ولی اقتصاد آن به طور عمده وابسته به صنعت نفت است. با اینکه این سرزمین به برکت دورود دجله و فرات، حاصلخیز و قابل کشت است، ولی عملاً گندم خود را از خارج وارد می‌کند. محصول عمده عراق در درجه اول خرماست که بعد از نفت دومین محصول صادراتی آن است.

در زمینه سیاست خارجی این رژیم به هردو بلوک شرق (سابق) و غرب وابسته است و از آنها کمک نظامی و تسلیحاتی و مالی دریافت می‌کند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، رژیم عراق از بیم نفوذ انقلاب اسلامی در کشور عراق و کل منطقه به تحریک ایالات متحده آمریکا و ارتجاع عرب، با تمام قوا به سرزمین جمهوری اسلامی ایران حمله کرد و جنگی ناخواسته را بر مردم ما تحمیل نمود. در این جنگ هردو ابرقدرت شرق و غرب و بسیاری از اعمار اروپایی آنها و نیز دولتهای مرتجع کمکهای مالی و نظامی فراوان به رژیم عراق نمودند. با این حال قوای رزمنده جمهوری اسلامی ایران با اتکا به نیروی ایمان، توانستند تقریباً تمام خاک سرزمین اسلامیمان را که در چند ماهه اوایل جنگ به تصرف نیروهای دشمن درآمده بود پس بگیرند.

تجاوز نیروی رژیم بعثی به خاک جمهوری اسلامی ایران علاوه بر افزایش حضور آمریکا و متحدینش در منطقه، باعث شد تا چهره رژیمهای مرتجع، هرچه بیشتر برای مردم مسلمان منطقه روشن شود. همچنین رژیم بعثی عراق که منافقانه سالها تلاش کرده بود تا خود را به عنوان نیروی ضد امپریالیسم معرفی کند، با دربروزگی و درخواست کمک از غرب و شرق و رژیمهای مرتجع ماهیت

طناب پیچ کرده در خیابانها گرداندند سپس بدار آویختند و پس از مثله کردن آنها اجسادشان را آتش زده به دجله انداختند.

۱۹۵۸ - (۱۵ ژوئیه) شورای انقلاب در اولین اعلامیه خود «سرتیپ عبدالکریم قاسم» را بعنوان نخست وزیر و سرهنگ عبدالسلام عارف را در پست معاون نخست وزیر و وزیر کشور و ژنرال نجیب الربیعی را در منصب رئیس شورای ریاست جمهوری به مردم عراق معرفی کرد.

۱۹۵۸ - (اکتبر) اختلاف بین قاسم و عارف و کودتای نافرجام عارف بر ضد قاسم به کمک رشید عالی کیلانی و زندانی شدن عارف.

۱۹۵۹ - (مارس) کودتای سرهنگ «شواف» در موصل و شکست آن.

۱۹۶۱ - طغیان کردهای شمال عراق به رهبری ملامصطفی بارزانی. عبدالکریم قاسم در مدت چهارسال حکومتش دچار مسئله شورشیان کرد در شمال بود و از طرفی چون معتقد بود کویت جزئی از عراق است در مرز کویت نیرو مستقر کرد ولی از آنجا که مصر و سوریه از کویت پشتیبانی کردند به کویت تجاوز نکرد و این نیروها تا زمان سقوط قاسم همچنان در مرز کویت استقرار داشتند. قاسم در اواخر حکومتش عبدالسلام عارف را از زندان آزاد کرد. عارف با استفاده از فرصت با افسران بعثی تماس گرفت و زمینه سقوط قاسم را فراهم کرد.

۱۹۶۳ - (۸ فوریه) سرهنگ عبدالسلام عارف و دو افسر بعثی «ژنرال احمد حسن البکر» و «صالح مهدی عماش» به کمک نیروی هوایی عراق وزارت دفاع را که مقر عبدالکریم قاسم بود بمباران و قاسم را دستگیر و در ۹ فوریه در محل تلویزیون بغداد تیرباران کردند.

۱۹۶۳ - (۹ فوریه) سرهنگ عارف با درجه ارتشبدی به ریاست جمهوری و احمد حسن البکر با

به عنوان نایب السلطنه انتخاب شد.

۱۹۴۱ - (۳۱ مه) نیروهای انگلیسی از طریق بصره، بغداد را اشغال کرده و حکومت رشید عالی کیلانی را ساقط کردند. دولت انگلیس بلافاصله «جمیل المدفعی» را بطور موقت به نخست وزیری انتخاب کرد تا آنکه نوری سعید وارد بغداد شد و در ۲۹ اکتبر نخست وزیر شد و ضمن قطع روابط با آلمان به آن کشور اعلان جنگ داد. نوری سعید تا ۱۹۴۴ در پست نخست وزیری باقی ماند.

۱۹۵۳ - (۲ مه) تاجگذاری ملک فیصل دوم و ولیعهدی عبدالاله.

۱۹۵۴ - (۳ اوت) نخست وزیری نوری سعید. او طی این دوره زمامداری اش در فوریه ۱۹۵۵ عراق را وارد پیمان نظامی بغداد نمود و دکترین آیزنهاور را پذیرفت. او برای آنکه دو رژیم عراق و اردن را در مقابل تبلیغات «ناصریسم» در خطر می دید دو کشور عراق و اردن را تحت عنوان «اتحاد هاشمی» متحد نمود و خودش نخست وزیر این فدراسیون شد.

۱۹۵۸ - (۱۴ ژوئیه) نوری سعید تصمیم گرفت دو تیپ عراقی به اردن اعزام کند تا رژیم ملک حسین را در برابر هر نوع قیام مردمی و یا تهدیدی از جانب جمهوری متحده عربی (مصر - سوریه) حفظ نماید. لذا به سرتیپ «عبدالکریم قاسم» فرمانده تیپ ۱۹ مقیم در پادگان «الرشید» و سرهنگ «عبدالسلام عارف» فرمانده تیپ ۲۰ زرهی ماموریت داد تا روانه مرز اردن گردند. این دو افسر در شب ۱۳ ژوئیه از بغداد خارج شدند اما با نقشه قبلی در بامداد ۱۴ ژوئیه ضمن انجام يك کودتای سریع، کاخ سلطنتی «الرهاب» را محاصره کرده و ضمن کشتن فیصل دوم و عبدالاله از طریق رادیو، عراق را جمهوری اعلام کردند. نوری سعید که فراری شده بود دو روز بعد دستگیر و کشته شد.

کودتاجیان، اجساد نوری سعید و عبدالاله را

امنیت عراق و شکست این کودتا و اعدام او.
۱۹۷۹- (۱۶ ژوئیه) استعفای احمدحسن البکر از ریاست جمهوری به علت بیماری و ریاست جمهوری صدام حسین.

عربستان

عربستان کشوری است که بیش از $\frac{1}{3}$ شبه جزیره عربستان را دربرگرفته است و در جنوب غربی آسیا، بین خلیج فارس و دریای سرخ واقع است. وسعت آن ۲/۲۴۰/۰۰۰ کیلومتر مربع است. این کشور از سه منطقه جغرافیائی تشکیل شده است:

۱. صحرای نجد که بخش اعظم این کشور را تشکیل می‌دهد.

۲. مناطق ساحلی حجاز و عسیر که در کناره دریای سرخ قرار دارد.

۳. منطقه احساء که در امتداد سواحل خلیج فارس واقع است.

جمعیت آن بیش از ۱۰ میلیون نفر است که حدود نیمی از آن در شهرها زندگی می‌کنند. پایتخت این کشور ریاض و از مهم‌ترین شهرهای آن مکه و مدینه است. بناهای مقدس بسیار در مکه وجود دارد که مسجدالحرام معظم‌ترین آنهاست و شامل کعبه معظمه، مقام ابراهیم، چاه زمزم، صفا و مروه است.

حکومت آن سلطنتی است که در سال ۱۹۳۲ میلادی رسماً از انگلیس مستقل شد و در تاریخ ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل درآمد.

اقتصاد کشور عربستان بر پایه استخراج و صدور نفت خام استوار است. این کشور سومین تولیدکننده نفت خام، بعد از روسیه و آمریکا، و اولین صادرکننده نفت در جهان است. بیش از ۹۵٪ از درآمد ارزی این کشور از صدور نفت خام به دست می‌آید. این کشور با چنین درآمد سرشاری می‌تواند به یکی از بزرگترین کشورهای صنعتی و پیشرفته

درجه سرلشگری به نخست‌وزیری و سرهنگ صالح مهدی عمّاش با درجه سپهبدی به وزارت دفاع منصوب شدند. از همان روزهای اولیه کودتا بین اعضای حزب بعث و عبدالسلام عارف اختلاف ایجاد شد.

۱۹۶۳- (۱۸ نوامبر) کودتای ژنرال عبدالرحمن عارف به هواداری برادرش ژنرال عبدالسلام عارف و خلع سلاح گارد حزب بعث و برکناری حسن البکر و اعضای حزب بعث از پست‌های اداری، نظامی و سیاسی.

۱۹۶۴- (۴ ژانویه) نخست‌وزیری دکتر عبدالرحمن بزاز.

۱۹۶۵- (۲ سپتامبر) نخست‌وزیری ژنرال عارف عبدالرزاق. او در ۱۲ سپتامبر دست به يك کودتای نافرجام بر ضد عبدالسلام عارف زد و به خارج از کشور گریخت و به جای او دکتر عبدالرحمن بزاز برای بار دوم به نخست‌وزیری رسید.

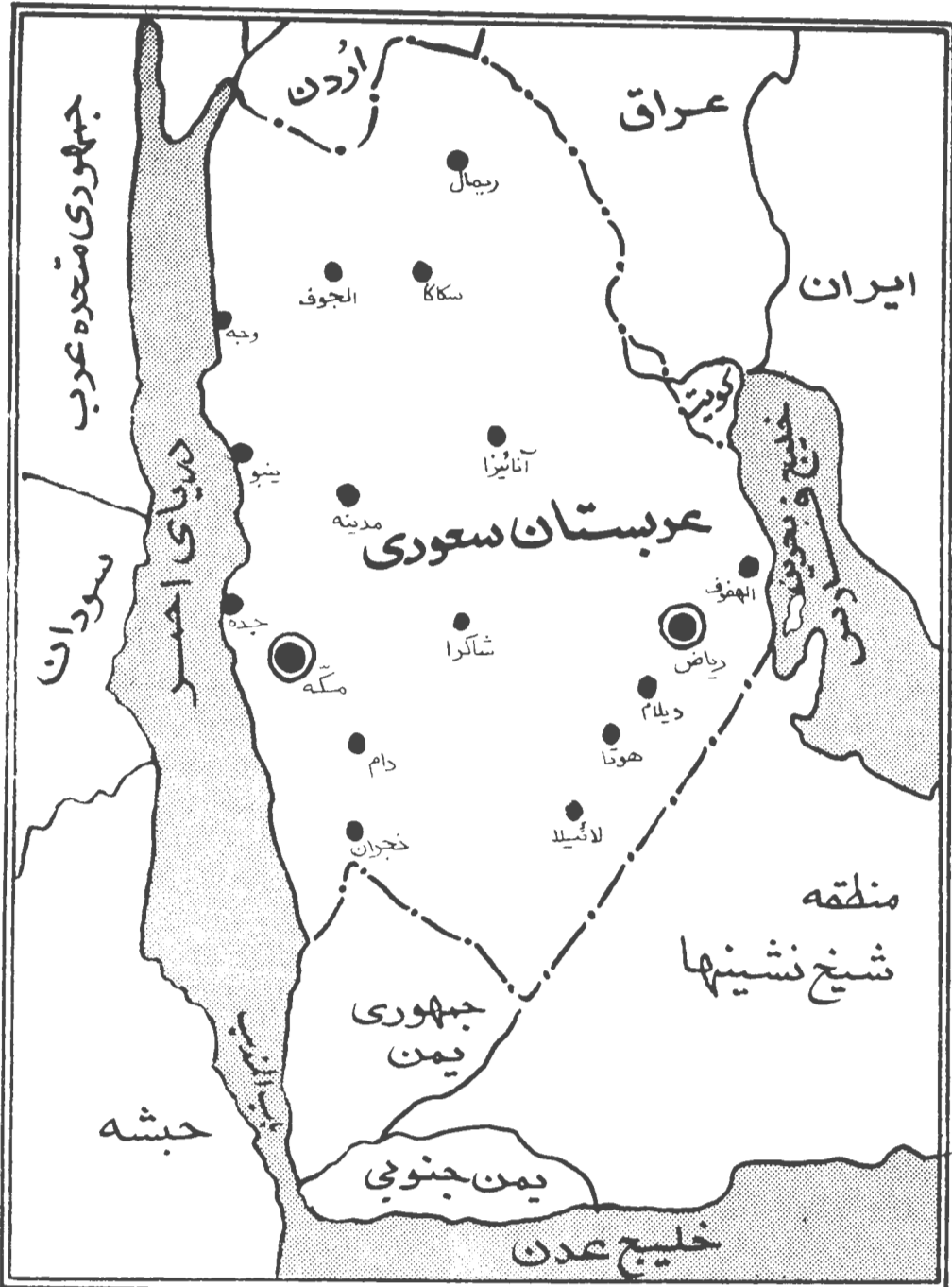
۱۹۶۶- (آوریل) مرگ ژنرال عبدالسلام عارف در يك سانحه هلی‌کوپتر بین بصره و قرنه و جانشینی ژنرال عبدالرحمن عارف و نخست‌وزیری ژنرال «ناجی طالب».

۱۹۶۷- (ژوئیه) نخست‌وزیری ژنرال طاهر یحیی
۱۹۶۸- (۱۸ ژوئیه) کودتای افسران بعثی و سرنگونی ژنرال عبدالرحمن عارف و ریاست جمهوری ژنرال حسن البکر و نخست‌وزیری سرهنگ عبدالرزاق نایف.

۱۹۶۸- (۳۰ ژوئیه) کودتای دوم حزب بعث و برکناری عبدالرزاق نایف. در این کودتا ژنرال حسن البکر پست ریاست جمهوری و نخست‌وزیری عراق را تماماً بدست گرفت.

۱۹۷۱- (نوامبر) صدام حسین پست معاونت ریاست جمهوری و نخست‌وزیری را احراز کرد.

۱۹۷۳- (ژوئیه) کودتای «ناظم گزار» رئیس سازمان

حکومت کشور عمان مشروطه سلطنتی است و در سال ۱۹۷۰ میلادی از انگلستان کاملاً مستقل شد و ۷ اکتبر ۱۹۷۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

آب و هوای این سرزمین بسیار گرم و خشک است. در نواحی ساحلی باران بسیار کم ولی در ارتفاعات رأس مسندام میزان بارندگی قابل ملاحظه است.

کوههای حجر که از شبه جزیره مسندام شروع شده و به سمت جنوب و جنوب شرقی پیش می‌رود از کوههای مهم عمان است.

جمعیت عمان برابر آمار ۱۹۷۰ بالغ بر ۱,۴۰۰,۰۰۰ نفر است.

جامعه عمان يك جامعه عشیره ای است و از نظر قومیت و نژاد گوناگون است. در منطقه باطنه بلوچها و مهاجران ایرانی الاصل اکثریت را دارند. در عمان داخلی خالصترین نژاد عرب را می‌توان یافت و در ظفار رنگ پوستها سیاه و قهوه‌ای است و این خود نشانه اختلاط قوم عرب با اقوام مهاجر آفریقایی است.

دین مردم عمان اسلام است و از اولین سالهای اسلام به دو گروه عمده سنی و اباضیه تقسیم شده‌اند که گروه اخیر از بازماندگان خوارج نهروان هستند. زبان رسمی این کشور عربی است ولی مردم عمان علاوه بر عربی به زبانهای هندی، پاکستانی و بلوچی نیز گفتگو می‌کنند.

پایتخت عمان بندر مسقط (۷۰,۰۰۰ نفر) و شهرهای مهم آن مطرح، صور، نزوی و صحار است. یکی از ایالتهای مهم این کشور ظفار است. این ایالت از سال (۱۳۴۴ هـ.ش/۱۹۶۵ م) با سلطان و نیروهای دولتی درگیریهایی مسلحانه داشته است و جبهه آزادیبخش ظفار که دارای مرام مارکسیستی است رهبری این عملیات را به عهده داشته است.

صادرات آن نفت، پشم، پوست، مرکبات، پنبه و

منطقه تبدیل شود، ولی این درآمدها کمتر صرف توسعه و خودکفایی کشور می‌شود و بیشتر آن‌ها صرف وام به کشورهای وابسته به جهان غرب، خرید اسلحه‌های مدرن، ذخیره کردن در بانکهای آمریکایی و اروپایی و غیره می‌شود.

علاوه بر نفت، درآمد حاصله از مراسم حج منبع درآمد خوبی برای این کشور محسوب می‌شود.

بالا رفتن درآمد ملی سبب شده است که فعالیتهای عمرانی و ساختمانی در بعضی از نقاط مسکونی عربستان به مرحله اجرا درآید. از جمله این موارد می‌توان احداث و گسترش راههای زمینی، توسعه بنادر و ساختن بی‌رویه ساختمانهای بلند و چندین طبقه را نام برد. و نیز معادن دیگری همچون فسفات، آهن و مس در عربستان وجود دارد که جهت بهره برداری و استخراج آنها طرحهایی تنظیم شده است. این کشور از بنیانگزاران اوپک است.

عرفه

کوهی است در نزدیکی مکه که حجاج در روز نهم ذیحجه در آنجا توقف می‌کنند و بعضی از مراسم حج را به جا می‌آورند.

عمان

سلطان نشین عمان در جنوب غربی آسیا، مشرق عربستان قرار دارد که از جنوب غربی به یمن جنوبی، از شمال شرقی و شرق به دریای عمان و اقیانوس هند و از جنوب و جنوب شرقی به اقیانوس هند محدود می‌شود.

تکه‌ای از خاک عمان به شکل جزیره در مدخل تنگه هرمز قرار دارد و شبه جزیره مسندام نامیده می‌شود.

مساحت این کشور ۲۱۲,۴۵۴ کیلومترمربع است.

واردات آن ماشین آلات، مواد شیمیائی، وسایل برقی است.

عمان

دریائی است بین ایران و پاکستان و هندوستان و عربستان که از اقیانوس هند متفرع شده و به وسیله تنگه هرمز با خلیج فارس مربوط است.

غازان (Kazan)

از شهرهای روسیه در نزدیکی ساحل ولگا، دارای کارخانه‌های چرمسازی و صابون سازی و آبجوسازی و بافندگی و اسلحه سازی است.

غدیر خم

محلّی است در راه میان مکه و مدینه که حضرت رسول در روز ۱۸ ذیحجه موقع برگشتن از حجةالوداع با همراهان خود در آنجا فرود آمد و فرمان داد از جهازهای شتران منبری ترتیب دادند و آن حضرت بر فراز منبر رفت و برای جمع کثیری که در آن محل گرد آمده بودند خطبه غرائی ایراد کرد و سپس دست علی بن ابیطالب را گرفت و فرمود «من کنت مولاه فهذا علی مولاه، اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره و اخذل من خذله»، و به این طریق امیرالمؤمنین علی را به جانشینی خود تعیین فرمود، شیعیان برای این روز اهمیت فراوان قائل هستند و عید غدیر خم از اعیاد بزرگ شیعه است.

غنا / غانا / کانا / ساحل طلا (Chana)

مملکت جمهوری در آفریقای غربی، در شمال اقیانوس اطلس و مشرق ساحل عاج، به وسعت ۲۳۸،۵۲۷ کیلومترمربع، مردم آن سیاه پوست، پایتختش شهر اکرا یا عکره (۱،۱۴۳،۶۴۳ نفر)

محصولات عمده آن: کاکائو، معادن عمده اش: طلا، الماس، منگنز، بوکسیت، واحد پول لیره غنائی که معادل با یک لیره انگلیسی است.

زبان رسمی: انگلیسی. زبان محلی: گانا. مذهب مردم: اسلام و مسیحیت. ساحل طلا در سال ۱۴۷۱م. توسط دریانوردان پرتغالی کشف شد و چند سال بعد قلعه الهینا به دست پرتغالی‌ها ساخته شد، در سال ۱۶۴۲م. پرتغالی‌ها متصرفات خود را در ساحل طلا به هلندی‌ها واگذار کردند، انگلیس‌ها از سال ۱۸۲۴ برای تصرف آن نواحی داخل جنگ شدند و تا سال ۱۸۴۴ به تدریج بر آن تسلط پیدا کردند و سپس متصرفات هلندی‌ها و دانمارکی‌ها را هم به تصرف درآوردند، در سال ۱۹۴۹ قوام نکروم حزب مردم را تأسیس کرد و در سال ۱۹۵۱ از طرف مجلس مقننه که تازه تشکیل شده بود به سمت پیشوای دولت شناخته شد و در سال ۱۹۵۲ به عنوان نخستین رئیس دولت انتخاب گردید، در سال ۱۹۵۶ مقدمات استقلال غنا فراهم گشت و در سال ۱۹۵۷ استقلال آن رسماً اعلام گردید، در سال ۱۹۶۰ مراسم انتخاب ریاست جمهوری انجام یافت و دکتر قوام نکرومه به سمت ریاست جمهوری انتخاب شد و غنا عضو کشورهای مشترک المنافع انگلیس و هشتاد و یکمین عضو سازمان ملل متحد گردید. جمعیت این کشور در سال ۱۹۹۰، بالغ بر ۱۴،۶۰۰،۰۰۰ است.

فار / فاروس (Pharos)

نام جزیره‌ای در مصر در نزدیکی اسکندریه که اسکندر مقدونی معبدی در آن ساخت و بطلمیوس فیلادلف پادشاه مصر در آنجا مناره‌ای به ارتفاع ۱۳۵ متر بنا کرد که بزرگترین فانوس دریایی و از عجایب هفتگانه دنیای آن روز به شمار می‌رفت، به معنی مناره دریایی و فانوس دریایی و چراغ بندر نیز می‌گویند.

کوههای فرعی دیگر قرار دارند.

۳- ارتفاعات جنوبی: در زاگرس فارس هر چه به سمت جنوب و جنوب شرقی بیش رویم کوهها کم ارتفاع تر شده و فاصله آنها بیشتر می گردد. مهمترین کوههای این منطقه کوه داراب و ارتفاع بالنگستان (باهنگستان) می باشد.

۴- ارتفاعات غربی: این کوهها از استان کهگیلویه آغاز و دنباله آن به کوههای ممسنی و کازرون متصل می گردد که مهمترین ارتفاعات آن شامل کوه قره داغ در جنوب غربی شیراز، کوه سپیدار در فیروزآباد و ارتفاعات کوهمره سرخی می باشد.

رودها: ۱- رودخانه قره آقاج: این رودخانه از ارتفاعات حوالی چهل چشمه (۴۰ کیلومتری غرب شیراز) سرچشمه می گیرد و پس از جذب چندرود و طی مسیر به قیر کازرون می رسد، و در طول مسیر سرزمینهای زیادی را مشروب می سازد و سپس تشکیل رود مند را می دهد. این رودخانه در قسمت علیا شیرین اما هر چه به خلیج فارس نزدیکتر می شود به علت عبور از لایه های نمکی شورتر شده قابلیت استفاده کشاورزی را از دست می دهد.

فارس

استان فارس در جنوب ایران، بین مدارهای ۴۲'، ۵۰° تا ۳۶'، ۵۵° طول شرقی از نصف النهار مبدأ واقع شده است. این استان از شمال به استان اصفهان و یزد، از غرب به استانهای بوشهر و بویراحمد و کهگیلویه، از جنوب به استان هرمزگان و از مشرق به استان کرمان محدود است. وسعت آن در حدود ۱۳۳ هزار کیلومتر مربع می باشد که تقریباً ۸/۱٪ از مساحت کشور را شامل می شود.

استان فارس یکی از استانهای جنوبی کشور می باشد که از قدیم الایام بواسطه نزدیکی به خلیج فارس و دسترسی به آبهای آزاد از اهمیت سوق الجیشی و جغرافیائی خاصی برخوردار بوده است. جمعیت استان برابر سرشماری سال ۱۳۵۵ بالغ بر ۲,۰۲۰,۹۴۷ نفر بوده و برابر آمار سال ۶۱ جمعیت کل استان به ۲,۷۹۵,۰۰۰ نفر رسیده و در سال ۱۳۷۰ بالغ بر ۳,۱۹۲,۹۷۴ نفر است و تراکم نسبی آن در حدود ۱۹ نفر در کیلومتر مربع می باشد. با توجه به هرم سنی جمعیت در استان فارس، مشخص می شود که جمعیت آن بسیار جوان است و روبهمرفته جمعیت شهرنشین بیشتر از جمعیت روستائی آنست.

کوهها: ۱- ارتفاعات شمالی: این ارتفاعات از کوههای سمیرم در استان اصفهان شروع و تا شهرستان آباده ادامه دارد و آن شهرستان به دو قسمت «دوشاخه» تقسیم می گردد. مهمترین ارتفاع آن کوه عظمت است که گردنه معروف کولی کش در آن قرار دارد.

۲- ارتفاعات مرکزی: این کوهها خود به سه شاخه تقسیم می شوند، شمال این ناحیه کوه برم فیروز، مرکز آن کوه مهارلو که ادامه آن به خرمن کوه فسا متصل می گردد، جنوب این منطقه کوه تودج و

۲- رود کُر: این رود از کوههای اطراف اردکان (بَرَم فیروز- بَر آفتاب) سرچشمه می‌گیرد، و پس از دریافت شعباتی مانند سیوند پَر آب‌تر شده از جنوب مرودشت می‌گذرد و پس از مشروب کردن منطقه کربال به دریاچه بختگان وارد می‌شود. طول آن در حدود ۲۷۰ کیلومتر است. بر روی این رود سد خاکی درودزن احداث شده که از نظر اقتصادی دارای اثرات زیادی است.

۳- رودخانه فهلیان: از کوههای غرب سپیدان سرچشمه می‌گیرد، و پس از عبور از چندین دهستان و شهر با نامهای، شش‌پیر، زهره و هنديجان به خلیج فارس می‌ریزد.

۴- رودخانه فیروزآباد: از ارتفاعات فیروزآباد سرچشمه می‌گیرد و پس از مشروب نمودن اراضی این شهرستان با رود قره‌آقاج یکی شده سپس رود مُند را تشکیل داده و به خلیج فارس وارد می‌شود.

۵- رودخانه دلکی: این رود از ارتفاعات کوهمره سرخی سرچشمه می‌گیرد و پس از عبور از جنوب شهرستان کازرون و مشروب نمودن اراضی وسیعی وارد دشتستان در استان بوشهر شده به رودخانه شاپور کازرون متصل می‌شود و بسوی خلیج فارس می‌رود.

دریاچه‌ها: مهمترین دریاچه‌های این استان عبارتند از:

۱- دریاچه بختگان (نی‌ریز): این دریاچه در غرب شهر نی‌ریز واقع شده و آب آن شور می‌باشد. دریاچه کوچکی بنام نرگس (تشک، طشت) بوسیله تنگه‌ای به بختگان متصل می‌گردد. مساحت آن در حدود ۳,۱۲۰ کیلومتر مربع می‌باشد و رود کُر به آن می‌ریزد.

۲- دریاچه مهارلو: در ۱۸ کیلومتری جنوب شرقی شیراز واقع است. آب آن از سیلابهای رودخانه و

چشمه‌ها تأمین می‌گردد و بسیار شور است و از نمک آن جهت صنایع پتروشیمی و غذایی استفاده می‌شود. مساحت آن در فصول مختلف متغیر است و بطور متوسط ۲۰۸ کیلومتر مربع می‌باشد. حداکثر آب آن در اوایل بهار و حداقل آن در اواخر تابستان است.

۳- دریاچه پریشان (فامور): در جنوب شرقی کازرون قرار دارد. آب آن شیرین بوده و از رودخانه فامور و چندین چشمه تأمین می‌گردد. پرورش صید ماهی در آن صورت می‌گیرد و در حدود ۴۳ کیلومتر مربع وسعت دارد.

ایلات و عشایر فارس: استان فارس یکی از بزرگترین مناطق عشایری ایران است. این عشایر با پیچیدگی قبایل و اختلاط آنها و واحدهای متعدد قبیله‌ای بیش از عشایر نقاط ایران اهمیت دارند. عشایر و ایلات و طوایفی که در تمام نواحی فارس سکنی دارند، بالغ بر ۴۰ ایل و طایفه‌اند که غالب آنها از نواحی دوردست به فارس کوچ کرده‌اند. عشایر عمده فارس عبارتند از:

۱- قشقایی، ۲- خَمِسه، ۳- مَمَسَنی، ۴- آلوار کهگیلویه (کوهمره) که هر کدام به طایفه و تیره‌های کوچکتر تقسیم می‌شوند.

صادرات و واردات: مهمترین صادرات این استان عبارتند از: خرما، مرکبات، خشکبار، سبزیجات، خیارشور، شیرین‌بیان، پنبه، انواع شربت‌ها و عرقیات گیاهی، قالی، گلیم، نمد، حصیر و پوست.

مهمترین اقلام وارداتی استان فارس شامل: چای، ادویه‌جات، برنج، حبوبات، مصنوعات فلزی و کاغذ می‌باشد. در سالهای اخیر دولت کوشش کرده است تا با اعمال روشهایی سطح زیر کشت، تولیدات و محصولات کشاورزی را افزایش دهد. برای رسیدن به خودکفایی در این استان باید کشاورزی دیم گسترش یابد، بخصوص کشت غلات توسعه یافته و

جغرافیای ایران و جهان

۲- راه شیراز به فسا و داراب به طول ۲۸۳ کیلومتر که ادامه آن به جاده آسفالتی سیرجان، بندرعباس ختم می‌شود.

۳- راه شیراز، استهبان به نی‌ریز به طول ۲۲۲ کیلومتر که ادامه این راه به سیرجان می‌رسد.

۴- راه شیراز به کازرون به طول ۱۵۱ کیلومتر که ادامه این راه از طریق برازجان به بندر بوشهر ختم می‌شود.

۵- راه شیراز به نورآباد به طول ۱۵۸ کیلومتر که از شمال به یاسوج و از غرب به دوگنبدان می‌پیوندد.

۶- راه شیراز به سپیدان (اردکان) به طول ۱۰۰

از روشهای جدید کشاورزی بیشتر استفاده شود. راهها: در استان فارس بجز راه شوسه، راههای دیگر چون آبی و راه آهن وجود ندارد. از شیراز مرکز این استان يك رشته خطوط آسفالتی اصلی و فرعی به شهرستانهای دیگر فارس کشیده شده و رویهمرفته دارای ۱,۷۲۴ کیلومتر راه آسفالتی می‌باشد. شیراز دارای يك فرودگاه درجه ۱ است که ارتباط هوایی این استان را با تهران برقرار می‌کند. مهمترین راههای فارس عبارتند از:

۱- راه شیراز به آباده به طول ۲۸۰ کیلومتر که امتداد آن به راههای اصفهان مربوط می‌شود.

نیل
مستطی

کیلومتر که دنباله آن به یاسوج ختم می شود.
 ۷- راه شیراز به فیروزآباد به طول ۱۰۹ کیلومتر که دنباله آن بوسیله راه شنی و اسفالت به لار می رسد.
 ۸- راه شیراز به جهرم به طول ۱۹۳ کیلومتر که ادامه آن از طریق راه شنی و کمی راه اسفالت به لار ختم می شود.
 ۹- راه شیراز به لار به طول ۳۵۸ کیلومتر و دنباله این راه از طریق خطوط شنی به بنادر خلیج فارس ادامه می یابد.
 تقسیمات سیاسی: در حال حاضر استان فارس به ۱۵ شهرستان تقسیم شده که عبارتند از: آباده، اصطهبانات، اقلید، جهرم، داراب، سپیدان (اردکان)، شیراز، فسا، فیروزآباد، کازرون، لار، لامرد، مرودشت، ممسنی (نورآباد) و تیریز.

فاس

از شهرهای مراکش که پایتخت قدیم آن کشور بوده و دارای ابنیه تاریخی است، اکنون شامل دو قسمت: فاس قدیم «فاس بالی» و فاس جدید که مولای ادریس در سال ۸۰۸ ه. آن را بنا کرده و این دو قسمت به واسطه رودخانه ای از هم جدا شده، از ابنیه قدیمی آن مسجد مولای ادریس و مدرسه اسلامی و دانشگاه است.

فراهان

بخشی از شهرستان اراک، در شمال اراک، شامل قصبات و دهکده های بسیار و اراضی حاصلخیز، مولد چند تن از رجال معروف ایران مانند قائم مقام و امیرکبیر است.

فرخ شهر

این شهر در ۱۰ کیلومتری شرق شهرکرد، ابتدای راه ارتباطی شهرکرد - اصفهان واقع شده که

از سه طرف به وسیله کوه های همجوارش احاطه و از سمت غرب به سوی دشت شهرکرد امتداد یافته است.

وجه تسمیه شهر: چنین استدلال است که قهفرخ (نام قبلی شهر) مُعرب واژه (کُه فرخ) بوده، لذا خود این واژه مخفف (کوه فرخ) می باشد و از آنجایی که این شهر در دامنه کوه رخ که در زمانهای قدیم (کوه رخ) نامیده می شده، واقع است؛ قبول کلمه (کُه فرخ) طبیعی و قابل پذیرش است. و در تحقیق این مطلب اشاره ابن بطوطه به این روستا در سفرنامه اش را می توان شاهد مثال آورد. به هر صورت واژه (کوه فرخ) در اثر نفوذ زبان و ادبیات عرب در این خطه به (قهفرخ) تبدیل گردیده است.

از صنایع معروف آن می توان قالیبافی را نام برد که برای اولین بار در سطح استان توسط خوانین بختیاری در این شهر دایر گردیده، در گذشته قالی آن از حیث دوام و رنگ آمیزی و ظرافت شهرت بسزایی داشت که متأسفانه در سالهای اخیر از مرغوبیت آن کاسته شده است. از صنایع دستی دیگر آن، پوست دوزی، گیوه دوزی، تهیه آجر، کارگاه های ریسندگی دستی و غیره را می توان ذکر کرد.

از آثار تاریخی این شهر، عصارخانه، مسجد جامع، دبستان سنایی (قطعه سالار)، قلعه عبدالله خان و غیره را می توان برشمرد. همچنین مراکز مذهبی آقامیرطار، سیدمحمد، بابازکی، در این شهر قرار دارند.

فردوس

شهرستان فردوس با وسعتی معادل ۲۲,۰۰۹ کیلومتر مربع از طرف شمال به شهرستانهای گناباد و کاشمر، از شرق به قاین، از جنوب شرقی به شهرستان بیرجند، از جنوب به کوه های سر کویر لوت، از غرب به طبس محدود است. شهرستان

کوههای مرتفع محاصره نموده است از جمله کوه فردون در جنوب منطقه که از انشعابات زاگرس می باشد و دالانکوه که در شرق شهرستان فریدن واقع و چون دیواری بین داران مرکز شهرستان و بخش چادگان حایل است و گلستان کوه که در شمال و بین خوانسار و فریدن می باشد. اغلب کوههای فریدن عریان و سنگلاخی بوده ولی با وجود این کوههای جنوبی از پوشش گیاهی خوبی برخوردار است.

کوهستانی بودن منطقه و ارتفاع زیاد آن از سطح دریا موجب ریزش بارندگی، بویژه بصورت برف گشته که خود در سرسبزی و رویش گیاهان مختلف مؤثر است و مراتع سرسبز و خرمی را بوجود می آورد که همین عوامل باعث جذب دامداران ایل بختیاری به منطقه می شود، پوشش گیاهی منطقه را گون، گز، کرفس کوهی، و درختان پراکنده بلوط تشکیل می دهند.

فریدن بطوری که در نقشه ایران باستان (دوره هخامنشی) مشاهده می شود پرتیکان نام داشته و یکی از ایالات بزرگ ایران بوده است که پس از هجوم اسکندر مقدونی میدان تاخت و تاز یونانیان گشت و رو به ویرانی نهاد بعضی از مورخین نیز این منطقه را بنام (پاری تاکن) نامیده اند.

نژاد مردم آن آریائی می باشد ولی در زمان صفویه عده ای از آرامنه و گرجیها به این منطقه کوچانده شدند که هم اکنون در دو شهرستان (فریدن و فریدونشهر) زندگی می نمایند.

مجموع روستاهای فریدن ۱۱۵ روستا می باشد و جمعیت کل شهرستان ۴۱،۴۲۵ نفر طبق آخرین آمار سال ۱۳۷۰ برآورد شده که از این تعداد ۲۵،۲۹۵ نفر در نقاط شهری و بقیه در روستاها زندگی می نمایند.

اقتصاد فریدن کلاً برپایه کشاورزی و دامداری استوار است، زمینهای حاصلخیز و آب رودها و

فردوس شامل دو قسمت کوهستانی و دشت است. مرکز این شهرستان، شهر فردوس (۱۶،۱۸۴ نفر) است که دارای بخشهای مرکزی و بشرویه و سرایان و ۱۸ دهستان و ۲۳۲ روستا است.

مرکز شهرستان فردوس، شهر فردوس است که در قدیم به نام تون خوانده می شده، و در جنوب خراسان قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریا (در ایستگاه هواشناسی) ۱۲۹۰ متر است و جمعیت آن در سال ۱۳۶۰، حدود ۱۷،۹۷۲ نفر بوده است. این شهرستان در مسیر طیس و یزد و کرمان قرار گرفته است و به همین جهت اهمیت تجارتي و مسافرتی زیادی دارد. اکثر قسمتهای این شهر تاریخی در زلزله سال ۱۳۴۷ ویران شد و پس از زلزله به بازسازی آن اقدام گردید بنابراین دیگر، از سبک بناهای قدیمی در این شهر خبری نیست، و بیشتر خانهها به سبک جدید ساخته شده است.

آثار تاریخی: آثار تاریخی این شهرستان مدرسه علیا (۹۳۰ هجری)، مدرسه جیبیه (۹۱۱ هجری)، مسجد جامع فردوس (متعلق به دوره سلجوقی)، و مسجد کوشک و قلعه حسن آباد (مربوط به دوره اسماعیلیان) است که برخی از آنها در زلزله سال ۱۳۴۷ از بین رفته است.

فریدن

فریدن در ۵۸' و ۳۲° عرض شمالی واقع شده و محدود است از شمال به خوانسار، شمال غرب و مغرب به الیگودرز و سردشت خوزستان، از جنوب به استان چهارمحال و بختیاری و از مشرق به نجف آباد، در حدود ۳۲۱۷ کیلومتر مربع وسعت، و ۲۳۹۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. این شهرستان از دو بخش مرکزی و چادگان تشکیل و در فاصله ۱۳۵ کیلومتری راه اصفهان به خوزستان و باختران قرار گرفته است. فریدن منطقه ای است کوهستانی که اطراف آنرا

چشمه‌ها موجب جذب روستائیان به کشاورزی شده است. عمده محصولات آنها سیب‌زمینی، یونجه، غلات و حبوبات است که بین آنها اهمیت سیب‌زمینی از همه بیشتر است و همه ساله هزاران تن به دیگر نقاط صادر و منبع درآمد خوبی برای مردم منطقه می‌باشد. دامداری نیز نقش عمده‌ای در اقتصاد فریدن دارد.

فریدونشهر

این شهرستان با مساحت ۳۰،۳۷۵ کیلومتر مربع در میان استانهای لرستان و خوزستان و چهارمحال و بختیاری واقع شده است. فاصله آن تا اصفهان ۱۵۵ کیلومتر است.

فریدونشهر منطقه ایست کوهستانی و ارتفاعات آن عبارتند از قله شاهون و کوه کلوسه و کوه کمران، کوهستانی‌ترین منطقه شهرستان ناحیه پشتکوه و پشتکوه موگونی است و بعد ناحیه چناررود می‌باشد. آب و هوای فریدونشهر معتدل کوهستانی است. پراکندگی باران و برف در طول سال حداقل ۸ ماه و ذخیره برف تا شروع بارندگی سال دیگر ادامه می‌یابد. رودخانه‌ها اغلب در بستری عمیق جریان یافته که آب آنها به‌هدر می‌رود و معمولاً به مصرف کشاورزی نمی‌رسد. پوشش گیاهی این ناحیه از استپ و چمنزارهای کوهستانی است.

در مدارك تاریخی و جغرافیائی این ناحیه به نام پرتیکان معروف است که شامل فریدن و فریدونشهر می‌شود و در مزرعه قهستجان سنگ قبرهای باستانی وجود دارد.

این شهرستان مطابق آمار سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۵۲،۴۴۶ نفر جمعیت داشته است و بسیاری از مردم پشتکوه موگونی هنوز فاقد شناسنامه‌اند. فریدون شهر از سال ۱۳۵۸ تبدیل به شهرستان گشته و شامل يك بخش و ۵ دهستان به نامهای (فریدونشهر، پشتکوه،

موگونی، پشتکوه موگونی، چنارود) می‌باشد. این منطقه مرکز بیلاق ایلات و عشایر و چهار لنگ بختیاری است.

چهار گروه، بختیاری، گرجی، ترك و ارمنی از تیره‌های معروف این ناحیه می‌باشند و هر گروه به زبان قومی مخصوص به خود تکلم می‌کنند. در زندگی اقتصادی فریدونشهر ۳ نوع فعالیت عمده را می‌توان تشخیص داد.

کشاورزی، دامداری - صنعت و خدمات و ۸۰٪ از اهالی به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند که متأسفانه در سالهای اخیر این آمار کاهش یافته زیرا به علل خاصی به شهرستانهای دیگر مهاجرت نموده‌اند. محصولات عمده عبارتند از: سیب‌زمینی و غلات، فرآورده‌های دامی گوشت، پوست و پشم که به اصفهان صادر می‌شود. صنایع دستی آن قالیبافی است.

فریمان

یکی از هفت بخش مهم شهرستان مشهد است. مرکز بخشداری آن شهر فریمان است که در فاصله ۷۵ کیلومتری جنوب مشهد سر راه تربت جام تأیباد و مرز افغانستان قرار گرفته و تا سال ۱۳۱۳ آبادی کوچکی بیش نبوده و محل زندگی طوایف بربری و تیموزی بوده است. توسعه و گسترش آن از سال ۱۳۱۸ آغاز گردید. فریمان توسط کوههای مرتفع احاطه شده است که بلندترین آن در شرق کوه دال و در مغرب کوه یخ آبی و در جنوب کوههای وقاری است. رود فریمان پس از طی ۲۰ کیلومتر به بند فریمان در ۱۱ کیلومتری و ارتفاع ۱۳۶۰ متری می‌رسد و بعد از بند، کارخانه قند فریمان قرار دارد و از آب پشت بند برای مشروب کردن اراضی و کشت محصولات می‌مانند چغندر قند و سیب‌زمینی و غیره استفاده می‌شود و نیز پرورش دامهای مختلف مانند

فشاپویه

یکی از سه بخش شهرستان ری استان تهران است. این بخش در واقع شامل دره وسیع و عریضی است که بین کوه آراد (حسن آباد) در شمال آن و کوه مره در جنوب و کوههای کورابلاغ در جنوب غربی قرار دارد. قسمت شمالی این دره بوسیله پائین دست رودخانه کرج و قسمت جنوبی آن توسط رودخانه شور مشروب می گردد. به سبب شوری آب رودخانه شور و کیفیت زمینهایی که در قسمت جنوبی آن واقع اند، هیچ آبادی وجود ندارد. زمینهای قسمت شمالی آن نیز در نقاطی که شیب مناسب دارند، قابل زراعت هستند. محصولات این بخش عبارتند از: غلات، حبوبات، پنبه، چغندر قند، سیب زمینی، انار و انجیر.

فلاورجان

فلاورجان ابتدا مرکز بخش وسیع لنجانان بوده، فاصله اش تا اصفهان ۲۰ کیلومتر و تا زرین شهر مرکز کنونی لنجانان ۳۵ کیلومتر است. این شهر به صورت جلگه‌ای در حاشیه زاینده رود واقع شده و دارای بیشه‌زارهای وسیعی است. منابع آب آن رودخانه زاینده رود و قناتها و چاهها می باشند. مهمترین محصولات آن گندم و برنج است.

فلسطین

سرزمین کوچکی است که همچون پلی سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا را به یکدیگر متصل می کند. فلسطین قلب جهان عرب و حلقه اتصال شرق و غرب است. این سرزمین از سوی شمال به لبنان، از جنوب به مصر، از شرق به اردن و سوریه و از مغرب به دریای مدیترانه محدود می شود، و مساحت آن در حدود ۲۷,۰۰۰ کیلومتر مربع است.

گاوهای شیری و گوشتی و طیور و گوسفند و بز در این منطقه رواج کامل دارد. از زمان احداث کارخانه قند بر رونق اقتصادی فریمان افزوده شده است.

فسا

این شهرستان در جنوب ناحیه مرکزی استان فارس بین شهرستانهای استهبان، شیراز، جهرم و داراب واقع شده است و ۳۸۲۰ کیلومتر مربع وسعت دارد. حدود دوینجم از وسعت شهرستان فسا، دشت و بقیه کوهستانی می باشد. دشتها در هیچ نقطه‌ای کمتر از ۱۱۰۰ متر ارتفاع ندارند.

ارتفاعات بیش از دو هزار متر پوشیده از درختان اُرس (سرو کوهی) است، و کمتر از این ارتفاع، پسته کوهی (بنه)، بادام کوهی و گیلاس وجود دارد. در دشت شمالی (میان جنگل) سابقاً جنگلی انبوه بوده ولی امروز به صورت جنگل تنک درآمده است. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۱۴۰۰ متر می باشد.

سابقه تاریخی: شهرستان فسا در مسیر راه اصلی شیراز، بندرعباس، کرمان قرار دارد. بازمانده آثار و ابنیه گواه بر این است که این شهرستان از دیرباز محل سکونت قبایل مختلف بوده است. اما شهر فسا بنام پسه یا پسا در شمار شهرستانهای قدیمی خطه پارس چون خَفر و شیراز آورده شده است. شهر کنونی در چند کیلومتری شهر باستانی قرار دارد که خرابه‌های آن بنام تل ضحاک معروف است و در حدود سال ۷۰ هجری بنا شده است.

از آثار تاریخی فسا تل ضحاک و حفاریهای مجاور آن، بقایای دژ و شهری در شمال و چند قلعه در ارتفاعات غربی آن را می توان نام برد.

جمعیت این شهرستان برابر آمار ۱۳۷۰ بالغ بر ۱۶۰,۸۸۸ نفر بود که ۶۴,۷۷۱ نفر در مرکز شهرستان یعنی شهر فسا و بقیه در قراء و قصبات زندگی می کنند.

بعد از جنگ جهانی دوم سران صهیونیسم که می‌دیدند آمریکا تبدیل به قدرت قوی تری شده است خود را به این کشور نزدیک کردند و در نتیجه انگلستان به عنوان حامی اصلی صهیونیسم جای خود را به آمریکا داد. پس از فراهم شدن همه زمین‌های لازم در سال (۱۳۲۷ ه. ش/ ۱۹۴۸ م) به دنبال توافق تمامی کشورهای بزرگ، یهودیان دست به کشتار اعراب مسلمان فلسطینی زدند و با آتش زدن خانه‌های آنان و شکنجه و کشتار، فلسطینیها را مجبور به ترك خانه و کاشانه خود کردند که از آن جمله می‌توان به جنایت صهیونیستها در دیر یاسین و کفر قاسم اشاره نمود و سپس بن‌گوریون تشکیل دولت غاصب صهیونیستی را اعلام کرد.

پس از تشکیل دولت صهیونیستی و بخصوص طی جنگ سوم اعراب و اسرائیل (۱۹۶۷) عده بیشتری از ساکنان اصلی فلسطین آواره گشتند و به کشورهای عربی چون اردن، مصر، سوریه و لبنان پناهنده شدند. و بعد مردم آواره فلسطین با تشکیل گروههای نظامی و سیاسی برای بازپس گرفتن سرزمین مقدس فلسطین دست به مبارزه زدند که تاکنون نیز ادامه دارد.

امروز شورای ملی فلسطین متشکل از تمامی گروههای مبارز، نماینده ملت فلسطین است. در زیر کارنامه بیست سال اجلاس این شورا (از سال ۱۳۴۳ تا سال ۱۳۷۰) را تقدیم می‌کنیم:

اولین اجلاس شورای ملی فلسطین در تاریخ ۷ خرداد ماه ۱۳۴۳ در بیت المقدس تشکیل شد. در آن اجلاس تصمیم گرفته شد تا با گشایش مراکز آموزش نظامی برای مردم فلسطین و تشکیل گردانهای نظامی فلسطینی نظام مقاومت ملی و دفاع غیرنظامی در صفوف مردم به مورد اجرا درآید.

دومین اجلاس در ۱۰ خرداد ۱۳۴۴ در شهر قاهره تشکیل شد. در اجلاس فوق شورای ملی فلسطین بر

آب و هوای فلسطین در تابستانها گرم و در زمستانها معتدل و بارانی است. ارتفاعات شمالی سبب می‌شود که در بعضی اوقات در تپه‌های آن ناحیه برف بیارد.

بغیر از چند رود کوچکی که به دریای مدیترانه می‌ریزد، رود مهمی در این سرزمین وجود ندارد. فقط بخشی از رود اردن در مرز مشترک فلسطین، سوریه و اردن جریان دارد که بخشی از خاک فلسطین در نواحی شمالی را آبیاری می‌کند.

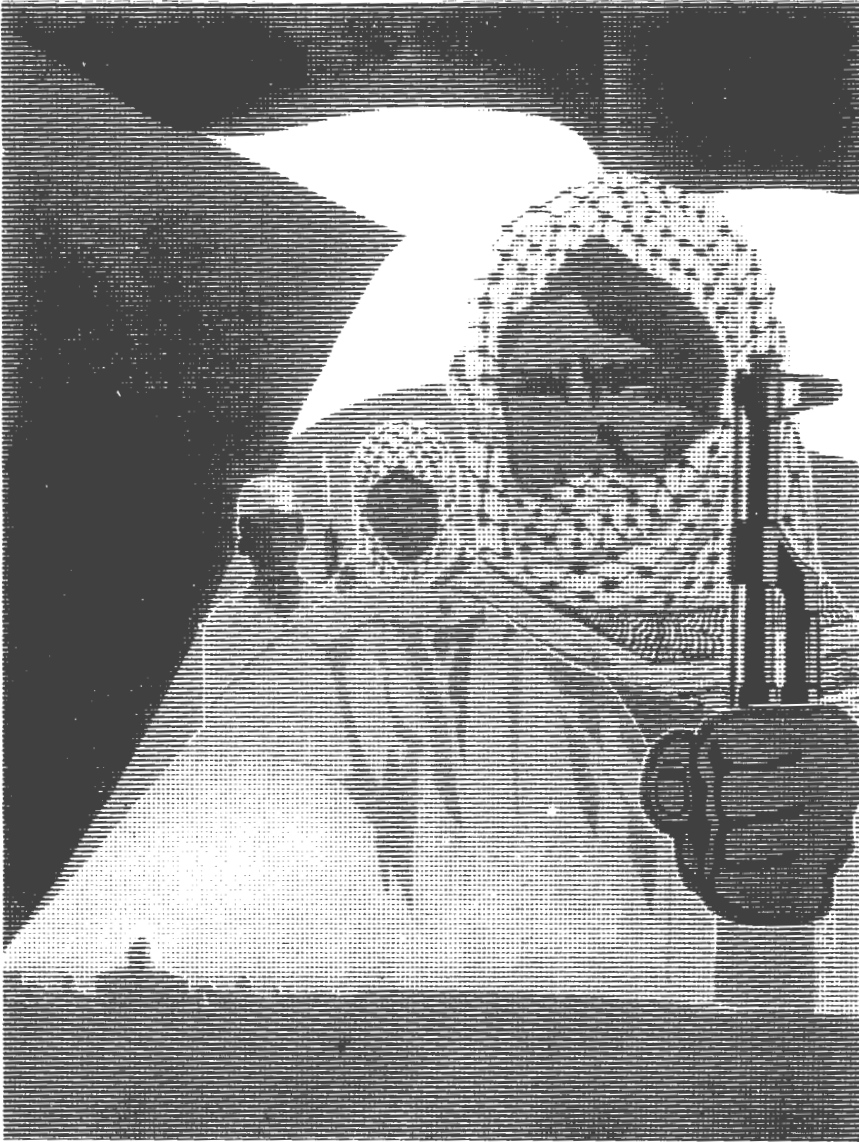
جمعیت فلسطین بالغ بر ۵ میلیون نفر است که در زمان تشکیل دولت صهیونیستی اسرائیل نزدیک به سه میلیون نفر از آنان به وسیله این دولت به بیرون از کشور رانده شده‌اند و در سرزمینهای عربی آواره گشته‌اند. جمعیت داخل سرزمین را اکثراً یهودیان مهاجر و دیگر فلسطینیان تشکیل می‌دهند.

اکثریت جمعیت فلسطین را مسلمانان تشکیل می‌دهند که بیشتر از نژاد سامی هستند و به زبان عربی گفتگو می‌کنند.

پایتخت و شهر مهم این سرزمین بیت المقدس (۴۸۲,۷۰۰ نفر) است که زیارتگاه مسلمانان و مسیحیان و یهودیان جهان است. بیت المقدس پیش از آنکه قبله‌گاه مسلمانان بوده است. شهرهای عمده دیگر آن حیفا و رام‌الله است.

بیشتر ساکنان سرزمین اشغالی فلسطین به کشاورزی و دامپروری و کارگری، زیر فشار و شکنجه دولت صهیونیستی، مشغولند. نزدیک به يك سوم از خاک فلسطین را سرزمینهای قابل کشت تشکیل می‌دهد که از آن محصولات مختلفی از قبیل میوه‌های گوناگون، پنبه، چغندر، زیتون و غیره به دست می‌آید.

در سرزمین فلسطین معادن گوناگونی از جمله آهن، مس، فسفات، منگنز و نمک وجود دارد که صهیونیستها به غارت آنها مشغولند.

دهند.
در ۳۰ اردیبهشت ۱۳۴۵ شهر غزه شاهد برگزاری
سومین دوره شورای ملی فلسطین بود.
در این اجلاس شورای ملی فلسطین با فعالیت
انقلابی فلسطینی‌ها برای شرکت در نبرد آزادیبخش

ضرورت تسریع در امر تسلیح چریکهای
آموزش دیده فلسطینی و ادامه آموزش مردم تاکید
کرد.

این شورا از کشورهای عربی خواست تسهیلاتی
در اختیار فرماندهی ارتش آزادیبخش فلسطین قرار

شورای ملی فلسطین در امان پایتخت اردن تشکیل شد.

در این اجلاس که پس از اعلام طرح «ویلیم راجرز» وزیر خارجه وقت آمریکا درباره حل مشکل خاورمیانه برگزار شد طرح راجرز رد شد و از مردم رهبری فلسطینی‌ها خواسته شد که همبستگی خود را برای خنثی کردن طرح‌های توطئه‌آمیز حفظ کنند.

هشتمین شورای ملی فلسطین در نهم اسفندماه ۱۳۴۹ در شهر قاهره گشایش یافت.

در این دوره تعداد اعضای شورا ۱۵۰ نفر تعیین شد و کمیته مرکزی و شورای اجرایی مشخص شدند. نهمین دوره نیز در ۱۶ تیرماه ۱۳۵۰ در قاهره برگزار شد.

در این اجلاس تعداد اعضای شورا از ۱۵۰ به ۱۵۵ نفر افزایش یافت و بر ضرورت بسیج نیروهای انقلابی فلسطین در اردن و لبنان تاکید شد.

شورا در این دور همچنین بر حقوق کامل ملت فلسطین برای آزاد کردن سرزمینهای فلسطین از راه مبارزه مسلحانه تاکید کرد و راه‌حلهای صلح‌جویانه و تسلیم‌آمیز رد شد.

در ۱۷ فروردین ۱۳۵۱ نیز قاهره شاهد برگزاری دهمین اجلاس شورای ملی فلسطین بود. در این اجلاس برای خنثی کردن طرح‌های سلطه‌جویانه دشمنان فلسطین، شورا خواستار وحدت ملی فلسطینی‌ها به ویژه همه گروه‌های فلسطینی شد.

در این اجلاس همچنین سازمان آزادیبخش با سازماندهی کلیه نیروها و تحقق همبستگی ملت فلسطین در ارتباط با جنبشهای آزادیبخش جهان تاکید کرد.

یازدهمین اجلاس شورای ملی فلسطین در ۱۶ دی ماه ۱۳۵۱ در قاهره تشکیل شد.

در این اجلاس تعداد اعضای شورای ملی فلسطین به ۱۸۰ نفر افزایش یافت و به برنامه‌ریزی

موافقت و بر یکپارچه کردن کلیه سازمانهای چریکی انقلابی تاکید کرد.

چهارمین اجلاس در ۱۹ تیرماه ۱۳۴۷ بار دیگر در قاهره تشکیل شد.

در اجلاس فوق شورای ملی فلسطین مبارزه مردم فلسطین برای آزادی سرزمینهای فلسطین از راه نبرد مسلحانه برای بازگرداندن سرزمین و حقوق غصب‌شده را مورد تاکید قرار داد.

پنجمین اجلاس شورای ملی فلسطین در ۱۲ فروردین ۱۳۴۸ برگزار شد. در این اجلاس که در قاهره تشکیل یافت شورا توصیه کرد شدیداً در برابر راه‌حل‌های مسالمت‌آمیز ایستادگی شود و کلیه توافقیها، تصمیمات و طرح‌هایی که با حق مردم فلسطین در اعتماد به نفس و ادامه مبارزات مسلحانه در تعارض است مردود شمرده شود.

ششمین دوره شورای ملی فلسطین در ۱۰ شهریور ۱۳۴۸ در قاهره تشکیل شد. در این اجلاس شورای ملی فلسطین به کمیته اجرایی شورا مأموریت داد ارتش آزادیبخش فلسطین را به صورتی آماده سازد تا به عنوان هسته اصلی ارتش آزادیبخش ملی انقلاب فلسطین به بالاترین سطح آموزش و به بهترین نوع سلاح مجهز شود.

این اجلاس طرح دفاعی شورای عالی فلسطین برای حمایت از عملیات چریکی و انقلابی فلسطینی‌ها را نیز تهیه کرد.

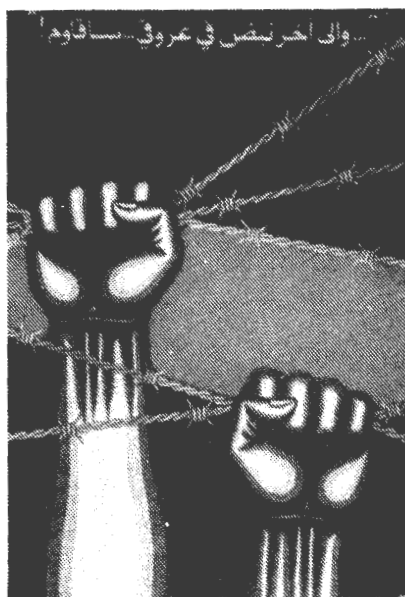
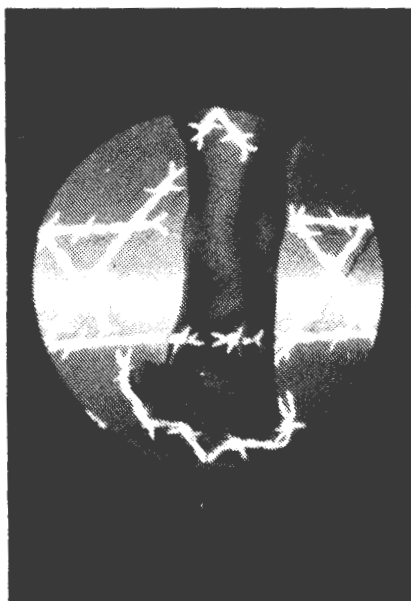
اجلاس هفتم شورای ملی فلسطین که در تاریخ نهم خرداد ۱۳۴۹ در قاهره تشکیل شد بر ضرورت حمایت از عملیات چریکی و تقویت جبهه داخلی در اردن، لبنان و تقویت روابط با نیروهای ملی و پیشرو در جهان عرب از جمله اردن تاکید کرد و به کمیته اجرایی مأموریت داد که یک فرماندهی نظامی واحد برای نیروهای فلسطینی تشکیل دهد.

در پنجم شهریور ۱۳۴۹ نیز اجلاس فوق‌العاده

در این اجلاس شورا قطعنامه ۲۴۲ شورای امنیت را سند پایمال کننده حقوق ملی فلسطین خواند. اجلاس سیزدهم شورای ملی فلسطین در ۲۲ اسفند ۱۳۵۵ در شهر قاهره تشکیل شد. دمشق پایتخت سوریه میزبان چهاردهمین اجلاس شورای ملی فلسطین در ۲۵ دی ۱۳۵۷ بود. این اجلاس به دنبال دیدار انورسادات رئیس جمهوری خیانتکار مصر از بیت المقدس، در دمشق تشکیل شد و طرح آمریکا را برای حل کشمکش میان اعراب و رژیم اشغالگر قدس رد کرد.

مبارزات مردم فلسطین در سرزمینهای اشغالی، اردن و لبنان و وحدت ملی و یکپارچه کردن سازمانها توجه خاصی میذول شد. دوازدهمین اجلاس در ۱۱ خرداد ۱۳۵۳ در قاهره تشکیل شد. در این دوره تعداد اعضای شورای ملی فلسطین به ۱۸۷ نفر افزایش یافت و شورای ملی فلسطین بر ضرورت وحدت نظامی کلیه گروههای فلسطینی و گشایش کلیه جبهه‌های عربی در برابر فعالیتهای نظامی نیروهای انقلاب فلسطین تاکید کرد.

اردن برگزار شد.
در این اجلاس بر ضرورت وحدت ملی فلسطین و ادامه گفتگو در عدن و الجزیره تاکید شد و شورای ملی فلسطین حق تعیین سرنوشت، حق بازگشت فلسطینی‌ها و ایجاد کشور فلسطین را مقدمه‌ای برای هرگونه راه حل سیاسی عادلانه دانست و قراردادهای کمپ‌دیوید و طرحهای خودمختاری فلسطینی‌ها در سرزمینهای اشغالی را رد کرد.
هیجدهمین دوره در ۳۱ فروردین ۱۳۶۷ در الجزایر تشکیل شد.
شورای ملی فلسطین اجلاس نوزدهم خود را ۲۱ آبان ۱۳۶۷ در الجزایر برگزار کرد.
در این دوره بیانیه استقلال فلسطین صادر شد و ایجاد یک کشور فلسطینی مستقل که پایتخت آن قدس است اعلام شد.
بیستین اجلاس شورای ملی فلسطین در آذرماه سال ۱۳۷۰ در الجزیره آغاز به کار کرد. مهمترین مسئله مورد گفتگو در این شورا که ۳۰۰ فلسطینی در

در این اجلاس با تاکید بر ادامه مبارزه مسلحانه مردم فلسطین طرح خودمختاری در سرزمینهای اشغالی نیز رد شد.
دمشق بار دیگر در ۲۲ فروردین ۱۳۵۹ میزبانی پارلمان در تبعید فلسطینی‌ها را عهده‌دار شد.
در این اجلاس شورای ملی فلسطین اوضاع سرزمینهای اشغالی را مورد بررسی قرار داد و خواستار بسیج کلیه نیروهای مردمی در سرزمینهای اشغالی و تشدید مبارزه مسلحانه شد.
در این اجلاس تعداد نمایندگان سرزمینهای اشغالی از ۱۲۲ به ۱۸۰ عضو رسید. شانزدهمین اجلاس شورای ملی فلسطین در ۲۵ بهمن ۱۳۶۱ در الجزیره تشکیل شد.
در این دوره که پس از کشتار «صبرا و شتیلا» برگزار می‌شد شورای ملی فلسطین بر وحدت ملی در چهارچوب ساف و تشدید مبارزات مسلحانه تاکید کرد.
هفدهمین دوره در سال ۱۳۶۳ در امان پایتخت

که پدر تمام قوم عبرانی محسوب می شد، بنی اسرائیل در زمان یعقوب به مصر مهاجرت کردند، بعد از مدتی به راهنمایی موسی به طرف شبه جزیره سینا عازم شدند، چهل سال میان راه سرگردان بودند، موسی درگذشت و بوشع آنان را به کنعان رسانید. در زمان داود و سلیمان دارای سلطنت مستقل شدند، بعد از فوت سلیمان در ۹۷۴ ق.م. دو سلطنت مستقل تشکیل دادند یکی دولت اسرائیلی و دیگری دولت یهود. دولت اسرائیلی را سارگن پادشاه آشور و دولت یهود را بخت النصر پادشاه کلدان منقرض کرد و عده کثیری از یهود را به اسارت برد. بعد از هفتاد سال کورش کبیر بابل را گرفت و آنها را به فلسطین عودت داد. در ۷۰ ق.م. رومیها معبد اورشلیم را آتش زدند و یهود را منقرض کردند و از آن تاریخ بنی اسرائیل در تمام دنیا پراکنده شدند.

نهضت صهیونیستی جدید بوسیله دکتر وایزمن

آن عضویت دارند تصمیم گیری درباره شرکت و یا عدم شرکت در کنفرانس صلح خاورمیانه و راههای تقویت و پشتیبانی از قیام مردم فلسطین (انتفاضه) می باشد.

فلسطین اشغالی (اسرائیل)

مملکت جمهوری که در سال ۱۹۴۸ م. در قسمت اعظم فلسطین تشکیل گردید، مساحت آن قریب ۲۰,۸۵۰ کیلومتر مربع، و دارای دو میلیون نفر جمعیت، پایتختش: تل آویو. شهر مهم آن: اورشلیم. واحد پول: پوند اسرائیلی. مذهب: کلیمی. زبان: عبری. ملت یهود از دو هزار سال پیش از میلاد در سرزمین فلسطین زندگی می کردند و به چوپانی و صحراگردی بسر می بردند و به چند قبیله تقسیم می شدند و هر قبیله رئیسی داشته که او را شیخ یا پدر می گفتند، معروفترین شیوخ آنان حضرت ابراهیم بود

خصوصی ۸٪، و شهرداری‌ها ۲٪ را در اختیار دارند. جمعیت آن ۵ میلیون نفر و جمعیت نسبی آن ۱۶ نفر در هر کیلومتر مربع است که ۳۸٪ در مناطق روستائی و ۶۲٪ در مناطق شهری و حومه اسکان دارند. مردم فنلاند اکثراً پیرو مذهب پروتستان می‌باشند. حکومت آن جمهوری است که در ۱۹۱۹ میلادی برقرار شد و رئیس‌جمهور آن هر شش سال یکبار انتخاب می‌شود. فنلاند در ۱۴ دسامبر سال ۱۹۵۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

پایتخت آن هلسینکی (۴۸۷,۷۴۹ نفر) است و شهرهای مهم آن بندر تامپر، بندر تورکو، اسپو، و اناست.

۸٪ از فعالیت‌های بازرگانی فنلاند با بازار اقتصادی است که مهمترین آنان سوئد، آلمان، انگلیس، آمریکا، فرانسه و ژاپن می‌باشند. معاملات پایایی با روسیه براساس قیمت‌های بازار جهانی انجام می‌گیرد.

در فنلاند ۶۸۰۰۰ کیلومتر راه شوسه و ۶۰۰۰ کیلومتر راه آهن احداث شده است.

زبان این کشور فنلاندی و سوئدی و واحد پول آن مارك فنلاند است.

فیروزکوه

این بخش در شمال گرمسار و در غرب استان سمنان قرار دارد. مرکز این بخش شهر فیروزکوه است که در سر راه جدیدالتأسیس تهران - مازندران واقع شده است.

فیروزکوه منطقه‌ای کوهستانی است که تقریباً نیمی از وسعت آن دارای شرایط آب و هوایی مناطق کوهستانی سرد ایران است. در اطراف شهر فیروزکوه چمنزارها و مراتع ییلاقی متعددی در میان کوهها وجود دارد که چراگاه تابستانی گله‌های گوسفند و بز این بخش و نقاط گرمسیری جنوب آن

طرح‌ریزی شد، هنگامی که سخت‌گیری و بدرفتاری نسبت به یهود در آلمان نازی شروع شد عده کثیری از یهودیان به سوی فلسطین رهسپار شدند، در سال ۱۹۴۸ جمهوری اسرائیل در فلسطین تشکیل گردید و این جمهوری سرزمینی را که بوسیله سازمان ملل متحد تعیین شده بود اشغال کرد و قیومیت انگلیس بر فلسطین پس از ۲۵ سال پایان یافت، و اعلام شد که یهودیها پس از دو هزار سال سرگردانی حکومت مستقل تشکیل داده‌اند. نخستین مجمع قانونگذاری اسرائیل در ۱۴ فوریه ۱۹۴۹ با ۱۲۰ نفر عضو تشکیل یافت و دکتر وایزمن از طرف این مجمع به ریاست جمهوری انتخاب شد و بن‌گورین نخست‌وزیر گردید، دولت آمریکا نیز این دولت را به رسمیت شناخت لکن ممالک اسلامی و عرب و بعضی دیگر از دولتها آن را به رسمیت نشناخته‌اند، اسرائیل در سال ۱۹۴۹ به عضویت سازمان ملل درآمد، در بحران کانال سوئز که در سال ۱۹۵۶ رخ داد نیروهای اسرائیل به مصر حمله کرده و شبه جزیره سینا را اشغال کردند و پس از ورود نیروهای سازمان ملل عقب‌نشینی کردند.

تازه‌ترین ترفند استکبار جهانی (آمریکا) این است که تلاش می‌کند اسرائیل و دول عربی منطقه را که سالها با او سر جنگ داشته‌اند، دور یک میز بنشانند تا بنا به ادعای خود صلح خاورمیانه را عملی سازد. کنفرانس مادرید (اواخر سال ۱۹۹۱) مبین این ترفند است.

فنلاند

کشوری است اروپائی، بین شوروی سابق، سوئد و نروژ، در ساحل شرقی دریای بالتیک قرار گرفته با مساحت ۳۳۷,۰۰۰ کیلومتر مربع (۹٪ آب - ۵۷٪ جنگل - ۸٪ کشاورزی). از کل مساحت فنلاند، بخش خصوصی ۶۱٪، دولت ۲۹٪، مؤسسات

حمله ناگهانی آن را تصرف کرد لکن در سال ۱۹۴۵ شکست خورد و نیروهای ژاپن از فیلیپین خارج شدند، در ۴ ژوئیه ۱۹۴۶ جمهوری مستقل فیلیپین اعلام گردید. مجلس نمایندگان آن مرکب از ۱۲۰ نفر نماینده است که از ۵۳ ایالت انتخاب می‌شوند، زبان مردم عبارت است از زبان تاگالوگ که زبان ملی است و زبان اسپانیولی و زبان انگلیسی. مذهب اکثر مردم کاتولیک است، عده ای هم مسلمان هستند. واحد پول آن پیرو فیلیپین. جمعیت این کشور برآمار سال ۱۹۹۰، ۶۴،۹۰۰،۰۰۰ نفر است.

فین

بخش فین یکی از بخشهای بزرگ استان هرمزگان است که از شمال و مشرق به بخش حاجی آباد، از جنوب به بخش خمیر و حومه بندرعباس، و از مغرب به بخش بستک محدود می‌شود. جمعیت کل این بخش که شامل دهستانهای سیاهو و فین و ۱۷۴ پارچه آبادی است، بالغ بر ۴،۳۱۲ خانوار و ۳۰،۶۴۹ نفر است. مرکز این بخش در دهستان فین قرار دارد. دهستان فین منطقه‌ای است جلگه‌ای با آب و هوایی گرم و مرطوب.

شغل اکثر مردم این دهستان کشاورزی و دامداری است و محصولاتی از قبیل صیفی جات و مرکبات تولید می‌کنند.

دهستان سیاهو در شرق دهستان فین قرار دارد و منطقه‌ای است کوهستانی و دارای آب و هوایی گرم و خشک می‌باشد. محصولات این منطقه بیشتر مرکبات و یکی از مهمترین و مرغوبترین محصولات آن نارنگی است. در صورتی که کشت مرکبات در فین گسترش پیدا نماید، آینده‌ای بسیار درخشان خواهد داشت.

فاصله مرکز بخش فین تا بندرعباس ۷۰ کیلومتر جاده آسفالت است. مرکز بخش فین به علت موقعیت مناسب اجتماعی که در گذشته داشته هم اکنون

است. خاک فیروزکوه بیشتر از نوع رسوبات آبرفتی و آواری است که بسیار جوان از نظر کشاورزی و برای بسیاری از کشتها مناسب است. برای تأمین آب زراعی و باغداری و همچنین آب مصرفی شهر فیروزکوه و روستاهای این بخش، از رودخانه‌ها، نهرها و در مواردی چشمه‌ها استفاده می‌شود. محصولات مهم این بخش: انواع میوه‌های مناطق معتدل کوهستانی ایران، حبوبات، غلات، چغندر قند و علوفه است. گله‌داری و تربیت حیوانات اهلی و بتازگی زنبورداری نیز از جمله فعالیتهای مهم اقتصادی مردم این بخش است.

این بخش، سابقاً جزو دهستانهای قائم شهر محسوب می‌شد و پس از چندی جزو استان سمنان قرار گرفت. اما پس از تقسیمات جدید، بعنوان بخش تابع شهرستان دماوند، در استان تهران قرار گرفت.

فیلیپین Philippines

مجمع‌الجزایری است در جنوب شرقی آسیا، در دریای چین «منشعب از اقیانوس کبیر» مرکب از چند جزیره بزرگ: لوزن، مین دانائو، میندرو، سامار، پانای و قریب سه هزار جزیره کوچک، به وسعت ۳۰۰،۰۰۰ کیلومتر مربع، مرکز رسمی آن شهر کوزن (۱،۳۲۶،۰۰۰ نفر) است اما مؤسسات دولتی در شهر مانیل (۱،۷۲۸،۴۰۰) قرار دارند، حکومت آن جمهوری و متحد اتازونی است. محصولات عمده‌اش: توتون، نیشکر، شاه‌دانه، برنج، ذرت، نارگیل و مرکبات. جنگلهای وسیع آن یکی از منابع مهم درآمد آن کشور است. معادن آن: طلا، نقره، سرب، روی، مس، آهن، زغال سنگ و نفت. جزائر فیلیپین در سال ۱۵۲۱م. توسط ماژلان کشف شد و در سال ۱۵۶۵م. به تصرف اسپانیا درآمد، بعد از جنگ آمریکا و اسپانیا در سال ۱۸۹۸ به دولت آمریکا واگذار شد، در سال ۱۹۴۱ دولت ژاپن با یک

قاهره

پایتخت مصر، در کرانه رود نیل، در مجاورت خرابه‌های ممفیس پایتخت قدیم مصر، دارای آثار تاریخی و بناهای مهم و موزه بزرگ و کتابخانه‌ها و دارالعلم‌های معتبر و خیابانهای وسیع با بیش از ۶,۳۲۵,۰۰۰ نفر جمعیت برابر آمار سال ۱۹۹۰، در نزدیکی آن دوجیزه اهرام ثلاثه و مجسمه ابوالهول قرار دارد که هر سال جمع کثیری از کشورهای مختلف به دیدن آن می‌روند. این شهر در زمان خلفاء فاطمی مصر ساخته شده است.

قایم شهر

قایم شهر با وسعت ۶۶۶ کیلومتر مربع در جلگه ساحلی کناره دریای خزر در دامنه شمالی رشته کوه البرز شرقی قرار دارد، از مشرق به ساری، از مغرب به بابل، از جنوب به سوادکوه و دامنه شمالی سلسله جبال البرز و از شمال به دریای خزر محدود است.

ناهمواری: شهرستان قایم شهر از دو بخش جلگه‌ای و کوهستانی تشکیل شده است:

۱- بخش جلگه‌ای که در کناره دریای خزر واقع شده و این نواحی از رسوبات رودخانه‌های دامنه شمالی البرز به وجود آمده‌اند.

۲- قسمت کوهپایه‌ای که همان پیش کوههای دامنه شمالی البرز شرقی می‌باشد.

قایم شهر در قدیم دهی بنام علی‌آباد بود، که روزهای چهارشنبه هر هفته بازار عمومی در آن برپا می‌شد. در سال ۱۳۱۴ نام آنرا شاهی گذاشتند. احداث راه آهن سراسری و کارخانجات متعدد سبب آبادی این شهرستان شد و اهمیت زیادی پیدا کرد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی قایم شهر نامیده شد. رودها: ۱- رود تالار که از کوههای سوادکوه و

شهمیرزاد سرچشمه می‌گیرد، حدود ۱۵۰ کیلومتر

توسعه چشمگیری پیدا کرده و تأسیسات و امکانات رفاهی قابل توجهی توسط دولت در آن ایجاد گردیده است.

قادیسیه

قادیسیه از شهرهای مهم عراق، نزدیک کربلای کنونی، در سال ۱۴ هـ. در زمان یزدگرد سوم و عمرین خطاب در آن ناحیه جنگی میان سپاهیان ایران به فرماندهی رستم فرخزاد و عربها به فرماندهی سعدین ابی وقاص رخ داد که چهار روز طول کشید و عربها فاتح شدند و رستم سردار ایرانی کشته شد و درفش کاویانی به دست عربها افتاد، گفته‌اند که عده سپاهیان ایران در این جنگ ۸۰,۰۰۰ نفر و تعداد عربها ۱۶,۰۰۰ تن بوده، در روزهای اول و دوم اسبهای عربها از فیلهای سپاهیان ایران رم کرده و رو به فرار گذاشتند، در روز سوم تیراندازان عرب فیلهای را هدف قرار دادند و دو تن از عربها چشم دو فیل را با نیزه مجروح ساختند. فیلهای بطرف سپاهیان ایران فرار کردند و صفوف لشکریان را بهم زدند، شب‌هنگام عربها به ایرانیان شبیخون زدند و جمع کثیری از دو طرف کشته شدند و این شب را «لیلة الهیر» نامیدند زیرا صداهائی مانند زوزه شغال از مجروحین شنیده می‌شد. در روز چهارم عربها به قلب سپاه ایران حمله کردند و در همان هنگام باد سختی وزیدن گرفت که خاک و شن فراوان به سر و روی لشکریان ایران می‌ریخت به طوری که جانی را نمی‌دیدند اما عربها که پشت به طوفان داشتند بر ایرانیان تاختند، سپاهیان ایران از این واقعه روحیه خود را باختند و هزاران نفر به قصد فرار خود را در آب انداختند که اغلب آنها غرق شدند و رستم سردار ایرانی هم در این موقع کشته شد و پیروزی نصیب عربها گردید.

روی دشتی به همین نام واقع شده و ناصر خسرو و خواجه نصیرالدین طوسی و مارکوپولو از آن به بزرگی یاد کرده‌اند و ارتفاع آن (در ایستگاه هواشناسی) ۱۳۷۲ متر از سطح دریا است.

آثار تاریخی: مهمترین اثر تاریخی قاین عبارت است از مسجد جامع قاین که ناصر خسرو از آن یاد کرده و طبق کتیبه موجود در سال ۷۹۶ هجری قمری بازسازی شده است.

قبچاق

دشتی است در ماوراء جیحون، جزو جمهوری ترکمنستان، سابقاً متعلق به ایران و محل سکونت طایفه معروف به قبچاق.

قبرس

جزیره‌ای در مشرق دریای مدیترانه، نزدیک ساحل ترکیه و سوریه که مدار ۳۵ درجه عرض شمالی و نصف النهار ۲۳ درجه طول شرقی گرینویچ از آن می‌گذرد. مساحت آن ۹۲۵۱ کیلومتر مربع معادل یک صد و هفتاد و هشتم ایران است. قسمت اعظم جزیره از کوههای بلند پوشیده شده که معروفترین آن ترودوس ۱۹۵۳ متر ارتفاع دارد.

آب و هوای آن معتدل و مرطوب خشک (مدیترانه‌ای) می‌باشد.

جمعیت آن در سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۷۰۰،۰۰۰ نفر و تراکم نسبی جمعیت آن ۷۰ نفر در کیلومتر مربع است. مردم آن از نژاد لاتین و زرد بوده و به زبانهای یونانی، ترکی و انگلیسی صحبت می‌کنند و پیرو دین مسیح (ارتودکس) و اسلام می‌باشند.

نوع حکومت آن جمهوری است. در ۱۹۶۰ از انگلیس مستقل شد و در ۲۰ سپتامبر ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل درآمد. پایتخت آن شهر نیکوزیا ۱۶۱،۱۰۰ نفر جمعیت دارد و شهرهای مهم

طول دارد و پس از مشروب نمودن اراضی زیر آب شیرگاه و دهستانهای اطراف قایم شهر و کیاکلا به دریای خزر می‌ریزد.

۲- سیاهرود که از سلسله جبال البرز، ارتفاعات برنجستانک سرچشمه گرفته، در حدود ۵۲ کیلومتر طول دارد و پس از عبور از مرکز شهر و مشروب نمودن اراضی جویبار و لاریم به دریای خزر می‌ریزد.

قاین

این شهرستان در جنوب خراسان قرار دارد، و وسعت آن بالغ بر ۱۵،۹۵۵ کیلومتر مربع، تقریباً یک هفدهم استان خراسان است و از شمال به شهرستانهای تایباد و گناباد و غرب فردوس، از جنوب به شهرستان بیرجند، و از مشرق به مسافتی حدود ۱۳۰ کیلومتر با افغانستان مرز مشترک دارد. از لحاظ طبیعی دارای دو بخش کوهستانی در شمال و شمال غرب به نام قهستان، یا کهستان و بخشی که دشتهای قاین و اسلام‌آباد و خضری می‌باشد که در این دشتهای به کشت انواع محصولات بخصوص زعفران مبادرت می‌ورزند و سال ۶۲ با تولید ۴۰ تن زعفران خشک بزرگترین تولیدکننده در جهان بوده است.

جمعیت: جمعیت این شهرستان که از سال ۱۳۵۸ از شهرستان بیرجند جدا شده و بصورت شهرستان درآمد، در آخر سال ۱۳۶۱ جمعیت آن ۱۲۲،۵۸۳ نفر و در سال ۱۳۷۰ حدوداً ۱۲۳،۷۲۷ نفر با تراکم نسبی حدود ۷ نفر در کیلومتر مربع برآورد شده است.

پس از جدایی بیرجند، تاکنون هیچ تقسیم‌بندی کشوری رسماً در این شهرستان انجام نگرفته، و مرکز قاین و دارای ۲ بخش حومه و تعداد ۸ دهستان با حدود ۳۷۹ روستا است.

مرکز شهرستان قاینات شهر قاین است که بر

جغرافیای ایران و جهان

یکی از شهرهای قدیمی اسپانیا در کنار رود گوادلکویر، در زمان خلفاء اموی پایتخت مسلمین در اندلس بوده و مساجد بزرگی از دوره مسلمانان باقی مانده است، دارای صنایع چرمسازی و کاغذسازی و قندسازی.

قزاقستان

جمهوری قزاقستان که یکی از پانزده جمهوری اتحاد شوروی سابق است در ۵ دسامبر ۱۹۳۶ به عنوان عضو اتحاد جماهیر شوروی پذیرفته شد. این جمهوری از ۲۶ اوت ۱۹۲۰ تا این زمان (۱۹۹۱ میلادی) به صورت جمهوری خودمختار در فدراسیون شوروی بوده است. جمهوری قزاقستان با داشتن ۲,۷۱۵,۱۰۰ کیلومتر مربع وسعت دومین جمهوری شوروی سابق از نظر وسعت محسوب شد و یک هشتم کل مساحت ۲۲,۴۰۲,۲۰۰ کیلومتر مربعی اتحاد جماهیر شوروی سابق را به خود اختصاص داده بود.

این جمهوری از شمال و باختر به جمهوری فدراسیون روسیه، از جنوب به جمهوری ترکمنستان و ازبکستان و قیرقزستان، و از خاور به جمهوری خلق چین محدود می‌شود. این جمهوری دارای ۱۹ استان، ۸۲ شهر و یک هزار روستا است. جمعیت آن ۱۸ میلیون نفر است که ملیت‌های مختلفی از جمله روس، قزاق، تاتار، ازبک، و اوکراینی دارند که روسها و قزاق‌ها نسبت به سایر ملیت‌ها از اکثریت برخوردارند. تراکم جمعیت در این جمهوری ۶ نفر در هر کیلومتر مربع است. پایتخت آن شهر آلماتا است که قبلاً ورنوی خوانده می‌شد. زبان مردم آن تا دو سال پیش روسی بوده است، اما در حال حاضر زبان قزاقی نیز در کنار زبان روسی زبان رسمی شناخته می‌شود. مذهب اکثر مردم قزاقستان اسلام است و هم‌اکنون دارای رئیس جمهوری مسلمان و

دیگر آن عبارتند از لیماسول، لارناکا، بندر فاماگوستا می‌باشد. اختلافات سیاسی جامعه ترک برای جامعه یونانی هنوز حل نشده است. دو جامعه اکنون جدا از هم بسر می‌برند.

تولیدات مهم کشاورزی آن زیتون، مرکبات، انجیر، توتون، انار، گندم، جو، برنج، سیب‌زمینی، انگور، سیب می‌باشد و پرورش گاو، گوسفند، بز، اسب، الاغ، قاطر، طیور، صید ماهی در آن رواج دارد. معادن مهم آن پیریت آهن، قلع، مس، کرم است. صنایع آن غذایی، شیمیایی، نساجی، چرم، سیمان، کبریت، مصنوعات دستی است. در این کشور در حدود ۱۰,۰۰۰ کیلومتر راه شوسه احداث شده است. واحد پول آن پوند برابر ۱۰۰۰ میلس معادل ۲۰۰ ریال است.

صادرات مهم آن مرکبات، روغن زیتون، پیریت آهن، سیب‌زمینی، مرکبات، توتون، پشم، پوست و واردات مهم آن ماشین‌آلات، چدن و فولاد، چای، قهوه، کاکائو، پارچه، قند و شکر و وسایل برقی است.

قرباغ

یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان شیراز است که از شمال به تپه‌های سلطان‌آباد و دهستان حومه شیراز، از جنوب به دهستان کوار، از خاور به ارتفاعات بیدزرد و گردنه باباحاجی، و از باختر به دهستان سیاخ محدود است. این دهستان از ۲۵ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و مرکز آن قریه ظفرآباد می‌باشد.

قرطاجنه (Garthagēne)

یکی از شهرهای قدیمی اسپانیا، از بنادر معتبر نظامی و بازرگانی در کنار دریای مدیترانه، مرکز صنایع فلزکاری و کشتی‌سازی و تصفیه نفت.

قرطبیه (Godoue)

قزاق هستند و همین امر آنها را به آینده امیدوار کرده است.

این جمهوری نیز همراه دیگر جمهوری های شوروی سابق، در سپتامبر سال ۱۹۹۱ اعلام استقلال نموده و امروز به صورت کشور مستقلی ادامه حیات می دهد.

قسطنطنیه / کنستانتین پول / استانبول Constantinople

از شهرهای ترکیه که قسمتی از آن در آسیا و قسمتی در اروپا واقع شده و به وسیله سفر قسمت آسیائی و اروپائی از هم جدا گردیده، در قدیم بیزانس نامیده می شد، پس از آنکه قسطنطین پایتخت دولت امپراتوری را از شهر رم به آنجا انتقال داد قسطنطنیه نامیده شد و از بزرگترین شهرهای روم به شمار می رفت، امروزه استانبول نامیده می شود، بزنتیه نیز گفته شده است.

قشم

جزیره قشم با وسعت تقریبی ۱۵۷۷ کیلومتر مربع در شمال تنگه هرمز قرار گرفته است. عرض جزیره بین ۱۶ تا ۲۵ کیلومتر متغیر است. بلندترین نقطه آن حدود ۱۳۱ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. جزیره در جهت شمال شرقی - جنوب غربی و در حاشیه شمالی تنگه هرمز امتداد یافته است. شهر قشم در شمال شرقی جزیره واقع شده و با سعیدو، در فاصله ۱۲۰ کیلومتری شهر قشم در جنوب غربی قرار گرفته است.

شکل هندسی جزیره شبیه به نهنگی بزرگ است که یکی از باله های آن در سمت شمال و باله کوچکتر آن در سمت جنوب کشیده شده باشد به طوری که باله جنوبی تا شمال جزیره هنگام امتداد یافته است. مرکز این جزیره، شهر قشم، در سر این نهنگ واقع

شده است. فاصله جزیره تا ساحل بند خمیر حدود ۳ کیلومتر است که نزدیکترین نقطه آن محلی است به نام لافت که تا ساحل مقابل آن یعنی بندر پل حدود یک کیلومتر فاصله دارد.

شهر قشم تا اسکله بندرعباس ۱۲ مایل دریائی، معادل تقریباً ۲۲ کیلومتر، فاصله دارد.

کلمه قشم به معنی آبراهه و راه آب در روی زمین است. به لحاظ جغرافیایی این جزیره بر روی فلات قاره ایران واقع گردیده و در گذشته محل تماس تجارت و کشتیهایی بوده است که برای امر تجارت راهی سرزمین هند و آسیای جنوب شرقی می شده اند. جغرافی دانانی همچون یاقوت حموی و مورخینی مثل مسعودی و سیاحانی همچون ابن بطوطه در نوشته های خود اطلاعاتی از این جزیره داده اند. و همین امر موجب شد که پرتغالیها همزمان با به قدرت رسیدن نیروی دریائی پرتغال و اسپانیا بر این جزایر مسلط شوند و این تسلط در پی اجرای سیاستهای شوم استعمارگرانه غربیان انجام گرفت، بنحوی که واسکودوگامای پرتغالی برای یافتن سرزمینهای تازه و به استعمارکشیدن آنها راهی شرق شد و مأموریت استقرار دادن پرتغالیان را در اقیانوس هند و دریاهای اطراف بعهده گرفت. آنها نه تنها به امر استقرار دادن نیروهای خود اکتفا نکردند، بلکه دست به اعمال خشونت آمیز و کشتار مردم سواحل این دریاها زدند و تجارت شرق را به غارت شرق تبدیل کردند.

وجود قبور ۳۳ نفر از استعمارگران انگلیسی در آخرین نقطه جزیره، یعنی روستاهای باسعیدو، نشان دهنده دوران استعمار بریتانیا در سرزمینهای واقع در منطقه خلیج فارس است.

قدیمی ترین اثری که می توان در این جزیره مشاهده کرد مسجدی است در بُرخ که طبق لوحه ای که در آن یافت شده در سال ۲۴۴ هجری مرمت و تعمیر گردیده است. یکی دیگر از آثار تاریخی این

کاله (اکرای پل) و یا سرپل ذهاب امروزی، کارلیا (کرنند) باغستانا که محل فعلی بایس است، و سرخک نوشیروان و قره‌خان خوانده می‌شده‌اند.

امروز پیرامون این شهر ویرانه‌های وسیعی به چشم می‌خورد که به نام قصرشیرین بوده و در زمان سلطنت خسرو پرویز، باغی وسیع با قصرهایی دلپذیر داشته و به علت داشتن آب و هوای مناسب در زمستان، این ناحیه را برای شیرین ساخته که بتدریج در اطراف آن شهرهای کوچکی به وجود آمده است. آثار باستانی: آثار تاریخی فراوانی در اطراف قصرشیرین و دشت ذهاب وجود دارد که عبارتند از: حجاری شیخ‌خان، دکان داوود، نقش آتوبانی‌نی، اطاق فرهاد، محل گچ گنبد، کاخ ساسانی، خوش کوری و جوار کُبی (چهار طاق یا چهار قابو). این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و سومار است.

قطر

کشور قطر شبه‌جزیره‌ای است که در ساحل جنوبی خلیج فارس قرار گرفته است. از جنوب به خاک عربستان و از سه طرف به آبهای خلیج فارس محدود است. نزدیکترین همسایه دریایی قطر کشور بحرین است. مساحت قطر در حدود ۱۱,۴۰۰ کیلومتر مربع است.

قطر، مانند دیگر سرزمینهای ساحلی جنوبی خلیج فارس، آب و هوایی گرم و مرطوب دارد. این کشور به طور دائم در معرض باد مرطوب شمال است. بادهای گرم دیگری از جنوب بر قطر می‌وزد که ریگهای صحرای عربستان را با خود به همراه می‌آورد. ریزش باران کم و منحصر به فصل زمستان است.

قطر سرزمینی است هموار زیرا جز برآمدگی کم‌ارتفاعی به نام «جبل الخلیل» بلندی مهم دیگری

جزیره قلعه پرتغالیهاست که خرابه‌های آن در قسمت شمال شرقی جزیره باقی است. همچنین، جزء آثار تاریخی می‌توان غاری را ذکر کرد که در یکی از تپه‌های مشرف به دریا کنده شده و محل دیده‌بانی استعمارگران پرتغالی بوده است.

از زیارتگاههای معروف این جزیره نیز می‌توان شاه شهید و سید مظفر را نام برد.

قصرشیرین

شهرستان قصرشیرین با مساحتی معادل ۲۶۰۰ کیلومتر مربع، از شمال شرق به بخش ثلاث، از جنوب به بخش چوار از استان ایلام، از شرق به بخش کرند، گیلانغرب و اسلام‌آباد غرب و از طرف شمال و غرب به کشور عراق محدود است، ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۰۰ متر می‌باشد.

قصرشیرین در ناحیه‌ای تقریباً هموار، در دامنه‌های غربی رشته زاگرس، شامل دشت بشیوه، دشت قلعه شاهین و خود قصرشیرین تا خسروی است، ارتفاع مهم آن آق‌داغ و تنها رودخانه قصرشیرین حلوان یا الوند است که از سیاه‌دانه سرچشمه گرفته پس از عبور از سرپل ذهاب به قصرشیرین می‌رسد و از نظر آبیاری این ناحیه خصوصاً باغات قصرشیرین اهمیت فراوان دارد. آب و هوای قصرشیرین چنانکه قبلاً اشاره شد گرم و از این جهت متمایز از سایر نقاط استان است.

دین و زبان: اکثریت مردم پیرو دین اسلام و مذاهب (شیعه، اهل سنت و اهل حق) بوده و ۳ درصد از کل جمعیت از اقلیت‌های مذهبی هستند. مردم این شهرستان به زبان کردی تکلم می‌کنند.

سابقه تاریخی: این شهر از شهرهای قدیمی ایران است، گرچه بنای این شهر منسوب به خسرو پرویز ساسانی است، ولی در زمان هخامنشی نیز این شهر دارای بخش‌های آباد بوده که به نامهای

ندارد.

گرچه در قطر سر شماری بعمل نیامده است ولی جمعیت آن را در حدود ۴۱۴,۰۰۰ نفر تخمین می‌زنند. حدود ۸۰ درصد از جمعیت قطر در پایتخت و بقیه در چند شهرک کوچک و مناطق نفت خیز سکونت دارند و فقط عده بسیار کمی در روستاها و مناطق صحرائی زندگی می‌کنند. در قطر در حدود ۴۰,۰۰۰ ایرانی اقامت دارند که در حقیقت نیروی انسانی این کشور را در درجه اول تشکیل می‌دهند. علاوه بر ایرانیان، گروهی نیز از کشورهای دیگر از جمله پاکستان، هندوستان و بعضی از کشورهای عربی در قطر اقامت دارند. تقریباً تمام مردم قطر مسلمانند و از نژاد سامی و آریایی هستند.

زبان رسمی آنان عربی است. در مدارس زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم تدریس می‌شود. زبان فارسی نیز به علت وجود تعداد نسبتاً زیادی ایرانی در میان ایرانیها رواج دارد.

پایتخت این کشور بندر دوحه (۲۱۷,۲۹۴ نفر) و شهرهای مهم دیگر آن ام‌السعید و دخان است. نوع حکومت آن مشروطه سلطنتی (امیرنشین) است که در سال ۱۹۷۱ از انگلستان مستقل شد و در ۲۱ سپتامبر سال ۱۹۷۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد.

واحد پول آن ریال خلیج برابر ۱۴ ریال است. صادرات مهم قطر، نفت، گاز، کود شیمیایی، و واردات مهم آن ماشین‌آلات، وسایل برقی، مواد غذایی و اشیاء لوکس می‌باشد.

قفقاز شمالی

قفقاز شمالی به منطقه حذفاصل دریای خزر تا دریای سیاه در شمال رشته‌کوههای قفقاز اطلاق می‌شود و شامل جمهوریهای داغستان، چچن،

اینگوش، قره‌چای و چرکس، کاباردین و بالکار و اوستیای شمالی می‌گردد که رویهمرفته شش میلیون نفر جمعیت داشته و بطور متوسط هفتاد درصد از آنها جزء ملیتهای قفقاز هستند. بغیر از گروههایی از اوسنها، سایر ملیتها، مسلمان، شافعی و یا حنفی می‌باشند. ویژگیهای عمده منطقه قفقاز به شرح زیر است:

۱- ملیتهای قفقاز از جمله چچنها و اینگوشها از جنگ جهانی دوم به بهانه همکاری با خارجی از سرزمین خود تبعید شدند. در جریان تبعید بسیاری از مردم چچن و اینگوش جان سپردند. خاطرات ظلم و جور روسها به قفقازها تا به امروز باقی مانده و جوانان امروز از پدران خود اخبار سالهای ۱۹۴۴ را شنیده‌اند.

۲- مبارزات قفقازها با کمونیسم پس از روی کار آمدن بلشویکها همچنان ادامه یافت و تلاشهایی برای حاکمیت صورت گرفت که سرکوب شد.

۳- نهضت صوفیگری در منطقه رواج داشته و ارتباط مریدها و مرادها بسیار جدی است.

۴- جنگهای قرن ۱۹ قفقاز که بارزترین آن به رهبری امام شامل (پیرو طریقت نقشبندیه) روی داده، سالها نفوذ روسیه تزاری در منطقه بوده است.

خلاصه، فضای باز سیاسی در قفقاز شمالی منجر به ظهور احزاب متعددی در قفقاز گردیده که عموماً این احزاب لفظ اسلامی را به دنبال داشته و با علماء منطقه در ارتباط هستند. از جمله: حزب دموکراتیک اسلامی داغستان، جماعت مسلمان داغستان، حزب نهضت اسلامی، حزب راه اسلام.

قم

این شهرستان از شمال به استان تهران و شهرستان ساوه، از جنوب به شهرستانهای دلجان و

به‌دست گیرند، استاد و مدرس والامقام همان حوزه بوده و سرانجام به مقام مرجعیت رسیدند. هنگامی که امام در سال ۱۳۴۱ مخالفت صریح خود را با حکومت پهلوی آغاز کردند، از موضع مقام يك عالم دینی و فقیه و مرجع تقلید سخن می‌گفتند.

آثار تاریخی قم: در شهر قم ابنیه قدیمه که از چندین قرن پیش بنا شده بسیار است. برخی از آنها بطور خلاصه به شرح زیر می‌باشد:

۱- بنای گنبد مطهر حضرت معصومه که در سال ۵۲۹ هجری ساخته شده و به تدریج بر بنای آن افزوده شده است.

۲- گنبد علی بن جعفر در سال ۷۰۲.

۳- گنبد احمد بن قاسم در ۲۰ محرم سال ۷۰۸.

۴- بنای امامزاده جعفر در ۶۷۷ هجری.

۵- گنبد موسی برقع که تاریخ بنای آن پیش از قرن هفتم است.

۶- بناهای باغ سبز مدفن سه برادران، تاریخ بنا ۷۹۲.

۷- بنای آستانه زید بن علی، تاریخ ۸۴۸ هجری.

۸- بنای گنبد چهل دختران در ۹۳۵ هجری.

۹- بنای مسجد جامع از بناهای اواسط قرن هفتم هجری.

۱۰- گنبد حارث بن احمد بن زین العابدین که به خاک فرج معروف است، در اوایل قرن هشتم هجری.

۱۱- بنای امامزاده ابراهیم که بیش از ۴۰۰ سال از تاریخ بنای آن می‌گذرد.

۱۲- مسجد جمکران (صاحب الزمان) مربوط به قرن چهارم هجری.

۱۳- ساختمان تیمچه بزرگ مربوط به سال ۱۳۰۱ قمری.

قمشه

این شهرستان در ۸۰ کیلومتری جنوب اصفهان،

کاشان و محلات، از مشرق به دریاچه نمک و از مغرب به آشتیان و تفرش محدود می‌شود. وسعت این شهرستان ۱۰،۷۴۳ کیلومتر مربع است و ارتفاع شهر از سطح دریا ۹۳۰ متر می‌باشد. قم و ساوه شامل دشت پست و کم‌ارتفاعی است که در مغرب آن دنباله کوه‌های خرقان و در جنوب غربی آن قسمتی از کوه‌های الوند کشیده شده است، و دشت مزبور از تهران و قزوین با شیب ملایمی به طرف دریاچه قم امتداد یافته است.

غار: از غارهای دیگر استان تهران، غار کهک در رشته‌کوه‌های کهک قم است که درون آن مناظر استالاکتیتی فراوان دیده می‌شود؛ غار آزادخان در رشته‌کوه‌های غرب محلات؛ غار یکه‌چاه در کوه‌های جنوب شرقی محلات در مجاورت روستایی به همین نام که دارای محوطه وسیع است و از دو قسمت تشکیل شده که به وسیله حفره‌ای به یکدیگر ارتباط دارند که غار دیگری بنام باباجاورد در نزدیک آن قابل ذکر است.

معادن: معادن فراوانی در قم وجود دارد که مهمترین آنها: ۱- معدن کاسولن ۲- معدن منگنز است.

ایلات: ۱- ایلات خراسانی که از خراسان به قم کوچانده شده‌اند؛ نیمه کوچ رو هستند و در اطراف قم پراکنده‌اند.

۲- ایل زند (لك): ساکن اطراف قم و نیمه کوچ رو هستند؛ گویش آنها لری و فارسی است.

ویژگیهای اجتماعی جمعیت: وجود حوزه علمیه یا دانشگاه عظیم اسلامی که یکی از مراکز عمده نشر علوم دینی است در اعتلای فرهنگ شهر قم تأثیر فوق‌العاده‌ای داشته است. حوزه علمیه قم علمای بزرگی را در خود پرورش داده که از جمله آنان امام خمینی (ره) رهبر بزرگ انقلاب اسلامی است. امام خمینی سالها پیش از آنکه رهبری انقلاب اسلامی را

واقع شده و دارای اهمیت اقتصادی ویژه‌ای است، چون نزدیک منطقه بیلاقی عشایر، ایلهای قشقانی و سمیرم و بویراحمدی است؛ از مهمترین مراکز دادوستد و مبادله کالا می‌باشد.

قوچان

این شهرستان منطقه‌ای است کوهستانی با وسعت ۶۸۶۸ کیلومتر مربع، از شمال به مرز ایران و ترکمنستان، از شمال شرقی به شهرستان درگز، از مشرق به شهرستان مشهد، از جنوب به شهرستان نیشابور و اسفراین، و از مغرب به شهرستان بجنورد و شهرستان شیروان محدود است.

شهرستان قوچان به علت موقعیت خاص خود دارای آب و هوای معتدل کوهستانی در تابستان و زمستانهای بسیار سرد است. و رودخانه اترک که از روستای عمارت سرچشمه می‌گیرد از وسط شهر قوچان می‌گذرد و در مسیر راه در دو طرف زمینهای زراعتی را مشروب می‌سازد. این رود در سال ۱۳۵۵ طغیان نمود و بر اثر سیلاب قسمتهای زیادی از شهر ویران گردید. شهر قوچان چون در منطقه زلزله‌خیزی قرار دارد در زلزله‌ایکه در سال ۱۳۱۲ اتفاق افتاد بکلی ویران گردید و در نزدیکی شهر کهنه شهر فعلی با خیابانهای متقاطع و با اسلوب جدید ساخته شد و اخیراً سیلوی بزرگ گندم در نزدیکی شهر احداث شده و کارخانه قند شیروان قوچان یکی دیگر از منابع اقتصادی این شهرستان است.

جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۵۵ - ۱۹۷،۹۷۵ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۸ بالغ بر ۲۵۵،۶۸۱ نفر برآورد گردیده و تراکم نسبی آن ۳۱/۵ نفر در کیلومتر مربع است. این شهرستان از بخشهای فاروج و باجگیران و بخش حومه و ۱۶ دهستان و ۴۰۳ روستا تشکیل شده است. مرکز این شهرستان، شهر قوچان است که در گذشته خوشان

بر سر راه اصفهان - شیراز واقع شده و مساحتی در حدود ۳،۸۸۳ کیلومتر مربع و جمعیتی معادل ۱۵۳،۶۳۰ نفر برابر آخرین سرشماری دارد.

قمشه منطقه‌ای است که تقریباً اطراف آن را کوهستان فرا گرفته و به علت محدود بودن به نواحی کوهستانی در غرب و جنوب، و از طرف دیگر به نواحی پست کویری در شمال شرقی، در بیشتر اوقات نسیم ملایم یا بادهای شدید که جهت وزش آنها از سرزمینهای مرتفع به سمت شمال و شمال شرقی است می‌وزد.

مقدار بارندگی آن ناچیز و جزء مناطق خشک کشور است و آب و هوای آن را می‌توان به سه بخش تقسیم نمود.

- ۱- آب و هوای گرم و خشک، نواحی شرقی.
  - ۲- آب و هوای کوهستانی جنوب و جنوب غربی که بارندگی آن بیشتر از سایر نقاط است.
  - ۳- آب و هوای بخش مرکزی که میزان بارندگی آن بطور متوسط به ۱۱۰ میلیمتر می‌رسد.
- این منطقه اصولاً با کمبود آب روبروست و بارندگی آن نیز نامتناسب با شرایط کشت است. مهمترین محصولات آن انگور معروف آن است که بیشتر جهت تهیه کشمش مرغوب سبز بکار برده می‌شود. گندم، جو و حبوبات نیز از دیگر محصولات آن است. باغهای سیب و انار و بادام این منطقه قابل توجه است. دامداری متحرک نیز در اطراف این منطقه مشاهده می‌شود.

صنایع قمشه: شامل صنایع دستی و کارخانه‌ای است که قالی آن معروف است و صنایع کارگاهی این شهرستان سرامیک‌سازی است که از بهترین سرامیکهای ایران است و مجتمع صنعتی از انواع مواد شیمیائی جدیداً احداث شده است.

راهها و تجارت: قمشه بر سر یکی از طولانی‌ترین راههای اصلی کشور تهران - بوشهر

۸۸۰ ق.م. فنیقی‌ها آن را بنا کردند، به تدریج شهری معروف و معتبر و بسیار آباد شد و تعداد نفوس آن به ۷۰۰،۰۰۰ نفر رسید، در دوران شوکت و اقتدار خود بر قسمتی از آفریقای شمالی و اسپانیا تسلط یافت و مهمترین شهرهای بازرگانی به‌شمار می‌رفت، در سال ۱۴۶ ق.م. رومیان پس از جنگ سختی آن را تصرف کرده و ویران ساختند، چند سال بعد مجدداً رو به آبادی گذاشت و در زمان اگوستوس از شهرهای معروف و آباد آفریقا شد، در سال ۶۹۸ م. به تصرف عرب‌ها درآمد و قسمتی از آن طعمه حریق گشت، باقی‌مانده‌اش در قرن ۱۶ میلادی به دست اسپانیولی‌ها ویران گردید، به عربی آن را قرطاجا یا قرطاجه می‌گویند.

کازرون

شهرستان کازرون در غرب استان فارس واقع شده ۴،۵۴۸ کیلومتر مربع وسعت دارد. کازرون منطقه‌ای است کوهستانی که کوههای آن از دورشته تشکیل شده‌اند، و دشت کازرون و دریاچه پربشان حدفاصل این دورشته است. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۹۹۳ متر می‌باشد.

سابقه تاریخی: کازرون شهری است در ابتدای شهر شاپور که در ۲۰ کیلومتری شمال غربی کازرون فعلی قرار داشته و شهر فعلی از توابع آن بوده است. بعد از خرابی شهر شاپور، فیروز پسر بهرام ساسانی آن را به صورت شهری درآورده و بر اهمیت آن افزوده است. در زمان قباد آبادتر و بزرگتر شده است. ابتدا این شهر از سه قریه (نورد - راهبان - دریس) تشکیل می‌شده و رویهمرفته به بلدالعتیق معروف بوده است، اما در اواخر قرن چهارم بنام کازرون نامیده شد. نام این شهر از لغت گازروگازران گرفته شده بخاطر شغل مردمان آن که از کتان پس از سستن، پارچه‌ای به نام توز می‌بافته‌اند.

نام داشته است. قوچان در ارتفاع ۱۳۲۰ متری (در ایستگاه هواشناسی) از سطح دریا قرار گرفته است. جمعیت این شهر در سرشماری ۱۳۵۵ - ۴۰،۳۰۱ نفر و در سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۶۶،۵۳۱ نفر برآورد شده است.

کابل

پایتخت افغانستان، در مشرق افغانستان، در کنار رود کابل، دارای ابنیه تاریخی و باغهای باصفا و کارخانه‌های نساجی و سیمان‌سازی، از جمله مواضع تاریخی آن بامیان است که در ۱۴۵ میلی کابل در یک ناحیه کوهستانی واقع شده و به واسطه مجسمه‌های بزرگی که دارد شهرت یافته.

جمعیت این شهر برابر آمار ۱۹۹۰ بالغ بر ۲،۵۰۰،۰۰۰ نفر است.

کاپادوکیه / کاپادوس (Cappadoce)

مملکتی بوده در قسمت شرقی آسیای صغیر، حدود آن از شمال به بحراسود، از مشرق به رود فرات، از جنوب به کوههای توروس، از مغرب به رود هالیس «قرل ایرماق» مردم آن از نژاد آریائی بوده‌اند، تاریخ آن از قرن سیزدهم قبل از میلاد شروع شده، مدتی در تصرف آسوری‌ها بوده، بعد از انقراض آسور ضمیمه دولت ماد شد و بعد جزو دولت هخامنشی گردید، بعد از مهرداد ششم یکی از ایالات روم به شمار آمد و پس از تقسیم دولت روم به دو قسمت شرقی و غربی از ایالات دولت بیزانس شد و در زمان سلاجقه جزو متصرفات دولت سلجوقی گردید.

کارتاژ (Carthaga)

یکی از شهرهای قدیم آفریقای شمالی که در قسمت شمالی تونس کنونی بوده، در حدود سال

آثار و ابنیه تاریخی: در این شهر علاوه بر آثار باستانی مانند غار شاپور، خرابه‌های شاپور در کنار رودخانه شاپور می باشد و اماکن متبرکه زیادی وجود دارد.

اقتصاد این شهرستان بر پایه کشاورزی و دامپروری استوار است که ۴۳/۲ درصد از مردم در بخش کشاورزی فعالیت دارند و محصولات مهم آن عبارتند از: گندم، جو، برنج، خرما، مرکبات و تنباکو. دامپروری شامل پرورش گوسفند و بز و گاو است که از نظر فراورده‌های دامی علاوه بر رفع احتیاجات به نواحی دیگر صادر می گردد. جمعیت این شهرستان ۲۲۰،۷۲۰ نفر در شهر کازرون و بقیه در حومه و قرا و قصبات زندگی می کنند.

کاشان

شهرستان کاشان در جنوب شرقی شهرستان قم قرار دارد. این شهرستان از لحاظ ناهمواری از سه منطقه تشکیل شده است:

۱- ناحیه کوهستانی: ارتفاعات مرکزی ایران در امتداد شمال غربی به جنوب شرقی (جبال کرکس).
۲- دشت آبرفتی: نسبتاً هموار که از طرف جنوب به ارتفاعات کرکس و از طرف شمال به نوار ریگ بلند (در محلی بنام بندریگ) ختم می شود.

۳- نوار ریگ بلند: که عبارت از تپه‌های ماسه‌ای در حوضه مسیله بطول تقریبی ۸۰ کیلومتر است که روستاهای بخش کویر را دربرمی گیرد.

شهرستان کاشان یکی از شهرهای قدیمی ایران است. طبق آثاری که از تپه سیالک (سیلک) که در غرب کاشان قرار دارد، بدست آمده مقر قبایل کاسو یا کاشو بوده - مقارن حکومت حمورابی در بین النهرین - که بعدها به کاسیان و کاشیان و بالاخره به کاشان مبدل شده است.

طبق آمار سال ۱۳۶۵، جمعیت شهرستان کاشان

۲۹۳،۸۹۷ نفر بوده است که حدود ۱۳۸،۵۹۹ نفر در خود شهر کاشان زندگی می کنند. شهرستان کاشان دارای سه بخش است:

۱- بخش قمصر و روستاهای کوهستانی.

۲- بخش کویر یا بخش آران و بیدگل.

۳- بخش مرکزی و حومه که دارای ۳۲ روستا است، و مشهورترین آنها راوند و فین است. آثار باستانی زیادی از دوره صفویه و قاجاریه و پیش از آنها بجای مانده است، مانند: باغ فین، خانه بروجردیها، مسجد آقا بزرگ، مدرسه امام خمینی (سلطانی)، بقعه حبیب بن موسی و بقعه امامزاده سلطانعلی بن محمدباقر.

قسمت عمده اراضی کاشان هر ساله زیر کشت پنبه، غلات، چغندرقدن، صیفی کاری و سبزی است. یکی از محصولات عمده کاشان پنبه است و ۵۰٪ از سطح زیر کشت پنبه استان اصفهان مربوط به این منطقه است. محصول دیگر آن پیاز نوع سفید کاشان است که شهرت دارد، و در نواحی کوهستانی باغهای میوه بخصوص انار، زردآلو، سیب بدست می آید. انار فین و رواند نیز مشهور است.

در بخش قمصر و روستاهای کوهستانی، گل محمدی پرورش می یابد که در ساختن عطر و گلاب از آن استفاده می شود.

در کاشان معادنی مانند: مس، آهن، سولفات باریم، زاج سبز، نمک طعام، سنگهای مرمر و تراورتن وجود دارد که از بعضی از آنها بهره برداری شده و برخی دست نخورده باقی مانده است. صنایع دستی که مهمترین آنها تولید انواع قالی پشمی، کرکی و ابریشمی که با قدمت زیاد در نوع خود بی نظیر و از صادرات مهم کشور است. صنایع کارخانه‌ای شامل: ریسندهی و بافندگی، فرش ماشینی، قندسازی، بلورسازی و پلاستیک را می توان نام برد.

کاشغر

و ۲۶۲ روستا دارد.

مرکز شهرستان کاشمر، کاشمر است که سابقاً ترشیز خوانده می‌شده است. شهر کاشمر در پنجاه سال اخیر به این نام معروف شده است. هسته اولیه شهر در محل سرو کاشمر بوده که معروف است دست کِشتِ زردشت بوده، و این خود قدمت شهر را می‌رساند که پیش از زردشت نیز در این محل آبادی وجود داشته است. کاشمر تا مشهد ۲۱۹ کیلومتر فاصله دارد. نزدیکترین شهر به آن تربت حیدریه است که در فاصله ۷۸ کیلومتری قرار دارد.

کامبوج / کامبُدژ Cambodia

کشوری است در آسیای جنوب شرقی، سابقاً با لانوس و ویتنام کشورهای متحد هندوچین فرانسه را تشکیل داده بود، در شمال آن کشورهای لانوس و تایلند، در مغرب آن تایلند، در جنوب آن خلیج سیام و در مشرق آن سرزمین ویتنام واقع است، وسعتش ۱۸۱.۰۳۵ کیلومتر مربع و در حدود سه چهارم اراضی آن مستور از جنگل است و بیشتر مردم آن به جنگلداری و ماهیگیری و کشاورزی اشتغال دارند. آب و هوایش گرم و مرطوب. محصولات عمده‌اش: برنج، پنبه، لعل، کرچک، ذرات، تنباکو و کائوچو. معادن آن: آهن، مس، منگنز و طلا. جمعیت این کشور برابر آمارهای ۱۹۹۰ بالغ بر ۷.۶۸۸.۰۰۰ نفر است. حکومت آن: مشروطه سلطنتی. پایتختش پنوم‌پنه (۷۰۰.۰۰۰ نفر). شهرهای مهم آن: سامرونگ، پورسات و باتامبانگ. مردم آن به زبان کامبوجی که یکی از شعب زبان هندی است تکلم می‌کنند، زبان فرانسه هم متداول است. مذهب اغلب مردم بودائی است. کامبوج از سال ۱۸۶۳ م. تا سال ۱۹۵۳ تحت نفوذ دولت فرانسه بود. در سال ۱۹۵۵ به استقلال کامل نائل شد و به عضویت سازمان ملل متحد درآمد، سیهانوک که در سال ۱۹۴۱ به سلطنت

از شهرهای ترکستان شرقی یا ترکستان چین، در کنار کاشغر دریا، متعلق به چین، شهر به دو قسمت قدیم و جدید تقسیم شده و رودخانه از میان آن دو قسمت می‌گذرد، ویرانه‌های شهر قدیم در کنار کاشغر دریا باقی مانده است. کاشغر قدیم در جنگ میرزا بایقرا و سلطان سعید به سال ۹۱۹ ه. ویران شده است، کاجفر و کاجفر و کاژغر هم گفته شده است.

کاشمر

شهرستان کاشمر با وسعت ۱۳.۲۸۵ کیلومتر مربع، در جنوب غربی مشهد قرار دارد، و از شمال به شهرستان نیشابور و سبزوار، از مشرق به تربت حیدریه و گناباد و از جنوب به فردوس و طبس، و از مغرب به دشت کویر محدود است.

جمعیت این شهرستان ۲۱۶.۶۶۲ نفر است. در این منطقه دورشته ارتفاعات وجود دارد که يك رشته آن در شمال قرار گرفته و دارای قلله‌های مخروطی آتشفشانی خاموش است، و در قسمت مغرب کوه سرخ قله آتشفشان دیگری وجود دارد که آب گرم در دامنه آن جاری است، و رشته دوم، رشته جنوبی است که به کوه یخاب ختم می‌شود و در محل به نام کوه مغان خوانده می‌شود. آب و هوای این شهرستان به واسطه وجود ارتفاعات و نیز در حاشیه کویر قرار داشتن متغیر و دارای نواحی سردسیری مرطوب و نواحی گرم و خشک می‌باشد. رود مهم آن شن طراز است.

از لحاظ تقسیمات کشوری تابع استان خراسان، و مرکز آن شهر کاشمر (۴۹.۲۵۹ نفر) است. بخشهای مهم آن بخش مرکزی و بخش خلیل‌آباد و بُرداسکن و کوه سرخ است که جمعاً تعداد ۸ دهستان

رسیده بود در راه استقلال کشور خود کوشش بسیار کرد و موقعی که کشورش مستقل گردید به نفع پسرش از سلطنت کناره گیری کرد و حزبی به نام سوسیالیزم ملی تشکیل داد، این حزب در سال ۱۹۵۵ در انتخابات پیروز شد و پادشاه کامبوج پدر خود را که رهبر آن حزب بود مأمور تشکیل کابینه کرد، پارلمان کامبوج دارای ۶۱ نفر عضو است.

کامرون

کشوری کوهستانی، در منطقه استوایی آفریقای غربی، بین نیجریه و کنگو، در ساحل شرقی خلیج گینه واقع است. مساحت آن در حدود ۴۷۶،۰۰۰ کیلومتر مربع که تقریباً دوهفتم ایران را شامل می شود. آب و هوای آن گرم و مرطوب و معتدل کوهستانی است و رود مهم آن سانگا می باشد که به خلیج بیافرا (زبانهای از خلیج گینه) می ریزد.

جمعیت آن بالغ بر ۱۰،۷۵۹،۰۰۰ نفر و تراکم نسبی در کیلومتر مربع ۱۳ نفر است. مردم آن از نژاد سیاه و مهاجرین سفیدپوست اروپایی و دورگه هستند و به زبانهای فرانسه و محلی صحبت می کنند و پیر و دین اسلام و مسیح و بت پرست می باشند. حکومت آن جمهوری فدرال است. کامرون در ۱۹۶۰ از فرانسه مستقل شد و در تاریخ ۲۰ سپتامبر ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن یائونده ۸۰۰،۰۰۰ نفر جمعیت دارد و شهر مهم دیگر آن بندر دوآلا است که با حومه ۸۵۲،۷۰۰ نفر در آن ساکن هستند.

تولیدات مهم کشاورزی آن کائوچو، قهوه، کاکائو، ذرت، موز، پنبه، توتون، نخل روغنی، بادام زمینی و فراورده های جنگلی است. پرورش گاو، گاو میش، گوسفند، بز، اسب، الاغ، خوک، صید ماهی در آن رواج دارد. معادن مهم آن طلا، قلع، بوکسیت است. صنایع آن عقب افتاده و شامل غذایی، سیمان،

دخانیات، نساجی، چوب بری و مصنوعات دستی است. بیش از ۴۳،۵۰۰ کیلومتر راه شوسه ۱۳۲۰ کیلومتر راه آهن دارد. واحد پول آن فرانک = ۱۰۰ سانتیم می باشد. صادرات آن را قهوه، چوب، کاکائو، موز، کائوچو، روغن نباتی و واردات آن را ماشین آلات، پارچه، وسایل برقی، مواد شیمیایی تشکیل می دهد.

کام فیروز

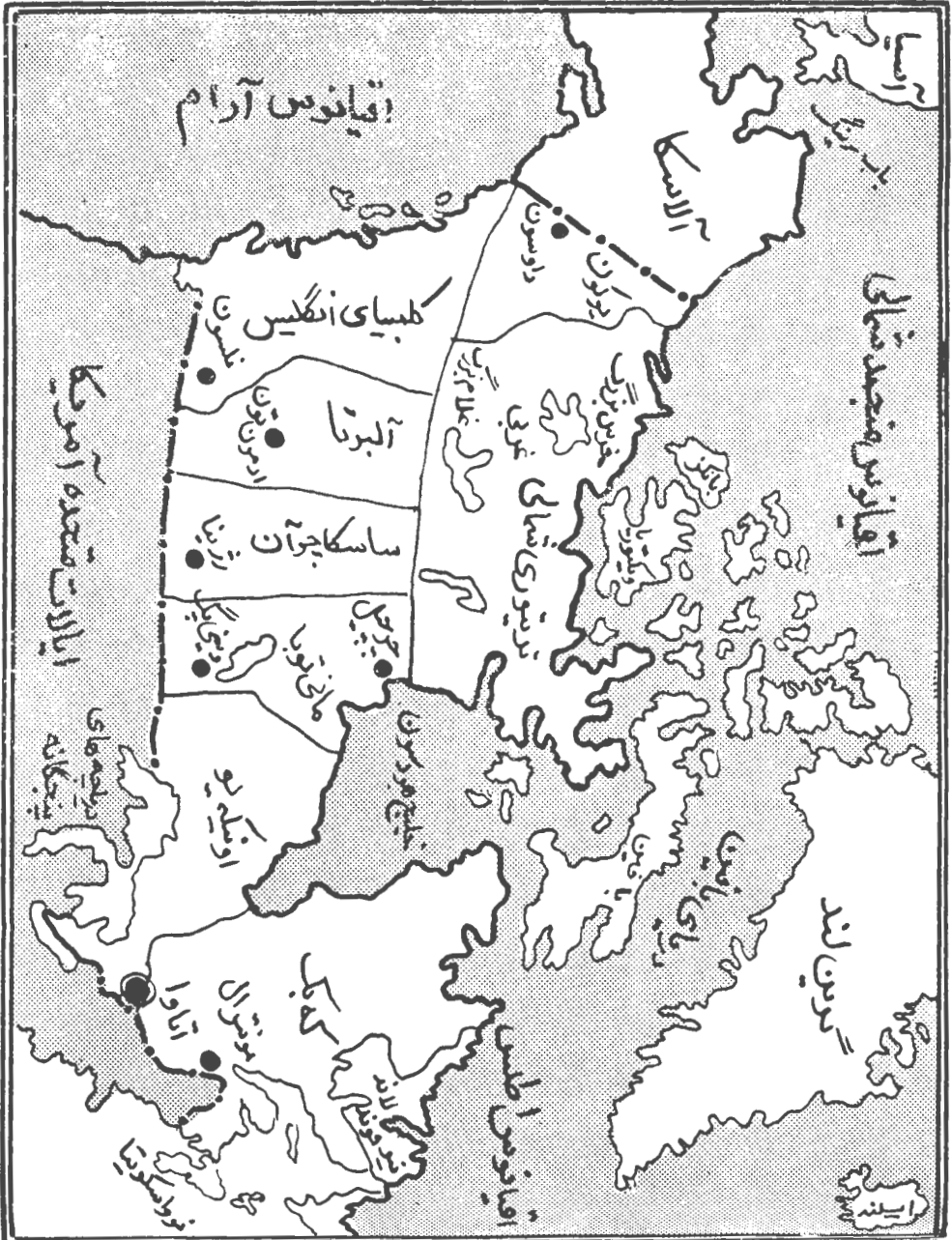
رودی است در فارس که از بلوک رامجرد عبور می کند و در نزدیکی خرابه های استخر به رود کر ملحق می شود، اکنون به رود کر معروف است، و نیز نام دهستانی است در فارس که مرکز آن پالتکری است.

کان (Cannes)

از شهرهای قدیم ایتالیا که در سال ۲۱۶ ق.م. در حوالی آن رومی ها از آنیبال کارتازی شکست سختی خوردند.

کانادا (Canada)

مملکت جمهوری در قسمت شمالی آمریکای شمالی، در شمال اتازونی، از مشرق به اقیانوس اطلس و از مغرب به اقیانوس کبیر محدود است، شامل ده ایالت به وسعت ۹،۹۷۶،۱۳۹ کیلومتر مربع، قسمت عمده آن پوشیده از جنگل و دارای مراتع وسیع، محصولات عمده اش: گندم، جو، سیب زمینی، کتان، چغندر قند و توتون. معادن آن: مس، طلا، آهن، سرب، نفت، نقره، روی، نیکل، کبالت، آلومینیوم، انتیمون، اورانیوم و زغال سنگ. دارای صنایع کاغذسازی، فلزکاری، نساجی و چوب بری. از جمله منابع مهم آن صید ماهی و استفاده از چوب های جنگلی است. آب و هوای آن

مناظرى از كور كاندا

٦

شهر تورنتو در کانادا

۲۶,۳۰۰,۰۰۰ نفر است.

ک

از رودهای ایران در فارس، از کوههای فارس در حدود اوجان سرچشمه می‌گیرد ابتدا به شمال غربی می‌رود بعد به جنوب شرقی برمی‌گردد، در نزدیکی خرابه‌های استخر رود کام فیروز به آن ملحق می‌شود و جلگه نیریز را مشروب می‌سازد و داخل دریاچه بختگان می‌گردد، قسمت سفلی آن را بند امیر می‌نامند، بر روی این رود سدها و پلهای محکمی ساخته شده مهمترین آنها سد رامگرد یا رامجرد است که می‌گویند متعلق به دوره هخامنشیان است، دیگر بند امیر است که در زمان عضدالدوله دیلمی ساخته شده و سنگهای سد با سرب به هم متصل شده و می‌گویند در آن محل سیصد چرخ بود که هرکدام آسیابی را به حرکت درمی‌آورده است.

کراچی (Karachi)

شهر و بندر پاکستان در ناحیه سند، در کنار دریای عمان، دارای عمارات زیبا و دانشگاه و فرودگاه،

در کرانه‌های اقیانوس کبیر ملایم و مرطوب، در سایر نقاط بری و متغیر، زمستانها سرد و طولانی، در نواحی شمالی دارای آب و هوای قطبی. رودهای مهم آن: ماکنزی، یوکن. دریاچه‌هایش: خرس، غلامان، وینی‌یک و خلیج هودسن. قسمتی از رودخانه‌ها و دریاچه‌های آن قابل کشتیرانی است. پایتختش اتاوا (۸۱۹,۲۶۳ نفر). شهرهای عمده آن: من‌رنال، کبک، تورنتو، وینی‌یک، هامیلتون، وانکوور، ارمونتون و کالگاری. ساکنین آن: هندیان سرخ‌پوست، اسکیموها، کانادایی‌های فرانسوی‌نژاد و مهاجرین انگلیسی. زبان مردم: انگلیسی و فرانسه. مذهب پروتستان و کاتولیک. واحد پول: دلار. کانادا در سال ۱۶۶۳ م. به صورت مستعمره فرانسه درآمد و تا سال ۱۷۶۳ متعلق به فرانسه بود، از آن تاریخ انگلیسها آن را تصرف کردند، در سال ۱۸۶۷ ایالات اوتاریو و کبک و چند ایالت دیگر متحد شده و کشور کانادا را تشکیل دادند، اکنون جمهوری فدرال و در جرگه کشورهای مشترک‌المنافع بریتانیا است، یک فرماندار کل دارد که از طرف دولت انگلیس انتخاب می‌شود. جمعیت این کشور برابر آمار ۱۹۹۰ بالغ بر

مرکز نیرویهای هوایی و دریایی پاکستان و بزرگترین بنادر آن کشور است و قبل از راولپندی پایتخت پاکستان بود.

کرج

این شهرستان بر روی آبرفت‌های کوهپایه‌های جنوبی البرز مرکزی (غرب تهران) واقع گردیده است. وسعت این شهرستان ۵۸۳۰ کیلومتر مربع و ارتفاع متوسط آن ۱۳۰۷ متر است و از نظر تقسیمات کشوری به شش بخش طالقان، ساوجبلاغ، شهریار، رباط کریم، اشتهارد، و مرکزی تقسیم می‌شود.

در منابع تاریخی، سرگذشت و علت نامگذاری این محل گوناگون است. اما آنچه که بیشتر آنها بدان اشاره کرده‌اند در فرهنگ نفیسی به اختصار و جامع وجود دارد. در این فرهنگ، کرج به معنی چاک و شکاف آمده است همچنین اضافه گردیده که نام رودخانه‌ای که از کوهستان شمال غربی (ری) جاری می‌شود، بلوک شهریار و ساوجبلاغ را مشروب می‌سازد و نیز نام دهی در کنار این رود است که پادشاه قاجار در آنجا بناها و قصور عالیه بنا کرده است.

تا دوره قاجاریه، روستایی کوچک بر سر راه تهران - قزوین بود تا اینکه فتحعلی شاه قاجار قصری بیلاقی برای خود در حوالی آن ساخت که هم‌اکنون به دانشکده کشاورزی اختصاص دارد. پس از روی کار آمدن سلسله پهلوی، به عنوان یکی از شهرهای نزدیک تهران مهاجران بسیاری را خصوصاً از استانهای زنجان و آذربایجان شرقی پذیرفت. همچنین احداث جاده چالوس و اجرای عملیات زیربنایی ذوب آهن و تهیه مقدمات نصب ماشین آلات و تأسیس کارخانه قند و ایجاد دانشکده کشاورزی و جنگلداری از جمله مهمترین اقداماتی هستند که

سبب توسعه این شهر شدند.

در سالهای گذشته، توسعه کارخانجات و مراکز مهم صنعتی غرب تهران در امتداد جاده مخصوص کرج توسعه این شهر را تا آنجا پیش برد که اولین اتوبان کشور بمنظور اتصال هر چه بهتر این شهر با تهران افتتاح گردید. تأسیس و گسترش کارخانجات ریسندگی و بافندگی مقدم و فخر ایران و کارخانجات مقدم و مراکزی مانند سرم‌سازی رازی حصارک، مؤسسه استاندارد ایران، مؤسسه تحقیقات دامپروری کشور و مرکز آموزش کشاورزی و مرکز اصلاح بذر چغندر قند و اصلاح نباتات و مرکز مکانیزاسیون کشاورزی و مهندسی زراعی و غیره ... این روند را افزایش بیشتر دادند.

بالغ بر ۲۵ شهرک در اطراف کرج ساخته شده که مهمترین آنها عبارتند از: عظیمیه (رسالت)، گوهردشت (رجائی شهر)، جهانشهر، گلشهر، شاهین ویلا...

جمعیت کرج با این شهرکها بیش از ۳ میلیون نفر است.

کردستان

استان کردستان با مساحتی در حدود ۲۷،۸۵۵ کیلومتر مربع، در مغرب ایران قرار دارد. از شمال به آذربایجان غربی و قسمتی از زنجان، از مشرق به همدان و قسمتی از زنجان، از جنوب به باختران و از مغرب به کشور عراق محدود می‌شود.

این استان بین ۳۴ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی، و ۴۵ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است.

جمعیت این استان برابر آخرین سرشماری ۱،۰۹۱،۰۶۴ نفر است.

کوهها: مهمترین ارتفاعات کردستان عبارتند از:

۴- کوه چهل چشمه در بخش سرشیو از مهمترین ارتفاعات شهرستان مریوان است. کوه هزارمرگه از کوههای چهل چشمه منشعب شده و کوه شاهو در جنوب این شهرستان واقع است. کوههای گاران جزء این ارتفاعات می باشد و کوه امام در جنوب مریوان که آثار قلعه‌هایی هنوز بر آن باقی است و کوههای بیران و میرحاجی و اورامان و سورین که مرز شهرستان مریوان با کشور عراق می باشند.

۵- در شهرستان بانه کوههای آربابا، بابوس، جنیره، سورکیو، میدانان و عاشقان، مرز شهرستان بانه با عراق را تشکیل می دهد.

۶- کوه‌هایی که مرز استان را با استانهای دیگر ارتباط می دهند، از طرف شرق جبال پنجه‌علی که در شهرستان قروه قرار گرفته و خط الرأس طبیعی بین کردستان و استان همدان می باشد. از طرف جنوب کوه شاهو بین کردستان و استان باختران واقع و از طرف شمال شرقی کوههای سیاه منصور و شاه‌نشین در شهرستان بیجار، استان کردستان را از استان زنجان جدا می نماید.

رودها:

رودهای استان کردستان را می توان به سه حوضه مشخص تقسیم نمود:

الف - رودخانه‌های که به بحر خزر می ریزند:
رود قزل اوزن - این رودخانه یکی از شاخه‌های اصلی سفیدرود می باشد که از کوههای چهل چشمه و نواحی مرتفع کردستان مانند هزار کانیان و چشمه‌های سارال واقع در بخش دیواندره، سرچشمه گرفته و پس از مشروب نمودن قسمتی از اراضی کردستان وارد استان زنجان می شود. سپس در محلی به نام منجیل بعد از پیوستن به رودخانه شاهرود، سفیدرود را تشکیل می دهد و به دریای خزر می ریزد.

رودهای قمجوقای و اوزن دره از شهرستان بیجار

۱- در بخش مرکزی سنندج دورشته کوه با جهت شمال غربی - جنوب شرقی واقع است که از رشته کوههای چهل چشمه (بعد از کوه شاهو مرتفع ترین کوه کردستان است) منشعب می شوند و سپس در جهت شمال غربی سنندج پیش رفته و رشته‌های فرعی آن تا جنوب غربی این شهر ادامه پیدا می کند. گردنه آریز پست ترین نقطه و کوه آبدر مهمترین قله آن در جنوب غربی سنندج است.

۲- کوههای شمالی شهرستان بیجار که از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده و خط الرأس آنها حد طبیعی بین بیجار و تکاب می باشد. بلندترین قله این رشته کوهها، قله امامزاده ایوب انصار و زرنیخ سیاه منصور، شاه‌نشین، حمزه عرب و چنگ الماسی می باشند. بلندترین قله کوه‌های مرکزی بیجار که تقریباً موازی با کوههای شمالی کشیده شده و به کوه خرقان متصل است، سر قیصه و تقاره است. کوههای جنوبی بیجار که خط الرأس آنها حد طبیعی بین شهرستانهای بیجار و قروه می باشد، بلندترین قله آن زیره است.

۳- کوههای ملقرنی قزل ویل و هرمیدل و دگاگا در نزدیک شهرستان سقز از کوه‌های سرشیو می باشند.

و رودهای تراول (تلوار) و شور از شهرستان قروه از شعبات مهم رودخانه قزل‌اوزن در استان کردستان می‌باشند.

ب - رودخانه‌های حوضه دریاچه ارومیه: ۱-
 زرینه‌رود: مسیر آن جنوبی - شمالی است. شاخه اصلی آن چم‌سقز (چومه) نام دارد که از کوههای گردنه‌خان واقع در مشرق بانه سرچشمه گرفته و شعبه مهم آن رود خورخوره است که از مجاورت شهر سقز عبور نموده و پس از مشروب نمودن نواحی سقز ضمن بوجود آوردن مصب وسیعی وارد زرینه‌رود می‌شود. رودخانه زرینه‌رود در شهرستان سقز به نام رودخانه چغتو معروف می‌باشد. قسمت عمده آبهای این رودخانه به مصرف کشاورزی می‌رسد. زرینه‌رود پس از عبور از آذربایجان غربی به دریاچه ارومیه می‌ریزد. شاخه‌های دیگر آن ساروق و موردی (لیلا) نام دارند که از نواحی تکاب و سهند سرچشمه گرفته وارد زرینه‌رود می‌شوند.

۲ - سیمینه رود: طول این رودخانه از زرینه‌رود کوتاهتر و آب آن نیز کمتر است. این رودخانه در سقز به نام تاتاهو معروف است که از ارتفاعات منگور و ترجان سرچشمه گرفته و پس از مشروب نمودن دهستان ترجان وارد استان آذربایجان غربی شده و به دریاچه ارومیه می‌ریزد. رودخانه چمخاله و ساوجبلاغ مهمترین شعبات این رود هستند که در نزدیکی مصب به آن وارد می‌شوند.

ج - رودخانه‌هایی که وارد خاک عراق می‌شوند:
 ۱- رود سیروان: طویل‌ترین رودخانه استان کردستان می‌باشد. سرچشمه اصلی این رودخانه دورود گاوهرود و قشلاق است که گاوهرود از کوههای کان کیبود واقع در ۳۱ کیلومتری شمال خاوری شهرستان سنقر و رود قشلاق از کوههای بیرمحمد، ۴۰ کیلومتری آبخیزهای جنوب باختری شهرستان بیجار سرازیر می‌شوند.

شعب مختلف آن به منزله شریانهای اساسی استان محسوب شده و تشکیل دره‌های ژرفی را در هر سو می‌دهند. قسمتی از مسیر این رود در نوار داخلی نزدیک مرز ایران و عراق واقع و به نام رود دیاله نقاط مرزی را قطع کرده وارد دریاچه دربندبجان عراق و رود دجله و خلیج فارس می‌شود. شعبات مهم آن دزلی، مریوان، گردلان، رزاب قطوند، قشلاق و گاوهرود است.

۲- رودخانه بانه: ارتفاعات گردنه خان که در ۲۰ کیلومتری مشرق بانه قرار گرفته، خط تقسیم رودخانه‌های شرقی و غربی است. به این معنی که رودخانه چم‌سقز که از شرق ارتفاعات مذکور سرچشمه می‌گیرد، به طرف شهرستان سقز در جریان است، در حالیکه رودخانه شوی از مغرب ارتفاعات خان سرچشمه گرفته و پس از مشروب نمودن اراضی دهستان شوئی وارد خاک عراق می‌گردد. رودهای دیگر شهرستان بانه، رود گلو و رود بوئین می‌باشند که وارد خاک عراق می‌شوند.

دریاچه‌ها: دریاچه زره‌وار - دریاچه‌ای است با آب شیرین که در سه کیلومتری غرب مریوان واقع شده است و آب آن از چشمه‌هایی که در کف آن قرار دارند، تأمین می‌شود. نه تنها هیچ رودخانه‌ای به دریاچه نمی‌ریزد، بلکه رودخانه مریوان نیز از آن سرچشمه می‌گیرد. در زمستان به علت سرما آب دریاچه یخ می‌زند. با توجه به شیرین بودن آب این دریاچه و نزدیک بودن به مناطق جنگلی، می‌توان اقدامات مهمی جهت استفاده از آب آن برای کشاورزی و پرورش ماهی و مخصوصاً از نظر جلب توریست انجام داد. در اطراف این دریاچه پرندگان زیادی وجود دارد که مهمترین آنها، مرغابی، غاز، اردک، پلیکان، آنقوت و فلامینگو می‌باشند. همچنین جانوران آبرزی فراوانی در این دریاچه زندگی می‌کنند.

لکی، فیلی و شعبات لهجه کرمانجی شرق سورانی، بابایی، مکرانی، اردلانی، گورانی و کلهری می باشد. باید توجه داشت که تضاد و تفاوت لهجه‌های متنوع زبان کردی بسیار سطحی است و در تمامی این لهجه‌ها اصوات و اصطلاحات و کلمات بسیار به هم نزدیک بوده و تشابه فراوانی دارند. از لهجه‌های مهم زبان کردی لهجه اورامی است که باستانی‌ترین لهجه زبان کردی بوده و در اورامان کردستان رایج است. ملک‌الشعراء بهار در کتاب سبک‌شناسی می‌گوید: «بعضی از دانشمندان را عقیده بر این است که گاته زرتشت به زبان مادی است و نیز برخی برآنند که زبان کردی یکی از شاخه‌های زبان ایرانی از باقیمانده‌های زبان ماد است و زبان و آداب مردم کردستان یکی از دیرینه‌ترین زبان‌ها و آداب ایرانی است و شعر کردی از اقسام شعرهای «پنج‌هجائی قدیم است». لهجه کرمانجی نیز که خود شامل لهجه‌های سورانی، مکریانی، اردلانی، گورانی، منگوری، گورکی است که از بین تمامی آنها لهجه سورانی از نظر تاریخ اهمیت ویژه‌ای دارد و از دیرباز در سرتاسر کردستان این لهجه رایج و ادبیات کردی با این لهجه بوده است. انتخاب این لهجه به عنوان زبان ادبی کردی علل فراوانی دارد که اهم آنها عبارتند از:

۱- کثرت تعداد کردهایی که با این لهجه تکلم می‌کنند.

۲- آسان بودن و روانی و پختگی این لهجه نسبت به سایر لهجه‌ها.

۳- آشنایی سایر کردها با این لهجه و تدریس و کتابت آن از دیرباز.

خط کردی پس از نابودی خط میخی و خط پهلوی ظهور کرد و طبیعی است که قوم کرد مانند هر قوم ایرانی دیگر از این خط استفاده کرده‌اند و در حال حاضر زبان کردی چون زبان فارسی با کلمات

ایلات و عشایر: عشایر کردستان از طوایف قدیمی کرد ایران هستند که با گویش کردی تکلم می‌کنند و اکثریت آنان در حال اسکان به دامپروری نیز می‌پردازند. علاوه بر دامداری و زراعت، استفاده از میوه‌های جنگلی و سبزیهای کوهستانی در بین طوایف رایج است. عشایر کردستان با فرهنگ ایلاتی زندگی می‌کنند و دامداری در معیشت آنها نقش قابل توجهی دارد. صنایع دستی عشایر کردستان، قالی، جاجیم، گلیم، بافتن پارچه و لباس از پشم و تهیه گیوه می‌باشد. عشایر کردستان بیشتر در مناطق بانه، سقز، مریوان، دیواندره، سنندج و اورامانات که دارای کوهستانهای بلند و دره‌های عمیق است زندگی می‌کنند. کوچ این طوایف کوتاه و محدود است و اکثراً در کوهپایه‌های محل زندگی خود بیلاق می‌کنند. اکثریت عشایر کردستان به زندگی کشاورزی و دامداری اشتغال دارند و بخشی از آنها نیمه کوچرو هستند که در داخل استان و حواشی نقاط مرزی رفت و آمد می‌کنند. مهمترین ایلات کردستان عبارتند از: شیخ اسماعیلی، دُرجی، سورسوری، لک، کوماسی، گلباغی، سمنی، قال‌قالی، و ایل شیخ اسماعیلی که مکان مشخصی دارند که تابستانها به هوار یعنی بیلاق می‌روند و زمستانها به دهات و اماکن خود برمی‌گردند.

زبان و خط و نژاد: زبان مردم استان کردی است که یکی از زبانهای هند و اروپایی است، و دارای دستور زبان مخصوص به خود می‌باشد. زبان کردی به چهار لهجه اساسی تقسیم می‌شود که عبارتند از: زازانی، کرمانجی شمال، لری، کرمانجی شرق.

زبان مردم شرق کردستان زازایی و کردستان مرکزی کرمانجی و غرب کردستان لری می‌باشد. شعبات لهجه کرمانجی شمال: بوتانی، مکاری، بایزیدی، شمندیانی و شعبات لهجه لری، بختیاری،

عربی و تعدادی علایم خاص قراردادی آمیخته گشته است.

آنچه مسلم است، کردها از قدیمی ترین نژاد آریایی بوده اند. کتاب ایران نام یا کارنامه ایرانیان در عصر اشکانیان جلد دوم قسمت اول در بحث کردستان و در خصوص کردها اظهارات مستشرقین و مورخین را تأیید کرده می نویسد: «آنها یکی از شریفترین و باستانی ترین آریاهای ایران شمرده می شوند و ممکن است آریایی ها که در يك هزار و هشتصد سال پیش از میلاد مسیح در بابل حکومت نموده و بنام کاسو یا کاسیت در تاریخ معروف شده اند، نیاکان کردهای امروزی باشند.» در کتیبه های آسوری آنها را کورتیک و کردکورتی خوانده اند. حکیم عمر خیام در نوروزنامه خود می نویسد: «فریدون کرد روزی که ضحاک را اسیر کرد و ایران را از شر او نجات داد مردم جشن گرفتند.»

دین و مذهب: دین مردم کردستان اسلام و اکثراً پیرو مذهب تسنن (شافعی) و عده ای نیز پیرو مذهب تشیع می باشند. تعدادی از پیروان اقلیت های مذهبی (یهودی و مسیحی) نیز در کردستان زندگی می کنند که بیشتر آنها در شهرستان سنندج ساکن می باشند. لازم به یادآوری است که سادات و مشایخ در میان مردم کردستان از احترام خاصی برخوردار هستند.

اماکن متبرکه: مهمترین زیارتگاه های شهرستانهای مختلف این استان عبارتند از:

۱- سنندج - شیخ محمد باقر، پیرمحمد، امامزاده پیر عمر، هاجر خاتون، شیخ عبدالله کوسه، مراد انصاری.

۲- سقز - پیرباغ، پیرونس، پیر، پیربشیر، ملامحمد، مولان آباد.

۳- بانه - شیخ احمد، ملاموسی، مرقد سورین، پیرمراد، سلیمان بگ.

۴- بیجار - حمزه عرب، پنجه علی.

۵- قروه - باباگرگر، امامزاده حسن.

۶- مریوان - کوسه هجیج، پیرشالیار.

آثار باستانی و تاریخی: این استان دارای آثار باستانی فراوانی است که مهمترین آنها عبارتند از:

۱- مسجد جامع (مدرسه دارالاحسان): یکی از بزرگترین آثار تاریخی کردستان است که در تاریخ ۱۲۳۲ هجری قمری در شهر سنندج تأسیس شده است. این مسجد از لحاظ زیبایی و استحکام و کاشی کاری و خطوطی که بر سنگهای مرمر آن مشاهده می شود، بسیار جالب و قابل توجه می باشد.

۲- موزه سنندج: ساختمان موزه مربوط به دوره قاجاریه است، و در آن مجموعه ای از آثار کشف شده در استان که هر کدام مربوط به دوره های مختلفی است و نیز اشیاء دیگری مربوط به هنرهای ملی و تزیینی و مردم شناسی و کارهای دستی نگاهداری می شود.

۳- غار کرفتو: این غار در محل مرتفعی در ۷۶ کیلومتری شهرستان سقز قرار گرفته و از سنگهای صخره ای غار که حجاری شده، دو بنا در آن ساخته شده است. این بنا را به ابتدای دوره اشکانی یعنی قرن سوم پیش از میلاد نسبت داده اند.

۴- گنجینه زیویه: این گنجینه در سال ۱۹۴۷ میلادی کشف گردیده و در ۴۲ کیلومتری شهرستان سقز قرار گرفته است. گنجینه زیویه را به قرن نهم پیش از میلاد نسبت داده اند و مدفن یکی از پادشاهان سکائی می باشد.

معادن: در حال حاضر بیشتر معادن شناخته شده در استان کردستان مورد بهره برداری قرار گرفته که منابع وسیعی از مواد اولیه ساختمانی می باشند. معادنی که در حال حاضر در سطح استان بهره برداری می شوند عبارتند از: سنگهای آهک، مرمریت، تراورتن، گچ، فلورین، آنتیموان، زرنیخ، پومایس،

خاك، رس، سرب، بوكسیت و میكا.

لیست معادن فعال استان كردستان

ردیف	نوع ماده معدنی و نام معدن	موقعیت و مسیر	میزان استخراج سالانه
۱	سنگ مرمریت گاوشان	۵۰ کیلومتری جاده سنندج باختران	تن ۲۰۰۰۰
۲	سنگ آهك خلیچیان	۱۷ کیلومتری شمال سنندج	تن ۱۲۰۰۰
۳	سنگ آهك صلوات آباد	۱۴ کیلومتری جاده سنندج قره	تن ۷۰۰۰
۵	سنگ تراورتن کونیک	۴۹ کیلومتری جاده سنندج سفز	تن ۸۰۰۰
۶	سنگ آهك کوه رمشه	۸ کیلومتری جاده سنندج سفز	تن ۱۵۳۵۰
۷	سنگ آهك اجگره	۷ کیلومتری شمال غربی سنندج	تن ۵۰۰۰
۸	سنگ آهك چمن حاجی حبیب	۲ کیلومتری جنوب غربی سنندج	تن ۶۴۰۰
۹	سنگ آهك سنندج	شمال پادگان سنندج	تن ۸۰۰۰
۱۰	سنگ آهك ساختمانی صلوات آباد	حومه بخش ۳ سنندج	تن ۳۴۰۰۰
۱۱	سنگ گچ مرادقلی دیواندره	۱۵۲ کیلومتری سنندج بیچار سفز	تن ۱۵۰۰۰
۱۲	سنگ مرمر ارومیه	۱۵ کیلومتری جنوب غربی قره	تن ۳۷۵۰۰
۱۳	سنگ مرمر بخش ۵ قره	۲ کیلومتری جنوب غربی قره	تن ۷۵۰۰۰
۱۴	سنگ مرمر چال زندی قره	۹ کیلومتری جنوب غربی قره	تن ۲۰۰۰۰
۱۵	سنگ مرمر ویهج قره	۹ کیلومتری جنوب غربی قره	تن ۶۲۵۰
۱۶	سنگ مرمر میهم سفلی قره	۱۷ کیلومتری جنوب شرقی قره	تن ۱۲۵۰۰
۱۷	سنگ مرمر شانوره	۱۱ کیلومتری شهرستان قره	تن ۱۲۰۰۰
۱۸	سنگ مرمر چال قهوه خانه	۸ کیلومتری جنوب شرقی قره	تن ۱۵۰۰۰
۱۹	سنگ مرمر قصلان	۱۴ کیلومتری شمال قره	تن ۸۰۰
۲۰	سنگ انتمیمان زرنیخ داشکن	۳۱ کیلومتری قره	تن ۱۱۵۰۰ آنتیموان
			تن ۵۰۰ زرنیخ
۲۱	سنگ آهك بالوقیه	۱۵ کیلومتری شمال غربی قره	تن ۲۰۰۰
۲۲	سنگ تپه زرشک و تپه قلعه	۵ کیلومتری شمال غربی قره	تن ۳۰۰۰
۲۳	سنگ تپه موسك مریوان	۴ کیلومتری مریوان	تن ۱۰۰۰۰
۲۴	سنگ تپه برقلعه	۷ کیلومتری شرق مریوان	تن ۵۰۰۰
۲۵	سنگ تپه سیوه‌رو	۸ کیلومتری بانه سردشت	تن ۸۰۰۰
۲۶	سنگ تپه عباس آباد	۴۳ کیلومتری سنندج کامیاران	تن ۷۰۰۰

۸۰۰۰ تن	۹ کیلومتری حومه کامیاران	سنگ تپه کویکاد	۲۷
۳۰۰۰ تن	۳۵ کیلومتری قروه	سنگ ساختمانی قریه دلبران	۲۸
۱۵۰۰ تن	۴۰ کیلومتری شهرستان قروه	سنگ پومیس قزلجه کند	۲۹

کرس (Corse)

جزیره‌ای است در مدیترانه، در مغرب ایتالیا، به وسعت ۸،۷۲۲ کیلومتر مربع. مرکز آن: آژاکسیو، متعلق به فرانسه است.

کرمان (استان)

استان کرمان در جنوب شرقی ایران واقع شده است. از شمال به استانهای خراسان و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، از مشرق به سیستان و بلوچستان، و از مغرب به استان فارس محدود می‌گردد. مساحت استان کرمان در حدود ۱۸۶،۴۲۲ کیلومتر مربع می‌باشد که در مقایسه با مساحت کل کشور (۱۶۴۸،۰۰۰ کیلومتر مربع) بیش از ۱۱ درصد آنرا تشکیل می‌دهد. استان کرمان بین ۵۵° و ۲۵° تا ۳۳° عرض شمالی و ۲۹° و ۵۹° طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. جمعیت این استان برابر آمار ۱۳۶۵ بالغ بر ۱،۶۲۹،۰۲۹ نفر است.

ناهموارها: ارتفاعات استان کرمان دنباله رشته کوههای مرکزی ایران می‌باشد که از چین خوردگیهای آتشفشانی آذربایجان شروع شده و به طرف بلوچستان کشیده می‌شود و امتداد آنها چندین بار در فلات مرکزی به وسیله حوضه‌های پست داخلی و کویر قطع می‌گردد.

رشته کوههای مرکزی که در این منطقه قرار دارد دشتهای وسیع استان را از یکدیگر جدا می‌سازد. این رشته‌کوهها بطور کلی در ۲ رشته عمده از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است.

دسته اول: رشته‌کوههای کوهبنان که دنباله کوههای جندق و بیابانک می‌باشند و با جهت شمال غربی، جنوب شرقی تا کرمان و بزم گسترش یافته‌اند. از قتل مهم آن می‌توان کوههای کوهبنان، طغرل الجرد (تُخ‌راجه)، پُلوار، سیرج، ابارق، تهرود را نام برد. این ارتفاعات بزرگترین حایل بین مناطق کویر با سایر مناطق استان می‌باشد.

دسته دوم: رشته‌کوههایی است که از یزد تا کرمان و چاله جازموریان کشیده شده‌اند و به موازات رشته کوههای کوهبنان امتداد دارند و مرتفع‌ترین ناهمواریهای استان را تشکیل می‌دهند. از ارتفاعات مهم آن می‌توان: کوههای میدوار، شهر بابک، کوه پنج، چهل تن، لاله‌زار، هزار بحر آسمان، جبال بارز، شهسواران را نام برد.

در قسمت جنوبی شهرستان کهنوج، رشته کوههای بشاگرد قرار دارند که دنباله رشته‌کوههای

۳- مساجد دیگر: مسجد پامنار، مسجد بازار شاه (مسجد امام زمان)، مسجد وکیل، مسجد حاج آقاعلی (مسجد چهل ستون).

۴- مجموعه گنجعلیخان: شامل: مدرسه، حمام، کاروانسرا، بازار، آب انبار و میدان که توسط گنجعلیخان حاکم کرمان در عصر صفویه احداث شده و در نوع خود از نظر معماری، کاشیکاری، و سبک بنا، قابل مطالعه و بی نظیر است.

۵- مجموعه ابراهیم خان ظهیرالدوله: شامل مدرسه، حمام و قیصریه می باشد.

۶- گنبد جلیله: که آتشکده‌ای مربوط به دوران ساسانی است، ولی باستانشناسان بنای آن را به دوران سلجوقی نسبت می دهند. ساختمانی ۸ ضلعی است به شکل ۲ هلال که روی پایه قرار گرفته و منتهی الیه آن دایره مانند است. این بنا از سنگ ساخته شده است.

۷- گنبد سبز یا قبه سبز: از بناهای قرن نهم و آرامگاه قراختانیان می باشد.

۸- قلعه دختر: بر فراز تپه‌های مرتفع شرقی شهر کرمان قرار دارد. این بنا در زمان ساسانیان ساخته شده و عده‌ای آنرا مکان آتشکده آنها می دانند.

۹- گنبد مشتاقیه: از بناهای دوران قاجاریه و مزار مشتاق علی شاه می باشد.

۱۰- مقبره امامزاده شاهزاده حسین: از بناهای دوره صفویه در جوپار. این امامزاده برادر شاه چراغ در شیراز و برادر امام رضا (ع) می باشد.

۱۱- مقبره شاه نعمت الله ولی در ماهان: اصل بقعه توسط احمد شاه دکنی ساخته شده و بقیه بنا در زمان شاه عباس اول و محمدشاه و ناصرالدین شاه ایجاد شده است.

۱۲- ارگ بم: به مساحت ۶ کیلومتر با دو هزار سال سابقه که مشتمل بر مرکز حکومتی، بازار، مسجد، محل مسکونی رعایا، زندان، اصطبل، برج و بارو

زاگرس بوده و این منطقه را از استان هرمزگان جدا می سازد.

رودخانه های مهم: اغلب رودخانه های موجود این استان فصلی بوده که فقط در فصول بارندگی جریان داشته و در سایر فصول سال خشک می شوند.

مهمترین رود دائمی استان هلیل رود می باشد. این رودخانه از کوههای بافت سرچشمه گرفته و مساحت حوزه آبریز آن حدود ۸۴۰۰ کیلومتر مربع می باشد. شاخه‌های مهمی مانند زردشت را از گوهر و بافت را از لاله‌زار و رابر را از الفتاح (شاه کوه) و طیل را از کوه هزار و اسفندقه را از ارتفاعات اسفندقه دریافت نموده و پس از مشروب نمودن اراضی جیرفت و شهرستان کهنوج وارد هامون جزموریان می گردد.

سایر رودخانه‌های استان عبارتند از: ۱- چاری و هفت کوسک در منطقه باغین ۲- آب بخشا در بردسیر ۳- رودخانه راور در منطقه راور ۴- رودخانه نسا، تهرود در منطقه بم ۵- رودخانه خَبر در منطقه خَبر بافت ۶- رودخانه تنگ‌کویه (پلنگی) در سیرجان.

آثار و بناهای تاریخی: ۱- مسجد جامع کبیر: از بزرگترین مساجد است و بنام مسجد مظفری نیز گفته می شود، زیرا در قرن هشتم در دوره پادشاهان آل مظفر (امیر مبارزالدین محمد مظفر میبدی) بنا شده است.

۲- مسجد امام خمینی (مسجد ملک): از بناهای تورانشاه سلجوقی است با شبستانهای متعدد و صحن وسیع و دارای قنات مستوره که در نیمه دوم قرن پنجم بنا گردیده. (مستوره دختر تورانشاه، قناتی دایر نموده که مجرای آن از وسط همین مسجد می گذرد.)

- می باشد.
- ۶- شوال ۷- قرائی ۸- بچاقچی ۹- افشار ۱۰- سلیمانی ۱۱- لری ۱۲- طاهری ۱۳- فتحی ۱۴- ناروئی و ایلات جبال بارز.
- صنایع: برای آشنایی بهتر با صنایع استان کرمان آنها را به ۲ دسته تقسیم می نماییم: ۱- صنایع دستی. ۲- صنایع ماشینی.
- ۱- صنایع دستی: که در استان کرمان به ۲ صورت انجام می پذیرد.
- الف: صنایع دستی انفرادی شامل شال، پته، ترمه که به غیر از پته دوزی مابقی از رونق افتاده اند.
- ب: صنایع دستی کارگاهی شامل ۱- قالیبافی ۲- جاجیم ۳- گلیم ۴- خورجین.
- صنایع بزرگ: از اوایل دهه ۶۰-۵۰ تحولاتی در صنعت استان بوجود آمد. این تحول بیشتر ناشی از فعالیتهای عظیمی بود که در معادن ذغال سنگ و صنایع جنبی آن آغاز گردید. و امروزه ما شاهد ۱۴ واحد صنعتی بزرگ در سطح استان هستیم که عبارتند از:
- ۱- سیمان: کارخانه سیمان در حال حاضر زیر پوشش سازمان صنایع ملی و یکی از فعالترین کارخانههای سیمان ایران است. و این استان در زمینه تولید سیمان خودکفا است.
- ۲- کارخانه خانه سازی: این کارخانه به صورت دولتی اداره می شود و هنوز به مرحله بهره برداری نرسیده است.
- ۳- کارخانه زمزم: این کارخانه زیر پوشش بنیاد مستضعفان اداره می شود.
- ۴- کارخانه قند بردسیر: این کارخانه به صورت شرکت سهامی اداره می شود که نیمی از سهام آن متعلق به بنیاد شهید و مستضعفان می باشد.
- ۵- صنایع ذغال سنگ: شرکت ذغال سنگ در حال حاضر حدود ۵۰٪ از ذغال واحد کک سازی کارخانه ذوب آهن اصفهان را تأمین می کند. ذغال استخراج شده در کارخانه ذغال شوئی زرنند شستشو و
- ۱۳- بازار کرمان: که یکی از نقاط دیدنی و ابنیه تاریخی شهر کرمان است، شامل بازار مسگری، بازار گنجعلیخان، بازار اختیاری، بازار وکیل می باشد. بازار کرمان از میدان توحید شروع شده تا میدان مظفری ادامه دارد. این بازار قریب ۳ کیلومتر طول دارد.
- ۱۴- قلعه سنگ سیرجان: در شهر قدیم سیرجان.
- ۱۵- پیربابا مسافر: مربوط به قرن هفتم در شهداد.
- ۱۶- مقبره شیخ علی بابا: در سه کنج ماهان.
- ۱۷- تخت دریا قلی بیک: در قسمت شرق کرمان: و بسیاری آثار دیگر.
- لهجه و زبان: زبان مردم استان کرمان فارسی با لهجه کرمانی است که شباهت زیادی به لهجه شیرازی دارد. به غیر از زبان فارسی اقلیتهای مذهبی به زبانهای خودشان نیز تکلم می نمایند. در بین ایلات و عشایر لهجههای ترکی و بلوچی نیز رایج است.
- ایلات و عشایر: ایلات استان کرمان از گروههای مختلف تشکیل شده اند. زبان آنها فارسی و مذهب اکثر آنها شیعه است. فقط دو سه تیره به زبانهای ترکی و بلوچی تکلم می کنند. ایلات کرمان دارای صفات مهمان نوازی، سلحشوری، دیانت و بردباری می باشند. تربیت گوسفند و گله داری شغل عمده آنهاست و قالیهای مرغوبی هم می بافند، و بواسطه تهیه لبنیات خدمت مؤثری به اقتصاد کرمان انجام می دهند. ایلات کرمان متفرق از یکدیگرند و قسمت عمده آنها در دامنه کوهستانهای پاریز، کوه پنج، کوه چهل تن، بیدخون، کوه شاه، کوه هزار و کوهستان ساردوئیه می باشند. در ایام قشلاق تا حدود بندرعباس و میناب نیز پراکنده می شوند. مهمترین ایلات کرمان عبارتند از: ۱- تیره آل سعیدی ۲- تیره خراسانی ۳- تیره بارچی ۴- کوه پنجی ۵- معصومی

- ۱- سنگ آهن در گل گوهر سیرجان.
- ۲- سنگ کرومیت در اسفندقه جیرفت.
- ۳- سرب در اکثر شهرستانهای استان.
- ۴- سنگ مرمر که از مرغوبیت و شهرت خاصی برخوردار است، در سیرجان، بردسیر، رفسنجان، شهر بابک و راین.
- ۵- روی در بافت و راور.
- ۶- همچنین معادن دیگری از قبیل بوکسیت (سنگ آلومینیوم)، نمک شوره، گل سرشور، پنبه نسوز (در کوهبنان).

کرمان (شهرستان)

این شهرستان مرکز استان کرمان با مساحت ۴۸،۷۹۸ کیلومتر مربع، که بیش از ۳۱ درصد از سطح کل استان را به خود اختصاص داده است در دشت وسیعی قرار دارد که ادامه این دشت به جلگه‌های حاصلخیز و سپس شن‌زار منتهی می‌گردد. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۷۵۷ متر می‌باشد. جمعیت این شهرستان برابر آمار ۱۳۶۵ بالغ بر ۴۰۷،۷۴۲ نفر است.

از دیرباز شهر کرمان از نظر صنایع دستی به خصوص قالی، پتّه، ترمه، شال و کشاورزی شهرت داشته است و در سالهای اخیر توسعه صنعت و اکتشاف و استخراج معادن اطراف کرمان (از جمله مس سرچشمه) و تأسیس دانشگاه ویژگی خاصی به این شهر بخشیده است.

تاریخچه شهر: در مدارک تاریخی و جغرافیایی نام کرمان به اسامی کارمانیا، ژرمانیا، کریمان، کارمانی و کرمانی آمده است. اگر کارمان را دو کلمه بگیریم کار به معنی جنگ و مان به مفهوم محل است، و روهم یعنی جایگاه دلآوری و نبرد. بعضی از جغرافیدانان نام قدیم این شهر را گواشیر (بردشیر) خوانده‌اند. درباره وجه تسمیه این دو کلمه می‌گویند گواشیر در

توسط راه آهن به کارخانه ذوب آهن اصفهان حمل می‌گردد.

۶- صنایع مس سرچشمه: صنایع مس از کارخانه‌های زیر تشکیل شده:

الف - کارخانه تغلیظ

ب - کارخانه جداسازی سولفور مولیبدن

ج - کارخانه آهک

د - کارخانه ذوب

ه - کارخانه تصفیه مس.

کارخانه تصفیه مس سرچشمه حاصل از کارخانه ذوب را تبدیل به شمش مفتول و میله می‌نماید. در این مرحله طلا و نقره و سولفات نیکل و سولفات متبلور (کات کیود) بدست می‌آید.

معادن: بیشتر از همه چیز، امروز نقشی را که معادن کرمان باید در صنعتی شدن کشور ایفا نماید این شهرستان را مشهور ساخته است. معادن سرشار آهن، ذغال سنگ، مس و دیگر فلزات هر کدام به تنهایی قادرند برای مدت‌های طولانی چرخهای صنعت کشور را به گردش درآورند. از معادن ذغال سنگ در نواحی کوه بادامویه، هُجدک، باب‌نیزو، پابدانا بهره‌برداری می‌شود که قسمتی از نیاز کارخانه ذوب آهن اصفهان را تأمین می‌کند. ضمناً منابع مس سرچشمه کرمان که به گواهی متخصصین از بزرگترین معادن مس در جهان بشمار می‌رود، و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و فرار متخصصین آمریکایی در این معادن به همت کارگران و متخصصین ایرانی علیرغم انتظار بیگانگان نه تنها رکودی در فعالیت این مجتمع ایجاد نگردید، بلکه روزبروز بر رونق و فعالیت آن افزوده شد. اکنون اکثر تأسیسات این مجتمع عظیم به مرحله بهره‌برداری و تولید رسیده است. میزان ذخیره این معادن ۷۵۰ میلیون تن سنگ سولفور مس می‌باشد. سایر معادن استان عبارتند از:

فاصله کردند تا اسلام آباد ۲۵ کیلومتر است و بر سر راه اصلی مغرب ایران واقع شده است. بخش کرد شامل دهستانهای گوران، بان زرده و ریجاب است.

مرکز دهستان گوران قصبه گهواره است که سیب درختی و توتون تولید می کند.

دو زیارتگاه قدیمی مقبره بنیامین و پیرموسی که مورد توجه اهل حق است در کرد می باشند. مردم کرد مسلمان، شیعه مذهب بیشتر اهل حق می باشند و به زبان کردی تکلم می کنند.

کرواسی / هرواتکا

جمهوری کرواسی در شمال فدراسیون یوگسلاوی قرار گرفته و در گذشته دومین جمهوری یوگسلاوی بلحاظ مساحت (۵۶,۵۳۸ کیلومتر مربع) و جمعیت (۴۷۶,۰۰۰ نفر که ۷۷/۸ درصد کروات و ۱۲/۲ درصد نیز صرب هستند) بوده است. این سرزمین در همسایگی جمهوری اسلونی، ویودینا، بوسنی - هرزه گوین، مونته نگرو قرار دارد و بر بخش اعظم کناره های آدریاتیک دامن گسترده است. پایتخت کرواسی زاگرب است که ۱,۱۷۴,۵۱۲ جمعیت دارد. کرواتها غالباً کاتولیک هستند. در اواخر سال ۱۹۹۱ بطور رسمی از یوگسلاوی جدا شده به استقلال رسید. این جمهوری در ۱۵ ژانویه ۱۹۹۲ (۲۵ دی ۱۳۷۰) از طرف جامعه اروپا (۲۳ کشور) به رسمیت شناخته شد.

کریمه (Grimée)

شبه جزیره ای است در جنوب روسیه، در شمال دریای سیاه و در کنار دریای آزوف، به مساحت ۲۶,۰۰۰ کیلومتر مربع. شهرهای عمده آن: سباستوپول، سمفروپول. از نواحی بسیار خوش آب و هوا است.

اصل کوره اردشیر یعنی شهر اردشیر بوده و بتدریج گواشیر شده است و بر این شهر دو قلعه مشرف است که سابقاً مرکز شهر بوده، یکی قلعه اردشیر که در بالای تپه ای بنا و دیوارهای آن با خشتهای بزرگی ساخته شده است، و دیگری موسوم به قلعه دختر کوچکتر از قلعه اردشیر است و بین این دو قلعه بناهای مهم از قبیل عمارات و مساجد ساخته بودند. بعدها کرمان پایتخت قراختائیان، اتابکان و شعبه ای از سلجوقیان شده است. در زمان صفویه کرمان حاکمی بنام گنجعلیخان داشته است که آثار و بناهای تاریخی متعددی از وی بجا مانده است. در زمان قاجاریه این شهر گرفتار انتقام بیرحمانه آقامحمدخان قاجار شد. و بعد از این واقعه تا مدتها کرمان، دیگر روی آبادی و عمران به خود ندید.

کرد

بخش کرد در شمال باختری اسلام آباد واقع و مرتفع ترین ناحیه شهرستان اسلام آباد باختران است که در پای کوه نسا در میان یکی از تنگه های این رشته کوه بنا گردیده و بوسیله دیواره کوهستان از دشت بیونیی جدا شده است. پست ترین نقطه آن ۱۵۰۰ متر ارتفاع دارد. بعلت واقع شدن بر سر گردنه گرا (باطاق) در گذشته اهمیت شایان داشته است. در اوستا از این شهر یاد شده است. حمدالله مستوفی از تاکستانها و آبهای روان کرد یاد می کند. از گذشته های دور تا زمان عباسیان مرکز پرورش اسب و تهیه سلاح بوده است.

رودخانه کرد از این بخش می گذرد و آبشارهای زیبایی به وجود می آورد. آب و هوای کرد در زمستانها سرد و در تابستانها معتدل است.

صنایع فلزی کرد هم اکنون نیز اهمیت فراوان دارد، اسلحه شکاری و خودکار، قفل، چاقو، تختخواب و وسائل آشپزخانه در کرد ساخته می شود.

کشمیر

کشمیر در قلب آسیا در دامنه‌های کوه هیمالیا و رود سند قرار داشته و به دو اقلیم جغرافیائی تقسیم شده است که اقلیم جنوب غربی آن پرجمعیت‌تر است.

این سرزمین در حدود مرزهای چین، پاکستان و هندوستان واقع شده و دارای ۲۲۲ هزار کیلومتر مربع مساحت می‌باشد که دوسوم آن در اختیار هند و مابقی در اختیار پاکستان و چین می‌باشد، بعلاوه هشتاد درصد مردم آن مسلمان و مرکز آن شهر سرینگر است.

در کشمیر گروههای متعددی فعالیت دارند که آنها را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد که شامل طرفداران طرز تفکر لائیک با حمایت عربستان و پاکستان، طرفداران استقلال در قالب هندوستان و گروههای شرقی اسلامی می‌گردند.

برخی از این گروهها عبارتند از:

۱. جماعت اسلامی که در سال ۱۳۲۶ به رهبری پیرسعدابن و سیف‌الدین فعالیت خود را شروع کرد. این جماعت از طرف عربستان حمایت می‌شود و رهبر فعلی آن «علی گیلانی» است.
۲. جماعت حزب عوام یا کمیته عمل خلق که در سال ۱۳۴۳ به رهبری مقدس بنیان نهاده شد.
۳. جبهه آزادی بخش جامو و کشمیر.
۴. زنان مسلمان کشمیر.
۵. گروه اسلامی جمعیت طلبا.
۶. گروه جماعت اسلامی.
۷. الجهاد، که از سوی هند تقویت می‌شود.
۸. مردم لیک.

کلات

یکی از هفت بخش مهم شهرستان مشهد است.

مرکز بخشداری آن شهر کلات و جمعیت آن در حدود ۳۷،۸۶۵ نفر و شامل دهستانهای پساکوه، زاوین، کبودگنبد، و ولایت نو می‌باشد. منطقه‌ای است کوهستانی و محصور در ارتفاعات و در سرزمینهای هموار آن غلات و پنبه و دیگر محصولات کشاورزی کشت می‌شود. و اکثر اهالی در ضمن کشاورزی به دامپروری نیز مشغولند و فرآورده‌های دامی آن جزء صادرات مهم این منطقه است. این بخش به واسطه نداشتن راههای خوب رفت و آمد به مرکز شهرستان بخصوص در زمستان با مشکلات زیاد مواجه است و از قدیم‌الایام این مسأله عدم ارتباط سبب شده که مانند دژی از سایر نقاط جدا باشد و بیشتر اهمیت آن بواسطه نزدیکی به مرز کشور ترکمنستان می‌باشد. آثار تاریخی مهمی از زمانهای گذشته بیادگار مانده است که در بخش آثار تاریخی آمده است.

کلاردشت

از بخش‌های تابع شهرستان نوشهر در استان دوم «مازندران» در فاصله ۱۸۰ کیلومتری تهران، شامل چند دهستان، از مناطق بیلاقی و دارای مناظر زیبا است.

کلمبیا / کلمبی (Colombie)

مملکت جمهوری در شمال غربی آمریکای جنوبی، مابین ونزوئلا و اکوادور، در کنار اقیانوس کبیر، به وسعت ۱،۱۳۸،۹۱۴ کیلومتر مربع، با جمعیتی معادل ۳۱،۲۰۰،۰۰۰ نفر، مردم آن مرکب از: سرخ‌پوستان، سفیدپوستان و دورگه است. زبان مردم: اسپانیولی. مذهب: کاتولیک. واحد پول: پزو. محصولات عمده آن: قهوه، کاکائو، گندم، برنج، توتون، شکر. معادن آن: طلا، نقره، آنتیمون، پلاتین، مس، آهن، سرب، ذغال‌سنگ، نفت و الماس، پایتختش بوگوتا (۴،۲۰۸،۰۰۰ نفر). شهرهای عمده

آن: کالی، مدلین، کارتاژنا (کارتاخنا) و بارانیکیلا. سرزمین کلمبیا مدت ۳۰۰ سال تحت نفوذ دولت اسپانیا بود، در سال ۱۸۱۹ استقلال پیدا کرد، کنگره آن مرکب از دو مجلس سنا و مجلس نمایندگان است، مجلس سنا دارای ۸۰ نماینده است و برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شوند، رئیس جمهوری با رأی مستقیم مردم برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شود.

کلون بسته / کلون بستک

قسمت مرکزی سلسله جبال البرز که صخره‌ای است و از سه طرف آن سه رودخانه جاری می‌شود یکی رود لار که از دره لار عبور می‌کند و به مازندران می‌رود، دیگر دره رودبار که سرچشمه‌های جاجرود را تشکیل می‌دهد، سوم دره شهرستانک و لورا که رود کرج را تشکیل می‌دهد.

کنگان

بندر کنگان مرکز شهرستان کنگان است که شامل دو بخش مرکزی کنگان و «جم» می‌باشد با وسعتی معادل ۳،۰۸۳ کیلومتر مربع در استان بوشهر واقع شده است. این بندر به فاصله نزدیکی در جنوب شرقی بندر دیر است و دارای لنگرگاه خوبی به عمق حدود ۹ متر می‌باشد. جمعیت آن در سال ۱۳۶۵ حدود ۱۲،۲۹۵ نفر و جمعیت شهرستان معادل ۵۳،۶۲۵ نفر و شغل اغلب آنها ماهیگیری و تجارت است. از صنایع دستی مهم آن می‌توان سفال‌پزی را ذکر کرد. به تازگی در اطراف کنگان (دوراهاک) منابع مهمی از گاز طبیعی کشف شده است که از گاز طبیعی چاه‌های گازی فلات قاره (دریا) بدست می‌آید و انتظار می‌رود در توسعه و گسترش این بندر و اقتصاد آن تأثیر زیادی داشته باشد.

شهرستان کنگاور از طرف شمال به اسدآباد همدان، از جنوب به هرسین باختران از مغرب به صحنه و از مشرق به نهاوند و تویسرکان محدود است.

وسعت این شهرستان ۵۹۶ کیلومتر مربع است با جمعیتی برابر ۷۰،۱۹۰ نفر و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱،۵۰۰ متر است.

ویژگیهای طبیعی: مهمترین ارتفاعات منطقه کنگاور رشته کوه‌های امروزه و بزآو است که بلندترین قله امروزه نزدیک به ۳۰۰۰ متر ارتفاع دارد. پوشش گیاهی این کوهها بیشتر گیاهان فصلی همراه با تک درختها و درختچه‌ها و بوته‌های گوناگون است. دشت‌های وسیع افشار، دهنو و قزوینه بخش بزرگی از کنگاور را دربر می‌گیرند.

آبها: کنگاور دارای چشمه‌های معروفی است که مهمترین آنها عبارتند از: سراب فش، سراب کبوترلانه و سراب کرمه‌خانی که سرچشمه‌های رودخانه‌های خرم‌آباد و کبوترلانه را تشکیل می‌دهند. این رودها پس از آبیاری منطقه به گاماساب می‌ریزند.

آب و هوای کنگاور معتدل کوهستانی و حد متوسط بارندگی سالیانه آن ۲۶۵ میلیمتر است.

ویژگیهای انسانی - سابقه تاریخی: کنگاور بواسطه وجود آثار باستانی نظیر معبد آناهیتا از شهرهای تاریخی ایران محسوب می‌گردد. این شهر تا زمان ساسانیان آباد و پس از غلبه اعراب بر ایران خراب شده و اکنون آثار قلعه خرابه سنگی (معبد آناهیتا) بر روی تپه گچ کن باقی مانده است. کتب تاریخی ازمنه اسلامی از اهمیت کنگاور نام می‌برند، به‌ویژه واقع بودن این شهر بر سر راه ارتباطی همدان و باختران و تیسفون و بین‌النهرین اهمیت داشته و دارد.

کشاورزی و دامپروری شغل عمده اهالی منطقه است و مهمترین محصولات کشاورزی: گندم، جو،

محدود است آب و هوایی گرم، مرطوب و پر باران دارد.

ساخت زمین شناسی جزیره های کومور آتشفشانی است و در کومور بزرگ کوه کارتالا، آتشفشانی فعال است. به علت کوچک بودن جزیره ها رود مهم و قابل ذکر در این سرزمین وجود ندارد.

جمعیت کومور برابر آمارهای سال ۱۹۹۰ معادل ۴۶۶،۰۰۰ نفر است یعنی به طور متوسط در هر کیلومتر مربع آن ۱۶۲ نفر زندگی می کنند. مردم این کشور از مهاجران سواحل شرقی آفریقا، اندونزی، ماداگاسکار، ایران و نیز اعراب تشکیل می شود. عده ای پرتغالی، هلندی، فرانسوی، چینی و هندی نیز به وسیله فرانسویها به این جزایر آورده شده اند. هر چند بیشتر مردم شهرهای ساحلی از اعراب مهاجرند، ترکیب کلی جمعیت این کشور بیشتر از تیره های آفریقای است.

دین اکثریت مردم کومور اسلام و زبان رسمی آنها عربی است. زبانهای سواحیلی و فرانسوی نیز در آن کشور رواج دارد.

پایتخت کشور کومور شهر موزونی با ۲۰،۰۰۰ نفر جمعیت و شهرهای مهم آن عبارتند از: موتسامودو، دومونی، اوانی، سمبهو.

کویت

کشور کویت در میان کشورهای عراق و عربستان واقع است. خلیج فارس در شرق این کشور قرار گرفته و مساحت آن در حدود ۱۷،۸۱۷ کیلومتر مربع است. در قسمت شرقی این کشور جزیره بزرگی به نام بوبیان قرار گرفته که به کویت تعلق دارد.

کویت از نظر طبیعی کشوری است هموار و جلگه ای که کوه و رود مهمی در آن وجود ندارد فقط چند واحه طبیعی در داخل کشور وجود دارد.

حبوبات، میوه و صیفی است. گندم و جو به دو طریق آبی و دیمی کشت می شود و سطح زیر کشت آن ۱۵ هکتار است. وجود مراتع غنی در اطراف کنگاور موجب رواج زندگی ایلی و دامپروری شده بطوریکه ایلات ترکاشوند، زوله و جمیر جهت بیلاق بدین ناحیه و کوهبایه الوند همدان می آیند.

صنایع کنگاور بیشتر صنایع دستی است و تولید آجر نیز بدلیل داشتن خاک مناسب در این شهرستان، بیش از سایر نقاط منطقه است. مرکز این شهرستان، کنگاور با جمعیتی معادل ۳۸،۴۵۳ است.

کستاریکا (Castarica)

مملکت جمهوری کوچکی در آمریکای مرکزی، مابین پاناما و نیکاراگوآ و اقیانوس کبیر و اقیانوس اطلس، به وسعت ۵۰،۸۹۸ کیلومتر مربع با جمعیتی معادل ۳،۰۰۰،۰۰۰ نفر. محصولات عمده آن: قهوه، کاکائو، نیشکر، پنبه، برنج، ذرت، تنباکو، موز و آناناس. در جنگلهای آن صنایع چوب بری رواج دارد. معادن آن: طلا، نقره، مس، جیوه و نفت. پایتختش سان ژوزه یا سن خوزه (۲۴۵،۳۷۰ نفر). شهرهای عمده آن: لیمون، آلاخولا، لیبریآ و پونتارناس. زبان مردم: اسپانیولی. مذهب: کاتولیک. واحد پول: کلون. این کشور سابقاً از اعضاء کنفدراسیون آمریکای مرکزی بود، از سال ۱۸۲۱ م. به استقلال رسید، مجلس نمایندگان آن دارای ۴۵ نفر عضو و مدت نمایندگی آنان چهار سال است.

کومور (جمهوری فدرال اسلامی)

کشور کومور مجمع الجزایری است که از چند جزیره بزرگ و کوچک تشکیل شده است و در شرق آفریقا میان ماداگاسکار و موزامبیک در اقیانوس هند واقع است. مساحت آن ۱،۷۹۷ کیلومتر مربع است. کومور به سبب آنکه از هر طرف به اقیانوس

چاههای نفتی کویت بمدت یکسال در شعله‌های آتش می‌سوخت که به همت کارشناسان نفتی ایران و دیگر کشورها خاموش شد و در حال حاضر بازسازی این کشور شروع شده است.

کهگیلویه و بویراحمد (استان)

استان کهگیلویه و بویر احمد در جنوب ایران بین ۹' و ۳۰° تا ۳۲' و ۳۱° عرض شمالی، و ۵۷' و ۴۹° تا ۴۲' طول شرقی واقع شده است. از شمال به استان چهارمحال و بختیاری، از شرق به استان اصفهان و فارس، از جنوب به استان فارس و بوشهر، و از غرب به استان خوزستان محدود می‌شود.

این استان با وسعتی حدود ۱۴،۲۶۱ کیلومتر مربع سرزمینی کوهستانی و مرتفع است که کوههای زاگرس بارشته‌های موازی سراسر شمال و شرق آنرا دربر گرفته است. جمعیت این استان، برابر سرشماری ۱۳۶۵ بالغ بر ۴۱۳،۰۹۶ نفر است.

کوهها: از کوههای معروف این استان ارتفاعات دینار است که بلندترین قله آن دنا ۵۲۰۰ متر ارتفاع دارد و به علت داشتن یخچالهای طبیعی سرچشمه دو

آب و هوای کویت به طور کلی در بخش داخلی گرم و خشک و در منطقه ساحلی مرطوب و دریایی است.

جمعیت کویت بیش از ۲،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که بیشتر آنها شهرنشینند.

کویت در ۱۹ ژوئن ۱۹۶۱ استقلال یافت و مجلسی با عضویت دوازده نفر از نمایندگان ترتیب داد و در اکتبر سال ۱۹۷۱ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد و امروز به صورت مشروطه سلطنتی اداره می‌شود.

در ترکیب نژادی این کشور نژادهای عرب، ایرانی، هندی و پاکستانی دیده می‌شود.

زبان رسمی آنها عربی است ولی انگلیسی به عنوان زبان بازرگانی اهمیت دارد. زبان فارسی نیز به علت وجود ایرانیانی که در این کشور زندگی می‌کنند رایج است. از شهرهای مهم آن می‌توان اسمالیه، حولی، جهره و الاحمدی را نام برد. مهمترین تولیدات این کشور نفت و محصولات نفتی است که ۹۵٪ ارزش کل صادرات این کشور را تشکیل می‌دهد.

مهمترین صنایع کویت، صنعت استخراج نفت است که در کنار آن صنایع شیمیایی، پتروشیمی، آیرسانی، آب شیرین کنی و ساختمانی نیز تأسیس شده است.

صادرات مهم این کشور نفت است، و واردات آنرا انواع کالاهای مصرفی در داخل کشور و کالاهای دوباره صادراتی تشکیل می‌دهد.

از وقایع مهم کویت، حمله رژیم بعثی عراق در اواسط سال ۱۹۹۱ میلادی به این مملکت است که به فاصله چند ماه توسط نیروهای متفقین به سرمداری امپریالیزم آمریکا و انگلیس عقب‌نشینی کرد. این جنگ منجر به نابودی تأسیسات اقتصادی و شهری دو کشور عراق و کویت شد و حتی

رود مهم کر و آبگرم می باشد.

دیگر کوههای مهم استان عبارتند از: کوههای سیاه و سفید در بهمئی، خومی، بین باشت و دوگنبدان، کوه خیز در تنگ تکاب در شمال شرقی بهبهان و کوه ساورد ونیر(نور).

مهمترین رودخانه‌های استان عبارتند از: ۱- رودخانه مارون: این رودخانه بیشترین سهم را در خارج نمودن آبهای مناطق سردسیر و گرمسیر استان برعهده دارد. مارون از تنگ زیزی سادات در بویراحمد سفلی سرچشمه گرفته وارد مناطق لوداب، دشمن زیاری و طیبی می شود و در طول مسیر خود شعبه‌های مهمی را دریافت می کند و پس از عبور از میان سوق و لنده در کهگیلویه از آخرین نقطه کهگیلویه به نام تنگ تکاب گذشته به سمت بهبهان و اهواز در استان خوزستان جریان یافته به نام رودخانه (جراحی) به خلیج فارس می ریزد.

۲- رودخانه بشار: از جنوب شرقی بویراحمد علیا (کوههای اردکان و ممسنی در استان فارس) سرچشمه گرفته و به سوی شمال شرقی بویراحمد سفلی پیش می رود. در واقع سرچشمه‌های اصلی این رودخانه شهرهای گنجگون، تنگ تیزاب و تنگ سرخ است. این رودخانه که بیشتر در شرق و شمال شرقی استان جریان دارد در طول مسیر خود به نه‌های متعددی متصل می شود و از کنار شهر یاسوج عبور می کند و پس از مشروب نمودن دشت سررود در منطقه دوراه «کلسگ» بعد از دریافت شعبه خرسان به نام رودخانه «خرسان» از شمال استان گذشته به رود کارون پیوسته و سرانجام به سمت خلیج فارس جریان می یابد.

۳- رودخانه زهره: این رودخانه ابتدا به نام رود فهلیان از منطقه فهلیان ممسنی در خارج از استان سرچشمه می گیرد و آنگاه با پیوستن آب چشمه‌های تنگ تا مرادی و کوههای دیل و ارتفاعات دهنو به آن

به نام زهره در جنوب استان جریان می یابد و نهایتاً با اتصال رودخانه خیرآباد به آن به نام رودخانه «هندیجان» در استان خوزستان به خلیج فارس می ریزد.

۴- رودخانه خرسان: این رودخانه یکی از شعبات اصلی رودخانه کارون است که از کوههای اردکان فارس و ممسنی و بختیاری و دنا سرچشمه گرفته و پس از رسیدن به مرز شمالی استان کهگیلویه و بویراحمد به سمت جنوب غربی تغییر مسیر می دهد و به رودخانه آبگرم ملحق شده و سرانجام به رود کارون پیوسته به سمت خلیج فارس جریان می یابد.

۵- رودخانه نازمکان: این رودخانه از ارتفاعات مرکزی استان سرچشمه گرفته و از به هم پیوستن نه‌های دیلگان و طسوج در مغرب استان تشکیل می شود و تا کوههای مرکزی بویراحمد گرمسیری به همین نام است و از این به بعد «خیرآباد» نامیده می شود و سرانجام به رودخانه زهره می پیوندد. دیگر رودخانه‌های مهم استان که در واقع شعبات مهم رودخانه‌های فوق می باشند عبارتند از:

رودخانه ماربر: این رودخانه از ارتفاعات کوه دنا سرچشمه گرفته و همراه چشمه‌سارهای مال خلیفه و سنگدان (رودخانه شیلونه) تشکیل می شود و پس از پیوستن به رودخانه بشار، رودخانه خرسان را به وجود می آورند.

رودخانه یاسوج: این رودخانه از ارتفاعات دنا سرچشمه گرفته و از تنگه آبشار واقع در شمال یاسوج وارد یاسوج می گردد. مقداری از آب این رودخانه به مصرف شرب یاسوج می رسد و بقیه نیز ضمن آبیاری اراضی اطراف یاسوج به رودخانه بشار می پیوندد.

رودخانه مهربان: این رود از کوههای غربی دنا از منطقه آب نهر و دامنه کوههای کاکان دنا سرچشمه گرفته و پس از عبور از روستاهای مهربان و چشمه‌چنار بین مختار و شرف آباد به رودخانه بشار

می‌ریزد. بهمنی و طیبی گرمسیری از کوه ممسنی سرچشمه گرفته و به رود مارون می‌ریزند.

رود چرام: این رودخانه از کوه‌های شمالی و شرق چرام سرچشمه گرفته و به رودخانه نازمکان می‌ریزد.

رودخانه باشت: این رودخانه از کوه خومی و دره تنگ شیر سرچشمه گرفته و در مرکز بخش باشت جریان دارد.

اماکن متبرکه: اماکن متبرکه و مذهبی فراوانی در سطح استان پراکنده‌اند که در واقع مراکز زیارتی محلی به حساب می‌آیند. و برخی از این اماکن عبارتند از:

الف - در شهرستان گچساران: بی بی حکیمه، امامزاده جعفر و امامزاده محمد.

ب - در شهرستان بویراحمد: امامزاده شاه‌حسن، شاه‌فرج‌الله، بی بی خاتون، شاه‌عسکر، شاه‌قاسم، شاه مختار.

ج - در شهرستان کهگیلویه: امامزاده سید یداللهی، امامزاده علی، امامزاده محمود، امامزاده عبدالله، امامزاده امیر، امامزاده امیر حضور و امیر حاضر در میان کوه‌های خیز (در محل تنگ تکاب). دیدنیهای استان: کهگیلویه و بویراحمد با داشتن طبیعت زیبا و سرسبز، به ویژه در فصلهای بهار و تابستان جاذبه‌های توریستی بسیار دارد، و همه‌ساله محل سیاحت گروه‌هایی از سراسر کشور است. این مناظر عبارتند از:

۱- آبشار که در نزدیکی شهر یاسوج واقع گردیده است.

۲- کوه دنا که مرتفع‌ترین قله رشته کوه‌های زاگرس است و همه ساله تعدادی کوهنورد از سراسر کشور جهت صعود به قله آن به این استان مسافرت می‌کنند.

۳- چشمه بلقیس که دارای آب گوارا و طبیعت

رودخانه کبکیان: این رودخانه از بهم‌پیوستن نهرهای دشت روم و سفیدار تشکیل شده و در محلی به نام دهان به رود بشار می‌پیوندد.

رودخانه گنجه‌ای: از ارتفاعات دنا سرچشمه گرفته و از شمال دشت یاسوج وارد این منطقه شده و به بشار می‌پیوندد.

رودخانه ریش: یکی از مشهورترین رودهای طیبی سرحدی است و از دو شعبه تشکیل شده شعبه اصلی آن از تنگ آسیاب واقع در مشرق منطقه سرچشمه گرفته در حدود ۲۵ کیلومتری از سرچشمه اصلی به نام «رود ریش» نامیده می‌شود. شعبه دوم رود ریش به نام «چیلر» شهرت دارد که رود کوتاهی است و در نهایت شعبات ذکر شده به رودخانه خِرسان می‌پیوندد.

رود شور: از تنگ یار و کمر دود گرمسیر دشمن زیاری سرچشمه گرفته از منطقه رود شور گذشته در زیرنا به رود مارون می‌پیوندد.

رودخانه فارتق: این رودخانه از تنگ فارتق، بهمنی سردسیری سرچشمه می‌گیرد، از باغ ملک گذشته وارد منطقه طیبی شده، سپس وارد منطقه دشمن زیاری گردیده و از قلعه دختر گذشته در تنگ دشمن زیاری به رودخانه مارون می‌ریزد. این رودخانه را چاروسا نیز می‌نامند زیرا فارتق در منطقه چاروسای بهمنی واقع شده است.

رود جوکار: از تنگ ریزدلی جوکار دشمن زیاری سرچشمه گرفته و با دریافت چشمه‌های محلی در قلمرو تامرادی وارد دره آب سردان شده سپس از مناطق نخجیر و تنگ چین گذشته در لوداب به رودخانه مارون می‌پیوندد.

رود جن: از دلی سفید واقع در کوه سفید طیبی سرچشمه گرفته از موگرمون گذشته وارد دشمن زیاری شده و در تنگ آب، به رودخانه مارون می‌ریزد. رودخانه‌های سرآسیاب و قلاتی: این دو رود در

سرسبز و باغات بسیار زیبایی است.

۴- آب‌بندان، سیلاب و کلوار، برم‌الوان در ممبی، غار تاریخی دنا، غار کوه غامین، غار خفاش (در تنگ تکاب)، چشمه میشی در (سی سخت) و چشمه نرگس (در دوگنبدان) از دیگر مناظر دیدنی استان است.

به غیر از مناظر و چشم‌اندازهای زیبای طبیعی، اماکن متبرکه و مذهبی فراوانی در سطح استان پراکنده‌اند که در واقع مراکز زیارتی محلی به حساب می‌آیند.

لهجه و زبان: لهجه غالب مردم کهگیلویه و بویراحمد، لری است که با لهجه سایر لره‌های ایران اختلاف ریشه‌ای ندارد و به روشنی برای فارسی زبان قابل فهم و اصولاً منبعث از فارسی است. لهجه‌های مردم طبیعی، بهمئی، بویراحمدی، و چرامی از نظر تلفظ کلمات اندکی تفاوت دارند. بعد از این لهجه، لهجه ترکی قشقایی و اردکانی را باید ذکر کرد که تعداد متکلمین آنها بیش از سایر لهجه‌های دیگر استان است.

ایلات و عشایر: ایلات مهم استان کهگیلویه و بویراحمد عبارتند از: ایل بویراحمد، ایل بهمئی، ایل چرام، ایل طبیعی، ایل دشمن‌زیاری، ایل باشت و بابویی.

براساس آخرین تقسیمات کشوری، کهگیلویه و بویراحمد از سه شهرستان بویراحمد، کهگیلویه و گچساران (دوگنبدان)، ده بخش و شانزده دهستان تشکیل شده است.

صادرات و واردات: اقلام عمده صادرات این استان عبارتند از: گاو، گوسفند، میوه‌جات، پشم، پوست، روغن، کشک، قره‌قروت، کتیرا، و در برخی از سالها مقدار ناچیزی برنج محلی.

اقلام عمده وارداتی استان عبارتند از: پارچه، کفش، موکت، البسه دوخته‌شده، وسایل بهداشتی،

وسایل برقی و خانگی، مصالح ساختمانی، ماشین‌آلات صنعتی و کارگاهی، و بسیاری مواد دیگر.

کهنوج

شهرستان کهنوج در جنوبی‌ترین ناحیه استان کرمان قرار گرفته است. از شمال به شهرستان جیرفت، از مغرب و جنوب به استان هرمزگان و از شرق به منطقه جزموریان و سیستان و بلوچستان محدود است، ارتفاع آن از سطح دریا ۵۰۵ متر می‌باشد. وسعت این شهرستان ۳۲،۰۱۲ کیلومتر مربع، و جمعیت این شهرستان برابر ۱۸۰،۷۷۸ نفر و جمعیت شهر کهنوج بالغ بر ۹،۱۳۰ نفر است.

بطور کلی دارای آب و هوای گرم است و میزان بارندگی کم که اکثراً بصورت رگبارهای شدید می‌باشد. رودخانه هلیل‌رود تنها رود دائمی این شهرستان است که در ناحیه شمالی جریان دارد و به باتلاق جزموریان می‌ریزد و رود کم سفید در ناحیه جنوبی این شهرستان روان است که به چاله چاه رضا وارد می‌گردد. این رودخانه از ارتفاعات بشاگرد سرچشمه می‌گیرد.

بخشهای تابعه شهرستان کهنوج عبارتند از: رودبار (بیژن‌آباد)، منوجان، قلعه گنج (زر).

کیش

جزیره کیش یکی از جزایر تابعه شهرستان بندر لنگه است. این جزیره دارای لنگرگاه مناسب و چاههای آب شیرین است. مساحت آن در حدود ۸۵ کیلومتر مربع و به شکل بیضی است. زمین جزیره نسبتاً مسطح و در بلندترین محل آن، به ارتفاع ۳۷ متر، فانوس دریایی نصب شده است. درختان نخل، کنار، کهور و کرت زیبایی خاصی به جزیره بخشیده‌اند.

بنابر آنچه که از نوشته مورخان و جغرافیدانان

قسمت شمال، شرق و جنوب در داخل خاک سنگال قرار دارد. وسعت این کشور در حدود ۱۱،۲۹۵ کیلومتر مربع است.

رود گامبیا که از فلات فوتاجالون واقع در کشور گینه سرچشمه می‌گیرد، از این کشور می‌گذرد. خاک گامبیا در بخش قابل کشتیرانی این رود قرار دارد. بخش بزرگی از گامبیا به صورت جلگه است.

این کشور به سبب نزدیکی با اقیانوس اطلس، آب و هوایی گرم و مرطوب دارد. جمعیت گامبیا ۸،۰۰۰،۰۰۰ نفر است و ۹۵/۴٪ مردم این کشور مسلمانند و ادیان دیگر: مسیحی (۳/۷٪)؛ قبیله‌ای (۰/۶٪) و دیگر ادیان (۰/۳٪).

پایتخت این کشور بندر بانجول (۴۴،۱۸۸ نفر)، و شهر مهم آن سره‌کوندا، بریکاما، باکائوبسه است. مهم‌ترین محصول این کشور بادام زمینی است که به کشورهای اروپای غربی صادر می‌شود و در حدود ۹۰٪ صادرات آن را تشکیل می‌دهد. ماهی، روغن نارگیل نیز از جمله صادرات گامبیا است. مردم این کشور از نژاد مالینک، ولانی، و لوف و غیره تشکیل یافته و زبان رسمی کشور انگلیسی است. واحد پول گامبیا، دالاسی است و در سال ۱۹۶۵ به استقلال دست یافت.

گاوخونی

مردابی است در جنوب شرقی اصفهان، واقع در انتهای دهستان رودشت. در جنوب غربی آن توده‌های شنی جرقویه، و در جنوب آن ریگستان ابرقو قرار دارد. زاینده‌رود به آن می‌ریزد. در فصل بهار که آب زاینده‌رود زیادتر می‌شود، وسعت مرداب به ۳۰ کیلومتر مربع می‌رسد، و به صورت دریاچه‌ای درمی‌آید. در زمانهای دور شکارگاه بوده و گویند بهرام گور در پی شکار گورخر در آن فرورفته است.

استنباط می‌شود، تاریخ احداث کیش به قرن ششم می‌رسد. این شهر بارویی مستحکم داشته و آب آن از برکه‌های متعدد فراهم شده است. در نزدیکی ساحل جزیره محلی برای صید مروارید وجود داشته و شهر پرجمعیت و آباد بوده است. از آثار تاریخی این شهر می‌توان بازار قدیمی کیش و مسجد جامع قدیم را نام برد.

اکثریت جمعیت این جزیره مسلمان و پیرو مذهب تسنن هستند. امروزه یکی از مراکز اقتصادی بصورت بندر آزاد درآمد است و محل تجاری محسوب می‌شود.

کیف

پایتخت جمهوری اوکراین، واقع در کنار رود دنیپر. کیف یکی از مهاجرنشینهای اسلاو بر سر راه بزرگ تجارتي بین اسکاندیناوی و قسطنطنیه بود. در ۸۸۲ که وارانگیان در آنجا مستقر شدند تابع خزرها بود. کیف در زمان جانشینان اولگ پایتخت مملکت قرون وسطائی کیف شد، و یکی از مراکز عمده و بزرگ تجارتي و فرهنگی اروپا بود.

شهر کیف در میان تپه‌ها بر رود دنیپر واقع و دارای باغها و پارکهای متعددی است، و یکی از زیباترین شهرهای اروپا و گنجینه‌ای از آثار و هنر معماری قرون وسطی است. از جالب‌ترین ابنیه آن کلیسای جامع «سنت سوفیا» و دیر مغساره «لاورا» است که اولی به شیوه ایاصوفیه قسطنطنیه ساخته شده است. جمعیت این شهر برابر آمارهای ۱۹۹۰ بالغ بر ۲،۴۹۵،۰۰۰ نفر است.

گامبیا

گامبیا یکی از کوچکترین کشورهای غرب آفریقا است. به جز یک باریکه ساحلی غربی که به اقیانوس اطلس محدود می‌شود این کشور از سه

گجرات

در این جمهوری زندگی می کنند.

گرگان

شهرستان گرگان به وسعت ۲،۸۸۵ کیلومتر مربع با جمعیتی معادل ۳۵۳،۸۴۲ نفر در مشرق مازندران قرار گرفته، تقریباً به شکل مثلثی است که رأس آن در شمال و قاعده اش در جنوب قرار دارد. ضلع شرقی آن به شهرستانهای گنبد و علی آباد و ضلع غربی به شهرستانهای بندر ترکمن و کردکوی متصل می شود و از جنوب به ارتفاعات شاهکوه شهرستان شاهرود و دامغان محدود است.

وضعیت طبیعی: این شهرستان از دو منطقه طبیعی کوهپایه و جلگه تشکیل شده که کوهپایه در قسمت جنوبی گرگان است و مهمترین قله آن شاهکوه ۳،۷۵۰ متر و شاهوار ۳،۹۴۰ متر می باشد و قسمت جلگه ای در شمال و دنباله دشت وسیع گرگان است. مهمترین رودهای این منطقه که به دریای خزر می ریزند، رودهای گرگان، قره سو، کفشگیری و زیارت هستند. آب و هوای این ناحیه معتدل خزری یا مدیترانه ای است که بارش آن از نواحی غربی مازندران کمتر و حدود ۶۰۰ میلیمتر است.

سابقه تاریخی: آثاری متعلق به ۶ هزار سال قبل از منطقه گرگان به دست آمده و در قرن اول میلادی سرزمین مستقلی بوده که در دربار امپراطوری روم سفیر داشته، البته حملات تیموریان و مغولها باعث نابودی شهر گرگان قدیمی شده و مردم آن به شهر کوچکی که استرآباد نام داشته مهاجرت کرده اند، بعداً استرآباد به علت شرایط مناسب آب و هوا و خاک حاصلخیز و محل عبور بازرگانان توسعه یافت. استرآباد را برخی استراک هم می گفتند و استاره آباد (شهر پرستاره) نیز آمده است، و بعضی دیگر آنرا منسوب به شخصی بنام استر همسر خشایار شاه دانسته اند. این شهر را در زمان صفویه

ایالتی در غرب هندوستان با ۱۸۹ هزار کیلومتر مربع مساحت که از شمال به پاکستان و از غرب به دریای عربستان محدود است و مشتمل بر شبه جزیره کاتھیوار می باشد. شهرهای عمده اش عبارتند از: احمدآباد، سورت، بارودا، راجکوت. ایالت گجرات به جز ناحیه کم آب کوچ واقع در شمال، ناحیه ای است حاصلخیز و پرآب، و از محصولاتش می توان برنج، گندم و پنبه را نام برد.

گجرات از قبیله گجر یا گوچر نام گرفته است که مردمی چادرنشین بودند و به هند شمالی هجوم آوردند و شاخه ای از آنها در حدود سال ۷۰۰ به نواحی ساحل غربی گجرات رسیدند. ناحیه گجرات مرکز اصلی فرقه جین است.

گرجستان

یکی از پانزده جمهوری اتحاد جماهیر شوروی سابق است که در ۳۰ اوت سال ۱۹۹۱ میلادی بدنبال اعلام استقلال دیگر جماهیر شوروی سابق، این جمهوری نیز استقلال خود را اعلام داشت. ولی بعد از اعلام استقلال نبردهای شدیدی بین طرفداران گامسا خوردیا رئیس جمهور فعلی آن و مخالفین درگرفته که وضع زندگی اهالی این جمهوری را مختل کرده است.

این ناحیه از بلاد قفقاز است که در ناحیه کور در سواحل بحر خزر مابین چرکستان، قرقای، داغستان، شیروان، ایالت ایروان، قارص و بحر سیاه قرار گرفته است. محل اصلی گرجستان نصف فوقانی حوزه کور است ولی گرجیها به آنجا قانع نشده تا سواحل قره قیز (بحراسود) پیش رفته اند. زبان آنها گرجی است و مذهب شان تسنن، پایتخت شان تفلیس. غیر از گرج، اقوام دیگری نیز

سر
بچه
زرنگر

دارالمؤمنین می‌نامیدند زیرا سادات مدتی در گرگان حکومت داشته‌اند.

چهره قدیمی و جدید شهر گرگان: شهر گرگان سابقاً پنج دروازه داشت و دور تا دور شهر را برج و باروهای برای حفاظت شهر پوشانده بود و برای جلوگیری از حمله متجاوزین خندقی اطراف دیوار شهر کنده بوده‌اند. دو قلعه به نام‌های قلعه قندان و قلعه کهنه در دو طرف شهر برای دفاع ساخته شده بود. ولی با ایجاد امنیت و اسکان مهاجمین کم‌کم دیوارهای شهر خراب و خیابانهای عریض و ساختمانهای بلند و میدانهای متعدد ساخته شد، هرچند در محلات قدیمی کوچه‌های تنگ با دیوارهای بلند وجود دارد.

اماکن تاریخی عبارتند از: مدرسه عمادیه، مسجد جامع، عمارت آقامحمدخانی، و از اماکن متبرکه امامزاده عبدالله و امامزاده نور (شاهزاده اسحق) هستند که بسیار مورد توجه اهالی می‌باشند. از مناطق توریستی و گردشگاههای جنگلی که بوسیله آب رودها و چشمه‌ها مناظر زیبایی را به وجود آورده‌اند می‌توان از پارک جنگلی نهار خوران نام برد. شصت کلا و شیرآباد نیز قابل توجه‌اند که مردم هر ساله در تابستان برای استفاده از مناظر طبیعی و هوای خنک آنها، بدین سو روی می‌آورند. جمعیت شهر گرگان برابر است با ۱۲۹،۴۳۰ نفر.

۲۲۲۰

روستای گرهگانی

آق قلعه: شهرستان گرگان از دو بخش مرکزی و آق قلعه تشکیل شده است. آق قلعه در شمال شهرستان گرگان واقع و دارای آب و هوای معتدل بری است که رود گرگان از این شهر می‌گذرد، ساکنان این شهر را ترکمنها تشکیل می‌دهند که از قبيله یموت می‌باشند. این شهر بیش از ۱۳۰۰۰ نفر جمعیت دارد و مهمترین اماکن متبرکه آنها ملاءعلی دانشمند و صالح پیامبر است.

سابقه تاریخی: آق قلعه یعنی قلعه سفید، در زمان حکومت آل زیار به این مکان «اسپی دژ» می‌گفتند که برای جلوگیری از تهاجم چادرنشینان آسیای میانه ساخته شده بود. البته در آن زمان ترکمنها در این مناطق ساکن نبودند، در زمان حمله تیمور این محل ویران شده و در زمان شاه طهماسب اول مجدداً ساخته شد و به نام «مبارک‌آباد» معروف گردید. پل معروف این شهر بر روی رود گرگان از زمان شاه عباس اول است. رضاخان برای اسکان عشایر ترکمن در سال ۱۳۱۰ اقدام به ساختن شهری در کنار مبارک‌آباد کرد که آن را «پهلوی دژ» نامیدند که پس از انقلاب اسلامی ایران آق قلعه نامیده شد.

گرمسار

شهرستان گرمسار با مساحتی حدود ۸،۶۹۹ کیلومتر و با جمعیتی معادل ۵۸،۷۴۷ نفر در غرب شهرستان سمنان قرار گرفته است. این شهرستان از شمال به استان تهران، از مغرب به استان مرکزی و تهران، و از جنوب به استان اصفهان محدود است. نام شهر و سرگذشت تاریخی آن: شهرستان گرمسار از قدیم الایام به نام خوار شهرت داشته و در زمان اشکانیان، گرمسار فعلی یکی از ایالات آنها به نام خواران بوده است. این منطقه از سالها پیش به نام خوارو ورامین مشهور بود و در سال ۱۳۱۹ نام گرمسار برای آن انتخاب شد. سپس در سال ۱۳۳۷

به شهرستان گرمسار تبدیل شد.

رشد و توسعه شهر و علل آن: شهر گرمسار قبلاً بسیار کوچک بود و شامل چند محله پراکنده می‌شد. به علت جاده قدیمی تهران - مشهد که از شمال شهر و از جنوب روستای کردند می‌گذشت، این شهر بسرعت توسعه پیدا کرد و علل توسعه آن به قرار زیر است:

۱- وجود جاده تهران - مشهد که از داخل شهر می‌گذرد و محل عرضه محصولات کشاورزی و ایجاد مغازه و قهوه‌خانه می‌باشد.

۲- نامساعد بودن عوامل جغرافیایی جهت کشاورزی در روستاها و در نتیجه مهاجرت روستائیان به شهر.

۳- ایجاد شرکتهای بزرگ و کارخانه‌های صنعتی. گرمسار دارای دو بخش ایوانکی و مرکزی می‌باشد و جمعیت شهر گرمسار مسأوی ۱۸،۶۷۸ نفر است.

گرمی

گرمی مرکز شهرستان مغان در ۳۹ درجه عرض شمالی و ۴۶ درجه طول شرقی به ارتفاع ۱،۱۰۰ متر از سطح دریا واقع شده است. این شهر در شمال شرقی آذربایجان شرقی قرار دارد و از شمال به بخش بیله‌سوار و از مغرب به شهرستان اهر و مشکین شهر و از مشرق به جمهوری آذربایجان محدود است.

جمعیت گرمی در سرشماری سال ۱۳۶۵ تعداد ۱۹،۹۴۶ نفر بوده است. آب و هوای گرمی در تابستان گرم و در زمستان معتدل و در بهار و پاییز دارای طراوت مخصوصی است.

گرمی یکی از مراکز عمده کشاورزی و دامداری شهرستان مغان و آذربایجان شرقی محسوب می‌شود. شغل عمده مردم آن کشاورزی و تولیدات زراعی و دامداری و دادوستد و خدمات دولتی و مشاغل

عمومی است.

برقی، اشیاء لوکس می باشد.

گلپایگان

شهرستان گلپایگان از شمال به خمین، از جنوب به خوانسار و فریدن، از مشرق به میمه اصفهان، و از مغرب به الیگودرز محدود است.

اطراف این منطقه را کوههای نسبتاً مرتفعی محصور نموده که عوامل فرسایش کمتر چهره آنرا تغییر داده است. در شمال آن رشته کوه الوند و در مشرق مرتفعات دیگری است که بلندترین قله آن قله صالح بیغمبر می باشد (یک زیارتگاه). سراسر منطقه غرب را کوهستان پوشانده که معروفترین آنها کوه جمال است.

تنها رود معروف آن رودخانه گلپایگان می باشد که با جهت غربی - شرقی از کوههای بخنباری سرچشمه گرفته و پس از دریافت شعباتی از ناحیه خوانسار و روستاهای منطقه عربستان به طرف دریاچه قم سرازیر می شود و در محل اختخوان (۲۲ کیلومتری شهر) سدی خاکی بر روی آن بنا شده است.

جمعیت این شهرستان برابر ۷۸،۶۹۸ نفر با وسعتی برابر ۱،۵۹۹ کیلومتر مربع است. مرکز این شهرستان، شهر گلپایگان، با جمعیتی معادل ۳۵،۲۵۳ نفر است.

محصولات مهم کشاورزی این منطقه عبارتند از: غلات، چغندر قند، سیب زمینی، علوفه، پنبه، تنباکو و صیفی کاری. کل کشتزارها و مراتع گلپایگان حدود ۲۰۰ هزار هکتار است که ۶۰ هزار هکتار آن قابل کشت و از این مقدار ۳۲ هزار هکتار زیر کشت می باشد.

صنایع دستی این شهر، قالی بافی، منبت کاری، گلیم بافی و گیوه دوزی می باشد و منبت کاری آن از شهرت خاصی برخوردار است.

از نظر ارتباطی، شهر گرمی در مسیر جاده ارتباطی اردبیل به بیله سوار و پارس آباد قرار دارد که وجود این راه نقش عمده ای در مسائل کشاورزی و دامداری به عهده دارد.

گرنادا (فرمانداری کل)

جزیره ای در منطقه استوایی آمریکای مرکزی، شمال کشور ونزوئلا که مدار ۱۲ درجه و ۷ دقیقه عرض شمالی و نصف النهار ۶۱ درجه و ۴۰ دقیقه طول غربی گرینویچ از آن می گذرند. مساحت آن ۳۴۴ کیلومتر مربع است. این کشور دارای کوههای آتشفشانی است و حداکثر ارتفاع آنها به ۸۴۰ متر می رسد. آب و هوای آن گرم و مرطوب و پرباران است و رودهای فراوانی از کوههای آن به دریای مجاور می ریزد.

مسائل انسانی: جمعیت آن (۱۹۹۰) ۱۱۶،۰۰۰ نفر و جمعیت نسبی آن ۳۴۸ نفر است. مردم آن از نژاد سیاه، دورگه، سفید و .... زبان رسمی کشور انگلیسی است. اکثر اهالی پیرو مذهب کاتولیک (۶۴/۴٪) متدیست (۲/۱٪) و غیره (۳۳/۵٪) می باشند. حکومت آن بطریق فرمانداری کل است که در ۱۹۷۴ از انگلیس مستقل شد و به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن بندر سنت جورجس ۷،۵۰۰ نفر جمعیت دارد. شهرهای مهم آن گویاوه، گرنویل، ویکتوریا است.

مسائل اقتصادی: منبع اصلی درآمد کشور از جلب توریست (بویژه آمریکایی) می باشد. از تولیدات مهم کشاورزی آن کاکائو، موز، مرکبات، نیشکر، پنبه، جوز هندی، میخک، دارچین می باشد.

صادرات مهم آن کاکائو، موز، ادویه (دارچین، جوز هندی، میخک)، مرکبات و واردات مهم آن وسائط نقلیه، کارخانجات مواد شیمیایی، وسایل

صنایع کارخانه‌ای آن عبارت است از: کارخانه پنی‌سازی، ماشین‌سازی، کارخانه تولید پولیکا، تولید دانه طیور، موزائیک‌سازی، سنگبری و کارخانه تولید گچ.

اماکن مذهبی: ۱- مسجد جامع از بناهای قرن پنجم و ششم هجری، از بناهای ملک‌شاه سلجوقی با کتیبه به خط کوفی.

۲- مقبره هفده‌تن، از بناهای عهد صفویه و مورد احترام اهالی است.

۳- بقعه سیدالسادات از فرزندان امام موسی بن جعفر از زمان قاجاریه.

۴- مناره منسوب به زمان سلجوقیان با ارتفاع ۱۸ متر و ۶۴ پله.

گناباد

این شهرستان با وسعت ۱۳،۲۸۵ کیلومتر مربع از شمال به شهرستان تربت حیدریه و شهرستان کاشمر، از مشرق به شهرستان تربت حیدریه، از جنوب به شهرستان قاینات، و از مغرب به شهرستان فردوس محدود است.

رشته کوهی از غرب به شرق این شهرستان کشیده شده است که در نقاط مختلف نامهای مختلف دارد. سیاه کوه و کوه شتران حدفاصل گناباد و قاینات است که قسمت اصلی این رشته شمال غربی به جنوب شرقی است و زمینهای کاخک میبُد و تکاب (قسمتی از زمینهای بخش مرکزی گناباد است) در دامنه و دره‌های شرقی این رشته قرار دارد. هم‌چنین براکوه از شعب ارتفاعات سیاه کوه و یک مرکز بیلاقی شهرستان گناباد است.

جمعیت شهرستان گناباد در آمارگیری عمومی سال ۱۳۵۵-۷۰،۶۹۴ نفر بوده است و در سال ۱۳۶۱-۷۸،۱۸۳ نفر و در سرشماری ۱۳۶۵ بالغ بر ۹۲،۵۰۸ نفر برآورد گردیده. تراکم جمعیت آن ۸/۰

نفر در کیلومتر مربع است.

مرکز شهرستان گناباد، شهر گناباد است. این شهرستان از ۲ بخش به نام بَجِسْتان و بخش حومه تشکیل شده، و دارای ۸ دهستان و ۲۲۹۲ روستا است و یا جمعیتی بالغ بر ۲۱،۳۵۹ نفر است.

شهر گناباد که نام قدیم آن جویمند بوده مرکز شهرستان گناباد است، و دارای ۱۱۵۰ متر ارتفاع از سطح دریا (در ایستگاه هواشناسی) است.

آثار تاریخی: مهمترین آثار تاریخی این شهرستان عبارتست از: ۱- مسجد جامع (از آثار قرن هفتم هجری)، ۲- مقبره امام‌زاده سلطان محمد عابد در کاخک گناباد (ساخته شده در ۹۶۰ هـ)، ۳- جامع عتیق جویمند، ۴- آرامگاه جُفتای و گور میثور (از خوانین مغول).

گناوه

این شهرستان که در فاصله ۱۶۵ کیلومتری شمال غربی بوشهر با وسعتی معادل ۴،۹۰۰ کیلومتر مربع قرار گرفته است، شامل بخش مرکزی (گناوه) و بندر ریگ و بندر دیلم می‌باشد. بندر گناوه با ارتفاع متوسط ۵ متر از سطح دریا، خود دارای دو دهستان به نامهای حیات داوود و رود جله یا کره بند است که کلاً شصت پارچه آبادی را دربرمی‌گیرد. بندر گناوه کنونی در نزدیکی خرابه‌های شهر قدیمی و با عظمت گناوه باستانی واقع است، که اکنون جز خرابه‌های آن چیزی برجای نمانده است.

آنچه از تاریخ برمی‌آید این است که گناوه در گذشته‌های دور بندری آباد و پرنعمت بوده و بازرگانی آن شهرت فراوانی داشته است. از گناوه قدیمی تنها دیوارهای قدیمی و خراب‌شده و بی‌های مدفون در زیر خاک و بازمانده طاق نماهای سنگی برجای مانده است. بندر گناوه فعلی در جنوب گناوه قدیم بنا شده است. از نقاط دیدنی گناوه قدیم، تیرسول، تل‌گوری

معتدل است و بر حسب ارتفاع متفاوت، و در نواحی کوهستانی بارش بیشتر و مرطوبتر بوده و در نواحی پست جلگه‌ای بارندگی کمتر و هوای خشک نیمه‌بیابانی دارد.

تاریخچه گنبد: نام این شهر از نام «قابوس بن وشمگیر» یکی از حاکمان آل زیار گرفته شده که مرکز حکومت خویش را در جرجان یا گرگان قدیمی (واقع در ۳ کیلومتری این شهر) قرار داده بود (هم‌اکنون مقبره وی با گنبدی بلند در این شهر قرار دارد). جرجان در اثر تهاجمات تیموریان و مغولها از بین رفت و بعداً این شهر بنا شده و در سال ۱۳۱۶ گنبد کاووس نامیده شد. نقشه اصلی این شهر در اوایل سلطنت رضاخان توسط آلمانیها طراحی و به مرحله اجرا گذاشته شد و از شهرهایی است که با اصول شهرسازی مدرن طراحی شده و فاقد هرگونه معابر تنگ و قدیمی است.

ساکنین عمده این منطقه را ترکمنها تشکیل می‌دهند که به شغل کشاورزی و دامپروری مشغولند. به لحاظ توجهی که مردم ترکمن به اسب‌سواری دارند میدان بزرگی جهت مسابقات اسب‌سواری در این شهر احداث شده که هر چند گاه شاهد مسابقات می‌باشد.

از اماکن مذهبی قابل توجه مقبره امامزاده «یحیی بن زید» است که هر ساله عده زیادی برای زیارت آن به این منطقه می‌آیند.

گیلان (استان)

گیلان بین ۳۶ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۴ دقیقه طول شرقی واقع است. غربش خلخال، شرقش مازندران، جنوب و جنوب غربیش قزوین و شمالش دریای خزر است. طولش از شمال غرب تا جنوب شرق ۲۵۵ کیلومتر و عرضش از قله کوه تا سطح دریا ۲۵ تا ۱۵۰ کیلومتر

و تل مناره را می‌توان نام برد.

این بندر بعلت وضع طبیعی ساحل آن، چندان مناسب فعالیت‌های بندری نیست. این بندر که به وسیله «خور» (خلیج کوچک) به دریا وصل می‌شود، برای اسکله‌سازی مشکلاتی را به وجود می‌آورد. آب و هوای آن گرم و مرطوب است و بارش سالانه آن ناچیز و ناکافی است. محصولات مهم کشاورزی آن غلات و خرماست که با رنج فراوان و با ابزارهای سنتی و به طور محدود عمل می‌آیند. صنایع دستی آن قایق‌سازی و عباپافی است. ماهگیری شغل عمده اهالی این بندر می‌باشد. جمعیت شهرستان گناوه و روستاهای مجاور آن در سال ۱۳۶۲ حدود ۶۱،۳۶۶ نفر و در ۱۳۶۵ بالغ بر ۹۰،۳۹۶ نفر بوده است.

گنبد کاووس

شرقی‌ترین شهرستان مازندران است با مساحتی معادل ۱۵،۶۴۳ کیلومتر مربع که از مشرق به استان خراسان (شهرستان بجنورد)، و از جنوب به شهرستان شاهرود (از استان سمنان)، جنوب غربی به شهرستان علی‌آباد، از غرب به شهرستانهای گرگان و بندر ترکمن و از شمال به مرز ایران و ترکمنستان محدود می‌گردد. جمعیت این شهرستان در سرشماری ۱۳۶۵ برابر با ۵۰۹،۷۷۵ نفر بوده است. ناهمواریها: این شهرستان از بخشهای داشلی‌برون، رامیان، گوکلان، مراوه‌تپه، مینودشت و مرکزی و از شهرهای مینودشت، رامیان، آزادشهر و کلاله تشکیل شده است. حدود ۱۵۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد که مناطق شرقی و جنوبی به لحاظ کوهستانی بودن مرتفع‌تر بوده و برعکس مناطق غربی و شمالی به لحاظ منطقه جلگه‌ای دشت گرگان (ترکمن صحرا) پست می‌باشند.

دورود مهم اترك و گرگان و شعبات آنها عمدتاً از این شهرستان عبور می‌کنند و آب و هوای این منطقه

است. محدوده مزبور را رشته کوههای مرتفع احاطه دارد. وسعت این منطقه در حدود ۴۸۶۲۱ کیلومتر مربع است.

گیلان در سابق بزرگتر و وسیعتر از امروز بود؛ زیرا آستارا، لنکران، شیروان و اسبند را تا سرحد مغان و از ناحیه شرق تا کلار مازندران را شامل می‌پوشد.

سکنه: از مجموع تحقیقات مورخین این نتیجه به دست آمده است که سکنه سابق گیلان را دو تیره یا دو طایفه تشکیل میداده که در دشتهای ساحلی دریای خزر و دامنه‌های جبال البرز میزیسته‌اند و زندگیشان از راه زراعت و فلاحت و تربیت احشام و شکار و بازرگانی میگذشته است و گه‌گاه به اراضی مجاور و قبایل اطراف میتاخته‌اند در مواقع ضرورت به استحکامات جبال و اعماق جنگلها پناه میبرده‌اند و از تعرض دشمنانشان ایمن میمانده‌اند. تیره اول را «گل» یا «گیل» و تیره دوم را «آمارد» مینامیده‌اند. محتمل است که واژه «گیله مرد» مخفف «گیل آمارد» مأخوذ از اختلاط و وحدت دو تیره مزبور باشد.

زبان: لهجه (گویش) گیلانیان امروز، گیلکی است که یکی از شعب زبان پهلوی میباشد گویش مزبور، در غرب و شرق و حوزه‌های مرکزی گیلان متفاوت است و با هم اختلاف دارد به نحویکه حتی فهمش برای ساکنین شهرستانهای نزدیک و همجوار، خالی از صعوبت نیست بسیاری از واژه‌های مستعمل امروز، بر اثر اختلاط و آمیزش با واژه‌های فارسی تغییر یافته و باعث متروک شدن واژه‌های قدیمی شده‌اند.

از لهجه‌های متداول فعلی یکی هم لهجه طالشی است که مختص ساکنین غرب و شمال و شمال غرب و جنوب غربی گیلان است. لهجه گالشی که اختصاص به مردم کوهپایه دارد. لهجه کرمانجی که مخصوص عمارلوی‌ها است. لهجه تاتی که معمول

به مردم رودسار است. کولیا و گامیش‌بانان نیز لهجه‌های جداگانه‌ای دارند که اولی ایللی و نژادی و دومی کردی است. زبان عربی و روسی رواج ندارد. ارامنه به زبان ملی خود صحبت می‌کنند.

رودخانه‌های گیلان: اهم رودخانه‌های گیلان «سفید رود» که از ترکیب دو رود «قزل اوزن» و «شاهرود» تشکیل یافته و از وسط کوههای جنوبی گیلان سرازیر میشود و در محل «حسن کیاده» بدریا می‌ریزد. طول این رود یکصد کیلومتر است.

رودخانه مزبور دارای مقداری مواد رسوبی است که از کردستان به‌مراه می‌آورد و کودی طبیعی و نافع برای مزارع برنج محسوب است.

در بیشتر نقاط ایران، همین که زمینی محصولش برداشته شد محتاج به تقویت است و چنانچه تقویت نشود در سالهای بعد، خاصیت و توانایی سال پیش را در رشد و باروری محصول از دست می‌دهد. به توانایی مزبور اصطلاحاً «آیش» می‌گویند.

کشت اراضی زراعتی به حساب آیش، در زمینهای مختلف، متفاوت است یعنی کشت هر سال بزیمینی اختصاص می‌یابد که نوبت آیشش رسیده باشد اما اراضی برنجزار گیلان، به علت همان رسوبات آب سفید رود، از تقویت و کود مصنوعی بی‌نیاز، و همان اراضی کشت شده در سال پیش، در سال بعد نیز آماده بهره برداری میشده که اکنون با احداث سد منجیل و ته‌نشین شدن رسوبات مزبور، در پشت دریاچه سد، دیگر این کود طبیعی به مزارع برنج نمیرسد.

در حدود بیست رودخانه کوچک به سفید رود ملحق می‌شود از این قرار:

در کرانه باختری: دو کویران، رود پشته، کلاشم، تاریک رود، کلورز، کرارود، سیاهرود
در کرانه خاوری: فرووزین، اغوزین، رحمت‌آباد، حلیمه جان، شیخ علی توسه، اوریان، کلشتر، نصفی، خرشک، گندلات، کلی دره، براکور و

اسب و قاطر عبور کنند و یا با ناو و ندرتاً با شنا و چه بسا که راکب و مرکوب بعلت فشار آب واژگون شده به قعر رودخانه فروروند.

اکنون که شاهراه رشت طهران قدری عریض شده و در محل پل سابق منجیل، سد سفید رود احداث گردید است ماشینهای حمل و نقل و مسافری بعوض آنکه از وسط رودبار بگذرند، شرق رودبار را طی می کنند.

تعداد عابرین از رودخانه به وسایل مزبور کمتر شده و عبور و مرور مردم و مکاریان از روی پلی که در جوار رودبار احداث شده صورت می گیرد.

در مسیر رود بین قراء «فیلده» و «لاگه» آثار يك قلعه قدیمی بچشم می خورد که تاریخ ساختمانش معلوم نیست.

اعتمادالسلطنه در «مرآت البلدان» زیر واژه اسپیدرود مینویسد: «از قلعه ای که معروف به قلعه سلار (سمیران) است می گذرد». سمیران مطابق عقیده یاقوت قلعه محکمی است در بالای نهری که جاری است در میان جبال طارم که حکمران الموت، آن قلعه را خراب کرده است.

در دلتای سفید رود یعنی از امامزاده هاشم بیعد نهرهای گل رود، قاضیان رود، خمارود، کیاجوب، حشمت رود، نورود، چهارده جوب و تشاجوب از سفید رود منشعب شده اراضی زراعتی رشت، لاهیجان، خمام و ورزلات را مشروب می ساختند ولی در حال حاضر بر اثر احداث سد تاریک رود از کانالهای مخصوص آبرسانی استفاده میشود.

کوهها: سلسله جبال البرز موازی سواحل دریا همچون دیوار عظیمی از غرب به شرق قد برافراشته که فقط در قسمت مرکزی آن «سفید رود» يك مدخل طبیعی در این منطقه ایجاد نموده است.

جبال البرز از سمت مشرق به سلسله جبال هندوکش و هیمالیا و از سمت مغرب و شمال به

فرارود.

«صیقلان رودبار» که از کنار شهر رشت میگذرد یکی از شاخه های سفید رود است که در دلتای امامزاده هاشم معروف به «خمام رود» می باشد.

آب صیقلان رودبار از نظر اینکه بیشتر و بهتر مورد استفاده قرار گیرد به وسیله سد کوچکی مهار شده است.

ارتباط بین ساکنین اطراف سفید رود، از قدیم الایام با قایقهای چوبی کوچکی که کمی از چرخشت بزرگتر بوده و «ناو» نامیده می شد انجام میگرفت که البته خالی از زحمت و خطر نبود بخصوص در مواقع طغیان رود، که تلفاتی هم در برداشت. راه بالنسبه سهل و کم خطر برای عبور از رودخانه سفیدرود، در محلی موسوم به «کیسم یا کیاسم بضم سین منسوب بسادات کیا» بود که مردم و چهارپایان و احوال و اثقال با یکنوع قایق بزرگتری به نام «گامی» انجام می گرفت.

پلی آهنی در ۱۳۱۳ شمسی بر روی رودخانه سفیدرود، جوار دهکده کیسم احداث شد که ناراحتیهای عبور از این معبر را تا حدود زیادی تحفیف داد لیکن پل مزبور، چندان دوام نیافت و زیر فشار آب، از جایش کنده شد و پل مجددی که از بتون ساخته شده بود مجاور پل اول احداث گردید که یکی از پایه های آن نیز بر اثر هجوم سیل فرو ریخت و سالها طول کشید تا پایه فرو ریخته شده پل، وسیله مهندسین فرانسوی مرمت شد که یکی دو نفرشان نیز ظاهراً جان خود را در این راه از دست دادند.

در حال حاضر، با برطرف شدن نگرانیها، عبور و مرور مردم و وسایط نقلیه از پل اخیر، صورت می گیرد لیکن ساکنین جنبین سفید رود، از منجیل بععد، ناچار باید از نقاط مخصوصی که به «ویر = گذار» موسوم است و اختصاص به چند نقطه معین دارد پیاده و یا با

کوههای قفقاز متصل است.

گیلان از سه رشته کوه زیر احاطه شده:

۱- سلسله کوههای تالش که منشعب از کوههای خلخال و قفقاز است و در دنباله کوه سیلان، بموازات دریای خزر امتداد دارد.

۲- سلسله کوههای لاهیجان و دیلمان و عمارلو و خرزان و تخت سلیمان که بموازات سواحل جنوبی دریای خزر ممتد است.

۳- سلسله کوههای شفت و ماسوله و طارم کوههای تالش و لاهیجان بشکل دو قوس کشیده

شده که در حوالی آستارا و رامسر بدریا نزدیک میشوند.

کوههای شفت و ماسوله و طارم، در جنوب و جنوب غربی گیلان، امتداد دارد و برشته‌های دیگر جبال البرز اتصال می‌یابد.

کوههای تالش، رشته کوههای آارات را به البرز متصل میکند و در دامنه‌های این جبال آنچه بطرف دریای خزر است سبز و خرم و آنچه در جهت مخالف قرار گرفته لخت و خشک است.

مرتفعترین کوههای جنوب شرقی گیلان دلفک یا

جغرافیای ایران و جهان

کوه درفک پوشیده شده از احجار آتش فشانی است و چنین مینماید که در قدیم آتش فشان بوده و اکنون خاموش است.

کوههای مزبور در زمستانها پوشیده از برف اند و صعود به آنها دشوار است، جاده‌هایی هم که از آنها میگذرند صعب العبورند. گفته میشود که رشته کوههای جنوبی گیلان به کردستان اتصال دارد. کوههایی که در مشرق گیلان «البرز» نامیده میشود بدریا نمیرسند و کوهستانهای شمالی آن به جلگه‌های پست گیلان ختم میگرددند.

«درفک» است که جزء ناحیه سیاهکل است و ۳۵۰۰ متر ارتفاع دارد.

بلندترین کوههای غرب گیلان «شاه معلم» است در جنوب ماسوله که ۳۰۹۵ متر بلندی آن است و مرتفعترین کوههای جنوب غربی «ونی» است در جنوب امامزاده ابراهیم به ارتفاع ۳۰۵۰ متر.

گوانه کل در شرق گیلان (جنوب اشکور) با ۳۳۵ متر ارتفاع، ناتش کوه در املش به بلندی سه هزار متر، سمام به ارتفاع ۳۲۵۰ متر و خشیچال به بلندی ۳۶۰۰ متر.

معادن: معدن‌هایی که در گیلان شناخته شده عبارتند از:

معدن جیوه در دیلمان و اشکور

معدن زاج در عمارلو و طارم

آهن در ماسوله

زغال سنگ در دیلمان، ماسوله و عمارلو

سرب در بیورزن، کلشتر، دیلمان، ماسوله، زآباد

(یوزباشی چای)

سنگ ساختمان در لنگرود

گل زرد در لاهیجان

گل سرشور در لاهیجان

مس در تالش و دیلمان و ماسوله

نفت در تالش، رشت و لاهیجان

امکان دارد که معادن دیگری نیز وجود داشته باشد

که عجالتاً نامعلوم‌اند و قطعاً بوسیله مهندسین

معدن‌شناس، دیر یا زود کشف، و بهره برداری از آنها

بعمل خواهد آمد.

محصولات عمده کشاورزی:

برنج - که به زبان گیلکی «بج» نامیده میشود

محصولی است که دو پنجم جمعیت دنیا از آن تغذیه

میکنند.

وطن اصلی برنج «چین» است که از آنجا به «هند»

رفته و از هند به ایران آمده است.

واژه «برنج» بنا بنوشته استاد فقید پورداوود در

«هرمزد نامه» هندی است و زراعت آن در فیلیپین،

ژاپون، کره، بیرمانی چین، سیام، هندوچین، هند، سرانندیب، سوماترا، جاوه، عراق عرب، ماداگاسکار، افریقا، اروپا و امریکا معمول میباشد.

محصول سالیانه برنج در حدود دویست میلیون تن است. در بعضی کشورها مانند چین و ژاپون، دیم بعمل می‌آید. در سرزمین گیلان نوعاً آبی است و برنج پخته را پلا (کته) مینامند. اقسام عمده برنج گیلان عبارت‌اند از چمبا، زودرس، رسمی، عنبربو، مولانی، آکوله، سیادم و بی‌نام. اخیراً نام‌های دیگری بآنها مزید شده همچون گرده، زردچه، سالاری، لله آبدم، سنگسری، گرم طارم، غول چمبا، شاهی، غریبه، قشنگه، حسن طارم، مراغانی، صدفی، شصت رس، نامدار، محمدعلی بیگی، عصری.

سایر محصولات عمده گیلان عبارتند از: توتون، ابریشم، چای، کف، زیتون و مرکبات و محصولات صیفی.

گذشته از محصولات کشاورزی، صید ماهی نیز از منابع عمده درآمد استان گیلان است.

صنایع دستی: نخ‌ریسی، ابریشم‌کشی، گج‌پزی، کرباس بافی، باروت سازی، پشم‌ریسی، حصیر بافی، نمدمالی، آجرپزی، سفال‌سازی، شال بافی، چموش‌دوزی، چرم‌سازی، متقال بافی، آبدنگ، چوراب بافی، خراطی، زنبیل بافی.

صنایع ظریفه: گلدوزی، منبت‌کاری،

مانده است.

پوشش فلزی و بتونی ساختمانها جای صنعت سفال سازی را گرفته است

حصیر بافی که بهترین اقسامش حصیر غازیانی بود به زیلوهای کم دوام و مشمع و قالیهای چابی خارجی تبدیل یافته است.

از صابون سازی رودبار آثار نامناسبی باقی مانده است.

روغن کشی از کنجد و کرچک و گل آفتاب گردان، کم و بیش متروک مانده و فقط روغن کشی از زیتون آن هم بشیوه های قدیم (باستثناء کارخانه روغنکشی گنجه که چند سالی است دائر شده) متداول است.

شال گسکر و شفت و دیلمان که رقیب سرسخت پارچه های فرنگی و عباهای نائینی بود و گرم ترین و ارزانترین ملبوس زمستانی محسوب میشد به علت مدیرستی خلق الله و نداشتن مشتری و عدم تشویق، کمتر یافته میشود.

اکنون از نمدمالی، تنها کلاه نمدی آنهم بمقدار بسیار کم استفاده میشود و از نمدهای لطیف و بادوام که بجای قالی تهیه میشد اثری مشهود نیست. جانشین همه این پایان یافته ها صنعت چای سازی است که مرحله رونق و کمال را طی میکند و ساختمانهای متعدد کارخانه ها و توسعه سطح کشت و انتفاع کشاورزان تا حدی وضع عمومی را از لحاظ فرآورده های صنعتی ترمیم نموده است.

گینه

کشور گینه در غرب آفریقا واقع شده و از شمال به سنگال و مالی، از مشرق به ساحل عاج، از جنوب به لیبیا و سیرالئون و از غرب به اقیانوس اطلس و گینه بیسائو محدود می شود. وسعت این کشور در حدود ۲۴۵،۸۵۷ کیلومتر مربع است.

بخشهای مرکزی و شرقی این کشور شامل فلات

قلاّب دوزی، شعر بافی (تافته - الیجه - چادر شب - کورچاق - پرده - لنگ - دستمال - روی فرش - روی لحاف) و ظروف چوبی (عصا - چوب سیگار - قاشق - چنگال).

کارخانه ها: برنج کوبی، کبریت سازی، تخم نوغان گیری، صابون سازی، روغن کشی، چای سازی، جوراب بافی، برق، توتسون بری، بند پوتین سازی، آرد، بلور سازی، گونی بافی، چوب بری، پیله خفه کنی، سیمان و اخیراً پسی کولا، کوکاکولا، شیرپاستوریزه و وسایل الکتریکی. ابریشم کشی سابقاً یکی از منابع مهم ثروت گیلان بود که بازرگانان بسیاری را از یونان و فرانسه و دیگر جاها جلب مینمود. کارخانه پیله خفه کنی نیز تا چندی پیش بدست سرمایه داران داخلی و خارجی دایر بود که بمرور از بین رفت و امروز باغستانهای توت که بمصرف غذائی کرم ابریشم بکار می آمد، جایشان را به بوته های چای و برنجزار سپرده اند.

شعر بافی که يك نمونه اش چوچونچه های نرم و لطیف بود که از آن لباس های تابستانی زیبا میدوختند بضمیمه پرده و الیجه و دیگر چیزها تدریجاً متروک و از بین رفته است.

آقای سید محمدعلی جمالزاده در یکی از تألیفاتش (گنج شایگان) اشاره بیک نوع گلدوزی کرده اند که مشهور به «خاتمی» و از صنایع گیلان بوده که با قطعات پارچه های مختلف الوان از روی کمال استادی، پهلوی هم میدوخته اند و شباهت تمام بشال کشمیری پیدا مینمود که در حال حاضر از آن اثری مشهود نیست.

گلیم بافی عمارلو و زنبیل بافی بلکور و جوراب بافی ماسوله تا حدی از گردونه خارج شده اند.

از قلاّب دوزی های ظریف که جلوه خاصی بسالنها و زینت اطاقها می داد، چیز کمی بجای

گینه در ۱۹۵۸ حکومت جمهوری خویش را اعلام کرد و در نهم دسامبر سال ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ملل متحد قبول شد.

گینه بیسائو

کشور گینه بیسائو در غربی‌ترین نقطه قاره آفریقا واقع شده است. این کشور از شمال به سنگال، از مشرق و جنوب به گینه و از غرب به اقیانوس اطلس محدود می‌شود. در مغرب این کشور خلیجی به نام بیسائو قرار دارد که در آن تعدادی جزایر بزرگ و کوچک واقع شده است. وسعت گینه بیسائو در حدود ۳۶،۱۲۵ کیلومتر مربع است.

در این کشور به سبب آب و هوای دریایی و مرطوب و پر باران جنگلهای زیادی وجود دارد. این جنگلها تقریباً قسمت عمده‌ای از گینه بیسائو را فرا گرفته‌اند. در گینه بیسائو رودخانه‌های پر پیچ و خم زیادی، با دهانه‌های بزرگ، جریان دارد که به اقیانوس اطلس می‌ریزند.

این کشور جمعیتی در حدود یک میلیون نفر را دربردارد. بیش از ۳۰٪ مردم این کشور مسلمانند و بقیه، مسیحی (۵٪) و پیروان مذاهب بومی (۶۵٪) هستند.

مردم این کشور از نژاد سیاه و سفید هستند و به زبانهای پرتغالی و بومی صحبت می‌کنند.

پایتخت گینه بیسائو بندر بیسائو (۱۰۹،۲۱۴ نفر) است که در کنار اقیانوس اطلس قرار دارد.

دامپروری در گینه بیسائو براساس پرورش گاو استوار است و بیشتر در میان قبایل مسلمان رواج دارد. علاوه بر دامپروری، ماهیگیری نیز در سواحل غربی آن رواج دارد.

واحد پول این کشور پزو گینه بیسائو است و در سال ۱۹۷۳ به استقلال رسید.

فوتاجالون است و رودهای گامبیا و سنگال از کوههای این بخش سرچشمه می‌گیرد و به ترتیب به کشورهای گامبیا و سنگال وارد می‌شوند. علاوه بر این رود نیجر، که سومین رود آفریقا است و نهمین رود دنیا، پس از عبور از گینه، مال، نیجر، و نیجریه به خلیج گینه می‌ریزد. به طور کلی آب و هوای این کشور در قسمتهای کوهستانی معتدل و در قسمتهای دیگر بویژه در سواحل گرم، مرطوب و بارانی است. جمعیت کشور گینه بیش از ۷،۱۰۰،۰۰۰ نفر است که ۱۰٪ شهرنشین و بقیه روستایی‌اند. بیش از ۶۹٪ مردم گینه مسلمان و بقیه ادیان عبارتند از: قبیله‌ای (۲۹/۵٪)، مسیحی (۱/۴٪) و دیگر ادیان (۰/۱٪). مردم گینه از لحاظ مذهبی و سنتی علاقه بسیار به جهان عرب و مسلمانان دارند. زبان رسمی کشور فرانسه است و مردم به زبانهای محلی نیز صحبت می‌کنند.

پایتخت این کشور شهر کوناکری (۸۰۰،۰۰۰ نفر)، در جزیره کوچکی در کنار سرزمین اصلی قرار گرفته است که بوسیله خطوط راه‌آهن و شوسه به قسمت اصلی متصل می‌شود و شهرهای مهم آن عبارتند از: کانتکان (۸۸،۷۶۰)، لابه (۶۵،۴۳۹)، کیندریا (۵۵،۹۰۴).

اقتصاد گینه براساس کشاورزی و استخراج معادن استوار است. با وجود توسعه صنایع و معادن سرشار، اکثریت جمعیت فعال کشور در بخش کشاورزی سنتی به کار مشغولند. این بخش ۸۰٪ جمعیت کشور را به خود جذب کرده است. واحد پول این کشور فرانک گینه است.

مهمترین بخش درآمد کشور گینه را بهره‌برداری از معادن بوکسیت تشکیل می‌دهد. ذخائر بوکسیت فراوانی در این کشور وجود دارد که تخمین زده می‌شود ۳۰٪ از بوکسیت شناخته‌شده جهان در مناطقی همچون کیندیا، فریا و بوک موجود است.

جمعیت این شهرستان در سرشماری ۱۳۶۵ برابر ۲۸۱،۸۳۹ نفر و شهر لار مرکز این شهرستان و جمعیتش برابر ۳۷،۹۲۳ نفر است.

لارک

این جزیره در مشرق قشم واقع شده و فاصله آن تا شهر در حدود ۲۰ کیلومتر است. در سطح جزیره، بجز قسمت شرقی، ناهمواریهایی مشاهده می شود که ارتفاع چندانی ندارند. منابع آب شیرین در این جزیره وجود ندارند. اهالی آن، که در ناحیه شرق جزیره ساکن اند، آب موردنیاز خود را به وسیله دوبه از بندرعباس تأمین می کنند. در بعضی از سالها، که میزان بارندگی کافی باشد، از آب برکه ها نیز استفاده می شود. برکه ساختمانی است زیرزمینی تا سطح زمین که دارای سقف گنبدی شکل است. برکه ها را در مسیله ها می سازند تا به هنگام بارندگی از آب باران پر شوند.

جزیره لارک از نظر پوشش گیاهی بسیار فقیر است و در بعضی از مناطق آن استپهای تنکی دیده می شود که در میان آنها گهگاه چند اصله درخت نخل نیز وجود دارد.

ساکنین جزیره لارک از طریق صید ماهی و میگو امرار معاش می نمایند.

مذهب اهالی این جزیره شافعی (شعبه ای از اهل سنت) است. این جزیره از نظر سوق الجیشی دارای اهمیت فراوانی است چون در دهانه تنگه هرمز واقع شده است.

لاهیجان

شهری است در استان گیلان واقع در ساحل راست رود پرده سر (Pordesar) یا رود لنگرود، در ۴۵ کیلومتری شمال رشت با وسعتی معادل ۱،۴۲۸ کیلومتر مربع که در دشت بازی قرار گرفته است. از

این شهرستان در جنوب استان فارس و حد فاصل شهرستانهای داراب، جهرم، فیروزآباد و استانهای بوشهر و هرمزگان واقع شده و مساحت آن ۲۷،۰۰۰ کیلومتر مربع است. از نظر وسعت بزرگترین شهرستان استان فارس بشمار می رود، و ارتفاع آن از سطح دریا ۸۰۰ متر می باشد.

سابقه تاریخی: سرزمین لار از زمان ساسانیان با احداث آتشکده ای در کاریان مورد توجه بوده است. در اواخر قرن هشتم، لار مرکز ضرب سکه بوده و (لارین) سکه لار در سواحل خلیج فارس و هندرواج داشته است.

لار امروز شامل دو شهر نزدیک به هم است که لار جدید پس از زلزله سال ۱۳۳۹ در ۶ کیلومتری شهر لار بنا شده است.

شهر قدیمی لار در دامنه کوهی است که بر فراز آن بقایای دژی بنام اژدها پیکر موجود است، و با کوجه های تنگ و دیوارهای بلند خانه ها مشخص است. کوجه ها عموماً در جهت آب انبارها کشیده شده و بافت قدیمی شهر متأثر از وضعیت استقرار آب انبارها می باشد. منازل شامل حیاطی است که از چهار طرف دارای ساختمان می باشد که هر سمتی برای فصل معینی مناسب است. این خانه ها دارای بادگیر و سرداب برای مقابله با گرما می باشد.

ویژگیهای اقتصادی: کشاورزی و دامپروری در مرحله اول و صنعت و خدمات کار عمده اهالی است. کم آبی و هوای نامساعد و شوری اراضی این شهرستان مخصوصاً در نواحی جنوبی، کشاورزی را با محدودیت هایی روبرو کرده است و اصولاً کشاورزی این منطقه به ریزش باران بستگی دارد. مهمترین محصولات لار شامل: گندم، جو، خرما، پنبه، و صیفی جات می باشد.

زیباترین شهرهای شمالی ایران محسوب می‌شود. ارتفاعش از سایر شهرهای شمالی ایران بیشتر است و به خاطر موقعیت جغرافیائی، هوایش بهتر از سایر نقاط استان گیلان است، لاهیجان از مراکز عمده چایکاری گیلان است. جمعیت این شهرستان برابر ۲۲۱،۲۵۲ نفر و مرکز این شهرستان، شهر لاهیجان با جمعیتی معادل ۴۳،۹۴۱ نفر است.

لبنان

کشور لبنان، کوچکترین سرزمین خاورمیانه پس از بحرین است که مساحت آن در حدود ۱۰۴۰۰ کیلومتر مربع است. از شمال و شرق به سوریه، از غرب به دریای مدیترانه و از جنوب به سرزمین فلسطین محدود است. این کشور در انتهای شرقی دریای مدیترانه قرار گرفته است و به سه منطقه جغرافیائی تقسیم می‌شود:

۱. منطقه کوهستانی غرب کشور
۲. منطقه کوهستانی شرق کشور
۳. منطقه‌ای که در وسط دو قسمت کوهستانی شرق و غرب قرار دارد.

لبنان تنها کشور خاورمیانه است که بیابان و صحرا ندارد. آب و هوای آن بطور کلی مدیترانه‌ای است، اما مناطق بلند، آب و هوائی کوهستانی دارد. لبنان با توجه به وسعتش پرجمعیت‌ترین کشور منطقه خاورمیانه است که در حدود ۳،۳۰۰،۰۰۰ نفر در آن زندگی می‌کنند. تراکم نسبی جمعیت در هر کیلومتر مربع ۳۱۷ نفر است.

جمعیت لبنان از نژادها و اقوام و فرقه‌های گوناگون تشکیل یافته است. هم‌اکنون شانزده فرقه گوناگون مذهبی در لبنان وجود دارد که عمده‌ترین آنها شیعیان، اهل تسنن و مسیحیان مارونی هستند. بیش از ۵۳٪ از جمعیت لبنان را مسلمانان تشکیل می‌دهند. شیعیان لبنان که در جنوب ساکنند

محرومترین و مستضعف‌ترین مردم آن کشور به حساب می‌آیند. اینان از زمان تبعید ابودر غفاری یار وفادار پیامبر به شامات، سوریه و لبنان، با اسلام آشنا شدند و از آن پس در نواحی جنوب لبنان که به جبل عامل معروف است مرکز جمعی برای خود به وجود آوردند و شعله اسلام را در آن نواحی روشن نگاه داشتند. در حال حاضر مرکز شیعیان در جنوب، شهر صور است که در ۲۰ کیلومتری فلسطین اشغالی قرار دارد.

بیش از دو سوم جمعیت لبنان در شهرهای بیروت (۱،۵۰۰،۰۰۰ نفر)، تریپولی (۵۰۰،۰۰۰ نفر)، صیدا (۱۰۰،۰۰۰ نفر) و ذحله (۲۰۰،۰۰۰ نفر) زندگی می‌کنند.

حکومت لبنان جمهوری است و در سال ۱۹۴۴ میلادی از فرانسه مستقل شد و در ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت آن بندر زیبای بیروت است که در طی چندین سال جنگهای خانگی از عظمت آن چیزی نمانده است. از شهرهای مهم آن طرابلس، بندر صیدا، بعلبک را می‌توان نام برد.

در لبنان تقریباً در تمام زمینهای قابل کشت که تقریباً ۲۰٪ از کل زمینها را شامل می‌شود کشاورزی انجام می‌گیرد. از مناطق عمده حاصلخیز لبنان یکی نوار ساحلی و دره‌های اطراف آن است که از آب و هوایی مدیترانه‌ای برخوردار است. انواع مختلف میوه از جمله سیب، موز، زیتون و مرکبات با کیفیت بالا در این مناطق به دست می‌آید. دیگری دره حاصلخیز بقاع است که عمده‌ترین محصول آن پنبه و غلات است. با اینکه غلات در لبنان تولید می‌شود ولی تکافوی مصرف داخلی را نمی‌دهد و سالیانه مقداری غلات وارد کشور می‌شود.

در طول جنگ داخلی، صنایع لبنان خسارات بسیار دید. از جمله صنایع عمده این کشور صنعت

اوت ۱۹۲۰) از سوی شوروی به رسمیت شناخته شد. لتونی که در ژوئن ۱۹۴۰ به اشغال ارتش سرخ درآمد، در ۳ اوت ۱۹۴۰ به شوروی ضمیمه شد و در سال ۱۹۴۱ میلادی تحت اشغال آلمانیها قرار گرفت. در سال ۱۹۴۴ مجدداً به شوروی پیوست. در ۴ مه ۱۹۰۰ پارلمان لتونی بیانیه استقلال این جمهوری را پس از يك «دوره موقت» به تصویب رسانید. در ۴ مارس ۱۹۹۱ میلادی ۸۵ درصد از لتونی در يك فرآیندوم شرکت کردند و ۷۵ درصد آنان به استقلال رأی دادند، و در ۲۱ اوت، پارلمان این جمهوری بیانیه استقلال را به تصویب رسانید.

جمعیت جمهوری لتونی ۲,۶۴۸,۰۰۰ نفر است که بیش از ۵۳ درصد آنها لتون، ۳۳ درصد روس، ۴/۵ درصد بیلوروس، کمی بیش از ۴ درصد لهستانی و نزدیک به ۳ درصد نیز اوکراینی هستند. پایتخت آن ریگا با ۹۰۰ هزار نفر جمعیت است. مذهب اغلب جمعیت این جمهوری پروتستان است و زبانشان لتون.

لرستان (استان)

استان لرستان با مساحت ۲۸,۸۰۳ کیلومتر مربع در غرب ایران بین ۴۶ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۲ درجه و ۳۷ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است.

این استان از شمال به استان مرکزی (شهرستانهای خمین و اراک) و استان همدان (شهرستانهای ملایر و نهاوند)، از جنوب به استان خوزستان، از مشرق به استان اصفهان (شهرستانهای فریدن و گلپایگان)، و از غرب به استانهای باختران و ایلام محدود می شود. بلندترین نقطه این استان اشترانکوه است که ارتفاع آن از سطح دریا ۲۰۵۰ متر است. پست ترین نقطه آن در

نفت، تصفیه شکر و صنایع غذایی است. دو لوله از مهمترین لوله های نفتی دنیا از این کشور عبور می کند. یکی لوله ای که نفت عراق را از کرکوک به بندر تریپولی در مدیترانه می برد و دیگری لوله ای که نفت عربستان را به دهرانی نزدیک صیدا می رساند. در ترمینال هر کدام از این لوله های نفت يك پالایشگاه مهم وجود دارد.

محصولات عمده کشاورزی آن گندم، جو، برنج، زیتون، مرکبات، توتون، انگور، سیب درختی است و پرورش گاو، گوسفند، بز و صید ماهی.

معادن مهم آن ذغال سنگ، آهن، سنگ مرمر، قلع، مس، سرب می باشد. صنایع آن نیز شامل نساجی، غذایی، سیمان، دستی و پالایشگاه نفت است.

لتونی / لاتوی

این جمهوری از صنعتی ترین جمهوری های بالتیک است که تجارت بسیار فعال و گسترده ای نیز دارد. این جمهوری در اوت ۱۹۹۱ میلادی همراه دو جمهوری دیگر بالتیک (استونی، لیتوانی) اعلام استقلال نمود و به استقلال رسید. جمهوری لتونی با مساحت ۶۳,۷۰۰ کیلومتر مربع در سمت غرب خود توسط دریای بالتیک و خلیج ریگا آبیاری می شود، در شمال با استونی همسایه است، در شرق با روسیه و روسیه سفید مرز مشترک دارد و در بخش جنوبی نیز با لیتوانی همجوار است.

لتونی در قرن هیجدهم کاملاً ضمیمه روسیه شد. در جریان نخستین جنگ جهانی، آلمانیها بخش اعظم این کشور را به اشغال خود درآورد. پس از انقلاب اکتبر، رژیم شوروی در مناطق غیراشغالی برقرار گردید، لیکن در مارس ۱۹۱۸ در پی معاهده «برست-لیتو ولسک» شوروی لتونی را به آلمان واگذار کرد. در نوامبر ۱۹۱۸، يك شورای ملی استقلال را اعلام داشت و جمهوری جدید در معاهده ریگا (۱۱

جنوبی ترین ناحیه استان در حدود ۵۰۰ متر ارتفاع دارد.

کوههای لرستان: ۱- کوههای ویلو و کمر بسته، با ارتفاع ۳،۲۰۰ متر در منطقه الیگودرز.

۲- کوه گرین (گَرُو)، با ارتفاع ۳،۶۲۳ متر بین بروجرد و اشترینان در شرق و الشتر و دلفان در غرب قرار گرفته است.

۳- اُشترانکوه، که دنباله کوه گرین محسوب می شود، بلندترین قله آن ۴۰۵۰ متر است که از جنوب شرقی دورود تا جنوب الیگودرز امتداد دارد.

۴- سفیدکوه، با ارتفاع ۲،۹۳۱ متر از رشته کوههای مهم زاگرس به شمار می رود و در شمال غربی خرم آباد کشیده شده است.

۵- هشتاد پهلوی، با ارتفاع ۲،۹۹۱ متر در جنوب خرم آباد که خط تقسیم آبهای حوضه سزار و کشکان رود است.

ضمناً رشته طولانی کبیر کوه (کَورکوه) در مرز لرستان و ایلام واقع است. از دیگر کوههای معروف استان قالیکوه، کازینستان، تَمُنْدَر در الیگودرز و میش پرور و چهل نابالغان را می توان نام برد.

بادهای محلی: الیگودرز: ۱- باد اصفهان با

جهت شرقی - غربی که بیشتر در فصل سرد می وزد. ۲- باد پنجه که از نیمه تابستان به بعد می وزد و باعث خنکی هوا می شود و بعضی از محصولات کشاورزی را از بین می برد.

کوهدشت: ۱- باد محلی سوین، بادی است گرم با جهت جنوبی - شمالی که از سمت خوزستان می وزد. ۲- باد لاسَمَع، بادی زمستانی که در انتقال برفها مؤثر است.

بروجرد: چگونگی وزش بادها در بروجرد بستگی به فصول دارد. مهمترین آنها عبارتند از:

۱- باد دره ای با جهت جنوبی - شمالی است که در فصل زمستان باعث سردی بیشتر هوا و در تابستان باعث اعتدال هوا می شود (قبله باد).

۲- باد غربی - شرقی (نهایند باد)، بادهایی که در شهریور ماه و اوایل پاییز در هنگام برداشت خرمن می وزد و اثر مهم اقتصادی در روستاهای این منطقه دارد.

۳- باد گیجه (باد ترومپ) که در فصل پائیزی می وزد.

دورود: باد غربی - شرقی که در انتقال گرد و غبار کارخانه سیمان به طرف خارج از شهر مؤثر است.

خرم آباد: شوخویا شبیخون (باد دشت و کوهستان) که معمولاً در شمال خرم آباد و بیشتر شب هنگام می وزد. اشترینان: شب باد و روزباد، قدرت شب باد در فصل زمستان بیشتر است و با سرمای شدید همراه است. روزباد، که در مقابل شب باد است، معمولاً در تابستان ایجاد خنکی می کند.

۲- دره گرگ باد، بادی است شرقی که بطرف دشت اشترینان می وزد.

ازنا: در این منطقه بادها در فصول مختلف با جهات غربی - شرقی یا شمال غربی - جنوب شرقی و معمولاً متوسط تا شدید می وزد.

چشمه ها و سراپها: در لرستان بیش از دهها

این دریاچه بالا آمده و ضمن تخریب و ایجاد دره عرضی (تنگ) آب اضافه خود را به دریاچه پائینی (بزرگ) انتقال داده است. طول دریاچه اصلی گهر را ۱/۵ کیلومتر و عرض متوسط آنرا ۶۰۰ متر برآورد کرده‌اند.

با نظارت بر دریاچه گهر و احداث ساختمان در اطراف دریاچه می‌توان در فصول مختلف سال محل مناسبی برای ورزشکاران علاقمند به کوه‌نوردی جهت صعود به قله مرتفع اشترانکوه در نظر گرفت. سابقه تاریخی: سرزمین لرستان از قدیمی‌ترین زمانها مسکونی بوده و از آثار تاریخی بسیاری که تاکنون در نقاط مختلف آن به‌دست آمده است چنین به‌نظر می‌آید که این منطقه کلید نظامی خوزستان محسوب می‌شده. لرستان جزء سرزمین ایلام قدیم بوده است و در کاوشهای باستان‌شناسی که انجام گرفته آثار متفاوت سفالی، سکه‌های مختلف، و مجسمه‌های بال‌دار مفرغی از آن بدست آمده است که قدمت چندین هزار ساله این سرزمین را ثابت می‌کند. سابقه تاریخی نواحی جنوبی، غربی، و شمال غربی لرستان بیشتر از سایر نقاط استان است. به عبارت دیگر هر چه از خرم‌آباد به سمت شمال شرق و مشرق پیش رویم آثار باستانی کاهش می‌یابد. تاکنون بیشتر آثار به‌دست آمده در اطراف خرم‌آباد بالا گریوه (ویسیان و ملاوی)، کوه‌دشت، چگنی، نورآباد، و الشتر، بوده است. و اگر بنای شهر بروجرد را به دوره ساسانی نسبت دهیم و حتی ساخته شدن مسجد جامع بروجرد را در قرن سوم هجری مسلم بدانیم، آثار فوق نسبت به مناطق دیگر استان جدیدتر خواهد بود.

در لرستان آثار قدیمی مربوط به ۳ الی ۴ هزار سال پیش دیده می‌شود. خرابه‌های تمدن خایدالووشاپوری هم‌اکنون به طور مشخص در جنوب خرم‌آباد فعلی به چشم می‌خورد. کاسیها چند

سراب کوچک و بزرگ وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

سراب هُنام، سُرخه، و پایی، در الشتر.
سراب چگنی، کیو، و مطهری (شاه‌آباد سابق) در اطراف خرم‌آباد.

سراب جانیزه، زرشکه، سفید، زارم، کُرتول، در بروجرد و اشترینان.

سراب غار تمندر و گردکانک، ماهی چال، خرسیان، گایکان، سردره، رودآب، در اطراف الیگودرز.

سراب سرچشمه و رودک در دورود (داریاب).

علاوه بر سراها، چشمه‌های متعددی نیز در نقاط مختلف لرستان، بخصوص در مناطق آهکی وجود دارد که مهمترین آنها چشمه سیاب، تنگ قلعه، پائین گردنه آستان در کوه‌دشت؛ و نایی در اشترینان.

آب ارم (گلستان)، آب گرداب دارائی، آب اراز در خرم‌آباد، کیان در الشتر، همچنین در حوالی الیگودرز نیز چشمه‌های متعددی وجود دارد که اغلب آنها سرچشمه رودهای منطقه می‌باشند.

هفت چشمه، دره خونی، اسل مساله‌بیک در بروجرد و چشمه قلقلی در اطراف ازنا.

آبشارها: به علت کوهستانی بودن این استان در مسیر اکثر رودها، تندآبها و آبشارهای متعددی ایجاد گردیده که مهمترین آنها عبارتند از: ۱- آبشار تاف (نوژیان در حوالی خرم‌آباد). ۲- آبشار آفرینه (بین خرم‌آباد و ملاوی). ۳- آبشار بیشه و تله زنگ در مسیر راه‌آهن جنوب (دورود). ۴- آبشار آب سفید (الیگودرز).

دریاچه گَهر (گِلِ گَهر): در دامنه جنوبی اشترانکوه دو دریاچه شیرین و دائمی بنام گَهر بالا و گَهر پائین قرار گرفته‌اند. علت ایجاد دریاچه بالا را ذوب برفهای اشترانکوه و تجمع آب در پشت سدی که به علت ریزش کوه بوجود آمده است می‌دانند. به علت فراوانی نسبی آبهای ورودی، سطح آب

نواحی جنوبی ایران، با سپاهش مدتی در لرستان اطراق کرد و حتی جنگهای محلی نیز با طوایف این ناحیه، که در مقابلش پایداری کرده‌اند، درگرفت.

دیری نگذشت که شاه‌عباس صفوی عازم لرستان شد و جهت مطیع کردن امرای نافرمان تا رود سیمره پیش رفت تا اینکه این سامان را به تصرف خود درآورد. بنابراین، می‌توان گفت که لرستان از نظر سوق الجیشی و قدمت تاریخی و موقعیت آن به لحاظ ارتباط جنوب و غرب ایران با مناطق داخلی مرتباً مورد توجه حکام زمان بوده است.

در زمان فتحعلی شاه قاجار در ۱۲۴۵ هـ. ق.، ایلات و طوایف لرستان به شهرگرایی و یکجانشینی روی آوردند و طوایف مختلف کم‌کم تحت قیادت حکومت مرکزی قرار گرفتند و به شهرها که هیتی کاملاً روستائی داشته‌اند کشیده شده و به درختکاری و باغبانی در اطراف آن (مانند قلعه فلك الافلاك) مشغول شدند.

غیر از قلعه مذکور که دارای برج و بارو و چشم‌اندازهای مناسب و مشرف بر منطقه بوده و محل امنی برای حکام مرکزی محسوب می‌شده است، در کوههای مجاور نیز برجهایی ساخته شده بود که سنگری مناسب برای متعرضین نسبت به حکومت وقت به حساب می‌آمده است.

در جغرافیای غرب ایران آمده است سابقاً بر وجود محصور به حصار بوده که هنوز خرابه‌های دروازه‌های آن برج دیده می‌شود اما به علت حضور دائمی پادگانها و ترسی که تفنگهای خان‌دار دورزن به کوچ‌نشینان القاء کرده، این دفاع بی‌فایده است. و به همین علت با ایجاد آرامش و امنیت و انقیاد طوایف مختلف، کم‌کم زندگی شهری رونق گرفته و خرم‌آباد و برورد که از مراکز کشمکش‌های سیاسی منطقه بوده‌اند بصورت شهرهای امروزی شکل گرفته‌اند.

هزار سال قبل از میلاد به هنگام عبور از کوههای زاگرس مدتی در لرستان حکومت داشته‌اند و آثار مفرغی زیادی از آن به دست آمده است. چنانکه گفته می‌شود لرستان مهد تمدن مفرغی بوده است. این دوره را که دوره پلاتنی هنر نیز می‌نامند مردمان ساکن آن به تولید سلاح و جنگ‌افزار و قطعات زین و برگ و لوازم‌زینتی (گوشواره، دستبند و...) ظروف غذاخوری، و حتی پرورش انواع پرندگان: مرغابی، طاووس، بزکوهی، و اسب می‌پرداختند. نمونه‌ای از این آثار در موزه‌های ایران و خارج از کشور نگهداری می‌شود. جغرافی‌دانان زیادی مانند یاقوت حموی، ابن حوقل، اصطخری، لسترنج، مورگان و غیره نوشته‌هایی در مورد لرستان از خود بر جای گذاشته‌اند. در جنوب شهر خرم‌آباد مناره‌ای از آثار دیلمیان در قلعه‌ای بالای تپه دیده می‌شود، که البته قدمت آن نسبت به سایر آثار تاریخی لرستان کمتر است.

از نظر حکومتی و سیاست چه پیش از اسلام و چه بعد از آن، این سرزمین محل تاخت‌وتاز و مورد توجه اقوام گوناگون بوده است چنانکه کاسیها، بابلها، ایلامها، و ساسانیان مدتی لرستان را در زیر سلطه داشته و آثاری از خود برجای گذاشته‌اند. به هنگام ورود اسلام نیز چنین سیطره‌ای پدید آمده است. در سالهای ۱۶ و ۲۱ هـ. ق.، در جنگ نهاوند یا فتح‌الفتوح، لرستان تابع حکومت اسلام شد. از این زمان به بعد سلسله‌های مختلفی بر این خطه حکومت کرده‌اند. در دوره مغولها، سرزمین لرستان به دو ناحیه لر کوچک و لر بزرگ (بختیاری فعلی) تقسیم شد. چنانکه در روضه‌الصفا آمده است به علت ضعف طوایف مختلف لر، شجاع‌الدین خورشید و اعقابش مدت ۲۰۷ سال بر لرستان حکومت کردند.

امیر تیمور گورکانی نیز برای تصرف شوش و

۳- مسجد امام خمینی (سلطانی سابق) بروجرد، محققین اعتقاد دارند که این مسجد از نظر کیفیت با مسجد امام تهران مطابقت دارد و به دستور فتحعلیشاه روی خرابه‌های مسجد قدیمی ساخته شده است.

ب - مقابر: مقبره امامزاده جعفر، که مربوط به دوره سلجوقیان است، و شاهزاده ابوالحسن و امامزاده قاسم بروجرد. مقبره زیدین علی در مرکز بازار روز، مقبره برادران به نامهای سید ابوالقاسم و سید مهدی، مقبره باباطاهر در خرم‌آباد، مقبره شاهزاده احمد، بین راه خرم‌آباد و باختران، مقبره شاه احمد در کبیر کوه، مقبره امامزاده قاسم، مقبره شاهزاده ابراهیم، فرزند امام محمد باقر (ع) درازنا، مقبره امامزاده محمدحسن و سیداحمد فضاله (فداله) در الیگودرز، و نیز امامزاده‌هایی در فرسش و گایگان و دوزان و رُزْم و پیرامام وجود دارد (الیگودرز).

ج - اماکن باستانی و تاریخی: از اماکن باستانی استان می‌توان این بناها را نام برد: مناره‌ای که بنای آجری دارد و مربوط به قرن چهارم هجری است. غارکوگان در جنوب خرم‌آباد مربوط به دوره اشکانی، گورستان چَمَشْک خرم‌آباد عهد اشکانیان، پل کلهر روی رودخانه کشکان (۳۷۴ ه. ق). پل کُردختر روی کشکان مربوط به دوره ساسانی، که در قرن چهارم تجدید بنا شده است.

مَرسَمسا (غار سمسا) که طولش حدود ۷۰ متر و عرض آن ۶ متر و بلندیش ۳۱۷۰ متر می‌باشد.

دهکده گرکو (کوه کوچک) در الشتر، خورموسی، که بر کوه مدبه واقع شده است، سنگ نوشته‌ها که در شرق و جنوب خرم‌آباد قرار دارد، و قلعه فلك الافلاك، که دارای دیوارها و برجهای بلندی است. می‌گویند در چهارصد و چهار هجری دژشاپور خواست نامیده می‌شده که البته بعداً ترمیم و مرمت شده است و در

به هر صورت لرستان سرزمینی با تاریخ مدون و قدیمی است که آثار باستانی موجود حاکی از قدمت تحولات سیاسی و اجتماعی آن است.

مذهب و زبان: تقریباً اکثریت مردم لرستان مسلمان و شیعه‌مذهب‌اند. در گذشته به علل پاره‌ای مسائل سیاسی عده‌ای از اقلیت‌های دینی (ارامنه و یهود) به استان لرستان بویژه شهرهای خرم‌آباد، الیگودرز، و ازنا مهاجرت نموده و آبادیها و محلات مخصوص را برای اسکان خود بوجود آورده بودند، محله یهودی‌نشین بروجرد، خرم‌آباد و سنگ قبرها و اسامی برخی دهات نشانه‌گویی از وجود آنان می‌باشد. حتی مبنای ایجاد برخی بخشها را (ازنا) به ارامنه نسبت داده‌اند.

گوش مردم استان بیشتر لری و لکی است، که لکها بیشتر در نورآباد، کوه‌دشت، و الشتر ساکن‌اند و لرهار در اطراف خرم‌آباد مستقر هستند. گوش لری بختیاری، که تفاوتهایی با گوش لری خرم‌آبادی دارد، در الیگودرز و روستاهای اطراف و طوایف چهارلنگ بختیازی رایج است.

علاوه بر آنها، با مهاجرت تعدادی از مردم آذربایجان، زبان ترکی با اختلافات قابل ملاحظه‌ای در تعدادی از روستاهای الیگودرز از جمله شهرک امام (چمن سلطان سابق) وجود دارد.

ابنیه و آثار تاریخی: مهمترین آثار و ابنیه تاریخی لرستان عبارتند از:

الف - مساجد: ۱- مسجد جامع بروجرد، ظاهراً یکی از دو مسجدی است که حمدالله مستوفی از آنها به عنوان جامع عتیق و حدیث نام برده است و در زمان مأمون عباسی (قرن سوم هجری) ساخته شده است.

۲- مسجد جامع خرم‌آباد، این مسجد در قرن دهم ساخته شده که مسجد جامع فعلی در محل آن احداث شده است.

قرن هشتم آن را در خرم‌آباد نامیده‌اند.

تپه‌های باستانی سر و سیلان در روستاهای خُمه سُفلی و علیای الیگودرز مربوط به قرن پنجم و ششم ه. ق است.

معادن: در استان لرستان معادن زیادی وجود دارد که بخشی از آنها اکتشاف و استخراج شده است. از جمله معادن استخراج شده در سطح استان می‌توان معادن زیر را نام برد:

۱- تراورتن: در بخش چگنی و اطراف کوه‌دشت بهره‌برداری می‌شود.

۲- مرمریت: که بیشتر در اطراف ازنا، الیگودرز، و بروجرد یافت می‌شود و سالانه هزاران تن جهت مصرف در نماسازی و روکاری ساختمان و غیره مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

۳- فلدسپات: در اطراف بروجرد و ازنا وجود دارد و در صنایع چینی‌سازی و مقره‌سازی استفاده می‌شود.

۴- تالک: در اطراف ازنا، بروجرد و الیگودرز پراکنده است.

۵- سیلیس: در اطراف ازنا و بروجرد یافت می‌شود و مورد استعمال آن در صنایع شیشه‌سازی است که هم‌اکنون از معادن ازنا بهره‌برداری می‌شود.

۶- سنگ آهک: که در اطراف دورود و کوه‌دشت مورد بهره‌برداری قرار گرفته و موارد استفاده آن در سیمان‌کاری، موزائیک‌سازی و غیره می‌باشد.

۷- سنگ گچ: در اطراف خرم‌آباد (شورآب و رباط) و کوه‌دشت پراکنده است و در موارد مختلف از آن استفاده می‌شود.

از جمله معادن دیگر که مورد بهره‌برداری قرار گرفته می‌توان سرب و روی در الیگودرز و زرنیخ، نمک، و نفت خرم‌آباد و کوه‌دشت را نام برد. ضمناً شیل نفتی (سنگ‌های حاوی نفت) در محدوده قالیکوه تا اندیمشک به فراوانی وجود دارد به طوری که در مواردی باعث پدیدار شدن لکه‌های نفتی

می‌شود.

لنجان / زرین شهر

لنجان قسمتی از دره زاینده‌رود است که با وسعتی قریب ۱،۴۹۳ کیلومترمربع و با جمعیتی قریب به ۲۶۲،۳۹۴ نفر از شمال به نجف‌آباد از جنوب به استان چهارمحال و از جنوب شرقی به بخش سامان تا پیربکران محدود است. مرکز این شهرستان لنجان با جمعیتی قریب به ۴۲،۳۶۵ نفر است.

این منطقه در اراضی پایکوهی واقع شده و خاک آن بیشتر از فرسایش کوه‌های اطراف بر اثر جریانهای فصلی و اتفاقی تشکیل شده و بقیه خاکش از رسوبات زاینده‌رود است که بسیار حاصلخیز می‌باشد.

کوه‌های گاوپیسه که از کوه‌های رشته مرکزی است با جهتی شمال غربی - جنوب شرقی در شمال، این منطقه را از نجف‌آباد و قسمت مرکزی جدا می‌کند و کوه‌های رُخ، مرز این ناحیه با استان چهارمحال و بختیاری است.

آب و هوای لنجان از بکطرف تحت تأثیر مناطق کوهستانی شهر کرد و رطوبت زاینده‌رود و از طرف دیگر تحت تأثیر هوای گرم منطقه مرکزی قرار دارد. از این رو تابستانها نسبتاً گرم و زمستانها اندکی سرد است.

محصولات کشاورزی این ناحیه شامل سیب‌زمینی، پیاز، چغندر قند، پنبه، تنباکو، حبوبات مخصوصاً برنج می‌باشد. اراضی کشت آبی ۹۵۰۸/۲ هکتار و کشت دیم ۱۳۱/۹ هکتار است. صنایع لنجان شامل: ذوب آهن، سیمان، پلی‌اکریل، صنایع نظامی می‌باشد.

لیبی (جمهوری)

کشور لیبی بخشی از فلات وسیع شمال

احتمالاً تا ۲ الی ۳ سال آینده تکمیل خواهد شد. واردات عمده این کشور مواد غذایی، ساختمانی، اسلحه، اشیاء لوکس، دارو و ماشین‌آلات مختلف و صادرات مهم آن به ترتیب نفت، گاز، پوست و چرم است.

پایتخت این کشور طرابلس (۹۸۹,۰۰۰ نفر) و شهرهای مهم آن: بنغازی (۶۵۰,۰۰۰) مصراتسه (۲۸۵,۰۰۰)، زاویه (۲۴۸,۰۰۰) و الخمس (۱۸۰,۰۰۰ نفر).

لیتوانی

جمهوری تازه استقلال یافته لیتوانی از اتحاد جماهیر شوروی سابق، گسترده‌ترین جمهوریهای بالتیک است با ۶۵,۲۰۰ کیلومتر مربع که با لهستان، لتونی، روسیه سفید و جمهوری روسیه فدراتیو مرز مشترک دارد.

این جمهوری در سال ۱۹۱۹ میلادی، طبق معاهده ورسای به وجود آمد. لیتوانی ابتدا به اشغال ارتش سرخ و سپس نیروهای ژنرال «زلیگوسکی» لهستانی درآمد. لیتوانی که در سال ۱۹۲۹ تحت اشغال آلمانها و سپس شورویها قرار گرفت، در اوت ۱۹۴۰ بر اساس پیمان «مولوتوف - ریبنتروپ» مورخ ۱۹۳۹ به اتحاد شوروی ضمیمه شد. از سال ۱۹۴۱ تا ۱۹۴۴، جمهوری لیتوانی مجدداً تحت اشغال قوای آلمانی قرار گرفت، و پس از پایان جنگ جهانی دوم، باز این جمهوری جزو جماهیر شوروی قرار گرفت. پس از گسترش گلاسنوست و پرستاریکا در اتحاد جماهیر شوروی، لیتوانی در مورخه ۱۱ مارس ۱۹۹۰ میلادی، حاکمیت و استقلال خود را اعلام داشت. گرچه مسکو در ابتدا زیر بار این امر نمی‌رفت و حتی در شانزدهم همین ماه التیماتومی نیز داد، ولی بالاخره مسکو مجبور شد که استقلال این جمهوری را به رسمیت بشناسد.

آفریقا است که در میان دو کشور مصر و الجزایر، در کنار دریای مدیترانه واقع شده است. این کشور با وسعتی در حدود ۱,۷۵۹,۵۴۰ کیلومتر مربع یعنی کمی بزرگتر از ایران، در مقام چهارمین کشور بزرگ آفریقائی جای دارد. برخورداری از موقعیت استراتژیکی، دارا بودن وسعت زیاد و منابع عظیم نفتی اهمیت فوق العاده‌ای به این کشور در قاره آفریقا بخشیده است.

جمعیت لیبی در حدود ۴,۷۱۰,۰۰۰ نفر است که بیشتر آنها در نواحی شمالی در سواحل دریای مدیترانه سکونت دارند. حدود ۹۷٪ اهالی لیبی مسلمان و از نژاد سامی و بربر هستند.

زبان رسمی آنان عربی است ولی در بعضی از روستاهای دور افتاده مردم به لهجه‌های بربری تکلم می‌کنند.

واحد پول این کشور دینار لیبی است. فعالیت‌های اقتصادی در لیبی تحت تأثیر منابع زیرزمینی است. اکتشافات نفت و افزایش سریع استخراج آن در اوایل دهه (۱۳۴۹ ه. ش. / ۱۹۷۰ م) شرایط اقتصادی را در لیبی به کلی دگرگون ساخت. برنامه‌های توسعه اقتصادی و عمرانی که اغلب به کمک کارشناسان خارجی و به اتکاء درآمدهای نفتی طرح و اجرا شد پیشرفتهای محسوسی را در زمینه مسکن، آب و برق، جاده سازی، توسعه کشاورزی و شهرنشینی نصیب مردم کرد.

مهمترین منبع زیرزمینی این کشور نفت است. نفت لیبی یکی از مرغوب‌ترین انواع نفت‌های جهان است. علاوه بر نفت منابع سنگ آهن، گوگرد، پتاس و گاز طبیعی در این کشور وجود دارد.

صنایع مهم این کشور صنایع پالایش نفت، پتروشیمی، نساجی، سیمان، لاستیک‌سازی، شیمیایی و شیشه‌سازی است. همچنین کارهای مربوط به ایجاد صنعت ذوب آهن در این کشور آغاز شده که

زبان و لهجه: زبان مازندرانی بازماندهٔ زبان ایرانیان قدیم (یاری میانه) است که نسبت به زبان فارسی دیرتر و کمتر تحت تأثیر زبانهای بیگانه چون اعراب، مغول، تاتار که مدتی بر ایران حکومت کردند قرار گرفته است. تا قرن پنجم هجری پادشاهان طبرستان به خط یهلوی می نوشتند و سکه می زدند. دو کتیبه که به خط یهلوی در «رسکت» واقع در دودانگه و گنبد لاجیم واقع در سوادکوه بدست آمده مؤید این مطلب است.

زبان مازندرانی با لهجه‌های مختلف در تمام نواحی استان متداول است. علاوه بر آن لهجه‌های گیلکی در غرب و لهجه‌های مهاجرینی چون سیستانی‌ها، بلوچ‌ها، سمنانی‌ها، شاهرودیها، خراسانیها، در شرق این استان رواج دارد.

زبان ترکی: این زبان نیز با لهجه‌های مختلف در این استان تکلم می شود که عمدهٔ آن لهجهٔ ترکمنی (در شرق مازندران) می باشد. هم چنین ترکی آذری (آذربایجانی) به طور پراکنده در سطح استان و نیز لهجهٔ قزاقی در شرق استان مازندران رایج است.

فرهنگ و آداب و رسوم: از فرهنگ مازندران قبل از اسلام اطلاع دقیقی در دست نیست ولی از دورهٔ اسلامی مدارس بسیاری برای فراگرفتن علوم قدیمه دایر و موقوفات زیادی برای نگاهداشتن آنها و هزینهٔ تحصیلی طلاب علوم اسلامی برقرار بوده و پیوسته اهالی این دیار در طلب معرفت و کسب دانش کوشا بوده اند. از دانشمندان و علماء این خطه: «ابن جریر طبری» - «مرزبان بن رستم» - «شیخ طبرسی» و بسیاری دیگر که از خود تألیفات گرانبهایی در علوم فقه، حدیث، تفسیر، تاریخ، رجال، هندسه، هیئت، طب و غیره بجا گذاشته اند را می توان نام برد. از نظر آداب و رسوم اغلب شهرهای مازندران، شباهت زیادی با سایر شهرهای ایران دارند، به استثنای مردم ترکمن که دارای آدابی خاص

جمعیت لیتوانی ۳،۶۹۰،۰۰۰ نفر است که ۸۰ درصد لیتوانیائی و مابقی اقلیت‌های مختلف بویژه روس و لهستانی‌ها هستند. زبان رسمی آن لیتوانیائی است و مذهب آن کاتولیک. پایتخت آن شهر ویلنیوس است با ۵۶۶ هزار نفر. درصد مردم باسواد این جمهوری از سایر جمهوریهای شوروی بالاتر است و ویلنیوس یکی از قدیمی ترین دانشگاه‌های جهان (۴۰۰ سال پیش) را در خود جای داده است.

مازندران

استان مازندران در شمال ایران با مساحتی در حدود ۴۶،۴۶۰ کیلومتر مربع یازدهمین استان ایران از نظر وسعت است. این استان، تقریباً ۳٪ کل کشور را شامل می شود و بین ۴۷' و ۳۵' تا ۸' و ۳۸' عرض شمالی از استوا و ۱۶' و ۵۰' تا ۱۰' و ۵۶' طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. حد شمالی آن دریای خزر و جمهوری تازه استقلال یافته ترکمنستان و حد شرقی آن استان خراسان و حد جنوبی آن استانهای سمنان و تهران و زنجان و حد غربی آن استان گیلان می باشد. جمعیت استان برابر ۳،۴۴۹،۳۵۴ نفر است.

و جنوبی تقسیم می‌کند که قسمت شمالی بین جلگه مازندران و درّه رودنور و قسمت مرکزی بین درّه رود نور و درّه رودلار (شعبه هراز) و بالاخره قسمت جنوبی بین درّه لار و شعبات شرقی رود کرج قرار دارد.

۳- واحد شرقی: از درّه‌های بابل و دربند به بعد رفته رفته پهنای کوهستانها به سمت شرق کاهش می‌یابد (جهت و محور چین خوردگیها به شمال شرقی منحرف می‌شود). از کوههای معروف این واحد، سفیدکوه می‌باشد که دنباله فیروزکوه است و از شمال به کوههای هزارجریب و جهان‌مورا مشرف است و در قسمت شرقی به دو رشته تقسیم می‌شود: رشته شمالی، شاهکوه نام دارد (حداکثر ۳۰۹۱۰ متر ارتفاع) و رشته جنوبی ابرکوه است که دنباله آن تا حوالی شهر شاهرود به صورت تپه‌های کم ارتفاع ادامه دارد. دنباله واحد شرقی به قسمتهای غربی کوههای کبه داغ متصل می‌شود. در این منطقه یک رشته کوههای کم ارتفاع مرزی بین ایران - ترکمنستان بنام گلی داغ و نارلی داغ وجود دارد.

رودخانه‌های مازندران: رود هراز: هراز یکی از رودهای پرآب و دایمی استان است. این رود از دامنه‌های شمالی کوههای لار و لواسانات سرچشمه گرفته و تا پلور، رودلار نامیده شده و از پلور به بعد نام آن به هراز تبدیل می‌شود. این رودخانه پس از عبور از درّه‌های تنگ و عمیق کوههای البرز به موازات جاده آمل - تهران با دریافت شعبات متعدد از میان شهر آمل گذشته و این شهر را به دو قسمت شرقی - غربی تقسیم نموده و سرانجام به دریای خزر می‌ریزد. یکی از شاخه‌های پرآب این رودخانه، رود نور می‌باشد، که در منطقه هر دورود (دوآب) به هراز متصل می‌شود. بر روی رود هراز در قسمت بالای رود سدّی به نام «لار» بسته شده که سالانه ۲۴۰ میلیون مترمکعب آب جهت آبیاری کشتزارهای آمل و بابل

هستند همچون اسب سواری و رقص خنجر. اعیاد مهم آنها، عیدقربان، عیدفطر، و جشنی است که مردان و زنان ترکمنی در سن ۶۳ سالگی می‌گیرند.

کوهها: رشته کوه البرز که به صورت دیواری جلگه‌های کناره دریای خزر را از قسمت داخلی ایران جدا نموده، نتیجه حرکات کوهزایی دوران سوم زمین شناسی (کوهزایی آلبی) می‌باشد و فرسایش در طول اواخر دوران سوم و دوران چهارم زمین شناسی تغییرات زیادی در آن به وجود آورده است.

رشته کوه البرز در جنوب دریای مازندران کشیده شده، از شمال به جلگه‌های گیلان، مازندران و گرگان مشرف است و دامنه جنوبی آن به دشت قزوین، چاله‌های داخلی دشت کویر و بیابان دامغان منتهی می‌شود.

البرز به وسیله رودهای بزرگی که بر دامنه شمالی و جنوبی آن جریان دارد به سه واحد جداگانه غربی، مرکزی و شرقی تقسیم می‌شود.

۱- واحد غربی: این واحد شامل چینهای موازی است که از درّه سفیدرود تا امتداد درّه‌های کرج و چالوس قرار دارند. نیمه شمالی که مشرف به دریای مازندران است شامل رشته کوههای چندی می‌باشد که مشهورترین آنها رشته کوههای تخت سلیمان است و علم کوه با ارتفاع ۴۰۸۵۰ متر بلندترین قله آن به شمار می‌رود. علم کوه که به درّه چالوس مشرف است، دارای یکی از مشخص‌ترین یخچالهای کوهستانی ایران است.

۲- واحد مرکزی: این واحد بین درّه‌های کرج و چالوس در مغرب و درّه‌های دربند و بابل در مشرق، شامل وسیع‌ترین قسمت کوهستان البرز و بلندترین قله ایران (دماوند) است. پهنای رشته کوههای البرز در امتداد نصف النهار آمل - گرمسار به حداکثر می‌رسد، شعبات رودهای هراز، جاجرود، چالوس و کرج، واحد مرکزی را به سه قسمت شمالی، مرکزی

تأمین و مورد استفاده قرار می‌گیرد. بده رود حداکثر در فروردین ماه می‌باشد. (بده متوسط ۶۰ مترمکعب و حداکثر آن تا ۴۰۰ مترمکعب ثبت شده است.) رود چالوس: در مشرق رودخانه سه هزار و از اتصال دو رود زانوس و کندوان تشکیل و با شعبات متعدد خود آبهای منطقه مربوطه را دریافت و به دریا می‌آورد. جریان رود در ناحیه علیا و وسطی تند و سیلابی است و از پل ذغال، بستر جلگه‌ای و آرام آن شروع می‌شود و مصب آن در مغرب شهر چالوس واقع است. بطور کلی بده حداکثر و حداقل رود چالوس به ترتیب در اوایل بهار و اواخر تابستان می‌باشد.

گرگان رود: گرگان رود، رودی است با طولی در حدود ۳۵۰ کیلومتر که از دامنه‌های شمالی رشته کوه‌های البرز شرقی و از ارتفاعات خراسان غربی سرچشمه گرفته و پس از عبور از آق‌قلا در غرب روستای خواجه نفس با تشکیل دلتای کوچکی وارد دریای خزر می‌شود، وسعت حوضه آبرگیر آن حدود ۱۰،۲۰۰ کیلومتر مربع و عمق بستر آن بین ۴ متر در حوالی مصب تا ۳۰ متر در سد گرگان (وشمگیر) در تغییر است.

رود اترک: رود اترک از هزارمسجد خراسان سرچشمه گرفته و در محلی بنام قلعه چات (مرز ایران و ترکمنستان) رشته فرعی سومبار به آن می‌پیوندد. از این محل تا روستای دانشمند (از توابع گنبد) به طول چندین کیلومتر نوار مرزی ایران و ترکمنستان را تشکیل می‌دهد. اترک به طول ۵۰۰ کیلومتر پس از دریافت ۱۰ شاخه فرعی و جوی‌های موقتی به طرف دریای خزر جاری می‌شود. آب رود اترک بسیار گل‌آلود و تیره است که علت آن خاکی بودن کف و دیواره‌های آن است.

تقسیمات سیاسی: طبق آمارگیری ۱۳۷۰ استان مازندران دارای ۱۷ شهرستان، ۴۷ شهر و ۴۴ بخش و

۱۲۲ دهستان می‌باشد.

این استان ۴۷ شهر دارد که طبق برآورد جمعیت سال ۶۵، ۳۹ درصد کل جمعیت این استان در شهر زندگی می‌کنند. بیشترین جمعیت در شهرهای گرگان، آمل، ساری، قائم‌شهر و بابل متمرکزند.

روستاها: طبق برآورد جمعیت در سال ۶۵، ۶۱٪ مردم این استان در مناطق روستائی زندگی می‌کنند. در استان مازندران ۳۶۶۳ روستا یا آبادی قرار دارد که بیشترین آنها به ترتیب در شهرستانهای گنبدکاووس، ساری، آمل، بابل و نوشهر قرار دارند.

کشاورزی: از نظر کشاورزی، مازندران یکی از مناطق مهم اقتصادی کشور به شمای می‌رود. در حدود ۹۵۰،۰۰۰ هکتار از کل مساحت استان را اراضی کشاورزی تشکیل می‌دهد.

نقش آب و آبیاری در کشاورزی: آب مسئله بسیار مهمی در امر کشاورزی می‌باشد. در این استان همانطور که در صفحات قبل یادآوری کردیم برای کشاورزی از آب رودخانه، چشمه، قنات، آبیندان‌ها، استفاده می‌شود و برای بهره‌وری بیشتر از آب رودخانه‌ها، سدهایی بر روی بعضی از آنها بسته شده که مهمترین آنها عبارتند از: سد لار و سد وشمگیر.

سد لار: این سد بر روی رودخانه لار قسمت علیای رودخانه هراز بسته شده است. مطالعات زمین‌شناسی جهت احداث سد از سال ۱۳۴۵ شروع و مدت هفت سال بطول انجامید، کار ساختمانی سد از سال ۱۳۵۳ شروع و پس از مدت هفت سال آماده بهره‌برداری گردید.

هدف از ساختن این سد تأمین بخشی از آب آشامیدنی تهران و تأمین آب زراعی جلگه‌های آمل و بابل بوده است که می‌تواند ۹۰۰،۰۰۰ هکتار از کشتزارهای برنج را سیراب کند. این سد از نوع خاکی بوده که بزرگترین سد خاکی خاورمیانه می‌باشد.

سد وشمگیر: سد گرگان (وشمگیر) در شمال شرقی شهر گرگان (در فاصله ۵۳ کیلومتری این شهر بخط مستقیم) در محلی بنام سنگرسوار، روی رودخانه گرگان احداث گردیده است. این سد روی قشری لُسی ضخیم (۶۰ متر) از تشکیلات لُسی دوران چهارم که نسبتاً غیرقابل نفوذ می باشند بنا گردیده و از نوع خاکی می باشد.

مخزن سد دارای دو حوضچه اصلی و اضافی و مخزن ذخیره که اخیراً ساخته شده می باشد و در مجموع نزدیک به ۹۰ میلیون مترمکعب گنجایش دارد. هدف از احداث این سد بطور کلی توسعه کشاورزی و قابل کشت نمودن تدریجی خاکهای شور منطقه می باشد.

اقلام مهم صادراتی این منطقه به سایر شهرهای ایران را مرکبات تشکیل می دهد. امروزه به جهت افزایش جمعیت و مصرف و بالا رفتن قیمت مرکبات در مقایسه با سایر تولیدات کشاورزی، باغداران منطقه روز بروز تشویق به توسعه باغهای مرکبات در منطقه می شوند. انواع درختان مرکبات شامل: پرتقال، نارنج، لیمو، نارنگی... می باشد و علاوه بر این، باغهای میوه مانند سیب و گلابی و... نیز در این منطقه وجود دارد که از اهمیت خاصی برخوردار هستند.

دامپروری و طیور: استان مازندران ۲۷۰۰۰۰۰ هکتار مراتع قشلاقی، میان بند، بیلاقی، و جنگلی دارد. به همین جهت دامپروری در این استان به دو طریق علمی و بومی رواج دارد و یکی از مناطق مهم دامپروری جلگه گرگان است (اغلب ساکنان این جلگه ترکمنها هستند).

دامها شامل گوسفند، بز و گاو می باشد. ضمناً پرورش انواع طیور در اغلب شهرها نیز به همین دو طریق معمول می باشد که لازم است برای جلوگیری از انهدام نسل طیور بومی، تدابیر مفیدی صورت

بگیرد.

شیلات: شیلات شمال به منظور صید انواع ماهیان و فراهم آوردن خاویار و تهیه فرآورده های مربوط به صنعت ماهی در حوزه جنوبی دریای مازندران تشکیل شده و کلیه سهام آن متعلق به دولت می باشد.

در حال حاضر بهره برداری از دریا بوسیله شیلات به سه طریق زیر انجام می گردد:

۱- صید نیمه انتظاری یا محاصره ای ۲- صید انتظاری ۳- صید تعقیبی.

۱- صید نیمه انتظاری یا محاصره ای: مربوط به صید انواع ماهیان فلس دار به استثنای کیلکا است. این صید از اول آبان ماه هر سال تا ۱۵ فروردین سال بعد انجام می گیرد. تنها صید شک ماهی یا هرینگ از اول آذر تا پایان اردیبهشت سال بعد انجام می شود.

۲- صید انتظاری: مربوط به انواع ماهیان غضروفی، خاویاری و استحصال خاویار می باشد.

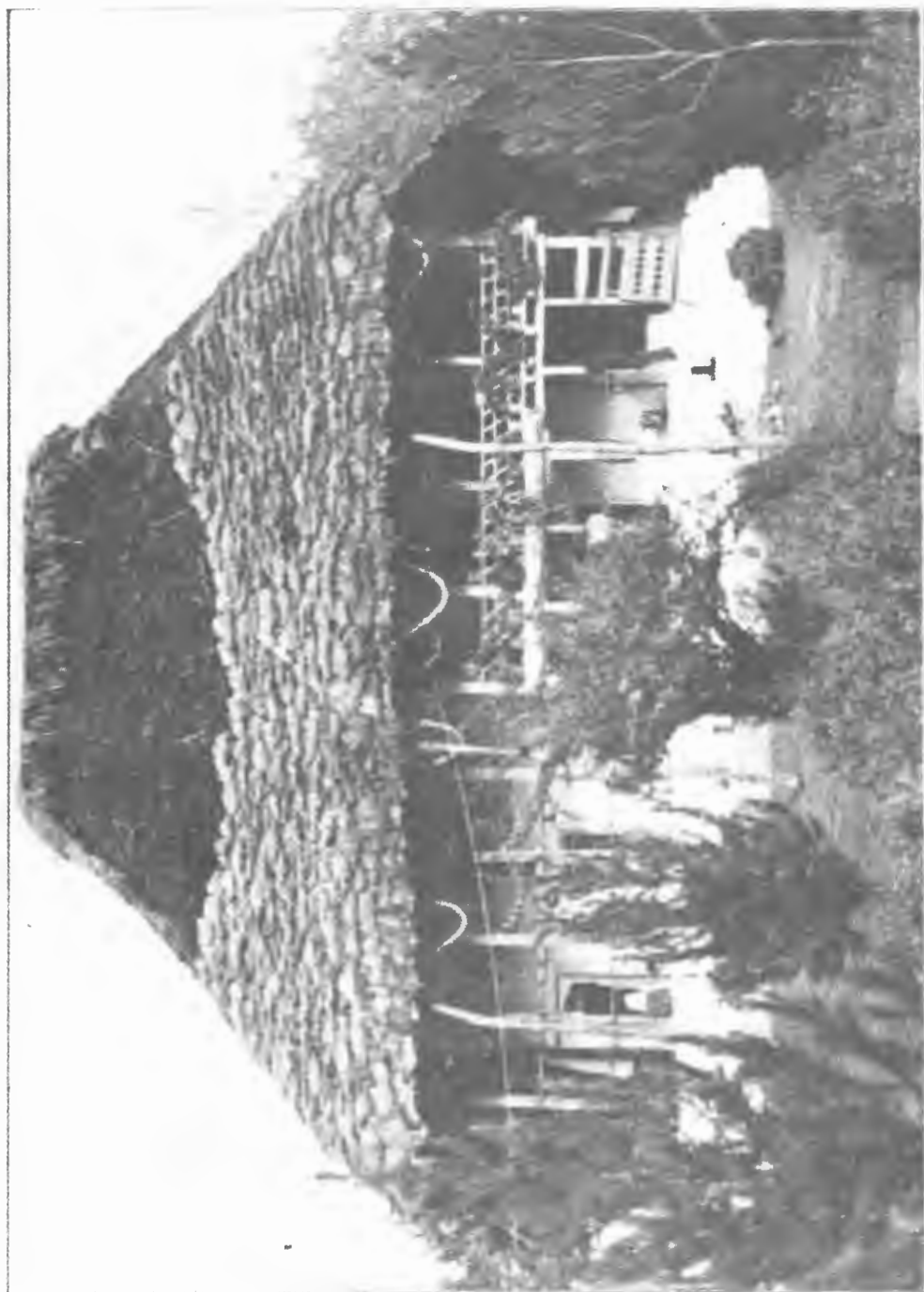
۳- صید تعقیبی مربوط به ماهی کیلکا و صید آنها در اعماق دریا به وسیله ناوگان صیادی صورت می گیرد.

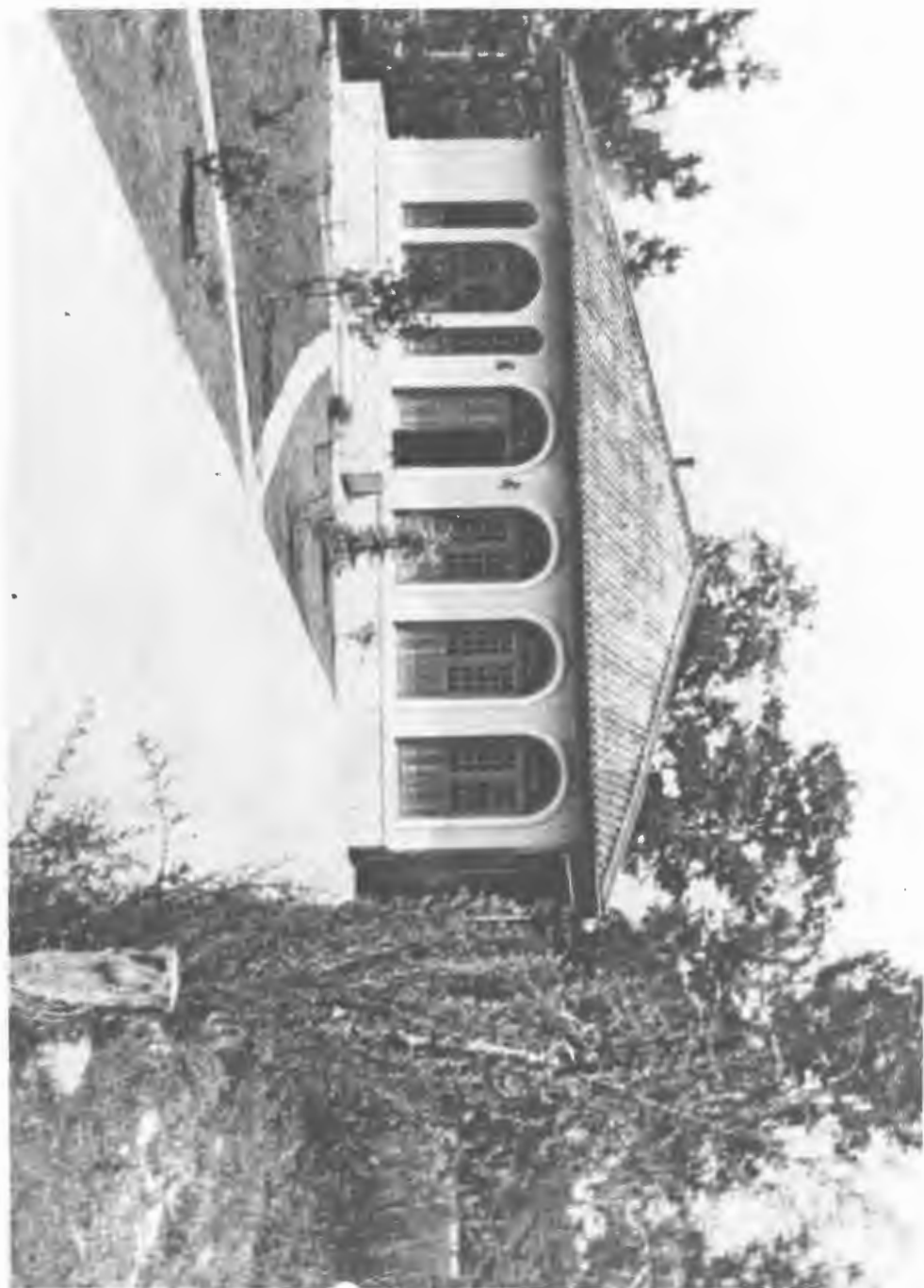
صنایع: صنایع عمده این استان وابسته به کشاورزی و جنگل است و علت آن کشاورزی پررونق و جنگلهای وسیع این استان می باشد. صنایع مازندران را باید به دو دسته صنایع دستی و صنایع کارخانه ای و کارگاهی تقسیم نمود:

صنایع دستی و خانگی: این صنعت در مازندران قدمت زیادی دارد، چنانکه بافتن قالی و قالیچه توسط ترکمنها، وابسته به محیط زندگی و فرهنگ آنها می باشد. از مهمترین صنایع دستی: قالی بافی، گلیم بافی، حصیر بافی، نخ ریزی، پارچه بافی، نم، زیلو، جاجیم و وسائل چوبی است که مواد خام این تولیدات از خود محل تهیه می گردد.

صنایع کارخانه ای و کارگاهی: در استان مازندران

است، بوسیله ایل بیات گذاشته شده. رئیس این ایل احمدسلطان در خدمت نادرشاه در خراسان بود و بعد از نادر به ماکو آمده و در آنجا بنای حکومت را نهاد. جانشینان او با عنوان «سرداری» مدت‌ها در ماکو حکومت راندند، اصل خوانین ماکو (جدشان) از (چخورسعد) ایروان می‌باشد که به این منطقه آذربایجان آمده بود.

از شواهد تاریخی و کتیبه‌های سنگی چنان برمی‌آید که ماکو در ۲۷ سده پیش تمدن درخشانی داشته و از حکومت اورارتوها علانم و نشانه‌هایی

حدود ۲۴۲ واحد صنفی در رشته‌های مختلف فعالیت دارند که مهمترین آن نساجی (انواع پارچه)، صنایع ساختمانی (سیمان، آجر، موزائیک)، صنایع چوب (نئوپان، فیبر، سه‌لایی)، صنایع غذایی (روغن نباتی، آرد، چای، کنسرو) است.

ماکو

از شهرهای مرزی استان آذربایجان غربی است. انگیزه ایجاد شهر ماکو و بنای فعلی آن که رودخانه زنگبار آنرا بدو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم کرده

که بزرگ کشیشان است در آنجا سکونت دارد. پس از سال ۱۳۴۱ اجرای اصلاحات ارضی موجب گردید که قشری از دهقانان کم‌زمین و بی‌زمین بطرف شهرها بدنبال پیدا کردن کار روانه شهر شوند. بی‌توجهی دولت به تولیدات دامی و کشاورزی و پایین آمدن سطح درآمد روستایی و توسعه کارهای ساختمانی و جاذبه‌های دروغین علل عمده جذب نیروی انسانی فعال از روستاها گردید. جاده ترانزیتی نیز عامل مهمی است که در اطراف این جاده ارتباطی «ایران و اروپا» مردم خانه‌سازی نمایند.

با توجه به سیاست‌های غلط در گذشته، شهر بیشترین نیروی فعال خود را در قسمت‌های خدماتی مثل کارهای ساختمانی، دستفروشی، قهوه‌خانه‌داری و تعمیرگاهها و غیره جذب کرده در واقع شهر را بعنوان یک شهر تجاری می‌توان بشمار آورد زیرا به استثنای چند کارگاه کوچک تولیدی و تبدیلی، صنایع اساسی بچشم نمی‌خورد و ساکنان اطراف شهر به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند. از بخش‌های مهم آن می‌توان سبب چشمه و پلدشت را نام برد.

جمعیت: شهرستان ماکو ۱۳۴، ۱۷۳ نفر، با وسعت ۷،۰۲۰ کیلومتر مربع است که از این میان جمعیت خود شهر ۲۴،۹۸۵ نفر است.

مالدیو

کشور مالدیو به صورت مجمع‌الجزایری در اقیانوس هند واقع است. این کشور در جنوب آسیا و در جنوب غربی هندوستان و مغرب سیلان قرار گرفته است. این مجمع‌الجزایر از ۲۰۰ جزیره کوچک تشکیل می‌شود که در حدود ۲۲۰ جزیره آن مسکونی و بقیه غیرقابل سکونت هستند. مساحت آن در حدود ۲۹۸ کیلومتر مربع است.

آب و هوای مالدیو به دلیل نزدیکی با استوا و

وجود دارد که توسط باستان‌شناسان خارجی و ایرانی به ثبت رسیده است، چنانکه در سنه ۱۰۴۵ ه.ق سلطان مراد چهارم عثمانی برای خرابی قلاع نظامی ماکو قره مصطفی پاشا را که یکی از سرداران معروف وی بود مأمور نمود که پس از مرگ سلطان مراد، ایرانیان قلاع مزبور را دوباره بنا کردند. در زمان صفویه قلعه‌های نظامی ماکو برای ایران و قلعه کاتور در ایالت وان برای دولت عثمانی اهمیت خاصی داشته است.

سیمای شهر ماکو از زبان (اس - جی) ویلسون آمریکائی چنین برآمده است: «کوهستانهای برهنه، پرصخره در دوسو سربر آسمان کشیده و دست کم به ارتفاع هزارپا گردن برافراشته است کوهی که در سمت راست (شمال شهر) قرار دارد هر قدر بالا می‌رود برآمدگی پیدا می‌کند و چون سایبانی بر فراز شهر گسترده می‌شود و در فرورفتگی صخره‌ها قلعه را ساخته‌اند که نمای جلوی آن هولناک است و دورش را دیواری احاطه کرده و در اینجا طبیعت و بشر دست بدست هم داده و برای شیوه کهن سال جنگ، دژ پایداری را پی افکنده‌اند و در زیر این کوه شهر ماکو قرار دارد».

ماکو در طول تاریخ به اسامی مختلفی یاد شده است:

۱- به روایتی اسم ماکو در قدیم (شاوارشان) بوده از ماده (کیارسان) که امروزه بنام سیاوش معروف است.

۲- اسم ماکو را آرتاز، قلعه‌قیان، روسا و مکی (یعنی محل مرتفع گوسفند و آغل زمستانی) شاید ارامنه بعلت خوبی مراتع منطقه همین نام را انتخاب کرده‌اند.

۳- در نزهة القلوب چنین آمده است: ماکو قلعه‌ای است بر شکاف سنگی دیهی در پای آن قلعه چنانکه آن کوه تا نیم روز سایه بان آن دبه شده و (مرجانیشا)

بالغ بر ۳۲۹،۷۴۹ کیلومتر مربع است. در حدود ۷۰٪ از خاک این کشور را جنگل و کوه فراگرفته است. آب و هوای مالزی به سبب نزدیکی به استوا گرم و مرطوب و پرباران است.

رودهای کلانتان و پاهانگ در این کشور جریان دارند که به دریای چین جنوبی می‌ریزند.

جمعیت مالزی نزدیک به ۱۷،۴۰۰،۰۰۰ نفر است. حدود ۷۰٪ از جمعیت این کشور در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. در حدود ۶۰٪ مردم مالزی مسلمانند و اسلام دین رسمی کشور است. بقیه مردم بودایی، هندویی و مسیحی هستند.

نژاد اصلی مردم مالزی مالایایی است. اغلب مسلمانان این کشور از نژاد زرد و مالایایی هستند. زبان اصلی کشور مالزیایی است ولی با وجود نژادهای دیگر زبانهای چینی و هندی و همچنین انگلیسی نیز در این کشور رواج دارد. پایتخت کشور مالزی شهر کوالالامپور (۱،۱۰۳،۲۰۰ نفر) است.

هرسال در ماه مبارک رمضان مسابقه بین المللی قرائت قرآن در این شهر انجام می‌شود. از دیگر شهرهای مهم مالزی، کوچینگ را می‌توان نام برد. مالزی به صورت مشروطه سلطنتی اداره می‌شود. بر طبق قانون اساسی، پادشاه کشور توسط رؤسا و فرمانروایان ایالتها به مدت پنج سال انتخاب می‌شود.

صادرات مهم مالزی را لاستیک، قلع، چوب، روغن نخل و نفت تشکیل می‌دهند. واردات مهم آن ماشین آلات مختلف و سایر کالاهای ضروری است. صنایع لاستیک‌سازی، غذایی، پوشاک، نفت، سیمایی و نساجی در مالزی دیده می‌شود.

مالگاش (ماداگاسکار)

جزیره‌ای در جنوب شرقی آفریقا، در مغرب

محصور بودن در میان آب دریا، در تمام اوقات سال خیلی گرم، مرطوب و پرباران است. ارتفاع برجستگیهای این جزایر به ندرت به ۵۰ متر می‌رسد و در اطراف این جزیره‌ها تپه‌های شنی به چشم می‌خورد.

جمعیت مجمع‌الجزایر مالدیو بیش از ۱۹۵،۰۰۰ نفر است که از نژاد دورگه عرب، مالدیو هستند.

مردم این کشور به زبان دیوهی گفتگو می‌کنند و زبان انگلیسی و عربی در میان آنان رواج دارد. تقریباً تمام مردم مجمع‌الجزایر مالدیو مسلمان هستند.

مرکز این کشور بندر ماله است (۴۶،۳۳۴ نفر). اکثر شهرهای مالدیو به صورت بندر هستند.

صادرات عمده مالدیو ماهی، مغز و لیف نارگیل است که به سری لانکا می‌فرستد. واردات مهم آن ماشین آلات و وسایل برقی است.

جزایر مالدیو اولین بار به وسیله بازرگانان عربی در قرن ۱۴م. / قرن هشتم ه.ق شناخته شد. این کشور در سال ۱۹۶۵ رسماً مستقل شد و از استعمار انگلستان و سیلان بیرون آمد و امروز به صورت جمهوری اداره می‌شود.

مالزی

کشور مالزی در منطقه استوایی جنوب شرقی آسیا در جزیره برنثو در شمال مجمع‌الجزایر (اندونزی) از سه منطقه شبه جزیره‌ای مالایا، جزیره‌ای ساراواک و صباح در جزیره برنثو تشکیل شده است. شبه جزیره مالایا در غرب و ساراواک و صباح در شرق این کشور قرار دارند. برنثوی شمالی در حدود ۳ شبه جزیره مالایاست ولی جمعیت آن کم است زیرا بخش بزرگی از آن توسعه نیافته و پوشیده از جنگل است. تنگه مالاکا این کشور را از جزیره سوماترای اندونزی جدا می‌کند. وسعت این کشور

که در جنوب کشور الجزایر و میان کشورهای نیجر و موریتانی واقع شده است. مساحت این کشور در حدود ۱،۲۴۰،۱۴۲ کیلومتر مربع است.

کشور مالی از نظر جغرافیایی به دو بخش مشخص تقسیم شده است. بخش صحرایی خشک شمال که دنباله صحرای الجزایر و موریتانی است که فقط در شمال شرقی آن ارتفاعاتی وجود دارد. این ارتفاعات دنباله کوههای آهاگار الجزایر است. بخش جلگه‌ای جنوب که رود بزرگ نیجر از آن عبور می‌کند. این رود از کشور گینه وارد مالی می‌شود و سپس به کشور نیجر می‌رود.

آب و هوای مالی به خصوص در بخشهای شمالی کشور گرم و خشک است. این کشور دارای يك فصل بارندگی است که ۴ الی ۵ ماه طول می‌کشد.

جمعیت مالی بیش از ۸،۹۰۰،۰۰۰ نفر است که نزدیک به ۹۰٪ آنها مسلمانند.

بیشتر جمعیت مالی را سیاهانی تشکیل می‌دهند که در اطراف رود نیجر زندگی می‌کنند. اعراب در شمال و سیاهان در جنوب سکونت دارند. ۱۰٪ مردم کشور بادیه‌نشین، ۱۵٪ شهری و بقیه روستایی هستند.

زبان رسمی مالی فرانسوی است که عموم مردم به زبان محلی ماندنگ صحبت می‌کنند.

پایتخت مالی شهر باماکو (۶۴۶،۱۶۳ نفر) است که در غرب کشور قرار گرفته است. شهرهای مهم آن سگو، موبتی، سیکاسو است.

مالی در سال ۱۹۵۸ تحت نظارت موقت فرانسه به عنوان یکی از کشورهای آفریقای غربی فرانسه بنام سودان فرانسه، جمهوریت خود را اعلام کرد و در سال ۱۹۶۰ اتحاد خود را با یکی دیگر از کشورهای آفریقای غربی فرانسه بنام سنگال اعلام نمود و بدین وسیله فدراسیون مالی به وجود آمد. سنگال بعداً از فدراسیون خارج شد و سودان نام جمهوری مالی را

اقیانوس هند که توسط تنگه موزامبیک از قاره آفریقا جدا می‌شود و مدار رأس الجدی از جنوب آن می‌گذرد. مساحت آن قریب ۵۸۷/۰۴۱ کیلومتر مربع (معادل $\frac{1}{3}$ ایران) است. این جزیره بازمانده قاره گندوانا است و شباهت زیادی به ارتفاعات جنوب هند و مغرب استرالیا دارد. آب و هوای آن گرم و مرطوب و پر باران است. از رودهای مهم آن می‌توان مانگوکی را نام برد که در تنگه موزامبیک به دریا می‌ریزد.

جمعیت آن در ۱۹۹۰ بالغ بر ۱۱،۶۰۰،۰۰۰ نفر و تراکم نسبی ۱۳ نفر در کیلومتر مربع است. مردم آن از نژاد سیاه، سفید، زرد (مهاجر اندونزی) بوده و به زبان‌های فرانسه، عربی تکلم می‌کنند و پیرو دینهای مسیح، اسلام، بت پرست می‌باشند. حکومت آن جمهوری است که در ۱۹۶۰ از فرانسه مستقل شد و در ۲۰ سپتامبر همین سال به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. پایتخت این کشور آنتاناناریوو و ۸۰۰،۰۰۰ نفر و شهرهای مهم دیگر آن ماژونگا، تولنار، تاماتاوا، دیگوسوارز، بریکاوایل می‌باشد.

اقتصاد این کشور بر پایه کشاورزی و دامداری نهاده شده و تولیدات مهم کشاورزی آن برنج، ذرت، گندم، جو، سیب‌زمینی، لوبیا، نیشکر، چای، کاکائو، وانیل، میخک، توتون، پنبه، محصولات جنگلی است. پرورش گاو، گوسفند، بز، خوک، طیور، صید ماهی در آن رواج دارد. معادن مهم آن زغال‌سنگ، آهن، بوکسیت، توربوم، اورانیوم، میکا، نیکل است. صنایع آن شامل نساجی، غذایی، چوب‌بری، فلزکاری، سیمان می‌باشد. در این کشور بیش از ۱۰۰۳۵ کیلومتر راه آهن و ۲۷،۵۰۰ کیلومتر راه شوسه ساخته شده است.

مالی

مالی یکی از کشورهای بزرگ منطقه صحراست

انتخاب نمود و ۲۸ سپتامبر ۱۹۶۰ عضو سازمان ملل متحد شد.

ماهان

یکی از بخش‌های مهم شهرستان کرمان است که در جنوب شرقی کرمان در دامنه کوه‌های جوپار قرار گرفته و احداث آنرا به آذرماهان حکمران فعال انوشیروان نسبت می‌دهند. مزار شاه نعمت‌الله ولی و خانقاه او آنجاست. هوای ماهان به علت نزدیکی به کوه جوپار خنک، آبش گوارا و میوه‌هایش فراوان است. صنعت بافت قالی در بین مردم این بخش و توابع رایج است. از توابع آن لنگر (که انگورش معروف است)، قناعتان، جوپار، محی‌آباد و سه‌کنج می‌باشد. در بین توابع، ماهان به علت وجود مزار شاهزاده حسین جوپار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

محلّات

این شهرستان در جنوب شرقی استان مرکزی قرار دارد. وسعت شهرستان محلّات ۲،۱۳۳ کیلومتر مربع است. شهر محلّات در ارتفاع ۱۷۸۰ متری از سطح دریا واقع شده است.

نام شهر و سرگذشت تاریخی آن: در کتاب *بستان‌السیاحه* حاجی شیروانی آمده است: «قصبه‌ای است جنت‌آباد و آن دو محله، محله‌ای به مسافت یک میل از یکدیگر دور، آبش وفور، هوایش سازگار، باغاتش بسیار. محله علیا در میان کوه واقع شده و محله سفلی در دشت واقع شده و اقسام میوه سردسیرش فراوان و قریب ۱۰۰۰ خانه در آن است و چند پاره قریه مضافات آن. و مدتی محلّات، مرکز فرقه اسماعیلیه بوده است». اینکه چرا این شهر را محلّات می‌خوانند به علت وجود محله‌های مختلفی بوده که با یکدیگر تجانس نداشته‌اند.

جمعیت این شهرستان ۴۱،۹۹۷ نفر و جمعیت شهر محلّات ۲۴،۳۴۹ نفر است. وجود معادن سنگ فراوان در محدوده این شهرستان سبب رونق اقتصادی این شهرستان شده است و اخیراً کشاورزی آن محدود و بیشتر زارعین به گلکاری اشتغال دارند.

مراغه

شهرستان مراغه در جنوب غربی استان آذربایجان شرقی در مشرق دریاچه ارومیه و در دامنه جنوبی کوه سهند قرار گرفته است. از شمال به شهرستان تبریز و ارتفاعات کوه سهند و از مشرق به شهرستان هشترود، از جنوب به شهرستان میاندوآب و جلگه کنار دریاچه ارومیه و کوه‌های کم ارتفاع با حداکثر ۱۵۰۰ متر و بالاخره از مغرب به دریاچه ارومیه محدود است و ۵۳۸۸ کیلومتر مربع وسعت دارد. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۸۵ متر، فاصله‌اش از تبریز مرکز استان ۱۳۰ کیلومتر (از تهران ۷۶۰ کیلومتر) بوده و شامل بخش‌های تابعه بناب، عجبشیر، ملکان است. برابر آمار سال ۱۳۶۵، شهرستان مراغه ۴۱۹۵۵۲ نفر جمعیت داشته است.

آبهای معدنی مراغه عبارتند از: شورسو (آب شور)، چشمه معدنی گشایش، ساری سو (آب زرد)، قره پالیچق (سیاه‌گل).

فعالیت‌های عمده صنعتی و تولیدی این شهر محدود به صنایع دستی و تهیه مواد اولیه غذایی است. صنایع سنگین و تکنیکی پیشرفته‌ای وجود ندارد. از صنایع دستی: فرش و قالی، گلیم، ظروف سفالین، صنعت چوب و صنعت صابون‌سازی است که شهرت خاصی دارد و تهیه چرم و پوست درجه دوم و مصالح ساختمانی نیز چندی است که معمول شده است. از صنایع غذایی معروف که جنبه صادراتی دارد، تولید خشکبار است که بعلاوه وفور باغات میوه و تاکستانها بعمل می‌آید. وجود کارخانجات سبزی خشک کن -

قسمتهای شرقی در صحرای الجزایر است.
۲- نواحی شمالی و غربی که در ساحل دریا واقع شده و از مناطق گرم و مرطوب و پر باران است.

۳- مناطق کوهستانی که قسمت عمده‌ای از مرکز مراکش را فراگرفته و دارای آب و هوای معتدل است. جمعیت مغرب بیش از ۲۵,۶۰۰,۰۰۰ نفر است که قریب ۳۰٪ جمعیت را شهرنشینان و بقیه را روستائیان تشکیل می‌دهند. نژاد اصلی مردم مراکش اختلاطی از نژاد سامی و بربر است.

دین رسمی مردم مراکش (مغرب) اسلام و زبان رسمی آن عربی است. زبان فرانسه نیز به عنوان رابطه شناخته شده و در مراکز تجاری و ادارات متداول است. عده زیادی از مردم صحرانشین به زبانهای مختلف نژاد بربر گفتگو می‌کنند.

پایتخت مراکش بندر رباط (۵۵۶,۰۰۰ نفر) است که در کنار اقیانوس اطلس قرار گرفته است. از شهرهای مهم آن کازابلانکا (۲,۶۰۰,۰۰۰ نفر) و فاس را می‌توان نام برد.

ثروت عمده مغرب فسفات است. در سالهای گذشته افزایش قیمت فسفات در بازار جهانی سبب بهبود اقتصاد مغرب شده بود، ولی در سالهای اخیر نوسان و کاهش این قیمت و افزایش بهای نفت این کشور را با بحران روبرو کرده است.

از صنایع مهم این کشور صنایع شیمیایی، لاستیک‌سازی، فلزی، نساجی، ساختمانی و غذایی را می‌توان نام برد.

مراکش در سال ۱۹۵۶ از زیر نفوذ استعمار فرانسه خارج شد.

مرکزی (استان)

استان مرکزی تقریباً در مرکز ایران بین ۳۳ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۲۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۰۶ دقیقه تا ۵۲ درجه طول شرقی از

تولید برگه زردآلو و سایر محصولات غذایی و دامی و کشاورزی، مراغه را تبدیل به یکی از مراکز و قطبهای کشاورزی استان آذربایجان شرقی کرده است. البته در پیشرفت کشاورزی این منطقه خاک حاصلخیز، آب و هوای معتدل و آب فراوان و نیز کاردانی و مهارت سنتی مردم بسیار مؤثر می‌باشد.

شهر مراغه یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران می‌باشد. در زمان جنگهای اعراب با بابک خرم‌دین این شهر پایگاه قشون اعراب بود. در سال (۶۲۸ هـ.ق) مراغه به تصرف سپاهیان مغول درآمد و در سال (۶۵۶ هـ.ق) مرکز فرمانروایی هلاکوخان مغول شد و در آن زمان از موقعیت ویژه‌ای برخوردار بود.

آثار دوران حکومت هلاکوخان در مراغه از جمله نشانه‌های مختصری از رصدخانه مراغه هنوز هم باقی است و جزو آثار تاریخی استان محسوب می‌شود. در ازمنه گذشته قبل از استیلای اعراب، اسامی مراغه به گفسته مورخین این چنین بوده است: افراه‌رود، افزازره‌روح، افزاره‌رود، ماراوا، ماراغا، امدارود، مراوا، ماراوا و مراغه.

مراکش / مغرب

سرزمین مغرب در شمال غربی آفریقا واقع شده است و از شرق به الجزایر و از جنوب به جمهوری دموکراتیک صحرا محدود می‌شود. قسمتهای شمالی و غربی کشور را آبهای دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس دربر گرفته است.

مغرب نزدیکترین کشور آفریقایی به اروپاست و به وسیله تنگه جبل الطارق از اروپا جدا می‌شود.

وسعت آن در حدود ۴۵۸۷۳۰ کیلومتر مربع است. سه منطقه اقلیمی در سرتاسر مغرب مشخص گردیده که هر یک ویژگیهای طبیعی متفاوتی دارند.

۱- اراضی بایر و خشک کویری که بیشتر در

می نماید.

بلندترین قله این ارتفاعات در بخش زرنند ساوه به نام کوه قلیچ به ارتفاع ۲۰۵۰ متر می باشد. در قسمت غرب استان، دورشته کوه در دو قسمت رود قره چای از جنوب به شمال امتداد می یابد، رشته غربی قره چای به ارتفاعات «الوند» در همدان می پیوندد ورشته شرقی آن تدریجاً از ارتفاعش کاسته شده و به کوههای «وفس» متصل می شود. از ارتفاعات مهم قسمت شرقی قله «مودر» را با ارتفاع ۲۳۳۹ متر در غرب شهر اراک می توان نام برد.

جنوب استان را کوههای مرتفعی دربر می گیرد که مهمترین آنها در جنوب غربی رشته کوههای راسوند و سفیدخوانی است و بلندترین قله در کوههای راسوند (با ارتفاع ۳۳۸۸ متر) قله شهیاز است. امتداد این رشته کوهها به طرف جنوب شرقی به کوههای «الوند لکان» با ارتفاع ۳۰۵۶ متر در غرب خمین می رسد، سپس این رشته کوهها به ارتفاعاتی در جنوب خمین متصل شده با ارتفاعات تخته کوه و هفتاد قله یکی می شود و پس از قطع شدن به وسیله دره «قم رود» به ارتفاعات کهک قم وصل می گردد. بلندترین قله بین دلجان و کهک کوه غلیق با ارتفاع ۳۱۷۰ متر است.

رودخانه ها: رودخانه های جاری در سطح استان مرکزی که دارای میزان آبدهی متفاوت و متغیر در طول سال می باشند، از منابع مهم آب این استان بوده و آبدهی آنها سالیانه حدود ۲ میلیارد مترمکعب برآورد شده است. مهمترین آنها عبارتند از:

۱- رودخانه قره چای: شاخه اصلی آن از سراپهای هفته و عمارت و پنجه علی در منطقه سرزند سرچشمه گرفته، و بعد از گذشتن از شرق شهرستان ساوه در محل پل دلاک به قم رود پیوسته و به مسیله می ریزد. طول این رودخانه ۵۴۰ کیلومتر و حوضه آبرگیر آن ۱۸۰۰۰ کیلومتر مربع می باشد.

نصف النهار گریسیوچ قرار گرفته است. استان مرکزی از شمال به استانهای تهران و زنجان، از مغرب به استان همدان، از جنوب به استان اصفهان و لرستان، و از مشرق به استانهای اصفهان و سمنان محدود است.

مرکز این استان شهر اراک (۲۶۵،۳۴۹ نفر) و شهرستانهای تابعه آن، ساوه، خمین، محلات، سریند (شازند)، تفرش، دلجان و آشتیان است که در مساحتی برابر ۲۹،۵۳۰ کیلومتر مربع گسترده شده اند.

کوهها: استان مرکزی در زاویه برخورد دو رشته کوه البرز و زاگرس واقع است. ناهمواریهای این استان را قسمتهایی از کوههای مرکزی و پیشکوههای داخلی زاگرس تشکیل می دهد. بلندترین نقطه آن قله شهیاز (۳۳۸۸ متر) در رشته کوههای راسوند می باشند.

مهمترین ارتفاعات شمال استان از کوه مرّه شروع شده و به سمت غرب تا کوههای اینچه قاره به ارتفاع ۳۰۰۰ متر که بلندترین قله این قسمت است در بخش خرقان ساوه امتداد می یابد. جاده قم - تهران در محل گردنه نعل بندان، این کوهها را قطع

رودخانه قره چای به نامهای قره سو، زرین رود، شراء و چرا خوانده می شود. سرچشمه این رودخانه سرابهای زیادی است که از جهات مختلف به یکدیگر می پیوندند. مانند:

الف: شعبه رودخانه آستانه، که از مرکز کوههای سربند سرچشمه می گیرد، از ظهیرآباد گذشته و به سمت آستانه جریان می یابد و با شاخه دیگری که از کوههای شرقی راسوند سرچشمه می گیرد پیش از رسیدن به دربند آستانه بهم می پیوندند.

ب: شعبه دیگر این رودخانه از سراب عمارت سرچشمه می گیرد، پس از مشروب کردن روستای هفته و عمارت و قراء سوراند، بازنه، قلعه، حصار و قدمگاه از شمال شازند گذشته به رشته قبلی می پیوندد.

ج: سراب بلاغ حك که از دامنه قسمت دیگری از کوههای راسوند سرچشمه می گیرد پس از مشروب کردن حك سفلی و تحت محل به رشته های قبلی می رسد.

د: سراب عباس آباد که از دامنه غربی راسوند سرچشمه می گیرد و قراء ده نو، عباس آباد، اکبرآباد را مشروب نموده بشاخه اصلی می پیوندند.

ه: شعبه توره: این شعبه از کوههای جنوبی کزاز سرچشمه گرفته و پس از پیوستن به سراب پنجه علی بسوی پل دوآب سرازیر می شود و بندهایی نظیر بند نهرامیان، بند فر و غیره برآن بسته شده که قراء نهرامیان، توره، حصار، عزت آباد، فر، علی آباد، مهدی آباد و حسین آباد را مشروب می کند. این شعبات بهم پیوسته و رودخانه نسبتاً بزرگ قره چای یا شراء را به وجود می آورند. در مسیر این رودخانه در قراء شراء به وسیله بستن سدها و بندهای سنگی و چوبی تا آنجا که ممکن است از آب رودخانه برای امور کشاورزی استفاده می کنند.

۲- انار بار (قم رود): سرچشمه اصلی این رودخانه

از کوههای لرستان و خوانسار و گلپایگان بوده که شاخه های اصلی، غرقاب و دربند نام دارند. و در خمین شعبه ای به آن اضافه شده، بعد از گذشتن از جنوب محلات در نزدیکی دلیجان به نزار رسیده به طرف شمال شرقی منحرف می شود، سپس از وسط شهر قم گذشته و در ناحیه پل دلاک با قره چای یکی می شود و به مسیله می ریزد. طول این رودخانه ۲۸۸ کیلومتر است. از طرف وزارت نیرو مطالعاتی جهت بستن سد بر روی این رودخانه (شاخه دربند) صورت گرفته و طرح آن در شرف اجراست.

۳- رود قره کهریز (کهرود): این رودخانه از کوههای قره کهریز سرچشمه گرفته پس از مشروب کردن تعدادی از روستاهای نزدیک شهر اراک و گذشتن از غرب آن به کویر میقان می ریزد. این رود فصلی است و در تابستان خشک می شود.

۴- رود شهراب: از کوههای تفرش سرچشمه می گیرد و پس از مشروب کردن چند قریه (در بهار که آب آن زیاد است) مازاد آن به کویر میقان می ریزد. غارها: غارهای مشهور این استان که اکثراً در زمینهای آهکی مربوط به دوران دوم زمین شناسی به وجود آمده اند، عبارتند از:

۱- غار شاه زنده (کیخسرو): در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی اراک واقع شده که پل دوآب که در کنار خطوط شوسه اراک - بروجرد قرار گرفته و رودخانه قره چای (شراء) از زیر این پل می گذرد. برای رفتن به غار کیخسرو باید از این محل به قریه اسکان و از آنجا به قریه الرج که غار مزبور که در کوه مرتفع «شاه زنده» و در نزدیکی همین قریه می باشد رهسپار شد. غار کیخسرو برعکس غارهای دیگر که در دل کوه قرار دارند در قله کوه می باشد که ارتفاع آن حدود ۲۸۹۰ متر از سطح دریا است. مدخل غار به عرض ۱/۹۰ متر و ارتفاع ۱/۳ متر و روبره مغرب می باشد. داخل غار خیلی ساده و سر راست بوده و از يك دهلیز

می نمودند. این دخمه‌ها را «استودان» می‌نامیدند که به معنای «استخوان‌دان» است، نظیر آن در برخی نقاط ایران، بخصوص در فارس و اطراف تخت جمشید و نقش رستم، زیاد دیده می‌شود. چون این غار در ارتفاع بالای کوه حفر شده برای رسیدن به غار باید از نردبان ۱۶ پله بزرگ محکمی که توسط افراد خیر آنجا نصب شده بالا رفت. با برداشتن نردبان، راه دخول به غار بطور کلی قطع می‌گردد و دستیابی به مدخل غار که در ارتفاع ۸ متری زمین در بدنه صاف کوه قرار گرفته کار آسانی نیست.

۴- غار هیزج: این غار در نزدیکی قریه هیزج که با غار قلعه جوق حدود ۶ کیلومتر بیشتر فاصله ندارد، در دامنه‌های شمال غربی کوه «قوزی قشلاق» واقع شده. دهانه غار در بین قلعه مخروبه‌ای باز می‌شود که معروف به «زاغه دره سی» است و معلوم است که بنای قلعه را بعلت وجود غار بنا نهاده‌اند و از این موقعیت طبیعی استفاده کرده و آنرا بصورت دژ و پناهگاهی محکم ساخته‌اند که ساکنین اطراف بوقت اضطراب و جنگ بدرون غار پناه برده و از دسترس دشمن در امان بوده‌اند.

۵- غارهای انجدان: در ۴۰ کیلومتری جنوب غربی اراک در دامنه کوه چشمه، بین خمین و محلات و اراک، دهستان انجدان واقع شده که به علت داشتن غارهای معروف و آثار باستانی، شهرت دارد. غارهای دهستان انجدان عبارتند از:

الف: غار آسیلی: این غار در حدود ۵ کیلومتری غرب انجدان قرار دارد و دهانه غار رو به مغرب است. مدخل آن با دو دریچه دایره شکل که ستونی به محیط یک متر دیواره وسطی این دو دریچه را تشکیل می‌دهد که با تالار اولیه غار مربوط و رابط بین محیط خارج و داخل غار است.

ب: غار میانلانون یا گلوچه بالا: به این غار چاه هم می‌گویند که در دامنه کوه سله‌بهر قرار دارد. غار

باریک هجده متری به عرض متوسط ۶ متر و ارتفاع ۳ متر تشکیل یافته است. این غار از دیرباز محل زیارت زرتشتیان و مورد احترام و ستایش و تقدیس آنها بوده و هر ساله زرتشتیان نواحی مختلف از جمله هندوستان به این مکان آمده و مراسم مذهبی بجای می‌آورند. در مورد این غار داستانها و افسانه‌های زیادی در کتابهای قدیمی ثبت شده است.

۲- غار سوله خونزا: این غار در کوههای قریه شمس آباد، که معادن سرشار آهن نیز دارد، واقع شده، نزدیکترین راه به غار از قریه علیم آباد از جاده شوسه اراک - شاه‌زنده در قریه قدمگاه از جاده اصلی جدا می‌شود. از قریه علیم آباد به طرف دره کوه، دشت همواری است که بتدریج از عرض آن کاسته می‌شود تا جایی که به بن بست می‌رسد. در طرف راست دیواره سنگی کوه دهانه اولیه غار نمایان است و دهانه غار دوم در ارتفاعات بالاتر قرار دارد. نام سوله خونزا یا سوله خونزاب در اصطلاح محلی به معنی، (سوراخ و خانه چشمه‌دار) است بعد از ورود به غار دالانی بطول ۳۷ متر و بعرض ۱/۵ متر دیده می‌شود. در قسمت بالاتر این غار، غار دیگری است که دارای چشمه‌ای گوارا است.

۳- غار قلعه جوق (مقبره): در نزدیکی قریه چهره‌قان از روستاهای بخش وفس شهرستان اراک در رشته کوهی موسوم به «قوزی قشلاق» که به زبان محلی یعنی (نساء یا سایه‌رو) می‌باشد و توسط دست توانای بشر این غار در دل کوه حفر شده است. هدف از ایجاد این دخمه شاید تدفین اموات بوده و در واقع باید آنرا آرامگاه نامید زیرا مطابق آیین زرتشتیان باستان، استخوانهای مردگان را در دخمه‌های مخصوص می‌گذاشتند، برای افراد سرشناس دخمه‌های کوچکی بصورت طاقچه یا طاقک در دیوارهای سنگی کوه کنده و استخوانها را در آن جای می‌داده‌اند و گاه نام مرده را بر کنار دخمه حک

مزبور دارای ۲ دهانه می باشد، یکی مایل که راه عبور و رسیدن به انتهای آن است و دیگری عمودی است که در حدود ۳ متر بالاتر از دهانه اولی قرار دارد. مدخل غار ۳×۳ متر است و بطور مایل با شیب تند بطول ۱۴/۶ متر و عرض متوسط ۲ متر و ارتفاع ۲ متر تا پله اول غار که به فضای غار مربوط است پیش می رود.

ج: غار طاق رچه: این غار از غار آسیلی به انجدان نزدیکتر است و دو درخت بزرگ مقابل دهانه آن روییده و منظره زیبایی به غار داده است. طول آن ۲۲ متر و عرض میانه آن ۷ متر و عرض انتهایی ۱۱ متر و عرض مدخل غار ۵/۵ متر می باشد. ارتفاع مدخل ۲/۵ متر و ارتفاع غار ۳ متر می باشد؛ دهانه غار رو به جنوب است.

د: غار گیوه کش: وجه تسمیه آن از گیوه دوزی بوده که بنابر اظهار اهالی انجدان، در زمان حمله افغانها باین غار پناه برده و بعد هم از آن گریخته است. گیوه کش غاری کوچک است و حیوانات درنده کوهستان طعمه های خود را در این غار برده و می خوردند. طول غار مزبور ۹ متر و عرض آن ۶ متر و ارتفاع آن ۱/۵ متر است. عرض دهانه آن نیز ۴ متر است که در قسمت شرق انجدان قرار دارد.

ه: غار شغال دره: این غار نزدیکترین غار به انجدان است و وجه تسمیه آن شغالهای فراوانی هستند که در دامنه این غار و داخل آن بسر می برند. غار شغال دره ۱۱ متر طول، ۲ متر عرض و ۱/۳ متر ارتفاع دارد و در دامنه کوه کلوپ جهنم قرار دارد. بنابه اظهار اهالی، چون روی این کوه در فصل زمستان برف باقی نمی ماند بدان لقب جهنم داده اند.

۶- غار سفیدخانی: همان طوری که در قسمت ناهمواریهای استان متذکر شدیم در ۱۸ کیلومتری جنوب شهر اراک رشته کوه سفیدخانی قرار دارد. وجه تسمیه آن از برف زیاد است که در زمستان بر پیکر

عظیم و پرهیبت کوه می نشیند و بیشتر ایام سال و حتی در اوایل تابستان برف دارد. در گذشته از یخچالهای طبیعی آن روستائیان برای مصارف شهری برف می آوردند. در دامنه این رشته کوه چشمه های آب فراوانی وجود دارد، یکی از دره های رشته کوه سفیدخانی که از قریه «رباط» شروع می شود دارای چشمه آب صاف و گوآرایی می باشد که به آن «چه، یخ، لی» می گویند. معروف است که آب چپخلی خاصیت معدنی داشته و برای امراضی از جمله سنگ مثانه و مجاری ادرار مفید است.

۷- غار عین هو: از غارهای دیگر رشته کوههای سفیدخانی، غار عین هو را در رشته کوه روبروی قریه رباط می توان نام برد که مدخل غار بسیار باز و ارتفاع آن زیاد اما عمق کمی دارد.

معتقدات مذهبی: دین: قبل از حمله اعراب به ایران اهالی این استان مثل همه ایرانیان دین زرتشتی داشته اند. وجود آتشکده های بزرگ مثل آتشکده «وره» در آشتیان و آتشکده خوره در محلات و آتشکده برزو در اهجرد در ۶۵ کیلومتری شمال شرقی اراک و آتشکده های دیگر در شهرهای این استان دلیل بر این مدعاست، لیکن درحال حاضر بیش از ۹۹ درصد جمعیت استان را مسلمانان با مذهب شیعه اثنی عشری تشکیل می دهند.

استان مرکزی شامل ۸ شهرستان، ۱۵ بخش، ۴۲ دهستان، و ۱۵۶۳ روستاست و مرکز آن شهرستان اراک است.

ایلات و عشایر: عشایر و ایلاتی که در محدوده استان مرکزی زندگی می کنند بومی منطقه نبوده و اکثر آنها از نواحی دیگر به این منطقه آمده و سکنی گزیده اند. مجموع عشایر این استان در حدود ۳۰۰۰ خانوار است که اغلب اسکان یافته و تنها حدود ۱۰۰۰ خانوار آن هنوز کوچرو هستند و مذهب آنها شیعه است. مهمترین گروههای ایلی که در

گرفته است. وسعت این شهرستان ۴،۶۴۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۲۶۲،۱۳۰ نفر است.

در دایرةالمعارف اسلامی آمده است که مرند مرکزی مهم در دوران اقتدار کلد و آشور بوده است. جماعتی در گذشته در این منطقه سکونت داشته اند که تادریاچه ارومیه حکومت می کردند.

به روایتی کلمه مرند در زبان ارمنی به معنای دفن یا دقینه است که گویند مرند محل دفن نوح پیغمبر است. شاردن فرانسوی می نویسد: اسم این شهر از يك فعل ارمنی به معنای دفن گرفته شده است.

تاریخ نویسان قدیم می نویسند: مرند پایتخت شهرستان واسپورگان در دوره ساسانی بوده و بقایای آتشکده ای در تپه خاکستری مرند می تواند دلیل آن باشد (سفرنامه ویلیامز جاکسون). روایتی نیز وجود دارد که مرند از نام دختر ترسایی بنام ماریا یا ماریانا گرفته شده به معنی ماریانه - کلمه مروند نیز مورد استفاده بوده است.

در تواریخ قدیم نقطه ای که از لحاظ جغرافیایی منطبق با سرزمین مرند بوده به نامهای موروندا و ماندآگارانا معروف بوده است و نشانه هایی از تمدن ساسانی و مادها در این منطقه وجود دارد که از طرف بسیاری از مورخان تأیید شده است. بطلمیوس جغرافی دان معروف یونان از این منطقه بنام ماندآگارانا یاد می کند که منطبق بر مرند امروزی است.

اقتصاد مرند بر پایه کشاورزی است. ۳۲ درصد جمعیت شاغل شهرستان به کشاورزی اشتغال دارند. تمام منطقه مرند بنا به شرایط طبیعی برای دامداری، کشاورزی و باغداری مناسب می باشد. تولیدات عمده مرند غلات (گندم، جو) که بالاترین تولید را در میان شهرهای آذربایجان شرقی دارد، حبوبات، سبزیجات و صیفی جات مرند بسیار معروف می باشد.

سطح این استان جایجا می شوند، عبارتند از:

۱- شاهسونها: نیمه کوچ رو و تمام کوچ رو هستند و در زمان نادرشاه به منطقه استان مرکزی کوچانده شده اند. زبان ایل شاهسون ترکی است و بطور وسیع در حوزه شهرستان ساوه (و در اطراف قم و دریاجه حوض سلطان در استان تهران) پراکنده اند.

۲- کله کوئی: حدود ۲۰۰ خانوار می باشند که تمام کوچ رو هستند. حدود ۳۰۰ سال پیش، از شیراز به اطراف مراتع قم و ساوه به عنوان شتربانان سلطنتی کوچانده شده و جایجا گردیده اند. قشلاق ایل، منطقه مسیله قم و اطراف دریاجه حوض سلطان مراتع (دیرمزه - ارزاب)، و بیلاقشان اطراف زرند ساوه و خشک رود می باشد. زبان آنها فارسی با لهجه شیرازی است.

۳- ایل میش مس (مست): تعداد ۳۰۰ خانوارند که از ایلات تمام کوچ رو بوده و سالهای اخیر بصورت نیمه کوچ رو درآمدند.

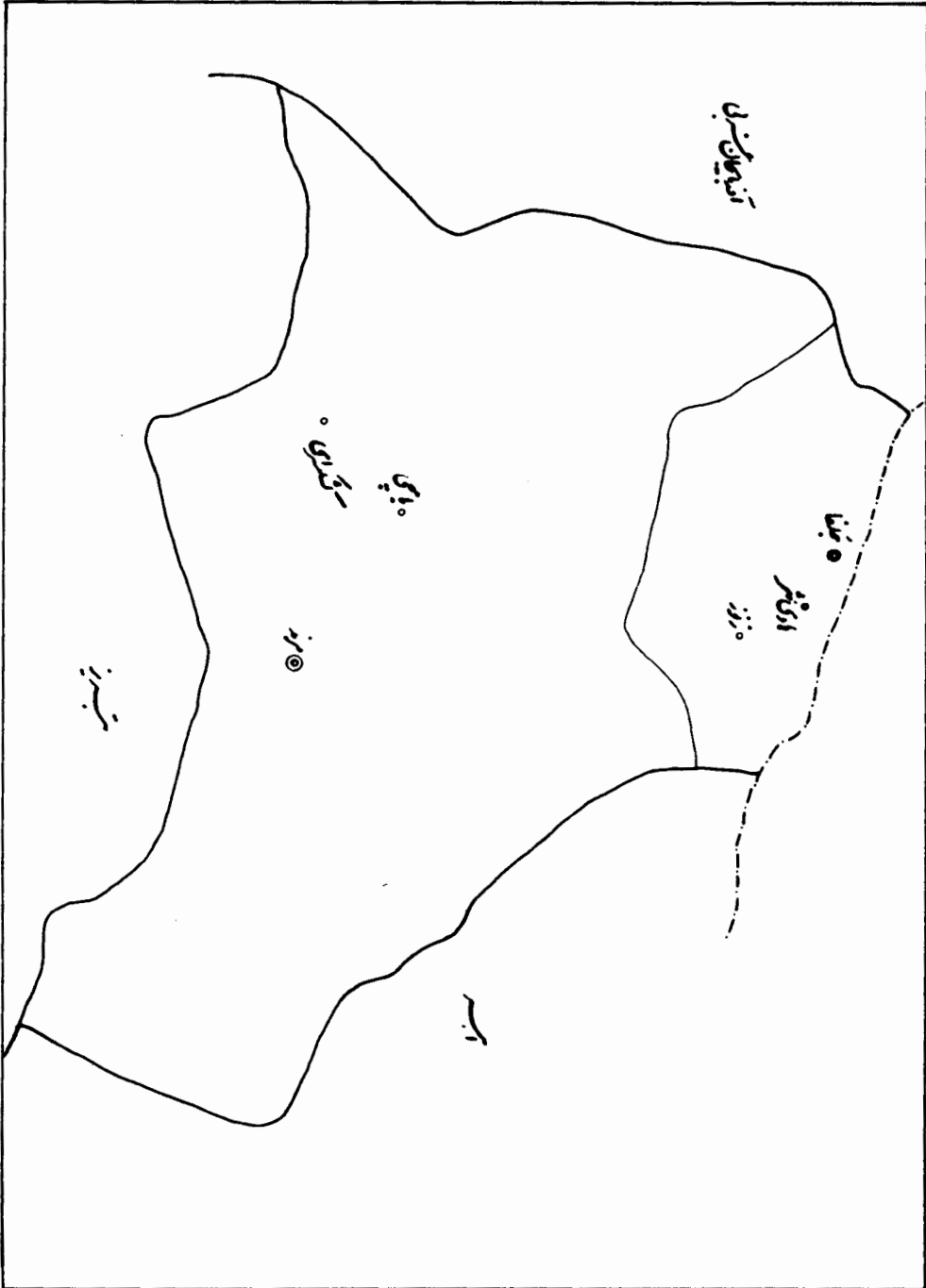
۳- ایل خلیج: که در اطراف آشتیان و تفرش و بخش خلیجستان زندگی می کنند؛ زبان آنها ترکی است.

۴- ایل راهو: که محل اسکان آنها اطراف جاده اراک، سلفچگان، و راهجرد است.

۵- ایل کرد (کلهر): اطراف ساوه بین قره چای و همدان جایجا می شوند و نیمه کوچ رو هستند.

مرند

شهرستان مرند در شمال آذربایجان شرقی، از شمال به رودخانه ارس و مرز ایران و جمهوری آذربایجان، از مشرق به شهرستان ارسباران، از جنوب به تبریز و از مغرب به شهرهای ماکو و خوی محدود است. این شهرستان بین ۴۵ درجه و ۱۵ دقیقه و ۴۵ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی و بین ۳۸ درجه و ۷ دقیقه و ۳۸ درجه و ۵۶ دقیقه عرض جغرافیایی قرار

جغرافیای ایران و جهان

۱۲۸۲ هـ. ق حاج فرهاد میرزای معتمدالدوله بر وسعت آن افزود. بعد از او حاج محمدعلیخان ظفرالملک (معروف به سردار مکرّم) در موقعی که حاکم آنجا بوده تا اندازه‌ای بر آبادی قلعه و اطراف آن افزوده است و در آنجا کاروانسرای برای تجّار و بازرگانان داخلی و خارجی بنا کرده است و يك قنات هم برای آب آشامیدنی آن احداث نموده است. از بخشهای تابعه آن می‌توان به کلاترزان (شویشه)، سروآباد، سرشیو، خاوه، میرآباد اشاره کرد.

مسجد سلیمان

این شهرستان در ۴۹ درجه و ۱۷ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۱ درجه و ۵۹ دقیقه عرض جغرافیایی با وسعت ۶،۹۸۶ کیلومتر مربع قرار گرفته است. جمعیت این شهرستان حدود ۲۲۴،۸۸۳ نفر است.

شهرستان مسجدسلیمان در شمال شرق اهواز و بین شهرهای شوشتر و ایذه واقع شده است، و از شمال آن رود کارون می‌گذرد. در بالای تپه سنگی بلندی بنای آتشکده‌ای قدیمی وجود دارد که آتش آن از نفت یا گاز نفت همیشه فروزان بوده ممکن است این آتشکده همان باشد که یاقوت حموی جغرافیانویس اسلامی بدان اشاره کرده، و تا روزگار هارون الرشید مشتعل بوده است.

در ایجاد هسته اصلی شهر مسجدسلیمان دو عامل اساسی نقش داشته است: نخست، موقعیت خاص شهر به عنوان دژی محکم و تسخیرناپذیر جهت استقرار در آن و دفاع در برابر دشمنان، دوم، خروج گاز طبیعی از زمین به ویژه در قسمت تخت سلیمان، و وجود آتشکده و معبد زرتشتیان.

این شهر جزء مناطق نفت‌خیز خوزستان (جنوب غرب ایران) است. قشرهای نفت‌زای خوزستان در جلگه وسیع این منطقه، در شرق محدود به خطی می‌شود که در جهت شمال‌غربی -

باغداری بسیار رایج و تولید عمده آن زردآلو و سیب و انگور است که علاوه بر مصرف داخلی مقداری بعنوان خشکبار صادر می‌شود. انگور و سیب و زردآلوی مرند و سیب زنوز بسیار مرغوب بوده و معروفیت خاصی دارند.

صنعت مرند منحصر است به قالی‌بافی که در خانه‌های شهری و روستایی تابعه بافته می‌شود. دیگر صنایع مرند فتیله‌بافی، گلیم‌بافی، جاجیم‌بافی، سیدبافی، تولید آجر و مصالح ساختمانی، کاشی‌سازی و سرامیک زنوز که جزو صنایع دستی محسوب می‌شوند.

مریوان

این شهر در ۴۶ درجه و ۱۲ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۵ درجه و ۲۷ دقیقه عرض جغرافیایی قرار گرفته است. وسعت این شهرستان ۴۰،۰۸۷ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۱۵۳،۱۲۶ نفر است.

شهر مریوان دارای آب و هوای کوهستانی و سرد بوده و خاک آن حاصلخیز است. اطراف آنرا جنگلهای متعدّد با مناظر جالب پوشانده که اغلب درختهای آن مازو است (مازو نوعی درخت بلوط منمر است).

شهرستان مریوان در مغرب سنج و شمال شرقی کشور عراق واقع شده. دریاچه زره‌وار در مغرب شهر مریوان زیبایی خاصی به شهر بخشیده است. به علت وجود دشت مریوان، این شهرستان برای فعالیتهای کشاورزی و دامپروری بسیار مناسب است. هوای این شهر در زمستانها به علت بارندگی زیاد سرد و در تابستانها نسبتاً گرم می‌باشد. بادهای باران‌آور مدیرانه‌ای در غرب ایران موجب بارندگی زیاد این ناحیه شده است. نام قبلی شهرستان مریوان قلعه بوده است که در زمان ناصرالدین شاه قاجار به امر او جهت قلعه نظامی ساخته شده و در سال

شمالی کوهستان سیلان واقع و به صورت دشتی با شیب تند به زمینهای پست شمالی منتهی می شود. آب و هوای آن در زمستان سرد و در تابستان معتدل است. رودخانه های خیاوچای، انارچای و چشمه های متعدد زمینهای این ناحیه را مشروب می کند.

وجود ارتفاعات بلند سیلان در جنوب این شهرستان و جلگه های پست مغان سبب پیدایش مراتع خوب و در نتیجه اسکان ایلات و عشایر در این منطقه گردیده است. مرکز این شهرستان مشکین شهر است که سابقاً خیاو نام داشت (در ۳۸ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴۱ دقیقه طول شرقی) و در ارتفاع ۱۳۹۵ متر از سطح دریا قرار گرفته است.

جمعیت این شهرستان طبق آمار سال ۱۳۶۵ در حدود ۱۶۰،۵۲۵ نفر بوده است.

اکثر مردم شهرستان مشکین شهر به کشاورزی و دامپروری مشغولند. غلات از مهمترین محصولات این ناحیه است. بافتن فرش، گلیم و جاجیم در بین روستائیان رواج دارد.

نام قدیمی مشکین شهر، شهر اورامی بوده ولی چون پشگین کرجی حاکم آنجا شد شهر بنام او معروف گشت و بعدها در نتیجه استعمال، پشگین تبدیل به مشکین گردید. از آثار تاریخی آن می توان قلعه آرشق، سنگ نبشته شاپور دوم ساسانی و بقعه شیخ حیدر را نام برد.

معروفترین آبهای معدنی این منطقه، قوتورسویی است که در ۴۵ کیلومتری راه اردبیل - مشکین شهر در ارتفاع ۲۷۸۰ متر از سطح دریا در دامنه های سبز سیلان قرار گرفته است. این چشمه معدنی به علت داشتن گوگرد زیاد و حرارت بیشتر برای امراض جلدی و معالجه جرب فوق العاده مؤثر است. از دیگر آبهای معدنی این شهرستان می توان شابیل، ایلان دو، قینرجه، موئیل سوئی، ملک سوئی، آق سو و دودو را نام

جنوب شرقی ممتد است، و می توان گفت منطبق بر خطی است که از شرق شوشتر به بندر دیلم منتهی می شود. مناطق نفت خیز لالی، مسجدسلیمان، نفت سفید، هفتگل، آغاچاری، یازنان، و گچساران به ترتیب در شرق خط مزبور قرار دارند. به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی و اقتصادی (نفتی)، بناهای این شهر بر تپه های متعدد ساخته شده است، زیرا چاهها و تأسیسات نفتی آن ایجاب می کرده که شهر به صورت پراکنده باشد. مسجدسلیمان، پس از آنکه عملیات کشف نفت در این منطقه در سال ۱۲۸۵ شمسی (۱۹۰۶م) با موفقیت روبه رو شد، به تدریج شکل گرفت و به صورت کنونی درآمد.

قسمتی از منطقه مسجدسلیمان را مزارع دیم گندم و جو و کوههای گچ تشکیل می داده که اکنون در آن حفاریهایی برای استخراج نفت به عمل آورده اند، و چاههای نفت عظیمی در آن حفر کرده و یا تأسیسات نفتی در آن ایجاد نموده اند.

بخش مهم مسجدسلیمان هفتگل است که در جنوب شرقی مسجدسلیمان قرار دارد، و توسط رودخانه ای به نام زردرود مشروب می شود. مردم این منطقه تا قبل از استخراج نفت، کشاورز و یا کوچ نشین بودند، ولی بعد از استخراج نفت جذب صنایع استخراجی شدند. انگیزه ایجاد هفتگل تنها برای تأمین کارگر در معادن نفت بوده و یک شهر معدنی است. علاوه بر نفت و گاز دارای معادن سنگ گچ و آهک ساختمانی نیز می باشد.

مشکین شهر (خیاو)

این شهرستان در شمال شرقی استان آذربایجان واقع شده و در حدود ۳،۴۹۰ کیلومترمربع مساحت دارد. از طرف شمال به جمهوری آذربایجان، از جنوب شرقی به شهرستان اردبیل و از غرب به شهرستان اهر محدود است. این شهرستان در دامنه

برد.

شهرستان قرار دارد. اژدرکوه در ۳۰ کیلومتری شهر مشهد از کوههای مهم این رشته است.

۲- رشته کوه بینالود که در غرب و جنوب غربی این شهرستان واقع است.

از مهمترین سرزمینهای هموار این شهرستان دشت سرخس و درّه وسیع و حاصلخیز مشهد است که از رسوبات و آبرفت کوههای بینالود و هزارمسجد به وجود آمده و دارای خاک رسوبی به ضخامت ۲۰۰-۱۵۰ متر و به رنگ خاکستری و تیره و از مرغوبترین و مستعدترین زمینهای استان است. و این مناسبت و نیز سفره‌های آب زیرزمینی موقعیت مناسبی برای کشت انواع محصولات کشاورزی و کشت درختان مثمر و غیرمثمر به وجود آورده است. این شهرستان از ۷ بخش به نامهای ۱- حومه ۲- چناران ۳- طرّبه ۴- فریمان ۵- احمدآباد ۶- سرخس ۷- کلات تشکیل گردیده و مرکز آن شهر مشهد است. شهرستان مشهد دارای ۲۳ دهستان و ۱۳۱۷ روستا است.

شهر مشهد: مرکز شهرستان مشهد، شهر مشهد است که ارتفاع آن از سطح دریا ۹۸۰ متر است و جمعیت آن ۱،۴۶۳،۵۰۸ نفر است.

آثار تاریخی: حرم مطهر حضرت رضا(ع) و صحنها و ایوانها، مسجد گوهرشاد، مسجد هفتادودوتن و حمام مجاور آن که هردو در مدخل بازار سرشور قرار دارند (قرن نهم هجری قمری)، آرامگاه شیخ بهایی، ضلع غرب صحن آزادی، آرامگاه فردوسی در طوس (خارج از شهر) که هردو نیز تجدید بنا شده است، آرامگاه ربیع بن خثیم معروف به خواجه ربیع، آرامگاههای خواجه اباصلت و خواجه مراد که هردو در اوایل راه مشهد - نیشابور قرار دارند، مصلای مشهد واقع در پایین خیابان (نواب صفوی) از عهد صفوی.

مصلای طرق در ۱۴ کیلومتری جاده مشهد به

علل و انگیزه مهاجرت: محدود بودن زمینهای کشاورزی و کمی مقدار آب برای يك خانواده کشاورز و درآمد ناچیز ناشی از فعالیت کشاورزی و دامپروری سنتی، توسعه کارهای ساختمانی و جاذبه‌های دروغین در شهرها، بویژه تبریز و تهران موجب گردیده که قشری از دهقانان کم‌زمین و بی‌زمین به طرف شهرها بدنبال پیدا کردن کار روانه گردند.

رونق این شهر را باید به دوره صفویه نسبت داد. یکی از نواده‌های شیخ صفی‌الدین به نام شیخ حیدر که والی و حاکم شرع منطقه مشکین شهر و مغان بوده در آبادی این شهر کوشیده است و نیز می‌گویند شاه اسماعیل پسر شیخ حیدر در مشکین شهر متولد شده و در احیا و پیشرفت این شهر کوشیده است. نزدیکی این شهر به محل سکونت بیلاقی و قشلاقی ایلات و عشایر و روابط اقتصادی کوچ‌نشینان با اهالی شهر و وجود بادگان نظامی و آبهای متعدد معدنی، در توسعه و گسترش مشکین شهر در سالهای اخیر مؤثر بوده است.

مشهد

شهرستان مشهد در شمال شرقی خراسان قرار دارد، و وسعت آن حدود ۲۷،۴۷۸ کیلومترمربع و جمعیت شهرستان بالغ بر ۲،۰۳۸،۲۸۸ نفر است و از شمال به جمهوری ترکمنستان، از شمال غربی به شهرستانهای درگز و قوجان، از مغرب به کوه بینالود و شهرستان نیشابور، از جنوب و جنوب غربی به شهرستانهای تربت حیدریه و از جنوب شرقی به شهرستان تربت جام، و از مشرق به هریرود و کشور تاجیکستان محدود است. در این شهرستان دورشته کوه به چشم می‌خورد:

۱- رشته کوه هزارمسجد در شمال شرق و شرق

مصر شهر بزرگ قاهره (۶,۳۲۵,۰۰۰ نفر) است و از شهرهای مهم آن اسکندریه (۲,۸۹۳,۰۰۰ نفر)، بندر سوئز، بندر اسماعیلیه، جیزه، شراه الخیمه و محله الکبری را می‌توان نام برد.

اقتصاد مصر بر پایه کشاورزی، عواید حاصله از صادرات نفت، عواید حاصله از حق عبور کشتیها از کانال سوئز و کمک کشورهای خارجی استوار است. علی‌رغم کمی زمینهای قابل کشت به دلیل حاصلخیزی خاک دره نیل، کشاورزی هنوز حدود ۵۰٪ نیروی کار را دربر دارد و عمده تولیدات را بخود اختصاص داده است.

مهم‌ترین محصول کشاورزی مصر پنبه است. این محصول $\frac{۱}{۴}$ زمینهای مزروعی را به خود اختصاص داده و بیش از ۵۰٪ صادرات را تشکیل می‌دهد. مرغوب‌ترین پنبه دنیا در مصر به عمل می‌آید. محصولات دیگر مصر برنج، گندم و نیشکر است. مصر بزرگترین تولیدکننده برنج در آفریقا است.

مهمترین منابع معدنی مصر نفت، فسفات و آهن است که عمده‌ترین حوزه‌های نفتی این کشور در خلیج سوئز و کرانه آن قرار دارد.

مغان

این شهرستان در حدود ۵,۴۸۴ کیلومترمربع مساحت دارد. از طرف شمال و شرق به جمهوری جدیدالاستقلال آذربایجان، از جنوب به شهرستان مشکین‌شهر و از غرب به شهرستان اهر محدود است.

قسمت اعظم سرزمین مغان مسطح بوده و از آبرفت رودخانه ارس و شعبات آن بوجود آمده است. کوههای خروسلو (قله جهان خانملوی) به ارتفاع ۷۰۰ متر و صلوات داغ از ارتفاعات مهم این ناحیه محسوب می‌شود. آب و هوای جلگه مغان در تابستان

نیشابور از بناهای قرن نهم، مقبره ارسلان جاذب از عهد سلطان محمود غزنوی (در سنگ‌بست ۳۶ کیلومتری مشهد) برج اخنجان، مقبره گوهرتاج خواهر گوهرشادآغا؛ و آثار نادری و کلات نادر، مانند عمارت کاخ خورشید، مسجد کیودگنبد، کتیبه نادری مشتمل بر ۲۴ سطر ترکی و فارسی، آب‌انبارهای قریه خشت و آثار داخل آن مانند قریه دربنده، دروازه دِهجه، دروازه گشانه و تخت دختر.

مصر

کشور مصر در شمال شرقی قاره آفریقا در کنار قاره آسیا واقع شده است. در شمال آن دریای مدیترانه و در شرق آن دریای سرخ قرار دارد. وسعت این کشور حدود یک میلیون کیلومترمربع است.

قسمت اعظم این کشور به جز اطراف رود نیل بیابانی و شن‌زار است و نقاط مرتفع بجز در مشرق کمتر به چشم می‌خورد. این ارتفاعات را که در جنوب شبه‌جزیره سینا واقع شده طورسینا می‌نامند. در همین کوه است که حضرت موسی به پیغمبری برگزیده شده است.

مهمترین رود کشور مصر رود نیل است. رود نیل طولانی‌ترین رود دنیاست و در حدود ۶۴۰۰ کیلومتر طول دارد که ۱۲۰۰ کیلومتر آن در مصر جریان دارد. آب و هوای این کشور بیابانی و گرم است. در سواحل شمالی که تحت تأثیر هوای مدیترانه است ریزش باران نسبتاً زیاد است. به جز دره نیل دیگر مناطق مصر خشک و بسیار کم‌آب است.

جمعیت مصر در حدود ۵۴,۸۰۰,۰۰۰ نفر است. این کشور با مشکل ازدیاد جمعیت مواجه است و در حدود ۹۹٪ مردم در دره نیل که فقط ۴٪ وسعت کشور را تشکیل می‌دهد زندگی می‌کنند. بیش از ۹۰٪ مردم مصر مسلمان و از نژادهای سامی و قبطی هستند. زبان رسمی این کشور عربی است. پایتخت

سیبری قرار دارد و در حدود نیمی از آسیای مرکزی را شامل است با ۳/۵ میلیون کیلومتر مربع وسعت هوائی برّی و خشک دارد. جمهوری مغولستان که تا چندی پیش به مغولستان خارجی شهرت داشت و بعداً به «جمهوری خلق مغولستان» نامیده شد دارای يك میلیون و پانصد و شصت و پنج هزار کیلومتر مربع وسعت و بیش از ۲۰,۱۰۰,۰۰۰ نفر جمعیت دارد و در قسمت شمالی مغولستان قرار دارد و پایتخت آن «اولان باتور» (۴۸۸,۲۰۰ نفر) است.

مردم مغولستان از نژاد مغولی، قزاق، دوربد و زبان آنان مغولی خالخانئی و واحد پول ایشان توگریک است.

جمهوری مغولستان در سال ۱۹۲۱ میلادی به استقلال رسید و در سال ۱۹۲۴ به صورت جمهوری توده‌ای درآمد و در سال ۱۹۴۶ بوسیله دولت چین به رسمیت شناخته شد و در ۱۳ ژانویه ۱۹۹۱ پارلمان این کشور قانون اساسی جدیدی را به تصویب رسانید که براساس آن نام و پرچم آن تغییر یافت. این قانون که با ۳۲۷ رأی مثبت و ۲ رأی ممتنع به تصویب اعضاء پارلمان رسید، نام کشور را از «جمهوری خلق مغولستان» به «کشور مغولستان» تغییر داد. کشور مغولستان یکی از مراکز عمده پرورش گوسفند است.

مقدونیه

این جمهوری در جنوبی‌ترین بخش فدراسیون یوگسلاوی با ۲۵,۱۷۳ کیلومتر مربع در همسایگی کوزوو و صربستان قرار دارد و با بلغارستان، یونان و آلبانی هم‌مرز است. جمعیت آن بیش از ۲ میلیون نفر است که ۶۷ درصد آنها مقدونی (ارتدکس)، ۲۰ درصد آلبانیائی (مسلمان)، ۴/۵ درصد ترک، ۲/۳ درصد صرب و ۲/۳ درصد نیز کولی می‌باشند. پایتخت آن اسکوپیه است با ۳۵۰ هزار نفر جمعیت. این

گرم و در زمستان معتدل است. رودخانه ارس و شعبات آن (اوجارود و بالهارود) در این شهرستان جریان دارند و شریان حیاتی جلگه مغان می‌باشند.

گرمی، مرکز شهرستان مغان (در ۳۹ درجه عرض شمالی و ۴۶ درجه طول شرقی) به ارتفاع ۱۱۰۰ متر از سطح دریا واقع شده است. جمعیت شهرستان مغان طبق آمار سال ۱۳۶۵ حدود ۲۴۷,۱۸۲ نفر برآورد شده است.

این شهرستان شامل بخشهای مرکزی، بیله‌سوار و پارس‌آباد می‌باشد.

جلگه مغان، قشلاق ایلات و عشایر آذربایجان شرقی است. وجود زمینهای حاصلخیز و آبرفتی و استفاده از سد ارس موجب شده است که جلگه مغان از مهمترین مراکز کشاورزی و دامپروری آذربایجان محسوب شود. مهمترین محصولات کشاورزی این ناحیه، گندم، جو، کنجد و پنبه است.

بافتن ورنی، خورجین و پلاس و شال‌گردن از صنایع دستی این شهرستان به شمار می‌رود. مجتمع کشت و صنعت و کارخانه پنبه‌پاک‌کنی بر اهمیت اقتصادی این ناحیه افزوده است.

سابقه تاریخی: روستای اولتان به سایر روستاهای جلگه مغان از قدمت و سابقه تاریخی بیشتری برخوردار است. اکثر مردمان روستاهای منطقه پارس‌آباد در این ده زندگی می‌کردند، همچنین گفته می‌شود در عهد قدیم این روستا دارای آبادیهای بوده به اسامی ماههای دوازده‌گانه سال که بعدها به علت فرورفتگی زمین این روستا با خاک یکسان شده است.

مغولستان

سرزمینی است در آسیای مرکزی که در میان کوههای خنگان بزرگ، آلتائی، تیان‌شان و تان‌شان و در شمال چین، میان منچوری و چین شمالی و

جمهوری در ۹ سپتامبر سال ۱۹۹۱ استقلال خود را از کشور یوگسلاوی اعلام نمود. ولی هنوز از طرف کشورهای جهان به رسمیت شناخته نشده است مخصوصاً از طرف کشور همسایه اش یونان.

ملایر

این شهرستان با مساحتی حدود ۳،۲۶۳ کیلومتر مربع شامل دو بخش (بخش مرکزی و سامن) و حدود ۳۰۰ دهستان و روستا در جنوب استان همدان واقع شده است. شهرستان ملایر از شمال به شهرستان همدان، از مغرب به شهرستانهای تویسرکان و نهاوند، از جنوب به شهرستان بروجرد و از مشرق به شهرستان اراک محدود می شود. ارتفاع متوسط شهر ملایر ۱۷۵۰ متر است. جمعیت این شهرستان ۲۷۹،۲۵۱ نفر است.

شهرستان ملایر بین دو رشته کوهستان واقع شده است:

الف) امتداد سلسله جبال الوند، که جهت آن از شمال غربی به جنوب شرقی است، از شمال این شهرستان گذشته و به کوههای راسوند اراک متصل می شود. رشته کوههای مذکور تا شمال و مشرق شهر ملایر کشیده شده که از ارتفاعات مهم آن کوه گرمه (۲۲۰۶ متر) و کوه سرده (۲۷۷۷ متر) است و شهر ملایر در دامنه کوه گرمه قرار گرفته است.

ب) کوههای مرتفع لرستان که جزو پیشکوههای داخلی زاگرس محسوب می شود و در تویسرکان سیاه درّه و در نهاوند گرو نامیده می شود.

ممسنی

این شهرستان در شمال غربی استان فارس و غرب رشته کوه اصلی زاگرس قرار داشته و ۸،۱۵۶ کیلومتر مربع مساحت و برابر سرشماری ۱۳۶۵ حدود ۱۷۳،۶۰۵ نفر است.

ممسنی سرزمینی است کوهستانی و جهت کوهها، همان جهت عمومی کوههای زاگرس می باشد، ولی هرچه از شرق به طرف غرب برویم از ارتفاع کوهها کاسته شده و بر وسعت دره ها و اراضی هموار پایکوهی افزوده می شود. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۹۰۰ متر می باشد.

کار عمده مردم این منطقه کشاورزی و دامداری است. کشاورزی در مجاورت رودها و چشمه ها صورت می گیرد، ولی در ارتفاعات و دامنه های کوهسار زراعت دیم انجام می شود.

ابنیه و آثار تاریخی: آثار تاریخی ممسنی عبارت است از نقوش برجسته ای از آثار عیلامی، آتشکده میل اژدها، برج نورآباد مربوط به دوره اشکانی، نقوش برجسته سراب بهرام از دوره ساسانی در ۳ کیلومتری نورآباد.

این شهرستان از دو بخش مرکزی و ماهورمیلانی تشکیل شده است.

موریتانی

موریتانی به عنوان پنجمین کشور منطقه صحرا چه از نظر وسعت و چه از نظر ترتیب به حساب می آید. این کشور در قسمت غربی منطقه صحرا قرار گرفته و به منزله پلی بین شمال و غرب افریقا است. وسعت آن در حدود ۱،۰۳۰،۷۰۰ کیلومتر مربع است.

آب و هوای این کشور در نواحی غربی، در سواحل اقیانوس اطلس مرطوب، در مناطق صحرائی گرم و خشک و در اطراف رود سنگال متغیر است.

رود مهم این کشور رود سنگال است که در نواحی جنوب غربی جریان دارد و در مرز سنگال و موریتانی به اقیانوس اطلس می ریزد.

جمعیت موریتانی در سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۲،۰۰۰،۰۰۰ نفر برآورد شده است که اکثر آنان در غرب و جنوب غربی کشور، در کنار رود سنگال، سکونت

دارند. ۲۱ فوریه ۱۹۹۱ از حزب کمونیست استعفا کرد. در ۲۴ اوت، مولداوی هرگونه فعالیت حزب کمونیست در سرزمین خود را ممنوع اعلام داشت و تصمیم به ملی کردن اموال خود گرفت.

جمعیت مولداوی ۴/۵ میلیون نفر است که ۶۴ درصد آنرا مولداوها - که قبیله‌ای رومانیایی هستند - و مابقی را اوکراینی‌ها (۱۴ درصد)، روس‌ها (۱۳ درصد)، ۳/۵ درصد گائانوزها تشکیل می‌دهند. پایتخت آن چیزیتو است با ۷۲۰ هزار نفر جمعیت. زبان رسمی این جمهوری رومانیایی است.

کنسروسازی و نساجی، منابع درآمد این جمهوری را تشکیل می‌دهند و نیز کشاورزی سهم عمده‌ای در اقتصاد آن دارد. تولید ملی مولداوی ۷/۹ میلیارد روبل در سال است.

مهاباد

شهرستان مهاباد در ۴۵ درجه و ۴۳ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۶ درجه و ۴۶ دقیقه عرض جغرافیایی قرار گرفته، وسعت این شهرستان ۵،۶۰۰ کیلومترمربع و جمعیت آن برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۱۶۷،۳۰۵ نفر است.

مهاباد در گذشته آبادی کوچک و بی‌اهمیتی بوده و در سال ۱۰۳۸ هجری قمری شخصی بنام بوداق سلطان در اواخر سلطنت شاه عباس اول ریاست مکرری را به دست گرفته و مرکز حکومت خود را به مهاباد منتقل کرد و این شخص آثار نظیر پردی سور (پل سرخ) (۱۰۷۹ ه.ق) و مزگوتی سور (مسجد سرخ) (۱۰۸۹ ه.ق) از خود به یادگار گذاشته است.

راجع به سابقه تاریخی و تاریخ ایجاد و احداث مهاباد اطلاع دقیقی در دست نیست و آنچه مسلم است بیش از ۴۰۰ سال از عمر آن نمی‌گذرد زیرا در هیچ يك از کتب معتبر حتی شرفنامه (تألیف شرفخان

دارند. نژاد اکثریت مردم این کشور از نژاد مور است که مخلوطی از نژادهای عرب و بربر است.

اکثریت اهالی کشور را مسلمانان تشکیل می‌دهند و قانون اساسی نیز اسلام را دین رسمی شناخته است. واحد پول این کشور اوکونیاوی موریتانی است.

زبان ملی کشور موریتانی عربی و زبان رسمی آن عربی و فرانسه است. پایتخت موریتانی بندر نواکشوت (۴۵۰،۰۰۰ نفر) است که در غرب کشور قرار دارد و از شهرهای مهم آن نواذیبو، زویرات، کاندی و اطار را می‌توان نام برد. موریتانی در ۲۸ نوامبر سال ۱۹۶۰ استقلال کامل یافت.

مولداوی

جمهوری مولداوی کوچکترین جمهوری از مجموع ۱۵ جمهوری اتحاد جماهیر شوروی سابق محسوب می‌شد که در ۱۹۹۱ م مستقل شد. این جمهوری در جنوب غربی روسیه واقع شده و مساحت آن بالغ بر ۳۳،۷۰۰ کیلومترمربع است که با رومانی و اوکراین مرز مشترک دارد.

مولداوی که بخشی از بسارابی را تشکیل می‌دهد، در طول تاریخ ملیت روسی و رومانیایی نیز گرفت. این جمهوری پس از مدت کوتاهی رومانیایی بودن در سال ۱۹۴۰ بر اساس پیمان آلمان - شوروی به اتحاد جماهیر شوروی ضمیمه شد. این جمهوری در خاک خود از دو منطقه جدائی طلب «گائانوزی» و «دنیستر» تشکیل شده است. جمهوری گائانوزی در ۲ اوت ۱۹۹۰ و جمهوری دنیستر (با ۷۰۰ هزار نفر جمعیت، غالباً اوکراینی و روسی) نیز در همان زمان نسبت به مولداوی اعلام موجودیت کردند.

«میرسناسنگورا» رئیس جمهوری مولداوی، در

تیلسی) که در زمینه تاریخ کرد حدود ۱۰۰۷ هجری قمری نوشته شده اشاره‌ای بوجود مهاباد نشده است.

شهری قدیمی و باستانی در نزدیکی‌های آن وجود داشته بنام (دریاز)، از این شهر باستانی جز خرابه‌های از بین رفته چیز دیگری بجای نمانده است فقط دهی در نزدیکی آن شهر قدیمی به همان نام بوجود آمده است. مهاباد سابقاً (ساوبلاغ) نامیده می‌شد که از کلمه ترکی (سووغ بولاغ) بمعنی چشمه سرد می‌باشد.

مرآت‌البلدان ناصری می‌نویسد: (مسجد جامع ساوجبلاغ از بناهای بداق سلطان بن شیرخان ابن شیخ حیدرخان مکرری است که حکومت مکرری و ساوجبلاغ و غیرها را داشته و این مسجد را مشارالیه در سنه هزاروهشتادونه بنا نموده است).

در شهر یورماه ۱۳۱۴ که نام عده‌ای از شهرهای ایران تغییر یافت نام این شهر به مهاباد تبدیل شد ولی هنوز مردم محل و بومی‌ها این نواحی کلمه ساوبلاغ را به کار می‌برند، دولتهای عثمانی و روسیه در این شهر کنسولگری داشته‌اند. در سال ۱۹۱۴ کنسول روسیه در این شهر کشته می‌شود که در نتیجه آن به فرمان ژنرال گرچنکو که از فرماندهان قفقاز بود مردم شهر قتل عام شده و قحطی بی سابقه‌ای در این منطقه حکمفرما می‌شود.

رشد و توسعه شهر و علل آن: مهاباد شهری است کوچک و زیبا بر ساحل راست رودخانه مهاباد که در جلگه‌ای کوچک و کم‌عرض قرار گرفته که شیب آن از جنوب به شمال افزایش می‌یابد. مهاباد بدلیل واقع شدن در جنوب غربی دریاچه و میان راههای ارتباطی شهرهای ارومیه به میاندوآب، بوکان، سقز، سردشت موقعیت خاصی داشته و محل تلاقی راههای سه استان آذربایجان غربی و شرقی و کردستان است.

مهریز

شهرستان مهریز با وسعتی معادل ۱۲،۸۸۳ کیلومترمربع و جمعیتی برابر با ۵۸،۴۴۰ نفر در ۳۰ کیلومتری جنوب شهر یزد واقع شده است. نام قدیم آن مهریچرد بوده و بنای آن را به مهرنگار دختر انوشیروان نسبت داده‌اند. این شهر از سمت مشرق به بخش مرکزی بافق و قسمتی از استان کرمان، از سمت غرب به بخش مرکزی تفت - نیر و قسمتی از استان فارس - از سمت جنوب به استان کرمان و فارس و از سمت شمال به شهر یزد مربوط می‌شود. از خصوصیات مهم مهریز پراکندگی محله‌ها و روستاهای این منطقه است.

محصولات مهم مهریز عبارتند از: انار، انجیر، پسته، گندم و جو و محصولات جالیزی که پسته بیشتر در بهادران به دست می‌آید.

صنایع مهریز عمدتاً دستی است که به شیوه سنتی تهیه می‌شود و عبارتند از: قالیبافی، چاقوسازی، سبذبافی و سنگ تراشی.

از صادرات مهم مهریز: انار، پسته، انجیر و گندم می‌باشد.

اماکن مذهبی و تاریخی مهریز عبارتند از: شاه صفی‌الله، کشته‌خانه و مسجد جامع.

میاندوآب

شهرستان میاندوآب با وسعتی معادل ۵،۰۱۰ کیلومترمربع و جمعیتی برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۳۱۴،۵۱۴ نفر است. میاندوآب در سر چهارراهی میان شهرهای تبریز و مراغه و سنندج و ارومیه واقع شده و ۳ استان آذربایجان غربی و شرقی و کردستان را به هم دیگر وصل می‌کند. هلاکوخان مغول قریه حسین‌آباد را که در چند کیلومتری جنوب میاندوآب می‌باشد به پایتخت تابستانی انتخاب کرد.

می باشد.

محصولات عمده این شهرستان: گندم، جو، برنج، پنبه، حبوبات، دانه‌های روغنی و انواع میوه می باشد. قالی بافی و بافت انواع فرش‌های کوچک و بزرگ بویژه در میان روستائیان رواج دارد.

سابقه تاریخی: شهر میانه از سوابق تاریخی درخشانی برخوردار است. این مطلب از میان نوشته‌های کتاب البلدان ابن یعقوب و بلاذری و اصطخری و ابن حوقل بغدادی معلوم می شود و همه آنها درباره آبادی و عمران و کشاورزی این سامان مطالب قابل توجهی نوشته اند. بنابه نوشته حمدالله مستوفی، این شهر در اثر حملات مغول یکبار به کلی ویران شده و مجدداً در ادوار بعدی روبه آبادی نهاده است. در گذرگاه تاریخ، این شهر به نامهای میانج و گرمرود نیز نامیده شده. میانه دازای آثار تاریخی زیادی است: پل دختر، قلعه دختر، بقعه امامزاده اسماعیل و مسجد بزرگ سنگی ترك از آن جمله هستند.

میبد

میبد در شمال غربی یزد و به فاصله ۵۰ کیلومتری از این شهر و در کنار راه تهران - بندرعباس قرار دارد که از طرف شمال به اردکان و از طرف جنوب به روستاهای بلوک رستاق (بخش اشکذر) و از طرف شرق به دشت رسوبی پایکوهی دم‌هفت و از غرب به ارتفاعات ندوشن - مرور و اشنیز، محدود می گردد (وسعت شهر میبد ۱۸ کیلومترمربع با جمعیتی برابر ۲۷،۱۴۶ نفر و منطقه میبد حدود ۸۴۵ کیلومترمربع می باشد) و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۲۳۴ متر است. منطقه میبد شامل سی و نه روستا و شهر میبد است. ویژگیهای تاریخی میبد: میبد از آبادیهای بسیار قدیم یزد بوده و در تاریخ یزد نوشته اند که یزدگرد سه سرهنگ داشته به نامهای بیدار، عقدار و میبدار که

از طرفی جلگه حاصلخیز و آبرفتی میاندوآب که میان دو رود سیمینه و زرینه واقع شده و در شهر میاندوآب بسیار به هم نزدیک می شوند می تواند در ایجاد و رشد شهر عامل مؤثر دیگری بوده باشد.

شهر از دید تاریخی: میاندوآب چون میان رودهای زرینه و سیمینه واقع است به این اسم نامگذاری شده است. در طول تاریخ، اقوام مختلفی چون مادها، ماناها، اورارتوها، کردها، سلجوقیان، ترکها و مغولها در این نواحی سکونت یافته اند.

بخشهای میاندوآب شامل شهرهای صائین دژ و تکاب می باشند. علاوه بر اینکه میاندوآب یکی از مراکز مهم دامپروری است، محصولاتی چون گندم، چغندر قند، انگور، سیب، گلابی و بادام نیز در آن بدست می آید.

میانه

شهرستان میانه از طرف شمال به شهرستان سراب و اردبیل، از شرق به خلخال، از جنوب به شهرستان زنجان، و از غرب به شهرستان تبریز و هشتروند محدود است و در حدود ۶،۱۵۶ کیلومترمربع مساحت دارد.

شهرستان میانه بین دورشته کوه بزغوش در شمال و قافلانکوه در جنوب قرار گرفته و بسیاری از دهات آن در دامنه‌های این کوهستانها قرار دارند و شهر میانه در یک جلگه وسیع واقع شده است. آب و هوای میانه در نواحی کوهستانی دارای زمستانهای سرد و پربرف و تابستانهای معتدل و در نواحی جلگه‌ای زمستانهای ملایم و تابستانهای گرم دارد.

قزل اوزن، قرانقوچای، آق چای و ترکمانچای، گرمرود، شهرچایی یا میانه رود، از رودهای مهم این شهرستان محسوب می شوند.

دامنه‌های بزغوش سرسبز و خرم ولی دامنه‌های قافلانکوه صخره‌ای و عاری از پوشش گیاهی

۰۹۴، ۱۱۵ نفر و ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۴۰ متر است.

بزرگترین شریان حیاتی این شهر رودخانه میناب است که شهر میناب را به دو قسمت تقسیم کرده است و در هر قسمت شهر در جهت طول گسترش پیدا می‌کند. آب این رودخانه شیرین است و گهگاه، در اثر ریزش بارانهای فصلی، طغیان می‌کند و آسیبهای فراوانی به بار می‌آورد. رودخانه میناب به دریای عمان می‌ریزد و بر روی آن سدی بسته شده که بخشی از آب آن برای آب آشامیدنی بندر عباس در نظر گرفته شده است.

از جلگه میناب با نام قدیمی هرمزکهنه یاد شده و چنین پیداست که این شهر به نامهای گوناگون منا، مناب، مینا، میناو، و مینو نیز خوانده شده است. سیاحان عقیده دارند که هرمز جدید یا هرمز دریایی همان جزیره هرمز فعلی است که در آبهای روبروی بندرعباس قرار دارد. اصطخری، درباره هرمزکهنه می‌گوید: «مسجد جامعی دارد. منازل بازرگانی در روستاهایی است که دو فرسخ با شهر مسافت دارد. شهر نخلیات بسیار دارد و کشت کاری آنها غالباً ذرت و نیل و زیره و نیشکر است.»

شهرستان میناب از روزگاران کهن نه تنها به اسامی مختلف نظر سیاحان را به خود جلب کرده، بلکه دستخوش حملات سرداران تاریخ نیز بوده است به طوری که تهاجمات آنان منجر به خرابی و ویرانی بسیار در شهر شده است.

در محل کنونی میناب شهری آباد که مرکز ایالت هرمزکهنه بوده قرار داشته که تیمور با حملات وحشیانه خود آن را خراب کرد و هفت دژ استوار آن را نیز ویران ساخته است. از بقایای تاریخی این شهر قلعه میناب است که شهر میناب بر دامنه آن بنا گردیده. این قلعه تا اواخر دوره قاجاریه مرکز حکومت بوده و هم اکنون به صورت مخروبه‌ای باقی

آبادیهای بیده، عقدار و میبدار را ساخته‌اند. از بناهای تاریخی و مذهبی معروف نارین قلعه (نارنج قلعه) که در زمان آل مظفر ساخته شده است، آرامگاه خدیجه خاتون و سیدصدرالدین قنبر را می‌توان نام برد.

صنایع میبد به دو دسته تقسیم می‌شود: ۱- صنایع دستی: مانند زیلوبافی و سرامیک‌سازی. از زمان گذشته میبد از نظر صنعت سرامیک‌سازی و سفال‌سازی و همچنین زیلوبافی معروف بوده است بطوری که همه ساله تعدادی از زیلوهای بافت این ناحیه و محصولات سرامیک‌سازی آن به دیگر شهرهای استان و استانهای دیگر ایران برده می‌شود. وجود خاک رس فراوان و نیروی متخصص در این منطقه موجب رونق صنعت سرامیک‌سازی شده است. وجود کشتزارهای وسیع پنبه در گذشته و نیروی انسانی فراوان نیز عاملی جهت رشد صنعت زیلوبافی در این منطقه بوده است بطوریکه هنوز زیلوهایی با قدمت بیش از ۵۰۰ سال در آنجا دیده می‌شود.

۲- صنایع ماشینی: که مهمترین آنها عبارت از: ملاین‌سازی، ریسندهی، نخ‌تابی، پنبه‌پاک‌کنی می‌باشد.

معادن: معادن آن عبارتند از: سنگ گچ، سرب و روی و ماسه‌سنگ.

میناب

شهرستان میناب در استان هرمزگان و در حاشیه ساحلی دریای عمان قرار دارد. این شهرستان از شمال به کوههای سرخا و خورگو و نیون از رشته کوههای مرکزی، از مشرق به حوزه جاسک و چاه‌بهار، از جنوب به دریای عمان، و از مغرب به قراء بندرعباس محدود می‌گردد. فاصله شهر میناب تا بندرعباس حدود ۱۱۰ کیلومتر است. وسعت این شهرستان ۱۱،۳۰۳ کیلومتر مربع با جمعیتی برابر

مینو نوآباد و ارتفاع آن از سطح دریا ۲ متر است. هوای این جزیره در تابستان گرم و دمای هواگاهی اوقات به ۵۰ درجه سانتی گراد بالای صفر می‌رسد و در زمستان معتدل و مطبوع است. نیمی از مردم آن به زبان فارسی و نیم دیگر به زبان عربی تکلم می‌کنند.

نائین

این شهرستان در حاشیه جنوبی کویر مرکزی و در مشرق شهرستان اصفهان واقع شده است و در حدود ۳۵،۵۱۹ کیلومتر مربع وسعت و ۵۲،۱۲۳ نفر جمعیت دارد.

در مورد نائین و وجه تسمیه آن گویند: نائین از نی که یک روئیدنی باتلاقی است گرفته شده و بنا بقول تاریخ ناصری، نائین اسم یکی از پسران نوح بنام نائین است که بانی شهر بوده است.

شهرستان نائین دارای دو بخش مهم است: ۱- انارک ۲- خور و بیابانک. و روستاهایی که عبارتند از: جندق، بیاضه، ایزاج، اُردیب و مهرنجان. مرکز این شهرستان شهر نائین است که ۱۶،۲۸۸ نفر جمعیت آن دارد.

سیمای شهر نائین تحت شرایط اقلیمی منطقه یعنی کویری بودن، از خشت و گل و به سبک گنبدی می‌باشد. قسمت قدیمی شهر که علاوه بر آن تحت تأثیر شبکه توزیع آب محل بوجود آمده به دور آب‌انبارهای بزرگ ایجاد شده که مساجد و راسته بازار به دروازه‌های شهر مربوط می‌شود، ولی امروزه با توجه به لوله‌کشی آب و بکاربردن مصالحی محکم مثل آهن و آجر و سیمان تابع اصول جدید شهرسازی گردیده است. بخش مهم نائین «انارک» است که در شمال شرقی نائین قرار دارد.

مهم‌ترین محصول کشاورزی نائین گندم، جو، حبوبات و نیز صنایع دستی در آن رونق دارد.

است. مردم میناب، با لهجه مینایی تکلم می‌کنند و اغلب مسلمان و شیعه مذهب‌اند و عده‌ای نیز اهل تسنن هستند.

میناب دارای چهار بخش است که عبارتند از: بخش بیابان، بخش بشاگرد، بخش رودان و بخش مرکزی.

۱- بخش بیابان: در این بخش دهستانهای بیابان، سیریک، کرد، و بمانی قرار دارد.

۲- بخش بشاگرد: شامل بشاگرد غربی است.

۳- بخش رودان: بخش رودان از دهستانهای راهدار، رودخانه دژ علیا، رودخانه دژ سفلی، و بادافشان رودان تشکیل می‌شود.

۴- بخش مرکزی: این بخش شامل حومه میناب می‌شود.

بنادر مهم میناب عبارتند از: بندر تیاب، بندر کرگان، بندر کلاهی، بندر کوهستک، و بندر سیریک. بعضی از این بنادر خلیج‌های کوچکی دارند که به آن خور می‌گویند.

بنادر میناب به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱- بنداری که در کنار دریا واقع شده‌اند؛ مانند: کوهستک.

۲- بنداری که در کنار خور قرار دارند؛ مانند: تیاب، کلاهی، و کرگان.

مینو

این جزیره بخشی از شهرستان خرمشهر است. قسمتی از این جزیره در حدود ۲۵ سال قبل از آب خارج شده و از قرن یازدهم هجری زیر کشت درخت خرما قرار گرفته و در حدود ۱۵۰ سال قبل نیمه دوم جزیره از آب بیرون آمده است. طایفه آل بوفرهان در آنجا سکنی گزیدند و کم‌کم آبادی‌هایی بوجود آوردند. عمده‌ترین محصولات این جزیره خرماست. مرکز

این شهرستان در ۲۷ کیلومتری مغرب اصفهان بر سر راه اصفهان - خوزستان قرار دارد. وسعت آن ۱۶۲،۱۶۲ کیلومترمربع و جمعیت این شهرستان ۲۵۵،۲۳۱ نفر است.

تنها منبع آب سطحی آن رودخانه «کرون» است که از ارتفاعات داران در مغرب نجف‌آباد سرچشمه گرفته و پس از دریافت دو شعبه کوچک از کوههای جنوبی نجف‌آباد و آبیاری بخش کرون در شمال آبادی جوزدان به زاینده‌رود می‌ریزد. بقیه آب کشاورزی و آشامیدنی این شهرستان از ۱۷ رشته قنات که ۵ رشته آنها مخروطی می‌باشد و چاه عمیق و نیمه عمیق تأمین می‌گردد.

پوشش گیاهی: دوتنوع پوشش با توجه به عوامل طبیعی در این منطقه می‌توان تشخیص داد: یکی پوشش گیاهی بیابانی مثل تیغ شتر، بوته‌های شور، اسفند و دیگری پوشش گیاهی که در جوار آبهاست، مثل گیاهان کناره نهر مانند: مرغ و چمن.

صنایع دستی که مهمترین آن صنعت قالی‌بافی است، شهرت بسزایی داشته و ارزش صادراتی دارد. دیگر صنایع دستی: قلمکاری، ورشوسازی و چاقوسازی است. صنایع کارخانه‌ای شامل سه کارخانه ریسندگی و بافندگی، ۹ کارخانه سنگ‌بری، تعداد زیادی کارخانه ساخت دیگ زودپز، تهیه چراغ‌گاز، ساخت ماشینهای کشاورزی صنایع غذایی مانند آردسازی و ماکارونی و کالباس و سوسیس می‌باشد. کارخانه کفش شهرستان نجف‌آباد در سر راه اصفهان - خوزستان قرار دارد. این راه نجف‌آباد را به تیران و کرون و در ادامه به فریدن مربوط می‌سازد و یک عامل مهم اقتصادی بشمار می‌رود.

محصولات کشاورزی و دامپروری امر اقتصادی این شهرستان را تأمین می‌کند.

نطنز

نطنز در شمال اصفهان با مساحتی حدود ۳،۲۱۰ کیلومترمربع واقع شده است و از شمال به شهرستان کاشان، از جنوب به اصفهان، از مشرق به اردستان و کویر، و از مغرب به میمه محدود است. جمعیت این شهرستان ۳۶،۵۱۶ نفر است.

مهمترین کوه نطنز، کرکس کوه می‌باشد که از بلندترین کوههای مرکزی ایران به حساب می‌آید. این ارتفاعات در مغرب و جلگه‌های هموار در سمت شمال و مشرق واقعند. نطنز دارای سه نوع آب و هوا می‌باشد: کوهستانی، صحرایی و نیمه صحرایی.

آب مصرفی کشاورزی در این منطقه از قنات و چشمه و چاههای عمیق و نیمه عمیق و یک رودخانه فصلی تأمین می‌شود. در حدود ۵۵ قریه و آبادی دارد که ۲۱ قریه آن سمت غرب و جنوب در دره‌های کرکس کوه واقع و بقیه قریه‌ها در جلگه‌های هموار شمال و شرق واقعند. از نظر تقسیمات کشوری دارای دو مرکز شهری بنام بادرود و نطنز و ۴ دهستان، طرق یا طرق‌رود، بادرود، چیمه‌رود، برزرد می‌باشد. از اماکن مقدسه نطنز یکی مسجد جامع آن است که گویند در زمان الجایتو خداینده و پسرش ابوسعید بهادر بنا نهاده شده و همچنین بقعه شیخ عبدالصمد نطنزی و سردر خانقاه که به شکل هرم هشت‌ضلعی ساخته شده و به مسجد جامع متصل است. آستانه امام‌زاده آقاعلی عباس در ۳۵ کیلومتری نطنز است که دوتن از فرزندان امام موسی بن جعفر در آنجا مدفون هستند.

دیگر از آثار مقدسه تاریخی، مزار بی‌بی رقیه بر فراز یکی از تپه‌های مرتفع غربی و امام‌زاده عبدالله است و نیز مسجدی بنام دارالمحراب در دهستان ایبانه ۳۸ کیلومتری نطنز، از جاهای دیدنی است. و دیگر بقایای یک آتشکده از عهد ساسانی که قدمت این منطقه را به قبل از اسلام می‌رساند.

در نطنز معادن مس، سرب، ذغال سنگ، سنگ

نمین

نمین در سر راه جاده ارتباطی اردبیل به آستارا و استان گیلان و مرز جمهوری تازه استقلال یافته آذربایجان قرار دارد و از موقعیت خاص جغرافیایی بهره مند است.

رطوبت دریای خزر اثر مهمی در آب و هوای این منطقه دارد. بنابراین دارای آب و هوای معتدل کوهستانی با تابستانهای ملایم و زمستانهای سرد است.

رودخانه نمین چای مناطق کشاورزی را آبیاری و سپس به رود قره سو می‌ریزد.

در جنوب غرب نمین، جنگلهای وسیعی از درختان فندق و ازگیل وجود دارد.

شاید نمین را بخاطر رطوبت و نمناک بودن هوا که ناشی از نزدیکی به دریای خزر است، باین نام خوانده‌اند.

محصولات عمده کشاورزی بخش نمین؛ غلات، سیب‌زمینی و میوه است. شغل مردم کشاورزی و دامداری و تولید لبنیات و صنایع دستی آن، شال‌بافی و گلیم‌بافی است. بخش نمین دارای ۸۲ روستاست که مهمترین آنها تنه کران و عنبران است.

نور

این شهرستان از شمال به دریای خزر، از جنوب به تهران و شمیرانات، از مشرق به آمل و از مغرب به نوشهر محدود است. مساحت آن ۲،۹۷۴ کیلومتر مربع است که از دو قسمت جلگه‌ای در شمال و کوهستانی در جنوب تشکیل می‌شود.

رودها: در این شهرستان رودهای زیادی چون رود نور (شعبه هراز) رود لاریج، رستم‌رود، رود ایزده، کُپ‌رود، جریان دارند.

این شهرستان دارای سه بخش: مرکزی، چمستان

مرمر و ساختمانی، آهک، گچ، نمک، و نقره وجود دارد. از صنایع دستی مهم این منطقه، قالی‌بافی را باید نام برد.

صنایع کارخانه‌ای آن عبارتند از: کارخانه چینی و سرامیک و کارخانه ریسندگی و بافندگی که پس از انقلاب اسلامی شروع بکار نموده‌اند.

نقده

این شهرستان در ۴۵ درجه و ۲۲ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۶ درجه و ۵۷ دقیقه عرض جغرافیایی با وسعتی برابر دوهزار کیلومتر مربع و جمعیت آن ۱۳۷،۶۷۳ نفر است. نقده در میان شهرهای مهاباد، پیرانشهر، اشنویه و ارومیه واقع است و به عنوان يك عامل ارتباطی میان این شهرها عمل می‌کند. عبور رودخانه (گدار) و وجود زمینهای حاصلخیز و موقعیت نظامی تپه آن می‌تواند از علل ایجاد شهر بوده باشد. شهر از دید تاریخی: آثار باستانی فراوانی در تپه و روستای حسنلو چند کیلومتری شمال شرقی نقده کشف شده است. قبرهایی در اینجا یافت شده‌اند که با سنگ ساخته شده و روی آنها يك تخته سنگ بزرگ قرار گرفته به طوری که مردگان در حالت (چمباتمه) بخاک سپرده می‌شدند. سفالهای زیادی نظیر: قوریها، جام‌ها و ظروف دیگری با نقش‌های زیبا یافت شده است. این تمدن‌ها به ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح برمی‌گردند (البته تمدن تپه حسنلو به ۷ قرن قبل از میلاد مربوط است) و مربوط به طوایف (مانا) بوده است.

این ناحیه مورد مهاجرت و سکونت اقوام مختلفی بوده است مانند آشوریه‌ها، کردها، ماناها، ترکان. تا آنکه طایفه (قره‌پایاق) یعنی کلاه سیاه که در زمان فتحعلیشاه از قفقاز به ایران مهاجرت کرده بودند در جلگه وسیع (سلدوز) مسکن گزیده و به کشت گندم و برنج و پرورش درختان میوه پرداختند.

و بلده می باشد.

جمعیت این شهرستان برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۷۸،۴۰۲ نفر بوده که جمعیت شهری آن حدود ۱۳،۰۵۵ نفر و بقیه روستایی هستند. وجه تسمیه این شهرستان به علت وجود رودخانه نور است که رودخانه خود به دلیل صافی و روشنائی و اینکه نور در آن منعکس می شود بدین نام خوانده شده است. مرکز این شهرستان در گذشته «سولده» نامیده می شد و بعداً به شهر نور تغییر نام داد.

نوشهر

این شهرستان با وسعتی برابر ۳،۶۹۵ و جمعیتی معادل ۲۰۸،۱۷۲ (برابر سرشماری سال ۱۳۶۵) از شهرستانهای مغرب استان مازندران است که از شمال به دریای خزر، از مشرق به شهرستان نور، از جنوب و جنوب غربی به سلسله جبال البرز و شهرستان کرج و از مغرب به تنکابن محدود می شود. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا (۲۰-) متر است. این شهرستان دارای دو نوع آب و هوا است: ۱- بخش کوهستانی که دارای آب و هوای سرد و خشک با زمستانی طولانی و یربرف است. ۲- بخش کناره ای که دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و در این ناحیه اختلاف درجه حرارت در شب و روز کم است.

مهمترین رودهای این شهرستان عبارتند از: کلارآباد، نمک آبرود، هچی رود، سرداب رود، آبرنگ، کرکرود، کچرود، رودعلمده، گلندرود و امیررود که اکثر آنها زمینهای کشاورزی این شهرستان را مشروب می کنند.

این شهرستان دارای ۵ شهر، ۴ بخش و ۱۷ دهستان می باشد. شهرهای تابعه عبارتند از: مرکزی، علمده، چالوس، مرزن آباد، کلاردشت و بخشهای تابعه مرکزی چالوس و کلاردشت

می باشند.

وجه تسمیه نوشهر: نوشهر حدود پنجاه سال پیش دهکده ای بود بنام «خاچک» که به علت واقع شدن در کنار دریا و عبور و مرور کشتیهای تجارتنی، مورد توجه حبیب الله خان سردار خلعتبری پدر محمّدولیخان تنکابنی قرار گرفت و به نام «حبیب آباد» نامیده شد. در سال ۱۳۰۵ بنام «دهنو» نامیده شده و از آن پس توسعه شهر، ساختمانهای تازه و خیابانهای جدید آغاز و سرانجام در سال ۱۳۱۱ (ه.ش) تأسیسات متعدد بندری در این محل احداث گشت که در سال ۱۳۱۸ خاتمه یافت و از این پس «نوشهر» نامیده شد. این ناحیه در سال ۱۳۲۷ به صورت شهرستان درآمد.

نهاوند

این شهرستان ۱۶۵۷ کیلومترمربع مساحت دارد. شهر تاریخی نهاوند در جنوب استان همدان واقع شده است و بطور متوسط از سطح دریا ۱۶۶۰ متر ارتفاع دارد.

کوههای اطراف نهاوند عبارتند از:

۱- ارتفاعات شمال غربی: که در جهت کوه الوند کشیده شده است و در غرب فیروزآباد کوه (لره کوه) و در شرق فیروزآباد کوه چله (چوله) قرار دارند.

۲- ارتفاعات جنوبی: کوههای گرین و سفید.

۳- ارتفاعات شمالی: کوههای آردشان و بانسره.

۴- ارتفاعات جنوب غربی: کوه گرو دنباله شاهو

که در پایه به نام چهل نابالغان مشهور است.

۵- ارتفاعات غربی: کوههای چال قبله و

سیاه کمر.

دشت نهاوند در جهت کوه الوند یعنی شمال غربی - جنوب شرقی کشیده شده است که عرض کم و طول زیاد دارد.

دژ محکمی در نهاوند بنا کرد که تابستانها را در آن به سر می برد. در این زمان نهاوند از نقاط سوق الجیشی محسوب می شده است. در حمله اعراب به ایران سپاهیان اسلام در نهاوند با مقاومت سپاهیان ایران روبرو می شوند، ولی به علت لشکرکشیها و جنگهای بیهوده ساسانیان درگذشته، خستگی مردم، انحطاط فکری، گسترش فساد، طبقاتی بودن جامعه ایرانی، فقر مردم، و از سوی دیگر تعلیمات مکتب پربار اسلام، مردم اسلام را پذیرفتند و ایرانیان در این شهر با شکست روبرو شدند و اعراب فتح خود را فتح الفتوح نامیدند. از این پس به نهاوند توجهی نشد، در زمان ملکشاه سلجوقی، خواجه نظام الملک که برای بازید نظامیه بغداد راهی این شهر بود در بین راه نهاوند به دست یکی از فداییان فرقه اسماعیلیه به قتل رسید. به این لحاظ شایع است که مقبره وی در نهاوند است. در دوران قاجاریه ناصرالدین شاه ضمن بازدید از شهر دستور داد قلعه نهاوند را که اثری تاریخی محسوب می شد، خراب کنند.

نیجر (جمهوری)

کشور نیجر در میان دو کشور چاد و مالی در منطقه صحرا واقع شده است. بخش بزرگی از این کشور را صحرای کبیر آفریقا پوشانده است و فقط ارتفاعات پراکنده ای در مرکز و شمال آن دیده می شود. وسعت این سرزمین در حدود ۱،۲۶۷،۰۰۰ کیلومتر مربع است.

آب و هوای آن در قسمت شمالی، که با صحراهای جنوب لیبی و الجزایر هم مرز است، و نیز در قسمت جنوب گرم و خشک و در مرزهای بنین و نیجریه معتدل گرم است.

مهمترین رود این کشور رود نیجر است که در نواحی جنوب غربی جریان دارد. این رود که سومین رود بزرگ آفریقا است در حدود ۴۱۶۰ کیلومتر طول

آثار تاریخی: اکثر آثار تاریخی این شهر از بین رفته است و درحال حاضر در روستاهای اطراف آثار تاریخی چندی وجود دارد:

۱- مقبره باباپیر که مربوط است به یکی از سرداران عرب که در جنگ نهاوند کشته شده است.

۲- آتشکده ای در ۳۶ کیلومتری نهاوند به طرف باختران در روستای گره چقا که مربوط به قبل از اسلام است.

۳- تپه گیان در قریه گیان واقع است که آثار متعددی از آن به دست آمده است و در موزه ایران باستان نگهداری می شود.

جمعیت: درحال حاضر، جمعیت شهرستان نهاوند ۱۷۳،۱۰۶ نفر است که تراکم نسبی آن ۸۱/۱ نفر در هر کیلومتر مربع است و بالاترین تراکم را در سطح استان دارد. این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و خزل است. سیمای شهر نهاوند همچون دیگر شهرهای استان دوگانه است، قسمت قدیمی از خشت و گل، و بخش جدید از ساختمانهای چندطبقه و از مصالح آهنی و آجر ساخته شده است.

ویژگیهای تاریخی و وجه تسمیه: بررسیها و حفاریهایی که پروفیسور گیریشمن از تپه گیان نهاوند به عمل آورده نشان می دهد که حدود ۳۷ قرن قبل از میلاد مسیح، قومی در این شهر زندگی می کرده اند که تمدنی شبیه تمدن بین النهرین داشته اند که بعدها به دست اقوام دیگر اروپا و آسیا از بین رفته است. اقوام جدید، خود تمدن درخشانی به وجود آوردند که شبیه تمدن بین النهرین نبوده است.

مقارن انقراض هخامنشیان در حمله اسکندر مورد تاخت و تاز قرار گرفته اما به علت داشتن دژ و باروهای محکم در امان می ماند. سلوکیان نیز به این شهر حمله کردند و پس از فتح نهاوند مدتی در این شهر اقامت نمودند. در دوره اشکانیان، اوضاع آن بدرستی معلوم نیست. در دوره ساسانیان، یزدگرد سوم

دارد. سرچشمه آن از کوههای کشور گینه، در نزدیکی سواحل اقیانوس اطلس است.

جمعیت نیجریه برابر آمارهای سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۷,۴۰۰,۰۰۰ نفر است. اکثر جمعیت کشور در جنوب و جنوب غربی کشور، در طول مرز نیجریه و کنار رود نیجر، زندگی می کنند. باوجود قبایل مختلف اکثر مردم نیجر مسلمانند. از مهمترین قبایل این کشور قبیله طوارق در شمال و هائوسا در جنوب را می توان نام برد.

زبان فرانسه زبان رسمی کشور است ولی بیشتر مردم به زبانهای محلی صحبت می کنند.

پایتخت این کشور شهر نیامی (۱,۰۰۰,۳۹۹ نفر) در ساحل رود نیجر قرار گرفته است.

از مهمترین منابع معدنی نیجر، اورانیوم است که به خارج صادر می شود. دامداری نیز نقش بزرگی در اقتصاد نیجر ایفا می کند و عمده صادرات این کشور را تشکیل می دهد. واحد پول این کشور فرانک است.

نیجریه (جمهوری فدرال)

کشور نیجریه در خلیج گینه در قسمت غرب افریقا و در میان سه کشور کامرون و بنین و نیجر قرار گرفته است. وسعت این کشور بیش از ۹۲۳۷۶۸ کیلومترمربع است و بزرگترین کشور ساحل خلیج گینه در منطقه غرب آفریقا است.

بخش بزرگی از این کشور جلگه ای است. در حدود ۱۸۰ هزار کیلومترمربع از خاک نیجریه یعنی بیشتر مناطق غرب، جنوب و شرق این کشور پوشیده از جنگل است. آب و هوای نیجریه همچون دیگر کشورهای آفریقای غربی به سبب نزدیکی به استوا گرم و میزان بارندگی در آن زیاد است. کوه مهم این کشور ارتفاعات آداماوا است که دنباله کوههای کامرون در جنوب شرقی است.

رودهای زیادی در کشور نیجریه وجود دارند که

مهمترین آنها یکی رود نیجر و دیگری رود بنوئه است. این دو رود کشور نیجریه را به سه بخش شمالی، غربی و شرقی تقسیم می کنند.

جمعیت نیجریه قریب ۱۱۵,۶۰۰,۰۰۰ نفر است و بیش از ۲۰۰ نژاد مختلف در این کشور به ثبت رسیده است و مهمترین آنها عبارتند از: هائوی، یوروبا، ایبو و...

زبان رسمی کشور انگلیسی است ولی زبانهای محلی و عربی هم در آن رایج است. به جز مسلمانان گروهی مسیحی و پیروان ادیان بومی دیگر نیز در این کشور زندگی می کنند.

واحد پول این کشور فایر است.

کشور نیجریه به ۱۹ ایالت تقسیم شده است که هر کدام از آنها در امور داخلی شان خودمختارند. نوع رژیم این کشور جمهوری است و رئیس جمهور به وسیله مردم انتخاب می شود. هم اکنون با کودتائی که در سال ۱۹۸۳ میلادی در این کشور رخ داده قدرت در دست نظامیان است.

منابع معدنی نیجریه بسیار متنوع است و مهمترین آنها نفت، ذغال، قلع و کلمبیت است. کلمبیت، ماده ای که برای ساختن فولادهای مخصوص موتورهای جت به کار می رود، نیجریه اولین تولید کننده آن به شمار می رود. منابع نفت این کشور در بخشهای دلتای نیجریه قرار دارد و این کشور دومین تولید کننده نفت در آفریقا است. همچنین در نیجریه منابع عظیم گاز طبیعی وجود دارد که فقط ۲٪ آن به مصرف می رسد و بقیه آن سوزانیده می شود.

نیریز

این شهرستان در مشرق فارس واقع شده است و مساحت آن ۱۰,۳۴۷ کیلومترمربع می باشد. سرزمین نیریز مشتمل بر کوهستانهایی است که ارتفاع آنها

معروفترین این رودها کال شور است. آب و هوا در دامنه‌ها نسبتاً معتدل و در نواحی پست بتدریج بر میزان گرما و خشکی هوا افزوده می‌شود. پوشش گیاهی متفاوتی دارد. در قسمت مرتفع استپ کوهپایه‌ای و گیاهانی نظیر ریواس و کمای و دانه شور و در قسمت‌های پست تاغ‌گز و جنگلهای مصنوعی برای تثبیت شنهای روان است. اقتصاد آن بر پایه کشاورزی و دامپروری استوار است و مهمترین محصولات آن: غلات، پنبه و باقلا و حبوبات و انواع میوه و صیفی‌جات و فرآورده‌های دامی است و معادن نمک، فیروزه و کارخانجات قند و پنبه‌پاک‌کنی و کولرسازی آن دارای اهمیت است.

شهرستان نیشابور با بخش‌های تحت جلگه، حومه زبرخان، و سرولایت شامل ۱۳ دهستان و ۶۸۱ روستا است و مرکز آن شهر نیشابور است.

سابقه تاریخی: نیشابور از شهرهای کهنسال ایران است، و روزگاری مرکز خراسان بوده است. این شهر در سال ۵۴۸ ویران گردید، و هنوز قدر است نکرده دچار هجوم مغول شد، و ویران گردید و سکنه آن قتل عام شدند، و در سال ۶۲۹ زلزله‌ای شدید بار دیگر آن را درهم کوبید، و امروز شهری نام‌آور ولی نه بدان ثروت و شکوه گذشته گذشته است.

آثار تاریخی شهرستان نیشابور عبارتند از: بارگاه امامزاده محمد محروق (محمد بن زید بن علی بن الحسین)، آرامگاه حکیم عمر خیام که در جوار امامزاده محمد محروق قرار گرفته است، مسجد جامع نیشابور (صفویه)، آرامگاه فریدالدین عطار که بر روی آن بقعه‌ای زیبا توسط امیر علیشیر نوایی در دوره تیموری ساخته شده است، آرامگاه کمال‌الملک نقاش یا محمد غفاری، بقعه قدمگاه در ۳۰ کیلومتری جاده نیشابور به مشهد و کاروانسرای نیشابور که از دوره صفویه در شهر نیشابور قرار دارد.

بیشتر از ۲۱۰۰ متر می‌باشد، از شمال غربی به دریاچه بختگان و از جنوب شرقی و شرق به کویرهای سرجان و میدان گل منتهی می‌شود.

از نظر تقسیمات کشوری دارای سه بخش مرکزی، پشتکوه و آباده طشک می‌باشد. جمعیت این شهرستان برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ ۷۸،۸۶۴ نفر است.

سابقه تاریخی: آثاری که از غارهای حوالی دریاچه بختگان بدست آمده قدمت تمدن را در حوالی این شهرستان می‌رساند. نیز در زمان هخامنشیان یکی از مراکز مهم سلاح‌سازی بوده و نام نیزیز احتمالاً از نیزه‌ریز گرفته شده است. از آثار باستانی این شهرستان مسجد جامع کبیر است که معتقدند آتشکده بوده و پس از اسلام به مسجد تبدیل گردیده است.

نیشابور

شهرستان نیشابور از شمال به رشته کوه بینالود و شهرستان قوچان، از مغرب به شهرستان اسفراین و شهرستان سبزوار، از جنوب به شهرستان تربت حیدریه، و از مشرق به شهرستان مشهد محدود است و وسعت آن ۹۳۰۸ کیلومتر مربع است. جمعیت این شهرستان ۳۶۵،۵۹۹ نفر می‌باشد.

این شهرستان در دشت هموار وسیعی قرار گرفته که شمال آن رشته کوه بینالود از شمال غربی سرولایت شروع شده تا جنوب شرقی جلگه رخ تربت حیدریه ادامه دارد. و رشته کوه طاغانکوه این شهرستان را از سبزوار جدا می‌کند و آبهای روان شمال و بادهای جنوب عامل مهمی در فرسایش این منطقه می‌باشد و رودهای آن عموماً فصلی و کم‌آب می‌باشند و دو دسته‌اند: رودهایی که از دامنه جنوبی بینالود سرچشمه می‌گیرند و دیگر رودهایی که از ارتفاعات جنوبی بخصوص کوه سرخ می‌باشند که

ورامین

شهرستان ورامین با وسعتی برابر ۱،۹۴۹ کیلومتر مربع در جنوب شرقی استان تهران قرار دارد. بطور کلی این شهرستان شامل آب‌رفت‌های جلگه رودخانه جاجرود است که شمال آنرا کوه‌های سه پایه، سیاه‌کوه، سوری قلعه و ارتفاعات قره‌آقاج از شرق تا غرب پوشانیده‌اند و حد جنوبی آن شوره‌زارهای جنوبی، رود شور و رود بندعلیخان (که از الحاق دو رود کرج و جاجرود پدید می‌آید) است. رودخانه جاجرود پس از گذشتن از قریه پارچین در «کیودگنبد» به چند شعبه مجزا از یکدیگر تقسیم می‌شود، و هر یک از آنها به مصرف آبیاری قسمتی از اراضی ورامین می‌رسد. تقسیم آب جاجرود بین کلیه روستاهای ورامین بطور یکسان نیست و فقط روستاهایی که از قدیم دارای «حق‌آبه» از رودخانه بوده‌اند، از آن استفاده می‌کنند.

کیفیت خاک دشت ورامین بجز نقاط جنوبی آن، نسبتاً در همه جا برای کشاورزی و زراعت مناسب است. بطوری که اگر آب بقدر کافی موجود باشد، تقریباً تمام زمینهای زراعی روستاهای آن را می‌توان زیر کشت برد. با توجه به وسعت زمینهای زراعی حاصلخیز این شهرستان که از شرق تا غرب آن (حدود ۳۶ کیلومتر) گسترش یافته است، شهرستان ورامین را می‌توان به عنوان یکی از مراکز مهم کشاورزی استان تهران در نظر گرفت.

این شهرستان به سه بخش مرکزی، جوادآباد و پلشت تقسیم می‌شود و طبق آخرین آمار موجود ۳۱۷،۲۲۲ نفر جمعیت دارد.

هرسین

یکی از سه بخش شهرستان باختران است که از شمال به صحنه، از مشرق به نهاوند، از جنوب به خرم‌آباد لرستان و از مغرب همه جا در امتداد رودخانه

گاماسب به باختران محدود است.

هرسین از دو بخش کوهستانی و جلگه‌ای تشکیل شده که قسمت عمده دامنه‌های کوه‌های آنرا باغات وسیع هرسین فراگرفته است. رودخانه گاماسب از ناحیه شمالی و شعبه‌ای از همین رودخانه از منطقه جنوبی هرسین عبور می‌کند. هرسین دارای چشمه بزرگی است که سراب هرسین نام دارد و قریب به پانزده سنگ آب می‌دهد که عمده آبیاری باغها و مزارع از همین چشمه است.

بعلت وجود آب فراوان و درختان زیاد، هرسین دارای آب و هوایی معتدل است.

در جلگه‌های هرسین انواع محصولات، خصوصاً غلات، حبوبات، پنبه، توتون، چغندر قند به عمل می‌آید و از دامپروری آن لبنیات فراوان حاصل می‌شود. زنان هرسین بیشتر به قالی‌بافی و گلیم‌بافی و جاجیم‌بافی اشتغال دارند و مردان کار کشاورزی می‌کنند.

این بخش ۵۶ آبادی دارد که جمعیت این آبادیها ۱۸۵۰۰ نفر است و جمعیت مرکز بخش ۷۵۰۰ نفر می‌باشد.

مردم هرسین مسلمان و شیعی مذهب بوده و به زبان لری و لهجه لکی سخن می‌گویند. هرسین در ۵۴ کیلومتری خاور باختران واقع شده است و راه شوسه باختران به خرم‌آباد از وسط هرسین می‌گذرد.

هرمز (تنگه)

تنگه هرمز که یکی از حیاتی‌ترین راههای آبی جهان در عصر ماست و ارتباط نزدیک به هزار کیلومتر راه آبی جنوب کشور را به آبهای آزاد جهان از طریق دریای عمان امکان‌پذیر می‌سازد. از این تنگه در هر ۱۲ دقیقه يك کشتی نفتکش وارد یا خارج می‌شود تا چرخ کارخانه‌های کشورهای بزرگ صنعتی جهان از کار نیفتد. تنگه هرمز که در شمال آن شهر بندرعباس

مناطق کوهستانی دربر گرفته‌اند. کوههای مذکور با ارتفاعات مختلف خود، نقش عمده‌ای در ریزشهای جوی استان هرمزگان ایفا می‌نمایند. از کوههای بلند این ناحیه می‌توان به ترتیب کوه فارغان (هُماگ) با ۳۲۶۷ متر ارتفاع، در بخش شرقی حاجی‌آباد، شمال بندرعباس؛ کوه شب (شو) با ۲۶۸۱ متر ارتفاع، در شمال شرقی شهرستان بندرلنگه؛ و کوه گنو با ۲۳۴۷ متر ارتفاع در شمال بندرعباس را نام برد.

ارتفاعات مذکور، بسان دژی محکم و نفوذناپذیر، شمال تنگه هرمز را دربر گرفته و بر آن مسلط است. این ارتفاعات هرچه از شمال غربی به جنوب شرقی پیش می‌روند از ارتفاعشان کاسته می‌شود. در مشرق و شمال شرقی خود از یکطرف به چاله‌های داخلی نظیر چاله جزموریان در شمال شرقی تنگه هرمز و چاله لوت مشرف می‌شوند و از طرف دیگر بر نواحی پست ساحلی که در امتداد خلیج فارس و دریای عمان گسترده شده‌اند، حدفاصل این ارتفاعات گسله‌ها، روراندهای بزرگی به وجود آورده‌اند. در بین ارتفاعات مذکور تشکیلات نمکی پراکنده شده‌اند که منشأ شوری اکثر رودهای استان هرمزگان‌اند.

رودهای مهم: رود میناب: بزرگترین و بااهمیت‌ترین رودخانه این استان رود میناب است که از کوههای شرقی داراب سرچشمه گرفته و در شمال تنگه هرمز به خلیج فارس وارد می‌شود. آب این رودخانه شیرین است و بر روی آن سدی احداث شده که آب مصرفی میناب را تأمین می‌کند.

رود مهران: این رود از کوههای جنوب لار سرچشمه می‌گیرد و دو شعبه اصلی دارد که از مغرب به مشرق به موازات هم جریان یافته در بستک بهم متصل می‌شوند. در جلگه ساحلی جریان آن قطع شده در شن فرو می‌رود و بار دیگر بیرون می‌آید و در مجاورت دریا به باتلاق داخل می‌شود.

رود شور: از کوههای داراب سرچشمه گرفته

واقع شده است، نزدیک به ۵۵ کیلومتر عرض دارد که ژرفترین نقطه آن در شمال جزیره مسندام ۱۸۲ متر است.

هرمز (جزیره)

این جزیره در فاصله تقریبی ۲۵ کیلومتری شمال شرقی جزیره قشم و جنوب شرقی بندرعباس واقع شده است. در سفرنامه این بطوطه پس از ذکر موقعیت هرمز آمده است: «و این هرموز که آن را جرون گویند در میان دریا بندری است که در روی زمین بدل ندارد.» زمینهای این جزیره کاملاً شور و فاقد هر نوع منابع آب شیرین است و هیچ نوع کشاورزی در آن انجام نمی‌گیرد.

ساکنین جزیره هرمز اغلب شیعی مذهب‌اند و تعدادی شافعی نیز در این جزیره سکونت دارند. مردم جزیره هرمز از طریق ماهیگیری امرار معاش می‌کنند و آب مشروب آنها از بندرعباس به وسیله دوه تأمین می‌گردد.

هرمزگان (استان)

استان هرمزگان در جنوب ایران واقع شده است. این استان در بخش عمده‌ای از شمال و شمال شرقی خود با استان کرمان همسایه است و در شمال غربی و مغرب آن استانهای فارس و بوشهر واقع شده‌اند. هرمزگان از مشرق به استان سیستان و بلوچستان و از جنوب به آبهای نیلگون خلیج فارس و دریای عمان محدود می‌شود.

مساحت استان هرمزگان در حدود ۶۸۴۷۵ کیلومترمربع است که بین ۲۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۲۸ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی، و ۵۳ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی واقع شده است.

کوهها: بخش عمده‌ای از استان هرمزگان را

شعبات کوچک متعدد دارد و در بعضی نقاط در شنزارها فرو رفته از نقطه دیگر مجدداً بیرون می آید و بالاخره در شمال قشم تشکیل دلتایی داده به خلیج فارس می ریزد.

رود شیرین: در مشرق رود شور از ارتفاعات احمدی سرچشمه می گیرد. در مسیر کوهستانی از دره های تنگ عبور کرده به خلیجی در شمال تنگه هرمز وارد می شود.

چشمه های آب گرم: از دیگر موهبتهای استان وجود چشمه های آب گرم متعدد است که از نظر طبی و رفع انواع امراض پوستی و رماتیسمی، کمردردهای مزمن، درد مفاصل و استخوان درد مؤثر است. برای استفاده از خاصیت آنها همه ساله تعداد زیادی از خانواده ها از اقصی نقاط کشور به این استان آمده از آن استفاده می نمایند.

اهم چشمه های آب گرم استان هرمزگان در شهرستان بندرعباس قرار گرفته که به ترتیب عبارتند از:

۱- چشمه آب گرم گنو در قسمت شرقی کوه گنو و در ۳۵ کیلومتری شهر بندرعباس.

۲- چشمه آب گرم خورگو در اطراف قریه خورگو در ۴۰ کیلومتری شهر بندرعباس.

۳- چشمه آب گرم خمیر واقع در ۵ کیلومتری غرب بندر خمیر.

۴- چشمه آب گرم چستانه در نزدیکی قریه خونسرخ واقع در ۲۵ کیلومتری غرب بندرعباس.

بادها: ۱- باد شمال: باد شمال در خلیج فارس نفوذ کامل دارد و تقریباً مدت هشت ماه از سال از شمال غرب می وزد که شدت و مدت وزش آن در دریای عمان کمتر از خلیج فارس است. این باد در طول مدت وزش، که شدت آن در تابستان بیشتر است، گرد و غبار بسیاری همراه دارد به طوری که تمام فضای خلیج را دربر می گیرد. باد شمال در

زمستان توأم با سرماست ولی دوام آن کم است.
۲- باد ناشی: که به باد شمال شرقی گفته می شود که در فصل زمستان در سواحل ایران می وزد. این باد در تنگه هرمز گاهی شدید می شود و مدت ۳ تا ۵ روز دوام دارد.

۳- باد قوس (شرجی یا شرقی): این باد در خلیج فارس از اواسط بهار تا پایان تابستان می وزد و چون معمولاً مرطوب و گاهی توأم با ابر و مه است، در برخی مواقع موجب بارندگی می شود. این باد تا حدود تنگه هرمز جریان دارد.

۴- باد سهیلی (باد جنوب غربی): زمان وزش این باد، از اواخر شهریورماه به بعد است و پس از باد قوس شروع به وزیدن می کند. درموقع وزش ابرهای زیادی دارد که گاهی توأم با باران و توفان است و خساراتی در سواحل به بار می آورد.

۵- باد لوار (تش باد): جهت این باد از جنوب غربی است و از صحرای عربستان منشأ می گیرد و زمان وزش باد لوار تیرماه تا شهریورماه است.

کشاورزی: اشکال مختلف محصولات کشاورزی استان هرمزگان عبارتند از:

الف - صیفی جات - شکل غالب تولید کشاورزی دراستان انواع صیفی جات و سبزیجات، مانند: گوجه فرنگی، بادمجان، پیاز، هندوانه، خیار، خربزه، و بامیه است که حدود ۴۳ هزار هکتار یعنی چهل درصد کل اراضی زراعی استان را شامل می شود. این محصولات (با تولیدی معادل نیم میلیون تن در سال) چون در فصل زمستان، که اکثر نقاط کشور در زیر پوششی از برف به سر می برد و به طور کلی سرما هر نوع فعالیت کشاورزی را غیرممکن می سازد، وارد بازارهای داخلی کشور مخصوصاً تهران می شود به قیمت های نسبتاً گزاف به فروش می رسد. البته لازم به یادآوری است که وجود سلف خزان، که با مالکان

طوری که می‌تواند با مرکبات دیگر نواحی کشور رقابت نماید. به طور مثال، نارنگی منطقه سیاهو از مرغوبیت و شهرت خاصی برخوردار است.

د - غلات - تولید غلات در استان، به علت عدم وجود اراضی وسیع و یکپارچه، یعنی دشتهای وسیع و مناسب، چشمگیر نیست و حدود ده هزار هکتار از اراضی آبی به کشت گندم و جو اختصاص دارد. همچنین، در سالهایی که بارندگی مناسب صورت گیرد حدود هفت تا ده هزار هکتار از اراضی دیم نیز به کشت گندم و جو اختصاص می‌یابد. البته اراضی وسیعی در منطقه بستک، دشت کهورستان، منطقه جاسک، و اراضی مجاور رودخانه جومحله وجود دارد که در صورت تأمین آب می‌توان بخش وسیعی از آنها را به این کشت استراتژیک اختصاص داد.

ه - محصولات فرعی - محصولات فرعی و درجه دوم استان عبارتند از: حنا، تنباکو، یونجه، انبه، حبوبات، سنجد و سیب‌زمینی، که سطحی معادل ۳ تا ۴ هزارهکتار از اراضی استان به کشت آنها اختصاص دارد.

معادن: استان هرمزگان از نظر منابع معدنی قوی است و علاوه بر نفت و گاز، معادن کرومیت و خاک سرخ این استان نیز مشهور است. معادن مهم استان عبارتند از:

الف - معادن کرومیت: بزرگترین معادن کرومیت شناخته شده ایران در استان هرمزگان قرار دارد و میزان ذخایر و عیار آنها در مقایسه با سایر معادن کرومیت ایران در سطح بسیار بالایی است. این معادن در حدود ۱۴۰ کیلومتری شمال بندرعباس قرار دارند.

ب - معادن آهن و خاک سرخ: در این استان تعداد زیادی معادن آهن وجود دارد که عمده‌ترین آنها عبارتند از: معادن آهن جزیره لارک، جزیره فارور، جزیره قشم، هرمز، و تنگه زاغ. معدن خاک سرخ در

زمین تسانی داشته محصول زمین خود را از آنها پیش خرید کرده‌اند، مانع رسیدن سود حاصل شده به دست کارگران کشاورز، که کار اصلی را بر روی زمین و تولید محصولات یادشده انجام می‌دهند، می‌شود.

ب - نخلستان - نخلستانها که حدود ۳۵ هزار هکتار از اراضی استان را به خود اختصاص داده است و حدود هفت میلیون اصله درخت خرما را دربر می‌گیرد، با توجه به تعداد نخیلات و تولید سالیانه آنها (نزدیک به ۳۵ هزار تن) از موقعیت ممتازی برخوردار است. بیش از چهارمیلیون اصله درخت خرما در شهرستان میناب و بقیه در سایر نقاط استان کاشته شده است.

بازده هر اصله نخل پنج کیلو خرماست که بسیار ناچیز است. اما بدیهی است چنانچه درجهت بهبود ارقام نخیلات توأم با به‌کارگیری روشهای فنی و عملیات بهزراعی و بهنژادی و تسویض پایه‌های کم‌بازده و نامرغوب و همچنین به‌کارگیری صحیح انواع کودهای شیمیایی و اصلاح آبیاری و تأمین آب کوششهایی به عمل آید، می‌توان میزان تولید را حداقل به دو برابر افزایش داد.

البته ترویج و آموزش کشاورزان جهت استفاده منطقی از آب بارانهای سیل‌آسا و زودگذر از جمله مواردی است که در بالا بردن سطح بازدهی نخیلات استان سهم بسزایی خواهد داشت. بیش از صدگونه مختلف نخل بومی در هرمزگان موجود است که انواع معروف و مهم آنها عبارتند از: شاهانی، خنزی، زرك، هلو، مرداسنگ، آوقهری.

ج - مرکبات - مرکبات استان حدود ۱۵ هزار هکتار از اراضی را به خود اختصاص داده است و تولیدی نزدیک به هفت هزار تن دارد که شامل انواع پرتقال، نارنگی، لیموشیرین، لیموترش، گریپ‌فروت و نارنج است. از نظر میزان تولید، لیموترش حایز اهمیت است. مرکبات استان کیفیت خوبی دارد به

جنوب غربی جزیره هرمز واقع شده است و ذخیره قطعی خاک سرخ مرغوب این معدن پنجاه هزار تن برآورد شده است.

ج - معادن مصالح ساختمانی: معادن مصالح ساختمانی این استان عبارتند از: معادن گچ، آهک، شن و ماسه، و سنگهای ساختمانی.

د - دیگر معادن: از دیگر معادن استان می توان معادن نمک و گوگرد را نام برد.

جمعیت این استان برابر سرشماری ۱۳۶۵ بالغ بر ۸۱۲،۷۶۰ نفر است و بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، این استان دارای ۷ شهرستان، ۱۳ شهر، ۲۰ بخش، ۴۵ دهستان است. شهرستانهای آن عبارتند از: بندرعباس، بندرلنگه، میناب، ابوموسی، رودان و جاسک.

زبان اکثر مردم استان هرمزگان فارسی است و در بعضی از مناطق استان به زبانهای محلی و عربی نیز گفتگو می کنند. دین اکثر مردم اسلام است که پیروان مذهب شیعه و سنی هستند.

جمعیت استان هرمزگان نزدیک به یک میلیون نفر است.

هریس

شهرستان هریس با وسعتی برابر ۱،۸۷۸ کیلومتر مربع و با جمعیتی معادل ۷۹،۰۶۱ نفر بین شهرستانهای اهر، مشکین شهر، سراب، بستان آباد و ورزقان واقع شده است. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۰۰ متر و در جلگه هموار رسوبی از شعبات رودخانه آجی جای قرار گرفته است. نام هریس در وقف نامه ربع رشیدی، در زمان حکومت غازان خان مغول بسال (۶۸۱ هـ.ق) قید شده و یکی از قدیمی ترین و حاصلخیزترین بخشهای تبریز محسوب می شود.

بقعه شیخ اسحاق، گورستان مینق، گورستان

گور و مسجد اسنق که مربوط به قرن هشتم هجری هستند حکایت از سابقه تاریخی این بخش دارند.

آب و هوای هریس در تابستانها ملایم مایل به گرم و در زمستان سرد و یخبندان بوده، در شمال آن ارتفاعات قوشاداغ و بزغوش و سبلان بوده و گردنه گویجه بل در راه تبریز - اهر قرار دارد، کوههای گویجه بل پوشش گیاهی و جنگلی تنک و مراتع سرسبز و خرمی داشته، محل بیلاق ایلات، دشت مغان و ارسباران می باشد.

شعباتی از آجی جای، کجرو، قوری چای در این بخش جاری بوده و رونق کشاورزی هریس به این آبها بستگی دارد. خاک حاصلخیز و آب و هوای مساعد امکانات تولید مرغوبترین غلات و حبوبات را فراهم ساخته است. شغل عمده مردم کشاورزی، دامپروری و قالیبافی است. قالی هریس و روستاهای اطراف آن شهرت جهانی دارد.

دهستانهای عمده آن عبارتند از: خانرود، آلان براغوش، بدوستان، اندیس، خشکناپ، گوراوان، شهرک و نرور، سرای و مینق ... که مراکز مهم تولید قالیهای روستایی حومه هریس هستند.

جمعیت شهر هریس در سال ۱۳۶۵ - ۸،۶۲۷ نفر بوده است. در شهرستان هریس ۸۹ روستا در تولیدات کشاورزی و قالیبافی فعالیت دارند. متأسفانه شهرستان هریس با وجود دارا بودن موقعیت ممتاز اقتصادی و کشاورزی، نسبت به سایر شهرستانهای تابعه آذربایجان از پیشرفت و آبادانی چندانی بهره مند نشده است.

هشترود

این شهرستان در حدود ۶،۲۴۰ کیلومتر مربع مساحت و ۱۶۸،۳۶۰ نفر جمعیت دارد و شمال مراغه و جنوب تبریز و دامنه های شرقی کوه سهند و غرب قافلانکوه واقع شده است. رودخانه

جغرافیای ایران و جهان

گرین، سرزمینهای پست و دشت‌های هموار استان قرار گرفته‌اند.

رودخانه‌ها: رودخانه‌های استان همدان عموماً از برف و باران فصول مرطوب تغذیه می‌شوند و در فصل تابستان که گیاهان نیاز به آب دارند باستثنای یکی دو رود مثل گاماسیاب و سیمینه رود خشک و یا بحداقل میزان آبدهی می‌رسند.

آبهای جاری - رودهای استان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱: رودهای شمال و شرق ارتفاعات الوند ۲: رودهای جنوب و جنوب غربی ارتفاعات الوند.

۱: رودهای شمال شرق و شرق الوند: رودخانه‌های این ناحیه در قسمت شمالی اغلب بصورت فصلی می‌باشند و نوسانات آب آنها بسیار است و با نزدیک شدن بارتفاعات الوند رودها خصوصیات رودهای دائمی را پیدا می‌کنند. مهمترین رودهای این ناحیه عبارتند از:

الف: رود تلوار: این رود از ارتفاعات کوه سفید در شمال غرب استان سرچشمه می‌گیرد و جزء شاخه‌های رود قزل اوزن می‌باشد که در گیلان به سفیدرود معروف است و به دریای خزر وارد می‌شود.

ب: قره‌چای: (سیاه رود)، که در بعضی نقاط استان به قوری‌چای نیز معروف است، از ارتفاعات گردنه زاغه و یال دره بین ملایر و همدان سرچشمه می‌گیرد و بسوی امزاجرد روان می‌گردد، در آنجا شاخه پرآبی که از اتصال رودهای خاکو، دره مراد بیگ، و فرجین، سیمینه رود، همه کسی، تشکیل شده دریافت کرده و قره‌چای نامیده می‌شود. پس از عبور از کوریجان بسمت شرق جاری می‌گردد و پس از آبیاری اراضی فامنین و قهاوند از استان همدان خارج شده و از استان مرکزی عبور کرده و بالاخره به دریاچه قم (حوض سلطان) وارد می‌شود.

۲- رودخانه‌های جنوب و جنوب غرب ارتفاعات

«قرانقوچای» که در نزدیکی میانه به قزل اوزن می‌ریزد، از رودهای مهم هشتگرد محسوب می‌شود. سراسکنند مرکز شهرستان هشتگرد (در ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی) در ارتفاع ۱۱۵۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است و دارای ۱۵،۲۶۳ نفر جمعیت است.

شهرستان هشتگرد دارای ۲ بخش چارواپاق و مرکزی است. از آثار تاریخی آن قلعه ضحاک را می‌توان نام برد. علت تسمیه این شهرستان این است که چون هشت رودخانه از کوههای سهند از این ناحیه سرچشمه می‌گیرند لذا این شهرستان را هشتگرد می‌نامند.

همدان (استان)

استان همدان با مساحت ۱۹،۴۴۵ کیلومترمربع، بین مدارهای ۵۹' و ۴۴' تا ۴۹' و ۳۵' عرض شمالی، و ۳۴' و ۴۷' تا ۳۶' و ۴۹' طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته و جزء استانهای غربی ایران است. جمعیت این استان برابر ۱،۵۳۳،۷۸۵ نفر است. این استان از شمال به استان زنجان، از جنوب به استان لرستان، از مشرق به استان مرکزی، و از مغرب به استانهای کرمانشاهان و کردستان محدود می‌شود. بلندترین نقطه استان، قله الوند با ارتفاع ۳،۵۷۴ متر، بین شهرستانهای تویسرکان و همدان قرار گرفته و پست‌ترین نقطه استان اراضی عمرآباد در بخش شرا و پیشخوار کنار رود قره‌چای می‌باشد.

کوهها: ارتفاعات مهم استان عبارتند از: لشگردر (در جنوب شرقی ملایر)، آلمابلاغ (درحد فاصل اسدآباد و بهار)، کوه بوقاطی (در بخش کیودرآهنگ)، گرو یا گرین (در جنوب نهاوند) و سیاه‌دره (در تویسرکان). در بخش شمال شرقی و شرق ارتفاعات الوند و درحد فاصل الوند و کوه

علی سرد نام رایج آن است) یکی از زیباترین پدیده‌های طبیعی جهان با نام غار علی سرد وجود دارد.

این غار یکی از پرجاذبه‌ترین نقاط توریستی استان است که همه ساله از اقصی نقاط کشور و حتی از کشورهای خارجی تعداد قابل ملاحظه‌ای از آن بازدید می‌نمایند. اخیراً تأسیسات رفاهی نیز در اطراف آن ایجاد شده و داخل غار را حتی الامکان برق کشی نموده‌اند و قایقهای پایی چهارنفری دیدار از نقاط مختلف غار را آسان نموده است.

غار هیزج: این غار در قریه هیزج، که با قلعه جوق در حدود ۶ کیلومتر فاصله دارد، در کناره شمالی کوه قوزی قشلاق واقع شده است و آن را به زبان محلی «زاغه دره سی» هم گویند. از غار هیزج تا دهکده هیزج راه چندان زیادی نیست. این غار سرراه اراک - همدان قرار دارد و طول آن ۵۲۰ متر است. آنچه بیشتر از همه در این غار جالب توجه است آویزه‌های آهکی عجیبی است که مانند يك دل کامل از بدنه غار آویخته شده است.

غار دره فراخ: این غار در اطراف ملایر در نزدیکی روستایی به نام جوزان قرار دارد. دهانه غار در ارتفاع ۲۲۲۰ متری به سوی جنوب شرقی است و اندازه آن ۸۰×۱۲۰ سانتیمتر است. در زیر دهانه، گلوی کوتاهی است که به دهلیزی به درازای ۹ متر، که باید خمیده از آن گذشت، باز می‌شود؛ از سقف آن آب می‌چکد و کف آن پر از گل و لغزنده است؛ یکی دو حفره در کناره‌های دهلیز قرار دارد که کف آن خاکی و نسبتاً خشک است.

غار سردکسوه: این غار در اطراف ملایر و در نزدیکی دهکده کوچکی موسوم به سلطان‌آباد در ارتفاع ۲۴۴۰ متری کوه سرده ملایر قرار دارد. دهانه غار ۲/۲۵ و ارتفاع آن ۱/۳۵ متر است که با شیب تندی پایین می‌رود. در انتهای شیب به مدخل سنگی

الوند: از ویژگیهای عمومی این رودها دائمی بودن آنهاست. مهمترین رودهای این ناحیه عبارتند از:

الف - گاماسیاب (گاماساب): این رود از جنوب غرب شهرستان نهاوند سرچشمه می‌گیرد. پس از عبور از دشت نهاوند و آبیاری باغات و کشتزارهای اطراف آن، در کنار روستای لیلی یادگار شاخه رود ملایر را دریافت می‌کند. در کنار روستای گردیان، قلقل رود از تویسرکان بدان متصل می‌گردد. گاماساب از شاخه‌های اصلی رود کرخه محسوب می‌شود که بالاخره به خلیج فارس وارد می‌گردد.

ب - قلقل رود: سرچشمه اصلی آن از دامنه‌های جنوبی الوند می‌باشد که رود سرابی (از کلاه قاضی) - سرکان رود (از ارتفاعات سرکان) - گرزانرود (از دره‌های گشسانی) پس از بهم پیوستن این رود را تشکیل می‌دهند. در جنوب مناطق کشاورزی تویسرکان را آبیاری و به گاماسیاب می‌پیوندد.

ج - رود ملایر (حیرم‌آباد): از ارتفاعات جنوب شرق ملایر سرچشمه گرفته بسوی ملایر جاری می‌شود در قسمت غربی جاده ملایر - بروجرد را قطع کرده بطرف نهاوند می‌رود و به گاماسیاب می‌ریزد.

ه - خرم‌رود: از دره‌های شمال شرق آبادی شهرستان سرچشمه می‌گیرد (این روستا در جنوب غرب الوند و شمال غرب تویسرکان واقع شده است) سپس از تویسرکان خارج می‌شود.

غارهای استان همدان: مهمترین غارهای استان همدان عبارتند از:

غار علی سرد: در ۶۰ کیلومتری شمال غربی همدان، در کوههای موسوم به سوباشی و در روستای علی سد، که به غلط آن را علی صدر می‌نامند (در فرهنگ جغرافیایی ایران و لغتنامه دهخدا و نتیجه حاصل از مجموع پرسشهایی که از اهالی به عمل آمده نام اصلی این روستا علی سد ذکر شده و

است که در ۳ متری غار شماره ۲ در روی يك شیب تند بالای پرتگاه قرار گرفته است؛ پهنای آن ۱/۵ متر و به شکل سنجاقی است (از کمرکش به پایین غار از دو پهلو تنگ می شود و به شیار باریکی به عرض ۳۰ سانتیمتر می رسد که درون آن از رسوبات آب باران پر شده است). در پایان دالان، يك سوراخ تقریباً ۳ متری است که ورود به آن برای اشخاص باریک اندام ممکن است.

غار بگلیجه: به صورت چاهی است که برای ورود به آن باید از وسایل فنی استفاده کرد و بدون طناب بازدید از آن میسر نیست. این غار دارای استالاکمیت‌های زیبایی است. طول غار در حدود ۵۰ متر است و طی يك برنامه یکروزه از همدان می توان از آن بازدید کرد.

غار برگ لیجه: در نزدیکی قریه سرخ آباد واقع است؛ دهانه این غار مانند چاه است و غار در انتهای چاه قرار دارد.

سایر غارهای استان: غار شهر در کنار جاده ملایر، غار گاوخانه در جاده ملایر، غار آزاد در نزدیکی تویسرکان.

معادن: مهمترین معادن استان همدان عبارتند از:

می رسیم که به دهلیز اصلی غار باز می شود که در کناره راست آن از روی يك رف سنگی که تخته سنگهای واژگون روی آن فرو ریخته است به شاخه فوقانی غار می رسیم. شاخه فوقانی دهلیز گشادی است به طول تقریباً ۴۰ متر با سقفی که از ۳ متر تجاوز نمی کند. دهلیز اصلی غار با يك خمیدگی تند از انتهای شیب تند دهانه سرازیر می شود و این شیب همچنان ادامه دارد به طوری که دهانه غار با انتهای آن ۴/۵ متر اختلاف سطح پیدا می کند. میانه غار وسعت یافته، بلندی سقف زیاد می شود و از معبر چاه مانندی که دو پله سنگی طبیعی دارد می گذرد. سپس به محوطه ای می رسد که با زاویه تندی سر بالا می رود و کف آن ناهموار است.

غار آق قایا: در کناره چپ غار سلطان بلاغ، که در جاده همدان واقع است، راهی وجود دارد که به کمره دیواره می رسد و از آنجا بر فراز پرتگاه دهنه غار در کنار هم رو به شمال به سوی جاده شوسه دیده می شود که به ترتیب عبارتند از:

غار شماره ۱- غار کوچکی است که از يك فضای ۴/۵×۳/۵ متر درست شده و بلندی آن ۱/۷۰ متر است؛ در دیواره جلوی آن سوراخ تنگ چندمتری دیده می شود که از خاک پر شده است؛ کف غار از خاک نرمی که در اثر جریان باران از شکافهای سنگها به آن رانده شده انباشته گردیده است؛ در بدنه راست، دالان باریکی است به درازای ۵ متر که به علت پر بودن از خاک باید خزیده از آن گذشت؛ سر دالان به غار شماره ۲ باز می شود و مانند راهروی بین آن دو است.

غار شماره ۲: در کنار غار شماره ۱ قرار گرفته و مانند دالان ساده ای به درازای ۱۲/۵ و پهنای ۱/۸۰ متر کشیده شده است؛ بلندی آن به ۴/۵ متر می رسد و بزرگترین این غارها محسوب می شود.

غار شماره ۳: يك دالان تنگ و سراسر ۷ متری

زبان کردی: اغلب ساکنان شمال غرب و غرب استان در مجاورت استانهای باختران و کردستان، به زبان کردی تکلم می کنند که ۱۲/۷ درصد جمعیت را تشکیل می دهند.

عشایر: همدان منطقه ای است کوهستانی، و در دامنه رشته کوه الوند که سرچشمه رودها و جویبارها در بخش شمالی و جنوبی است، قرار دارد و مراتع بین دره ای آن از دیرباز سبب جذب بخشی از دامداران و عشایر در این منطقه شده است. جمعیت تقریبی عشایری که به این استان می آید بالغ بر ۴۰۰۰ نفر می باشد. این استان با داشتن هوای سرد در زمستان و اعتدال آن در تابستان، چرای بهاره و تابستانه را برای عشایر فراهم نموده است، چنانکه از چند سو عشایر به این استان کوچ بیلاقی می کنند. از آن جمله تیره هایی از ایلات ترکاشوند، جمیر، یارم تاقلو و بنفشه را می توان نام برد که از ایلام، باختران، لرستان و استان مرکزی به این منطقه کوچ می کنند، و در مرتفعات شمالی و جنوب الوند تابستان را می گذرانند. تابستان کوتاه بخصوص در مناطق شمال تویسرکان و جنوب همدان که مرتفعات به نهایت خود می رسد، سبب شده که ایلات و عشایر صرفاً به دامداری بپردازند، و کشاورزی از رشد چندانی برخوردار نباشد. تنها گروهی از تیره رحمتی ایل ترکاشوند در مناطق بین اسدآباد، کنگاور، تویسرکان و حوالی کوه خان گرزن به کشت محدود می پردازند.

اکثر عشایر، مسلمان و شیعه، سنی، و یا اهل حق هستند که به زبان کردی، لری و ترکی تکلم می کنند. صنایع دستی در این منطقه، به دلیل محدودیت زمانی و طول راه، رشد چندانی ندارد. اما به هر حال بافتن قالی، گلیم، جاجیم و دوار (جهت سیاه چادر) در بین عشایر رایج است.

۱- معدن گرانیت (جاده گنجنامه در جنوب غربی شهر همدان)

۲- معدن سنگ آهک ایوک (جاده همدان - ملایر)

۳- معدن سنگ ساختمانی (جاده همدان - ملایر)

۴- معدن فلدسپات (جنوب غربی همدان، جاده

ملایر)

۵- معدن سرب، روی، نقره آهنگران

(شمال شرقی ملایر)

۶- معدن گچ مرغ آباد (جاده همدان - ساوه)

۷- معدن لیونیت زمان آباد (جاده همدان - ملایر)

۸- معدن سیلیس بابارئیس (شمال شرق ملایر)

۹- معدن تراورتن دینگله کهریز (۱۸ کیلومتری

شرق شهر همدان)

۱۰- معدن سنگ آهن چنار عباس خان

(۱۵ کیلومتری اسدآباد)

۱۱- معدن سنگ آهن گلالی (شمال و

شمال شرقی اسدآباد)

۱۲- معدن سنگ آهن باباعلی (۳۰ کیلومتری

شمال غرب همدان)

نژاد و زبان: در استان همدان اقوام مختلف با فرهنگها و آداب و سنن خاص خود زندگی می کنند. بدین جهت پراکندگی زبان و لهجه در استان بخوبی مشاهده می شود. این زبانها عبارتند از:

زبان فارسی: اغلب ساکنان مرکز استان به زبان فارسی تکلم می کنند که ۴۱/۶ درصد جمعیت را شامل می شوند.

زبان ترکی: اغلب ساکنان شمال غرب استان بخصوص در شمال و غرب شهر همدان به زبان ترکی صحبت می کنند و ۴۵ درصد جمعیت را شامل می شوند.

زبان لری و لک: ساکنان ملایر، نهاوند و سامن به زبان لری تکلم می کنند و ۱۵/۳ درصد جمعیت را شامل می شوند.

همدان (شهرستان)

شهرستان همدان در طول دره وسیعی که از دو طرف به وسیله کوههای بلند و ارتفاعات الوند محصور است واقع شده است. این شهرستان با مساحت ۱۳۰۶۲ کیلومتر مربع، از شمال به بیجار و زنجان و قزوین، از مشرق به ساوه و تفرش، از جنوب به اراک و ملایر و تویسرکان و باختران و از مغرب به باختران و سنقر و قروه محدود می‌شود. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۵۰ متر است. جمعیت این شهرستان برابر سرشماری سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۹۵۸،۸۰۲ نفر است. شهرستان همدان دارای شش بخش است که عبارتند از: کبودرآهنگ، بهار، رزن، اسدآباد، شراه پیشخور، فامنین.

تاریخچه: بنای اولیه شهر همدان را به دیالکو پادشاه ماد (حدود ۷۰۰ سال ق.م) نسبت می‌دهند. هرودوت مورخ یونانی در تاریخ خود نوشته است که این پادشاه اکباتان را جهت پایتختی انتخاب کرد و در آن کاخی عجیب و مستحکم به صورت هفت قلعه که هر یک درون دیگری قرار گرفته بود ساخت و به تقلید از قصرهای بابلی کنگره‌های هر یک از دیوارهای قصر را به رنگی درآورد. این قصر ۳۰۰ تا ۱۰۰۰ اتاق داشت و آن را هنگمتان (محل اجتماع) یا هگمتانه یا اکباتان می‌خواندند. در کتیبه تیکلات پالاسر اول (پادشاه آشور)، که مربوط به یازده قرن قبل از میلاد است، نام همدان آنادانا یا همدانا نوشته شده است. بنا بر این شاید بنای اولیه این شهر، به وسیله دیوکس درست نبوده و او آن را مرمت کرده باشد.

پلی بیوس مورخ یونانی (حدود ۲۰۰ سال قبل از میلاد) از زیبایی، وسعت، عظمت بنا، ستونها و تزئینات و نقش و نگار فوق العاده کاخ مزبور یاد می‌کند. اما امروز از قصر هفت حصار و عظمت آن

چیزی پیدا نیست. حفاریهای مختلفی که در قرن اخیر در محله سرقلعه انجام گرفته و همچنین احداث خیابان اکباتان از جانب غربی تپه مزبور و کشف ته ستونهای سنگی، که سالمترین آنها بنام اردشیر دوم ساسانی است و اینک در موزه ایران باستان نگهداری می‌شود، و کشف يك لوح طلا و يك لوح نقره در سال ۱۳۰۷ شمسی به نام داریوش اول ضمن احداث دیوار یکی از خانه‌های تپه کنونی اکباتان نشان می‌دهد که قصر نامبرده متعلق به شاهان هخامنشی و قبل از آن متعلق به مادها بوده است.

شهر همدان در زمان بخت‌النصر ویران شده و داریوش اول آن را مرمت کرده است. در زمان اشکانیان که تیسفون پایتخت کشور بود، همدان نیز پایتخت و اقامتگاه تابستانی اشکانیان بوده بعد از اشکانیان، ساسانیان نیز در این شهر قصرهایی تابستانی برای خود ساخته بودند. خرابه‌های باروی قلعه اشکانی بر فراز تپه مصلی و مجسمه سنگ‌شیر در یکی از دروازه‌های همدان از آثار اشکانیان است.

در سال ۲۳ هجری همدان پس از جنگ نه‌اند به وسیله قوای اسلام تصرف شد و از این زمان به بعد گاه مرکز آبادی و ثروت و زمانی دچار چپاول و فقر بوده است. در زمان تسلط دیلمیان (۳۱۹ هجری) لطمات فراوان دیده. در قرن ششم هجری، سلجوقیان مرکز خود را از بغداد به همدان منتقل کردند و مدت پنجاه سال این شهر قدیمی پایتخت سلجوقیان بوده. در قرن هفتم هجری، با حمله مغول به ایران همدان به تصرف مغول درآمد و به ویرانه‌ای مبدل شد. بایدوخان مغول در این شهر تاجگذاری کرد و همدان را مرمت نموده. در زمان تسلط تیموریان بر ایران بار دیگر به وسیله تیموریان خراب شد.

در زمان سلاطین صفوی، شهر همدان از نعمت آبادی بهره‌مند گردید. پس از انقراض صفویه و بروز هرج و مرج در سال ۱۱۳۸ هجری، همدان به تصرف

(قرن ۶). این بنا از نظر منظره بیرونی شباهت زیادی به گنبدسرخ مراغه دارد ولی ابعاد آن بزرگتر است. داخل گنبد دارای گچ بریهای زیبا و فراوان است. در زیر گنبد سردابی است که در وسط آن قبری قرار گرفته که با کاشیهای خشت فیروزه‌ای رنگ جدید پوشیده شده است. این قبر متعلق به دو نفر از احفاد خاندان علویان است.

(۵) بقعه اِستر و مردخای: این بنا با سنگ و آجر و به سبک بناهای اسلامی در مرکز شهر همدان ساخته شده است. وضع فعلی ساختمان نمایانگر آن است که ظاهراً در قرن هفتم هجری بر روی ساختمانی قدیمتر بنا شده است. در سرداب بقعه دو قبر وجود دارد. بر بالای قبر جنوبی که مربوط به استر است صندوق عتیقه نفیسی نصب گردیده و صندوق دیگری بر روی قبر مردخای قرار داده شده است.

بنابر روایات مشهور، این محل آرامگاه استر ملکه شوش و بانوی پادشاه ایران، خشایارشا، و مردخای عمومی ملکه است. احتمال دارد بنای بقعه استر و مردخای نخستین بار در حدود یازده قرن پیش به دست کلیمیان و به یادگار این دو تن ساخته شده باشد.

(۶) برج قربان: برج قربان بنای دوازده ضلعی آجری با گنبدی هرمی شکل است که در قسمت شرقی شهر قرار گرفته است. اینجا زیارتگاه اهالی کردنشین غرب کشور است. بنای مزبور با آجر ساده، بدون کتیبه و گچ بری و تزئینات دیگر است. در وسط برج، بر روی طاق سردابه، سنگ قبر ساده و معمولی به طول ۱/۲۵ متر و عرض ۵۰ سانتی‌متر قرار دارد. سال تاریخ سنگ ۱۰۰۹ هـ.ق و ارتباطی با ساختمان برج ندارد.

(۷) مکانهای مذهبی: از اماکن متبرکه مذهبی شهر همدان می‌توان از مسجد جامع، امامزاده هادی این

احمدپاشا والی عثمانی درآمد، ولی شش سال بعد به همت نادرافشار از نیروی مهاجم ترك عثمانی تخلیه و بازپس گرفته شد. پس از این تاریخ، بارها همدان مورد تهاجم و تسلط قرار گرفت تا اینکه بر طبق قرار داد ۱۱۴۵ هجری کاملاً به ایران برگشت.

شهر همدان به علت واقع بودن بر سر راههای اصلی منطقه غربی ایران در قرون اخیر همواره از نظر بازرگانی مورد توجه بوده است.

آثار و بناهای تاریخی: (۱) گنجنامه: کتیبه‌های گنجنامه در ۵ کیلومتری همدان در دامنه کوه الوند (انتهای دره عباس‌آباد) بر روی سنگی حک شده‌اند که مرکب از دو لوحه سنگی است. این دو کتیبه متعلق به دوره هخامنشیان است؛ یکی به نام داریوش اول و دیگری به نام فرزندش خشایارشا. مضمون هر دو کتیبه مانند دیگر کتیبه‌های هخامنشی درود به اهورامزدا و ذکر نسب هخامنشی و درخواست حفظ و صیانت کشور از اهورامزداست.

(۲) تپه مصلی: در قسمت شرقی شهر همدان تپه‌ای به طول تقریبی ۶۰۰ متر و عرض ۴۰۰ متر قرار دارد. این تپه با میدان مرکزی شهر (میدان امام خمینی) فاصله چندانی ندارد. از بالای این تپه شهر همدان بخوبی نمایان است. تنها اثر تاریخی این تپه بقایای باروی ساده عهد اشکانیان بر فراز آن است.

(۳) شیر سنگی: در دامنه مصلی، شیر سنگی عظیمی قرار دارد به طول کمی بیش از ۲ متر و عرض ۱/۱۵ متر، و ارتفاع قسمت سینه آن ۱/۲۰ متر می‌شود. ظاهراً در زمان اشکانیان، این مجسمه با مجسمه دیگری که نظیر و قرینه آن بوده در کنار یکی از دروازه‌های شهر نصب بوده است؛ بعدها عربها آن دروازه را باب الاسد خواندند.

(۴) گنبد علویان: یکی از مهمترین بناهای تاریخی همدان بنایی چهارضلعی بنام گنبد علویان است که مربوط به اواخر دوران سلجوقی است

کهگیلویه و بویراحمد است، در کنار رودخانه بشار و در دامنه قله دنا واقع شده است. وسعت این شهرستان ۴،۴۵۲ کیلومتر مربع است.

قبل از ایجاد شهر یاسوج، در حدود شش کیلومتری آن، شهرک قدیمی به نام تل خسرو قرار داشته که زمانی مرکز نفوذ خوانین بویراحمد علیا بوده است، و اینک به جز تپه‌هایی چند و روستایی کوچک، از آن اثری باقی نمانده است. سابقه تل خسرو متجاوز از دو هزار سال است، لیکن احداث ابنیه معاصر آن بعد از سال ۱۳۰۹ شمسی شروع شده و تا سال ۱۳۲۳ ادامه داشته و پس از این تاریخ متروک گشته است. یکی از عوامل ایجاد شهر، اوضاع جغرافیایی و طبیعی این محل است چرا که از نظر آب و هوایی و خاک ویژگیهای معتدل و مساعدی دارد، و همچنین از جنگلهای سرسبز بلوط و دره‌ها و کوهها و تپه‌های زیبا و منابع فراوان آب برخوردار است.

پیش از آنکه در سال ۱۳۴۴ یاسوج فعلی ساخته شود، عده‌ای پیلهور فصلی اردکانی و قمشه‌ای در چند کبیر با وضعی بسیار ساده در آن زندگی می‌کرده‌اند. این کبیرها در آن زمان مرکز دادوستد با عشایر بود. در این معاملات معمولاً مقداری از کالاهای مورد نیاز طوایف مختلف بویراحمد علیا، از قبیل قند، چای، توتون، تنباکو، و پارچه خرید و فروش پایاپای می‌شد، و فروشندگان در ازای آنچه می‌دادند، فرآورده‌های دامی مانند پشم، گوسفند، گاو، کیشک، و روغن می‌گرفتند.

هنگامیکه مناطق کهگیلویه و بویراحمد که به ترتیب جزو استان خوزستان و فارس بودند، مجموعاً به یک فرمانداری کل تبدیل شدند و امور اداری آنها از استانهای مذکور جدا شد، یاسوج جهت اداره امور این فرمانداری کل به عنوان مرکز آن انتخاب گردید.

علی، امامزاده اهل ابن علی، شاهزاده حسین، امامزاده یحیی، امامزاده اسماعیل، امامزاده عبدالله و زبیده خاتون را نام برد.

۸) آرامگاه ابوعلی سینا: طرح این بنا از روی قدیمی‌ترین بنای تاریخدار اسلامی در ایران یعنی بنای گنبدکاووس (قاپوس) با تغییرات کوچکی ساخته شده است. ساختمان بنای جدید از سال ۱۳۲۵ شمسی شروع و در سال ۱۳۳۳ تمام شده است. کتابخانه آرامگاه دارای حدود ۵۲۰۰ جلد کتاب است و در محل کتابخانه موزه بسیار جالبی از کتب خطی دایر است. در محوطه آرامگاه نیز قبر ابوالقاسم عارف قزوینی شاعر و ترانه‌سرای معروف معاصر قرار دارد.

۹) آرامگاه باباطاهر: باباطاهر که حدوداً در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم می‌زیسته است یکی از عرفای بزرگ روزگار خود بوده است. او بیشتر دوران زندگی را همراه با فقر گذرانیده است. ترانه‌های دوبیتی او مهم‌ترین و معروف‌ترین اثر وی است که با لهجه مخصوصی سروده است.

۱۰) آثار کشف شده از تپه باستانی هگمتانه (همدان): تپه هگمتانه درحقیقت هسته اصلی شهر باستانی همدان است. این تپه در میان محلات شمال شرقی همدان قرار گرفته است و بعضی از آثار مکشوفه آن عبارتند از:

- ۱- لوح زر آریارامنه. ۲- جام زرین منسوب به داریوش (قرن پنجم قبل از میلاد). ۳- جام زرین منسوب به خشایارشا (پسر داریوش) (قرن پنجم قبل از میلاد). ۴- خنجر و ساغر حدود دوران هخامنشی.
- ۵- نقش برجسته زرشیر بالدار درحال جهش (دوران هخامنشی).

یاسوج / بویراحمد سردسیر

این شهر که نام محلی آن یاسیج و مرکز استان

ياسوج، از غرب به شرق تقريباً به شكل يك مستطيل كشيده شده است. اين شهر از دو قسمت قديمى و جديد تشكيل شده است. محدوده قديمى كه بازار ياسوج در آن قرار دارد وسعت كمى از شهر را در مركز آن اشغال نموده است. قسمتهاى جديد شهر در اطراف بخش قديمى آن در سالهاى اخير پديد آمده اند. جمعيت شهر ياسوج طبق سرشمارى سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۱۴۴،۵۴۴ نفر مى باشد.

يزد (استان)

استان يزد با مساحتى بيش از ۷۲،۳۴۲ كيلومتر مربع، درحاشيه كوير نمك در مركز ايران، بر روى عرض جغرافيايى '۳۰ - ۳۳' و '۴۸ - ۲۹' شمالى و طول جغرافيايى '۴۵ - ۵۲' و '۳۰ - ۵۶' شرقى از نصف النهار گرينويچ قرار گرفته است.

اين استان از شمال و مغرب به استان اصفهان، از شمال شرقى به استان خراسان، از جنوب غربى به استان فارس و از جنوب شرقى به استان کرمان محدود مى شود.

کوهها: کوههای استان يزد شامل رشته کوههای شيرکوه، خرائق، و شرقى است.

سلسله جبال شيرکوه - اين سلسله جبال در جنوب و جنوب غربى استان يزد واقع شده است. از همه ارتفاعات استان حجيم تر و مرتفع تر است و قله آن به نام شيرکوه با ۴۰۷۵ متر ارتفاع بلندترين نقطه استان يزد است. در مناطق مرتفع شيرکوه يخچالهاي طبيعى و دائمى وجود دارد و برخى از نواحى آن در تمام سال پوشيده از برف است.

کوههای خرائق - اين کوهها در ناحيه مركزى استان در شمال شهر يزد واقع شده است و مرتفع ترين نقطه آن کوه خونزا يا هنزا است كه ۳۱۵۸ متر ارتفاع دارد. قلل معروف آن، کوه اشترى، کوه خونزا، کوه

بندر، بزکوه، کوه چك چك و ماهانه مى باشد. کوههای شرقى - ارتفاع اين کوهها از کوههای ديگر کمتر بوده و در قله بن لخت به ۳۰۰۲ متر مى رسد. اين رشته کوهها در مناطق خور و بيابانك و جندق و رباط پشت بادام قرار دارند.

تقسيمات سياسى: استان يزد شامل شهرستان يزد، اردكان، تفت، مهريز، بافق و ميبد مى باشد. همچنين داراى ۱۳ شهر و ۱۳ بخش و ۲۰ دهستان و در حدود ۱۱۱۴ روستا مى باشد. ضمناً تعدادى در همين حدود روستاى غيرمسكونى وجود دارد كه در بعضى از آنها مختصر زراعتى هم انجام مى شود ولى غالباً بدون آب بوده و متروك گرديده اند و برابر سرشمارى سال ۱۳۶۵ جمعيت اين استان بالغ بر ۵۷۴،۰۲۸ نفر است.

دين و زبان: اكثريت مردم استان يزد، مسلمان و داراى مذهب شيعه اثنى عشرى مى باشند. از اقليتهاى دينى كه در استان ساكن هستند، مى توان از زردشتيان و يهوديان كه از ساليان بسيار دور در اين منطقه سكنى داشته اند، نام برد. تعداد زردشتيان استان بيش از ۱۲۰۰۰ نفر است. زبان مردم يزد فارسى است كه به لهجه محلى خود سخن مى گویند. اقليت زردشتى هاى استان نيز به زبان فارسى درى گفتگو مى کنند.

سابقه تاريخى: نويسندگان كتب تاريخى بناى اوليه شهر يزد را از زمان اسكندر مقدونى مى دانند. احمدبن حسين بن على كاتب يزدى مؤلف كتاب تاريخ جديد يزد مى نويسد: «هنگاميكه تعدادى از بزرگان ايران در رى عليه اسكندر مقدونى به مخالفت پرداختند وى ايشان را دستگير كرد و به همراه خود به اصطخر (فارس كنونى) برد چون به ناحيه يزد رسيد زندانيان را در چاهى محبوس كرد و جن محل را كته (به يونانى معنى زندان مى دهد) ناميد. بعد از اينكه اسكندر يزد را ترك نمود نگاهبانان به كمك

زندانیان به آبادانی و عمران یزد همت گماشتند.»
بعضی از صاحب نظران تاریخ، بنسای یزد را به یزدگرد اول ساسانی نسبت می دهند که وجه تسمیه یزد در ارتباط با نام این شخص و واژه یزش به معنای ستایش و نیایش در زبان فارسی میانه می باشد. پس از ظهور اسلام و گرایش مردم یزد به دین اسلام لقب دارالعباده نیز به این شهر اطلاق شد. کهن ترین محله مسکونی شهر یزد، محله فهادان است که گسترش شهر از این محله به سمت جنوب و جنوب شرقی و جنوب غربی بوده است بطوری که در این قسمت از شهر خیابانها، میادین و بناهای مسکونی جدید احداث گردیده است.

آثار و ابنیه تاریخی یزد: در استان یزد به علت سابقه باستانی و فرهنگ متداوم و موقعیت جغرافیایی مرکزی آن آثار باشکوه و درخشانی از دوران قبل و بعد از اسلام به جای مانده که عمده ترین آنها عبارتند از:

۱: مسجد جامع یزد که در نوع خود از شاهکارهای زیبای معماری اسلامی می باشد. این مسجد متعلق به نیمه اول قرن هشتم هجری است.
۲: مساجد امیرچخماق، ریگ، ملا اسماعیل و فرط، بقعه دوازده امام و غیره...
۳: زندان اسکندر که بنای آن به دوران اسکندر مقدونی می رسد.
۴: باغ دولت آباد.
۵: باغ خان و میدان و بازار خان.
۶: از جمله آثاری که قدمت زیادی دارد، وجود آتشکده یزدان است که آتش مقدس آتشگاه فارس حدود ۷۰۰ سال است که در آن روشن است.
استان یزد به عنوان بزرگترین کانون زرتشتیان ایران حدود ۱۳۰۰ سال است که مسکن اکثریت آنها می باشد و همواره سرزمینی مقدس و محترم برای ایشان محسوب می شده است. اعیاد سنتی و مذهبی

مهمترین معادن استان عبارتند از: آهن، اورانیوم، سرب و روی، انواع سنگهای ساختمانی، مس، گچ، نمک، خاک چینی (کائولن)، خاک سرخ، بنتونیت (گل سرشوی) و غیره، در میان معادن فوق سنگ آهن که بیشتر در اطراف بافق پراکنده شده اند از اهمیت خاصی برخوردارند.

صنایع: استان یزد از قدیم الایام منطقه ای صنعتی بوده و هم اکنون دارای کارخانجات تولیدی کوچک و بزرگ می باشد بطوریکه علاوه بر کارگاههای کوچک نساجی و شیرینی سازی که تعداد آنها نیز بسیار زیاد

است، دهها واحد تولیدی دیگر وجود دارد که در رشته‌های مختلف فعالیت می‌نمایند که عبارتند از: پشم‌ریسی، پشم‌بافی، نخ‌ریسی، نخ‌بافی، فراورده‌های نایلونی، ابریشم‌بافی، پتوبافی، تولید فرش ماشینی و موکت، میخ‌سازی، تولید پروفیل، کاشی‌سازی، صنایع مفتولی، مقواسازی، پرده کرکره، قند و بیسکویت، ملامین و پلاستیک، پنبه پاک‌کنی، آبگرمکن و بخاری‌سازی، تولید اکسیژن، صنایع فلزی، تولید آرد، یخ‌سازی، نان ماشینی، دستمال‌کاغذی، سنگبری، آجر و سفال‌سازی، ماکارونی، تولید مرغ و تخم‌مرغ و غیره.

در چندسال پس از انقلاب واحدهای زیادی وابسته به مرکز گسترش خدمات تولیدی و عمرانی در رشته‌های مختلف تأسیس شده که تعدادی از آنها به مرحله بهره‌برداری رسیده و بقیه در آینده نزدیک به مرحله بهره‌برداری خواهد رسید.

یزد (شهرستان)

شهرستان یزد در دره‌ای وسیع و خشک بین کوه‌های شیرکوه و خراتق واقع شده، از طرف شمال به شهرستان اردکان، از طرف مشرق به شهرستان بافق، از سمت جنوب و جنوب‌غربی به شهرستان تفت و استان فارس (شهر آباد)، و از طرف مغرب به استان اصفهان محدود است. مساحت این شهرستان حدود ۷،۰۳۳ کیلومتر مربع و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا بیش از ۱۲۱۰ متر می‌باشد. آب و هوای این شهرستان صحرائی و نیمه‌صحرائی با تابستانهای گرم و خشک و زمستانهای سرد و خشک است ولی هرچه از مناطق دشتی به کوهستانهای اطراف آن نزدیک شویم زمستانها سردتر و بارندگی بیشتر و تابستانها معتدل‌تر می‌شود. جمعیت این شهرستان برابر سرشماری ۱۳۶۵ بالغ بر ۳۱۲،۷۸۹ نفر می‌باشد.

شهرستان یزد دارای سه بخش مرکزی، اشکذر و خضرآباد است.

در شهر یزد صنایع اهمیت زیادی دارند و به دو دسته تقسیم می‌شوند: ۱. صنایع دستی ۲. صنایع ماشینی.

۱) صنایع دستی: از گذشته‌های دور، مردم یزد به بافت پارچه‌های مختلف می‌پرداخته‌اند و از دستگاه‌های بافندگی سنتی (شعرَبافی) برای این منظور استفاده می‌کردند.

دلیل توسعه این صنعت را می‌توان گسترش زیاد کشتزارهای پنبه در گذشته ذکر نمود، زیرا خاکهای رُسی - شنی و درجه حرارت بالای ۱۴ درجه، عامل مهمی در تولید پنبه بوده‌اند. اکنون به علت کم‌آبی، کشت آن از بین رفته ولی صنایع نساجی دستی با وارد کردن مواد اولیه از دیگر نواحی به رشد و توسعه خود ادامه می‌دهد. صنایع دستی موجود در یزد عبارتند از: انواع پارچه‌های دستباف (ترمه، چادرشب، دستمال عشایری و ابریشمی، روبه لحاف)، طلا و نقره‌کاری. ترمه یزدی که سابقه طولانی و شهرت جهانی دارد همچنان از پدیده‌های دست هنرآفرینان یزدی است و یکی از اقلام صادراتی این شهر به شمار می‌آید.

۲) صنایع ماشینی: در کارخانجات ریسندگی و بافندگی یزد بهترین پتو و قالبهای ماشینی و نیز پارچه به سبک و رقابت با پارچه‌های خارجی تهیه می‌شود و از مهمترین آنها پارچه‌های ابریشمی و پشمی و غیره می‌باشد که علاوه بر مصرف داخلی بدیگر استانها صادر می‌گردد. همچنین موکت بافی، سرامیک و کاشی و دهها صنعت کارخانه‌ای دیگر در این شهرستان دایر شده است و بیشترین جمعیت شاغل در بخش صنایع و خدمات جذب و درصد کمی در بخش کشاورزی مشغول شده‌اند.

یوگسلاوی

۸۸۳۶۱ کیلومتر مربع مساحت (۳۴/۵ درصد سرزمین فدرال) و ۹/۹ میلیون نفر جمعیت (۶۶/۴ درصد صرب، ۱۹/۶ درصد آلبانیایی، ۲/۳ درصد کروات) وسیع‌ترین و پرجمعیت‌ترین جمهوری‌های یوگسلاوی را تشکیل می‌دهد و تنها جمهوری است که ۲ ایالت خودمختار را در خود جای داده است: کوزوو، وئیوودین.

پایتخت آن بلگراد و مذهب صربها ارتدوکس است. اولین منطقه خودمختار این جمهوری، کوزوو در جنوب فدراسیون و جنوب صربستان با ۱۰۸۸۷ کیلومتر مربع مساحت قرار دارد. مرکز این منطقه پرستینا است با ۲۰۰ هزار نفر جمعیت. کل جمعیت منطقه ۱۸۵۰۰۰۰ نفر که ۹۰ درصد آنها آلبانیایی و مسلمان است.

دومین منطقه خودمختار، وئیوودین، است واقع در شرق فدراسیون و در شمال صربستان. مردم این منطقه غالباً صرب (۵۵/۴ درصد) و غالباً ارتدوکس هستند، لیکن ۲۱ درصد مجار و ۷/۱ درصد کروات (کاتولیک) نیز در این ایالت سکونت دارند. مرکز این ایالت، نووی ساد، از ۲۶۰ هزار نفر جمعیت تشکیل شده است.

بوسنی - هرزه‌گوین: این جمهوری در مرکز فدراسیون یوگسلاوی با ۵۱۱۲۹ کیلومتر مربع مساحت - که بیش از ۹ هزار کیلومتر مربع آن را هرزه‌گوین تشکیل می‌دهد - قرار دارد. این جمهوری با کرواسی، ایالت وئیوودین، صربستان و مونته‌نگرو هم مرز است. جمعیت آن ۴,۴۵۰,۰۰۰ نفر است که ۴۴ درصد آنها مسلمان، ۳۲ درصد صرب و بیش از ۱۸ درصد نیز کروات می‌باشند. پایتخت آن سارایه‌وو است با ۴۵۰ هزار نفر جمعیت.

کشوری است در اروپای جنوبی که در سال ۱۹۱۸ میلادی از مجموع صربستان، قره‌طاغ، بسنی و هرزگوین، کرواسی، اسلونی و قسمتی از بانات تشکیل شد و پایتخت آن بلگراد است. این کشور در سال تشکیل، مرکب از شش جمهوری: بوسنی - هرزگوین، کرواسی، مقدونیه، مونته‌گرو، صربستان، و اسلونی در مساحتی معادل ۲۵۵۸۰۰ کیلومتر مربع بود، ولی بدنبال اغتشاشات داخلی و جنگهای قومی در این کشور پس از گسترش پرستاریکا و گلاسنوست در شوروی سابق و به تبع آن در اروپای شرقی، درحال حاضر چهار جمهوری این کشور حاکمیت خود را بر فدراسیون (یوگسلاوی) ارجح دانسته‌اند، اسلونی و کرواسی به طور رسمی از یوگسلاوی جدا شده‌اند و دولت فدرال به یک داور در نبرد واقعی میان جمهوری‌ها برسر آینده یوگسلاوی تبدیل شده است.

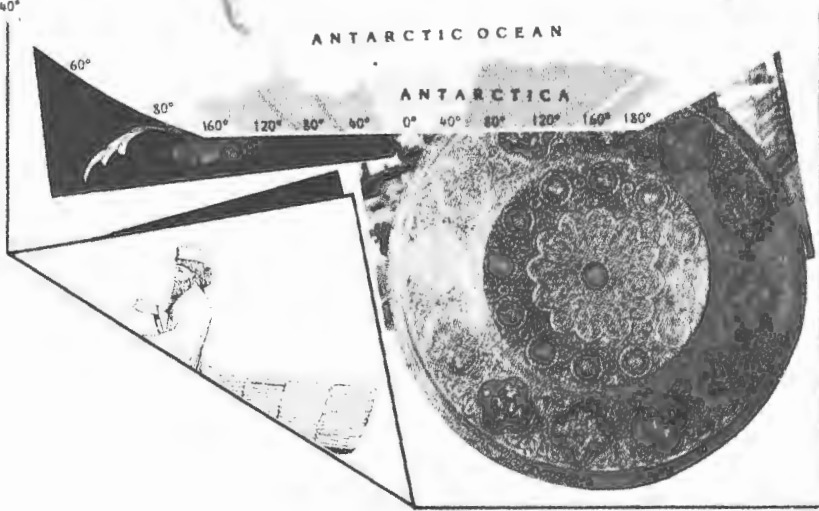
در طول شش سال پس از مرگ تیتو در سال ۱۹۸۰ میلادی، دو مسأله مهم بحران درحال گسترش این کشور را مشخص می‌کرد. کوزوو (مرکز حکومت سلطنتی صربستان) و اقتصاد متزلزل. درحال در اوایل آخرین دهه قرن حاضر، شاهد فروپاشی کشور یوگسلاوی و استقلال جمهوری‌های سابق این کشور هستیم. در زیر قبل از پرداختن به نکات مهم تاریخی در رابطه با اقدام جمهوری‌های یوگسلاوی برای کسب استقلال و درگیری با ارتش فدرال تا آخر سال ۱۹۹۱ میلادی، مشخصات سه جمهوری باقیمانده این حکومت فدرال را تقدیم می‌کنیم:

صربستان: جمهوری صربستان واقع در شرق فدراسیون یوگسلاوی، با جمهوری‌های بوسنی هرزگوین، مونته‌نگرو، مقدونیه هم‌جوار است. این جمهوری با بلغارستان و رومانی نیز مرز مشترک دارد. سرزمین صربستان با

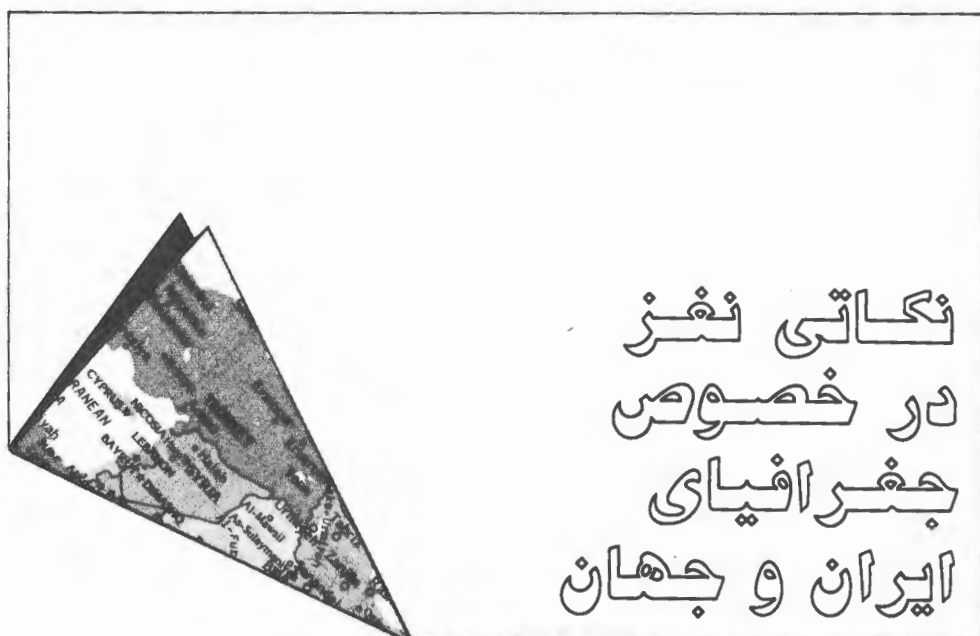
با آلبانی هم مرز است. پایتخت آن تیتوگراد با ۱۳۰ هزار نفر است و کل جمعیت آن ۶۳۲ هزار نفر است که ۷۰ درصد آنها ارتدکس، ۱۴ درصد مسلمان، ۷ درصد آلبانیائی الاصل می باشند.

فدراسیون یوگسلاوی قرار گرفته است. این جمهوری کوچکترین جمهوری های یوگسلاوی (۱۳۸۱۲ کیلومتر مربع) است. این جمهوری که در حاشیة دریای آدریاتیک قرار دارد، با بوسنی - هرزه گوین، صربستان و کوزوو همسایه و

نگاتی نغز در خصوص جغرافیای ایران و جهان

کوههای ایران به ترتیب حروف الفباء

ارتفاع از سطح دریا به متر	استان	مکان جغرافیائی	نام کوه
۲۵۶۰	آذربایجان	شمال غربی	آبی
	کردستان	غربی	آتشکده
۳۶۱۸	—	مرکزی	آچی پالا
۱۸۹۰	خراسان	شمالی	آخرداغ
۲۹۲۳	آذربایجان	شمال غربی	آرازات کوچک
۲۹۰۸	—	مرکزی	آرنون
۲۷۴۶	آذربایجان	شمال غربی	آغوان داغ
۱۹۹۷	کردستان	غربی	آق داغ
۱۵۰۴	خراسان	شمالی	آق دربند
۳۰۹۱	خراسان	شمالی	آلاداغ
	تهران	مرکزی	آهار
۱۰۳۰	بلوچستان	جنوب شرقی	آهن کوه
۲۸۷۷	خراسان	شرقی	آهنگران

* *

۲۲۸۱	بلوچستان	جنوب شرقی	ابر وجین بین
۲۴۰۸	فارس	جنوبی	احمدی
۱۸۶۳	آذربایجان	شمال غربی	ارسیاران
۴۳۲۶	بلوچستان	جنوب شرقی	ازباغ
۳۲۸۲	لرستان	غربی	اشترانکوه
۲۷۱۴	لرستان	شمال غربی	الغ کوه
۳۵۴۸	زنجان	شمالی	الموت
۲۲۵۰	کردستان	غربی	الوند
۲۵۷۹	فارس	جنوبی	انگوران
	فارس	جنوبی	اوجان
	خراسان	شمالی	الله اکبر
			* *
	خراسان	شرقی	باتون
۲۳۷۹	خراسان	شرقی	باخرز
۱۴۸۰	رفسنجان	مرکزی	بارکش
۱۶۱۱		مرکزی	باغ جلال
۲۶۰۰		مرکزی	باقق
	کرمان	جنوبی	بردسیر
۲۶۱۱	کردستان	غربی	برده
۴۳۸۹	بلوچستان	جنوب شرقی	برنان
	فارس	جنوبی	بزپار
۳۱۰۰	آذربایجان	شمال غربی	بزقوش
۲۵۱۸	خراسان	شرقی	بزمايه
	کردستان	غربی	بزنیان
۲۱۶۱	بلوچستان	جنوب شرقی	بشاگرد
	بلوچستان	جنوب شرقی	بگیرابند
۴۳۲۰	فارس	جنوبی	بل
	کردستان	غربی	بلوط
۳۳۸۶	فارس	جنوبی	بن کوهر
۳۰۱۰	مازندران	شمالی	بندیپی
۲۴۰۰	بلوچستان	جنوب شرقی	بند نیک
۲۴۸۳	کردستان	غربی	بنفشه داغی
	فارس	جنوبی	بنگ

۳۹۶۲	خراسان	شمالی	بنیاکو
		مرکزی	بیدخون
۲۷۵۰	بلوچستان	جنوب شرقی	بیرک
	کردستان	غربی	بیستون
	آذربایجان	شمال غربی	بینار داغ
			* *
	کردستان	غربی	پاطاق
	کردستان	غربی	پرو
۳۰۲۶	کردستان	غربی	پشتکوه
	گیلان	شمالی	پشته کوه
۲۰۰۱	خراسان	شرقی	پلنگان
۲۵۲۲	کردستان	غربی	پنجه علی
۲۶۵۲	کردستان	غربی	پونه
۷۰۷	بلوچستان	جنوب شرقی	پیرکاوک
	کردستان	غربی	پیشکوه
			* *
	گرگان	شمالی	تاپال کوه
۳۸۰۰	فارس	جنوبی	تاسک
۱۶۴۶	آذربایجان	شمال غربی	تاسلی داغ
۱۷۵۳	بلوچستان	جنوب شرقی	تاکو
	آذربایجان	شمال غربی	تخت بلقیس
۴۸۲۰	گیلان	شمالی	تخت سلیمان
۴۰۵۶	لرستان	غربی	تخت شاه
۱۹۰۰	کردستان	غربی	تخت گرا
	خراسان	منفرد	تخته بوش
۴۰۴۳	کرمان	منفرد	تفتان
		شمالی	تنکابن
	کردستان	غربی	تنگ در کوه
		جنوبی	تنگساق
۱۸۷۰	تهران	مرکزی	توچال
	آذربایجان	شمال غربی	توشه داغ
	بیابانک	مرکزی	تون
			* *

		خراسان	شمالی	جام
۳۵۳۶			مرکزی	جبال بارز
۲۲۵۵	خراسان		شمالی	جفتای کوه
	آذربایجان		شمال غربی	جمال الدین
۱۳۷۵	بلوچستان		جنوب شرقی	جیمز پاکوه
			مرکزی	جویار
۳۴۵۰	فارس		جنوبی	جون دون
۳۰۷۸	مازندران		شمالی	جهان موزا
	مازندران		شمالی	جهان نما
				* *
۲۶۲۰	گرگان		شمالی	چالچیان
۲۹۰۰	فارس		جنوبی	چشمه گل
۲۸۰۴	کردستان		غربی	چشمه گل
۳۵۲۹	آذربایجان		شمال غربی	چم کوه
۱۶۸۴	خراسان		شرقی	چنگ علیاء
۳۹۵۲			مرکزی	جویار
	مازندران		شمالی	چهارده کلاته
۲۰۶۲	خراسان		شرقی	چهل دختران
۳۱۶۳	کردستان		غربی	چهل چشمه
۴۵۰۰	نهاوند		غربی	چهل نابالغان
				* *
۲۷۰۰	آذربایجان		شمال غربی	حرم کوه
				* *
۳۰۵۰	فارس		جنوبی	خاتون
۳۲۶۲	کردستان		غربی	خارسره
۳۵۰۰	یزد		مرکزی	خارکوه
۳۲۸۰	کردستان		غربی	خاکستری
۲۶۴۶	آذربایجان		شمال غربی	خاله داغ
۳۱۹۷	بیابانک		مرکزی	خراتق
			مرکزی	خرقان
۲۲۰۱	فارس		جنوبی	خرمن
۲۰۲۶	گیلان		شمالی	خزران
	آذربایجان		شمال غربی	خزران داغ

۳۳۴۰	کردستان	غربی	خشک‌رود
۲۵۰۷	خراسان	شرقی	خمک
۶۰۹	خراسان	شرقی	خواجه
۲۸۶۲	خراسان	شرقی	خواجه سالار
۲۵۹۱	فارس	جنوبی	خوش کوه
۲۳۴۸	خراسان	شرقی	خونیک
۲۸۵۰	مازندران	شمالی	خینک
			* *
	فارس	جنوبی	داراب
	کردستان	غربی	داروجان
	آذربایجان	شمال غربی	داشلی داغ
۳۴۷۸	آذربایجان	شمال غربی	دالامهر
	کردستان	غربی	دالاهو
۳۱۰۰	فارس	جنوبی	دالو
۱۷۸۰	بلوچستان	جنوب شرقی	دامارگی
	خراسان	شمال شرقی	دامانی کوه
۳۶۵۵	خراسان	شرقی	درازکوه
۲۴۳۰		مرکزی	دربند
۲۷۷۰	گیلان	شمالی	درفک
۲۹۵۴	کردستان	غربی	دره پیازه
۲۴۹۰	فارس	جنوبی	دژنگ
۳۰۴۰	فارس	جنوبی	دل
۲۰۴۵	فارس	جنوبی	دم بهار
۱۸۰۰		مرکزی	دمارق
۵۶۷۰	تهران	مرکزی	دماوند
۵۰۰۰	فارس	جنوبی	دنا
۳۳۱۹		مرکزی	ده سرو
۲۰۲۶	گیلان	شمالی	دیلمان
	فارس	جنوبی	دینار
			* *
۱۷۳۰	بلوچستان	جنوب شرقی	راس کوه
۲۲۰۷	بلوچستان	جنوب شرقی	ران
۲۱۰۹	لرستان	غربی	رباط

۲۸۲۳	کردستان	غربی	رشته سفیدکوه
۲۴۳۸		مرکزی	رضا
۱۲۹۵	بلوچستان	جنوب شرقی	ریمن
			* *
۲۸۶۵	بختیاری	غربی	زاغه
	لرستان	غربی	زردآلو
۴۵۴۵	بختیاری	غربی	زردکوه
	کردستان	غربی	زرگرد
۲۵۹۹	کردستان	غربی	زرند
۳۸۴۰	بختیاری	غربی	زری
۴۰۷۰		مرکزی	زرین کوه
۳۵۰۰	آذربایجان	شمال غربی	زکی داغ
۱۸۳۰	کردستان	غربی	زنگالیان
۱۲۱۰	بلوچستان	جنوب شرقی	زنگی يك
			* *
	گیلان	شمالی	ساربانکوه
۲۷۳۷	خراسان	شمالی	ساروباز
۲۰۸۵	آذربایجان	شمال غربی	ساری داش
۳۴۷۲		مرکزی	ساهیم
۱۷۴۰	فارس	جنوبی	سبزیوشان
	خراسان	شمالی	سبزکوه
۴۸۷۹	آذربایجان	شمال غربی	سبلان
۲۴۰۸		مرکزی	سرخ
۲۹۵۶	فارس	جنوبی	سرخ کلات
۲۹۶۲	یزد	مرکزی	سرخ کوه
۳۴۷۴	فارس	جنوبی	سرداب کوه
۳۲۰۰	فارس	جنوبی	سردك
	فارس	جنوبی	سردویه
۳۴۱۴	لرستان	غربی	سرسبز
۳۴۰۰	فارس	جنوبی	سرسفید
۲۷۱۱	بلوچستان	جنوب شرقی	سرك
	فارس	جنوبی	سروك
۳۱۸۸	فارس	جنوبی	سفیدار

۱۴۹۱	سمنان	غربی	سفیدکوه
۲۶۰۰	گرگان	شمالی	سفید کوه
	لرستان	غربی	سفیدون
		مرکزی	سقندکوه
۲۸۰۴		مرکزی	سگ کش
۲۶۵۱	کردستان	غربی	سلطان احمد
۳۳۹۸	آذربایجان	شمال غربی	سلطان کوه
۳۰۰۷	آذربایجان	شمال غربی	سملیک داغ
۲۷۵۰	سمنان	شمالی	سمنان
۳۲۰۰	کردستان	غربی	سنبله کوه
۳۵۴۸	فارس	جنوبی	سنگستان
۳۱۰۰	مازندران	شمالی	سوادکوه
۲۶۸۱	آذربایجان	شمال غربی	سوسو داغ
۲۴۲۴	گیلان	شمالی	سهام
۳۷۰۰	آذربایجان	شمال غربی	سهند
۳۹۹۳	ماهان	مرکزی	سه گوش
۳۴۲۴	گیلان	شمالی	سیالار
۱۷۰۴	فارس	جنوبی	سیاه
۱۴۴۲	کردستان	غربی	سیاه کوه
۱۱۸۰	خراسان	شرقی	سیاه کوه
	گیلان	شمالی	سیالار
۲۱۴۶	بلوچستان	جنوب شرقی	سیاهان
۳۹۷۵		مرکزی	سیرج
۳۱۴۱	لرستان	غربی	سیندون
			* *
۲۶۵۲	لرستان	غربی	شاهان
۱۸۴۹	خراسان	شمالی	شاه بیک
۳۰۹۱	خراسان	شمالی	شاه جهان
		مرکزی	شاه زند
	مازندران	شمالی	شاهسوار کوه
۲۶۵۸	طوالش	شمالی	شاهکوه
۲۵۵۴	لرستان	غربی	شاهکوه
	بلوچستان	جنوب شرقی	شاهکوه

۳۶۵۸	گرگان	شمالی	شاهکوه سفلی
۳۶۵۰	گرگان	شمالی	شاهکوه علیا
۲۳۱۶	لرستان	غربی	شاه نشین
	کردستان	غربی	شاهو
۲۶۰۰	بیابانک	مرکزی	شصت آب
۱۷۰۹		مرکزی	شورآب
۲۵۵۸	کردستان	مرکزی	شهان
۲۰۸۸	کرمان	مرکزی	شهبسواران
۲۵۹۱	کردستان	غربی	شیخ معروف
۴۰۷۵	یزد	مرکزی	شیرکوه
			* *
۱۶۴۶	آذربایجان	شمال غربی	صلوات داغ
			* *
۲۳۹۰	خراسان	شرقی	طاق آشیان
	کردستان	غربی	طاق بستان
۱۹۹۹	طوالش	شمالی	طالش
۲۸۱۷	گیلان	شمالی	طالقان
۴۰۸۰		مرکزی	عسلک
		مرکزی	علم آباد
		مرکزی	علی آباد
			* *
۴۲۰۰	البرز	شمالی	فیروزکوه
			* *
۲۸۰۴	فارس	جنوبی	قابوس
۳۳۷۴	فارس	جنوبی	قارون
	آذربایجان	شمال غربی	قافلانکوه
۲۷۰۷		مرکزی	قبله کوه
۲۸۹۹	آذربایجان	شمال غربی	قراچه داغ
۲۷۹۹	آذربایجان	شمال غربی	قراداغ
	خراسان	شمالی	قراداغ
۲۰۷۳	گیلان	شمالی	قرق
۲۶۰۰	گرگان	شمالی	قرلق
	لرستان	غربی	قزده

۲۱۸۹	بلوچستان	جنوب شرقی	قطار خنجك
۱۹۹۷	آذربایجان	شمال غربی	قطور
	لرستان	غربی	قلیان کوه
۳۴۸۶	آذربایجان	شمال غربی	قندیل داغ
	آذربایجان	شمال غربی	قوشه داغ
			* *
۳۷۴	بلوچستان	جنوب شرقی	کایوتان
۶۵۱	بلوچستان	جنوب شرقی	کافت کوش
۲۳۵۹	کردستان	غربی	کال قاضی
۱۶۰۸	فارس	جنوبی	کاویز
۳۰۶۰	کردستان	غربی	کبیر کوه
	خراسان	شمالی	کنه شمشیر
۲۲۵۰	خراسان	شمالی	کیت داغ
	مازندران	شمالی	کجور
	آذربایجان	شمال غربی	کراول
۴۲۹۵	لرستان	غربی	کر بوش
۲۸۱۹	خراسان	شمالی	کرخود
	کاشان	مرکزی	کرکس
۲۳۱۶	لرستان	غربی	کریوه
۳۴۳۰	لرستان	غربی	کلات
۲۶۰۵	بیابانک	مرکزی	کلات کوه
	خراسان	شمالی	کلات نادری
	مازندران	شمالی	کلارستاق
۲۸۰۱	کردستان	غربی	کلامل
۴۲۹۷	فارس	جنوبی	کلایر
۲۷۶۸	کردستان	غربی	کلهر
	کردستان	غربی	کله سر
۲۱۷۰	خراسان	جنوبی	کله منار
۴۲۰۰	تهران	شمالی	کلون بسته
۲۳۷۲	بیابانک	مرکزی	کمر سفید
۲۴۹۲	خراسان	شرقی	کمرگز
۲۹۱۰	آذربایجان	شمال غربی	کوتول داغ
۱۶۹۸	خراسان	شرقی	کوثر داغ

۲۲۵۵	خراسان	شمالی	کوران داغ
۳۱۸۰	کردستان	غربی	کورت بولاغ
۳۲۷۱	آذربایجان	شمال غربی	کون کیوتر
۱۸۵۰	فارس	جنوبی	کوه بنگ
۱۱۰۳		مرکزی	کیاسی
			* *
۲۸۵۵	بیانانک	مرکزی	گدار آبی
۱۲۱۹		مرکزی	گدار بلبلا
۲۵۸۸		مرکزی	گدارخانه سرخ
۳۹۶۲		مرکزی	گدارده بکری
۱۴۱۰		مرکزی	گدار گوگ
۲۴۵۰		مرکزی	گدار مزار
۲۵۴۸		مرکزی	گران ریگ
۳۹۲۷		جنوبی	گراه
	کردستان	غربی	گرو
۳۱۸۵	کردستان	غربی	گروس
۵۹۵	بلوچستان	جنوب شرقی	گوانسمند
۲۷۸۰		مرکزی	گوبرا
	فارس	جنوبی	گیلویه
			* *
۴۱۵۰	تهران	مرکزی	لار
	فارس	جنوبی	لارستان
	کردستان	غربی	لاقانی کوه
۴۴۰۱		مرکزی	لالهزار
	گیلان	شمالی	لاهیجان
۲۲۵۶	لرستان	غربی	لنگر
	کردستان	غربی	لیلا
			* *
۲۲۴۰	طوالش	شمال غربی	ماسوله
۲۶۱۱	کردستان	غربی	ماکران
۱۹۹۷	آذربایجان	شمال غربی	ماکو
۲۹۹۲	بیابانک	مرکزی	مانی بندان
۲۹۹۲	کرمان	مرکزی	ماهان

۳۶۰۰	آذربایجان	مرکزی	مدوار
۱۸۹۵	بلوچستان	شمال غربی	مر مرداغ
۱۶۳۷	بلوچستان	جنوب شرقی	مشکین لات
۳۶۵۸		جنوب شرقی	ملک سیاه
۱۵۹۱	خراسان	مرکزی	ملوس
۴۱۱۷	کردستان	شرقی	ملوسان
۱۶۱۸	-	غربی	منار
	خوزستان	مرکزی	منصور کوه
۱۹۳۷	کردستان	جنوب غربی	منگشت
۳۶۱۴	آذربایجان	غربی	میلگون
۲۸۷۵	خراسان	شمال غربی	مورشیدان
۱۷۲۲	بلوچستان	شرقی	مؤمن آباد
۳۰۵۷	آذربایجان	جنوب شرقی	مها
		شمال غربی	میشو داغ
			* *
		مرکزی	نابق
۸۹۲	خراسان	شرقی	نارخان کوه
۳۲۸۰	کردستان	غربی	نخودچال
۱۷۱۶	خراسان	شرقی	نصفانده
۲۷۳۱	کردستان	غربی	نواکوه
	کردستان	غربی	نوح
۲۰۸۵	بلوچستان	جنوب شرقی	نوخوش
۳۲۸۰	فارس	جنوبی	نورسکون
۱۳۸۲		مرکزی	نوک
۳۱۷۰	لرستان	غربی	نهر کوه
۳۹۶۵	گرگان	شمالی	نیزوار
۴۱۷۶	لرستان	غربی	نیله
			* *
۳۲۲۰		مرکزی	وارکانه
۲۶۱۱	کردستان	غربی	واکران
۳۰۸۲	کردستان	غربی	والیان
۲۷۳۲	کردستان	غربی	وفس
			* *

نکاتی نغز...

۲۸۰۴	فارس	جنوبی	هرمزکوه
۲۸۸۹	کرمان	مرکزی	هزار
۳۲۰۰	مازندران	شمالی	هزار جریب
۳۵۱۰	گیلان	شمالی	هزارچای
۱۰۷۹		مرکزی	هزار دره
۳۹۰۱	فارس	جنوبی	هزار دره
۴۴۱۹	بلوچستان	جنوب شرقی	هزار
۳۰۹۱	خراسان	شمالی	هزار مسجد
	لرستان	غربی	هشتاد پهلو
۴۱۰۰	لرستان	غربی	هفت تنان
۱۷۱۴	بلوچستان	جنوب شرقی	هم پشت
۱۹۹۰		مرکزی	هنگام
			* *
۲۴۰۲	آذربایجان	شمال غربی	یا جیلان
۲۳۹۲	آذربایجان	شمال غربی	یا علی کوه
۲۲۳۹	آذربایجان	شمال غربی	یاغلی داغ
۲۸۴۹	خراسان	شرقی	یک تن

رودهای ایران بترتیب الفباء

نام رود	محل سرچشمه	محل ورود
آب آهار	کوههای آهار (تهران)	جاجرود
آب بازفت	شعبه‌ای از کارون	خلیج فارس
آب برز	شعبه‌ای از کارون	کارون
آب بزرگ	زرد کوه (بختیاری)	خلیج فارس
آب خرسان	شعبه‌ای از کارون	خلیج فارس
آب حلوان	از کوههای غربی	دیاله
آب دز	از کوههای بروجرد	کارون
آب دیز	از کوههای بروجرد	کارون
آب دیز جنوبی	از کوههای چابلق	کارون

کارون	از کوههای بروجرد	آب دیز شمالی
کارون	نام دیگر آب دیز	آب دزفول
جراحی	از کوههای منگشت	آب زرد
جراحی	از کوههای منگشت	آب زلال
خلیج فارس	از شعبه‌های اصلی کارون	آب شوطیط
تاب	از کوههای گیلویه و دل	آب شیرین
خلیج فارس	از شعبه‌های اصلی کارون	آب کاج
رود گرگان	از کوههای غربی (کردستان)	آب گرم
ارومیه	سبلان	آجی چای
گاماسب	شعبه‌ای از رود کشکان رود	آفتاب
گرگان	شعبه‌ای از رود ارس	آق چای
		* *
دریاچه قم	از کوههای سلطانیة قزوین	ابهر رود
دریای خزر	هزار مسجد (خراسان)	اترك
دریای خزر	از کوههای هزار برکه (ترکیه)	ارس
دریای خزر	از کوههای شمالی (البرز)	اسپند
رود گرگان	از کوههای شرق گرگان	استرآباد
کشکان رود	شعبه‌ای از رود کشکان	الشتر
زَرین رود	نام دیگر رود قم	اناربار
دریاچه نیریز	نام دیگر رود کر	اوجان
دیاله	از کوههای غربی (کردستان)	اورامان
دریاچه ارومیه	از کوههای کون کبوتر	ارومیه رود
حبله رود	از کوههای جابون	ایوانکی
		* *
دریای خزر	سوادکوه (مازندران)	بابل
هری رود	از کوههای شمال شرقی	باخرز
رود گاماسب	از کوههای مله کوه	بار
دریاچه ارومیه	از کوههای جمال الدین در مرزهای غربی	باراندوز رود
باراندوز رود	از کوههای جمال الدین در مرزهای غربی	باغ شیرین
دریاچه محمود چاله	از کوههای اجاررود	بالها رود
رود گاماسب	شعبه رود گاماسب	بالا وارو
دریای خزر	از کوههای بسطام خراسان	بسطام
دریاچه هامون	از کوههای شرقی	بندان

خلیج فارس	شعبه رود کارون	بهمنشیر
دریای خزر	از کوه‌های شمالی (البرز)	بیجا خاله
		* *
رود کر	از کوه ده بید	پلوار
سفیدرود	از کوه پنجه‌علی (همدان)	پنجه‌علی
دریای خزر	از کوه‌های شمالی (البرز)	پیربازار
		* *
خلیج فارس	از کوه‌های کیلویه و دل	تاب
دریاچه ارومیه	نام دیگر سیمینه رود	تاتانو
دریای خزر	از فلات خینک	تالار
ریگزار خوارزم	از کوه‌های بابا در افغانستان	تجن
دریای خزر	از کوه‌های رودبار هزار جریب	تجن
رود گاماسب	شعبه رود گاماسب	تلارود
دریاچه ارومیه	از کوه‌های سیلان	تلخ رود
رود گاماسب	شعبه رود گاماسب	تویه رود
		* *
دریاچه قم	از کوه‌های کلون بسته (تهران)	جاجرود
رود کرج	از کوه‌های کلون بسته (تهران)	جاجرود سفلی
رود گرگان	از کوه‌های جاجرم (خراسان)	جاجرم
دریای عمان	از کوه‌های جنوب شرقی	جاگین
هری رود	از کوه‌های شمال شرقی (خراسان)	جام
خلیج فارس	از کوه‌های منگشت و دل	جراحی
دریاچه قم	از کوه‌های شمال شرقی	جوین
		* *
دریای خزر	از کوه‌های چالوس	چالوس
رود جاجرود	از کوه‌های دماوند	چشمه اعلی
مرداب گاوخونی	نام دیگر زاینده‌رود	چشمه جانان
		* *
دریاچه قم	از کوه‌های مغرب فیروز کوه	حبلرود
دریای خزر	از کوه‌های شمالی البرز	حسن رود
سفیدرود	شعبه سفید رود	حشمت رود
دیاله	از کوه‌های تخت‌گرا	حلوان
		* *

دریاچه هامون	از کوههای افغانستان	خاش
رود کارون	شعبه‌ای از رود کارون	خرسان
زاینده رود	از کوههای چهارلنگ بختیاری	خرسنگ
گاماسب	از کوههای غربی (لرستان)	خرم‌آباد
هلایل رود	از کوههای جنوب شرقی	خره
رود تاب	از کوههای گیلویه و دل	خیرآباد
		* *
دیاله	از کوههای غربی (باختران)	دارمه
خلیج گواتر	نام دیگر رود نهنگ	داشت
خلیج فارس	از کوههای دشت ارژن	دالکی
کویر نمک	از کوههای دامغان	دامغان
کویر نمک	شعبه‌ای از رود حبله رود	دلیچای
جاجرود	از کوههای شمالی تهران	دماوند
دریاچه ارومیه	از کوههای سهند	دهخوارقان رود
دجله	از کوههای اسدآباد همدان	دیاله
گاماسب	شعبه‌ای از رود گاماسب	دینور
		* *
هلایل رود	شعبه‌ای از رود هلایل رود	رابر
دریای عمان	از کوههای جنوب شرقی بلوچستان	رایبج
نمکزار کرمان	از کوههای جنوب شرقی	راور
جاجرود	از کوههای شمال تهران	روده‌ن
		* *
دیاله	از کوههای داروجان	زاب
رود چالوس	شعبه‌ای از رود چالوس	زانوس
مرداب گاوخونی	از کوههای زرد کوه بختیاری	زاینده رود
زاینده رود	از کوههای زرّین کوه	زرّین رود
دریاچه ارومیه	از کوههای سازند، الوند، و خوانسار	زرّین رود
دریاچه ارومیه	از کوههای چهل چشمه کردستان	زرّینه رود
رود ارس	از کوههای آذربایجان شمالی	زنگ‌سار
دریاچه ارومیه	از کوههای گیلویه و دل	زهره
		* *
دریاچه ارومیه	از کوههای شمال شرقی بلوچستان	سادیج
دریای خزر	نام دیگر رود گرگان	ساری

زَرین رود	از کوههای شازند، الوند، و خوانسار	ساوه
رود کارون	از کوههای غربی	سبزه کوه
خلیج گواتر	از کوههای بیرک و بمپور	سرباز
کویر نمک رفسنجان	از کوههای کرمان	سرخ
دریای خزر	از کوههای شمالی	سرداب رود
رود ارس	نام دیگر رود آق چای	سفید
حبله رود	از شعبه‌های حبله رود	سفید رود
دریای خزر	از کوههای شمالی (البرز)	سلمان
کویر نمک	از کوههای سمنان	سمنان
رود اترک	از کوههای دامان کور	سومبار
دریای خزر	از کوههای کندوان	سه هزار
زَرین رود	از کوههای الوند	سیاه آب
رود کرج	از کوههای ساوجبلاغ	سیاه آب
دریای خزر	از کوههای شرق گرگان	سیاه آب
رود اترک	نام دیگر رود سومبار	سیمبار
خلیج فارس	نام دیگر رود گاماسب	سیمره
زَرین رود	از کوههای شازند	سیمینه رود
		* *
خلیج فارس	از کوههای دشت ارژن	شاپور و شیرین
رود کارون	از کوههای منگشت و دل	شادکان
رود دالکی	شعبه‌ای از رود دالکی	شاهپور
سفید رود	از کوههای طالقان	شاهرود
کویر نمک	از کوههای شاهکوه	شاهرود
رود کارون	نام دیگر رود کور	شط العمیا
رود کارون	شعبه‌ای از رود کارون	شط قدیمی
دریای خزر	از کوههای شمالی (البرز)	شفارود
دریای خزر	از کوههای بابا در افغانستان	شلاق
نمکزار کرمان	از کوههای بیرجند	شور
کویر بافق	از کوههای کرمان	شور
خلیج فارس	از کوههای داراب فارس	شور
دریاچه قم	از کوههای سلطانیه قزوین	شور
کویر بافق	از کوههای کرمان	شوراب
	از کوههای هزار جریب	شوراب

دریاچه هامون	از کوههای شرقی	شور رود
رود تاب	نام دیگر رود آب شور	شولستان
رود کرج	از کوههای کلون بسته	شهرستانک
دریاچه ارومیه	از کوههای کون کیوتر	شهری رود
		* *
دریاچه قم	از کوههای شمالی	صافی رود
تلخه رود	از کوههای سهند	صافی رود
دیاله	از کوههای غربی	صحنه
سفید رود	شعبه ای از رود سفیدرود	صیقلان رودبار
		* *
ماشکل هامون	نام دیگر رود میرجاوه	طالب
دریای خزر	از کوههای شمالی (البرز)	طالبش
		* *
دریاچه هامون	از کوههای افغانستان	غزال رود
		* *
رود کارون	نام دیگر رود شادکان	فلاحیه
رود تاب	نام دیگر رود زهره	فهلیان
		* *
دریاچه ارومیه	از کوههای مرزی غربی	قادر رود
خلیج فارس	از کوههای شمال غربی شیراز	قرا قاج
سفید رود	از کوههای سهند	قراتقوچای
دریاچه قم	از کوههای شازند، الوند و خوانسار	قره سو
گاماسب	از کوههای غربی (باختران)	قره سو
ارس	شعبه ای از ارس	قره سو
دریای خزر	نام دیگر سفیدرود	قزل اوزن
ارس	شعبه ای از ارس	قطور چای
زرّین رود	از کوههای خوانسار	قم
		* *
رود سر باز	از کوههای بگیر و ببند	کاجو
رود زرّین	شعبه ای از رود نردین	کارولی
خلیج فارس	زردکوه بختیاری	کارون
دریاچه قم	؟	کال شور
دریاچه قم	؟	کالمیورا

دریاچه نیریز	از کوههای اوجان	کام فیروز
دریای خزر	از کوههای شمالی (البرز)	کجلك
دریاچه نیریز	؟	کر
دریاچه قم	از کوههای کلون بسته	کرج
خلیج فارس	از کوههای الوند همدان	کرخه
رود گاماسب	شعبه‌ای از رود گاماسب	کرنند
دریاچه نیریز	از کوههای هزار مسجد (خراسان)	کشف رود
رود گاماسب	از کوههای زردآلو	کشکان رود
کارون	شعبه‌ای از کارون	کور
ارس	شعبه‌ای از ارس	کورا
دریاچه نیریز	از کوههای اوجان	کورژی
خلیج فارس	از کوههای جنوب شرقی (بلوچستان)	که
سفیدرود	شعبه‌ای از رود سفیدرود	کیاجوی
		* *
خلیج فارس	از کوههای الوند همدان	گاماسب
دجله	از کوههای اسدآباد همدان	گاورود
دریاچه قم	نام دیگر زرین رود	گاوماسارود
خلیج فارس	از کوههای جنوب شرقی	گیریک
دریای خزر	از کوههای آلاداغ	گرگان
دریای خزر	از کوههای طالش	گرگان رود
حبله رود	از کوههای شمالی	گرمسار
حبله رود	از کوههای مغرب فیروز کوه	گور سفید
تلخه رود	از کوههای سهند	گومان رود
سفیدرود	شعبه‌ای از سفیدرود	گوهر رود
دیاله	از کوههای غربی (باختران)	گهواره
		* *
دریاچه خزر	از کوههای درّه لار	لار
دریاچه قم	از کوههای کلون بسته	لورا
دریاچه خزر	از کوههای شمالی البرز	لله‌کا
		* *
ارس	شعبه‌ای از ارس	مادنان
زاینده رود	شعبه‌ای از زاینده رود	ماربین
کویر نمک رفسنجان	از کوههای کرمان	مارون

رود جراحی	از کوههای دل	مارون رود
ارس	شعبه‌ای از ارس	ماکو
دریاچه ارومیه	از کوههای سهند	مردی رود
دریاچه قم	از کوههای شمالی	مردی رود
زرین رود	از کوههای مغرب ساوه	مزدکان
جاجرود	از کوههای دماوند (تهران)	مشا
خلیج فارس	از کوههای شمال غربی شیراز	مند
دریاچه قم	؟	موجین
سفیدرود	از کوههای سهند	میانه
رود چالوس	شعبه‌ای از رود چالوس	میخ‌ساز
هامون	از کوههای پاکستان غربی	میرجاوه
خلیج فارس	از کوههای جنوب لار	مهران
خلیج فارس	از کوههای شرقی داراب	میناب
		* *
خلیج فارس	نام دیگر رود نابند	ناب
خلیج فارس	از کوههای لارستان	نابند
دریاچه ارومیه	از کوههای ترکیه	نازلو رود
ارس	از کوههای ارس	نخجوان
رود گرگان	از کوههای جاجرم	نردین
دریاچه قم	از کوههای مغرب فیروز کوه	نم‌رود
رود گرگان	شعبه‌ای از رود گرگان	نوده
رود هراز	شعبه‌ای از رود هراز	نور
سفیدرود	شعبه‌ای از سفیدرود	نورود
دریاچه خزر	از کوههای شمالی (البرز)	نوکند
رود سرپاز	از کوههای مشرق مکران	نهنگ
دریاچه خزر	از کوههای شاهکوه	نیکا
		* *
دریای خزر	از کوههای دره لار	هراز
ریگزار خوارزم	از کوههای بابا در افغانستان	هری رود
سفیدرود	از کوههای بزغوش آذربایجان	هشترود
رود گاماسب	شعبه‌ای از رود گاماسب	هلیل رود
دریاچه هامون	از کوههای بابا در افغانستان	هیرمند
رود گاماسب	شعبه‌ای از رود گاماسب	هیلان

جزایر معروف ایران

۱. ابوموسی: جزیره ایست کوچک در کنار جزیره تنب که فاقد آب آشامیدنی است.
  ۲. تنب بزرگ: جزیره ایست بین جزیره قشم و کرانه مسقط. بلندترین نقطه آن از سطح دریا به ۱۵۰ متر می‌رسد. این جزیره فاقد آب آشامیدنی است.
  ۳. تنب کوچک: جزیره ایست کوچک در کنار تنب بزرگ که خصوصیاتش شبیه آن جزیره دارد.
  ۴. خارکو: جزیره ایست در شمال جزیره خارک که محل قرنطینه دولتی است.
  ۵. چپرو: جزیره ای است بین جزیره کیش و شیخ شعیب که اهمیت چندانی ندارد.
  ۶. خارک: در شمال غربی بندر بوشهر و به فاصله ۶۰ کیلومتری آن بندر قرار گرفته است. طول آن ۱۲ کیلومتر و عرض آن ۳ کیلومتر. در گذشته به سبب وضع بد آب و هوا، محل تبعید زندانیان خطرناک بود، ولی امروزه یکی از مهمترین مراکز صدور و بازگیری نفت و دارای تأسیسات کامل اسکله ای است.
  ۷. سیری: جزیره ایست در جنوب جزیره ابوموسی که اهمیت چندانی ندارد.
  ۸. شیخ شعیب: در جنوب غربی بندر نخیلو و به فاصله ۱۸ کیلومتری از کرانه قرار گرفته است. طول آن ۲۴ کیلومتر و پهنای آن ۱۲ کیلومتر. این جزیره چاههای آب شیرین فراوان دارد.
  ۹. قشم: جزیره ایست در مغرب جزیره لارک و هرمز، به طول ۱۱۵ کیلومتر و عرض متفاوت از ۲ تا ۱۰ کیلومتر که بوسیله تنگه باریکی از ساحل جدا شده؛ که به آن طویله یعنی دراز هم می‌گویند. ارتفاع سطح زمین از سطح دریا در این جزیره تا ۳۵۰ متر می‌رسد. این جزیره آبادترین جزایر خلیج فارس است و مرکز صید مروارید نیز می‌باشد.
  ۱۰. کیش: این جزیره بعد از جزیره قشم مهمترین جزیره ایران در خلیج فارس است که طول آن ۱۵ کیلومتر و عرض آن ۸ کیلومتر است و بوسیله تنگه ای به عرض ۱۸ کیلومتر از ساحل دریا جدا شده است، و قابل کشتیرانی است. آب آشامیدنی این جزیره از طریق چاه تأمین می‌شود. نخلستانهای فراوانی در این جزیره وجود دارد.
  ۱۱. فرور: جزیره ایست بین جزیره سیری و بندر سنو که خصوصیاتش شبیه جزیره سیری دارد.
  ۱۲. لارک: جزیره ایست بطول ۹ کیلومتر و به عرض ۵ کیلومتر. تخته سنگی منفرد است با حداکثر ۱۸۰ متر بلندی از سنگهای آتشفشانی و نمکی. جمعیت این جزیره به شغل ماهیگیری مشغولند و چون آب آشامیدنی ندارند از سایر بنادر و جزایر خلیج فارس برای آنان آب می‌آورند. این جزیره در تنگه هرمز واقع شده است.
  ۱۳. هرمز: در شمال جزیره لارک واقع شده و تقریباً مدور است و در حدود ۶ هزار متر پیرامون آن است. بلندترین نقطه آن ۲۳۰ متر ارتفاع دارد و برجستگی‌های آن یا آتشفشانی است یا نمکی. هرمز در زمان سلطه پرتغالیها پایگاه دریائی آنان بود که خرابه‌های آن هنوز موجود است.
  ۱۴. هنگام: در قسمت جنوبی جزیره قشم واقع است و موقعیت تجارتی مهمی دارد.
- توضیح: غیر از چهارده جزیره فوق که در خلیج فارس واقع شده‌اند، کشور اسلامی مان ایران جزایر مهم دیگری ندارد. در شمال (دریای خزر) تنها جزیره آشوراده واقع در جنوب شرقی خزر، و در آذربایجان غربی جزیره اسلامی واقع در دریاچه ارومیه قابل ذکرند.

بنادر و شهرهای ساحلی ایران

اهمیت و ویژگی	ساحل	منطقه جغرافیائی	بندر
مرکز پالایش نفت	رود کارون	جنوب	آبادان
—	غربی دریای خزر	شمال	آستانه
—	خلیج فارس	جنوب غربی	ابوالخیر
—	جنوب دریای خزر	شمال	المدد
مرکز صدور ماهی و خاویار	غربی دریای خزر	شمال	انزلی
محل پلاژهای عمومی	جنوب دریای خزر	شمال	بابلسر
—	جزیره خارک	جنوب	باسعیدو
—	خلیج فارس	جنوب	بوشهر
—	شرقی دریای خزر	شمال	بهشهر
—	جنوب دریای خزر	شمال	تنکابن
—	دریای عمان	جنوب	تنگ
—	خلیج فارس	جنوب	جازه
—	دریای عمان	جنوب	جاسک
—	خلیج فارس	جنوب	چارک
—	جنوب دریای خزر	شمال	چالوس
—	دریای عمان	جنوب شرقی	چاه بهار
—	خلیج فارس	جنوب	چيرو
مرکز صدور نفت	خلیج فارس	جنوب	خارک
مرکز ورود کالاهای مختلف	خلیج فارس	جنوب	خرمشهر
—	خلیج فارس	جنوب	خمیر
—	شرقی دریای خزر	شمال	خواجه نفس
—	خلیج فارس	جنوب	دیر
—	خلیج فارس	جنوب	دیلم
محل پلاژهای عمومی	خزر	شمال	رامسر
—	غربی دریای خزر	شمال	رضوانده
—	خزر	شمال	رودسر
—	خلیج فارس	جنوب	ریگ
—	جنوب دریای خزر	شمال	سولده
—	دریای عمان	جنوب	سیرک

بندر امام	جنوب	خلیج فارس	مقصد اصلی راه آهن سراسری ایران
شرفخانه	شمال شرقی	دریاچه رضائیه	-
طاهری	جنوب	خلیج فارس	-
عباس	جنوب	خلیج فارس	به سبب سابقه تاریخی آن
عسلویه	جنوب	خلیج فارس	مرکز صید مروارید
غازیان	شمال	غربی دریای خزر	-
فرح آباد	شمال	شرقی دریای خزر	-
فریدون کنار	شمال	جنوبی دریای خزر	محل صید ماهی شیلات
قشم	جنوب	جزیره خارک	مرکز صید مروارید
قصبه	جنوب غربی	خلیج فارس	-
کنارک	جنوب	خلیج فارس	-
کنگان	جنوب	خلیج فارس	-
گلمانخانه	شمال شرقی	دریاچه رضائیه	-
گواتر	جنوب شرقی	دریای عمان	انتهای مرز ایران و پاکستان
گومیشان	شمال	شرقی دریای خزر	-
لنگه	جنوب	خلیج فارس	مرکز صید مروارید
لیسار	شمال	غربی دریای خزر	-
ماه شهر	جنوب	خلیج فارس	مرکز صدور نفت
محمودآباد	شمال	جنوبی دریای خزر	محل صید ماهی شیلات
مخو	جنوب غربی	خلیج فارس	-
نابیند	جنوب	خلیج فارس	-
نخیلو	جنوب غربی	خلیج فارس	-
نوشهر	شمال	جنوبی دریای خزر	-
هرمز	جنوب	هرمز	-

طول و عرض جغرافیائی شهرها و شهرستانها

شهرها		شهرها		شهرها	
		عرض	طول		
ق	ج	ق	ج	ق	ج
۰	۴۹	۴۰	۳۵	۲۵	۵۰
		تهران		آباده	
		۱۰ - ۳۱		۲۵ - ۵۰	

۵ — ۴۴	۲ — ۳۸	تبریز	۳۰ — ۴۶	۲۴ — ۳۸	آستارا
۸ — ۵۷	۳۵ — ۳۵	تربت	۲ — ۵۰	۲۵ — ۳۷	آمل
۳۰ — ۵۶	۱۸ — ۵۵	ترشیز	۳ — ۴۸	۵۰ — ۳۴	آوه
۲۰ — ۵۶	۹ — ۳۴	تون	۶ — ۵۲	۰ — ۳۱	ایرقو
۴۴ — ۵۲	۵ — ۳۴	جندق	۴۳ — ۴۶	۳۰ — ۳۶	ایهر
۳۱ — ۵۱	۴۰ — ۲۸	جهرم	۵۸ — ۴۵	۱۰ — ۳۸	اردبیل
۲۴ — ۵۵	۷ — ۲۸	جیرفت	۲۹ — ۵۰	۳۲ — ۳۳	اردستان
۵ — ۴۴	۳۶ — ۳۳	خرم آباد	۵۰ — ۴۲	۳۴ — ۳۷	ارومیه
۴۵ — ۴۵	۳۷ — ۳۷	خلخال	۰ — ۵۲	۱۵ — ۲۹	اصطهبانات
۵ — ۴۸	۸ — ۳۳	خوانسار	۳۰ — ۴۹	۴۰ — ۳۲	اصفهان
۵۲ — ۴۲	۲۸ — ۳۸	خوی	۵ — ۴۷	۳۰ — ۳۷	انزلی
۱۸ — ۵۲	۷ — ۳۶	دامغان	۴۲ — ۴۴	۳۰ — ۳۸	اهر
۵۹ — ۵۶	۱۳ — ۳۷	درجز	۲۵ — ۵۰	۳۰ — ۳۷	بابل
۱۰ — ۴۶	۱۰ — ۴۲	دزفول	۲۰ — ۴۴	۲۳ — ۳۴	باختران
۳۳ — ۴۷	۴۵ — ۳۶	دیلمان	۳۶ — ۴۸	۱ — ۲۹	بوشهر
۵۲ — ۴۷	۲ — ۳۰	دیلم	۴۴ — ۴۸	۱ — ۲۹	بrazجان
۴۰ — ۴۷	۷ — ۳۱	رامهرمز	۱ — ۵۶	۱۲ — ۲۹	بیم
۳۶ — ۵۱	۵۲ — ۲۸	زاهدان	۱۰ — ۴۸	۳۴ — ۳۰	بهبهان
۱۸ — ۴۹	۳۵ — ۲۹	کازرون	۲۸ — ۵۷	۴۵ — ۳۳	بیرجند
۵۸ — ۴۸	۵۹ — ۳۳	کاشان	۵۵ — ۵۰	۲۹ — ۳۶	ساری
۱۰ — ۵۴	۴۹ — ۲۹	کرمان	۲ — ۵۵	۱۲ — ۳۶	سبزوار
۱۲ — ۵۲	۴۹ — ۳۶	گرگان	۱۶ — ۴۵	۵۹ — ۳۷	سراب
۵۵ — ۴۷	۱۹ — ۳۳	گلبایگان	۴۰ — ۵۸	۳۰ — ۳۶	سرخس
۵۵ — ۴۷	۱۰ — ۳۷	لاهیجان	۱۲ — ۵۱	۳۳ — ۳۵	سمنان
۲۸ — ۵۴	۴۸ — ۲۹	ماکو	۰ — ۴۵	۲۰ — ۳۵	سنندج
۵۸ — ۴۳	۱۸ — ۳۷	مراغه	۳۶ — ۵۲	۲۲ — ۳۶	شاهرود
۱۳ — ۴۲	۲۷ — ۳۸	مرند	۴۰ — ۴۶	۰ — ۳۲	شوشتر
۳۰ — ۵۷	۲۰ — ۳۶	مشهد	۲۰ — ۵۰	۳۷ — ۲۹	شیراز

۵۱ - ۵۵	۹ - ۳۷	قوچان	۲۰ - ۵۵	۴۰ - ۳۳	طیس
۴۵ - ۴۶	۱۰ - ۳۴	ملایر	۳ - ۵۴	۱۴ - ۲۷	عباسی
۳۲ - ۵۱	۰ - ۳۳	نائین	۱۳ - ۵۱	۵ - ۲۹	فسا
۳۳ - ۴۵	۵ - ۳۴	نهادند	۲۵ - ۵۰	۴۰ - ۳۷	فومن
۴۸ - ۵۱	۳۸ - ۲۹	نیریز	۲۵ - ۵۰	۴۰ - ۳۵	فیروزکوه
۲۶ - ۵۶	۸ - ۳۶	نیشابور	۳۳ - ۵۷	۲۵ - ۳۳	قاین
۴۰ - ۴۵	۵۲ - ۳۴	همدان	۳۵ - ۴۷	۱۰ - ۳۶	قزوین
۴۰ - ۵۳	۱۰ - ۳۲	یزد	۳۶ - ۴۸	۳۰ - ۳۴	قم

آبهای معدنی ایران

گیلان	چشمه معدنی ونتق زنجان	استان مرکزی	چشمه علی
"	آب گرم کلشتر	استان تهران	آب علی و آب البرز
"	چشمه‌های معدنی سنگرود (آب گاز و آب کولور)	تهران	چشمه اعلا و دریاچه تار دماوند
مراغه	چشمه معدنی ورجوی (شورسو)	استان سمنان	کویر گرمسار (چشمه شاه و- عین الرشید)
"	چشمه‌های معدنی گشایش	استان مرکزی	آب گرم محلات
دهخوارقان	چشمه معدنی تاپ تاپان	استان زنجان	آب گرم خرقان
ارومیه	چشمه معدنی زنبیل	"	آب گرم یله گنبد
"	چشمه معدنی هفتابه	استان زنجان	آب ترش و آب شوره دره قزوین
"	چشمه معدنی قی نجه	"	چشمه معدنی حسنک در
"	دریاچه ارومیه	"	چشمه وله
سلماس	آب گرم (ایسی سو)	استان اصفهان	چشمه سلیمانی باغ فین کاشان
"	چشمه معدنی میناس	مازندران	چشمه‌های گوگردی اسک
"	چشمه معدنی صدقیان	"	آب گرم لاریجان (آب گرم گوگردی و آب آهن)
خوی	قره شعبان	"	چشمه معدنی استراباکو
"	چشمه معدنی نوائی	"	چشمه معدنی عمارت
"	چشمه معدنی ویشلق	"	چشمه‌های گوگردی سادات محله
"	چشمه معدنی ایواوغلی	"	چشمه‌های گوگردی رامسر
"	شور بولاغ بیلوار	"	چشمه معدنی نی دشت
"	چشمه معدنی زارغان (زروان)	"	

"	چشمه معدنی عرب دیزج	"	چشمه معدنی دسته دره
"	چشمه معدنی زی سو	"	چشمه معدنی کلوانس
"	آب گرم زاویه سفلی	"	چشمه معدنی شگفتی
"	آب گرم سیه چشمه	"	آب گرم قارنجه
سرآب	آب گرم الهحق	"	چشمه معدنی خان
"	چشمه معدنی آبرس	"	چشمه معدنی رازی
مشکین	چشمه معدنی ایلاوندو	ماکو	آب گرم شادآباد (شت)
		"	آب گرم باش کندی

فاصله بین تهران و شهرستانها

مسافت به کیلومتر	از تهران به:	از طریق:
۲۶۴	بابل	شاهی
۲۸۲	بابلسر	شاهی. بابل
۹۴۷	بجنورد	فیروزکوه. سبزوار. قوچان
۴۳۸	بروجرد	قم. اراک. ملایر
۱۲۳۷	بم	کاشان. اردستان. یزد. کرمان
۱۱۹۷	بندر بوشهر	دلیجان. اصفهان. شیراز
۹۲۷	بندر امام	—
۱۵۳۳	بندرعباس	کاشان. یزد
۱۵۲۹	بندرعباس	شیراز. جهرم. لار
۳۵۸	بندرگز	شاهی. بهشهر
۴۴۲	بندرگز	راه آهن
۱۵۷۶	بندر لنگه	—
۱۲۸۶	بهبهان	اراک. اهواز
۴۰۳	بهشهر	راه آهن
۱۲۶۸	بیرجند	نیشابور. سمرقند. زاهدان
۱۴۱۱	بیرجند	مشهد. تربت حیدری
۶۲۸	تبریز	قزوین. زنجان
۹۴۱	تربت حیدری	نیشابور. سمرقند. زاهدان
۱۰۷۷	تربت حیدری	فیروزکوه. مشهد

مسافت به کیلومتر	از تهران به:	از طریق:
۱۰۷۳	آبادان	بروجرد. اهواز. خرمشهر
۶۲۴	آباده	قم. دلیجان. اصفهان
۳۰۰	آمل	شاهی. بابل
۲۸۳	اراک	قم
۳۲۰	اراک	راه آهن
۵۷۵	اردبیل	قزوین. رشت. آستارا
۷۲۶	اردبیل	میانه. بستان آباد. سرآب
۶۰۹	اردکان	کاشان. اردستان
۹۲۱	ارومیه	تبریز. خوی
۴۲۰	اصفهان	قم. دلیجان
۱۱۴۲	اصطهبانات	شیراز. فسا
۴۰۸	الیگودرز	اراک. ازنا
۳۶۴	انزلی	قزوین. رشت
۹۳۷	اهواز	اراک. خرم آباد
۸۱۹	اهواز	راه آهن
۱۹۲۱	ایرانشهر	بلوچستان
۶۲۲	اسلام آباد غرب	—
۴۰۶	امام شهر	سمنان
۴۲۹	امام شهر	راه آهن

۱۱۷۰	کاشان. اردستان. یزد	سیرجان	۴۳۵	قم. اراك. ملایر	تویسرکان
۲۳۸	-	شاهی	۸۸۸	راه آهن	جلفا
۳۳۴	راه آهن	شاهی	۱۱۰۴	دلیجان. اصفهان. شیراز	چهرم
۸۶۶	اراك. خرم آباد. دزفول	شوشتر	۱۹۳	-	چالوس
۵۰۱	قم. دلیجان. اصفهان	قمشه	۲۳۱۶	-	چاه بهار
۵۵۵	دلیجان. اصفهان	شهر کرد	۱۶۰۸	کرمان. بم	خاش
۲۴۶	چالوس	تنکابن	۵۵۳	اراك. ملایر. بروجرد	خرم آباد
۹۰۴	قم. دلیجان. اصفهان	شیراز	۱۰۵۵	بروجرد. اهواز	خرمشهر
۱۰۷۳	-	طیس	۹۴۲	راه آهن	خرمشهر
۱۰۶۸	دلیجان. اصفهان. شیراز	فسا	۵۲۶	میانه	خلخال
۱۱۶۷	نیشابور. سهراب زاهدان	قاین	۳۲۰	قم. دلیجان	خمین
۱۳۰۳	مشهد. تربت حیدری	قاین	۳۸۹	دلیجان. خمین. گلپایگان	خوانسار
۱۴۰	-	قزوین	۷۷۷	تبریز. مرند	خوی
۱۴۵	راه آهن	قزوین	۳۳۰	-	دامغان
۷۳۵	قزوین. همدان. کرمانشاه	قصر شیرین	۸۰۶	اراك. بروجرد. خرم آباد	دزفول
۱۴۷	-	قم	۳۲۹	قزوین	رشت
۱۸۰	راه آهن	قم	۳۲۹	قزوین	رشت
۸۱۲	فیروزکوه. سمنان. سبزوار	قوجان	۹۲۱	کاشان. اردستان. یزد	رفسنجان
۱۰۲۷	دلیجان. اصفهان. شیراز	کازرون	۳۱۳	چالوس. شهسوار. لنگرود	رودسر
۲۵۱	قم	کاشان	۱۷۷۷	کرمان. بم. زاهدان	زابل
۱۱۵۵	سمنان. مشهد. تربت حیدری	کاشمر	۱۵۶۱	کرمان. بم	زاهدان
۳۹	-	کرج	۳۱۴	قزوین	زنجان
۴۱	راه آهن	کرج	۳۱۵	راه آهن	زنجان
۱۰۴۴	کاشان. اردستان. یزد	کرمان	۲۵۹	شاهی	ساری
۵۹۴	اراك. ملایر. نهاوند	کرمانشاه	-	راه آهن	ساری
۳۹۸	شاهی. بهشهر	گرگان	۲۱۹	قم	ساوه
۳۶۰	قم. دلیجان. خمین	گلپایگان	۶۵۴	فیروزکوه. سمنان	سبزوار
۱۰۶۳	نیشابور. سهراب زاهدان	گناباد	۷۵۳	قزوین. همدان. سنندج	سقز
۱۲۷۰	اصفهان. شیراز. چهرم	لار	۲۱۸	فیروزکوه	سمنان
۳۴۱	چالوس. لنگرود	لاهیجان	۲۲۷	راه آهن	سمنان
۳۷۰	قزوین. رشت	لاهیجان	۲۳۷	فیروزکوه	سنگسر
۳۲۷	چالوس. تنکابن	لنگرود	۵۴۸	قزوین. همدان	سنندج
۲۶۱	قم	محلات	۶۷۳	کرمانشاه	سنقر

۴۴۷	دلیجان. اصفهان	نجف آباد	۷۶۰	تبریز	مراغه
۴۴۶	قم. اراک. ملایر	نهاوند	۶۹۶	—	مرند
۱۱۳۲	—	نیریز	۹۰۷	گرمسار. سمنان	مشهد
۷۷۶	گرمسار. سمنان	نیشابور	۹۲۶	راه آهن	مشهد
۳۶۸	قزوین	همدان	۳۸۱	قم. اراک	ملایر
۶۶۷	کاشان. اردستان. نائین	یزد	۴۵۳	قزوین. زنجان. مراغه	میانه
۷۵۷	دلیجان. اصفهان. نائین	یزد	۴۳۹	راه آهن	میانه
			۴۸۹	کاشان. نظنز. اردستان	نائین

شهرهای مهم ایران و شهرهای هم عرض جغرافیائی آن

کشور ایران بین عرض جغرافیائی 25° تا 45° شمالی در منطقه معتدله نیمکره شمالی قرار گرفته و از این نظر هم مدار با کشورهای بزرگی چون ایالات متحده آمریکا در قاره آمریکا و کشور ژاپن در آسیاست. جدول زیر بیانگر این هم مداری است:

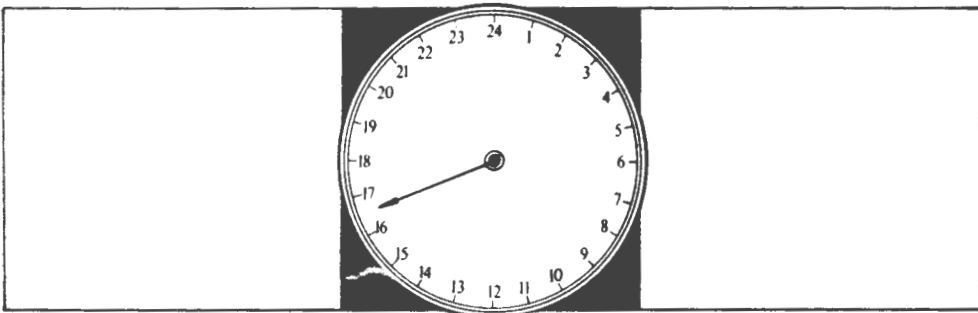
ردیف	شهرهای ایران	شهرهای هم مدار	نام کشور	عرض جغرافیائی تقریبی
۱	ماکو	سنت لوئیز	آمریکا	39°
۲	اردبیل، خوی، آستارا، مرند	واشنگتن لیسبون ازمیر	آمریکا پرتغال ترکیه	$38^{\circ} 30'$
۳	تبریز، سراب، هشتر،	سانفرانسیسکو	آمریکا	38°
۴	ارومیه، بندر انزلی، مراغه، میانه	آتن ستول	یونان کره جنوبی	$37^{\circ} 30'$
۵	رشت، قوچان	نورفولک	آمریکا	37°
۶	ساری، بابل، نوشهر، زنجان و شاهرود	تولسا مالاگا	آمریکا اسپانیا	$36^{\circ} 30'$

۳۶°	ژاپن آمریکا	توکیو اوکلاهاسیتی	مشهد، نیشابور، سبزوار دامغان، قزوین، سقز	۷
۳۵° ۳۰'	آمریکا	لاس وگاس	تهران، سمنان، تربت حیدریه	۸
۳۴° ۳۰'	آمریکا	لینتل راک	باختران، همدان، قم، گناباد	۹
۳۴°	آمریکا	لوس آنجلس	اراک، کاشان، فروس، بروجرد	۱۰
۳۳° ۳۰'	آمریکا پاکستان عراق	آتلانتا راولپندی بغداد	خرم آباد، اردستان، گلپایگان، الیگودرز	۱۱
۳۳°	آمریکا	دالاس	اصفهان، دزفول، بیرجند	۱۲
۳۲° ۳۰'	آمریکا سرزمین اشغالی	کولومبوس تل آویو	یزد، شوشتر	۱۳
۳۱° ۳۰'	چین سرزمین اشغالی	شانگهای بیت المقدس	اهواز، زابل، آباده	۱۴
۳۰°	آمریکا	نیواورلئان	کرمان، آبادان، هندیجان	۱۵
۲۹° ۳۰'	آمریکا	هوستون	شیراز، زاهدان، کازرون، سیرجان	۱۶
۲۹°	آمریکا	سان آنتونیو	بوشهر، فیروزآباد، بم، فسا	۱۷
۲۸°	روسیه هندوستان	سنت پترزبورگ دهلی	خاش، جیرفت	۱۸

۲۷°	آمریکا	پالم بیج	بندرعباس، ایرانشهر، میناب، بمبور	۱۹
۲۵°	آمریکا	میامی	چاه بهار، جاسگ، گواتر	۲۰

اختلاف ساعت در شهرهای مهم دنیا
نسبت به ساعت ۱۲ تهران

نام شهر	دقیقه	ساعت	شماره	دقیقه
تهران	—	۱۲	۹	۳۰
آنکارا	—	۱۱	—	۳۰
استانبول	۳۰	۱۰	۱۵	۳۰
استکهلم	۲۰	۹	۱۸	۳۰
اسکندریه	۳۰	۱۰	۱۶	۳۰
برلن	۳۰	۹	۲	۳۰
برن	—	۹	۱۳	—
بروکسل	۳۰	۹	۹	—
بغداد	۳۰	۱۱	۸	۳۰
بمبئی	—	۱۴	۸	۳۰
بیروت	۳۰	۱۰	۹	۳۰
پاریس	۳۰	۹	۱۱	۳۰
پکن	۳۰	۱۶	۲	۳۰
تل آویو	۳۰	۱۰	۱۱	۳۰
توکیو	۳۰	۱۷	۳	۳۰
رم	۳۰	۹	۱۰	—

کشورهای جهان، نوع حکومت و پول آنها

نام	پایتخت	قاره	حکومت	پول
آذربایجان	باکو	آسیا	جمهوری	روبل
آرژانتین	بوئنوس آیرس	آمریکا	جمهوری فدرال	پزو
آلبانی	تیرانا	اروپا	جمهوری	لک
آلمان	برلن	اروپا	جمهوری فدرال	مارک
آفریقای جنوبی	زوهانسبورگ	آفریقا	جمهوری	راند
آندا	کیگالی	آفریقا	جمهوری	—
آندورا	اندورا	اروپا	جمهوری	فرانک فرانسه
آلاسکا	جونشو	آمریکا	جمهوری فدرال	دلار
آمریکا (اتازونی)	واشنگتن	آمریکا	جمهوری فدرال	دلار
اتریش	وین	اروپا	جمهوری فدرال	شلینگ
اتیوپی	آدیس آبابا	آفریقا	جمهوری	بیر
اتحادیه آفریقای جنوبی	پورتوریا - کیپ تاون	آفریقا	جمهوری	راند
اردن هاشمی	عمان	آسیا	سلطنتی	دینار
ارمنستان	ایروان	آسیا	جمهوری	روبل
ازبکستان	تاشکند	آسیا	جمهوری	روبل
اسلونی	لوبلیانا	اروپا	جمهوری	روبل
فلسطین اشغالی	تل آویو	آسیا	جمهوری	پوند
استونی	تالین	اروپا	جمهوری	روبل
اسکاتلند	ادینبورگ	اروپا	متحد انگلیس	پوند-لیره
اسپانیا	مادرید	اروپا	جمهوری	پزوتا
افغانستان	کابل	آسیا	جمهوری	افغانی
افنی	سیدی افنی	آفریقا	مستعمره اسپانیا	—
الجزایر	الجزیره	آفریقا	جمهوری	دینار
السالوادور	سن سالوادور	آمریکا	جمهوری	کولون
اکوادور	کیتو	آمریکا	جمهوری	سوکره
استرالیا	کانبرا	اقیانوسیه	جمهوری	دلار
اورندی	اوزنبورا	آفریقا	سلطنتی	—
اوروگوئه	مونتئویدو	آمریکا	جمهوری	پزو
اوکراین	کیف	اروپا	جمهوری	روبل

شلینگ	جمهوری	آفریقا	انتب	اوگاندا
روپیه	جمهوری	آسیا	جاکارتا	اندونزی
پوند	سلطنتی	اروپا	لندن	انگلستان
لیره ایتالیا	جمهوری	اروپا	رم	ایتالیا
ریال	جمهوری اسلامی	آسیا	تهران	ایران
پوند-ارلند	جمهوری	اروپا	دوبلین	ایرلند
کرونا	جمهوری	اروپا	ریک جاویک	ایسلند
دلار	فرمانداری کل	آمریکا	ناسائو	باهاما
دینار	امارت	آسیا	منامه	بحرین
کروز	جمهوری	آمریکا	برازیل	برزیل
روپیه	جمهوری	آسیا	برونی	برونی
روپیه	جمهوری	آسیا	جسلتن	برنتو شمالی
—	مستعمره انگلیس	آمریکا	هامیلتون	برمودا
فرانک	سلطنتی	اروپا	بروکسل	بلژیک
لوا	جمهوری	اروپا	صوفیه	بلغارستان
کیات	جمهوری	آسیا	رانگون	برمه
نگولتروم	سلطنتی	آسیا	تیمبو	بوتان
—	جمهوری	آسیا	یویومورا	بوروندی
یزو	جمهوری	آمریکا	لاپاز (بولیویا)	بولیوی
تاکا	جمهوری	آسیا	داکا	بنگلادش
روپیه	جمهوری	آسیا	اسلام آباد	پاکستان
البوآ	جمهوری	آمریکا	پاناما	پاناما
گوارانی	جمهوری	آمریکا	آسانسیون	پاراگوئه
اسکودو	جمهوری	اروپا	لیسبون	پرتغال
اینتی	جمهوری	آمریکا	لیما	پرو
دلار	جمهوری	آمریکا	سن ژان	پورتوریکو
روبل	جمهوری	آسیا	دوشنبه	تاجیکستان
شلینگ	جمهوری	آفریقا	دارالسلام	تانگانیکا
بات	سلطنتی	آسیا	بانکوک	تایلند (سیام)
—	جمهوری	آسیا	لهاسا	تبت
روبل	جمهوری	آسیا	عشق آباد	ترکمنستان
لیره ترک	جمهوری	آسیا-اروپا	آنکارا	ترکیه
فرانک	جمهوری	آفریقا	لوبه	توگو

دینار	جمهوری	آفریقا	تونس	تونس
استرلینگ	مشترك المنافع	آمریکا	کینگستن	جامائیکا
دلار	فرمانداری کل	اروپا-آفریقا	جبل الطارق	جبل الطارق
—	جمهوری	آفریقا	لاس پالماس	جزایر قناری
فرانک جیبونی	جمهوری	آفریقا	جیبوتی	جیبوتی
فرانک	جمهوری	آفریقا	فورت لامی	چاد
رویل	جمهوری	آسیا	گروزی	چچن اینگوش
یوان دارگ	جمهوری سوسیالیستی	آسیا	پکن	چین کمونیست
دلار جدید نیوان	جمهوری	آسیا	تایوان	چین ملی
کرونا	جمهوری	اروپا	پراگ	چک و اسلواکی
کرون	سلطنتی	اروپا	کپنهاک	دانمارک
—	جمهوری	آفریقا	پورتونوو	داهومی
پزو	جمهوری	آمریکا	سانتودومینگو	دومینکن
رویل	جمهوری	اروپا	مسکو	روسیه
رویل	جمهوری	اروپا	مینسک	روسیه سفید
—	مستعمره انگلیس	آفریقا	سالیسبوری	رودزیا
لنو	جمهوری	اروپا	بخارست	رومانی
فرانک	جمهوری	آفریقا	کیگالی	رواندا
کواچا	جمهوری	آفریقا	لوزاکا	زامبیا
ژئیر	جمهوری	آفریقا	کیشاسا	ژئیر
پوند	جمهوری	اقیانوسیه	ولینگتن	زلاند نو
بن	مشروطه سلطنتی	آسیا	توکیو	ژاپن
فرانک	جمهوری	آفریقا	آبی جان	ساحل عاج
روپیه	مشترا المنافع	آسیا	کوچینگ	ساراواک
فرانک	جمهوری	آفریقا	داکار	سنگال
دلار سنگاپور	جمهوری	آسیا	سنگاپور	سنگاپور
لیره ایتالیا	جمهوری	اروپا	سن مارینو	سن مارینو
کرون	سلطنتی	اروپا	استکهلم	سوئد
فرانک	جمهوری	اروپا	برن	سوئیس
پوند	جمهوری	آسیا	دمشق	سوریه
شلینگ	جمهوری	آفریقا	مگادیشو	سومالی
لئون	سلطنتی	آفریقا	فری تافون	سیرالئون
روپیه	جمهوری	آسیا	کلمبو	سیلان

شیلی	سانتیاگو	آمریکا	جمهوری	بزوی شیلی
صحرای اسپانیا	ویلاکیزروس	آفریقا	مستعمره	—
عدن	عدن	آسیا	مستعمره انگلیس	—
عراق	بغداد	آسیا	جمهوری	دینار عراقی
عربستان سعودی	ریاض	آسیا	سلطنتی	ریال سعودی
غنا	آکرا	آفریقا	جمهوری	سدی
فرانسه	پاریس	اروپا	جمهوری	فرانک
فنلاند	هلسینکی	اروپا	آسیا	مارک فنلاند
فیلیپین	مانیل	آسیا	جمهوری	یزو
قبرس	نیکوزیا	اروپا	جمهوری	—
قرقیزستان	فرونز	آسیا	جمهوری	روبل
قزاقستان	آلما آتا	آسیا	جمهوری	روبل
کستاریکا	سان ژوره	آمریکا	جمهوری	کولون
کامبوج	پنوم پن	آسیا	سلطنتی	ریل
کانادا	اتاوا	آمریکا	جمهوری	دلار
کامرون	یااونده	آفریقا	جمهوری	فرانک
کرواسی	زاگرب	اروپا	جمهوری	—
کره جنوبی	سئول	آسیا	جمهوری	وون
کره شمالی	پیونگ یانگ	آسیا	جمهوری	وون
کنگو	لئوبولدویل	آفریقا	جمهوری	فرانک
کنگو وسطی	برازویل	آفریقا	جمهوری	فرانک
کنیا	نایروبی	آفریقا	جمهوری	شیلینگ
کوبا	هاوانا	آمریکا	جمهوری سوسیالیستی	یزوی کوبا
کویت	کویت	آسیا	مشروطه	دینار
کلمبیا	بوگوتا	آمریکا	جمهوری	یزوی کلمبیا
گابون	لیبرویل	آفریقا	جمهوری	فرانک
گامبیا	بانجول	آفریقا	جمهوری	دالاسی
گروئنلند	گات ساب	آمریکا	جمهوری	کوتنزال
گینه	کوناکری	آفریقا	جمهوری فدرال	فرانک
گینه استوائی	مالابو	آفریقا	جمهوری	فرانک
گینه بیسائو	بیسائو	آفریقا	جمهوری	یزو
گوآتمالا	گوآتمالا	آمریکا	جمهوری	کنسال
گویان	جرج تاون	آمریکا	جمهوری	دلار

فرانك	مستعمرة هلند	آمریکا	پاراماریو	گویان سورینام
کیپ	مستعمرة فرانسه	آمریکا	گاپن	گویان فرانسه
پوند	سلطنتی	آسیا	وینتیاں	لانوس
فرانك	جمهوری	آسیا	بیروت	لبنان
زلاتی	شاهزاده نشین	ارویا	وادوز	لیختن اشتاین
فرانك	سلطنتی	ارویا	لوکزامبورک	لوکزامبورک
زلاتی	جمهوری	ارویا	ورشو	لهستان
دلار	جمهوری	ارویا	ریگا	لتونی
پوند	جمهوری	ارویا	ویلنا	لیتوانی
دلار	جمهوری	آفریقا	مونرویا	لیبیریا
دینار	جمهوری	آفریقا	طرابلس	لیبی
ریال	سلطنتی	آسیا	مسقط	مسقط و عمان
رینگیت	جمهوری	آسیا	کوالالمپور	مالایا
توگریک	جمهوری	آسیا	اولان باتور	مغولستان
توگریک	جمهوری	آسیا	اورگا	مغولستان شمالی
فورینت	جمهوری	ارویا	بوداپست	مجارستان
فرانك فرانسه	شاهزاده نشین	ارویا	مونت کارلو	موناکو
لیرة مالت	مشترك المنافع	ارویا	والتا	مالت
فرانك	جمهوری	آفریقا	باماکو	مالی (فدراسیون)
اوگوینیا	جمهوری	آفریقا	نواکشوت	موریتانی
درهم	سلطنتی	آفریقا	رباط	مراکش
متیکال	جمهوری	آفریقا	ماپوتو	موزامبیک
پوند	جمهوری	آفریقا	قاهره	مصر
فرانك	جمهوری	آفریقا	آنتاناناریوو	ماداگاسکار
پزو	جمهوری	آمریکا	مکزیکوسیٹی	مکزیک
روپیه	سلطنتی	آسیا	کاتماندو	نیپال
کرون	سلطنتی	ارویا	اسلو	نروژ
فرانك	جمهوری	آفریقا	لاگوس	نیجریه
فرانك	جمهوری	آفریقا	نیامی	نیجر
کوردوبا	جمهوری	آمریکا	ماناگوا	نیکاراگوا
دونگ	جمهوری	آسیا	هانری	ویتنام
لیرة ایتالیا	پاپ نشین	ارویا	واتیکان	واتیکان
فرانك	جمهوری	آفریقا	واگادوگو	ولتای علیا/ بورکینوفاسو

بولیوار	جمهوری	آمریکا	کاراکاس	ونزویلا
بولیوار	مشترك المنافع	آسیا	هنگ کنگ	هنگ کنگ
روپیه هند	مشترك المنافع	آسیا	دهلی نو	هندوستان
فلورن	سلطنتی	اروپا	لاہہ	ہلند
گورد	جمهوری	آمریکا	تاگوسی تاگوسی گالیا	ہندوراس
لمیرا	جمهوری	آمریکا	پورت دوپرنس	ہائیتی
گورد	جمهوری	آمریکا	ہونولولو	ہاوائی
دلار	جمهوری	آسیا	صنعا	یمن
دراخما	سلطنتی	اروپا	آتن	یونان
دینار یوگسلاوی	جمهوری	اروپا	بلگراد	یوگسلاوی

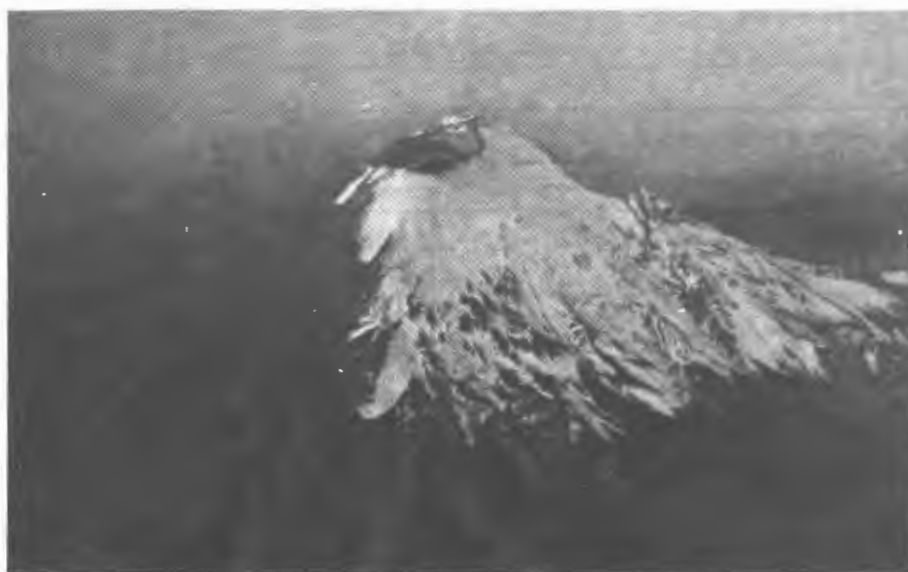
کوههای مهم جهان

کوههای آسیا

ارتفاع به متر از سطح دریا	محل جغرافیائی	نام رشته کوه	نام قلّه
۵۱۶۵ متر	ترکیه	ارمنستان	آارات بزرگ
۸۸۴۰ متر	نپال (هندوستان)	ہیمالیا	اورست
۴۵۴۰ متر	سیبری جنوبی	آلتائی	بیلوخوا
۳۶۵۰ متر	ترکیه	توروس	بین گول
۷۴۳۹ متر	ترکستان	تیان شان	پو پیدا
۷۷۵۰ متر	افغانیستان	هندوکش	تریخ پیکو
۷۴۳۹ متر	ترکستان	تیان شان	خان تینگری
۵۶۷۱ متر	ایران	البرز	دماوند
۵۲۰۰ متر	ایران	دینار	دنا
۳۴۹۶ متر	اندونزی	سولاوسی	رانت کومبول
۳۷۷۵ متر	ژاپن	کوههای ژاپن	فوجی یاما
۷۶۶۵ متر	تبت	پامیر	کونگور
۸۶۱۱ متر	کشمیر	قراقرم	گودوین اوستن
۸۴۷۲ متر	نپال - تبت	ہیمالیا	ماکالو
۴۹۱۶ متر	سیبری خاوری	کامچاتکا	کلیو چیوسکی

کوههای مهم آمریکای شمالی و مرکزی

ارتفاع به متر از سطح دریا	محل جغرافیائی	نام رشته کوه	نام قله
۴۴۱۵ متر	کانادا	راکی	البرتا
۴۳۰۰ متر	ایالات متحده آمریکا	راکی	اوانس
۴۳۸۶ متر	ایالات متحده آمریکا	راکی	بلانکا
۵۴۵۰ متر	مکزیک	سیرامادره باختری	پوپوکاتپتله
۴۲۱۰ متر	گواتمالا	سیرامادره	تایو مولکر
۴۳۹۱ متر	ایالات متحده آمریکا	راکی	رینه
۵۹۶۵ متر	کانادا	کاسکاداس	سن الیاس
۴۳۷۴ متر	ایالات متحده آمریکا	سیرانوادا	شاستا
۴۳۴۰ متر	مکزیکو	سیرامادره	کلیما
۵۹۶۵ متر	کانادا	کاسکاداس	لونگان
۶۱۹۰ متر	ایالات متحده آمریکا	آلاسکا	مک کینلی
۴۳۴۴ متر	ایالات متحده آمریکا	راکی	ویلسون
۴۳۲۶ متر	کانادا	راکی	هوکر
۴۰۹۲ متر	ایالات متحده آمریکا	راکی	یوئینتا

کوههای استرالیا

ارتفاع به متر از سطح دریا	محل جغرافیائی	نام رشته کوه	نام قلّه
۳۱۵۹ متر	سوماترا	باریزان	دمبو
۳۶۷۵ متر	جاوه	کوههای جنوب شرقی جاوه	سرمترا
۳۷۳۶ متر	سوماترا	باریزان	کرنیتی
۳۷۶۴ متر	نئوزلاند	آلب نئوزلاند	کوک
۴۱۷۵ متر	برنتو	کوههای مرکزی برنتو	کی نی بالو
۴۲۱۳ متر	هاوایی	کوههای شمال شرقی هاوایی	موناکی
۴۱۶۸ متر	هاوایی	کوههای جنوبی هاوایی	مونالوا
۴۰۰۵ متر	گینه جدید (ایرین)	اون استانلی	ویکتوریا
۴۷۵۰ متر	گینه جدید (ایرین)	کوههای سوکارنو	ویلهمینا

کوههای آفریقا

ارتفاع به متر از سطح دریا	محل جغرافیائی	نام رشته کوه	نام قلّه
۳۰۰۰ متر	الجزایر (صحرا)	اطلس	آهاگار
۵۱۹۶ متر	کنیا (آفریقای شرقی)	کنیا	الگون
۴۱۶۵ متر	مراکش	اطلس	توپکال
۳۴۰۳ متر	چاد (آفریقای مرکزی)	تی بستی	تی بستی
۴۶۲۰ متر	حبشه	فلات اتیوپی	رأس داشان
۴۰۷۰ متر	کامرون	کامران	فوکو
۵۹۳۰ متر	تانگانیکا (آفریقای خاوری)	کلیمانجارو	کلیمانجارو
۵۱۹۶ متر	کنیا (آفریقای شرقی)	کنیا	کنیا

کوههای آمریکای جنوبی

ارتفاع به متر از سطح دریا	محل جغرافیائی	نام رشته کوه	نام قله
۶۳۰۰ متر	پرو	آند	آسیاتو
۶۹۶۰ متر	آرژانتین	آند	آکونکاگوا
۶۴۸۵ متر	بولیوی	آند	ایلامپو
۶۴۵۰ متر	بولیوی	آند	ایلیمانی
۶۲۳۰ متر	شیلی	آند	پایاکاتا
۶۷۸۰ متر	آرژانتین	آند	پسیس
۶۸۰۰ متر	آرژانتین - شیلی	آند	توپونگاتو
۶۷۵۵ متر	بولیوی	آند	توکور بوری
۶۷۵۰ متر	شیلی	آند	تولای یاکو
۶۵۰۰ متر	بولیوی	آند	سایاما
۶۲۷۲ متر	اکوادور	آند	شیمبورازو
۵۹۸۶ متر	اکوادور	آند	کوتوپاکسی
۵۶۱۳ متر	پرو	آند	کوردیونا
۶۶۷۰ متر	آرژانتین - شیلی	آند	مرسداریو
۵۸۴۲ متر	پرو	آند	میستی

قلل کوههای جهان برحسب ارتفاع

ارتفاع برحسب فوت	موقعیت	نام قله
۱۱۴۱۰	پاناما	چی ری کونی
۹۲۸۵	دومینکن	تینا
۸۷۹۳	هائیتی	سل ماسیف دلا
۷۹۵۴	انازونی	اولیم پوس
۷۸۲۸	السالوادور	سانتا آنا
۷۵۲۰	جامائیکا	بلومونتین
۶۴۹۶	کوبا	تورکوئینو

ارتفاع برحسب فوت	موقعیت	نام قله
۲۰۳۲۰	آلاسکا	ماکتلی
۱۹۸۵۰	کانادا	لونگان
۱۷۸۷۷	مکزیک	پوبوکانه پل
۱۴۴۹۵	انازونی	ویت نی
۱۴۲۳۵	مکزیک	کولیمبا
۱۳۸۱۶	گواتمالا	ناجومولکو
۱۲۱۳۹	گرینلند	گوب جورن

دایرة المعارف مصور

۴۳۴۴	فیلاند	هالیتا	۲۲۸۳۴	آرژانتین	آکون کاگوا
۳۵۶۰	انگلیس	اسنودون	۲۲۳۱۰	آرژانتین - شیلی	تو یونگاتو
۳۴۱۴	ایرلند	کاران توهیل	۲۲۲۰۵	پرو	هواسکاران
۳۳۳۰	لهستان	ککس	۲۱۴۹۰	بولیوی	ایلامیو
۳۲۱۰	انگلیس	اسکافل پیک	۲۰۵۷۷	اکوادور	چیم بورازو
۲۸۸۴۰	نال-هندوستان	اورست	۱۸۸۶۵	کلمبیا	هوایلا
۲۸۲۵۰	هند-کسمیر	گودوین آوستن	۱۶۴۱۱	ونزوئلا	کولوم ناملا
۸۴۷۲	نال-تیب-چین	ما کالو	۹۴۶۲	برزیل	باندیر اپیکودا
۱۸۹۳۴	ایران	دماوند	۱۷۰۵۴	روسیه اروپا	دیخ تاو
۱۶۹۴۶	ترکیه آسیا	آرازات	۱۶۵۵۴	روسیه اروپا	کازیک
۱۶۵۰۳	گینه نو	کارس تنس	۱۵۷۸۱	فرانسه	مون بلان
۱۵۲۶۶	مغولستان	تایون بوگدو	۱۵۲۱۷	سوئیس	روزامونت
۱۳۴۵۵	برنتو شمالی	کینابالو	۱۳۶۶۸	سوئیس	یونگ فرو
۱۲۴۸۴	اندونزی - سوماترا	کرین تی	۱۲۴۶۱	اطریش	گروس گلوکز
۱۲۳۸۸	راین	فوجی یاما	۱۲۱۸۰	اسپانیا	تن ریف
۱۰۱۳۱	لبنان	کورت	۱۱۰۰۷	اسپانیا	پرویدو
۹۹۰۲	عمان	جابلاش	۱۰۸۶۸	ایتالیا	اتنا
۹۶۹۰	فیلیسین	آبو	۹۷۲۱	آلمان	زوغ اشپیتر
۹۲۳۲	لبنان - سوریه	هرمون	۹۵۹۲	بلغارستان	استالین پیک (موسالا)
۸۴۵۲	تایلند	آنگ کادوی	۹۵۶۰	ایتالیا	کورنو
۸۳۳۶	کره	کوان مو	۹۳۹۸	یوگسلاوی	تریگلاو
۸۲۸۱	سیلان	پیدوروتالاگالا	۸۸۹۱	آلبانی	کوراب
۷۵۱۳	راین	آساهی	۸۸۹۱	فرانسه	سینتو
۷۱۸۶	مالایا	تاهان	۹۵۵۰	یونان	اولیم پوس
۳۹۶۲	اسرائیل	آسمون	۸۴۰۰	ترور	گالد-هوپی گن
۲۶۶۷	اندونزی	کارکاتوا	۸۳۴۶	رومانی	نجوی
۱۹۵۹۰	تانگانیکا	کلیمانجارو	۸۲۱۲	چک واسلواکی	ریسی
۱۷۰۴۰	کنیا	کنیا	۸۰۵۸	جزیره کرت یونان	ایدھی (ایدا)
۱۶۸۲۱	کنگو - اوگاندا	روون زوری	۷۶۱۱	یرنگال	پیکو
۱۵۱۵۸	ایتوبی	بیجا	۶۹۶۲	سوئد	کب نکایز
۱۳۶۶۱	مراکش	توپکال	۴۷۴۷	ایسلند	هکلا
۱۳۳۵۴	نیجریه	کامرون	۴۴۰۶	اسکاتلند	بن نویس
۱۱۲۰۴	چاد	امیکوزی			
۹۸۵۲	الجزایر	تاها			

۳۶۵۰	کوه توروس - ترکیه	بینگول	۹۴۶۸	مالاگاسی	مارومو کوئرو
۳۴۹۶	کوه سلپس - اندونزی	رانت کومبول	۸۶۵۲	مصر	کاترینا
۴۶۲۰	فلات اتیوپی - اتیوپی	راس داشان	۱۵۴۰۰	گینه جدید	ویلهم
۴۳۱۱	کنیا	الگون	۱۳۷۹۶	هاوایی	مانوناکی
۴۰۷۰	کامرون	فوکو	۱۲۳۴۹	زلاند جدید	کوک
۳۴۰۳	کوه تی-بسی - چاد (آفریقا)	تی-بستی	۱۰۱۷۰	جزایر سلیمان	بالبی
۳۰۰۰	کوه اطلس - الجزایر (صحرا)	آهاگار	۸۰۰۰	جزایر ساموآ	مانوگاسیلی میلی
۵۹۶۵	کوه کاسکاداس - کانادا	سن الیاس	۷۳۲۸	استرالیا	کوس کویسکو
۴۴۱۸	کوه سیرانوادا - اتازونی	ویتنی	۵۳۰۵	تاسمانی	اوسا
۴۴۱۵	کوه راکی - کانادا	آلبرتا	۵۱۷۰	هاوایی	هاوایکینی
۴۳۹۱	کوه اتازونی	وینه	۴۳۴۱	جزایر فیجی	ویکتوریا
۴۳۶۸	کوه اتازونی	بلانکا	۴۰۲۵	هاوایی	کالاپک
۴۳۷۴	کوه سیرانوادا - اتازونی	شاستا	۴۰۲۴	استرالیا	بروس
۴۳۴۴	کوه راکی - اتازونی	ویلسون	۱۸۹۵۳	اقیانوس منجمد شمالی	فرید جوف نانسن
۴۳۶۴	کوه سیرامادرا - مکزیکو	کلیما	۱۶۱۴۶	اقیانوس منجمد شمالی	واد
۴۳۲	کوه راکی - کانادا	هوکر	۱۵۰۱۰	اقیانوس منجمد شمالی	مارخام
۴۳۰۰	کوه راکی - اتازونی	اوانس	۷۷۵۰	کوه هندوکش - افغانستان	تریخ پیکو
۳۲۱	کوه سیرامادرا - گوانملا	تایومولکو	۷۶۶۵	کوه پامیر - تبت	کونگور
۴۰۹۲	کوه راکی - اتازونی	یوئینتا	۷۴۳۹	کوه تیانشان - ترکستان	پو بیدا
۴۱۷۵	کوههای مرکزی برنتو - برنتو	کی نی بالو	۶۹۹۵	کوه تیانشان - ترکستان	خان تینگری
۴۱۶۸	کوههای جنوبی هاوایی - هاوایی	مونالوا	۵۲۰۰	کوه دینار فارس - ایران	دنا
۳۷۳۶	کوه باریزان - سوماترا	کرینیتی	۵۱۶۵	کوه ارمنستان - ترکیه	آارات بزرگ
۵۹۳۱	کوه باریزان - سوماترا	دمپو	۴۹۱۶	کوه کاپی نکا سیری - شوروی	کلیوچیوسکی
			۴۵۴۰	آلتانی سیری جنوبی - شوروی	بیلوخا
			۳۶۷۵	کوه جاوه - اندونزی	کوه سمر

دریاهای معروف جهان

منطقه جغرافیائی (آبی)	منطقه جغرافیائی (خشکی)	نام
اقیانوس اطلس	واقع در شرق ایتالیا و مغرب یوگسلاوی	آدریاتیک
اقیانوس آرام	واقع در شمال استرالیا و جنوب گینه	آرافورا
اقیانوس اطلس	واقع در شمال دریای سیاه	آزوف
اقیانوس آرام	واقع در شمال سوماترا و مغرب شبه جزیره مالاکا	آندامان
اقیانوس اطلس	واقع در مغرب انگلستان و مشرق ایرلند	ایرلند
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال شرقی سیبری	اخشسک
اقیانوس اطلس	واقع در ترکیه و مشرق یونان	اژه
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در جنوب شرقی آرژانتین	اسکوتیا
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال روسیه و مغرب جزایر زامبل جدید	بارنتس

اقیانوس اطلس	واقع در شمال لهستان و جنوب سوئد	بالتیک
اقیانوس آرام	واقع در شمال شرقی دریای فلور	باندانا
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال دریای اختسک	برینگ
اقیانوس منجمد جنوبی	واقع در اقیانوس منجمد جنوبی	بلینگ شوزن
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال غربی کانادا	بوفورت
اقیانوس آرام	واقع در مغرب زلاند نو و جنوب شرقی استرالیا	تاسمانی
اقیانوس اطلس	واقع در مغرب ایتالیا و شمال جزیره سیسیل	تیرنین
اقیانوس آرام	واقع در شمال شرقی استرالیا و جنوب غربی جزایر سواندا	تیمور
اقیانوس آرام	واقع در شمال جاوه و جنوب برنئو	جاوه
اقیانوس آرام	واقع در شمال برنئو و جنوب چین	چین جنوبی
اقیانوس آرام	واقع در جنوب دریای زرد	چین شرقی
اقیانوس آرام	واقع در شمال مشرق چین و غرب کره	زرد
اقیانوس آرام	واقع در مغرب ژاپن و مشرق کره	ژاپن
اقیانوس آرام	واقع در جنوب شرقی دریای فلور	سادو
اقیانوس هند	واقع در مغرب عربستان سعودی و مشرق آفریقا	سرخ
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در جنوب دریای بارنتس	سفید
اقیانوس آرام	واقع در شمال شرقی برنئو	سلب
اقیانوس آرام	واقع در شمال دریای سلب	سولو
اقیانوس اطلس	واقع در شمال ترکیه و جنوب روسیه	سیاه
اقیانوس اطلس	واقع در مشرق انگلستان و شمال هلند	شمال
اقیانوس هند	واقع در مغرب هندوستان	عرب
اقیانوس هند	واقع در جنوب ایران و مشرق خلیج فارس	عمان
اقیانوس آرام	واقع در مشرق دریای جاوه	فلور
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال سیبری و جنوب جزایر زامبل جدید	کارا
اقیانوس اطلس	واقع در مشرق آمریکای مرکزی و شمال غربی آمریکای جنوبی	کارائیب
اقیانوس آرام	واقع در شمال دریای باندا	کرام
اقیانوس اطلس	واقع در جنوب دریای اژه	کرت
اقیانوس آرام	واقع در شمال شرقی استرالیا	کورال
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در مشرق جزیره گرینلند	گرینلند
اقیانوس منجمد شمالی	واقع در سیبری و جنوب اقیانوس منجمد شمالی	لاتیه ویخ
اقیانوس اطلس	واقع در شمال غربی ایتالیا و شمال جزیره کرس	لیگوریا

اقیانوس منجمد شمالی	واقع در شمال غربی جزیره گرینلند	لینکن
اقیانوس اطلس	واقع در شمال آفریقا و جنوب اروپا	مدیترانه
اقیانوس اطلس	واقع در مابین ترکیه اروپا و ترکیه آسیا	مرمره
اقیانوس آرام	واقع در شمال شرقی دریای کرام	ملوک
اقیانوس اطلس	واقع در مغرب یونان و جنوب شرقی ایتالیا	یونان

رودهای بزرگ دنیا برحسب طول

نام	طول به کیلومتر	مصب
نیل - در آفریقا (مصر)	۷۰۰۰	دریای مدیترانه
آمازون - آمریکای جنوبی	۵۵۰۰	اقیانوس اطلس
یانگ تسه کیانگ - آسیا	۵۵۰۰	دریای چین
هوانگهو - چین	۵۲۰۰	اقیانوس کبیر
میسی سی پی - آمریکای شمالی	۴۹۰۰	خلیج مکزیک
کنگو - آفریقا	۴۶۴۰	اقیانوس اطلس
آمور (یا رود ساخالین) - آسیا (سیبری)	۴۳۷۷	دریای اختسک
میسوری - آمریکای شمالی	۴۳۷۰	رود میسی سی پی
اب (یا آبی) - آسیا (سیبری)	۴۳۰۰	اقیانوس منجمد شمالی
لنا - آسیا (سیبری)	۴۲۶۰	اقیانوس منجمد شمالی
نیژر (نیل سیاه) - آفریقای غربی	۴۲۰۰	خلیج گینه
مکنگ - آسیا (هندوچین)	۴۲۰۰	دریای چین جنوبی
ماکنزی - آمریکای شمالی (کانادا)	۴۱۰۰	اقیانوس منجمد شمالی
ینی سنی - آسیا (سیبری)	۳۸۰۰	اقیانوس منجمد شمالی
سن لران - آمریکای شمالی (کانادا)	۳۸۰۰	اقیانوس اطلس
ایرتیش - سیبری	۳۷۱۲	رود اب
ولگا - اروپا (روسیه)	۳۶۸۸	دریای خزر
دارلینگ - استرالیا	۳۴۹۰	رود میوری
پارانا - آمریکای جنوبی (آرژانتین)	۳۳۰۰	اقیانوس اطلس
سند (یا هندو) - آسیا (پاکستان غربی)	۲۹۰۰	دریای عمان
براهماپوترا - آسیا (هندوستان)	۲۹۰۰	خلیج بنگال
سیحون (سیر دریا) - آسیا (ماوراء النهر)	۲۸۶۰	دریاچه آرال

دریای سیاه	۲۸۵۰	دانوب (یا دونا) - اروپا
خلیج بنگاله	۲۷۰۰	گنگ - آسیا (هندوستان)
اقیانوس هند	۲۶۶۰	زامبز - آفریقای جنوبی
جنوب استرالیا	۲۵۷۴	میوری - استرالیا
دریای خزر	۲۳۰۰	اورال - اروپا (روسیه)
خلیج کالیفرنیا	۲۲۵۰	کلرادو - آمریکای شمالی (اتازونی)
خلیج فارس	۲۱۶۵	فرات - آسیا (بین النهرین)
اقیانوس کبیر	۲۰۰۰	کلمبیا (یا ارگن) - آمریکای شمالی
خلیج بنگاله	۲۰۰۰	ایراوادی - آسیا (هندوچین)
خلیج فارس	۲۰۰۰	دجله - آسیا
دریای سیاه	۱۹۵۰	دنیپر - اروپا (روسیه)
اقیانوس اطلس	۱۸۶۰	ارانژ - آفریقا
دریاچه آرال	۱۸۵۰	جیحون (آمو دریا) - آسیا (ماوراء النهر)
اقیانوس منجمد شمالی	۱۸۰۰	پجورا - اروپا (روسیه)
خلیج بنگاله	۱۵۰۰	گداوری - هندوستان
دریای سیاه	۱۴۱۱	دنیستر - اوکراین
دریای شمال	۱۳۲۰	رن (یا راین) - اروپا
-	۱۲۰۰	آتاباسکا - کانادا
دریاچه هامون	۱۱۰۰	هیرمند - آسیا (افغانستان)
دریای شمال	۱۱۰۰	الب - آلمان و چک و اسلواکی
دریای بالتیک	۱۰۷۰	ویستول - چک و اسلواکی و لهستان
دریای مدیترانه	۸۱۲	رن - اروپا (فرانسه)
اقیانوس اطلس	۹۸۰	لوار - اروپا (فرانسه)
دریای مدیترانه	۹۰۰	ابر - اسپانیا
ریگزار ترکستان	۸۰۰	هریرود - آسیا (افغانستان)
دریای مانش	۷۷۶	سن - اروپا (فرانسه)
دریای آدریاتیک	۵۲۰	پو - ایتالیا
دریای شمال	۳۳۶	تایمز - انگلستان

بزرگترین آبشارهای جهان برحسب ارتفاع

متر ارتفاع	۹۷۸	با	ونزوئلا	در	آنزل
متر ارتفاع	۵۷۹	با	زلاندنو	در	سوترلند

متر ارتفاع	۶۹۰	با	کالیفرنیا	در	پوسمت
متر ارتفاع	۳۶۶	با	کانادا	در	تا کا کاو
متر ارتفاع	۱۵۳	با	زلاندنو	در	استرلینگ
متر ارتفاع	۱۳۲	با	زامبزا	در	ویکتوریا
متر ارتفاع	۱۶۵	با	ایتالیا	در	مارمور
متر ارتفاع	۴۹	با	کانادا	در	نیاگارا

بنادر مهم جهان

موقعیت جغرافیائی	محل جغرافیائی (کشور)	بندر
در ساحل دریای شمال	در کشور هلند	آمستردام
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور الجزایر	اران
در ساحل دریای اژه	در کشور ترکیه	ازمیر
در ساحل دریای مرمره	در کشور ترکیه	استانبول
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور مصر	اسکندریه
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور الجزایر	الجزیره
در ساحل دریای سیاه	در کشور روسیه	اودسا
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور اسپانیا	بارسلون
در سال دریای خزر	در کشور آذربایجان	باکو
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور آمریکای شمالی	بالتیمور
در ساحل خلیج فارس	در کشور عراق	بصره
در ساحل اقیانوس هند	در کشور هندوستان	بمبئی
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور لیبی	بنغازی
در ساحل دریاچه اریه	در کشور آمریکا	بوفالو
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور لبنان	بیروت
در ساحل خلیج پاناما	در کشور پاناما	پاناما
در ساحل دریای یامک تسه تیامل	در کشور چین	تانکیک
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور لیبی	تراپلس
در ساحل دریای آدریاتیک	در کشور یوگسلاوی	تریست
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور اسپانیا	جبل الطارق
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور ایتالیا	جنوا
در ساحل دریای سرخ	در کشور عربستان	جده

در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور آمریکا	چارلستون
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور فلسطین اشغالی	حیفا
در ساحل دریای مانش	در کشور ایرلند جنوبی	دوبلین
در ساحل اقیانوس آرام	در کشور هلند	روتردام
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور برزیل	ریودوژانیرو
در ساحل خلیج ژن	در کشور ایتالیا	ژن
در ساحل اقیانوس آرام	در کشور آمریکا	سان دیاگو
در ساحل اقیانوس آرام	در کشور آمریکا	سافرانسیسکو
در ساحل اقیانوس آرام	در کشور استرالیا	سیدنی
در ساحل دریای زرد	در کشور چین	شانگهای
در ساحل میشیگان	در کشور آمریکا	شیکاگو
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور مراکش	طنجه
در ساحل خلیج عدن	در کشور عدن	عدن
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور ایتالیا	فلورانس
در ساحل اقیانوس کبیر	در کشور چین	فوچو
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور آمریکا	فیلادلفیا
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور اسپانیا	قادس
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور مراکش	کازابلانکا
در ساحل رود تایمز	در کشور انگلستان	کاردیف
در ساحل دریای عمان	در کشور پاکستان	کراچی
در ساحل رود گنگ	در کشور هندوستان	کلکته
در ساحل دریای بالتیک	—	کیل
در ساحل دریای شمال	در کشور هلند	لاسه
در ساحل رود تایمز	در کشور انگلستان	لندن
در ساحل دریای بالتیک	در کشور روسیه	لنینگراد / پطر وگراد
در ساحل اقیانوس آرام	در کشور آمریکا	لوس آنجلس
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور فرانسه	لوهاور
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور پرتغال	لیسبون
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور انگلستان	لیورپول
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور فرانسه	مارسی
در ساحل دریای بالتیک	در کشور سوئد	مالموئه
در کنار خلیج کانتن	در کشور چین	ماکائو
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور اسپانیا	مالاگا

در کنار خلیج بنگاله	در کشور هندوستان	مدرس
در کنار خلیج عمان	در کشور عمان	مسقط
در کنار اقیانوس کبیر	در کشور استرالیا	ملبورن
در ساحل اقیانوس هند	در کشور کنیا	ممباسا
در کنار خلیج گینه	در کشور لیبیریا	من رویا
در ساحل اقیانوس منجمد شمالی	در کشور روسیه	مورمانسک
در کنار دریاچه لمان	در کشور سوئیس	مونتر و
در ساحل اقیانوس اطلس	در کشور اوروگوئه	مونتویدئو
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور ایتالیا	میلان
در کنار خلیج ناپل	در کشور ایتالیا	ناپل
در کنار رود لوآر	در کشور فرانسه	نانت
در کنار خلیج ژنوا	در کشور فرانسه	نانسی
در کنار رود یانگ تسه کیانگ	در کشور چین	نانکن
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور فرانسه	نیس
در ساحل دریای مدیترانه	در کشور قبرس	نیکوزیا
در کنار اقیانوس اطلس	در کشور آمریکا	نیویورک
در کنار دریای سیاه	در کشور بلغارستان	وارنا
در کنار اقیانوس کبیر	در کشور شیلی	والپارازو
در کنار خلیج مکزیک	در کشور مکزیک	وراکروز
در کنار اقیانوس کبیر	در کشور روسیه	ولادیوتسک
در کنار دریای آدریاتیک	در کشور ایتالیا	ونیز
در کنار دریای بالتیک	در کشور آلمان	ویسمار
در کنار دریای شمال	در کشور آلمان	هامبورگ
در کنار خلیج هانگ چئو	در کشور چین	هانگ چئو
در کنار دریای کارائیب	در کشور کوبا	هاوانا
—	در کشور ویتنام	هایفونگ
در کنار خلیج فنلاند	در کشور فنلاند	هلسینکی
در کنار خلیج کانتن	در کشور هنگ کنگ	هنگ کنگ
در کنار اقیانوس کبیر	در کشور استرالیا	هوبارت
در شمال دریای سیاه	در کشور روسیه	یالتا
در کنار خلیج توکیو	در کشور ژاپن	یوکوهاما

جزایر جهان

کوبا (	در اقیانوس اطلس	آنتیل
در اسکاندیناوی	در اقیانوس آرام	استرالیا
دریای اختسک	در دریای مدیترانه	الب
در دریای مدیترانه (متعلق به ایتالیا)	در اقیانوس منجمد شمالی	الیزابت
در اقیانوسیه (جزو اندونزی)	در اقیانوس اطلس شمالی	ایرلند
در دریای اژه (یونان)	در خلیج بنگاله	اندمان
در اقیانوس کبیر (استرالیا)	در کشور شیلی	ایستر
در دریای مانش (اسپانیا)	در اقیانوس منجمد شمالی	ایسلند
در بحر احمر	در خلیج فارس	بحرین
در اقیانوس هند (اندونزی)	در دریای ایریش	برد
در دریای مدیترانه (ایتالیا)	در اقیانوس اطلس	برمودا
در اقیانوس کبیر	در اقیانوس اطلس	بریتانیا/انگلستان
در خلیج بنگاله	در فرانسه	بل ایل
در مشرق آرژانتین	در جنوب دریای چین	برنثو
در اقیانوس کبیر (جنوب شرقی چین)	در جنوب استرالیا	بالنار
خلیج گینه (متعلق به اسپانیا)	در اقیانوس اطلس (آمریکای شمالی)	بافن
در اقیانوس کبیر	در اقیانوس کبیر (اتازونی)	پالمیرا
در اقیانوس کبیر	در دریای کارائیب	پرتوریکو
در جنوب چین	در اقیانوس کبیر	پولنزی
در دانمارک	در استرالیا	تاسمانی
در دریای مدیترانه	در دریای شمال	ترشلیک
در خلیج فارس	در دریای کارائیب (جزو اتحادیه هند غربی)	ترینیدا
در اقیانوس کبیر	در اقیانوس هند (اندونزی)	جاوه
در دریای مدیترانه (یونان)	در دریای کارائیب	جامائیکا
در دریای مدیترانه (متعلق به فرانسه)	در ژاپن	ریوکیو
در آمریکای مرکزی / دریای کارائیب	در اقیانوس کبیر	زلند نو
در مشرق اقیانوس کبیر	در اقیانوس هند	زنگبار
در اقیانوس کبیر (ژاپن)	در اقیانوس کبیر	ژاپن
در اقیانوس اطلس (مجاور قطب شمال)	در اقیانوس اطلس (در جنوب	ژامائیک

دایرة المعارف مصور

گینه جدید	در اقیانوس کبیر	نیو ایرلند	در اقیانوس کبیر
گوادلوب	در اقیانوس کبیر (اتازونی)	نیو کالدونی	در اقیانوس کبیر
گوام	در اقیانوس کبیر (اتازونی)	ویکتوریا	در کانادا
لائوزو	بین سوئد و دانمارک	هائی تی	در اقیانوس اطلس
لوزن (لوسن)	در مغرب اقیانوس کبیر (جزو فیلیپین)	هاوائی	در شمال آمریکا
لولاند	در خلیج کیل (دانمارک)	هکایدو	در دریای ژاپن (جزو ژاپن)
لیباردی	در دریای مدیترانه	هونشو	در اقیانوس کبیر (جزو ژاپن)
ماداگاسکار	در اقیانوس هند	هودسون	در کانادا
مارشال	در اقیانوس کبیر (اتازونی)	مکزونی	در اقیانوس کبیر
مالت	در دریای مدیترانه	میلس	در دریای مدیترانه
مالدن	در اقیانوس کبیر (اتازونی)	مین داناو	در مغرب اقیانوس کبیر (جزو فیلیپین)
مالدیو	در اقیانوس هند (سیلان)		

مساحت شبه جزیره های بزرگ جهان

نام	موقعیت	کیلومتر مربع
عربستان	آسیا	۲/۱۴۹/۰۰۰
هند	آسیا	۲/۰۸۸/۰۰۰
هندوچین	آسیا	۲/۰۵۰/۰۰۰
لابرادر	آمریکای شمالی	۱/۳۰۰/۰۰۰
اسکاندیناو	اروپا	۸۰۰/۰۰۰
اسپانیا و پرتقال (ایبری)	اروپا	۵۸۴/۰۰۰
آسیای صغیر	آسیا	۵۰۶/۰۰۰
بالکان	اروپا	۴۶۸/۰۰۰
کامچاتکا	آسیا	۲۴۶/۰۰۰
مالاکا	آسیا	۳۳۷/۰۰۰

یوکانان	آمریکای مرکزی	۱۶۹/۰۰۰
کره	آسیا	۱۵۲/۰۰۰
کالیفرنیا	آمریکای شمالی	۱۴۳/۰۰۰
ایتالیا	اروپا	۱۳۸/۰۰۰
کلا	اروپا	۱۲۰/۰۰۰
فلرید	اروپا	۱۱۰/۰۰۰
کاتیوار	آسیا	۶۰/۰۰۰
زوتلند	اروپا	۴۰/۰۰۰
شاتونگ	آسیا	۲۹/۰۰۰
کریمه	اروپا	۲۶/۰۰۰
برتانی	اروپا	۲۴/۰۰۰
پلپونز	اروپا	۲۲/۰۰۰

مساحت جزایر بزرگ جهان

نام	موقعیت	کیلومتر مربع
گرینلند	آمریکای شمالی	۲/۱۳۰/۸۰۰
گینه جدید	اقیانوسیه	۷۸۰/۰۰۰
برنتو	اقیانوسیه	۷۳۴/۰۰۰
ماداگاسکار	آفریقا	۵۸۵/۰۰۰
یافن	آمریکای شمالی	۵۱۲/۱۸۳
سوماترا	آسیا	۴۲۰/۰۰۰
هندو	آسیا	۲۲۶/۵۰۰
بریتانیای کبیر	اروپا	۲۱۷/۷۷۵
ویکتوریا	آمریکای شمالی	۲۰۸/۰۸۰
السر	آمریکای شمالی	۲۰۰/۴۴۵
سلب	اقیانوسیه	۱۷۹/۴۰۰
زلاند جدید شمالی	اقیانوسیه	۱۷۹/۴۰۰
زلاند جدید جنوبی	اقیانوسیه	۱۵۰/۶۰۰
جاوه	اقیانوسیه	۱۲۵/۹۰۰
کوبا	آمریکای مرکزی	۱۱۴/۰۰۰
ارض جدید	آمریکای شمالی	۱۱۰/۷۰۰
لوسن	اقیانوسیه	۱۰۶/۲۰۰
ایسلند	اروپا	۱۰۲/۲۸۲
میندانائو	آسیا	۹۳/۳۰۰
ایرلند	اروپا	۸۲/۰۶۰
هکایدو	آسیا	۷۸/۰۰۰
ساخالین	آسیا	۷۶/۰۰۰
تاسمانی	اقیانوسیه	۷۶/۹۰۰
سیلان	آسیا	۶۵/۶۰۰
دوون	آمریکای شمالی	۵۵/۹۶۰
زامیل جدید شمالی	اروپا	۵۱/۱۱۰
زامیل جدید جنوبی	اروپا	۴۱/۶۰۰
اسپیتزبرگ	اروپا	۳۹/۵۰۰
سیسیل	اروپا	۲۴/۴۲۰
ساردنی	اروپا	۲۳/۸۱۳

بیابانهای عمده جهان

نام	موقعیت جغرافیائی
اناکاما	شیلی شمالی
استرالیای بزرگ	بخش باختری استرالیا
بلك راک	شمال باختری نوادا
(صخره سیاه)	
بیابان منقوش	شمال خاوری آریزونا
تار	بیشتر قسمت راجیوتانا - هند
تاکلاماکان	جنوب مرکزی سین کیسانگ در حوضه تاریم
دره مرگ	کالیفرنیا شمالی
دشت کویر	جنوب باختری دریای خزر
دهنه	جنوب نفوذ
ربع الخلی	بخش جنوبی نجد
سالت لیک بزرگ	در باختر دریاچه نمک تانوادا و یوتا
سوریه	شمال سی درجه عرض شمالی
صحرای کبیر	از دولتهای آفریقای شمالی تا ۱۵
آفریقا	درجه عرض شمالی، از دریای سرخ تا اقیانوس اطلس
قره قوم	جنوب باختری ترکستان در جنوب

شامل بخش عظیمی از عربستان خاور صحرا و باختر رود نیل	گوبی (شامو)	دریاچه ارال	قزاقوم
شمال کلرادو و در جنوب دره مرگ در جنوب خاوری کالیفرنیا	لیبی	ترکستان مرکزی در جنوب خاوری دریاچه ارال	کالاهوی
از دریای سرخ تا انحنای بزرگ باختری نیل	موهبو	جنوب آفریقا بین رودهای اورانژ و زامبزی جنوب باختری کالیفرنیا	کلرادو
	نوبی	شمال خاوری کرمان (ایران)	کویر لوت

تنگه‌ها، کانال‌ها و راههای آبی جهان

نام	موقعیت جغرافیائی
۱- کانال سوئز	قاره آسیا
۲- بغار بسفر	دریای مدیترانه - دریای سرخ
۳- تنگه داردانل	دریای سیاه - دریای مرمره
۴- تنگه کرچ	دریای مرمره - دریای اژه
۵- باب المندب	دریای ازوف - دریای سیاه
	دریای سرخ - خلیج عدن

۶- هرمز	خلیج فارس - دریای عمان
۷- پلک	دریای اندامان - خلیج منار «دریای لاکدیو»
۸- مالاکا	دریای جاوه - دریای اندامان
۹- ماکاسار	دریای سلیس - دریای جاوه

قاره آفریقا	۱- کانال موزامبیک	ماداگاسکار - موزامبیک	۱۰- بالین ناگ	دریای فیلیپین - دریای جنوب چین
	۲- جبل الطارق	مراکش - اسپانیا	۱۱- هاینان	دریای جنوبی چین - خلیج تونکن
	۳- کانال سوئز	دریای مدیترانه - دریای سرخ	۱۲- دی لاپروس	دریای ژاپن - دریای اختسک
قاره استرالیا	۱- پاس	دریای تاسمانی - اقیانوس هند	۱۳- گوریل	دریای اختسک - اقیانوس کبیر
	۲- کوك	اقیانوس کبیر - دریای تاسمانی	۱۴- کارا	دریای کارا - دریای بارنتس
	۱- دانمارک	اقیانوس اطلس شمالی - اقیانوس منجمد شمالی	۱۵- لنگ	دریای سیبری خاوری - اقیانوس کبیر
قاره اروپا	۲- مسین	دریای تیرنی - دریای ایونی	۱۶- تایوان	دریای شرقی چین - دریای جنوبی چین
	۳- اترانتو	دریای آدریاتیک - دریای ایونی	قاره آمریکا	
	۴- پادوکاله	دریای شمال - دریای مانش	۱- دیویس	دریای بافین - اقیانوس اطلس
	۵- اسکارژاک	دریای بالتیک - دریای شمال	۲- لانکاستر	میل ویل سوند - دریای بافین
	۶- مانش	دریای مانش - اقیانوس اطلس	۳- مک کلر	دریای بوفورت - میل ویل سوند
	۷- کارا	دریای کرا - دریای بارنتز	۴- برینگ	دریای برینگ - اقیانوس منجمد شمالی
			۵- هودسن	خلیج هودسن - اقیانوس اطلس
		۶- فلوریدا	خلیج مکزیکو - اقیانوس اطلس	
		۷- یوکاتان	دریای کارائیب - خلیج مکزیکو	
		۸- پاناما	اقیانوس کبیر - دریای کارائیب	
		۹- مازلان	اقیانوس اطلس - اقیانوس کبیر	
		۱۰- تنگه شارلوت	بین دو قسمت از اقیانوس کبیر	

غارهای مهم جهان

نامیده شده است.	در قصبه‌ای به همین نام در شمال	آگ تلک:
در «بلاک هیلز» داکوتای جنوبی	مجارستان واقع شده و دارای	
(آمریکا) واقع شده. غاری است	استالاکتیت‌های بزرگ است، و ۷	
آهکی، که به نام «تپه‌های سیاه» نیز	کیلومتر طول دارد.	
مشهور است.	نزدیک قصبه «ساندان تر» در اسپانیا	آلتامیرا:
واقع در جزیره «کاپری» ایتالیا، که	واقع شده و به دیوارها و سقف آن آثار	
همیشه نصف آن پر از آب است و به	هنری متعلق به عصر حجر رسم شده	
وسیله نوری آبی رنگ روشن می‌شود.	است.	
در نزدیکی «پوستوپها»ی تریست	در جزیره‌ای به همین نام در یونان	آنتی پاروس:
ایتالیا واقع است. این غار دارای	واقع شده با استالاکتیت‌های شش	
بزرگترین استالاکتیت‌ها و	متری با رنگهای درخشان و جالب.	
استالاکتیت‌های اروپا است.	واقع در جزیره آیسلند با حالت	آوازخوان:
واقع در «دربی شایر» انگلستان، که تا	آتشفشانی چون مرتب پژواک صدا	
۷۰۰ متر در دل کوه قرار دارد. این	درون آن ایجاد می‌شود، به این نام	

نکاتی نغز...

غار بنام «سوراخ شیطان» نیز مشهور است.	دیاندوت:	در «کراوورد» ایندیانا (آمریکا) واقع شده، دارای معبرهای پنج سطحی است و از بزرگترین غارهای آمریکا به حساب می آید.
بزرگترین راهروی زیرزمینی است که تا به حال کشف شده.	کنت:	واقع در نزدیکی «توراکوای» انگلستان، با منابع اطلاعات زیادی از انسان عصر «پالئولیتیک».
واقع در نزدیکی فرانکفورت (آلمان) با ۲۰۰ متر طول، ۳۰ متر ارتفاع، و ۲۶ متر عرض. این غار در سال ۱۹۸۳ میلادی کشف شده است.	کوریاشر:	واقع در «بلموننتین» نیولز (استرالیا) با استالاگتیت‌ها و استالاگمیت‌های بزرگ و زیبا.
واقع در «لورای جدید» ویرجینیا، با بهترین استالاگتیت‌های جهان.	لورای:	واقع در همدان (ایران) با مناظر چشم‌نواز و زیبا.
واقع در «کنتاکی» (آمریکا)، با ۱۴ کیلومتر قطر جنس آن آهکی است و دارای ۲۱۰ کیلومتر طول است.	ماموت:	واقع در جزیره «ستانا» در اسکاتلند، با ستون‌هایی از سنگ باز است به ارتفاع ۱۲ متر.
	کارلسباد:	در جنوب شرقی نیومکزیکو

پلهای معروف جهان

سال احداث	ارتفاع بحسب فوت	محل	نام
۱۹۴۰ م	۶۵۶۱	واشنگتن	لیک واشنگتن
۱۹۶۱ م	۶۵۰۰	واشنگتن	هود کانال
۱۹۳۷ م	۴۲۰۰	سانفرانسیسکو	گولدین
۱۹۵۷ م	۳۵۰۰	میشیگان	ماکیناک
۱۹۳۱ م	۳۵۰۰	نیویورک	جورج واشنگتن
۱۸۹۰ م	۱۷۱۰	اسکاتلند	فورت
۱۹۰۳ م	۱۶۰۰	نیویورک	ویلیامز برگ
۱۹۴۳ م	۱۵۰۰	کلکنه	هورا
۱۹۰۹ م	۱۴۴۷	نیویورک	مانهانتان
۱۹۵۴ م	۱۲۴۰	آلمان	کولونی
۱۹۳۵ م	۱۰۵۹	کانادا	دورلثان
۱۹۵۶ م	۸۰۵	غنا	رود ولنا

م ۱۹۵۵	۸۰۰	ژاپن	انهورا
م ۱۹۵۶	۸۵۹	بلغراد	رود ساوا
م ۱۹۴۳	۸۶۶	سوئد	ساندو
م ۱۸۸۳	۱۵۹۰	نیویورک	بروکلین

وسعت یخبندان های جهان

وسعت یخبندان های جهان به ترتیب وسعت شان عبارتند از:

کیلومتر مربع	۱۵۵۵۹۰۰۰	۱. مجموع یخبندان های سطح زمین
کیلومتر مربع	۱۳.۵۳۰.۰۰۰	۲. مجموع سرزمین های یخی قطب جنوب
کیلومتر مربع	۱۳.۵۰۰.۰۰۰	۳. قطب جنوب
کیلومتر مربع	۱.۷۰۰.۰۰۰	۴. گر و نلند
کیلومتر مربع	۱۱۲.۰۰۰	۵. مجموع وسعت یخبندان های آسیا
کیلومتر مربع	۱۱۰.۰۰۰	۶. آسیای مرکزی و سیبری
کیلومتر مربع	۱۰۵.۰۰۰	۷. مجموع یخبندان های آمریکا
کیلومتر مربع	۵۹.۰۰۰	۸. آمریکای شمالی
کیلومتر مربع	۳۰.۰۰۰	۹. زملیانو
کیلومتر مربع	۱۸.۰۰۰	۱۰. ارض فرانسوا ژوزف
کیلومتر مربع	۱۳.۴۰۰	۱۱. آیسلند و جان مین
کیلومتر مربع	۱۲.۰۰۰	۱۲. آمریکای جنوبی
کیلومتر مربع	۸.۶۴۰	۱۳. مجموع وسعت یخبندان های قاره آسیا
کیلومتر مربع	۵.۰۰۰	۱۴. اسکاندیناوی
کیلومتر مربع	۳.۶۰۰	۱۵. آلپ
کیلومتر مربع	۳.۰۰۰	۱۶. جزایر قطب جنوب
کیلومتر مربع	۲.۰۰۰	۱۷. قفقاز
کیلومتر مربع	۱.۰۱۵	۱۸. مجموع یخبندان های اقیانوسیه
کیلومتر مربع	۱۰۰۰	۱۹. زلاندنو
کیلومتر مربع	۳۰	۲۰. پیرنه
کیلومتر مربع	۲۰	۲۱. آفریقا
کیلومتر مربع	۱۵	۲۲. گینه نو

بلندترین نقاط دنیا

قله اورست در آسیا با ۸۸۸۸ متر نسبت به دریا

نکاتی نغز...

نسبت به دریا	متر	۵۲۰۰	با	در آسیا	پامیر (بام دنیا)
نسبت به دریا	پا	۲۲۸۵۳	با	در آمریکای جنوبی	قله آرژانتین
نسبت به دریا	پا	۲۰۰۳۳	با	در آمریکای شمالی	آلاسکا
نسبت به دریا	پا	۱۹۳۶۰	با	در آفریقا	کلیمانجارو
نسبت به دریا	پا	۱۹۳۴۰	با	در آفریقا	تانگانیکا
نسبت به دریا	پا	۱۸۴۸۱	با	در اروپا	قله الروس
نسبت به دریا	پا	۱۰۱۰۰	با	در قطب جنوب	قله مارگام
نسبت به دریا	پا	۷۳۱۵	با	در استرالیا	قله کوسیوسکو

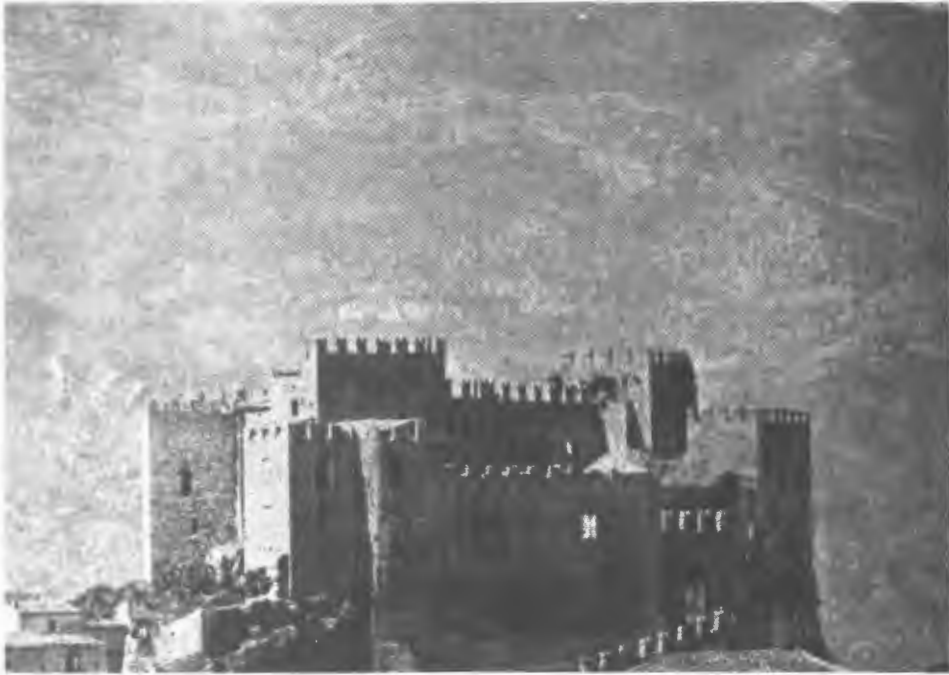
کوتاهترین نقاط دنیا

نسبت به دریا	پا	۹۸	آرژانتین	در	ریونگر
نسبت به دریا	پا	۳۸۳	آمریکا	در	کالیفرنیا
نسبت به دریا	پا	۴۳۶	آفریقا	در	مصر
نسبت به دریا	پا	۲۹	—	در	دریاچه آبرا
نسبت به دریا	پا	۹۲	ایران	در	بحر خزر

طویلترین ۱۵ رودخانه جهان

۴۱۴۵	به طول	در آفریقا	۱. نیل
۴۰۰۰	به طول	در آمریکای جنوبی	۲. آمازون
۳۷۱۰	به طول	در آمریکا	۳. میسیسیپی
۳۴۶۰	به طول	در شوروی (سابق)	۴. اوب ایرتیش
۳۴۰۰	به طول	در چین	۵. یانگ تسه
۳۰۰۰	به طول	در آفریقا	۶. هوانگ هو
۲۷۱۸	به طول	در آفریقا	۷. کنگو
۲۷۰۰	به طول	در آسیا	۸. آمور
۲۶۸۰	به طول	در شوروی (سابق)	۹. لنا
۲۶۳۵	به طول	در کانادا	۱۰. مکنزی پیس
۲۶۰۰	به طول	در آسیا	۱۱. مکونگ
۲۶۰۰	به طول	در آفریقا	۱۲. نیجر

میل	۲۵۳۰	به طول	در آمریکای جنوبی	۱۳. پارانا
میل	۲۳۱۰	به طول	در استرالیا	۱۴. موری دارلینگ
میل	۲۲۹۰	به طول	در شوروی (سابق)	۱۵. ولگا

این کشورها نامشان را از چه قومی

گرفته‌اند؟

بلغارستان	،	مقر اقوام بلغار	نام بعضی از ممالک جهان از نام طوایف وحشی و نیمه‌وحشی که در گذشته‌های دور در آن سکونت داشته‌اند گرفته شده و یا با همان تلفظ و یا با کمی تغییر و تبدیل نام امروزی آن ممالک شده‌اند. پاره‌ای از این ممالک عبارتند از:
چک‌واسلواکی	،	مقر اقوام چک و اسلواک	اسکاتلند
رومانی	،	مقر اقوام رومان	افغانستان
عربستان	،	مقر اقوام عرب	انگلستان
فرانسه	،	مقر اقوام فرانک	بلژیک
مجارستان	،	مقر اقوام مجار	مقر اقوام اسکات
مغولستان	،	مقر اقوام مغول	مقر اقوام افغان
یونان	،	مقر اقوام ایونی	مقر اقوام انگل
			مقر اقوام بلژ

جدول طولانی ترین تونل های جهان

نکاتی نغز . . .

طول تونل به کیلومتر	تاریخ افتتاح	نوع تونل	در کشور	نام تونل	شماره ترتیب
کیلومتر ۴/۲	۱۹۵۸	جاده	انگلستان	مرسی	۱
کیلومتر ۴/۹	۱۸۸۶	قطار راه آهن	انگلستان	مرسی	۲
کیلومتر ۷/۰	۱۸۸۶	قطار راه آهن	انگلستان	سورن	۳
کیلومتر ۱۴/۵	۱۹۱۳	قطار راه آهن	سوئیس	لوتش برگ	۴
کیلومتر ۱۴/۸	۱۹۸۲	قطار راه آهن	ژاپن	ناکایاما	۵
کیلومتر ۱۵	۱۹۸۲	قطار راه آهن	سوئیس	سنت گوتارد	۶
کیلومتر ۱۵/۴	۱۹۸۲	قطار راه آهن	ژاپن	هارونا	۷
کیلومتر ۱۶/۲	۱۹۷۱	قطار راه آهن	ژاپن	روکو	۸
کیلومتر ۱۶/۳	۱۹۸۰	جاده	سوئیس	سنت گوتارد	۹
کیلومتر ۱۸/۶	۱۹۳۱	قطار راه آهن	ایتالیا	آینین	۱۰
کیلومتر ۱۸/۷	۱۹۷۳	قطار راه آهن	ژاپن	شین کانمون	۱۱
کیلومتر ۱۹/۸	۱۹۰۶	قطار راه آهن	ایتالیا - سوئیس	سیمیلون	۱۲
کیلومتر ۲۲/۲	۱۹۸۲	قطار راه آهن	ژاپن	دایشی میزو	۱۳
کیلومتر ۵۱/۸	آغاز سال ۱۹۸۳	قطار راه آهن	فرانسه - انگلیس	کانال تونل	۱۴
کیلومتر ۵۳/۹	۱۹۸۵	قطار راه آهن	ژاپن	سیکان	۱۵

اسم شهرهای زیر از نام چه کسانی گرفته شده‌اند؟

استانلی ویل	از شهرهای کنگو	به یاد استانلی، کاشف انگلیسی
اسکندریه	از بنادر مهم مصر	به یاد اسکندر کبیر
ایالت کارولین	از ایالات متحده آمریکا	به یاد شارل نهم، پادشاه فرانسوی
ایالت لوئیزیان	از ایالات متحده آمریکا	به یاد لوئی شانزدهم، پادشاه فرانسوی
ایالت ویرجینی	از ایالات متحده آمریکا	به یاد ملکه الیزابت، پادشاه انگلیس
بولیوی	از کشورهای آمریکای جنوبی	به یاد سیمون دوبولیوار، آزادیخواه
بیسمارک	از شهرهای اتازونی	به یاد بیسمارک، صدراعظم آلمان
تیتوگراد	از شهرهای یوگسلاوی	به یاد مارشال تیتو
جاکسون سیتی	از شهرهای اتازونی	به یاد اندریو جاکسون، رئیس جمهور آمریکا
جزایر کوك	از جزایر اقیانوس کبیر	به یاد کاپیتان جیمز کوك، دریانورد انگلیسی
جزیره بافن	از جزایر شمالی کانادا	به یاد ویلیام بافن، کاشف انگلیسی
جزیره تاسمان	جزیره‌ای در جنوب شرقی استرالیا	به یاد ایل تاسمان، کاشف هلندی
جفرسون سیتی	از شهرهای اتازونی	به یاد توماس جفرسون، رئیس جمهور آمریکا
داروین	از شهرهای استرالیا	به یاد چارلز داروین
رم	پایتخت ایتالیا	به یاد رمولوس و رموس، برادران افسانه‌ای ایتالیا
سالیسبوری	پایتخت رودزیا	به یاد سالیسبوری، سیاستمدار انگلیسی
قسطنطنیه	از شهرهای ترکیه	به یاد کنستانتین، امپراتور روم
کلمبیا	از کشورهای آمریکای جنوبی	به یاد کریستف کلمب
کلمبو	پایتخت جزیره سیلان	به یاد کریستف کلمب
کلیولند	از شهرهای اتازونی	به یاد گراور کلیولند، رئیس جمهور آمریکا
گورکی	از شهرهای روسیه	به یاد ماکسیم گورکی، نویسنده بنام روسی
لئوپولدویل	پایتخت کنگو	به یاد لئوپولد، پادشاه بلژیک
لنینگراد (سابق)	از شهرهای روسیه	به یاد لنین
لینکلن	از شهرهای اتازونی	به یاد آبراهام لینکلن
مدیسون	از شهرهای اتازونی	به یاد جیمز مدیسون، رئیس جمهور آمریکا
ملبورن	از شهرهای استرالیا	به یاد لرد ملبورن، سیاستمدار انگلیسی
مونتگمری	مرکز ایالت آلاباما	به یاد ژنرال مونتگمری، انگلیسی
لیونگستون	از شهرهای زامبیا	به یاد لیونگستون، کاشف انگلیسی
واشنگتن	پایتخت ایالات متحده آمریکا	به یاد ژرژ واشنگتن، رئیس جمهور آمریکا
ولینگتون	از شهرهای اتازونی	به یاد دوک دولینگتون، سردار انگلیسی

بیاد مونروئه رئیس جمهور آمریکا	پایتخت کشور لیبریا	مونروئه
بیاد کزون اولین رئیس جمهور فیلیپین	در کشور آمریکای جنوبی	کزون سیتی
بیاد تروگیلو دیکتاتور آن کشور	پایتخت دومینکن	سیوداد تروگیلو
بیاد لرد ساندویچ سیاح انگلیسی	از جزایر اقیانوس آرام	جزایر ساندویچ
بیاد ویلیام پن روحانی انگلیسی	از ایالات متحده آمریکا	پنسیلوانیا
بیاد سیسیل رودز جهانگرد و سیاستمدار انگلیسی	از کشورهای آفریقا	رودزیای آفریقا
بیاد ملکه ویکتوریا ملکه انگلیس	از جزایر شمالی کانادا	ویکتوریا ایسلند
بیاد ملکه ویکتوریا ملکه انگلیس	از سرزمینهای قطب جنوب	ویکتوریالند
بیاد شارل نهم پادشاه فرانسه	از ایالات متحده آمریکا	کارولین
بیاد جورج سوم پادشاه انگلیس	از ایالات متحده آمریکا	جورجیا
بیاد لوئی پانزدهم پادشاه فرانسه	از ایالات متحده آمریکا	لوئیزیانا
بیاد جرج سوم پادشاه انگلیس	پایتخت گینه انگلیس	زرژ تاون
بیاد اهل تاسمان مکتشف هلندی	پایتخت ایالت می سی سی پی	تاسمانی
بیاد سر والتر رالی کاشف معروف انگلیسی	پایتخت ایالت داکوتای شمالی آمریکا	رالی

تاریخ تأسیس و استقلال ممالک جهان

تأسیس رسمی کشور مشترک المنافع استرالیا - در قاره اقیانوسیه	میلادی	۱ ژانویه ۱۹۰۱
استقلال کشور عربی سوریه از فرانسه - در قاره آسیا	میلادی	۱ ژانویه ۱۹۴۴
استقلال کشور آفریقائی سودان از انگلستان - در قاره آفریقا	میلادی	۱ ژانویه ۱۹۵۶
استقلال کشور آفریقائی کامرون از فرانسه - در قاره آفریقا	میلادی	۱ ژانویه ۱۹۶۰
استقلال کشور ساموآی غربی از انگلستان - در قاره اقیانوسیه	میلادی	۱ ژانویه ۱۹۶۲
استقلال کامل کشور نیکاراگوا از اسپانیا - در قاره اقیانوسیه	میلادی	۳ ژانویه ۱۸۳۸
استقلال کشور برمه از انگلستان - در قاره آسیا	میلادی	۴ ژانویه ۱۹۴۸
تأسیس رسمی کشور رومانی - در قاره اروپا	میلادی	۶ ژانویه ۱۸۶۱
استقلال کامل کشور السالوادور از اسپانیا - در قاره آمریکای مرکزی	میلادی	۱۵ ژانویه ۱۸۳۹
استقلال کامل کشور یمن از عثمانی - در قاره آسیا	میلادی	۱۷ ژانویه ۱۹۲۳
استقلال دولت جمهوری ایتالیا توسط ناپلئون - در قاره اروپا	میلادی	۲۵ ژانویه ۱۸۰۲
استقلال دولت سلطنتی یوگسلاوی از عثمانی - در قاره اروپا	میلادی	۲۸ ژانویه ۱۹۳۰
استقلال کشور کویت از انگلستان - در قاره آسیا	میلادی	۳۰ ژانویه ۱۹۵۹
تأسیس جمهوری متحده عربی از مصر و سوریه - در قاره آسیا	میلادی	۱ فوریه ۱۹۵۸
استقلال کامل جزیره سیلان از انگلستان - در قاره آسیا	میلادی	۴ فوریه ۱۹۴۸

تأسیس جمهوری مکزیك - در قاره آمریکای شمالی	میلادی	۵ فوریه ۱۹۱۷
استقلال کشور زامبیا از انگلستان - در قاره آفریقا	میلادی	۱۹ فوریه ۱۹۶۴
استقلال کشور مصر از انگلستان - در قاره آفریقا	میلادی	۲۱ فوریه ۱۹۲۲
استقلال کامل کشور ونزویلا از اسپانیا - در قاره آمریکای جنوبی	میلادی	۲۲ فوریه ۱۸۳۹
استقلال کشور استونی از روسیه - در قاره اروپا	میلادی	۲۴ فوریه ۱۹۱۸
استقلال داخلی سین کیانگ از چین - در آسیا	میلادی	۲۷ فوریه ۱۹۵۳
استقلال مراکش از فرانسه - در قاره آفریقا	میلادی	۲ مارس ۱۹۵۶
استقلال گانا از انگلستان - در قاره آفریقا	میلادی	۶ مارس ۱۹۵۷
استقلال ویتنام جنوبی (سابق) از فرانسه - در قاره آسیا	میلادی	۸ مارس ۱۹۴۹
استقلال مغولستان خارجی از چین - در قاره آسیا	میلادی	۱۳ مارس ۱۹۲۱
استقلال منچوری از چین - در قاره آسیا	میلادی	۱۳ مارس ۱۹۳۲
تأسیس کنفدراسیون سویس - در قاره اروپا	میلادی	۱۸ مارس ۱۸۱۵
استقلال کشور تونس از فرانسه - در قاره آفریقا	میلادی	۲۰ مارس ۱۹۵۶
تأسیس جمهوری پاکستان - در قاره آسیا	میلادی	۲۱ مارس ۱۹۵۶
استقلال اردن از انگلستان - در قاره آسیا	میلادی	۲۲ مارس ۱۹۴۶
استقلال داخلی آیسلند از دانمارک - در قاره اروپا	میلادی	۲۵ مارس ۱۹۱۸
استقلال کشور نروژ از دانمارک - در قاره اروپا	میلادی	۲۸ مارس ۱۸۱۴
تأسیس کشور بوهم و هنگری ^۱ - در قاره اروپا	میلادی	۳۰ مارس ۱۵۲۶
استقلال داخلی رومانی از عثمانی - در قاره اروپا	میلادی	۳۰ مارس ۱۸۵۶
استقلال داخلی برمه از انگلستان - در قاره آسیا	میلادی	۱ آوریل ۱۹۳۷
استقلال اول مجارستان - در قاره اروپا	میلادی	۱۴ آوریل ۱۸۴۹
استقلال اول بلغارستان - در قاره اروپا	میلادی	۱۸ آوریل ۱۹۰۹
استقلال ایرلند از انگلستان - در قاره اروپا	میلادی	۱۸ آوریل ۱۹۴۹
استقلال آلبانی از ایتالیا - در قاره اروپا	میلادی	۱۹ آوریل ۱۹۱۵
استقلال توگو از فرانسه - در قاره آفریقا	میلادی	۲۷ آوریل ۱۹۶۰
استقلال سیرالئون از انگلستان - در قاره آفریقا	میلادی	۲۷ آوریل ۱۹۶۱
استقلال کامل ایتالیا - در قاره اروپا	میلادی	۲۸ آوریل ۱۹۵۸
استقلال دوم بلغارستان - در قاره اروپا	میلادی	۳۰ آوریل ۱۹۰۸
استقلال کره شمالی - در قاره آسیا	میلادی	۱ مه ۱۹۴۸
تأسیس دولت ترانسوال - در قاره آفریقا	میلادی	۲ مه ۱۸۴۹
استقلال کامل آلمان غربی (سابق) - در قاره اروپا	میلادی	۵ مه ۱۹۵۵

۱- بعدها از تجزیه این کشور (چک اسلواکی) بجای بوهم و (مجارستان) بجای هنگری بطور مستقل بوجود آمدند.

استقلال داخلی یمن از عثمانی - در قاره آسیا	میلا دی	۶ مه ۱۹۱۸
استقلال لوکزامبورگ از آلمان - در قاره اروپا	میلا دی	۱۱ مه ۱۸۶۷
استقلال اکوادور از اسپانیا - در قاره آمریکای جنوبی	میلا دی	۱۳ مه ۱۸۳۰
استقلال اتریش بعد از جنگ دوم - در قاره اروپا	میلا دی	۱۵ مه ۱۹۵۵
استقلال رسمی نروژ - در قاره اروپا	میلا دی	۱۷ مه ۱۸۱۴
استقلال کره جنوبی - در قاره آسیا	میلا دی	۱۷ مه ۱۹۴۸
استقلال کوبا - در قاره آمریکای مرکزی	میلا دی	۲۰ مه ۱۹۰۲
استقلال کشور آرژانتین - در قاره آمریکای جنوبی	میلا دی	۲۵ مه ۱۸۱۰
آزادی کشور چک و اسلواکی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۵ مه ۱۹۴۴
تأسیس کشور آفریقای جنوبی - در قاره آفریقا	میلا دی	۳۱ مه ۱۹۱۰
استقلال کامل افغانستان - در قاره آسیا	میلا دی	۳۱ مه ۱۹۱۹
استقلال کشور دانمارک - در قاره اروپا	میلا دی	۵ ژوئن ۱۸۴۹
اعلام موجودیت موناکو - در قاره اروپا	میلا دی	۷ ژوئن ۱۹۱۱
استقلال کامل آیسلند - در قاره اروپا	میلا دی	۱۷ ژوئن ۱۹۴۲
استقلال کشور مالگاشی ^۱ - در قاره آفریقا	میلا دی	۲۶ ژوئن ۱۹۶۰
استقلال کشور عراق - در قاره آسیا	میلا دی	۳۰ ژوئن ۱۹۳۰
استقلال کشور کنگو - در قاره آفریقا	میلا دی	۳۰ ژوئن ۱۹۶۰
استقلال کشور سومالی - در قاره آفریقا	میلا دی	۱ ژوئیه ۱۹۶۰
استقلال کشور رواندا - در قاره آفریقا	میلا دی	۱ ژوئیه ۱۹۶۲
استقلال کشور بوروندی - در قاره آفریقا	میلا دی	۱ ژوئیه ۱۹۶۲
استقلال کشور الجزایر - در قاره آفریقا	میلا دی	۳ ژوئیه ۱۹۶۲
استقلال کشور فیلیپین - در قاره آسیا	میلا دی	۴ ژوئیه ۱۹۴۶
استقلال کشور ایالات متحده آمریکا	میلا دی	۴ ژوئیه ۱۷۷۶
استقلال کشور مالاوی ^۲ - در قاره آفریقا	میلا دی	۶ ژوئیه ۱۹۶۰
استقلال کشور گابن - در قاره آفریقا	میلا دی	۱۶ ژوئیه ۱۹۶۰
استقلال کشور لائوس - در قاره آسیا	میلا دی	۱۹ ژوئیه ۱۹۴۹
استقلال کشور لیبی ^۱ - در قاره آفریقا	میلا دی	۲۶ ژوئیه ۱۸۴۷
استقلال کشور داهومی - در قاره آفریقا	میلا دی	۱ اوت ۱۹۶۰
استقلال کشور نیجر - در قاره آفریقا	میلا دی	۳ اوت ۱۹۶۰
استقلال ولتای علیا - در قاره آفریقا	میلا دی	۵ اوت ۱۹۶۰

۱- نام اولیه این کشور (ماداگاسکار) بود.

۲- نام اولیه این کشور (نیاسلند) بود.

استقلال جزیره جامائیکا- در آمریکای مرکزی	میلا دی	۶ اوت ۱۹۶۲
استقلال ساحل عاج - در قاره آفریقا	میلا دی	۷ اوت ۱۹۶۰
استقلال کامل سنگاپور - در قاره آسیا	میلا دی	۹ اوت ۱۹۶۵
استقلال کشور چاد - در قاره آفریقا	میلا دی	۱۳ اوت ۱۹۶۰
استقلال آفریقای مرکزی - در قاره آفریقا	میلا دی	۱۳ اوت ۱۹۶۰
استقلال کامل هندوستان - در قاره آسیا	میلا دی	۱۵ اوت ۱۹۴۷
استقلال کامل پاکستان - در قاره آسیا	میلا دی	۱۵ اوت ۱۹۴۷
استقلال جزیره قبرس - در قاره آسیا	میلا دی	۱۶ اوت ۱۹۶۰
تأسیس کشور کره جنوبی - در قاره آسیا	میلا دی	۱۷ اوت ۱۹۴۸
استقلال لیختین اشتین - در قاره اروپا	میلا دی	۲۰ اوت ۱۹۲۰
استقلال داخلی سنگال - در قاره آفریقا	میلا دی	۲۰ اوت ۱۹۶۰
استقلال داخلی آلبانی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۱ اوت ۱۹۱۲
استقلال کامل اوروگوئه - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۲۵ اوت ۱۸۲۵
استقلال اول ونزوئلا - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۲۶ اوت ۱۸۲۱
استقلال گواتمالا در آمریکای مرکزی	میلا دی	۲۹ اوت ۱۸۳۹
استقلال ترینیداد و توباگو - در آمریکای مرکزی	میلا دی	۳۱ اوت ۱۹۶۲
استقلال برزیل - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۷ سپتامبر ۱۸۲۲
استقلال مجدد بلغارستان - در قاره اروپا	میلا دی	۹ سپتامبر ۱۹۴۴
ایجاد کشور کره شمالی - در قاره آسیا	میلا دی	۹ سپتامبر ۱۹۴۸
استقلال هوندوراس - در آمریکای مرکزی	میلا دی	۱۵ سپتامبر ۱۸۲۱
تأسیس فدراسیون اتیوپی و اریتره - در قاره آفریقا	میلا دی	۱۵ سپتامبر ۱۹۵۲
استقلال السالوادور - در آمریکای مرکزی	میلا دی	۱۷ سپتامبر ۱۸۲۱
استقلال کامل شیلی - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۱۸ سپتامبر ۱۸۱۰
استقلال عربستان سعودی - در قاره آسیا	میلا دی	۱۸ سپتامبر ۱۹۳۲
استقلال اوروگوئه - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۱۹ سپتامبر ۱۸۲۵
استقلال کشور مالی - در قاره آفریقا	میلا دی	۲۲ سپتامبر ۱۹۶۰
استقلال کشور بچوانالند - در قاره آفریقا	میلا دی	۲۳ سپتامبر ۱۹۶۶
استقلال کشور نیجریه - در قاره آفریقا	میلا دی	۱ اکتبر ۱۹۶۰
استقلال کامل بولیوی - در آمریکای جنوبی	میلا دی	۳ اکتبر ۱۸۲۵
استقلال کشور مکزیک - در آمریکای شمالی	میلا دی	۴ اکتبر ۱۸۲۳
استقلال کشور آلمان شرقی (سابق) - در قاره اروپا	میلا دی	۷ اکتبر ۱۹۴۹
استقلال کشور کاستاریکا - در آمریکای مرکزی	میلا دی	۸ اکتبر ۱۸۲۱
استقلال کامل کشور اوگاندا - در قاره آفریقا	میلا دی	۹ اکتبر ۱۹۶۴

استقلال کشور پاراگوئه - در آمریکای جنوبی	میلادی	۱۲ اکتبر ۱۸۱۱
استقلال کامل گینه - در قاره آفریقا	میلادی	۱۲ اکتبر ۱۹۵۸
استقلال سان مارینو - در قاره اروپا	میلادی	۱۵ اکتبر ۱۷۰۰
استقلال دوم کشور نروژ - در قاره اروپا	میلادی	۱۵ اکتبر ۱۹۰۵
استقلال کشور بلژیک - در قاره اروپا	میلادی	۱۶ اکتبر ۱۸۳۰
استقلال کشور کلمبیا - در آمریکای جنوبی	میلادی	۱۹ اکتبر ۱۸۱۹
اعلام موجودیت ویتنام جنوبی (سابق) - در قاره آسیا	میلادی	۱۹ اکتبر ۱۹۵۵
استقلال اول کشور نیکاراگوا - در قاره آمریکای مرکزی	میلادی	۲۰ اکتبر ۱۸۲۱
استقلال کشور دومینیکن - در قاره آفریقا	میلادی	۲۴ اکتبر ۱۸۲۱
استقلال داخلی کشور زامبیا - در قاره آفریقا	میلادی	۲۴ اکتبر ۱۹۶۰
استقلال کشور پاناما - در آمریکای مرکزی	میلادی	۳ نوامبر ۱۹۰۳
استقلال کشور کامبوج - در قاره آسیا	میلادی	۸ نوامبر ۱۹۴۹
استقلال یکطرفه رودزیای جنوبی - در قاره آفریقا	میلادی	۱۱ نوامبر ۱۹۶۵
تأسیس امپراتوری مقتدر آلمان - در قاره اروپا	میلادی	۱۷ نوامبر ۱۸۷۰
استقلال کشور فنلاند - در قاره اروپا	میلادی	۲۰ نوامبر ۱۹۱۷
استقلال کشور لبنان - در قاره آسیا	میلادی	۲۳ نوامبر ۱۹۴۳
استقلال کشور شیلی - در آمریکای جنوبی	میلادی	۲۴ نوامبر ۱۸۱۸
استقلال کشور موریتانیا - در قاره آفریقا	میلادی	۲۷ نوامبر ۱۹۶۰
استقلال کشور یوگسلاوی - در قاره اروپا	میلادی	۲۹ نوامبر ۱۹۴۵
استقلال رژیم اشغالگر قدس - در قاره آسیا	میلادی	۲۹ نوامبر ۱۹۴۷
استقلال تانگانیکا ^۱ - در قاره آفریقا	میلادی	۹ دسامبر ۱۹۶۱
استقلال زنگبار و یمبا ^۲ - در قاره آفریقا	میلادی	۹ دسامبر ۱۹۶۳
اعلام جمهوریت مغولستان - در قاره آسیا	میلادی	۱۱ دسامبر ۱۹۲۴
استقلال آفریقای جنوبی - در قاره آفریقا	میلادی	۱۱ دسامبر ۱۹۳۱
استقلال کامل کشور کنیا - در قاره آفریقا	میلادی	۱۲ دسامبر ۱۹۶۳
استقلال کشور پرو - در قاره آمریکای جنوبی	میلادی	۲۰ دسامبر ۱۹۲۴
استقلال کشور لیبی - در قاره آفریقا	میلادی	۲۴ دسامبر ۱۹۵۱
استقلال کشور اندونزی - در قاره آسیا	میلادی	۲۸ دسامبر ۱۹۴۹
استقلال داخلی گویان هلند - در قاره آسیا	میلادی	۲۹ دسامبر ۱۹۵۴
استقلال کشور آذربایجان - در قاره آسیا	میلادی	۳۰ اوت ۱۹۹۱

۱- این کشور امروزه جزء کشور آفریقائی (تانزانیا) است.

۲- این کشور نیز امروزه جزء کشور آفریقائی تانزانیا است.

استقلال کشور اوکراین - در قاره اروپا	میلا دی	۲۴ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور لتونی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۱ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور لیتوانی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۱ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور استونی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۱ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور روسیه - در قاره اروپا	میلا دی	۱۷ مارس ۱۹۹۱
استقلال کشور روسیه سفید - در قاره اروپا	میلا دی	۲۵ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور گرجستان - در قاره آسیا	میلا دی	۳۰ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور ترکمنستان - در قاره آسیا	میلا دی	۲۷ اکتبر ۱۹۹۱
استقلال کشور قزاقستان - در قاره آسیا	میلا دی	۱۵ دسامبر ۱۹۹۱
استقلال کشور قرقیزستان - در قاره آسیا	میلا دی	۳۰ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور کرواسی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۹ مه ۱۹۹۱
استقلال کشور اسلوانی - در قاره اروپا	میلا دی	۲۵ ژوئن ۱۹۹۱
استقلال کشور ارمنستان - در قاره آسیا	میلا دی	۲۳ سپتامبر ۱۹۹۱
استقلال کشور ازبکستان - در قاره آسیا	میلا دی	۳۰ اوت ۱۹۹۱
استقلال کشور چین اینگوش - در قاره آسیا	میلا دی	۲۷ اکتبر ۱۹۹۱
استقلال کشور مقدونیه - در قاره اروپا	میلا دی	۹ سپتامبر ۱۹۹۱
استقلال کشور تاجیکستان - در قاره آسیا	میلا دی	۹ سپتامبر ۱۹۹۱
استقلال کشور مولداوی - در قاره آسیا	میلا دی	۲۷ اوت ۱۹۹۱

اکتشافات مهم و مسافرت‌های مشهور

مناطق بازدید و یا اکتشافی	تاریخ به سال مسیحی	سفر
از بابل به طرابوزان (مسافرت مشهور به بازگشت ده هزار نفر). امپراتوری ایران تا حدود سیر دریا افغانستان - هندوکش - پنجاب - بلوچستان. راه دریایی از رود سند تا مصب دجله. حوضه گانژ (الله آباد). عبور از صحاری بزرگ و کوه‌های سخت و احداث دیوار بزرگ چین عبور از چین مرکزی و ارتباط با مناطق فرغانه. راه قدیمی تجارتی دریای قزمرز - حوضه گانژ و فرات و اسکندریه و ختن شناسایی مناطق مازنی - سواحل غربی عربستان - باب‌العندب. راه زمینی از چین تا سواحل دریای خزر. مسافرت دریایی هیأت رومی (احتمالاً مرکب از تجار رومی). مسافرت در مناطق گبی - افغانستان - هندوکش - پنجاب - حوضه گانژ - جزیره سیلان جاوه و جان - تونگ. مسافرت به چین و آسیای مرکزی. مسافرت به فلسطین - دره نیل. جزیره سیلان و بندر آسیای مرکزی. مسافرت به فلسطین. مسافرت به سواحل خلیج فارس - مالابار - مایو - نیکوبار - سوماترا - کان‌فو (در چین). مسافرت به ماداگاسکار، هند، چین، ایران، ماوراء خزر	الف - قاره آسیا گزنفون اسکندر ننارک مگاستن مهندسین چینی تجار چینی تجار یونانی و چینی یان زانو سفیر امپراتور روم فا - هیو مبلغین نستوری ارگوف تجار عرب وی لی بالا سلیمان و ابن وهاب مسعودی	
	۴۰۱ ق.م ۳۲۳-۳۳۱ ق.م ۳۲۵-۳۲۴ ق.م ۲۹۰ ق.م ۲۲۰ ق.م ۱۱۴ ق.م قرن اول مسیحی ۹۴ م ۱۶۶ م ۳۹۹-۴۱۷ م ۶۳۵ م ۶۸۰ م ۷۰۰ م ۷۲۱ م حدود ۸۵۰ م ۹۵۰ م	

مسافرت‌های مطالعاتی در سرزمین خلفای عباسی در شمال افریقا.	۹۴۳-۹۶۹ م	ابن حوقل
فلسطین، سوریه، بین النهرین، ایران، مالابار، سیلان، چین، حوضه ولگا، استپ‌های اورال، دریاچه اورال، تین چان.	۱۱۵۹ م	ابن یاسین تودل
دریاچه اولی اوگور آلتایی، قرقه قوردم.	۱۲۴۵ م	بلان کارین
آسیای صغیر، ایران، ترکستان غربی، قرقه قوردم.	۱۲۴۹ م	لون ژومو
کریمه، استپ‌های قرقه قوردم، دریاچه بایکاش قفقاز، آرات، شط قرات.	۱۲۵۳-۱۲۵۶ م	روبروکی
کریمه، حوضه ولگا، بخارا، تین شان تا مقر کولایی (سرحد چین) و مراجعت از راه سوریه و ارمنستان.	۱۲۶۰-۱۲۶۹ م	برادران بولو
ارمنستان، ایران، بدخشان، فلات پامیر، سرچشمه‌های جیحون، لوب‌نور، کان یو، یکن، هوانگ هو، تبت، حوضه یانگ تسه کیانگ، یون تان، سالوآن، داخله چین، سوماترا، نیکوبار، هورموز و ونیز.	۱۲۷۱-۱۲۹۵ م	مار کوبولو
مسافرت به ایران، آسیای مرکزی، چین.	۱۲۸۹-۱۳۲۸ م	مونت کورون
طرابوزان، ارمنستان، هورموز، سیلان، نیکوبار، سوماترا، جاوه، بریتو، هند جنوبی، چین، لها سا، ایران و ونیز.	۱۳۱۷-۱۳۳۰ م	ادریک دیورومون
خیوه، چغتایی، سرائی.	۱۳۳۸ م	ویتوریا
سرائی، بلغار، خیوه، بخارا، سمرقند، افغانستان، دره سند، مالابار، مالدیو، سیلان، نیکوبار، سوماترا، چین.	۱۳۳۹-۱۳۵۳ م	ماری تیولی
سسرائی، آلاسگ، یکن، از راه فافله رون، زایتون، مالابار، مالدیو، هورموز و فلسطین.	۱۴۱۲-۱۴۴۰ م	نیکولا کنتشی
هورموز، کاسپانی، مدرین، سیلان، جزیره آندامان، سوماترا، جاوه، بریتو، گائو، پیرمانی، ایرآدی، سیام، ملوک، باندا، چین، هند، سوکوتورا، عدن، دریای قرمز، مصر.	۱۴۸۸ م	کونیلهاام
کانافون، کالی کوت، گوآ.	۱۴۹۸ م	واسکودرگاما
هند (کالیکوت) از راه دماغه کاب.		

جزایر ژاپن.	م ۱۵۰۲	دوموتور
جزایر باندا، ملوک.	م ۱۵۰۶	بارتسا
جزایر لاکدیو.	م ۱۵۰۸	آلمینیا
جزایر هومون، گوالا.	م ۱۵۰۷-۱۵۱۰	آلبوکرك
مالاكا.	م ۱۵۱۱	آلبوكرك
جزایر ملوك، بوئرو، آموان، سوماترا، جاوه.	م ۱۵۱۱-۱۵۱۲	سرو
سیمبالا، زالور، باندا.	م ۱۵۱۱-۱۵۱۲	اوبرو
مالدیو، سوماترا.	م ۱۵۱۲	اودرادا
بنگال.	م ۱۵۱۲	سیلورا
جزیره نیوکو.	م ۱۵۱۸	برز
فلیپین، بریتو.	م ۱۵۲۱	ماژلان
جزایر ژاپن.	م ۱۵۴۲	موتو
سرزمین سبیری	م ۱۵۸۰-۱۵۸۴	تعموپیچ
مانگاری خلیج تاز	م ۱۶۰۰	قزاقهای روسی
مسافرت در طول رودخانه ینی سنی تا مصب.	م ۱۶۱۰	قزاقهای روسی
مسافرت در سبیری شمالی.	م ۱۶۱۶	قزاقهای روسی
فلات گمی، دیوار بزرگ چین.	م ۱۶۱۹	قزاقهای روسی
فلات ایران.	م ۱۶۲۰-۱۶۲۴	دلوال
مسافرت در داخله سبیری.	م ۱۶۲۴	قزاقهای روسی
حوضه لنا، احداث مرکز «واکوتسک».	م ۱۶۲۸-۱۶۳۲	قزاقهای روسی
مسافرت از مصب لنا تا اولنگ، پایباندی کیرگا	م ۱۶۳۷-۱۶۳۹	قزاقهای روسی
سواحل دریای اختسک.	م ۱۶۳۹	ایوان مورگوروی تین
دریاچه بایکال.	م ۱۶۴۳	قزاقهای روسی
سواحل شرقی ژاپن، دریای اختسک تا ۴۸ درجه شمالی، باخالین.	م ۱۶۴۳	دورس

تنگه فوکو، جزیره فورموز	۱۶۴۳ م	دوربین و شاپ
یاکوتسک، آلمان، آموز دریای اختسک.	۱۶۴۳-۱۶۴۴ م	پاپا رکو
سواحل کالیما، برخورد با قبایل چوکچ.	۱۶۴۴-۱۶۴۶ م	قزاقها
از کالیما تا باب برنگ، مصیبت آنادیر.	۱۶۴۸-۱۶۴۹ م	دچف
حوضه لنا، اولکما، توگور، قلل پابلونوبی مور.	۱۶۵۳ م	خاباروف
کره	۱۶۵۴ م	هندر - هامل
ایران، هند، جزایر سوند.	۱۶۳۸-۱۶۶۳ م	تارونیه
مشرق چین.	۱۶۶۱-۱۶۶۷ م	توبوت
ایران، هند، مجدداً ایران.	۱۶۷۰ م	شاردن - دوربن
ایران، عربستان، هند، سیلان، جاوه، سوماترا، ژاپن.	۱۶۹۰-۱۶۹۲ م	کومفر
کامچاتکا.	۱۶۹۰ م	موروسکو
جزایر مکوریل.	۱۷۱۱ م	محبوبین سوئدی
افتتاح کشتی رانی بین اختسک و پولهریک.	۱۷۱۷ م	محبوبین سوئدی
سواحل کامچاتکا، باب برنگ.	۱۷۲۸-۱۷۲۹ م	برنگ
سرزمین چوکچ ها تا ۶۶ درجه شمالی، مسافرتین سواحل آمریکا را می دیدند.	۱۷۳۲ م	فدروف
ارخانگلسک، دریای کارا، تا ۷۲ درجه و ۴۵ دقیقه شمالی.	۱۷۳۴ م	مور و یوف - پلروف
یاکوتسک، اولنگ، سانتانگا ۷۷ درجه و ۲۹ دقیقه شمال.	۱۷۳۴-۱۷۳۶ م	اوف زین
ارخانگلسک، اوبی از راه دریا.	۱۷۳۶-۱۷۳۷ م	مالی ژین اسکوروف
مسافرت روی اوبی تا ملتقای نینی سنی.	۱۷۳۷ م	اوف زین
دماغه تاده واقع در ۷۶ درجه و ۴۷ دقیقه شمالی دریاچه نای میر.	۱۷۳۹ م	لاپروف
جزایر آلوسین، جزیره برنگ.	۱۷۴۱ م	برنگ وستلر
لنا، دماغه پارانو، آنادیر.	۱۷۴۱-۱۷۴۲ م	لاتیف
سرتین سبیری، کامچاتکا و کوریل.	۱۷۴۲-۱۷۴۸ م	هیات بزرگ اکتشافی روسی
شبه جزیره چلیوسکین با سورتمه	۱۷۴۲ م	چلیوسکین

ازبانا تا کولی، ما از راه دریا.	۱۷۶۰ م	باکوف
عربستان.	۱۷۶۲-۱۷۶۴ م	نئی پور
سبیری تا بایکال سر زمین چین.	۱۷۶۸-۱۷۷۴ م	پالوسی
جزیره فرمز دریای زرد، ساخالین، تنگه لایرون کامچاتکا.	۱۷۷۷ م	لایروز
تنگه فرمز دریای زرد، پکن، دیوار بزرگ، کانال امپراتوری.	۱۷۹۳ م	مارکائیز
سوریه، فلسطین.	۱۸۰۲-۱۸۰۵ م	سکون
ماگاسکی، تنگه کره، سیرو ساخالین، گوریل.	۱۸۰۴-۱۸۰۵ م	کروز نسترون
سرچشمه‌های رود گائز.	۱۸۰۷ م	وب
مکائیز، کابل.	۱۸۰۸ م	الفینستون
سواحل سبیری جدید.	۱۸۰۵-۱۸۱۱ م	سانیکوف
سیدنی، بلوچستان، ایران.	۱۸۰۹-۱۸۱۰ م	کریستی و پوتینگر
مسافرت به مکه، مدینه، یمن.	۱۸۰۹-۱۸۰ م	سیتزن
حلب، پالمیر (سوریه) و فلسطین.	۱۸۰۹-۱۸۱۲ م	پورکهارت
سرچشمه‌های رود گائز، دریاچه منسر و وان فانت.	۱۸۱۲ م	مور کروف و هرسی
سرچشمه‌های گائز.	۱۸۱۲ م	هورکسون
آسیای صغیر، ارمنستان (بعداً به ایران).	۱۸۰۸-۱۸۱۴ م	کیز
مکه، مدینه، یامبو.	۱۸۱۴ م	پورکهارت
جزیره برنگ.	۱۸۱۶ م	کوئیزو
عربستان و خلیج فارس تا دریای احمر.	۱۸۱۹ م	سادلپه
خنوه.	۱۸۱۹ م	مور و یوف
بخارا.	۱۸۲۰-۱۸۲۱ م	اورسمن
جزایر ژاپن.	۱۸۲۰-۱۸۲۳ م	سی پولد
سیرمانی، ایراآادی.	۱۸۲۶-۱۸۲۷ م	گرافورد
سر زمین سبیری از اورال تا کامچاتکا.	۱۸۲۸-۱۸۲۹ م	ارسن

کامچانکا، سرزمین جوگجهها، کاراگیسک.	۱۸۲۹ م
آتابی، دزونگاری.	۱۸۲۹ م
لاتوس، سالونین، سیام.	۱۸۳۰-۱۸۳۷ م
سالونین، مکنگ.	۱۸۳۷ م
ساحل دریای قوزن کشف اختلاف ارتفاع بین دریای قوزن و ایلیانوس هند.	۱۸۳۷ م
عربستان.	۱۸۴۳ م
خلیجهای شمال سیری.	۱۸۴۳-۱۸۴۴ م
جاو.	۱۸۴۵-۱۸۴۹ م
عربستان.	۱۸۴۵-۱۸۴۸ م
سیر دریا (جیحون).	۱۸۵۳ م
ایرآزادی.	۱۸۵۶ م
همالایا، معبر قوه قزاق و کون لون.	۱۸۵۷ م
آسیای مرکزی.	۱۸۴۷-۱۸۵۸ م
ایران.	۱۸۵۷-۱۸۵۹ م
تین شان.	۱۸۵۸ م
آسیای مرکزی.	۱۸۲۷-۱۸۶۴ م
هوانگ - هوعلیا - صحرای اوردوسی، کوکو نور، تبت، لهاسا.	۱۸۴۴-۱۸۶۴ م
آلاتو، تین جان، ایس کول، سرزمین های ماوراء قفقاز.	۱۸۵۷ و بعد
مکونگ.	۱۸۵۹-۱۸۶۱ م
هندوچین و سایگون، مالاکا.	۱۸۶۱-۱۸۶۳ م
عربستان.	۱۸۶۲-۱۸۶۳ م
آسیای مرکزی.	۱۸۶۳ م
بخارا.	۱۸۶۲-۱۸۶۴ م
ایران.	۱۸۶۴-۱۸۶۷ م

لوتک	لوئیس براندریس
هومیولد	برادران شلان گین تیبیت
گرافورد	جی باچف
مک لود	خانیکف
شوبرت	والی کانف
ورد	لوتزو برتو
فن میهنه دورف	گابت و هوک
جوزگان	سمنوف
والن	موهوت
بوتاکف	باستیان
براندیس	بالگراو
برادران شلان گین تیبیت	دوگرن
جی باچف	وامبری
خانیکف	مهندسین انگلیسی
والی کانف	
لوتزو برتو	
گابت و هوک	
سمنوف	
موهوت	
باستیان	
بالگراو	
دوگرن	
وامبری	
مهندسین انگلیسی	

سرچشمه‌های «تاریخ» دلتای «آمودریا».	۱۸۶۷ م	فن اوستین - ساکن
مکنگ.	۱۸۶۸-۱۸۸۶ م	گازنیه
مکنگ.	۱۸۶۸-۱۸۶۶ م	موهر
یاگ - تنه - کیانک، باهو، آسام.	۱۸۶۸ م	کوبیز
فلات پامیر.	۱۸۶۸ م	فدچنکو
چین.	۱۸۷۲-۱۸۶۸ م	فن ریشتهوفن
آسیای دور.	۱۸۷۱-۱۸۷۰ م	دوگرن
فلسطین.	۱۸۷۱ م	دریک
مناطق کوههای آرال و دریای خزر.	۱۸۷۱ م	اسکوتلوف
فرغانه، ماوراء سلاهی.	۱۸۷۱ م	فدچنکو
آلاتشان، تان شان، تسانیدام، کوکونور، تبت شمالی و یانک تنه کیانک.	۱۸۷۲-۱۸۷۰ م	زوالسکی
تبت.	۱۸۷۳ م	ناتین سینگ
آسیای مرکزی.	۱۸۷۳ م	سوسنوریسکی
حوضه آمور.	۱۸۷۴ م	اسکولینوف
جنوب غربی چین، بهامو.	۱۸۷۴ م	مارگاری
تین شان جنوبی.	۱۸۸۶ م	کور و پاتکین
هندوچین.	۱۸۷۷-۱۸۷۵ م	هارماند
طارم، لوب - نور، آلتین تاغ.	۱۸۷۷-۱۸۷۶ م	برزوالسکی
مغولستان.	۱۸۷۷ م	پوتائین
فلات پامیر.	۱۸۷۸ م	سوروزف
شانگهای، کان - سو، سی - نینگ - بهاما.	۱۸۸۰-۱۸۷۷ م	سزشتی
سانی زاننسک، دشت گوبی، نان شان، یان تنسه، قل تاگلایا، تبت، کون - لون.	۱۸۸۰-۱۸۷۹ م	برزوالسکی
سرچشمه‌های هواگ هو، کوکونور، کپاچا.		
پخارا، سرقند، ترکستان، کوهستان تین شان، حوضه سیحون.	۱۸۸۰ م	بون زالو

دارواز و تبت.	م ۱۸۸۱	سمیزوف
سرچشمه‌های بر اهماپوترا.	م ۱۸۷۸-۱۸۸۶	کریشنا
های نان.	م ۱۸۸۲	هانری دورلن
کیاختا، سرچشمه‌های هوانگ‌هو، لوب نوز، آلتین تاغ، تبت، ترکستان روس.	م ۱۸۸۵-۱۸۸۲	براز والسکی
حوضه بر اهماپوترا.	م ۱۸۸۵	وروهورپ
ترکمنستان، ایران.	م ۱۸۸۵	بون والو
آسام، بیرمانی علیا.	م ۱۸۸۴-۱۸۸۵	نیدهام و لوروث
ختن، حوضه تارم.	م ۱۸۸۷-۱۸۸۵	کاری
ترکستان، پامیر، کشمیر.	م ۱۸۸۷-۱۸۸۶	بون والو و کاپوس
جنوب غربی عربستان.	م ۱۸۸۸	گلایزر
کولجا، تین شان، لوب نوز، آلتین تاغ، تبت، ساتان، یون نان، تنکن.	م ۱۸۹۰-۱۸۸۹	هانری دورلن
قره قوروم، پامیر، زرافشان، سرچشمه‌های اوکوس و جبال هندوکش.	م ۱۸۸۹	دورنی
سلسله جبال البرز.	م ۱۸۹۰	پاستوشوف
خراسان، ماوراء قفقاز، بخارا، سمرقند، کوه دماوند.	م ۱۸۹۰-۱۸۹۱	سون - هادن
جبال هیمالیا.	م ۱۸۹۲	دیتر
عربستان شمالی، حوضه فرات.	م ۱۸۹۳	فن اوین هاین
ایران.	م ۱۸۹۰-۱۸۹۴	اشتال
هفت بار مسافرت به ایران.	م ۱۸۹۳ و سالهای بعد	سایکس
ارمنستان.	م ۱۸۹۸	اوسوالد
بلوچستان.	م ۱۸۹۹-۱۸۹۸	وود نیورگ
آلتای، قلات تبت شرقی.	م ۱۸۹۱-۱۸۹۹	گوسلو و
حوضه تارم، تبت شمالی، قره قوروم، کشمیر.	م ۱۹۰۲-۱۹۰۰	سون - هادن
تین شان، آلاتو، دوزانگاری.	م ۱۹۰۲	شاپوشنیکوف
ایران غربی و شمالی.	م ۱۹۰۴	اشتال

هیئت نظامی انگلستان به لهاسا.	۱۹۰۴ م	برنگوسباد
چین و تبت.	۱۹۰۵-۱۹۰۳ م	فیشر
بین النهرین و ایران.	۱۹۰۵ م	هرزفلد
تورقان.	۱۹۰۶-۱۹۰۴ م	نولوک و بارتوس
مناطق سرچشمه‌های هوانگ - هو.	۱۹۰۸-۱۹۰۵ م	تاقل
ایران شرقی و ماوراء سلسله جبال هیمالیا.	۱۹۰۸-۱۹۰۶ م	سون - هادن
تین - شان.	۱۹۰۸-۱۹۰۷ م	مرز ناختر
یاک تسه، تسولینگ هو، یاجینو، یالونگ، تونگ.	۱۹۰۱-۱۹۱۰ م	لوژاندر
بانان، سرچشمه‌های ایرآدی و برهماپوترا.	۱۹۱۱ م	بیلی
سالوان علیا، حوضه مکونگ.	۱۹۱۳ م	وارد
حوضه علیای برهماپوترا.	۱۹۱۳ م	بیلی
قلل سایام، اوربان خانی.	۱۹۱۴ م	اوربان - اولسن
احداث مستعمره سیرن.	۱۹۳۰ ق.م	ب - آفریقا
از جبل الطارق و سواحل گینه.	۱۹۷۰ ق.م	یونانیان
حیثیه.	۲۳ ق.م	هانون
فزان.	۱۹ ق.م	پوریدونیس
قلل اطلس، سرچشمه‌های سولویا.	۴۲ م	کورلیوس بالیوس
مناقی بحرالزوال، نیل ایض.	۶۰ م	پولینیوس
راه تجارتن قدیمی ساحلی که از مصر به زنگبار منتهی بوده است.	قرن اول	مأموران ترون قیصر روم
ماداگاسکار، آفریقای شمالی.	۹۵۰ م	تجار مصری
از حیثیه به آسوان.	۱۱۷۰ م	مسمودی
جزایر قناری.	۱۲۷۰ م	ابن یامین اهل تولدو
حیثیه ونوبی.	۱۳۴۹-۱۳۲۴ م	مالاگلسوس
		ابن بطوطه

سرزمین های ماندینگ.	۱۳۵۲ م	این بطورطه
تسخیر جزایر آسور.	۱۴۲۷ م	پرتغالیها
شط سنگال و دماغه اخضر.	۱۴۴۵ م	دنیزدیاز
شهر کانتور واقع در گامبی.	۱۴۵۶ م	دیوگوبونو
ساحل طلا، مصب نیجر، خط استوا.	۱۴۷۰-۱۴۷۱ م	سانتارم
مصب شط کنگو.	۱۴۸۶ م	دیوگادو
دماغه امید.	۱۴۷۷ م	بارتلمی دیاز
ناتال، لورنسومارکس، دلتای زامبر، موزامبیک.	۱۴۹۸-۱۴۹۷ م	واسکودوگاما
موزامبیا، ملند.	۱۵۰۷ م	اسکارانهااس
جزایر ژونیون، مورس، سرچشمه های نیل آبی.	۱۶۱۸ م	پاژ
حیثه، سرچشمه های نیل آبی، دریاچه تانا.	۱۷۶۹ م	بروس
آفریقای جنوبی.	۱۷۷۳ م	توزبرگ
شط اورانژ.	۱۷۷۷ م	گوردون
گامبی، مدینه (در کشور اولی)، بامبوک.	۱۷۹۰ م	هوگون
بحر النزال (نیل علیا).	۱۷۹۳ م	برون
حوضه گامبی، بوندو، سنگال، مورزان، تعیین مسیر سنگال و گامبی و نیجر.	۱۷۹۷ - ۱۷۹۵ م	مینگوبارک
موزامبیک، کارامبو	۱۷۹۸ م	لالسرو
سان سان دینک، مسیر نیجر در ماوراء تمبوکتو.	۱۸۰۵ م	مونگوبارک
آفریقای جنوبی، انگولا تا مصب زامبر.	۱۸۱۱-۱۸۰۲ م	داکوستا
تویی، آتیارا.	۱۸۱۴-۱۸۱۳ م	بورگهارت
دریاچه چاد، کورکا، ماناگارا، کانو.	۱۸۲۴-۱۸۲۱ م	هیئت کلابرتون
تمبوکتو.	۱۸۲۶-۱۸۲۵ م	گنک
دریاچه انگامی.	۱۸۴۹ م	لیونگستون
کنگوی سفلی، سرزمین کواآتزا، کاسایی، زامبر علیا.	۱۸۴۹-۱۸۵۲ م	مازیار

م ۱۸۵۱	حوضه «الیم بو بو».	کازی زبو
م ۱۸۵۱	زامیز علیا.	لیونگستون
م ۱۸۵۴	چارار پایتخت سومالی، عبور از مشرق به مغرب در افریقای شمالی.	بورتین
م ۱۸۵۶-۱۸۵۳	آبشار ویکتوریا.	لیونگستون
م ۱۸۵۵	دریاچه تانگانیکا.	لیونگستون
م ۱۸۵۸	دریاچه ویکتوریا، نیاسا.	بورتین
م ۱۸۵۸	زامیز وسطی.	سیبک
م ۱۸۵۸	دریاچه نیاسا و شیروا.	لیونگستون
م ۱۸۵۹	یولاگو (نیل علیا).	لیونگستون
م ۱۸۶۳-۱۸۶۲	صحرائ الجزائر.	فن هوگلن
م ۱۸۶۴-۱۸۵۴	طرابلس، خلیج گینه، مورزوک، بورنوماندارا.	دورریر
م ۱۸۶۷-۱۸۶۶	سوکوتز، بنونه، لوجا، لاگوس.	روفس
م ۱۸۶۸-۱۸۶۷	دریاچه مونزو، بنگونو، لوآبا.	لیونگستون
م ۱۸۵۸-۱۸۶۷	سیرناتیک، بیوه، گودال لیبی.	روفس
م ۱۸۶۹	تیبستی.	ناشکال
م ۱۸۷۱	حوضه نیل نا مجاورت خط استوا.	باکر
م ۱۸۷۱-۱۸۷۰	شط غزال، سرزمین نیام، اوله مانگ بانو.	شومین فوررت
م ۱۸۷۲-۱۸۷۱	زنکار، تانگانیکا، روسی لی.	استانلی
م ۱۸۷۴-۱۸۷۳	صحرائ لیبی.	روفس
م ۱۸۷۵-۱۸۷۰	بورکی، کانم، بوزنو، اوآدایی، دارفور، کوردومان.	ناشکال
م ۱۸۷۵-۱۸۷۳	اطراف دریاچه نیاسا، مصر، نیل، دریاچه آلیز.	استانلی
م ۱۸۷۷-۱۸۷۶	کشف سرزمین آلیز، ادوار.	استانلی
م ۱۸۷۹	مسیر لوآبا و کونگوازینان گونه تانوریا، اولین تأسیسات تجاری در استانلی بول.	استانلی
م ۱۸۸۰-۱۸۷۸	دریاچه نیاسا، تانگانیکا، هیکوآ.	تومسون

درباچه لئوپولدوم.	م ۱۸۸۱	استانبلی
سرزمینهای شمالی دریاچه نیاسا، بانگوانو، کنگوی علیا.	م ۱۸۸۴	ژنرو
عبور از سرتاسر آفریقای مرکزی.	م ۱۸۸۷-۱۸۸۶	ویرومان
کینا.	م ۱۸۸۸	تاکلی
کنگو، دریاچه آبر، نیاسا، نیان گوئه، موزامبیک.	م ۱۸۸۹-۱۸۸۷	استانبلی
صعود به قلل کلبامانجارو.	م ۱۸۸۹	میر
سرچشمه اصلی نیل.	م ۱۸۹۲	یرومان
مسافرت از زنگبار به کنگو، دریاچه کیوو-جوبا، قلل گیرونگا.	م ۱۸۹۴-۱۸۹۳	فن گوژرن
سومالی، دریاچه استقانی.	م ۱۸۹۵-۱۸۹۴	سمیت
نینجره (بورگو).	م ۱۸۹۵-۱۸۹۴	لوگارد
فلات نوگو.	م ۱۸۹۵	گرونز
بربر، دریاچه رادلف.	م ۱۸۹۷-۱۸۹۶	کارندیش
شط النزال، فاشودا، جینوتی.	م ۱۸۹۹-۱۸۷۶	مارشاند
مراکش.	م ۱۸۹۸	فیشر
صحرا، چاد، اویانگی.	م ۱۹۰۰-۱۸۹۸	لاسی
آفریقای جنوب غربی.	م ۱۹۰۰	هارتمان
کامرون شمالی.	م ۱۹۰۲-۱۹۰۱	دومی نیک
اراضی مجاور سرچشمه‌های نیروه، دریاچه چاد.	م ۱۹۰۳-۱۹۰۲	موتروفن والدو
سلسله جبال هوگار.	م ۱۹۰۳	لوهان
آفریقای شرقی.	م ۱۹۰۴	ژاگر
روئنزوری.	م ۱۹۰۶	دوک دزایروز
نینجر، چاد، شط النزال.	م ۱۹۰۷-۱۹۰۴	الکساندر
قلل کاپریوی.	م ۱۹۰۷	سینر
بوکوبا، دریاچه کیوو، روئنزوری، کنگو.	م ۱۹۰۸-۱۹۰۷	دوک مکینبورگ

<p>راین لاند (ارض جدید). سواحل شرقی آمریکای شمالی بین مدار ۴۰ تا ۴۲ درجه شمالی. کانادا، مصب سن لوران، ارض جدید. گواناهاتی (جزیره واتلینگ)، کوبا، هائیتی. دومی نیک، گوادلوپ، آنتیل کوچک، پورتوریکو. ژامائیک، ۷۰۰ جزیره کوچک در جنوب کوبا و غیره. لابرادور، ارض جدید، ساحل جنوبی. کانادا، سن لوران، لابرادور. از دماغه ولا به خلیج اورا، رومانگالنا، ساحل پاناما. هوندوراس، نیکاراگوا، کوستاریکا، وراگا، پاناما، جزایر لیمونز. سواحل شرقی آمریکای شمالی بین مدار ۴۵ و ۵۸ درجه به ارض جدید. آغاز صید ماهی در عرض جدید. مسافرت به دور مجمع الجزایر کوبا. فلوریدا. کشف دریای جنوبی (اقیانوس کبیر). خلیج هودسن ۶۷ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی. یوکان، فلورید. ساحل شرقی مکزیک. مکزیک. دریاچه نیکاراگوا. سواحل آمریکای شمالی از ۳۴ تا ۵۰ درجه شمالی. از لابرادور تا فلوریدا. فلوریدا، آلاباما، میسیسیپی، آرکانزاس، کولرادو، مکزیک جدید، سواحل</p>	<p>۹۹۹ م ۱۰۰۰ م ۱۴۷۲ م ۱۴۹۲ م ۱۴۹۳ م ۱۴۹۴ م ۱۴۹۷ م ۱۵۰۰ م ۱۵۰۱ م ۱۵۰۲ م ۱۵۰۳ م</p>	<p>ج - آمریکای شمالی و مرکزی بیان هرجوئفون لیف اریکسون پی نینگ کرستف کلمب کرستف کلمب کرستف کلمب کابوت کوتزل باستداس کرستف کلمب کابوت</p>
<p>۱۵۰۸ م ۱۵۱۲ م ۱۵۱۳ م ۱۵۱۶ م ۱۵۱۷ م ۱۵۱۸ م ۱۵۱۹ م ۱۵۲۲ م ۱۵۲۴ م ۱۵۲۵ م ۱۵۲۶-۱۵۲۸ م</p>	<p>ارکامبو پونس دوتون بالبونا کابوت کوردوا گریالوا فرناند کورتز ورازانو گویمز واگا</p>	

<p>کالیفرنیا. مسافرت در سن لوران. جنوب کالیفرنیا و سواحل شمالی. آلاباما، می‌سی‌سی‌پی. سلسله چپال روسو از ابتدا سواحل شرقی، در خط سیر می‌سی‌سی‌پی تا مصب آن. مکزیک، مکزیک جدید، کانیون بزرگ اریکاناس، میسوری. مسافرت در مسیر ریو کولو رادو از مصب.</p>	<p>۱۵۳۵ م ۱۵۳۶-۱۵۳۲ م ۱۵۴۱-۱۵۴۰ م ۱۵۴۱ م ۱۵۴۰-۱۵۴۱ م ۱۵۴۰ م</p>	<p>ژاک کارتیه کورژ دوستو آلوارادو هیئت کورونادو ملشپوردیاز</p>
<p>خلیج سان فرانسیسکو. سواحل غربی تا رود کولومبیا، خلیج ساثر انسیسکو. سواحل آمریکا تا محل وان کورد. احداث شرکت ویرجینی و پلیموت. احداث جاستون، آغاز تشکیل ممالک متحده. شط و خلیج هودسن. اوتواوا، دریایچه هورن، سواحل غربی دریایچه میشیگان. از کانادا به می‌سی‌سی‌پی. شط ایلی نوا و می‌سی‌سی‌پی تا خلیج مکزیک، لوفی زبان. خلیج سن برنارد، ریو کولو رادو. پورتسگورو، کالیفرنیا. جزایر آلوسین. سواحل آلاسکا در عرض ۵۵ تا ۵۶ درجه. احداث بندر مونتره در کالیفرنیا. گوادلوپ. طی سواحل غربی تا شوماگین و دماغه برنس درگال (غربی ترین نقطه آمریکا)</p>	<p>۱۵۷۵ م ۱۵۷۸ م ۱۵۹۲ م ۱۶۰۶ م ۱۶۰۷ م ۱۶۰۹-۱۶۱۰ م ۱۶۳۵ م ۱۶۷۳ م ۱۶۸۱-۱۶۸۲ م ۱۶۸۷ م ۱۷۰۹ م ۱۷۴۱ م ۱۷۴۱ م ۱۷۶۹ م ۱۷۷۵ م ۱۷۷۸ م</p>	<p>بودگا دریک دوفوکا جون اسمیت هودسون نیکوله برمارکت دولاسال لاسال دامیه برنگ چیریکوف بودگا کوک</p>

باب بیرینگ (۷۰ درجه و ۴۱ دقیقه عرض شمالی).		
بنادر «فرانسویان» جزایر «انکر».	۱۷۸۶م	لابروز
سواحل مکزکی تا ابتدای اقیانوس منجمد.	۱۷۸۹م	مکزکی
جزایر شارلوت، ترعه فوکس، نوکا.	۱۷۹۱م	شارلوت
کانادا از طریق کوههای روشوز	۱۷۹۲-۱۷۹۳م	مکزکی
از تنگه «وان کور» شرح کامل از سواحل غربی.	۱۷۹۴-۱۷۹۵م	وان کور
فلات مکزیک.	۱۸۰۳م	هومبول
میسوری، یلستون، کولومبیا.	۱۸۰۴-۱۸۰۸م	لوئیس و کلارک
اراضی واقع در مجاورت سرچشمه‌های می‌سی‌سی‌پی، «ریودل نورت».	۱۸۰۷م	پیک
کوههای روشوز رودپلات، بلوری.	۱۸۱۲م	شرکت پوست آستوریا
جزایر ساریچوف، خلیج کوتزیو، اونالاسکا، باب بیرینگ.	۱۸۱۶-۱۸۱۷م	کوتزیو
می‌سی‌سی‌پی، ایالات، روشوز	۱۸۱۹-۱۸۲۰م	بل
دریاچه‌های هورن، سوپریور، ساندی می‌سی‌سی‌پی، دریاچه کاس.	۱۸۲۰م	کاس
کوه‌های روشوز دریاچه بزرگ شور، هومبولد، سنک روپور.	۱۸۳۱-۱۸۳۶م	بونویل
کانادا، مساک متحده، اکس جدید.	۱۸۴۱م	لیل
کوههای ساحلی کالیفرنیا.	۱۸۴۷-۱۸۴۹م	وازنر
کالیفرنای شمالی، اورگون، یوتا، آریزونا، مکزیک جدید.	۱۸۵۱-۱۸۵۵م	نیوبری
آلاسکا، یوکنسن.	۱۸۶۷م	دال
کوههای روشوز کانادایی.	۱۸۷۵-۱۸۷۶م	سلوین
فلات کولورادو، آریزونا.	۱۸۷۱-۱۸۷۹م	کانت
سرچشمه‌های میسوری.	۱۸۹۵م	برود
خلیج هودسن، لابرادور.	۱۸۹۷-۱۹۰۱م	بل
گواتمالا و هند غربی.	۱۹۰۲-۱۹۰۳م	سایر
لابرادور.	۱۹۰۳م	والاس

تری بنیاد، دلتای اورنوگ، مارگاریتا.	م ۱۴۹۸	د - آمریکای جنوبی
سواحل مروارید، ونزوئلا، جزایر باهاما.	م ۱۴۹۹	کریستف کلمب
برزیل.	م ۱۵۰۰	آمریک وسموس و هوجدا
احداث اولین مستعمره در برزیل.	م ۱۵۰۳	کابریال
بندرگاه ریو د لاپاتا.	م ۱۵۰۹-۱۵۱۵	وسموس
کارتاژن (کولومبی).	م ۱۵۰۹	دوسولیس
خلیج ریو دوزانیرو.	م ۱۵۱۵	هوجدا
سواحل شرقی پاتاگونیا، تنگه ماژلان.	م ۱۵۲۰	پروویز
سواحل غربی آمریکای جنوبی از ارض آتش تا استوا.	م ۱۵۲۶	ماژلان
کتوریرو.	م ۱۵۲۷	کورا
لاپاتا، یازانا، احداث پونتوس آیرس.	م ۱۵۲۷	فرانسوا ایرازار
لاپاتا، یازانا، پاراگوئه، شاکو، پرو، اوروگوئه.	م ۱۵۳۶-۱۵۵۴	ماندوزا
پرو سرچشمه‌های آمازون، کیتو.	م ۱۵۳۹-۱۵۴۰	شمیت
پرو، شط آمازون تا مصب.	م ۱۵۳۹-۱۵۴۰	گونزالو ایرازار
صحرای آتاکاما، تسخیر شیلی.	م ۱۵۴۰	اولانا
سواحل غربی از مدار ۵۷ درجه جنوبی، کشف منطقه آتش فشانی، کشف دریای آزاد جنوب در جنوب قاره.	م ۱۵۷۸	والدیویا
بندر قحطی (در معبر ماژلان)، سواحل غربی آمریکای جنوبی.	م ۱۵۸۶	دریك
اوروگوئه.	م ۱۵۹۲	کاوئیش
سانتا کلازا، تنگه ماژلان، مانیل.	م ۱۵۹۸-۱۶۰۰	رالی
گویان.	م ۱۶۱۷	نورت
تفصیله برداری از شط آمازون.	م ۱۷۴۳	رالی
مستعمره کردن جزایر مالوئین، تنگه ماژلان.	م ۱۷۶۴-۱۷۶۷	لاگوزامین
		بوگوبیل

اورنوک و ربرنگرو.	۱۷۹۹-۱۸۰۰ م	هومبولد
کولومبی، اکوادور پرو.	۱۸۰۱-۱۸۰۲ م	هومبولد
سلسله اندهای شیلی.	۱۸۳۳ م	داروین
شیلی، صحرای آتاکاما.	۱۸۵۳-۱۸۸۳ م	فی لیپی
پوتانزاس، لیسه.	۱۸۶۹ م	موستر
کوردلیر، آرژانتین باسیا.	۱۸۷۲-۱۸۷۳ م	ستلنز
ارض آتش.	۱۸۹۵-۱۸۹۷ م	نورنسیسکولد
ماتو، گروسو.	۱۹۰۰-۱۹۰۱ م	شمیت
اکوادور.	۱۹۰۰-۱۹۰۲ م	گوسبر
کوردیلیر اکوادور.	۱۹۰۳ م	میر
جزایر ماریان، فیلیپین، لاسوآ، زیبو، ماکنان، کاگایا، بالابان، میداناتو، سارانگانی.	۱۵۲۱ م	ه - استرالیا و اقیانوسیه
ملوک، جزایر سوند.		ماژلان
گینه جدید.	۱۵۲۶ م	مزیس
کارولین، جزایر ماریشال.	۱۵۲۸-۱۵۲۹ م	سانوودرا
از آمریکای جنوبی تا مجاورت گینه جدید در امتداد خط استوا.	۱۵۳۷ م	کریچالوا
ملوک، تاراتیوا، جاوه، غارت سرزمین جنوب.	۱۵۶۷ م	دریگ
جزایر مارکیز، یوکاپوکا، سانتاگرو.	۱۵۹۵ م	مدانا
لوپیزباد، سواحل جنوبی گینه جدید، تنگه توروس، دماغه لورک، مانیل.	۱۶۰۶ م	توروس
فرانندن، جزایر کوکو، دفلو، گینه جدید، جزایر آشوتن، برتانی جدید، پاتاونا.	۱۶۱۶ م	لمر
سرزمین وان دیمین (تاسمانی) سواحل غربی زلاند جدید.	۱۶۴۲ م	تاسمان
توگاتابو، اوآگا، مشرق جزایر فیجی، ایرلاند جدید، برتانی جدید.	۱۶۴۳ م	تاسمان
خلیج روکن (استرالیا) دور گینه جدید، تنگه دامیه، جزایر سانتاماتیا، ایرلند جدید.	۱۶۹۹-۱۷۰۱ م	دامیه
جزایر اسانسینون.		

تاریخ

جزایر گالاباگوس.	م ۱۷۰۹	دایمیبه
جنوب دماغه هورن، جزایر پاک، توآموتو، ماکانا، مانونا، برتانی جدید، گینه جدید، اسانسون.	م ۱۷۲۲	روگروین
تنگه لمر، سر یگان، سالقی یان، تی نیان ماریان.	م ۱۷۴۱-۱۷۱۳	آنسون
بندرگاه قحطی، قبل از مجمع الجزایر توآموتو، جزایر «خط»	م ۱۷۶۳-۱۷۶۵	بایرون
تانی تی، مورآ، سلی، تیمون تی نیان.	م ۱۷۶۷	والیس
توآموتو، جزایر سلیمان، برتانی جدید، ایرلاند جدید.	م ۱۷۶۸	کارتره
توآموتو، پوآیاند، مانی تئا، تانی تی، ساموا، هیرید جدید، سانتو، مالیکولو، سان پارتلمو، خلیج لوپیزیا، شوزول، بوگوبیل، بندر کارتره، بیرمانی جدید، گینه جدید، بورنو.	م ۱۷۶۹	بوگوبیل
جزایر باسی، بندر براسلین، جزیره سلیمان، ولاند جدید.	م ۱۷۶۹	سورویل
کشف جزایر جدید در توآموتو، مانی تئا، تانی تی، سوزا، جزایر سوسیته، اوتورا، جزیره شمال ولاند جدید.	م ۱۷۷۰	کوک
عمور از تنگه کوک، دور جزیره سون، سواحل شرقی استرالیا از بتانی تی تا دماغه یورک جزیره والیس، یومی، جزیره پرنس دوگال، گینه جدید.	م ۱۷۷۳	کوک
ولاند جدید، تانی تی، جزایر سوسیته، جزایر هروری (جزیره کوک) توگانابو.	م ۱۷۷۴	کوک
جزایر پاک، جزایر مارکز، توآموتو، تانی تی، سوسیته، سوهیسیا، پالمرتی، ساواز ایلاند، موناکی، ساندوویج، هی شیلوک، ارومانکو، تانا، هرید جدید، کالدونی جدید، نسورخزک.	م ۱۷۷۵	کوک
تنگه کوک، ماگانا، واتر دو زوامه، جزایر هروری، پالمرسون، کامانگی، آتاموگا، هاپای، توگانابو، انوا، تو باسی، تانی تی، مورآ، سوسیته، الیس.	م ۱۷۷۸-۱۷۷۹	کوک
جزایر ساندوویج (هاوایی).	م ۱۷۷۸-۱۷۷۹	لاپروز
جزایر پاک، هاوایی، ساموا، نورفوک، بتانی تی، وانیکورد.	م ۱۷۸۸	مارشال
جزایر مارشال.	م ۱۷۸۸	مارشال

کوچ دادن محبوسین و تأسیس محبس در استرالیا و نورفوک.	۱۷۸۸ م	فیلیپ
کشف جزایر شمالی مجمع الجزایر مارکیز	۱۷۹۱ م	مارشان
بنتر ژرد (استرالی)، ژلاند جدید، چاتام، هاوایی.	۱۷۹۱ م	وانگکوور
کشف جزایر برون.	۱۷۹۴ م	بوئر
کشف جزایر لوپالنی.	۱۸۰۰ م	والبول
از کوه‌های آبی به «فیث ریور» و «ماکاری» و «گامیل ریور».	۱۸۱۳ م	اوانز
باتورت.	۱۸۱۵ م	اوانز
جزایر باک، رومانزوف، کوتوزوف، سوواریف، (جزایر مارشال)، هاوایی، جزایر کاون، اور، راداک، گوم.	۱۸۱۶ م	کوتزبرو
مسافرت در روی رودخانه لاکلان تا مصب.	۱۸۱۷ م	اوکسلی
دریاچه باتورت، جلگه گرلبورن، سیدنی.	۱۸۱۷ م	هیوم
رود کلاید.	۱۸۲۱ م	جوستون
سرچشمه‌های رود «کوکی»، ماکاری باتورت.	۱۸۲۲ م	کانیگهام
جزایر مالومین، کارمن تونز، تانی تی، ایرلاند جدید، وایژن، ژلاند جدید، روتوما.	۱۸۲۱-۱۸۲۳ م	دوبری، دوومن دورویل
ماک اسکیل، جزایر دوبری، مجمع الجزایر هوکولنو.	۱۸۲۴ م	دوبری، دوومن دورویل
کوشستین، اناموس.	۱۸۲۴ م	بوگویل
بندر ژرد، سواحل غربی قاره استرالیا، ژلاند جدید، مجمع الجزایر فیجی، ارونان، اناتوم، کابریول، هالگان.	۱۸۲۶ م	دوومن دورویل
جلگه لیوریول، کوندامین.	۱۸۲۷ م	کانیگهام
نامویی، بوگان، اورانژ، لاکلام، موری، سوال هیل.	۱۸۳۲-۱۸۳۶ م	میچل
احداث مستعمره آلابند.	۱۸۳۷ م	
آلابانی، برت، آلابند، قلعه هوپلس، خلیج فاولر.	۱۸۴۰ م	ایر
اراضی شمال قاره تا خلیج کارپانتری، کشف رودخانه‌های متعدد.	۱۸۴۴-۱۸۴۵ م	لیکهارت
رود بلاک و رد، رود بوگارت.	۱۸۴۵-۱۸۴۶ م	گرگوری

عبور سرتاسر قاره استرالیا از جنوب به شمال، رودخانه لکهارت، خلیج کارپانتاری.	۱۸۶۲-۱۸۶۱ م	ملک کینلی
عبور سرتاسر قاره استرالیا از جنوب به شمال (نیو کاسل، سرچشمه های اولانید).	۱۸۶۲ م	استوارت
آلب های استرالیائی.	۱۸۵۵ م	فن لندنفلد
عبور سرتاسر قاره از شمال به جنوب، سرزمین آرنهم، دماغه داروین، رودخانه کاترین، خلیج بلومود.	۱۸۸۸-۱۸۸۷ م	لیندس
گینه جدید مستعمره سابق آلمان.	۱۸۸۸ م	زولر
گینه جدید انگلستان.	۱۸۹۴-۱۸۹۰ م	ملک گرگور
بورنیو.	۱۹۰۲-۱۹۰۱ م	نیو ونهوس
اولانید، خلیج کارپانتاری.	۱۹۱۷-۱۹۱۵ م	اسپینسر
بورنیو.		کارل لومپولا
سواحل دریای سیاه.	۷۷ ق.م	ح- اروپا
سواحل ایثالیا، سسیل.	۷۵۰-۶۵۰ ق.م	یونانیان
احداث بندر ماریسی.	حدود ۵۰۰ ق.م	یونانیان
سواحل غربی و جنوبی تا انگلستان.	۴۶۰ ق.م	هامپتون کارثازی
سواحل غربی مدیترانه جنوبی تا سواحل انگلستان در دریای شمال.	۳۲۰ ق.م	پی تاس
ژوانی، لواز، برتانی، جنوب انگلستان دریای شمال.	۵۰-۵۸ ق.م	ستار
گردش دور انگلستان.	۸۴ میلادی	دریانوردان اگریکولا امپراتور روم
انگلستان، ایرلند.	۸۶-۷۸ میلادی	دریانوردان اگریکولا امپراتور روم
ایسلاند.	۸۷۰-۸۶۰ م	گاردار و فلاک
ایسلاند.	۸۷۴ م	اینگلف و همورلف
ایسلاند.	۷۹۵ م	کشیشان ایرلند
مسافرت به روسیه، بلغار و شطرنگا.	۹۲۰ م	ابن فضلون
اولین هیئت رسمی به ساموئیدا و یچورا.	۱۵۱۰ م	-

ایجاد شرکت «مسکوی».	۱۵۵۱ م	
لابونی، روس، زامبل جدید.	۱۵۵۳ م	ویلگی
پجورا، زامبل جدید، وایگاش.	۱۵۵۵ م	بوروگ
وایگاش، دریای کارا.	۱۵۸۰ م	پست و ژاکمان
		ط - مناطق قطب شمال
سواحل گر وئیلند برای اولین بار دیده شد.	۸۷۶ م	کون بیورن
اولین مسافرت به جزیره گر وئیلند.	۹۸۱ م	اریک رود
مستعمره نمودن گر وئیلند.	۹۸۶ م	اریک رود
سعی کرد که از راه شمالی به چین مسافرت کند.	۱۵۲۷ م	تورن
سرزمین «ویلوگی» در زامبل جدید.	۱۵۵۳ م	ویلگی
زامبل جدید.	۱۵۵۶ م	بوروگ
گر وئیلاند، لابرادور، تنگه هودسن، خلیج رزولسون.	۱۵۷۶ م	فرویشتر
سواحل غربی گر وئیلاند تا مدار ۶۶ درجه و ۴۰ دقیقه.	۱۵۸۵ م	دیویس
سواحل غربی گر وئیلاند تا مدار ۷۲ درجه و ۱۲ دقیقه و تنگه دیویس و هودسن.	۱۵۸۷ م	دیویس
جزیره خرسمان	۱۵۹۵ م	بارتسن
سواحل غربی زامبل جدید، دماغه بیخ (۷۶ درجه و ۷ دقیقه شمالی).	۱۵۹۶-۱۵۹۷ م	بارتسن
سواحل شرقی گر وئیلاند (۷۳ درجه) اسپیتزبرگ تا مدار ۸۰ درجه.	۱۶۰۷ م	هودسن
سرزمینهای منجمد کارماکولی، زامبل جدید.	۱۶۰۸ م	هودسن
اسپیتزبرگ.	۱۶۱۰ م	بول
آغاز صید پالان در سواحل اسپیتزبرگ.	۱۶۱۱ م	اج
کانال فوکس.	۱۶۱۵ م	بیلوت
خلیج بافن، تنگه لانتکاستر و «اسمیت».	۱۶۱۶ م	بافن
مسافرت به سواحل منجمد گر وئیلاند از مشرق به مغرب.	۱۷۲۸ م	پارس
خلیج یون.	۱۷۶۱ م	فن یون

کشف سه جزیره در سبیری جدید.	۱۷۷۰ م	لیاکوف
سواحل شمال شرقی آسیا.	۱۷۷۸ م	کوک
گر وینلاند متوسط و اسپیتزبرگ تا ۸۱ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی.	۱۸۰۶ م	اسکورسی
جزایر دانمارکی، اسپیتزبرگ.	۱۸۱۸ م	لوکان و فرانکلین
خلیج یاقین، تنگه لانکاستر.	۱۸۱۸ م	جون رس
تنگه بارو، کانال دلگین، باتورث ملویل، سر زمین بانکر.	۱۸۱۹-۱۸۲۰ م	باری
دماغه چلاکسوته.	۱۸۲۱ م	ورانگل
تنگه هودسن، تنگه ملویل، فوری، هکلا، سر زمین کوک بورن.	۱۸۲۱-۱۸۲۲ م	پاری
نقشه سواحل گر وینلاند بین ۶۹ و ۷۴ درجه، تنگه اسکورسی.	۱۸۲۲ م	اسکورسی
مسافرت در اقیانوس منجمد شمالی.	۱۸۲۱ م	فرانکلن و ریچاردسون
سواحل اقیانوس منجمد شمالی در مغرب ماکتری.	۱۸۲۴-۱۸۲۶ م	فرانکلن
سواحل اقیانوس منجمد شمالی در مشرق ماکتری.	۱۸۲۶ م	ریچاردسون
دماغه بارو.	۱۸۲۷ م	السن
سر زمین گیوم، قطب مغناطیسی شمالی.	۱۸۳۰-۱۸۳۱ م	جیمز رس
تنگه های لانکاستر، بارو و غیره.	۱۸۲۹-۱۸۳۳ م	جون رس
تنگه یل، ماگدالنا (واقع در اسپیتزبرگ).	۱۸۳۸-۱۸۳۹ م	مادام دونه
کانال ولینگتن، جزایر کوزنولیس، تنگه ویکتوریا - گیوم.	۱۸۴۵-۱۸۴۷ م	فرانکلین
اولین عبور از دماغه بارو.	۱۸۴۹ م	شدمون
اولین مسافرت با سوزنه از سر زمین کوزنولیس.	۱۸۵۰-۱۸۵۱ م	جون رس و بنی
تنگه «جونسن».	۱۸۵۲ م	انگلفلد
شط بال (جزیره مونترآل).	۱۸۵۵ م	آندرسن
خلیج ملویل، جزیره «پچه»، تنگه ییل، تنگه پلوت و دماغه کندی قطب مغناطیسی، دماغه ویکتوریا گیوم، تنگه سیسمون.	۱۸۵۷-۱۸۵۹ م	مانک کلینتوک
سیف هاربر، خلیج یخ، تنگه بل - هورن، خلیج بزرگ سر زمین اج، ومارتس کوه های	۱۸۶۴ م	نورد نسنکویلد

«سفید».

بخچا‌های عظیم گر و نلاند و ملو بیل.
دریای کارا نقطه شمالی زامل جدید.
کانال کندی، تنگه روپسن، اقیانوس منجمد تا عرض ۸۲ درجه منته‌الیه شمالی
گر و نلاند.

سواحل شمالی استیزبرگ تا ۷۹ درجه و ۲۰ دقیقه.
موسول‌بی، هفت جزیره، معبر شمال تا خلیج والبرگ.
مسافرت در معبر شمال غرب تا تنگه بیل.
در ضمن دو مسافرت از دریای کارا به مصب نی سنی رسید.
مسافرت به دور زامل جدید، کشف جزیره سولی بود تا مصب لئا، (یا کوسک)،
کشف مسیر شمال غرب.

خلیج سن لوران - کولیمبا - ورجو بانسک.
از سواحل غربی گر و نلاند مسافرت در داخله.
از خلیج دیسکو ۵۰ میل مسافرت در سر زمین‌های منجمد داخلی.
عبور گر و نلاند از «اوسی بیک» تا کوتاب.
داخله زامل جدید.

مطالعه یخچال‌ها بین تنگه هورن و خلیج «ریش»
خلیج مک کوریک، خلیج اگلاند، خط تقسیم آب‌های دریای «کان» و تنگه «بال»
مسافرت در روی زمین‌های منجمد در ارتفاع ۲۴۰۰ متر، خلیج اندیاندانس.
مسافرت به خلیج «بودوان».

مسافرت در اراضی منجمد شمال گر و نلاند از خلیج سودان تا اندیاندانس.
جزایر سبیری جدید و قشر منجمد تا ۸۶ درجه و ۱۲ دقیقه شمالی مراجعت از
طریق سر زمین فرانسوا ژوزف.
مسافرت در اقیانوس منجمد شمالی با کشتی «فرام» تا ۸۵ درجه و ۵۷ دقیقه

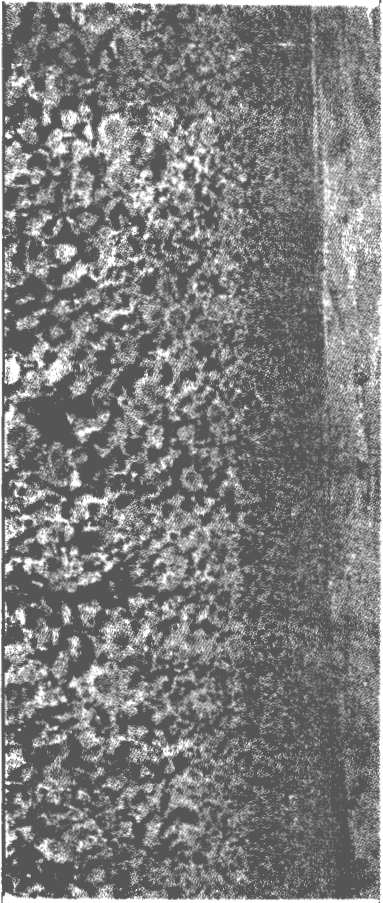
۱۸۶۹ م
۱۸۶۹-۱۸۷۰ م
۱۸۷۱ م
۱۸۷۲ م
۱۸۷۲-۱۸۷۳ م
۱۸۷۵ م
۱۸۷۵-۱۸۷۶ م
۱۸۷۸ م
۱۸۷۸-۱۸۷۹ م
۱۸۸۱ م
۱۸۸۳ م
۱۸۸۶ م
۱۸۸۸ م
۱۸۸۷-۱۸۹۱ م
۱۸۹۰ م
۱۸۹۱-۱۸۹۲ م
۱۸۹۳ م
۱۸۹۴-۱۸۹۵ م
۱۸۹۳-۱۸۹۶ م
۱۸۹۳-۱۸۹۶ م

هیس
یوهانسن
هال
بیلین
نوردهنسکیولد
برنگ
نوردهنسکیولد
جونسون و نوردهنسکیولد
گیمیلار
نوردهنسکیولد
بیری
نانسن
نیسیلوف
نوردهنسکیولد جوان
بیری
بیری
بیری
نانسن و یوهانسن
اسرور روپ (نانسن)

شمالی و مراجعت از طریق اسپیتزبرگ.		
اولین مسافرت با بالن تا ۸۳ درجه و ۳۲ دقیقه شمالی.	۱۸۹۷ م	آندره
دماغه «اورویل» سر زمین «السمو» و کرفیل، قاعه گونگر کانون بی.	۱۸۹۸-۱۸۹۹ م	بیری
رأس شمالی گر وینلاند و مسافرت دریخ‌های موج تا ۸۳ درجه و ۴۵ دقیقه شمالی.	۱۸۹۹-۱۹۰۰ م	بیری
سر زمین فرانسا ژوزف تا ۸۶ درجه و ۳۴ دقیقه شمالی.	۱۹۰۱ م	دوک دزایروز
تنگه جونس و رایس، نقشه سر زمین السمو گرینل هیرگ، جزایر آموند - کریستیان	۱۸۹۸-۱۹۰۲ م	اسور دروپ
از قاعه گونگر به خلیج لینکلن و بندر پیر.	۱۹۰۱-۱۹۰۲ م	بیری
مسافرت با سورتسه از دماغه یورک تا اوبرینک.	۱۹۰۴ م	ارکسون
جزایر بنت.	۱۹۰۴ م	کولچاک
اولین مسافرت با کشتی از مغرب شمال غرب از طرف مشرق به مغرب.	۱۹۰۳-۱۹۰۶ م	آموندسن
تنگه اسمیت، سر زمین گرانٹ، اقیانوس منجمد تا ۸۷ درجه و ۷ دقیقه شمالی	۱۹۰۵-۱۹۰۶ م	بیری
و سر زمین‌های نار، هیرگ و کروگر.	۱۹۰۶ م	میکلسن
جزایر بانگر در دریای بوفور.	۱۹۰۶-۱۹۰۷ م	میکلسن
مناطق شمالی آلاسکا.	۱۹۰۸ م	کوخ
سر زمین لامیر.	۱۹۰۹ م	بیری
نقطه جغرافیایی قطب شمال، این مسافرت از دماغه کولومبیا آغاز شد و		
هائین سیاه‌پوست همراه بیری بود.		
شمال گر وینلاند.	۱۹۱۰-۱۹۱۲ م	راسموسن
عمو رس‌راسری جزیره گر وینلاند در عرض ترین مدار.	۱۹۱۷ م	راسموسن
دومین مسافرت آموندسن از مسیر شمال غرب.	۱۹۱۸-۱۹۲۰ م	آموندسن
با کشتی «مود» در شمال آلاسکا.	۱۹۲۰ م	سوردر ووب
اولین مسافرت با هواپیما تا ۷۸ درجه و ۴۰ دقیقه شمالی.	۱۹۲۵ م	آموندسن - السورث
با طیاره به قطب شمال - اسپیتزبرگ.	۱۹۲۶ م	بیرد
با کشتی هوایی «نورز» (که به وسیله نوبیل هدایت می‌شد) از اسپیتزبرگ به	۱۹۲۶ م	آموندسن - السورث

قطب شمال تا آلاسکا.			
یا کنشی هوایی «ایتالیا» از اسپیتزبرگ به سرزمین فرانسا اوزف در زامبل جدید، گر ویتلاند شمالی و قطب شمال (در معبر شمال غرب به زمین اصابت کرد). با طیاره از کانادا به اسپیتزبرگ.	۱۹۷۸ م ۱۹۷۸ م		
سرزمین گراهام. گرجستان جنوبی. جزیره «پورده». سرزمین «اسپرانس»، جزیره «کارون»، جزیره «افرواوه» گر وزل ماریون، سرزمین وان دیمین.	۱۵۹۹ م ۱۶۷۵ م ۱۷۳۹ م ۱۷۷۲ م		
جزایر کرگولان، کر واریویون - ولاند. سد بزرگ یخ - مستقرت در القانوس منجمد عرض ۷۱ درجه و ۱۰ دقیقه جنوبی. جزایر ساندویچ. کرگولان، کر زو. شتلاند جنوبی. سرزمین اندرپی، جزیره آدلاید، جزایر بیسکو زمین گراهام. پالپی، شتلاند جنوبی، خلیج پیژ، سرزمین منجمده. اورگاد جنوب، کلارنس، سرزمین ژوانویل، لویی فیلیپ، و زامبل، استر ولاب. زمین «آدلی». کرگولام، سرزمین ویکتوریا، جزیره فرانکلن (اوربونا). شتلاند جنوبی - زمین لوتی فیلیپ، زمین ژوانویل. سیمور - اوسکاردود - جزایر رابرتسن، دو کوه آتش فشان در ۶۵ درجه جنوبی. پالمر، دریای اسکمدن.	۱۷۷۳-۱۷۷۳ م ۱۷۷۳-۱۷۷۴ م ۱۷۷۵ م ۱۷۷۶ م ۱۸۱۸ م ۱۸۳۱ م ۱۸۳۹-۱۸۴۰ م ۱۸۳۹ م ۱۸۴۲ م ۱۸۴۰-۱۸۴۱ م ۱۸۴۲ م ۱۸۴۲-۱۸۴۳ م ۱۸۴۲-۱۸۹۳ م ۱۸۹۳ م		
نیویل ویلکیز ی - اقیانوس منجمد جنوبی و مناطق قطب جنوب دبرک لاروش لوزیه - پورده ماریون دوفرن و کر زو			
کرگولان کوک کوک کوک سمیت بیسکو ویلکین دومون دورویل دومون دورویل جیمس رس جیمس رس لارسن اوانس			

<p>اولین اقامت زمستانی در مناطق سرزمین گراهام بالمر. اطلاق زمستانی در قتل «ارنولد»- دیوار بزرگ یخ- زمین ادوارد هفتم. شتلاند جنوبی- سیمور اوسکار دوم- لویی فلیپ. دریای ودل، زمین کوات، توقف زمستانی. توقف زمستانی در جزایر و اندل گراهام لو به. جزایر رس تا ۸۸ درجه و ۲۳ دقیقه جنوبی - ۱۷۹ کیلومتری قطب ایبات وجود قاره منجمد جنوبی - وصول به قطب مغناطیسی جنوبی. در ۱۵ دسامبر به نقطه قطبی رسید. در ۱۲ ژانویه به نقطه قطبی رسید. مسافرت در اقیانوس منجمد جنوبی، شتلاند جنوبی. برازیلر بالای نقطه قطبی به وسیله طیاره. سرزمین مازدا، راستین. سرزمین مازدا، سود. مسافرت در اطراف اراضی منجمد (نوروزی).</p>	<p>۱۸۹۸-۱۸۹۹ م ۱۹۰۱-۱۹۰۴ م ۱۹۰۲-۱۹۰۳ م ۱۹۰۲-۱۹۰۴ م ۱۹۰۳-۱۹۰۴ م ۱۹۰۸-۱۹۰۹ م ۱۹۱۱ م ۱۹۱۲ م ۱۹۱۴-۱۹۱۶ م ۱۹۲۹ م ۱۹۳۰ م ۱۹۳۰-۱۹۳۱ م</p>	<p>گرلاش الکوت دیسکووری نورد نسیکویل بروس شارکت شا کلین آمونسن اسکوت شا کلین بیرد فانسن لارسن کرستینسن</p>
		

نام قدیمی ممالک مختلف جهان

سوئیس ، در اروپا ، هلوسیا	آلمان ، در اروپا ، پروس
عراق ، در آسیا ، بین النهرین	اتریش ، در اروپا ، نمسه
عربستان ، در آسیا ، حجاز و نجد	اتیوپی ، در آفریقا ، حبشه
سعودی	اسرائیل ، در آسیا ، فلسطین
غنا ، در آفریقا ، ساحل طلا	افغانستان ، در آسیا ، آریانا
فرانسه ، در اروپا ، گل	الجزایر ، در آفریقا ، نومیدیه
فنلاند ، در اروپا ، سوئومی	اندونزی ، در آسیا ، هند هلند
قبرس ، در اروپا ، شیبر	اوبانگی ، در آفریقا ، جمهوری مرکزی
کوبا ، در آمریکا ، جوآنا	شاری
گرجستان ، در آسیا ، ایبری	اولستر ، در اروپا ، ایرلند شمالی
لسوتو ، در آفریقا ، باسوتولند	ایتالیا ، در اروپا ، روم
لیبی ، در آفریقا ، طرابلس	ایران ، در آسیا ، پرس (پرشیا)
مالاوی ، در آفریقا ، نیاسالند	اردن هاشمی ، در آسیا ، ماوراء اردن
مجارستان ، در اروپا ، هنگری	برمه ، در آسیا ، بیرمانی
مالگاشی ، در اروپا ، ماداگاسکار	بلیز ، در آفریقا ، هندوراس انگلیس
مراکش ، در آفریقا ، مغرب الاوسط	بلوروسی ، در اروپا ، روسیه سفید
موریتانیا ، در آفریقا ، مغرب الاقصی	بنگلادش ، در آسیا ، پاکستان شرقی
نامیبیا ، در آفریقا ، آفریقای جنوب غربی	تایلند ، در آسیا ، سیام
ویتنام ، در آسیا ، آنام	تانزانیا ، در آفریقا ، تانگانیکا
هلند ، در اروپا ، ندرلند	ترکستان روس ، در آسیا ، ماوراء النهر
هندوستان ، در آسیا ، بهارات	ترکیه ، در اروپا ، عثمانی
یمن ، در آسیا ، حمیر	تونس ، در آفریقا ، کارتاژ
یوگسلاوی ، در اروپا ، صربستان	چین ، در آسیا ، کاته
یونان ، در اروپا ، هلاس	زامبیا ، در آفریقا ، رودزبای شمالی

نام قدیمی شهرهای معروف جهان

نام قدیم	منطقه	نام فعلی
آنکارا	در کشور ترکیه	آنکارا
آخن	در کشور آلمان	آخن
اسلو	در کشور نروژ	اسلو
ازمیر	در کشور ترکیه	ازمیر
اندلس	در کشور اسپانیا	اندلس

زائیر ، در آفریقا ، کنگوی بلژیک
ژاپن ، در آسیا ، زی پانگو
سارواک ، در آسیا ، برنتو شمالی
سریلانکا ، در آسیا ، سیلان
سودان ، در آفریقا ، نوبه
سوریه ولبنان ، در آسیا ، شامات
سومالی ، در آفریقا ، زنگ

سیحان	در ترکیه	آدانا
-------	----------	-------

تلفظ ایرانی و خارجی ممالک جهان

تلفظ بعضی از ممالک جهان در زبان فارسی غیر از آن است که در عرف بین المللی تلفظ می شوند. در جدول زیر تلفظ ایرانی و خارجی پاره ای از این ممالک آورده می شود:

تلفظ خارجی	تلفظ ایرانی	
جرمانی	در اروپا	آلمان
ژوردان	در آسیا	اردن
اسپاین	در اروپا	اسپانیا
آستوریا	در اروپا	اتریش
آلژیر	در آفریقا	الجزایر
انگلند	در اروپا	انگلستان
ایتالی	در اروپا	ایتالیا
آیرلند	در اروپا	ایرلند
نیوزیلند	در اقیانوسیه	زلاندنو
بورما	در آسیا	برمه
بلژیم	در اروپا	بلژیک
سیریا	در آسیا	سوریه
سیلون	در آسیا	سیلان
جاپان	در آسیا	ژاپن
سوئزرلند	در اروپا	سوئیس
سعودان	در اروپا	سوئد
چایتا	در آسیا	چین
ایراک	در آسیا	عراق
فرانس	در اروپا	فرانسه
سپهرس	در اروپا	قبرس

استانبول	در کشور ترکیه	قسطنطنیه
باطوم	در کشور روسیه	پترا
بانکوک	در کشور تایلند	کرونک تپ
بروسلاو	در کشور آلمان	وروسلاو
پکن	در کشور چین	خانبالغ
تفلیس	در کشور گرجستان	تیبلیسی
تاشکند	در کشور ازبکستان	چاچ
تیوا	در ترکستان چین	ارومچی
جاکارتا	در کشور اندونزی	باتاویا
حلب	در کشور سوریه	آلیو
دوریان	در آفریقای جنوبی	پرت ناتال
زاگرب	در کشور یوگسلاوی	آگرام
سالونیک	در کشور یونان	ترم
صنعا	در کشور یمن	عسیر
کپنهاک	در کشور دانمارک	کوپنهاوگن
کزون سیتی	در کشور فیلیپین	لوزون
گرانادا	در کشور اسپانیا	غرناطه
مدینه	در کشور عربستان	یثرب
مونینخ	در کشور آلمان	مونشن
نیویورک	در کشور آتازونی	نیو آمستردام
کازابلانکا	در کشور مراکش	دارالبیضاء
قرطبه	در کشور اسپانیا	کردوبا
قندهار	در کشور افغانستان	نادرآباد
اورشلیم	فلسطین اشغالی	بیت المقدس
اسلو	در نروژ	کریستیانیا
تین تسین	در چین	هوپه
کینشاسا	در کنگو	لئوپولدویل
موکدن	در منچوری چین	شه نیانگ
آنورس	در بلژیک	آنت ورپن
قرطبه	در اسپانیا	واندالوزی
قندهار	در افغانستان	نادرآباد
کازابلانکا	در مراکش	دارالبیضاء
تدمر	در سوریه	پالمیرا

تورین	در ایتالیا	تورین	کامبودیا	در آسیا	کامبوج
جیبیرالتار	جبل الطارق در اسپانیا	له بانون	له بانون	در آسیا	لبنان
داماسکوس	دمشق در سوریه	مالایان	مالایان	در آسیا	مالزی
زانزی بار	زنگبار در تانزانیا	لاتویا	لاتویا	در اروپا	لتونی
زوریش	زوریخ در سوئیس	لیتوانیا	لیتوانیا	در اروپا	لیتوانی
نیودهل	دهلی جدید در هندوستان	هونگاریا	هونگاریا	در اروپا	مجارستان
جنوا	ژن در ایتالیا	ماروکو	ماروکو	در آفریقا	مراکش
تسالونیک	سالونیک در یونان	اژپت	اژپت	در آفریقا	مصر
صیدون	صور در لبنان	مونگولیا	مونگولیا	در آسیا	مغولستان
تیر	صیدا در لبنان	نروی	نروی	در اروپا	نروژ
صوفیا	صوفیه در بلغارستان	ایندیا	ایندیا	در آسیا	هندوستان
تریپولی	طرابلس در لیبی	گریس	گریس	در اروپا	یونان
ونتسیا	فلورانس در ایتالیا	ندرلند	ندرلند	در اروپا	هلند
کهرو	قاهره در مصر				

تلفظ ایرانی و خارجی شهرهای مهم جهان

تلفظ ایرانی

ادینبورگ	در اسکاتلند	ادیمبور
اریل	در عراق	آریلا
اسکندرون	در ترکیه	آکساندرتا
اسکندریه	در مصر	آکساندریا
انطاکیه	در ترکیه	هاتی
اورشلیم	فلسطین اشغالی	ژروسالم
ایروان	در ارمنستان شوروی	یروان
بال	در سوئیس	زوریش
بروگ	در بلژیک	بروگس
بروکسل	در بلژیک	بروسل
بلگراد	در یوگسلاوی	بنوگرا
پاریس	در فرانسه	پاری
پراگ	در چک و اسلواکی	پراها
تراپوزان	در ترکیه	تریزون
تفلیس	در گرجستان شوروی	تیبلیسی

القاب ممالک مختلفه جهان چیست؟

پاره‌ای از ممالک جهان به سبب وضع جغرافیائی یا اجتماعی و یا اوضاع خاص دیگری که دارند، القابی غیر از نام اصلی خود پیدا کرده‌اند که بیشتر

به آن لقب‌ها شناخته می‌شوند. القاب پاره‌ای از این ممالک از این قرار است:

غنا
لیبریا

ساحل طلا
کشور بردگان

کشور	لقب	نام پایتخت	نام کشور
چین	سرزمین آسمانی	آبیجان	ساحل عاج
تبت	بام دنیا	آتن	یونان
ژاپن	کشور آفتاب تابان	آدیس آبابا	حبشه
کره	سرزمین مدار ۳۸ درجه	آسونسیون	پاراگوئه
سوئیس	بهشت اروپا	آکرا یا عکره	غنا
مصر	سرزمین فراغنه	آلماتا	(قزاقستان)
هندوستان	کشور هفتاد و دو ملت	آمستردام	هلند
آمریکا	ینگه دنیا - آتازونی	آنته به	اوگاندا
انگلستان	سرزمین ماوراء بحار	آنکارا	ترکیه
کانادا	انبار غله	اتاوا	کانادا
کشمیر	سوئیس آسیا	اروان	(ارمنستان)
آلمان	خروس جنگی	استکهلم	سوئد
شوروی (سابق)	پشت پرده آهنین	اسکوپیه	مقدونیه
آفریقای جنوبی	کشور الماس	اسلو	نروژ
هلند	سرزمین آسیاب بادی	الجزیره	الجزائر
عراق	سرزمین گوسفند	امان یا عمان	اردن
استرالیا	سرزمین رودخانه‌ها	اوگادوگو	ولتای علیا
ایتالیا	سرزمین امپراتوران	اوزومبورا	بوروندی
فنلاند	کشور هزار دریاچه	اولان باتور	مغولستان
اندونزی	کشور هزار جزیره	باکو	آذربایجان
سیبری	سرزمین یخبندان	بانکوک	سیام
اتریش	سرزمین دانوب آبی	بخارست	رومانی
یونان	سرزمین فلاسفه	برازاویل	کنگوی میانه
برزیل	سرزمین آمازون	برازیل	برزیل
ایسلند	سرزمین یخ		
هاوایی	بهشت اقیانوس		
اسپانیا	سرزمین گاوبازان		
تایلند	کشور هزار معبد		
سیلان	انبار چای دنیا		

سوریه	دمشق	آلمان	برلن
تاجیکستان	دوشنبه	سویس	برن
هندوستان	دهلی	بلژیک	بروکسل
بیرمانی	رانگون	عراق	بغداد
پاکستان	راولپندی	یوگسلاوی	بلگراد
مراکش	رباط	آرژانتین	بوئنس آیرس
عربستان سعودی	ریاض	مجارستان	بوداپست
ایسلند	ریکیاویک	کلمبیا	بوگوتا
لتونی	ریگا	لبنان	بیروت
کرواسی	زاگرب	فرانسه	پاریس
نیاسلند	زامبا	پاناما	پاناما
شیلی	سانتیاگو	چک و اسلواکی	پراگ
کاستاریکا	سان ژوزه	هائیتی	پرتو پرنس
السالوادور	سان سالوادور	استونی	تالین
کره جنوبی	سئول	گرجستان	تفلیس
دومینکن	سن دمینگ	اتحادیه آفریقای جنوبی	پرتوریا
بولیوی	سوکرا	داهومی	پرتونوو
یمن	صنعا	چین کمونیست	پکن
بلغارستان	صوفیه	کامبوج	پنوم پنه
ترکمنستان	عشق آباد	ماداگاسکار	تاناناریو
سیرالئون	فریتون	چین ملی	تایپه
مصر	قاهره	لیبی	تریپولی
افغانستان	کابل	هندوراس	تگوسی گالها
نپال	کاتماندو	رژیم اشغالگر	تل اویو
ونزوئلا	کاراکاس	ژاپن	توکیو
استرالیا	کانبرا	تونس	تونس
دانمارک	کپنهاک	ایران	تهران
سیلان	کلمبو	آلبانی	تیرانا
مالزی	کوالالامپور	اندونزی	جاکارتا
گینه میانه	کوناکری	مولداوی	چیزیو
کویت	کویت	سودان	خارطوم
اکوادور	کیتو	تانگانیکا	دارالسلام
اوکراین	کیف	سنگال	داکار

کوبا	هاوانا	جامائیکا	کینگستن
فنلاند	هلسینکی	چچن اینگوش	گروزی
هاوانی	هونولولو	جمهوری گواتمالا	گواتمالا
کامرون	یاونده	بلیوی	لاپاز

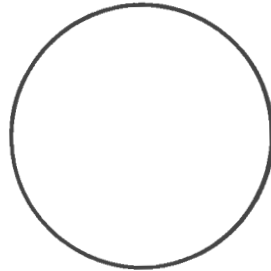
نیجریه	لاگس
جمهوری کنگو	لئوپولدویل
انگلستان	لندن
اسلونی	لوبلیانا
رودزیای شمالی	لوساکا

اختلاف ساعات در شهرهای مختلف جهان

مطمناً این مسئله روشن است که «ساعت» در نقاط مختلف جهان فرق می‌کند و اگر در يك سوی دنیا ساعت ظهر را نشان دهد در طرف دیگر دنیا ساعت نصف شب را نشان می‌دهد. در جدول زیر تطابق ساعات شهرهای مختلف جهان با ساعت ۱۲ تهران را نشان می‌دهیم:

ساعت ۱۰/۳۰	اسکندریه (مصر)	اسپانیا	لوکزامبورک
ساعات ۱۱/۳۰	بغداد (عراق)	نیکاراگوا	لومه
ساعت ۹/۳۰	برلن (آلمان)	فیلیپین	لیبرویل
ساعت ۹/۳۰	استکهلم (سوئد)	روسیه	لیسن
ساعت ۹/۳۰	پاریس (فرانسه)	مکزیک	لیما
ساعت ۸/۳۰	بروکسل (بلژیک)	سومالی	مادرید
ساعات ۱۷/۳۰	توکیو (ژاپن)	لیبیریا	ماناگوا
ساعت ۱۴/۳۰	دهلی (هند)	اوروگوئه	مانیل
ساعت ۹/۳۰	رم (ایتالیا)	روسیه سفید	مسکو
ساعت ۸/۳۰	ژنو (سوئیس)	کنیا	مکزیکو
ساعت نیم	سانفرانسیسکو (آمریکا)	نیجر	مگادیشو
ساعت ۱۵/۳۰	سایگون (ویتنام)	قبرس	من رویا
ساعت ۱۸	سیدنی (استرالیا)	اتازونی	مونتویدئو
ساعت ۱۶/۳۰	شانگهای (چین)	لهستان	مینسک
ساعت ۱۱/۳۰	مسکو (روسیه)	نیوزیلند	نایروبی
ساعت يك	مکزیکو (مکزیک)	لیتوانی	نیامی
ساعت ۳/۳۰	نیویورک (آمریکا)	اتریش	نیکوزیا
		لائوس	واشینگتن
		ویتنام	ورشو
			ولینگتون
			ویلنیوس
			وین
			وین تیان
			هانوی

معانی ویژه بعضی از ایالات و مناطق در « ایالات متحده آمریکا »

سرخ بوستان اوهایو می گفتند، از سال ۱۸۰۲ آنجا را به همین نام نامیدند.

اسامی هر يك از پنجاه و دو ایالت از ایالات متحده آمریکا معنی خاصی دارند. در زیر به معنی بعضی از این ایالات و همچنین بعضی از مناطق اشاره می رود.

۴. ایلی نویز

این اسم لغت سرخ بوستی است که معنی آن عبارت است از «رودخانه مردان»، و چون رودخانه های متعددی در این منطقه جاری بود، در سال ۱۸۰۹ اسم آنجا را به نام رودخانه مردان (ایلی نویز) گذاشتند.

۱. آرکانزاس

به نام رودخانه ای به همین نام، در سال ۱۸۱۹ م، نامیده شد.

۲. آلاباما

در سال ۱۸۱۷ به نام رودخانه ای با اسم (رود آلاباما) که در آنجا جاری است، آلاباما نامیده شد.

۵. ایندیانا

چون قسمت عمده ساکنین اینجا مخلوطی از سرخپوستان و آمریکائی های سفیدپوست بود، در سال ۱۸۰۲ اسم این محل را «ایندیانا» گذاشتند.

۳. اوهایو

چون سرحدات جنوبی این ایالت را

۶. پنسیلوانیا

اسم این منطقه را مردی بنام «ویلیام پن» که در

در دریای مدیترانه واقع است، به آمریکا آمدند و در این ایالت مقیم شدند. این مهاجرین به یادبود ولایت خودشان اسم آنجا را رود آیلند گذاشتند.

سال ۱۶۸۱ حاکم آنجا بود، به نام خود «پنسیلوانی» گذاشت. او مردی روحانی و سیاستمدار بود.

۱۱. فلوریدا

سواحل این ایالت در بهار سال ۱۵۷۲ بوسیله یک کشیش به نام «ژان پونس دولتون» در روز عید پاک کشف شد و به افتخار روزهای پر از گل بهاری اسم آنجا را فلوریدا گذاشتند.

۷. تنسی

اسم این ایالت هم در سال ۱۷۹۶ از روی دره‌ای به همین نام گذاشته شد.

۸. جورجیا

این نام در سال ۱۷۷۲ به افتخار جرج سوم پادشاه انگلستان روی این منطقه گذاشته شد.

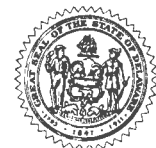
۱۲. کارولین

نام این منطقه را فرانسوی‌ها در سال ۱۵۶۴ به افتخار پادشاه خودشان شارل نهم، کارولین نهادند.

۱۳. کانک‌تیکوت

به دلیل رودخانه‌ای به همین نام که در این منطقه جاری است، نامیده شده است.

۹. دلاوار

این منطقه در کنار خلیج دلاوار واقع است. این خلیج هم به این جهت دلاوار نامیده شده که لرد دلاوار در کنار آن از دنیا رفت، بنابراین از سال ۱۷۰۳ این ایالت را هم بنام همان خلیج، دلاوار نامیدند.

۱۴. لومارین

این اسم را در سال ۱۶۸۳ به این منطقه دادند. در این تاریخ ملکه انگلستان یک شاهزاده خانم فرانسوی بود که هانریت ماری نام داشت.

۱۰. رود آیلند

در سال ۱۶۲۴، عده‌ای از اهالی جزیره رودس که

از نام رودخانه‌ای به همین نام که در این منطقه جاری است گرفته شده (در سال ۱۷۲۱).

۲۰. میسی‌سی‌پی

این واژه از لغات زبان سرخ‌پوستان است که معنی آن عبارت است از «رودی که از چند رودخانه تشکیل شده». چون این رودخانه انشعابات و کرانه‌ها و سرچشمه‌های مختلفی داد، لذا منطقه‌ای که رود در آنجا جاری است از سال ۱۸۸۹ بدین نام نامیده شده است.

۲۱. میشیگان

از نام دریاچه‌ای به همین نام، در سال ۱۸۰۳، نامیده شد.

۲۲. نیوهمپشیر

این منطقه تا قبل از سال ۱۹۳۹ متعلق به یک افسر انگلیسی بود که کاپیتان ماسون نام داشت. در این تاریخ یک کمپانی به نام پلیموت آنجا را از

۱۵. ماری لاند

به خاطر ملکه هانری ماری به این نام نامیده شد. شارل اول شوهر هانری ماری، به لرد بالتیمور دستور داد که آنجا را «ماری لاند» بنامد.

۱۶. لوئیزیان

به افتخار لوئی شانزدهم، لوئیزیان نامیده شده است.

۱۷. لوور مونت

مردم این منطقه در شانزدهم ژانویه ۱۷۷۷ استقلال خود را اعلام کردند و چون قسمت عمده آنها فرانسوی بودند، اسم منطقه خود را از دو لغت «ور» و «مونت» گرفتند که معنای آن می‌شود «کوه سبز».

۱۸. ماساچوست

از نام فیله‌ای سرخپوست گرفته شده که در حوالی بوستون اقامت داشتند. این قبیله هم نام خود را که مشتق از دو کلمه «ماسا» و «چوست» - به معنی کوه آبی - است، گرفته‌اند.

۱۹. میسوری

ماسون خرید ولی شرط کرد که آن منطقه بنام ولایتی از انگلستان که خودش حاکم آن منطقه بود ماسون نامیده شود. این منطقه (هامپشیر) نام داشت و نزدیک بندر پورتموت واقع شده بود.

واشنگتن

این اسم را به یادبود جرج واشنگتن سردار معروف آمریکائی در جنگهای استقلال آمریکا و اولین رئیس جمهوری آن کشور به روی این ایالت گذاشتند.

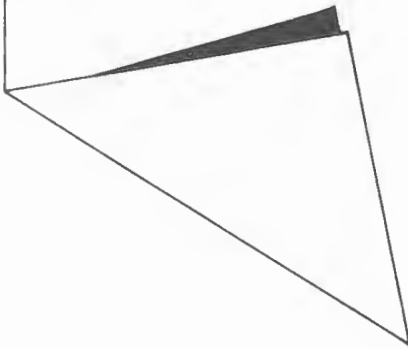
نیویورک

این منطقه را انگلیسیها در قلمرو حکومت دوک دویورک عموی پادشاه خود قرار دادند و تا آن موقع آنجا را «نیو آمستردام» می گفتند که هلندیهای مقیم آنجا این اسم را انتخاب کرده بودند ولی دوک دویورک اسم آنجا را عوض کرد و به نام خود نیویورک گذاشت.

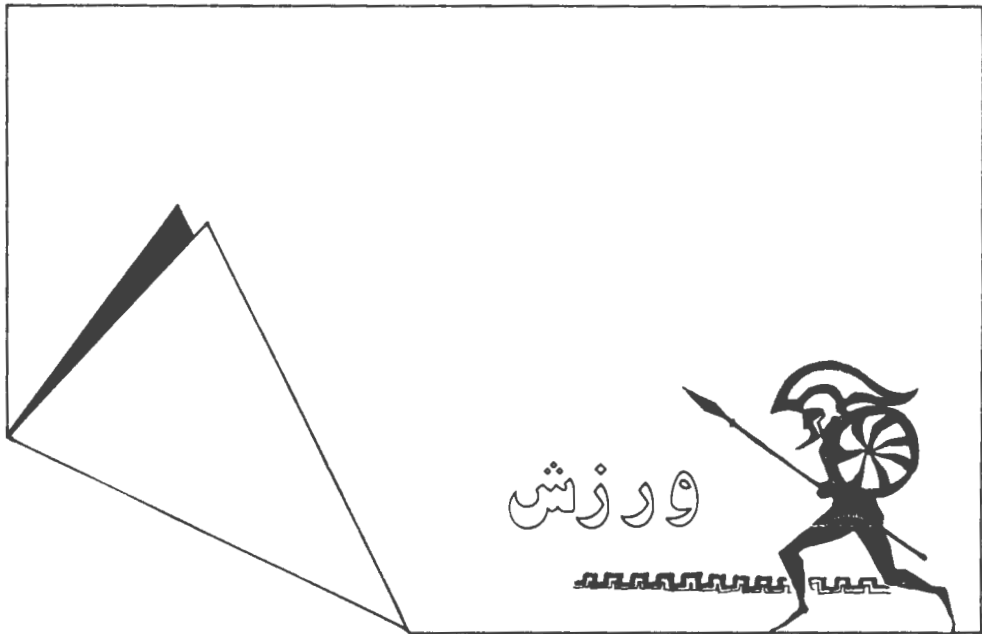

۲۵. ویرجینی

این اسم را به خاطر الیزابت ملکه انگلستان در سال ۱۵۸۴ به این ولایت دادند؛ زیرا ویرجینی اسم خودمانی الیزابت بود.

تاریخچه المپیک از دوران باستان تا کنون

درآورده‌اند، امروز هم معتبر و پا برجاست. زیرا زمینه تحقیق وقتی بر يك مدار باشد و گذشته به درستی روشن نباشد، نتایج حاصله نیز هم‌شکل و یکسان خواهد بود و به ناچار از همان گذرگاه ما هم این مراسم سنتی و باستانی را مورد تحلیل قرار می‌دهیم.

تابستان سال ۷۷۶ پیش از میلاد: چهل و پنج هزار یونانی در بعداز ظهر يك روز تابستانی در سال ۷۷۶ پیش از تولد مسیح در يك ورزشگاه وسیع شیب‌دار که چمنزاری وسیع آن را احاطه کرده بود، بر پای ایستادند و ضمن شادی بسیار و هورا کشیدن «کروئوس» (COROEBUS) يك آشپز مقیم نزدیکی‌های «آلیس» را که در يك مسابقه دوی سرعت به مقام قهرمانی رسیده و حریفان خود را پشت سر نهاده بود تشویق کردند. این مسابقه تقریباً ۲۰۰ یارد

بازیهای المپیک که به عنوان بزرگترین جشنواره ورزشی هر چهار سال یکبار در کشوری از جهان شناخته شده ما برگزار می‌شود، با آنچه در روزگاران گذشته، گذشته بسیار دور که پیشرفتهای علم و صنعت تا این پایه نبود و همه چیز ابتدایی می‌نمود، تفاوتی فاحش یافته است. این تفاوت و دگرگونی در زمینه‌های گوناگون را، حتی در صد ساله اخیر می‌توان دید. آنچه در سال ۱۸۹۶م. در آتن بنام بازیهای جدید المپیک برگزار شد، با آنچه دیر و زرد مونیخ، مونترال و مسکو و لس‌آنجلس انجام شد قابل قیاس نیست. پژوهشگران بیش از يك قرن است که در زمینه پاگیری و پیدایش بازیهای باستان در یونان به کاوش پرداخته و همه ساله صدها کتاب، رساله و فیلم تهیه و تدوین می‌نمایند، ولی خلاصه و جوهر کلام اینکه نویسندگان دهه اول آنچه به رشته تحریر

بود و او نخستین مرد پیروز در بازیهای المپیک بود... البته بازیها پیش از این مسابقه هم جریان داشت ولی در جایی ثبت نشده بود، بنابراین در تاریخ، سال ۷۷۶ پیش از میلاد نخستین سال بازیها و «کرونوس» هم به عنوان نخستین قهرمان المپیک شناخته شده است و جستجو در رویدادهای تاریخی یونان به سالهای پیش از ۷۷۶ در زمینه بازیهای المپیک به جایی نرسیده است.

از آن سال بازیهای المپیک، هر چهار سال یکبار برگزار شده است و در حدود ۱۲۰۰ سال بلاوقفه جریان داشته است، باید گروهی را به نظر آوریم که هر چهار سال یکبار گردهم می آیند، اینان از همه نقاط یونان و تمام مدیترانه به دشت «المپیا» روی می آورند و تنها ورزشکاران شرکت کننده نبودند، عده ای هم هوادار مردان برجسته دیار خود بودند. جشنهای «المپیا» فقط یک رویداد ورزشی نبوده است، در آغاز مراسم ورزشی آمیخته با مسائل مذهبی بوده که کاهنان و شخصیتهای مذهبی بر آن نظارت داشته اند، هزاران نفر به شکل گروهی حرکت کرده و باهم به این دشت بزرگ می رسیده و مراسمی خاص برگزار می کرده اند.

هنرمندان، خطیبها، نویسندگان، شاعران و موسیقیدانان ارزشی مخصوص داشته و مورد توجه مردم بوده اند. آخرین گروه که به بازیها روی می آوردند کاسبکارها، دستفروشان و دوره گردها بودند که فرآورده های خود را عرضه می کردند و در حقیقت برپا کنندگان بازارهای فصلی بودند. یک اجتماع شکل یافته از مردم سرزمینهای دور و نزدیک، با لهجه های متفاوت (زبان یونانیها، ایتالیائیها و سیسیلیها اختلاف خیلی زیادی با زبان مردم آسیای صغیر داشته است) تابع نظمی خاص بوده. بازار ادبیات، موسیقی رونق داشته و دیپلماسی ویژه ای ارتباط ریشه داری را بین اقوام مختلف بسط می داده

است.

ورزشکاران جوان مجاز بوده اند که وارد میدان شوند و آمادگی خود را برای نوعی کشتی گیری اعلام دارند و در سوی دیگر میدان، ورزشهای سبک (انواع دوها، پرتابها و پرشها) صورت می گرفته است. در کنار میدان مسابقه، چهاردیوار سر پوشیده ای وجود داشته که کشتی گیران در آنجا به بدن خود روغن زیتون مالیده و خود را آماده می ساخته اند. این سالن با میدان مرتبط بود و در کنار آن منبع کوچکی قرار داده بودند تا کشتی گیران بدنهای آغشته به شن نرم و روغن را شستشو دهند و پاک کنند و از دالانها و کوچه های سر بسته می گذشته اند.

جوانان یونانی پرورش تن را یک فریضه می دانستند، ورزشکاران طول میدان را که یک «استاد» می گفتند و برابر با ۱۹۲/۲۷ متر بود می دویدند. تصور کنیم که دورتادور میدان ۴۵،۰۰۰ نفر از اطراف و اکناف از آتن، اسپارت، جنوب روسیه، مهاجرنشینان ماری و... گرد آمده و ورزشکاران دیار خود را تشویق می کردند. دوندگان در خط آغاز در کنار هم بر روی خطوط سنگی می ایستادند و در یک لحظه تلاش آغاز می شد.

جوانان چهار سال تمرین می کردند تا در جشن «المپیا» به پیروزی برسند، تاج زیتون بر سر نهند و شاعران در مدح آنان قصیده بخوانند، مجسمه سازان به طرز شگفت آور مجسمه آنان را از مرمر و سنگهای سخت بتراشند و نامشان باقی بماند.

در گوشه میدان «المپیا» گذرگاهی به نام «کریپت» که معنی آن «گذرگاه پنهان» است وجود دارد که به «استادیوم» می رسد، بر روی دیوارها آثاری از مجسمه های گچی دیده می شود، از این کوچه هزاران ورزشکار عبور کرده اند که حالا دیگر آثاری از آنان نمی توانیم یافت. بلوکها و ستونهای سنگی خوش تراش نشانه ای است از آبادی دشت «المپیا»

می شده اند و مبلغی را که می پرداخته اند داوران در صندوقی نگاه داشته و با صرف آن مجسمه‌هایی از «ژئوس» می ساخته و در محلهایی که به چشم می خورده است قرار می داده اند.

بررسی دقیق روی چنین مسائلی نشان می دهد که تا چه اندازه یونانیان به روحیه پاک ورزشکاری اهمیت می داده و سعی داشته اند تا جوانان ورزشکار را به پیروی از قانون و راستی و درستی رهنمون باشند. همه چیز بر پایه شرافت و وجدان جریان داشته و کنترل سختی صورت می گرفته است تا قوانین و مقررات بازیه‌ها، نظم و ترتیب، انصاف و جوانمردی نقصان نیابد. ایده اساسی یونانیان بر این پایه استوار بوده است:

اجرای قوانین، اعتدال در مسابقه و رقابت، دوری گزیدن از خشونت، ورزش کردن مرتب و از این راه نیرومندی و شادابی یافتن، زیبا شدن و دوری کردن از هرج و مرج و بی بند و باری. علاوه بر مسابقه‌های ورزشی در رشته‌های هنری هم فعالیت‌هایی صورت می گرفته است که معمولاً موسیقی در «دلفیس» -DE- اجرا می شده و در همین محل شاعران، قصیده‌های رزمی و حماسی را دکلمه کرده و برای شکوهی بیشتر آن را با آهنگ شادی بخش و غرورآفرینی همراه می ساختند. نام مردان پیروز و نحوه پیروزی آنان در گفته‌های شاعران گنجانیده می شد، مردان قهرمان بدین وسیله جاودانه شده و نامشان و دیارشان بر کتیبه‌ها حک می گردید.

«پیندار» (PINDAR) شاعر یونانی درباره قهرمانی هیجده ساله که بر رقبای خود پیروز شده بود، چنین می گوید:

«مرد جوان... هم اکنون تو از سعادت بی ماندی بهره مند شده‌ای، ولی به یاد بیاور که این هدیه و موهبتی از سوی خدایان است. نسیمهایی که از آسمان بر ما می وزند پیوسته متغیرند. به خودت زیاد

و اینکه در حدود چهل و پنج هزار نفر برای دیدن جشنها به این مکان روی می آورده اند، آنان برای سکنی، خوراک، رفت و آمدها و زندگی موقت چند روزه نیازهایی داشته اند و این نکته را هم از یاد نبریم که شرکت کنندگان در پیکارهای ورزشی تنها از یونان نبوده اند، از تمام مدیترانه که به یونانی تکلم می کردند، از سیسیل به جنوب فرانسه و از سوی دیگر به جنوب روسیه امروزی در آسیای صغیر. رشته‌های ورزشی در ابتدا به دویدن، ارابه‌رانی، «پنتاتلن» PENTATHLON، پرشها (بخصوص پرش طول) پرتاب دیسک، پرتاب نیزه و سرانجام کشتی گیری اختصاص داشته و به تدریج تغییر کرده و روبه تکامل نهاده است. ورزشی که در دوره باستان سر و صدای زیادی به پا کرده بود و طرفداران پرشماری داشته است نوعی کشتی گیری و مشت زنی توأم با هم بوده است که آنرا «پانکراسیون» -PANK- RATION می نامیدند (همانند کشتی گیله مردان در گیلان خودمان که آنرا مشت کشتی می گویند). در این نوع مبارزه، استادی زیادی در کشتی و مشت زنی لازم بود تا پهلوانی به مقام نخست برسد. درباره جزئیات آن به مدارکی نیاز است که امروز در دسترس نیست، زیرا از آن زمان خیلی فاصله داریم. دنیای امروز ما خشونت در ورزشها را نمی پسندد و روزبه‌روز از جنبه‌های سخت آن می کاهد و به راهی نمی رود که رومیها در قرون گذشته می رفتند (در بازیهای «لس آنجلس» به سال ۱۹۸۴ برای نخستین بار در مشت زنی از کلاه ایمنی استفاده شد). یونانیها در این زمینه خیلی دقیق بوده اند، مقررات خاص مسابقه‌ها را گردن می نهادند و از تقلب کردن و به کار بستن وسایل غیرمجاز روگردان بودند. سوگند ورزشکارانه آنان در مسابقه‌های رسمی خود گواهی است بر این مسأله. کتیبه‌های باقیمانده از آن زمان به ما نشان می دهد که ورزشکاران متقلب، نوعی خاص جریمه

مغزور مباح، همیشه این موضوع را به خاطر داشته باش.

این شاعر در اشعار دیگری در مورد بازیها چنین گفته است:

«پروزی يك رویا و يك سایه زودگذر است. مرد جوان خوشحال باش تو سرانجام پروز شدی.»

در دشت «المپیا» تقریباً در قسمت مرکزی محرابی وجود دارد که آن را به «هرا» همسر «زنوس» نسبت داده اند، حداقل تاریخ ساختمان آن به چهار قرن پیش از میلاد مسیح می رسد و در همین قسمت است که مجسمه «هرمس پاکستیل» را یافته اند. طول این معبد ۶۲ متر است، در دامنه کوه «المپ» که هر چهار سال مشعل بازیها را روشن می ساخته اند و بازیها رسماً آغاز می شده است، این معبد جلوه خاصی داشته است.

وقتی بازیها جریان می یافت، در سر هر کوی و برزن اعلام می شد که جنگ و ستیز تعطیل است. اختلافات اقوام و قبیله ها به هر شکل، حتی موقت و مشروط خاتمه می یافت تا بازیها لطمه نبیند.

در سال ۴۸۰ پیش از میلاد که جنگ «ترموپیل» بین سپاهیان ایران و یونان جریان داشت، هزاران تماشاگر در استادیوم «المپیا» نشسته بودند و آخرین مبارزه های مشت زنی را تماشا می کردند. بنابراین باید چنین نتیجه گرفت که بازیها را حتی جنگهای خونین به تعطیل نمی کشانید، ولی در عصر ما جنگها، بازیها را بی اعتبار ساخته است.

نوشته ها و مجسمه هایی که در ویرانه های دشت «المپیا» در منطقه «آلیس» در کرانه های غربی «پلویوز» پیدا شده است نشان می دهد که این مراسم بین ۱۲۵۳ تا ۸۸۴ پیش از میلاد مسیح رواج داشته است. در تاریخ آمده است که یونانیهای باستان کوه «المپ» را مقدس می شمرده اند، این کوه یکی از پرستشگاههای بزرگ مردم یونان بوده است که برای

تقرب به خداوندان افسانه ای و اساطیر مراسمی خاص در دامنه آن برپا می داشته اند.

«فیلوستراتوس» (PHILOSTRATUS) مورخ شهیر یونانی که در پایان سده دوم و اوایل سده سوم پیش از میلاد می زیسته است مدعی است که پایه بازیهای المپیک رسوم و آیین مذهبی بوده است.

او می نویسد که «الرها» ساکنان يك ایالت یونان در روز جشن بزرگ مذهبی برای نزدیکی به خداوندان خود قربانیهای فراوانی در قربانگاه آماده می کردند و از فاصله ای در حدود ۲۰۰ متر با سرعت به طرف محراب می دویدند و هر که سریعتر از دیگران می رسید، قربانیا را آتش می زد و برنده آن مراسم بود. این فاصله را يك «استادیون» می نامیدند و هر «استادیون» در حدود ۱۹۲ متر بوده است.

این مراسم مذهبی رفته رفته فلسفه ای خاص می یابد و آماده بودن و ورزش کردن مورد توجه جوانان قرار می گیرد، رهبران درمی یابند که برای حفظ سرزمینهای خود و جلوگیری از نفوذ اقوام دیگر به داخل قلمرو یونان، می توان جشنهای «المپیا» را شکل داد تا جامعه آنروز یونان از دو نتیجه بزرگ برخوردار شود:

نخست تأمین سلامت جوانان از راه ورزش کردن و حضور در رقابتهای مربوط به آن، هدف دیگر بسط صلح و صفا در داخل یونان، جلوگیری از نزاعها و تجاوزات ایلی (زیرا در ایامی که جشنهای المپیا ادامه داشت به یکباره اختلافات کنار نهاده می شد و جنگ و جدل پایان می یافت).

یونانیها رفته رفته به برنامه مسابقه ها توجهی بیشتر مبذول داشتند و نوع مسابقه ها و زورآزماییها فزونی یافت.

دوهای طولانی به مسافات زیاد، پرتاب دیسک، کشتی گری، مشت زنی، اسب سواری، ارابه رانی و تیراندازی از رشته های مورد توجه مردم آن عصر بوده

ویژه‌ای برخوردار باشد (این پنجگانه از سال ۷۰۸ پیش از میلاد متداول شد).

زورآزمایی‌های «المپیا» طبقه‌بندی می‌شد، یک روز مخصوص نوجوانان بود، روز دیگر برای باسابقه‌ها و کسانی که به رشد کافی رسیده بودند جریان می‌یافت. پنجمین روز به مراسم مذهبی اختصاص داشت، و آخرین روز داوران و روحانیون با شکوه و طمطراق کم‌نظیری در جایگاه بلندی متمرکز می‌شدند و قهرمانان رشته‌های مختلف را معرفی می‌کردند.

جایزه مردان پیروز، با تاجی از برگ زیتون از درخت‌های مقدس معبد «زنوس» تهیه می‌شد و بر دور سر و پیشانی بلند قهرمان زینت بخش می‌گردید. هر ورزشکاری که در سه دوره در «المپیا» به مقام قهرمانی می‌رسید، تصویرش را بر روی ستون‌های پر عظمت معبد «زنوس» می‌تراشیدند و این بزرگترین پیروزی بود.

مجسمه‌های فراوانی که بعدها از زیر خرابه‌ها و لایه‌های خاکستر توسط حفاران و باستان‌شناسان بیرون آورده شد، عظمت بازیها را یادآور گردید و یکی از عوامل احیاء المپیادهای نوین شد.

در زیر و رو کردن رویدادهای «المپیا» به مسائل و نکته‌های زیادی برخورد می‌کنیم که آوردن بعضی از آنها کمک می‌کند تا به اهمیت این جشنواره ورزشی در زمانهای بسیار کهن پی ببریم. یونانیها در آغاز پایه‌گیری جشنها، اجازه نمی‌دادند که ورزشکاران و قهرمانان غیر یونانی در مراسم «المپیا» حضور یابند.

بازیهای «المپیا» رفته رفته شهرت منطقه‌ای را وسعت داد و به قاره آفریقا و آسیا هم کشانیده شد و استقبال به اندازه‌ای بود که بالاچاره مراحل را در نظر گرفتند تا شرکت کنندگان واجد صلاحیت در جشنواره «المپیا» حضور یابند. بر این پایه بود که

است که هرکدام قوانین و مقررات خاصی داشته و به تدریج جنبه‌های تکاملی آن تا حدی پیشرفت کرده است که امروزه برخی از آنها را در بازیهای جدید هم به مورد اجرا درمی‌آورند.

پیش از آغاز جشنها، جارجیان ندا درمی‌دادند که جشنهای «المپیا» در چه روزی آغاز می‌شود، داوران و ناظران مسابقه‌ها را مردان با تجربه و مورد احترام جامعه آنروزی تشکیل می‌دادند و در جریان جشنها، محلی خاص به آنان اختصاص داده می‌شد و با آگاهی و تکیه بر دانستیهای خود، قهرمانان را مشخص می‌نمودند و برندگان را معرفی می‌کردند.

شرکت کنندگان پیش از آغاز مسابقه در هر رشته‌ای با آئینی کاملاً مذهبی در برابر مجسمه «زنوس» که او را سلطان خدایان و انسانها می‌دانستند و معتقد بودند که آسمانها، رعد و برق، صاعقه و طوفان، باران و روشنایی در اختیار اوست و در کوه «المپ» زندگی می‌کند، سوگند یاد می‌کردند که در خلال زورآزماییها، خلافی از آنان سر نزنند و مقررات و قوانین جشنها را گردن نهند. «درحال حاضر در بازیهای المپیک جدید هم چنین مراسمی اجرا می‌شود و در روز آغاز بازیها، قهرمانی شاخص که مورد احترام همگان است و کشور میزبان او را برمی‌گزینند، در برابر تماشاگران و نمایندگان ملل و شرکت کنندگان، این سوگند را بجا می‌آورد.»

طبقه‌بندی زورآزماییها؛ در آن روزگاران، پس از پایان یافتن رشته‌های انفرادی و تک‌ماده‌ای برای گزینش بزرگترین قهرمان، مسابقه‌های پنجگانه که آنرا «پنتاتلن» می‌گفتند صورت می‌گرفت. در این رشته قویترین پهلوانان به میدان می‌آمدند و در دویدن، پرش کردن، برتاب کردن نیزه، کشتی گرفتن و برتاب دیسک به رقابت می‌پرداختند. یونانیها عقیده داشتند که ورزشکاری می‌تواند در پنجگانه به پیروزی برسد که از خصوصیات روحی و بدنی

و از هم باز می‌کند، ناگهان در يك لحظه دستهای «میلو» جابجا شده و در بین دو قسمت اره شده که به هم وصل شده بود قرار می‌گیرد و نمی‌تواند دستهای خود را بیرون آورد، به همین وضع می‌ماند و تقلاي او به جایی نمی‌رسد و طعمه گرگها می‌شود.

وقتی رومیها بر یونان پیروزی یافتند، اساس بازیها و اصالت آن لطمه دید و پوسیدگی تدریجی آغاز شد. ورزشکاران پنهانی برای پیروزی دستمزد دریافت می‌کردند و مقررات و قوانین بکر گذشته خدشه دار و واجدین شرایط، به گذشته‌ها بی‌اعتنا شدند.

از قرار معلوم در سال ۶۷ بعد از میلاد مسیح، امپراطور خودخواه روم «نرون» (NERON) در بازیها شرکت کرد و این در شرایطی بود که یونان سالهای طولانی در زیر سلطه رومی‌ها دست و پا می‌زد. «نرون» در مسابقه‌های ازابهرانی، آوازخوانی و نواختن چنگ شرکت کرده و ۵۰۰۰ نفر همراه و هواخواه او بودند. در ازابهرانی با ده اسب حضور یافت، به هنگام مسابقه از ارابه پایین افتاد ولی او خودش را برنده اعلام کرد و چندین جایزه گرفت. این عناوین در حقیقت جعلی بود. او بهترین ارابهران، برترین موسیقیدان و آوازخوان معرفی شد!! اسکندر مقدونی در دورانی که خیلی جوان بود در دویدن سریع مغلوب حریفانش شد؛ ولی چون هنوز به مقام جهانگیری و جهانداری نرسیده بود، عنوان قهرمانی المپیک را به دست نیاورد. مردم برای قهرمان دیارشان ارزشی خاص قائل بودند، در اوایل پاگیری بازیهای المپیک یونانیها به جوانان نژادهای دیگر اجازه شرکت و زورآزمایی نمی‌دادند و حتی خانواده‌های یونانی اصیل که در طول حیات خود مرتکب جرم و جنایتی شده بودند حق تماشای مسابقه‌ها را هم نداشتند! بازیهای المپیک و جشنهای مربوط به آن از آن روی عظمت یافت و مورد توجه

وقتی قهرمانی در دیار خود برگزیده می‌شد بیش از ده ماه زیر نظر مردان کارآزموده هر روز در «ژیمنازیوم» تعلیم می‌گرفت تا آماده شود.

از قهرمانان گذشته نامهایی را با خصوصیات آنان ثبت کرده‌اند که خوشبختانه در آثار باقیمانده تاریخی وجود دارد.

یکی از بزرگترین و عجیب‌ترین آنان «میلو» (MILO) از «کروتین» بود که در قرن ششم پیش از میلاد دست به کارهایی می‌زد که هنوز از سوی پهلوانان دیگر زمانها تکرار نشده است. «میلو» در کشتی‌گیری شش بار صاحب تاج افتخار شد و هرگز از پهلوانی شکست نخورد. اشعار و نوشته‌های زیادی وجود دارد که قدرت اعجاب‌انگیز او را نشان می‌دهد. تاریخ بازیها می‌گوید که او با خودش گوساله‌ای را حمل می‌کرده و وقتی در طول زمان به گاوی بزرگ تبدیل شده است آن را بر روی شانه‌های خود قرار داده و به میدان می‌آورده است (در دیوان نظامی گنجوی در مورد کنیزک و سلطان داستانی مشابه وجود دارد). يك انار را در بین انگشتان خود پنهان می‌کرده و به چند تن پیشنهاد می‌نموده تا آن را از کف دست و بین انگشتانش خارج کنند و کسی چنین قدرتی نداشته، در پایان انار را بدون اینکه آسیب دیده و له شده باشد به نمایش می‌نهاده است! بر روی يك دیسک که کاملاً روغن مالی شده بود می‌ایستاده و کسی را آن توانی نبوده است که وی را تکان دهد و از روی دیسک پائین آورد!

«میلو» پارچه‌ای را محکم به دور سر خود می‌پیچیده و با کنترل قسمت پیشانی خود، پارچه را پاره می‌کرده است!

این «میلو» روزی از ناحیه کوهستان می‌گذشته است و درختی را می‌بیند که نجارها قسمتی از آن را از قسمت طول اره کرده و نیمه کاره نهاده‌اند. او با دو دست دو طرف قسمتی را که بریده بودند می‌گیرد

خوردن نظام اصلی بازیها تصمیم به تعطیل آن گرفت، زیرا یونانیها و رومیها برای نشان دادن برتری خود از وجود گلادیاتورها استفاده می کردند و انحطاط اخلاقی جایگزین آن روح پاك قهرمانان «المپیا» شده بود.

پس از ۳۹۴ میلادی و فرمان «تئودوسیوس» امپراطور روم که تاریخ فرمانروایی او را از ۳۴۶ تا ۳۹۵ ذکر کرده اند، «المپیا» به خواب فراموشی فرو رفت و همه چیز در دل اعصار و قرون پنهان گردید.

یکهزار و پانصد سال فراموشی مسأله بزرگی بود، بخصوص که هجوم اقوام و ملل مختلف آثار «المپیا» را درهم شکست. طوفان و زمستانهای سخت و دو زلزله سبب شد تا آن دیار نابود شود و آن عظمت پدید آمده طی قرون از یاد برود. در فاصله کوتاهی از سال ۳۹۴ پس از میلاد مسیح، قوم بربر به مرکز المپیک هجوم برد و آنچه ساخته و پرداخته مردم هنرمند و ورزش دوست بود به یکبار به هم ریخت و به دست سپاهیان روم نابود شد و این ستم را تغییر مسیر رودخانه ها، نابودی جنگلها و حرکت کوهها بر اثر زلزله از یاد برد.

یک فترت ۱۵۰۰ ساله، تاخت و تازها، قهر طبیعت از دو زلزله پی در پی که مسیر رودخانه های «الفیوس» و «گلادیوس» را که عامل آبادی و سرسبزی دشت «المپیا» بود تغییر داد و سبب شد که شهر «المپیا» با همه عظمت آن در زیر قشر ضخیمی از خاکستر فرو رود و فقط نامی از آن باقی بماند.

تعداد بازیهای المپیک باستان: اگر سال ۷۷۶ پیش از میلاد را تاریخ برگزاری نخستین «المپیا» بدانیم و سال ۳۹۴ پس از میلاد مسیح را سال تحریم قبول کنیم و این فرضیه را بپذیریم که هر چهار سال به طور مرتب و بدون وقفه، یکبار برگزار شده است می توانیم بگوئیم که در این فاصله ۲۹۲ بار جشنهای «المپیا» انجام شده است.

قرار گرفت که سرود صلح برای اقوام و ملل بود. گذشته از این ورزشکاران به دستگاههای اداره کننده مملکت نزدیک بودند و شریف ترین و اصیل ترین مردم زمان خود را تشکیل می دادند، در برخی از نوشته های مورخین آمده است که قهرمانان «المپیا» از رژیم غذایی مخصوص پیروی می کرده اند و پرهیزگار و منزله بار می آمده اند.

«هومر» در اودیسه (ODYSSEY) در قصیده رزمی معتبر خود می گوید:

«هیچ افتخاری برتر از این برای يك مرد در طول زندگی اش وجود ندارد که او با تکیه بر قدرت شخصی خودش، با به حرکت درآوردن دستها و پاهایش به پیروزی برسد!».

به هنگامی که قهرمانان «المپیا» با تاجی از برگ درختان زیتون معبد «ژئوس» به دیار خود بازمی گشتند، جوانان به استقبال قهرمان شهر خود می شتافتند و سرود پیروزی سر می دادند. او را بر ارابه ای با چهار اسب قرار داده، قسمتی از دیوار شهر را خراب کرده و از همانجا به شهر وارد می کردند. فلسفه این عمل چنین توجیه می شده است:

بر سر راه قهرمان ما هیچ مانعی و رادعی نمی تواند وجود داشته باشد، او قادر است که دروازه شهر را ندیده بگیرد، دیوارها را فروریزد و با افتخار بگذرد.

سیصد تن از بزرگان شهر که با ارابه حرکت می کردند و اسبان سپیدی ارابه آنان را حمل می کرد به دنبال قهرمان «المپیا» در تکاپو بودند. هدایای بی شماری به وی تقدیم می شد، پیروزی او برای همه عمر، اعتباری بود که خانواده و مردم دیارش از آن برخوردار داشتند.

خواب سنگین قرون و اعصار: امپراطور روم در سال ۳۹۴ پس از میلاد مسیح به علت اختلافات و بهم

باستان کامل بوده است. بازیهای دوره جدید در واقع از دوره باستان تأثیر پذیرفته است.

یونانیها نخستین تشکیلات را به وجود آوردند تا قوانین خاصی پدید آمد و بازیها با مقررات بی سابقه ای اداره شد، ورزش از این گذرگاه جلوه یافت و به سطح بلندی رسید. ورزشهای سبک به جهانیان آموخته شد و شیوه های تمرین کردن منظم و مرتب پایه گرفت. یونانیها نخستین مردمی بودند که صفات نیک ورزشکاری را عرضه داشتند و همه این مسائل سبب شد که امروز مراسمی به نام بازیهای المپیک داشته باشیم.

آغاز کاوش و جستجو برای کشف میدان «المپیا»: تجدید حیات جشنهای «المپیا» مرهون کوشش کسانی است که در قرون هیجدهم و نوزدهم می خواستند پرده ابهام و فراموشی را از این بازیها بردارند ولی دشواری فراوان بود.

باستان شناسان نه در اندیشه تجدید بنای المپیادها، بلکه به منظور تعقیب رشته خود به تکاپو پرداختند. تاریخ نشان می دهد که از سال ۱۷۶۷م. تنی چند از باستان شناسان آلمانی، فرانسوی و یونانی مناطق مختلف دشت «المپیا» را در پی یافتن مدارکی کاویده اند، ولی در ابتدای امر کمتر موفقیت به دست آورده اند. در سال ۱۸۵۲م. پس از ناامیدیهای بسیار «کورتیوس» دانشمند آلمانی راز پنهان المپیادها را یافت و پس از ۱۴۵۸ سال خوابی عمیق، نهضت کهن بشری دوباره جان تازه گرفت. ورزشگاه عظیم «المپیا» از زیر قشر عظیمی از خاکستر و لجنهای خشک شده بیرون آورده شد، با کشف این استادیوم روشن شد که این مراسم چه دوران طلایی را پشت سر نهاده و درعین حال با چه تیره روزیهایی روبه رو شده است. آثار مکشوفه آنچنان عظیم و قابل توجه بود که شوری بی حد بوجود آورد و بیش از همه مردم یونان به وجد آمدند.

آثار به دست آمده حکایت دارد که این جشنواره بزرگ که در آغاز مراسمی مذهبی بود و بعدها جنبه های ورزشی آن اهمیت یافت در فصل تابستان برگزار می شده است و شرکت کنندگان در آغاز با بدنی برهنه به صحنه می آمدند و بعد با پارچه هایی سبک ستر عورت می کردند. بلندی کوه «المپ» ۲۹۸۵ متر از سطح دریا است و در مرز مقدونیه و تسالی قرار دارد. مقدونیه در شمال یونان واقع شده بود و امروز ناحیه ای است که بین یونان، بلغارستان و یوگسلاوی تقسیم شده است. در روز ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۵ کوهنوردان هلندی از میان صخره ها گذشتند و به مقر خدایان اسطوره ای یونانیان باستان دست یافتند (قله ای که به نظر آنان تسخیرناپذیر می آمد و جاودانه، خدایان با قوه تخیل قوم «هلن» در آن بلندی زندگی می کردند و سرچشمه ای بودند از داستانها، اتفاقات واهی و ساخته ذهن این و آن که با واقعیت فاصله دارند و در آن دوران بر جوامع بشری اثر نهاده بودند). در اساطیر یونان باستان و روم قدیم خدایان دوازده گانه به این شرح وجود داشتند:

«ژئوس» افسر خداوندان که رومیها او را «ژوپیتر» می نامیدند.

«هرا» همسر «ژئوس»، الهه عروسی.

«آرس» پسر «ژئوس» خداوند جنگ.

«هفائستوس» خدای صنعت.

«آتنا» الهه عقل و اندیشه های عالی.

«هرمس» خداوند تجارت و فصاحت.

«فوبوس» یا «آپولون» خدای هنر و موسیقی.

«آرتمیس» الهه زمین و شکار.

«آفرودیت» یا «ونوس» الهه عشق.

«نپتون» برادر ژئوس و خدای دریاها.

«هستیا» الهه آتش.

«دمتر» الهه زمین و زراعت.

در پایان باید گفت که جشنهای «المپیا» در دوران

او پس از سالها مطالعه، نوشتن رسالات متعدد و مسافرتها، طرح اساسی خود را که بسیار حساب شده، دقیق و با اصالت تدوین شده بود با جلب نظر دوستان و موافقان نهضت المپیزم به اتحادیه ورزشی پاریس تسلیم داشت. متعاقب این موضوع کنگره بین المللی آماتوریزم تشکیل شد که فوق العاده حائز اهمیت بود، زیرا نمایندگان کشورهای اروپا و آمریکا در این کنگره از پیشنهاد احياء دوباره بازیها، از «کوبرتن» پشتیبانی کردند. «کوبرتن» در کنگره بین المللی سال ۱۸۹۴ به تشویق و تحریض نمایندگان ملل پرداخت. وی از فرصت خوبی که پیش آمده بود سود برد و از نمایندگان در کنگره که از مردان صاحب نظر و بزرگی اعتبار گرفته بود درخواست کرد که محل برگزاری بازیها و تاریخ قطعی آن را تعیین کنند. پایه های محکم کمیته بین المللی المپیک: در روز ۲۳ ژوئن در آملی تاتر دانشگاه «سوربن» -SOR- BONNE پاریس در حدود دوهزار نفر از اتحادیه های ورزشی، دانشگاهها و طبقات دیگر حضور داشتند. در مراسم آغاز سرود «آپولون» که در «دلفی» (DELPHI) کشف شده بود اجرا شد، این سرود رزمی، بر این جلسه اثر نیکویی نهاد و این همان نکته ای بود که «کوبرتن» بدان نیاز داشت. کنگره به اتفاق آراء که از هفتاد و نه هیات اعزامی، چهل و نه اتحادیه ورزشی از دوازده کشور ترکیب یافته بود، از پیشنهاد «کوبرتن» حمایت کرد و رای داد تا بازیها از نو احياء شده و بر همان اساس و ایده اصلی در یونان باستان در سال ۱۸۹۶م. در آتن، نخستین دوره جدید آن برگزار شود.

در نخستین وهله «کوبرتن» به ساختمان و شکل دادن کمیته تشکیلاتی بازیها می اندیشید و اینکه قانون و مقرراتی وضع شود که بر پایه آن بتواند اصالت بازیها را حفظ کرد. او به گروهی می اندیشید که در مجمعی گرد آیند و اعضاء آن در کار سیاست

گویی بازیها در دل جوانمردان و بزرگان یونان امیدی تازه را به ارمغان آورد و وطن پرستان و شیفتگان تمدن پیشین یونان به پا خاستند. به دعوت آلمانی ها که شش سال در دشت «المپیا» تلاش کرده بودند، گروهی هماهنگ شدند تا يك صلح تضمین شده را در اروپا پی ریزی کنند. میهمانان زیادی دعوت شدند که در بین آنان «بارون پی بردوکوبرتن» هم دیده می شد. او وقتی از این شهر خرابه دیدن کرد در بهت عجیبی فرو رفت و آنچه را که می دید برایش باورکردنی نبود. انگار، که در «المپیا» حضور یافته است تا پیروزی «کروئوس» را در دوی سرعت ببیند و یا قدرت منکوب کننده «میلو» را تحسین می کند که چنان استادی در کشتی گیری نشان می دهد! اینجا بود که «کوبرتن» نقطه آغاز تفکرش بود، او وقتی پهنه وسیع المپیا را دید و ستونها و مجسمه ها را بررسی کرد که هنر یونانیان باستان به آنها جان داده است، طرز اندیشه خود را تغییر داد. او دیگر نمی خواست که ورزش کردن را در فرانسه بسط دهد، او می خواست که نهضتی جهانی را پایه نهاد تا تحت لوای آماتوریزم همه ورزشکاران کشورهای جهان گرد آیند و به مبارزه ورزشکارانه بپردازند.

او پیوسته به این مسأله می اندیشید که چرا از نو بازیهای المپیک را زنده نکند؟ چرا جوانان را به بهانه پیکارهای ورزشی در کنار هم قرار ندهد تا به زندگی مسالمت آمیز و صلح پایدار بیندیشند. در سال ۱۸۹۲م. در دیداری با مسئولان اتحادیه های ورزشی در پاریس اعلام داشت که بازیهای المپیک را باید از نو زنده ساخت.

این تنها «کوبرتن» جوان نبود که به تجدید بازیها فکر می کرد، گروهی روشنفکر در انگلستان و ایالات متحده و چند کشور اروپایی در اندیشه احياء بازیهای المپیک بودند ولی راه حلی که «کوبرتن» فرانسوی پیشنهاد کرد او را برتر از سایرین قرار داد.

دخالت نکنند و هدف نهائی از بین نرود وانجمن همواره مدافع اصلی و محکمی باشد. اعضاء کمیسیون مستقل کار کرده و با استحکام خاصی که ابدی و با دوام باشد از حیثیت المپیزم دفاع کنند. این مهم در کنگره پاریس عملی شد و تحت عنوان «کمیته بین المللی المپیک» یا (آی-او-سی) انجمن مورد نظر «کوبرتن» شکل گرفت. «کوبرتن» نخستین عضو برگزیده این کمیته بود و به همراه او جمعاً پانزده نفر از دوازده کشور انتخاب شدند.

از آن پس این کمیته با قدرت و بدون تزلزل در سطح جهانی وظایف خود را انجام داده و نقش خود را ایفا کرده است و همواره هدفهای اساسی را از یاد نبرده است و همانند صخره پابرجایی موجهای سنگین را از سر گذرانیده است.

نهضت المپیک در سطح بین المللی، فدراسیونهای ورزشی بین المللی (که مسئولیت و مدیریت فنی ورزشها را دارند) و کمیتههای ملی المپیک را زیر نظر دارد.

کمیته بین المللی المپیک هدفهای اساسی خود را در زمینه بسط معنویات در کنار ورزش، تربیت جوانان از راه ورزش کردن و صلحجو بار آمدن، دوری گزیدن از جنگهای سیاسی و گرد آمدن هر چهار سال یکبار و کوشش در راه استقرار صلح و آشتی جهانی، اعلام داشت. «کوبرتن» تلاش زیادی کرد تا ساختمان کمیته بین المللی المپیک بر پایه ای باشد که دستگاهها و سازمانهای دولتی در آن نفوذی نداشته باشند، بنابراین خصوصیات برگزیدن اعضاء را چنین تعریف می کند:

«اعضاء کمیته بین المللی المپیک صرفاً باید به خاطر دانش ورزشی برگزیده شوند و انسانهایی امین و درستکار بوده، به آرمانهای المپیک مومن باشند.

یک عضو کمیته بین المللی، سفیری است از کمیته ملی المپیک کشورش، نه نماینده کشورش در

کمیته بین المللی المپیک»

تا سال ۱۹۶۶م. اعضاء برگزیده شده کمیته بین المللی المپیک برای همه مدت عمر در این سمت باقی می ماندند، ولی از این سال قرار بر این شد که تا هفتاد و دوسالگی اعضاء کمیته به فعالیت خود ادامه دهند و بعد بازنشسته شوند. «لرد کیلانین» ایرلندی که پس از «برانج» آمریکایی به ریاست کمیته بین المللی رسید، عقیده داشت که کرسیهای کمیته را نمایندگان ملل مختلف در اختیار بگیرند که قدرت اجرایی آن افزون گردد و «خوان آنتونیو سامارانش» اسپانیایی هم از این گذرگاه می رود و این ایده را تایید می کند. پس از جنگ جهانی دوم و تغییر در وضع جغرافیایی جهان و تسلط نسبی ملتها بر سرنوشت خود و تأمین استقلال سیاسی و اقتصادی، کمیته بین المللی از اعضاء جدیدی برخوردار یافت و رفته رفته در کنار پرنسها و دوکها و لردها، نمایندگان مردم ساده و معمولی هم قرار گرفتند و کمیته بیشتر از پیش رنگ و شکل مردمی گرفت. تا پایان سال ۱۹۸۳م. یکصد و پنجاه و چهار کمیته ملی المپیک از کشورهای جهان در کمیته بین المللی عضویت داشتند. توجه به آمار زیر خالی از لطف نیست.

سال ۱۸۹۴م. کمیته پانزده عضو داشت. پیش از جنگ جهانی اول ۱۹۱۴م. این تعداد به ۴۸ عضو رسید. در سال ۱۹۳۶م که بازیهای پر از شگفتی برلین برگزار شد کمیته شصت و هفت عضو داشت و پس از جنگ دوم جهانی هفتاد و دو کمیته ملی عضو بودند. وقتی «زیگفرد ادستروم» سوئدی رئیس کمیته شد، برای نخستین بار یک عضو از کشورهای شرق اروپا بنام «کنستانتین آندریانف» از شوروی صاحب یک صندلی در کمیته شد و حالا از پنج قاره جهان در کمیته بین المللی به این شرح ۸۹ عضو فعالیت می کنند و اینان نمایندگان هفتاد و یک کشور

معمولاً کمیته بین‌المللی المپیک در هر سال یکبار جلسه عمومی دارد و در سالی که بازیهای المپیک برگزار می‌شود، درست همزمان با اجرا شدن بازیهای المپیک، دستور و برنامه جلسات بر پایه مسائل مشخصی تنظیم می‌شود: برخی مسائل سیاسی است، سئوالاتی که از سوی نمایندگان مطرح می‌شود، انتخابات، طرح عضویت اعضاء جدید، اصلاح برخی قوانین و مقررات، تغییر برنامه بازیها، رسیدگی به گزارش کمیته تشکیلاتی بازیها، طرح نظریات و پیشنهادات کمیته‌های ملی المپیک و دیگر مسائل مربوط به نهضت المپیک و گزارش کمیسیونهای مختلف.

در سال ۱۹۸۳م بیست و دو کمیسیون دائمی به مسائل مالی، پزشکی، عضویت، برنامه، خبرنگاران مطبوعات، درآمدها و تلویزیون رسیدگی کردند.

کمیته بین‌المللی المپیک یا (آی-او-سی) هر چهار سال تشکیل جلسه می‌دهد تا در فاصله شش سال، شهر نامزد میزبانی بازیهای زمستانی و تابستانی را برگزیند و معمولاً رأی‌گیری در این زمینه با رأی مخفی خواهد بود.

کمیته در روز گشایش جلسات، با تشریفات خاصی کار خود را آغاز می‌کند، شخصیتهای برجسته کشور میزبان مردان و زنان سرشناس بعنوان میهمان در مراسم روز آغاز حضور می‌یابند. سرود المپیا نواخته می‌شود و سخنرانیهایی صورت می‌گیرد، در جلسه‌ای که در سال ۱۹۸۳م در دهلی‌نو برگزار شد، رئیس جمهوری هند «زائیل سینگ» و نخست وزیر فقید هند خانم «ایندیرا گاندی» به همراه رئیس کمیته ملی المپیک هند و رئیس کمیته بین‌المللی المپیک، جلسه را اداره کردند و سخنرانیهایی در زمینه نهضت المپیک و تداوم صلح و صفا ایراد شد. آخرین اجلاس کمیته در سال ۱۹۹۳ برگزار شد و بازیهای آتی در آتلانتا برگزار

جهان‌اند.

از آفریقا ۱۴ عضو، آسیا ۱۶ عضو، آمریکا ۲۰ عضو، اروپا ۳۶ عضو و اقیانوسیه ۳ عضو.

در کمیته بین‌المللی المپیک شخصیت‌های ممتازی عضویت دارند که در رشته‌های تربیتی و ورزشی به تحصیلات عالی پرداخته‌اند. از ۳۴۶ عضو از زمان پیدایش این کمیته، بیش از نیمی از آنان در بازیها شرکت داشته‌اند و یا از لحاظ ارزش ورزشی در سطحی عالی به سر برده‌اند. از این میان پنج تن مدالهای طلای بازیهای مختلف را در اختیار دارند: «ماساچی کیوکاوا» از ژاپن در شنای ۱۰۰ متر پشت در سال ۱۹۳۲م.

«جولین روزولت» از آمریکا در قایقرانی ۵/۵ متر در سال ۱۹۵۲م.

«سون توفلست» از سوئد در پنتاتلن جدید در سال ۱۹۲۸م.

پادشاه پیشین یونان «کنستانتین» در قایقرانی «دراگن» در سال ۱۹۶۰م.

«پل اشمیدت» از مجارستان در شمشیربازی «اپه» تیمی در سال ۱۹۷۲م.

«کوبرتن» اصولاً مخالف شرکت بانوان در بازیهای المپیک و یا عضویت آنان به هر نحو در دیگر سازمانها و تشکیلات مربوط به بازیها بود. این سیاست کلی تا دوره ریاست «لرد کیلانین» جریان داشت، در زمان ریاست ایشان ایده پذیرش زنان در کمیته مطرح شد و مورد قبول قرار گرفت که از وجود بانوان در صورتی که سفیر کمیته‌های ملی المپیک کشور خود شوند استفاده شود، ولی این موضوع تا دوره ریاست «سامارانش» به طول انجامید تا نخستین زن به عضویت کمیته بین‌المللی المپیک پذیرفته شد، خانم «فلور ایزاوا» از ونزوئلا. پس از ایشان نوبت به «پیر جوهاگمان» از فنلاند و «ماری گلن هیگ» از بریتانیا رسید.

خواهد شد.

کو برتن» در سال ۱۹۲۱م کمیته اجرایی را از پنج عضو تشکیل داد، بعدها این کمیته وسعت یافت و حالا ۹ عضو دارد که در جلسه عمومی «کمیته بین المللی المپیک» برگزیده می شوند. رئیس کمیته برای هشت سال انتخاب می شود و سه نایب رئیس او را در کارها حمایت می کنند. کمیته اجرایی در همه مسائل و از جمله برنامه ریزی، مالی، تدارک برای بازیهای آینده، برخوردهای سیاسی و هرگونه موضوعی که پیش آید حق رسیدگی، اتخاذ تصمیم و دخالت را دارد. این کمیته در سال ۱۹۸۳م پنج بار تشکیل جلسه داد و «خوان آتونینو سامارانش» به کشورهای زیادی مسافرت کرد و بعنوان رئیس کمیته بین المللی المپیک با روسای جمهور، سران کشورها، نخست وزیران و مسئولان کمیته های ملی المپیک دیدار و گفتگو کرد.

نظر دبیرخانه کل که پنجاه عضو در آن فعالیت دارند مسائل حل و فصل می شود. انتشارات کمیته به سه زبان انگلیسی، فرانسه و اسپانیایی چاپ و توزیع می گردد، فعلاً ارگان رسمی (OLYMPIC REVIEW) ماهیانه انتشار می یابد و نشریه ای جدید به نام «پیام المپیک» هر سه ماه یکبار تهیه و برای سازمانها ارسال می شود. «کو برتن» تمایل داشت که دفتر مرکزی هر چهار سال یکبار در کشوری که بازیها را برگزار می کند تشکیل شود ولی جنگ اول بین المللی و دشواریهایی که روی داد، «کو برتن» را بر آن داشت تا شهر «لوزان» در کشور سوئیس را برگزیند که کشوری متجاوز و هجوم کننده نیست و در آرامش است. این دفتر در روز ۱۰ ماه آوریل در شهر لوزان تأسیس شد و از سال ۱۹۶۸م دفتر کمیته بین المللی المپیک به «شاتودویدی» (CHATEAU DE VIDY) انتقال یافت که در کنار دریاچه «ژنو» قرار دارد.

دفتر مرکزی در «لوزان سوئیس» دایر است و زیر

پنج حلقه المپیک:

پرچم کشورهای جهان برگزیده شده است و مبین این موضوع است که حداقل یکی از این رنگهای پرچم المپیک را می توان در پرچم ملل به دست آورد و استثنایی در این زمینه نیست. پرچم رسمی المپیک در ماه ژوئن ۱۹۱۴م در پاریس در کنگره ای که به مناسبت بیستمین سال پیدایش بازیهای نوین المپیک تشکیل شده بود به تصویب رسید.

انتخاب شایسته يك معلم: در سال ۱۹۲۰، که بازیهای المپیک در «آنورس» بلژیک جریان داشت، در زیر پنج حلقه المپیک سه کلمه لاتین به چشم می خورد، این کلمات را يك معلم اهل «دومینیکن» (DOMINICAN) به نام «فادر هنری دیدون» (FATHER HENRI DIDON) که از دوستان صمیمی کوبرتن بود و بر وی تأثیر زیادی می نهاد، پیشنهاد کرد و مورد قبول واقع شد. «دیون» يك معلم بود و در پاریس تدریس می کرد، او علاقه زیادی داشت تا

پنج حلقه المپیک که در هم آویخته شده اند، نشانی است رسمی و یادآور این نکته است که جوانان ورزشکار جهان به هدفهای المپیک پای بندی دارند و در صلح و صفاروژگار می گذرانند. «کوبرتن» در سال ۱۹۱۳م در «دلفی» آنرا یافت که حالا بر پرچمی در زمینه سفید خودنمایی می کند. یونانیها پنج حلقه را به همین شکل که حالا می بینیم بر ستونی مرمرین با ظرافت کنده بودند. و حالا حلقه ها به ترتیب از کنار دیرك پرچم، پنج رنگ دارند:

آبی، زرد، سیاه، سبز و قرمز. حلقه زرد و سبز از سه حلقه دیگر پایین تر قرار دارد. حلقه زرد با آبی و سیاه گره خورده (بهم آویخته) و حلقه سبز با پیوستن به سیاه و قرمز ترکیب و شکل زیبایی را به نمایش نهاده اند.

رنگهای زمینه پرچم و پنج حلقه از میان رنگ های

لندن به چاپ رسانیده است، در فصل تاریخچه کمیته بین‌المللی آورده است که:

در روز ۱۹ جولای ۱۹۰۸م مراسمی مذهبی در کلیسای بزرگ «سن پاول» لندن برگزار شد و شرکت کنندگان در بازیهای نوین (دوره چهارم) در آن مراسم حضور یافتند. اسقف «پنسیلوانیا» ضمن موعظه‌ای که ایراد کرد خطاب به حاضران گفت:

«مساله مهم در بازیهای المپیک پیروزی نیست، بلکه شرکت کردن در آن است.»

سرود بازیهای المپیک: این سرود را در سال ۱۸۹۶م «اسپیروس ساماراس» یونانی بر روی اشعار همکارش «کاستین پالاماس» ساخت. در سالهای بعد، بخصوص در سال ۱۹۵۰م دو سال پیش از بازیهای هلسنکی سخن از تعویض این سرود بود ولی گروهی به مخالفت برخاستند و همان سرود «ساماراس» همچنان باقی ماند و حالا در هر دوره از بازیهای المپیک نواخته می‌شود و گروه «کر» می‌خوانند:

شعله‌های بسیار بر سر راه انسان درخشیده‌اند،
شعله‌های بسیار به خاموشی روی نهاده‌اند، دودهای
آن در هوا پخش شده است.

اما، درخشش تو، ای آتش المپیک
در روز سرود من تابان است.

زنده و تواناتر از دورانی که برای «زنوس» می‌تایید،
برای جوانان «الید» که در سرزمین خود پیکار
می‌کردند.

جوانهایی سرزنده و زیبا، همانند خدایان،
آنچنان برومند که هنرمندان تصویرشان را به
خدایان بزرگ پیشکش کردند.

حالا آتش یونان بر پهنه دنیا می‌تابد،
جوانان جهان، بهم می‌پیوندند و رقابت می‌کنند،

آنکه روانش رخشان و جسمش چالاک است،
آنکه تاج پیروزی بر سر می‌نهد،

وسایل آنچنان آماده و در دسترس باشد که همگان
برای تندرستی بیشتر ورزش کنند. او در کنفرانسی که
تشکیل شده بود گفت، این اسم شب تندرستی و
آمادگی است: سیتوس (CITIUS)، آلتیوس (ALTIUS)،
فورتیوس (FORTIUS) این سه کلمه در حقیقت سه
شعار است، یعنی سریعتر، بالاتر و قویتر. کمیته
بین‌المللی بیست و یک رشته ورزشی را در بازیها
رسماً شناخته است. قدیمی‌ترین و پر وسعت‌ترین
(البته از لحاظ تعداد شرکت کنندگان) ورزشهای
سبک، دوها، پرش‌ها و پرتابها است که آن را «آلتلیکز»
(ATHLETICS) می‌نامند. ورزشکاران زیادی از
ملیتهای مختلف در این رشته به مبارزه می‌پردازند که
خیلی از دیگر رشته‌ها تعدادشان بیشتر است. در
حقیقت، این قلب بازیهای المپیک است که در یونان
باستان هم در عصر شکوفایی بازیها رواج داشته
است. شعار سه‌گانه آن معلم اهل «دومینیکن»
مستقیماً از دو میدانی سرچشمه گرفته است. یعنی
سریعتر بدو، بالاتر پرش کن و قویتر پرتاب کن.

در کلیسای «سن پاول» در لندن: معمولاً در لحظاتی
که آخرین مشعلدار، آتش فروزان را به استادیوم
می‌آورد و بازیها می‌رود که رسماً آغاز شود، بر
تابلویی که نتایج و رکوردها را با حروف درشت و
روشن نئون در معرض دید تماشاگران قرار می‌دهند،
شعاری را از «بارون پی‌یر دوکوبرتن» احیاء کننده
بازیهای نوین المپیک می‌آورند که چنین است:

«مساله مهم در بازیهای المپیک پیروز شدن
نیست، مهم شرکت کردن است. همانطور که اساس
زندگی در فاتح شدن نیست، بلکه در خوب مبارزه
کردن است.»

این عبارت چند دقیقه بر جسم و جان تماشاگران
در ورزشگاه اثر می‌گذارد و بعد خاموش می‌شود.

«جان رودا» در کتابی که با همکاری «لرد
کیلانین» رئیس پیشین کمیته بین‌المللی المپیک در

غرورانگیز این ترانه را زمزمه می کند:
 پیروزی از پیکار شرافتمندانه زیباتر است...
 همانند برجهای بلند جزیره ها و فانوسهای روشن،
 که شب هنگام پرتوهاشان ناوها را راهنما می شوند،
 ای اخگر المپیک، تو همانند مایی، با شعله های
 راه امید را به زائرین ساحل صلح و صفا می نمایی...
 آتش المپیک: آتش مقدس حیات و هر چیز نیکو و هر
 رسم و خصلت پسندیده دیگر و یا عمل درخشانی که
 دست بشری آنرا بوجود آورده باشد همواره روشن و
 نورانی خواهد ماند؛ به شرط آنکه هر یک از افراد به
 سهم خود در حفظ آن کوشیده و برای سپردن آن به
 دست آیندگان فعالیت کنند. در این صورت آن مشعلی
 که گذشتگان روشن کرده اند با همان نور و
 درخشندگی بدست آیندگان می رسد و چراغ پیروزی
 و موفقیت بشر هرگز خاموش نمی گردد.

در مورد آتش المپیک تاریخ از شخصی صحبت
 می کند به نام «اوی تی شی داس» که در نبرد سهمگین
 پلایته در سال ۴۷۹ قبل از میلاد زنده و سالم ماند و
 از آنجا که در چنین سرنوشتی خود را مدیون لطف و
 کرامات خدایان می دانست در قبال این حیات دوباره
 می خواست شکرگزاری بجا آورد. بدین سبب از
 معبد آبولون که در شهر دلفی واقع است آتش مقدس
 را در حال دو به محل تولد خود آورد. همچنین باز بر
 طبق مدارک و تحقیقات بدست آمده دیگر در
 جشنهایی که برای بردگان تشکیل می شده رسم بر آن
 بوده است که مشعلی را با دو دست به دست
 می گردانیده اند و صحت این فرضیه ها نقاشی ها و
 ترسیمات موجوده بر بدنه گلدانهای آنتیک یونان
 است.

سرود آتش المپیک:

برافروز

بسوی آسمانها

ای شعله المپیا

برای شادمانی

ای دم مقدس

پاکی و زیبایی

ای جلوه روحهای آتشین

ای یادبود پرشکوه

تو بروح جوانی

شبیبه هستی

فرو می نشینی

زبانه می کشی

و همیشه درخشان می نمایی

برافروز بر فراز قرون

تا بار دیگر بهنگام جشن

جوانان با دستهای پاک

ترا ببرند بسوی آذرگاه

«از مرحوم پروفیسور کارل دیم»

سرود المپیا: در بازیهای المپیک برلین ۱۹۳۶،

سرودی که اشعار آن از ربرت لوباهن و آهنگ آن را

ریشارد اشتراوس ساخته است، از طرف ارکستر

سمفونی مخصوص المپیا به همراهی دسته سرود

جوانان ویژه رسماً نواخته شد.

ای ملتها میهمان این ملت باشید

و از دروازه های گشوده بدرون آئید،

محترم باد جشن ملتها.

باید که سخن جنگ ما کلام صلح باشد

نیروی جوانی می خواهد شجاعت خود را بیازماید

در بازیهای پرحرارت المپیا

پرتو تو را با عمل ستایش کردن:

اینست هدف بی آلیش المپیا

***

شکوفه ها و غرور بسیاری از کشورها

برای جشنهای مبارزه جمع شده اند

در این راه شکست ناپذیر باشد
و باید که زندگانی نوینی
برای ما بوجود آید.

***

هم امروز هم فردا ما هستیم
همچنانکه قرون بیاد دارند
و در خود ما نهانست.
نیروی عظیم و فوق العاده ما
حمله کردن، بنا کردن،
پیکار کردن و کار کردن همیشگی
ما را بصورت ستونهایی در می آورند
که آینده روشنی را بدوش خواهند داشت.

حدیث دیرباور عدد ۱۳ درباره المپیک

افسانه دیرین دیگری که بوسیله سالخوردگان
یونانی و دلبستگان به المپیادها نقل شده است،
حکایت از آن دارد که رودخانه «الینوس» اساس
تاریخ بازیهای المپیک است. در این داستان از پادشاه
الیس اوانوموس با دختر زیبایش «هیپودامیا» مطالبی
مفصل به میان آمده است.

هیپودامیا دختر زیبای پادشاه الیس خواستگاران
فراوانی داشت و هر جوان شهرت طلب و نامجوئی
خواستار وی بود. پادشاه برای اینکه دلیرترین و با
شهامت ترین خواستار بتواند دخترش را به زنی گیرد
شرطی سنگین و شجاعانه پیشنهاد کرد. وی دستور
داد یک ارابه جنگی تهیه کنند. این ارابه بسیار سبک
بود و اسبان تیزروئی داشت. سیزده مرد جوان آماده
برای ازدواج با این دختر شدند. پیشنهاد پادشاه به
آنان این بود که هر جوانی بتواند هیپودامیا را از
چنگ شاه و همراهانش که در تعقیب ارابه بودند
برباید به شوهری دختر برگزیده می شود. جان این
سیزده جوان از تعقیب شاه و همراهانش که در تعقیب

آتشی که در آنجاها افروخته شده بود
اکنون یکجا زبانه می کشد و بلند می شود
نیرو و روح با تردید بهم نزدیک می شوند، به خاطر تو
المپیا

***

کیست که می تواند تاج گل ترا بر باید
و نام پرافتخار را المپیا؟
در این اجتماع که اکنون دلها
بهم نزدیک شده و باهم می لرزد،
باید که در کردار و در گفتار
نیروی حق از همه بالاتر باشد
باید قهرمانان با کمال شادی پیروز گردند
در جشنهای پیروزی المپیا.

باید که هنگام شکست هم شادمانی باشد - در
جشنهای صلح امیز المپیا.

سرود پرچم المپیک: به هنگامی که پرچم کشورهای
شرکت کننده در بازیهای ۱۹۳۶ برلین پرافراشته
می شد، ورزشکاران مارشی را خواندند که ترجمه آن
بشرح زیر است:

برافزاید پرچمهای ما را
در نسیم فرح بخش بامداد،
بگذارید که اهتزاز آنها خبر کند
آنها را، آنها تیکه بی کار و بی خبرند.
آنجا که دیوارها فرو می ریزند،
دیوارهای دیگر در برابر ما سد می شوند
اما آنها نیز همه نابود می شوند
در برابر عزم آهنین ما.

***

باید که ماشینها دوباره
چرخهای مانع خود را بحرکت آورند.
باید که برادران دلیر ما
روزهای بهتری را ببینند
باید اراده ی ما

ثبت رسیده (۷۷۶ پیش از میلاد مسیح) برای المپیادها بنا شده است.

در یونان باستان بازیهای المپیک در عالیترین شرایط انجام می گرفته است و همانطور که گفته شد جنبه مذهبی آن به جنبه های دیگر برتری داشته است. در اوایل تنها یونانیهای اصیل می توانستند در بازیها شرکت جویند و برای قرنها مسئله اخلاق بدقت موردنظر و توجه بوده و شرکت افرادی که دارای سابقه بد و پیشینه جنائی بوده اند جلوگیری می کردند و حتی از شرکت بستگان آنها هم در مسابقات ممانعت می ورزیدند. در مورد مینای ورزشهای المپیک بین مورخین اتفاق نظر وجود ندارد اما به گفته بعضی از مورخین تنها مسابقه های دوی سرعت یا راه پیمائی انجام می پذیرفت و طول استادیوم که تقریباً دویست یارد (۱۸۴) متر بود پیموده می شد. در چهاردهمین المپیاد باستان يك مسابقه دو دور استادیوم که مسافت آن کمتر از نیم میل (۸۲۰ متر) بود افزوده شد و در پانزدهمین دوره يك دوی استقامت به مسافت ۲/۵ میل (۴۱۰۰ متر) که دوازده دور استادیوم بود افزوده گردید.

در هیجدهمین دوره بازیها يك مسابقه پنج گانه (پنتاتلون) که شامل پرش طول، پرتاب نیزه، دوی دویست متر سرعت، پرتاب دیسک و مسابقه کشتی بود نیز به سایر مسابقه ها اضافه شد که بیشتر بخاطر سربازان و جنگاوران بود.

این نخستین مورد ظهور کشتی در بازیهای المپیک است که بعدها بصورت جداگانه در بازیهای المپیک مدرن راه یافت. مسابقه بوکس در بیست و سومین دوره بازیهای المپیک باستانی وارد برنامه مسابقه ها شد و مسابقه های سوارکاری با ارایه چهاراسبه در اسپرس نیز در بیست و پنجمین دوره بازیهای المپیک افزوده شد. پانگراتیوم که ترکیبی از کشتی و بوکس و حمله و دفاع می باشد درسی و سومین

ارابه بودند مصون نماند و همگی به دست آنان کشته شدند. این حدیث دیرباور امروز اساس روح خرافاتی ما نسبت به عدد سیزده سبب شده است.

در هر حال يك روز يك مرد جوان به نام پلويس که از پیش موقعیت مسابقه را به خوبی مطالعه کرده بود پیش بینی های لازم را به عمل آورد و مقدمات کار را با دقت خاصی فراهم ساخت و آنگاه آماده ریودن و تصاحب هیپوداما به همسری خود شد.

مرد جوان دختر را در ارایه نشانند و به حرکت درآمد و شاه نیز به تعقیب پرداخت غافل از اینکه مرد جوان قبلاً به ارایه رانان شاه رشوه داده بود تا نقصی در ارایه شاه ایجاد کنند و مانع از تعقیب و فعالیت وی شوند. بدین ترتیب پلويس با دادن رشوه نه تنها موفق به تصاحب دختر زیبا شد بلکه سریر خسروی را نیز بدست آورد و مسابقه های ورزشی و جشن بزرگ مذهبی را در زمین مقدس المپیاد برپا ساخت. تاریخ این حادثه سال ۸۸۴ پیش از میلاد مسیح است.

سیصد و هجده المپیک

مهم نیست که کدام يك از این افسانه پردازها مورد قبول ما بوده و واقعیت داشته باشد اما آنچه محقق است این است که نخستین المپیادی که به ثبت رسیده است به سال ۷۷۶ پیش از میلاد مسیح است و پس از آن یونانیها دست بکار بشمار آوردن و به ثبت رساندن المپیادها شدند.

نخستین المپیاد تا المپیک ۱۹۹۲ بارسلون که سیصد و هجدهمین المپیاد بشمار خواهد رفت در تواریخ ثبت شده است و از آنچه که پیش از آن سخن رانده می شود قطعیت زیادی ندارد.

باستانشناسان ادعا می کنند که خرابه ها و بناهای المپیا نشان دهنده این مدعا و حقیقت است که بیشتر عمارات و ابنیه های بزرگ بخاطر مسابقه ها و جشنهای مذهبی المپیاد صدها سال قبل از تاریخ به

ورزش

امروز در نیمه دوم قرن بیستم و در دوره اتم بار دیگر المپیک ثابت کرده است که همه ملت‌ها و نژادها می‌توانند در پناه ایده المپیک و با رقابت‌های سالم و دوستانه دست در دست یکدیگر بگذارند و بوجود دنیای بهتری امیدوار باشند.

اینک بجاست که از المپیا مرکز المپیک‌های باستانی جانی که الفئوس و کلا دیوس بهم نزدیک شدند سخنی به میان آید.

گزارش‌های نویسندگان و شعرای معاصر همراه با حفاریهای تازه باستانشناسان در خرابه‌های المپیا حاکی است که آلیس بیشه مقدس ژئوس بشکل راست گوشه بود. از طرف شمال تپه‌های بسیار المپیا را در بر گرفته بود و رودخانه در مغرب و جنوب قرار داشت در قسمت مشرق یک میدان بیضی برای اسب و ارا به‌رانی تعیین شده بود که از آن برای دوها نیز استفاده می‌شد و در این‌جا نیز سوارکاری و اسب سواری هم انجام می‌یافت.

در روی تپه‌های شمالی، استادیوم مرمر بشکل دلبذیری ساخته شده بود و در دو سوی استادیوم که محل نشست تماشاگران بود جای شصت هزار تن آماده بود. میدان ۲۱۴ یارد (۱۹۷ متر) درازا و ۳۲ یارد (۲۹/۵ متر) پهنا داشت.

هیچ تماشاگری حق ورود به میدان استادیوم را نداشت و نیمکت‌های روباز در هوای آزاد برای آنان گذارده شده بود و به اندازه گنجایش استادیوم اجازه ورود داده می‌شد. تنها داوران و شرکت‌کنندگان و اعلام‌کنندگان اجازه ورود به میدان را داشتند.

یکی دیگر از رسوم آن عهد این بود که زنها به هیچ‌وجه حق تماشای بازیها را نداشتند و مجازات زنانی که در تماشای بازیها مخفیانه شرکت می‌کردند اعدام بود.

البته بعدها این رسم از بین رفت و حتی برای زنها المپیکی نیز ترتیب داده شد که تاریخ آن با تاریخ

دوره بازیها چهره نمایاند و مسابقه دو با همه وسائل نظامی و سیر و پرش نیزه در نخستین دوره بازیهای باستانی به مسابقه‌ها وارد شد.

بسیاری از رشته‌های ورزشی که شبیه رشته‌های امروزی از قبیل پرتاب نیزه و دیسک بودند در نخستین بازیها دیده می‌شدند اما پرشهای امروز با پرش آنروزها تفاوت داشت. این تفاوت بدین‌گونه بود که پرش‌کننده با خود وزنه حمل می‌کرد و موقعی که می‌خواست حرکت آخر پرش را انجام دهد وزنه را به عقب پرتاب می‌کرد. حتی طناب‌کشی، فوتبال، ژیمناستیک و وزنه‌برداری نیز در نخستین دوره بازیهای المپیک انجام می‌یافته است.

دلبستگی مردم به مسابقه‌های ورزشی بخصوص دو میدانی، به بازیهای المپیک شکوه و جلال خاصی بخشید و آنرا در جهان آنروز که از لحاظ پیوستگی مثل امروز غنی نبود مشهور ساخت. برنامه ورزشی المپیک از بامداد یک روز آغاز می‌شد و تا پنج روز ادامه می‌یافت و در روز آخر به مراسم مذهبی اختصاص داده می‌شد. جهانگردان و علاقمندان به ورزش از پنج قرن پیش از میلاد از اقصی نقاط جهان از سواحل و کرانه‌های مدیترانه گرفته تا فرانسه، اسپانیا، آفریقا، سیسیل، ایتالیا و آسیای صغیر به تماشای بازیهای المپیک می‌آمدند. نمایندگان کشورها و قاره‌ها قهرمانان و نمایندگان خود را برای رقابت در مسابقه‌های ورزشی و بجای آوردن مراسم مذهبی در المپیا مقدس روانه می‌کردند.

دنیای آنروز در لوای المپیادها از آرامش بیشتری برخوردار بود و این جشن‌ها سبب همکساری و صمیمیت و دوستی بیشتری میان افراد بشر شده بود...

گرچه جنگ هم روی می‌داد اما بازیهای المپیاد آنقدر درخور اهمیت و احترام بود که به هیچ‌ایده یا تشکیلاتی این اندازه احترام گذارده نمی‌شد.

يك تمرين اجبارى داشتند. اين تمرين آنقدر ادامه داشت تا اينكه در شامگاه برآى صرف يك شام مفصل برنامه ورزشى قطع مى شد. در نخستين المپيكها سبزيها و ميوه و مقادير معتنايى پنير در ليست غذائى ديده مى شد. ماهى و گوشت بعدها در ليست مزبور جاي يافتند. طبق اطلاعات صحيح ميلواهل كروتونا و تياگيفس از مردم تاسوس كه دو تن از كشتى گيران و مشت زنان روزگار باستان بودند هر كدام يك گاو نر سرخ كرده را برآى يك وعده غذائى خود ميل كردند.

اگرچه ممكن است در اين داستان اغراق و كزاف كوئى شده باشد ليكن آنچه مسلم مى باشد اين است كه ورزشكاران المپيك در عهد يونان باستان بطور متوسط هر كدام شش پوند (۲/۷۵۰ كيلو) گوشت مصرفى برآى شام داشتند. از نخستين روزهاى برگزاري جشنهاى المپياد مشروبهاى الكلى و آشاميدنىهاى سرد تحريم شده بود.

المپيكهاى باستان طبق نوشتههاى موجوده كه بدست ما رسيده است بدین ترتيب آغاز مى شد كه ورزشكاران و داوران مسابقهها در برابر زئوس خدائى اساطير يونان سوگند ياد مى كردند و ورزشكاران سوگند مى خوردند كه مطيع مقررات باشند، داورها قسم به جاي مى آورند تا صالح و بى نظر باشند. آنگاه داورها و ورزشكاران همگى برآى موفقيتهاى فردى و موفقيت بازبهاى المپيك به دعا و نيايش مى پرداختند و سپس رژه آغاز مى شد و ورزشكاران هر شهر و كشور آماده رژه مى گشتند. شيبور در آغاز و پايان هر مسابقه ناوخته مى شد. يك شاخه از درخت خرما (نخل) به برنده هديه مى گرديد و تاج گلى از برگ درختان وحشى زيتون را بر سر مى نهادند. در روز پايان هر المپيك مراسم شكرگزاري و نيايش برپا مى شد.

در المپيكهاى باستان لباس ورزش بخصوص وجود نداشته است، ورزشكاران با پارچه سبكي ستر

المپيك مردان تطبيق نمى كرد. مؤسس اين المپيك بانوان زنى بود به نام هيبوداميارى و از اين جهت نام اين بازبها را هريا (هرا) ناميدند كه نام زن زئوس خدائى مقدس يونانها بود.

ميدان اسب دوانى بنائى از سنگ مرمر بود كه حتى از عمارات دنياى امروزي معظم تر و بزرگتر بنظر مى رسيد. ميدان يا آفئى تاتر كه در آن اسب دوانى و سوارى انجام مى پذيرفت (۸۰۶ يارد) درازا و (۴۰۵ يارد) پهنا داشت.

تعداد بسيارى معبد و خزانه و خانههاى مذهبي در المپيا وجود داشتند مهمترين اين خانهها خانهاى بود بنام المپيوم كه يكي از عجيب هفتگانه جهان بشمار مى رود.

در اين خانه يك مجسمه هيولوش زئوس قرار داشت كه از عاج ساخته شده بود و خرقيه اى از پوست قوچ طلايى بدوش داشت. مجسمه اين خدائى جنگ داراى چهل پا (۱۲/۵ متر) طول قامت بود. مهمترين بنا برآى قهرمانان سالن سرپوشيده اى با پيستهاى رده بندى شده بود كه طبقه اصلى بالااسترا ناميده مى شد كه ۲۵۰ فوت مربع (۵۷ مترمربع) مساحت داشت و مثل سالنهاى سرپوشيده امروزي بود با اين تفاوت كه كف سالن ماسه ريخته شده بود. در اينجا كشتى گيران، بكسورها، و زمناستها و پهلوانان زير نظر مريان و داوران، خود را برآى مسابقههاى نهايى بازبهاى المپيك آماده مى ساختند.

كمال و عظمت يونان در ورزش در روزگار باستان به درجه اى بوده است كه حتى در قرن بيستم كشورهائى كه داعيههاى بسيار دارند، به آن نرسيده اند. طبق نوشتههائى كه بدست ما رسيده است همه ورزشكاران در آن روزگار از دستور غذائى و پرهيز پيروى كامل مى كرده اند. پس از صرف چاشت كه عبارت از نان و آب انگور بود ورزشكاران

باستان مورد هجوم قوم بربرها قرار گرفت و مظاهر تمدن ورزشی آنروز همراه با لوازمش به یغما رفت و رومی‌ها نیز پس از این واقعه حمله خود را به معابد مقدس یونان آغاز کردند.

دو زلزله بزرگ یکی پس از دیگری برای از بین رفتن خرابه‌های المپیا کمک کرد بدین ترتیب که بر اثر زلزله مسیر دورودخانه الفیوس و کلاویوس که به زیبایی و سرسبزی منطقه المپیا رونق می‌بخشید تغییر کرد و به زودی شهر المپیا زیر ۲۵ پا شن و لای و لجن مدفون گردید.

واحد زمان المپیک پیرامون ۲۹۳ المپیک باستانی؛ سالهای پیش و بعد از میلاد مسیح که بر این المپیادها گذاشته شده است.

همان طوری که تاکنون چند بار گفته شده نخستین المپیک باستان به سال ۷۷۶ پیش از میلاد مسیح برگزار شد و به سال ۳۹۴ بعد از میلاد به دستور تئودوسیوس تحریم گردید و تا سال ۱۸۹۶ یعنی قریب به ۱۵۰۰ سال بازبها انجام نیافت. (البته در سالهای ۱۸۵۹ و ۱۸۷۰ دو بازی در یونان انجام شده بود).

زمانی که تئودوسیوس دستور تحریم بازیهای المپیک را صادر کرد سال دوم المپیک دویست و نود و سوم بود؛ یعنی المپیک ذکر شده در سال ۳۹۲ انجام پذیرفت و قرار بود المپیک دویست و نود و چهارم به سال ۳۹۶ برگزار گردد.

آغاز بازیهای المپیک در نیمه تابستان پس از ۴۸ ماه و دو برج است که لغت آن به یونانی (پنتاتریس) است، بدین ترتیب که یونانیها ۴۸ ماه کامل میان دو المپیک فترت داشتند.

یکی از مورخین فرمولی تهیه دیده است تا بدان وسیله بشود سال هر المپیک را در دوره باستانی تعیین کرد، بعنوان مثال اگر بخواهیم بدانیم المپیک هشتاد و هفتم در چه سالی برگزار شده است باید بترتیب زیر

عورت می‌کردند. بعدها در اثر يك اتفاق این رسم نیز از بین رفت و ورزشکاران ترجیح دادند که در حال طبیعی در مسابقات شرکت نمایند.

به یقین به قهرمانان در صورتی که تعادل به شرکت در بازیهای بعدی المپیک را داشتند کمک‌هائی می‌شد اما روح آماتوریزم از نخستین دوران المپیک مرعی می‌گشت و مورد توجه بود. طبق معمول امروزه، در آن زمان هم از همه امکانات استفاده می‌شد تا کسانی که واجد شرایط شرکت در بازیهای المپیک بودند در رفاه و آسایش بیشتری بسر برند منتها باز مثل امروز معمای بازیها این بود که يك ورزشکار با روانی پاك آماتور است یا اینکه ورزش می‌کند تا از برکت کرامت آن زندگی آسایش‌بخش‌تری داشته باشد؟

آنروزها نیز مسئله پرفشیونالیزم مورد توجه بود چنانچه امروزه هم جدی تلقی می‌شود. بطوری که در تواریخ ذکر شده است سبب عمده تحریم بازیهای المپیک بدست امپراطور روم (تئودوسیوس) بسال ۳۹۴ پس از میلاد مسئله پرفشیونالیزم و وجود گلابیاتورهای حرفه‌ای و شرکت آنان در بازیهای مقدس المپیک بود.

هدف اصلی المپیک گسترش آموزش اخلاقی و مذهبی بود و از طرفی این منظور مقدس به علت مسائل مادی رو به انحطاط می‌رفت و بزرگترین عامل فساد و شکست المپیک که موجبات تحریم آنرا فراهم آورد ناتوانی اخلاقی مردم آن زمان و در نظر نداشتن روح و اساس ایده و هدفهای تشکیلات المپیک بود.

المپیک‌های دیگر بجای پیکارهای دوستانه برای يك آرامش دائمی میان ملتها تبدیل به جبهه نبردهای غیر دوستانه و برادری گردید.

اندکی پس از اینکه سال ۳۹۴ پس از میلاد مسیح المپیک تحریم گردید المپیا مرکز مقدس المپیک‌های

عمل کنیم:

ابتدا از این رقم یکدوره کامل چهارساله یعنی يك المپیک کم می‌کنیم (۸۶-۱=۸۷) آنگاه رقم حاصل را در عدد چهار ضرب می‌کنیم (۸۶×۴=۳۴۴) و بعد حاصل را با عدد چهار جمع می‌کنیم (۳۴۴+۴=۳۳۸) حاصل ۳۳۸ است.

وقتی حاصل ضرب و جمع ما از ۷۷۶ کمتر باشد آن المپیک پیش از میلاد مسیح برگزار شده است پس باید برای تعیین سال المپیک یکسال به تاریخ آغاز بازیها بیافزاییم (۷۷۷+۱=۷۷۸) و در آخر ۳۳۸ را از ۷۷۷ کسر کنیم: نتیجه (۷۷۷-۳۳۸=۴۳۹) می‌شود ملاحظه می‌گردد که: = سال المپیک + فاصله دو المپیک × شماره المپیک ماقبل

$$۸۶ \times ۴ + ۴ = ۳۳۸$$

$$۷۷۷ - ۳۳۸ = ۴۳۹$$

۴۳۹، سال انجام المپیک هشتاد و هفتم است و در نتیجه:

المپیک هشتاد و هشت به سال ۴۲۵ روی داده است زیرا:

$$۸۸ \times ۴ + ۴ = ۳۱۲$$

$$۷۷۷ - ۳۱۲ = ۴۶۵$$

حال اگر رقم حاصل پس از جمع و ضرب از ۷۷۶ بیشتر بود المپیک پس از میلاد انجام یافته پس المپیک دویست و بیستم به سال ۱۰۴ پس از میلاد برگزار شده است:

$$۲۲۰ \times ۴ + ۴ = ۸۸۰$$

$$۸۸۰ - ۷۷۶ = ۱۰۴$$

و المپیک (۱۹۴) صدونودوچهارم درست در سال

تولد مسیح است.

$$۱۹۴ \times ۴ + ۴ = ۷۷۶$$

$$۷۷۶ - ۷۷۶ = \text{صفر}$$

بطوری که قبلاً ذکر شد زمانی که تئودوسیوس فرمان تحریم المپیک را صادر کرد دو سال از برگزاری المپیک دویست و نود و سوم گذشته بود. حال برای اینکه ببینیم امپراطور رم در چه سالی این فرمان را صادر کرد اینطور محاسبه می‌کنیم.

$$۲۹۲ \times ۴ + ۲ = ۱۱۶۸$$

$$۱۱۶۸ - ۷۷۶ = \text{بعد از میلاد } ۳۹۴$$

در فرهنگ لغات و تواریخ برای تسهیل کلمات و اعداد (۸۷/۴) نشان دهنده سال چهارم المپیک هشتاد و هفتم و یا (۲۹۳/۲) تعیین کننده سال دوم از المپیک دویست و نودوسوم قرار داده‌اند.

اگر تاریخی را که نخستین المپیک بطور رسمی به ثبت رسیده است در ۷۷۶ پیش از میلاد به شمار آوریم دیده می‌شود که از عمر بازیهای المپیک بیش از دو هزار و هفتصد و شصت و شش سال می‌گذرد درحالیکه اگر تاریخ غیررسمی آغاز بازیهای المپیک یعنی ۱۲۵۳ پیش از میلاد مسیح را محسوب داریم عمر بازیهای المپیک به سه هزار و دویست و بیست سال بالغ می‌شود.

با وجود يك فترت ۱۵۰۰ ساله، به‌روی هم ۲۹۳ المپیک در دوره باستان و هجده المپیک در دوره مدرن انجام یافته است. المپیک بارسلون در ۱۹۹۲ پس از میلاد، از يك طرف سیصد و هجدهمین المپیک و از طرف دیگر بیست و پنجمین المپیک نوین بشمار می‌رود.

تقویم بازیهای المپیک (تابستانی)

سال	محل	تاریخ شروع و ختم	طول مدت
۱۸۹۶	آتن - یونان	۶ تا ۱۵ آوریل	۱۰ روز
۱۹۰۰	پاریس - فرانسه	۲ جولای تا ۲۸ اکتبر	۳ ماه و ۲۶ روز
۱۹۰۴	سنت لوئی - آمریکا	۱ جولای تا ۱۵ اکتبر	۳ ماه و ۱۵ روز
۱۹۰۸	لندن - انگلستان	۲۷ آوریل تا ۲۷ اکتبر	۵ ماه
۱۹۱۲	استکهلم - سوئد	۵ مه تا ۲۲ جولای	۲ ماه و ۱۷ روز
۱۹۱۶	برلین - آلمان	بعثت جنگ اول انجام نشد	-
۱۹۲۰	انتورپ - بلژیک	۲۳ آوریل تا ۲۹ سپتامبر	۵ ماه و شش روز
۱۹۲۴	پاریس - فرانسه	۱۵ مارس تا ۲۷ جولای	۵ ماه و ۱۲ روز
۱۹۲۸	آمستردام - هلند	۱۷ مه تا ۱۲ اوت	۲ ماه و ۲۵ روز
۱۹۳۲	لوس آنجلس - آمریکا	۳۰ جولای تا ۱۴ اوت	۱۵ روز
۱۹۳۶	برلین - آلمان	اول تا ۱۶ اوت	۱۶ روز
۱۹۴۰	هلسینکی - فنلاند	بعثت جنگ دوم انجام نشد	-
۱۹۴۴	-	بعثت جنگ دوم انجام نشد	-
۱۹۴۸	لندن - انگلستان	۲۹ جولای تا ۱۴ اوت	۱۶ روز
۱۹۵۲	هلسینکی - فنلاند	۱۹ جولای تا ۷ اوت	۱۸ روز
۱۹۵۶	ملبورن - استرالیا	۲۲ نوامبر تا ۷ سپتامبر	۱۶ روز
مسابقات سوارکاری بازیهای المپیک ملبورن در استکهلم سوئد از ۱۰ تا ۱۷ ژوئن انجام شد			
۱۹۶۰	رم - ایتالیا	۲۵ اوت تا ۱۱ سپتامبر	۱۶ روز
۱۹۶۴	توکیو - ژاپن	۱۰ تا ۲۴ اکتبر	۱۶ روز
۱۹۶۸	مکزیکو - مکزیک	۱۲ تا ۲۷ اکتبر	۱۶ روز
۱۹۷۲	مونیخ - آلمان غربی	۲۸ اوت تا دهم سپتامبر	۱۳ روز
۱۹۷۶	مونترال - کانادا	۱۷ جولای تا اول اوت	۱۵ روز
۱۹۸۰	مسکو - شوروی	۱۹ جولای تا اول اوت	۱۳ روز
۱۹۸۴	لوس آنجلس - آمریکا	۲۸ ژوئیه تا ۱۲ اوت	۱۶ روز
۱۹۸۸	سئول - کره جنوبی	۱۷ سپتامبر تا ۲ اکتبر	۱۶ روز
۱۹۹۲	بارسلون - اسپانیا		

نتایج بازیهای المپیک تابستانی

از سال ۱۸۹۶ م تا کنون

دایرة المعارف مصوّر

دو و میدانی

۱۰۰ متر	توماس بورك	آمریکا	۱۲/- ثانیه
۴۰۰ متر	توماس بورك	آمریکا	۵۴/۲ ثانیه
۸۰۰ متر	ادوین فلاك	استرالیا	۲-۱۱/- دقیقه
۱۵۰۰ متر	ادوین فلاك	استرالیا	۴-۳۲/۲ دقیقه
ماراتن	اسهریدون لوئیز	یونان	۲:۵۸/۵۰ ساعت
۱۱۰ متر بامانع	توماس کورتیز	آمریکا	۱۷/۶ ثانیه
پرش ارتفاع	الری کلارك	آمریکا	۱/۸۱ متر
پرش با نیزه	ویلیام هویت	آمریکا	۳/۳۰ متر
پرش طول	الری کلارك	آمریکا	۶/۳۵ متر
پرش سه گام	جیمز کنولی	آمریکا	۱۳/۷۱ متر
پرتاب وزنه	رابرت گارت	آمریکا	۱۱/۲۲ متر
پرتاب دیسك	رابرت گارت	آمریکا	۲۹/۱۵ متر

دوچرخه سواری

۳۳۳/۳۳ متر	پاول ماسون	فرانسه	۲۴/۰ ثانیه
۲۰,۰۰۰ متر	پاول ماسون	فرانسه	۴-۵۶/۰ دقیقه
۱۰,۰۰۰ متر	پاول ماسون	فرانسه	۱۷-۵۴/۲ دقیقه
۱۰۰ کیلومتر	لئون فلاناند	فرانسه	۳:۰۸-۱۹/۲ ساعت
۱۲ ساعت رکاب زدن	فلیکس شمال	اتریش	۳۱۴/۹۹۷ کیلومتر
۸۷ کیلومتر جاده	آ.کنستان تیندیس	یونان	۳:۲۲-۳۱/۰ ساعت

تنیس

يك نفری مردان
دو نفری
ب. بولاند بریتانیا
بولاند «بریتانیا»، فریتز تراون «آلمان»

تیراندازی

تفنگ ۳۰۰ متر	جورج ارفایندیز	یونان
تفنگ ۲۰۰ متر	پانتالیز کاراسیداس	یونان
طپانچه ۲۵ متر	جان پاین	آمریکا
طپانچه ۳۰ متر	سومر پاین	آمریکا
طپانچه آزاد	زان فرانگودیس	یونان

ورزش

شنا			
۱۰۰ متر	آلفرد هایوس	مجارستان	۲۲/۲ - ۱ دقیقه
۵۰۰ متر	پاول نیومان	اتریش	۱۲/۶ - ۸ دقیقه
۱۲۰۰ متر	آلفرد هایوس	مجارستان	۲۲/۲ - ۱۸ دقیقه
۱۰۰ متر (آزاد)	ژان مالوکینیس	یونان	۲۰/۴ - ۲ دقیقه

وزنه برداری

با يك دست	ل. ایلپوت	بریتانیا	۷۱ کیلوگرم
با دو دست	و. یانسن	دانمارک	۱۱۱/۵۰۰ کیلوگرم

کشتی

بدون طبقه بندی وزن کارل شومان آلمان
 «در نخستین دوره بازیهای جدید در یونان، شرکت کنندگان در ۹ رشته مبارزه کردند»

شمشیربازی

فلوره	ا. گراولوت	فرانسه
فلوره (برترین مرد)	ل. پیرگز	یونان
سایر	ج. گورگیادیس	یونان

ژیمناستیک

پارالل انفرادی	آلفرد فلانو	آلمان
بارفیکس	هرمان وینگارتز	آلمان
خرك حلقه	لوئیز زوتر	سوئیس
پرش از خرك	کارل شومان	آلمان
دارحلقه	ج. میتروبولس	یونان
بالا رفتن از طناب	ن. آندریا کوبولوس	یونان (۲۳/۴ ثانیه)
جمع امتیاز گروهی		آلمان

پاریس ۱۹۰۰

دو و میدانی

دائرة المعارف مصور

١٧/- ثانیہ	آمریکا	آلویں کرانزلیں	٦٠ متر
١١/- ثانیہ	آمریکا	فرانک جارویز	١٠٠ متر
٢٢/٢ ثانیہ	آمریکا	جان تیوکسبوری	٢٠٠ متر
٤٩/٤ ثانیہ	آمریکا	ماکسول لانگ	٤٠٠ متر
٢-١/٢ دقیقہ	بریتانیا	آلفرد تائسو	٨٠٠ متر
٤-٦/٢ دقیقہ	بریتانیا	چارلز بنت	١٥٠٠ متر
٢:٥٩-٤٥/- ساعت	فرانسه	میشل تئاتو	ماراتن
٢٦ - امتیاز	بریتانیا		٥٠٠٠ متر گروھی
٧-٣٤/٤ دقیقہ	آمریکا	ج. اورتن	٢٥٠٠ متر بامانع
١٢-٥٨/٤ دقیقہ	بریتانیا	ج. ریمر	٤٠٠٠ متر بامانع
١٥/٤ ثانیہ	آمریکا	آلویں کرانزلیں	١١٠ متر بامانع
٢٥/٤ ثانیہ	آمریکا	آلویں کرانزلیں	٢٠٠ متر بامانع
٥٧/٦ ثانیہ	آمریکا	جان تیوکسبوری	٤٠٠ متر بامانع
١/٩٠ متر	آمریکا	اروین باکستر	پریش ارتفاع
٣/٣٠ متر	آمریکا	اروین باکستر	پریش با نیزہ
٧/١٨ متر	آمریکا	آلویں کرانزلیں	پریش طول
١٤/٤٧ متر	آمریکا	م. پرینرتین	پریش سه گام
١/٦٥٥ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پریش ارتفاع
٣/٢١ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پریش طول
١٠/٥٨ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پریش سه گام
١٤/١٠ متر	آمریکا	ریچارد شلدن	پرتاب وزنه
٣٦/٠٤ متر	مجارستان	رودلف باوئر	پرتاب دیسک
٥١/٢٣ متر	آمریکا	جان فلاناگان	پرتاب چکش
	دانمارک - سوئڈ		طناب کشی

دوچرخه سواری

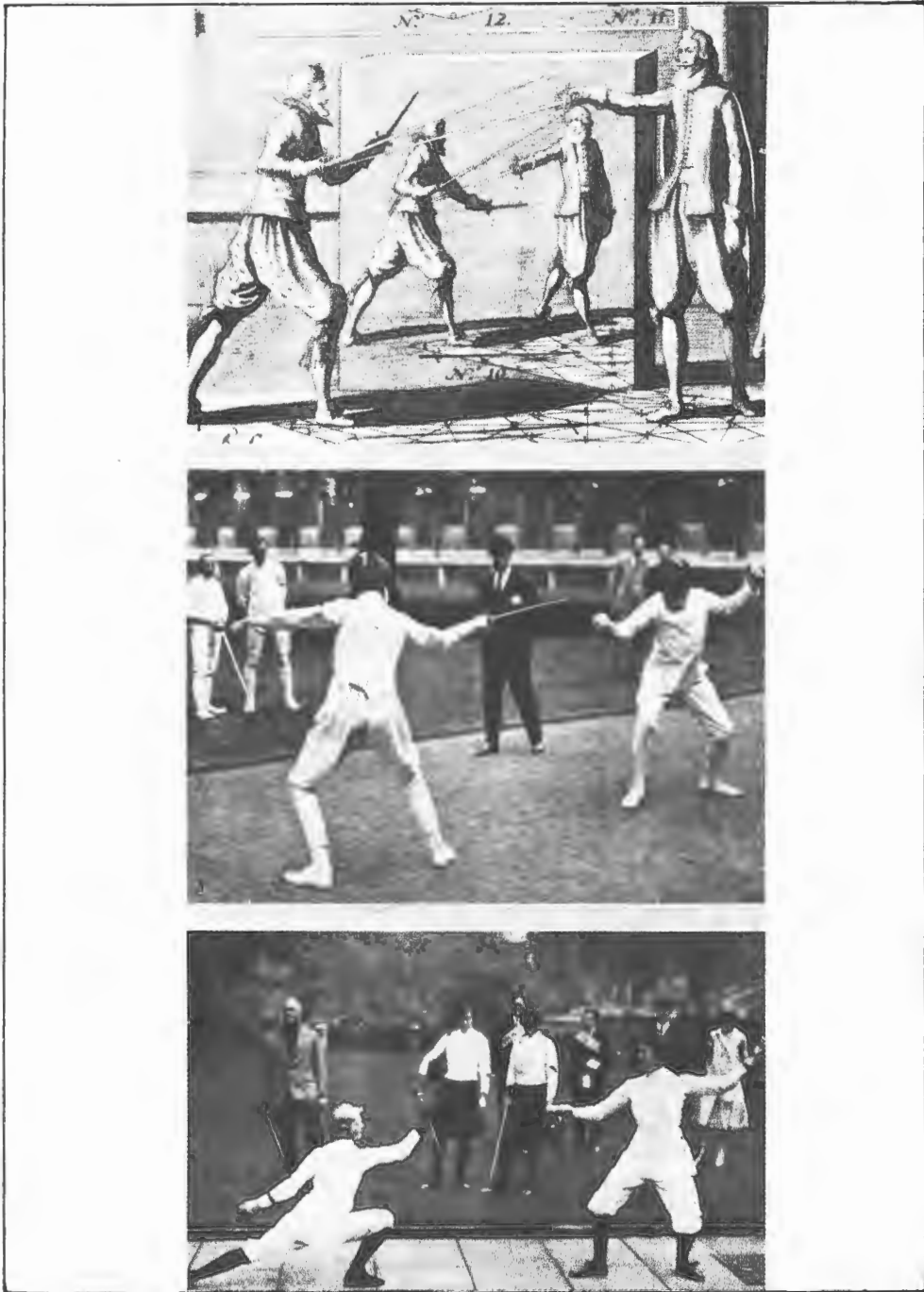
٢-٥٢/٠ دقیقہ	فرانسه	ژ. تاپانديه	١٠٠٠ متر
٢-١٤/٠ (جایزه بزرگ)	بلژیک	ا. هزنام	پریش با اسب

شمشیربازی

فرانسه	ای. کوست	فلوره (انفرادی)
کوبا	ر. مونست	اپه
فرانسه	جی. دولافالز	سابر

ورزش

شنا

۲۰۰ متر آزاد	فردی لان	استرالیا	۲۰۲۵/۲ دقیقه
۱۰۰۰ متر آزاد	جان جارویز	بریتانیا	۱۳-۴۰/۰ دقیقه
۴۰۰۰ متر آزاد	جان جارویز	بریتانیا	۵۸-۲۴/۰ دقیقه
۵×۴۰ امدادی	شناگران آلمان	آلمان	
شنا در زیر آب	م. دوادویل	فرانسه	۶۰ متر
۲۰۰ متر شنا پامانع	فردی لان	استرالیا	۲-۳۸/۴ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	ای. هوپن برگ	آلمان	۲-۴۷/۰ دقیقه

ژیمناستیک

حرکات انفرادی (مجموع) گ. ساندراس فرانسه

قایقرانی

یک پارونی	ه. پارله	فرانسه	۷-۳۵/۶ دقیقه
دو نفری		تیم هلند	۷-۳۴/۲ دقیقه
چهار نفری		تیم فرانسه	۷-۱۱/۰ (فینال ۱) دقیقه
چهار نفری		تیم آلمان	۵-۵۹/۰ (فینال ۲) دقیقه
هشت نفری		تیم آمریکا	۶-۰۹/۸ دقیقه

تیراندازی

طپانچه آزاد	ک. روده رر	سوئیس	۵۰۳ - امتیاز
طپانچه خودکار	م. لاروی	فرانسه	۵۸ - امتیاز
تراپ	ر. دوباربارن	فرانسه	۱۷ - امتیاز

واترپلو

تیم بریتانیا

فوتبال

تیم بریتانیا

سن لوئی - ۱۹۰۴

دو و میدانی

۶۰ متر	آرچی هان	آمریکا	۷ / ۰ ثانیه
۱۰۰ متر	آرچی هان	آمریکا	۱۱ / - ثانیه
۲۰۰ متر	آرچی هان	آمریکا	۲۱ / ۶ ثانیه
۴۰۰ متر	هاری هیلمن	آمریکا	۴۹ / ۲ ثانیه

دایرة المعارف مصور

۱-۵۶/۰ دقیقه	آمریکا	جیمز لایت بادی	۸۰۰ متر
۴-۵/۴ دقیقه	آمریکا	جیمز لایت بادی	۱۵۰۰ متر
۳:۲۸-۵۳ ساعت	آمریکا	توماس هیکس	ماراتن
۷-۳۹/۶ دقیقه	آمریکا	جیمز لایت بادی	۲۵۰۰ متر بامانع
۱۶/۰ ثانیه	آمریکا	امدادی (چهاردر ۱۶۰۹ متر) گروه آمریکا	۱۱۰ متر بامانع
۲۴/۶ ثانیه	آمریکا	فردشول	۲۰۰ متر بامانع
۵۳/۰ ثانیه	آمریکا	هارى هیلمن	۴۰۰ متر بامانع
۱/۸۰ متر	آمریکا	هارى هیلمن	پرش ارتفاع
۷/۳۴ متر	آمریکا	اس. جونز	پرش طول
۱۴/۳۵ متر	آمریکا	م. پرینستین	پرش سه گام
۳/۵۰ متر	آمریکا	م. پرینستین	پرش با نیزه
۱۴/۸۱ متر	آمریکا	ج. دوراک	پرتاب وزنه
۳۹/۲۸ متر	آمریکا	رالف رز	پرتاب دیسک
۵۱/۲۳ متر	آمریکا	مارتین شریدان	پرتاب چکش
۱۰/۴۶۵ متر	کانادا	جان فلاناگان	پرتاب وزنه
		ا. دیزماراتاو	(۲۵/۴۰۰ کیلوگرم)
۱/۵۰ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پرش ارتفاع
۳/۴۷ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پرش طول
۱۰/۵۵ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پرش سه گام
			شنا
۱-۰۲/۸ دقیقه	مجارستان	فن هالماس	۱۰۰ متر
۲-۴۴/۲ دقیقه	آمریکا	ج. دانیلز	۲۰۰ متر
۶-۱۶/۲ دقیقه	آمریکا	ج. دانیلز	۴۰۰ متر
۲۷/۱۸/۲ دقیقه	آلمان	ای. راوش	۱۵۰۰ متر
۱-۱۶/۸ دقیقه	آلمان	و. براك	۱۰۰ متر پشت
۱۲/۶۶- امتیاز	آمریکا	ج. شلدون	شیرجه از سکو
-	آمریکا	-	واترپلو
۴۸- امتیاز باشیوه خاص	آمریکا	ا.پ. استف	وزنه برداری
۱۱۱/۵۸ کیلوگرم	یونان	کاکوسیسی	وزنه برداری

کشتی

آمریکا	ج. مبرت	مگس وزن
آمریکا	ای. نیفلوت	خروس وزن
آمریکا	ب. برادشاو	پر وزن
آمریکا	ا. روئم	سبک وزن
آمریکا	سی. اریکسن	نیم وزن
آمریکا	ب. هانسن	سنگین وزن

فوتبال

کانادا

مشت زنی

آمریکا	جی. فینگان	مگس وزن
آمریکا	ا.ل. کیرک	خروس وزن
آمریکا	ا.ل. کیرک	پرو وزن
آمریکا	ه. اسپنجر	سبک وزن
آمریکا	آ. یانگ	نیم وزن
آمریکا	ج. مهیر	میان وزن
آمریکا	س. برگر	سنگین وزن

تنها قهرمانی که در يك دوره از بازیها در دو وزن به قهرمانی رسید.

شمشیربازی

کوبا	ر. فونست	فلوره
کوبا	ر. فونست	ابه
کوبا	دو. دیاز	سابر

ژیمناستیک

اتریش	ژ. لنهارت	مجموع حرکات
آمریکا	گروه	مجموع حرکات
آمریکا	آ. هیدا	بارفیکس
آمریکا	ج. آیز	پارالل
آمریکا	آ. هیدا	خرک حلقه
آمریکا	آ. هیدا	پرش خرک
آمریکا	ه. گلاس	دارحلقه

۶۹/۸۰ - امتیاز
 ۳۷۴/۴۳ - امتیاز
 ۴۰/۰ - امتیاز
 ۴۴/۰ - امتیاز
 ۴۲/۰ - امتیاز
 ۳۶/۰ - امتیاز
 ۴۵/۰ - امتیاز

دایرة المعارف مصور

قایقرانی

۱۰-۰۸/۵ دقیقه	آمریکا	ف. گریب	یک پاروئی
۱۰-۰۳/۲ دقیقه	آمریکا	مولکاهی - وارلی	دوپاروئی
۹-۵۳/۸ دقیقه	آمریکا	-	چهارنفری
۷-۵۰/۰ دقیقه	آمریکا	-	هشت نفری

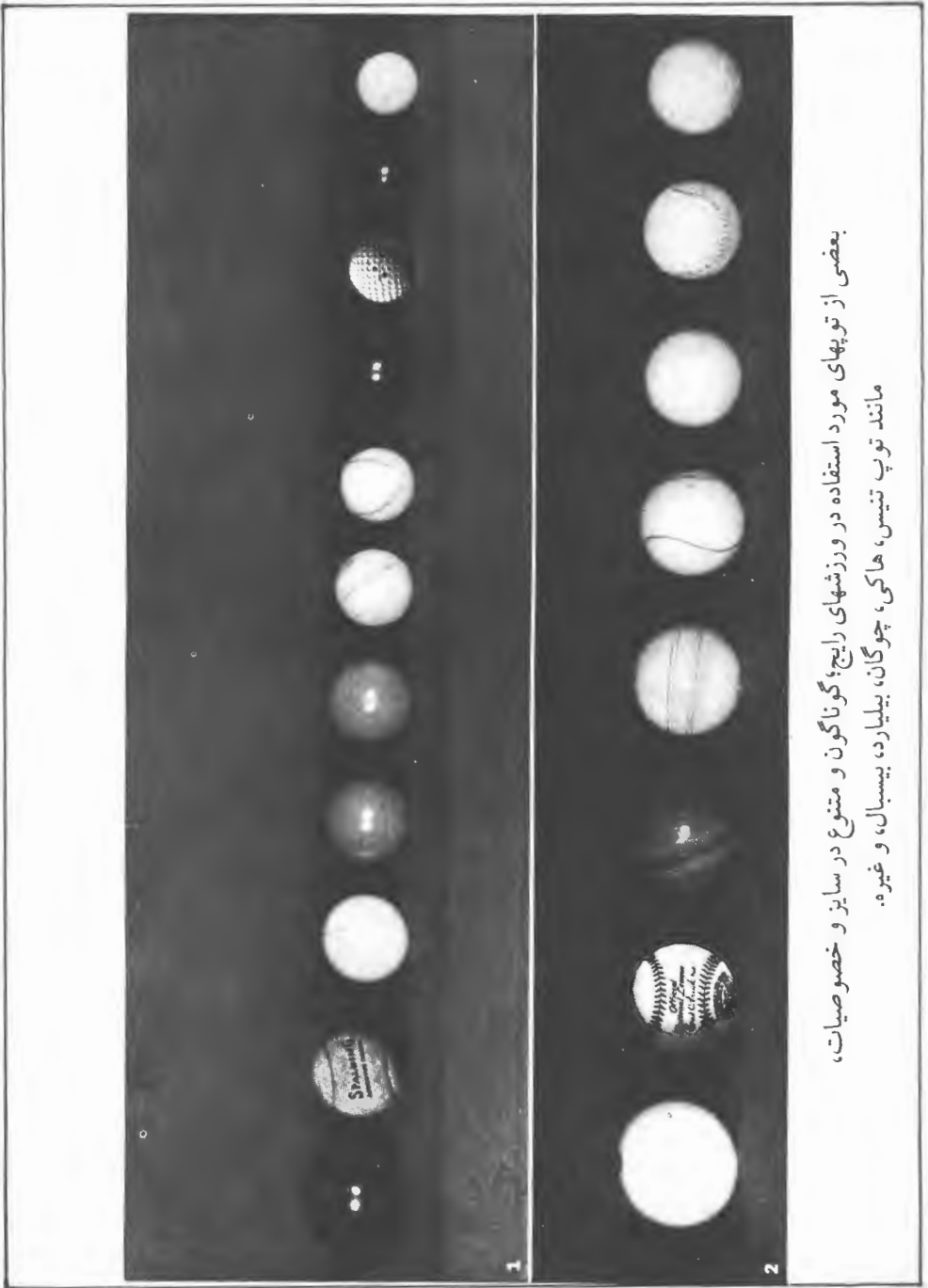
لندن - ۱۹۰۸

دو و میدانی

۱۰/۸ ثانیه	آفریقای جنوبی	ر. واکر	۱۰۰ متر
۲۲/۶ ثانیه	کانادا	ر. کر	۲۰۰ متر
۵۰/۰ ثانیه	بریتانیا	و. هالسکول	۴۰۰ متر
۱-۵۲/۸ دقیقه	آمریکا	م. شپارد	۸۰۰ متر
۴-۳/۴ دقیقه	آمریکا	م. شپارد	۱۵۰۰ متر
۲۶-۱۱/۲ دقیقه	بریتانیا	ا. ووگت	۱۰/۰۰۰ متر
۲:۵۵-۴۶/۴ ساعت	آمریکا	جان هیز	ماراتن

امدادی (۲×۲۰۰ متر + ۱×۴۰۰ متر + ۱×۸۰۰ متر)

۳-۲۹/۴ دقیقه	تیم آمریکا		
۱۵/- ثانیه	آمریکا	فورست اسمیت سن	۱۱۰ متر با مانع
۵۵/- ثانیه	آمریکا	چارلز باکن	۴۰۰ متر با مانع
۱۰-۴۷/۸ دقیقه	بریتانیا	آرتور راسل	۳۲۰۰ متر با مانع
-	تیم بریتانیا		۳ میل گروهی
۱۴-۵۵/۰ دقیقه	بریتانیا	جرج لارنر	۳۵۰۰ متر راه رفتن
۱:۱۵-۵۷/۴ ساعت	بریتانیا	جرج لارنر	۱۰ میل راه رفتن
۷/۴۸ متر	آمریکا	ف. ایرونز	پرش طول
۱/۹۰ متر	آمریکا	ه. پورتر	پرش ارتفاع
۱۴/۹۱ متر	بریتانیا	ت. آبارنه	پرش سه گام
۳/۷۱ متر	آمریکا	ا. گیلبرت	پرش با نیزه
۳/۷۱ متر	آمریکا	ادوارد کوك	پرش با نیزه
۱۴/۲۱ متر	آمریکا	ر. رز	پرتاب وزنه
۴۰/۸۹ متر	آمریکا	م. شردان	پرتاب دیسک
۵۴/۸۳ متر (شیوه پرتاب آزاد)	سوئد	ای. لمینگ	پرتاب نیزه
۵۱/۹۲ متر	آمریکا	جی فلاناگان	پرتاب چکش
۱/۵۷ متر (بدون دورخیز)	آمریکا	ری اوری	پرش ارتفاع

بعضی از توپهای مورد استفاده در ورزشهای رایج؛ گوناگون و متنوع در سایز و خصوصیات، مانند توپ تنیس، هاکی، چوگان، بلیارد، بیسبال، و غیره.

ورزش

پرش طول ری اوری آمریکا (بدون دورخیز) ۳/۳۳ متر

مشت زنی

خروس وزن هـ. توماس بریتانیا
 پروزن ر. گون بریتانیا
 سبک وزن ف. گریس بریتانیا
 میان وزن ز. داگلاس بریتانیا
 سنگین وزن آ.ل. الدهام بریتانیا

دوچرخه سواری

۲۰۰۰ متر «تاندم» دونفره فرانسه ۳-۰۷/۶ دقیقه
 ۴۰۰۰ متر تعقیبی بریتانیا ۲-۱۸/۶ دقیقه
 ۶۰۳/۵ متر و. جانسن بریتانیا ۵۱/۲ ثانیه
 «یک دور پیست»
 ۵۰۰۰ متر (جاده) ب. جونز بریتانیا ۸-۳۶/۲ دقیقه
 ۲۰۰۰۰ متر ج. کینگسبوری بریتانیا ۳۴-۱۳/۶ دقیقه
 ۱۰۰ کیلومتر ج. بازلت بریتانیا ۲:۴۱/۴۸/۶ ساعت

شمشیربازی

اِپه گاستون آلبرت فرانسه
 سایر جنوفوش مجارستان
 اِپه تیم فرانسه
 سایر تیم فرانسه

فوتبال

بریتانیا
 استرالیا
 راگبی

ژیمناستیک

مجموع حرکات آلبرتو براگیلا ایتالیا ۳۱۷ - امتیاز
 مجموع حرکات گروهی تیم سوئد ۴۳۸ - امتیاز

هاکی

لاکروس تیم انگلستان
 تیم کانادا

دایرة المعارف مصور

تنیس بر روی زمین چمن

بریتانیا	م.جی.ج. ریچی	انفرادی مردان
بریتانیا	دروتیا	انفرادی زنان
بریتانیا	لامبرت چامبرز	
بریتانیا	جرج هیلارد	دونفری مردان
بریتانیا	ریجینالد دوچرتی	

تنیس بر روی زمین خاکی

بریتانیا	آرتور گوره	انفرادی مردان
بریتانیا	ایست لاک اسمیت	انفرادی زنان
بریتانیا	آرتور گوره	دونفری مردان
بریتانیا	هربرت رویر	

قایقرانی موتوری

فقط در این دوره از بازیها در دو نوع برگزار شد.

فرانسه	ب. توبرون	قایق با موتورهای آزاد
بریتانیا	تام تجرنی کروفیت	قایقهای ۶۰ فوت
بریتانیا	تام تجرنی کروفیت	قایقهای ۸ متر

چوگان

بریتانیا	نونل	راکت يك نفری
بریتانیا	پنل - آستور	راکت دو نفری

پارونزی

بریتانیا	ه. بلك ستاف	۲۴۱۳ متر يك نفری
بریتانیا	فنینگ - توماس	دو نفری
بریتانیا	بدون سکان گیر	چهار نفری
بریتانیا		هشت نفری

تیراندازی

آمریکا		تفنگ گروهی
بریتانیا	میلز	تفنگ ۱۰۰۰ یارد

		انفرادی
نروژ		تفنگ آزاد گروهی
نروژ	هلگرود	تفنگ آزاد ۳۰۰ متر
بریتانیا		تفنگ کوچک گروهی
بریتانیا	کارنل	تفنگ کوچک انفرادی
بریتانیا	ك. استایلز	تیراندازی با تفنگ به هدف متحرك
بریتانیا	فلمینگ	تیراندازی با تفنگ کوچک به هدف متحرك
آمریکا		طپانچه گروهی
بلژیک	و. آسبرونک	طپانچه انفرادی
سوئد	گروهی	تیراندازی به گوزن
سوئد	اسکارسون	تیراندازی به گوزن
آمریکا (دوبار شلیک)	و. وینانز	تیراندازی به کبوتر
کانادا	ه. اوینگ	تیراندازی به کبوتر
بریتانیا	گروهی	

اسکیت

سوئد	اولریخ سالچو	شکل سازی مردان
بریتانیا	مادگه سایرز	زنان
آلمان	گروه	مختلط
روسیه	پانین	برنامه مخصوص

شنا

۱-۵/۶ دقیقه	آمریکا	چارلز دانیلز	۱۰۰ متر آزاد
۵-۳۶/۸ دقیقه	بریتانیا	ه. تایلور	۴۰۰ متر آزاد
۲۲-۴۸/۴ دقیقه	بریتانیا	ه. تایلور	۱۵۰۰ متر آزاد
۳-۹/۲ دقیقه	بریتانیا	ف. هیلمن	۲۰۰ متر قورباغه
۱-۲۴/۶ دقیقه	آلمان	آ. بی برشتاین	۱۰۰ متر پشت
۱۰-۵۵/۶ دقیقه	بریتانیا		۴×۲۰۰ امدادی
۸۳/۷۶ - امتیاز	سوئد	ه. یوهانس	شیرجه از سکوی بلند
۸۵/۵ - امتیاز	آلمان	آ. تسورنر	شیرجه تفریحی

دایرةالمعارف مصوّر

کشتی آزاد

آمریکا	جرج مهنرت	خروس وزن
آمریکا	جرج دول	پروزن
بریتانیا	جی. ریل ویسکو	سبک وزن
بریتانیا	س. باکن	میان وزن
بریتانیا	او. کلی	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکو رومن»

ایتالیا	انریکو پورو	سبک وزن
سوئد	ف. مارتسن	میان وزن
فنلاند	و. وکمان	نیم سنگین
مجارستان	ر. وی یژ	سنگین وزن

قایق بادبانی

بریتانیا	جی. یو. لاوس	کلاس ۶ متر
بریتانیا	ر. کارناک	کلاس ۷ متر
بریتانیا	ب. کوچران	کلاس ۸ متر
بریتانیا	گ. کتس	کلاس ۱۲ متر

تیراندازی با کمان

بریتانیا	و. دود	مردان
بریتانیا	او. نوال	زنان
فرانسه	جی. گریزوت	۵۰ متر

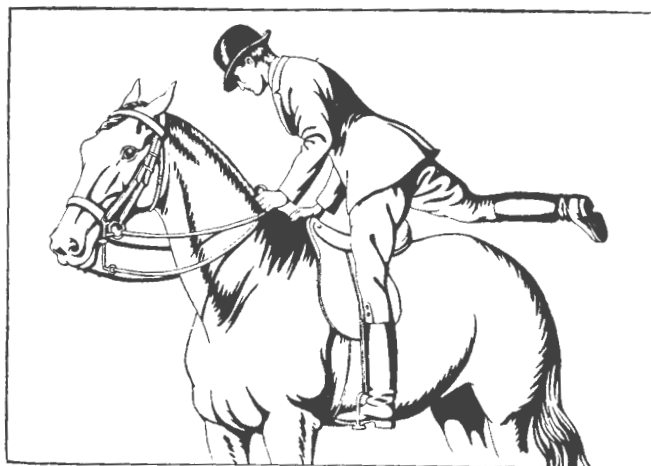
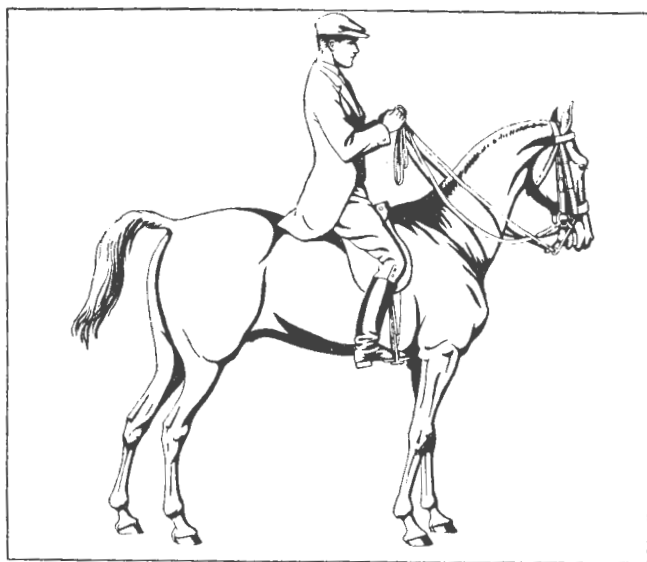
استکهلم - ۱۹۱۲

دوچرخه سواری

آفریقای جنوبی	ر. لوئیز	مسابقه در جاده
۱۰:۴۲-۳۹ ساعت (۳۲۰ کیلومتر)		
سوئد	گروهی	مسابقه در جاده
۴۴:۳۵-۳۳/۶ ساعت		

سوارکاری

فرانسه	ژ. کاریو	گراندهری
سوئد	گروهی	جام ملتها
۱۸۶ - امتیاز		
۵۴۵ - امتیاز		

ورزش

درساژ	سی. بونده	سوئد	۱۵ - امتیاز
صحرائوردی سهروزه	ا. نوردلاندر	سوئد	۴۶/۵۹ - امتیاز
صحرائوردی سهروزه	گروهی	سوئد	۱۳۹/۰۶ - امتیاز

شمشیربازی

فلوره انفرادی	ن. نادى	ایتالیا	۷ برد
اپه انفرادی	پ. آنسپاخ	بلژیک	۶ برد
اپه گروهی		بلژیک	-
سابر انفرادی	ژ. فوشز	مجارستان	۶ برد
سابر	گروهی	مجارستان	-

ژیمناستیک

مجموع حرکات	ا. براگلیا	ایتالیا	۱۳۵ - امتیاز
گروهی		ایتالیا	۲۶۵/۷۵ - امتیاز
پنج گانه جدید	لیله هوک	سوئد	۲۷ - امتیاز

قایقرانی

یک پاروئی	و. د. کینه آر	بریتانیا	۴۷/۶ - ۷ دقیقه
چهار نفری		آلمان	۵۹/۴ - ۶ دقیقه
هشت نفری		بریتانیا	۱۵/۰ - ۶ دقیقه

تیراندازی

طپانچه آزاد ۵۰ متر	ا. لان	آمریکا	۴۴۹ - امتیاز
طپانچه خودکار	ا. لان	آمریکا	۲۸۷ - امتیاز
تفنگ کالیبر کوچک	ف. هیرد	آمریکا	۱۹۴ - امتیاز
تیراندازی به کبوتر	ژ. گراهام	آمریکا	۹۶ - امتیاز

دو و میدانی

۱۰۰ متر	ر. کریگ	آمریکا	۱۰/۸ ثانیه
۲۰۰ متر	ر. کریگ	آمریکا	۲۱/۷ ثانیه
۴۰۰ متر	سی. ریدیت	آمریکا	۴۸/۲ ثانیه
۸۰۰ متر	جی. مردیت	آمریکا	۵۱/۹ - ۱ دقیقه

دایرة المعارف مصوّر

۱۵۰۰ متر	ا. جکسن	بریتانیا	۵۶/۸ - ۳ دقیقه
۵۰۰۰ متر	ه. کوله ماینن	فنلاند	۳۶/۶ - ۱۴ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	ه. کوله ماینن	فنلاند	۲۰/۸ - ۳۱ دقیقه
ماراتن	ک. مک آرتور	آفریقای جنوبی	۵۴/۸ - ۲:۳۶ ساعت
۱۱۰ متر بامانع	ف. کلی	آمریکا	۱۵/۱ ثانیه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		بریتانیا	۴۲/۴ ثانیه
چهار در ۴۰۰ متر امدادی		آمریکا	۱۶/۶ - ۳ دقیقه
پرش ارتفاع	ا. ریچاردز	آمریکا	۱/۹۳ متر
پرش طول	ا. گوترسون	آمریکا	۷/۶۰ متر
پرش سه گام	گ. لیندبلوم	سوئد	۱۴/۷۶ متر
پرش با نیزه	ه. بابکوک	آمریکا	۳/۹۵ متر
پرتاب وزنه	پ. مک دونالد	آمریکا	۱۵/۳۴ متر
پرتاب دیسک	ا. تایپاله	فنلاند	۴۵/۲۱ متر
پرتاب نیزه	ای. لمینگ	سوئد	۶۰/۶۴ متر
پرتاب چکش	م. مک گرات	آمریکا	۵۴/۷۴ متر
ده گانه	ه. ویسلاندر	سوئد	۶۲۶۷ - امتیاز

شنای مردان

۱۰۰ متر آزاد	د.ب. کاهاناموکو	آمریکا	۱-۰۳/۴ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ج. هاگسن	کانادا	۵-۲۴/۴ دقیقه
۱۵۰۰ متر آزاد	ج. هاگسن	کانادا	۲۲-۰/۰ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ه. هابنر	آمریکا	۱-۲۱/۲ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	و. باته	آلمان	۳-۰۱/۸ دقیقه
چهار در ۲۰۰ متر امدادی		استرالیا	۱۰-۱۱/۶ دقیقه
شیرجه از سکو	ای. آدلرز	سوئد	۷۳/۹۴ - امتیاز
شیرجه از تخته فنر	پ. گوئر	آلمان	۷۹/۲۳ - امتیاز

شنای زنان

۱۰۰ متر آزاد	ف. دوراک	استرالیا	۱-۲۲/۲ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		بریتانیا	۵-۵۲/۸ دقیقه
شیرجه از سکو	گ. یوهانسن	سوئد	۳۹/۹۰ - امتیاز
واترپلو		بریتانیا	

کشتی فرنگی «گریگورومن»

پر وزن	ك. كوسكه لو	فنلاند
سبك وزن	اى. وار	فنلاند
میان وزن	ك. یوهانسن	سوئد
سنگین وزن	ى. ساره لا	فنلاند

فوتبال بریتانیا

(در ده گانه یا «دکاتلن» طی دو روز شرکت کنندگان در ۱۰ ماده از دوها، پرش ها و پرتابها رقابت می کنند. روز اول در ۱۰۰ متر، پرش طول، پرتاب وزنه، پرش ارتفاع و ۴۰۰ متر. روز دوم در ۱۱۰ متر بامانع، پرتاب دیسک، پرش با نیزه، پرتاب نیزه و ۱۵۰۰ متر. نتایج حاصله ورزشکاران را بر پایه جدولی ارزیابی می کنند و مجموع امتیازات تعیین کننده رده بندی است.)

آنتورپ - ۱۹۲۰

دو و میدانی

۱۰۰ متر	سى. پادوك	آمریکا	۱۰/۸ ثانیه
۲۰۰ متر	او.وودرینگ	آمریکا	۲۲/۰ ثانیه
۴۰۰ متر	ب. راد	آفریقای جنوبی	۴۹/۶ ثانیه
۸۰۰ متر	ا. هیل	بریتانیا	۱-۵۳/۴ دقیقه
۱۵۰۰ متر	ا. هیل	بریتانیا	۴-۰۱/۸ دقیقه
۵۰۰۰ متر	جى. گیه مو	فرانسه	۱۴-۵۵/۶ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	پ. نورمی	فنلاند	۳۱-۴۵/۸ دقیقه
ماراتن	هـ. کوله ماینن	فنلاند	۲:۳۲-۳۵/۸ ساعت
۱۱۰ متر بامانع	اى. تامسون	کانادا	۱۴/۸ ثانیه
۴۰۰ متر بامانع	ف. لومیس	آمریکا	۵۴/۰ ثانیه
۳۰۰۰ متر با مانع	پ. هوگ	بریتانیا	۱۰-۰۰/۴ دقیقه
صحراوردی	پ. نورمی	فنلاند	۲۷-۱۵/۰ دقیقه (۱۰ هزارمتر)
صحراوردی گروهی		فنلاند	
۳۰۰۰ متر گروهی		آمریکا	
۳۰۰۰ متر راه رفتن	اوگو فریجیر یو	ایتالیا	۱۴-۵۵/۰ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر راه رفتن	اوگو فریجیر یو	ایتالیا	۴۸-۰۶/۲ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۴۲/۲ ثانیه

دایرة المعارف مصور

چهاردر ۴۰۰ متر امدادی	بریتانیا	۲/۲۲-۳ دقیقه
پرش ارتفاع	آمریکا	۱/۹۴ متر
پرش طول	سوئد	۷/۱۵ متر
پرش سه گام	فنلاند	۱۴/۵۰ متر
پرش با نیزه	آمریکا	۴/۰۹ متر
پرتاب وزنه	فنلاند	۱۴/۸۱ متر
پرتاب دیسک	فنلاند	۴۴/۶۸ متر
پرتاب نیزه	فنلاند	۶۵/۷۸ متر
پرتاب چکش	آمریکا	۵۲/۸۷ متر
ده گانه	نروژ	۵۱۸۰ - امتیاز

مشت زنی

مگس وزن	ف. دوجنارو	آمریکا
خروس وزن	ک. واکر	آفریقای جنوبی
پر وزن	پ. فرتیش	فرانسه
سبک وزن	س. موسبرگ	آمریکا
نیم وزن	آ. اشنايدر	کانادا
میان وزن	ه. مالین	بریتانیا
نیم سنگین	ای. ایگان	آمریکا
سنگین وزن	ر. راوسن	بریتانیا

وزنه برداری

پروزن	ف. دوهانز	بلژیک	۲۲۰/- کیلوگرم
سبک وزن	آ. نولاند	استونیا	۲۵۷/۵ کیلوگرم
میان وزن	ه. گانس	فرانسه	۲۴۵/- کیلوگرم
نیم سنگین	ای. کادین	فرانسه	۲۹۰/- کیلوگرم
سنگین وزن	ف. بوتونی	ایتالیا	۲۷۰/- کیلوگرم

دوچرخه سواری

۱۰۰۰ متر سرعت	م. پی ترز	هلند	۱-۳۸/۳ دقیقه
۴۰۰۰ متر تعقیبی	گروهی	ایتالیا	۵-۲۰/۰ دقیقه
۱۰۰۰ متر «تاندوم»	دو نفره	بریتانیا	۲-۴۹/۴ دقیقه
جاده انفرادی	ه. استنکوویت	سوئد	۱/۸-۴:۴۰-۰ ساعت

ورزش

(۱۷۵ کیلومتر)

ساعت ۱۹:۱۶-۴۳/۲

فرانسه

گروهی

جاده

سوارکاری

(۲ خطا)

ایتالیا

«گراندپری» جایزه بزرگ ت. لیکو

(۱۴ خطا)

سوئد

جام ملتها گروهی

۲۷/۹۳۷ - امتیاز

سوئد

درساز (حرکات
هماهنگ اسب)

۱۷۷۵ - امتیاز

سوئد

صحرائوردی سه روزه ه. مورنر

۵۰۵۷/۵ - امتیاز

سوئد

صحرائوردی گروهی

شمشیربازی مردان

۷ برد

ایتالیا

فلوره انفرادی ن. نادى

-

ایتالیا

فلوره گروهی

۹ برد

فرانسه

ا. ماسارد

-

ایتالیا

ا. گروهی

۱۱ برد

ایتالیا

سابر انفرادی ن. نادى

-

ایتالیا

سابر گروهی

ژیمناستیک

۸۸/۳۵ - امتیاز

ایتالیا

مجموع حرکات ج. زامپوری

۳۵۹/۸۵۵ - امتیاز

ایتالیا

مجموع حرکات گروهی

هاکی روی چمن

۱۸ - امتیاز

انگلستان

سوئد

گ. دیرسن

پنج گانه جدید

قایقرانی

۳۵/۰ - ۷ دقیقه

آمریکا

ج. ب. کلی

یک پارونی

۰۹/۰ - ۷ دقیقه

آمریکا

-

دوپارونی

۵۶/۰ - ۷ دقیقه

ایتالیا

-

دو نفری

۵۴/۰ - ۶ دقیقه

سوئیس

-

چهار نفری

۰۲/۶ - ۶ دقیقه

آمریکا

-

هشت نفری

دایرة المعارف مصور

تیراندازی

۴۹۶ - امتیاز	آمریکا	ك. فردريك	۵۰ متر طهانچه آزاد
۲۷۴ - امتیاز	برزیل	گ. پارانس	۲۵ متر طهانچه خودکار
۳۹۱ - امتیاز	آمریکا	ا. نویسلین	تفنگ کالیبر کوچک
۹۵ - امتیاز	آمریکا	م. آری	(کیوتر گلی) تراپ
۴۳ - امتیاز	نروژ	ا. اولسن	گوزن متحرك
۱۷۸ - امتیاز	نروژ	-	گوزن متحرك گروهی

شنا

۱-۰۱/۴ دقیقه	آمریکا	کاها ناموکو	۱۰۰ متر آزاد
۵-۲۶/۸ دقیقه	آمریکا	ن. راس	۴۰۰ متر آزاد
۲۲-۲۳/۲ دقیقه	آمریکا	ن. راس	۱۵۰۰ متر آزاد
۱-۱۵/۲ دقیقه	آمریکا	پ. کتالوها	۱۰۰ متر پشت
۳-۰۴/۴ دقیقه	سوئد	ه. مالمروت	۲۰۰ متر قورباغه
۱۰-۰۴/۴ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۱۰۰/۶۷ - امتیاز	آمریکا	ك. پینگستون	شیرجه از سکو
۶۷۵/۴۰ - امتیاز	آمریکا	ل. کوئن	شیرجه از تخته فتر
۱-۱۳/۶ دقیقه	آمریکا	ای. بلایب تری	۱۰۰ متر آزاد زنان
۴-۳۴/۰ دقیقه	آمریکا	ای. بلایب تری	۳۰۰ متر زنان
۵-۱۱/۶ دقیقه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر امدادی
۳۴/۶۰ - امتیاز	دانمارک	س. گلاوسن	شیرجه از سکو
۵۳۹/۹۰ - امتیاز	آمریکا	ا. ریگین	شیرجه از تخته فتر
	بریتانیا		واترپلو

کشتی آزاد

آمریکا	چ. آکرلی	پروژن
فنلاند	ك. آنتیلا	سبک وزن
فنلاند	ای. لینو	میان وزن
سوئد	آ. لارسن	نیم سنگین
سوئیس	ر. روٹ	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

فنلاند	ا. فریمن	پروژن
--------	----------	-------

فینلاند	ای. وار	سیک وزن
سوئد	ک. وسترگرن	میان وزن
سوئد	ک. یوهانسن	نیم سنگین
فینلاند	ا. لیندفورس	سنگین وزن

فوتبال

بلژیک		تنیس
آفریقای جنوبی	لوئیزریموند	مردان یک نفری
تیم بریتانیا		دو نفری
فرانسه	سوزان لنگلن	زنان یک نفری
بریتانیا		دو نفری
فرانسه		مختلط

هاکی روی یخ

۲۸۳۸/۵۰ - امتیاز	سوئد	گ. گرافستروم	مردان. اسکیت هنری
۹۱۳/۵۰ - امتیاز	سوئد	م. ژولین	زنان. اسکیت هنری
۸۰/۷۵ - امتیاز	فینلاند	ل. وویاکوبسن	اسکیت مختلط

دو و میدانی

۱۰/۶ ثانیه	بریتانیا	ه. آبراهامز	۱۰۰ متر
۲۱/۶ ثانیه	آمریکا	ج. شولتز	۲۰۰ متر
۴۷/۶ ثانیه	بریتانیا	ای. لیدل	۴۰۰ متر
۱ - ۵۲/۴ دقیقه	بریتانیا	د. لوه	۸۰۰ متر
۳ - ۵۳/۶ دقیقه	فینلاند	پ. نورمی	۱۵۰۰ متر
۱۴ - ۳۱/۲ دقیقه	فینلاند	پ. نورمی	۵۰۰۰ متر
۳۰ - ۱۸/۸ دقیقه	فینلاند	و. ریتولا	۱۰۰۰۰ متر
۲۲/۶ - ۲:۴۱ ساعت	فینلاند	ا. استن روز	ماراتن
۱۵/۰ ثانیه	آمریکا	د. کینسی	۱۱۰ متر بامانع
۵۲/۶ ثانیه	آمریکا	ف. م. تیلور	۴۰۰ متر بامانع
۳۳/۶ - ۹ دقیقه	فینلاند	و. ریتولا	۳۰۰۰ متر بامانع
۴۱/۰ ثانیه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر امدادی
۱۶/۰ - ۳ دقیقه	آمریکا		چهار در ۴۰۰ متر امدادی

دایرة المعارف مصور

۱/۹۸ متر	آمریکا	هـ. اوزبورن	پرش ارتفاع
۷/۴۴ متر	آمریکا	و. هـ. هوبارد	پرش طول
۱۵/۵۲ متر	استرالیا	ا. وینتر	پرش سه گام
۳/۹۵ متر	آمریکا	ل. بارنس	پرش با نیزه
۱۴/۹۹ متر	آمریکا	ك. هایزر	پرتاب وزنه
۴۶/۱۵ متر	آمریکا	ك. هایزر	پرتاب دیسک
۶۲/۹۶ متر	فنلاند	ژ. میرا	پرتاب نیزه
۵۳/۲۹ متر	آمریکا	ف. توتل	پرتاب چکش
۶۱۶۳ - امتیاز	آمریکا	هـ. اوزبورن	ده گانه
۱۴ - امتیاز	فنلاند	ا. لتونن	پنج گانه

مشت زنی

آمریکا	ف. لا باربا	مگس وزن
آفریقای جنوبی	و. اسمیت	خروس وزن
آمریکا	ژ. فیلدز	پروژن
دانمارک	هـ. نیلسن	سبک وزن
بلژیک	ژ. دلارژ	نیم وزن
بریتانیا	هـ. مالین	میان وزن
بریتانیا	هـ. میچل	نیم سنگین
نروژ	ا. فن پورات	سنگین وزن

دوچرخه سواری

۱۲/۸ ثانیه (۲۰۰ متر آخر رکوردگیری شد)	فرانسه	ل. میشار	۱۰۰۰ متر سرعت
۱۵/۰ - ۵ دقیقه	ایتالیا	گروهی	«تایم تریل»
۲۰/۰ - ۴۰ دقیقه	فرانسه	دونفره	۴۰۰۰ متر تعقیبی
۶:۲۰/۴۸ ساعت (۱۸۸ کیلومتر)	فرانسه	آ. بلان شونه	۲۰۰۰ متر «تاندم»
۱۹:۳۰ - ۱۴ ساعت	فرانسه	گروهی	مسابقه در جاده
۱:۱۸ - ۲۴ ساعت	هلند	جی. ویلیامز	۵۰ کیلومتر دربیست

سوارکاری

(۶ خط)	سوئیس	آ. گیموزس	انفرادی
--------	-------	-----------	---------

ورزش

گروهی	سوئد	(۴۲/۵ خطا)
درساژ انفرادی	سوئد	۲۷۶/۴ - امتیاز
مسابقه سه روزه گروهی	هلند	۵۲۹۷/۵ - امتیاز
مسابقه سه روزه انفرادی وان زیپ	هلند	۱۹۷۶/۰ - امتیاز

شمشیربازی

شمشیربازی	فرانسه	۶ (برد)
فلوره انفرادی	فرانسه	
فلوره گروهی	بلژیک	۸ (برد)
ابه انفرادی	فرانسه	
ابه گروهی	مجارستان	۵ (برد)
سابر انفرادی	ایتالیا	
سابر گروهی		

شمشیربازی زنان

فلوره انفرادی	ای. اوزیه	۵ (برد)
---------------	-----------	---------

ژیمناستیک

مجموع حرکات	ل. استوکلیج	۱۱۰/۳۴ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی	ایتالیا	۸۳۹/۰۵۸ - امتیاز
بارفیکس	ل. استوکلیج	۱۹/۷۳ - امتیاز
پارالل	او. گوتین گر	۲۱/۶۳ - امتیاز
خرك حلقه	ز. ویلهلم	۲۱/۲۳ - امتیاز
پرش خرك	ف. کریز	۹/۹۸ - امتیاز
دار حلقه	ف. مارتینو	۲۱/۵۵۳ - امتیاز
بالارفتن از طناب	ب. سوپیک	۷/۲ ثانیه

قایقرانی

یک پارویی	ج. برسفورد	۷-۴۹/۲ دقیقه
دوپارویی	پ. کاستلو	۶-۳۴/۰ دقیقه
	ج. ب. کلی	۶-۳۴/۰ دقیقه
دو نفری بدون سکان گیر	هلند	۸-۱۹/۴ دقیقه
دو نفری و سکان گیر	سوئیس	
ادوارد کاندیواو	سوئیس	
آلفرد فالبر	سوئیس	۸-۳۹/۰ دقیقه

دائرة المعارف مصور

	سوئس (سكان غير)	۱. لاچاپله
۷-۸/۶ دقیقه	بریتانیا	چهار نفری بدون سكان غير
۷-۱۸/۴ دقیقه	سوئس	چهار نفری با سكان غير
۶-۳۴/۴ دقیقه	آمریکا	هشت نفری
۱۸ - امتیاز	آمریکا	فوتبال آمریکائی (راگبی)
	سوئد	پنج گانه جدید
		دلیندمن

تیراندازی

۱۸ - امتیاز	آمریکا	طیانچه خودکار ۲۵ متر پ. ن. بیلی
۳۹۸ - امتیاز	فرانسه	تفنگ کالیبر کوچک پ. سی. دولیس
۹۸ - امتیاز	مجارستان	تیراندازی به تراب گ. هالاسی
	آمریکا	تفنگ آزاد گروهی
	آمریکا	تفنگ آزاد انفرادی موریس فیشر
	نروژ	تیراندازی به گوزن گروهی
	آمریکا	تیراندازی به گوزن جان بولز

فوتبال اوروگوئه

شنا مردان:

۵۹/۰ ثانیه	آمریکا	ج. ویسمولر	۱۰۰ متر آزاد
۵-۰۴/۲ دقیقه	آمریکا	ج. ویسمولر	۴۰۰ متر آزاد
۲۰-۰۶/۶ دقیقه	استرالیا	آ. چارلتون	۸۰۰ متر آزاد
۱-۱۳/۲ دقیقه	آمریکا	و. پ. کیالوها	۱۰۰ متر پشت
۲-۰۵۶/۶ دقیقه	آمریکا	ر. اسکلتون	۲۰۰ متر قورباغه
۹-۰۵۳/۴ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۹۷/۴۶ - امتیاز	آمریکا	ا. وایت	شیرجه از سکو
۶۹۶/۴۰ - امتیاز	آمریکا	ا. وایت	شیرجه از تخته فتر

زنان:

۱-۱۲/۴ دقیقه	آمریکا	ای. لاکی	۱۰۰ متر آزاد
۶-۰۲/۲ دقیقه	آمریکا	م. نوره لیدس	۴۰۰ متر آزاد
۱-۲۳/۲ دقیقه	آمریکا	س. بائر	۱۰۰ متر پشت

ورزش

۳-۳۳/۲ دقیقه
 ۴-۵۸/۸ دقیقه
 ۳۳/۲۰ - امتیاز
 ۴۷۴/۵۰ - امتیاز

۴۰۲/۵۰۰ کیلوگرم
 ۴۴۰/- کیلوگرم
 ۴۹۲/۵ کیلوگرم
 ۵۰۲/۵ کیلوگرم
 ۵۱۷/۵ کیلوگرم
 معدل (۵ حرکت)

بریتانیا
 آمریکا
 آمریکا
 آمریکا
 فرانسه

۲۰۰ متر قورباغه
 چهار در ۱۰۰ متر امدادی
 شیرجه از سکو
 شیرجه از تخته فتر
 واترپولو

ل. مورتون
 ك. اسمیت
 ای. بکر

وزنه برداری

ایتالیا
 فرانسه
 ایتالیا
 فرانسه
 ایتالیا

پ. گابتی
 ای. دکوتینی
 سی. گالیم برتی
 سی. ریگولو
 ج. تونانی

پروژن
 سبک وزن
 میان وزن
 نیم سنگین
 سنگین وزن

کشتی آزاد

فنلاند
 آمریکا
 آمریکا
 سوئیس
 سوئیس
 آمریکا
 آمریکا

ك. پیهلاجاماکی
 ر. رید
 ر. وایس
 ه. ژری
 ف. هاگمن
 ج. اسپلمن
 ه. استیل

آزاد - خروس وزن
 پر وزن
 سبک وزن
 نیم وزن
 میان وزن
 نیم سنگین
 سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

استونیا
 فنلاند
 فنلاند
 فنلاند
 سوئد
 فرانسه

ای. پوتسپ
 ك. آنتیلا
 ا. فریمن
 ای. وسترلوند
 ك. وسترگن
 ه. دگلان

خروس وزن
 پر وزن
 سبک وزن
 میان وزن
 نیم سنگین
 سنگین وزن

قایقرانی

بلژیک
 ل. هووی برشت

۱۲ فوت «فین»

دایرة المعارف مصور

نروژ	و. الیزابت	کلاس ۶ متر
نروژ	ه. دگلان	کلاس ۸ متر

تیراندازی با طپانچه در ۲۵ متر، شنای آزاد ۳۰۰ متر و ۴۰۰۰ متر دویدن «صحرانوردی».

در این رشته دشوار معمولاً سوئدیها، مجارها از همه نامدارترند و در سالهای اخیر شوروی، آلمان، لهستان و ایتالیا هم به رقابت پرداخته اند.

* رکوردوزنه برداری «گیوسپ تونانی» ایتالیائی در گروه سنگین وزن که از ۸۲/۵۰۰ کیلوگرم سنگین تر بود ۵۱۷/۵۰۰ کیلوگرم ثبت شده است. این نتیجه نمی تواند عادی باشد، تفسیر کارشناسان در این مورد حاکی است که این مقدار مجموع پنج بار وزنه برداری بوده است!

* پنج گانه «پنتاتلن» از سالهای نخستین بازیها رواج داشت ولی مواد آن پیوسته در تغییر بود تا اینکه در سال ۱۹۲۴ از برنامه بازیها حذف شد و پنج گانه جدید و ده گانه جای آن را گرفت.

رشته هائی که به مسابقه گذاشته شد عبارت بود از: پرش طول، پرتاب نیزه، دوی ۲۰۰ متر، پرتاب دیسک و دوی ۱۵۰۰ متر.

* پنج گانه جدید (MODERN PENTATHLON)

این رشته بسیار دشوار از پنج ورزش ترکیب یافته است. بدین شرح:

(سواری با اسب ۸۰۰ متر، شمشیربازی «اپه»،

آمستردام - ۱۹۲۸

دو و میدانی مردان

۱۰/۸ ثانیه	کانادا	پ. ویلیامز	۱۰۰ متر
۲۱/۸ ثانیه	کانادا	پ. ویلیامز	۲۰۰ متر
۴۷/۸ ثانیه	آمریکا	ر. بارتونی	۴۰۰ متر
۱-۵۱/۸ دقیقه	بریتانیا	د. لوه	۸۰۰ متر
۳-۵۳/۲ دقیقه	فنلاند	ه. لاروا	۱۵۰۰ متر
۱۴-۳۸/۰ دقیقه	فنلاند	و. ریتولا	۵۰۰۰ متر
۳۰-۱۸/۸ دقیقه	فنلاند	پ. نورمی	۱۰۰۰۰ متر
۲-۳۲/۵۷ ساعت	فرانسه	م. القوافی	ماراتن
۱۴/۸ ثانیه	آفریقای جنوبی	س. آتکینسن	۱۱۰ متر بامانع
۵۳/۴ ثانیه	بریتانیا	لرد، د. برگلی	۴۰۰ متر بامانع
۹-۲۱/۸ دقیقه	فنلاند	ت. لوکولا	۳۰۰۰ متر بامانع
۴۱/۰ ثانیه	آمریکا		۴ در ۱۰۰ متر امدادی
۳-۱۴/۲ دقیقه	آمریکا		۴ در ۴۰۰ متر امدادی
۱/۹۴ متر	آمریکا	ر. کینگ	پرش ارتفاع
۷/۷۳ متر	آمریکا	ای. هام	پرش طول

ورزش

۱۵/۲۱ متر	ژاپن	م. اودا	پرش سه گام
۴/۲۰ متر	آمریکا	اس. کار	پرش با نیزه
۱۵/۸۷ متر	آمریکا	جی. کوك	پرتاب وزنه
۴۷/۳۲ متر	آمریکا	ك. هاووزر	پرتاب دیسك
۶۶/۶۰ متر	سوئد	ای. لاندکویست	پرتاب نیزه
۵۳/۹۲ متر	ایرلند	پ. اوکالاگان	پرتاب چکش
۶۲۴۶ امتیاز	فنلاند	پ. یرجولا	ده گانه «دکاتلن»

دو و میدانی زنان

۱۲/۲ ثانیه	آمریکا	ای. رایبسن	۱۰۰ متر
۲-۱۶/۸ دقیقه	آلمان	ل. رادکه	۸۰۰ متر
۴۸/۴ ثانیه	کانادا		۴ در ۱۰۰ متر امدادی
۱/۵۹ متر	کانادا	ای. کاترود	پرش ارتفاع
۳۹/۶۲ متر	لهستان	ه. کونوپاكا	پرتاب دیسك

مشت زنی

مجارستان	ا. کوچیس	مگس وزن
ایتالیا	و. تامانینی	خروس وزن
هلند	ل. کلاورن	پر وزن
ایتالیا	ك. اورلاندى	سبك وزن
نیوزیلند	ای. مورگان	نیم وزن
ایتالیا	پ. توسکانی	میان وزن
آرژانتین	و. آواندانو	نیم سنگین
آرژانتین	آ. ژواردو	سنگین وزن

قایقرانی

۱۱/۰ - ۷ دقیقه	استرالیا	هنری پی یرس	يك نفری
۴۱/۴ - ۶ دقیقه	آمریکا	پ. کوستیلو	دو نفری
۰۶/۴ - ۷ دقیقه	آلمان		دونفری بدون سکان گیر
۴۲/۶ - ۷ دقیقه	سوئیس		دونفری با سکان گیر
۵۸/۲ - ۶ دقیقه	بریتانیا		چهار نفری بدون سکان گیر
۴۷/۸ - ۶ دقیقه	ایتالیا		چهار نفری با سکان گیر
۰۳/۲ - ۶ دقیقه	آمریکا		هشت نفری

دایرة المعارف مصور

دوچرخه سواری

۱۳/۲ ثانیه (وقت برای ۲۰۰ متر آخر)	فرانسه	ر. بوفران	۱۰۰۰ متر سرعت «تایم تریل»
۱۴/۴ - ۱ دقیقه	دانمارک	ف. هانسن	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۵ - ۰۱/۸ دقیقه	ایتالیا		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۱۱/۸ ثانیه (۲۰۰ متر آخر مسابقه)	هلند		۲۰۰۰ متر «تاندم»
۴:۴۷-۱۸ ساعت (۱۶۹ کیلومتر)	دانمارک	ه. هانسن	مسابقه درجاده انفرادی
۱۴-۰۹:۱۵ ساعت	دانمارک		مسابقه درجاده گروهی

سوارکاری

(بدون خطا) (۴ خطا)	چک و اسلواکی	ف. وانتورا	جایزه بزرگ جام ملتها گروهی
۲۳۷/۴۲ - امتیاز	آلمان	ف. فنلانگن	درساز انفرادی
۶۶۹/۷۲ - امتیاز	آلمان		درساز گروهی
۱۹۶۹/۸۲ - امتیاز	هلند	سی. اف. مورتاتزس	مسابقه سه روزه
۵۸۶۵/۶۸ - امتیاز	هلند		مسابقه سه روزه گروهی

شمشیربازی

مردان:

۹ برد	فرانسه	ل. گودین	فلوره انفرادی
	ایتالیا		فلوره تیمی
۸ برد	فرانسه	ل. گودین	اپه انفرادی
	ایتالیا		اپه تیمی
۹ برد	مجارستان	ا. ترژیتیانسکی	سابر انفرادی
	مجارستان		سابر تیمی

زنان:

۷ برد	آلمان	ه. مهیر	فلوره
-------	-------	---------	-------

ژیمناستیک

مردان:

ورزش

مجموع حرکات انفرادی	گ. میکز	سوئیس	۲۷۴/۵ - امتیاز
مجموع حرکات تیمی		سوئیس	۱۷۱۸/۶۲۵ - امتیاز
بارفیکس انفرادی	گ. میکز	سوئیس	۱۹/۱۷ - امتیاز
پارالل	ل. واشا	چکسلواکی	۱۸/۸۳ - امتیاز
خرک حلقه	ه. هانگی	سوئیس	۱۹/۷۵ - امتیاز
پرش خرک	ای. ماک	سوئیس	۹/۵۸ - امتیاز
دار حلقه	ل. استوکلیچ	یوگسلاوی	۱۹/۲۵ - امتیاز
زنان:			
مجموع حرکات تیمی		هلند	۳۱۶/۷۵ - امتیاز

هاکی روی چمن		هندوستان	
پنجگانه جدید انفرادی	س. توفلت	سوئد	۴۷ - امتیاز

شنا

مردان:

۱۰۰ متر آزاد	ج. ویسمولر	آمریکا	۵۸/۶ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ا. زوربلا	آرژانتین	۰۱/۶ - ۵ دقیقه
۱۵۰۰ متر آزاد	ا. بورگ	سوئد	۵۱/۸ - ۱۹ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ج. کویاک	آمریکا	۰۸/۲ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ی. تسوروتا	ژاپن	۴۸/۸ - ۲ دقیقه
چهاردر ۲۰۰ متر امدادی		آمریکا	۳۴/۲ - ۹ دقیقه
شیرجه از سکو	پ. دجاردن	آمریکا	۹۸/۷۴ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	پ. دجاردن	آمریکا	۱۸۵/۰۴ - امتیاز

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	ا. ازی پویچ	آمریکا	۱۱/۰ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	م. نوره لیوس	آمریکا	۴۲/۸ - ۵ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	م. ژ. برآون	هلند	۲۲/۰ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ه. شرایدر	آلمان	۱۲/۶ - ۳ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۴۷/۶ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	ای. بکر	آمریکا	۳۱/۶۰ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	ه. منی	آمریکا	۷۸/۶۲ - امتیاز

واترپلو	آلمان
فوتبال	اروگوئه
وزنه برداری	
پروژن	ف. آندریسك
سبك وزن	ك. هلبیگ
سبك وزن	ه. هاس
میان وزن	ر. فرانسوا
نیم سنگین	س. نصیر
سنگین وزن	ژ. اشتراوس برگر
۲۸۷/۵۰۰ کیلوگرم	اتریش
۳۲۲/۵۰۰ کیلوگرم	آلمان
۳۲۲/۵۰۰ کیلوگرم*	اتریش
۳۳۵/ - کیلوگرم	فرانسه
۳۵۵/ - کیلوگرم	مصر
۳۷۲/۵ کیلوگرم	آلمان

کشتی

آزاد

خروس وزن	ك. ای. ماکینن
پروژن	آ. مورینسن
سبك وزن	ا. كپ
نیم وزن	ا. ژ. هاویستو
میان وزن	ای. کی بورتس
نیم سنگین	ت. گوستدت
سنگین وزن	ج. رریچتف
فنلاند	فنلاند
آمریکا	سوئیس
استونیا	سوئد
سوئیس	سوئد

کشتی فرنگی «گریکورومن»

خروس وزن	ك. لویشت
پر وزن	و. والی
سبك وزن	ل. کراستر
میان وزن	و. کوکینن
نیم سنگین	ابراهیم مصطفی
سنگین وزن	ژ. ر. سونسن
آلمان	مجارستان
استونیا	فنلاند
مجارستان	مصر
فنلاند	سوئد

قایقرانی بادبانی

کلاس بین المللی

۱۲ فوت	س. تورل
سوئد	سوئد

نروژ	پرنس اولاف	کلاس ۶ متری
فرانسه	م. و. هریک	کلاس ۸ متری

یکی اینکه تا ۱۹۲۸ قرار نبود که سبک بودن وزن بدن روشن کننده طبقه بندی باشد. دیگری، عنوان شده است که وزنه برداران آلمان و اتریش، هردو از نظر حدنصاب و وزن بدن برابر بوده اند و هردو را قهرمان شناخته اند!

* از سال ۱۹۲۸ در بازیهای آمستردام در وزنه برداری سه حرکت کلاسیک که به حرکات المپیک معروف شد (پرس - یک ضرب و دوضرب) ملاک رده بندی قرار گرفت. در مورد «سبک وزن» دو مسئله مطرح شده است.

لس آنجلس - ۱۹۳۲

دو و میدانی

مردان:

۱۰/۳ ثانیه	آمریکا	ا. تولان	۱۰۰ متر
۲۱/۲ ثانیه	آمریکا	ا. تولان	۲۰۰ متر
۴۶/۲ ثانیه	آمریکا	ب. کار	۴۰۰ متر
۱-۴۹/۷ دقیقه	بریتانیا	ت. هامپسن	۸۰۰ متر
۳-۵۱/۲ دقیقه	ایتالیا	ل. بیکالی	۱۵۰۰ متر
۱۴-۳۰/۰ دقیقه	فنلاند	ل. لتی نن	۵۰۰۰ متر
۳۰-۱۱/۴ دقیقه	لهستان	جی. کوزوینسکی	۱۰۰۰۰ متر
۲-۳۱/۳۶ ساعت	آرژانتین	جی. زابالا	ماراتن
۱۴/۶ ثانیه	آمریکا	ر. نیزدال	۱۱۰ متر بامانع
۵۱/۷ ثانیه	ایرلند	و. ایسوهولو	۴۰۰ متر بامانع
۱۰-۳۳/۴ دقیقه	فنلاند		۳۰۰۰ متر بامانع
۴۰/۰ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۳-۰۸/۲ دقیقه	آمریکا		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۴-۵۰-۱۰/۰ ساعت	بریتانیا	ت. گرین	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۱/۹۷ متر	کانادا	د. مک ناتون	پرش ارتفاع
۷/۶۴ متر	آمریکا	ای. گردون	پرش طول
۱۵/۷۲ متر	ژاپن	ش. نامبو	پرش سه گام
۴/۳۱ متر	آمریکا	و. میلر	پرش با نیزه
۱۶/۰ متر	آمریکا	ل. سکستون	پرتاب وزنه

دایرة المعارف مصوّر

۴۹/۴۹ متر	آمریکا	جی. آندرسن	پرتاب دیسک
۷۲/۷۱ متر	فنلاند	م. ژاروینن	پرتاب نیزه
۵۳/۹۲ متر	ایرلند	پ. اکالاگان	پرتاب چکش
۶۵۸۸- امتیاز*	آمریکا	ژ. بوش	ده گانه

زنان:

۱۱/۹ ثانیه	لهستان	س. والاسیویکس	۱۰۰ متر
۱۱/۷ ثانیه	آمریکا	م. دیدریکسن	۸۰ متر با مانع
۴۷/- ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱/۶۵ ثانیه	آمریکا	ج. شیلی	پرش ارتفاع
۴۰/۵۸ متر	آمریکا	ل. کولپند	پرتاب دیسک
۴۳/۶۸ متر	آمریکا	م. دیدریکسن	پرتاب نیزه

مشت زنی

مجارستان	ای. اینکز	مگس وزن
کانادا	ه. گوین	خروس وزن
آرژانتین	سی. روتله دو	پر وزن
آفریقای جنوبی	ل. استیونس	سبک وزن
آمریکا	ای. فلین	نیم وزن
آمریکا	سی. بارت	میان وزن
آفریقای جنوبی	د. کارزتر	نیم سنگین
آرژانتین	س. لوول	سنگین وزن

دوچرخه سواری

۱۲/۶ ثانیه	هلند	ژ. وان اگموند	۱۰۰۰ متر سرعت
			«تایم تریل»
۱-۱۳/۰ دقیقه	استرالیا	ای. گری	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۴-۵۳/۰ دقیقه	ایتالیا		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۱۲/۰ ثانیه	فرانسه		۱۰۰۰ متر «تاندم»
۲:۲۸/۰۵/۶ ساعت	ایتالیا	آ. پاوسی	مسابقه درجاده
(۱۰۰ کیلومتر)			
۷:۲۷-۱۵/۲ ساعت	ایتالیا		مسابقه درجاده گروهی

ورزش

۸ - امتیاز	ژاپن	ت. نیشی	جایزه بزرگ
			جایزه بزرگ گروهی. هیچ تیمی به شکل کامل مسابقه را پایان نداد.
۱۰۳۱/۲۵ - امتیاز	فرانسه	ف. لوساژ	درساز
۲۸۱۸/۷۵ - امتیاز	فرانسه		درساز گروهی
۱۸۱۳/۸۳ - امتیاز	هلند	اف. مورتانژس	مسابقه سه روزه
۵۰۳۸/۰۸۳ - امتیاز	آمریکا		مسابقه سه روزه گروهی

شمشیربازی

			مردان:
۹ برد	ایتالیا	گ. مارزی	فلوره
	فرانسه		فلوره گروهی
۸ برد	ایتالیا	گ. مدیسی	اپه
	فرانسه		اپه گروهی
۸ برد	مجارستان	گ. پیلر	سابر
	مجارستان		سابر گروهی
			زنان:
۹ برد	اتریش	ا. پرایز	فلوره

ژیمناستیک

			مردان:
۱۴۰/۶۲۵ - امتیاز	ایتالیا	ر. نری	مجموع حرکات
۵۴۱/۸۵۰ - امتیاز	ایتالیا		مجموع حرکات گروهی
۹/۶۰ - امتیاز	مجارستان	ای. پله	حرکات زمینی
۱۸/۳۳ - امتیاز	آمریکا	د. بیکسلر	بارفیکس
۱۸/۹۷ - امتیاز	ایتالیا	ر. نری	پارالل
۱۹/۰۷ - امتیاز	مجارستان	ای. پله	خرک حلقه
۱۸/۰۳ - امتیاز	ایتالیا	س. گوگلی المتی	پرش خرک
۱۸/۹۷ - امتیاز	آمریکا	جی. گولاک	دار حلقه
۶/۷ - ثابته	آمریکا	ر. پاس	بالا رفتن از طناب
۱۸/۹۰ - امتیاز	آمریکا	ر. ولف	عملیات اکروباسی
۸/۹۷ - امتیاز	آمریکا	ج. روٹ	چرخش و تاب خوردن

6

دایرة المعارف مصور

۳۲ - امتیاز	سوئد	ج. گ. اکسن تیرنا	پنج گانه جدید
	هندوستان		هاکی روی چمن

قایقرانی

۴/۴۴ - ۷ دقیقه	استرالیا	ه. پرس	یک پارونی
۴/۱۷ - ۷ دقیقه	آمریکا	گ. گیلومر	دو پارونی
- / - ۸ دقیقه	بریتانیا		دو نفره بدون سکان گیر
۸/۲۵ - ۸ دقیقه	آمریکا		دو نفره با سکان گیر
۲/۵۸ - ۶ دقیقه	بریتانیا		چهار نفره بدون سکان گیر
- / - ۱۹ - ۷ دقیقه	آلمان		چهار نفره با سکان گیر
۶/۳۷ - ۶ دقیقه	آمریکا		هشت نفره

تیراندازی

۳۶ - امتیاز	ایتالیا	ر. موریچی	طپانچه خودکار ۲۵ متر
۲۹۴ - امتیاز	سوئد	ب. رونمارک	تفنگ کوچک

شنا

مردان:

۵۸/۲ ثانیه	ژاپن	ی میازاکی	۱۰۰ متر آزاد
۴/۴۸ - ۴ دقیقه	آمریکا	ب. کراب	۴۰۰ متر آزاد
۴/۱۲ - ۱۹ دقیقه	ژاپن	ک. کیتامورا	۱۵۰۰ متر آزاد
۶/۰۸ - ۱ دقیقه	ژاپن	م. کیوکاوا	۱۰۰ متر پشت
۴/۴۵ - ۲ دقیقه	ژاپن	ی. تسوروتا	۲۰۰ متر قورباغه
۴/۵۸ - ۸ دقیقه	ژاپن		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۸۰/۱۲۴ - امتیاز	آمریکا	ه. اسمیت	شیرجه از سکو
۳۸/۱۶۱ - امتیاز	آمریکا	م. گالتیسن	شیرجه از تخته فتر

زنان:

۸/۰۶ - ۱ دقیقه	آمریکا	ه. مدیسن	۱۰۰ متر آزاد
۵/۲۸ - ۵ دقیقه	آمریکا	ه. مدیسن	۴۰۰ متر آزاد
۴/۱۹ - ۱ دقیقه	آمریکا	ای. هولم	۱۰۰ متر پشت

ورزش

۲۰۰ متر قورباغه	ك. دنيس	استراليا	۰۶/۳ - ۳ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۳۸/۰ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	د. پوینتن	آمریکا	۴۰/۲۶ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	ج. کولمان	آمریکا	۸۷/۵۲ - امتیاز
واترپلو		مجارستان	

وزنه برداری

پروژن	ر. سووینی	فرانسه	۲۸۷/۵ کیلوگرم
سبك وزن	ر. دوورژه	فرانسه	۳۲۵/- کیلوگرم
میان وزن	ر. ایسمایر	آلمان	۳۴۵/- کیلوگرم
نیم سنگین	ل. هوستن	فرانسه	۳۶۵/- کیلوگرم
سنگین وزن	ژ. اسکوبلا	چک و اسلواکی	۳۸۰/- کیلوگرم

کشتی

آزاد:

خروس وزن	ر. پیرس	آمریکا
پروژن	ه. یهلاجاماکی	فنلاند
سبك وزن	شی. پاکوم	فرانسه
نیم سنگین	ژ. وان به بر	آمریکا
میان وزن	ای. یوهانسن	سوئد
نیم سنگین	پ. مرینگر	آمریکا
سنگین وزن	ج. ریچتف	سوئد

کشتی فرنگی «گریکورومن»

خروس وزن	ژ. برنل	آلمان
پر وزن	ج. گوستی	ایتالیا
سبك وزن	ای. مالبرگ	سوئد
نیم وزن	ای. یوهانسن	سوئد
میان وزن	و. کوکینن	فنلاند
نیم سنگین	ر. سونسن	سوئد
سنگین وزن	ك. وسترگرن	سوئد

دایرة المعارف مصوّر

قایقرانی بادبانی

انفرادی «فین»	ژ. لبرون	فرانسه
استار «بین المللی»	آ. لیانو	آمریکا
استار «بین المللی»	گ. گری	آمریکا
کلاس ۶ متری		سوئد
کلاس ۸ متری		آمریکا

* در این دوره از بازیها، رکوردهای دوومیدانی با دستگاہهای مخصوصی اندازه گیری شد و «فتوفینیش» دشواری تشخیص پایان دوها را که گاهی خطای باصره جنجال برانگیز بود، حل کرد.
* چوگان تنها ورزشی در جهان که ایرانیان

ابداع کنندۀ آن بوده اند و مدارک روشن و متقن انکارناپذیر است، از برنامه بازیهای المپیک، حذف شد. تنها پنج دوره از سال ۱۹۰۰ تا ۱۹۳۶ جریان یافت. بریتانیا سه بار و آرژانتین دوبار بعنوان قهرمان المپیک معرفی شدند.

برلین - ۱۹۳۶

دو و میدانی

مردان:

۱۰۰ متر	جسی اوونس	آمریکا	۱۰/۳ ثانیه
۲۰۰ متر	جسی اوونس	آمریکا	۲۰/۷ ثانیه
۴۰۰ متر	آ. ویلیامز	آمریکا	۴۶/۵ ثانیه
۸۰۰ متر	جی. وودراف	آمریکا	۱-۵۲/۹ دقیقه
۱۵۰۰ متر	جی. لاولوک	نیوزیلند	۳-۴۷/۸ دقیقه
۵۰۰۰ متر	گ. هوکرت	فنلاند	۱۴-۲۲/۲ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	ی. سالمی نن	فنلاند	۳۰-۱۵/۴ دقیقه
ماراتن	ک. سن	ژاپن	۱۹/۲-۲:۲۹ ساعت
۱۱۰ متر بامانع	ف. جی. تونز	آمریکا	۱۴/۲ ثانیه
۴۰۰ متر بامانع	گ. هاردین	آمریکا	۵۲/۴ ثانیه
۳۰۰۰ متر بامانع	و. ایسوهولو	فنلاند	۹-۰۳/۸ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۳۹/۸ ثانیه
چهاردر ۴۰۰ متر امدادی		آمریکا	۰۹/- ۳ دقیقه
۵۰ کیلومتر راه رفتن	ه. وتیلاک	بریتانیا	۴۱/۱-۴:۳۰ ساعت
پرش ارتفاع	ک. جانسن	آمریکا	۲/۰۳ متر
پرش طول	جسی اوونس	آمریکا	۸/۰۶ متر

ورزش

۱۶/- متر	ژاپن	ن. تاجیما	پرش سه گام
۴/۳۵ متر	آمریکا	ای. میدوز	پرش با نیزه
۱۶/۲۰ متر	آلمان	ه. ولکه	پرتاب وزنه
۵۰/۴۸ متر	آمریکا	ك. کاربنتر	پرتاب دیسک
۷۱/۸۴ متر	آلمان	جی. اشتوک	پرتاب نیزه
۵۶/۴۹ متر	آلمان	ك. هاین	پرتاب چکش
۷۳۱۰ - امتیاز	آمریکا	گ. موریس	ده گانه

زنان:

۱۱/۵ ثانیه	آمریکا	ه. استفنز	۱۰۰ متر
۱۱/۷ ثانیه	ایتالیا	ت. والا	۸۰ متر با مانع
۴۶/۹ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱/۶۰ ثانیه	مجارستان	ای. کزاک	پرش ارتفاع
۴۷/۶۳ متر	آلمان	جی. مویرمایر	پرتاب دیسک
۴۵/۱۸ متر	آلمان	ت. فلاشر	پرتاب نیزه

بسکتبال

آمریکا

مشت زنی

آلمان	و. کیزر	مگس وزن
ایتالیا	ی. سرگو	خروس وزن
آرژانتین	ا. کازانوواز	پر وزن
مجارستان	ای. هارانگی	سبک وزن
فنلاند	اس. سوویو	نیم وزن
فرانسه	ژ. دزیو	میان وزن
فرانسه	ر. میشلو	نیم سنگین
آلمان	ه. رونگه	سنگین وزن

قایقرانی

۳۲/۱ - ۵ دقیقه	کانادا	ف. آمیوت	۱۰۰۰ متر «کانادائی»
۲۲/۹ - ۴ دقیقه	اتریش	گ. هرادتسکی	یک نفری
۵۰/۱ - ۴ دقیقه	چک و اسلواکی		۱۰۰۰ متر «کایاک»
			یک نفری
			۱۰۰۰ متر «کانادائی» دونفره

دایرة المعارف مصوّر

۰۳/۸ - ۴ دقیقه	اتریش	۱۰۰۰ متر «کایاک» دونفری
۲۱/۵ - ۸ دقیقه	آلمان	یک نفری «پاروزنی» گ. اسشافر
۲۰/۸ - ۷ دقیقه	بریتانیا	دونفری
۱۶/۱ - ۸ دقیقه	آلمان	دونفری بدون سکان گیر
۳۶/۹ - ۸ دقیقه	آلمان	دونفری باسکان گیر
۰۱/۸ - ۷ دقیقه	آلمان	چهار نفری بدون سکان گیر
۱۶/۲ - ۷ دقیقه	آلمان	چهار نفری باسکان گیر
۲۵/۴ - ۶ دقیقه	آمریکا	هشت نفری ده هزارمتر «کایاک»

۰۱/۶ - ۴۶ دقیقه	آلمان	ده هزارمتر «کایاک» یک نفری کربست
۴۵/- - ۴۱ دقیقه	آلمان	ده هزارمتر «کایاک» دو نفری
۳۳/۵ - ۵۰ دقیقه	چک و اسلواکی	ده هزارمتر «کانادایی» دو نفری
۰۱/۲ - ۵۰ دقیقه	چک و اسلواکی	«کایاک ۱» گ. هرادتسکی

دوچرخه سواری

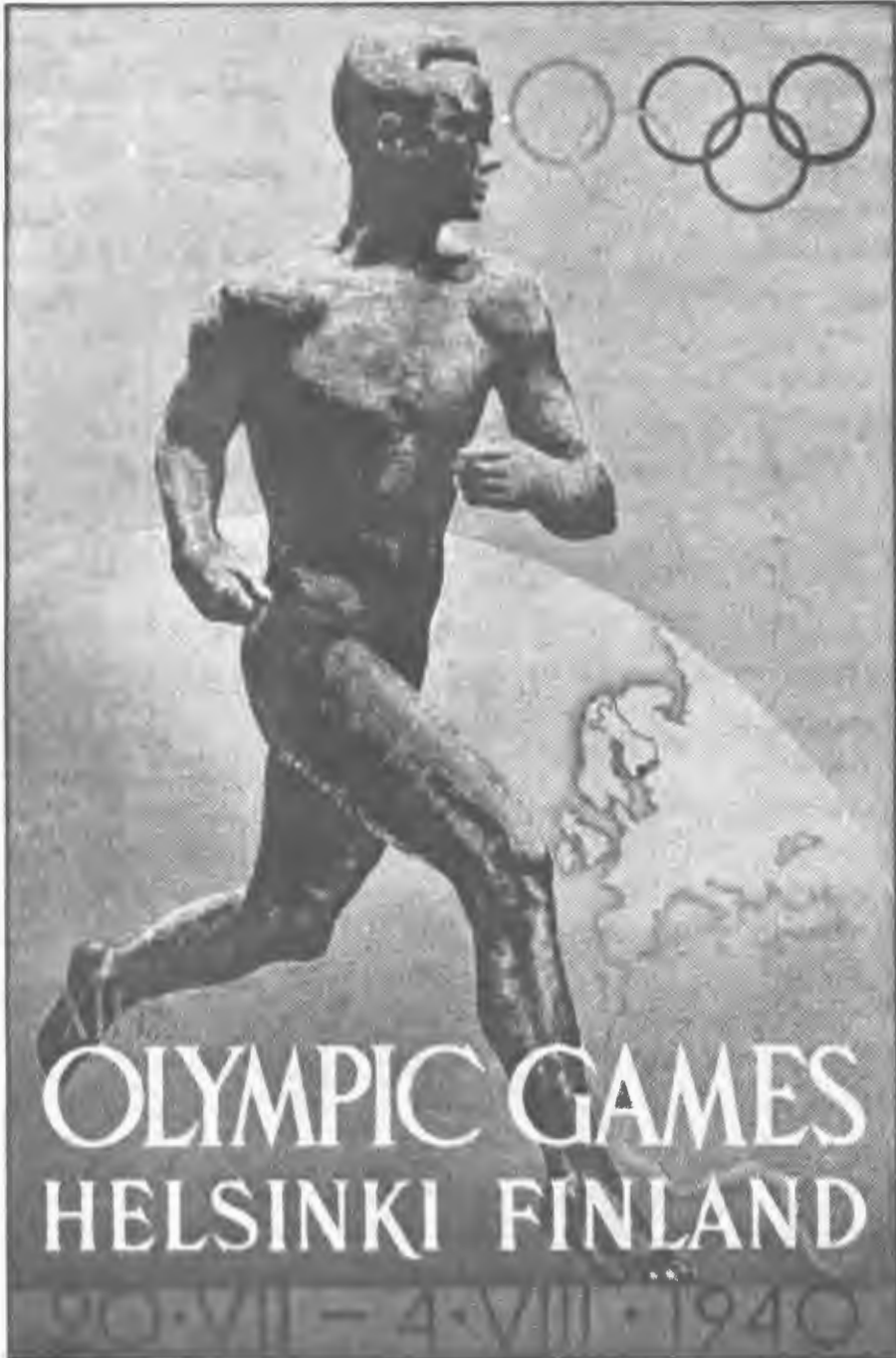
۱۱/۸ ثانیه	آلمان	۱۰۰۰ متر «تایم تریل» ت. مرکنز
۱۲/- - ۱ دقیقه	هلند	۱۰۰۰ متر تعقیبی وان. ولیت
۴۵/- - ۴ دقیقه	فرانسه	۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۱۱/۸ ثانیه	آلمان	۲۰۰۰ متر «تاندنم» دونفره
۲:۲۳/۰۵ ساعت	فرانسه	مسابقه درجاده ر. شارپانتیه
(۱۰۰ کیلومتر)		
۷:۳۹-۱۶/۲ ساعت	فرانسه	مسابقه در جاده گروهی

سوارکاری

۴ خطا	آلمان	ک. هاسه	پرش با اسب
۴۴ خطا	آلمان		پرش با اسب گروهی
			درساز «حرکات تنظیم
۱۷۶۰ - امتیاز	آلمان	ه. پولای	شده با اسب»
۵۰۷۴ - امتیاز	آلمان		درساز گروهی
۳۷/۷۰ خطا	آلمان	ل. ستوبندورف	سه روزه «صحرائوردی»
۶۷۶/۶۵ - امتیاز	آلمان		سه روزه گروهی

ورزش

			شمشیربازی
		مردان:	
۷ برد	ایتالیا	گ. گودینی	فلوره
	ایتالیا		فلوره گروهی
۵ برد	ایتالیا	ف. ریکاردی	اپه
	ایتالیا		اپه گروهی
۷ برد	مجارستان	ای. کابش	سایر
	مجارستان		سایر گروهی
			زنان:
۶ برد	مجارستان	ای. الک	فلوره
	ایتالیا		فوتبال
			ژیمناستیک
			مردان:
۱۱۳/۱۰۰ - امتیاز	آلمان	آ. شوارتسمن	مجموع حرکات
۶۵۷/۴۳۰ - امتیاز	آلمان		مجموع حرکات گروهی
۱۸/۶۶۶ - امتیاز	سوئیس	گ. می یز	حرکات زمینی
۱۹/۳۶۷ - امتیاز	فنلاند	ا. سارولا	بارفیکس
۱۹/۰۶۷ - امتیاز	آلمان	ک. فری	پارالل
۱۹/۳۳۳ - امتیاز	آلمان	ک. فری	خرك حلقه
۱۹/۲۰ - امتیاز	آلمان	آ. شوارتسمن	پرش خرك
۱۹/۴۳۳ - امتیاز	چکسلواکی	ا. هودک	دار حلقه
			زنان:
۵۰۶/۵۰	آلمان		مجموع حرکات
	آلمان		هندبال
	هندوستان		هاکی روی چمن
	آلمان	گ. هندریک	پنج گانه جدید انفرادی
۳۱/۵ - امتیاز	آلمان		

دایرة المعارف مصوّر

پنج گانه جدید گروهی

آمریکا

چوگان گروهی

آرژانتین

تیراندازی

۵۵۹ - امتیاز	سوئد	ت. اولمان	طپانچه آزاد ۵۰ متر
۳۶ - امتیاز	آلمان	ك. وان اوین	طپانچه خودکار ۵۰ متر
۳۰۰ - امتیاز	نروژ	و. روگبرگ	تفنگ کوچک

شنا

مردان:

۵۷/۶ ثانیه	مجارستان	ف. چیک	۱۰۰ متر آزاد
۴۴/۵ - ۴ دقیقه	آمریکا	ج. مدیکا	۴۰۰ متر آزاد
۱۳/۷ - ۱۹ دقیقه	ژاپن	ن. ترادا	۱۵۰۰ متر آزاد
۰۵/۹ - ۱ دقیقه	آمریکا	ا. کی فر	۱۰۰ متر پشت
۴۱/۵ - ۲ دقیقه	ژاپن	ت. هامورو	۲۰۰ متر قورباغه
۵۱/۵ - ۸ دقیقه	ژاپن		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۱۱۳/۵۸ - امتیاز	آمریکا	م. وین	شیرجه از سکو
۱۶۳/۵۷ - امتیاز	آمریکا	ر. دگنر	شیرجه از تخته فتر

زنان:

۰۵/۹ - ۱ دقیقه	هلند	ه. ماستن بروئک	۱۰۰ متر آزاد
۲۶/۴ - ۵ دقیقه	هلند	ه. ماستن بروئک	۴۰۰ متر آزاد
۱۸/۹ - ۱ دقیقه	هلند	د. سنف	۱۰۰ متر پشت
۰۳/۶ - ۳ دقیقه	ژاپن	ه. مائه هاتا	۲۰۰ متر قورباغه
۳۶/- - ۴ دقیقه	هلند		چهار در ۱۰۰ متر امدادی
۳۳/۹۳ - امتیاز	آمریکا	د. پوی نتون	شیرجه از سکو
۸۹/۲۷ - امتیاز	آمریکا	م. گسترینگ	شیرجه از تخته فتر

مجارستان

واترپلو

وزنه برداری

۳۱۲/۵۰۰ کیلوگرم	آمریکا	آ. ترلازو	بروزن
۳۴۲/۵۰۰ کیلوگرم	مصر	ا.م. مصباح	سبک وزن

ورزش

۳۸۷/۵۰۰ کیلوگرم	مصر	خدر. التونی	میان وزن
۳۷۲/۵۰۰ کیلوگرم	فرانسه	ل. هوستن	نیم سنگین
۴۱۰/- کیلوگرم	آلمان	ژ. مانگر	سنگین وزن

کشتی

آزاد:

مجارستان	ا. ژومبوری	خروس وزن
فنلاند	ك. پیلایاماکی	پرو وزن
مجارستان	ك. کارپاتی	سیک وزن
آمریکا	ف. لوئیز	نیم سنگین
فرانسه	ای. پوالوه	میان وزن
سوئد	ك. فریدل	نیم سنگین
استونیا	ك. پالوسالو	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

مجارستان	م. لئورینج	خروس وزن
ترکیه	یاشار ارکان	پرو وزن
فنلاند	ل. کوسکه لا	سیک وزن
سوئد	ر. سودبرگ	نیم وزن
سوئد	ای. یوهانسن	میان وزن
سوئد	ا. کادیه	نیم سنگین
سوئد	ك. پالوسالو	سنگین وزن

قایقرانی بادبانی

آلمان	کلاس بین المللی «استار»
هلند	کلاس المپیک
بریتانیا	کلاس ۶ متری
ایتالیا	کلاس ۸ متری

لندن - ۱۹۴۸

دو و میدانی

مردان:

دایرة المعارف مصور

۱۰/۳ ثانیه	آمریکا	هریسن دیلارد	۱۰۰ متر
۲۱/۱ ثانیه	آمریکا	م. پاتن	۲۰۰ متر
۴۶/۲ ثانیه	جامائیکا	آ. وینت	۴۰۰ متر
۱- ۴۹/۲ دقیقه	آمریکا	م. ویتفیلد	۸۰۰ متر
۳- ۴۹/۸ دقیقه	سوئد	ه. اریکسن	۱۵۰۰ متر
۱۴- ۱۷/۶ دقیقه	بلژیک	گ. ریف	۵۰۰۰ متر
۲۹- ۵۹/۶ دقیقه	چک و اسلواکی	ا. زاتویک	۱۰۰۰۰ متر
۲- ۳۴- ۵۱/۶ ساعت	آرژانتین	د. کابرا	ماراتن
۱۳/۹ ثانیه	آمریکا	و. پورتر	۱۱۰ متر بامانع
۵۱/۱ ثانیه	آمریکا	ر. کوچران	۴۰۰ متر بامانع
۹- ۰۴/۶ دقیقه	سوئد	ت. ژوستراند	۳۰۰۰ متر بامانع
۴۰/۶ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۳- ۱۰/۴ دقیقه	آمریکا		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۴- ۴۱- ۵۲/۰ ساعت	سوئد	جی. لیونگرین	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۱/۹۸ متر	استرالیا	جی. وینتر	پرش ارتفاع
۷/۸۲ متر	آمریکا	و. استیل	پرش طول
۱۵/۴۰ متر	سوئد	ا. آهمن	پرش سه گام
۴/۳۰ متر	آمریکا	گ. اسمیت	پرش با نیزه
۱۷/۱۲ متر	آمریکا	و. تامپسن	پرتاب وزنه
۵۲/۷۸ متر	ایتالیا	ا. کونسولینی	پرتاب دیسک
۶۹/۷۷ متر	فنلاند	ت. روتاوارا	پرتاب نیزه
۵۶/۰۷ متر	مجارستان	ای. نمت	پرتاب چکش
۷۱۳۹ - امتیاز	آمریکا	ر. ماتایاس	ده گانه

زنان:

۱۱/۹ ثانیه	هلند	ف. بلانکرزکوئن	۱۰۰ متر
۲۴/۴ ثانیه	هلند	ف. بلانکرزکوئن	۲۰۰ متر
۱۱/۲ ثانیه	هلند	ف. بلانکرزکوئن	۸۰ متر با مانع
۴۷/۵ ثانیه	هلند		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱/۶۸ متر	آمریکا	آ. کوشمن	پرش ارتفاع
۵/۷۰ متر	مجارستان	ا. جیارماتی	پرش طول
۱۳/۷۵ متر	فرانسه	م. اوسترمهیر	پرتاب وزنه
۴۱/۹۲ متر	فرانسه	م. اوسترمهیر	پرتاب دیسک

ورزش

۴۵/۵۷ متر

اتریش

ه. بايوما

پرتاب نیزه

آمریکا

بسکتبال

مشت زنی

آرژانتین

پ. پرز

مگس وزن

مجارستان

ت. کزیک

خروس وزن

ایتالیا

ای. فورمنی

پر وزن

آفریقای جنوبی

جی. درهیر

سیک وزن

چک و اسلواکی

ژ. تورما

نیم وزن

مجارستان

ل. باب

میان وزن

آفریقای جنوبی

ج. هانتز

نیم سنگین

آرژانتین

ر. ایگلہ سیاس

سنگین وزن

قایقرانی

مردان:

۳۳/۲ - ۴ دقیقه

سوئد

کایاک هزارمتریک نفری گ. فردریکسن

۰۷/۳ - ۴ دقیقه

سوئد

کایاک هزارمتر دونفری

۴۲/- - ۵ دقیقه

چک و اسلواکی

کانادائی هزارمتریک نفری ژ. هولہ چک

۰۷/۱ - ۵ دقیقه

چک و اسلواکی

کانادائی هزارمتر دونفری

۴۷/۷ - ۵۰ دقیقه

سوئد

ده هزارمتریک نفری کایاک گ. فردریکسن

۹/۴ - ۴۶ دقیقه

سوئد

ده هزار متر دونفری کایاک

۵/۲ - ۶۲ دقیقه

چک و اسلواکی

کانادائی ده هزار متری ف. کاپک

۵۵/۴ - ۵۵ دقیقه

آمریکا

کانادائی ده هزارمتر دونفری

زنان:

۳۱/۹ - ۲ دقیقه

دانمارک

کایاک ۵۰۰ متریک نفری ک. هوف

دوچرخه سواری

۱۲/- ثانیه

ایتالیا

ماریو چلا

۱۰۰۰ متر سرعت

(۲۰۰ متر آخر مسابقه)

۱۳/۵ - ۱ دقیقه

فرانسه

ژ. دوپون

۱۰۰۰ متر تعقیبی

۱۱/۳ ثانیه

ایتالیا

۲۰۰۰ متر دونفره

دایرة المعارف مصور

(۲۰۰ متر آخر)			
۴ دقیقه - ۵۷/۸	فرانسه		۴۰۰۰ متر تعقیبی
۱۲/۶ - ۵:۱۸ ساعت	فرانسه	ژ. به یرت	مسابقه درجاده
(۱۹۶/۶ کیلومتر)			
۱۷/۴ - ۱۵:۵۸ ساعت	بلژیک		مسابقه در جاده گروهی

سوارکاری

۴۹۲/۵ - امتیاز	سوئیس	ه. موزر	درساز انفرادی
۱۲۶۹/- - امتیاز	فرانسه		درساز گروهی
۶/۲۵ - خطا	مکزیک	ه. ماریلز	پرش انفرادی
۳۴/۲۵ - خطا	مکزیک		پرش گروهی
۴ + امتیاز	فرانسه	ب. شوالیه	مسابقه سه روزه
۱۶۱/۵۰ - امتیاز	آمریکا		مسابقه سه روزه گروهی

شمشیربازی

مردان:

۷ برد	فرانسه	ژ. بوهان	فلوره انفرادی
	فرانسه		فلوره گروهی
۷ برد	ایتالیا	ل. کانتونه	اپه انفرادی
	فرانسه		اپه گروهی
۷ برد	مجارستان	آ. گریویش	سابر انفرادی
	مجارستان		سابر گروهی

زنان:

۶ برد	مجارستان	ای. الک	فلوره انفرادی
-------	----------	---------	---------------

فوتبال

ژیمناستیک

مردان:

۲۲۹/۷ - امتیاز	فنلاند	و. هوتهانن	مجموع حرکات
۱۳۵۸/۳۰ - امتیاز	فنلاند		مجموع حرکات گروهی
۳۸/۷۰ - امتیاز	مجارستان	ف. پاتاکی	حرکات زمینی

ورزش

بارفیکس	ژ. استالدر	سوئیس	۳۹/۷ - امتیاز
پارالل	م. رٹوش	سوئیس	۳۹/۵۰ - امتیاز
خرك حلقه	پ. آلتونن	فنلاند	۳۸/۷ - امتیاز
خرك حلقه	ه. ساوولاینن	فنلاند	۳۸/۷ - امتیاز
خرك حلقه	و. هوهتانن	فنلاند	۳۸/۷ - امتیاز
پرش خرك	پ. آلتونن	فنلاند	۳۹/۱ - امتیاز
دارحلقه	ك. فرای	سوئیس	۳۹/۶۰ - امتیاز
زنان:			
مجموع حرکات گروهی	چك واسلواکی		۴۴۵/۴۵ - امتیاز

هاکی روی چمن

هندوستان

پنج گانه جدید	ویلیام گروت	سوئد	۱۶ - امتیاز
---------------	-------------	------	-------------

فوتبال

سوئد

باروزنی

يك پارونى	م. وود	استرالیا	۲۴/۴ - ۷ دقیقه
دوبارونى		بریتانیا	۵۱/۳ - ۶ دقیقه
دونفرى با سكان گير		دانمارك	۰۵/ - ۸ دقیقه
دونفرى بدون سكان گير		بریتانیا	۲۱/۱ - ۷ دقیقه
چهارنفرى بدون سكان گير		ایتالیا	۳۹/۰ - ۶ دقیقه
چهارنفرى با سكان گير		آمریکا	۵۰/۳ - ۶ دقیقه
هشت نفرى		آمریکا	۵۶/۷ - ۵ دقیقه

تیراندازی

طپانچه آزاد ۵۰ متر	ای. واسکوئز	پرو	۵۴۵ - امتیاز
طپانچه اتوماتیک ۲۵ متر	ك. تاكاش	مجارستان	۵۸۰ - امتیاز
تفنگ کالیبر کوچک	آ. كوك	آمریکا	۵۹۹ - امتیاز
تفنگ آزاد	ا. گرونک	سوئیس	۱۱۲۰ - امتیاز

شنا

مردان:

دایرة المعارف مصوّر

۵۷/۳ ثانیه	آمریکا	و. ریز	۱۰۰ متر آزاد
۴۱/۰ - ۴ دقیقه	آمریکا	و. اسمیت	۴۰۰ متر آزاد
۱۸/۵ - ۱۹ دقیقه	آمریکا	ج. مک‌لین	۱۵۰۰ متر آزاد
۰۶/۴ - ۱ دقیقه	آمریکا	ا. استاک	۱۰۰ متر پشت
۳۹/۳ - ۲ دقیقه	آمریکا	ژ. وردور	۲۰۰ متر قورباغه
۴۶/۰ - ۸ دقیقه	آمریکا	چهار دره	۱۰ متر امدادی گروهی
۱۳۰/۰۵ - امتیاز	آمریکا	س. لی	شیرجه از سکو
۱۶۳/۶۴ - امتیاز	آمریکا	ب. هارلان	شیرجه از تخته فتر

زنان:

۰۶/۳ - ۱ دقیقه	دانمارک	گ. اندرسن	۱۰۰ متر آزاد
۱۷/۸ - ۵ دقیقه	آمریکا	ا. کورتیس	۴۰۰ متر آزاد
۱۴/۴ - ۱ دقیقه	دانمارک	ک. م. هارپ	۱۰۰ متر پشت
۵۷/۲ - ۲ دقیقه	هلند	پ. وان. فلیت	۲۰۰ متر قورباغه
۲۹/۲ - ۴ دقیقه	آمریکا	چهار دره	۱۰ متر امدادی گروهی
۶۸/۸۷ - امتیاز	آمریکا	و. درآوس	شیرجه از سکو
۱۰۸/۷۴ - امتیاز	آمریکا	و. درآوس	شیرجه از تخته فتر

واترپلو

وزنه برداری

۳۰۷/۵۰۰ کیلوگرم	آمریکا	ج. بی‌یترو	خروس وزن
۳۳۲/۵۰۰ کیلوگرم	مصر	م. فایاد	پروزن
۳۶۰/- کیلوگرم	مصر	ا. شمس	سبک وزن
۳۹۰/۹۰ کیلوگرم	آمریکا	ف. اسپلمن	میان وزن
۴۱۷/۵۰۰ کیلوگرم	آمریکا	س. استانچک	نیم سنگین
۴۵۲/۵۰۰ کیلوگرم	آمریکا	ج. دیویس	سنگین وزن

کشتی

آزاد:

فنلاند	ل. ویتالا	مگس وزن
ترکیه	ن. آکار	خروس وزن
ترکیه	غ. بیلگه	پروزن

ترکیه	ج. آتیک	سبك وزن
ترکیه	ی. دوغو	نیم سنگین
آمریکا	گ. براند	میان وزن
آمریکا	ه. ویتنبرگ	نیم سنگین
مجارستان	گ. بوبیس	سنگین وزن

فرنگی

ایتالیا	پ. لومباردی	مگس وزن
سوئد	ك. پترسن	خروس وزن
ترکیه	م. اوكتاف	پر وزن
سوئد	گ. فریژ	سبك وزن
سوئد	گ. آندرسن	نیم وزن
سوئد	ا. گرونبرگ	میان وزن
سوئد	ك. نیلسن	نیم سنگین
ترکیه	ا. کریچی	سنگین وزن

قایقرانی شرائی «بادبانی»

نروژ		دراگن
آمریکا		استار
دانمارك	پ. الوستروم	اندرادی «فین»
آمریکا		۶ متر

هلسینکی - ۱۹۵۲

دو و میدانی

مردان:

۱۰/۴ ثانیه	آمریکا	ل. رمیگینو	۱۰۰ متر
۲۰/۷ ثانیه	آمریکا	ا. استانفیلد	۲۰۰ متر
۴۵/۹ ثانیه	جامائیکا	ج. رودن	۴۰۰ متر
۱-۴۹/۲ دقیقه	آمریکا	م. ویٹفیلد	۸۰۰ متر
۳-۴۵/۱ دقیقه	لوکزامبورگ	ج. بارتل	۱۵۰۰ متر
۱۴-۰۶/۶ دقیقه	چك و اسلواکی	ا. زاتوپك	۵۰۰۰ متر
۱۷/- - ۲۹ دقیقه	چك و اسلواکی	ا. زاتوپك	۱۰۰۰۰ متر

دایرة المعارف مصور

۰۳/۲ - ۲:۳۳ ساعت	چك و اسلواکی	ا. زاتوپك	ماراتن
۱۳/۷ ثانیه	آمریکا	ه. دیلارد	۱۱۰ متر بامانع
۵۰/۸ ثانیه	آمریکا	ج. مور	۴۰۰ متر بامانع
۸ - ۴۵/۴ دقیقه	آمریکا	ه. آشنفلتر	۳۰۰۰ متر بامانع
۴۰/۱ ثانیه	آمریکا	چهاردر ۱۰۰ متر امدادی گروهی	
۰۳/۹ - ۳ دقیقه	جامائیکا	چهاردر ۴۰۰ متر امدادی گروهی	
۰۷/۸ - ۴:۲۸ ساعت	ایتالیا	جی. دوردونی	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۰۴ - ۲ متر	آمریکا	و. دیویس	پرش ارتفاع
۷/۵۷ متر	آمریکا	ج. بیفل	پرش طول
۱۶/۲۲ متر	برزیل	ف. داسیلوا	پرش سه گام
۴/۵۵ متر	آمریکا	ز. ریچاردز	پرش با نیزه
۱۷/۴۱ متر	آمریکا	پ. اوبراین	پرتاب وزنه
۵۵/۰۳ متر	آمریکا	س. انیس	پرتاب دیسک
۷۳/۷۸ متر	آمریکا	س. یانگ	پرتاب نیزه
۶۰/۳۴ متر	مجارستان	ژ. چرماک	پرتاب چکش
۷۸۸۷ - امتیاز	آمریکا	ر. ماتیاس	ده گانه

زنان:

۱۱/۵ ثانیه	استرالیا	م. جکسن	۱۰۰ متر
۲۳/۴ ثانیه	استرالیا	م. جکسن	۲۰۰ متر
۱۰/۹ ثانیه	استرالیا	ش. دولاهانتی	۸۰ متر با مانع
۴۵/۹ ثانیه	آمریکا	چهاردر ۱۰۰ متر امدادی گروهی	
۱/۶۷ متر	آفریقای جنوبی	ای. برند	پرش ارتفاع
۶/۲۴ متر	نیوزیلند	ی. ویلیامز	پرش طول
۱۵/۲۸ متر	شوروی	گ. زی بینا	پرتاب وزنه
۵۱/۴۲ متر	شوروی	ن. رماشکوا	پرتاب دیسک
۵۰/۷۷ متر	چك و اسلواکی	د. زاتوپکوا	پرتاب نیزه

آمریکا بسکتبال

قایقرانی

مردان:

۵۶/۳ - ۴ دقیقه	چکسلواکی	ژ. هولچک	۱۰۰۰ متر
----------------	----------	----------	----------

ورزش

۰۷/۹ - ۴ دقیقه	سوئد	گ. فردریکسن	يك نفری «کایاک» ۱۰۰۰ متر
۳۸/۳ - ۴ دقیقه	دانمارک		دونفر «کانادائی» ۱۰۰۰ متر
۵۱/۱ - ۳ دقیقه	فنلاند		دونفر «کایاک» ۱۰۰۰ متر

زنان:

۱۸/۴ - ۲ دقیقه	فنلاند	س. سیمو	يك نفری «کایاک» ۵۰۰ متر
----------------	--------	---------	----------------------------

دوچرخه سواری

۱۲/- ثانیه	ایتالیا	ای. ساکشی	۱۰۰۰ متر سرعت
۱۱/۱ - ۱ دقیقه	استرالیا	ر. موکریج	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۴۶/۱ - ۴ دقیقه	ایتالیا		۴۰۰۰ متر تعقیبی
۱۱/۰ ثانیه	استرالیا		۲۰۰۰ متر دونفره
۰۳/۴ - ۵:۰۶ ساعت	بلژیک	ا. نوایل	مسابقه در جاده انفرادی
۴۶/۶ - ۱۵:۲۰ ساعت	بلژیک		مسابقه در جاده گروهی

سوارکاری

۸ خطا	فرانسه	ب. ژ. دوریولا	پرش جایزه بزرگ
۴۰/۷۵ خطا	بریتانیا		پرش جام ملتها گروهی
۵۶۱/- امتیاز	سوئد	ه. سنت سیر	درساز انفرادی
۱۵۹۷/۵ - امتیاز	سوئد		درساز گروهی
۲۸/۳۳ خطا	سوئد		مسابقه سه روزه انفرادی ب. فنیکه
۲۲۱/۹۴ - امتیاز	سوئد		مسابقه سه روزه گروهی

شمشیربازی

مردان:

۸ برد	فرانسه	ك. دوریولا	فلوره انفرادی
	فرانسه		فلوره گروهی
۷ برد	ایتالیا	ای. مانجیارتوتی	اپه انفرادی
	ایتالیا		اپه گروهی
۸ برد	مجارستان	پ. کوواکس	سابر انفرادی
	مجارستان		سابر گروهی

دایرة المعارف مصور

زنان:

فلوره انفرادی ای. کامبر ایتالیا ۵ برد

فوتبال

مجارستان

ژیمناستیک

مردان:

مجموع حرکات انفرادی و. چوکارین	شوروی	۱۱۵/۷۰ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی	شوروی	۵۷۵/۴۰ - امتیاز
حرکات زمینی	و. تورسن	۱۹/۲۵ - امتیاز
بارفیکس	ژ. گونتارد	۱۹/۵۵ - امتیاز
بارالل	ه. اوگستر	۱۹/۶۵ - امتیاز
خرک حلقه	و. چوکارین	۱۹/۵۰ - امتیاز
پرش خرک	و. چوکارین	۱۹/۲۰ - امتیاز
دار حلقه	گ. شاگینیان	۱۹/۷۵ - امتیاز

زنان:

مجموع حرکات انفرادی م. گوروخوسکایا	شوروی	۷۶/۷۸ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی	شوروی	۵۲۷/۰۳ - امتیاز
چوب موازنه	ن. بوشارووا	۱۹/۲۲ - امتیاز
بارالل	م. کوروندی	۱۹/۴۰ - امتیاز
پرش خرک	ی. کالینشوک	۱۹/۲۰ - امتیاز
حرکات زمینی	ا. کالتی	۱۹/۳۶ - امتیاز

هندوستان

هاکی روی چمن

پنج گانه جدید	ل. هال	سوئد	۳۲ - امتیاز
پنج گانه جدید گروهی		مجارستان	۱۶۶ - امتیاز

قایقرانی

پاروزنی:

یک پاروئی يك نفری	ی. تیوکالوف	شوروی	۱۲/۸ - ۸ دقیقه
دوپاروئی		آرژانتین	۳۲/۲ - ۷ دقیقه

ورزش

۲۰/۷ - ۸ دقیقه	آمریکا	دونفری بدون سکان گیر
۲۸/۶ - ۸ دقیقه	فرانسه	دونفری با سکان گیر
۱۶/۰ - ۷ دقیقه	یوگسلاوی	چهارنفری بدون سکان گیر
۳۳/۴ - ۷ دقیقه	چک و اسلواکی	چهارنفری با سکان گیر
۲۵/۹ - ۶ دقیقه	آمریکا	هشت نفری

تیراندازی

۵۵۳ - امتیاز	آمریکا	ه. بنر	طیانچه آزاد ۵۰ متر
۵۷۹ - امتیاز	مجارستان	ك. تاكاكس	طیانچه خودکار ۲۵ متر
۴۰۰ - امتیاز	رومانی	ز. ساریو	تفنگ کالیبر کوچک
۱۱۶۴ - امتیاز	نروژ	ای. کونگس هاوک	تفنگ در سه حالت
۱۹۲ - امتیاز	کانادا	پ. ژنرو	تراپ «کیوتر گلی»

شنا

مردان:

۵۷/۴ ثانیه	آمریکا	ك. شولز	۱۰۰ متر آزاد
۳۰/۷ - ۴ دقیقه	فرانسه	ژ. بوآتو	۴۰۰ متر آزاد
۱۸ - ۳۰/۳ دقیقه	آمریکا	ف. کونو	۱۵۰۰ متر
۱ - ۰۵/۴ دقیقه	ژاپن	ی. اویاکاوا	۱۰۰ متر پشت
۲ - ۳۴/۴ دقیقه	استرالیا	ج. دیویس	۲۰۰ متر قورباغه
۳۱/۱ - ۸ دقیقه	آمریکا	چهاردر ۲۰۰ متر امدادی گروهی	
۱۵۶/۲۸ - امتیاز	آمریکا	س. لی	شیرجه از سکو
۲۰۵/۲۹ - امتیاز	آمریکا	د. براونینگ	شیرجه از تخته فتر

زنان:

۶۰/۸ - ۱ دقیقه	مجارستان	ك. ژوکه	۱۰۰ متر آزاد
۱۲/۱ - ۵ دقیقه	مجارستان	و. گینگه	۴۰۰ متر آزاد
۱۴/۳ - ۱ دقیقه	آفریقای جنوبی	ژ. هاریسن	۱۰۰ متر پشت
۵۱/۷ - ۲ دقیقه	مجارستان	ا. ژکلی	۲۰۰ متر قورباغه
۲۴/۴ - ۴ دقیقه	مجارستان	چهاردر ۱۰۰ متر امدادی	
۷۹/۳۷ - امتیاز	آمریکا	پ. مک کرمیک	شیرجه از سکو
۱۴۷/۳۰ - امتیاز	آمریکا	پ. مک کرمیک	شیرجه از تخته فتر

واترپلو

مشت زنى

آمریکا	ن. بروکز	مگس وزن
فنلاند	پ. هامالاین	خروس وزن
چک واسلواکی	ی. زاجارا	پر وزن
ایتالیا	ا. بولوگنسی	سبک وزن
آمریکا	ج. آدکینز	سبک نیم وزن
لهستان	ز. شیشلا	نیم وزن
مجارستان	ل. یاپ	سبک میان وزن
آمریکا	ف. پاترسن	میان وزن
آمریکا	ن. لی	نیم سنگین
آمریکا	ای. ساندرز	سنگین وزن

وزنه برداری

شوری	ای. اودودف	خروس وزن
شوری	ر. چیمیشکیان	پروزن
آمریکا	ت. کونو	سبک وزن
آمریکا	ب. ژرژ	میان وزن
شوری	ت. لوماکین	نیم سنگین
آمریکا	ن. شمانسکی	میان سنگین
آمریکا	ج. دیویس	سنگین وزن

کشتی

آزاد:

ترکیه	ح. گیمجی	مگس وزن
ژاپن	ش. ایشی بی	خروس وزن
ترکیه	ب. شیت	پروزن
سوئد	ا. آندربرگ	سبک وزن
آمریکا	و. اسمیت	نیم سنگین
شوری	د. جیماکوریدزه	میان وزن
سوئد	و. پالم	نیم سنگین
شوری	ا. مکوکیشویلی	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

شوروی	ب. گروبیچ	مگس وزن
مجارستان	ای. هودز	خروس وزن
شوروی	ی. پونکین	پر وزن
شوروی	ش. سافین	سبک وزن
مجارستان	م. ژیلوآسی	نیم وزن
سوئد	ا. گرونبرگ	میان وزن
فنلاند	ک. گروندال	نیم سنگین
شوروی	ی. کوتکاس	سنگین وزن

قایقرانی

دانمارک	پ. الستروم	فین - انفرادی
ایتالیا		استار
نروژ		دراگمن
آمریکا		۵/۵ متر
آمریکا		۶ متر

ملبورن - ۱۹۵۶

دو و میدانی

مردان:

۱۰/۵ ثانیه	آمریکا	ب. مورو	۱۰۰ متر
۲۰/۶ ثانیه	آمریکا	ب. مورو	۲۰۰ متر
۴۶/۷ ثانیه	آمریکا	سی. جنکینز	۴۰۰ متر
۴۷/۷ - ۱ دقیقه	آمریکا	ت. کورتنی	۸۰۰ متر
۴۱/۲ - ۳ دقیقه	ایرلند	ر. دیلانی	۱۵۰۰ متر
۳۹/۶ - ۱۳ دقیقه	شوروی	و. کوتس	۵۰۰۰ متر
۴۵/۶ - ۲۸ دقیقه	شوروی	و. کوتس	۱۰۰۰۰ متر
۰/۰ - ۲:۲۵ ساعت	فرانسه	آ. میمن	ماراتن
۱۳/۵ ثانیه	آمریکا	ل. کالهن	۱۱۰ متر بامانع
۵۰/۱ ثانیه	آمریکا	گ. دیویس	۴۰۰ متر بامانع
۴۱/۲ - ۸ دقیقه	بریتانیا	ک. براشر	۳۰۰۰ متر بامانع
۳۹/۵ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی

دایرة المعارف مصور

۰۴/۸ - ۳ دقیقه	آمریکا	چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۲۷/۴ - ۱:۳۱ ساعت	شوروی	۲۰ کیلومتر راه رفتن
۴۸/۲ - ۴:۳۰ ساعت	نیوزیلند	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۲/۱۲ متر	آمریکا	پرش ارتفاع
۷/۸۳ متر	آمریکا	پرش طول
۱۶/۳۵ متر	برزیل	پرش سه گام
۴/۵۶ متر	آمریکا	پرش با نیزه
۱۸/۵۷ متر	آمریکا	پرتاب وزنه
۵۶/۳۶ متر	آمریکا	پرتاب دیسک
۸۵/۷۱ متر	نروژ	پرتاب نیزه
۶۳/۱۹ متر	آمریکا	پرتاب چکش
۷۹۳۷ - امتیاز	آمریکا	ده گانه

زنان:

۱۱/۵ ثانیه	استرالیا	ب. کوبرت	۱۰۰ متر
۲۳/۴ ثانیه	استرالیا	ب. کوبرت	۲۰۰ متر
۱۰/۷ ثانیه	استرالیا	ش. دولاهانتی	۸۰۰ متر با مانع
۴۴/۵ ثانیه	استرالیا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱/۷۶ متر	آمریکا	م. مکدانیل	پرش ارتفاع
۶/۳۵ متر	لهستان	ای. کرژسینکا	پرش طول
۱۶/۵۹ متر	شوروی	ت. تیشکویچ	پرتاب وزنه
۵۳/۶۹ متر	چک و اسلواکی	ا. فیکوتوا	پرتاب دیسک
۵۳/۸۶ متر	شوروی	ای. یا اونزم	پرتاب نیزه

مشت زنی

بریتانیا	ت. اسپنکز	مگس وزن
آلمان	و. برندت	خروس وزن
شوروی	و. سافرونف	پر وزن
بریتانیا	م. تاگارت	سبک وزن
شوروی	و. اینگوی باریان	سبک نیم وزن
رومانی	ن. لینکا	نیم وزن
مجارستان	ل. پاپ	سبک میان وزن
شوروی	گ. شاتکف	میان وزن

ورزش

آمریکا	ژ.ف. بوید	نیم سنگین
آمریکا	پ. رادماچر	سنگین وزن
قایقرانی		
رومانی	ل. روتن	۱۰۰۰ متر
سوئد	گ. فردریکسن	۱۰۰۰ متر «کایاک»
رومانی		۱۰۰۰ متر کانادائی دونفری
آلمان		۱۰۰۰ متر «کایاک» دونفری
زنان:		
شوروی	ای. دمین تیوا	«کایاک» ۵۰۰ متر
دوچرخه سواری		
فرانسه	م. روسو	۱۰۰۰ متر سرعت
ایتالیا	ل. فاگین	۱۰۰۰ متر تعقیبی
ایتالیا		۴۰۰۰ متر تعقیبی
استرالیا		۲۰۰۰ متر «تاندم»
ایتالیا	ای. بالدینی	مسابقه در جاده
فرانسه		مسابقه در جاده گروهی
سوارکاری		
آلمان	ج. وینکلر	پرش جایزه بزرگ
آلمان		پرش جایزه بزرگ گروهی
سوئد	ه. سنت سیر	درساز
سوئد		درساز گروهی
سوئد	پ. کاستن من	سه روزه انفرادی
بریتانیا		سه روزه گروهی
آمریکا		بسکتبال
شمشیربازی		
مردان:		

دایرة المعارف مصور

۶ برد	فرانسه ایتالیا	ک. دوریولا	فلوره انفرادی فلوره گروهی
۵ برد	ایتالیا ایتالیا	سی. پاسی	ابه انفرادی ابه گروهی
۶ برد	مجارستان مجارستان	ر. کارپاتی	سایر انفرادی سایر گروهی
			زنان:
۶ برد	بریتانیا	گ. شین	فلوره

ژیمناستیک

مردان:

۱۱۴/۲۵ - امتیاز	شوروی	و. چوکارین	مجموع حرکات
۵۶۸/۲۵ - امتیاز	شوروی		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۲۰ - امتیاز	شوروی	و. موراتف	حرکات زمینی
۱۹/۶۰ - امتیاز	ژاپن	ت. اونو	بارفیکس
۱۹/۲۰ - امتیاز	شوروی	و. چوکارین	پارالل
۱۹/۲۵ - امتیاز	شوروی	ب. شاخلین	خرك حلقه
۱۸/۸۵ - امتیاز	آلمان	ه. بانتز	پرش خرك
۱۸/۸۵ - امتیاز	شوروی	و. موراتف	پرش خرك
۱۹/۳۵ - امتیاز	شوروی	آ. آزاریان	دار حلقه

زنان:

۷۴/۹۳۳ - امتیاز	شوروی	ل. لاتی نینا	مجموع حرکات
۴۴۴/۸۰ - امتیاز	شوروی		مجموع حرکات گروهی
۱۸/۸۰۰ - امتیاز	مجارستان	آ. کلتی	چوب موازنه
۱۸/۹۶۶ - امتیاز	مجارستان	آ. کلتی	پارالل
۱۸/۸۳۳ - امتیاز	شوروی	ل. لاتی نینا	پرش خرك
۱۸/۷۳۳ - امتیاز	شوروی	ل. لاتی نینا	حرکات زمینی
۱۸/۷۳۳ - امتیاز	مجارستان	آ. کلتی	حرکات زمینی

ورزش

۴۸۳۳ - امتیاز
۱۳۶۹۰ - امتیاز

سوئد
شوروی

پنج گانه جدید - ل. هال
پنج گانه جدید گروهی

پاروژنی

۲۰/۵ - ۸ دقیقه
۲۴/- - ۷ دقیقه
۵۵/۴ - ۷ دقیقه
۲۶/۱ - ۸ دقیقه
۸۰/۸ - ۷ دقیقه
۱۹/۴ - ۷ دقیقه
۳۵/۲ - ۶ دقیقه

شوروی
شوروی
آمریکا
آمریکا
کانادا
ایتالیا
آمریکا

یک پاروژی و ایوانف
دوپاروژی
دونفری بدون سکان گیر
دونفری با سکان گیر
چهارنفری بدون سکان گیر
چهارنفری با سکان گیر
هشت نفری

تیراندازی

۵۵۶ - امتیاز
۵۸۷ - امتیاز
۶۰۰ - امتیاز
۱۱۷۲ - امتیاز
۱۹۵ - امتیاز
۴۴۱ - امتیاز
۱۱۳۸ - امتیاز

فنلاند
رومانی
کانادا
شوروی
ایتالیا
شوروی
شوروی

طپانچه آزاد ۵۰ متر ب. لینوس وو
طپانچه اتوماتیک ۲۵ متر س. پترسکو
تفنگ کالیبر کوچک ج. اولت
تفنگ در سه حالت ا. بوگدانف
تراپ (کیوتر گلی) گ. روسینی
گوزن در حرکت و. رماننکو
تفنگ آزاد و. بورسیف

شنا

مردان:

۵۵/۴ ثانیه
۲۷/۳ - ۴ دقیقه
۵۸/۹ - ۱۷ دقیقه
۲۰/۲ - ۱ دقیقه
۳۴/۷ - ۲ دقیقه
۱۹/۳ - ۲ دقیقه
۲۳/۶ - ۸ دقیقه
۱۵۲/۴۴ - امتیاز
۱۵۹/۵۶ - امتیاز

استرالیا
استرالیا
استرالیا
استرالیا
ژاپن
آمریکا
استرالیا
مکزیک
آمریکا

۱۰۰ متر آزاد ژ. هنریکز
۴۰۰ متر آزاد م. رز
۱۵۰۰ متر آزاد م. رز
۱۰۰ متر پشت د. تیل
۲۰۰ متر قورباغه م. فوروکاوا
۲۰۰ متر پروانه و. یورزیک
چهار در ۲۰۰ متر امدادی
شیرجه از سکو ز. کاپیلپرز
شیرجه از تخته فتر ر. کلوت ورتی

دایرة المعارف مصور

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	د. فرازر	استرالیا	۲/۰۲ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ل. کراب	استرالیا	۴ - ۵۴/۶ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ج. گرینهام	بریتانیا	۱۲/۹ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ا. هاپه	آلمان	۲ - ۵۳/۱ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	ش. مان	آمریکا	۱۱/۰ - ۱ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		استرالیا	۱۷/۱ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	پ. مک کرمیک	آمریکا	۸۴/۸۵ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	مک کرمیک	آمریکا	۱۴۲/۳۶ - امتیاز

واترپلو و مجارستان

وزنه برداری			
خروس وزن	ج. وینسی	آمریکا	۳۴۲/۵۰۰ کیلوگرم
پرو وزن	ای. برگر	آمریکا	۳۵۲/۵۰۰ کیلوگرم
سبک وزن	ای. ریباک	شوروی	۳۸۰/- کیلوگرم
میان وزن	ف. بوگدانفسکی	شوروی	۴۲۰/- کیلوگرم
نیم سنگین	ت. کونو	آمریکا	۴۴۷/۵۰۰ کیلوگرم
میان سنگین	آ. وروبیف	شوروی	۴۶۲/۵۰۰ کیلوگرم
سنگین وزن	پ. آندرسن	آمریکا	۵۰۰/- کیلوگرم

کشتی

آزاد:

مگس وزن	م. سالکالامانیدزه	شوروی
خروس وزن	م. داغستانلی	ترکیه
پرو وزن	ش. ساساهارا	ژاپن
سبک وزن	امامعلی حبیبی	ایران
نیم وزن	م. ایکدا	ژاپن
میان وزن	ن. استانچف	بلغارستان
نیم سنگین	غلامرضا تختی	ایران
سنگین وزن	ح. کاپلان	ترکیه

کشتی فرنگی «گریکورومن»

شوری	ن. سولویف	مگس وزن
شوری	ك. ویرویایف	خروس وزن
فنلاند	ر. ماکینن	پر وزن
فنلاند	ك. لتونن	سبک وزن
ترکیه	م. بایراک	نیم وزن
شوری	گ. کارتوزیا	میان وزن
شوری	و. نیکلایف	نیم سنگین
شوری	آ. پارفنوف	سنگین وزن

فوتبال

شوری

قایق شراعی «بادبانی»

دانمارک	پ. الوستروم	فین
آمریکا	ه. ویلیامز	استار
آمریکا	ل. لو	۵/۵ متر
سوئد		دراگن
سوئد		فلاتینگ دوچمن
نیوزیلند	پ. ماندر	
نیوزیلند	ج. کروپ	

رم - ۱۹۶۰

دو و میدانی

مردان:

۱۰/۲ ثانیه	آلمان	آ. هاری	۱۰۰ متر
۲۰/۵ ثانیه	ایتالیا	ل. بروتی	۲۰۰ متر
۴۴/۹ ثانیه	آمریکا	ا. دیویس	۴۰۰ متر
۴۶/۳ - ۱ دقیقه	نیوزیلند	پ. اسنل	۸۰۰ متر
۳۵/۶ - ۳ دقیقه	استرالیا	ه. الیوت	۱۵۰۰ متر
۴۳/۴ - ۱۳ دقیقه	نیوزیلند	م. هالبرگ	۵۰۰۰ متر
۳۲/۲ - ۲۸ دقیقه	شوری	پ. بولوتنیکف	۱۰۰۰۰ متر
۱۶/۲ - ۲:۱۵ ساعت	اتیوپی	آ. بیکلا	ماراتن

دائرة المعارف مصور

۱۳/۸ ثانیہ	آمریکا	ل. کالهن	۱۱۰ متر بامانع
۴۹/۳ ثانیہ	آمریکا	گ. دیویس	۴۰۰ متر بامانع
۲۴/۲ - ۸ دقیقہ	لہستان	ژ. کریژکوویاک	۳۰۰۰ متر بامانع
۳۹/۵ ثانیہ	آلمان		چہاردر ۱۰۰ متر امدادی
۲/۲ - ۳ دقیقہ	آمریکا		چہاردر ۴۰۰ متر امدادی
۰۷/۲ - ۱:۳۴ ساعت	شوروی	و. گولوب نیشی	۲۰ کیلومتر راہ رفتن
۳۰/۰ - ۴:۲۵ ساعت	بریتانیا	د. تامپسن	۵۰ کیلومتر راہ رفتن
۲/۱۶ متر	شوروی	ر. شاوولا کادزه	پرش ارتفاع
۸/۱۲ متر	آمریکا	ر. بوستون	پرش طول
۱۶/۸۱ متر	لہستان	ج. اشمیدت	پرش سہ گام
۴/۷۰ متر	آمریکا	د. پراگ	پرش با نیزہ
۱۹/۶۸ متر	آمریکا	ب. نایدنر	پرتاب وزنہ
۵۹/۱۸ متر	آمریکا	آل. اورتر	پرتاب دیسک
۸۴/۶۴ متر	شوروی	و. تسیبولنکو	پرتاب نیزہ
۶۷/۱۰ متر	شوروی	و. رودنکف	پرتاب چکش
۸۳۹۲ - امتیاز	آمریکا	ر. جانسن	دہ گانہ

زنان:

۱۱/- ثانیہ	آمریکا	و. رودلف	۱۰۰ متر
۲۴/- ثانیہ	آمریکا	و. رودلف	۲۰۰ متر
۲ - ۰۴/۳ دقیقہ	شوروی	ل. شوتسووا	۸۰۰ متر
۱۰/۸ ثانیہ	شوروی	ای. پرس	۸۰ متر
۴۴/۵ ثانیہ	آمریکا		چہاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱/۸۵ متر	رومانی	ای. بالاش	پرش ارتفاع
۶/۳۷ متر	شوروی	و. کرپکینا	پرش طول
۱۷/۳۲ متر	شوروی	ت. پرس	پرتاب وزنہ
۵۵/۱۰ متر	شوروی	ن. پوگوماریہوا	پرتاب دیسک
۵۵/۹۸ متر	شوروی	ای. اوزولینا	پرتاب نیزہ

قایقرانی

مردان:

۳۳/۹۳ - ۴ دقیقہ	مجارستان	ج. پارتی	۱۰۰۰ متر کانادائی
۳ - ۵۳/- دقیقہ	دانمارک	ای. ہانسن	۱۰۰۰ متر «کایاک»

ورزش

۱۷/۹۴ - ۴ دقیقه	شوروی	۱۰۰۰ متر کانادائی دونفری
۳۴/۷۳ - ۳ دقیقه	سوئد	۱۰۰۰ متر «کایاک» دونفری
۳۹/۴ - ۷ دقیقه	آلمان	چهار در ۵۰۰ متر «کایاک» امدادی

زنان:

۰۸/۰۸ - ۲ دقیقه	شوروی	۵۰۰ متر «کایاک» آ. سریدینا
۵۴/۷۶ - ۱ دقیقه		۵۰۰ متر «کایاک» دونفری

شوروی

دوچرخه سواری

۱۰۰۰ متر سرعت

۱۱/۱ ثانیه	ایتالیا	س. گایاردونی	«تایم تریل»
۰۷/۲۷ - ۱ دقیقه	ایتالیا	س. گایاردونی	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۳۰/۹۰ - ۴ دقیقه	ایتالیا		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۱۰/۷ ثانیه	ایتالیا		۲۰۰۰ متر «تاندنم»
۳۷/- - ۴:۲۰ ساعت (۱۷۵/۴۰۰ کیلومتر)	شوروی	و. کاپیتونف	مسابقه درجاده
۲:۱۴ - ۳۳/۵۳ ساعت (تایم تریل)	ایتالیا		مسابقه در جاده گروهی

بسکتبال

مشت زنی

مجارستان	جی. توروك	مگس وزن
شوروی	ا. گریگوريف	خروس وزن
ایتالیا	ف. موسو	پر وزن
لهستان	ك. پاژدیريور	سبك وزن
چك و اسلواکی	ب. نه مك	سبك نیم وزن
ایتالیا	ج. بن ونوتی	نیم وزن
آمریکا	و. مك كلور	سبك میان وزن
آمریکا	ای. كروك	میان وزن
آمریکا	ك. کلی	نیم سنگین
ایتالیا	ف. دوپیکلی	سنگین وزن

سوار کاری

۱۲ خطا	ایتالیا	ر. دینزنو	پرش جایزه بزرگ
۴۶/۵	آلمان		پرش جایزه بزرگ گروهی
۲۱۴۴ - امتیاز	شوروی	س. فیلاتف	درساژ
۷/۱۵ - امتیاز	استرالیا	ل. مورگان	سه روزه
۱۲۸/۱۸ - امتیاز	استرالیا		سه روزه گروهی

پاکستان

هاکی روی چمن

۵۰۲۴ - امتیاز	مجارستان	ف. نمت	پنج گانه جدید
۱۴۸۶۳ - امتیاز	مجارستان		پنج گانه گروهی

پاروزنی

۱۳/۹۶ - ۷ دقیقه	شوروی	و. ایوانف	یک پاروئی
۴۷/۵۰ - ۶ دقیقه	چک و اسلواکی		دو پاروئی
۲۹/۱۴ - ۷ دقیقه	آلمان		دونفری با سکان گیر
۰۲/۰ - ۷ دقیقه	شوروی		دونفری بدون سکان گیر
۲۶/۲۶ - ۶ دقیقه	آمریکا		چهارنفری بدون سکان گیر
۳۹/۱۲ - ۶ دقیقه	آلمان		چهارنفری با سکان گیر
۵۷/۱۸ - ۵ دقیقه	آلمان		هشت نفری

شمشیربازی

مردان:

فلوره

فلوره گروهی

اپه

اپه گروهی

سابر

سابر گروهی

زنان:

فلوره

فلوره گروهی

ژیمناستیک

مجموع حرکات

مجموع حرکات گروهی

حرکات زمینی

و. ژدانوویچ

ج. دلفینو

ر. کاریپاتی

ه. اشمیدت

ب. شاخلین

ن. آیهارا

شوروی

شوروی

ایتالیا

ایتالیا

مجارستان

مجارستان

آلمان

شوروی

شوروی

ژاپن

ژاپن

۷ برد

۵ برد

۵ برد

۶ برد

۱۱۵/۹۵ - امتیاز

۵۷۵/۲۰ - امتیاز

۱۹/۴۵ - امتیاز

دايرة المعارف مصور

بارفيكس	ت. اونو	ژاپن	۱۹/۶۰ - امتياز
پارالل	ب. شاخلين	شوروى	۱۹/۴۰ - امتياز
حرك حلقه	اى. اكن	فنلاند	۱۹/۳۷۵ - امتياز
پرش خرك	ب. شاخلين	شوروى	۱۹/۷۳۵ - امتياز
دار حلقه	ت. اونو	ژاپن	۱۹/۳۵ - امتياز
زنان:	ب. شاخلين	شوروى	۱۹/۳۵ - امتياز
مجموع حركات	آ. آزاريان	شوروى	۱۹/۷۲۵ - امتياز
مجموع حركات گروهى	ل. لاتی نینا	شوروى	۷۷/۰۳۱ - امتياز
چوب موازنه	اى. بوساکووا	شوروى	۳۸۲/۳۲۰ - امتياز
پارالل	ب. آستاخووا	چك و اسلواکی	۱۹/۲۸۳ - امتياز
پرش خرك	م. نیکولایووا	شوروى	۱۹/۶۱۶ - امتياز
حركات زمينى	ل. لاتی نینا	شوروى	۱۹/۳۱۶ - امتياز
		شوروى	۱۹/۵۸۳ - امتياز

تیراندازی

۵۶۰ - امتیاز	شوروی	ا. گوشچین	طپانچه آزاد ۵۰ متر
۵۸۷ - امتیاز	آمریکا	و. مک میلان	طپانچه خودکار ۲۵ متر
۵۹۰ - امتیاز	آلمان	ب. کنکه	تفنگ کالیبر کوچک
۱۱۴۹ - امتیاز	شوروی	و. شامبورکین	تفنگ در سه حالت
۱۹۲ - امتیاز	رومانی	ی. دومتریسکو	«تراپ» کبوتر گلی
۱۱۲۹ - امتیاز	اتریش	ه. هامرر	تفنگ آزاد

شنا

مردان:

۵۵/۲ ثانیه	استرالیا	ژ. دویت	۱۰۰ متر آزاد
۱۸/۳ - ۴ دقیقه	استرالیا	م. رز	۴۰۰ متر آزاد
۱۷ - ۱۹/۶ دقیقه	استرالیا	ج. کونرادز	۱۵۰۰ متر آزاد
۱ - ۰۱/۹ دقیقه	استرالیا	د. نیل	۱۰۰ متر پشت
۳۷/۴ - ۲ دقیقه	آمریکا	و. مولیکن	۲۰۰ متر قورباغه
۱۲/۸ - ۲ دقیقه	آمریکا	م. تروی	۲۰۰ متر قورباغه
۱۰/۲ - ۸ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۰۵/۴ - ۴ دقیقه	آمریکا		چهار شنا امدادی
۱۶۵/۵۶ - امتیاز	آمریکا	ر. وبستر	شیرجه از سکو
۱۷۰/- - امتیاز	آمریکا	تویان	شیرجه از تخته فنر

زنان:

۱ - ۰۱/۲ دقیقه	استرالیا	د. فرازر	۱۰۰ متر آزاد
۵۰/۶ - ۴ دقیقه	آمریکا	ك. فن سالتزا	۴۰۰ متر آزاد
۱ - ۰۹/۳ دقیقه	آمریکا	ل. بورك	۱۰۰ متر پشت
۲ - ۴۹/۵ دقیقه	بریتانیا	آ. لانس برآف	۲۰۰ متر قورباغه
۱ - ۰۹/۵ دقیقه	آمریکا	ك. شولر	۱۰۰ متر پروانه
۴ - ۰۸/۹ دقیقه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر امدادی
۴۱/۱ - ۴ دقیقه	آمریکا		چهار شنا امدادی
۹۱/۲۸ - امتیاز	آلمان	ای. کرامر	شیرجه از سکو
۱۵۵/۸۱ - امتیاز	آلمان	ای. کرامر	شیرجه از تخته فنر

ایتالیا

واترپلو

دایرة المعارف مصور

وزنه برداری

۳۴۵/۰۰ کیلوگرم	آمریکا	ج. وینسی	خروس وزن
۳۷۲/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ی. مینایف	پروزن
۳۹۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	و. بوشویف	سبک وزن
۴۳۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ا. کورینف	میان وزن
۴۴۲/۵۰۰ کیلوگرم	لهستان	ای. پالینسکی	نیم سنگین
۴۷۲/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ا. وروسف	میان سنگین
۵۳۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ی. ولاسف	سنگین وزن

کشتی

آزاد:

ترکیه	ا. بیلک	مگس وزن
آمریکا	ت. مک کان	خروس وزن
ترکیه	م. داغستانلی	پروزن
آمریکا	ش. ویلسن	سبک وزن
آمریکا	د. بلو باخ	نیم وزن
ترکیه	ح. گنگور	میان وزن
ترکیه	ع. آتلی	نیم سنگین
آلمان	و. دیتیش	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

رومانی	د. پیر وولسکو	مگس وزن
شوروی	ا. کاراویف	خروس وزن
ترکیه	م. شیل	پروزن
شوروی	ا. کوریدزه	سبک وزن
ترکیه	م. بایراک	نیم وزن
بلغارستان	د. دویروف	میان وزن
ترکیه	ت. قیش	نیم سنگین
شوروی	ای. یوگدان	سنگین وزن

قایقرانی

آمریکا	ج. ادی	۵/۵ متر
آمریکا	ج. هانت	

آمریکا	د. اسمیت	فلائینگ دوچمن
نروژ	پی. تر. لونده	
نروژ	ب. برگوال	استار
شوروی	ت. پی نیگین	
شوروی	ف. شوتکف	فین
دانمارک	پ. الوستروم	دراگن
یونان	پ. کنستانتین	
یوگسلاوی		فوتبال

توکیو - ۱۹۶۴

دو و میدانی

مردان:

۱۰۰ متر	ر. هیز	آمریکا	۱۰/- ثانیه
۲۰۰ متر	ه. کار	آمریکا	۲۰/۳ ثانیه
۴۰۰ متر	م. لارابی	آمریکا	۴۵/۱ ثانیه
۸۰۰ متر	پ. اسنل	نیوزیلند	۴۵/۱ - ۱ دقیقه
۱۵۰۰ متر	پ. اسنل	نیوزیلند	۳۸/۱ - ۳ دقیقه
۵۰۰۰ متر	ر. شول	آمریکا	۴۸/۸ - ۱۳ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	ب. میلز	آمریکا	۲۴/۴ - ۲۸ دقیقه
ماراتن	آ. بیگلا	ایتویپی	۱۱/۲ - ۲:۱۲ ساعت
۱۱۰ متر بامانع	ه. جانز	آمریکا	۱۳/۶ ثانیه
۴۰۰ متر بامانع	و. کاولی	آمریکا	۴۹/۶ ثانیه
۳۰۰۰ متر بامانع	گ. رولاتنس	بلژیک	۳۰/۸ - ۸ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۳۹/- ثانیه
چهاردر ۴۰۰ متر امدادی		آمریکا	۰۰/۷ - ۳ دقیقه
۲۰ کیلومتر راه رفتن	ک. ماتیز	بریتانیا	۳۴/- - ۱:۲۹ ساعت
۵۰ کیلومتر راه رفتن	ا. پامیش	ایتالیا	۱۲/۴ - ۴:۱۱ ساعت
پرش ارتفاع	و. برومل	شوروی	۲/۱۸ متر
پرش طول	ل. دیویس	بریتانیا	۸/۰۷ متر
پرش سه گام	جی. اشمیدت	لهستان	۱۶/۸۵ متر
پرش با نیزه	ف. هانسن	آمریکا	۵/۱۰ متر
پرتاب وزنه	د. لانگ	آمریکا	۲۰/۳۳ متر
پرتاب دیسک	آل. اورتر	آمریکا	۶۱/- متر
پرتاب نیزه	ب. نوالا	فنلاند	۸۲/۶۶ متر
پرتاب چکش	ر. کلیم	شوروی	۶۹/۷۴ متر
ده گانه	و. هولدرورف	آلمان	۷۸۸۷ - امتیاز
زنان:			
۱۰۰ متر	و. تیوز	آمریکا	۱۱/۴ ثانیه
۲۰۰ متر	ای. ماگوثر	آمریکا	۲۳/- ثانیه
۴۰۰ متر	ب. کوتبرت	استرالیا	۵۲/- ثانیه
۸۰۰ متر	ا. پاکر	بریتانیا	۰۱/۱ - ۲ دقیقه

دايرة المعارف مصور

۱۰/۵ ثانيه	آلمان	ك. بالترز	۸۰ متر با مانع
۴۳/۶ ثانيه	لهستان		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۵۲۶۴ - امتیاز	شوروی	ای. پرس	پنج گانه
۱/۹۰ متر	رومانی	ی. بالاش	پرش ارتفاع
۶/۷۶ متر	بریتانیا	م. راند	پرش طول
۱۸/۱۴ متر	شوروی	ت. پرس	پرتاب وزنه
۵۷/۲۷ متر	شوروی	ت. پرس	پرتاب دیسک
۶۰/۵۴ متر	رومانی	م. پنس	پرتاب نیزه

بسکتبال آمریکا

مشت زنی

ایتالیا	ف. آنزوری	مگس وزن
ژاپن	ت. ساکورای	خروس وزن
شوروی	س. استپاشکین	پر وزن
لهستان	ژ. گروڈزین	سبک وزن
لهستان	ژ. کولی	سبک نیم وزن
لهستان	م. کازپرژک	نیم وزن
شوروی	ب. لاگوتین	سبک میان وزن
شوروی	و. پونچنکو	میان وزن
ایتالیا	ك. پینتو	نیم سنگین
آمریکا	ج. فریزر	سنگین وزن

قایقرانی مردان:

۳۵/۱۴ - ۴ دقیقه	آلمان	ی. اشرت	۱۰۰۰ متر کانادائی
۵۷/۱۳ - ۳ دقیقه	سوئد	ر. پترسن	۱۰۰۰ متر کایاک
۰۴/۶۴ - ۴ دقیقه	شوروی		۱۰۰۰ متر کانادائی دونفری. آ. خمیج
	شوروی	س. اوچیکو	
۳۸/۵۴ - ۳ دقیقه	سوئد	س. میودولیوس	۱۰۰۰ متر کایاک دونفری
	سوئد	گ. اوتربرگ	
۱۴/۶۷ - ۳ دقیقه	شوروی		۱۰۰۰ متر کایاک چهارنفری

ورزش

زنان

۱۲/۸۷ - ۲ دقیقه	شوروی	ل. خویدوسیوک	۵۰۰ متر کایاک
۵۶/۹۵ - ۱ دقیقه	آلمان	ر. ایسر	۵۰۰ متر دونفری
	آلمان	آ. زیمرمن	

دوچرخه سواری

۱۳/۶۹ ثانیه	ایتالیا	ج. پیتلا	۱۰۰۰ متر سرعت
۰۹/۵۹ - ۱ دقیقه	بلژیک	پ. سرکو	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۰۴/۷۵ - ۵ دقیقه	چک و اسلواکی	ژ. دالر	۴۰۰۰ متر تعقیبی
۳۵/۶۷ - ۴ دقیقه	آلمان		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۵/۵۹ - ۱ دقیقه	ایتالیا	س. بیانجتو	۲۰۰۰ متر «تاندم»
	ایتالیا	آ. دامانیو	
۵۱/۶۳ - ۴:۳۹ ساعت	ایتالیا	م. زانین	مسابقه در جاده

۵۱/۶۳ - ۴:۳۹ ساعت

(۱۹۴/۸ کیلومتر)

۳۱/۱۹ - ۲:۲۶ ساعت

(تایم تریل)

هلند

مسابقه در جاده گروهی

دایرة المعارف مصوّر

ژیمناستیک

مردان:

۱۱۵/۹۵ - امتیاز	ژاپن	ی. اندو	مجموع حرکات
۵۷۷/۹۵ - امتیاز	ژاپن		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۴۵ - امتیاز	ایتالیا	ف. منجلی	حرکات زمینی
۱۹/۶۲۵ - امتیاز	شوروی	ب. شاخلین	بارفیکس
۱۹/۶۷۵ - امتیاز	ژاپن	ی. اندو	پارالل
۱۹/۵۲۵ - امتیاز	یوگسلاوی	م. سرار	خرك حلقه
۱۹/۶۶۰ - امتیاز	ژاپن	ه. یاماشیتا	پرش خرك
۱۹/۴۷۵ - امتیاز	ژاپن	ت. هایاتا	دار حلقه

زنان:

۷۷/۵۶۴ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	مجموع حرکات
۳۸۰/۸۹۰ - امتیاز	شوروی		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۴۴۹ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	چوب موازنه
۱۹/۳۳۲ - امتیاز	شوروی	پ. آستاخووا	پارالل
۱۹/۴۸۳ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	پرش خرك
۱۹/۵۹۹ - امتیاز	شوروی	ل. لاتی نینا	حرکات زمینی

هاکی روی چمن

جودو

	ژاپن	ت. ناکاتانی	سبک وزن
	ژاپن	ای. اوکانو	میان وزن
	ژاپن	ای. اینوکوما	سنگین وزن
	هلند	ا. کیسینگ	وزن آزاد (باز)

پنج گانه جدید

پنج گانه جدید گروهی

۵۱۱۶ - امتیاز	مجارستان	ف. توروک
۱۴۹۶۱ - امتیاز	شوروی	

پاروزنی

۲۲/۵۱ - ۸ دقیقه	شوروی	و. ایوانف	یک پاروئی
۱۰/۶۶ - ۷ دقیقه	شوروی	ا. تیورین	دو پاروئی

شوروی	ب. دوبروسکی
کانادا	دونفری بدون سکان گیر ج. هونگر فورد
کانادا	ر. جاکسن
آمریکا	ا. فری
آمریکا	ك. فیندلی
آمریکا	ك. میشل
دانمارك	چهارنفری بدون سکان گیر
آلمان	چهارنفری با سکان گیر
آمریکا	هشت نفری

سوارکاری

فرانسه	پ. ژ. دوریولا	پرش جایزه بزرگ
آلمان		پرش جایزه بزرگ گروهی
سوئیس	ه. شامارتن	درساز
آلمان		درساز گروهی
ایتالیا	م. شکولی	سه روزه
ایتالیا		سه روزه گروهی

تیراندازی

فنلاند	و. مارکانن	طیانچه آزاد ۵۰ متر
فنلاند	پ. لینوسوپ	طیانچه اتوماتیک ۲۵ متر
مجارستان	ل. هامرل	تفنگ کالیبر کوچک
آمریکا	ل. ویگر	تفنگ سه حالت
ایتالیا	ای. مارتالی	تراپ «کیوتر گلی»
آمریکا	گ. آندرسن	تفنگ آزاد

شمشیربازی

		مردان:
لهستان	ای. فرانکه	فلوره
شوروی		فلوره گروهی
شوروی	گ. کریس	اپه
مجارستان		اپه گروهی
مجارستان	تی بور. پڑا	سابر

سایر .۶ وهی

شوری

۶۰۶

فلو .۵

. رزتو

مجارستان

فلو ه سهی

مجارستان

۲ برد

قوتبال

مجارستان

شنا

مردان:

۱۰۰ متر آزاد	د. شولاندر	آمریکا	۵۳/۴ ثانیه
۴۰۰ متر آزاد	د. شولاندر	آمریکا	۱۲/۲ - ۴ دقیقه
۱۵۰۰ متر آزاد	ر. ویندل	استرالیا	۰۱/۷ - ۱۷ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	ج. گرانف	آمریکا	۱۰/۳ - ۲ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ای. ابراین	استرالیا	۲۷/۸ - ۲ دقیقه
۲۰۰ متر پروانه	ك. بری	استرالیا	۰۶/۶ - ۲ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	ر. روٹ	آمریکا	۴۵/۴ - ۴ دقیقه
چهار در ۲۰۰ متر امدادی		آمریکا	۵۲/۱ - ۷ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا		آمریکا	۵۸/۴ - ۳ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی آزاد		آمریکا	۳۳/۲ - ۳ دقیقه
شیرجه از سکو	ر. وبستر	آمریکا	۱۴۸/۵۸ - امتیاز
شیرجه از تخته فنر	ك. سیتزبرگر	آمریکا	۱۵۹/۹۰ - امتیاز

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	د. فرازر	استرالیا	۵۹/۵ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	و. دونکل	آمریکا	۴۳/۳ - ۴ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ك. فرگوسن	آمریکا	۰۷/۷ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	پروسومنش چیکووا	شوروی	۴۶/۴ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	ش. استودر	آمریکا	۰۴/۷ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	د. دووارونا	آمریکا	۱۸/۷ - ۵ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۰۳/۸ - ۴ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا		آمریکا	۳۳/۹ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	ل. بوش	آمریکا	۹۹/۸۰ - امتیاز
شیرجه از تخته فنر	ای. کرامر	آلمان	۱۴۵/- - امتیاز

مجارستان

واتریلو

شوروی

والیبال مردان

ژاپن

والیبال زنان

وزنه برداری

دایرة المعارف مصوّر

۳۵۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	آ. واخونین	خروس وزن
۳۹۷/۵۰۰ کیلوگرم	ژاپن	ی. میاکه	پر وزن
۴۳۲/۵۰۰ کیلوگرم	لهستان	و. بازانوسکی	سبک وزن
۴۴۵/- کیلوگرم	چک و اسلواکی	ه. زدرازیلا	میان وزن
۴۷۵/- کیلوگرم	شوروی	ر. پلوفلد	نیم سنگین
۴۸۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	و. گولوفائف	میان سنگین
۵۷۲/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ل. ژابوتینسکی	سنگین وزن

کشتی

آزاد:

ژاپن	ی. یوشیدا	مگس وزن
ژاپن	ی. اوتاکه	خروس وزن
ژاپن	ا. واتانابه	پر وزن
بلغارستان	ا. ولچف	سبک وزن
ترکیه	ا. اوغان	نیم وزن
بلغارستان	پ. گارچف	میان وزن
شوروی	آ. مدوید	نیم سنگین
شوروی	ا. ایوانتسکی	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

ژاپن	ت. هاناهارا	مگس وزن
ژاپن	م. ایشی گوشی	خروس وزن
مجارستان	ا. پولیاک	پر وزن
ترکیه	ک. عیوض	سبک وزن
شوروی	آ. کولسلف	نیم وزن
یوگسلاوی	ب. سمیچ	میان وزن
بلغارستان	ب. رادف	نیم سنگین
مجارستان	ا. کوزما	سنگین وزن

قایقرانی شراعی «بادبانی»

استرالیا	۵/۵ متر
نیوزیلند	فلاتینگ دوچمن
	ه. پدرس

نیوزیلند	ای. ولز	دراگن
دانمارک		استار
باهاماس	د. کونولز	
باهاماس	ک. کوك	
آلمان	و. کھوایدہ	فین

مکزیکوسیتی - ۱۹۶۸

دو و میدانی

مردان:

۹/۹ ثانیه	آمریکا	ج. هاینز	۱۰۰ متر
۱۹/۸ ثانیه	آمریکا	ت. اسمیت	۲۰۰ متر
۴۳/۸ ثانیه	آمریکا	ل. ایونز	۴۰۰ متر
۱ - ۴۴/۳ دقیقه	استرالیا	ر. دابل	۸۰۰ متر
۳ - ۳۴/۹ دقیقه	کنیا	ک. کینو	۱۵۰۰ متر
۱۴ - ۰۵/۰ - دقیقه	تونس	م. امودی	۵۰۰۰ متر
۲۹ - ۲۷/۴ دقیقه	کنیا	ن. تمو	۱۰۰۰۰ متر
۲۶/۴ - ۲:۲۰ ساعت	اتیوپی	م. ولده	مازاتن
۱۳/۳ ثانیه	آمریکا	و. داونپورت	۱۱۰ متر بامانع
۴۸/۱ ثانیه	بریتانیا	د. همری	۴۰۰ متر بامانع
۸ - ۲۳/۶ دقیقه	کنیا	ا. بیوت	۳۰۰ متر بامانع
۳۸/۲ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر
۲ - ۵۶/۱ دقیقه	آمریکا		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۱:۳۳ - ۵۸/۴ ساعت	شوروی	و. گولویر	۲۰ کیلومتر راه رفتن
۴:۲۰ - ۱۳/۶ ساعت	آلمان شرقی	ک. هونه	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۲/۲۴ متر	آمریکا	ر. فاسپوری	پرش ارتفاع
۸/۹۰ متر	آمریکا	ر. بیمن	پرش طول
۸/۳۹ متر	شوروی	و. سانیف	پرش سه گام
۵/۴۰ متر	آمریکا	ر. سیگرن	پرش با نیزه
۲۰/۵۴ متر	آمریکا	ر. ماتسن	پرتاب وزنه
۶۴/۷۸ متر	آمریکا	ا. اورتر	پرتاب دیسک
۹۰/۱۰ متر	شوروی	ی. لوسیس	پرتاب نیزه
۷۳/۳۶ متر	مجارستان	گ. ژبووتسکی	پرتاب چکش
۸۱۹۳ - امتیاز	آمریکا	ب. تومی	ده گانه

دائرة المعارف مصور

زنان:

۱۱/- ثانیہ	آمریکا	و. تیوز	۱۰۰ متر
۲۲/۵ ثانیہ	لہستان	ای. شوینسکا	۲۰۰ متر
۵۲/- ثانیہ	فرانسہ	ک. بسون	۴۰۰ متر
۰۰/۰۹ - ۲ دقیقہ	آمریکا	م. مانینگ	۸۰۰ متر
۱۰/۳ ثانیہ	استرالیا	م. کایرد	۸۰ متر با مانع
۴۲/۸ ثانیہ	آمریکا		چہاردہ ۱۰۰ متر امدادی
۵۰۹۸ - امتیاز	آلمان غربی	ای. بکر	پنج گانہ
۱/۸۲ متر	چک و اسلواکی	م. رزکوا	پرش ارتفاع
۶/۸۲ متر	رومانی	و. ویسکوپولانو	پرش طول
۱۹/۶۱ متر	آلمان شرقی	م. گومل	پر تاب وزنہ
۵۸/۲۸ متر	رومانی	ل. مانولیو	پر تاب دیسک
۶۰/۳۶ متر	مجارستان	ا. نمٹ	پر تاب نیزہ

بسکتبال

آمریکا

مشت زنی

ونزولا	ف. رودریگز	سبک مگس وزن
مکزیک	ر. دلگادو	مگس وزن
شوروی	و. سوکولف	خروس وزن
مکزیک	ا. رولدان	پر وزن
آمریکا	ر. ہاریس	سبک وزن
لہستان	ژ. کولی	سبک نیم وزن
آلمان شرقی	م. ولکہ	نیم وزن
شوروی	ب. لاگوتین	سبک میان وزن
بریتانیا	ک. فینگان	میان وزن
شوروی	د. پوزنیاک	نیم سنگین
آمریکا	ج. فرمن	سنگین وزن

قایقرانی

مردان:

۳۶/۱۴ - ۴ دقیقہ	مجارستان	ت. تاتابی	۱۰۰۰ متر کانادائی
۰۷/۱۸ - ۴ دقیقہ	رومانی	ا. پانازچین	۱۰۰۰ متر کانادائی دونفری

رومانی	س. کواکیف
مجارستان	م. هرتز
شوروی	۱۰۰۰ متر کایاک
شوروی	۱۰۰۰ متر کایاک دونفری آ. شاپارنکو
نروژ	و. موروزف
۰۲/۶۳ - ۴ دقیقه	۱۰۰۰ متر کایاک چهارنفری
۳۷/۵۴ - ۳ دقیقه	
۱۴/۳۸ - ۳ دقیقه	

زنان:

شوروی	ل. پینایوا
آلمان غربی	۵۰۰ متر کایاک
آلمان غربی	۵۰۰ متر کایاک دونفری آ. زیمرمان
	ر. ایسر

دوچرخه سواری

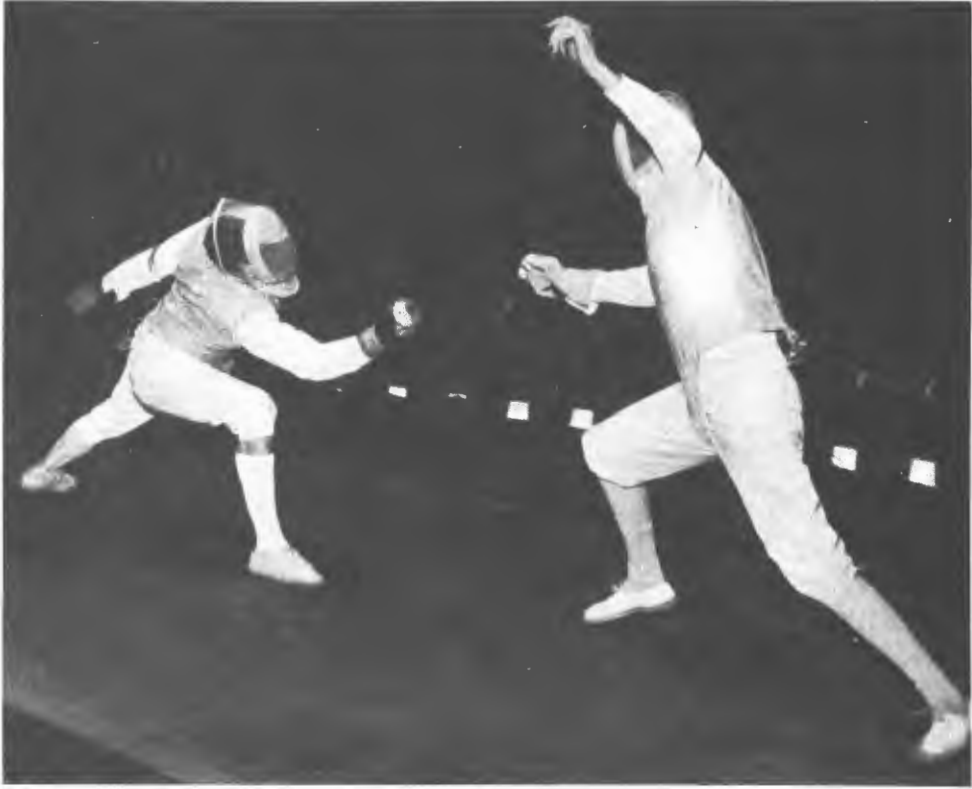
فرانسه	د. مورلن
فرانسه	۱۰۰۰ متر سرعت
فرانسه	تایم تریل
فرانسه	۱۰۰۰ متر تعقیبی
فرانسه	پ. ترانتن
دانمارک	۴۰۰۰ متر تعقیبی انفرادی د. ریبیلار
فرانسه	۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
فرانسه	د. مورلن
فرانسه	۲۰۰۰ متر تاندم
ایتالیا	پ. ترانتن
ایتالیا	پ. ویانلی
۲۵/۲۴ - ۴:۴۱ ساعت	مسابقه درجاده
(۱۹۶/۲ کیلومتر)	
هند	۲۰۰۰ متر تاندم
۴۹/۰۶ - ۲:۰۷ ساعت	مسابقه درجاده

سوارکاری

آمریکا	و. استین کراوس
آمریکا	برش جایزه بزرگ
کانادا	برش جایزه بزرگ گروهی
شوروی	ا. کیزیموف
آلمان غربی	درساز
فرانسه	درساز گروهی
بریتانیا	سه روزه صحرانوردی ژ.ژ. گیون
	سه روزه گروهی

شمشیربازی

مردان:

۴ برد

رومانی

ی. دریمبا

فلوره

۴ برد

فرانسه

گ. کولک زار

فلوره گروهی

۴ برد

مجارستان

مجارستان

لهستان

سوروی

ژ. پاوکوسکی

اپه گروهی

سابر

سابر گروهی

۴ برد

سوروی

ای. نوویکوا

زنان:

فلوره

فلوره گروهی

ژیمناستیک

مردان:

۱۱۵/۹۰ - امتیاز	زاین	س. کاتو	مجموع حرکات
۵۷۵/۹۰ - امتیاز	زاین		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۴۷۵ - امتیاز	زاین	س. کاتو	حرکات زمینی
۱۹/۵۵۰ - امتیاز	شوروی	م. ورونین	بارفیکس
۱۹/۵۵۰ - امتیاز	زاین	ا. ناکایاما	بارال
۱۹/۴۷۵ - امتیاز	زاین	ا. ناکایاما	بارال
۱۹/۳۲۵ - امتیاز	یوگسلاوی	م. سرار	خرك حلقه
۱۹/- - امتیاز	شوروی	م. ورونین	برش خرك
۱۹/۴۵۰ - امتیاز	زاین	ا. ناکایاما	دار حلقه

زنان:

۷۸/۲۵ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	مجموع حرکات
۳۸۲/۸۵ - امتیاز	شوروی		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۶۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. کوسین سکایا	حوب موارنه
۱۹/۶۵۰ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	بارال
۱۹/۷۷۵ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	برش خرك
۱۹/۶۷۵ - امتیاز	چک و اسلواکی	و. کاسلاواسکا	حرکات زمینی
۱۹/۶۷۵ - امتیاز	شوروی	ل. بتریک	

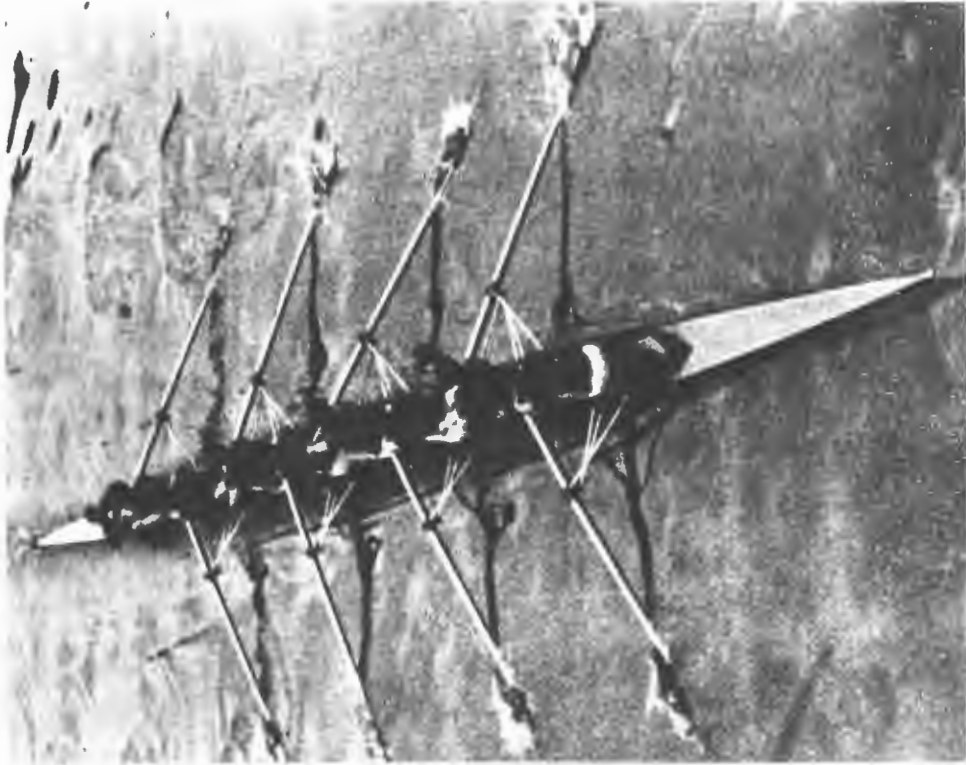
پاکستان

هاکی روی چمن

۴۹۶۴ - امتیاز	سوئد	ب. فرم	پنج گانه جدید
۱۴۳۲۵ - امتیاز	مجارستان		پنج گانه جدید گروهی

پاروزنی «روئینگ»

۴۷/۸۰ - ۷ دقیقه	هلند	ه. ژ. وینزه	یک پارویی
۵۱/۸۲ - ۶ دقیقه	شوروی	آ. ژاس	دوپارویی
	شوروی	آ. تیموشین	
۲۶/۵۶ - ۷ دقیقه	آلمان شرقی	ی. لاک	دونفری بدون سکان گیر
	آلمان شرقی	ه. بوت	
۰۴/۸۱ - ۸ دقیقه	ایتالیا	ب. باران	دونفری با سکان گیر

	ایتالیا	ر. سامبو	
(سکان گیر)	ایتالیا	ب. کیپولا	
۴۵/۶۲ - ۶ دقیقه	نیوزیلند	چهارنفری با سکان گیر	
۳۹/۱۸ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی	چهارنفری بدون سکان گیر	
۰۷/- - ۶ دقیقه	آلمان غربی	هشت نفری	
		تیراندازی	
۵۶۲ - امتیاز	شوروی	طیانچه آزاد ۵۰ متر	گ. کوزیت
۵۹۳ - امتیاز	لهستان	طیانچه اتوماتیک ۲۵ متر	ژاپدسکی
۵۹۸ - امتیاز	چک و اسلواکی	تفنگ کالیبر کوچک	ز. کورکا
۱۱۵۷ - امتیاز	آلمان غربی	تفنگ در سه حالت	ب. کلینگ نر
۱۹۸ - امتیاز	بریتانیا	تراپ (کیوترگلی)	ر. برایت وایت
۱۹۸ - امتیاز	شوروی	اسکیت	ی. پتروف
۱۱۵۷ - امتیاز	آمریکا	تفنگ آزاد	گ. آندرسن

شنا

مردان:

۵۲/۲ ثانیه	استرالیا	م. وندن	۱۰۰ متر آزاد
۱ - ۵۵/۲ دقیقه	استرالیا	م. وندن	۲۰۰ متر آزاد
۴ - ۰۹/- دقیقه	آمریکا	م. بورتن	۴۰۰ متر آزاد
۱۶ - ۳۸/۹ دقیقه	آمریکا	م. بورتن	۱۵۰۰ متر آزاد
۵۸/۷ ثانیه	آلمان شرقی	ر. ماتیس	۱۰۰ متر پشت
۲ - ۰۹/۶ دقیقه	آلمان شرقی	ر. ماتیس	۲۰۰ متر پشت
۱ - ۰۷/۷ دقیقه	آمریکا	د. مک کنزی	۱۰۰ متر قورباغه
۲ - ۲۸/۷ دقیقه	مکزیک	ف. مونوز	۲۰۰ متر قورباغه
۵۵/۹ ثانیه	آمریکا	د. راسل	۱۰۰ متر پروانه
۲ - ۰۸/۷ دقیقه	آمریکا	ک. روبی	۲۰۰ متر پروانه
۴ - ۴۸/۴ دقیقه	آمریکا	سی. هیک کاکس	۴۰۰ متر چهارشنا
۲ - ۱۲/- دقیقه	آمریکا	سی. هیک کاکس	۲۰۰ متر چهارشنا
۷ - ۵۲/۳ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۳ - ۵۴/۹ دقیقه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا
۱۶۴/۱۸ - امتیاز	ایتالیا	ک. دیببسی	شیرجه از سکو
۱۷۰/۱۵ - امتیاز	آمریکا	ب. رایستن	شیرجه از تخته فتر

دایرة المعارف مصور

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	ژ. هن	آمریکا	-/۰۰ ۱ دقیقه
۲۰۰ متر آزاد	د. مهیر	آمریکا	۱۰/۵ - ۲ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	د. مهیر	آمریکا	۳۱/۸ - ۴ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	د. مهیر	آمریکا	-/۲۴ ۹ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ك. هال	آمریکا	۰۶/۲ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	ل. واتسن	آمریکا	۲۴/۸ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	د. بیه‌دوف	یوگسلاوی	۱۵/۸ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ش. ویچمن	آمریکا	۴۴/۴ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	ل. م. کلمنتس	استرالیا	۰۵/۵ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر پروانه	ا. کوك	هلند	۲۴/۷ - ۲ دقیقه
۲۰۰ متر چهارشنا	ك. كولب	آمریکا	۲۴/۷ - ۲ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	ك. كولب	آمریکا	۰۸/۵ - ۵ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۰۲/۵ - ۴ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر چهارشنا امدادی		آمریکا	۲۸/۳ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	م. دوچکوا	چک‌واسلواکی	۱۰۹/۵۹ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	س. گوسیک	آمریکا	۱۵۰/۷۷ - امتیاز

واترپلو

یوگسلاوی

والیبال مردان

شوروی

والیبال زنان

شوروی

وزنه برداری

خروس وزن	محمد نصیری	ایران	۳۶۷/۵۰۰ کیلوگرم
پروژن	یو. میاکه	ژاپن	۳۹۲/۵۰۰ کیلوگرم
سبك وزن	و. بازانوسکی	لهستان	۴۳۷/۵۰۰ کیلوگرم
میان وزن	و. کورنتسف	شوروی	-/۴۷۵ کیلوگرم
نیم سنگین	ب. سیلتسکی	شوروی	-/۴۸۵ کیلوگرم
میان سنگین	ك. كانگاسنیمی	فنلاند	۵۱۷/۵۰۰ کیلوگرم
سنگین وزن	ل. ژابوتینسکی	شوروی	۵۷۲/۵۰۰ کیلوگرم

مجارستان

فوتبال

کشتی آزاد

ژاپن	س. ناکاتا	مگس وزن
ژاپن	ی. اوتاکه	خروس وزن
ژاپن	م. کانه کو	پرو وزن
ایران	عبدالله موحد	سبک وزن
ترکیه	م. آتالای	نیم وزن
شوروی	ب. گوریچ	میان وزن
ترکیه	ا. آتیک	نیم سنگین
شوروی	آ. مدوید	سنگین وزن

کشتی فرنگی «گریکورومن»

بلغارستان	پ. کروف	مگس وزن
مجارستان	ز. وارگا	خروس وزن
شوروی	ر. روروا	پرو وزن
ژاپن	م. موته مارا	سبک وزن
آلمان شرقی	ز. وسپر	نیم وزن
آلمان شرقی	ل. متر	میان وزن
بلغارستان	ب. رادف	نیم سنگین
مجارستان	ای. کوزما	سنگین وزن

قایقرانی شراعی «بادبانی»

شوروی	«فین» مخصوص المپیک و. ماکین	
آمریکا	ل. نورت	«استار» بین المللی
آمریکا	پ. بارت	
بریتانیا	ر. باتیسن	فلایننگ دوچمن
بریتانیا	ی. م. اسمیت	
آمریکا		دراگن
سوئد		۵/۵ متر

مونپخ - ۱۹۷۲

دو و میدانی

١٠/١٤ ثانيه	شوروى	و. بورزوف	مردان: ١٠٠ متر
٢٠/- ثانيه	شوروى	و. بورزوف	٢٠٠ متر
٤٤/٦٦ ثانيه	آمرىكا	و. ماتيويز	٤٠٠ متر
١ - ٤٥/٩ دقيقه	آمرىكا	د. ووتل	٨٠٠ متر
٣ - ٣٦/٣ دقيقه	فنلاند	پ. واسالا	١٥٠٠ متر
١٣ - ٢٦/٤ دقيقه	فنلاند	ل. ويرن	٥٠٠٠ متر
٢٧ - ٣٨/٤ دقيقه	فنلاند	ل. ويرن	١٠٠٠٠ متر
٢:١٢ - ١٩/٨ ساعه	آمرىكا	ف. شورتر	ماراتن
١٣/٢٤ ثانيه	آمرىكا	ر. ميلبورن	١١٠ متر بامانع
٤٧/٨٢ ثانيه	اوگاندا	جى. آكى بوآ	٤٠٠ متر بامانع
٨ - ٢٣/٦ دقيقه	كنيا	ك. كينو	٣٠٠٠ متر بامانع

چهاردر ۱۰۰ متر امدادی	آمریکا	۳۸/۱۹ ثانیه
چهاردر ۴۰۰ متر امدادی	کنیا	۵۹/۸ - ۲ دقیقه
۲۰ کیلومتر راه رفتن	آلمان شرقی	۴۲/۴ - ۱:۲۶ ساعت
۵۰ کیلومتر راه رفتن	آلمان غربی	۱۱/۶ - ۳:۵۶ ساعت
پرش ارتفاع	شوروی	۲/۲۳ متر
پرش طول	آمریکا	۸/۲۴ متر
پرش سه گام	شوروی	۱۷/۳۵ متر
پرش با نیزه	آلمان شرقی	۵/۵۰ متر
پرتاب وزنه	لهستان	۲۱/۱۸ متر
پرتاب دیسک	چک و اسلواکی	۶۴/۴۰ متر
پرتاب نیزه	آلمان غربی	۹۰/۴۸ متر
پرتاب چکش	شوروی	۷۵/۵۰ متر
ده گانه	شوروی	۸۴۵۴ - امتیاز
	پ. فرنکل	
	ب. کانن برگ	
	ی. تارماک	
	ر. ویلیامز	
	و. سان یف	
	و. نوردیگ	
	و. کومار	
	ل. دانک	
	ک. ولفرمن	
	ا. بوندارچوک	
	ن. آویلف	

دايرة المعارف مصوّر

١١/٠٧ ثانيه	آلمان شرقى	ر. استشر	زنان
٢٢/٤٠ ثانيه	آلمان شرقى	ر. استشر	١٠٠ متر
٥١/٠٨ ثانيه	آلمان شرقى	م. تسرت	٢٠٠ متر
١ - ٥٨/٦ دقيقه	آلمان غربى	هـ. فالك	٤٠٠ متر
٤ - ١٠/٤ دقيقه	شوروى	ل. براگينا	٨٠٠ متر
١٢/٥٩ ثانيه	آلمان شرقى	ا. ارهارت	١٥٠٠ متر
٤٢/٨١ ثانيه	آلمان غربى		١٠٠ متر با مانع
٣ - ٢٣/٠ - دقيقه	آلمان شرقى		چهاردر ١٠٠ متر امدادى
٤٨٠١ - امتياز	بريتانيا	م. پى ترز	چهاردر ٤٠٠ متر امدادى
١/٩٢ متر	آلمان غربى	ا. ميفارت	پنج گانه
٦/٧٨ متر	آلمان غربى	هـ. روزندال	پرش ارتفاع
٢١/٠٣ متر	شوروى	ن. چيرووا	پرش طول
٦٦/٦٢ متر	شوروى	ف. ملنيك	پرتاب وزنه
٦٣/٨٨ متر	آلمان شرقى	ر. فوسش	پرتاب ديسك
			پرتاب نيزه

شوروى

بسكتبال مردان

مشت زنی

مجارستان	گ. جدو	سیک مگس وزن
بلغارستان	جی. کنادینف	مگس وزن
کوبا	ا. مارتی نز	خروس وزن
شوروی	ب. کوزنتسف	بر وزن
لهستان	ی. ژیجه یانسکی	سیک وزن
آمریکا	ر. سیلز	سیک نیم وزن
کوبا	ای. کوره آ	نیم وزن
آلمان غربی	د. کوتیش	سیک میان وزن
شوروی	و. ملن جف	میان وزن
یوگسلاوی	م. پارلف	نیم سنگین
کوبا	ت. استیونسن	سنگین وزن

قایقرانی «کانو»

مردان:

شوروی	آ. سناپانکو	کایاک یک نفری
شوروی	ن. گر باجف	کایاک دونفری
شوروی	و. کراناسیوک	
شوروی		کایاک چهارنفری
رومانی	ا. یاتزایسین	کانادائی یک نفری
شوروی	و. جسی اوناس	کانادائی دو نفری
شوروی	ی. لوبانف	

زنان:

شوروی	ی. ریابشینکایا	کایاک یک نفری
شوروی	ل. بینایوا	کایاک دونفری
شوروی	ا. کریشکو	

قایقرانی «ماریج»

مردان:

آلمان شرقی	ز. هورن	کایاک یک نفری
آلمان شرقی	ر. ایبن	کانادائی یک نفری
آلمان شرقی	و. هافمن	کانادائی دونفری

دايرة المعارف مصور

	آلمان شرقى	ر. د. آمند	
			زنان:
۳۶۴/۵۰ امتياز	آلمان شرقى	آ. باهمان	كياك يك نفرى
			دوچرخه سواری
			۱۰۰۰ متر سرعت
۱۱/۶۹ ثانيه	فرانسه	د. مورلون	«تایم تریل»
۰۶/۴۴ - ۱ دقیقه	دانمارك	ن. فردبورگ	۱۰۰۰ متر تعقیبى
۴۵/۷۶ - ۴ دقیقه	نروژ	ك. كنودسن	۴۰۰۰ متر تعقیبى
۲۲/۱۴ - ۴ دقیقه	آلمان غربى	گروهى	۴۰۰۰ متر تعقیبى گروهى
۱۰/۵۲ ثانيه	شوروى	و. زمى نر	۲۰۰۰ متر «تاندم»
	شوروى	ا. تسولاوالينكف	
۴:۱۴ - ۳۷/- ساعت	هلند	ه. كوئی پر	مسابقه درجاده
(۱۸۲/۴ كيلومتر)			
۲:۱۱ - ۱۷/۸ ساعت	شوروى		مسابقه درجاده گروهى
			سواركارى
			پرش با اسب
۸ خطا	ايطاليا	ك. مانچیلی	«جایزه بزرگ»
۳۲ خطا	آلمان غربى		پرش جایزه بزرگ گروهى
۱۲۲۹ - امتياز	آلمان غربى	ل. لينسن هاف	درساز
۵۰۹۵ - امتياز	شوروى		درساز گروهى
۵۷/۷۳ - امتياز	بريتانيا	ر. ميد	مسابقه سه روزه
۹۵/۵۳ - امتياز	بريتانيا		مسابقه سه روزه گروهى
			شمشیربازى
			مردان:
۵ برد	لهستان	و. وويدا	فلوره
	لهستان		فلوره گروهى
۴ برد	مجارستان	س. فنى وسى	اِپه
	مجارستان		اِپه گروهى
۴ برد	شوروى	و. شيدياك	سابر
	ايطاليا		سابر گروهى

زنان:

فلوره	ا. ر. لونزی	ایتالیا	۴ برد
فلوره گروهی		شوروی	

ژیمناستیک

مجموع حرکات	س. کاتو	ژاپن	۱۱۴/۶۵۰ - امتیاز
مجموع حرکات تیمی		ژاپن	۵۷۱/۲۵ - امتیاز
حرکات زمینی	ن. آندریانف	شوروی	۱۹/۱۷۵ - امتیاز
بارفیکس	م. تسوکاهارا	ژاپن	۱۹/۷۲۵ - امتیاز
بارالل	س. کاتو	ژاپن	۱۹/۴۷۵ - امتیاز
خرك حلقه	و. کلیمنکو	شوروی	۱۹/۱۲۵ - امتیاز
برش خرك	ك. کوسته	آلمان شرقی	۱۹/۸۵۰ - امتیاز
دار حلقه	ا. ناکاباما	ژاپن	۱۹/۳۵۰ - امتیاز

زنان:

مجموع حرکات	ل. توریشچوا	شوروی	۷۷/۰۲۵ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی		شوروی	۳۸۰/۵۰۰ - امتیاز
چوب موازنه	ا. کوربت	شوروی	۱۹/۴۰۰ - امتیاز
بارالل	ك. یانز	آلمان شرقی	۱۹/۸۷۵ - امتیاز
برش خرك	ك. یانز	آلمان شرقی	۱۹/۵۲۵ - امتیاز
حرکات زمینی	ا. کوربت	شوروی	۱۹/۵۷۵ - امتیاز

هندبال «مردان»

یوگسلاوی

هاکی روی چمن «مردان»

آلمان غربی

جودو

سبك وزن	ت. کاواگوشی	ژاپن
نیم وزن	ت. نومورا	ژاپن
میان وزن	ش. سکین	ژاپن
نیم سنگین	ش. خوشویلی	شوروی
سنگین وزن	و. روسکا	هلند
وزن آزاد «اوپن»	و. روسکا	هلند

۵۴۱۲ - امتياز
۱۵۹۶۸ امتياز

مجارستان
شوروی

۱. بالجو

پنج گانه جديد
پنج گانه گروهی

هارونى «روينگ»

۱۰/۱۲ - ۷ دقيقه

شوروی

ی. مالیشف

يك پارونى

۰۱/۷۷ - ۷ دقيقه

شوروی

۱. تیموشينا

دوبارونى

شوروی

گ. کورشيفکف

۵۶/۱۶ - ۶ دقيقه

آلمان شرقی

دونفرى بدون سكان گیر ز. بریدزکه

آلمان شرقی

و. ماگر

۱۷/۱۵ - ۷ دقيقه

آلمان شرقی

دونفرى با سكان گیر و. گونکل

آلمان شرقی

ی. لوكه

۲۴/۲۷ - ۶ دقيقه

آلمان شرقی

چهارنفرى بدون سكان گیر

۳۱/۸۵ - ۶ دقيقه

آلمان غربی

چهارنفرى با سكان گیر

۰۸/۹۴ - ۶ دقيقه

نيوزيلند

هشت نفرى

تیراندازی

طپانچه آزاد

۵۰ متر

هدف متحرك ۵۰ متر

طپانچه خودکار ۲۵ متر

تفنگ کالیبر کوچک

تفنگ سه حالت

تفنگ آزاد

تراپ «کیوتر گلی»

اسکیت

تیراندازی باکمان

مردان:

زنان:

ر. اسکاناگر

ل. زلزنیاک

ژ. زاپدسکی

ه.ج. لی

ج. رایتر

ل. ویگر

ا. اسکالزون

ک. ویرنیر

ج. ویلیامز

د. ویلبر

سوئد

شوروی

لهستان

کره شمالی

آمریکا

آمریکا

ایتالیا

آلمان غربی

آمریکا

آمریکا

۵۶۷ - امتیاز

۵۶۹ - امتیاز

۵۹۵ - امتیاز

۵۹۹ - امتیاز

۱۱۶۶ - امتیاز

۱۱۵۵ - امتیاز

۱۹۹ - امتیاز

۱۹۵ - امتیاز

۲۵۲۸ - امتیاز

۲۴۲۴ - امتیاز

دایرة المعارف مصور

شنا

مردان:

۱۰۰ متر آزاد	مارك اسپيتز	آمریکا	۵۱/۲۲ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	مارك اسپيتز	آمریکا	۱-۵۲/۷۸ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ب. کوپر	استرالیا	۴-۰۰/۲۷ دقیقه
۱۵۰۰ متر آزاد	م. بورتن	آمریکا	۱۵-۵۲/۵۸ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ر. ماتیس	آلمان شرقی	۵۶/۵۸ ثانیه
۲۰۰ متر پشت	ر. ماتیس	آلمان شرقی	۲-۰۲/۲۸ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	ن. تاگوشی	ژاپن	۱-۰۴/۹۴ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ج. هنکن	آمریکا	۲-۲۱/۵۵ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	م. اسپیتز	آمریکا	۵۴/۲۷ ثانیه
۲۰۰ متر پروانه	م. اسپیتز	آمریکا	۲-۰۰/۷۰ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	گ. لارسن	سوئد	۴-۳۱/۹۸ دقیقه
۲۰۰ متر چهارشنا	گ. لارسن	سوئد	۲-۰۷/۱۷ دقیقه
چهار در ۲۰۰ متر امدادی		آمریکا	۷-۳۵/۷۸ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا		آمریکا	۳-۴۸/۱۶ دقیقه
شیرجه از سکو	ک. دبیباسی	ایتالیا	۵۰۴/۱۲- امتیاز
شیرجه از تخته فتر	و. واسین	شوروی	۵۹۴/۰۹- امتیاز
زنان:			
۱۰۰ متر آزاد	س. نیلسن	آمریکا	۵۸/۵۹ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	ش. گولد	استرالیا	۲-۰۳/۵۶ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ش. گولد	استرالیا	۴-۱۹/۰۴ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	ک. روتهمر	آمریکا	۸-۵۳/۶۸ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	م. بلوت	آمریکا	۱-۰۵/۷ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	م. بلوت	آمریکا	۲-۱۹/۹ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	ک. کار	آمریکا	۱-۱۳/۵۸ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ب. ویتفیلد	استرالیا	۲-۴۱/۷۱ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	م. آتوکی	ژاپن	۱-۰۳/۳۴ دقیقه
۲۰۰ متر پروانه	ک. مونه	آمریکا	۲-۱۵/۵۷ دقیقه
۲۰۰ متر چهارشنا	ش. گولد	استرالیا	۲-۲۳/۰۷ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	گ. نیل	استرالیا	۵-۰۲/۹۷ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۳-۵۵/۱۹ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا		آمریکا	۴-۲۰/۷۵ دقیقه

ورزش

۳۹۰ - امتیاز

۴۵۰/۰۳ - امتیاز

سوئد

آمریکا

شوروی

ژاپن

شوروی

ا. کناپ

م. کینگ

شیرجه از سکو

شیرجه از تخته فخر

واترپلو

والیبال «مردان»

والیبال «زنان»

۳۳۷/۵۰۰ کیلوگرم	لهستان	ز. اسمالچرز	وزنه برداری
۳۷۷/۵۰۰ کیلوگرم	مجارستان	ا. فولدی	مگس وزن
۴۰۲/۵۰۰ کیلوگرم	بلغارستان	ن. نوریکیان	خروس وزن
۴۶۰ کیلوگرم	شوروی	م. کرژینف	پروزن
۴۸۵ کیلوگرم	شوروی	ی. بیکف	سبک وزن
۵۰۷/۵۰۰ کیلوگرم	نروژ	ال. ینسن	میان وزن
۵۲۵ کیلوگرم	بلغارستان	آ. نیکولف	نیم سنگین
۵۸۰ کیلوگرم	شوروی	ی. تالتز	میان سنگین
۶۴۰ کیلوگرم	شوروی	و. آلكسیف	سنگین وزن
			فوق سنگین

کشتی

آزاد:

شوروی	ر. دیمیتریف	سبک مگس وزن
ژاپن	س. کاتو	مگس وزن
ژاپن	ه. یاناگیدا	خروس وزن
شوروی	ر. عبدالبیکف	پروزن
آمریکا	د. گیبل	سبک وزن
آمریکا	و. ولز	نیم وزن
شوروی	ل. تداشویلی	میان وزن
آمریکا	ب. پترسن	نیم سنگین
شوروی	ا. یاریگین	سنگین وزن
شوروی	آ. مدوید	فوق سنگین

فرنگی

رومانی	ج. برجیانو	سبک مگس وزن
بلغارستان	پ. کروف	مگس وزن
شوروی	ر. قزاق اف	خروس وزن
بلغارستان	گ. مارکف	پروزن
شوروی	ش. خیسامودینف	سبک وزن
چک و اسلوا	و. ماشا	نیم وزن
مجارستان	ک. هگدوز	میان وزن

شوروی	و. رزانتسف	نیم سنگین
رومانی	ن. مارتی نسکو	سنگین وزن
شوروی	ا. روشین	فوق سنگین

قایقرانی شراعی «بادبانی»

فرانسه	س. موری	«فین»
استرالیا	د. فریز	ستار
بریتانیا	ر. پاتیزون	«فلانینگ دوچمن»
بریتانیا	ج. دیویس	«سولینگ»
آمریکا	ه. ملگز	«تمپست»
شوروی	و. مانیکین	«دراگن»
استرالیا	ج. کانتو	

لهستان

فوتبال

دو و ميدانى

مردان:

۱۰/۰۶ ثانيه	ترينيداد	هـ. کرافورد	۱۰۰ متر
۲۰/۲۳ ثانيه	جامائیکا	د. کواری	۲۰۰ متر
۴۴/۲۶ ثانيه	کوبا	خوان توره نا	۴۰۰ متر
۴۳/۵۰ - ۱ دقيقه	کوبا	خوان توره نا	۸۰۰ متر
۳۹/۱۷ - ۳ دقيقه	نيوزيلند	جی. واکر	۱۵۰۰ متر
۲۴/۷۶ - ۱۳ دقيقه	فنلاند	ل. ويرن	۵۰۰۰ متر
۲۷/۳۸ - ۲۷ دقيقه	فنلاند	ل. ويرن	۱۰۰۰۰ متر
۲:۰۹ - ۵۵/۰۵ ساعت	آلمان شرقی	و. سيرينسکی	ماراتن
۱۳/۳۰ ثانيه	فرانسه	گ. درو	۱۱۰ متر بامانع
۴۷/۶۴ ثانيه	آمریکا	ا. موزس	۴۰۰ متر بامانع
۰۸/۰۲ - ۸ دقيقه	سوئد	آ. گاردرد	۳۰۰۰ متر بامانع
۳۸/۳۳ ثانيه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۵۸/۶۵ - ۲ دقيقه	آمریکا		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۰۴/۰۶ - ۱:۲۴ ساعت	مکزیک	د. باتیستا	۲۰ كيلومتر راه رفتن
۲/۲۵ متر	لهستان	جی. وژولا	پرش ارتفاع
۸/۳۵ متر	آمریکا	ا. رابینسن	پرش طول
۱۷/۲۹ متر	شوروی	و. سانيف	پرش سه گام
۵/۵۰ متر	لهستان	ت. اسلوسارسکی	پرش با نیزه
۲۱/۰۵ متر	آلمان شرقی	ی. بی بر	پرتاب وزنه
۶۷/۵۰ متر	آمریکا	م. ویلکینز	پرتاب دیسک
۹۴/۵۸ متر	مجارستان	م. نمت	پرتاب نیزه
۷۷/۵۲ متر	شوروی	ی. سدیخ	پرتاب چکش
۸۶۱۸ - امتیاز	آمریکا	ب. جنر	ده گانه
			زنان:
۱۱/۰۸ ثانيه	آلمان غربی	ا. ریشتر	۱۰۰ متر
۲۲/۳۷ ثانيه	آلمان شرقی	ب. اکرت	۲۰۰ متر
۴۹/۲۹ ثانيه	لهستان	ا. شوینسکا	۴۰۰ متر
۵۴/۹۴ - ۱ دقيقه	شوروی	ت. کازانکینا	۸۰۰ متر
۰۱/۰۴ - ۴ دقيقه	شوروی	ل. براگینا	۱۵۰۰ متر

ورزش

۱۲/۷۷ ثانیه	آلمان شرقی	ی. شالر	۱۰۰ متر بامانع
۴۲/۵۵ ثانیه	آلمان شرقی		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۱۹/۲۳ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۴۷۴۵ - امتیاز	آلمان شرقی	س. زیگل	پنج گانه
۱/۹۳ متر	آلمان شرقی	ر. آکرمن	پرش ارتفاع
۶/۷۲ متر	آلمان شرقی	ا. وویگت	پرش طول
۲۱/۱۶ متر	بلغارستان	ای. خریستووا	پرتاب وزنه
۶۹ متر	آلمان شرقی	ای. اشلاک	پرتاب دیسک
۶۵/۹۴ متر	آلمان شرقی	ر. فوشس	پرتاب نیزه

بسکتبال

مردان

زنان

آمریکا

شوروی

دايرة المعارف مصور

مشت زنى

كوبا	ژ. هرناندز	سبك مگس وزن
كره شمالى	ى. ژ. گو	مگس وزن
كوبا	ا. هررا	پر وزن
آمریکا	ه. دیویس	سبك وزن
آمریکا	ر. لئونارد	سبك نیم وزن
آلمان شرقى	ى. باشفیلد	نیم وزن
لهستان	ژ. رى بتكى	سبك میان وزن
آمریکا	م. اسپینکز	میان وزن
آمریکا	ل. اسپینکز	نیم سنگین
كوبا	ت. استیونسن	سنگین وزن

قایقرانى

مردان:

۴۶/۴۱ - ۱ دقیقه	رومانى	و. دیبا	«کایاک» ۵۰۰ متر
۴۸/۲۰ - ۳ دقیقه	آلمان شرقى	ر. هلم	«کایاک» ۱۰۰۰ متر
۳۵/۸۷ - ۱ دقیقه	آلمان شرقى	ى. ماترن	«کایاک» ۵۰۰ متر دونفرى
۲۹/۰۱ - ۳ دقیقه	آلمان شرقى	ب. البریخت	«کایاک» ۱۰۰۰ متر دونفرى
۰۸/۶۹ - ۳ دقیقه	شوروى	س. ناگرنى	کایاک چهار نفرى ۱۰۰۰ متر
۵۹/۲۳ - ۱ دقیقه	شوروى	و. رومانوسكى	کانادائى ۵۰۰ متر
۴۵/۸۱ - ۱ دقیقه	شوروى	ا. روگف	کانادائى ۵۰۰ متر دونفرى
۰۹/۵۱ - ۴ دقیقه	شوروى	آ. وینگرادوف	کانادائى ۱۰۰۰ متر
۵۲/۷۶ - ۳ دقیقه	یوگسلاوى	س. پترینکو	کانادائى ۱۰۰۰ متر دونفرى
	شوروى	م. لیوبك	
	شوروى	س. پترینکو	
	شوروى	آ. وینوگرادوف	

زنان:

۰۱/۰۵ - ۲ دقیقه	آلمان شرقى	مى. زیرزوف	«کایاک» ۵۰۰ متر
۵۱/۱۵ - ۱ دقیقه	شوروى	ن. گوپووا	«کایاک» ۵۰۰ متر دونفرى
	شوروى	گ. کرفت	

دوچرخه سواری

۱۰۰۰ متر سرعت

«تایم تریل»

۱۰۰۰ متر تعقیبی

۴۰۰۰ متر تعقیبی

۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی

مسابقه درجاده

مسابقه در جاده گروهی

ا. تکاک چک و اسلواکی

ک. ژ. گرونکه آلمان شرقی

گ. براون آلمان غربی

آلمان غربی

سوئد

ب. یوهانسن

شوروی

۱۰/۷۸ ثانیه

۰۵/۹۲۷ - ۱ دقیقه

۴۷/۶۱ - ۴ دقیقه

۲۱/۰۶ - ۴ دقیقه

۴:۴۶ - ۵۲ ساعت

(۱۷۵ کیلومتر)

۲:۰۸ - ۵۳ ساعت

سوارکاری

پرش جایزه بزرگ

پرش جایزه بزرگ گروهی

درساژ

درساژ گروهی

مسابقه سه روزه

مسابقه سه روزه گروهی

ا. شوکوموله

آلمان غربی

فرانسه

سوئیس

آلمان غربی

آمریکا

آمریکا

ای. استوکلیبرگر

ا. کوفین

بدون خطا

۴۰ خطا

۱۴۸۶ - امتیاز

۵۱۵۵ - امتیاز

۱۱۴/۹۹ - امتیاز

۴۴۱ - امتیاز

شمشیربازی

مردان:

فلوره

فلوره گروهی

اپه

اپه گروهی

سابر

سابر گروهی

ف. دال زوتو

ایتالیا

آلمان غربی

آ. پوش

آلمان غربی

سوئد

شوروی

شوروی

۴ برد

۳ برد

۵ برد

زنان:

فلوره

فلوره گروهی

ای. شوارچنبرگر

مجارستان

شوروی

۴ برد

ژیمناستیک

دایرة المعارف مصور

مردان:

۱۱۶/۶۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. آندریانف	مجموع حرکات
۵۷۶/۸۵ - امتیاز	ژاپن		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۴۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. آندریانف	حرکات زمینی
۱۹/۶۷۵ - امتیاز	ژاپن	م. تسوکاهارا	بارفیکس
۱۹/۶۷۵ - امتیاز	ژاپن	س. کاتو	پارالل
۱۹/۷۰۰ - امتیاز	مجارستان	ز. ماگیار	خرك حلقه
۱۹/۴۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. آندریانف	پرش خرك
۱۹/۶۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. آندریانف	دار حلقه

زنان:

۷۹/۲۷۵ - امتیاز	رومانی	ن. کومانچی	مجموع حرکات
۳۹۰/۳۵ - امتیاز	شوروی		مجموع حرکات گروهی
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	رومانی	ن. کومانچی	چوب موازنه
۲۰ - امتیاز	رومانی	ن. کومانچی	پارالل
۱۹/۸۰۰ - امتیاز	شوروی	ن. کیم	پرش خرك
۱۹/۸۵۰ - امتیاز	شوروی	ن. کیم	حرکات زمینی

هندبال

شوروی	مردان
شوروی	زنان

هاکی روی چمن

نیوزیلند

جودو

کوبا	ه. رودریگز	۶۳ کیلوگرم
شوروی	و. نیوزورف	۷۰ کیلوگرم
ژاپن	ا. سونودا	۸۰ کیلوگرم
ژاپن	ک. نینومیا	۹۳ کیلوگرم
شوروی	س. نوویکف	سنگین تراز ۹۳ کیلوگرم
ژاپن	ه. اوئیمورا	وزن آزاد

پنجگانه جدید

ورزش

۵۵۲۰ - امتیاز	لهستان	ژ. بیسیاک	انفرادی
۱۵۵۵۹ - امتیاز	بریتانیا		گروهی

قایقرانی «رونینگ»

مردان:

۲۹/۰۳ - ۷ دقیقه	فنلاند	پ. کارپینن	یک پارویی
۱۳/۲۰ - ۷ دقیقه	نروژ	ف. هانسن	دوپارویی
	نروژ	آ. هانسن	
۲۳/۳۱ - ۷ دقیقه	آلمان شرقی	ی. لاندوویگت	دونفری بدون سکان گیر
	آلمان شرقی	ب. لاندوویگت	
۵۸/۹۹ - ۷ دقیقه	آلمان شرقی		دونفری با سکان گیر
۴۱/۳۶ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی		چهارنفری بدون سکان گیر
۴۰/۲۲ - ۶ دقیقه	شوروی		چهارنفری با سکان گیر
۵۸/۲۹ - ۵ دقیقه	آلمان شرقی		هشت نفری

زنان:

۰۵/۵۶ - ۴ دقیقه	آلمان شرقی	می. شایلیش	یک پارویی
۴۴/۳۶ - ۳ دقیقه	بلغارستان	س. اوتزتووا	دوپارویی
	بلغارستان	ژ. یوردانووا	
۲۹/۹۹ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		چهار نفری
۰۱/۲۲ - ۴ دقیقه	بلغارستان	س. کلبچوا	دونفری بدون سکان گیر
	بلغارستان	س. گروچوا	
۴۵/۰۸ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		چهارنفری با سکان گیر
۳۳/۳۲ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		هشت نفری

تیراندازی

طپانچه آزاد

۵۷۳ - امتیاز	آلمان شرقی	او. پوتک	۵۰ متر
۵۷۹ - امتیاز	شوروی	ا. گازوف	هدف متحرك ۵۰ متر
۵۹۷ - امتیاز	آلمان شرقی	ن. کلار	طپانچه خودکار
۵۹۹ - امتیاز	آلمان غربی	ک. اسمیرک	تفنگ کالیبر کوچک
۱۱۶۲ - امتیاز	آمریکا	ل. باسهم	تفنگ در سه حالت
۱۹۰ - امتیاز	آمریکا	د. هالدمان	تراپ «کیوتر گلی»

دايرة المعارف مصور

اسكيت	ژ. پاناسك	چك واسلواكى	۱۹۸ - امتياز
تيراندازى با كمان			
مردان	د. پيس	امريكا	۲۵۷۱ - امتياز
زنان	ل. ريون	امريكا	۲۴۹۹ - امتياز

شنا

مردان:

۲۵۴۸

۱۰۰ متر آزاد

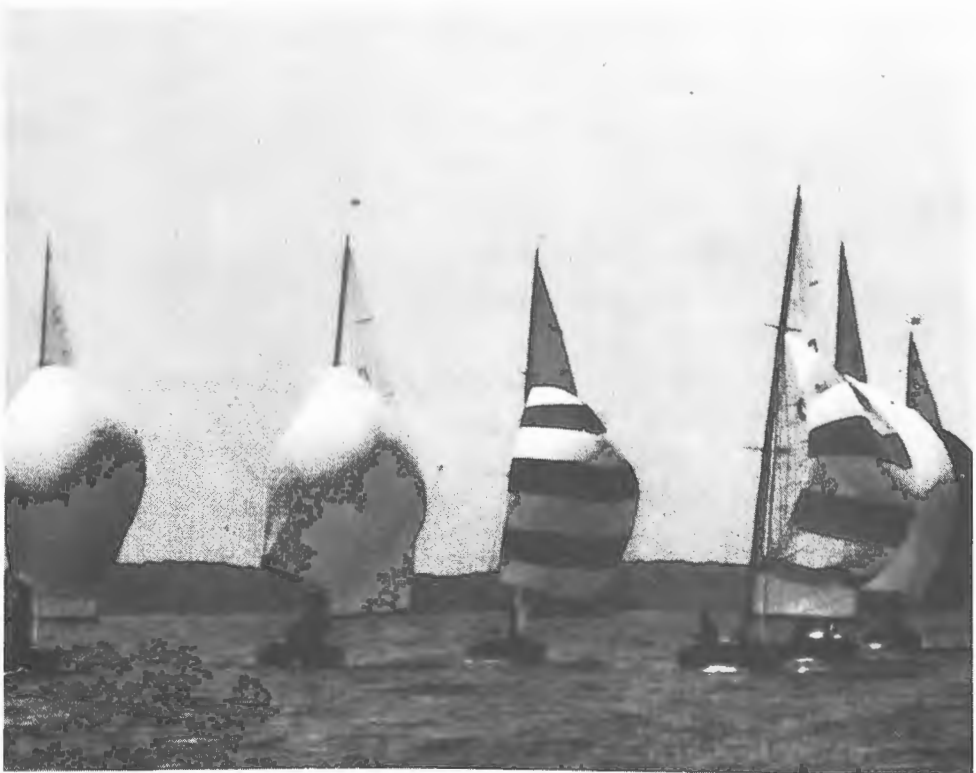
ج. مونتگمرى

امريكا

۲۹/۹۹ ثانيه

۲۹/۵۰ - ۱ دقیقه	آمریکا	ب. فورنيس	۲۰۰ متر آزاد
۹۳/۵۱ - ۳ دقیقه	آمریکا	ب. گودل	۴۰۰ متر آزاد
۴۰/۰۲ - ۱۵ دقیقه	آمریکا	ب. گودل	۱۵۰۰ متر آزاد
۴۹/۵۵ ثانیه	آمریکا	جان نی‌یر	۱۰۰ متر پشت
۱۹/۵۹ - ۱ دقیقه	آمریکا	جان نی‌یر	۲۰۰ متر پشت
۱۱/۰۳ - ۱ دقیقه	آمریکا	ژ. هنکن	۱۰۰ متر قورباغه
۱۱/۱۵ - ۲ دقیقه	بریتانیا	د. ویلکی	۲۰۰ متر قورباغه
۳۵/۵۴ دقیقه	آمریکا	م. وگل	۱۰۰ متر پروانه
۲۳/۵۹ - ۱ دقیقه	آمریکا	م. بروئر	۲۰۰ متر پروانه
۶۸/۲۳ - ۴ دقیقه	آمریکا	ر. استراچان	۴۰۰ متر چهارشنا
۲۲/۲۳ - ۷ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر امدادی
۲۲/۴۲ - ۳ دقیقه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا
۵۱/۶۰ - امتیاز	ایتالیا	ك. ديبیاسی	شیرجه از سکو
۰۵/۶۱۹ - امتیاز	آمریکا	پ. بوگز	شیرجه از تخته فتر

دایرة المعارف مصوّر

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	ك. اندر	آلمان شرقی	۵۵/۶۵ - امتیاز
۲۰۰ متر آزاد	ك. اندر	آلمان شرقی	۵۹/۲۶ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	پ. توئمر	آلمان شرقی	۰۹/۸۹ - ۴ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	پ. توئمر	آلمان شرقی	۳۷/۱۴ - ۸ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ا. ریشت	آلمان شرقی	۰۱/۸۳ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	ا. ریشت	آلمان شرقی	۱۳/۴۳ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	ه. آنکا	آلمان شرقی	۱۱/۱۶ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	م. کوشه‌وایا	شوروی	۳۳/۳۵ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	ك. اندر	آلمان شرقی	۰۰/۱۳ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر پروانه	آ. پولاک	آلمان شرقی	۱۱/۴۱ - ۲ دقیقه
۴۰۰ متر انفرادی چهارشنا او. تاوبر		آلمان شرقی	۴۲/۷۷ - ۴ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۴۴/۸۲ - ۳ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا		آلمان شرقی	۰۷/۹۵ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	ا. وایتس‌خوسکایا	شوروی	۰۶/۵۹ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	ج. چاندلر	آمریکا	۵۰۶/۱۹ - امتیاز

واترپلو مجارستان

والیبال

مردان لهستان
زنان ژانین

وزنه برداری (از این دوره از بازیها حرکت «پرس» حذف شد)

مگس وزن	ا. ورونین	شوروی	۲۴۲/۵۰۰ کیلوگرم
خروس وزن	ن. نوریکیان	بلغارستان	۲۶۲/۵۰۰ کیلوگرم
پروژن	ن. کولسنیکف	شوروی	۲۸۵ کیلوگرم
سبك وزن	پ. کورول	شوروی	۳۰۵ کیلوگرم
میان وزن	ی. میتکف	بلغارستان	۳۳۵ کیلوگرم
نیم سنگین	و. شاری	شوروی	۳۶۵ کیلوگرم
میان سنگین	د. ریگرت	شوروی	۳۸۲/۵۰۰ کیلوگرم
سنگین وزن	ی. زایتسف	شوروی	۳۸۵ کیلوگرم
فوق سنگین	و. آلكسیف	شوروی	۴۴۰ کیلوگرم

کشتی

آزاد

بلغارستان	ح. عیسیایف	سبک مگس وزن
ژاپن	ی. تاکادا	مگس وزن
شوروی	و. یومین	خروس وزن
کره جنوبی	ژ. م. یانگ	پرواز
شوروی	د. پینی گین	سبک وزن
ژاپن	ج. داته	نیم وزن
آمریکا	ج. پترسن	میان وزن
شوروی	ل. تدیاشویلی	نیم سنگین
شوروی	ای. یاریگین	سنگین وزن
شوروی	س. آندیف	فوق سنگین

کشتی فرنگی «گریکورومن»

شوروی	ا. شوماکف	سبک مگس وزن
شوروی	و. کستانتینوف	مگس وزن
فنلاند	پ. اوکولا	خروس وزن
لهستان	ک. لیپین	پرواز
شوروی	س. نعلبندیان	سبک وزن
شوروی	ا. بیکف	نیم وزن
یوگسلاوی	م. پتکوویچ	میان وزن
شوروی	و. رزانتسف	نیم سنگین
شوروی	ن. بلوشین	سنگین وزن
شوروی	ا. کولشینسکی	فوق سنگین

قایقرانی شراعی «یادبانی»

آلمان شرقی	ی. شومان	«فین»
آلمان غربی	ف. هوبر	۴۷۰ بین المللی
آلمان غربی	ه. بده	

«تورنادو»

بریتانیا	ر. وایت	بین المللی
بریتانیا	ج. اسپورن	
آلمان غربی	ا. ی. دیزج	«فلاتینگ دوچمن»

دايرة المعارف مصور

آلمان غربى
دانمارك
سوئد

ا. ديزج
ى. آلبرشتن

«سلينگ» بين المللى
«تمهست»

آلمان شرقى

فوتبال

مسکو - ۱۹۸۰

دو و میدانی

مردان

۱۰/۲۵ ثانیه	بریتانیا	ا. ولز	۱۰۰ متر
۲۰/۱۹ ثانیه	ایتالیا	پ. منه آ	۲۰۰ متر
۴۴/۶۰ ثانیه	شوروی	و. مارکین	۴۰۰ متر
۴۵/۴ - ۱ دقیقه	بریتانیا	ا. اووت	۸۰۰ متر
۳۸/۴ - ۳ دقیقه	بریتانیا	س. کو	۱۵۰۰ متر
۲۱/- - ۱۳ دقیقه	اتیوپی	م. یفتر	۵۰۰۰ متر
۴۲/۷ - ۲۷ دقیقه	اتیوپی	م. یفتر	۱۰۰۰۰ متر
۲:۱۱ - ۰۳- / ساعت	آلمان شرقی	و. سیرپینسکی	ماراتن
۱۳/۳۹ ثانیه	آلمان شرقی	ت. مونکلت	۱۱۰ متر بامانع

دایرة المعارف مصور

۴۸/۷۰ ثانیه	آلمان شرقی	و. بک	۴۰۰ متر بامانع
۰۹/۷ - ۸ دقیقه	لهستان	ب. مالینوفسکی	۳۰۰۰ متر بامانع
۳۸/۲۶ ثانیه	شوروی		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۰۱/۱ - ۳ دقیقه	شوروی		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۱:۲۳ - ۳۵/۵ ساعت	ایتالیا	م. دامیلانو	۲۰ کیلومتر راه رفتن
۳:۴۹ - ۲۴/ - ساعت	آلمان شرقی	ه. گودر	۵۰ کیلومتر راه رفتن
۲/۳۶ متر	آلمان شرقی	گ. وسیگ	پرش ارتفاع
۸/۵۴ متر	آلمان شرقی	ل. دمبروسکی	پرش طول
۱۷/۳۵ متر	شوروی	ج. اودمانه	پرش سه گام
۵/۷۸ متر	لهستان	و. کزاکیه وچ	پرش با نیزه
۲۱/۳۵ متر	شوروی	و. کزیلیف	پرتاب وزنه
۶۶/۶۴ متر	شوروی	و. راشوپکین	پرتاب دیسک
۹۱/۲۰ متر	شوروی	د. کولا	پرتاب نیزه
۸۱/۸۰ متر	شوروی	ی. سدیخ	پرتاب چکش
۸۴۹۵ - امتیاز	بریتانیا	د. تامپسن	ده گانه

ورزش

۱۱/۰۶ ثانیه	شوروی	ل. کندراتیوا	زنان: ۱۰۰ متر
۲۲/۰۳ ثانیه	آلمان شرقی	ب. ووکل	۲۰۰ متر
۴۸/۸۸ ثانیه	آلمان شرقی	م. کخ	۴۰۰ متر
۱ - ۵۳/۵ دقیقه	شوروی	ن. الیزانکو	۸۰۰ متر
۳ - ۵۶/۶ دقیقه	شوروی	ت. کازانکینا	۱۵۰۰ متر
۱۲/۵۶ ثانیه	شوروی	و. کمیسوا	۱۰۰ متر بامانع
۴۱/۶۰ ثانیه	آلمان شرقی		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۳ - ۲۰/۲ دقیقه	شوروی		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۵۰۸۳ - امتیاز	شوروی	ن. تکاچنکو	پنج گانه
۱/۹۷ متر	ایتالیا	س. سیمونی	پرش ارتفاع
۷/۰۶ متر	شوروی	ت. کلهاکوا	پرش طول
۲۲/۴۱ متر	آلمان شرقی	ا. اسلوبیانک	پرتاب وزنه
۶۹/۹۶ متر	آلمان شرقی	ا. یال	پرتاب دیسک
۶۸/۴۰ متر	کوبا	م. کولن	پرتاب نیزه

بسکتبال

مردان

زنان

یوگسلاوی

شوروی

دايرة المعارف مصور

مشت زنى

شوروى	ش. سابيروف	سبك مگس وزن
بلغارستان	پ. لسف	مگس وزن
كوبا	خ. هرناندىز	خروس وزن
آلمان شرقى	ر. فينك	پر وزن
كوبا	ا. هرا	سبك وزن
ايطاليا	پ. اليوا	سبك نيم وزن
كوبا	ا. آداما	نيم وزن
كوبا	ا. مارتينز	سبك ميان وزن
كوبا	خ. گومز	ميان وزن
يوگسلاوى	س. كاكار	نيم سنگين
كوبا	ت. استيونسن	سنگين وزن

قايرانى «كانوئينگ»

مردان:

شوروى	و. پارفنويچ	۵۰۰ متر «كايك»
آلمان شرقى	ر. هلم	۱۰۰۰ متر «كايك»
شوروى	و. پارفنويچ	۵۰۰ متر «كايك» دونفرى
شوروى	س. چوخراى	۱۰۰۰ متر «كايك» دو نفرى
شوروى	و. پارفنويچ	۱۰۰۰ متر «كايك» دو نفرى
شوروى	س. چوخراى	۱۰۰۰ متر كايك چهار نفرى
آلمان شرقى	س. پوسترخين	۵۰۰ متر كانادائى
شوروى	ل. لوبينف	۱۰۰۰ متر كانادائى
بلغارستان	ل. فلتان	۵۰۰ متر كانادائى دو نفرى
مجارستان	ا. واسكوتى	۱۰۰۰ متر كانادائى دونفرى
مجارستان	ا. پاتزايچين	۱۰۰۰ متر كانادائى دونفرى
رومانى	ت. سيمينوف	

زنان:

آلمان شرقى	ب. فيشر	۵۰۰ متر «كايك» يك نفرى
آلمان شرقى	ك. گناتوس	۵۰۰ متر «كايك» دونفرى
آلمان شرقى	م. بيشف	

دوچرخه سواری

۱۱/۴۰ ثانیه	آلمان شرقی	ل. هسلیش	۱۰۰۰ متر سرعت
۰۲/۹۵۵ - ۱ دقیقه	آلمان شرقی	ل. تامس	۱۰۰۰ متر تعقیبی
۳۵/۶۶ - ۴ دقیقه	سوئیس	ر. د. بوندی	۴۰۰۰ متر تعقیبی
۱۵/۷۰ - ۴ دقیقه	شوروی		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
۲۸/۹ - ۴:۴۸ ساعت (۱۸۹ کیلومتر)	شوروی	س. سوخروچنکف	مسابقه در جاده
۲۱/۷ - ۲:۰۱ ساعت	شوروی		مسابقه در جاده گروهی

سوارکاری

۸ خطا	لهستان	ژ. کووالچیک	پرش جایزه بزرگ
۲۰/۲۵ خطا	شوروی		پرش جایزه بزرگ گروهی
۱۳۷۰ - امتیاز	اتریش	ای. تویرر	درساز
۴۳۸۳ - امتیاز	شوروی		درساز گروهی
۱۰۸/۶۰ - امتیاز	ایتالیا	ف. ا. رومن	مسابقه سه روزه
۴۵۷ - امتیاز	شوروی		مسابقه سه روزه گروهی

شمشیربازی

مردان:

۵ برد	شوروی	و. اسمیرنف	فلوره
	فرانسه		فلوره گروهی
۴ برد	سوئد	ژ. هارمنبرگ	اپه
	فرانسه		اپه گروهی
۵ برد	شوروی	و. کروپوسکف	سایر
	شوروی		سایر گروهی

زنان:

۴ برد	فرانسه	پ. ترینکه	فلوره
	فرانسه		فلوره گروهی

دایرة المعارف مصوّر

ژیمناستیک

مردان:

مجموع حرکات	آ. دتیاتین	شوروی	۱۱۸/۶۵۰ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی		شوروی	۵۸۹/۶۰ - امتیاز
حرکات زمینی	ر. بروکتر	آلمان شرقی	۱۹/۷۵۰ - امتیاز
بارفیکس	س. دلچف	بلغارستان	۱۹/۸۲۵ - امتیاز
پارالل	ا. تکاچف	شوروی	۱۹/۷۷۵ - امتیاز
خرك حلقه	ز. ماگیار	مجارستان	۱۹/۹۲۵ - امتیاز
پرش خرك	ن. آندریانف	شوروی	۱۹/۸۲۵ - امتیاز
دار حلقه	آ. دتیاتین	شوروی	۱۹/۸۷۵ - امتیاز

زنان:

مجموع حرکات	ی. داویدوا	شوروی	۷۹/۱۵۰ - امتیاز
مجموع حرکات گروهی		شوروی	۳۹۴/۹۰ - امتیاز
جوب موازنه	ن. کومانچی	رومانی	۱۹/۸۰۰ - امتیاز
پارالل	م. گنوک	آلمان شرقی	۱۹/۸۷۵ - امتیاز
پرش خرك	ن. شاپوشینیکوا	شوروی	۱۹/۷۲۵ - امتیاز
حرکات زمینی	ن. کیم	شوروی	۱۹/۸۷۵ - امتیاز
	ن. کومانچی	رومانی	۱۹/۸۷۵ - امتیاز

هندبال

مردان

آلمان شرقی

زنان

شوروی

هاکی روی چمن

مردان

هندوستان

زنان

زیمبابوه

جودو

۶۰ کیلوگرم

ت. ری

فرانسه

۶۵ کیلوگرم

ن. سلودوخین

شوروی

۷۱ کیلوگرم

ای. کامبا

ایتالیا

شوروی	ش. خابالری	۷۸ کیلوگرم
سویس	ی. لوتریزبرگر	۸۶ کیلوگرم
بلژیک	ر. وان دوال	۹۵ کیلوگرم
فرانسه	آ. پاریزی	سنگین تراز ۹۵ کیلوگرم
آلمان شرقی	د. لورنز	وزن باز «ابن» پنجگانه جدید
شوروی	ا. ستاروستین	انفرادی
شوروی		گروهی

۵۵۶۸ - امتیاز
۱۶۱۲۶ - امتیاز

قایقرانی «روئینگ»

مردان:

۰۹۶۱ - ۷ دقیقه	فنلاند	پ. کارینن	یک پارویی
۲۴/۳۳ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی	ی. دریفکه	دوپارویی
۴۸/۰۱ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی	ک. کروبلین	دونفری بدون سکان گیر
۰۲/۵۴ - ۷ دقیقه	آلمان شرقی	ی. لاندوویگت	دونفری با سکان گیر
۰۸/۱۷ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی	ب. لاندوویگت	چهارنفری بدون سکان گیر
۱۴/۵۱ - ۶ دقیقه	آلمان شرقی		چهارنفری با سکان گیر
۴۹/۸۱ - ۵ دقیقه	آلمان شرقی		چهارنفری با چهار پارو
۴۹/۰۵ - ۵ دقیقه	آلمان شرقی		هشت نفری

زنان:

۴۰/۶۸ - ۳ دقیقه	رومانی	س. توما	یک پارویی
۱۶/۲۷ - ۳ دقیقه	شوروی	ا. فلوپتسوا	دوپارویی
۱۵/۳۲ - ۳ دقیقه	شوروی	ل. پوپووا	چهار نفری
۳۰/۴۹ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	او. استیندورف	دونفری بدون سکان گیر
۱۹/۲۷ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	ک. کلیر	چهارنفری با سکان گیر
۰۳/۳۲ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		هشت نفری

دایرة المعارف مصوّر

طپانچه آزاد ۵۰ متر	ا. مالنتف	سوروی	۵۸۱ - امتیاز
هدف متحرک ۵۰ متر	ا. سوکلف	سوروی	۵۸۹ - امتیاز
طپانچه خودکار ۲۵ متر	ک. لون	رومانی	۵۹۶ - امتیاز
تفنگ کالیبر کوچک	ک. وارگا	مجارستان	۵۹۹ - امتیاز
تفنگ سه حالت	و. ولاسف	سوروی	۱۱۷۳ - امتیاز
تراپ «کیوتر گلی»	ل. جیوانتی	ایتالیا	۱۹۸ - امتیاز
اسکیت	ه. راسموسن	دانمارک	۱۹۶ - امتیاز

تیراندازی با کمان

مردان	ت. پویکلانین	فنلاند	۲۴۵۵ - امتیاز
زنان	ک. لوسابریده	سوروی	۲۴۹۱ - امتیاز
شنا			
مردان:			

۱۰۰ متر آزاد	ز. ویته	آلمان شرقی	۵۰/۴۰ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	س. کولیاکف	سوروی	۴۹/۸۱ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	و. سالنیکف	سوروی	۵۱/۳۱ - ۳ دقیقه
۱۵۰۰ متر آزاد	و. سالنیکف	سوروی	۵۸/۲۷ - ۱۴ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ب. بارون	سوئد	۵۶/۵۳ ثانیه
۲۰۰ متر پشت	س. والادار	مجارستان	۰۱/۹۳ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	د. گودهیو	بریتانیا	۰۳/۳۴ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ر. شولیا	سوروی	۱۵/۸۵ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	پ. آرویدسن	سوئد	۵۴/۹۲ ثانیه
۲۰۰ متر پروانه	س. فسنگو	سوروی	۵۹/۷۶ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	آ. سدورنکو	سوروی	۲۲/۸۹ - ۴ دقیقه
چهار در ۲۰۰ متر امدادی		سوروی	۲۳/۵۰ - ۷ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		استرالیا	۴۵/۷۰ - ۳ دقیقه
شیرجه از سکو	ف. هوفمن	آلمان شرقی	۸۳۵/۶۵۰ - امتیاز
شیرجه از تخته قنر	آ. پورتنف	سوروی	۹۰۵/۰۲۵ - امتیاز
زنان:			
۱۰۰ متر آزاد	ب. کراوزه	آلمان شرقی	۵۴/۷۹ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	ب. کراوزه	آلمان شرقی	۵۸/۳۳ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ای. دیهرز	آلمان شرقی	۰۸/۷۶ - ۴ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	م. فوردر	استرالیا	۲۸/۹۰ - ۸ دقیقه

۱ - ۰۰/۸۶ دقیقه	آلمان شرقی	ر. راینیش	۱۰۰ متر پشت
۲ - ۱۱/۷۷ دقیقه	آلمان شرقی	ر. راینیش	۲۰۰ متر پشت
۱ - ۱۰/۲۲ دقیقه	آلمان شرقی	او. گوه نیچر	۱۰۰ متر قورباغه
۲ - ۲۹/۵۴ دقیقه	شوروی	ل. کاجوشیت	۲۰۰ متر قورباغه
۱ - ۰۰/۴۲ دقیقه	آلمان شرقی	س. متشوک	۱۰۰ متر پروانه
۲ - ۱۰/۴۴ دقیقه	آلمان شرقی	ای. گیسلر	۲۰۰ متر پروانه
۴ - ۳۶/۲۹ دقیقه	آلمان شرقی	پ. شنايدر	۴۰۰ متر چهارشنا
۳ - ۴۲/۷۱ دقیقه	آلمان شرقی		چهار در ۱۰۰ متر امدادی
۴ - ۰۶/۶۷ دقیقه	آلمان شرقی		چهار در ۱۰۰ متر امدادی چهارشنا
۷۲۵/۹۱۰ - امتیاز	شوروی	ای. کالی نینا	شیرجه از تخته فخر
۵۹۶/۲۵۰ - امتیاز	آلمان شرقی	م. یاشکه	شیرجه از سکو

شوروی

واترپلو

شوروی

والیبال

شوروی

مردان

زنان

دائرة المعارف مصور

وزنه برداری		
۲۵۴ کیلوگرم	شوروی	ک. عثمانلیف
۲۷۵ کیلوگرم	کوبا	د. نونز
۲۹۰ کیلوگرم	شوروی	و. مازین
۳۴۲/۵۰۰ کیلوگرم	بلغارستان	ی. روسف
۳۶۰ کیلوگرم	بلغارستان	آ. زلاتف
۴۰۰ کیلوگرم	شوروی	ی. واردانیان
۳۷۷/۵۰۰ کیلوگرم	مجارستان	ب. باکراکو
۳۹۵ کیلوگرم	چک و اسلواکی	ا. زارمیا
۴۲۴/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	ل. تارانکو
۴۴۰ کیلوگرم	شوروی	س. رحمانف

کشتی

آزاد

ایتالیا	ک. پولیو	سبک مگس وزن
شوروی	ا. بلوگلازوف	مگس وزن
شوروی	س. بلوگلازوف	خروس وزن
شوروی	م. ابوشف	پروژن
شوروی	س. آسایدوف	سبک وزن
بلغارستان	و. رایتچف	نیم وزن
شوروی	ا. آیلف	میان وزن
شوروی	س. اوگانسیان	نیم سنگین
شوروی	ای. مات	سنگین وزن
شوروی	س. آندیف	فوق سنگین

کشتی فرنگی «گریکورومن»

شوروی	ز. ی. پیروف	سبک مگس وزن
شوروی	و. بلاژیدزه	مگس وزن
شوروی	ش. سربکف	خروس وزن
یونان	س. میگیاکیس	پر وزن
رومانی	اس. روسو	سبک وزن
مجارستان	ف. کوچیس	فیم وزن

شوروی	گ. کوریان	میان وزن
مجارستان	ن. نوتنی	نیم سنگین
بلغارستان	گ. رایکف	سنگین وزن
شوروی	ا. کولشینسکی	فوق سنگین
قایقرانی شراعی «بادبانی»		
فنلاند	ای. ریچاردت	«فین» المپیک
برزیل	م. سوارز	بین المللی ۴۷۰
برزیل	ا. پنی دو	
برزیل	آ. ولتر	«تورنادو» بین المللی
برزیل	ل. بیورکستروم	
شوروی	و. مانکین	«استار» بین المللی
شوروی	آ. موزیچنکو	
اسپانیا	آ. آباسکال	«فلایننگ دوچمن»
اسپانیا	م. نوگوئر	
دانمارک		«سلینگ» بین المللی

چك واسلواکی

فوتبال

لس آنجلس - ۱۹۸۴

دو و میدانی

مردان

۹/۹۹ ثانیه	آمریکا	ك. لوئیس	۱۰۰ متر
۱۹/۸۰ ثانیه	آمریکا	ك. لوئیس	۲۰۰ متر
۴۴/۲۷ ثانیه	آمریکا	ا. بایرز	۴۰۰ متر
۱ - ۴۳ دقیقه	برزیل	ی. کروز	۸۰۰ متر
۳ - ۳۲/۵۳ دقیقه	بریتانیا	س. کو	۱۵۰۰ متر
۱۳ - ۰۵/۵۹ دقیقه	مراکش	س. آویتا	۵۰۰۰ متر
۲۷ - ۲۴/۵۴ دقیقه	ایتالیا	ا. کووا	۱۰۰۰۰ متر
۲۱ - ۲:۰۹ ساعت	پرتغال	ك. لوپز	مازارتن
۱۳/۲۰ ثانیه	آمریکا	ر. کینگدوم	۱۱۰ متر بامانع
۴۷/۷۵ ثانیه	آمریکا	ا. موزس	۴۰۰ متر بامانع
۸ - ۱۱/۸۰ دقیقه	کنیا	ژ. کوریر	۳۰۰۰ متر بامانع

دایرة المعارف مصوّر

چهاردر ۱۰۰ متر امدادی	آمریکا	۳۷/۸۳ ثانیه
چهاردر ۴۰۰ متر امدادی	آمریکا	۵۷/۹۱ - ۲ دقیقه
۲۰ کیلومتر راه رفتن	مکزیک	۱۳ - ۱:۲۳ ساعت
۵۰ کیلومتر راه رفتن	مکزیک	۲۶ - ۳:۴۷ ساعت
پرش ارتفاع	آلمان غربی	۲/۳۵ متر
پرش طول	آمریکا	۸/۵۴ متر
پرش سه گام	آمریکا	۱۷/۲۶ متر
پرش با نیزه	فرانسه	۵/۷۵ متر
پرتاب وزنه	ایتالیا	۲۱/۲۶ متر
پرتاب دیسک	آلمان غربی	۶۶/۶۰ متر
پرتاب نیزه	فنلاند	۸۶/۷۶ متر
پرتاب چکش	فنلاند	۷۸/۰۸ متر
ده گانه	بریتانیا	۸۷۹۷ - امتیاز
زنان:		
۱۰۰ متر	آمریکا	۱۰/۹۷ ثانیه
۲۰۰ متر	آمریکا	۲۱/۸۱ ثانیه
۴۰۰ متر	آمریکا	۴۸/۸۳ ثانیه
۸۰۰ متر	رومانی	۵۷ - ۱ دقیقه
۱۵۰۰ متر	ایتالیا	۰۳/۲۵ - ۴ دقیقه
۱۰۰ متر بامانع	آمریکا	۱۲/۸۴ ثانیه
۴۰۰ متر بامانع	مراکش	۵۴/۶۱ ثانیه
چهاردر ۱۰۰ متر امدادی	آمریکا	۴۱/۶۵ ثانیه
چهاردر ۴۰۰ متر امدادی	آمریکا	۱۸/۲۹ - ۳ دقیقه
پنج گانه	استرالیا	۶۳۹۰ - امتیاز
ماراتن	آمریکا	۵۲ - ۲:۲۴ ساعت
پرش ارتفاع	آلمان غربی	۲/۰۲ متر
پرش طول	رومانی	۶/۹۶ متر
پرتاب وزنه	آلمان غربی	۲۰/۴۸ متر
پرتاب دیسک	هلند	۶۵/۳۶ متر
پرتاب نیزه	بریتانیا	۶۹/۵۶ متر

بسکتبال

مردان

آمریکا

آمریکا		زنان
		مشت زنی
آمریکا	پ. گونزالس	سبك مگس وزن
ایتالیا	م. استسکا	مگس وزن
آمریکا	م. تیلور	پر وزن
آمریکا	پ. ویتاكر	سبك وزن
آمریکا	ج. پیگ	سبك نیم وزن
آمریکا	م. براند	نیم وزن
آمریکا	ف. تیت	سبك میان وزن
کره جنوبی	ج. سوچین	میان وزن
یوگسلاوی	ا. ی. پوویچ	نیم سنگین
آمریکا	ه. تیلمن	سنگین وزن
آمریکا	ت. بیگز	فوق سنگین

هندبال

	مردان
یوگسلاوی	زنان

فوتبال فرانسه

قایقرانی «کانوئینگ»

مردان:

۴۷/۸۴ - ۱ دقیقه	نیوزیلند	ی. فرگوسن	۵۰۰ متر «کایاک»
۳۴/۲۱ - ۱ دقیقه	نیوزیلند	ی. فرگوسن	۵۰۰ متر «کایاک» دونفری
	نیوزیلند	پ. مک دونالد	
۴۵/۷۳ - ۳ دقیقه	نیوزیلند	آ. تامپسن	۱۰۰۰ متر «کایاک»
۲۴/۲۲ - ۳ دقیقه	کانادا	ه. فیشر	۱۰۰۰ متر «کایاک» دو نفری
۰۲/۲۸ - ۳ دقیقه	نیوزیلند		۱۰۰۰ متر کایاک چهارنفری
۵۷/۰۱ - ۱ دقیقه	کانادا	ل. کین	۵۰۰ متر کانادائی
۰۶/۳۲ - ۴ دقیقه	آلمان غربی	ا. ایکه	۱۰۰۰ متر کانادائی
۴۳/۶۷ - ۳ دقیقه	یوگسلاوی	م. لیوب	۵۰۰ متر کانادائی دو نفری
	یوگسلاوی	م. نیسوویچ	
۴۰/۶۰ - ۳ دقیقه	رومانی	ا. پتزابیچین	۱۰۰۰ متر کانادائی دونفری

	رومانی	ت. سیمونف	
زنان:			
۵۰۰ متر «کایاک»	سوئد	ا. آندرسن	
۵۰۰ متر «کایاک» دونفری	سوئد	آ. آندرسن	
	سوئد	آ. اولسن	
۵۰۰ متر «کایاک» چهارنفری	رومانی		
دوچرخه سواری			
مردان:			
۱۰۰۰ متر سرعت «تایم تریل»	آمریکا	م. گورسکی	
۱۰۰۰ متر تعقیبی	آلمان غربی	ف. اشمیدکه	
۴۰۰۰ متر تعقیبی	آمریکا	س. هگ	
۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی	استرالیا		
۵۰ کیلومتر	بلژیک	ر. ایلگمز	
مسابقه در جاده	آمریکا	ا. گروال	
مسابقه در جاده گروهی	ایتالیا		
زنان:			
۷۰ کیلومتر	آمریکا	س. کارینتر	
سوارکاری			
پرش جایزه بزرگ	آمریکا	ج. فارگیس	
پرش جایزه بزرگ گروهی	آمریکا		
درساز	آلمان غربی	ر. کلتکه	
درساز گروهی	آلمان غربی		
مسابقه سه روزه	نیوزیلند	م. تود	
سه روزه گروهی	آمریکا		
شمشیربازی			
مردان:			
فلوره	ایتالیا	م. نوما	

ایتالیا		فلوره گروهی
فرانسه	ف. بواس	اپه
آلمان غربی		اپه گروهی
فرانسه	ژ. ف. لامور	سابر
ایتالیا		سابر گروهی
		زنان:
		فلوره
چین	ژ. لوآن	فلوره گروهی
آلمان غربی		ژیمناستیک
		مردان:
		مجموع حرکات
۱۱۸/۷۰۰ - امتیاز	ژاپن	ك. گوشیکن
۵۹۱/۴۰ - امتیاز	آمریکا	مجموع حرکات گروهی
۱۹/۹۲۵ - امتیاز	چین	لی. نینگ
۲۰ - امتیاز	ژاپن	ش. موریسو
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	آمریکا	ب. کتر
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	چین	لی. نینگ
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	چین	یون لو
۱۹/۸۵۰ - امتیاز	ژاپن	ك. گوشیکن
۱۹/۸۵۰ - امتیاز	چین	لی نینگ
		دار حلقه
		دار حلقه
		زنان:
		مجموع حرکات
۷۹/۱۷۵ - امتیاز	آمریکا	م. ل. رتون
۳۹۲/۲۰ - امتیاز	رومانی	مجموع حرکات گروهی
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	چین	م. یانهونگ
۱۹/۹۵۰ - امتیاز	آمریکا	ج. مکنامارا
۱۹/۸۰۰ - امتیاز	رومانی	ا. سابو
۱۹/۸۰۰ - امتیاز	رومانی	س. پوکا
۱۹/۸۷۵ - امتیاز	رومانی	ا. سابو
۱۹/۹۷۵ - امتیاز	رومانی	ا. سابو
۵۷/۹۵۰ - امتیاز	کانادا	ل. فونگ
		چوب موازنه
		چوب موازنه
		پرش خرك
		حرکات زمینی
		ژیمناستیک ریتمیک

پاکستان		مردان
ہلند		زنان
		جودو
ژاپن	س. ہوزوکاوا	۶۰ کیلوگرم
ژاپن	ی. ماتسواوکا	۶۵ کیلوگرم
کرہ جنوبی	ب. کنون آن	۷۱ کیلوگرم
آلمان غربی	ف. وینیکہ	۷۸ کیلوگرم
اتریش	ب. زیگن باخر	۸۶ کیلوگرم
کرہ جنوبی	ہد. زوہا	۹۵ کیلوگرم
ژاپن	ہد. سائتو	سنگین تر از ۹۵ کیلوگرم
ژاپن	ی. یامائیتا	وزن باز «این»

پنجگانه جدید

انفرادی	د. ماسالا	ایتالیا	۵۴۶۹ - امتیاز
گروهی		ایتالیا	۱۶۰۶۰ - امتیاز

قایقرانی - باروزنی «روئینگ»

مردان

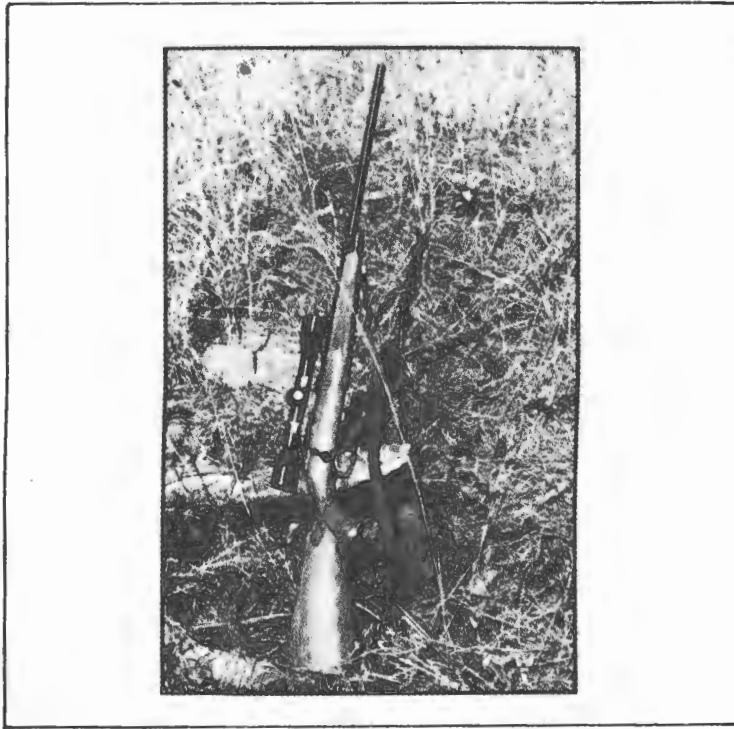
یک پارویی	ب. کاربین	فنلاند	۰۰/۲۴ - ۷ دقیقه
دوپارویی	ب. لویز	آمریکا	۰۳/۴۸ - ۶ دقیقه
دونفری بدون سکان گیر	ب. اینگویت	آمریکا	۰۴/۳۹ - ۶ دقیقه
دونفری با سکان گیر	و. توما	رومانی	۰۵/۹۹ - ۷ دقیقه
چهارنفری با چهار پارو	ك. آبانجناله	ایتالیا	۰۵/۵۷ - ۵ دقیقه
چهارنفری بدون سکان گیر	ج. آبانجناله	ایتالیا	۰۳/۴۸ - ۶ دقیقه
چهارنفری با سکان گیر	دی. کابوآ	ایتالیا	۱۸/۶۴ - ۶ دقیقه
هشت نفری		آلمان غربی	۴۱/۳۲ - ۵ دقیقه
		نیوزیلند	
		بریتانیا	
		کانادا	

زنان:

یک پارویی	و. راسیلا	رومانی	۴۰/۶۸ - ۳ دقیقه
دوپارویی	ام. پویسکو	رومانی	۲۶/۷۵ - ۳ دقیقه
چهار نفری	ا. اولنیوک	رومانی	۱۴/۱۱ - ۳ دقیقه
دونفری بدون سکان گیر	ر. آریا	رومانی	۳۲/۶۰ - ۳ دقیقه
چهارنفری با سکان گیر	ا. هروات	رومانی	۱۹/۳۸ - ۳ دقیقه
هشت نفری		آمریکا	۵۹/۸۰ - ۲ دقیقه

تیراندازی

طپانچه آزاد ۵۰ متر	ز. هایفنگ	چین	۵۶۶ - امتیاز
هدف متحرك ۵۰ متر	ل. ایوی	چین	۵۸۷ - امتیاز
طپانچه خودکار ۲۵ متر	ت. کاماشی	ژاپن	۵۹۵ - امتیاز

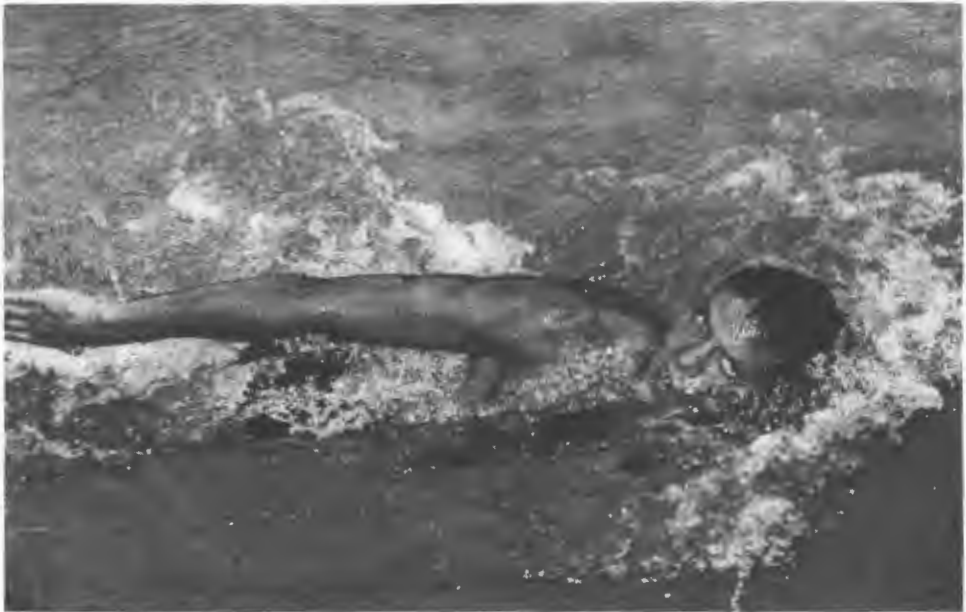

۵۹۹ - امتیاز	آمریکا	ا. اتزل	تفنگ کالیبر کوچک
۱۱۷۳ - امتیاز	بریتانیا	م. کوپر	تفنگ در سه حالت
۱۹۲/۲۴ - امتیاز	ایتالیا	ل. جیووانتی	تراپ «کبوتر گلی»
۱۹۸ - امتیاز	آمریکا	م. دریک	اسکیت
۵۸۹ - امتیاز	فرانسه	ف. هبرل	هدف هوایی تفنگ

زنان:

۵۸۵ - امتیاز	کانادا	ل. توما	تفنگ «اسپرت»
۵۸۱ - امتیاز	چین	ز. وو	کالیبر کوچک سه حالت
۳۹۳ - امتیاز	آمریکا	پ. سپروگین	هدف هوایی
			تیراندازی با کمان

۲۶۱۶ - امتیاز	آمریکا	د. پیس	مردان
۲۵۶۸ - امتیاز	کره جنوبی	ه. سون سنو	زنان

شنا

مردان:

۴۹/۸۰ ثانیه	آمریکا	ر. گابنز	۱۰۰ متر آزاد
۱ - ۴۷/۴۴ دقیقه	آلمان غربی	م. گروس	۲۰۰ متر آزاد
۳ - ۵۱/۲۳ دقیقه	آمریکا	ج. دیکارلو	۴۰۰ متر آزاد
۱۵ - ۰۵/۲۰ دقیقه	آمریکا	م. ایراین	۱۵۰۰ متر آزاد
۵۵/۷۹ ثانیه	آمریکا	ر. کاری	۱۰۰ متر پشت
۲ - ۰۰/۲۳ دقیقه	آمریکا	ر. کاری	۲۰۰ متر پشت
۱ - ۰۱/۶۵ دقیقه	آمریکا	س. لندکویست	۱۰۰ متر قورباغه
۲ - ۱۳/۳۴ دقیقه	کانادا	و. دیویس	۲۰۰ متر قورباغه
۵۳/۰۸ ثانیه	آلمان غربی	م. گروس	۱۰۰ متر پروانه
۱ - ۵۷/۰۴ دقیقه	استرالیا	ج. زبین	۲۰۰ متر پروانه
۲ - ۰۱/۴۲ دقیقه	کانادا	ا. بوآمن	۲۰۰ متر چهارشنا
۴ - ۱۷/۴۱ دقیقه	کانادا	ا. بوآمن	۴۰۰ متر چهارشنا
۳ - ۳۹/۳۰ دقیقه	آمریکا		چهار در ۱۰۰ متر چهارشنا امدادی
۷ - ۱۵/۶۹ دقیقه	آمریکا		چهار در ۲۰۰ متر آزاد امدادی
۷۱۰/۹۱ - امتیاز	آمریکا	گ. لوگانیس	شیرجه از سکو
۷۵۴/۴۱ - امتیاز	آمریکا	گ. لوگانیس	شیرجه از تخته فتر

دایرة المعارف مصوّر

زنان:

۱۰۰ متر آزاد	ك. ستين سيفر	آمریکا	۵۵/۹۲ - ثانیه
۱۰۰ متر آزاد	ن. هاكسهد	آمریکا	۵۵/۹۲ - ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	م. ويت	آمریکا	۵۹/۲۳ - ۱ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	ت. كوهن	آمریکا	۰۷/۱۰ - ۴ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	ت. كوهن	آمریکا	۲۴/۹۵ - ۸ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	ت. اندروز	آمریکا	۰۲/۵۵ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	ی. دوروور	هلند	۱۲/۳۸ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	پ. و استاورن	هلند	۰۹/۸۸ - ۱ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	ا. اوتن بریت	کانادا	۳۰/۳۸ - ۲ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	م. میجر	آمریکا	۵۹/۲۶ - ثانیه
۲۰۰ متر پروانه	م. میجر	آمریکا	۰۶/۰۹ - ۲ دقیقه
۲۰۰ متر چهارشنا	ت. کالکینر	آمریکا	۱۲/۶۴ - ۲ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	ت. کالکینر	آمریکا	۳۹/۲۴ - ۴ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر امدادی		آمریکا	۴۳/۴۳ - ۳ دقیقه
چهار در ۱۰۰ متر چهارشنا امدادی		آمریکا	۰۸/۳۴ - ۴ دقیقه
شیرجه از سکو	ژ. چو	چین	۴۳۵/۵۱ - امتیاز
شیرجه از تخته فتر	س. برنیه	کانادا	۵۳۰/۷۰ - امتیاز

«باله» در آب

زنان:

انفرادی	ت. روئیز	آمریکا	۱۹۸/۴۶۷ - امتیاز
دونفری	ت. روئیز	آمریکا	۱۹۵/۵۸۴ - امتیاز
	ك. كوستی	آمریکا	

یوگسلاوی

واترپلو

والیبال

مردان

زنان

آمریکا

چین

وزنه برداری

مگس وزن	گ. چنگ	چین	۲۳۵ کیلوگرم
خروس وزن	ش. وو	چین	۲۶۷/۵۰۰ کیلوگرم
بروزن	و. چن	چین	۲۸۲/۵۰۰ کیلوگرم

۳۲۰ کیلوگرم	چین	ج. یا او	سبك وزن
۳۴۰ کیلوگرم	آلمان غربی	هـ. رادشینسکی	میان وزن
۳۵۵ کیلوگرم	رومانی	پ. بشرو	نیم سنگین
۳۹۲/۵۰۰ کیلوگرم	رومانی	ن. ولاد	میان سنگین
۳۸۵ کیلوگرم	آلمان غربی	ر. میلر	سنگین وزن
۳۹۰ کیلوگرم	ایتالیا	ن. اوبربورگر	سنگین ۱۱۰ کیلوگرم
۴۱۲/۵۰۰ کیلوگرم	استرالیا	د. لوکین	فوق سنگین

کشتی

آزاد

آمریکا	ر. ویور	سبك مگس وزن
یوگسلاوی	س. ترستنا	مگس وزن
ژاپن	هـ. تومیاما	خروس وزن
آمریکا	ر. لوئیس	پروژن
کره جنوبی	ای. تاکیو	سبك وزن
آمریکا	د. شولتز	نیم وزن
آمریکا	م. شولتز	میان وزن
آمریکا	اد. باناخ	نیم سنگین
آمریکا	ل. باناخ	سنگین وزن
آمریکا	ب. بامگارتتر	فوق سنگین

کشتی فرنگی «گریکورومن»

ایتالیا	و. مانزا	سبك مگس وزن
ژاپن	آ. میاهارا	مگس وزن
آلمان غربی	پ. پاسارلی	خروس وزن
کره جنوبی	و. کی کیم	پر وزن
یوگسلاوی	و. لیسیاک	سبك وزن
فنلاند	ژ. سالوماگی	نیم وزن
رومانی	ی. درایکا	میان وزن
آمریکا	س. فرازر	نیم سنگین
رومانی	و. آندری	سنگین وزن
آمریکا	ج. بلاتنیک	فوق سنگین

قایقرانی شراعی «بادبانی»

آمریکا	ر. هاینز	«فین»
آمریکا	اد. ترویلیان	
آمریکا	ر. دیویس	
آمریکا	و. بوچان	«ستار»
آمریکا	ا. اریکسن	
آمریکا	جی. مک کی	«فلانینگ دوچمن»
آمریکا	و. کارل بوچان	
اسپانیا	ل. دورسته	«۴۷۰» بین المللی
اسپانیا	ر. مولینا	
نیوزیلند	ر. کوترز	«فین»
نیوزیلند	ر. سلرز	«تورنادو»
هلند	س. واندنبرگ	«ویندگلابدینگ»

سئول - ۱۹۸۸

دو و میدانی

مردان:

۹/۹۴ ثانیه	کانادا	بن جانسون	۱۰۰ متر
۱۹/۷۵ ثانیه	آمریکا	جود لوج	۲۰۰ متر
۴۳/۸۷ ثانیه	آمریکا	استیون لوئیس	۴۰۰ متر
۱-۴۳/۴۵ دقیقه	کنیا	پائول ارنگ	۸۰۰ متر
۳-۳۵/۹۶ دقیقه	کنیا	پیتر رونو	۱۵۰۰ متر
۱۳-۱۱/۷۰ دقیقه	کنیا	جان آنگوگی	۵۰۰۰ متر
۲۷-۲۱/۶۰ دقیقه	مراکش	مولی ابراهیم	۱۰۰۰۰ متر
۲-۱۰/۳۲ ساعت	ایتالیا	گلیند و بوردین	ماراتن
۱۲/۹۸ ثانیه	بریتانیا	راجر کینگدام	۱۱۰ متر با مانع
۴۳/۸۷ ثانیه	آمریکا	استیون لوئیس	۴۰۰ متر با مانع
۸-۰۵/۵۱ دقیقه	کنیا	جولیوس کاریوکی	۳۰۰۰ متر با مانع
۳۸/۱۹ ثانیه	شوروی		چهار در ۱۰۰ مترامدادی
۱-۱۰/۵۷ ساعت	چک و اسلواکی	جوزف بریبیلنس	۲۰ کیلومتر راه رفتن

ورزش

۲/۳۸ متر	شوروی	گنادی آودنیکو	پرش ارتفاع
۸/۷۲ متر	آمریکا	کارل لوئیس	پرش طول
۱۷/۱۸ متر	بلغارستان	هریستو مارکوف	پرش سه گام
۲۱/۳۴ متر	آلمان شرقی	اولف تیمرمان	پر تاب وزنه
۵/۹۰ متر	شوروی	سرگئی بوبکا	پرش با نیزه
۸۴/۲۸ متر	فنلاند	تاپیو کوربوس	پر تاب نیزه
۶۸/۸۲ متر	آلمان شرقی	یورگن شولت	پر تاب دیسک
۸۴/۸۰ متر	شوروی	سرگئی لیت وینوف	پر تاب چکش

زنان:

۱۰/۵۴ ثانیه	آمریکا	فلورانس گریفیت جویئر	۱۰۰ متر
۱۰/۵۴ ثانیه	آمریکا	فلورانس گریفیت جویئر	۲۰۰ متر
۴۸/۶۵ ثانیه	شوروی	اولگا بریزگینا	۴۰۰ متر
۱-۵۶/۱۰ دقیقه	آلمان شرقی	سگرون وودارس	۸۰۰ متر
۳-۵۳/۹۶ دقیقه	رومانی	پانولا ایوان	۱۵۰۰ متر
۱۲/۷۶ ثانیه	بلغارستان	بوردانکا دونکوا	۱۰۰ متر با مانع
۵۳/۱۷ ثانیه	استرالیا	دبی فلین تاف کینگ	۴۰۰ متر با مانع
۸-۲۶/۵۳ دقیقه	شوروی	تاتیانا سامولنکو	۳۰۰۰ متر
۳۱-۵/۲۱ دقیقه	شوروی	تاتیانا سامولنکو	۱۰۰۰۰ متر
۴۱/۹۸ ثانیه	آمریکا		چهاردر ۱۰۰ متر امدادی
۳-۱۵/۱۸ دقیقه	شوروی		چهاردر ۴۰۰ متر امدادی
۷۲۹۱ امتیاز	آمریکا	جکی جویئر کرسی	هفت گانه
۲-۲۵/۳۹ ساعت	پرتغال	روزا موتا	ماراتن
۲/۰۳ متر	آمریکا	لوئیز ریتز	پرش ارتفاع
۷/۴۰ متر	آمریکا	جکی جویئر کرسی	پرش طول
۲۲/۲۴ متر	شوروی	نانالیا لیوفسکایا	پر تاب وزنه
۷۳/۳۰ متر	آلمان شرقی	مارتینا هلمن	پر تاب دیسک

بسکتبال

شوروی	مردان
آمریکا	زنان

دوچرخه سواری

دايرة المعارف مصور

مردان:

شوروی	الكساندر كريتكانوف	۱۰۰۰ متر سرعت «تايم تریل»
شوروی	گین تاتوس اوماراس	۴۰۰۰ متر تعقیبی
شوروی		۴۰۰۰ متر تعقیبی گروهی
دانمارك	دان فروت	۵۰ کیلومتر
آلمان شرقی	اولاف لودویگ	مسابقه در جاده
آلمان شرقی		مسابقه در جاده گروهی

زنان:

هلند	مونیک نول	۷۰ کیلومتر
------	-----------	------------

سوارکاری

۱/۲۵ خطا	فرانسه	پی یر دوراند	پرش جایزه بزرگ
۱۷/۲۵ خطا	آلمان غربی		پرش جایزه بزرگ گروهی
۴۳۰۲ امتیاز	آلمان غربی		درساز گروهی

شمشیربازی

مردان:

فرانسه	ژان فرانسوا لامور	فلوره
شوروی		فلوره گروهی
آلمان غربی	آرند اشمیت	اپه
فرانسه		اپه گروهی
مجارستان		سایر گروهی
		زنان:
آلمان غربی		فلوره گروهی

ژیمناستیک

مردان:

۱۱۹/۹۴۵ امتیاز	شوروی	ولادیمیر آرتیموف	مجموع حرکات
----------------	-------	------------------	-------------

مجموع حرکات گروهی	شوروی	۵۹۳/۳۵ امتیاز
حرکات زمینی	شوروی	۱۹/۹۵ امتیاز
بارفیکس	شوروی	۱۹/۹۰۰ امتیاز
پارالل	شوروی	۱۹/۸۱۵ امتیاز
خرك حلقه	شوروی	۱۹/۹۵۰ امتیاز
پرش خرك	چین	۱۹/۸۷۵ امتیاز
دار حلقه	شوروی	۱۹/۹۵۰ امتیاز
	آلمان شرقی	
	هولگر برنت	

زنان:

مجموع حرکات	الن شوشونووا	شوروی	۷۹/۶۶۲ امتیاز
مجموع حرکات گروهی		شوروی	۳۹۵/۴۷۵ امتیاز
پارالل	دانی یلا سیلی واش	رومانی	۲۰/۰۰۰ امتیاز
چوب موازنه	دانی یلا سیلی واش	رومانی	۱۹/۹۲۴ امتیاز
پرش خرك	سه وتلا نابوگنیس	شوروی	۱۹/۹۰۵ امتیاز
حرکات زمینی	دانی یلا سیلی واش	رومانی	۱۹/۹۳۷ امتیاز
حرکات ریتمیک	مارینا لو باچ	شوروی	

هاکی روی چمن

مردان	بریتانیا
زنان	استرالیا

جودو

۶۰ کیلوگرم	کیم جائه پوپ	کره جنوبی
۶۵ کیلوگرم	لی کیو کتون	کره جنوبی
۷۱ کیلوگرم	مارك الکساندر	فرانسه
۷۸ کیلوگرم	والد مارلزن	لهستان
۸۶ کیلوگرم	پیتر زایزن باخر	اتریش
۹۵ کیلوگرم	اره لیو میگونل	برزیل

تیراندازی

مردان:

دایرة المعارف مصوّر

شوروی	آفاناسی کویزمین	کلت
بلغارستان	تاینو و کیر یا کوف	کلت بادی
انگلستان	مک لم کوپر	تفنگ کالیبر کوچک
آلمان شرقی	آکسل وگنر	اسکیت
شوروی	گوران ماکسیموویچ	تفنگ بادی

زنان:

شوروی	ایرینا چیلووا	تفنگ بادی
-------	---------------	-----------

تیراندازی با کمان

آمریکا	جی بارز	مردان
کره جنوبی	کیم سو نیونگ	زنان

شنا

مردان:

۲۲/۱۴ ثانیه	آمریکا	مت بیوندی	۵۰ متر آزاد
۴۸/۶۳ ثانیه	آمریکا	مت بیوندی	۱۰۰ متر آزاد
۱-۴۷/۲۵ دقیقه	استرالیا	دانکن آرمسترانگ	۲۰۰ متر آزاد
۳-۴۶/۹۵ دقیقه	آلمان شرقی	اووه داسلر	۴۰۰ متر آزاد
۱۵-۰۰/۴۰ دقیقه	شوروی	ولادیمیر سالنیکوف	۱۵۰۰ متر آزاد
۵۵/۰۵ ثانیه	ژاپن	دایچی سوزوکی	۱۰۰ متر پشت
۱-۵۹/۳۷ دقیقه	شوروی	ایگور پولیانسکی	۲۰۰ متر پشت
۱-۰۲/۰۴ دقیقه	بریتانیا	آوریان مورهاوس	۱۰۰ متر قورباغه
۲-۱۳/۵۴ دقیقه	مجارستان	یوزف ژابو	۲۰۰ متر قورباغه
۵۳ ثانیه	سورینام	آنتونی نستی	۱۰۰ متر پروانه
۱-۵۶/۹۵ دقیقه	آلمان غربی	میشل گروس	۲۰۰ متر پروانه
۲-۰۰/۱۷ دقیقه	مجارستان	تاماس دارنی	۲۰۰ متر چهارشنا
۴-۱۴/۷۵ دقیقه	مجارستان	تاماس دارنی	۴۰۰ متر چهارشنا
۳-۳۶/۹۳ دقیقه	آمریکا	چهار در ۱۰۰ متر چهارشنای امدادی مردان	
۷-۱۲/۵۱ دقیقه	آمریکا	چهار در ۲۰۰ متر چهارشنای امدادی مردان	
۳-۱۶/۵۳ دقیقه	آمریکا	چهار در ۱۰۰ متر شنای آزاد	

شیرجه از سکو	گرگ لوگانیس	آمریکا	۶۳۸/۶۱ امتیاز
شیرجه از تخته	گرگ لوگانیس	آمریکا	۷۳۰/۸۰ امتیاز

زنان:

۵۰ متر آزاد	کریستین اوتو	آلمان شرقی	۲۵/۴۹ ثانیه
۱۰۰ متر آزاد	کریستین اوتو	آلمان شرقی	۵۴/۹۳ ثانیه
۲۰۰ متر آزاد	هایکه فریدریش	آلمان شرقی	۱-۵۷/۶۵ دقیقه
۴۰۰ متر آزاد	جانث ایوانس	آمریکا	۴-۰۳/۸۵ دقیقه
۸۰۰ متر آزاد	جانث ایوانس	آمریکا	۸-۲۰/۲۰ دقیقه
۱۰۰ متر پشت	کریستین اوتو	آلمان شرقی	۱-۰۰/۸۹ دقیقه
۲۰۰ متر پشت	کریستینا ایگرزگی	مجارستان	۲-۰۹/۲۹ دقیقه
۱۰۰ متر قورباغه	تانیا دانگالاکوا	بلغارستان	۱-۰۷/۹۵ دقیقه
۲۰۰ متر قورباغه	سیلکه هورنز	آلمان شرقی	۲-۲۶/۷۱ دقیقه
۱۰۰ متر پروانه	کریستین اوتو	آلمان شرقی	۵۹ ثانیه
۲۰۰ متر پروانه	کاتلین لوزد	آلمان شرقی	۲-۰۹/۵۱ دقیقه
۲۰۰ متر چهارشنا	دانیلا هانگر	آلمان شرقی	۲-۱۲/۵۹ دقیقه
۴۰۰ متر چهارشنا	جانث ایوانس	آمریکا	۴-۳۷/۷۶ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ مترامدای		آلمان شرقی	۳-۴۰/۶۳ دقیقه
چهاردر ۱۰۰ متر چهارشنا		آلمان شرقی	۴-۰۳/۷۴ دقیقه
شنای هماهنگ	کارولین میچله	کانادا	۱۹۷/۷۱۷ امتیاز
شیرجه از سکو	سویان می	چین	۴۴۵/۲۰ امتیاز
شیرجه از تخته	گائومین	چین	۵۳۹/۶۷ امتیاز

واترپلو

والیبال

مردان	آمریکا
زنان	شوروی

وزنه برداری

مگس وزن	سودالین مارینوف	بلغارستان	۲۷۰ کیلوگرم
خروس وزن	اوکسن نیروریان	شوروی	۲۹۲/۵۰۰ کیلوگرم

دائرة المعارف مصور

۳۴۲/۵۰۰ کیلوگرم	بلغارستان	آنجل گونجف	سبك وزن
۳۷۵ کیلوگرم	بلغارستان	بوريسلاو گيديكوف	میان وزن
۳۷۷/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	اسرائیل آرساماكوف	نیم سنگین
۴۱۲/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	آناتولی خراباتی	میان سنگین
۴۲۵ کیلوگرم	شوروی	پاول کوزنتسوف	سنگین وزن
۴۵۵ کیلوگرم	شوروی	یوری زاخاروویچ	سنگین ۱۱۰ کیلوگرم
۴۶۲/۵۰۰ کیلوگرم	شوروی	الکساندر کورلوویچ	فوق سنگین

کشتی

آزاد

ژاپن	تاکاشی کوبایاشی	۴۸ کیلوگرم
ژاپن	میتسورو ساتو	۵۲ کیلوگرم
شوروی	سرگنی بلوگلازوف	۵۷ کیلوگرم
آمریکا	جان اسمیت	۶۲ کیلوگرم
شوروی	آرسن فادزایف	۶۸ کیلوگرم
آمریکا	کنی ماندی	۷۴ کیلوگرم
کره جنوبی	هان میونگ وو	۸۲ کیلوگرم
آمریکا	کنی ماندی	۸۴ کیلوگرم
شوروی	ماخاریک خادراتسف	۹۰ کیلوگرم
رومانی	واسیلی پوسکاسو	۱۰۰ کیلوگرم
شوروی	دیوید گوبه جیشویلی	۱۳۰ کیلوگرم

کشتی فرنگی

ایتالیا	وینسنزو مانزا	۴۸ کیلوگرم
نروژ	یان رونینگن	۵۲ کیلوگرم
شوروی	کوماندر مجیداف	۶۲ کیلوگرم
شوروی	ایوان زول فلکیان	۶۸ کیلوگرم
کره جنوبی	کیم یانگ نام	۷۴ کیلوگرم
شوروی	میخائیل مامیوشویلی	۸۴ کیلوگرم
بلغارستان	اتاناس کومشف	۹۰ کیلوگرم
لهستان	آندری وروفسکی	۱۰۰ کیلوگرم
شوروی	الکساندر کالین	۱۳۰ کیلوگرم

تکواندو

مردان:

کره جنوبی	وزن اول (زیر ۵۰ کیلو)	تائه هوکوان
کره جنوبی	وزن دوم (۵۰-۵۴ کیلو)	هاتائه کیونک
کره جنوبی	وزن سوم (۵۴-۵۸ کیلو)	یانگ سوک‌جی
کره جنوبی	وزن چهارم (۵۸-۶۴ کیلو)	چانگ میونگ‌سام
کره جنوبی	وزن پنجم (۶۴-۷۰ کیلو)	یونگ کوان پارک
کره جنوبی	وزن ششم (۷۰-۷۶ کیلو)	چیونگ کورهیون
کره جنوبی	وزن هفتم (۷۶-۸۳ کیلو)	کی هانگ لی
کره جنوبی	وزن هشتم (۸۳+ کیلو)	جیمی کیم

زنان:

تایوان	وزن اول (زیر ۴۳ کیلو)	یوفانگ چین
کره جنوبی	وزن دوم (۴۳-۴۷ کیلو)	چونان یول
تایوان	وزن سوم (۴۷-۵۱ کیلو)	چن به لی آن
دانمارک	وزن چهارم (تا ۵۵ کیلو)	آندمت کریستینسن
آمریکا	وزن پنجم (۵۵-۶۰ کیلو)	دانا هی
آمریکا	وزن ششم (۶۰-۶۵ کیلو)	آرلن لیماس
کره جنوبی	وزن هفتم (۶۵-۷۰ کیلو)	کیم هیون هی
آمریکا	وزن هشتم (۷۰+ کیلو)	اینت لائو

تنیس روی چمن

مردان:

انفرادی	میلوسلاو میچیر	چک و اسلواکی
دوبل	کن فالک و رابرت سکوسو	آمریکا

زنان:

انفرادی	استفی گراف	آلمان غربی
دوبل	یانانو و تننا و هله نا سوکورا	چک و اسلواکی

مشت‌زنی

دايرة المعارف مصور

بلغارستان	ايوايلو هريستف	سبك مگس وزن
كره جنوبي	كوانگ سون	مگس وزن
آريكا	كندی مك كینی	پروژن
ایتالیا	جیو وانی بارنیوی	سبك وزن
آلمان شرقی	آندریاس زولوف	سبك نیم وزن
شوروی	ویتا چسلاویانوفسکی	نیم وزن
كنا	روبرت وانجیلا	سبك میان وزن
آلمان شرقی	هنری ماسکه	میان وزن
آريكا	آندرومی نارد	نیم سنگین
آريكا	ری موسر	سنگین وزن
آريكا	لئوكس لونیس	فوق سنگین

هندبال

شوروی	مردان
كره جنوبي	زنان

سوروی فوتبال

تقویم بازیهای المپیک زمستانی

سال محل	تاریخ شروع و ختم	طول مدت
۱۹۲۴ سامونی - فرانسه	۲۵ ژانویه تا ۴ فوریه	۱۱ روز
۱۹۲۸ سن موریتس - سوئیس	۱۱ تا ۱۹ فوریه	۹ روز
۱۹۳۲ لیک پلاسید - آمریکا	۴ تا ۱۵ فوریه	۱۲ روز
۱۹۳۶ گارمیش پارتن - آلمان	۶ تا ۱۶ فوریه	۱۱ روز
۱۹۴۸ سن موریتس - سوئیس	۳۰ ژانویه تا ۸ فوریه	۱۰ روز
۱۹۵۲ سلو - نور	۱۴ تا ۲۵ فوریه	۱۱ روز
۱۹۵۶ کورتینادامپزو - ایتالیا	۲۶ ژانویه تا ۵ فوریه	۱۱ روز
۱۹۶۰ اسکواولی - آمریکا	۱۸ تا ۲۸ فوریه	۱۱ روز
۱۹۶۴ اینسبروک - اتریش	۲۹ ژانویه تا ۹ فوریه	۱۲ روز
۱۹۶۸ گرونوبل - فرانسه	۶ تا ۱۸ فوریه	۱۳ روز
۱۹۷۲ ساپورو - ژاپن	۳ تا ۱۳ فوریه	۱۱ روز
۱۹۷۶ اینسبروک - اتریش	۴ تا ۱۵ فوریه	۱۲ روز
۱۹۸۰ لیک پلاسید - آمریکا	۱۳ تا ۲۴ فوریه	۱۲ روز
۱۹۸۴ سارایوو - یوگسلاوی	۸ تا ۱۹ فوریه	۱۲ روز
۱۹۸۸ کالگاری - کانادا		

نتایج بازیهای المپیک زمستانی از سال ۱۹۲۴ میلادی

* شامونی - ۱۹۲۴ / اسکی صحرانوردی «نوردیک»

۱۸ کیلومتر	ت. هاگ	نروژ	- / ۳۱ - ۱:۱۴ ساعت
۵۰ کیلومتر	ت. هاگ	نروژ	- / ۳۲ - ۳:۴۴ ساعت
۱- * پرش با اسکی	ی. تامز	نروژ	۱۸/۹۶۰ - امتیاز
۲- * صحرانوردی و پرش	ت. هاگ	نروژ	۱۸/۹۰۶ - امتیاز
۵۰۰ متر - اسکیت سرعت	ج. جیوتراو	آمریکا	- / ۴۴ ثانیه
۱۵۰۰ متر	ک. تونبرگ	فنلاند	۲۰/۸ - ۲ دقیقه
۵۰۰۰ متر	ک. تونبرگ	فنلاند	- / ۳۹ - ۸ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	ج. اسکوتناپ	فنلاند	۱۸ - ۴۰/۸ دقیقه
۳- * معدل سرعت و استقامت	ک. تونبرگ	فنلاند	۵/۵ - امتیاز
«باب اسلید» چهارنفری مردان		سوئیس	۱۵ - ۴۵/۵۴ دقیقه
اسکیت هنری مردان	گ. گرافستروم	سوئد	۲۵۷۵/۲۵ - امتیاز
اسکیت هنری زنان	ه. پ. سابو	اتریش	۲۰۹۴/۲۵ - امتیاز
اسکیت هنری مختلط	آ. برگر	اتریش	۷۴/۵۰ - امتیاز
	ه. انگلمان		
هاکی روی یخ		کانادا	

۱- «تامز» سوم شناخته شده بود و در سال ۱۹۷۴م با بررسی مجدد به مقام اول رسید.

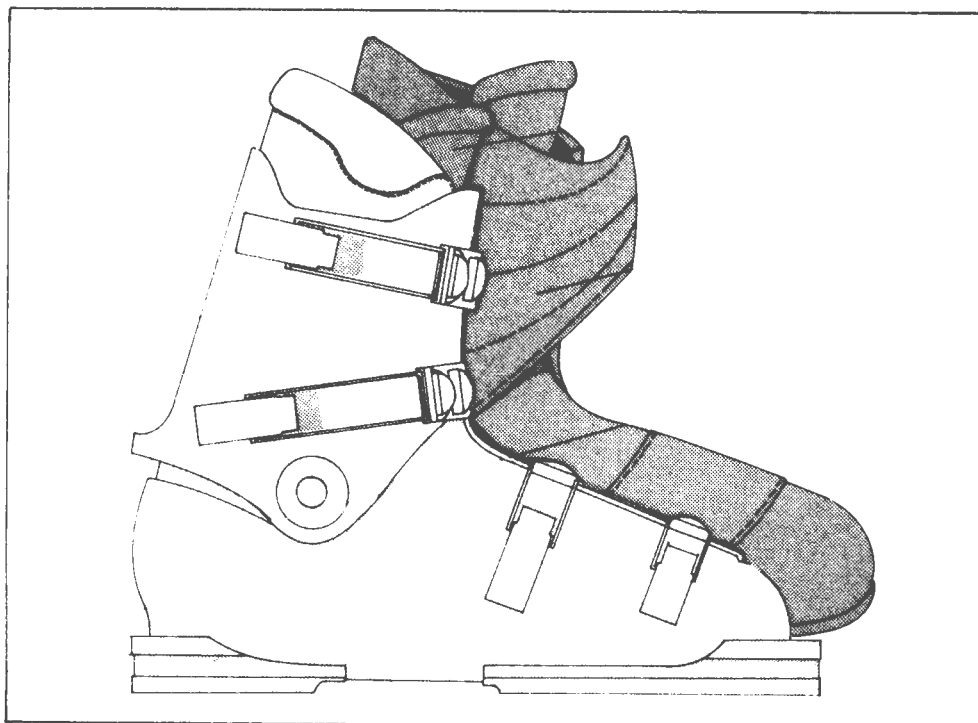
۲- در سالهای ۱۹۲۴ و ۱۹۲۸م برپایه جدول خاصی امتیازات را احتساب می کردند که در سال ۱۹۳۲م تغییر کرد.

۳- معدل سرعت و درجه بندی در ۵۰۰ متر، ۱۵۰۰ متر، ۵ کیلومتر و ۱۰ کیلومتر تعیین شده است.

* سن موریتز - ۱۹۲۸ / اسکی صحرانوردی «نوردیک»

۱۹/۷۰۰ کیلومتر	ی. گروتومیز برآتن	نروژ	۱/۰۱ - ۱:۳۷ ساعت
۵۰ کیلومتر	پ. ا. هدلوند	سوئد	۰۳/ - ۴:۵۲ ساعت
پرش با اسکی ۷۰ متر	آ. آلدنرسن	نروژ	۱۹/۲۰۸ - امتیاز
ترکیبی اسکی و پرش	ی. گروتومیز برآتن	نروژ	۱۷/۸۳۳ - امتیاز
۵۰۰ متر «اسکیت»	ک. تونبرگ	فنلاند	۴۳/۴ ثانیه
	ب. اونسن	نروژ	۴۳/۴ ثانیه
۱۵۰۰ متر	ک. تونبرگ	فنلاند	۲۱/۱ - ۲ دقیقه
۵۰۰۰ متر	ا. بالانگروود	نروژ	۵/۵ - ۸ دقیقه
اسکیت هنری مردان	گ. گرافستروم	سوئد	۲۶۹۸/۲۵ - امتیاز
اسکیت هنری زنان	س. هنی	نروژ	۲۴۵۲/۲۵ - امتیاز
	ا. ژولی - پ.		
اسکیت مختلط	برونت	فرانسه	۱۰۰/۵۰ - امتیاز
باب اسلید ۵ نفری		آمریکا	۲۰/۵ - ۳ دقیقه
«اسکلتن»	جی. هی تن	آمریکا	۱/۸ - ۳ دقیقه
هاکی روی یخ		کانادا	

* ليك پلاسيډ - ۱۹۳۲ / اسكي صحرانوردی «نوردیک»

۱۸۰۰ كيلومتر	س. اوترستروم	سوئڊ	۰۷/- ۱:۲۳ ساعت
۵۰ كيلومتر	و. سآزين	فنلاند	۰۰/- ۴:۲۸ ساعت
برش يا اسكي ۷۰ متر	ب. روود	نروژ	۲۲۸/۱ - امتياز
ترکيبی اسكي و برش	ی. گروتومبر برآتن	نروژ	۴۴۶/- - امتياز
۵۰۰ متر اسکيت	ج. سنا	آمريکا	۴۳/۴ ثانيه
۱۵۰۰ متر اسکيت	ج. سنا	آمريکا	۵۷/۵ - ۲ دقيقه
۵۰۰۰ متر اسکيت	ا. جافي	آمريکا	۴۰/۸ - ۹ دقيقه
۱۰۰۰۰ متر اسکيت	ا. جافي	آمريکا	۱۳/۶ - ۱۹ دقيقه
اسکيت هنری مردان	ک. شآفر	اتريش	۲۶۰۲/- - امتياز
اسکيت هنری زنان	س. هنی	نروژ	۲۳۰۲/۵ - امتياز
اسکيت مختلط	برونت	فرانسه	۷۶/۷ - امتياز
باب اسليد دونفری	ه. استونز	آمريکا	۱۴/۱۴ - ۸ دقيقه
باب اسليد چهار نفری	ک. استونز	آمريکا	۵۳/۶۸ - ۷ دقيقه
هاکی روی يخ		کانادا	

* گارمیش - ۱۹۳۶ / اسکی صحرانوردی «نوردیک»

۱۸ کیلومتر	ا. لارسن	سوئد	۳۸ - ۱:۱۴ ساعت
۵۰ کیلومتر	ا. ویکلوند	سوئد	۱۱ - ۳:۳۰ ساعت
چهار در ۱۰۰۰ متر امدادی	ب. روود	فنلاند	۳۳ - ۲:۴۱ ساعت
پرش اسکی ۷۰ متر	ا. هاگن	نروژ	۲۳۲ - امتیاز
ترکیبی اسکی و پرش	ا. بالانگروود	نروژ	۳۰ / ۴۳۰ - امتیاز
۵۰۰ متر اسکیت	ج. مانینسن	نروژ	۴۳ / ۴ ثانیه
۱۵۰۰ متر اسکیت	ا. بالانگروود	نروژ	۲ - ۱۹ / ۲ دقیقه
۵۰۰۰ متر اسکیت	ا. بالانگروود	نروژ	۶ - ۱۹ / ۸ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر اسکیت	ا. بالانگروود	نروژ	۳۰ - ۲۴ / ۱۷ دقیقه
اسکیت هنری مردان	ک. شافر	اتریش	۲۹۵۹ - امتیاز
اسکیت هنری زنان	س. هنی	نروژ	۴ / ۲۹۷۱ - امتیاز
اسکیت مختلط	م. هربر	فرانسه	۷ / ۷۶ - امتیاز
	ا. بایر	فرانسه	
«باب اسلید» دونفری	ا. براون	آمریکا	۲۹ / ۲۹ - ۵ دقیقه
	آ. واشبون	آمریکا	
باب اسلید چهارنفری		سوئیس	
هاکی روی یخ		بریتانیا	
			۱۹ / ۸۵ - ۵ دقیقه

* سن موريتز - ۱۹۴۸ / اسكى صحرانوردى «نوردىك»

۱:۱۳/۵۰ ساعت	سوئد	م. لوند استروم	۱۸/۲۰۰ كيلومتر
۳:۴۷ - ۴۸ ساعت	سوئد	ن. كارلسن	۵۰ كيلومتر
۲:۳۲/۰۸ ساعت	سوئد		چهار در ۱۰۰۰ متر امدادى
۲۲۸/۱ - امتياز	نروژ	پ. هوگستد	پرش اسكى ۷۰ متر
۴۴۸/۸۰ - امتياز	فنلاند	ه. هاوس	تركيبى اسكى و پرش
۴۳/۱ ثابته	نروژ	ف. هلگسن	۵۰۰ متر اسكيت
۱۷/۶ - ۲ دقيقه	نروژ	س. فرستد	۱۵۰۰ متر اسكيت
۲۹/۴ - ۸ دقيقه	نروژ	ر. لياكلف	۵۰۰۰ متر اسكيت
۱۷ - ۲۶/۳ دقيقه	سوئد	آ. زيفارت	۱۰۰۰۰ متر
۱۷۲۰/۶ - امتياز	آمريكا	ر. باتن	اسكيت هنرى مردان
۱۴۶۷/۷ - امتياز	كانادا	ب. اسكات	اسكيت هنرى زنان
۱۲۳/۵ - امتياز	بلژيك	م. لانوى	اسكيت هنرى مختلط
	بلژيك	پ. بااوگونت	
۲۹/۲ - ۵ دقيقه	سويس	ف. اندريخ	باب اسليد دونفرى
	سويس	ف. والر	
۲۰/۱ - ۵ دقيقه	آمريكا		«باب اسليد» چهار نفرى
	كانادا		هاكى روى يخ
			اسكى آلپين
			مردان:
			سرعت
۲ - ۵۵ - دقيقه	فرانسه	ه. اوريلر	ماربيج
۱۰/۳ - ۲ دقيقه	سويس	ا. راينالتر	تركيبى
۳/۲۷ - امتياز	فرانسه	ه. اوريلر	اسكلتن
۲۳/۲ - ۵ دقيقه	ايتاليا	ن. بى بيا	

زنان:

۲۸/۳ - ۲ دقيقه	سويس	ه. تسولنگر	سرعت
۱ - ۵۷/۲ دقيقه	آمريكا	گ. فرازر	ماربيج
۶/۵۸ - امتياز	اتريش	ت. بيرز	تركيبى

* اسلو - ۱۹۵۲ / اسكى صحرانوردى «نوردىك»

مردان:

۳۴/- / ساعت	نروژ	ه. برندن	۱۸ كيلومتر
۳۳ - ۳۳/۳ - ساعت	فنلاند	و. هاكولينن	۵۰ كيلومتر

چهاردر ۱۰۰۰ متر امدادی	آ. برگمان	فنلاند	۱۶/- ۲:۲۰ ساعت
پرش اسکی ۷۰ متر	س. سلاتویگ	نروژ	۲۲۶/- امتیاز
اسکی و پرش	ک. هنری	نروژ	۴۵۱/۶۲۱ - امتیاز
۵۰۰ متر اسکیت	ه. آندرسن	آمریکا	۴۳/۲ ثانیه
۱۵۰۰ متر اسکیت	ه. آندرسن	نروژ	۲۰/۴ - ۲ دقیقه
۵۰۰۰ متر اسکیت	ه. آندرسن	نروژ	۱۰/۶ - ۸ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر اسکیت	ه. آندرسن	نروژ	۴۵/۸ - ۱۶ دقیقه
اسکی هنری	ر. باتن	آمریکا	۱۷۳۰/۳ - امتیاز
باب اسلید دونفری	آ. اوستلر	آلمان	۵ - ۲۴/۵۴ دقیقه
باب اسلید چهارنفری		آلمان	۵ - ۰۷/۸۴ دقیقه
هاکی روی یخ		کانادا	

اسکی آلپین

مردان			
ماربیچ بزرگ	اش. اریکسن	نروژ	۲ - ۲۵/- دقیقه
ماربیچ	ا. شنایدر	اتریش	۲ - ۰۰/- دقیقه
سرعت	ز. کولو	ایتالیا	۲ - ۳۰/۸ دقیقه

زنان:

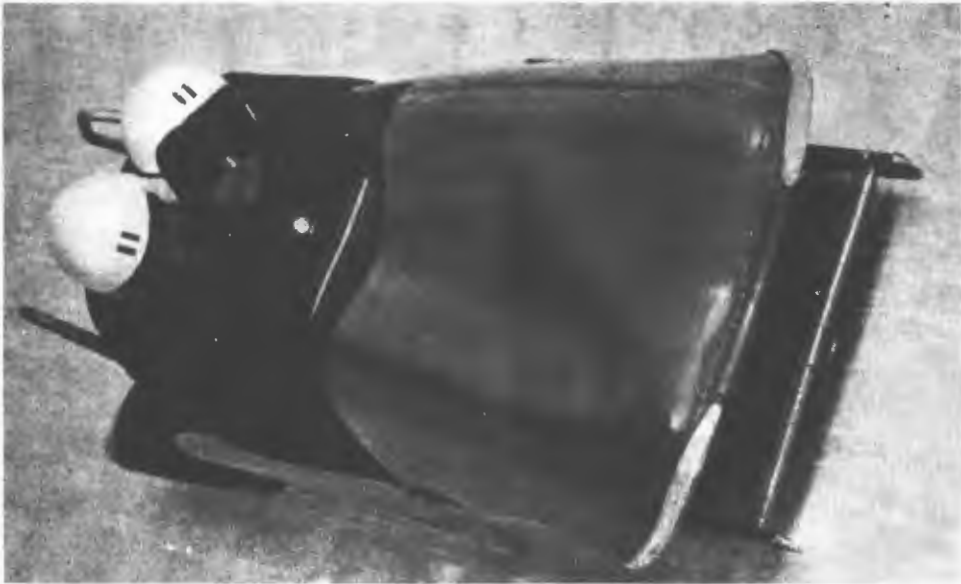
ماربیچ بزرگ	آ. م. لاورنس	آمریکا	۲ - ۰۶/۸ دقیقه
ماربیچ	آ. م. لاورنس	آمریکا	۱ - ۵۷/۲ دقیقه
سرعت	ت. ج. بایزر	اتریش	۱ - ۴۷/۱ دقیقه
اسکی هنری	ژ. آلتویگ	بریتانیا	۱۴۵۵/۸ - امتیاز
اسکی مختلط	ر. فالک	آلمان	۱۰۶/۶ - امتیاز
	پ. فالک	آلمان	
۱۰۰۰۰ متر «نوردیک»	ل. ویدمن	فنلاند	۴۰/- ۴۱ دقیقه

* کورتینا دامپزو - ۱۹۵۶ / اسکی آلپین

مردان:

* ماربیچ بزرگ	آ. سایلر	اتریش	۳ - ۰/۱ دقیقه
ماربیچ	آ. سایلر	اتریش	۳ - ۱۴/۷ دقیقه
سرعت	آ. سایلر	اتریش	۲ - ۵۲/۲ دقیقه

زنان:

۱-۵۶/۵ دقیقه	آلمان	ا. ریشرت	مارپیچ بزرگ
۱-۵۲/۳ دقیقه	سوئیس	ر. کلپارد	مارپیچ
۱-۴۰/۷ دقیقه	سوئیس	م. برتود	سرعت
			اسکی «نوردیک»
			مردان:
۳۹-۴۹ دقیقه	نروژ	ه. برندن	۱۵ کیلومتر
۱:۴۴-۰۶/۰۶ ساعت	فنلاند	و. هاگولی نن	۳۰ کیلومتر
۲۷-۲:۵۰ ساعت	سوئد	یرن برگ	۵۰ کیلومتر
۳۰-۲:۱۵ ساعت	شوروی		چهار در ۱۰۰۰۰ متر امدادی
۲۲۷- امتیاز	فنلاند	آ. هایوارینن	پرش با اسکی ۷۰ متر
۴۵۵- امتیاز	نروژ	س. سنترسن	ترکیبی اسکی و پرش
			زنان:
۱۱-۳۸ دقیقه	شوروی	ل. کوژیروا	۱۰۰۰۰ متر
۰۱-۱:۰۹ ساعت	فنلاند		سه در ۵۰۰۰ متر امدادی
			اسکیت
۱۴۹۷/۹۵- امتیاز	آمریکا	ه. جنکینز	اسکیت هنری مردان
۱۸۶۶/۳۹- امتیاز	آمریکا	ت. آلبرایت	اسکیت هنری زنان
۱۰۱/۸- امتیاز	اتریش	ا. شواتز	اسکیت هنری مختلط
	اتریش	ک. اپلت	

مردان:

اسکیت ۵۰۰ متر	ی. کریشین	شوروی	۴۰/۲ ثانیه
اسکیت ۱۵۰۰ متر	ی. کریشین	شوروی	۰۸/۶ - ۲ دقیقه
* «آنتون سایلر» همان «تونی سایلر» قهرمان معروف است.			
اسکیت ۵۰۰۰ متر	ب. شیلکف	شوروی	۴۸/۷ - ۷ دقیقه
اسکیت ۱۰۰۰۰ متر	س. اریکسن	سوئد	۳۵/۹ - ۱۶ دقیقه
باب اسلید دونفری	ل. دال کستا	ایتالیا	۳۰/۱۴ - ۵ دقیقه
	ج. کنتی	ایتالیا	
باب اسلید چهار نفری		سوئیس	۱۰/۴۴ - ۵ دقیقه
هاکی روی یخ		شوروی	

* اسكواولى - ۱۹۶۰ / آلپين اسكى

			مردان:
۴۸/۳ - ۱ دقيقه	سويس	ر. اشتاب	مارپيچ بزرگ
۰۸/۹ - ۲ دقيقه	اتريش	ا. هينترسر	مارپيچ
۰۶/- - ۲ دقيقه	فرانسه	ژ. ووارنه	سرعت
			زنان:
۳۹/۹ - ۱ دقيقه	سويس	ى. روگ	مارپيچ بزرگ
۴۹/۶ - ۱ دقيقه	كانادا	ا. هگنوايت	مارپيچ
۳۷/۶ - ۱ دقيقه	آلمان	ه. بايبل	سرعت
			نورديك اسكى
			مردان:
۵۱-۵۵/۵ - ۵۱ دقيقه	نروژ	ه. بروسون	۱۵ كيلومتر
۰۳/۹ - ۱-۵۱ ساعت	سوئد	س. ينيگر	۳۰ كيلومتر
۰۶/۳ - ۲-۵۹ ساعت	فنلاند	ك. هامالائين	۵۰ كيلومتر

ورزش

۲-۱۸-۴۵/۶ ساعت	فنلاند		چهار در ۱۰ کیلومتر امدادی
۴۵۷/۹۵۲ - امتیاز	آلمان	گ. توما	اسکی ترکیبی
۲۲۷/۲ - امتیاز	آلمان	ه. رکنگل	برش اسکی ۷۰ متر
۱:۰۴/۲۱/۴ ساعت	سوئد		سه در ۵ کیلومتر امدادی
			زنان:
۳۹-۴۶/۶ دقیقه	شوروی	م. گوساکووا	۱۰ کیلومتر اسکی
			مردان:
۴۰/۲ ثانیه	شوروی	ی. گریشین	۵۰۰ متر
۲-۱۰/۴ دقیقه	شوروی	ی. گریشین	۱۵۰۰ متر
۲-۱۰/۴ دقیقه	نروژ	ر. آس	
۷-۵۱/۳ دقیقه	شوروی	و. کوزیچکین	۵۰۰۰ متر
۱۵-۴۶/۶ دقیقه	نروژ	ک. یوهانسن	۱۰۰۰۰ متر
			زنان:
۴۵/۹ ثانیه	آلمان	ه. هاسه	۵۰۰ متر
۱-۳۴/۱ دقیقه	شوروی	ک. گوسهوا	۱۰۰۰ متر
۲-۲۵/۲ دقیقه	شوروی	ل. سکو بلیکووا	۱۵۰۰ متر
۵-۱۴/۳ دقیقه	شوروی	ل. سکو بلیکووا	۳۰۰۰ متر
			اسکی هنری
۱۴۴۰/۲ - امتیاز	آمریکا	د. جنکینز	مردان
۱۴۹۰/۱ - امتیاز	آمریکا	ک. هیس	زنان
۸۰/۸ - امتیاز	کانادا	ب. واگنر	مختلط
		ر. پل کانادا	
			بیاتلن
۱:۳۳-۲۱/۶ ساعت	سوئد	ک. لستاندر	۲۰ کیلومتر
	آمریکا		هاکی روی یخ
			* اینسبروک - ۱۹۶۴ / اسکی آلپین
			مردان:
۱-۴۶/۷۱ دقیقه	فرانسه	ف. بونلیو	مارپیچ بزرگ
۲-۲۱/۱۳ دقیقه	اتریش	ی. اشتیگلر	مارپیچ
۲-۱۸/۱۶ دقیقه	اتریش	ی. زیمرمن	سرعت
			زنان:

۵۲/۲۴ - ۱ دقیقه	فرانسه	م. گواتشل	مارییچ بزرگ
۲۹/۸۶ - ۱ دقیقه	فرانسه	ك. گواتشل	مارییچ
۵۵/۳۹ - ۱ دقیقه	اتریش	ك. هاس	سرعت
			اسكى صحرانوردی «نوردبك» مردان:
۵۴/۱ - ۵۰ دقیقه	فنلاند	ا. مانتی رانتا	۱۵ كيلومتر
۱:۳۰ - ۵۰/۷ ساعت	فنلاند	ا. مانتی رانتا	۳۰ كيلومتر
۲:۴۳ - ۵۲/۶ ساعت	سوئد	س. یرنبرگ	۵۰ كيلومتر
۲:۱۸ - ۳۴/۶ ساعت	سوئد		چهار در ۱۰ كيلومتر امدادی
۴۶۹/۲۸ - امتیاز	نروژ	ت. کنوتسن	اسكى ترکیبی
۲۲۹/۹ - امتیاز	فنلاند	و. کانك کتن	پرش اسكى ۷۰ متر
۲۳۰/۷ - امتیاز	نروژ	ت. انگان	پرش اسكى ۹۰ متر
			زنان:
۱۷ - ۵۰/۵ دقیقه	شوروی	ك. بویارسکیخ	۵ كيلومتر
۲۴/۳ - ۴۰ دقیقه	شوروی	ك. بویارسکیخ	۱۰ كيلومتر

ورزش

۲۰/۲ - ۵۹ دقیقه	شوروی		سه در ۵ کیلومتر امدادی اسکیت مردان:
۴۰/۱ ثانیه	آمریکا	ر. مك درموت	۵۰۰ متر
۱۰/۳ - ۲ دقیقه	شوروی	آ. آنستون	۱۵۰۰ متر
۲۸/۴ - ۷ دقیقه	نروژ	ك. یوهانسن	۵۰۰۰ متر
۵۰/۱ - ۱۵ دقیقه	سوئد	ی. نیلسن	۱۰۰۰۰ متر
			زنان
۴۵/- ثانیه	شوروی	ل. اسکلیکوا	۵۰۰ متر
۳۳/۲ - ۱ دقیقه	شوروی	ل. اسکلیکوا	۱۰۰۰ متر
۲۲/۶ - ۲ دقیقه	شوروی	ل. اسکلیکوا	۱۵۰۰ متر
۱۴/۳ - ۵ دقیقه	شوروی	ل. اسکلیکوا	۳۰۰۰ متر
			اسکیت هنری
۱۹۱۶/۹ - امتیاز	آلمان	م. اشنل دورفر	مردان
۲۰۱۸/۵ - امتیاز	هلند	س. دیزکسترا	زنان
۱۰۴/۴ - امتیاز	شوروی	ل. بلوسوا	مختلط
	شوروی	ا. پروتوپوف	
			بیاتلن
۲۰/۲۶/۸ - ۱:۲۰ ساعت	شوروی	و. ملیانین	۲۰ کیلومتر لوژ مردان:
۲۶/۷۷ - ۳ دقیقه	آلمان	ت. کوهلر	یک نفری
۴۱/۶۲ - ۱ دقیقه	اتریش	ژ. فایزمانتل	دونفری
	اتریش	م. استنگل	
			زنان:
۲۴/۶۷ - ۳ دقیقه	آلمان	ا. اندرلین	یک نفری
			باب اسلید
۲۱/۹۰ - ۴ دقیقه	بریتانیا	ث. ناش	دو نفری
	بریتانیا	ر. دیکسن	
۱۴/۴۶ - ۴ دقیقه	کانادا		چهار نفری
	شوروی		هاکی روی یخ

دايرة المعارف مصور

* گرونوبل - ۱۹۶۸ اسکی آلپین

مردان:

۲۸/۲۹ - ۳ دقیقه	فرانسه	ژ.ك. کیلی	مارپیچ بزرگ
۷۳/۳۹ - ۱ دقیقه	فرانسه	ژ.ك. کیلی	مارپیچ
۸۵/۵۹ - ۱ دقیقه	فرانسه	ژ.ك. کیلی	سرعت

زنان:

۹۷/۵۱ - ۱ دقیقه	کانادا	ن. گرین	مارپیچ بزرگ
۸۶/۲۵ - ۱ دقیقه	فرانسه	م. گوآشل	مارپیچ
۸۷/۴۰ - ۱ دقیقه	اتریش	ا. پال	سرعت

اسکی «نوردیک»

مردان:

۲/۵۴ - ۴۷ دقیقه	نروژ	ه. گر ویننگن	۱۵ کیلومتر
۲/۳۹ - ۱:۳۵ ساعت	ایتالیا	ف. نونز	۳۰ کیلومتر
۸/۴۵ - ۲:۲۸ ساعت	نروژ	ا. الفزایتر	۵۰ کیلومتر
۵/۳۳ - ۲:۰۸ ساعت	نروژ		چهار در ۱۰ کیلومتر امدادی
۰۴/۴۴۹ - امتیاز	آلمان	ف. کلر	اسکی ترکیبی
۵/۲۱۶ - امتیاز	چک و اسلواکی	ی. راسکا	پرش اسکی ۷۰ متر
۳/۲۳۱ - امتیاز	شوروی	و. بلوشف	پرش اسکی ۹۰ متر

زنان:

۲/۴۵ - ۱۶ دقیقه	سوئد	ت. گوستافسن	۵ کیلومتر
۵/۴۶ - ۳۶ دقیقه	سوئد	ت. گوستافسن	۱۰ کیلومتر
-/۳۰ - ۵۷ دقیقه	نروژ		سه در ۵ کیلومتر امدادی

اسکیت

مردان:

۳/۴۰ - نایه	آلمان	ا. کلر	۵۰۰ متر
۴/۰۳ - ۲ دقیقه	هلند	ك. وركرك	۱۵۰۰ متر
۴/۲۲ - ۷ دقیقه	نروژ	آ. مایر	۵۰۰۰ متر
۶/۲۳ - ۱۵ دقیقه	سوئد	ی. هوگلین	۱۰۰۰۰ متر

زنان:

۱/۴۶ - نایه	شوروی	ل. تبتووا	۵۰۰ متر
۶/۳۲ - ۱ دقیقه	هلند	ك. گیسن	۱۰۰۰ متر
۴/۲۲ - ۲ دقیقه	فنلاند	ك. موستونن	۱۵۰۰ متر
۲/۵۶ - ۴ دقیقه	هلند	ی. شوت	۳۰۰۰ متر

ورزش

اسکیت هنری		
۱۸۹۴/۱ - امتیاز	اتریش	و. شوارتز
۱۹۷۰/۵ - امتیاز	آمریکا	ب. فلمینگ
۳۱۵/۲ - امتیاز	شوروی	ل. بلوسوا
	شوروی	ا. برتوبوف
		بیاتلن
۱:۱۳ - ۴۵/۹ ساعت	نروژ	م. سولبرگ
۲:۱۳ - ۰۲/۴ ساعت	شوروی	چهار در ۷/۵ کیلومتر امدادی
		لوژ
		مردان:
۲ - ۵۲/۴۸ دقیقه	اتریش	م. اشمیدت
۱ - ۳۵/۸۵ دقیقه	آلمان شرقی	ت. کهلر
	آلمان شرقی	ک. بونساک
		زنان:
۲ - ۲۸/۶۶ دقیقه	ایتالیا	ای. لجنر
		یک نفری
		باب اسلید
۴ - ۴۱/۵۴ دقیقه	ایتالیا	ای. موتی
	ایتالیا	ل. دوبانولیز
۲ - ۱۷/۳۹ دقیقه	ایتالیا	چهار نفری
	شوروی	هاکی روی یخ

* ساپورو - ۱۹۷۲ / اسكى آلهين

مردان:			
۰۹/۶۲ - ۳ دقيقه	ايتاليا	گ. توننى	ماربيچ بزرگ
۰۴۹/۲۷ - ۱ دقيقه	اسپانيا	ف. اوشوا	ماربيچ
۰۵۱/۴۳ - ۱ دقيقه	سويس	ب. روسى	سرعت
زنان:			
۰۲۹/۹۰ - ۱ دقيقه	سويس	م. ت. نادىگ	ماربيچ بزرگ
۰۳۱/۲۴ - ۱ دقيقه	آمريکا	ب. کوچران	ماربيچ
۰۳۶/۶۸ - ۱ دقيقه	سويس	م. ت. نادىگ	سرعت
اسكى «نوردىک»			
مردان:			
۰۲۸/۲۴ - ۴۵ دقيقه	سوئد	س. ا. لوندباک	۱۵ كيلومتر
۰۳۱/۱۵ - ۱:۳۶ ساعت	شوروى	و. ودينين	۳۰ كيلومتر
۰۱۴/۷۵ - ۲:۴۳ ساعت	نروژ	ب. تيلدروم	۵۰ كيلومتر
۰۴۷/۹۴ - ۲:۰۴ ساعت	شوروى		چهار در ۱۰ كيلومتر امدادى
۰۴۱۳/۳۴۰ - امتياز	آلمان شرقى	ا. ولينگ	اسكى تركيبى
۰۲۴۴/۲ - امتياز	ژاپن	ى. كازايا	پرش اسكى ۷۰ متر
۰۲۱۹/۹ - امتياز	لهستان	و. فورتونا	پرش اسكى ۹۰ متر
زنان:			
۰۰۰/۵۰ - ۱۷ دقيقه	شوروى	گ. كولاكوا	۵ كيلومتر
۰۱۷/۸۲ - ۳۴ دقيقه	شوروى	گ. كولاكوا	۱۰ كيلومتر
۰۴۶/۱۵ - ۴۸ دقيقه	شوروى		سه در ۵ كيلومتر امدادى
اسكىت			
مردان:			
۰۳۹/۴۴ - ثانيه	آلمان غربى	ا. كلر	۵۰۰ متر
۰۰۲/۹۶ - ۲ دقيقه	هلند	آ. شنك	۱۵۰۰ متر
۰۲۳/۶۱ - ۷ دقيقه	هلند	آ. شنك	۵۰۰۰ متر
۰۰۱/۳۵ - ۱۵ دقيقه	هلند	آ. شنك	۱۰۰۰۰ متر
زنان:			
۰۴۳/۳۳ - ثانيه	آمريکا	ا. هنينگ	۵۰۰ متر
۰۳۱/۴۰ - ۱ دقيقه	آلمان غربى	م. فلوگ	۱۰۰۰ متر
۰۱۰/۸۵ - ۲ دقيقه	آمريکا	د. هولوم	۱۵۰۰ متر
۰۵۲/۱۴ - ۴ دقيقه	هلند	اش. کيزر	۳۰۰۰ متر

اسکیت هنری

۲۷۳۹/۱ - امتیاز	چک و اسلواکی	ا. نیلا	مردان
۲۷۵۱/۵ - امتیاز	اتریش	ب. شوبا	زنان
۴۲۰/۴ - امتیاز	شوروی	ا. ردینا	مختلط
	شوروی	ا. زایتسف	
			بیاتلن
۱:۱۵ - ۵۵/۵۰ ساعت	نروژ	م. سولبرگ	۲۰ کیلومتر
۱:۵۱ - ۴۴/۹۲ ساعت	شوروی		چهار در ۷/۵ کیلومتر امدادی
			لوژ
			مردان:
۲۷/۵۸ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	و. شایدل	یک نفری
۲۸/۳۵ - ۱ دقیقه	ایتالیا		دو نفری
۱۸/۳۵ - ۱ دقیقه	آلمان شرقی		دو نفری
			زنان:
۵۹/۱۸ - ۲ دقیقه	آلمان شرقی	آ. م. مولر	یک نفری
			باب اسلید
۴۷/۰۷ - ۴ دقیقه	آلمان غربی	و. زیممر	دو نفری
	آلمان	پ. اوتسنایدر	
۴۳۰۷ - ۴ دقیقه	سوئیس		چهار نفری
	شوروی		هاکی روی یخ

* اینسبروک - ۱۹۷۶ اسکی آلبین

			مردان:
۲۶/۹۷ - ۳ دقیقه	سوئیس	ه. همی	مارپیچ بزرگ
۰۳/۲۹ - ۲ دقیقه	ایتالیا	پ. گروس	مارپیچ
۴۵/۷۳ - ۱ دقیقه	اتریش	ف. کلامر	سرعت
			زنان:
۲۹/۱۳ - ۱ دقیقه	کانادا	ک. کراینر	مارپیچ بزرگ
۳۰/۵۴ - ۱ دقیقه	آلمان غربی	ر. میترمایر	مارپیچ
۴۶/۱۶ - ۱ دقیقه	آلمان غربی	ر. میترمایر	سرعت
			اسکی «نوردیک»
			مردان:
۵۸/۴۷ - ۴۳ دقیقه	شوروی	ن. بویاکف	۱۵ کیلومتر

دایرة المعارف مصور

۳۰ کیلومتر	س. ساولیف	شوروی	۲۹/۳۸ - ۱:۳۰ ساعت
۵۰ کیلومتر	ای. فورمر	فنلاند	۳۰/۰۵ - ۲:۳۷ ساعت
چهار در ۱۰ کیلومتر امدادی		فنلاند	۵۹/۷۲ - ۲:۰۷ ساعت
اسکی ترکیبی	ا. ولینگ	آلمان شرقی	۴۲۳/۳۹ - امتیاز
پرش اسکی ۷۰ متر	ه. گ. آشنباخ	آلمان شرقی	۲۵۲۱ - امتیاز
پرش اسکی ۹۰ متر	ک. اشنایل	اتریش	۲۳۴/- - امتیاز
زنان:			
۵ کیلومتر	ه. تاکالو	فنلاند	۴۸/۶۹ - ۱۵ دقیقه
۱۰ کیلومتر	ر. اسمتانیا	شوروی	۱۳/۴۱ - ۳۰ دقیقه
چهار در ۵ کیلومتر امدادی		شوروی	۱:۰۷ - ۴۹/۷۵ ساعت
اسکییت			
مردان:			
۵۰۰ متر	ا. کولیکف	شوروی	۳۹/۱۷ ثانیه
۱۰۰۰ متر	پی. مولر	آمریکا	۱۹/۳۲ - ۱ دقیقه
۱۵۰۰ متر	ی. ستورهلث	نروژ	۵۹/۳۸ - ۱ دقیقه
۵۰۰۰ متر	س. استنسن	نروژ	۲۴/۴۸ - ۷ دقیقه
۱۰۰۰۰ متر	پ. کلاینه	هلند	۱۴ - ۵۰/۵۹ دقیقه
زنان:			
۵۰۰ متر	ش. یانگ	آمریکا	۴۲/۷۶ ثانیه
۱۰۰۰ متر	ت. آورنیا	شوروی	۲۸/۴۳ - ۱ دقیقه
۱۵۰۰ متر	گ. استپانسکایا	شوروی	۱۶/۵۸ - ۲ دقیقه
۳۰۰۰ متر	ت. آورنیا	شوروی	۴۵/۱۹ - ۴ دقیقه
اسکییت هنری			
مردان	ج. کوری	بریتانیا	۱۹۲/۷۴ - امتیاز
زنان	د. هامیل	آمریکا	۱۹۳/۸۰ - امتیاز
مختلط	ا. ردینیا	شوروی	۱۴۰/۵۴ - امتیاز
	آ. زایستف	شوروی	
رقص روی یخ			
دونفری	ل. پاخومووا	شوروی	۲۰۹/۹۲ - امتیاز
	آ. گورشکف	شوروی	
بیاتلن			
۲۰ کیلومتر	ن. کروگلف	شوروی	۱۲/۲۶ - ۱:۱۴ ساعت
چهار در ۷/۵ کیلومتر امدادی		شوروی	۵۵/۶۴ - ۱:۵۷ ساعت

			لسوژ
			مردان:
۲۷/۶۸۸ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	د. گونتر	يك نفری
۲۵/۶۰۴ - ۱ دقیقه	آلمان شرقی	ه. رین	دونفری
	آلمان شرقی	ن. هان	
			زنان:
۵۰/۶۲۱ - ۲ دقیقه	آلمان شرقی	م. شومان	يك نفری
			باب اسلید
۴۴/۴۲ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	م. نهمر	دونفری
	آلمان شرقی	ب. گرمشهوزن	
۴۰/۴۳ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی		چهارنفری
		شوروی	هاکی روی یخ

* ليك بلاسید - ۱۹۸۰ اسکی آلپین

			مردان:
۴۰/۷۴ - ۲ دقیقه	سوئد	ا. اشتتمارک	مارپیچ بزرگ
۴۴/۲۶ - ۱ دقیقه	سوئد	ا. اشتتمارک	مارپیچ
۴۵/۵۰ - ۱ دقیقه	اتریش	ل. اشتوک	سرعت
			زنان:
۴۱/۶۶ - ۲ دقیقه	لیختن اشتاین	ه. ونتزل	مارپیچ بزرگ
۲۵/۰۹ - ۱ دقیقه	لیختن اشتاین	ه. ونتزل	مارپیچ
۳۷/۵۲ - ۱ دقیقه	اتریش	آ. پرول	سرعت
			اسکی «نوردیک»
			مردان:
۵۷/۶۳ - ۴۱ دقیقه	سوئد	ت. واسبرگ	۱۵ کیلومتر
۰۲/۸۰ - ۱:۲۷ ساعت	شوروی	ن. زیمیانف	۳۰ کیلومتر
۲۴/۶۰ - ۲:۲۷ ساعت	شوروی	ن. زیمیانف	۵۰ کیلومتر
۰۳/۴۶ - ۱:۵۷ ساعت	شوروی		چهاردر ۱۰ کیلومتر امدادی
۴۳۲/۲۰۰ - امتیاز	آلمان شرقی	ا. ولینگ	اسکی ترکیبی

دايرة المعارف مصور

۲۶۶/۳ - امتياز	اتريش	ا. ايناتور	پرش اسكى ۷۰ متر
۲۷۱/- - امتياز	فنلاند	ى. تورمانن	پرش اسكى ۹۰ متر
			زنان:
۰۶/۹۲ - ۱۵ دقيقه	شوروى	ر. اسمتائينا	۵ كيلومتر
۳۱/۵۴ - ۳۰ دقيقه	آلمان شرقى	ب. پتزولد	۱۰ كيلومتر
۱۱/۱۰ - ۱:۰۲ ساعت	آلمان شرقى		چهاردر ۵ كيلومتر امدادى
			اسكىت
			مردان:
۳۸/۰۳ - ثانيه	آمرىكا	ا. هايدن	۵۰۰ متر
۱۵/۱۸ - ۱ دقيقه	آمرىكا	ا. هايدن	۱۰۰۰ متر
۵۵/۴۴ - ۱ دقيقه	آمرىكا	ا. هايدن	۱۵۰۰ متر
۰۲/۲۹ - ۷ دقيقه	آمرىكا	ا. هايدن	۵۰۰۰ متر
۲۸/۱۳ - ۱۴ دقيقه	آمرىكا	ا. هايدن	۱۰۰۰۰ متر
			زنان:
۴۱/۷۸ - ثانيه	آلمان شرقى	ك. انكه	۵۰۰ متر
۲۴/۱۰ - ۱ دقيقه	شوروى	ن. بطروسوا	۱۰۰۰ متر
۱۰/۹۵ - ۲ دقيقه	هلند	ا. بوركينگ	۱۵۰۰ متر
۳۲/۱۳ - ۴ دقيقه	نروز	ب. هنسن	۳۰۰۰ متر
			اسكىت هنرى
۱۸۹/۴۸ - امتياز	بريتانيا	ر. كوزينس	مردان
۱۸۹/- - امتياز	آلمان شرقى	آ. پوتزش	زنان
۱۴۷/۲۶ - امتياز	شوروى	ا. ردينيا	مختلط
	شوروى	آ. زايستف	
			رقص روى يخ
۲۰۵/۴۸ - امتياز	شوروى	ن. لينى چوك	دونفرى
	شوروى	گ. كاربونوسف	
			بياتلن
۱۰/۶۹ - ۳۲ دقيقه	آلمان شرقى	ف. اولريخ	۱۰ كيلومتر
۱۶/۳۱ - ۱:۰۸ ساعت	شوروى	ا. آلزابيف	۲۰ كيلومتر
۰۳/۲۷ - ۱:۳۴ ساعت	شوروى		چهاردر ۷/۵ كيلومتر امدادى
			لوژ
			مردان:
۵۴/۷۹۶ - ۲ دقيقه	آلمان شرقى	ب. گلاس	يك نفرى

دوفنری	ه. رین	آلمان شرقی	۱۹۳۳۱ - ۱ دقیقه
زنان:	ن. هان	آلمان شرقی	
یک نفری	و. سوسولیا	شوروی	۳۶/۵۳۷ - ۲ دقیقه
باب اسلید			
دوفنری	ا. اسشارر	سوئیس	۹۰/۳۶ - ۴ دقیقه
	ژ. بنز	سوئیس	
چهارنفری		آلمان شرقی	۵۹/۹۲ - ۳ دقیقه
هاکی روی یخ		آمریکا	
* سارا یووا - ۱۹۸۴/آلپین اسکی			
مردان:			
مارپیچ بزرگ	م. جولن	سوئیس	۴۱/۱۸ - ۲ دقیقه
مارپیچ	ف. ماهره	آمریکا	۳۹/۴۱ - ۱ دقیقه
سرعت	و. جانسن	آمریکا	۴۵/۵۹ - ۱ دقیقه
زنان:			
مارپیچ بزرگ	د. آرمسترانگ	آمریکا	۲۰/۹۸ - ۲ دقیقه
مارپیچ	پ. ماگونی	ایتالیا	۳۶/۴۷ - ۱ دقیقه
سرعت	م. فیگینی	سوئیس	۱۳/۳۶ - ۱ دقیقه
اسکی «نوردیک»			
مردان:			
۱۵ کیلومتر	گ. آ. سودان	سوئد	۲۵/۶ - ۴۱ دقیقه
۳۰ کیلومتر	ن. زیمیاتف	شوروی	۱:۲۸ - ۵۶/۳ ساعت
۵۰ کیلومتر	ت. ل. واسبرگ	سوئد	۲:۱۵ - ۵۵/۸ ساعت
چهار در ۱۰ کیلومتر امدادی		سوئد	۱:۵۵ - ۰۶/۳۰ ساعت
اسکی ترکیبی	ت. ساندبرگ	نروژ	۴۲۲/۵۹۵ - امتیاز
پرش اسکی ۷۰ متر	ج. وایسفلگ	آلمان شرقی	۲۱۵/۲ - امتیاز
پرش اسکی ۹۰ متر	م. نیکانن	فنلاند	۲۳۱/۲ - امتیاز
زنان:			
۵ کیلومتر	م. ل. هامالاین	فنلاند	۰۴/- - ۱۷ دقیقه
۱۰ کیلومتر	م. ل. هامالاین	فنلاند	۳۱ - ۴۴/۲ - ۳۱ دقیقه
۲۰ کیلومتر	م. ل. هامالاین	فنلاند	۱:۰۱ - ۴۵/- ساعت
چهار در ۵ کیلومتر امدادی		نروژ	۱:۰۶ - ۴۹/۷۰ ساعت

دايرة المعارف مصور

			لوز
			مردان:
۰۴/۵۸ - ۳ دقیقه	ایتالیا	پ. هیلدگارتنر	یک نفری
۲۳/۶۲۰ - ۱ دقیقه	آلمان غربی	ه. اشتانگازینگر	دونفری
	آلمان غربی	ف. ویمباشر	
			زنان:
۴۶/۵۷۰ - ۲ دقیقه	آلمان شرقی	س. مارتین	یک نفری
			رقص روی یخ
۲/- - امتیاز	بریتانیا	ج. تورویل	دونفری
	بریتانیا	ک. دیان	
			اسکیت
			مردان:
۳۸/۱۹ ثانیه	شوروی	س. فوکیچف	۵۰۰ متر
۱۵/۸۰ - ۱ دقیقه	کانادا	گ. بوشر	۱۰۰۰ متر
۵۸/۳۶ - ۱ دقیقه	کانادا	گ. بوشر	۱۵۰۰ متر
۱۲/۲۸ - ۷ دقیقه	سوئد	س. ت. گوستافسن	۵۰۰۰ متر
۳۹/۹۰ - ۱۴ دقیقه	شوروی	ای. مالکف	۱۰۰۰۰ متر
			زنان:
۴۱/۰۲	آلمان شرقی	ک. روتنبورگر	۵۰۰ متر
۲۱/۶۱ - ۱ دقیقه	آلمان شرقی	ک. انکه	۱۰۰۰ متر
۰۳/۴۲ - ۲ دقیقه	آلمان شرقی	ک. انکه	۱۵۰۰ متر
۲۴/۷۹ - ۴ دقیقه	آلمان شرقی	آ. شونه	۳۰۰۰ متر
			اسکیت هنری
			مردان
۳/۴ - امتیاز	آمریکا	ا. هامیلتن	
۳/۲ - امتیاز	آلمان شرقی	ک. ویت	زنان
۱/۴ - امتیاز	شوروی	ا. اولووا	مختلط
	شوروی	ا. واسیلوف	
			بیاتلن
۵۳/۸ - ۳۰ دقیقه	نروژ	ا. کوالفوس	۱۰ کیلومتر
۱:۱۱ - ۵۲/۷ ساعت	آلمان غربی	پ. آنگرر	۲۰ کیلومتر
۱:۳۸ - ۵۱/۷ ساعت	شوروی		چهار در ۷/۵ کیلومتر امدادی
			باب اسلید
۲۵/۵۶ - ۳ دقیقه	آلمان شرقی	و. هوپه	دونفری

ورزش

۲۲/۲۰-۳ دقیقه

آلمان شرقی
آلمان شرقی
شوروی

د. شاتورهامر

چهار نفری
هاکی روی یخ

کالگاری - ۱۹۸۸ / آلبین اسکی

مردان:

۲۳۹/۴۶ دقیقه	اتریش	هویرت استرولز	مارپیچ بزرگ
۱۳۹/۶۶ دقیقه	فرانسه	فرانک پیکارد	مارپیچ
۱۵۹/۶۳ دقیقه	سوئیس	پیرمین زوربریگن	سرعت
۲۰۶/۴۹ دقیقه	سوئیس	ورنی اشتایدر	زنان
۱۲۵/۸۶ دقیقه	آلمان غربی	مارینا کیل	مارپیچ بزرگ
۱۱۹/۰۳ دقیقه	اتریش	سیگرید وولف	مارپیچ
			سرعت

اسکی نوردیک

مردان:

۴۱۳۰/۰۳ دقیقه	شوروی	میخائیل دوباتباروف	۱۵ کیلومتر
۱۲۴/۲۶ ساعت	شوروی	الکس پروکورووف	۳۰ کیلومتر
۱۴۴/۰۲ ساعت	سوئد		چهاردر ۱۰ کیلومتر امدادی
۲۲۱/۹ امتیاز	فنلاند	ماتی نیکانن	پرش اسکی ۷۰ متر
۲۲۴ امتیاز	فنلاند	ماتی نیکانن	پرش اسکی ۹۰ متر

زنان:

۱۵۰۳/۶ دقیقه	فنلاند	ماتی نیکانن	۵ کیلومتر
۳۰۰۸/۳ دقیقه	شوروی	ویدا ونت سین	۱۰ کیلومتر
۵۹۵۱/۰۱ دقیقه	شوروی		چهاردر ۵ کیلومتر امدادی

لوژ

مردان:

دايرة المعارف مصور

۳-۰۵/۵۴ دقیقه	آلمان شرقی	ینس مولر	یک نفری
۱-۳۱/۹۴ دقیقه	آلمان شرقی	بورگ هوفمان	دو نفری
	آلمان شرقی	یوخن پیتهج	زنان:
	آلمان شرقی	استفی والتر	یک نفری
			اسکیت
			مردان:
۳۶/۴۵ ثانیه	آلمان شرقی	ینس اوره	۵۰۰ متر
۱-۱۴/۴۵ دقیقه	شوروی	نیکولای گولایف	۱۰۰۰ متر
۶-۴۴/۰۱ دقیقه	سوئد	توماس گوستافسون	۵۰۰۰ متر
۱-۵۲/۰۶ دقیقه	آلمان شرقی	آندره هوفمان	۱۵۰۰ متر
۱۳-۴۸/۲۰ دقیقه	سوئد	توماس گوستافسون	۱۰۰۰۰ متر
			زنان:
۳۹/۱۰ ثانیه	آمریکا	باننی بلیر	۵۰۰ متر
۴-۱۱/۹۴ دقیقه	هلند	ایوون وان گنیپ	۳۰۰۰ متر
			بیاتلن
۲۵-۸/۰۰ دقیقه	آلمان شرقی	فرانک پیتر روتش	۱۰ کیلومتر
۵۶-۳۳/۰۳ دقیقه	آلمان شرقی	فرانک پیتر روتش	۲۰ کیلومتر
			باب اسلید
۳-۵۳/۴۸ دقیقه	شوروی	یانیس کیپورس	دو نفری
	شوروی	ولادیمیر کوزلوف	
			اسکیت هنری
	آمریکا	برایان بوتیانر	مردان
	شوروی	ناتالیا بسته میانورا	زنان
	شوروی	اکاترینا یوا	مختلط
	شوروی	سرگی گرینکوف	

پیدایش جام جهانی فوتبال:

تیزبین فرزند آسیابانی فرانسوی بود که از فراز اقیانوس ها گذشت.

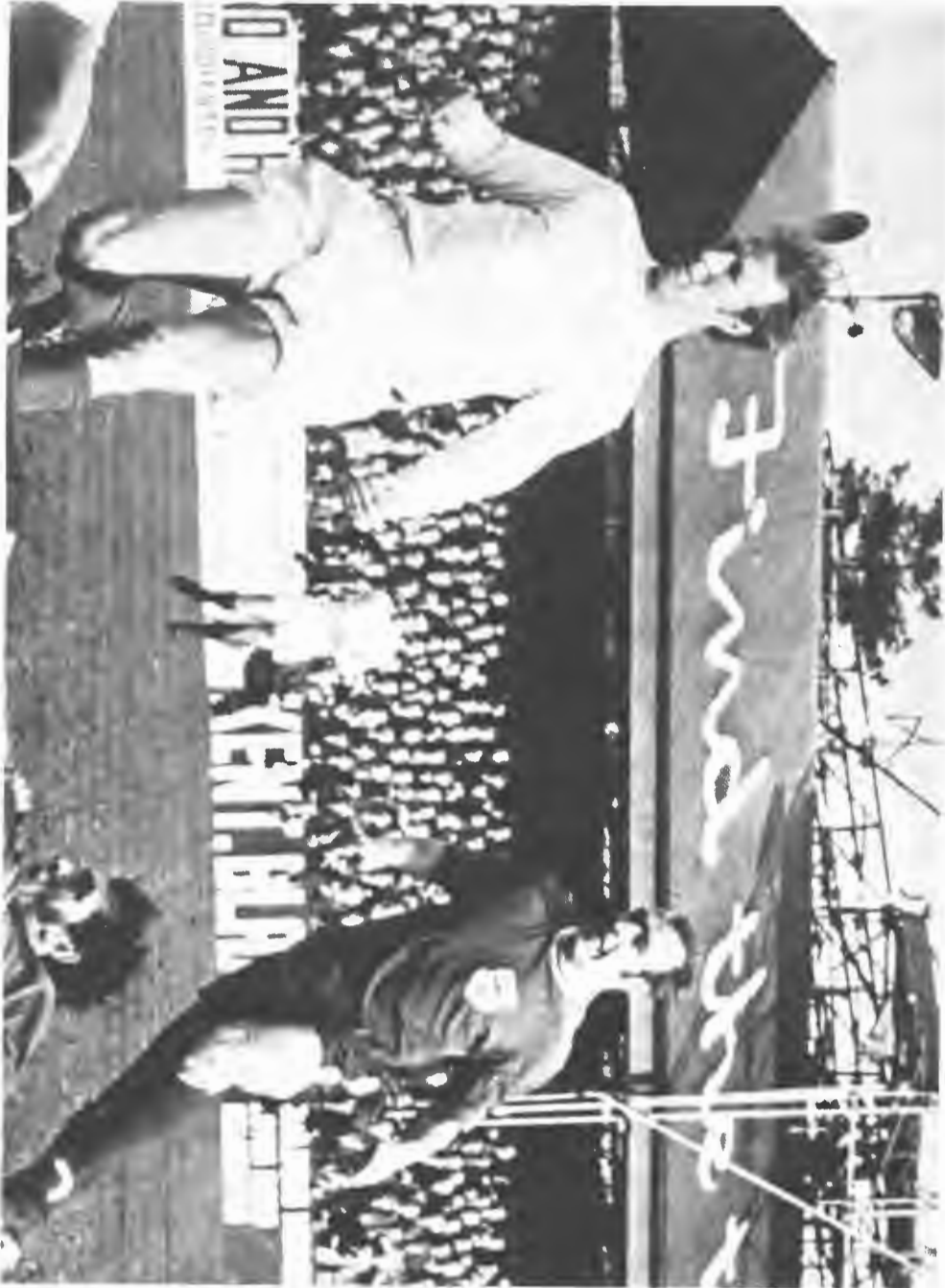
ظهور «ژول ریمه»: روز چهارم اکتبر سال ۱۸۷۳ در ناحیه «تول-له اوت سون» فرانسه، در خانه آسیابانی طفلی چشم به جهان گشود که گریه او آغاز گریه‌ها و خنده‌های میلیاردها بچه در سراسر جهان تا به امروز و در آینده گشت. او ژول ریمه بنیانگذار جام جهانی است.

ژول مانند بچه‌های دیگر بازی می‌کرد و در میان بچه‌ها سرگروه شد و مانند سرگروه‌ها به تنظیم بازی میان تیم‌ها پرداخت و بسیار زود جوان تشکیلاتچی ناحیه خویش گشت. فکر تشکیلاتی او رشد کرد و او را تارياست فدراسیون فوتبال فرانسه بالا برد، و در میان رؤسای فدراسیون‌های فوتبال کشورهای

نود سال پیش از این در جریان بازیهای المپیک لندن، نخستین مسابقه فوتبال بین المللی در کادر رسمی فیفا برگزار شد. در آن مسابقه، دو تیم ملی انگلستان و فرانسه دیدار نمودند که بازی با نتیجه چهار بر صفر به سود انگلستان پایان گرفت.

المپیک‌ها یکی بعد از دیگری برگزار شد و فوتبال به تدریج در آنها جایگاه ویژه خود را پیدا نمود.

جنگ جهانی اول یکی از بازیهای المپیک را که بنا بود به سال ۱۹۱۶ برگزار شود تعطیل کرد و چهار سال بعد از آن که بازیها در آنتورپ برپا شد، انگلستان از شرکت سرباز زد، زیرا سخت‌ریشگان انگلیسی تن به ریاست جهانی اروپا نمی‌دادند و فوتبال را مال خود می‌دانستند. پس، اروپا چشم از جزیره پوشیده و به ماوراء دریاها دوخت، این چشم

«سارلند» را از طریق فوتبال از اتحاد با آلمان جدا نماید و سارلند را به عضویت فدراسیون بین‌المللی بپذیرد، حتی ترتیب دیداری ملی را میان سارلند و آلمان داد، اومی پنداشت انگلستان بیرون از اروپاست و آلمان غده اروپا! آن بیگانه چون قدم به خاک اروپا نهاد طماعی استعمارگر است و این غده چون سر باز کند اروپا را ویران می‌سازد. ولی با روح دیپلماسی که ژول ریمه داشت هرگز این عقاید پنهان را آشکار نمی‌کرد. سرانجام آلمان متحد شد و انگلستان به فدراسیون بین‌المللی پیوست.

این از اتفاقات کمیاب جهان بود که ژول ریمه زنده و در ریاست ماند تا باز شدن غده آلمان را در قیافه هیتلر تماشا کند و زنده ماند تا به دست خود جام جهانی را به کاپیتن تیم ملی آلمان فریتز والتر فاتح جام جهانی ۱۹۵۴ در برن بدهد ولی زنده نماند تا شاهد باشد که یک انگلیسی به نام سر استانی راس نام او را از روی فیفا و جام جهانی بردارد.

ناسیونالیسم فرانسوی برعکس آنچه لاروس در برابر کلمه «ناسیونالیسم» می‌نویسد پنداری نیست که براساس آن ملتی به منافع خود در درون توجه داشته در راه خیر و سعادت و اعتلای فرهنگ بومی بکوشد. این ناسیونالیستی برون‌گر است که می‌خواهد جهان را زیر سلطه گیرد (مانند ناسیونالیسم آلمان و انگلستان). بدین‌روی بود که طفل آسیابان فرانسوی اندیشه حکومت جهانی فرانسه را در قالب فوتبال دنبال می‌کرد. همین اندیشه‌ای که پایه‌گذار جام باشگاه‌های اروپا، جام باشگاه‌های جهان، جام اتحادیه اروپا، جام در جام و جام‌های دیگر گشت و جمله را اعقاب ژول ریمه عنوان نمودند.

در روزهایی که بچه آسیابان در کوچه‌ها توپ می‌زد اندیشه جمع کردن تیم‌ها را داشت و چون تیم‌ها جمع شدند به فکر ساختن اتحادیه‌ها برآمد و چون اتحادیه سراسری شکل گرفت به فکر تشکیلات

اروپائی زبانزد نمود.

او خود پایه‌گذار فدراسیون فوتبال فرانسه و نخستین رئیس آن بود. این واقعه، یکسال پیش از برگزاری بازیهای آنتورپ اتفاق افتاد. در مدت کوتاه ریاست خود، یعنی از سال ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۰، ژول ریمه با تمام رؤسای فدراسیون‌های اروپائی تماس گرفت و آنانرا به اندیشه‌های خود دائر به برگزاری مسابقات جهانی آشنا نمود. در ضمن دست به سفرهایی زده درحضور با همگنان خود سخن گفت، در هر برخورد با دو شم سیاسی و چرب‌زبانی همه را جلب و متوجه خود نمود، چنانکه در اجلاسبه آنتورپ به ریاست فدراسیون بین‌المللی گزیده شد.

ژول ریمه با آنکه هرگز به زبان نیاورد، اما در نهان با دو ملت آلمان و انگلستان ناساز بود، گمان می‌رود این احساس ناشی از روح ناسیونالیستی آسیابان پسری بوده باشد که چون دیگر بچه‌های فرانسوی، فرانسه را بالاترین و آلمان و انگلستان را دشمن‌ترین می‌پنداشتند، جنگها در تاریخ این را به اذهان نشانیده بود. فرانسه برگزارکننده بازیهای المپیک به سال ۱۹۲۴ شد. این میدانی وسیع برای ژول ریمه و دبیر فرانسوی او هانری دولونای بود، ژول ریمه با کوشش بسیار فدراسیون‌های کشورهای دیگر را به مسابقه جلب کرد، به‌ویژه دامن همت به کمر زده از امریکا نیز با اصرار دعوت به شرکت نمود تا سرانجام توانست تیم‌های ملی اروگوئه و ایالات متحده را در پاریس پذیرائی کند. در آن روزگار ایالات متحده خود را در محاصره مستعمرات انگلیس می‌دید و اروگوئه اقتصاد خود را در چنگال سرمایه‌داران انگلیسی نهاده بود. این دو کشور علیرغم مخالفت انگلیسها با فدراسیون بین‌المللی تن به دیدارهای پاریس دادند.

ژول ریمه یکی از مخالفان درجه اول تشکیل آلمان واحد بود و از راه فوتبال بارها این عقیده خود را به منصفه ظهور رسانید. او می‌خواست ناحیه

منظم فدراسیون افتصاد و با این سمت ریاست فدراسیونی جهانی را گرفت و در این سمت جام جهانی را پایه نهاد.

در آنتورپ رسماً اندیشه جام جهانی را برملا کرد. ولی به خاطر گرفتاری‌های کشورها و دوری راهها فکر او عملی نگشت، در پاریس روی زمینه‌سازی‌های قبلی، بار دیگر اندیشه خود را بازگو کرد و این بار محیط را مساعدتر دید. طی سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۷ که روز اعلان جام جهانی فرارسید، ژول ریمه و همکارش هانری دولونای برای آماده‌سازی اذهان روی دو زمینه کار کردند، یکی دردسرهای فوتبال حرفه‌ای و دیگری اندیشه‌های ناسیونالیستی. هانری دولونای شلاق را برای فوتبال حرفه‌ای بلند کرد و ژول ریمه «موش ناسیونالیسم» را در کشورهای متزلزل دوانید. این خوب است که کشوری در پناه سازمانی جهانی با پرچم و رنگ خود وارد میدان شود، زیر پرچم خود بجنگد و در صورت پیروزی به آهنگ سرود ملی خود گوش دهد. چنین است که می‌بینیم در المپیک پاریس کشورهای کوچکی چون لیتوانی (لی، تو، آئی)، استونی و رومانی حضور می‌یابند و موجب بروز کثرت در جام می‌شوند. هنوز تیم‌ها با رنگ و پرچم خود وارد میدان می‌شوند و هنوز قهرمانان برای برافراشته کردن پرچم خود و ترنم سرود ملی خود جانفشانی می‌کنند. و چنین است که اصل اولیه یعنی «کوشش برای اعتلای کمالات انسانی و مراوده دوستانه ملل» زیر پرده می‌ماند.

ژول ریمه برای جلب اوروگوئه که فوتبالی عالی داشت زحمت بسیار کشید. پذیرائی از تیم اوروگوئه در پاریس با پذیرائی سایر تیم‌ها تفاوت می‌کرد و رابطه ژول ریمه با رئیس فدراسیون اوروگوئه گرم‌تر بود. فرانسه در همان دیدارهای پاریس برگزاری جام جهانی را در اوروگوئه قول داد. اوروگوئه از جمله

کشورها و شاید تنها کشوری باشد که همبستگی ملی خود را بر دوش فوتبال حمل می‌کرده است. در جلسه‌ای که برای اعلام داوطلبی کشورها برپا شد نماینده اوروگوئه گفت، تمام کشورها به ملیت خود فخر می‌کنند و ملت ما به فوتبال خود!

انداختن لقمه برگزاری جام جهانی در دهان اوروگوئه چنان لذت‌آفرین گشت که مردم فقیر اوروگوئه حتی تمام هزینه‌های رفت‌وآمد تیم‌ها و برگزاری جام را تقبل نمودند. این کاری بود که به نظر ایتالیا، هلند، سوئد و اسپانیا دیوانگی محض می‌آمد. چنین بود که ژول ریمه اندیشه برگزاری جام جهانی را «جهانی» کرد، در سال ۱۹۲۶ نوبت به هانری دولونای دبیر فدراسیون بین‌المللی رسید که ضربه کاری خود را فرود آورد.

غوغای حرفه‌ای‌ها: به مناسبت برگزاری کنگره فیفا هانری دولونای به‌عنوان دبیر ضمن سخنرانی خود گفت «امروز نمی‌توان فوتبال بین‌المللی را در چهارچوب بازی‌های المپیک نگاهداشت زیرا براساس مقررات ممکن نیست بازیکنان حرفه‌ای وارد بازی‌های المپیک شوند. می‌دانیم که امروزه بسیاری از کشورها آئین حرفه‌ای را پذیرفته و سازمانهای آنها به رسمیت شناخته‌اند. بازیکنان برجسته بطور طبیعی جذب فوتبال حرفه‌ای می‌شوند، در این صورت کشورها ناچارند بدون بازیکنان برجسته خود وارد مسابقات شوند. از سوی دیگر کشورها به پیروزی دل بسته‌اند و شاید در این راه اصول اخلاقی را زیر پا نهاده دست به تقلب زده بازیکنان حرفه‌ای را در جرگه آماتوران جای دهند، ما ناچاریم برای از میان برداشتن این مشکلات راه دیگری پیدا کنیم، راهی که با پویش آن مانع از آن شویم که مسابقات فوتبال جرثومه تقلب را اجباراً به جان فوتبال بین‌المللی وارد کند.»

این در حقیقت مشکل آقای دولونای نبود بلکه

بنای جام جهانی به‌زمین نهاده شد. سرانجام در کنگره بارسلون پیشنهاد برگزاری جام جهانی تصویب شد و اوروگوئه قبول کرد که نه‌تنها ورزشگاه صدهزار نفری بسازد بلکه تمام هزینه‌ها را قبول نماید.

جام جهانی به سال ۱۹۳۰ در مونته‌ویدئو مرکز اوروگوئه برپا شد. در آن جام از اروپا کمتر تیمی شرکت نمود که بهانه سر‌بازدن از شرکت، دوری راه و سفر با کشتی بود. درحالی‌که علت اصلی عنایت خاص ژول ریمه به اوروگوئه و کنار نهادن ایتالیا، اسپانیا، هلند و سوئد از میزبانی بود، ژول ریمه به این کنار کشیدن‌ها اعتنا نکرد و خود تیم فرانسه را با کشتی به اوروگوئه برد. در کشتی فرانسویان، تیم رومانی نیز سوار شد. ژول ریمه برای این‌کار نظر شاه کارول را جلب نمود. شاه کارول مورد تنفر مردم رومانی بود ولی فوتبال را دوست می‌داشت و گمان می‌کرد از این راه در قلب مردم جا باز خواهد کرد. جایی که هرگز باز نشد و فوتبال نتوانست به او کمک کند.

تمام کوشش‌های ژول ریمه برای شرکت تیم‌های اروپایی به جانی نرسید و تنها بلژیک و یوگسلاوی با زحمت بسیار راضی به سفر شدند. بلژیک به‌خاطر پافشاری نایب رئیس فیفا که اهل این کشور بود ناچار به سفر رفت، نایب رئیس بلژیکی فیفا «رودلف ویلیام سیلدریز» برای فشار بر فوتبال بلژیک اصطلاحی بکار برد که هنوز از شعارهای ورزش است و در موارد مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد و آن این بود که «افتخار به شرکت در مسابقه است»، کاربرد این اصطلاح نشان می‌داد که بلژیک و سایر تیم‌های اروپایی نه‌تنها تحت تأثیر دوری راه و ناراحتی از برگزاری در اوروگوئه از شرکت سر‌باز زده‌اند بلکه ناامیدی نسبت به نتایج مسابقات نیز از علل عمده بوده است. چه، دیده بودند که تیم‌های

مشکل کشورهایی نیز بود که می‌خواستند در بازیهای المپیک شرکت کنند و از نیروهای حرفه‌ای برای پیروزی سود برند. بازیکنان حرفه‌ای برای بازی، پا به مزد می‌خواستند و به‌علاوه حقوق روزهای اقامت در اردو و مسابقات را طلب می‌کردند در کشوری که حساب و کتاب در کار باشد رؤسای فدراسیون نمی‌توانند این درخواست‌ها را اجابت کنند و راهی هم نبود که پرداخت آن هزینه‌ها را تقبل نمایند. در آن روزگار انگلستان، مجارستان و مخصوصاً اتریش و دربی آنان ایتالیا و اسپانیا بازیکنان حرفه‌ای را به رسمیت شناخته نیازمند شرکت این بازیکنان در دیدارهای المپیک بودند، چنین شد که نظارت دولتی با واکنش مثبت شرکت‌کنندگان روبرو شد گرچه انگلستان هنوز همچنان دور از فیفا ساز خود را می‌زد.

سال ۱۹۲۸ در آمستردام دیدار سرنوشت صورت گرفت، فینال بازیهای فوتبال المپیک میان دو تیم امریکای جنوبی برگزار شد، این فینالی پر سروصدا میان تیم‌های اوروگوئه و آرژانتین بود. دو بزرگ امریکای جنوبی یا دو بزرگ فوتبال جهان. این، اوج حضور حرفه‌ای‌ها در بازیهای المپیک بود. در ضمن همین بازیها بدون حضور حرفه‌ای‌های اروپا انجام گرفت، چه برای کشورهای امریکای جنوبی (برعکس کشورهای اروپایی) امکان وارد کردن حرفه‌ای‌های بنام در المپیک وجود داشت، هانری دولونای و همفکرانش بدین روی قهرمانی اوروگوئه را مهم نگرفته و مدعی بودند قهرمان المپیک قهرمانی جهان نیست زیرا نه تنها اتریش و مجارستان صاحبان بهترین فوتبال جهان را شامل نشده است بلکه انگلستان مهد فوتبال جهان دور از مسابقات مانده است. این در ضمن اشاره‌ای به تمایل فیفا برای بازگشت انگلستان بود که در انگلستان اثر نموده با سکوت برگزار شد. با این وجود تأثیر سخنان او با کمک عملیات محرمانه فراوان بود و عملاً سنگ

اوروگوئه و آرژانتین در طی دو المپیک عملاً غیرقابل مقاومت بوده‌اند.

فینال جام جهانی فوتبال از سال ۱۹۳۰ تا ۱۹۹۰ میلادی

- * ۱۹۳۰ میلادی اوروگوئه**
 مونته‌ویدئو - ۳۰ جولای ۱۹۳۰
 اوروگوئه ۴ - آرژانتین ۲
 ورزشگاه: سنتناریو
 جمعیت تماشاگر: ۹۰ هزار نفر
 داور: لانتونوس (بلژیک)
- * ۱۹۳۴ میلادی ایتالیا**
 رم - ۱۰ ژوئن ۱۹۳۴
 ایتالیا ۲ - چک‌واصلواکی ۱
 ورزشگاه: رم
 جمعیت تماشاگر: ۵۵ هزار نفر
 داور: اکلابته (سوئد)
 پدیده جام: ریکاردو زامورا (دروازه بان اسپانیا)
- * ۱۹۳۸ میلادی فرانسه**
 پاریس - ۱۹ ژوئن ۱۹۳۸
 ایتالیا ۴ - مجارستان ۲
 ورزشگاه: کلمبس (پاریس)
 جمعیت تماشاگر: ۶۵ هزار نفر
 داور: کپ دوویل (فرانسه)
 پدیده جام: لئونیداس داسیلوا (برزیل)
- * ۱۹۵۰ میلادی برزیل**
 ریودوژانیرو - ۱۶ جولای ۱۹۵۰
 اوروگوئه ۲ - برزیل ۱
 ورزشگاه: ماراکانا
 جمعیت تماشاگر: ۱۹۹/۸۵۰ نفر
 داور: ریدر (انگلستان)
 پدیده‌های جام: استانی ماتیسوس و الفرمزی (انگلیس).
- * ۱۹۵۴ میلادی سوئیس**
 برن - ۴ جولای ۱۹۵۴
 آلمان غربی ۳ - مجارستان ۲
 ورزشگاه: برن
 جمعیت تماشاگر: ۵۵ هزار نفر
 داور: لینگ (انگلستان)
 پدیده‌های جام پنجم: فرانس پوشکاش (مجارستان)
 هلموت ران (آلمان غربی)
- * ۱۹۵۸ میلادی سوئد**
 استکهلم - ۲۹ ژوئن ۱۹۵۸
 برزیل ۵ - سوئد ۲
 ورزشگاه: راسوندا
 جمعیت تماشاگر: ۴۹/۷۳۷ هزار نفر
 داور: گوئیژ (فرانسه)
 پدیده‌های جام ششم: ریموند کویا و ژوست فونتین (برزیل)
 (فرانسه)، پله (برزیل)
- * ۱۹۶۲ میلادی شیلی**
 سانتیاگو - ۱۷ ژوئن ۱۹۶۲
 برزیل ۳ - چک‌واصلواکی ۱
 ورزشگاه: ناسیونال
 جمعیت تماشاگر: ۶۸/۶۷۹ نفر
 داور: لاتیجف (شوروی)
 پدیده‌های جام هفتم: یاشین (شوروی)، گارینشا (برزیل)
- * ۱۹۶۶ میلادی انگلستان**
 لندن - ۳۰ جولای ۱۹۶۶
 انگلستان ۴ - آلمان غربی ۲
 ورزشگاه: ویملی

داور: گلوکز (آلمان شرقی)
پدیده‌های جام نهم: گرد مولر (آلمان غربی)،
گوردون بنکس (انگلستان)، پدله
(برزیل)
* ۱۹۷۴ میلادی آلمان غربی
مونخ - ۷ جولای ۱۹۷۴
آلمان غربی ۲ - هلند ۱
ورزشگاه: مونخ
جمعیت تماشاگر: ۷۷/۸۳۳ نفر

جمعیت تماشاگر: ۹۳/۸۰۲ نفر
داور: دینس (سوئد)
پدیده‌های جام هشتم: بابی چارلتون و جف هورست
(انگلستان)، اوزه بیو (پرتغال)
* ۱۹۷۰ میلادی مکزیک
مکزیکوسیتی - ۲۱ ژوئن ۱۹۷۰
برزیل ۴ - ایتالیا ۱
ورزشگاه: آزتک
جمعیت تماشاگر: ۱۰۷/۴۱۲ نفر

دايرة المعارف مصور

داور: جك تيلور (انگلستان)

پديده‌های جام دهم: لاتو (لهستان)، يوهان كرايف (هلند)

* ۱۹۷۸ ميلادی آرژانتين

بوئنس آيرس - ۲۵ ژوئن ۱۹۷۸

آرژانتين ۳ - هلند ۱

ورزشگاه: مونيز

جمعيت تماشاگر: ۷۷/۲۶۰ نفر

داور: گونلا (ايتاليا)

پديده‌های جام يازدهم: ماريوكميس (آرژانتين)

* ۱۹۸۲ ميلادی اسپانيا

مادرید - ۱۱ جولای ۱۹۸۲

ايتاليا ۳ - آلمان غربی ۱

ورزشگاه: سانتياگو برنابو

جمعيت تماشاگر: ۹۰/۰۸۹ نفر

داور: کوهرل (برزيل)

رة المعارف مصور

پدههاى جام دوازدهم: ميشل پلاتينى (فرانسه)،

پائولوروسى (ايتاليا)،

رومينيگه (آلمان غربى)

۱۹۸۶ ميلادى مكزيك

كزيكوسيتى - ۲۹ ژوئن ۱۹۸۶

ژانتيين ۳ - آلمان غربى ۲

رزشگاه: آرتك

جمعيت تماشاگر: ۱۱۴/۸۰۰ نفر

اور: سيلهو (برزيل)

ديدههاى جام سيزدهم: ديهگو مارادونا (آرژانتيين)،

ميشل پلاتينى (فرانسه)

* ۱۹۹۰ ميلادى ايتاليا

رم - ژوئن ۱۹۹۰

آلمان ۱ - آرژانتيين صفر

ورزشگاه: رم

جمعيت تماشاگر: ۷۳۶۰۳

داور: ادگار دو كوده سال (مكزيك)

پديدههاى جام چهاردهم: سالواتوره اسكيلاچى

(ايتاليا)

فهرست منابع و مآخذ:

- آتشکده آذر، لطفعلی بیگ خان بیگدلی (آذر)
آثار باستانی آذربایجان، عبدالعلی کارنگ
آثار تاریخی شهرهای کاشان و نطنز، حسن نراقی
آثارالمحجّه یا تاریخ دایرةالمعارف، محمد رازی
آثارالمعجم، محمدنصیر حسینی (فرصت الدوله)
آثارالوزراء، سیف الدین فضل
آکادمی علوم (کلیات اطلاعات عمومی)، حبیب الله نورمفیدی
آنچه باید بدانیم، حبیب الله فضل الهی
آنچه هر ایرانی باید بداند، غ. صادق
احوال و آثار خوشنویسان، مهدی بیانی
احوال و آثار نقاشان قدیم ایران، محمدعلی کریم زاده
ارمغان انجمن ادبی تبریز، جمشید مرتضوی
از سیدضیاء تا بختیار، مسعود بهنود
از صبا تا نیما،یحیی آرین پور
اطلاعات عمومی اجتماعی، عنایت الله شکیباپور
اطلاعات عمومی (دایرةالمعارف اجتماعی)، بهروز فاضل
اطلس در عصر فضا، مؤسسه سحاب
اطلس کامل گیتاشناسی
اطلس رنگی کالبد شناسی، هرمک مین
الاعلام قاموس تراجم، خیرالدین زرکلی
برگزیده الاغانی، ابوالفرج اصفهانی
افکار جاوید، غلامرضا واحدی
التفهیم، ابوریحان بیرونی
المییکها، عطا بهمنش
امثال و حکم فارسی، علامه علی اکبر دهخدا
اوراق پریشان، ابوالقاسم مرتضوی
ایران آینده و دنیا، ذبیح الله قدیمی
ایران از آغاز تا اسلام، گیرشمن
ایران باستان، حسن پیرنیا
ایران قدیم، حسن پیرنیا
باستانشناسی ایران باستان، لویی واندربرگ
بخوانید و بدانید، حبیب الله شاملوئی
برگزیدگان و مشاهیر عرب، امیرمسعود سپهرم
بزرگان طب، هیئت مؤلفان
بزرگان قائن، سید محسن سعیدزاده
بستان السیاحه، حاجی زین العابدین شیروانی
پژوهش در تاریخ قرآن کریم، محمدباقر حاجتی
پیدایش اولین ها، عمران عزیززاده
تاریخ اجتماعی تهران در قرن سیزدهم، جعفر شهری
تاریخ ادبیات آلمان، ژ. ف. آنزلو
تاریخ ادبیات انگلیس، دکتر صورتگر
تاریخ ادبیات ایران، ادوارد براون
تاریخ ادبیات ایران، یان ریککا
تاریخ ادبیات روسیه، مارسل ارهار
تاریخ ادبیات زبان عربی، حنا الفاخوری
تاریخ ادبیات عرب، احمد ترجمانی زاده
تاریخ ادبیات فارسی، هرمان اته
تاریخ ادیان، هاشم رضی
تاریخ اردبیل و دانشمندان، فخرالدین موسوی اردبیلی
تاریخ ارسباران، بایبوردی
تاریخ اکتشافات جغرافیایی
تاریخ امکنه شریفه و رجال برجسته، میرزا علی آقا
ثقة الاسلام
تاریخ بافت شیراز، کرامت الله افسری
تاریخ بخارا، نرشخی
تاریخ بزرگ جهان، کارل گریمبرگ
تاریخ بشر، هندریک وان لون
تاریخ پانصد ساله خوزستان، احمد کسروی
تاریخ پزشکی، جوزف گارلند
تاریخ تذکرةهای فارسی، احمد گلچین معانی

تذکره الشعرا، دولت‌شاه سمرقندی
 تذکره شعرای معاصر ایران، سیدعبدالحمید خلخالی
 تذکره شوستر، عبدالله شوستر
 تذکره المعاصرین، محمدعلی حزین
 تذکره میخانه، ملاعبدالنبی فخرالزمانی
 تذکره نصرآبادی، محمدطاهر نصرآبادی
 تقویم تاریخ، اسکندر محجوبکار
 تقویم روز، حبیب‌الله شاملوی
 تقویم معارف، میرزا علی اصغر حکمت
 تکنیک و هنر عکاسی، عباس آل یسن
 تمدن ایران ساسانی، لوکونین
 تمدن قدیم، فوستل دوکولانز
 جام جم، فرهاد میرزا
 جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی،
 لسترنج
 جغرافیای تاریخی ولایت زاوه، محمد رضا خسروی
 جهان ایران شناسی، شجاع‌الدین شفا
 چرا؟ پاسخ برای ۳۳۳ چرا، حبیب‌الله شاملوی
 چهل مقاله، حسین نخجوانی
 حبیب‌السیر، خواندمیر
 حدیقه الشعرا، احمد دیوان بیگی شیرازی
 حماسه سرایی در ایران، دکتر ذبیح‌الله صفا
 حوادث بزرگ تاریخی
 حیات مردان نامی، پلوتارک
 حیات یحیی، حاج میرزایحیی دولت‌آبادی
 خط و خطاطان، میرزا حبیب اصفهانی
 داستان دوستان، محمدعلی صفوت
 دانستیهای نونهالان، عطائی آشتیانی
 دانشمندان آذربایجان، محمدعلی تربیت
 دانشمندان بزرگ جهان علم، محمود مصاحب
 دانشنامه ایران و اسلام، احسان یارشاطر
 دانشنامه مصور، محمد رضا باطنی
 دایرة المعارف الاسلامیه، عبدالعزیز
 دایرة المعارف بزرگ اسلامی، موسوی بجنوردی
 دایرة المعارف خردسالان، مهرداد مهرین
 دایرة المعارف دانش بشر، مهدی تجلی پور
 دایرة المعارف دانش و تکنیک، عبدالحسین سعیدیان
 دایرة المعارف دانشمندان علم و صنعت، ایزاک

تاریخ جراید و مجلات ایران، محمد صدرهاشمی
 تاریخ خاندان مرعشی، میر تیمور مرعشی
 تاریخ خاندان نوبختی، عباس اقبال
 تاریخ خلفای بنی امیه و بنی عباس، محمد جواد مغنیه
 تاریخ خوی، مهدی آغاسی
 تاریخ روابط ایران و انگلیس، محمود محمود
 تاریخ سانسور در مطبوعات ایران، گوئل کهن
 تاریخ سیستان، به اهتمام ملک الشعرا
 تاریخ سینما، آرتور نایت
 تاریخ صنایع و اختراعات، پی یر روسو
 تاریخ طبرستان، بهاء‌الدین . . . اسفندیار کاتب
 تاریخ طبرستان و رویان و مازندران، ظهیرالدین
 مرعشی
 تاریخ علوم، جرج سارتون
 تاریخ علوم، پی یر روسو
 تاریخ فرهنگ آذربایجان، محمدعلی صفوت
 تاریخ فرهنگ آذربایجان، حسین امید
 تاریخ فرهنگ ارونق و انزاب، ؟
 تاریخ فلسفه، ویل دورانت
 تاریخ کاشان، عبدالرحیم ضرابی
 تاریخ مشاهیر کرد، بابامردوخ روحانی
 تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران، ادوارد براون
 تاریخ مغول در ایران، برتولد اشپولر
 تاریخ مفصل ایران، عباس اقبال
 تاریخ نظم و نثر در ایران، سعید نفیسی
 تاریخ و تفسیر موسیقی، سعیدی حسنی
 تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه تبریز، نادر میرزا
 تاریخ ورزش باستانی، حسین پرتو بیضایی
 تاریخ هنرهای ملی و هنرمندان ایرانی، عبدالرفیع
 حقیقت (رفیع)
 تاریخچه ساختمان ارك سلطنتی تهران، یحیی زکاء
 تبریز و پیرامون، شفیق جوادی
 تجارب السلف، هندوشاه نخجوانی
 تجربه الاحرار و تسلية الابرار، عبدالرزاق دنبلی
 تحفة العراقرین، خاقانی شیروانی
 تحفة ناصری در تاریخ و جغرافیای کردستان، شکرالله
 سندجی
 تذکره الخطاطین، میرزا سنگلاخ

هندوستانی
 سخنوران نامی معاصر، سید محمدباقر برقی
 سرگذشت دین‌های بزرگ، جوزف کتر
 سرگذشت موسیقی، روح‌الله خالقی
 سینماگران جهان، علی اصغر شهیدی
 شاهکارهای جاویدان ادبیات جهان، حسن شهباز
 شرح حال رجال ایران، مهدی بامداد
 شعرالمعجم، شبلی نعمانی
 شهیدان راه فضیلت، شیخ عبدالحسین امینی نجفی
 شیراز در گذشته و حال، حسن امداد
 صافیها (در عکاسی سیاه‌وسفید و رنگی)، ژان لاموره
 طبقات، محمدبن سعد کاتب واقفی
 طبقات سلاطین اسلام، استانلی لین پول
 طرائق الحقائق، معصوم علیشاه نعمت‌اللهی
 طریقه چشتیه، غلامعلی آریا
 عرفان اسلامی، حسین انصاریان
 عصر اعتقاد، آن فرونل
 عصر خرد، استوارت همپشایر
 عصر روشنگری، ایزایا برلین
 فارستانامه ناصری، حسن حسینی فسایی
 فرهنگ آبادهای ایران، لطف‌الله مفتح پابان
 فرهنگ اساطیر، پیر گریمان
 فرهنگ اصطلاحات نجومی، ابوالفضل مصفی
 فرهنگ ایران باستان، ابراهیم پورداود
 فرهنگ اندیشه نو، ع. پاشایی
 فرهنگ جغرافیایی ایران، ستاد ارتش
 فرهنگ سخنوران، عبدالرسول خیامپور
 فرهنگ عامیانه، یوسف رقمی
 فرهنگ علوم سیاسی، غلامرضا علی بابایی
 فرهنگ عمید (تاریخ - جغرافیا)، حسن عمید
 فرهنگ فارسی، دکتر محمد معین
 فرهنگ فرق اسلامی، دکتر محمدجواد مشکور
 فرهنگ لغات عامیانه، محمدعلی جمالزاده
 فرهنگ مردم کرمان، لریم، د. ل.
 فرهنگنامه، برتاموریس پارکر
 فرمانروایان گیلان، رابینو
 فلاسفه بزرگ، آندره کرسون
 فلاسفه شیعه، عبدالله نعمه

آسیموف
 دایرةالمعارف زرین، آدینفر
 دایرةالمعارف سرزمین و مردم ایران، عبدالحسین سعیدیان
 دایرةالمعارف سینمایی، بیژن خرسند
 دایرةالمعارف شیعه، محمدرضا جوهری‌زاده
 دایرةالمعارف قرآن کریم، حسن سعید
 دایرةالمعارف مصور، بهروز باصری
 دایرةالمعارف نو، عبدالحسین سعیدیان
 دبستان المذاهب، محسن فانی کشمیری
 دیدار با اهل قلم، غلامحسین یوسفی
 دین ایرانی، امیل بنونیست
 الذریعه الی تصانیف الشیعه، شیخ آغابزرگ
 راهنمای کمک‌های اولیه، هوشنگ صمیمی‌زاده
 رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، دکتر مهدی مجتهدی
 رضائیه سرزمین زردشت، علی دهقان
 روزنامه اطلاعات
 روزنامه جمهوری اسلامی
 روزنامه کیهان
 روضات الجنان و جنات الجنان، حافظ حسین کربلایی تبریزی
 روضه اطهار، محمدامین حشری تبریزی
 روضه الصفا، میرخواند
 ریاض العارفین، رضاقلی هدایت
 ریاض العلماء و حیاض الفضلاء، میرزا عبدالله افندی
 ریحانة الادب فی تراجم المعروفین بالکنیه واللقب، محمدعلی مدرس
 ریشه‌های تاریخی امثال و حکم، مهدی پرتوی آملی
 زنان سخنور، علی اکبر مشیرسلیمی
 زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، حسین مرسلوند
 سالاریه (تاریخ کرمان)، احمدعلی خان وزیری
 سالنامه آماری ۱۳۷۰ کشور، مرکز آمار ایران
 سبک‌شناسی، ملک الشعرای بهار
 سخنگویان سه‌گانه آذربایجان در مشروطیت، نصرت‌الله فتحی
 سخنوران آذربایجان، عزیزالله دولت‌آبادی
 سخنوران ایران در عصر حاضر، محمداسحاق

- فیلم و کارگردان، دان لیونینگستن
 قاموس الاعلام، شمس الدین سامی
 کارگردانان سینما، خسرو کریمی
 کاروان هند، احمد گلچین معانی
 کالبدشناسی انسانی، جمال الدین مستقیمی
 کتاب الفهرست، محمد بن اسحاق الندیم
 کتاب هفته (۱۰۴ کتاب)
 کتابهای درسی سال اول دبیرستان
 کتابهای درسی سال دوم دبیرستان
 کتابهای درسی سال سوم دبیرستان
 کردها، ترک‌ها و عرب‌ها، سیسیل جی. ادموندز
 کشکول امین، جابری انصاری
 کشکول جمالی، محمدعلی جمالزاده
 کشکول خاکساری، محمدعلی خواجه‌الدینی
 کشکول شمس، حسن شمس‌گیلانی
 کشکول طبس، طبس حائری
 کیهان سال، ۱۳۶۸ - ۱۳۷۰
 گاه‌شماری در ایران قدیم، حسن تقی‌زاده
 گلستان ارم، عباسقلی آقا‌باکیخانوف
 گلستان هنر، قاضی احمد بن میرمنشی
 گنج دانش، محمدتقی خان حکیم
 گنج شایگان، میرزا طاهر دیباچه نگار اصفهانی
 مآثر الآثار، محمد حسن خان اعتماد السلطنه
 مآثر الامرا، صمصام الدوله شاهنواز خان
 مآثر رحیمی، ملا عبدالقادر نهاوندی
 مآثر سلطانیه، عبدالرزاق دنبلی
 مجالس العشاق، امیر کمال الدین گازرگامی
 مجالس التفایس، امیر علیشیرنویسی
 مجله اطلاعات ماهانه
 مجله الکترونیک، دوره کامل بعد از انقلاب اسلامی
 مجله پیام نو، دوره دوم سال ۱۳۲۴ ش
 مجله خوشه، احمد شاملو، سال سیزدهم
 مجله دانستیها، دوره کامل بعد از انقلاب
 مجله دانشمند، دوره کامل قبل و بعد از انقلاب
 مجله دنیای ورزش، دوره کامل
 مجله سخن، پرویز ناتل خانلری
- مجله سروش، دوره کامل
 مجله فیلم، دوره کامل قبل و بعد از انقلاب
 مجله کیهان ورزشی، دوره کامل قبل و بعد از انقلاب
 مجله موسیقی، دوره کامل قبل از انقلاب
 مجله نقش و نگار، دوره کامل قبل از انقلاب
 مجله هنر و مردم، دوره کامل قبل از انقلاب
 مجله یادگار، عباس اقبال آشتیانی
 مجله یغما، دوره کامل
 مجمع الفصحا، رضاقلی هدایت
 مردان بزرگ روز
 مردان موسیقی سنتی و نوین ایران، حبیب‌الله نصیری‌فر
 معجم الادبا، یاقوت حموی
 معجم البلدان، یاقوت حموی
 مفاخر اسلام، علی دوانی
 مقدمه بر ایل‌ها و چادرنشینان و طوایف عشایری، ایرج افشار سیستانی
 مکارم الآثار، محمدعلی معلّم حبیب‌آبادی
 مکتبهای سیاسی، بهاء‌الدین بازارگاد
 ملل النحل، عبدالکریم شهرستانی
 مکتبهای ادبی، رضا سیدحسینی
 موسیقی ستونیک، ادوارد داوونز
 ناسخ التواریخ، میرزا محمدتقی سپهر
 نزهت القلوب، حمدالله مستوفی
 نشریه دانشکده ادبیات تبریز (۱۳۲۷ - ۱۳۵۳)
 نگارستان دارا، عبدالرزاق دنبلی
 وفيات الاعیان، قاضی احمد خلکان
 هزارمزار، عیسی بن جنید شیرازی
 هفت اقلیم، امین احمد رازی
 هفت صبا، ترجمه نازی عظیمیا
 هفته‌نامه ستاره سینما، دوره کامل قبل از انقلاب
 هفته‌نامه هنر و سینما، دوره کامل قبل از انقلاب
 یتیمه‌الدهر، ابومنصور ثعالبی
 یادداشت‌های قزوینی، به اهتمام ایرج افشار
 پشت‌ها، ابراهیم پورداود

یادداشت

یادداشت

ZARRIN
ILLUSTRATED
ENCYCLOPEDIA

BY

GH. R. TABATABAÏ MAJD

